

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

13

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Β΄
(ΟΜΙΛΙΑ Κ΄—ΝΔ΄)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ
Ὑπὸ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ
Φιλολόγου

Ελόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, π. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

13

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Β΄

(ΟΜΙΛΙΑ Κ΄—ΝΔ΄)

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς		Σελί
ΟΜΙΛΙΑ Κ'	9—27	ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ'	472—48
ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'	28—47	ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ'	490—51
ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ'	48—67	ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ'	514—52
ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'	68—89	ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ'	528—53
ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ'	90—109	ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ'	540—56
ΟΜΙΛΙΑ ΚΕ'	110—129	ΟΜΙΛΙΑ ΜΣΤ'	566—58
ΟΜΙΛΙΑ ΚΣΤ'	130—147	ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ'	588—61
ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ'	148—165	ΟΜΙΛΙΑ ΜΗ'	616—63
ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ'	166—185	ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ'	632—65
ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ'	186—207	ΟΜΙΛΙΑ Ν'	654—67
ΟΜΙΛΙΑ Λ'	208—225	ΟΜΙΛΙΑ ΝΑ'	674—69
ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ'	226—257	ΟΜΙΛΙΑ ΝΒ'	692—71
ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ'	258—279	ΟΜΙΛΙΑ ΝΓ'	714—73
ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ'	280—299	ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ'	732—75
ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ'	300—321	ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	757—77
ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ'	322—341	1. Ειρετήριοι χωρίων τῆς	
ΟΜΙΛΙΑ ΛΣΤ'	342—357	Γραφῆς	757—76
ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ'	358—375	2. Εύρετήριοι ὀνομάτων καὶ	
ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ'	376—409	πραγμάτων	764—77
ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ'	410—447		
ΟΜΙΛΙΑ Μ'	448—471		

«Τῆ ἑπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὗρισκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ Ἀκολούθει μοι. Ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαιδᾶ, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου».

1. Παντὶ τῷ μεριμνῶντι ἔνεσί τι περισσόν, ὁ παροιμιώδης λόγος φησί. Ὁ δὲ Χριστὸς καὶ τι πλεόν ἠνίξαιτο εἰπών «Ὁ ζητῶν εὗρισκει». Ὅθεν καὶ ἔπεισί μοι λοιπὸν θαυμάζειν, πόθεν ὁ Φίλιππος ἠκολούθησε τῷ Χριστῷ. Ὁ μὲν γὰρ Ἀνδρέας ἀκούσας παρὰ Ἰωάννου καὶ ὁ Πέτρος παρὰ Ἀνδρέου οὗτος δὲ παρ' οὐδενὸς οὐδὲν μαθὼν ἢ τοῦτο μόνον εἰπόντιος τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτόν, «Ἀκολούθει μοι», ἐπίσθη τε εὐθέως καὶ οὐκ ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ καὶ κῆρυξ ἐτέροις γίνεται. Δραμὼν γὰρ ἐπὶ τὸν Ναθαναήλ, «Ὁν ἔγραψε», φησί, «Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ οἱ προφηταί, εὗρήκαμεν». Ὅρας πῶς μεμεριμνημένην διάνοιαν εἶχε καὶ συνεχῶς ἐμελέτα τὰ Μωϋσέως καὶ προσεδόκα τὴν παρουσίαν; Καὶ γὰρ τό, «Εὗρήκαμεν», ζητούντων πῶς ἐσιν αἰεὶ. «Τῆ ἑπαύριον ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Πρὶν ἢ γὰρ αὐτῷ τινα κολληθῆναι, οὐδένα καλεῖ.

Ποιεῖ δὲ αὐτὸ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ σύνεσιν. Εἰ μὲν γὰρ, μηδενὸς αὐτομάτου προσελθόντιος, αὐτὸς αὐτοὺς ἐφειλκύσαιτο, καὶν ἀπεπήδησαν ἴσως· νῦν δὲ ἀφ' ἑαυτῶν ἐλόμενοι τοῦτο, θέβαιοι λοιπὸν ἔμενον. Τὸν δὲ Φίλιππον καλεῖ, μᾶλλον αὐτῷ γνώριμον ὄντα, ἅτε γὰρ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ γεννηθεὶς καὶ τραφεὶς, μᾶλλον αὐτὸν ἐπεγίνωσκε. Λαβὼν τοίνυν τοὺς μαθητάς, ἔρχεται λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἄγρον τῶν λοιπῶν, καὶ τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Να-

1. Ἰω. 1, 44-45.

2. Πρόκειται περὶ παρουσίας, πὸν ἐχρησιμοποιοῦν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλλη-
νες καὶ οἱ Ἑβραῖοι.

3. Ματθ. 7, 8.

4. Ἰω. 1, 45.

«Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀπεφάσισεν ὁ Ἰησοῦς νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ συναντᾷ τὸν Φίλιππον καὶ λέγει εἰς αὐτόν: «Ἀκολούθησέ με». Κατήγετο δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ τὴν Βηθσαιῖδά, τὴν πατρίδα τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Πέτρου»¹.

1. Ὅπως λέγει ἡ παροιμία, ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει ἐπιμελῶς διὰ κάτι, ἔχει κάποια ὠφέλεια². Ὁ Χριστὸς ὅμως ὑπενόει κάτι περισσότερο, ὅταν ἔλεγεν «ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ, εὐρίσκει»³. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν γεννᾶται ἡ ἀπορία μου, διατί ὁ Φίλιππος ἠκολούθησε τὸν Χριστόν. Ὁ Ἀνδρέας πάντως τὸν ἠκολούθησεν, διότι εἶχεν ἀκούσει περὶ αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καὶ ὁ Πέτρος εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν. Ὁ Φίλιππος ὅμως, χωρὶς ν' ἀκούσῃ τίποτε ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ μόνον τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ «Ἀκολούθησέ με» ὑπήκουσεν ἀμέσως καὶ δὲν ἀπεχώρησεν, ἀλλ' ἔγινε κῆρυξ αὐτοῦ εἰς τοὺς ἄλλους. Διότι, ἀφοῦ ἐπῆγεν εἰς τὸν Ναθαναήλ, τοῦ εἶπεν: «Εὐρήκαμεν αὐτόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψεν ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸν νόμον καὶ προανήγγελλαν οἱ προφῆται»⁴. Βλέπεις πόσον ἐπιμελημένην σκέψιν εἶχε καὶ πόσον συχνὰ ἐμελέτα τὰ γραπτὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ ἐπερίμενε τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ; Διότι τὸ «Εὐρήκαμεν» ἀνήκει εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πάντοτε ζητεῖ: «Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπῆγεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Καὶ δὲν προσκαλεῖ κανένα, πρὶν ἀκούσῃ κάτι περὶ αὐτοῦ.

Καὶ αὐτὸ τὸ κάμνει πράγματι ὄχι χωρὶς αἰτίαν, ἀλλὰ μὲ ὑπερτάτην σοφίαν καὶ σύνεσιν. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος τοὺς προσεῖλκυσε χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἴσως ἔπειτα νὰ ἀπεμακρύνοντο. Ὅταν ὅμως διαλέγουν τοῦτο μὲ τὴν θέλησίν των, εἰς τὸ ἐξῆς θὰ παραμείνουν ἀκλόνητοι. Ἐκάλεσε λοιπὸν πλησίον του τὸν Φίλιππον; ἐπειδὴ ἦτο γνωστότερός του, διότι, ἀφοῦ εἶχε γεννηθῆ καὶ ἀνατραφῆ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, τὸν ἐγνώριζε περισσότερο. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπῆρε μαζί του τοὺς μαθητάς του, ἐπῆγε νὰ ἀγρεύσῃ τοὺς ἄλλους καὶ

θαναήλ ἐπισπᾶσαι. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τούτου οὐκ ἦν οὕτω θαυμασιόν, ὅτι καὶ ἡ ἀκοὴ τοῦ Ἰησοῦ ἀπεληλύθει εἰς τὴν Συρίαν ἅπασαν. Τὸ δὲ θαυμασιόν, τὸ τῶν περὶ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Φίλιππον ἦν, οὐχ ὅτι μόνον πρὸ τῶν σημείων
 5 ἐπέισθησαν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὄντες, ὅθεν οὐδὲ προφήτης ἐγείρεται, οὐδὲ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι. Ἀγροικότερον γάρ πως καὶ ἀγριώτερον καὶ παχύτερον οὔτιοι διέκειντο.

Ὁ δὲ Χριστὸς κἀντεῦθεν αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἐνέφηγεν,
 10 ἀπὸ τῆς οὐδένα φερούσης καρπὸν γῆς τοὺς τῶν μαθητῶν ἐκκρίτους ἐκλέγων. Εἰκὸς μὲν οὖν τὸν Φίλιππον καὶ τοὺς περὶ Πέτρον ἰδόντα καὶ παρὰ τοῦ Ἰωάννου ἀκηκοῖα, ἀκολουθῆσαι, εἰκὸς δὲ καὶ τὴν φωνὴν τοῦ Χριστοῦ ἐργάσασθαι τι ἐν αὐτῷ. Οἶδε γὰρ τοὺς μέλλοντας ἔσεσθαι ἐπιτηδεῖους.
 15 Ὁ δὲ εὐαγγελιστῆς ἅπαντα ἐπιτέμνει ταῦτα. Ὅτι μὲν οὖν ὁ Χριστὸς ἔμελλεν ἥξειν, ἠπίσταιο, ὅτι δὲ οὔτιοις ὁ Χριστὸς ἦν, ἠγνόει, ὅπερ αὐτὸν ἢ παρὰ Πέτρον ἢ παρὰ Ἰωάννου ἀκηκοέναι φημί. Λέγει δὲ καὶ τὴν κώμην αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης, ἵνα μάθῃς ὅτι τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός. «Εὐ-
 20 ρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ καὶ λέγει αὐτῷ· Ὁν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφήται, εὗρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ». Λέγει δὲ ταῦτα ἀξιόπιστον ποιῶν τὸ κήρυγμα εἶ γε ἀπὸ Μωϋσέως ἐστὶ καὶ τῶν προφητῶν, καὶ δυσωπῶν τὸν ἀκροατὴν ἐντεῦθεν.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Ναθαναήλ ἀκριβῆς ἦν καὶ πάντα διεσκεμμένος μετὰ ἀληθείας, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐμαριύρησε καὶ τὸ ἔργον ἔδειξεν, εἰκότως αὐτὸν ἐπὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας παρέπεμψεν, ἵνα οὕτω παραδέξῃται τὸν κηρυττόμενον. Εἰ δὲ υἱὸν Ἰωσήφ αὐτὸν λέγει, μὴ θορυβηθῆς. Ἐπι-
 30 γὰρ τούτου παῖς ἐνομιζετο εἶναι. Καὶ πόθεν δῆλον, ὧ Φί-

προσελκύει τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Ναθαναήλ. Καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπορῆ κανεὶς μὲ αὐτό, διότι ἡ φήμη τοῦ Ἰησοῦ εἶχεν ἀπλωθῆ εἰς ὀλόκληρον τὴν Συρίαν. Καὶ τὸ παράδοξον ἦτο, ὅτι τὸν ἠκολούθησαν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Φίλιππος, ὅχι μόνον διότι εἶχον πιστεύσει πρὶν ἀπὸ τὰς ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὔτε προφήτης οὔτε κάτι καλὸν ἤμποροῦσε νὰ προέλθῃ. Διότι ἦτο γένος ἀγροτικόν, ἄξεστον καὶ σκληρόν.

Καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀπέδειξεν ὁ Ἰησοῦς τὴν δύναμίν του, ἀφοῦ ἀπὸ γῆν ποῦ δὲν παράγει κανένα καρπὸν, ἐξήγαγε τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα τῶν μαθητῶν του. Πιθανὸν λοιπὸν εἶναι, ὅτι ὁ Φίλιππος τὸν ἠκολούθησε, διότι εἶδε τὸν Πέτρον καὶ ἤκουσε περὶ αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης πιθανόν, ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἔκαμε ν' ἀσχοληθῆ μέσα του. Ὅλα αὐτὰ ὁ Εὐαγγελιστὴς τὰ ἀφηγεῖται κεφαλαιωδῶς. Ἐκεῖνος ἐγνώριζε τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστὸς, ἠγνῶει ὅμως, ὅτι αὐτὸς ἐδῶ ἦτο ὁ Χριστὸς καὶ νομίζω, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔμαθεν ἢ ἀπὸ τὸν Πέτρον ἢ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην. Ἀναφέρει μάλιστα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου τοῦ ὁ Ἰωάννης, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδιάλεξε τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου. «Συναντᾷ ὁ Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ καὶ τοῦ λέγει· Εὐρήκαμεν τὸν Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ, διὰ τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Μωϋσῆς καὶ προανήγγειλαν οἱ προφῆται»⁵. Καὶ τὰ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ κάμῃ τὸ κήρυγμα ἀξιόπιστον, συνδέων αὐτὸ μὲ τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς προφῆτας καὶ διὰ νὰ κάμῃ ὡς ἐκ τούτου τὸν ἀκρότην εὐσεβέστερον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ναθαναήλ ἦτο ἔμπειρος καὶ φιλόπονος μελετητὴς τῆς ἀληθείας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσε καὶ ἐμπράκτως ἀπέδειξε, δικαίως τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς Προφῆτας, διὰ νὰ παραδεχθῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν κηρυσσόμενον. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνον τὸν ὀνομάζῃ υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, νὰ μὴ ταραχθῆς. Διότι μέχρι τώρα

λιπε, ὅτι οὗτος ἐκεῖνός ἐστι; τί λέγεις ἡμῖν τεκμήριον; Οὐ
 γὰρ ἀρκεῖ μόνον τὸ ἀποφήνασθαι. Ποῖον σημεῖον εἶδες; ποῖ-
 ον θαῦμα; Οὐκ ἔστιν ἀκίνδυνον πιστεύειν ἀπλῶς ὑπὲρ τοι-
 ούτων πραγμάτων. Ποίαν οὖν ἔχεις ἀπόδειξιν; Τὴν αὐτὴν
 5 τῷ Ἀνδρέα, φησί. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος παρασιῆσαι τὸν πλοῦ-
 τον ὃν εὗρεν οὐκ ἔχων, οὐδὲ διὰ ρημάτων ἐπιδείξασθαι δυ-
 νάμενος τὸν θησαυρόν, ἄγει πρὸς τὸν εὐρεθέντα τὸν ἀδελ-
 φόν. Οὕτω δὴ καὶ οὗτος, πῶς μὲν αὐτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ
 Χριστός, καὶ πῶς αὐτὸν οἱ προφήται προανεκήρυξαν, οὐκ
 10 εἶπεν, ἔλκει δὲ αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, οὐκ ἀποσιτησόμενον
 λοιπὸν εἰδώς, ἂν τῶν ρημάτων γεύσῃται καὶ τῆς διδασκα-
 λίας ἐκείνου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ· «Ἐκ Ναζαρέτι
 δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Ἔρχου καὶ
 ἴδε. Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναήλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν,
 15 καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος
 οὐκ ἔστιν». Ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἐκ Ναζαρέτι δύναται τι ἀγαθὸν
 εἶναι;» ἐπαινεῖ καὶ θαυμάζει τὸν ἄνθρωπον. Καὶ μὴν ἐγ-
 κληθῆναι αὐτὸν ἐχοῆν; Οὐδαμῶς. Οὐδὲ γὰρ ἀπισιοῦντιος
 ἦν τὰ ρήματα, οὐδὲ ἐγκλημάτων ἄξια, ἀλλ' ἐπαίνων. Πῶς
 20 καὶ τίνι τρόπῳ; Ὅτι Φιλίππου μᾶλλον οὗτος ἐσκεμμένος
 ἦν τὰ προφητικά. Καὶ γὰρ ἦν ἀκούσας ἀπὸ τῶν Γραφῶν,
 ὅτι ἀπὸ Βηθλεὲμ δεῖ τὸν Χριστὸν ἐλθεῖν καὶ ἀπὸ τῆς κώμης
 ἐν ἣ ἦν Δαβὶδ. Τοῦτο γοῦν καὶ παρὰ Ἰουδαίοις ἐκράτει,
 καὶ ὁ προφήτης ἄνωθεν ἐκήρυτε λέγων· «Καὶ σύ, Βηθλεέμ,
 25 οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ
 ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν
 Ἰσραήλ». Ἐπεὶ οὖν ἤκουσεν, ὅτι ἐκ Ναζαρέτι, ἐθορυβήθη

6. Ἰω. 1, 48.

7. Μιχ. 5, 2. Ματθ. 2, 6. Ἰω. 7, 42.

ἐθεωρεῖτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ ἀπὸ ποῦ ὁμολογεῖται, Φίλιππε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖς; Ποίαν ἀπόδειξιν μᾶς δίδεις; Διότι δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ νὰ τὸ διακηρύσσης. Ποῖον σημεῖον εἶδες; Ποῖον θαῦμα; Δὲν εἶναι ἄνευ κινδύνου τὸ νὰ δίδῃ κανεὶς πίστιν εἰς τέτοια πράγματα ἀφελῶς. Ποίαν λοιπὸν ἀπόδειξιν ἔχεις; Τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς, λέγει, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ Ἀνδρέας. Διότι ἐκεῖνος, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ παραστήσῃ τὸν πλοῦτον ποῦ εἶχεν εὔρει, οὔτε νὰ περιγράψῃ μὲ λόγια τὸν θησαυρόν, ὁδηγεῖ τὸν ἀδελφόν του πρὸς τὸν εὐρεθέντα. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον καὶ αὐτὸς δὲν τοῦ ἐξήγησε, πῶς ἐκεῖνος ἦτο ὁ Χριστὸς καὶ πῶς ἐκεῖνον εἶχον προαναγγεῖλαι οἱ προφηταί, ἀλλὰ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι, ἂν γευθῆ τοὺς λόγους καὶ τὴν διδασκαλίαν του, δὲν πρόκειται νὰ φύγῃ πλέον. Καὶ τὸν ἐρώτησεν ὁ Ναθαναὴλ: «Εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ κάτι καλὸν ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ»; Καὶ ὁ Φίλιππος τοῦ ἀπήντησε: «Ἐλθὲ καὶ ἴδε». Καὶ εἶδεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ὁ Ναθαναὴλ ἐπήγαινε πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπε: «Νὰ ἕνας ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ὑπάρχει δόλος»⁶. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ναθαναὴλ εἶχεν ἐρωτήσῃ, «Εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ κάτι καλὸν ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ;», δι' αὐτὸ τὸν ἐπαινεῖ καὶ τὸν θαυμάζει. Μήπως ἦτο προτιμότερον νὰ ἐπιπληχθῆ; Καθόλου. Διότι οὔτε τὰ λόγια προήρχοντο ἀπὸ ἄνθρωπον ποῦ δὲν πιστεύει, οὔτε ἄξια τιμωρίας ἦσαν, ἀλλὰ ἐπαίνου.

Πῶς καὶ διατί; Διότι ὁ Ναθαναὴλ εἶχε μελετήσῃ τὰς προφητείας περισσότερον ἀπὸ τὸν Φίλιππον. Εἶχε μάθει δηλαδὴ ἀπὸ τὰς Γραφάς, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ γεννηθῆ εἰς τὴν Βηθλεέμ, εἰς τὴν κώμην ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατήγετο καὶ ὁ Δαυῖδ. Αὐτὴ ἡ ἄποψις ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων καὶ ὁ προφήτης τὴν εἶχε προαναγγεῖλαι κάποτε μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Καὶ σύ, Βηθλεέμ, δὲν εἶσαι καθόλου μικροτέρα μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἰούδα. Διότι ἀπὸ σὲ θὰ γεννηθῆ ἀρχηγός, ποῦ θὰ διοικήσῃ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ»⁷.

καὶ διηπόρησεν, οὐχ εὐρίσκων συμβαίνουσαν τοῦ Φιλίππου
 τὴν ἐπαγγελίαν τῇ προφητικῇ προορήσει. Θέα δὲ αὐτοῦ καὶ
 ἐν τῇ διαπορήσει τὴν σύνεσιν καὶ ἐπιείκειαν. Οὐ γὰρ εἶπεν
 εὐθέως· «Ἀπαιᾶς με, ὦ Φίλιππε, καὶ ψεύδη. Οὐ πείθομαι,
 5 οὐ παραγίνομαι. Ἐμαθὼν ἀπὸ τῶν προφητῶν, ὅτι ἀπὸ Βη-
 θλεὲμ τὸν Χριστὸν ἐλθεῖν δεῖ, οὐ δὲ λέγεις, ἀπὸ Ναζαρέτι.
 Οὐ τοίνυν οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν». Ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν,
 ἀλλὰ τί; Παραγίνεται καὶ οὗτος, τῷ μὲν μὴ καταδέξασθαι
 ἐκ Ναζαρέτι αὐτὸν εἶναι, τὴν ἀκρίθειαν τὴν περὶ τὰς Γραφὰς
 10 δηλῶν καὶ τῶν τρόπων ἀνεξαπάτητον, τῷ δὲ μὴ διαπτύσαι
 τὸν ἀπαγγέλλαντα, τὸν πολὺν πόθον, ὃν εἶχε περὶ τὴν τοῦ
 Χριστοῦ παρουσίαν, ἐμφαίνων. Ἐνενόησε γάρ, ὅτι εἰκὸς
 ἦν Φίλιππον περὶ τὸν τόπον ἐσφάλλαι.

2. Θέα δέ μοι καὶ τὴν παραίτησιν, πῶς ἐπιεικῆ πεποι-
 15 ηται καὶ ἐν ἐρωτήσεως τάξει. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, Οὐδὲν ἀγα-
 θὸν ἢ Γαλιλαία φέρει, ἀλλὰ πῶς; «Ἐκ Ναζαρέτι δύναται
 τι ἀγαθὸν εἶναι;». Σφόδρα δὲ ἦν καὶ ὁ Φίλιππος συνειτός.
 Οὐ γὰρ ὡς ἀπορηθεὶς ἀγανακτεῖ καὶ δυσχεραίνει, ἀλλ' ἐπι-
 μένει τὸν ἄνδρα βουλόμενος ἀγαγεῖν καὶ ἐκ προοιμίων τὴν
 20 ἀποσιόλω προσήκουσαν εὐτιονίαν ἡμῖν ἐνδεικνύμενος. Διὰ
 ταῦτα καὶ ὁ Χριστός φησιν· «Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης ἐν
 ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν». Ὡστε ἐνὶ καὶ ψευδῆς Ἰσραηλίτης. Ἄλλ'
 οὐχ οὗτος τοιοῦτος. Ἀδέκαστος γὰρ αὐτοῦ, φησὶν, ἢ κρίσις,
 οὐδὲν πρὸς χάριν, οὐδὲ πρὸς ἀπέχθειαν φθέγγεται. Καίτοι
 25 Ἰουδαῖοι ἐπερωτηθέντες, ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται, εἶπον
 ὅτι ἐν Βηθλεὲμ καὶ τὴν μαρτυρίαν παρήγαγον λέγοντες·

“Όταν λοιπόν ὁ Ναθαναήλ ἤκουσεν, ὅτι ἦτο ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ, ἐταράχθη καὶ ἤρχισε ν’ ἀμφιβάλλῃ, διότι ἔβλεπεν ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Φιλίππου δὲν ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὴν προφητικὴν πρόβλεψιν. Ἀξίζει δὲ νὰ παρατηρηθῇ, πόσον συνεισότης καὶ μετρημένος ἦτο εἰς τὴν ἀμφιβολίαν του. Διότι δὲν εἶπε· Μὲ ἀπατᾶς, Φίλιππε, καὶ ψεύδεσαι. Δὲν πιστεύω καὶ δὲν θὰ ἔλθω μαζί σου. Ἔμαθα ἀπὸ τοὺς προφῆτας, ὅτι ὁ Χριστὸς πρόκειται νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Βηθλεὲμ καὶ σὺ λέγεις ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ. Ἐπομένως αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ Χριστός. Φυσικὰ δὲν εἶπε τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ τί ἔκαμεν; Ἐπῆγε καὶ αὐτὸς εἰς συνάντησιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν παρεδέχετο, ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ, ἀπέδειξεν ὅτι ἐγνώριζε καλὰ τὰς Γραφὰς καὶ ὅτι ὁ χαρακτήρ του ἀπεστρέφετο τὴν ἀπάτην, ἐνῶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ἀπέλεμψε τὸν ἀναγγεῖλαντα εἰς αὐτὸν ταῦτα, ἔδειξε τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν ποῦ εἶχε διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐσκέπτετο, ὅτι δυνατὸν ὁ Φίλιππος νὰ εἶχε κάμει λάθος ὡς πρὸς τὸν τόπον.

2. Παρατήρησε ἐπίσης καὶ τὴν ἄρνησίν του, πῶς τὴν ἔχει κάμει σωφρόνως καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐρωτᾷ. Δὲν εἶπε δηλαδή, «Κανὲν καλὸν δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν», ἀλλὰ, «Εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ νὰ προέλθῃ κάτι καλόν;». Ἦτο δὲ ὁ Φίλιππος πάρα πολὺ συνειτός. Διότι, ὅταν ὁ Ναθαναήλ ἀπορῇ, δὲν ἀγανακτεῖ οὔτε στενοχωρεῖται, ἀλλ’ ἐπιμένει, ἐπειδὴ θέλει νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνδρα εἰς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν ἀρμόζουσαν ἀποστολικὴν σταθερότητα. Δι’ αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει: «Νὰ ἕνας ἀληθινὰ Ἰσραηλίτης, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ὑπάρχει δόλος». Ὡστε ὑπάρχει καὶ ψευδὴς Ἰσραηλίτης. Ἄλλ’ αὐτὸς δὲν εἶναι τοιοῦτος. Διότι ἡ κρίσις του, λέγει, εἶναι ἀδέκαστος καὶ δὲν λέγει τίποτε πρὸς εὐχαρίστησιν ἢ πρὸς δυσαρέσκειαν. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀκόμη, ὅταν ἠρωτήθησαν, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός, εἶπαν ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεὲμ καὶ προσεκόμισαν τὴν ἐξῆς ἀπόδειξιν: «Καὶ

«Καὶ σὺ, Βηθλεέμ, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα». Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν πρὶν ἰδεῖν ἐμαρτύρουν ταῦτα. Ἐπειδὴ δὲ εἶδον, ὑπὸ τῆς βασκανίας τὴν μαρτυρίαν ἀπέκρουσαν λέγοντες· «Τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστί».

5 Ὁ δὲ Ναθαναὴλ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἦν ἐξ ἀρχῆς περὶ αὐτοῦ γνώμην εἶχε, ταύτην ἔμεινε διατηρῶν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ Ναζαρέτι. Πῶς οὖν αὐτὸν Ναζωραῖον οἱ προφηταὶ καλοῦσιν; Ἀπὸ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐκεῖ διαγωγῆς. Τὸ μὲν οὖν εἶπεῖν. Οὐκ εἰμὶ ἐκ Ναζαρέτι, καθὼς ἀπήγγειλέ σοι Φίλιππος, ἀλλ' ἐκ Βηθλεέμ, παρήσιν, ὥστε μὴ εὐθέως ἀμφι-
10 οβητήσιμον ποιῆσαι τὸν λόγον. Χωρὶς δὲ τούτων, ὅτι, εἴ καὶ ἔπεισε, τοῦτο οὐκ ἂν ἰκανὸν τεκμήριον ἔδωκε τοῦ αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν. Τί γὰρ ἐκώλυε καὶ μὴ ὄντα Χριστόν ἀπὸ Βηθλεέμ εἶναι κατὰ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκεῖ γεννηθέντας; Τούτο
15 μὲν οὖν παρήσιν, ὃ δὲ μάλιστα αὐτὸν δύναται ἐπαγαγέσθαι, τοῦτο ποιεῖ. Δείκνυσι γὰρ ἑαυτὸν παρόντα διαλεγομένοις αὐτοῖς. Εἰπόντος οὖν ἐκείνου, «Πόθεν με γινώσκεις;» λέγει «Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἶδόν σε».

20 Ὅρα ἄνθρωπον εὐσταθῆ καὶ θεβηκότα. Εἰπόντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ· «Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης», οὐκ ἐχαυνώθη τοῖς ἐπαίνοις, οὐκ ἐπέδραμε τοῖς ἐγκωμίσις, ἀλλ' ἐπιμένει ζητῶν καὶ ἀκριθέστερον διερευνώμενος, καὶ θούλεται τι σαφὲς μαθεῖν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὡς ἄνθρωπος ἐξήταζεν ἔτι,
25 ὃ δὲ Ἰησοῦς ὡς Θεὸς ἀπεκρίνατο. Καὶ γὰρ εἶπεν, ὅτι «ἄνωθεν σε οἶδα» καὶ τῶν τρόπων αὐτοῦ τὴν ἐπιείκειαν, οὐχ ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ παρηκολουθηκώς, ἀλλ' ἄνωθεν ὡς Θεὸς ἔγνω.

Καί, «νῦν εἶδόν σε ἐν τῇ συκῇ», ὅτι οὐδεὶς αὐτόθι παρῆν,

σύ, Βηθλεέμ, δὲν εἶσαι καθόλου μικροτέρα μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἰούδα». Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐχρησιμοποιοῦν αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν, πρὶν ἰδοῦν τὸν Χριστόν. Ὅταν ὅμως εἶδαν αὐτόν, ἀπέκρυσαν τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ φθόνου λέγοντες: «Δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ κατάγεται αὐτός»⁸.

Ἄλλ' ὁ Ναθαναὴλ δὲν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ τὴν γνώμην ποὺ εἶχε σχηματίσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ, αὐτὴν διεικνύει συνεχῶς, ὅτι δηλ. δὲν κατάγεται ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ. Πῶς λοιπὸν οἱ προφῆται ὀνομάζουν αὐτὸν Ναζωραῖον; Ἀπὸ τὸ ὅτι ἀνετράφη καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. Τὸ νὰ εἰπῆ λοιπὸν, Δὲν εἶμαι ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ, ὅπως σὲ ἐπληροφόρησεν ὁ Φίλιππος, ἀλλ' ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ, τὸ ἄφησεν, ὥστε νὰ μὴ κάμῃ ἀμέσως τὸν λόγον ἀμφισβητήσιμον. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἔπειθε, πάλιν αὐτὸ δὲν θὰ τοῦ ἔδιδεν ἱκανοποιητικὴν ἀπόδειξιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. Διότι, τί ἠμπόδιζε καὶ ἂν δὲν ἦτο Χριστός, νὰ κατάγεται ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, ποὺ εἶχον γεννηθῆ ἐκεῖ; Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀφήνει κατὰ μέρος καὶ κάμνει ἐκεῖνο, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ προσελκύσῃ αὐτὸν εἰς τὴν πίστιν. Ἀποδεικνύει δηλαδή, ὅτι ἦτο παρών, ὅταν αὐτοὶ συνεζήτουν. Διότι, ὅταν ὁ Ναθαναὴλ ἠρώτησε «Ἀπὸ ποῦ μὲ γνωρίζεις», τοῦ ἀπήντησε: «Σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν, πρὶν σὲ καλέσῃ ὁ Φίλιππος».

Βλέπε ἄνθρωπον σταθερὸν καὶ βέβαιον. Διότι, ὅταν ὁ Χριστὸς εἶπε «Νὰ ἕνας ἀληθινὰ Ἰσραηλίτης», δὲν ἐκολακεύθη ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους, οὔτε παρεσύρθη ἀπὸ τὰ ἐγκώμια, ἀλλὰ ζητεῖ ἐπιμόνως καὶ ἐρευνᾷ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν καὶ θέλει νὰ μάθῃ κάτι τὸ σαφές. Καὶ ὁ μὲν Ναθαναὴλ ἐξήταζεν ἀκόμη ὡς ἄνθρωπος, ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπήντησεν ὡς Θεός. Διότι εἶπεν «Ἀπὸ ἐπάνω σὲ γνωρίζω», τὴν δὲ σωφροσύνην τοῦ χαρακτῆρος του δὲν τὴν εἶχε παρακολουθήσει ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὴν ἐγνώρισεν ἀπὸ ἐπάνω ὡς Θεός.

Καὶ προσέθεσε «Τώρα σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν»,

ἀλλὰ μόνος Φίλιππος ἦν καὶ Ναθαναήλ, καὶ κατ' ἰδίαν ἅπαντα ταῦτα εἶπον. Διὰ δὴ τοῦτο εἴρηται, ὅτι «Ἰδὼν αὐτὸν πρόρρωθεν, εἶπεν Ἰδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης» ἵνα μάθῃ ὅτι πρὶν ἢ πλησιάσαι τὸν Φίλιππον ταῦτα ἐφθέγγετο ὁ Χριστός. 5 ὥστε μὴ ὑποπιον γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν. Διὸ καὶ τὸν καιρὸν εἶπε, καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ δένδρον. Εἶ μὲν γὰρ εἶπε μόνον, «Πρὸ τοῦ Φίλιππον ἐλθεῖν πρὸς σέ, εἰδὼν σε», καὶ ὑπωπιεύθη, ὡς αὐτὸς αὐτὸν ἀπεσιαλκῶς, καὶ οὐδὲν μέγα λέγων. Νῦν δὲ τῷ τὸν τόπον εἶπεῖν, καθ' ὃν διέτριβε φω- 10 νούμενος παρὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ δένδρου τὴν προσηγορίαν, καὶ τῆς διαλέξεως τὸν καιρὸν, ἀναμφισβήτητον τὴν πρόρρησιν ἔδειξεν οὖσαν.

Οὐ τὴν πρόρρησιν δὲ μόνον ἐδήλωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωσ αὐτὸν ἐπαίδευσεν. Εἰς ὑπόμνησιν γὰρ αὐτῶν ἤγαγε τῶν 15 τότε λεχθέντων, οἷον, ὅτι «Ἐκ Ναζαρεὶ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;» ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα μείζονος αὐτὸν ἀπεδέξατο καὶ ὅτι ταῦτα αὐτοῦ φθεγξαμένου, οὐ κατέγνω, ἀλλ' ἐπήνεσε καὶ ἐθαύμασε. Διὸ καὶ ἐκ τούτου συνεῖδεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ὄντως ἐστίν, ἀπὸ τε τῆς προρρήσεως, ἀπὸ τε τοῦ τὴν γνώμην 20 ἐξειάσαι μετὰ ἀκριθείας αὐτοῦ, ὅπερ δεικνύντιος ἦν, ὅτι καὶ τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἠπίσιαιτο. Ἄλλως τε καὶ τὸ καθ' ἑαυτοῦ δόξαντα λέγειν, μὴ μέμψασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖσαι. Ὅτι μὲν οὖν ἐφώνησεν αὐτὸν ὁ Φίλιππος, εἶπε, τί δὲ αὐτῷ διελέχθη καὶ τί οὗτος ἐκείνῳ, παρήκεν, ἀφείς αὐ- 25 τοῦ τῷ συνειδότι καὶ οὐ βουλόμενος αὐτὸν ἐπὶ πλεόν ἐλέγχειν.

3. Τί οὖν; πρὶν ἢ τὸν Φίλιππον φωνῆσαι εἶδεν αὐτὸν μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸ τούτου ἑώρα τῷ ἀκοιμήτῳ ὄμματι;

ὅταν δὲν ἦτο κανεὶς ἄλλος παρῶν ἐκεῖ, ἀλλὰ ἦτο μόνον ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ναθαναήλ καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπαν ἰδιαίτε-
 ρως. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐλέχθη, ὅτι «Ὅταν εἶδεν αὐτὸν ἀπὸ
 μακρῶν, εἶπεν: Νὰ ἕνας ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης», διὰ νὰ μά-
 θῃ ὁ Ναθαναήλ, ὅτι πρὶν ἀκόμη πλησιάσῃ ὁ Φίλιππος, ὁ
 Χριστὸς ἔλεγεν ἤδη αὐτά, ὥστε ἡ μαρτυρία νὰ μὴ προκα-
 λήσῃ ὑποψίαν. Δι' αὐτὸ εἶπε καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον
 καὶ τὸ δένδρον. Διότι, ἐὰν ἔλεγε μόνον, Σὲ εἶδα, πρὶν σὲ
 πλησιάσῃ ὁ Φίλιππος, ἴσως ὑπωπεύετο, ὅτι αὐτὸς εἶχε στεί-
 λει τὸν Φίλιππον καὶ θὰ ἦτο ἀνάξιον λόγου. Τώρα ὅμως μὲ
 τὸ νὰ εἰπῇ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο, ὅταν τὸν
 ἐκάλεσεν ὁ Φίλιππος, καθὼς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δένδρου καὶ
 τὸν χρόνον τῆς συζητήσεως, ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ προαναγγε-
 λία ἦτο ἀναμφισβήτητος.

Καὶ δὲν ἐδήλωσε μόνον τὴν προαναγγελίαν, ἀλλὰ καὶ
 μὲ ἄλλον τρόπον ἐδίδαξε τὸν Ναθαναήλ. Ὑπενθύμισε δη-
 λαδῆ εἰς τὸν Ναθαναήλ ἐκεῖνα ποῦ ἐλέχθησαν τότε, ὅπως
 δηλ. «Ἀπὸ τὴν Ναζαρετ δύναται νὰ προέλθῃ κάτι καλόν;»,
 διὰ τὸ ὁποῖον μάλιστα μὲ μεγαλυτέραν διάθεσιν ἐδέχθη αὐ-
 τὸν καὶ ὅτι, ἐνῶ αὐτὸς εἶχεν εἰπεῖ αὐτά, δὲν τὸν ἀπεδοκί-
 μασεν, ἀλλ' ἀντιθέτως τὸν ἐπήνεσε καὶ τὸν ἐθαύμασε. Δι'
 αὐτὸ καὶ ὁ Ναθαναήλ ἐξ αὐτοῦ ἐπίστευσεν, ὅτι πράγματι
 ἦτο ὁ Χριστὸς καὶ ἐκ τῆς προφητείας καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἶχεν
 ἐξετάσει μὲ ἀκρίβειαν τὴν γνώμην αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπε-
 δείκνυεν, ὅτι ἐκεῖνος ἐγνώριζε καὶ ὅσα εἶχεν εἰς τὸν νοῦν
 του. Καὶ μάλιστα καὶ διὰ τὸ ὅτι εἶπεν, ὅσα ὁ ἴδιος ἐπίστευεν,
 ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐμέμφθη ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπήνεσε. Καὶ εἶ-
 πε μὲν, ὅτι τὸν ἐκάλεσεν ὁ Φίλιππος, τί ὅμως συνεζήτησε
 μὲ αὐτὸν καὶ τί αὐτὸς μὲ ἐκεῖνον, τὸ παρέλειψε, διὰ ν' ἀ-
 φήσῃ ἡσυχον τὴν συνείδησίν του καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε
 νὰ ἐλέγξῃ αὐτὸν περισσότερο.

3. Τί συνέβη λοιπόν; Πρὶν καλέσῃ τὸν Φίλιππον εἶδεν
 αὐτὸν μόνον καὶ δὲν τὸν εἶχεν ἰδεῖ προηγουμένως μὲ τὸν
 ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν του; Τὸν εἶχεν ἰδεῖ καὶ κα-

Ἐώρα, καὶ οὐδεὶς ἂν ἀντείποι. Ἀλλὰ τέως τοῦτο τὸ καιε-
 πείγον ἦν εἰπεῖν. Τί οὖν ἐκεῖνος; Ἐπειδὴ τεκμήριον ἀναμ-
 φισθήτητον ἔλαβε τῆς προγνώσεως, ἦλθεν ἐπὶ τὴν ὁμολο-
 γίαν καὶ τῇ ἀναβολῇ τῇ προτέρᾳ τὴν ἀκρίβειαν δηλῶν καὶ
 5 τῇ μετὰ ταῦτα συγκαταθέσει τὴν εὐγνωμοσύνην. Ἀπεκρίθη
 γὰρ, φησί, καὶ λέγει αὐτῷ· «Ραβδί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;
 σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ;».

Εἶδες ψυχὴν περιχαρῆ γενομένην ἀθρώον, καὶ τοῖς ρή-
 μασι περιπτυσσομένην τὸν Ἰησοῦν; Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ προσδο-
 10 κώμενος, ἐκεῖνος ὁ ζητούμενος. Εἶδες ἐκπλητιζόμενον, θαν-
 μάζοντα, σκιριτῶντα, πηδῶντα ὑπὸ τῆς ἡδονῆς; Οὕτω καὶ ἡ-
 μᾶς χαίρειν δεῖ, καταξιωθέντας μαθεῖν τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν.
 Χαίρειν δέ, οὐ κατὰ διάνοιαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πρᾶ-
 γμάτων αὐτῶν τοῦτο δεικνύναι. Τί δὲ τῶν χαιρόντων ἐστί;
 15 Πείθεσθαι τῷ γνωρισθέντι. Πειθομένων δέ ἐστι, τὸ ποιεῖν
 ἅπερ ἂν ἐκεῖνος θούληται. Ἐπεὶ εἰ μέλλοιμεν τὰ παροξύ-
 νοντα αὐτὸν πράττειν, πόθεν δηλώσομεν ὅτι χαίρομεν; Οὐχ
 ὁρᾶτε καὶ ἐν οἰκίαις, ὅταν τίς τινα ὑποδέχεται τῶν ποθυ-
 μένων, πῶς μετὰ χαρᾶς πάντα πράττει πανταχοῦ περιτρέ-
 20 χων, καὶ εἰ δέοι πάντα τὰ ὄντα προέσθαι, μηδενὸς φειδόμε-
 νος, ὥστε ἀρέσαι τῷ παραγενομένῳ; Εἰ δὲ καλῶν τις μὴ
 ὑπακούοι, καὶ τὰ ἀναπαύοντα αὐτὸν μὴ πράττοι, καὶ μυριάκις
 λέγῃ τῇ παρουσίᾳ χαίρειν, οὐκ ἂν πιστευθεῖη ποτὲ παρὰ
 τοῦ ξενιζομένου, δικαίως. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἔργων τοῦτο ἐπι-
 25 δεικνύναι χρή.

Οὐκοῦν ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς ἦλθε, δείξωμεν
 ὅτι χαίρομεν καὶ μηδὲν τῶν παροξυνόντων αὐτὸν πράττω-
 μεν. Καλλωπίσωμεν τὴν οἰκίαν εἰς ἣν παρεγένετο. Τοῦτο

νείς δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀντεῖπῃ. Ἄλλὰ ἔπρεπε πρῶτα νὰ λε-
 χθῆ αὐτό, διὰ τὸ ὅποιον ὑπῆρχεν ἀπόλυτος ἀνάγκη. Τί ἔκα-
 με λοιπὸν ἐκεῖνος; Ἐπειδὴ εἶχε λάβει ἀναμφισβήτητον
 ἀπόδειξιν τῆς προγνώσεως, ἦλθεν εἰς τὴν ὁμολογίαν δη-
 λῶντων καὶ τὴν μεταμέλειάν του διὰ τὴν προηγουμένην
 ἀργοπορίαν καὶ τὴν εὐσέβειάν του διὰ τὴν μετὰ ταῦτα συγ-
 κατάθεσιν. Διότι, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, ἀπήντησε καὶ εἶ-
 πεν εἰς αὐτόν: «Διδάσκαλε, σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ
 εἶσαι ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ»⁹.

Εἶδες ψυχὴν, ποὺ ἐγέμισεν ὅλη ἀπὸ χαρὰν καὶ ποὺ
 διὰ τῶν λόγων περιπύσσεται τὸν Ἰησοῦν; Σὺ εἶσαι, τοῦ
 λέγει, ἐκεῖνος ποὺ περιμένομεν, ἐκεῖνος ποὺ ζητοῦμεν.
 Εἶδες, πῶς ἐκπλήσεται, πῶς θαυμάζει, πῶς σκιρτᾷ καὶ πη-
 δᾷ ἀπὸ χαρὰν; Ἔτσι πρέπει νὰ χαίρωμεν καὶ ἡμεῖς, ποὺ
 ἠξιώθημεν νὰ γνωρίσωμεν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Νὰ χαίρωμεν
 δέ, ὄχι μόνον κατὰ διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποδεικνύωμεν
 αὐτὸ ἐμπράκτως. Τί δὲ εἶναι ἴδιον τῶν χαιρόντων; Νὰ πεί-
 θωνται εἰς ἐκεῖνον μὲ τὸν ὅποιον ἐγνωρίσθησαν. Ἔργον
 δὲ τῶν πειθομένων εἶναι, τὸ νὰ κάμνουν ἐκεῖνα, ποὺ θέλει
 αὐτός. Διότι, ἂν πρόκειται νὰ πράττωμεν ὅσα τὸν ἐξοργί-
 ζουν, ἀπὸ ποῦ θὰ φανῆ, ὅτι χαίρομεν; Δὲν βλέπετε καὶ
 εἰς τὰς οἰκίας, ὅταν κάποιος ὑποδέχεται κάποιον ἀπὸ τοὺς
 προσφιλεῖς του, πῶς τὰ κάμνει ὅλα μὲ χαρὰν, τρέχων ἐπά-
 νω - κάτω καὶ ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ διαθέσῃ ὅλα τὰ ὑπάρ-
 χοντα, χωρὶς νὰ φεῖδεται κανενός, ὥστε νὰ εὐχαριστήσῃ
 τὸν φιλοξενούμενον; Ἐὰν δὲ κάποιος, ἐνῶ προσκαλεῖ, δὲν
 ὑπακούῃ καὶ δὲν κάμνῃ ἐκεῖνα ποὺ εὐχαριστοῦν αὐτόν
 καὶ ἂν μυρίας φορές λέγῃ, ὅτι χαίρει διὰ τὴν παρουσίαν
 του, ποτὲ δὲν θὰ γίνῃ πιστεῦτός ἀπὸ τὸν φιλοξενούμενον.
 Διότι αὐτὸ πρέπει νὰ ἀποδεικνύεται μὲ τὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἦλθε πρὸς ἡμᾶς, ἃς δεί-
 ξωμεν ὅτι χαίρομεν καὶ ἃς μὴ κάμνωμεν κανὲν ἀπὸ ὅσα
 τὸν ἐξοργίζουν. Ἄς στολίσωμεν τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν
 εἰσῆλθε. Διότι αὐτὸ εἶναι ἔργον τῶν ἀνθρώπων, ποὺ καί-

γὰρ χαιρόντων· παραθῶμεν ἄριστον ὃ βούλεται φαγεῖν· τοῦτο
 γὰρ ἀγαλλομένων. Ποῖον δέ ἐστι τοῦτο τὸ ἄριστον; Αὐτός
 φησιν· «Ἐμὸν βρωμὰ ἐστίν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
 ψαντός με». Θρέψωμεν αὐτὸν πεινῶντα, ποιήσωμεν διψῶν-
 5 τα. Κἂν ψυχροῦ δῶς ποιήριον, δέχεται. Φιλεῖ γὰρ σε. Τὰ
 δὲ παρὰ τῶν φιλουμένων, κἂν μικρὰ τυγχάνη, μεγάλα τῷ
 ποθοῦντι φαίνεται. Μόνον σὺ μὴ κατοκνήσης. Κἂν ὀβολοὺς
 δύο καταβάλῃς, οὐκ ἀποσιρέφεται, ἀλλ' ὡς πολὺν δέχεται
 πλοῦτον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνευδεής ἐστι καὶ οὐ χρείας ἔνεκεν
 10 ταῦτα λαμβάνει, εἰκότως οὐκ ἐν τῷ μέτρω τῶν διδομένων,
 ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει τοῦ παρέχοντος τὸ πᾶν ὀρίζεται. Μό-
 νον δεῖξον ὅτι φιλεῖς παραγενόμενον αὐτόν, ὅτι σπουδάξεις
 ἅπαντα ὑπὲρ τούτου, ὅτι χαίρεις ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ.

Ὅρα αὐτὸς πῶς πρὸς σὲ διάκειται. Ἦλθε διὰ σέ,
 15 τὴν ψυχὴν ἔθηκεν ὑπὲρ σοῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα πάντα οὐδὲ
 ἰκτετεύειν σε παραιτεῖται. «Ἐπὲρ Χριστοῦ γὰρ προσβεύο-
 μεν», φησίν, «ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν». Καὶ
 τίς οὕτω μαινόμενος, φησίν, ὡς μὴ φιλεῖν τὸν δεσπότην
 τὸν ἑαυτοῦ; Τοῦτο καὶ ἐγὼ λέγω, καὶ οἶδα μὲν ὅτι ἕκαστος
 20 ἡμῶν οὐκ ἂν ἀρνηθεῖη τοῦτο τοῖς ρήμασι καὶ τῇ διανοίᾳ.
 Ἄλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν πρα-
 γμάτων δείκνυσθαι βούλεται ὁ φιλούμενος τοῦτο. Ἄν γὰρ
 λέγωμεν τοῦτο, μὴ ποιῶμεν δὲ τὰ τῶν ποθοῦντων, γέλωσ
 τοῦτό ἐστιν, οὐκ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν
 25 ἀνθρώπων.

Ἐπεὶ οὖν τὸ διὰ τῶν λόγων μόνον ὁμολογεῖν, διὰ δὲ
 τῶν ἔργων ἐναντιοῦσθαι, οὐχὶ ἀνόνητον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπι-
 βλαβὲς ἡμῖν, παρακαλῶ, τὴν διὰ τῶν ἔργων ὁμολογίαν

ρουν. Ἄς παραθέσωμεν γεῦμα, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ φάγη. Διότι αὐτὸ εἶναι ἔργον τῶν ἀνθρώπων, ποὺ εὐφραίνονται. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτὸ τὸ γεῦμα; Ὁ ἴδιος τὸ λέγει: «Ἰδική μου τροφή εἶναι νὰ ἐκτελέσω τὸ θέλημα, ἐκείνου ποὺ με ἔστειλε»¹⁰. Ἄς θρέψωμεν λοιπὸν αὐτὸν ποὺ πεινᾷ καὶ ἄς δώσωμεν ὕδωρ εἰς αὐτὸν ποὺ διψᾷ. Καὶ ἂν τοῦ δώσης ποτήριον κρύου ὕδατος, τὸ δέχεται. Διότι σὲ ἀγαπᾷ. Τὰ δὲ δῶρα τῶν φίλων καὶ ἂν κατὰ τύχην εἶναι μικρᾶς ἀξίας, εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ μεγάλα φαίνονται. Μόνον ἐσὺ νὰ μὴ φανῆς ὀκνηρός. Καὶ ἂν καταθέσης δύο ὀβολούς, δὲν τοὺς ἀρνεῖται, ἀλλὰ ὡς μέγαλον πλοῦτον τοὺς δέχεται. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε καὶ δὲν λαμβάνει ταῦτα ἀπὸ ἀνάγκην, δικαίως ὄχι ἀπὸ τὸ μέτρον τῶν προσφερομένων, ἀλλ' ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ δωρίζοντος ἐξετάζεται τὸ πᾶν. Μόνον δεῖξε, ὅτι τὸν ἀγαπᾷς ποὺ ἦλθεν, ὅτι κάμνεις τὰ πάντα πρὸς χάριν του καὶ ὅτι χαίρεις διὰ τὴν παρουσίαν του.

Βλέπε, ποίαν διάθεσιν ἔχει αὐτὸς πρὸς ἐσέ. Ἦλθε πρὸς χάριν σου καὶ διὰ σὲ παρέδωσε τὴν ζωὴν του. Καὶ κατόπιν ὅλων αὐτῶν δὲν ἀρνεῖται νὰ παρακαλῆ δι' ἐσέ. «Διότι, λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ κάμνομεν πρεσβεΐαν, ὥστε νὰ παρακαλῆ τὸν Θεὸν δι' ἡμᾶς». Καὶ ποῖος εἶναι τόσον παράλογος, λέγει, ὥστε νὰ μὴ ἀγαπᾷ τὸν Κύριόν του; Αὐτὸ λέγω καὶ ἐγὼ καὶ γνωρίζω, ὅτι ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀρνηθῆ αὐτὸ καὶ με τὸν λόγον καὶ με τὴν σκέψιν. Καὶ ὄχι μόνον με τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ με τὰ ἔργα θέλει νὰ φαίνεται ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶται. Διότι ἂν μόνον λέγωμεν αὐτό, δὲν κάμνωμεν ὅμως ἐκεῖνα, ποὺ θέλουν αὐτοί, ποὺ ἀγαπῶμεν, τότε τὸ πρᾶγμα εἶναι γελοῖον, ὄχι μόνον διὰ τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ νὰ ὁμολογῆ κανεὶς μόνον με λόγια, με τὰς πράξεις δὲ νὰ κάμνῃ τὰ ἀντίθετα, δὲν εἶναι μόνον ἀνωφελές, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιον δι' ἡμᾶς, παρακαλῶ νὰ ἀ-

προσθῶμεν, ἵνα καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἴχωμεν ὁμολογίας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ὁμολογῇ τοὺς ἀξίους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, 5 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν .

ποδείξωμεν τὴν ὁμολογίαν μὲ τὰ ἔργα, διὰ νὰ τύχωμεν τῆς ἐκ μέρους τοῦ ὁμολογίας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν θὰ ὁμολογῇ εἰς τὸν Πατέρα τοὺς ἀξίους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τοῦ Πατρός, ἅμα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ἀπεκρίθη Ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ραββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ. «Οὐ εἶπόν σοι. Εἶδόν σε ὑποκάτω
5 τῆς σκῆς, πιστεύεις; Μείζω τούτων ὄψει».

1. Πολλῆς ἡμῖν, ἀγαπητοί, δεῖ τῆς μερίμνης, πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας, ὥστε δυνηθῆναι τὸ βάθος κατοπιεῦσαι τῶν θείων Γραφῶν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ καθεύδοντας ἔνι τὸ βούλημα αὐτῶν εὐρεῖν, ἀλλὰ δεῖ μὲν ἐρεῦνης ἀκριβοῦς, δεῖ δὲ καὶ
10 εὐχῆς ἐκτενοῦς, ἵνα δυνηθῶμεν μικρὸν τι διαβλέψαι πρὸς τὰ ἄδυτα τῶν θείων λογίων. Ἴδου γὰρ καὶ τήμερον οὐ μικρὸν ἡμῖν ζήτημα πρόκειται, ἀλλὰ καὶ πολλῆς δεόμενον τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἐρεῦνης.

Εἰπόντιος γὰρ τοῦ Ναθαναήλ, «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»,
15 ὁ Χριστὸς φησιν· «Ὅτι εἶπόν σοι, Εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς σκῆς, πιστεύεις; Μείζονα τούτων ὄψει». Τί ποτ' οὖν ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ τὸ ζητούμενον; «Ὅτι Πέτρος μετὰ τοσαῦτα θαύματα καὶ διδασκαλίαν τοιαύτην ὁμολογήσας, ὅτι «Σὺ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ», μακαρίζεται, ὡς παρὰ τοῦ Πατρὸς
20 τὴν ἀποκάλυψιν δεξάμενος, ὁ δὲ Ναθαναήλ καὶ πρὸ τῶν σημείων, καὶ πρὸ τῆς διδασκαλίας τὸ αὐτὸ τοῦτο εἰπὼν, οὐδὲν τοιοῦτον ἤκουσεν, ἀλλὰ καὶ ὡς οὐδὲν εἰρηκῶς τοσοῦτον, ὅσον ἐχρῆν εἰπεῖν, ἐπὶ μείζω προσάγεται. Τί ποτ' οὖν τὸ αἴτιον; Ὅτι τὰ μὲν ρήματα τὰ αὐτὰ ἐφθέγγαστο καὶ ὁ Πέτρος
25 καὶ ὁ Ναθαναήλ, οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς δὲ διανοίας ἐκίτερος, ἀλλ' ὁ μὲν Πέτρος ὁμολόγησεν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς Θεὸν ἀληθῆ, ὁ δὲ ἄνθρωπον ψιλόν.

Καὶ πόθεν δῆλον τοῦτο ἡμῖν; Ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα εἰρημένων. Εἰπὼν γὰρ, «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», ἐπήγαγε· «Σὺ

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄.

Ἰω. 1,49 - 2,4

«Ὁ Ναθαναὴλ ἀπήντησε καὶ λέγει εἰς αὐτόν: Διδάσκαλε, σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπήντησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν: ἐπειδὴ σοῦ εἶπα: Σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν, ἐπίστευσες; Θὰ ἰδῆς πράγματα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά»¹.

1. Ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν φροντίδα, ἀγαπητοῦ μου, καὶ ἀπὸ μεγάλην ἀγρυπνίαν, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ βάθος τῶν ἁγίων Γραφῶν. Διότι, οὔτε χωρὶς κόπον οὔτε ἡσυχάζοντες εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρωμεν τὸ νόημά των, ἀλλὰ χρειάζεται λεπτομερὴς ἔρευνα καὶ συνεχῆ προσοχή, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν ἔστω καὶ ὀλίγον νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα μυστήρια. Διότι ἰδοὺ καὶ σήμερον δὲν πρόκειται δι' ἀσήμαντον ζήτημα, ἀλλὰ διὰ ζήτημα ποὺ ἔχει ἀνάγκην καὶ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἐρεύνης.

Διότι, ὅταν ὁ Ναθαναὴλ εἶπε, «Σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν· «Ἐπειδὴ σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν, πιστεύεις; Θὰ ἰδῆς μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά». Τί τέλος πάντων ζητοῦμεν εἰς αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν; Ὅτι ὁ μὲν Πέτρος ἀφοῦ ὡμολόγησεν ἔπειτα ἀπὸ τόσα θαύματα καὶ τοιαύτην διδασκαλίαν «Σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», μακαρίζεται ὡς δεχθεὶς τὴν ἀποκάλυψιν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὁ δὲ Ναθαναὴλ ἂν καὶ εἶπε τὸ ἴδιον καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, δὲν ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν κάτι παρόμοιον, ἀλλ' ἐπὶ πλέον σὰν νὰ μὴ εἶχεν εἰπεῖ κάτι τέτοιον, παρὰ ὅσον ἦτο ἀναγκαῖον νὰ εἰπῆ, παραπέμπεται εἰς μεγαλύτερα; Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τούτου; Ὅτι τὰ ἴδια λόγια εἶπε καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ναθαναὴλ, ἀλλ' ὄχι μὲ τὸ ἴδιον νόημα ὁ καθένας, ἀλλὰ ὁ μὲν Πέτρος ὡμολόγησεν ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Θεὸς ἀληθινός, ὁ δὲ Ναθαναὴλ ὅτι εἶναι ἀπλῶς ἄνθρωπος.

Καὶ ἀπὸ ποῦ τὸ βλέπομεν τούτο; Ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν κατόπιν. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Ναθαναὴλ εἶπε «Σὺ εἶ-

εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ». Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς οὐ τοῦ Ἰσραήλ ἐστὶ βασιλεὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης. Οὐκ ἀπὸ τούτου δὲ μόνον τοῦτο δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς. Τῷ μὲν γὰρ Πέτρῳ οὐδὲν ὑστερον προσέθηκεν ὁ Χριστός, ἀλλ' ὡς ἀπηρτισμένης αὐτῷ τῆς πίστεως, τὴν Ἐκκλησίαν ἔφησεν ἐπὶ τὴν ὁμολογίαν οἰκοδομήσειν τὴν ἐκείνου. Ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον. Ὡς γὰρ πολλοῦ τινος καὶ τοῦ βελτίονος μέρους τῆ ὁμολογία λείποντος, τὰ λοιπὰ προσέθηκε. Τί γὰρ φησιν; Ἐμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπάριτι ὄψεσθαι τὸν οὐρανὸν ἀνεωγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίροντας καὶ καταβαίροντας ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου».

Ὅρας πῶς αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἀνάγει κατὰ μικρὸν καὶ ποιεῖ μηκέτι φαντάζεσθαι ἄνθρωπον ἀπλῶς; Ὡ γὰρ ἄγγελοι διακονοῦσι, καὶ ἐφ' ὃν ἄγγελοι ἀναβαίνουνσι καὶ καταβαίνουνσι, πῶς ἂν οὗτος ἄνθρωπος εἴη; Διὰ τοῦτο εἶπε, «Μείζονα τούτων ὄψει» καὶ δεικνὺς αὐτό, ἐπήγαγε τὴν τῶν ἀγγέλων διακονίαν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Μέγα σοι, φησὶν, ὦ Ναθαναήλ, ἔδοξεν εἶναι τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτό με βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ ὠμολόγησας. Τί οὖν ἐρεῖς, ὅταν ἴδῃς τοὺς ἀγγέλους ἐπ' ἐμὲ ἀναβαίροντας καὶ καταβαίροντας; Διὰ τούτων πείθων καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτὸν ὁμολογήσαι Δεσπότην.

Ὡς γὰρ ἐπὶ νῆδον βασιλέως γνήσιον, οὕτως ἀνήεσαν καὶ κατήεσαν οἱ διάκονοι οἱ βασιλικοί, τοῦτο μὲν παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ, τοῦτο δὲ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀνασιάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως, καὶ πρὸ τούτου δέ, ὅτι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ, ὅτι εὐηγγελίζοντο αὐτοῦ τὸν τόκον, ὅτι ἐβόων «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη», ὅτι πρὸς τὴν Μαριὰμ ἦλθον, ὅτι πρὸς τὸν Ἰωσήφ. Ὅπερ

2. Ἰω. 1, 51.

3. Λουκᾶ 2, 14.

σαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», ἐπρόσθεσε «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ». Ἄλλ' ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι μόνον βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι φανερόν μόνον ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς: Εἰς τὸν Πέτρον δηλαδὴ τίποτε πλέον δὲν ἐπρόσθεσεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ σὰν ἡ πίστις του νὰ ἦτο τελεία, εἶπεν ὅτι θὰ οἰκοδομήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπάνω εἰς τὴν ὁμολογίαν του. Ἐδῶ ὅμως δὲν ἔκαμε κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον μάλιστα. Διότι σὰν νὰ ἔλειπε τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ καλύτερον μέρος τῆς ὁμολογίας, προσέθεσεν τὰ ὑπόλοιπα. Τί εἶπεν δηλαδὴ; «Ἀλήθεια, ἀλήθεια, σᾶς τὸ λέγω, θὰ ἰδῆτε τὸν οὐρανὸν ν' ἀνοίγῃ καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ν' ἀνεβαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν ἐπάνω ἀπὸ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου»².

Βλέπεις πῶς ἀποσπᾷ αὐτὸν βαθμηδὸν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὸν κάμνει νὰ μὴ τὸν φαντάζεται πλέον ἄνθρωπον ἀπλῶς; Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὑπηρετοῦν ἄγγελοι καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἄγγελοι ἀνεβαίνουν καὶ κατεβαίνουν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄνθρωπος; Δι' αὐτὸ εἶπε «Θὰ ἰδῆς μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ» καὶ ἀφοῦ ἔδειξεν αὐτό, προσέθεσε τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀγγέλων. Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ἐννοεῖ, εἶναι τὸ ἐξῆς: Αὐτὸ σοῦ ἐφάνη μεγάλο, Ναθαναήλ, καὶ δι' αὐτὸ μὲ ὠμολόγησες βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ. Τί θὰ εἶπῃς λοιπόν, ὅταν ἰδῆς τοὺς ἀγγέλους ν' ἀνεβαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν ἐπάνω ἀπὸ ἐμέ; Μὲ αὐτὰ προσεπάθει νὰ πείσῃ αὐτόν, ὥστε νὰ τὸν ὁμολογήσῃ καὶ Κύριον τῶν ἀγγέλων.

Διότι, ὅπως εἰς ἀληθινὸν υἱὸν βασιλέως, ἔτσι ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο οἱ βασιλικοὶ ὑπηρέται, ἀφ' ἐνὸς μὲν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς σταυρώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως, ἀλλὰ καὶ προηγουμένως, ὅταν προσῆλθον καὶ τὸν ὑπηρέτουν, ὅταν ἀνήγγελον τὴν γέννησίν του, ὅταν ἔψαλλον «Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη»³, ὅταν παρουσιάσθησαν ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν Μαρίαν, ἄλλοτε δὲ εἰς τὸν Ἰωσήφ. Καὶ ἐκεῖνο

δὲ ἐπὶ πολλῶν ἐποίησε, τοῦτο καὶ νῦν ποιεῖ. Δύο λέγει προ-
 ρήσεις καὶ τῆς μὲν ἤδη τὸν ἔλεγχον δίδωσι, τὴν δὲ μέλ-
 λουσαν ἀπὸ τῆς παρουσίας θεβαιοῦ. Καὶ γὰρ τῶν λεχθέντων
 τὰ μὲν τὴν ἀπόδειξιν ἔλαβεν, οἷόν ἐστι, «Πρὸ τοῦ Φίλιππον
 5 φωνῆσαί σε, ὑπὸ τὴν σκῆην εἶδόν σε», τὰ δὲ ἐκθήσεσθαι ἔ-
 μελλε, καὶ ἐκ μέρους ἐξέβη, ἢ τῶν ἀγγέλων κατάβασις καὶ
 ἀνάβασις, ἢ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἢ ἐπὶ τῆς ἀνασιάσεως καὶ τῆς
 ἀναλήψεως, ὃ καὶ αὐτὸ διὰ τῶν εἰρημένων ἀξιόπιστον ποιεῖ
 καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως. Ὁ γὰρ ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσιν αὐ-
 10 τοῦ τὴν δύναμιν γνοῦς καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀκούων,
 εὐκολώτερον καταδέχοιτο ἂν καὶ ταύτην τὴν πρόρρησιν.

Τί οὖν ὁ Ναθαναήλ; Οὐδὲν πρὸς τοῦτο ἀποκρίνεται.
 Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς μέχρι τούτου τὸν λόγον ἔσκησε τὸν πρὸς
 αὐτόν, συγχωρῶν καὶ ἰδίαν ἀναλογίσασθαι τὰ λεχθέντα,
 15 καὶ οὐ βουλόμενος πάντα ἀθρόως ἐκχέειν, ἀλλὰ καταβαλὼν
 εἰς εὐφορον γῆν τὰ σπέρματα, ἀφήσιν αὐτὴν ἐπὶ σχολῆς βλα-
 σιῆσαι λοιπόν. Ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ δεικνὺς ἔλεγεν «Ὁμοία
 εἰσὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν
 σπέρμα. Καὶ ἐν τῷ καθεύδειν αὐτόν, ἐπέρχεται ἐχθρὸς
 20 καὶ σπείρει ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου».

«Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλι-
 λαίας. Καὶ ἐκλήθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς γάμους. Ἦν δὲ καὶ ἡ
 μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ». Εἶπον καὶ φθά-
 σας, ὅτι ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ μᾶλλον γνώριμος ἦν. Διὸ καὶ καλοῦσιν
 25 αὐτόν εἰς τὸν γάμον, καὶ παραγίνεται. Οὐδὲ γὰρ πρὸς ἀξίαν
 ἑώρα τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν εὐεργεσίαν τὴν ἡμετέραν. Ὁ
 γὰρ μὴ ἀπαξιῶσας δούλου μορφὴν λαβεῖν, πολλῶ μᾶλλον οὐκ
 ἂν ἐπηξίωσεν εἰς γάμον ἐλθεῖν δούλων. Ὁ τελώναις καὶ ἁ-
 μαρτωλοῖς συναναπεσών, πολλῶ μᾶλλον οὐκ ἂν παρητήσατο
 30 τοῖς ἐν τῷ γάμῳ παροῦσι συγκατακλίνεσθαι. Οὐ μὴν οἱ καλέ-

4. Ματθ. 13, 24-25.

5. Ἰω. 2, 1-2.

πού εἶχε κάμει πολλές φορές, αὐτὸ κάμνει καὶ τώρα. Λέγει δύο προφητείας καὶ τῆς μὲν πρώτης δίδει ἤδη τὴν ἀπόδειξιν, τὴν δὲ μέλλουσαν βεβαιώνει ἀπὸ τὴν παροῦσαν. Διότι ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, ἄλλα μὲν ἀπεδείχθησαν, ὅπως παραδείγματος χάριν «Πρὶν σὲ καλέσῃ ὁ Φίλιππος, σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν», ἄλλα δὲ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν καὶ συνέβησαν ἀργότερα, ὅπως ἡ κάθοδος καὶ ἡ ἄνοδος τῶν ἀγγέλων κατὰ τὴν σταύρωσιν, κατὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ κατὰ τὴν ἀνάληψιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἀξιόπιστον διὰ τῶν λεχθέντων καὶ πρὸ τῆς ἐκπληρώσεώς των. Διότι ἐκεῖνος πού ἐγνώρισε τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς τὸ παρελθόν, ὅταν ἀκούῃ καὶ διὰ τὸ μέλλον, εὐκολώτερον θὰ παρεδέχετο καὶ αὐτὴν τὴν προφητείαν.

Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ Ναθαναήλ; Δὲν ἀπήντησε τίποτε εἰς τοῦτο. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς μέχρις ἐδῶ ἔθεσε τέλος εἰς τὸν λόγον πρὸς αὐτόν, διὰ ν' ἀφήσῃ χρόνον νὰ σκεφθῇ τὰ λόγια του κατ' ἰδίαν καὶ διότι δὲν ἤθελε ὅλα νὰ τὰ παραχωρήσῃ ἀθρώως, ἀλλ' ἀφοῦ ἔρριψεν εἰς εὐφορον γῆν τοὺς σπόρους, ἀφήνει αὐτὴν νὰ καρποφορήσῃ μὲ ἡσυχίαν. Αὐτὸ τὸ ἴδιον ἐδήλωσεν ἀλλοῦ μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον, πού σπέρνει καλὸν σπόρον. Ἀλλ' ἐνῶ αὐτὸς κοιμᾶται, πηγαίνει ὁ ἐχθρὸς του καὶ σπέρνει ζιζάνια ἀνάμεσα εἰς τὸν σῖτον»⁴.

«Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔγινε γάμος εἰς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας. Καὶ εἶχε προσκληθῆ ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς γάμους. Ἦτο δὲ ἐκεῖ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ, καθὼς καὶ οἱ ἀδελφοί του»⁵. Ἐχω ἤδη εἶπεῖ, ὅτι ἦτο γνωστότερος εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Δι' αὐτὸ καὶ προσκαλοῦν αὐτὸν εἰς τὸν γάμον καὶ πηγαίνει. Διότι δὲν ἀπέβλεπε πρὸς τὴν ἰδικὴν του ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ νὰ μᾶς εὐεργετήσῃ. Διότι αὐτὸς πού δὲν ἀπηξίωσε νὰ λάβῃ μορφὴν δούλου, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἀπηξίωνε νὰ μεταβῇ εἰς γάμον δούλων. Αὐτὸς πού συνανέστράφη μὲ τελῶνας καὶ ἁμαρτωλοὺς, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἀπέφευγε νὰ συγκαθῆσῃ μαζὶ μὲ τοὺς προσκεκλημένους

σαντες τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ κρίσιν εἶχον, οὐδ' ὡς μέ-
 γαν τινὰ ἐκάλουν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς τῶν πολλῶν ἓνα καὶ ὡς γνώ-
 ριμον. Καὶ τοῦτο ἠνίξαιτο ὁ εὐαγγελιστὴς εἰπών· «Ἦν δὲ ἡ μή-
 τηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ». Ὡσπερ οὖν ἐκεί-
 5 νην καὶ τοὺς ἀδελφούς ἐκάλεσαν, ἐκάλεσαν καὶ τὸν Ἰησοῦν.
 «Καὶ ὑστερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ· Οἶνον οὐκ
 ἔχουσι». Ἀξίον ἐνταῦθα ζητῆσαι, πόθεν ἐπῆλθε τῇ μητρὶ
 μέγα τι φαντασθῆναι περὶ τοῦ παιδός. Οὐδὲ γὰρ σημεῖον
 ἦν τι πεποιηκώς. «Ταύτην γάρ», φησί, «ἀρχὴν ἐποίησε τῶν
 10 σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας».

2. Εἰ δὲ λέγει τις, μὴ εἶναι τοῦτο τεκμήριον ἰκανὸν
 τοῦ ταύτην ἀρχὴν εἶναι τῶν σημείων, διὰ τὸ ἀπλῶς προσ-
 κεῖσθαι, «Ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας», ὡς ἐγγωροῦν πρῶτον
 ἐκεῖ γεγενῆσθαι, μὴ μέντοι πάντως καὶ πρῶτον (εἰκὸς γὰρ
 15 αὐτὸν ἀλλαχοῦ πεποιηκέναι ἕτερα), ἐκεῖνο πρὸς αὐτὸν ἐ-
 ροῦμεν, ὃ καὶ ἔμπροσθεν εἶπομεν. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὡσπερ
 Ἰωάννης φησί· «Ἐγὼ δὲ οὐκ ἤδειν αὐτόν· ἀλλ' ἵνα φανε-
 ρωθῇ τῷ Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ἦλθον βαπτίζων». Εἰ δὲ κατὰ
 τὴν πρώτην ἡλικίαν ἐθαυματούργει, οὐκ ἂν ἐδεήθησαν Ἰσραη-
 20 λῖται ἑτέρου τοῦ φανερώσαντος αὐτόν. Ὁ γὰρ εἰς ἄνδρας
 ἐλθὼν, καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν θαυμάτων οὐ τοῖς ἐν Ἰουδαίᾳ
 γνωρισθεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν Συρίᾳ καὶ περαιτέρω,
 καὶ ταῦτα ἐν τρισὶν ἔτεσι μόνον ταῦτα πεποιηκώς, μᾶλλον
 δὲ οὐδὲ τῶν τριῶν τούτων δεηθεῖς εἰς τὸ δεῖξαι ἑαυτόν,
 25 εὐθέως γὰρ καὶ ἐκ τῆς πρώτης πανταχοῦ ἢ ἀκοὴ αὐτοῦ
 ἀπῆλθεν. Ὁ τοίνυν ἐν βραχεῖ καιρῷ οὕτω καὶ διὰ τοῦ πλήθους
 τῶν θαυμάτων ἐκλάμπας, ὥστε αὐτοῦ τὸ ὄνομα κατάδηλον
 γενέσθαι πᾶσι, πολλῷ μᾶλλον εἰ παῖς ὢν ἐκ πρώτης ἡλι-

εἰς τὸν γάμον. Διότι βεβαίως ἐκεῖνοι πού τὸν εἶχαν προσκαλέσει δὲν εἶχαν περὶ αὐτοῦ τὴν γνώμην πού ἔπρεπεν, οὔτε τὸν προσεκάλεσαν σὰν κάποιον μεγάλον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀπλῶς σὰν ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ σὰν γνωστόν τους. Καὶ αὐτὸ ὑπεδήλωσεν ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅταν εἶπεν «Ἦτο δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ, καθὼς καὶ οἱ ἀδελφοί του». Ὅπως λοιπὸν εἶχαν καλέσει ἐκείνην καὶ τοὺς ἀδελφούς του, ἔτσι ἐκάλεσαν καὶ τὸν Ἰησοῦν. «Καὶ ἐπειδὴ εἶχε τελειώσει ὁ οἶνος, λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ: Δὲν ἔχουν οἶνον». Ἀξίζει νὰ ἐξετασθῇ ἐδῶ, ἀπὸ ποῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν τῆς μητρὸς νὰ φαντασθῇ κάτι μεγάλο περὶ τοῦ υἱοῦ της. Διότι μέχρι τότε δὲν εἶχε κάμει κανὲν θαῦμα. «Μὲ αὐτὸ λοιπόν, λέγει, ἔκαμε τὴν ἀρχὴν τῶν θαυμάτων ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας».

Ἄν δὲ ἀντιλέγη κανεὶς, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἀπόδειξις περὶ τοῦ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν θαυμάτων, διότι ἀπλῶς προσετέθη «εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας», σὰν νὰ εἶναι τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐκεῖ, ὅχι ὅμως καὶ τὸ πρῶτον ἀπολύτως (διότι εἶναι πιθανὸν νὰ εἶχε κάμει καὶ ἄλλα θαύματα εἰς ἄλλα μέρη), ἐκεῖνο θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτόν, τὸ ὁποῖον καὶ προηγουμένως εἶπαμεν: Καὶ ποῖον εἶναι αὐτό; Ἐκεῖνο ἀκριβῶς πού λέγει ὁ Ἰωάννης: «Ἐγὼ δὲν ἐγνώριζα αὐτόν, ἀλλὰ ἦλθα διὰ νὰ βαπτίζω, ὥστε νὰ φανερωθῇ εἰς τὸ Ἰσραήλ». Ἐὰν λοιπὸν ἔκαμνε θαύματα ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν, δὲν θὰ εἶχον οἱ Ἰσραηλίται τὴν ἀνάγκην ἄλλου, διὰ νὰ τὸν φανερώσῃ. Διότι, ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν καὶ ἐδοξάσθη τόσον πολὺ ἀπὸ τὰ θαύματά του ὅχι μόνον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἀκόμη μακρύτερον, καὶ ὅταν ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμε μόνον εἰς διάστημα τριῶν ἐτῶν, μᾶλλον δὲ ὅταν οὔτε αὐτὰ τὰ τρία ἔτη ἐχρειάζετο διὰ νὰ δείξῃ τὴν δόξαν του, διότι ἀμέσως καὶ μὲ τὸ πρῶτον θαῦμα ἔφθασε παντοῦ ἡ φήμη του, αὐτὸς λοιπὸν πού ἐλαμπρύνθη εἰς τόσον μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν θαυμάτων του, ὥστε τὸ ὄνομά του νὰ γίνῃ πασίγνωστον εἰς ὅλους, πολὺ περισσότερον δὲν ἐπρόκειτο νὰ λη-

κίας ἐθαυματούργει, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον οὐκ ἔμελλε λήσεσθαι. Τὰ τε γὰρ γινόμενα παραδοξότερα ἂν ἔδοξεν εἶναι, ἅτε παρὰ μειρακίου γινόμενα, ὃ τε χρόνος διπλασίων καὶ τριπλασίων καὶ πολλῶ πλείων ἦν ἂν.

5 Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲν ἐποίησε παῖς ὢν, ἀλλ' ἐν τοῦτο μόνον ἐμαρτύρησεν ὁ Λουκᾶς, ὅτι ἐκαθέζετο δωδεκαετῆς ὢν τῶν διδασκάλων ἀκροώμενος καὶ διὰ τῆς ἐρωτήσεως ἐδόκει θαυμασιὸς εἶναι. Καὶ ἄλλως δὲ εἰκότως καὶ κατὰ λόγον οὐκ ἤρξατο τῶν σημείων ἐκ πρώτης ἡλικίας εὐθέως. Ἐνόμισαν γὰρ ἂν φαντασίαν εἶναι τὸ πρῶγμα. Εἰ γὰρ ἐν ἡλικία γενομένου πολλοὶ τοῦτο ὑπόπιενσαν, πολλῶ μᾶλλον ἔαν μειράκιον ὢν κοιμηθῆ ἐθαυματούργει, καὶ θᾶτιον δὲ καὶ πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ὤρμησαν ἂν, τῇ βασκανίᾳ τηκόμενοι καὶ αὐτὰ τὰ τῆς οἰκονομίας δ' ἂν
15 ἠπιστήθη πράγματα.

Πόθεν οὖν ἐπῆλθε τῇ μητρὶ μέγα τι φαντασθῆναι περὶ αὐτοῦ; φησὶν. Ἀποκαλύπτεσθαι λοιπὸν ἤρχειο καὶ ἐξ Ἰωάννου κατὰδηλος ἦν καὶ ἀπὸ τῶν πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰρημένων αὐτῷ καὶ πρὸ τούτων δὲ ἀπάντων, αὐτὴ ἡ σύλληψις καὶ
20 τὰ μετὰ τὴν γέννησιν γινόμενα πάντα, μεγίστην αὐτῇ περὶ τοῦ παιδὸς ἐνέθηκε τὴν ὑπόνοιαν. Ἦκουσε γάρ, φησί, πάντα τὰ περὶ τοῦ παιδός, «Καὶ συνειθήρει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς».

Τίνος οὖν ἔνεκεν, φησὶν, οὐ πρὸ τούτου ταῦτα ἔλεγεν; Ὅτι, ὅπερ ἔφη, τότε λοιπὸν ἀρχὴν τοῦ φανεροῦσθαι ἐλάμβανε. Πρὸ μὲν γὰρ τούτου ὡς τῶν πολλῶν εἰς ὢν, οὕτω διῆγεν. Ὅθεν οὐδὲ ἐθάρρει τοιοῦτόν τι πρὸς αὐτὸν ἢ μήτηρ εἰπεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἤκουσεν, ὅτι Ἰωάννης δι' αὐτὸν ἦλθε καὶ ὅτι αὐτῷ ἐμαρτύρησεν ἅπερ ἐμαρτύρησε καὶ ὅτι μαθητὰς ἔσχε, τότε λοιπὸν θαρροῦσα παρακαλεῖ, καὶ ὅτε-

6. Λουκᾶ 2, 46.

7. Αὐτόθι 2, 51.

σμονηθῆ, ἐὰν ἔκαμνε θαύματα ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἀκόμη ἡλικίαν. Διότι καὶ τὰ γινόμενα θὰ ἐφαίνοντο ὅτι εἶναι ἐκπληκτικώτερα, ἀφοῦ θὰ εἶχαν γίνεαι ἀπὸ μικρὸ παιδί καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα θὰ ἦτο διπλάσιον, τριπλάσιον καὶ πολὺ περισσότερον.

Ἄλλὰ βεβαίως τίποτε δὲν ἔκαμεν, ὅταν ἦτο ἀκόμη παιδί, ἀλλὰ μόνον ἐν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λουκᾶ⁶, ὅτι δηλαδὴ ἐνῶ ἦτο δώδεκα ἐτῶν ἐκάθησε διὰ ν' ἀκούσῃ τοὺς διδασκάλους καὶ ἀπὸ τὰς ἐρωτήσεις του ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἀξιοθαύμαστος. Καὶ μάλιστα δικαίως καὶ λογικῶς δὲν ἤρχισε τὰ θαύματα ἀμέσως ἀπὸ μικρὴν ἡλικίαν. Διότι οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐνόμιζον, ὅτι πρόκειται διὰ φανταστικὰ πράγματα. Διότι, ἂν πολλοὶ εἶχον αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, ὅταν ἦτο πλέον ἀνὴρ, πολὺ περισσότερον, ἐὰν ἔκαμνε θαύματα, ἐνῶ ἦτο ἀκόμη παιδί καὶ ἐνωρίτερον ἀπὸ τὸν καθωρισμένον χρόνον θὰ τὸν ὠδήγουν εἰς τὸν σταυρόν, παρακινούμενοι ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ ἔτσι τὰ πράγματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν θείαν οἰκονομίαν δὲν θὰ ἐγίνοντο πιστευτά.

Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν τῆς μητρός του, θὰ εἰπῆς, νὰ μεγαλοφρονήσῃ περὶ αὐτοῦ; Ἡρχισε λοιπὸν ν' ἀποκαλύπτεται καὶ ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀπὸ ὅσα εἶχον λεχθῆ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ ἐκτὸς ὅλων αὐτῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν σύλληψιν καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μετὰ τὴν γέννησιν, πὺ ἐνέβαλον εἰς αὐτὴν μεγάλην ἰδέαν περὶ τοῦ υἱοῦ της. Διότι εἶχεν ἀκούσει, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, ὅλα ὅσα ἐλέγοντο περὶ αὐτοῦ «Καὶ διετήρει εἰς τὴν καρδίαν της ὅλα αὐτά»⁷.

Διατί λοιπὸν, θὰ εἰπῆς, δὲν ἔλεγε ταῦτα προηγουμένως; Διότι, ὅπως εἶπα, τότε ἤρχισε νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὸ κοινόν. Διότι πρὸ αὐτοῦ ἔζη σὰν νὰ ἦτο εἷς ἀπὸ τοὺς πολλούς. Καὶ δι' αὐτὸ ἡ μήτηρ του δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ εἰπῆ εἰς αὐτὸν κάτι τέτοιο. Ὅταν ὁμως ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶχεν ἔλθει δι' αὐτὸν καὶ ὅτι πρὸς χάριν του εἶχε δώσει τὴν μαρτυρίαν, πὺ ἔδωσε, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος εἶχε μαθητάς,

ρήσαντος οἴνου, λέγει «Οἶνον οὐκ ἔχουσι». Ἐβούλειο γὰρ καὶ ἐκείνοις καταθέσθαι χάριν καὶ ἑαυτὴν λαμπροτέραν ποιῆσαι διὰ τοῦ παιδός. Καὶ τάχα τι καὶ ἀνθρώπινον ἔπασχε, καθάπερ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, λέγοντες, «Δεῖξον σεαυτὸν
5 τῷ κόσμῳ», βουλόμενοι τὴν ἀπὸ τῶν θαυμάτων δόξαν καρπώσασθαι. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς σφοδρότερον ἀπεκρίνατο, λέγων «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου».

Ἐπεὶ ὅτι σφόδρα ἠδεῖτο τὴν τεκοῦσαν, ἄκουσον τοῦ Λουκᾶ διηγουμένου πῶς ὑποπειταγμένος τοῖς γονεῦσιν ἦν
10 καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου τοῦ εὐαγγελιστοῦ δεικνύντις, πῶς αὐτῆς προσενόησε καὶ παρ' αὐτὸν τοῦ σταυροῦ τὸν καιρὸν. Ἐνθα μὲν γὰρ ἂν μηδὲν ἐμποδίζωσι, μηδὲ παρεγκόπιωσί τι τῶν κατὰ Θεὸν πραγμάτων οἱ γονεῖς, ἀναγκαῖον εἶκειν καὶ ὀφειλόμενον καὶ τὸ μὴ τοῦτο ποιεῖν, κίνδυνος μέγας. Ὅταν
15 δὲ ἀκαίρως τι ζητῶσι καὶ ἐγκόπιωσί τι τῶν πνευματικῶν, οὐκ ἀσφαλὲς πείθεσθαι. Διὸ καὶ ἐνιαῦθα οὕτως ἀπεκρίνατο, καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν «Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;». Οὐδέπω γὰρ ἦν ἐχρῆν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον, ἀλλ' ἐπειδὴ ὠδινεν αὐτόν, ἠξίου κατὰ τὴν
20 λοιπὴν τῶν μητέρων συνήθειαν, οὕτως ἅπαντα ἐπιτάττειν αὐτῷ, δέον ὡς Δεσπότην σέβειν καὶ προσκυνεῖν. Διὰ τοῦτο οὖν τότε οὕτως ἀπεκρίνατο.

Ἐννόησον γὰρ οἶον ἦν παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ δήμου περιεσιῶτις αὐτόν καὶ τοῦ πλήθους τῆς ἀκροάσεως ἐκκρε-
25 μαμένου καὶ τῆς διδασκαλίας προτιθείσης, ἐκείνην παρελθούσαν μέσην, ἀπαγαγεῖν μὲν αὐτόν τῆς παραινέσεως, ἰδίᾳ δὲ διαλέγεσθαι, μηδὲ ἔνδον ἀνέχεσθαι ἐλθεῖν, ἀλλ' ἔλκειν αὐτόν ἔξω μόνον πρὸς ἑαυτήν. Διὰ τοῦτο ἔλεγε «Τίς ἐστὶν

8. Ἰω. 7, 4.

9. Αὐτόθι 2, 4.

10. Μάρκ. 3, 33.

τότε μὲ ἐμπιστοσύνην πλέον τὸν παρακαλεῖ καὶ ἐπειδὴ ὁ οἶνος ἐτελείωσε, λέγει: «Δὲν ἔχουν οἶνον». Διότι ἤθελε καὶ ἐκείνους νὰ συνδέσῃ μὲ τὴν εὐεργεσίαν καὶ τὸν ἑαυτὸν τῆς νὰ καταστήσῃ λαμπρότερον διὰ τοῦ υἱοῦ τῆς. Καὶ ἴσως εἶχε πάθει κάτι τὸ ἀνθρώπινον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀδελφοί του, ὅταν ἔλεγαν: «Φανερώσου εἰς τὸν κόσμον»⁸, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ὠφεληθοῦν τὴν δόξαν ἀπὸ τὰ θαύματά του. Διὰ τοῦτο ἀπήντησε τραχύτερον, λέγων: «Τί συμβαίνει σ' ἐσένα, γυναῖκα; Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα μου»⁹.

“Οτι ὅμως ἐσέβετο πάρα πολὺ τὴν μητέρα του, ἄκουσε τὴν ἀφήγησιν τοῦ Λουκᾶ πόσον ἐπειθάρχει εἰς τοὺς γονεῖς του, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Εὐαγγελιστῆς δεικνύει, πόσον ἐπρονόησε διὰ τὴν μητέρα του, ἀκόμη καὶ ὅταν ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν. “Οπου δηλαδὴ οἱ γονεῖς δὲν ἐμποδίζουν ἢ δὲν δυσχεραίνουν κάτι ἀπὸ τὰ θεῖα πράγματα, πρέπει κανεὶς νὰ ὑποχωρῇ καὶ ἂν παρὰ ταῦτα δὲν γίνεται τοῦτο, ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος. “Οταν ὅμως μᾶς ζητοῦν κάτι ἀκαίρως καὶ μᾶς ἀποτρέπουν ἀπὸ τὰ πνευματικά, δὲν εἶναι ἀσφαλὲς νὰ πειθώμεθα εἰς αὐτούς. Δι’ αὐτὸ καὶ ἐδῶ ἀπήντησε κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς ἄλλο μέρος πάλιν: «Ποία εἶναι ἡ μήτηρ μου καὶ ποῖοι εἶναι οἱ ἀδελφοί μου;»¹⁰. Διότι ποτὲ δὲν εἶχε περὶ αὐτοῦ τὴν γνώμην πού ἔπρεπεν, ἀλλ’ ἐπειδὴ τὸν ἐγέννησεν, εἶχε τὴν ἀξίωσιν, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἄλλων μητέρων, νὰ προστάζῃ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνῇ καὶ νὰ τὸν σέβεται ὡς Κύριον. Δι’ αὐτὸ λοιπὸν τότε ἀπήντησε κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον.

Σκέψου δηλαδὴ, τί θὰ συνέβαινεν, ἐάν, ἐνῶ ὅλος ὁ λαὸς εἶχε περικυκλώσει αὐτὸν καὶ ἐνῶ τὸ πλῆθος ἤκουεν αὐτὸν μὲ ἔντονον προσοχὴν καὶ ἐνῶ αὐτὸς ἀνέπτυσσε τὴν διδασκαλίαν του, νὰ προσήρχετο ἐκείνη εἰς τὸ μέσον, νὰ ἀποσπᾷ αὐτὸν ἀπὸ τὸ κήρυγμα, νὰ συζητῇ ἰδιαίτερως μαζί του καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήνῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ νὰ τὸν σύρῃ ἔξω μόνον μαζί τῆς. Δι’ αὐτὸ ἐκεῖνος ἔλεγε:

ἢ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου;» οὐχ ὑβρίζων τὴν γεγεννη-
 κυῖαν, ἄπαγε, ἀλλ' ὠφελῶν τὰ μέγιστα καὶ οὐκ ἀφιεῖς τα-
 πεινὰ περὶ αὐτοῦ φρονεῖν. Εἰ γὰρ τῶν ἄλλων ἐκήδετο καὶ
 πάντα ἔπρατιεν ὥστε ἐνθεῖναι αὐτοῖς τὴν προσήκουσαν περὶ
 5 αὐτοῦ δόξαν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ μητρός. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς
 ἦν καὶ ἀκούσασαν παρὰ τοῦ παιδὸς μὴ θούλεσθαι μηδὲ οὕτω
 πεισθῆναι, ἀλλ' ἀξιοῦν ἐναντὶν πανταχοῦ τῶν πρωτείων,
 ἅτε μητέρα οὔσαν. Διὰ τοῦτο οὕτως ἀπεκρίνατο πρὸς τοὺς
 εἰπόντας.

10 Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐτέρως αὐτὴν ἀνήγαγεν ἀπὸ τῆς ταπει-
 νώσεως ταύτης πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, εἰ προσεδόκα ὡς πα-
 ρὰ παιδὸς ἀεὶ τιμηθῆσεσθαι, ἀλλὰ μὴ ὡς Δεσπότιν ἤξειν αὐ-
 τόν. Καὶ ἐνταῦθα μὲν οὖν ταύτης ἕνεκεν τῆς προφάσεως
 ἔλεγε· «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, ὦ γύναι;». Καὶ δι' ἐτέραν δὲ ἀ-
 15 ναγκαίαν αἰτίαν οὐχ ἦτιον. Ποίαν δὲ ταύτην; Ὡστε μὴ
 ὑποπιευθῆναι τὰ γινόμενα θαύματα. Παρὰ γὰρ τῶν δεομέ-
 νων παρακληθῆναι ἐχοῖν, οὐ παρὰ τῆς μητρός. Τί δήποτε;
 Ὅτι τὰ μὲν ἐκ τῆς τῶν οἰκείων παρακλήσεως γινόμενα,
 κἂν μεγάλα ἦ, προσίσταται τοῖς ὁρῶσι πολλάκις. Ὅταν δὲ
 20 οἱ χρεῖαν ἔχοντες, οὗτοι δέωνται, ἀνύποπιον τὸ θαῦμα γί-
 νεται καὶ καθαρὸς ὁ ἔπαινος καὶ πολλὴ ἡ ὠφέλεια.

3. Καὶ γὰρ ἰατρὸς εἴ τις ἄριστος, εἰς οἰκίαν καμνόν-
 των πολλῶν εἰσελθὼν, παρὰ μὲν τῶν ἀρρωστούντων μηδὲν
 ἀκούοι μηδὲ τῶν προσηκόντων ἐκείνοις, ὑπὸ δὲ τῆς οἰκείας
 25 μητρός παρακαλοῖτο μόνης, ὑποπιός τε παρὰ τοῖς κάμνουσιν
 καὶ ἔσται καὶ ἐπαχθῆς καὶ οὔτε τῶν κειμένων οὔτε τῶν πα-

«Ποία εἶναι ἡ μήτηρ μου καὶ ποῖοι εἶναι οἱ ἀδελφοί μου;». Ὅχι διότι ἤθελε νὰ λυπήσῃ ἐκείνην πού τὸν εἶχε γεννήσει, κάθε ἄλλο, ἀλλὰ διότι ἤθελε νὰ τὴν ὠφελήσῃ καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήσῃ νὰ σκέπτεται ταπεινὰ περὶ αὐτοῦ. Διότι, ἐὰν περὶ τῶν ἄλλων ἐφρόντιζε καὶ ἔκαμνε τὰ πάντα, ὥστε νὰ ἐμβάλλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν γνώμην πού ἔπρεπε διὰ τὸν ἑαυτόν του, πολὺ περισσότερον θὰ ἔκαμνεν αὐτὸ διὰ τὴν μητέρα του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο πιθανόν, ὅτι αὐτὴ, μολονότι τόσα εἶχεν ἀκούσει διὰ τὸν υἱόν της, ἐν τούτοις δὲν ἤθελε νὰ πεισθῇ, ἀλλὰ διεξεδίκει νὰ ἔχῃ πάντοτε τὴν πρώτην θέσιν ἐπειδὴ ἦτο μήτηρ του, δι' αὐτὸ ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τοὺς εἰπόντας.

Διότι δὲν ἤμποροῦσε μὲ ἄλλον τρόπον ν' ἀναβιβάσῃ ἐκείνην ἀπὸ τὴν εὐτελεῆ αὐτὴν γνώμην πρὸς ἐκείνην τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν, ἐὰν ἐκείνη ἐπερίμενεν, ὅτι θὰ τιμᾶται πάντοτε ἀπὸ τὸν υἱόν της ἀλλὰ ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃ αὐτὸς ὡς Κύριός της. Καὶ ἐδῶ μὲν ἕνεκα αὐτῆς τῆς αἰτίας ἔλεγε· «Τί συμβαίνει μ' ἐσένα γυναῖκα;». Ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἐπίσης αἰτία ὄχι ὀλιγώτερον ἀναγκαία ἤμπορεῖ ν' ἀναφερθῇ. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; Τὸ νὰ μὴ καταστοῦν ὑποπτα τὰ θαύματα, πού ἐγίνοντο. Διότι ἔπρεπε νὰ παρακληθῇ ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν μητέρα του. Διατί; Διότι ἐκεῖνα πού γίνονται μὲ τὴν παράκλησιν τῶν οἰκείων, ὅσον-δήποτε καὶ ἂν εἶναι μεγάλα, ὑποτιμῶνται πολλὰς φορὰς ἀπὸ τοὺς παρόντας. Ὅταν ὅμως αὐτοὶ πού ἔχουν ἀνάγκην, αὐτοὶ παρακαλοῦν, τότε τὸ θαῦμα ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ὑποψίαν καὶ οἱ ἔπαινοι εἶναι καθαροὶ καὶ ἡ ὠφέλεια μεγάλη.

3. Διότι ἂν ἕνας ἰατρός, ὁ πλέον ἄριστος, ἀφοῦ ἐπισκεφθῇ τὴν οἰκίαν πολλῶν ἀσθενῶν, δὲν ἀκούῃ καθόλου τοὺς ἀσθενεῖς οὔτε τοὺς συγγενεῖς ἐκείνων, ἀλλὰ μόνον τὰς παρακλήσεις τῆς μητρός, θὰ καταστῇ ὑποπτος καὶ ἐνοχλητικὸς εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ κανεῖς, οὔτε ἀπὸ αὐτοὺς οὔτε ἀπὸ ἐκείνους πού τοὺς περιποιοῦνται, δὲν θὰ πιστεύσῃ,

ρεσιώτων αὐτοῖς οἰήσεται τις αὐτὸν μέγα τι καὶ γενναῖον ἐπιδείξασθαι δύνασθαι. Διὸ καὶ τότε ἐπειτίμησε, λέγων· «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι;», παιδεύων αὐτὴν εἰς τὸ μέλλον μηκέτι τὰ τοιαῦτα ποιεῖν. Ἐμελε γὰρ αὐτῷ καὶ τῆς εἰς τὴν μητέρα τιμῆς πολλῶν δὲ πλέον τῆς σωτηρίας τῆς κατὰ ψυχὴν καὶ τῆς τῶν πολλῶν εὐεργεσίας, δι' ἣν καὶ τὴν σάρκα ὑπέδου. Οὐ τοίνυν ἀπαυθαδιαζομένου πρὸν τὴν μητέρα ταῦτα τὰ ρήματα ἦν, ἀλλ' οἰκονομίας πολλῆς ρυθμιζούσης αὐτὴν τε ἐκείνην, καὶ τὰ θαύματα μετὰ τῆς προσηκούσης γενέσθαι
10 παρασκευαζούσης ἀξίας.

Ἐπεὶ ὅτι σφόδρα αὐτὴν ἐτίμα καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων αὐτὸ τοῦτο τὸ δοκοῦν ἐπιτιμητικῶς εἰρησθαι, μάλιστα ἱκανὸν ἐμφῆναι. Τῷ γὰρ δυσχερᾶναι ἔδειξεν ὅτι σφόδρα αὐτὴν δυσωπεῖται. Πῶς δὲ καὶ τίνι τρόπῳ, τῇ ἐξῆς τοῦτο ἐροῦμεν.
15 Ταῦτα οὖν ἐννοῶν, καὶ ὅταν ἀκούσης γυναικὸς τινος λεγούσης· «Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βασιτάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὗς ἐθήλασας», εἶτα αὐτοῦ ἀποκρινομένου· «Μενοῦν γε μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου»· ἀπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης κἀκεῖνα εἰρησθαι νόμιζε τὰ ρήματα. Οὐ γὰρ ἀπωθουμένου τὴν μητέρα ἢ ἀπόκρισις ἦν, ἀλλὰ δεικνύντιος ὅτι οὐδὲν αὐτὴν ὁ τόκος ὠνησεν ἄν, εἰ μὴ σφόδρα ἦν ἀγαθὴ καὶ πιστὴ. Εἰ δὲ τὴν Μαρίαν οὐδὲν ὠφελεῖ χωρὶς τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς, τὸ γεννηθῆναι παρ' αὐτῆς τὸν Χριστόν, πολλῶν μᾶλλον ἡμᾶς κἂν πατέρα, κἂν ἀδελφόν, κἂν παῖδα ἔχωμεν ἐνάρετον καὶ γενναῖον, αὐτοὶ δὲ πόρρω ὤμεν τῆς ἀρετῆς τῆς ἐκείνου, οὐδὲν τοῦτο ὠφελῆσαι δυνήσεται. «Ἀδελφὸς γάρ, φησὶν ὁ Δαυὶδ, οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος;».
20

Ἐν οὐδενὶ γὰρ ἐτέρῳ, ἀλλ' ἐν μόνοις τοῖς οἰκείοις
30 κατορθώμασι μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχειν δεῖ. Ἐπεὶ, εἰ τοῦτο ἔμελλεν ὠφελήσειν καθ'

11. Λουκᾶ 11, 27.

12. Αὐτόθι 28.

13. Ψαλμ. 48, 8.

ὅτι ἤμπορεῖ αὐτὸς νὰ ἐπιτύχη κάτι μεγάλο καὶ σπουδαῖον. Δι' αὐτὸ καὶ τότε ἐπέπληξεν αὐτὴν λέγων: «Τί συμβαίνει μ' ἐσένα, γυναῖκα;», ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν νουθετήσῃ ὥστε εἰς τὸ μέλλον νὰ μὴ κάμνῃ τοιαῦτα πράγματα. Διότι αὐτὸς ἐφρόντιζε καὶ διὰ τὴν πρὸς τὴν μητέρα τιμὴν, πολὺ δὲ περισσότερον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τὴν εὐεργεσίαν τῶν πολλῶν, διὰ τὴν ὁποῖαν καὶ ἐσαρκώθη. Ἐπομένως αὐτὰ τὰ λόγια δὲν ἐσήμαιναν αὐθάδεια πρὸς τὴν μητέρα, ἀλλὰ μεγάλην οἰκονομίαν, ἣ ὁποῖα καὶ ἐκείνην ἐδίδασκε καὶ τὰ θαύματα προέβλεπε νὰ γίνωνται μὲ τὴν ἀρμόζουσαν ἀξίαν.

Ἄλλ' ὅτι αὐτὴν ἐτίμα πολὺ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ αὐτὸ πού φαίνεται, ὅτι ἐλέχθη ἐπιτιμητικῶς, εἶναι πάρα πολὺ ἀρκετὸν διὰ νὰ τὸ ἀποδείξῃ. Διότι μὲ τὴν δυσαρέσκειαν ἀπέδειξεν, ὅτι ἐσέβετο αὐτὴν πολὺ. Ἄλλὰ καὶ μὲ ποῖον τρόπον, αὐτὸ θὰ τὸ εἰποῦμεν εἰς τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὅταν ἀκούσῃς κάποιαν γυναῖκα νὰ λέγῃ «Εὐτυχισμένη ἡ κοιλία, πού σὲ ἐκράτησε καὶ εὐτυχισμένοι οἱ μαστοὶ πού σὲ ἐθήλασαν»¹¹, ἔπειτα δὲ τὸν Ἰησοῦν ν' ἀπαντᾷ «Εὐτυχισμένοι μᾶλλον ἐκεῖνοι πού κάμνουν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου»¹², νὰ θεωρῆς, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν μὲ τὴν ἰδίαν γνώμην. Διότι ἡ ἀπάντησις δὲν ἐδόθη πρὸς ἀπώθησιν τῆς μητρὸς του, ἀλλὰ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οὐδόλως θὰ ὠφέλει αὐτὴν ἡ γέννησις, ἂν δὲν ἦτο εὐσεβῆς καὶ πιστή. Ἐὰν δὲ οὐδόλως ὠφελεῖ τὴν Μαρίαν τὸ ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ αὐτὴν ὁ Χριστός, ἂν δὲν εἶχε τὴν ἐσωτερικὴν ἀρετὴν, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν ἤμπορεῖ αὐτὸ νὰ ὠφελήσῃ ἡμᾶς, ἔστω καὶ ἂν ἔχωμεν πατέρα, ἢ ἀδελφόν, ἢ υἱὸν ἐνάρετον καὶ γενναῖον, ἡμεῖς δὲ εἴμεθα μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν ἐκείνου. Διότι λέγει ὁ Δαυῖδ «Ὁ ἀδελφὸς δὲν ἐξαγοράζει, θὰ ἐξαγοράσῃ ὁ ἄνθρωπος;»¹³.

Εἰς οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν παρὰ μόνον εἰς τὰ καλά μας ἔργα, μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ ἔχωμεν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας. Διότι, ἂν ὁ τοκετὸς ἐπρόκειτο ὡς πρὸς

ἑαυτὸ τὴν παρθένον, ὠφέλησεν ἂν καὶ Ἰουδαίους (συγγενὴς γὰρ ἦν αὐτῶν κατὰ σάρκα ὁ Χριστός), ὠφέλησεν ἂν καὶ τὴν πόλιν ἐν ἣ ἔτέχθη, ὠφέλησεν ἂν καὶ τοὺς ἀδελφούς. Νῦν δὲ καὶ οἱ ἀδελφοί, ἕως μὲν ἑαυτῶν ἠμέλουν, οὐδὲν αὐτοὺς
 5 τὸ τῆς συγγενείας ἀξίωμα ὠφέλει, ἀλλὰ μετὰ τοῦ λοιποῦ κατεγινώσκοντο κόσμου. Τότε δὲ ἐθαυμάσθησαν, ὅτι ἀπὸ τῆς οἰκείας ἔλαμψαν ἀρετῆς. Ἄλλ' ἡ πόλις καὶ ἔπεσε καὶ ἐνεπρήσθη, μηδὲν ἀπὸ τούτου κερδάνασα, κατεσφάγησαν δὲ καὶ ἀπώλοντο σφόδρα ἐλεεινῶς καὶ οἱ κατὰ σάρκα συγγε-
 10 νεῖς, οὐδὲν ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας εἰς τὸ σωθῆναι κερδάναντες, ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς προσίαν οὐκ εἶχον.

Πάντων δὲ μείζους ἀνεφάνησαν οἱ ἀπόστολοι, ἐπειδὴ τὸν ἀληθινὸν καὶ ζηλωτὸν τρόπον τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως
 15 μειῆλθον, τὸν διὰ τῆς ὑπακοῆς. Κάντεῦθεν οὖν μανθάνομεν, ὅτι πίστεως ἡμῖν πανταχοῦ χρεία, καὶ βίου λάμποντος καὶ φαιδροῦ. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς μόνον διασῶσαι δυνήσεται. Ἐπειδὴ καὶ μέχρι πολλοῦ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἐθαυμάζοντο πανταχοῦ, οἱ καὶ Δεσπόσωνοι ἐλέγοντο, ἀλλ' ὅμως αὐτῶν μὲν
 20 οὐδὲ τὰ ὀνόματα ἴσμεν, τῶν δὲ ἀποσιόλων καὶ ὁ βίος καὶ τὰ ὀνόματα ἄδεται πανταχοῦ.

Μὴ τοίνυν μέγα φρονῶμεν ἐπὶ εὐγενείᾳ τῇ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ κἂν μυρίους ἔχωμεν προγόνους θαυμασιούς, αὐτοὶ σπουδάσωμεν ὑπερβαλέσθαι τὰς ἐκείνων ἀρετάς, εἰδότες
 25 ὅτι οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἐτέρων σπουδῆς εἰς τὴν μέλλουσαν κερδανοῦμεν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο κρῖμα ἔσται σφοδρότερον. Ἀγαθῶν γὰρ ὄντες πατέρων καὶ οἴκοθεν ἔχοντες τὸ ὑπόδειγμα, οὐδὲ οὕτω μιμούμεθα τοὺς διδασκάλους.

Ταῦτα δὲ λέγω νῦν, ἐπειδὴ ὁρῶ Ἕλληνας πολλούς,

αὐτὸ νὰ ὠφελήσῃ τὴν Παρθένον, θὰ ὠφέλει καὶ τοὺς Ἰουδαίους (διότι ὁ Χριστὸς ἦτο συγγενῆς των κατὰ σάρκα), θὰ ὠφέλει καὶ τὴν πόλιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη, θὰ ὠφέλει ἐπίσης καὶ τοὺς ἀδελφούς του. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀδελφοί του, ἐφ' ὅσον δὲν ἐφρόντιζον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, οὐδεμίαν ὠφέλειαν εἶχον ἀπὸ τὸν δεσμὸν τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἦσαν καταδικασμένοι μαζὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον. Τότε δὲ ἔγιναν ἄξιοι θαυμασμοῦ, ὅταν ἔλαμψαν ἔνεκα τῆς ἰδικῆς των ἀρετῆς. Ἀλλ' ἡ πόλις καὶ κατεστράφη καὶ ἐπυρπολήθη, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανὲν κέρδος ἀπὸ αὐτό, κατεσφάγησαν δὲ καὶ ἐχάθησαν ἀθλίως καὶ οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν ὠφέλειαν διὰ τὴν σωτηρίαν των ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγγένειαν, ἐπειδὴ εἶχαν στερηθῆ ἀπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀρετῆς.

Ἀλλὰ μεγαλύτεροι ὅλων ἀνεδείχθησαν οἱ ἀπόστολοι, ἐπειδὴ ἠκολούθησαν τὸν ἀληθινὸν καὶ ἐπιθυμητὸν τρόπον τῆς συνδέσεως μὲ αὐτόν, δηλαδὴ τὸν τρόπον τῆς ὑπακοῆς. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν διδασκόμεθα, ὅτι παντοῦ ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πίστιν καὶ ἀπὸ εὐσεβῆ καὶ λάμπουσιν ζωὴν. Διότι μόνον αὐτὸ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς παράσχῃ σωτηρίαν. Βεβαίως καὶ διὰ πολὺν χρόνον οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἐθαυμάζοντο παντοῦ καὶ ἐλέγοντο Δεσπόσυνοι, ἀλλ' αὐτῶν μὲν τὰ ὀνόματα δὲν γνωρίζομεν, τῶν ἀποστόλων ὅμως καὶ ὁ βίος καὶ τὰ ὀνόματα δοξάζονται παντοῦ.

Ἄς μὴ μεγαλοφρονῶμεν λοιπὸν διὰ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν μας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἀπείρους ἐνδόξους προγόνους, ἄς φροντίσωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ὑπερβῶμεν τὰς ἀρετὰς ἐκείνων, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν οὐδὲν κέρδος θὰ ἔχωμεν ἀπὸ τὰς ἀρετὰς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ ἡ κρίσις μας θὰ εἶναι βαρυτέρα. Διότι ἂν καὶ καταγόμεθα ἀπὸ ἐναρέτους γονεῖς καὶ ἂν καὶ ἔχομεν οἴκοθεν τὸ παράδειγμα, οὔτε κατ' αὐτὸν τουλάχιστον τὸν τρόπον δὲν μιμούμεθα τοὺς διδασκάλους.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ λέγω τώρα, ἐπειδὴ βλέπω ὅτι πολλοὶ

ὅταν ἐπὶ τὴν πίστιν αὐτοὺς ἄγωμεν, καὶ παρακαλῶμεν γενέσθαι Χριστιανούς, ἐπὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς προγόνους καταφεύγοντας καὶ τὴν οἰκίαν, καὶ λέγοντας· Πάντες οἱ προσήκοντές μοι καὶ ἐπιτήδριοι καὶ συνοικοῦντες, πιστοὶ
5 Χριστιανοὶ τυγχάνουσι. Τί οὖν τοῦτο πρὸς σέ, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε; Τοῦτο γάρ σε μάλιστα ἀπολεῖ, ὅτι οὐδὲ τὸ πλῆθος τῶν συνοικούντων αἰδεσθεῖς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔδραμες.

Πάλιν ἄλλοι τινές, πιστοὶ μὲν ὄντες, βίου δὲ ἡμελημένως τυγχάνοντες, παρακαλούμενοι πρὸς ἀρετήν, τὸ αὐτὸ δὴ τοῦ-
10 το προβάλλονται λέγοντες· Ὁ πατήρ ὁ ἐμὸς καὶ ὁ πάππος καὶ ὁ ἐπίπαππος σφόδρα εὐσεβεῖς καὶ σπουδαῖοι ἐτύγχανον ὄντες. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ σε κατακρινεῖ μάλιστα, ὅτι τοιούτων ὦν ἕγγονος, ἀνάξια τῆς οἰκείας ἔπραξας ρίζης. Ἀκουσον γὰρ ὁ Προφήτης τί φησι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «Ἐδούλευ-
15 σεν Ἰσραὴλ ἐν γυναικὶ καὶ ἐν γυναικὶ ἐφυλάξατο» καὶ πάλιν ὁ Χριστός, «Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη». Καὶ πανταχοῦ τὰ τῶν προγόνων κατορθώματα οὐ μόνον ἀντ' ἐγκωμίων, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ μείζονος αὐτοῖς προσφέρουσι τῆς κατηγορίας.

20 Τοῦτ' οὖν εἰδότες, καὶ ἡμεῖς ἅπαντα πράττωμεν, ὥστε διὰ τῶν οἰκείων ἔργων σωθῆναι δυνηθῆναι, ἵνα μὴ μάτην ἑαυτοὺς ταῖς εἰς ἑτέροισι ἀπαιτήσαντες ἐλπίσι, τότε μάθωμεν ὅτι μάτην ἠπαιτήθημεν, ὅτι τῆς γνώσεως ἡμῖν ταύτης ὄφελος οὐδέν. «Ἐν γὰρ τῷ ᾄδῃ», φησί, «τίς ἐξομολογήσεται σοι;».
25 Οὐκοῦν ἐνταῦθα μετανοήσωμεν, ὥστε τῶν αἰωνίων τυχεῖν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

14. Ὡσ. 12, 12.

15. Ἰω. 8, 56.

16. Ψαλμ. 6, 6.

ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς, ὅταν τοὺς προτρέπωμεν καὶ τοὺς παρακαλοῦμεν νὰ γίνουν χριστιανοί, καταφεύγουν εἰς τοὺς συγγενεῖς, εἰς τοὺς προγόνους καὶ εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ λέγουν: "Ὅλοι οἱ συγγενεῖς μου καὶ οἱ φίλοι μου καὶ οἱ συγκάτοικοί μου εἶναι κατὰ τύχην χριστιανοί. Τί σὲ ὠφελεῖ λοιπὸν αὐτό, ἄθλιε καὶ δυστυχῆ; Αὐτὸ λοιπὸν θὰ σὲ καταστρέψῃ πάρα πολύ, διότι δὲν ἐσεβάσθης οὔτε τοὺς συνοίκους σου, διὰ νὰ σπεύσῃς εἰς τὴν ἀρετὴν.

Μερικοὶ ἄλλοι πάλιν, πού εἶναι μὲν πιστοί, τυχαίνει ὅμως νὰ παραμελοῦν τὴν ζωὴν των, ὅταν προτρέπωνται εἰς τὴν ἀρετὴν, αὐτὸ τὸ ἴδιο ἰσχυρίζονται, λέγοντες: Ὁ πατήρ μου, ὁ πάππος μου καὶ ὁ πρόπαππός μου ἦσαν κατὰ τύχην πολὺ εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι. Ἄλλ' αὐτὸ σὲ καταδικάζει τὰ μέγιστα, διότι, ἐνῶ εἶσαι ἀπόγονος τοιούτων προγόνων, ἔπραξες ἀνάξια τῆς καταγωγῆς σου. Διότι ἄκουσε, τί λέγει ὁ Προφήτης πρὸς τοὺς Ἰουδαίους: «Ἵπεδουλώθη τὸ Ἰσραὴλ ἀπὸ γυναῖκα καὶ πάλιν ἀπὸ γυναῖκα ἐσώθη»¹⁴, καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς «Ὁ πατήρ σας Ἀβραὰμ εἶχεν ἐπιθυμήσει πάρα πολὺ νὰ ἰδῆ τὴν ἰδικὴν μου ἡμέραν. Καὶ τὴν εἶδε καὶ ὑπῆρξεν εὐτυχής»¹⁵. Καὶ παντοῦ αἱ ἀρεταὶ τῶν προγόνων ὄχι μόνον πρὸς ἔπαινον προσφέρονται, ἀλλὰ καὶ πρὸς μεγαλυτέραν κατηγορίαν.

Αὐτὰ λοιπὸν ἐπειδὴ γνωρίζομεν, ἅς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ πάντα, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ σωθῶμεν μὲ τὰ ἰδικὰ μας ἔργα, διὰ νὰ μὴ ἐξαπατῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐλπίζοντες ματαίως εἰς τὰ ἔργα τῶν ἄλλων καὶ διδαχθῶμεν τότε, ὅτι ἠπατήθημεν, ματαίως, ὅταν ἡ ὠφέλεια δι' ἡμᾶς ἀπὸ αὐτὴν τὴν γνῶσιν εἶναι μηδαμινή. «Διότι εἰς τὸν Ἄδην, λέγει, ποῖος θὰ ἐξομολογηθῆ εἰς ἐσέ;»¹⁶. Ἐδῶ λοιπὸν ἅς μετανοήσωμεν, ὥστε ν' ἀποκτήσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τῷ Πατρί, ἅμα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου».

1. Ἐχει μὲν τινα πόνον τὸ λέγειν καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Οἱ καλῶς προσιῶτες προσβύτεροι, διπλῆς 5 τιμῆς ἀξιούσθωσαν· μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ». Ἀλλὰ τὸν μὲν πόνον τοῦτον ὑμεῖς κύριοι καὶ κοῦφον ποιῆσαι καὶ βαρύν. Ἄν μὲν γὰρ ἀποπιύητε τὰ λεγόμενα, ἢ μὴ ἀποπιύητε μὲν, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις μὴ δεικνύητε, βαρὺς ὁ κόπος ἡμῖν ἔσται διὰ τὸ πονεῖν εἰκῆ καὶ μάτην. 10 Ἄν δὲ προσέχητε καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν παρέχητε, οὐδὲ αἰσθησὶν ληφόμεθα τῶν ἰδρώτων. Ὁ γὰρ ἀπὸ τῶν πόνων τικτόμενος καρπὸς οὐκ ἀφήσει φαίνεσθαι τοῦ πόνου τὸ σφοδρόν.

Ὡστε εἰ θούλεσθε ἡμῖν τὴν προθυμίαν διεγεῖραι καὶ μὴ 15 σβέσαι, μηδὲ ἀσθενεσιέραν ποιῆσαι, δείξατε ἡμῖν, παρακαλῶ, τὸν καρπὸν, ἵνα κομῶντα ὀρῶντες τὰ λήϊα, καὶ ἡμεῖς ταῖς τῆς εὐθηνίας ἐλπίοι τρεφόμενοι, καὶ τὸν πλοῦτον ἡμῶν ἀναλογιζόμενοι μὴ ναρκῶμεν ἐμπορευόμενοι τὴν καλὴν ταύτην πραγματείαν. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν ἡμῖν καὶ τήμερον πρό- 20 κειται ζήτημα. Τῆς γὰρ μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ εἰπούσης, ὅτι «Οἶνον οὐκ ἔχουσιν», ὁ Χριστὸς φησι, «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου»· καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἔπραξεν ὅπερ εἶπεν ἡ μήτηρ. Τοῦτο δὲ τοῦ προτέρου οὐκ ἔλλαιόν ἐστιν εἰς ζητήσεως λόγον. Αὐτὸν οὖν τοῦτον παρακαλέσαντες τὸν τὸ 25 θαῦμα ἐργασάμενον, οὕτως ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν λύσιν.

Οὐ γὰρ ἐνταῦθα τοῦτο μόνον εἴρηται, ἀλλὰ καὶ προϊῶν ὁ αὐτὸς φαίνεται εὐαγγελιστῆς λέγων· Οὐκ ἠδύνατο αὐτὸν

1. Ἰω. 2, 4.

9 Α' Τ.Ι. < 17

«Διατί ἐπεμβαίνεις εἰς τὰ ἰδικά μου γυναῖκα; Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα μου»¹.

1. Ἐχει κάποιον κόπον ἡ ὁμιλία καὶ ὁ Παῦλος διὰ τὴν δηλώσῃ τοῦτο, ἔλεγεν: «Οἱ ἱερεῖς ποὺ κυβερνοῦν καλά, πρέπει νὰ τιμῶνται διπλᾶ καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι, ποὺ κοπιάζουν διὰ τὴν κηρύξουν καὶ νὰ διδάξουν»². Ἀλλὰ τὸν κόπον αὐτὸν σεῖς ἠμπορεῖτε νὰ τὸν κάμετε εἴτε ἐλαφρόν, εἴτε βαρύν. Διότι, ἂν μὲν ἀποκρούετε τὰ λόγια, ἢ δὲν τὰ ἀποκρούετε μὲν, ἀλλὰ δὲν τὰ ἀποδεικνύετε μὲ τὰ ἔργα, ὁ κόπος μας θὰ εἶναι βαρύς, διότι κοπιᾶζομεν ματαίως. Ἄν ὅμως προσέχετε καὶ τὸ ἀποδείξετε μὲ τὰ ἔργα, οὔτε καὶ θὰ αἰσθανθῶμεν τοὺς ἰδρωτάς μας. Διότι ὁ καρπὸς ποὺ παράγεται ἀπὸ τὰ ἔργα, δὲν θὰ ἀφήσῃ νὰ φαίνεται ἡ ὀξύτης τοῦ κόπου.

Ὡστε, ἐὰν θέλετε νὰ διεγείρετε τὴν προθυμίαν μας καὶ νὰ μὴ τὴν ἐξαφανίσετε, οὔτε νὰ τὴν ἐξασθενήσετε, δείξατέ μας, παρακαλῶ, τὸν καρπὸν, ἵνα, βλέποντες ὅτι ἀποκομίζετε τὰς καλυτέρας ὠφελείας καὶ ὅτι ἡμεῖς τρεφόμεθα μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν καλῶν σας ἔργων, καὶ ἀναλογιζόμενοι τὸν πλοῦτον μας, μὴ ἀδιαφορῶμεν, ἀλλ' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν τόσο εὐχάριστον διαπραγμάτευσιν. Διότι, δὲν πρόκειται σήμερα εἰς ἡμᾶς μικρὸν ζήτημα. Διότι, ὅταν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ εἶπε «Δὲν ἔχουν οἶνον», ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν εἰς αὐτὴν «Διατί ἐπεμβαίνεις εἰς τὰ ἰδικά μου γυναῖκα; Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα μου» καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτό, ἔκαμεν ὅ,τι ἀκριβῶς εἶπεν ἡ μήτηρ του. Αὐτὸ δὲ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Ἀφοῦ λοιπὸν παρακαλέσωμεν αὐτὸν ποὺ ἔκαμε τὸ θαῦμα, ἅς ἔλθωμεν εἰς τὴν λύσιν.

Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐλέχθη ἐδῶ, δὲν εἶναι τὸ μόνον, διότι ὁ ἴδιος Εὐαγγελιστὴς φαίνεται νὰ λέγῃ παρακάτω τὰ ἐξῆς: Δὲν ἠμποροῦσαν νὰ συλλάβουν αὐτὸν «Διότι δὲν εἶ-

πιάσαι «Ὅτι οὐπω ἤκει ἡ ὥρα αὐτοῦ»· καὶ πάλιν «Οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ»· καὶ πάλιν «Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· Δόξασόν σου τὸν Υἱόν».

Ταῦτα πάντα δι' ὄλου τοῦ Εὐαγγελίου εἰρημένα ἐνταῦθα
 5 συνήγαγον, ἵνα πᾶσι μίαν ἐπαγάγω τὴν λύσιν. Τίς ποτ' οὐδ' ἔστι τῶν λεγομένων ἡ λύσις; Οὐκ ἀνάγκη καιρῶν ὁ Χριστὸς ὑποκείμενος, οὐδὲ ὥρας παραιτηθήσει, ἔλεγεν, «Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου»· (πῶς γὰρ ὁ τῶν καιρῶν ποιητής, καὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων δημιουργός;) ἀλλὰ διὰ τῶν
 10 οὕτως εἰρημένων τοῦτο δηλῶσαι θούλειαι, ὅτι πάντα μετὰ καιροῦ τοῦ προσήκοντος ἐργάζεται, οὐχ ὁμοῦ πάντα ποιῶν, ἐπεὶ σύγχυσις τις ἔμελλεν ἔσεσθαι καὶ ἀταξία ἐντεῦθεν, εἰ μὴ τοῖς προσήκουσι καιροῖς ἕκαστον ἐδημιούργει, ἀλλ' ὁμοῦ πάντα ἔφυρε, καὶ γέννησιν, καὶ ἀνάστασιν, καὶ κρίσιν.

15 Σκόπει δέ· Ἔδει γενέσθαι τὴν κρίσιν, ἀλλ' οὐχ ὁμοῦ πᾶσαν καὶ τὸν ἄνθρωπον δὲ μετὰ τῆς γυναικός, ἀλλ' οὐδὲ τούτους ὁμοῦ. Ἔδει θανάτῳ καταδικασθῆναι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν ἀνάστασιν γενέσθαι, ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον ἑκατέρων. Ἐχρῆν δοθῆναι τὸν νόμον, ἀλλ' οὐχ ὁμοῦ καὶ
 20 τὴν χάριν, ἀλλ' ἕκαστα καιροῖς τοῖς προσήκουσιν οἰκονομεῖσθαι. Οὐ τοίνυν ὁ Χριστὸς ὑπέκειτο τῇ τῶν καιρῶν ἀνάγκῃ, ὅς καὶ τοῖς καιροῖς μάλιστα τάξιν ἐπέθηκεν, ἐπεὶ καὶ ποιητῆς αὐτῶν ἔστιν.

Ἄλλ' Ἰωάννης ἐνταῦθα τό, «Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου»,
 25 εἰσάγει τὸν Χριστὸν λέγοντα, δεικνὺς ὅτι οὐπω δῆλος ἦν τοῖς πολλοῖς καὶ ὅτι οὐδὲ τῶν μαθητῶν τὸν χορὸν πάντα εἶχεν, ἀλλ' Ἀνδρέας αὐτῷ ἠκολούθει καὶ μετ' αὐτοῦ Φίλιππος, ἄλλος δὲ οὐδεὶς, μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὗτοι πάντες ὡς ἐ-

1. Ἰω. 8, 20.

2. Αὐτόθι 7, 50.

3. Ἰω. 7, 50.

4. Αὐτόθι 17, 1.

χεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του»¹. καὶ πάλιν, «Κανείς δὲν ἤπλωσεν ἐπάνω του τὰ χέρια, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του»². καὶ πάλιν: «Ἔχει ἔλθει ἡ ὥρα μου. Δόξασε τὸν υἱόν σου»³.

Ἔτσι αὐτά, ποὺ ἔχουν λεχθῆ εἰς ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον, τὰ συνεκέντρωσα ἐδῶ, διὰ νὰ δώσω εἰς ὅλα μίαν λύσιν. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ λύσις ὅλων αὐτῶν; Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δὲν ὑπέκειτο εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ χρόνου, οὔτε εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς ὥρας, ἔλεγε: «Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα μου»⁴, (διότι, πῶς θὰ ὑπέκειτο εἰς ταῦτα ὁ ποιητὴς τῶν καιρῶν καὶ ὁ Δημιουργὸς τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων;), ἀλλὰ μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπε, θέλει νὰ δηλώσῃ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἀσχολεῖται μὲ ὅλα εἰς τὸν καιρὸν ποὺ πρέπει καὶ ὅτι δὲν τὰ κάμνει ὅλα μαζί, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ θὰ προέκυπτε σύγχυσις καὶ ἀταξία, ἐὰν δὲν ὠριζε διὰ τὸ καθὲν τὸν κατάλληλον χρόνον ἀλλ' ἐὰν ἀνεμίγνυεν ὅλα μαζί, καὶ τὴν γέννησιν καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κρίσιν.

Παρατήρησε τὸ ἐξῆς: Ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ δημιουργία, ἀλλ' ὄχι ὅλη συγχρόνως. Ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῆ καὶ ὁ ἀνὴρ μετὰ τῆς γυναικός, ἀλλ' ὄχι καὶ οἱ δύο ταυτοχρόνως. Ἔπρεπε νὰ καταδικασθῆ μὲ θάνατον τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις του, ἀλλὰ νὰ μεσολαβῆσῃ πολὺ διάστημα μεταξύ των. Ἔπρεπε νὰ δοθῆ ὁ νόμος, ἀλλ' ὄχι συγχρόνως καὶ ἡ χάρις, ἀλλὰ ἔπρεπε τὸ καθένα νὰ τακτοποιηταὶ κατὰ τὸν ἀρμόζοντα χρόνον. Δὲν ὑπέκειτο λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν καιρῶν, αὐτὸς ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐταξινόμησε τοὺς καιροὺς, ἀφοῦ ἦτο καὶ ὁ δημιουργὸς των.

Ἄλλ' ἐδῶ ὁ Ἰωάννης εἰσάγει τὸν Χριστὸν λέγοντα, «Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα μου», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν εἶχε φανερωθῆ ἀκόμη εἰς τοὺς πολλούς, ὅτι δὲν εἶχε συμπληρώσει ὅλην τὴν χορείαν τῶν μαθητῶν του καὶ ὅτι ἤκολούθει αὐτὸν ὁ Ἀνδρέας καὶ μαζί μὲ αὐτὸν ὁ Φίλιππος καὶ κανείς ἄλλος μᾶλλον δὲ ὅτι ὅλοι αὐτοί, καθὼς ἡ μήτηρ του

χρῆν αὐτὸν ἐγίγνωσκον, οὐδὲ ἡ μήτηρ, οὐδὲ οἱ ἀδελφοί.
 Μετὰ γὰρ τὰ πολλὰ θαύματα τοῦτο περὶ τῶν ἀδελφῶν ἔφη-
 σεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι «Οὐδὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον
 εἰς αὐτόν». Ἄλλ' οὐδὲ οἱ ἐν τῷ γάμῳ αὐτὸν ἤδεισαν· ἡ γὰρ
 5 ἂν αὐτοὶ προσῆλθον καὶ παρεκάλεσαν, ἐν χρεία κατασιάν-
 τες. Διὰ τοῦτό φησιν, «Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου». Οὐδέπω γνώ-
 ριμὸς εἶμι τοῖς παροῦσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἴσασιν ὅτι ὑσιέρησεν ὁ
 οἶνος. Ἔασον αὐτοὺς αἰσθέσθαι τοῦτο πρῶτον. Οὐδὲ γὰρ
 παρὰ σοῦ ταῦτά με ἀκούειν ἐχρῆν. Μήτηρ γὰρ εἶ καὶ τὸ
 10 θαῦμα ὑποπιον ποιεῖς. Ἐχρῆν δὲ τοὺς δεομένους προσελθεῖν
 καὶ δεηθῆναι, οὐκ ἐπειδὴ τούτου χρῆζω, ἀλλ' ἵνα αὐτοὶ τὸ
 γινόμενον μετὰ πολλῆς δέξωνται τῆς συγκαταθέσεως.

Ὁ μὲν γὰρ εἰδὼς ὅτι ἐν χρεία καθέστηκεν, ἐπειδὴν
 τύχη ὦνπερ αἰτεῖ, πολλὴν ἔχει τὴν χάριν. Ὁ δὲ τῆς χρείας
 15 μὴ λαβὼν αἰσθησιν, οὐδὲ τῆς εὐεργεσίας σαφῆ καὶ τρανῆν
 αἰσθησιν λήφεται.

Καὶ τίνας φησίν, ἔνεκεν εἰπὼν, «Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου»,
 καὶ παραιτησάμενος, ἔπραξεν ὅπερ εἶπεν ἡ μήτηρ; Μάλιστα
 μὲν, ὥστε καὶ τοῖς ἀντιλέγουσι, καὶ ὥρα αὐτὸν ὑποκεῖσθαι
 20 νομίζουσιν, ἱκανὴν γενέσθαι ἀπόδειξιν τοῦ μὴ ὑποκεῖσθαι
 αὐτὸν ὥρα. Εἰ γὰρ ὑπέκειτο, πῶς ἂν τῆς προσηκούσης ὥρας
 μὴ παραγενομένης ἔπραξεν ἂν ὅπερ ἔπραξεν;

Ἐπειτα δὲ καὶ τιμῶν τὴν μητέρα, ἵνα μὴ διαπαντὸς
 ἀντιλέγειν αὐτῇ δόξη, ἵνα μὴ ἀσθενείας λάβῃ δόξαν, ἵνα
 25 μὴ αἰσχύνῃ τὴν τεκοῦσαν, παρόντων ισοσούτων. Καὶ γὰρ
 προσήγαγεν αὐτῷ τοὺς διακόνους. Ἐπεὶ καὶ τῇ Χανααία
 λέγων, «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄριον τῶν τέκνων, καὶ

καὶ οἱ ἀδελφοί του, δὲν τὸν ἐγνώριζαν, ὅπως ἔπρεπε. Διότι μετὰ τὰ πολλὰ θαύματα, τὸ ἐξῆς λέγει ὁ Εὐαγγελιστῆς περὶ τῶν ἀδελφῶν του, ὅτι δηλαδὴ «οὔτε οἱ ἀδελφοί του ἐπίστευον εἰς αὐτόν⁵. Ἄλλ' οὔτε οἱ προσκεκλημένοι τοῦ γάμου ἐγνώριζαν αὐτόν. Διότι ἄλλως οἱ ἴδιοι θὰ προσήρχοντο καὶ θὰ τὸν παρεκάλουν, ὅταν θὰ εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν ἀνάγκης. Δι' αὐτὸ λέγει «Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα μου», δηλαδὴ δὲν εἶμαι ἀκόμη γνωστὸς εἰς τοὺς παρόντας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ξέρουν, ὅτι ἔχει τελειώσει ὁ οἶνος. Ἄφησέ τους νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν πρῶτα. Διότι δὲν ἔπρεπεν αὐτὰ νὰ τὰ ἀκούσω ἀπὸ σέ. Διότι εἶσαι ἡ Μήτηρ μου καὶ κάμνεις τὸ θαῦμα ὑποπτον. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ προσέλθουν αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἀνάγκην καὶ νὰ μὲ παρακαλέσουν, ὅχι ἐπειδὴ τὸ χρειάζομαι, ἀλλὰ διὰ νὰ δεχθοῦν αὐτοὶ τὸ θαῦμα μὲ μεγαλυτέραν κατανόησιν.

Διότι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει, ὅτι ἔχει περιέλθει εἰς ἀνάγκην, ὅταν ἐπιτύχη αὐτὰ ποὺ ζητεῖ, χρεωστεῖ μεγάλην εὐγνωμοσύνην. Ἐκεῖνος ὅμως, ποὺ δὲν ἔχει συναίσθησιν τῆς ἀνάγκης, δὲν θὰ λάβῃ σαφῆ καὶ μεγάλην αἴσθησιν τῆς εὐεργεσίας.

Καὶ διατί, θὰ ἐρωτήσης, ἀφοῦ εἶπεν «Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα μου» καὶ ἠρνήθη, ἔκαμεν αὐτὸ ποὺ εἶχεν εἰπεῖ ἡ μήτηρ του; Διὰ ν' ἀποδείξῃ ἀρκούντως εἰς ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀντιρρήσεις καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ ἐνόμιζαν, ὅτι εἶχεν ὑποταχθῆ εἰς τὸν χρόνον, ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο ὑποτεταγμένος καθόλου εἰς τὸν χρόνον. Διότι, ἂν εἶχεν ὑποταχθῆ, πῶς θὰ ἔκαμνεν αὐτὰ ποὺ ἔκαμεν, ἀφοῦ δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη ἡ ὥρα, ποὺ ἔπρεπεν;

Προσέτι ἔκαμεν αὐτὸ διὰ νὰ τιμήσῃ τὴν μητέρα του, διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι ἀντιλέγει εἰς αὐτὴν συνεχῶς, διὰ νὰ μὴ ἀποκτήσῃ φήμην ἀδυναμίας, διὰ νὰ μὴ προσβάλλῃ αὐτὴν ποὺ τὸν ἐγέννησεν ἐνώπιον τῶσων ἀνθρώπων. Διότι αὐτὴ τοῦ εἶχε προσκομίσει τοὺς ὑπηρέτας. Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὴν Χαναναίαν ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν εἶναι καλὸ νὰ πά-

δοῦναι τοῖς κυναρίοις», ἔδωκε μετὰ τὸ εἰπεῖν, τὴν προσεδρεΐαν αὐτῆς αἰδεσθεῖς. Καίτοι γε μετ' ἐκείνου καὶ τοῦτο εἶπεν, ὅτι «Οὐκ ἀπεσιάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολώλота οἴκου Ἰσραήλ», ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐθεράπευσε
5 τὸ θυγάτριον τῆς γυναικός.

2. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι καὶ ἀνάξιοι ὦμεν, πολλάκις τῇ προσεδρεΐᾳ ποιῶμεν ἀξίους ἑαυτοὺς τοῦ λαθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μήτηρ καὶ παρέμενε καὶ σοφῶς τοὺς διακόνους προσῆγεν, ὥστε παρὰ πλειόνων γενέσθαι τὴν αἰτη-
10 σιν. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθηκε τό, «Ὅ τι ἂν λέγη ὑμῖν, ποιήσατε». Ἦδει γὰρ ὅτι οὐκ ἀσθενείας ἢ παραίτησις ἦν, ἀλλὰ τοῦ ἀκομπάσιου, καὶ τοῦ μὴ δόξαι ἀπλῶς ἐπιρρίπτειν ἑαυτὸν τῷ θαύματι. Διὸ καὶ τοὺς διακόνους προσῆγεν.

«Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρῖαι λίθιναι κείμεναι ἕξ κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χοροῦσαι ἀνὰ μειρητιὰς δύο ἢ τρεῖς. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐμπλήσατε τὰς ὑδρῖας ὕδατος. Καὶ ἐνέπλησαν ἕως ἄνω». Οὐχ ἀπλῶς εἶπε, «Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων», ἀλλ' ἵνα μὴ τινες τῶν ἀπίστων ὑποπιεύσω-
15 σιν, ὅτι τρυγὸς ἔνδον ἀπομεινάσης, εἶτα τοῦ ὕδατος ἐπιβληθέντιος καὶ κραθέντιος, οἶνος λεπιότατος γέγονε. Διὰ τοῦτό φησι, «Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων», δεικνύς ὅτι οὐδέποτε ἐκεῖνα οἴνου γέγονε δοχεῖα τὰ σκεύη. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνδρός ἐστιν ἡ Παλαιστίνη καὶ οὐκ ἦν πολλαχοῦ κρήνας καὶ πηγὰς εὐρίσκειν, ἐπλήρουν ἀεὶ τὰς ὑδρῖας ὕδατος, ὥστε
20 μὴ τρέχειν εἰς ποταμούς, εἴποτε ἀκάθαρτοι γένοιοντο, ἀλλ' ἐγγύθεν ἔχει τοῦ καθαροῦ τὸν τρόπον.

Καὶ τί δήποτε πρὶν ἢ γεμίσει οὐκ ἐποίησε τὸ σημεῖον, ὃ πολλῶ θαυμασιότερον ἦν; Ἐτερον γὰρ ἐστιν ὕλην ὑποκειμένην εἰς ποιότητα μεταβαλεῖν καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἕξ
30 οὐκ ὄντων ποιῆσαι θαυμασιότερον μὲν γὰρ ἐκεῖνο. Ἄλλ' οὐχ

6. Ματθ. 15, 26.

7. Αὐτόθι 15, 24.

8. Ἰω. 2, 7.

ρω τὸν ἄρτον τῶν παιδιῶν σου καὶ νὰ τὸν ρίψω εἰς τὰ σκυλιά»⁶, ὑπεχώρησε μετὰ τὸν λόγον αὐτόν, διότι παρεκινήθη ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν της. Καὶ μολονότι εἰς ἐκεῖνο πού εἶπε, προσέθεσε «Δὲν ἀπεστάλην παρὰ διὰ τὰ χαμένα πρόβατα τῆς γενεᾶς τοῦ Ἰσραὴλ»⁷ ὅμως, ἀφοῦ εἶπε καὶ αὐτά, ἐθεράπευσε τὴν μικρὴν κόρην τῆς γυναικός.

2. Ἀπὸ αὐτὰ διδασκόμεθα, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀνάξιοι, πολλὰς φορὰς μὲ τὴν ἐπιμονὴν γινόμεθα ἄξιοι ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ μήτηρ του καὶ ἐπέμενε καὶ φρονίμως ὠδήγησε τοὺς ὑπηρέτας, ὥστε ἡ αἴτησις νὰ γίνῃ ἀπὸ περισσοτέρους. Δι' αὐτὸ προσέθεσε «Κάμετε, ὅτι σᾶς εἶπη». Διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ἄρνησις δὲν προήρχετο ἀπὸ ἀδυναμίαν, ἀλλ' ἀπὸ μετριοφροσύνην καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι προβάλλει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸ θαῦμα. Δι' αὐτὸ καὶ ὠδήγησε τοὺς ὑπηρέτας. «Ἐπῆρχαν δὲ ἐκεῖ ὑδροδοχεῖα λίθινα κατὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθιμον τοῦ καθαρμοῦ, πού ἐχωροῦσαν ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς μετρητάς. Λέγει ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς ὑπηρέτας: Γεμίσατε αὐτὰ τὰ ὑδροδοχεῖα μὲ ὕδωρ. Καὶ τὰ ἐγέμισαν ἕως ἐπάνω»⁸. Καὶ δὲν εἶπε χωρὶς λόγον «κατὰ τὸ ἔθιμον τοῦ καθαρμοῦ τῶν Ἰουδαίων», ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ὑποψιασθοῦν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δυσπίστους, ὅτι, ἐπειδὴ εἶχον ἀπομείνει ἐντὸς τῶν ὑδροδοχείων ὑπολείμματα οἴνου, μόλις ἐρρίφθη τὸ ὕδωρ καὶ ἀνεμίχθη, μετεβλήθη εἰς οἶνον πολὺ ἀραιόν. Διὰ τοῦτο λέγει «κατὰ τὸ ἔθιμον τοῦ καθαρμοῦ τῶν Ἰουδαίων», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὐδέποτε εἶχον θέσει ἐντὸς αὐτῶν οἶνον. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Παλαιστίνη εἶναι ἄνυδρος καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχουν εἰς πολλὰ μέρη κρῆναι καὶ πηγαί, ἐγέμιζαν τὰ ὑδροδοχεῖα μὲ ὕδωρ, ὥστε νὰ μὴ πηγαίνουν συχνὰ εἰς τοὺς ποταμούς, ἂν ποτε ἦσαν ἀκάθαρτοι, ἀλλὰ νὰ ἔχουν πλησίον των τὸ μέσον τοῦ καθαρμοῦ.

Ἄλλὰ διατί δὲν ἔκαμε τὸ θαῦμα, πρὶν γεμίσουν τὰ ὑδροδοχεῖα, πρᾶγμα πού ἦτο ἐκπληκτικώτερον; Διότι ἄλλο εἶναι νὰ μεταβάλη κανεὶς τὴν ὕλην πού ἐξουσιάζει εἰς ποιότητα καὶ ἄλλο αὐτὴν τὴν οὐσίαν νὰ τὴν δημιουργήσῃ

οὕτως ἂν ἔδοξεν εἶναι πιστὸν τοῖς πολλοῖς. Διὰ τοῦτο γοῦν
 πολλάκις τῶν θαυμάτων περικόπτει τὸ μέγεθος ἐκῶν, ὥστε
 εὐπαράδεκτον μᾶλλον γενέσθαι. Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν,
 οὐχὶ τὸ ὕδωρ αὐτὸς παρήγαγε, καὶ τότε τὸν οἶνον ἔδειξεν,
 5 ἀλλὰ τοῖς διακόνοις ἐκέλευσε; Διὰ τὴν αὐτὴν πάλιν αἰτίαν,
 καὶ ἵνα αὐτοὺς μάρτυρας ἔχη τοῦ γινομένου τοὺς ἀντιλήσαν-
 τας καὶ ὅτι οὐδεμίᾳ φαντασίᾳ ἦν τὸ τελούμενον. Εἰ γὰρ
 ἔμελλόν τινες ἀναιοχυντεῖν, ἠδύνατο πρὸς αὐτοὺς λέγειν
 οἱ διακονησάμενοι Ἑμεῖς τὸ ὕδωρ ἠντλήσαμεν.

10 Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας
 ἀναφυόμενα δόγματα ἀναιρέπει. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ τινες οἱ
 τοῦ κόσμου δημιουργὸν ἕτερον εἶναι φασί, καὶ οὐκ αὐτοῦ ἔργα
 τὰ ὁρώμενα, ἀλλ' ἐτέρου τινὸς ἐναντίου θεοῦ καὶ τούτων ἐ-
 πισιομίζων τὴν μανίαν, οὕτω τὰ πλείονα ποιεῖ τῶν θαυμά-
 15 των ἐκ τῶν ὑποκειμένων οὐσιῶν. Εἰ γὰρ ἐναντίος ὁ δημι-
 ουργὸς ἦν αὐτῷ, οὐκ ἂν τοῖς ἀλλοιτροῖς ἐχρήσατο πρὸς τὴν
 τῆς οἰκείας δυνάμεως ἐπίδειξιν. Νῦν μέντοι δεικνύς, ὅτι
 αὐτός ἐστιν ὁ ἐν ταῖς ἀμπέλοις τὸ ὕδωρ μεταβάλλων καὶ τὸν
 ὑετὸν διὰ τῆς ρίζης εἰς οἶνον τρέπων, ὅπερ ἐν τῷ φυτῷ
 20 διὰ πολλοῦ χρόνου γίνεται, τοῦτο ἀθρόον ἐν τῷ γάμῳ εἰρ-
 γάσατο.

Ἐπειδὴ δὲ ἐγέμισαν τὰς ὑδρίας, φησὶν ὁ Ἐπιτήρησις· Ἀντιλήσατε
 νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιερικλίνῳ. Καὶ ἤνεγκαν. Ὡς δὲ ἐ-
 γεύσατο ὁ ἀρχιερίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγεννημένον, καὶ
 25 οὐκ ἤδει πόθεν ἐστὶν (οἱ δὲ διάκονοι ἤδειςαν οἱ ἠντληκό-
 τες τὸ ὕδωρ), φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιερίκλινος, καὶ λέ-
 γει αὐτῷ· Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι,
 καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω. Σὺ τετήρηκας τὸν

ἐκ τοῦ μηδενός. Διότι αὐτὸ εἶναι ἐκπληκτικώτερον. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἐφαίνετο εἰς πολλοὺς ἀξιόπιστον. Δι' αὐτὸ λοιπὸν πολλὰς φοράς μειώνει ἐκουσίως τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων, ὥστε νὰ γίνεται περισσότερον ἀποδεκτόν. Καὶ διατί, θὰ εἰπῆς, δὲν ἤντιλησεν ὁ ἴδιος τὸ ὕδωρ, ὥστε νὰ τὸ μεταβάλῃ τότε εἰς οἶνον, ἀλλὰ διέταξε τοὺς ὑπηρέτας; Πάλιν διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν, δηλαδή καὶ διὰ νὰ ἔχῃ μάρτυρας τοῦ γεγονότος τοὺς ἰδίους πού ἤντιλησαν τὸ ὕδωρ καὶ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὅτι ἦτο ἀπάτη αὐτὸ πού ἐτελέσθη. Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο ν' ἀρνηθοῦν τοῦτο μερικοὶ ἀναιδεῖς, ἤμποροῦσαν νὰ εἶπουν πρὸς αὐτοὺς οἱ ὑπηρέται: «Ἡμεῖς ἤντιλησαμεν τὸ ὕδωρ.

Ἐκτὸς δὲ αὐτῶν πού ἐλέχθησαν, ἀνατρέπει καὶ τὰ δόγματα πού ἀνεφύησαν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δηλαδή ὑπάρχουν μερικοί, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου εἶναι ἄλλος καὶ ὅτι, ὅσα βλέπομεν, δὲν εἶναι ἰδικά του ἔργα, ἀλλὰ κάποιου ἄλλου ἀντιθέτου πρὸς αὐτὸν θεοῦ, διὰ ν' ἀποστομώσῃ τὴν μανίαν των, κάμνει τὰ περισσότερα θαύματα ἀπὸ τὰς ὑποκειμένας εἰς αὐτὸν οὐσίας. Διότι, ἐὰν ὁ δημιουργὸς ἀντετίθετο εἰς αὐτόν, δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ χρησιμοποίησῃ ξένας οὐσίας πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως. Τώρα λοιπόν, ἀφοῦ ἀπέδειξεν, ὅτι εἶναι αὐτὸς πού μεταβάλλει εἰς τὰς ἀμπέλους τὸ ὕδωρ καὶ μετατρέπει τὴν βροχὴν εἰς οἶνον διὰ τῆς ρίζης, πρᾶγμα πού εἰς τὸ φυτὸν γίνεται μὲ τὴν πάροδον μακροῦ χρόνου, ἔκαμε τοῦτο εἰς τοὺς γάμους ἀπροσδοκῆτως.

Ἄφοῦ λοιπὸν εἶχαν γεμίσει τὰ ὑδροδοχεῖα, λέγει: «Πάρτε τώρα καὶ φέρετε εἰς τὸν ἀρχιτρίκλινον. Καὶ τὰ ἔφεραν. Μόλις δὲ ἐγεύθη ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ πού εἶχε μεταβληθῆ εἰς οἶνον — καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἀπὸ ποῦ ἦλθεν, οἱ δὲ ὑπηρέται πού εἶχαν ρίψει τὸ ὕδωρ, ἐγνώριζαν — καλεῖ ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸν γαμβρὸν καὶ τοῦ λέγει: Κάθε ἄνθρωπος προσφέρει πρῶτα τὸν καλὸν οἶνον καὶ ὅταν πιοῦν ἀρκετόν, τότε προσφέρει τὸν κατωτέρας ποιότητος. Σὺ ὁ

καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι». Πάλιν ἐνιαυθὰ τινες ἐπισκώπιουσι λέγοντες· Οὕτω μεθύοντων ἀνθρώπων ὁ σύλλογος ἦν καὶ ἡ αἰδοῦσι τῶν κρινόντων διεφθαρμένη καὶ οὐχ ἰκανὴ ἀντιλαβέσθαι τῶν γινομένων, οὐδὲ κρῖναι τοῖς πραιομένοις, 5 ὡς μηδὲ εἰδέναι πότερον ὕδωρ ἢ οἶνος τὸ γινόμενον ἦν. Ὅτι γὰρ ἐμέθνον, αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἔδειξε δι' ὧν εἶπεν. Μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο γελοῖον, πλὴν ἀλλὰ καὶ ταύτην αὐτῶν ἐξέκοψε τὴν ὑπόψιαν ὁ εὐαγγελιστής. Οὐ γὰρ τοὺς δαιτυμόνας εἶναι φησι τοὺς ψηφιζομένους περὶ τοῦ γενο- 10 μένου, ἀλλὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τὸν νήφοντα καὶ οὐδενὸς οὐδέπω γεγευμένον.

Ἴστε γὰρ δήπου τοῦτο πάντες, ὅτι μάλιστα πάντων οἱ τὴν διακονίαν τῶν τοιούτων ἐμπεπιστευμένοι δείπνων, οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ νήφοντες, ἐν ἔργον ἔχοντες, τὸ ἐν κόσμῳ 15 καὶ ἐν τάξει πάντα διατιθέναι. Διὰ τοῦτο τὴν νήφουσαν αἰδοῦσιν ταύτην εἰς μαρτυρίαν τῶν γινομένων ἐκάλεσεν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Οἰνοχοήσατε τοῖς ἀνακειμένοις, ἀλλὰ, «Φέρετε τῷ ἀρχιεπίσκοπῳ. Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, καὶ οὐκ ἤδει πόθεν ἐστὶν (οἱ δὲ διάκονοι 20 ἤδεισαν), φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιεπίσκοπος».

Καὶ τίνας ἕνεκεν μὴ τοὺς διακόνους ἐφώνησεν; οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὸ θαῦμα ἐξεκαλύφθη. Ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐξεκάλυπτε τὸ γεγονός, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐβούλειτο γνωρισθῆναι τῶν σημείων τὴν δύναμιν. Εἰ μὲν 25 οὖν τότε ἠλέγχθη, οὐκ ἂν διηγούμενοι οἱ διάκονοι ταῦτα ἂν ἐπιστεύθησαν, ἀλλ' ἔδοξαν ἂν μαίνεσθαι, ἀνθρώπῳ ψιλῶ τοῖς πολλοῖς εἶναι δοκοῦντι τότε τοιαῦτα μαρτυροῦντες. Αὐτοὶ μὲν γὰρ καὶ διὰ τῆς πείρας τὸ σαφὲς ἔγνωσαν. Οὐ γὰρ δὴ ταῖς ἐναντιῶν χερσὶν ἔμελλον ἀπιστεῖν, ἐτέρους δὲ πι-

μως ἐφύλαξες τὸν καλὸν οἶνον μέχρι τώρα»⁹. Πάλιν ἐδῶ μερικοὶ εἰρωνεύονται λέγοντες: Τόσον μεθυσμένοι ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, πού εἶχαν συγκεντρωθῆ καὶ τόσον εἶχεν ἀμβλυνθῆ τὸ αἶσθημα τῆς γεύσεως καὶ τόσον ἀνίκανοι ἦσαν ν' ἀντιληφθοῦν τὰ συμβάντα καὶ νὰ κρίνουν τὰ γεγονότα, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζουν ἂν αὐτὸ ἦτο ὕδωρ ἢ οἶνος. Καὶ ὅτι ἦσαν μεθυσμένοι, ὁ ἴδιος ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ἀπέδειξε μὲ ὅσα εἶπε. Καὶ αὐτὸ μὲν εἶναι πάρα πολὺ γελοῖον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόψιαν των ἀνήρρεσεν ὁ Εὐαγγελιστής. Διότι λέγει, ὅτι δὲν ἦσαν οἱ συνδαιτημόνες ἐκεῖνοι πού ἐγνωμάτευον διὰ τὸ γεγονός, ἀλλ' ὁ ἀρχιτρίκλινος, ὁ ὁποῖος ἦτο νηφάλιος καὶ δὲν εἶχε γευθῆ ἀπολύτως τίποτε.

Γνωρίζετε ἀσφαλῶς ὅλοι τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ κυρίως ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀνατίθεται ἡ φροντίς τῶν τοιούτων συμποσίων, αὐτοὶ εἶναι πάρα πολὺ νηφάλιοι καὶ ἔχουν ἕν μόνον ἔργον, νὰ τακτοποιοῦν τὰ πάντα μὲ εὐκοσμίαν καὶ εὐταξίαν. Δι' αὐτὸ ἐπεκαλέσθη ὡς μαρτυρίαν αὐτὸ τὸ αἶσθημα νηφαλιότητος διὰ τὰ γεγονότα. Διότι δὲν εἶπε: Προσφέρετε οἶνον εἰς τοὺς συνδαιτημόνας, ἀλλὰ «Φέρετε εἰς τὸν ἀρχιτρίκλινον. Μόλις δὲ ἐγεύθη ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εἶχε μεταβληθῆ εἰς οἶνον, καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἀπὸ ποῦ εἶναι (οἱ δὲ ὑπηρέται ἐγνώριζαν), καλεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος».

Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐκάλεσε τοὺς ὑπηρέτας; Διότι τότε θ' ἀπεκαλύπτετο τὸ θαῦμα. Διότι οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀπεκάλυπτε τοῦτο, ἀλλ' ἤθελε νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ δύναμις τῶν θαυμάτων βραδέως καὶ κατ' ὀλίγον. Διότι, ἂν ἀπεκαλύπτετο ἀμέσως τότε, δὲν θὰ ἐγίνοντο πιστευτοὶ οἱ ὑπηρέται διηγούμενοι ταῦτα, ἀλλὰ θὰ ἐθεωροῦντο ὅτι εἶχον παραφρονήσει, ἐπειδὴ ἀνέφεραν τοιαῦτα περὶ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν τότε ἦτο ἀπλοῦς ἄνθρωπος. Αὐτοὶ βεβαίως ἐγνώριζαν σαφῶς τὸ πρᾶγμα ἐκ πείρας. Διότι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ δυσπιστοῦν εἰς τὰς ἰδικὰς των χεῖρας, ἀλλὰ καὶ νὰ κάμουν τοὺς ἄλλους

στοῦσθαι οὐκ ἦσαν ἱκανοί. Διὰ τοῦτο οὐδὲ αὐτοὺς ἐξεκάλυ-
ψεν ἅπασιν, ἀλλὰ τῷ μάλιστα συνιδεῖν τὸ γεγονός δυναμένῳ,
τὴν σαφεσιέραν αὐτοῦ γινῶσιν τῷ μέλλοντι χρόνῳ τηρῶν.

Μετὰ γὰρ τὴν τῶν λοιπῶν σημείων ἐπίδειξιν καὶ τοῦτο
5 ἔμελλεν εἶναι πισιόν. "Οτι γοῦν τοῦ βασιλικοῦ τὸν υἱὸν ὕ-
στερον θεραπεύει, δι' ὧν ἐκεῖ λέγει, δείκνυσιν ὁ εὐαγγελι-
στῆς ὅτι καὶ τοῦτο σαφέστερον γέγονε. Διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστα
αὐτὸν ἐκάλεσεν ἐκεῖνος, ἐπειδὴ τὸ σημεῖον ἐγνωκὼς ἦν,
ὥσπερ ἔφη. "Ο καὶ δηλῶν Ἰωάννης ἔλεγεν· «Ἦλθεν ὁ Ἰη-
10 σοῦς εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ
οἶνον»· οὐχ ἀπλῶς δὲ οἶνον, ἀλλ' οἶνον κάλλιστον.

3. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὰ θαύματα, πολλῶ τῶν
διὰ φύσεως τελουμένων ὠραιότερα γίνεται καὶ βελτίω. Οὕ-
τω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅτε μέλος διώρθου σώματος χωλεῦ-
15 ον, τῶν ὑγιαινόντων ἐδείκνυ τοῦτο ἄμεινον. "Οτι μὲν οὖν
οἶνος, καὶ οἶνος κάλλιστος ἦν ὁ γεγενημένος, οὐχ οἱ διάκο-
νοι μόνοι, ἀλλὰ καὶ ὁ νυμφίος καὶ ὁ ἀρχιτρίκλινος μαρτυ-
ρεῖν ἔμελλον. "Οτι δὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ γεγενημένος, οἱ τὸ
ὑδωρ ἀνιλήσαντες. "Ωστε εἰ καὶ μὴ τότε ἐξεκαλύφθη τὸ
20 θαῦμα, ἀλλ' ὅμως εἰς τέλος σιγηθῆναι οὐκ εἶχεν. Οὕτω πολ-
λὰς καὶ ἀναγκαίας αὐτῷ πρὸς τὸ μέλλον προαπέθετο μαρτυ-
ρίας. Τοῦ μὲν γὰρ τὸ ὕδωρ οἶνον ποιῆσαι τοὺς διακόνους
μάρτυρας εἶχε, τοῦ δὲ καλὸν γενέσθαι τὸν οἶνον, τὸν ἀρχι-
τρίκλινον καὶ τὸν νυμφίον.

25 Εἰκὸς μὲν οὖν τὸν νυμφίον ἀποκρίνασθαι τι πρὸς ταῦτα
καὶ εἰπεῖν, πλὴν ἀλλ' ὁ εὐαγγελιστῆς ἐπειγόμενος πρὸς τὰ
ἀναγκαιότερα τῶν πραγμάτων, ἀφάμενος τοῦ σημείου τούτου
μόνον, παρέδραμε τὰ λοιπά. Τὸ γὰρ ἀναγκαῖον ἦν μαθεῖν,

νὰ πιστεύουν δὲν ἦσαν ἱκανοί. Δι' αὐτὸ οὔτε ὁ ἴδιος ἀπεκάλυψεν εἰς ὄλους, ἀλλὰ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἤμποροῦσε μάλιστα νὰ κατανοήσῃ τὸ γεγονός, διατηρῶν εἰς τὸ μέλλον σαφεστέραν τὴν γνῶσιν αὐτοῦ.

Μετὰ λοιπὸν τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν ἄλλων θαυμάτων, ἐπρόκειτο καὶ αὐτὸ νὰ γίνῃ πιστευτόν. Διότι, ὅταν μετὰ ταῦτα ἐθεράπευσε τὸν υἱὸν τοῦ ἀξιωματοῦχου τοῦ βασιλέως, μὲ ὅσα ἀναφέρει ἐκεῖ ὁ Εὐαγγελιστής, δεικνύει ὅτι καὶ τοῦτο ἔγινε σαφέστερον. Δι' αὐτὸ μάλιστα ὁ ἀξιωματοῦχος τοῦ βασιλέως ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐκεῖ, ἐπειδὴ, ὅπως εἶπα, ἦτο γνώστης τοῦ θαύματος. Καὶ αὐτὸ θέλων νὰ δηλώσῃ ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν: «Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου μετέβαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον» καὶ ὄχι ἀπλῶς εἰς οἶνον, ἀλλ' εἰς οἶνον ἐξαίρετον.

3. Τοιαῦτα λοιπὸν εἶναι τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα γίνονται ὠραιότερα καὶ καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐπιτελεῖ ἡ φύσις. Τὸ ἴδιο ἐγένετο καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅταν ἀποκαθίστα ἀνάπηρον μέλος τοῦ σώματος, αὐτὸ ἐδεικνύετο ἰσχυρότερον ἀπὸ τὰ ὑγιῆ. Ὅτι λοιπὸν ὁ οἶνος ποῦ εἶχε γίνεи, ἦτο οἶνος ἐξαιρετικώτατος, ἐπρόκειτο νὰ εἶναι μάρτυρες ὄχι μόνον οἱ ὑπηρέται, ἀλλὰ καὶ ὁ γαμβρὸς καὶ ὁ ἀρχιτρίκλινος. Ἄλλ' ὅτι εἶχε γίνεи ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, μάρτυρες ἦσαν ἐκεῖνοι, ποῦ ἤντησαν τὸ ὕδωρ. Ὡστε καὶ ἂν τότε δὲν ἀπεκαλύφθη τὸ θαῦμα, ὅμως δὲν ἤμποροῦσε ν' ἀποσιωπηθῆ τελείως. Τόσαι πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι μαρτυρίαι προαπετίθεντο διὰ τὸ μέλλον. Διότι, τὸ ὅτι ἔκαμε τὸ ὕδωρ οἶνον εἶχε μάρτυρας τοὺς ὑπηρέτας, τὸ ὅτι δὲ ὁ οἶνος ἦτο ἐξαίρετος, εἶχε μάρτυρας τὸν ἀρχιτρίκλινον καὶ τὸν γαμβρόν.

Καὶ ἦτο μὲν πολὺ φυσικὸν ὁ γαμβρὸς ν' ἀπαντήσῃ καὶ νὰ εἰπῆ κάτι δι' αὐτά, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἠπεύγετο διὰ περισσότερον ἀναγκαῖα, ἀφοῦ ἔθιξεν ἀπλῶς μόνον αὐτὸ τὸ σημεῖον, παρεσιώπησε τὰ ὑπόλοιπα. Διότι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ γνωσθῆ, ὅτι ἔκαμε τὸ ὕδωρ οἶνον καὶ μάλιστα

ὅτι οἶνον τὸ ὕδωρ ἐποίησε, καὶ οἶνον καλόν. Τί δὲ πρὸς τὸν ἀρχιεπίκλινον εἶπεν ὁ ρυμφίος, οὐκ ἔτι ἀναγκαῖον ἐνόμισεν εἶναι προσθεῖναι. Πολλὰ γὰρ τῶν σημείων πρότερον ὄντα ἀμυδροτέρα τοῦ χρόνου προϊόντος σαφέστερα γέγονεν, ὑπὸ
 5 τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰδότεων αὐτὰ ἀκριθέστερον ἀγγελθέντα.

Τότε μὲν οὖν οἶνον ἐξ ὕδατος ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ τότε δὲ καὶ νῦν προαιρέσεις χαύνας καὶ διαρρεούσας μεταβάλλων οὐ παύεται. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν ἄνθρωποι οὐδὲν ὕδατος διαφέροντες, οὕτω ψυχροὶ καὶ χαῖνοι καὶ οὐδέποτε ἐσιηκό-
 10 τες. Τοὺς δὴ οὕτω διακειμένους προσάγωμεν τῷ Κυρίῳ, ὥστε αὐτῶν τὴν προαίρεσιν εἰς τὴν τοῦ οἴνου μεταθεῖναι ἔξιν, ὥστε μηκέτι διαρρεῖν, ἀλλ' ἔχειν τὸ ἐπεσιτυμμένον, καὶ εὐφροσύνης καὶ ἑαυτοῖς καὶ ἑτέροις γίνεσθαι αἰτίους.

Τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι οἱ ψυχροί, ἢ οἱ τοῖς ρέουσι τοῦ
 15 παρόντος βίου προσέχοντες πράγμασιν, οἱ μὴ καταγελῶντες τῆς ἐνταῦθα τρυφῆς, οἱ δόξης καὶ δυναστείας ἐρασταί; Ταῦτα γὰρ πάντα ρεύματά ἐσιν, ἰσιάμενα μὲν οὐδαμοῦ, κατὰ δὲ πρᾶνοις ἀεὶ φερόμενα μετὰ πολλῆς τῆς ρύμης. Καὶ γὰρ ὁ σήμερον πλούσιος, αὔριον πένης, ὁ σήμερον μετὰ κή-
 20 ρυκος καὶ ζώνης καὶ ὀχήματος καὶ πολλῶν τῶν ραβδούχων φαινόμενος, πολλάκις τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τὸ δεσμοτήριον ὤκησεν, ἐτέρῳ καὶ ἄκων τῆς φαντασίας παραχωρήσας ἐκείνης.

Ὁ τρυφῶν πάλιν καὶ διασπώμενος, ἐπειδὴν διαρρήξῃ τὴν ἑαυτοῦ γαστέρα, μέχρι μιᾶς ἡμέρας οὐ δύναται τὴν ἐκ
 25 τούτων ἐγγενομένην αὐτῷ χορηγίαν κατασχεῖν, ἀλλὰ, διαπνευσθείσης ἐκείνης, ἀναγκάζεται πάλιν ἕτερα ἐπεμβάλλειν, οὐδὲν διαφέρων χειμάρρου. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖ τοῦ προϊέ-

οἶνον ἐξαίρετον. Τί ὅμως εἶπεν ὁ γαμβρὸς εἰς τὸν ἀρχιτρίκλινον, δὲν ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσῃ. Διότι πολλὰ ἀπὸ τὰ θαύματα ποῦ ἦσαν προηγουμένως ἀσαφέστερα, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔγιναν σαφέστερα, ὅταν ἔγινεν ἀκριβεστέρα ἢ διήγησίς των ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ τὰ εἶχαν ἰδεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Καὶ τότε μὲν ὁ Ἰησοῦς ἔκαμεν οἶνον ἀπὸ τὸ ὕδωρ. Ἀλλὰ καὶ τότε καὶ τώρα δὲν παύει νὰ ἀλλάσῃ πρὸς τὸ καλύτερον θελήσεις ἀσθενεῖς καὶ ρευστάς. Διότι ὑπάρχουν, ὑπάρχουν λέγω, ἄνθρωποι ποῦ δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὸ ὕδωρ, τόσον ψυχροὶ καὶ ἀσθενεῖς εἶναι καὶ οὐδέποτε σταθεροί. Αὐτοὺς λοιπὸν, ποῦ εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἃς ὀδηγήσωμεν εἰς τὸν Κύριον, ὥστε νὰ μεταβάλῃ τὴν θέλησιν αὐτῶν εἰς ἰδιότητα τοῦ οἴνου, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλέον ρευστοί, ἀλλὰ νὰ ἔχουν σταθερότητα καὶ νὰ γίνωνται αἴτιοι χαρᾶς καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ διὰ τοὺς ἄλλους.

Ποῖοι λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ οἱ ψυχροὶ παρὰ ἐκεῖνοι, ποῦ ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ ρευστὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ βίου, οἱ ὅποιοι δὲν περιφρονοῦν τὰς ἀπολαύσεις αὐτοῦ τοῦ κόσμου, οἱ ὅποιοι ἀγαποῦν τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν; Διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ρευστὰ καὶ δὲν μένουν σταθερά, ἀλλὰ φέρονται πάντοτε κατὰ κρημνῶν καὶ μὲ μεγάλην ὀρμήν. Διότι αὐτὸς ποῦ σήμερα εἶναι πλούσιος, αὔριον εἶναι πτωχὸς καὶ αὐτὸς ποῦ σήμερον ἐπιδεικνύεται μὲ κήρυκα, μὲ ζώνην, μὲ ὄχημα καὶ μὲ πολλοὺς ραβδούχους, πολλὰς φορὰς τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὀδηγεῖται εἰς τὰς φυλακάς, ἀφοῦ παραχωρήσῃ ἀκουσίως εἰς ἄλλον αὐτὴν τὴν λαμπρότητα.

Ἄλλος πάλιν, ὁ ὅποιος ἔχει παραδοθῆ εἰς τὴν λαιμαργίαν, ἀφοῦ γεμίσῃ τὴν κοιλίαν του μέχρι διαρρήξεως, δὲν ἠμπορεῖ οὔτε διὰ μίαν ἡμέραν νὰ ἰκανοποιηθῆ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ αὐτά, ποῦ τοῦ παρέχονται, ἀλλ' ἀφοῦ τὰ ἐξατμίσῃ, ἀναγκάζεται πάλιν νὰ συγκεντρώνη ἄλλα, χωρὶς νὰ διαφέρῃ καθόλου ἀπὸ χεῖμαρρον. Διότι, ὅπως ἐκεῖ, καθὼς προ-

ρου ρεύματος προχωροῦντος, ἕτερα ἐπέρχεται πάλιν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τῆς προτέρας ἐξισιαμένης τροφῆς, ἐτέρας ἡμῖν δεῖ πάλιν. Καὶ τοιαύτη τῶν βιωτικῶν ἢ φύσις, τὸ μηδέποτε ἐσιάναι λαχοῦσα, ἀλλ' αἰεὶ ρεῖν καὶ παρασύρεσθαι.

5 Ἐπὶ δὲ τῆς τροφῆς, οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ παραρρεῖν καὶ παρασιτέχειν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἡμῖν ἕτερα παρέχει πράγματα. Ἐν τῷ γὰρ παριέναι μετὰ ρύμης τό τε ἰσχυρὸν ἀποξύει τοῦ σώματος, τό τε ἀνδρεῖον παρασύρει τῆς ψυχῆς καὶ οὐχ οὕτω τὰ σφοδρὰ τῶν ποταμίων ρευμάτων τὰς ὄχθας εἴωθε δια-

10 τρώγειν, καὶ ποιεῖν ὑφίζάνειν, ὡς τροφή καὶ σπατάλη τὰ τῆς ὑγείας ἡμῶν ἐρείσματα πάντα ὑποσύρει ραδίως.

Κὰν ἔλθῃς εἰς ἰατροεῖον καὶ προσελθὼν ἐρωτήσης, πάσας σχεδὸν τῶν νοσημάτων τὰς αἰτίας ἐκεῖθεν εὐρήσεις οὖσας. Ἡ μὲν γὰρ εὐτέλεια καὶ ἡ λιτὴ τράπεζα, ὑγείας μήτηρ

15 ἐστίν. Διὰ τοῦτο καὶ ἰατρῶν παῖδες οὕτως αὐτὴν ὠνόμασαν, τό γε μὴ κορέννυσθαι, ὑγείαν καλέσαντες· «Ἀκορίη γὰρ τροφῆς, ὑγίειη»· τό τε ἐνδεῶς ἐσιᾶσθαι, μητέρα ὑγείας εἰπόντες. Εἰ δὲ ἡ ἐνδεια μήτηρ ὑγείας, εὐδῆλον ὅτι ἡ πλησμονὴ μήτηρ νόσου καὶ ἀρρωστίας ἐστὶ καὶ τίκει πάθη καὶ αὐ-

20 τῶν ὑπερβαίνοντα τῶν ἰατρῶν τὴν τέχνην. Καὶ γὰρ ποδαλγίαι καὶ καρηβαρίαι καὶ ἀμβλυωπίαί καὶ χειραλγίαι καὶ τρόμοι καὶ παρέσεις καὶ ἱκτερος καὶ πυρετοὶ μακροὶ καὶ φλογώδεις καὶ ἕτερα τούτων πολλῶ πλείονα (οὐ γὰρ καιρὸς πάντα ἐπιέναι), οὐκ ἀπὸ ἐνδείας καὶ φιλοσόφου διαίτης,

25 ἀλλ' ἐξ ἀδηφαγίας καὶ πλησμονῆς τίκεισθαι πέφυκεν.

Εἰ δὲ βούλει καὶ τῆς ψυχῆς τὰς νόσους ἰδεῖν τὰς ἐντεῦθεν φουρένας, ὄψει ὅτι πλεονεξίαί, βλακεῖαι, μελαγχολίαί, νωθεῖαι, ἀσέλγειαί, ἀμαθία πᾶσα ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχήν. Ὅνων γὰρ οὐδὲν ἄμεινον ἀπὸ τῶν τοιούτων τραπε-

χωρεῖ τὸ πρῶτον ρεῦμα, ἔρχονται ἐν συνεχείᾳ ἄλλα, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀφοῦ κατηναλώσαμεν τὰς προηγουμένας τροφάς, ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλας. Καὶ ἡ φύσις τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ μένη σταθερή, ἀλλὰ νὰ ρέη συνεχῶς καὶ νὰ παρασύρεται. Ὡς πρὸς τὴν λαιμαργίαν δέ, αὐτὴ ὄχι μόνον ρέει μὲ ὄρμην, ἀλλὰ καὶ παρέχει εἰς ἡμᾶς πολλὰς ἐνοχλήσεις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ διασκορπίζεται μὲ ὄρμην καὶ τὴν δύναμιν τοῦ σώματος ἐξασθενίζει καὶ τὴν ἀνδρείαν τῆς ψυχῆς παρασύρει, καὶ τὰ ὄρμητικὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν δὲν κατατρώγουν συνήθως τόσον πολὺ τὰς ὄχθας, οὔτε τὰς ἐπιφέρουν τόσην καθίζησιν, ὅσον ὑποσκάπτουν εὐκόλα τὰ στηρίγματα τῆς ὑγείας μας ἢ λαιμαργία καὶ ἡ σπατάλη.

Ἄν μεταβῆς εἰς ἰατρὸν καὶ ἐρωτήσης, θὰ μάθης ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ νοσήματα προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν. Διότι ἡ εὐτελής καὶ λιτὴ τροφή εἶναι μήτηρ τῆς ὑγείας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἰατροὶ ὠνόμασαν αὐτὴν τοιοῦτοτρόπως, καλέσαντες ὑγείαν τὸν μὴ κορεσμόν. «Διότι ἡ φειδῶ εἰς τὴν τροφήν εἶναι ὑγεία», τὴν δὲ ἀπέριπτον δίαιταν ἀπέκάλεσαν μητέρα τῆς ὑγείας. Ἐὰν δὲ ἡ λιτότης εἶναι μήτηρ τῆς ὑγείας, εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι ἡ ἀφθονία εἶναι μήτηρ νόσου καὶ καχεξίας καὶ γεννᾷ παθήσεις, πού ὑπερβαίνουν τὴν τέχνην καὶ αὐτῶν τῶν ἰατρῶν. Διότι οἱ πόνοι τῶν ποδῶν καὶ τῆς κεφαλῆς, αἱ ἀμβλυωπίαί καὶ οἱ πόνοι τῶν χειρῶν, οἱ σπασμοί, αἱ παραλύσεις, ὁ ἴκτερος, οἱ διαρκεῖς καὶ φλογώδεις πυρετοὶ καὶ πολὺ περισσότεραι ἀπὸ αὐτὰς τὰς νόσους (διότι δὲν ὑπάρχει χρόνος διὰ νὰ τὰς ἀπαριθμήσωμεν ὅλας) ἐκ φύσεως γεννῶνται ὄχι ἀπὸ τὴν στέρησιν καὶ τὴν μετρημένην δίαιταν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν καὶ τὴν κατάχρησιν.

Ἐὰν πάλιν θέλης νὰ μάθης καὶ διὰ τὰς ἀσθενείας τῆς ψυχῆς, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ ἐδῶ, θὰ ἴδῃς, ὅτι ἡ πλεονεξία καὶ ἡ βλακεία, ἡ μελαγχολία, ἡ ἀναισθησία, ἡ ἀκολασία καὶ γενικῶς ἡ ἀμάθεια ἐδῶ ἔχουν τὴν ἀρχὴν τους.

ζῶν αἰ τρυφῶσαι γίνονται ψυχαί, ὑπὸ τοιούτων διασπώμε-
 ναι θηρίων. Εἶπω καὶ λύπας ὅσας ἔχουσι καὶ ἀηδίας οἱ
 προσεδρεύοντες τῇ τρυφῇ; Ἀλλὰ πάσας μὲν ἐπελθεῖν δυνα-
 τόν, ἐνὶ δὲ καὶ τούτῳ κεφαλαίῳ τὸ πᾶν ποιήσω φανερόν.

5 Τῆς γὰρ τραπέζης, ταύτης δὲ λέγω τῆς πολυτελοῦς, μεθ' ἡ-
 ἡδονῆς οὐδέποτε ἀπογεύονται. Ἡ μὲν γὰρ ἔνδεια, ὡσπερ
 ὑγείας, οὕτω καὶ ἡδονῆς μήτηρ ἐστίν, ἢ πληρομονὴ δέ, ὡσπερ
 νόσων, οὕτω καὶ ἀηδίας ἐστὶ πηγὴ καὶ ρίζα. Ἐνθα γὰρ ἂν
 ἦ κόρος, ἐπιθυμίαν εἶναι οὐκ ἔστιν· ἐπιθυμίας δὲ οὐκ οὔσης,
 10 πῶς ἂν εἶη ποτὲ ἡδονή; Διὰ τοῦτο οὐ μόνον συνειωτέρους
 καὶ ὑγιεινότερους τοὺς πενομένους τῶν πλουσίων εὔροισμεν
 ἂν, ἀλλὰ καὶ πλείονα καρπουμένους τὴν εὐφροσύνην.

Ἄπερ πάντα ἐννοήσαντες, φύγωμεν μέθην τε καὶ τρυ-
 φήν, μὴ τὴν ἐν τραπέζαις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην ἀπα-
 15 σαν τὴν ἐν πράγμασι βιωτικοῖς καὶ ἀντ' ἐκείνης ἀνταλλα-
 ξώμεθα τὴν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν ἡδονήν, καὶ κατὰ τὸν
 Προφήτην κατατρυφήσωμεν τοῦ Κυρίου (Κατατρώφησον γὰρ
 τοῦ Κυρίου, φησί, καὶ δώη σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας
 σου)· ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν μελλόντων ἀπολαύσωμεν
 20 ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Αἱ ψυχαὶ ποὺ τέρπονται ἀπὸ αὐτὰς τὰς τραπέζας δὲν γίνονται καλύτεραι ἀπὸ τοὺς ὄνους, ἀφοῦ κατασπαράσσονται ἀπὸ τοιαῦτα θηρία. Νὰ ὁμιλήσω καὶ διὰ τὸ πόσην λύπην καὶ ἀποστροφήν προκαλοῦν, ὅσοι ἐπιμένουν εἰς αὐτὴν τὴν τέρψιν; Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ περιγράψω ὅλα, ἀλλὰ μὲ μίαν λέξιν καὶ μάλιστα κεφαλαιωδῶς θὰ τὰ ἐκφράσω ὅλα. Αὐτὴν τὴν τράπεζαν, ἐννοῶ τὴν πολυτελεῆ, ποτὲ αὐτὴν δὲν τὴν ἀπολαύουν μὲ εὐχαρίστησιν. Διότι ἡ μὲν ἔλλειψις εἶναι μήτηρ τόσον τῆς ὑγείας, ὅσον καὶ τῆς εὐχαριστήσεως, ἡ δὲ ἀφθονία εἶναι πηγὴ καὶ ρίζα τόσον τῶν ἀσθενειῶν, ὅσον καὶ τῆς ἀποστροφῆς. Διότι, ὅπου ὑπάρχει κορεσμός, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχη ἐπιθυμία. Καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχη ἐπιθυμία, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξη ποτὲ εὐχαρίστησις; Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν ὅτι εἶναι συνετώτεροι καὶ ὑγιέστεροι οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀπολαύουν περισσότερο τὴν χαράν.

Αὐτὰ ὅλα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ἅς ἀποφεύγωμεν τὴν μέθην καὶ τὴν τέρψιν ὄχι μόνον τὴν τέρψιν τῶν τραπεζῶν, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλην ποὺ ἠμπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ ἅς ἀνταλλάξωμεν αὐτὴν μὲ τὴν πνευματικὴν εὐχαρίστησιν καὶ κατὰ τὸν προφήτην, ἅς ἐντρυφήσωμεν εἰς τὸν Κύριον («Ἐντρύφησε, λέγει, εἰς τὸν Κύριον καὶ θὰ σοῦ δώσῃ ὅλα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου»¹⁰), διὰ ν' ἀπολαύσωμεν τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

«Ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας».

1. Πολὺς ὁ διάβολος ἔγκειται καὶ σφοδρός, πάντοθεν
 5 πολιορκῶν τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. Δεῖ τοίνυν ἐγρηγο-
 ρέναι καὶ νήφειν καὶ πανταχόθεν ἐπιτειχίζειν αὐτοῦ τὴν
 ἔφοδον. Κᾶν γὰρ μικρᾶς ἐπιλάβηται τινος ἀφορμῆς, εὐρεῖ-
 αν ἐαυτῷ κατασκευάζει λοιπὸν τὴν εἴσοδον, καὶ ὅλην εἰσάγει
 κατὰ μικρὸν τὴν ἐαυτοῦ δύναμιν. Εἰ τοίνυν λόγος τις ἡμῖν
 10 ἔστι τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, μηδὲ ἐν τοῖς μικροῖς αὐτῷ
 συγχωρῶμεν ἡμῖν ἐπιέναι, ἵνα ἀπὸ τούτων τὰ μεγάλα προ-
 ανασιτέλωμεν. Καὶ γὰρ ἐσχάτης ἀνοίας ἂν εἴη, ἐκεῖνον μὲν
 τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι σπουδὴν, ὥστε τὴν ἡμετέραν ἀπολ-
 λύναι ψυχὴν, ἡμᾶς δὲ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν αὐτῶν σωτηρίας μηδὲ
 15 τὸ ἴσον ἄγειν μέτρον.

Ταῦτά μοι οὐ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἐπειδὴ δέδοικα, μή-
 ποτε ἐν μέσῳ τῷ σηκῷ καὶ νῦν ὁ λύκος οὗτος ἐσιτήκη μὴ
 καθορώμενος ἡμῖν, καὶ θηριάλωτον ἐκ τούτου γένηται πρό-
 θαιον, ραθυμία καὶ ἐπιβουλῇ πονηρᾷ ἀποβουκοληθὲν τῆς ἀ-
 20 γέλης καὶ τῆς ἀκροάσεως. Εἰ μὲν γὰρ ἦν αἰσθητὰ τὰ τραύ-
 ματα, ἧ καὶ τὸ σῶμα τὰς πληγὰς ἐλάμβανεν, οὐκ ἦν ἔργον
 διαγνῶναι τὰς τοιαύτας ἐπιβουλὰς. Ἐπειδὴ δὲ ἀόρατος ἡ
 ψυχὴ καὶ αὐτὴ τὰ ἔλκη δέχεται, πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυ-
 πνίας, ὥστε ἕκαστον ἐαυτὸν δοκιμάζειν. «Οὐδεὶς γὰρ οἶδε
 25 τὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ».

Ὁ μὲν γὰρ λόγος ἅπασι διαλέγεται καὶ κοινὸν πρόκει-
 ται φάρμακον τοῖς δεομένοις, ἐνὸς δὲ ἐκάστου τῶν ἀκρω-
 μένων λαβεῖν ἔστι τὸ ἐπιτήδειον τῷ νοσήματι. Οὐκ οἶδα

1. Ἰω. 2, 11.

2. Α' Κορ. 2, 11.

«Μὲ αὐτὸ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν τῶν θαυμάτων ὁ Ἰησοῦς εἰς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας»¹.

1. Μὲ μεγάλην σφοδρότητα ἐπιτίθεται ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος πολιορκεῖ τὴν σωτηρίαν μας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἀπὸ παντοῦ νὰ περιτειχισθῶμεν κατὰ τῶν ἐπιθέσεών του. Διότι ἂν εὖρη ἔστω καὶ μικρὴν εὐκαιρίαν, ἐτοιμάζει εὐρεΐαν εἴσοδον καὶ εἰσάγει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀλόκληρον τὴν δύναμίν του. Ἐὰν λοιπὸν ἔχωμεν κάποιον λόγον διὰ τὴν σωτηρίαν μας, οὔτε εἰς τὰ μικρὰ πράγματα δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψωμεν νὰ προχωρήσῃ διὰ νὰ προφυλάξωμεν διὰ τούτων τὰ μεγαλύτερα. Διότι θὰ ἦτο ἐσχάτη ἀνοησία, ἐκεῖνος μὲν νὰ ἐπιδεικνύῃ τόσον ζῆλον διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν ψυχὴν μας, ἡμεῖς δὲ χάριν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῶν ἰδίων νὰ μὴ λαμβάνωμεν οὔτε τὸ ἀντίστοιχον μέτρον.

Αὐτὰ λοιπὸν δὲν ἔχουν λεχθῆ ἄνευ αἰτίας ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ φοβοῦμαι, μήπως εἰς τὸ μέσον τοῦ ποιμνοστασίου εἶναι καὶ τώρα κρυμμένος αὐτὸς ὁ λύκος, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς δὲν βλέπομεν καὶ κατόπιν τούτου ἀρπάσῃ κανὲν πρόβατον, τὸ ὁποῖον ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ἀγέλην καὶ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον εἴτε ἀπὸ ραθυμίαν εἴτε ἀπὸ πονηρὰν σκέψιν. Διότι, ἔὰν τὰ τραύματα ὑπέπιπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις ἢ τὸ σῶμα ἐδέχετο τὰς πληγὰς, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ προφυλασώμεθα ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐνέδρας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ψυχὴ εἶναι ἀόρατος καὶ αὐτὴ δέχεται τὰς πληγὰς, ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην ἐπαγρύπνησιν, ὥστε ὁ καθεὶς νὰ ἐξετάζῃ τὸν ἑαυτὸν του. «Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ξέρει, τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, παρὰ μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ εὐρίσκεται μέσα του»².

Διότι ὁ μὲν λόγος διαδίδεται εἰς ὅλους καὶ τὸ κοινὸν φάρμακον προσφέρεται εἰς ὅλους τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ἀλλ' ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ ὅτι

«Ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας».

1. Πολὺς ὁ διάβολος ἔγκειται καὶ σφοδρός, πάντοθεν
 5 πολιορκῶν τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. Δεῖ τοίνυν ἐγρηγο-
 ρεῖν καὶ νήφειν καὶ πανταχόθεν ἐπιτειχίζειν αὐτοῦ τὴν
 ἔφοδον. Ἐὰν γὰρ μικρᾶς ἐπιλάβηται τις ἀφορμῆς, εὐρεῖ-
 αν ἑαυτῷ κατασκευάζει λοιπὸν τὴν εἴσοδον, καὶ ὅλην εἰσάγει
 κατὰ μικρὸν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν. Εἰ τοίνυν λόγος τις ἡμῶν
 10 ἔστι τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, μηδὲ ἐν τοῖς μικροῖς αὐτῷ
 συγχωρῶμεν ἡμῖν ἐπιέναι, ἵνα ἀπὸ τούτων τὰ μεγάλα προ-
 ανασιείλωμεν. Καὶ γὰρ ἐσχάτης ἀνοίας ἂν εἴη, ἐκεῖνον μὲν
 τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι σπουδὴν, ὥστε τὴν ἡμετέραν ἀπολ-
 λύναι ψυχὴν, ἡμᾶς δὲ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν αὐτῶν σωτηρίας μηδὲ
 15 τὸ ἴσον ἄγειν μέτρον.

Ταῦτά μοι οὐ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἐπειδὴ δέδοικα, μή-
 ποτε ἐν μέσῳ τῷ σηκῷ καὶ νῦν ὁ λύκος οὖτος ἐσιτήκη μὴ
 καθορώμενος ἡμῖν, καὶ θηριάλωτον ἐκ τούτου γένηται πρό-
 θατον, ραθυμία καὶ ἐπιβουλῇ πονηρᾷ ἀποβουκοληθὲν τῆς ἀ-
 20 γέλης καὶ τῆς ἀκροάσεως. Εἰ μὲν γὰρ ἦν αἰσθητὰ τὰ τραύ-
 ματα, ἢ καὶ τὸ σῶμα τὰς πληγὰς ἐλάμβανεν, οὐκ ἦν ἔργον
 διαγνῶναι τὰς τοιαύτας ἐπιβουλάς. Ἐπειδὴ δὲ ἀόρατος ἡ
 ψυχὴ καὶ αὐτὴ τὰ ἔλκη δέχεται, πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυ-
 πνίας, ὥστε ἕκαστον ἑαυτὸν δοκιμάζειν. «Οὐδεὶς γὰρ οἶδε
 25 τὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ».

Ὁ μὲν γὰρ λόγος ἅπασι διαλέγεται καὶ κοινὸν πρόκει-
 ται φάρμακον τοῖς δεομένοις, ἐνὸς δὲ ἑκάστου τῶν ἀκροω-
 μένων λαβεῖν ἔστι τὸ ἐπιτήδειον τῷ νοσήματι. Οὐκ οἶδα

1. Ἰω. 2, 11.

2. Α' Κορ. 2, 11.

«Μὲ αὐτὸ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν τῶν θαυμάτων ὁ Ἰησοῦς εἰς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας»¹.

1. Μὲ μεγάλην σφοδρότητα ἐπιτίθεται ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος πολιορκεῖ τὴν σωτηρίαν μας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἀπὸ παντοῦ νὰ περιτειχισθῶμεν κατὰ τῶν ἐπιθέσεων του. Διότι ἂν εὖρη ἔστω καὶ μικρὴν εὐκαιρίαν, ἐτοιμάζει εὐρείαν εἴσοδον καὶ εἰσάγει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀλόκληρον τὴν δύναμίν του. Ἐὰν λοιπὸν ἔχωμεν κάποιον λόγον διὰ τὴν σωτηρίαν μας, οὔτε εἰς τὰ μικρὰ πράγματα δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψωμεν νὰ προχωρήσῃ διὰ νὰ προφυλάξωμεν διὰ τούτων τὰ μεγαλύτερα. Διότι θὰ ἦτο ἐσχάτη ἀνοησία, ἐκεῖνος μὲν νὰ ἐπιδεικνύῃ τόσον ζῆλον διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν ψυχὴν μας, ἡμεῖς δὲ χάριν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῶν ἰδίων νὰ μὴ λαμβάνωμεν οὔτε τὸ ἀντίστοιχον μέτρον.

Αὐτὰ λοιπὸν δὲν ἔχουν λεχθῆ ἄνευ αἰτίας ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ φοβοῦμαι, μήπως εἰς τὸ μέσον τοῦ ποιμνοστασίου εἶναι καὶ τώρα κρυμμένος αὐτὸς ὁ λύκος, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς δὲν βλέπομεν καὶ κατόπιν τούτου ἀρπάσῃ κανὲν πρόβατον, τὸ ὁποῖον ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ἀγέλην καὶ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον εἴτε ἀπὸ ραθυμίαν εἴτε ἀπὸ πονηρὰν σκέψιν. Διότι, ἐὰν τὰ τραύματα ὑπέπιπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις ἢ τὸ σῶμα ἐδέχετο τὰς πληγὰς, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ προφυλασώμεθα ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐνέδρας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ψυχὴ εἶναι ἀόρατος καὶ αὐτὴ δέχεται τὰς πληγὰς, ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην ἐπαγρύπνησιν, ὥστε ὁ καθεὶς νὰ ἐξετάζῃ τὸν ἑαυτὸν του. «Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ξέρει, τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, παρὰ μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ εὐρίσκεται μέσα του»².

Διότι ὁ μὲν λόγος διαδίδεται εἰς ὅλους καὶ τὸ κοινὸν φάρμακον προσφέρεται εἰς ὅλους τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ἀλλ' ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ ὅτι

ἐγὼ τοὺς ἀρρωστοῦντας, οὐκ οἶδα τοὺς ὑγιαίνοντας. Διὰ τοῦτο πάντα λόγον κινῶ καὶ πᾶσιν ἐπιτήδειον πάθει, τῶν μὲν πλεονεξίας κατηγορῶν, αὐθις δὲ τρυφῆς, πάλιν ἀσελείας καθαπιόμενος, εἶτα ἐλεημοσύνης συντιθεὶς ἔπαινοι 5 καὶ παράκλησιν, εἶτα τῶν ἄλλων ἐκάστου κατορθωμάτων. Δέδοικα γὰρ μήποτε περὶ ἐν τῶν λόγων ἡμῖν ἀσχολουμένων, λάθω θεραπεύων πάθος ἕτερον, ἀλλὰ καμνόντων ὑμῶν.

Ὡστε εἰ μὲν εἰς ἣν ἐνταῦθα ὁ συλλεγόμενος, οὐκ ἂν οὕτω σφόδρα ἀναγκαῖον εἶναι ἐνόμισα πολυειδῆ τὸν λόγον 10 ποιῆσαι. Ἐπειδὴ δὲ ἐν πλήθει τοσοῦτω πολλὰ εἶναι καὶ πάθη εἰκός, οὐκ ἀπεικότως ποικίλλομεν τὴν διδασκαλίαν πάντως γὰρ εὐρήσει τὴν ἑαυτοῦ χρείαν ὁ λόγος ἅπασιν ἐφαπλούμενος. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἡ Γραφή πολυειδῆς τίς ἐστι, περὶ μυρίων ἡμῖν διαλεγομένη πραγμάτων, ἐπειδὴ κοινῇ 15 τῇ φύσει διαλέγεται τῶν ἀνθρώπων. Ἐν δὲ πλήθει τοσοῦτω πάντα ἀνάγκη τὰ πάθη τῆς ψυχῆς εἶναι εἰ καὶ μὴ πάντα ἐν πᾶσι. Τούτων τοίνυν ἑαυτοὺς ἐκκαθάραντες, οὕτω τῶν θείων λόγων ἀκούσωμεν, καὶ μετὰ συντιταμένης διανοίας καὶ τῶν σήμερον ἡμῖν ἀναγνωσθέντων ἀκούσωμεν.

Τίνα δὲ ταῦτά ἐστι; «Ταύτην ἐποίησε», φησί, «τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας». Εἶπον καὶ πρόωγον ὅτι τινὲς οὐκ ἀρχὴν ταύτην εἶναί φασιν. Τί γάρ, φησὶν, εἰ πρόκειται ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας; «Τὴν γὰρ ἀρχὴν», φησί, «ταύτην ἐποίησεν ἐν Κανᾷ». Ἐγὼ δὲ ὑπὲρ 25 τούτων μὲν οὐδὲν ἂν ἀκριβολογησαίμην, ἀλλ' ὅτι μέντοι μετὰ τὸ βάπτισμα τῶν σημείων ἤρξατο καὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος οὐδὲν ἐθαυμασιόργησε καὶ ἔμπροσθεν ἐδηλώσαμεν. Ἐἴτε δὲ τοῦτο, εἴτε ἕτερον πρόωγον σημεῖον ἐγένετο τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα γενομένων, οὐ σφόδρα δισχυρίζεσθαι ἀναγκαῖ-

εἶναι κατάλληλον διὰ τὸ νόσημά του. Ἐγὼ δὲν γνωρίζω τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω καὶ τοὺς ὑγιεῖς. Δι' αὐτὸ ὁμιλῶ περὶ ὄλων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εἶναι κατάλληλα δι' ὅλα τὰ πάθη, τώρα μὲν κατηγορῶν τὴν πλεονεξίαν, ἔπειτα δὲ τὴν ἀπόλαυσιν, ἄλλοτε ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τῆς ἀσελγείας, ἔπειτα ἐπαινῶν τὴν ἐλεημοσύνην καὶ παρακινῶν εἰς αὐτὴν καὶ τέλος διὰ τὰ ἄλλα νοσήματα τοῦ καθενός. Διότι φοβοῦμαι, μήπως, ἐνῶ ἀσχολοῦμαι μὲ μίαν μόνον ἀσθένειαν, θεραπεύσω κατὰ λάθος ἄλλο νόσημα, ἐνῶ ἐσεῖς ἀπὸ ἄλλα πάσχετε.

Ὡστε, ἐὰν ἓνας μόνον παρίστατο ἐδῶ, δὲν θὰ ἐνόμιζα, ὅτι ἦτο τόσοσὸν πολὺ ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσω διὰ πολλά. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τόσοσὸν πλῆθος εἶναι φυσικὸν νὰ εἶναι καὶ τὰ πάθη πολλά, δὲν ποικίλλομεν τὴν διδασκαλίαν χωρὶς αἰτίαν. Διότι ὅπωςδήποτε ὁ λόγος θὰ ἔχη τὴν ὠφέλειάν του, ὅταν ἐξαπλωθῆ εἰς ὄλους. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἡ Ἁγία Γραφή ἔχει ποικιλίαν, ὁμιλοῦσα εἰς ἡμᾶς περὶ ἀπείρων πραγμάτων, ἐπειδὴ ἀπευθύνει τὸν λόγον εἰς τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τόσοσὸν δὲ πλῆθος ἀνθρώπων εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν ὅλα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἂν ὄχι καὶ ὅλα εἰς ὄλους. Ἀφοῦ λοιπὸν καθαρισθῶμεν ἀπὸ αὐτά, ἃς ἀκούσωμεν τοὺς θεῖους λόγους καὶ μὲ ἐντεταμένην τὴν διάνοιαν ἃς ἀκούσωμεν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερον.

Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; «Μὲ αὐτό», λέγει, «ἔκαμε τὴν ἀρχὴν τῶν θαυμάτων ὁ Ἰησοῦς εἰς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας». Εἶπα καὶ προηγουμένως, ὅτι μερικοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν θαυμάτων. Διότι, λέγουν, τί σημαίνει, ἂν αὐτὸ λέγεται μόνον περὶ τῆς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας; «Διότι, λέγει, μὲ αὐτὸ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν εἰς Κανᾶ». Ἐγὼ λοιπὸν δὲν θὰ ἀκριβολογήσω περὶ αὐτῶν, ὅτι ὅμως ἤρχισε τὰ θαύματα μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ ὅτι κανένα θαῦμα δὲν ἔκαμε πρὸ τοῦ βαπτίσματος, τὸ ἐδηλώσαμεν προηγουμένως. Εἴτε αὐτό, εἴτε κάποιο ἄλλο ὑπῆρξε τὸ πρῶτον θαῦμα, ἀπὸ ὅσα ἔγιναν μετὰ τὸ βάπτισμα, δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι

ον εἶναί μοι δοκεῖ.

«Καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ». Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Οὐδὲ γὰρ πολλοὶ προσεῖχον τῷ γινομένῳ, ἀλλ' οἱ διάκονοι καὶ ὁ ἀρχιεπίκλινος καὶ ὁ νυμφίος. Πῶς οὖν ἐ-
 5 φανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ; Τό γε αὐτοῦ μέρος. Εἰ δὲ καὶ μὴ τότε, ἀλλ' ὕστερον ἔμελλον τὸ θαῦμα ἀκούσεσθαι ἅπαντες. Μέχρι γὰρ τοῦ νῦν ἄδεται, καὶ οὐ διέλαθεν. "Οἱ γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐ πάντες ἤδεσαν, ἀπὸ τῶν ἐπαγομένων δῆλον. Εἰπὼν γάρ, «Ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ», ἐπήγα-
 10 γε «Καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ», οἱ καὶ πρὸ τούτου θαυμάζοντες αὐτόν.

Ὅρας ὅτι τὰ σημεῖα τότε μάλιστα ἀναγκαῖον ἦν ποιεῖν, ὅτι οἱ εὐγνώμονες καὶ προσέχοντες τοῖς γινομένοις σαφῶς παρῆσαν; Οὗτοι γὰρ ἔμελλον καὶ πιστεύειν εὐκολώτερον,
 15 καὶ μετὰ ἀκριθείας προσέχειν τοῖς γινομένοις. Καὶ πῶς ἂν ἐγένετο γνώριμος τῶν σημείων χωρὶς; "Οἱ καὶ διδασκαλία ἱκανὴ καὶ προφητεία καὶ τὸ θαῦμα ἐνθεῖναι ταῖς τῶν ἀκούοντων ψυχαῖς, ὥστε μετὰ διαθέσεως προσέχειν τοῖς γινομένοις, τῆς ψυχῆς προοικειωμένης ἤδη. Διὰ τοι
 20 τοῦτο πολλαχοῦ καὶ ἀλλαχοῦ φασιν οἱ εὐαγγελισταί, μὴ πεποιηκῆναι σημεῖον αὐτόν, διὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων σκαιὸν τῶν ἐκεῖ διατριβόντων.

«Καὶ μετὰ ταῦτα κατέβη εἰς Καπερναοῦμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἦσαν
 25 ἐκεῖ οὐ πολλὰς ἡμέρας». Τίνος οὖν ἔνεκεν παραγίνεται μετὰ τῆς μητρὸς εἰς Καπερναοῦμ; Οὔτε γὰρ θαῦμα οὐδὲν εἰργάσατο αὐτόθι, οὔτε οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ἐκείνην τῶν ὑγιῶς πρὸς αὐτὸν ἐχόντων ἦσαν, ἀλλὰ καὶ τῶν σφόδρα διεφθαρμένων. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ Χριστὸς εἰπὼν «Καὶ σύ,
 30 Καπερναοῦμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα ἕως ἄβου κα-

ἀναγκαῖον νὰ δισχυρίζωμαι.

«Καὶ ἐφάνέρωσε τὴν δόξαν του». Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Διότι δὲν ἐπρόσεξαν πολλοὶ τὸ γεγονός, ἀλλ' οἱ ὑπηρέται, ὁ ἀρχιτρίκλινος καὶ ὁ γαμβρός. Πῶς λοιπὸν ἐφάνέρωσε τὴν δόξαν του; Ἀπὸ τὸ ἰδικόν του μέρος. Διότι, ἂν ὄχι τότε, ἀλλ' ἀργότερον ἐπρόκειτο ὅλοι νὰ ἀκούσουν διὰ τὸ θαῦμα. Διότι ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερα ὑμνεῖται καὶ δὲν ἔχει λησμονηθῆ. Ἀλλ' ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἔλαβον γνῶσιν ὅλοι, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Ὅταν εἶπε δηλαδὴ «ἐφάνέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ» προσέθεσε: «Καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταί του», οἱ ὅποιοι καὶ πρὸ τούτου ἐθαύμαζον αὐτόν.

Βλέπεις, ὅτι τότε ἦτο πάρα πολὺ ἀναγκαῖον νὰ κάμῃ τὰ θαύματα, ὅταν ἦσαν παρόντες ἄνθρωποι εὐσεβεῖς καὶ προσέχοντες καλῶς ὅσα ἐγίνοντο; Διότι αὐτοὶ ἐπρόκειτο καὶ νὰ πιστεύσουν εὐκολώτερον καὶ νὰ προσέξουν μὲ ἀκρίβειαν τὰ γεγονότα. Καὶ πῶς θὰ ἐγίνετο γνωστός χωρὶς τὰ θαύματα; Ἀσφαλῶς καὶ ἡ διδασκαλία ἦτο ἀρκετὴ καὶ ἡ προφητεία καὶ τὸ θαῦμα νὰ διεισδύσουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, ὥστε νὰ προσέχουν μὲ προθυμίαν εἰς τὰ τελούμενα, ἀφοῦ πλέον ἡ ψυχὴ εἶχεν ἐξοικειωθῆ μὲ αὐτά. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰ σημεῖα πολλάκις οἱ Εὐαγγελισταὶ λέγουν, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶχε κάμει κανὲν θαῦμα, ἔνεκα τῆς σκαιότητος τῶν ἀνθρώπων, πού ἔμεναν ἐκεῖ.

«Ἐπειτα κατῆλθεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ του καὶ οἱ ἀδελφοί του καὶ οἱ μαθηταί του· καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας»³. Διατί μετέβη μετὰ τῆς μητρὸς του εἰς τὴν Καπερναοῦμ; Διότι οὔτε κανὲν θαῦμα ἔκαμεν ἐκεῖ, οὔτε οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐκείνης ἦσαν ἀπὸ ἐκείνους πού διέκειντο φιλικῶς πρὸς αὐτόν καὶ μάλιστα ἦσαν ἀπὸ τοὺς πολὺ διεφθαρμένους. Καὶ αὐτὸ ἐδήλωσεν ὁ Χριστός, ὅταν εἶπεν: «Καὶ σύ, Καπερναοῦμ, ἡ ὁποία ὑψώθης

ταβιθασθήση». Τίνος οὖν ἔνεκεν παραγίνεται; Ἐμοὶ δοκεῖ, ἐπειδὴ μικρὸν ὕστερον ἔμελλεν ἀνιέναι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ τοῦτο τότε ἀπελθεῖν, ὥστε μὴ πανταχοῦ τοὺς ἀδελφοὺς ἐπιούρεσθαι καὶ τὴν μητέρα. Ἀπελθὼν γοῦν καὶ ὀλίγον δια-
 5 τρίψας χρόνον διὰ τὴν εἰς τὴν μητέρα τιμὴν, οὕτω πάλιν ἐπιλαμβάνεται τῶν θαυμάτων, ἀποκαταστήσας τὴν γεγεννη-
 κῆν. Διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα. Πρὸ ὀλίγων ἄρα ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ἐ-
 βαπίσατο. Ἀνελθὼν δὲ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τί ποιεῖ; Πρῶ-
 10 γμα πολλῆς αὐθεντίας γέμον. Τοὺς γὰρ καπήλους ἐκείνους, τοὺς τραπεζίας, τοὺς τὰς περιστερὰς πωλοῦντας καὶ βόας καὶ πρόβατα, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖ διατριβοντας, ἐξέβαλε.

2. Καὶ ἕτερος μὲν εὐαγγελιστῆς φησιν, ὅτι ἐκβάλλων ἔλεγε· «Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου σπήλαιον
 15 λησιῶν»· οὗτος δὲ φησιν, «Οἶκον ἐμπορίου», οὐκ ἐναντίως ἀλλήλοις λέγοντες, ἀλλὰ δεικνύντες ὅτι ἐκ δευτέρου τοῦτο ἐποίησε καὶ ὅτι οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἀμφοτέρα γέγο-
 ρεν, ἀλλὰ νῦν μὲν ἐν προσιμίῳ, νῦν δὲ πρὸς αὐτὸ τὸ πάθος ἐλθὼν, τοῦτο ποιεῖ. Διὸ καὶ σφοδρότερον τοῖς λόγοις χρη-
 20 σάμενος, σπήλαιον ἐκάλεσεν ἐνταῦθα, ἐν δὲ ἀρχῇ τῶν ση-
 μείων οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὑφειμένη μᾶλλον τῇ ἐπιτιμῇσει κέχρη-
 ται. Ὅθεν εἰκὸς δεύτερον τοῦτο πεποιηκέναι.

Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, αὐτὸ τοῦτο πεποίηκεν ὁ Χρι-
 στὸς καὶ τοσαύτη σφοδρότητι κέχρηται καὶ αὐτῶν, ὅπερ
 25 οὐδαμοῦ φαίνεται ποιῶν καὶ ταῦτα ὑβριζόμενος, λοιδορού-
 μενος, καὶ Σαμαρείτης καὶ δαιμονῶν κληθεὶς παρ' αὐτῶν; Οὐδὲ γὰρ ἠρκέσθη τοῖς λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ φραγγέ-
 λιον λαβὼν, οὕτως αὐτοὺς ἐξέβαλεν. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐτέ-
 ρων μὲν εὐεργετουμένων, ἐγκαλοῦσι καὶ ἀγριαίνουσι, ὅτι
 30 δὲ εἰκὸς ἦν ἐκθηριωθῆναι ἐπιτιμωμένους, οὐ τοιούτῳ κέ-

ἕως τὸν οὐρανόν, θὰ καταβῆς ἕως τὸν Ἔδην». Διὰ τί λοιπὸν ἐπῆγεν; Ἐγὼ νομίζω ὅτι, ἐπειδὴ μετ' ὀλίγον ἐπρόκειτο ν' ἀνέλθῃ εἰς Ἱεροσόλυμα, δι' αὐτὸ ἐπῆγε τότε ἐκεῖ, ὥστε νὰ μὴ τραβᾷ μαζί του παντοῦ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὴν μητέρα του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπῆγε καὶ ἔμεινεν ἐπ' ὀλίγον διὰ νὰ τιμήσῃ τὴν μητέρα του, καὶ ἀφοῦ ἀποκατέστησεν αὐτήν, ἤρχισε πάλιν. Δι' αὐτὸ λέγει ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐπομένως ἐβαπτίσθη ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα. Ἀφοῦ δὲ ἀνῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, τί κάμνει; Πρᾶγμα πὺ εἶναι πλήρες αὐτοπεποιθήσεως. Ἐξεδίωξε δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ναὸν τοὺς ἐμπόρους, τοὺς τραπεζίτας καὶ ἐκείνους πὺ ἐπώλουν περιστεράς, βώδια καὶ πρόβατα καὶ οἱ ὅποιοι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔμεναν ἐκεῖ.

2. Καὶ ἄλλος μὲν Εὐαγγελιστῆς λέγει ὅτι, ὅταν τοὺς ἐξεδίωκεν, ἔλεγε: «Μὴ κάμνετε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου σπῆλαιον λησιῶν», ὁ δὲ Ἰωάννης λέγει «Οἶκον ἐμπορίου»· καὶ δὲν λέγουν ἀντίθετα μεταξύ των, ἀλλ' ἀποδεικνύουν, ὅτι τοῦτο ἔπραξε διὰ δευτέραν φοράν καὶ ὅτι δὲν ἔγιναν καὶ τὰ δύο κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον, ἀλλὰ τὸ ἔκαμεν αὐτὸ τὴν μὲν πρώτην φοράν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς προαναγγελίας, τὴν δὲ δευτέραν ὅταν ἐπορεύετο πρὸς τὸ πάθος. Δι' αὐτὸ χρησιμοποιοῦν αὐστηρότερα λόγια ὠνόμασεν ἐδῶ σπῆλαιον, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν θαυμάτων ἔχει χρησιμοποίησει μᾶλλον μετριοπαθεστέραν τὴν ἐπιτίμησιν. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι ἔκαμε τοῦτο διὰ δευτέραν φοράν.

Καὶ διὰ τί, λέγουν, ἔκαμεν αὐτὸ ὁ Χριστὸς καὶ μετεχειρίσθη τόσην σφοδρότητα ἐναντίον των, πρᾶγμα πὺ δὲν φαίνεται νὰ ἔκαμε πουθενὰ ἄλλοῦ καὶ μάλιστα ὅταν ὑβρίζετο, ὅταν περιεπαίζετο καὶ ὅταν ἐκαλεῖτο ἀπὸ αὐτοῦς Σαμαρείτης καὶ δαιμονισμένος; Διότι δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ λόγια, ἀλλ' ἀφοῦ ἔλαβε μαστίγιον, τοὺς ἐξεδίωξε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, ὅταν μὲν εὐεργετοῦνται ἄλλοι, ἐξοργίζονται καὶ ἀγανακτοῦν, ὅταν ὅμως ἦτο φυσικὸν καὶ ἀποθηριωθοῦν ἐπιπληττόμενοι, δὲν χρησι-

χρηναται πρὸς αὐτὸν τρόπον. Οὐ γὰρ ἐπειμήσαν, οὐδὲ ὕβρισαν ἀλλὰ τί φασι; «Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;». Ὁρᾶς βασκανίας ὑπερβολὴν καὶ πῶς αἱ τῶν ἄλλων εὐεργεσίαι μᾶλλον αὐτοὺς παρώξυναν;

5 Ποιὲ μὲν οὖν σπήλαιον λησιῶν τὸν ναὸν ὑπ' αὐτῶν ἔλεγε γενέσθαι, δεικνὺς ὅτι τὰ πωλούμενα ἀπὸ κλοπῆς ἦν καὶ ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας καὶ ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν ἐπλούτουσαν συμφορῶν, ποιὲ δὲ οἶκον ἐμπορίου, τὰς ἀναισχύντους αὐτῶν καπηλείας ἐνδεικνύμενος. Ἀλλὰ τίνος ἔνεκεν τοῦτο
10 πεποίηκεν; Ἐπειδὴ ἔμελλεν ἐν Σαββάτῳ θεραπεύειν καὶ πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖν, ἃ ἐδόκει παρ' αὐτοῖς τοῦ νόμου παράβασις εἶναι, ἵνα μὴ δόξη ὡς ἀντίθεός τις καὶ ἐξ ἐναντίας ἡκων τῷ Πατρὶ ταῦτα ποιεῖν, ἐντιεῦθεν τῆς τοιαύτης ὑπονοίας αὐτῶν ποιεῖται τὴν διόρθωσιν. Οὐ γὰρ ἂν ὁ τοσοῦτον
15 ζῆλον ἐπιδειξάμενος ὑπὲρ τοῦ οἴκου, τῷ τοῦ οἴκου Δεσπότῃ καὶ ἐν αὐτῷ θεραπευομένῳ ἔμελλεν ἐναντιοῦσθαι.

Ἦν μὲν οὖν ἱκανὰ καὶ τὰ πρότερα ἔτη, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν νόμον ἐβίω, δεῖξαι τὴν πρὸς τὸν νομοθέτην αἰδῶ καὶ ὅτι οὐκ ἀντινομοθετῶν ἦλθεν. Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἦν ἐκεῖνα
20 λήθη παραδοθῆναι τῷ χρόνῳ, ἅτε οὐ πᾶσιν ὄντα γνώριμα, διὰ τὸ ἐν οἰκίᾳ τρέφεσθαι πτωχῇ καὶ εὐτελεῖ, παρόντων πάντων λοιπὸν (καὶ γὰρ πολλοὶ παρῆσαν, ἅτε ἐορτῆς πλησίον οὔσης), τοῦτο ποιεῖ καὶ παρακεκινδυνευμένως. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἐξέβαλεν, ἀλλὰ καὶ τὰς τραπέζας ἀνέτρεψε, καὶ τὸ
25 ἀργύριον ἐξέχεε, διδοὺς αὐτοῖς ἐκ τούτων λογίσασθαι, ὅτι οὐκ ἂν ὁ εἰς κινδύνους ρίπτων ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς εὐκοσμίας τοῦ οἴκου, τοῦ Δεσπότου τοῦ οἴκου κατεφρόνησεν ἄν. Εἰ γὰρ

μποιοῦν τὸν ἴδιον τρόπον ἀπέναντί του. Διότι οὔτε τὸν ἐπέπληξαν, οὔτε τὸν ὕβρισαν. Ἄλλὰ τί εἶπαν; «Ποῖο σημεῖον μᾶς δεικνύεις, διὰ νὰ κάμνης αὐτά;». Βλέπεις τὴν ὑπερβολικὴν των ζηλοτυπίαν καὶ πῶς τοὺς ἐξώργιζαν περισσότερο αἱ εὐεργεσίαι τῶν ἄλλων;

Ἄλλοτε λοιπὸν ἔλεγεν ὅτι ὁ ναὸς εἶχε μεταβληθῆ ἀπὸ αὐτοὺς εἰς σπήλαιον ληστῶν, δεικνύων ὅτι τὰ ἐμπορεύματα προήρχοντο ἀπὸ κλοπὴν, ἀπὸ ἀρπαγὴν καὶ ἀπὸ πλεονεξίαν καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐπλούτιζαν ἀπὸ τὰς ξένας συμφοράς, ἄλλοτε δὲ οἶκον ἐμπορίου, διὰ νὰ δείξη τὸ ἀναίσχυντον ἐμπόριόν των. Ἄλλὰ διατί εἶχε κάμει τοῦτο; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ θεραπεύη κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου καὶ νὰ κάμῃ πολλὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ ἐθεώρουν ὅτι εἶναι παράβασις τοῦ νόμου, διὰ νὰ μὴ φανῆ ὡς ἀντίθετος τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἤλθε διὰ νὰ κάμῃ ταῦτα ἐναντίον τοῦ Πατρός, δι' αὐτὸ ἀρχίζει νὰ διορθώνη τὴν τοιαύτην γνώμην των. Διότι ἐκεῖνος πού ἔδειξε τόσον ζῆλον διὰ τὸν οἶκον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐναντιώνεται εἰς τὸν Κύριον τοῦ οἴκου καὶ εἰς ἐκεῖνον πού ἐλατρεύετο ἐντὸς αὐτοῦ.

Ἦσαν λοιπὸν ἀρκετὰ καὶ τὰ προηγούμενα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔζησε συμφώνως πρὸς τὸν νόμον, διὰ ν' ἀποδείξη τὸν σεβασμὸν του πρὸς τὸν νομοθέτην καὶ ὅτι δὲν ἤλθε διὰ νὰ νομοθετήσῃ ἀντιθέτως πρὸς ἐκεῖνον. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο φυσικὸν ἐκεῖνα νὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν λήθην μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἦσαν εἰς ὄλους γνωστά, ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου εἶχεν ἀνατραφῆ εἰς οἰκίαν πτωχὴν καὶ ταπεινὴν, κάμνει αὐτὸ ἐπὶ παρουσίᾳ ὄλων (διότι ἦσαν παρόντες πολλοί, ἐπειδὴ ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτὴ) καὶ μάλιστα μὲ κινδύνους. Διότι δὲν τοὺς ἐξεδίωξεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἀναποδογύρισε τὰ τραπέζια των καὶ διεσκόρπισε τὰ νομίματα, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς νὰ ἐννοήσουν, ὅτι ἐκεῖνος πού ρίπτει τὸν ἑαυτὸν του εἰς κινδύνους χάριν τῆς εὐκοσμίας τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιφρονήσῃ τὸν οἶκον τοῦτον. Διότι, ἂν αὐτὰ τὰ ἔκαμνεν ἀπὸ προσποίησης,

ὑποκρινόμενος ταῦτα ἐποίει, παραινέσαι ἐχρῆν μόνον. Τὸ δὲ καὶ εἰς κινδύνους κατασιῆναι, πάνυ τολμηρόν.

Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἦν καὶ θυμῷ τοσοῦτω ἀγοραίων ἐ-
 αυτὸν ἐκδοῦναι καὶ δῆμον πολλῆς γέμοντα ἀλογίας καπήλων
 5 ἀνθρώπων καθ' ἑαυτοῦ παροξύναι ὑβρίζοντα, ζημιούντα οὐχ
 ὑποκρινομένου ἦν, ἀλλὰ πάντα αἰρουμένου πάθη, ὑπὲρ τῆς
 εὐκοσμίας τοῦ οἴκου. Διὰ τοῦτο οὐδὲ δι' ὧν ποιεῖ μόνον,
 ἀλλὰ καὶ δι' ὧν λέγει, δείκνυσι τὴν πρὸς αὐτὸν συμφωνίαν.
 Οὐδὲ γὰρ εἶπε, Τὸν οἶκον τὸν ἅγιον, ἀλλὰ, «Τὸν οἶκον τοῦ
 10 Πατρὸς μου». Ἴδου καὶ Πατέρα καλεῖ, καὶ οὐκ ὀργίζονται
 ὧνιο γὰρ ἀπλῶς αὐτὸν λέγειν. Ἐπειδὴ δὲ προϊῶν τρα-
 νότερον ἐφθέγγετο, ὡς ἐκείνην παρασιῆσαι τὴν διάνοιαν
 τὴν τῆς ἰσότητος, τότε ἀγριαίνουσι. Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Τί
 σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν», φησὶν, «ὅτι ταῦτα ποιεῖς;». Ὡ τῆς
 15 ἐσχάτης μανίας! Σημεῖον γὰρ χρεῖα ἦν, ὥστε τὰ κακῶς
 γινόμενα παῦσαι, καὶ τὸν οἶκον ἀπαλλάξαι τισαύτης αἰσχύ-
 νης; Τὸ δὲ ζῆλον τοιοῦτον λαβεῖν ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ,
 οὐ μέγιστον σημεῖον ἀρετῆς ἦν.

Οἱ γοῦν εὐγνώμονες καὶ ἐντιεῦθεν ἐδείκνυτο. «Καὶ γὰρ
 20 ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τότε», φησὶν, «ὅτι ἔστι γε-
 γραμμένον Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με». Ἄλλ'
 οὐκ ἐκεῖνοι τῆς προφητείας ἐμνήσθησαν, ἀλλὰ, «Τί σημεῖ-
 ον δεικνύεις ἡμῖν;» ἔλεγον, ἅμα μὲν ὑπὲρ τῆς αἰσχροκερ-
 δείας τῶν ἑαυτῶν ἀλγοῦντες ἐκκόπτομένης καὶ προσδοκῶν-
 25 τες ταύτῃ κωλύειν αὐτόν, καὶ ἐκκαλέσασθαι εἰς θαῦ-
 μα βουλόμενοι, καὶ ἐπισκῆψαι τοῖς γινομένοις. Διὰ τοῦτο
 οὐδὲ δίδωσιν αὐτοῖς σημεῖον. Ἐπεὶ καὶ πρότερον προσελ-
 θοῦσι καὶ αἰτοῦσι, τὸ αὐτὸ ἀπεκρίνατο· «Γενεὰ πονηρὰ καὶ
 μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ,
 30 εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ». Ἀλλὰ τότε μὲν σαφέστερον, νυνὶ

5. Ἰω. 2, 17.

6. Ματθ. 16, 4.

ἔπρεπε μόνον νὰ συμβουλευέσῃ. Ἄλλὰ τὸ νὰ διακινδυνεύσῃ, ἦτο πολὺ τολμηρόν.

Διότι δὲν ἦτο καθόλου τυχαῖον νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν τόσῃν ὀργὴν ἀνθρώπων τῆς ἀγορᾶς καὶ νὰ παρακινήσῃ ἐναντίον του πλῆθος ἀνθρώπων, δηλ. τῶν ἐμπόρων, τὸ ὁποῖον ἦτο πλήρες παραλογισμοῦ, διὰ νὰ τὸν ὑβρίζη καὶ νὰ τὸν περιπαίζη. Αὐτὸ δὲν ἦτο ἴδιον ὑποκριτοῦ ἀλλ' ἐκείνου ποὺ προτιμᾷ νὰ ὑποστῇ ὄλους τοὺς κινδύνους χάριν τῆς εὐκοσμίας τοῦ οἴκου. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον μὲ ὅσα κάμνει ἀλλὰ καὶ μὲ ὅσα λέγει δεικνύει τὴν συμφωνίαν πρὸς αὐτόν. Διότι δὲν εἶπε «Τὸν οἶκον τὸν ἅγιον», ἀλλὰ «Τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου». Ἴδου καὶ Πατέρα τὸν ὀνομάζει καὶ δὲν ὀργίζονται. Διότι ἐνόμιζον ὅτι τὸ λέγει ἀπλῶς. Ὅταν ὅμως ἔπειτα ὠμίλησε σαφέστερον, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἰδικὴν του ἰσότητά μὲ τὸν Πατέρα, τότε ἐξωργίσθησαν. Καὶ τί εἶπαν; «Τί σημεῖον δεικνύεις εἰς ἡμᾶς, ὅτι κάμνεις αὐτά;». Τί ἀνοησία! Ποῖον σημεῖον τοὺς ἐχρειάζετο, διὰ νὰ παύσουν τὰς κακὰς πράξεις καὶ διὰ ν' ἀπαλλάξουν τὸν οἶκον ἀπὸ τόσῃν κατασχύνῃ; Καὶ τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔδειξε τοιοῦτον ζῆλον ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, δὲν ἦτο ἡ μεγαλυτέρα ἀπόδειξις ἀρετῆς;

Ἄλλ' οἱ εὐσεβεῖς ἀνεγνώριζοντο καὶ ἀπὸ τὸ ἐξῆς: «Διότι τότε ἐνεθυμήθησαν οἱ μαθηταὶ του, λέγει, ὅτι εἶναι γραμμένον· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου θὰ μὲ καταφάγη»⁵. Ἄλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἐνεθυμήθησαν τὴν προφητείαν, ἀλλὰ ἐπέμεναν νὰ λέγουν «Τί σημεῖον δεικνύεις εἰς ἡμᾶς;», ἀφ' ἐνὸς μὲν πονοῦντες ἐπειδὴ τοὺς ἀφηρεῖτο ἡ αἰσχροκέρδιᾳ καὶ ἠλπίζαν ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ τὸν ἐμποδίσουν, ἀφ' ἑτέρου δὲ θέλοντες νὰ τὸν προκαλέσουν εἰς ἐπιτέλεσιν θαύματος, ὥστε νὰ ἐμποδίσουν τὸ ἔργον του. Δι' αὐτὸ δὲν ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς σημεῖον. Ἄλλὰ καὶ προηγουμένως, ὅταν προσῆλθον καὶ ἐζήτησαν, τὴν ἰδίαν ἀπάντησιν ἔδωσεν: «Ἡ γενεὰ ἡ πονηρὴ καὶ ἡ μοιχαλὶς ζητεῖ θαῦμα, ἀλλὰ θαῦμα ἄλλο δὲν θὰ τοὺς δοθῇ, παρὰ τὸ θαῦμα τοῦ Ἰωανᾶ τοῦ προφήτου»⁶. Ἄλλὰ τότε μὲν ὠμίλησε μὲ μεγαλυτέραν σαφή-

δὲ αἰνιγματωδέστερον. Ποιεῖ δὲ τοῦτο διὰ τὴν ἐσχάτην αὐτῶν ἀναισθησίαν. Οὐ γὰρ ἂν ὁ μὴ αἰτοῦντας προλαμβάνων καὶ σημεῖα διδούς, οὗτος αἰτοῦντας ἂν ἀπεισιγράφη, εἰ μὴ τὴν διάνοιαν αὐτῶν εἶδε πονηρὰν καὶ δολερὰν, καὶ ὕ-
5 πουλὸν αὐτῶν τὴν προαίρεσιν.

Αὐτὸ γὰρ εὐθέως τὸ ἐρώτημα ἐννόησον ὅσης κακίας μεσιτὸν ἦν. Δέον γὰρ αὐτὸν ἀποδέξασθαι τῆς σπουδῆς καὶ τοῦ ζήλου, δέον ἐκπλαγῆναι, ὅτι ισοαύτην τοῦ οἴκου ποιεῖται πρόνοιαν, οἱ δὲ ἐγκαλοῦσι, καπηλείαν ἐξεῖναι λέγοντες, λύ-
10 εῖν δὲ τὴν καπηλείαν οὐκ ἐξὸν εἶναι, ἂν μὴ σημεῖόν τι ἐπι-
δείξῃται.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν». Πολλὰ τοιαῦτα φθέγγεται, τοῖς μὲν τότε ἀκούουσιν οὐκ ὄντα δῆλα, τοῖς δὲ μετὰ ταῦτα,
15 ἐσόμενα. Τίνος δὲ ἔνεκεν τοῦτο ποιεῖ; Ἴνα δειχθῇ προει-
δῶς ἄνωθεν τὰ μετὰ ταῦτα, ὅταν ἐξέλθῃ καὶ τῆς προορήσε-
ως τὸ τέλος, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς προφητείας ταύτης γέγονεν.
«Ὅτε γάρ», φησί, «ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, τότε ἐμνήσθησαν οἱ
μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε· καὶ ἐπίστευσαν τῇ Γραφῇ,
20 καὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν Ἰησοῦς. Ὅτε δὲ ἐλέγετο, οἱ μὲν ἠ-
ποροῦντο τί ποι' ἂν εἴη τὸ εἰρημένον, οἱ δὲ ἀμφέβαλλον, λέ-
γοντες· «Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτισιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς
οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;». Τεσσαρά-
κοντα δὲ καὶ ἕξ ἔτη ἔλεγον, τὴν ὑστέραν οἰκοδομὴν δηλοῦν-
25 τες· ἢ γὰρ προτέρα εἰς εἴκοσιν ἐτῶν ἀπηρτίσθη χρόνον.

3. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐκ ἔλυσε τὸ αἰνigma καὶ εἶπεν, ὅτι Οὐ περὶ τοῦ ναοῦ λέγω τούτου, ἀλλὰ περὶ τῆς σαρκὸς τῆς ἐμῆς, ἀλλ' ὁ μὲν εὐαγγελιστὴς ὕστερον γράφων τὸ Εὐ-

7. Ἰω. 2, 19.

8. Αὐτόθι 2, 22.

9. Αὐτόθι 2, 20.

νειαν, τώρα ὅμως περισσότερο αἰνιγματικῶς. Καὶ αὐτὸ τὸ κάμνει ἔνεκα τῆς τελείας ἀναισθησίας των. Διότι αὐτὸς ποὺ ἐπρολάμβανε καὶ ἔδιδε σημεῖα εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἐζήτουν, δὲν θὰ ἀπέκρουε τὴν αἴτησίν των, ἐὰν δὲν ἔβλεπεν, ὅτι ἡ σκέψις των ἦτο πονηρὰ καὶ δολία καὶ ἡ πρόθεσίς του ὕπουλος.

Ἦμπορεῖς νὰ καταλάβῃς ἀμέσως, ἀπὸ πόσῃ κακίαν ἦτο γεμάτη αὐτὴ ἡ ἐρώτησις. Διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐπιδοκιμάσουν τὴν προθυμίαν καὶ τὸν ζῆλον του, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν, διότι ἐδείκνυε τόσῃ φροντίδα, ἐκεῖνοι τὸν κατηγοροῦν, λέγοντες ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ ἐμπορεύωνται καὶ ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ἐμπόριον, ἂν δὲν τοὺς δείξῃ σημεῖον.

Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Κρημνίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»⁷. Λέγει πολλὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα εἰς ἐκείνους μὲν ποὺ ἤκουαν τότε δὲν ἦσαν φανερά, θὰ ἐγίνοντο ὅμως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Διατί κάμνει τοῦτο; Διὰ ν' ἀποδειχθῇ ὅτι, ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλος τῆς προαναγγελίας, αὐτὸς ἤδη ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων ἄνωθεν τὰ μετὰ ταῦτα. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ἔγινε καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν προφητείαν. Διότι λέγει ὁ Εὐαγγελιστής: «Ὅταν ἀνεστήθῃ ἐκ νεκρῶν, ἐνεθυμήθησαν οἱ μαθηταὶ του, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶχεν εἰπεῖ καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὴν Γραφὴν καὶ εἰς τὸν λόγον ποὺ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς»⁸. «Ὅταν ὅμως ἐλέγοντο αὐτά, ἄλλοι μὲν εὐρίσκοντο εἰς ἀπορίαν διὰ τὴν σημασίαν τοῦ λεχθέντος, ἄλλοι δὲ ἀμφέβαλλον λέγοντες: «Τεσσαράκοντα ἔξ ἔτη ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ κτισθῇ αὐτὸς ὁ ναὸς καὶ σὺ θὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃς εἰς τρεῖς ἡμέρας;»⁹. Ἐλεγον τεσσαράκοντα ἔξ ἔτη διὰ νὰ δηλώσουν τὴν τελευταίαν οἰκοδόμησιν, διότι ἡ προηγουμένη ἐτελείωσεν εἰς χρονικὸν διάστημα εἴκοσιν ἔξ ἐτῶν.

3. Διατί λοιπὸν δὲν ἔλυσε τὸ αἰνίγμα καὶ δὲν εἶπεν· Δὲν ὁμιλῶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ ἀλλὰ περὶ τοῦ ἰδικοῦ μου σώματος, ἀλλὰ ὁ μὲν Εὐαγγελιστής, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ

αγγέλιον, ἐρμηνεύει τὸ εἰρημένον, αὐτὸς δὲ εἰσήγησε τότε; Τίνος οὖν ἕνεκεν εἰσήγησεν; "Οἱ οὐκ ἂν τὸν λόγον ἐδέξαντο. Εἰ γὰρ μηδὲ οἱ μαθηταὶ ἱκανοὶ πως συνιέναι τὸ λεχθὲν ἦσαν, πολλῶ μᾶλλον οἱ ὄχλοι. «Ὅτε γάρ», φησὶν, «ἀνέστη 5 ὁ Ἰησοῦς ἐκ τῶν νεκρῶν, τότε ἐμνήσθησαν καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ καὶ τῇ Γραφῇ». Δύο γὰρ ἦν αὐτοῖς τὰ προϊστάμενα τέως· ἐν μὲν τὸ τῆς ἀνασιτάσεως, ἕτερον δὲ τὸ τούτου μεῖζον, εἰ Θεὸς ἦν ὁ ἔνδον οἰκῶν ἄπερ ἀμφοτέρα ἠνοίξατο εἰπὼν· «Δύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐ- 10 γερῶ αὐτόν»: ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος οὐ μικρὸν εἶναι σημεῖόν φησι θεότιτος, οὕτω λέγων· «Τοῦ ὀρισθέντιος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἁγιωσύνης ἐξ ἀνασιτάσεως νεκρῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

«Διατί δὲ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα τοῦτο δίδωσι ση- 15 μεῖον, καὶ πανταχοῦ, νῦν μὲν λέγων, «Ὅταν ὑψωθῶ», καί, «Ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι»: νῦν δέ, «Οὐ δοθήσεται ὑμῖν σημεῖον, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωανῶ»· καὶ ἐνταῦθα πάλιν· «Ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»; "Οἱ τοῦτο μάλιστα ἦν τὸ δεικνύον αὐτόν οὐκ 20 ὄντα ἄνθρωπον ψιλόν, τὸ δυνηθῆναι κατὰ τοῦ θανάτου σιῆσαι τρόποιον, τὸ τὴν τυραννίδα αὐτοῦ τὴν μακράν, καὶ τὸν χαλεπὸν καταλῦσαι πόλεμον οὕτω ταχέως. Διὰ τοῦτο φησι, «Τότε εἴσεσθε». Τότε· ποῖτε; "Ὅταν ἀνασιτᾶς ἐπισπάσωμαι τὴν οἰκουμένην, τότε εἴσεσθε, ὅτι καὶ ταῦτα ὡς Θεὸς καὶ Θεοῦ 25 Υἱὸς γνήσιος ἐποίουν, ἐκδικῶν τὴν εἰς τὸν Πατέρα ὕβριν.

Τί δήποτε δὲ οὐκ εἶπε καὶ ποίων σημείων χρεῖα πρὸς τὸ παῦσαι τὸ γινόμενον κακῶς, ἀλλ' ἐπηγγείλατο δώσειν σημεῖον; "Οἱ ἐκείνω μὲν ἂν αὐτοὺς πλέον παρῶξυνε, ταύ-

10. Ρωμ. 1, 4.

11. Ἰω. 12, 32, 8, 28 καὶ Ματθ. 12, 39.

Εὐαγγέλιον πολὺ ἀργότερον, ἐξηγεῖ ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη, ὁ ἴδιος δὲ τότε ἐσιώπησε; Διὰ ποῖον λόγον ἐσιώπησε; Διότι δὲν θὰ ἐπίστευον εἰς τὸν λόγον του. Διότι, ἂν ἀκόμη καὶ οἱ μαθηταί του δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ καταλάβουν κάπως τὸν λόγον του, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν θὰ ἦσαν ἱκαναὶ αἱ μᾶζαι. Διότι λέγει ὁ Εὐαγγελιστής: «Ὅταν ὁ Χριστὸς ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν, τότε ἐνεθυμήθησαν καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὴν Γραφήν». Διότι τότε εἶχον τεθῆ ἐνώπιόν των δύο τινά, τὸ μὲν ἐν ἧτο ἡ ἀνάστασις, τὸ δὲ ἄλλο, τὸ μεγαλύτερον τούτου, ἂν ἧτο ὁ Θεὸς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατῶκει ἐντὸς αὐτοῦ. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ὑπεδήλωσεν, ὅταν εἶπε: «Κρημνίσαι τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀνοικοδομήσω αὐτόν». Αὐτὸ ὁ Παῦλος θεωρεῖ, ὅτι δὲν εἶναι μικρὸν σημεῖον τῆς θεότητος, ὅταν λέγῃ: «Τοῦ διακηρυχθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μὲ δύναμιν κατὰ τὸ Πνεῦμα ἀγιωσύνης διὰ τῆς ἀναστάσεως ἐκ νεκρῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹⁰.

Ἄλλὰ διατί τόσο ἐκεῖ, ὅσον καὶ ἐδῶ καὶ παντοῦ δίδει αὐτὸ τὸ σημεῖον, τώρα μὲν λέγων «Ὅταν θὰ ἔχω ὑψωθῆ» καὶ «Ὅταν θὰ ὑψώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε θὰ μάθετε, ὅτι εἶμαι ἐγώ», τώρα δὲ «Δὲν θὰ σᾶς δοθῆ ἄλλο σημεῖον, παρὰ τὸ σημεῖον τοῦ Ἰωνᾶ», καὶ πάλιν, «Εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀνοικοδομήσω αὐτόν»¹¹; Διότι αὐτὸ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀπεδείκνυεν, ὅτι δὲν ἧτο ἀπλοῦς ἄνθρωπος, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἠδυνήθη νὰ στήσῃ τρόποιον ἐναντίον τοῦ θανάτου καὶ ἐναντίον τῆς μακρᾶς τυραννίας του καὶ τὸ ὅτι ἐτελείωσε τόσο ταχέως τὸν δύσκολον πόλεμον. Δι' αὐτὸ εἶπε: «Τότε θὰ μάθετε». Τότε, ἀλλὰ πότε; Ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασιν θὰ προσελκύσω τὴν οἰκουμένην, τότε θὰ μάθετε, ὅτι αὐτὰ τὰ ἔκαμα ὡς Θεὸς καὶ γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ τιμωρήσω τὴν ἐναντίον τοῦ Πατρὸς μου ὕβριν.

Διατί ὅμως δὲν εἶπε, ποίων σημείων εἶχεν ἀνάγκην, διὰ νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ κακὸν ποὺ ἐγίνετο, ἀλλ' ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ δώσῃ σημεῖον; Διότι μὲ τὸ πρῶτον θὰ τοὺς ἐξώργιζε

τη δὲ μᾶλλον κατέπληξεν. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν πρὸς τοῦτο εἶπον· καὶ γὰρ ἔδοξεν αὐτοῖς ἄπιστον λέγειν, καὶ οὐδὲ ἐρωτῆσαι ἠνεύχοντο, ἀλλ' ὡς ἀδύνατον ὄν παρέδραμον. Εἰ δὲ νοῦν εἶχον, εἰ καὶ τότε ἄπιστον ἔδοξεν αὐτοῖς εἶναι, ὅτι τὰ πολ-
 5 λὰ ἐποίησε σημεῖα τότε ἂν προσελθόντες ἠρώτησαν, τότε ἂν ἠξίωσαν τὴν ἀπορίαν αὐτοῖς λυθῆναι· ἀλλ' ἀνόητοι ὄντες, τοῖς μὲν οὐδ' ὅλως προσεῖχον τῶν λεγομένων, τὰ δὲ μετὰ πονηρᾶς ἤκουον διανοίας. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς αἰνιγματωδῶς πρὸς αὐτοὺς ἐφθέγγετο.

10 Ἄλλὰ τὸ ζητούμενον ἐκεῖνό ἐστι· Πῶς οἱ μαθηταὶ οὐκ ἤδεισαν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνασιῆναι; Ὅτι οὐπω τῆς τοῦ Πνεύματος ἦσαν καταξιωθέντες χάριτος. Διὸ συνεχῶς τοὺς περὶ ἀναστάσεως ἀκούοντες λόγους, οὐδὲν συνέσαν ἀλλὰ διελογίζοντο καθ' ἑαυτούς, τί ποτε τοῦτο ἐ-
 15 σι. Καὶ γὰρ πολὺ ξένον καὶ παράδοξον ἦν τὸ λεγόμενον, τὸ ἑαυτὸν τινα δύνασθαι ἀνισιᾶν, καὶ ἀνισιᾶν οὕτω. Διὰ τοῦτο καὶ Πέτρος ἐπειμήθη, ἐπειδὴ οὐδὲν εἰδὼς περὶ ἀναστάσεως, ἔλεγεν· «Ἰλεῶς σοι». Καὶ οὐδὲ ὁ Χριστὸς πρὸ τοῦ πράγματος αὐτοῖς ἀπεκάλυψε τοῦτο σαφῶς, ἵνα μὴ σκανδαλι-
 20 σθῶσιν ἐν ἀρχῇ διαπιστοῦντες τῷ λεγομένῳ διὰ τὸ πολὺ παράδοξον, καὶ μηδέπω σαφῶς αὐτὸν εἰδέναι ὅστις ἐστίν.

Τοῖς μὲν γὰρ διὰ τῶν πραγμάτων βωμένοις οὐδεὶς ἂν διαπισθῆσει· τοῖς δὲ διὰ τῶν λόγων λεγομένοις, εἰκὸς ἦν τινὰς διαπιστεῖν. Διὰ τοῦτο ἐκ πρώτης εἶασε συγκεκα-
 25 λυμένον εἶναι τὸν λόγον. Ὅτε δὲ διὰ τῆς πείρας πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἤγαγε τὰ εἰρημένα, τότε λοιπὸν ἔδωκε καὶ τῶν

περισσότερον, ἐνῶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν μᾶλλον τοὺς ἐφόβησεν. Ἄλλὰ δὲν ἀπήντησαν τίποτε ὡς πρὸς αὐτό, διότι ἐνόμισαν, ὅτι τοὺς λέγει κάτι ἀπίστευτον καὶ δὲν ἐνδιεφέρθησαν νὰ ἐρωτήσουν, ἀλλὰ σὰν νὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ γίνῃ πιστευτόν, τὸ ἄφησαν. Ἄν ὅμως εἶχον νοῦν, μολονότι τότε τοὺς ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἀπίστευτον, ὅταν ἔκαμνε τὰ πολλὰ θαύματα, τότε θὰ ἤμποροῦσαν, ἀφοῦ προσέλθουν, νὰ ἐρωτήσουν καὶ τότε θὰ εἶχαν τὴν ἀξίωσιν νὰ λυθῇ ἡ ἀπορία τους. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ἀνόητοι, εἰς ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς λόγους του δὲν ἔδιδον προσοχὴν, ἄλλους δὲ ἤκουον μὲ κακὴν διάθεσιν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ὠμίλει πρὸς αὐτοὺς αἰνιγματικῶς.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ποῦ ἤδη ζητεῖται, εἶναι τοῦτο: Πῶς οἱ μαθηταὶ του δὲν ἐγνώριζαν, ὅτι πρέπει ν' ἀναστηθῇ ἐκ τῶν νεκρῶν; Διότι δὲν ἦσαν ἀκόμη ἄξιοι τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος. Δι' αὐτό, ἂν καὶ ἤκουαν συνεχῶς τὰ λόγια περὶ ἀναστάσεως, δὲν καταλάβαιναν τίποτε, ἀλλὰ ἐσκέπτοντο ἀπὸ μέσα τους, τί τέλος πάντων σημαίνει τοῦτο. Διότι αὐτὸ ποῦ ἐλέγετο ἦτο πολὺ ἐκπληκτικὸν καὶ ἀπροσδόκητον, τὸ νὰ ἡμπορῇ δηλαδὴ κανεὶς ν' ἀνασταίνεται καὶ ν' ἀνασταίνεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Πέτρος ἐπεπλήχθη, ἐπειδὴ, ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε τίποτε περὶ ἀναστάσεως, ἔλεγεν: «Ἄς φανῇ εὐσπλαγχνικὸς εἰς ἐσέ». Ἄλλὰ οὔτε καὶ ὁ Χριστὸς ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς ἐκ τῶν προτέρων καθαρὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ δυσκολίαν ἐπίστευον εἰς τὰ λεγόμενα, τὰ ὁποῖα ἦσαν πάρα πολὺ παράδοξα καὶ μάλιστα ἐπειδὴ δὲν ἤξεραν ἀκόμη καλά, ποῖος ἦτο ὁ Ἰησοῦς.

Ἄλλ' εἰς ἐκεῖνα μὲν τὰ ὁποῖα ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀρνηθῇ νὰ πιστεύσῃ. Εἰς ἐκεῖνα ὅμως, ποῦ ἐκφράζονται μὲ τὰ λόγια ἦτο πιθανὸν ν' ἀρνηθοῦν μερικοὶ νὰ πιστεύσουν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀρχὴν ὠμίλησε συγκεκαλυμμένα. Ὅταν ὅμως μὲ τὴν πείραν οἱ λόγοι του ἀπεδείχθησαν ἀληθεῖς, τότε πλέον ἔδω-

ρημάτων τὴν σύνεσιν καὶ ἰσοσύνην τοῦ Πνεύματος τὴν χά-
 σιν, ὥστε ἀθρόον πάντα ἀπολαβεῖν. «Ἐκεῖνος γάρ», φησιν,
 «ἀναμνήσει ὑμᾶς πάντα». Οἱ γὰρ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν αἰδὼν
 ἐν μιᾷ μόνον ἐκβαλόντες ἐσπέρα καὶ φυγόντες καὶ οὐδὲ ἰ-
 5 δεῖν αὐτὸν φάσκοντες, σχολῆ γ' ἂν τῶν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ
 γενομένων τε καὶ λεχθέντων ἐμνημόνευσαν, εἰ μὴ πολλῆς
 ἀπήλυσαν τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος.

Καὶ εἰ παρὰ τοῦ Πνεύματος, φησὶν, ἀκούσεσθαι ἔμελ-
 λον, τίς χρεῖα ἦν συγγίνεσθαι αὐτοὺς τῷ Χριστῷ, μέλλοντας
 10 μὴ κατέχειν τὰ λεγόμενα; «Οὐκ ἐδίδασκε τὸ Πνεῦμα,
 ἀλλ' ἀνεμίμησεν ἃ προλαβὼν Χριστὸς εἶπεν. Οὐ μικρὸν
 δὲ εἰς τὴν δόξαν συντελεῖ τοῦ Χριστοῦ τὸ παραπεμφθῆναι
 εἰς τὴν μνήμην τῶν λεχθέντων αὐτοῖς.

Παρὰ μὲν οὖν τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐγένετο
 15 τὸ ἐπιπιῆναι τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν οὕτω δαψιλῆ καὶ
 πολλήν· ὕστερον δὲ τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς, τὸ κατασχεῖν τὴν
 δωρεάν. Βίον γὰρ ἐπεδείξαντο λαμπρόν, καὶ πολλὴν τὴν
 σοφίαν, καὶ μεγάλους τοὺς πόνους, καὶ κατεγέλασαν μὲν τῆς
 παρούσης ζωῆς, οὐδὲν δὲ ἠγήσαντο τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ
 20 ἀνώτεροι πάντων ἐγένοντο, καὶ καθάπερ τινὲς ἀετοὶ κοῦφοι
 ὑψηλὰ πειώμενοι, διὰ τῶν ἔργων πρὸς αὐτὸν ἀφείλκοντο
 τὸν οὐρανὸν καὶ διὰ τούτων ἔσχον τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν
 ἄφατον.

Τούτους τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μὴ σβέ-
 25 σωμεν τὰς λαμπάδας, ἀλλὰ διατηρήσωμεν φαιδρὰς δι' ἐλεη-
 μοσύνης. Τούτου τοῦ πυρὸς τὸ φέγγος οὕτω διακρατεῖται.
 Συνάξωμεν τοίνυν εἰς ἀγγεῖα τὸ ἔλαιον, ἕως ἐνταῦθά ἐ-
 σομεν. Οὐδὲ γὰρ ἔστι τοῦτο πρίασθαι ἀπελθόντας ἐκεῖ, οὐδὲ
 ἀλλαχόθεν αὐτὸ λαβεῖν, ἀλλ' ἢ διὰ τῆς τῶν πενήτων χειρός.

σε καὶ τὴν κατανόησιν τῶν λόγων του καὶ τόσῃν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ὥστε νὰ τὰ ἀντιλαμβάνωνται ὅλα ἀμέσως. Διότι τοὺς ἔλεγεν «Ἐκεῖνος θὰ σᾶς ὑπενθυμίῃ τὰ πάντα». Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀπέβαλαν ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς τὴν πρὸς αὐτὸν εὐλάβειαν καὶ οἱ ὅποιοι εἶχαν φύγει καὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι οὔτε τὸν ἐγνώριζαν, δυσκόλως θὰ ἐνεθυμοῦντο ὅλα ὅσα ἔγιναν καὶ ἐλέχθησαν εἰς τόσον μεγάλο χρονικὸν διάστημα, ἐὰν δὲν εἶχον ἀπολαύσει πολλὴν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐὰν ὅμως, λέγουν μερικοὶ, ἐπρόκειτο ν' ἀκούσουν αὐτὰ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποία ἀνάγκη ὑπῆρχεν αὐτοῖ νὰ συναναστραφοῦν μὲ τὸν Χριστόν, ἀφοῦ δὲν ἐπρόκειτο νὰ κατανοήσουν ἐκεῖνα ποὺ ἐλέγοντο; Διότι δὲν ἐδίδασκε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ' ὑπενθύμιζεν ἐκεῖνα τὰ ὅποια εἶχεν εἰπεῖ προηγουμένως ὁ Χριστός. Καὶ δὲν συντελεῖ ὀλίγον εἰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅτι ἀποστολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦτο νὰ ὑπενθυμίῃ, ὅσα εἶχον λεχθῆ εἰς αὐτούς.

Κατ' ἀρχὰς λοιπὸν ἡ τόσον ἄφθονος καὶ μεγάλη χορήγησις τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔγινε μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ὑστερα ὅμως ἡ κατοχὴ τῆς δωρεᾶς ἔγινε διὰ τῆς ἀρετῆς των. Διότι ἔζων βίον πλήρη ἀγιότητος καὶ ἐπεδείκνυον πολλὴν σοφίαν καὶ μεγάλους κόπους καὶ περιεφρόνουν μὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐθεώρουν δὲ τὰ ἀνθρώπινα ὡς μηδαμινά, ἀλλ' ἀνεδείχθησαν ἀνώτεροι ὄλων καί, ὅπως μερικοὶ ἐλαφροὶ ἀετοὶ ὑψηλὰ πετῶντες, μὲ τὰ ἔργα των προσήγγισαν πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν καὶ μὲ τὰ ἔργα των ἀπέκτησαν τὴν μεγάλην χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτούς καὶ ἅς μὴ σβήσωμεν τὰς λαμπάδας, ἀλλ' ἅς τὰς διατηρήσωμεν φωτεινάς μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Τὸ φῶς αὐτοῦ τοῦ πυρὸς ἔτσι διατηρεῖται. Ἄς συγκεντρώσωμεν λοιπὸν τὸ ἔλαιον εἰς τὰ ἀγγεῖα, ἐφ' ὅσον ζῶμεν. Διότι, ὅταν φύγωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἀγοράσωμεν ἐκεῖ, οὔτε νὰ

Συλλέξωμεν τοίνυν ἐντιεῦθεν ἤδη μετὰ πολλῆς τῆς δαριλεί-
 ας, εἴ γε βουλόμεθα μετὰ τοῦ νυμφίου εἰσελθεῖν· εἰ δὲ μή,
 ἔξω μένειν τοῦ νυμφῶνος ἀνάγκη. Ἀμήχανον γάρ, ἀμήχα-
 νον, κἂν μυρία κατορθώσωμεν ἀγαθὰ, τῆς ἐλεημοσύνης χω-
 5 ρὶς ἐπιβῆναι τῶν τῆς βασιλείας προθύρων. Διὸ μετὰ πολ-
 λῆς ταύτης ἐπιδειξώμεθα τῆς δαριλείας, ὥστε ἀπολαῦσαι
 τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυ-
 χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος πάντοτε, καὶ νῦν καὶ ἀεί,
 10 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸ λάβωμεν ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ χέρι τῶν πτωχῶν. Ἄς συλλέξωμεν λοιπὸν αὐτὸ ἀπὸ ἐδῶ ἀφθόως, ἐὰν βεβαίως θέλωμεν νὰ εἰσέλθωμεν μαζὶ μὲ τὸν νυμφίον. Ἄλλως, εἶναι ἀνάγκη νὰ μείνωμεν ἔξω τοῦ νυμφῶνος. Διότι εἶναι ἀδύνατον, ἐπαναλαμβάνω, εἶναι ἀδύνατον, ἔστω καὶ ἂν κάμωμεν μυριάδες ἀγαθὰ ἔργα, νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς βασιλείας χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνην. Δι' αὐτὸ ἄς ἀποδείξωμεν αὐτὴν μὲ πολλὴν γενναιοδωρίαν, ὥστε ν' ἀπολαύσωμεν τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος πάντοτε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΔ΄.

Ἰω. 2,23 - 3,4

«Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν».

1. Τῶν ἀνθρώπων τῶν τότε οἱ μὲν τῇ πλάνῃ προσεῖ-
 5 χον, οἱ δὲ τῆς ἀληθείας ἀντεῖχοντο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἔνιοι
 πρὸς ὀλίγον αὐτῆς ἀντιλαμβάνομενοι, πάλιν αὐτῆς ἐξέπιπτον.
 Τούτους καὶ ὁ Χριστὸς αἰνιτιζόμενος, σπέρμασι παρέλαβε
 τοῖς οὐ κατὰ θάβους κειμένοις, ἀλλὰ τὰς ρίζας ὑπὲρ τῆς
 ἐπιφανείας τῆς γῆς ἔχουσιν, οὓς καὶ ταχέως ἀπολεῖσθαι ἔφη.
 10 Τούτους καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐνταῦθα ἡμῖν ἐδήλωσεν, οὕτω
 λέγων, ὅτι «Ὡς ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα ἐν
 τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, θεωροῦντες αὐτοῦ
 τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν». Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἐ-
 αυτὸν αὐτοῖς». Ἐκεῖνοι γὰρ ἀκριβέστεροι ἦσαν οἱ μαθηταί,
 15 ὅσοι μὴ ἀπὸ σημείων προσήεσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς
 διδασκαλίας. Τοὺς μὲν γὰρ παχύτερους τὰ σημεῖα ἐφείλ-
 κειτο, τοὺς δὲ λογικωτέρους αἱ προφητεῖαι καὶ αἱ διδασκαλίαι.

Ἔτσι οὖν ἀπὸ διδασκαλίας κατεσχέθησαν, οὗτοι τῶν
 ἀπὸ σημείων ἦσαν βεβαιότεροι· οὓς καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακά-
 20 ριζε λέγων, «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες».
 Ὅτι δὲ οὐ τῶν γνησίων ἦσαν οὗτοι, δείκνυσι καὶ ἡ ἐπα-
 γωγὴ «Αὐτὸς γάρ», φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἐαυτὸν
 αὐτοῖς». Διατί; «Διὰ τὸ γινώσκειν πάντα, καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν
 εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ
 25 ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐ-
 σιν· Οὐ προσεῖχε τοῖς ἔξωθεν ῥήμασι, ταῖς καρδίαις ἐμ-
 βατεύων αὐταῖς καὶ πρὸς τὴν διάνοιαν εἰσιῶν καὶ τὴν πρόσ-

1. Ἰω. 2, 23.

2. Αὐτόθι 20, 29.

«Ὅταν δὲ ἦτο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»¹.

1. Ἀπὸ τοὺς τότε ἀνθρώπους ἄλλοι μὲν ἐπέμεναν εἰς τὴν πλάνην, ἄλλοι δὲ παρεδέχοντο τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπειδὴ μόνον ὀλίγον κατεῖχον αὐτήν, πάλιν ἐξέφευγον ἀπὸ αὐτήν. Αὐτοὺς ὑπαινισσόμενος ὁ Χριστός, τοὺς συνέκρινε μὲ σπόρους, οἱ ὁποῖοι δὲν εὐρίσκονται εἰς τὸ βάθος, ἀλλὰ ριζοβολοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ οἱ ὁποῖοι, εἶπε, θὰ καταστραφοῦν ταχέως. Αὐτοὺς ὑπενθυμίζει ἐπίσης ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐδῶ, ὅταν λέγῃ: «Ὅταν δὲ ἦτο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ἔβλεπον τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμνεν. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐνεπιστεύετο τὸν ἑαυτόν του εἰς αὐτούς». Σταθερώτεροι ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ μαθηταί του, οἱ ὁποῖοι παρεκινήθησαν νὰ προσέλθουν ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ θαύματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. Διότι τοὺς μὲν ἀφελεστέρους προσεῖλκυον τὰ θαύματα, τοὺς δὲ λογικωτέρους αἱ προφητεῖαι καὶ ἡ διδασκαλία.

Ἅσοι λοιπὸν ἐδελεάσθησαν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, αὐτοὶ ἦσαν σταθερώτεροι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν ἔνεκα τῶν θαυμάτων. Αὐτοὺς ἐμακάριζε καὶ ὁ Χριστὸς λέγων: «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μὲ εἶδαν καὶ ὅμως ἐπίστευσαν»². Ἄλλ' ὅτι αὐτοὶ δὲν ἦσαν ἀληθινοὶ μαθηταί, ἀποδεικνύει καὶ αὐτὸ ποὺ προσέθεσε. Διότι, λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς, «ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐνεπιστεύετο τὸν ἑαυτόν του εἰς αὐτούς». Διατί; «Διότι τοὺς ἐγνώριζεν ὅλους καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ τοῦ εἰπῇ κανεὶς τίποτε διὰ τοὺς ἀνθρώπους, διότι ὁ ἴδιος ἤξευρε, τί ὑπῆρχε μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον». Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει, σημαίνει τοῦτο: Δὲν ἐπρόσεχεν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ λόγια, διότι διείδυεν εἰς αὐτὰς τὰς καρδίας καὶ εἰσεχώρει εἰς τὴν διάνοιαν καὶ μολονότι ἐγνώριζε καλῶς

καιρον αὐτῶν θερμότητα εἰδὼς σαφῶς, οὐκ ἐθάρρει αὐτοῖς ὡς μαθηταῖς ἀπηρητισμένοις, οὐκ ἐνεχειρίζε πάντα τὰ δόγματα αὐτοῖς ὡς ἤδη βεβαίως πιστοῖς γενομένοις.

Τὸ δὲ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων εἰδέναι, τοῦ
 5 πλάσαντος κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἐστὶ Θεοῦ. «Σὺ γάρ»,
 φηοῖν, «ἐπίστασαι καρδίας μονώτατος». Οὐκ ἐδεῖτο τοίνυν
 μαρτύρων ὥστε τῶν οἰκείων πλασμάτων μαθεῖν τὴν διά-
 νοιαν· ὅθεν οὐδὲ ἀπὸ τῆς προσκαίρου πίστεως αὐτοῖς ἐ-
 θάρρει. Ἐνθροποι μὲν γὰρ οὔτε τὰ παρόντα, οὔτε τὰ μέλ-
 10 λοντα εἰδότες, πολλάκις καὶ τοῖς δολερῶς προσιοῦσι καὶ τοῖς
 μικρὸν ὑστερον ἀποσησομένοις, ἅπαντα χωρὶς τινος ὑπο-
 σιολῆς καὶ λέγουσι καὶ ἐγχειρίζουσιν. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ
 οὕτως. Ἦδει γὰρ αὐτῶν τὰ ἀπόρητα πάντα σαφῶς. Τοι-
 οῦτοι πολλοὶ καὶ νῦν εἰσι, τὸ μὲν τῆς πίστεως ὄνομα ἔχον-
 15 τες, εὐρίπιστοι δὲ καὶ εὐάγωγοι. Διὰ τοῦτο οὐδὲ νῦν ὁ
 Χριστὸς ἑαυτὸν ἐμπιστεύει, ἀλλὰ τὰ πλείονα ἀποκρύπτεται.

Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς οὐ τοῖς ἀπλῶς φίλοις, ἀλλὰ τοῖς
 γνησίοις θαρροῦμεν, οὕτω καὶ ὁ Θεός. Ἐκουσον γοῦν τί
 φησι τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστός· «Οὐκ ἔτι ὑμᾶς λέγω δούλους·
 20 ὑμεῖς γὰρ φίλοι μου ἐστέ». Πόθεν, καὶ διατί; «Ὅτι πάντα,
 ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀπεκάλυψα ὑμῖν». Διὰ τοῦτο
 οὐδὲ τοῖς Ἰουδαίοις τὰ σημεῖα ἐδίδου αἰτοῦσιν, ὅτι πειρά-
 ζοντες ἦτιον. Ἐρα οὖν τὸ σημεῖα αἰτεῖν, πειραζόντων ἐστὶ
 καὶ τότε καὶ νῦν· Καὶ γὰρ καὶ νῦν εἰσιν οἱ ζητοῦντες καὶ
 25 λέγοντες· Διατί μὴ καὶ νῦν σημεῖα γίνεται; Εἰ γὰρ πιστὸς
 εἶ, ὡς εἶναι χρή, καὶ φιλεῖς τὸν Χριστόν, ὡς φιλεῖν δεῖ,
 οὐ χρεῖαν ἔχεις σημείων· ταῦτα γὰρ τοῖς ἀπίστοις δίδονται.
 Πῶς οὖν Ἰουδαίοις οὐκ ἐδόθη, φησί; Μάλιστα μὲν ἐδόθη·

3. Γ' Βασ. 8, 39.

4. Ἰω. 15, 14.

τὸν πρόσκαιρον ζῆλον των, δὲν ἐθεώρει αὐτοὺς ὡς τελείους μαθητὰς καὶ δὲν ἐνέπιστεύετο εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ δόγματα, διότι δὲν ἐπίστευον ἀκόμη μετὰ βεβαιότητος.

Ἄλλ' ἡ γνῶσις ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἔργον μόνον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔπλασε τὰς καρδίας. «Σὺ μόνος, λέγει, γνωρίζεις τὰς καρδίας»³. Δὲν εἶχε λοιπὸν ἀνάγκην μαρτύρων, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἰδικῶν του πλασμάτων. Δι' αὐτὸ δὲν εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πρόσκαιρον πίστιν των. Διότι ὑπάρχουν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ δὲν γνωρίζουν τίποτε οὔτε ἀπὸ τὰ παρόντα, οὔτε ἀπὸ τὰ μέλλοντα, τὰ λέγουν καὶ τὰ παραδίδουν ὅλα χωρὶς φόβον εἰς ἐκείνους πού τοὺς πλησιάζουν μὲ δόλον καὶ πού πρόκειται μετ' ὀλίγον ν' ἀπομακρυνθοῦν. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δὲν ἔκαμεν ἔτσι. Διότι ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μυστικά των. Τέτοιοι ἄνθρωποι ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ πιστοῦ, ἀλλ' εἶναι εὐμετάβλητοι εἰς τὴν πίστιν καὶ ἀσταθεῖς. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς δὲν ἐμπιστεύεται τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' ἀποκρύπτει τὰ περισσότερα.

Ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς ἔχομεν ἐμπιστοσύνην ὄχι εἰς ὁποιοσδήποτε ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀληθινούς φίλους, ἔτσι καὶ ὁ Θεός. Ἄκουσε λοιπὸν, τί λέγει ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητάς του. «Δὲν σᾶς ὀνομάζω πλέον δούλους, διότι εἴσθε φίλοι μου». Ἀπὸ ποῦ καὶ διατί; «Διότι ὅλα ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, τὰ ἐφάνέρωσα εἰς σᾶς»⁴. Δι' αὐτὸ δὲν ἔδιδε τὰ σημεῖα εἰς τοὺς Ἰουδαίους, πού τὰ ἐζήτουν, διότι τὰ ἐζήτουν διὰ νὰ τὸν δοκιμάσουν. Ἐπομένως, τὸ νὰ ζητῆ κανεὶς σημεῖα εἶναι ἴδιον αὐτῶν πού θέλουν νὰ δοκιμάσουν καὶ τότε καὶ τώρα. Διότι καὶ τώρα ὑπάρχουν αὐτοὶ πού τὰ ζητοῦν καὶ λέγουν: Διατί δὲν γίνονται καὶ σήμερα θαύματα; Διότι, ἂν εἶσαι πιστός, ὅπως πρέπει νὰ εἶσαι, καὶ ἂν ἀγαπᾷς τὸν Χριστόν, ὅπως πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾷς, δὲν ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ θαύματα. Διότι αὐτὰ δίδονται εἰς τοὺς ἀπίστους. Διατί, θὰ ἐρωτήσης, δὲν ἐδόθησαν εἰς τοὺς Ἰου-

εἰ δέ ἐστιν ὅπου καὶ αἰτοῦντες οὐκ ἔλαβον, ἐπειδὴ οὐχ ὑπὲρ τοῦ τῆς ἀπιστίας ἀπαλλαγῆναι ταῦτα ἦθουν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μᾶλλον αὐτῶν βεβαιῶσαι τὴν πονηρίαν.

«Καὶ ἦν ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικόδημος ὄνομα αὐτῷ, ἀρχὸν τῶν Ἰουδαίων· οὗτος ἦλθε πρὸς αὐτὸν νυκτός». Οὗτος καὶ ἐν μέσῳ τῷ Εὐαγγελίῳ φαίνεται τὸν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ποιούμενος λόγον· λέγει γάρ· «Ὁ νόμος ἡμῶν οὐδένα κρίνει, ἐὰν μὴ πρότερον ἀκούσῃ». Πρὸς τοῦτον καὶ Ἰουδαῖοι δυσχεραίνουσι λέγοντες· «Ἐρώτησον καὶ ἴδε ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται». Καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν δὲ πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ταφῆς τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος πεποίηται. «Ἦλθε γάρ», φησί, «καὶ Νικόδημος ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Κύριον νυκτός, φέρων μίγμα μύρου καὶ ἀλόης ὡς λίτρας ἑκατόν». Καὶ νῦν δὲ διέκειτο μὲν περὶ τὸν Χριστόν, οὐχ ὡς ἐχορῆν δέ, οὔτε μετὰ διανοίας τῆς προσήκουσης, ἀλλ' ἔτι ὑπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς κατείχεται ἀσθενείας. Διὰ τοῦτο καὶ νυκτός ἦλθε, δεδοικῶς ἐν ἡμέρᾳ τοῦτο ποιῆσαι.

Ἄλλ' ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἀπόσατο, οὐδὲ διήλεγξεν, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἀπεσιόρησεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς αὐτῷ τῆς ἐπιεικειᾶς διαλέγεται, καὶ δόγματα αὐτῷ παρανοίγει τὰ σφόδρα ὑψηλά, αἰνιγματωδῶς μὲν, παρανοίγει δὲ ὅμως. Πολλῷ γὰρ μᾶλλον οὗτος συγγνώμης ἄξιος ἦν τῶν διὰ πονηρίαν τοῦτο ποιούντων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ πάσης εἰσὶν ἀπολογίας ἐκτός, οὗτος δὲ καὶ αὐτὸς καταγνώσεως μὲν ὑπεύθυνος ἦν, οὐ μὴν ισοσύντης. Πῶς οὖν ὁ εὐαγγελιστὴς οὐδὲν τοιοῦτον εἶπε περὶ αὐτοῦ; Εἶπε μὲν οὖν ἀλλαχοῦ, ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ

5. Αὐτόθι 3, 1.

6. Ἰω. 7, 51.

7. Αὐτόθι 7, 52.

8. Αὐτόθι 19, 39.

δαίους; Βεβαίως ἐδόθησαν. Ἐὰν ὅμως ἐνίοτε δὲν τὰ ἔλαβον, ὅταν τὰ ἐζήτουν, αὐτὸ συνέβη, ἐπειδὴ τὰ ἐζήτουν ὄχι διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν κακίαν των.

«Ἐπῆρχε κάποιος ἐκ τῶν Φαρισαίων, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο Νικόδημος, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. Αὐτὸς ἦλθε τὴν νύκτα εἰς τὸν Ἰησοῦν»⁵. Αὐτὸς καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ Εὐαγγελίου φαίνεται ὅτι ὑπερασπίζει τὸν Χριστόν. Διότι λέγει: «Ὁ νόμος μας οὐδένα καταδικάζει, ἐὰν προηγουμένως δὲν τὸν ἀκούσῃ»⁶. Ἐναντίον αὐτοῦ ἠγανάκτουν οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες: «Ἐρεύνησε καὶ θὰ ἰδῆς, ὅτι δὲν ἔχει ἔλθει προφήτης ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν»⁷. Καὶ μετὰ τὴν σταύρωσιν πολλὴν φροντίδα ἔδειξε διὰ τὴν ταφὴν τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος. Διότι λέγει ὁ Εὐαγγελιστής: «Ἦλθεν ἐπίσης καὶ ὁ Νικόδημος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει τὴν πρώτην φοράν εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔφερε μίγμα ἀπὸ σμύρναν καὶ ἀλόην περίπου ἑκατὸ λίτρας»⁸. Καὶ τώρα μὲν εἶχε καλὴν διάθεσιν διὰ τὸν Χριστόν, ὄχι ὅμως ὅπως ἔπρεπεν, οὔτε μὲ τὴν ἀρμόζουσαν διάνοιαν, ἀλλὰ κατείχετο ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν ἀδυναμίαν. Διὰ τοῦτο ἐπῆγε κατὰ τὴν νύκτα, ἐπειδὴ ἐφοβήθη νὰ κάμῃ τοῦτο τὴν ἡμέραν.

Ἄλλ' ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὔτε τὸν ἀπέπεμψεν, οὔτε τὸν ἐξήλεγε, οὔτε τὸν ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλὰ συζητεῖ μαζί του μὲ μεγάλην ἡρεμίαν καὶ ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸν τὰ πολὺ ὑψηλὰ δόγματα, αἰνιγματικῶς μὲν, τὰ ἀποκαλύπτει ὅμως. Διότι αὐτὸς ἦτο ἄξιος μεγαλυτέρας συγγνώμης ἀπὸ ἐκείνους πού ἔκαμναν αὐτὸ ἀπὸ πονηρίαν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν εἶναι ἀνάξιοι κάθε συγγνώμης, αὐτὸς ὅμως ἦτο καὶ ὁ ἴδιος ὑπεύθυνος καταδίκης, ὄχι ὅμως τόσον μεγάλης. Διατί λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστής δὲν εἶπε τοιοῦτόν τι περὶ αὐτοῦ; Εἶπε βεβαίως εἰς ἄλλο μέρος, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας εἶχον πιστεύσει εἰς αὐτόν⁹, δὲν ὡ-

9. Αὐτόθι 12, 48.

ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ δὲ τοὺς Ἰουδαίους οὐχ ὠμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται. Ἐνταῦθα δὲ τὸ πᾶν διὰ τῆς κατὰ τὴν νύκτα παρουσίας ἠνίξαστο. Τί οὖν αὐτὸς φησι; «Ραββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς 5 γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιῆσαι, ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἦ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ».

2. Ἐτι κάτω σιρέφεται ὁ Νικόδημος, ἔτι ἀνθρωπίνην ἔχει περὶ αὐτοῦ διάνοιαν καὶ ὡς περὶ προφήτου διαλέγεται, οὐδὲν μέγα ἀπὸ τῶν σημείων φανταζόμενος. «Οἶδαμεν», φη- 10 σίν», «ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος». Τί οὖν νυκτιὸς ἐρχῆται καὶ λανθάνων πρὸς τὸν τὰ τοῦ Θεοῦ λέγοντα; πρὸς τὸν ἐκεῖθεν ἤκοντα; τί μὴ μετὰ παρηγορίας διαλέγη; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο εἶπε· ὁ Ἰησοῦς, οὐδὲ διήλεγξεν αὐτόν· «Κάλαμον γὰρ συντριμμένον οὐ κατεάξει», φησί, «καὶ λίνον τυφώμενον 15 οὐ σθέσει». Καὶ αὐτὸς πάλιν· «Οὐκ ἐρίσει», φησίν, «οὐδὲ πράξει»· καὶ πάλιν· «Οὐκ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον».

Οὐδεὶς δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν, ἐὰν μὴ ἦ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ. Ἐκεῖνος μέντοι ἔτι κατὰ τοὺς αἰρετικούς 20 φθέγγεται, ἐνεργούμενον αὐτὸν καὶ τῆς ἐτέρων βοηθείας δεόμενον ταῦτα πράττειν, ἅπερ ἔπρατε, λέγων. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ὅρα συγκαιαβάσεως ὑπερβολὴν· οὐκ εἶπε μὲν, ὅτι Οὐδὲν δέομαι τῆς ἐτέρων βοηθείας, ἀλλὰ, Μετ' ἐξουσίας πάντα πράττω· καὶ γὰρ Υἱὸς εἰμι γνήσιος τοῦ Θεοῦ, 25 καὶ τῆς αὐτῆς τῷ γεγεννηκότι δυνάμεως· παρητήσατο δὲ τέως διὰ τὰ πρόσαντες εἶναι τῷ ἀκούοντι. Ὅπερ γὰρ αἰεὶ λέγω, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι τὸ σπουδαζόμενον ἦν τῷ Χριστῷ οὐχ οὔτω τέως τὴν ἀξίαν ἐκκαλύψαι τὴν ἑαυτοῦ, ὡς

10. Αὐτόθι 2, 2.

11. Ἦσ. 42, 3 καὶ Ματθ. 12, 20.

12. Ματθ. 12, 19.

μολόγουν ὅμως τοῦτο ἕνεκα τῶν Ἰουδαίων, διὰ νὰ μὴ ἀποκλεισθοῦν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν. Ἄλλ' ἐδῶ τὸ πᾶν ὑπηνίχθη διὰ τῆς νυκτερινῆς του παρουσίας. Τί εἶπε λοιπὸν αὐτός; «Διδάσκαλε, γνωρίζομεν ὅτι ἦλθες ὡς διδάσκαλος ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα κάμνεις ἐσύ, ἐὰν δὲν εἶναι ὁ Θεὸς μαζί του»¹⁰.

2. Ἀκόμη πρὸς τὰ χαμηλὰ στρέφεται ὁ Νικόδημος, ἀκόμη ἔχει ἀνθρωπίνην ιδέαν περὶ αὐτοῦ καὶ συζητεῖ ὡς νὰ πρόκειται περὶ Προφήτου, ~~χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ φαντασθῇ~~ τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸν ἀπὸ τὰ θαύματα. «Γνωρίζομεν, λέγει, ὅτι ἔχεις ἔλθει ὡς διδάσκαλος ἀπὸ τὸν Θεόν. Διατί λοιπὸν ἔρχεσαι νύκτα καὶ κρυφὰ πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ περὶ τοῦ Θεοῦ; πρὸς ἐκεῖνον ποῦ ἔχει ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεόν; Διατί δὲν ὀμιλεῖς μὲ θάρρος; Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς οὔτε αὐτὸ εἶπεν, οὔτε τὸν ἐξήλεγξεν. «Διότι κάλαμον ραγισμένον δὲν θὰ τὸν σπάσῃ, λέγει, καὶ ξύλον ποῦ καίεται, δὲν θὰ τὸ σβήσῃ¹¹. Καὶ ὁ ἴδιος πάλιν λέγει: «Δὲν θὰ φιλονεικῇ, οὔτε θὰ φωνάζῃ»¹², καὶ πάλιν· «Δὲν ἦλθα διὰ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον»¹³.

«Κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ αὐτὰ τὰ θαύματα, ἐὰν δὲν εἶναι ὁ Θεὸς μαζί του». Ἐκεῖνος λοιπὸν ὀμιλεῖ ἀκόμη σύμφωνα μὲ τοὺς αἰρετικούς, λέγων ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἄλλον κινεῖται καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην τῆς βοηθείας ἄλλων διὰ νὰ κάμῃ αὐτά, ποῦ ἔκαμνε. Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; Βλέπε τὴν ὑπερβολικὴν ~~του ἐπιείκειαν~~. Δὲν εἶπε· Δὲν ἔχω ἀνάγκην τῆς βοηθείας ἄλλων, ἀλλά: Μὲ ἰδικὴν μου δύναμιν κάμνω αὐτά. Διότι εἶμαι ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχω τὴν αὐτὴν δύναμιν μὲ τὸν Γεννήτορα. Προηγουμένως ὅμως ἀπέφυγε νὰ ἐκφρασθῇ, διὰ νὰ προσελκύσῃ τὸν ἀκροατὴν πρὸς αὐτόν. Διότι ἐκεῖνο ποῦ λέγω πάντοτε, αὐτὸ θὰ εἰπῶ καὶ τώρα, ὅτι δηλαδὴ τὸ σπευδαιότερον διὰ τὸν Χριστὸν δὲν ἦτο ν' ἀποκαλύψῃ τὴν ἀξίαν του, ὅσον τὸ νὰ πείσῃ,

13. Ἰω. 12, 47.

τὸ πείσαι ὅτι οὐδὲν ἐξ ἐναντίας ἔπρατιε τῷ Πατρὶ. Διὰ τοῦτο ἐν μὲν τοῖς ῥήμασι πολλαχοῦ μειριάζων φαίνεται, ἐν δὲ τοῖς πράγμασιν οὐ οὕτω ποιῶν. Ὅταν γὰρ θαυματουργῆ, μετ' ἐξουσίας πάντα ποιεῖ, λέγων «Θέλω, καθαρίσθητι». «Τα-
 5 λιθά, ἀνάστηθι». «Ἐκτεινον τὴν χειρὰ». «Ἀγέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι». «Σιώπα, πεφίμωσο». «Ἄρον τὸν κράσβατόν σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου». «Σοὶ λέγω, τὸ πονηρὸν δαιμόνιον, ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ». «Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». «Ἄν τις ὑμῖν εἴπῃ τί ποιεῖτε τοῦτο; ἑρεῖτε ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν
 10 ἔχει». «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ». «Ἐκούσατε ὅτι ἑρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ φονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει». «Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἄλιεῖς ἀνθρώπων».

15 Καὶ πανταχοῦ πολλὴν ὀρώμεν τὴν ἀνθεντίαν αὐτοῦ οὖσαν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς πράγμασιν οὐδεὶς ἂν ἐπελάβετο τῶν γινομένων. Πῶς γὰρ; Εἰ μὲν γὰρ μὴ ἐξήκει τὰ λεγόμενα, μηδὲ τέλος ἐλάμβανεν οἶον ἐκέλευεν, εἶχεν ἂν τις εἰπεῖν ἐκείνων, ὅτι ἀπονοίας ἦν τὰ ἐπιτάγματα· ἐπειδὴ δὲ ἐξέβαινε,
 20 καὶ ἄκοντας αὐτοὺς ἐπεσιτόμιζεν ἢ τοῦ τέλους τῶν γινομένων ἀλήθεια. Ἐπὶ δὲ τῶν λόγων ἠδύναντο πολλάκις, κατὰ τὴν αὐτῶν ἀναισχυντίαν, ἀπόνοιαν ἐπισκῆπτειν αὐτῷ.

Ὁ καὶ ἐπὶ τοῦ Νικοδήμου νῦν, φανερῶς μὲν οὐδὲν ὑψηλὸν φθέγγεται, αἰνιγματωδῶς δὲ αὐτὸν ἀνάγει τῆς τα-
 25 πεινότητος, διδάσκων ὅτι αὐτάρκης αὐτός ἐστιν ἐναντῷ εἰς τὴν τῶν θαυμάτων ἐπίδειξιν. Τέλειον γὰρ αὐτὸν ἐγέννησεν ὁ Πατήρ, καὶ αὐταρκοῦντα ἐναντῷ, καὶ οὐδὲν ἀτελὲς ἔχοντα.

14. Μάρκ. 1, 41.

15. Ματθ. 12, 13.

16. Μάρκ. 4, 39.

17. Μάρκ. 5, 8.

18. Ματθ. 15, 28.

19. Μάρκ. 11, 3.

20. Λουκ. 23, 43.

21. Ματθ. 5, 21-22.

14α. Μάρκ. 5, 4.

15α. Ματθ. 9, 5.

16α. Μάρκ. 2, 11.

ὅτι δὲν ἔκαμνε τίποτε τὸ ἀντίθετον πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Πατρός. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ λόγια φαίνεται συχνὰ μετριοπαθής, ἐνῶ εἰς τὰ ἔργα δὲν κάμνει τοῦτο. Διότι, ὅταν θαυματοουργῇ, κάμνει τὰ πάντα μὲ ἰδικήν του δύναμιν λέγων: «Θέλω, ἢμπορεῖς νὰ καθαρισθῆς»¹¹ καὶ «Ταλιθά, σήκω ἐπάνω»^{14α}. «Ἀπλωσε τὸ χέρι σου»¹⁵. «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου»^{15α}. «Σώπα, βουβάσου»¹⁶. «Πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὸ σπίτι σου»^{16α}. «Εἰς ἐσὲ λέγω, πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἔβγα ἔξω ἀπὸ αὐτόν»¹⁷. «Ἄς γίνῃ ὅπως θέλεις»¹⁸. «Καὶ ἐὰν σᾶς εἰπῇ κανεῖς διατί τὸ κάμνετε αὐτό; νὰ εἰπῆτε· Ὁ Κύριος τὸ ἔχει ἀνάγκην»¹⁹. «Σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου εἰς τὸν παράδεισον»²⁰. «Ἠκούσατε ὅτι εἶπαν εἰς τοὺς ἀρχαίους: Δὲν θὰ φονεύσης. Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, ὅτι καθένας πού ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον, πρέπει νὰ δικασθῇ»²¹. «Ἐλᾶτε ἀκολουθήσατέ με καὶ θὰ σᾶς κάμω ἀλιεῖς ἀνθρώπων»²².

Βεβαίως παντοῦ βλέπομεν, ὅτι τὸ κῦρος του ἦτο μεγάλο. Διότι εἰς τὴν πραγματικότητα κανεῖς δὲν θὰ ἢμποροῦσε νὰ κάμῃ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς. Μὲ ποῖον τρόπον; Διότι ἐὰν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔλεγεν αὐτός δὲν ἐπραγματοποιοῦντο καὶ δὲν ἐτελείωναν, ὅπως διέτασσε, θὰ ἢμποροῦσε κάποιος ἀπὸ ἐκείνους νὰ εἰπῇ, ὅτι ὅλαι αἱ ἐντολαὶ ἦσαν ἀποτελέσματα ἀνοησίας. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχον αἰσίαν ἔκβασιν, ἢ ἀλήθεια τῶν γεγονότων τοὺς ἀπεστόμωσε καὶ χωρὶς νὰ θέλουν. Διὰ τοῦ λόγου ὅμως ἢμποροῦσαν, ἔνεκα τῆς ἀναιδείας των, ν' ἀποδίδουν εἰς αὐτόν μωρίαν.

Αὐτὸ συμβαίνει καὶ τώρα μὲ τὸν Νικόδημον. Φανερώς μὲν δὲν λέγει τίποτε τὸ ὑψηλόν, αἰνιγματικῶς ὅμως ἀνυψώνει αὐτόν ἀπὸ τὴν ταπεινὴν γνώμην, διδάσκων ὅτι αὐτός εἶναι αὐτάρκης διὰ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ἐπιτέλειον τῶν θαυμάτων. Διότι ὁ Πατὴρ ἐγέννησεν αὐτόν τέλειον καὶ αὐτάρκη διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ χωρὶς καμμίαν ἀτέλειαν. Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν μὲ ποῖον τρόπον ἀποδεικνύει τοῦ-

Ἄλλ' ἴδωμεν δὲ πῶς αὐτὸ τοῦτο κατασκευάζει· Εἶπεν ἐκεῖνος· «Ραββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος, καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἦ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ». Ἐνόμισε μεγάλα τινὰ εἰρηκέναι, ταῦτα εἰρηκῶς
 5 περὶ τοῦ Χριστοῦ. Τί οὖν ὁ Χριστός; Δεικνὺς ὅτι οὐδὲ τῶν προτύρων τῆς προσηκούσης γνώσεως ἐπέβη, οὐδὲ ἐν τοῖς προπυλαίοις ἔστη, ἀλλ' ἔξω πον τῆς βασιλείας πλανᾶται ἔτι, καὶ αὐτός, καὶ ὅστις ἂν ἕτερος ταῦτα λέγη, καὶ οὐδέπω πρὸς τὴν ἀληθῆ παρεκνυσε γνώσιν, ὁ ταύτην περὶ τοῦ Μονογενοῦς
 10 ἔχων τὴν δόξαν· τί φησιν; Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῆ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ», τοιτέστιν, Ἐὰν σὺ μὴ γεννηθῆς ἄνωθεν, καὶ τὴν τῶν δογματίων παραλάβης ἀκριβείαν, ἔξω πον πλανᾶσαι, καὶ πόρρω τῆς βασιλείας εἶ τῶν οὐρανῶν.

Ἄλλ' οὕτω μὲν σαφῶς οὗ φησιν· ἵνα δὲ ἀνεπαχθέστερον ποιήσῃ τὸν λόγον, οὐ πρὸς αὐτὸν ἀποιεῖνται φανερῶς, ἀλλ' ἀορίστως λέγει· Ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ»· μονονουχὶ λέγων, ὅτι Καὶ σὺ, καὶ ὅστισοῦν ἕτερος ἢ τοιαῦτα περὶ ἐμοῦ δοξάζων, ἔξω πον τῆς βασιλείας ἐστίν· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο
 20 βουλόμενος κατασκευάσαι ταῦτα ἔλεγε, καὶ ἀνάρμοστος πρὸς τὰ εἰρημένα ἢ ἀπόκρισις ἦν. Ἰουδαῖοι μὲν οὖν εἰ ταῦτα ἠκούσαν, καταγελάσαντες ἀνεχώρησαν ἄν· οὗτος δὲ καὶ ἐν τοῦτο τὸ φιλομαθὲς δείκνυσι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀσαφῶς πολλαχοῦ φθέγγεται ὁ Χριστός, πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοὺς ἀκούοντας διαναστῆσαι βουλόμενος, καὶ προσεκτικωτέρους ἐργάσασθαι. Τὸ μὲν γὰρ σαφῶς λεχθέν, πολλάκις καὶ παραιρέχει τὸν ἀκροατὴν· τὸ δὲ ἀσαφὲς περιεργότερον αὐτὸν ποιεῖ καὶ σπουδαῖον.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐὰν μὴ γεννηθῆς ἄνωθεν, ἐὰν μὴ μετὰσχῃς Πνεύματος τοῦ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας,

το. Ὁ Νικόδημος εἶπεν εἰπεῖ· «Διδάσκαλε, γνωρίζομεν ὅτι σὺ ἦλθες ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς διδάσκαλος καὶ ὅτι κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμη αὐτὰ πού κάμνεις, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μαζί του». Ἐφαντάσθη, ὅτι εἶπε σπουδαῖά τινα περὶ τοῦ Χριστοῦ. Τί εἶπεν ὁ Χριστός; Ἀφοῦ τοῦ ἔδειξεν ὅτι δὲν εἶχε πλησιάσει οὔτε εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, ἀλλ' οὔτε εἰς τὰ προπύλαια δὲν ἐστάθη, ἀλλ' ὅτι περιπλανᾶται ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν καὶ αὐτὸς καὶ ὅποιος ἄλλος λέγει τέτοια, καὶ ὅτι δὲν εἶχε προσεγγίσει ἀκόμη πρὸς τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν, αὐτὸς πού εἶχεν αὐτὴν τὴν γνώμην περὶ τοῦ Μονογενοῦς, τί λέγει; «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σοῦ λέγω, ἐὰν δὲν γεννηθῆ κανεῖς ἀπὸ ἐπάνω, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Δηλαδή, ἐὰν σὺ δὲν ἔχῃς γεννηθῆ ἀπὸ ἐπάνω καὶ δὲν ἔχῃς λάβει τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων, κάπου ἔξω περιπλανᾶσαι καὶ εὐρίσκεσαι μακρὰν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Ἄλλὰ δὲν ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ σαφῶς. Ἄλλὰ διὰ νὰ κάμη ὀλιγώτερον ἐπαχθῆ αὐτὸν τὸν λόγον, δὲν ἀπευθύνεται φανερὰ εἰς τὸν Νικόδημον ἀλλὰ λέγει ἀορίστως· «Ἐὰν κανεῖς δὲν γεννηθῆ», σὰν νὰ λέγῃ: Εἴτε σὺ εἴτε κάποιος ἄλλος εἶναι, πού φαντάζεται τοιαῦτα περὶ ἐμοῦ, εὐρίσκεται κάπου ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν. Διότι, ἐὰν δὲν εἶχεν εἰπεῖ αὐτὰ μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ἢ ἀπάντησις δὲν θὰ ἦτο ἀνάλογος πρὸς ὅσα εἶχον λεχθῆ. Ἐὰν μὲν ἤκουαν αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι, θὰ ἀνεχώρουν περιγελάωντες. Ἄλλ' ὁ Νικόδημος καὶ εἰς αὐτὸ ἀποδεικνύει τὴν φιλομάθειάν του. Διὰ τοῦτο πολλὰς φορές ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ ἀσαφῶς, διότι θέλει νὰ προετοιμάσῃ τοὺς ἀκροατὰς διὰ τὴν ἐρώτησιν καὶ νὰ τοὺς κάμη προσεκτικώτεροι. Διότι ἐκεῖνο πού λέγεται μὲ σαφήνειαν, διαφεύγει συχνὰ τῆς προσοχῆς τοῦ ἀκροατοῦ. Ἄλλὰ τὸ ἀσαφές κάμη αὐτὸν περιεργότερον καὶ προσεκτικώτερον.

Ἐκεῖνο λοιπὸν πού εἶπε, σημαίνει τὸ ἐξῆς: Ἐὰν δὲν γεννηθῆς ἀπὸ ἐπάνω, ἐὰν δὲν μετάρχησθαι τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς ἀναγεννήσεως, δὲν ἠμπορεῖς νὰ λάβῃς

οὐ δύνασαι περὶ ἐμοῦ δόξαν λαβεῖν τὴν προσήκουσαν. Αὕτη γὰρ οὐ πνευματικὴ ἢ δόξα, ἀλλὰ ψυχικὴ. Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ εἶπε παραιτούμενος αὐτὸν πληῖσαι, τὰ παρ' ἐαυτοῦ συνεισενεγκόντα καὶ ὅσον ἐγχωρεῖ φθνεγξάμενον, ἀνάγει δὲ
 5 ἀνυπόπιως ἐπὶ τὴν μείζονα γινώσκον αὐτόν, λέγων· «Ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἄνωθεν». Τὸ «Ἄνωθεν» ἐνταῦθα, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φασιν, οἱ δὲ ἐξ ἀρχῆς. Τὸν γὰρ μὴ οὕτω γεννηθέντα, οὐ δυνατὸν ἰδεῖν, φησί, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐαυτὸν ἐνταῦθα δεικνύς, καὶ δηλῶν ὅτι οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ὄ-
 10 ρώμενον μόνον, ἀλλ' ἐτέρων ἡμῖν ὀφθαλμῶν δεῖ, ὥστε ἰδεῖν τὸν Χριστόν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Νικόδημος, φησί· «Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέρον ὦν;». Ραββὶ αὐτὸν καλεῖς, καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἐληλυθέναι λέγεις, καὶ οὐδέχῃ τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ
 15 τὴν πολλοὺς θορούβους ἐπεισάγουσαν λέξιν φθέγγῃ πρὸς τὸν διδάσκαλον; Τὸ γὰρ, «Πῶς», τοῦτο, τῶν οὐ σφόδρα πιστευόντων ἐστὶν ἐπαπόρησις, τῶν ἀπὸ τῆς ὄντων ἔτι. Ἐπεὶ καὶ ἡ Σάρρα διὰ τοῦτο ἐγέλασεν, ἐπειδὴ τὸ Πῶς εἶπε· καὶ ἄλλοι πολλοὶ τοῦτο ζητήσαντες, τῆς πίστεως ἐξέπεσον.

20 3. Οὕτω καὶ αἰρετικοὶ μένουσιν ἐπὶ τῆς αἰρέσεως, ταύτην πολλαχοῦ τὴν λέξιν ἐπιζητοῦντες, οἱ μὲν λέγοντες, Πῶς ἐσαρκώθη; οἱ δὲ λέγοντες, Πῶς ἐγεννήθη; καὶ τῆ τῶν οικείων λογισμῶν ἀσθενείᾳ τὴν ἄπειρον ἐκείνην ὑποβάλλοντες οὐσίαν. Ἄπερ οὖν εἰδότας φεύγειν χρὴ τὴν ἄκαιρον ταύτην
 25 πολυπραγμοσύνην. Οὔτε γὰρ τὸ Πῶς εἴσονται καὶ οἱ ταῦτα ζητοῦντες, καὶ πίστεως ἐκπεσοῦνται τῆς ὀρθῆς. Διὰ τοῦτο καὶ οὗτος διαπορῶν, τὸν τρόπον ἐπιζητεῖ (καὶ γὰρ συνῆκεν ὅτι καὶ πρὸς αὐτὸν λέγεται τὸ λεγόμενον), καὶ θορουβεῖται καὶ

περὶ ἐμοῦ τὴν προσήκουσαν γνώμην. Ἡ ἰδική σου γνώμη δὲν εἶναι πνευματική, ἀλλὰ ζωϊκή. Ἄλλὰ δὲν ἐκρησιμοποίησεν αὐτὰ τὰ λόγια ἀποφεύγων νὰ φοβίση τὸν Νικόδημον, ὁ ὁποῖος ὠμίλησεν ὅσον ἐπέτρεπον εἰς αὐτὸν αἱ γνώσεις του, ὁδηγεῖ δὲ αὐτὸν χωρὶς ὑποψίαν εἰς μεγαλυτέραν γνώσιν λέγων: «Ἐὰν κανεῖς δὲν γεννηθῆ ἀπὸ ἐπάνω». Αὐτὸ τὸ «Ἀπὸ ἐπάνω» ἄλλοι τὸ ἐξηγοῦν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Διότι, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐγεννήθη τοιοῦτοτρόπως, δὲν εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ ἰδῆ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, σημαίνων ἐδῶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ δηλῶν, ὅτι δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ ποῦ βλέπομεν, ἀλλ' ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλων ὀφθαλμῶν διὰ νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστόν.

Ὅταν ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Νικόδημος, εἶπε· «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γεννηθῆ ἓνας ἄνθρωπος, ὅταν εἶναι γέρον;». Διδάσκαλον ὀνομάζεις αὐτὸν καὶ παραδέχεσαι ὅτι ἔχει ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ δὲν παραδέχεσαι τὰ λόγια του καὶ ἀναφέρεις εἰς τὸν διδάσκαλον τὴν λέξιν, ποῦ ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ πολὺ μεγάλην σύγχυσιν. Διότι ἐκεῖνο τὸ «Πῶς» προκαλεῖ ἀπορίαν ὅχι μόνον εἰς τοὺς πιστεύοντας πάρα πολὺ, ἀλλὰ προσέτι καὶ εἰς αὐτοὺς ποῦ εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Καὶ μάλιστα ἡ Σάρρα δι' αὐτὸ ἐγέλασεν, ἐπειδὴ εἶπε τὸ Πῶς. Ἄλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ποῦ ἔκαμαν τὴν ἰδίαν ἐρώτησιν, ἐξέφυγαν ἀπὸ τὴν πίστιν.

3. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ αἵρετικοὶ ἐπιμένουν εἰς τὴν αἵρεσιν μὲ τὸ νὰ ἐρωτοῦν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἄλλοι μὲν λέγοντες, Πῶς ἐσαρκώθη; ἄλλοι δέ, Πῶς ἐγεννήθη; ὑποβάλλοντες εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἰδικῶν των γνώσεων τὴν ἄπειρον ἐκείνην οὐσίαν. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὴν ἄκαιρον αὐτὴν πολυπραγμοσύνην. Διότι ὅσοι ζητοῦν αὐτά, οὔτε τὸ Πῶς θὰ μάθουν καὶ ἐπὶ πλέον θὰ ἐκφύγουν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Νικόδημος εἰς ἀπορίαν περιελθὼν ἐρευνᾷ τὸν τρόπον (διότι ἐκατάλαβεν, ὅτι αὐτὰ ποῦ ἔλεγεν ὁ Χριστὸς εἰς αὐτὸν ἀπέβλεπον), τaráσσεται καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ ζά-

ἰλιγγιᾷ καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ ἐστίν, ἐλθὼν μὲν ὡς εἰς ἄνθρωπον, ἀκούων δὲ μείζονα ἢ παρὰ ἀνθρώπου, καὶ ἃ μηδεὶς ἤκουσε πάντοτε· καὶ ὅταν ἴσταιται μὲν πρὸς τὸ ὕψος τῶν λεγομένων τέως, σκοιοῦται δέ, καὶ οὐχ ἴσταιται, πανταχοῦ
5 περιφερόμενος καὶ συνεχῶς ἐκπίπτων τῆς πίστεως.

Διὸ καὶ ἐπιμένει κατασκευάζων τὸ ἀδύνατον, ὥστε εἰς σαφειέραν αὐτὸν ἐκκαλέσασθαι διδασκαλίαν. «Μὴ δύναται» γὰρ, φησὶν, «ἄνθρωπος εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεγεννηθῆναι;». Ὅρατε πῶς, ὅταν
10 τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς ἐπιτρέψῃ τις τὰ πνευματικὰ καὶ καταγέλαστα φθέγγεται καὶ ληρεῖν δοκεῖ καὶ μεθύειν, ὅταν περιεργάζεταιται παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν τὰ εἰρημένα, καὶ μὴ δέχεται τὴν τῆς πίστεως συγκατάθεσιν;

Ἦκουσε γεννήσεως πνευματικῆς καὶ οὐκ ἐνόησε πνευματικὴν, ἀλλ' εἰς τὴν ταπεινότητα τῆς σαρκὸς καθείλκυσε τὸ εἰρημένον καὶ μέγα δόγμα οὕτω καὶ ὑψηλὸν τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας ἐξήρτησε. Διὰ τοῦτο λοιδωρίας πλάττει λοιπὸν καὶ ἀπορίας καταγελάστους. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι «Ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος».
15 Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ τὴν αἰδῶ τὴν ἐν Χριστῷ φυλάττει. Οὐ γὰρ ἔσκωψε τὸ λεχθέν, ἀλλ' ἀδύνατον εἶναι νομίζων, ἐσίγησε. Δύο γὰρ ἦν τὰ ἄπορα, ἢ τε γέννησις ἢ τοιαύτη, ἢ τε βασιλεία. Οὔτε γὰρ βασιλείας ὄνομα ἠκούσθη παρὰ Ἰουδαίοις ποτέ, οὔτε γεννήσεως τοιαύτης. Ἄλλὰ τέως περὶ
25 τὸ πρότερον ἴσταιται, ὃ μάλιστα αὐτοῦ τὴν διάνοιαν κατέσεισε.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες μὴ λογισμῶ τὰ περὶ Θεοῦ ζητοῦμεν, μηδὲ ὑπὸ τὴν ἀκολουθίαν τὴν παρ' ἡμῖν ἄγωμεν τὰ ἐκεῖθεν, μηδὲ ἀνάγκη φύσεως ὑποβάλλωμεν· ἀλλ' εὐσεβῶς πάντα νοῶμεν, πιστεύοντες ὡς εἶπον αἱ Γραφαί. Ὁ γὰρ περίεργος

λην καὶ εὐρίσκεται εἰς ἀμηχανίαν, διότι, ἐνῶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦλθεν εἰς ἄνθρωπον, ἀκούει περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἀκούσει κανεὶς ποτέ. Καὶ ἀνυψώνει τὴν διάνοιάν του πρὸς τὸ ὕψος τῶν μέχρι τότε λόγων, ἀλλὰ συσκοτίζεται καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ μείνη σταθερὸς καὶ περιφέρεται παντοῦ καὶ συνεχῶς ἐκφεύγει ἀπὸ τὴν πίστιν.

Δι' αὐτὸ ἐπιμένει νὰ ἐπιχειρῇ τὰ ἀδύνατα, ὥστε νὰ προσκαλέσῃ τὸν Ἰησοῦν εἰς σαφεστέραν διδασκαλίαν. Διότι λέγει: «Μήπως ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ εἰσέλθῃ διὰ δευτέραν φοράν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του καὶ νὰ γεννηθῆ;». Βλέπετε πῶς, ὅταν ἐμπιστευθῆ κανεὶς τὰ πνευματικὰ εἰς τὰς ἰδικὰς του γνώσεις, λέγει γελοῖα πράγματα καὶ φαίνεται ὅτι φλυαρεῖ καὶ μεθύει, ὅταν παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ ἐρευνᾷ μὲ περιέργειαν τὰ λεχθέντα καὶ δὲν δέχεται τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως;

Ἦκουσε περὶ γεννήσεως πνευματικῆς καὶ δὲν ἀντελήφθη, ὅτι αὐτὴ ἦτο πνευματικὴ, ἀλλὰ κατεβίβασε τὸ λεχθὲν εἰς τὴν εὐτέλειαν τῆς σαρκὸς καὶ ἐξήρτησε τὸ τόσον μεγάλο καὶ ὑψηλὸν δόγμα ἀπὸ τὴν φυσικὴν σειρὰν. Διὰ τοῦτο ἐπινοεῖ ἤδη φλυαρίας καὶ ἀπορίας γελοίας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα»²³, Ἐν τούτοις ὅμως ὁ Νικόδημος διατηρεῖ τὴν εὐσέβειάν του πρὸς τὸν Χριστόν. Διότι δὲν κατεγέλασε τὸ λεχθὲν, ἀλλ' ἐσιώπησεν, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον. Διότι δύο ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσουν ἀπορίαν, ἡ τοιαύτη γέννησις καὶ ἡ βασιλεία. Διότι οὔτε τὸ ὄνομα τῆς βασιλείας εἶχεν ἀκουσθῆ ποτὲ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οὔτε τοιαύτης γεννήσεως. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιμένει εἰς τὸ προηγούμενον, τὸ ὁποῖον διηγεῖρε πάρα πολὺ τὴν διάνοιάν του.

Ἔχοντες λοιπὸν αὐτὰ ὑπ' ὄψιν, ἅς μὴ ἐρευνῶμεν τὰ θεῖα διὰ τοῦ συλλογισμοῦ, ἅς μὴ ἀποδώσωμεν ἐκεῖνα εἰς τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν πραγμάτων καὶ ἅς μὴ τὴν ὑπο-

καὶ πολυπράγμων κερδαίνει μὲν οὐδέν, πρὸς δὲ τῷ τὸ ζητούμενον μὴ εὐρεῖν καὶ δίκην δώσει τὴν ἐσχάτην.

Ἦκουσας ὅτι ἐγέννησε· πίστευσον ὅπερ ἤκουσας· τὸ δὲ πῶς, μὴ ζήτηι, μηδὲ διὰ τοῦτο ἀνέλγης τὴν γέννησιν. Ἄγνωμοσύνης γὰρ ταῦτα ἐσχάτης. Εἰ γὰρ οὗτος ἀκούσας γέννησιν, οὐκ ἐκείνην τὴν ἀπόρητον, ἀλλὰ ταύτην τὴν κατὰ χάριν, ἐπειδὴ μηδὲν μέγα περὶ αὐτῆς ὑπόπτευσεν, ἀλλὰ ἀνθρώπινα καὶ γεῶδη, διὰ τοῦτο ἐσκοιώθη καὶ ἠπόρησεν. Οἱ τὴν φρικωδεστάτην ἐκείνην καὶ πάντα ὑπερβαίνουσιν
10 καὶ λόγον καὶ νοῦν περιεργαζόμενοι καὶ πολυπραγμονοῦντες, πόσης ἂν εἶεν ἄξιοι τιμωρίας; Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ σκοτιόδιον, ὡς ἀνθρώπινος λογισμός, ἀπὸ τῆς γῆς πάντα φθεγγόμενος καὶ μὴ ἀνεχόμενος φωτίζεσθαι ἄνωθεν. Πολλὴν γὰρ ἔχει τὴν ἰλὺν τὸ γεῶδες τῶν λογισμῶν.

Διὰ τοῦτο τῶν ἄνωθεν ἡμῖν ναμάτων χρεία, ἵνα τῆς ἰλύος ὑφιζανούσης, ὅσον αὐτοῦ καθαρὸν, τοῦτο ἄνω φέρεται καὶ τοῖς ἐκεῖσε διδάγμασιν ἀναμιγνύηται. Γίνεται δὲ τοῦτο, ὅταν καὶ ψυχὴν εὐγνώμονα καὶ ὀρθὸν ἐπιδειξώμεθα βίον. Ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ ἀπὸ τρόπων διεφθαρμένων, οὐκ ἀπὸ
20 πολυπραγμοσύνης μόνον ἀκαίρου, σκοιωθῆναι τὴν διάνοιαν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος Κορινθίοις ἔλεγε· «Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρωμα. Οὕπω γὰρ ἠδύνασθε, ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε. Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρεις καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε;».

Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους δέ, καὶ πολλαχοῦ τῶν πονηρῶν δογμάτων ταύτην ἴδοι τις ἂν τὸν Παῦλον τὴν αἰτίαν

βάλλωμεν εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάγκην, ἀλλ' ἄς τὰ σκεπτώμεθα ὅλα μὲ εὐσέβειαν, πιστεύοντες εἰς τὰ λόγια τῶν Γραφῶν. Διότι ὁ περίεργος καὶ ὁ πολυάσχολος δὲν κερδίζει τίποτε, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκει αὐτὸ ποῦ ζητεῖ, θὰ τιμωρηθῇ μὲ τὴν ἐσχάτην ποινήν.

Ἦκουσες ὅτι τὸν ἐγέννησεν ὁ Πατήρ. Πίστευε εἰς αὐτὸ ποῦ ἤκουσες. Τὸ πῶς, μὴ ζητῆς, μήτε δι' αὐτὸ ν' ἀρνηθῆς τὴν γέννησιν. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης. Διότι, ἂν ὁ Νικόδημος, ὅταν ἤκουσε περὶ γεννήσεως, ἠννόησεν ὄχι τὴν μυστικὴν, ἀλλὰ αὐτὴν ποῦ γίνεται σύμφωνα μὲ τὴν χάριν, ἐπειδὴ δὲν ἐσκέφθη περὶ αὐτῆς κάτι τὸ μεγάλο, ἀλλὰ κάτι τὸ ἀνθρώπινον καὶ γήϊνον, δι' αὐτὸ περιῆλθεν εἰς ἀμφιβολίαν καὶ εἰς σύγχυσιν. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τὴν φοβερὰν αὐτὴν γέννησιν, ἢ ὁποῖα ὑπερβαίνει καὶ τὴν λογικὴν καὶ τὸν νοῦν, μετὰ περιεργείας ἐρευνοῦν καὶ ἐξετάζουν, ποίας τιμωρίας ἄξιοι θὰ εἶναι; Διότι τίποτε δὲν γεννᾷ τόσον σκότος, ὅσον ὁ ἀνθρώπινος λογισμός, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ πάντοτε διὰ τὰ γήϊνα καὶ δὲν ἀνέχεται τὸν ἄνωθεν φωτισμόν. Διότι μεγάλην φαυλότητα ἔχουν οἱ γήϊνοι λογισμοί.

Διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην τῶν θείων ναμάτων, ἵνα, ἀφοῦ κατακαθήσῃ ὁ πηλός, ὅσον μείνει καθαρόν, αὐτὸ φέρεται πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ἀναμιγνύεται μὲ τὰ ἐκεῖ διδάγματα. Ἐπιτυγχάνεται δὲ αὐτό, ὅταν ἐπιδείξωμεν καὶ εὐσεβῆ ψυχὴν καὶ ὀρθὸν βίον. Διότι εἶναι δυνατὸν ἢ διάνοια νὰ σκοτισθῇ ὄχι μόνον ἀπὸ ἀνεπίκαιρον περιέργειαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ διεστραμμένα ἤθη. Δι' αὐτοῦ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν εἰς τοὺς Κορινθίους: «Γάλα σᾶς ἐπότισα καὶ ὄχι τροφήν. Διότι δὲν ἠμπορούσατε νὰ τὴν δεχθῆτε, ἀλλ' οὔτε καὶ τώρα ἀκόμη ἠμπορεῖτε. Διότι εἴσθε ἀκόμη σαρκικοί. Διότι, ὅταν ὑπάρχη μεταξὺ σας ζηλοτυπία καὶ φιλονεικία καὶ διαιρέσεις, δὲν εἴσθε σαρκικοί;»²⁴.

Καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν του καὶ ἄλλοῦ ἠμπορεῖ νὰ ἰδῇ κανεὶς, ὅτι ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι αὐτὴ εἶναι

εἶναι λέγοντα. Τὴν γὰρ ἐμπαθῆ ψυχὴν οὐ δύνασθαι μέγα τι γενναῖον ἰδεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ τινος λήμης θολουμένην, ἀμβλυωπίαν ὑπομένειν τὴν χαλεπωτάτην. Ἐκκαθάρωμεν οὖν ἑαυτούς, φωτίσωμεν φῶς γνώσεως, μὴ σπείρωμεν ἐπ' ἀ-
 5 κάνθαις. Τί δὲ τὸ τῶν ἀκανθῶν πλῆθος, ἴσπε, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν. Καὶ γὰρ πολλάκις ἠκούσατε τοῦ Χριστοῦ, τὴν μέριμναν τοῦ παρόντος βίου καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ πλούτου τῶν τῶν ἀκανθῶν καλοῦντος ὀνόματι. Καὶ εἰκότως. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖναι ἀκαρποὶ, οὕτω καὶ ταῦτα. Καθάπερ ἐκεῖναι τοὺς
 10 ἀπιομένους σπαράττουσιν, οὕτω καὶ ταῦτα τὰ πάθη. Καὶ ὥσπερ εὐάλωτοι τῷ πυρὶ, καὶ μισηταὶ τῷ γεωργοῦντι αἱ ἀκανθαί, οὕτω καὶ τὰ τοῦ κόσμου πράγματα. Καὶ ὥσπερ ἐν ταῖς ἀκάνθαις θηρία κρύπτονται, καὶ ἔχεις καὶ σκορπίοι, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀπάτῃ τοῦ πλούτου.

15 Ἄλλ' ἐπαφῶμεν τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος, ἵνα καὶ τὰς ἀκάνθας δαπανήσωμεν καὶ τὰ θηρία φυγαδεύσωμεν, ἵνα καθαρὰν παράσχωμεν τῷ γεωργῷ τὴν ἄρουραν, καὶ μετὰ τὸ καθᾶραι τοῖς πνευματικοῖς αὐτὴν ἀρδεύσωμεν νάμασι. Φυτεύσωμεν τὴν καιάκαρπον ἐλαίαν, τὸ ἡμερώτατον φυτόν, τὸ
 20 ἀειθαλές, τὸ φωτιστικόν, τὸ θρεπτικόν, τὸ ὑγιείας ποιητικόν. Ταῦτα πάντα ἡ ἐλεημοσύνη ἔχει, ὡς σφραγὶς οὓσα μετὰ τῶν κεκτημένων αὐτήν. Τοῦτο οὐδὲ θάνατος ἐπελθὼν ξηραίνει τὸ φυτόν, ἀλλ' ἔσθηκεν ἀεὶ φωτίζον τὴν διάνοιαν, τρέφον τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς, τὴν ἰσχὺν δυνατωτέραν ἐργα-
 25 ζόμενον. Ἄν ταύτην ἔχωμεν διηνεκῶς, δυνησόμεθα μετὰ παρορησίας καὶ τὸν νυμφίον ἰδεῖν, καὶ εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσελθεῖν· οὐ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 30 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἡ αἰτία τῶν διεστραμμένων δογμάτων. Διότι ἡ ἔμπαθης ψυχὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῇ κάτι μεγάλο καὶ γενναῖον, ἀλλὰ σὰν νὰ θολώνῃ ἀπὸ κάποιαν λήμην, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπομένη τὴν δυσκολωτάτην ἀμβλυωπίαν. Ἐὰς καθάρισωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἄς τοὺς φωτίσωμεν μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ ἄς μὴ ρίπτωμεν τὸν σπόρον εἰς τὰς ἀκάνθας. Πόση δὲ εἶναι ἡ ἀφθονία τῶν ἀκανθῶν, γνωρίζετε, ἔστω καὶ ἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν. Διότι πολλὰς φορὰς ἠκούσατε τὸν Χριστὸν νὰ ἀποκαλῆ τὴν φροντίδα τοῦ παρόντος βίου καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ πλούτου μὲ τὸ ὄνομα τῶν ἀκανθῶν. Καὶ δικαίως. Διότι ὅπως ἐκεῖναι δὲν παράγουν καρπὸν, ἔτσι καὶ τὰ πλούτη. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖναι κεντοῦν τοὺς ἀπτομένους, ἔτσι καὶ αὐτὰ τὰ πάθη. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αἱ ἀκανθαὶ εἶναι εὐκόλον νὰ παραδοθοῦν εἰς τὸ πῦρ καὶ εἶναι μισηταὶ εἰς τοὺς γεωργούς, ἔτσι εἶναι καὶ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰς ἀκάνθας κρύπτονται θηρία καὶ ἔχιδναι καὶ σκορπιοί, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ πλούτου.

Ἄλλ' ἄς μιμηθῶμεν τὸ πῦρ τοῦ πνεύματος, διὰ νὰ ἐξαφανίσωμεν τὰς ἀκάνθας καὶ διὰ νὰ ἐκδιώξωμεν τὰ θηρία, ὥστε νὰ παραδώσωμεν τὸν ἀγρὸν καθαρὸν εἰς τὸν γεωργὸν καὶ μετὰ τὸν καθαρισμὸν ἄς τὸν ποτίσωμεν μὲ τὰ πνευματικὰ νάματα. Ἐὰς φυτεύσωμεν τὴν πολύκαρπον ἐλαίαν, τὸ ἡμερώτατον καὶ ἀειθαλὲς φυτὸν, αὐτὸ ποὺ φωτίζει, ποὺ τρέφει, ποὺ παρέχει ὑγείαν. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχει μέσα τῆς ἡ ἐλεημοσύνης ἢ ὁποῖα εἶναι σὰν σφραγὶς ἐκείνων ποὺ τὴν ἀσκοῦν. Αὐτὸ τὸ φυτὸν δὲν τὸ ξηραίνει οὔτε ὁ θάνατος, ὅταν ἔλθῃ, ἀλλὰ στέκει πάντοτε διὰ νὰ φωτίζῃ τὸν νοῦν, διὰ νὰ τρέφῃ τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ κάμνῃ δυνατωτέρα τὴν δύναμιν. Ἐὰν ἔχωμεν αὐτὴν διαρκῶς, θὰ ἠμπορέσωμεν μὲ ἐμπιστοσύνην καὶ τὸν νυμφίον νὰ ἴδωμεν καὶ εἰς τὸν νυμφῶνα νὰ εἰσέλθωμεν. Εἶθε τοῦτο νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

«Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω σοι Ἐὰν μή τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».

1. Τὰ παιδιά τὰ μικρὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς διδά-
 5 σκάλους φοιτῶντα καὶ δέχεται τὰ μαθήματα καὶ ἀποδίδωσι
 καὶ οὐδέποτε παύεται ταύτης τῆς κτήσεως, ἀλλ' ἔστιν ὅτι
 καὶ τὰς νύκτας προσιῆθαι ταῖς ἡμέραις, καὶ ταῦτα ὑπὲρ
 ἐπικλήρων καὶ προσκαίρων πραγμάτων παρ' ὑμῶν ἀναγκά-
 ζεται ποιεῖν. Ἀλλ' οὐχ ὑμᾶς τοὺς ἐν ἡλικίᾳ γενομένους ἡ-
 10 μεῖς τοσαῦτον ἀπαιτοῦμεν πόνον, ὅσον ὑμεῖς τοὺς παῖδας
 τοὺς ὑμετέρους. Οὐ γὰρ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἀλλὰ δύο
 μόνον τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας παρακαλοῦμεν προσέχειν τοῖς
 λεγομένοις πρὸς βραχὺ τῆς ἡμέρας μέρος, ὥστε κοῦφον
 ὑμῖν γενέσθαι τὸν πόνον. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ μικρὸν διαξαί-
 15 νομεν ὑμῖν τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα, ἵνα μετ' εὐκολίας
 ἐξῆ λαθεῖν ὑμῖν αὐτὰ καὶ τοῖς ταμείοις ἐναποθέσθαι τῆς
 διανοίας καὶ οὕτω πάντα διὰ μνήμης ποιεῖσθαι σπουδάζειν,
 ὡς δύνασθαι καὶ ἀπαγγέλλειν αὐτὸ μετὰ ἀκριθείας ὑμᾶς·
 πλὴν εἰ μή τις σφόδρα ὑπνηλὸς εἴη καὶ νωθὴς καὶ παιδίου
 20 μικροῦ ραθυμότερος.

Ἀλλὰ φέρε πάλιν ἀψώμεθα τῆς ἀκολουθίας τῶν ἔμ-
 προσθεν εἰρημένων καὶ ἴδωμεν πῶς τοῦ Νικοδήμου καταπε-
 σόντιος καὶ πρὸς τὴν ἐνταῦθα γέννησιν ἔλκοντις τὸ εἰρημένον
 καὶ λέγοντις ἀδύνατον εἶναι γέροντα γεννηθῆναι ἄνωθεν, ὃ
 25 Χριστὸς σαφέστερον ἀποκαλύπτει τῆς γεννήσεως τὸν τρόπον,
 ἔχοντα μὲν καὶ οὕτω δυσκολίαν τῷ ψυχικῶς ἐρωτῶντι, δυ-
 νάμενον δὲ ὁμῶς ἀπὸ τῆς ταπεινότητος ἀναγαγεῖν τὸν ἀ-
 κούοντα.

Τί γὰρ φησιν; «Ἀμὴν λέγω σοι Ἐὰν μή τις γεννηθῆ
 30 ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βα-

«Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς: Ἀλήθεια σοῦ λέγω, ἐὰν δὲν γεννηθῆ κανεὶς ἀπὸ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»¹.

1. Τὰ μικρὰ παιδιὰ πηγαίνουν συνήθως κάθε ἡμέραν εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ λαμβάνουν μαθήματα καὶ διαβάζουν καὶ ποτὲ δὲν παύουν νὰ κάμνουν αὐτό, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τὰς νύκτας προσθέτουν εἰς τὰς ἡμέρας, ἀναγκάζονται δὲ ἀπὸ σᾶς νὰ κάμνουν αὐτὰ χάριν ἀσταθῶν καὶ προσκαίρων πραγμάτων. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ζητοῦμεν ἀπὸ σᾶς, πὺ εὐρίσκεσθε εἰς ὄριμον ἡλικίαν, τόσον κόπον, ὅσον σεῖς ζητεῖτε ἀπὸ τὰ παιδιὰ σας. Διότι ὄχι κάθε ἡμέραν, ἀλλὰ μόνον δύο ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος σᾶς προτρέπομεν νὰ προσέχετε εἰς τὰ λεγόμενά μας καὶ μάλιστα μικρὸν μέρος τῆς ἡμέρας, διὰ νὰ εἶναι ὁ κόπος σας ἐλαφρὸς. Δι' αὐτὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποσπῶμεν πρὸς χάριν σας τὰ ὅσα λέγονται εἰς τὰς Γραφάς, διὰ νὰ ἠμπορέσετε νὰ τὰ δεχθῆτε εὐκολώτερον καὶ νὰ τὰ τοποθετήσετε εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς διανοίας σας, ὥστε νὰ ἠμπορῆτε νὰ τὰ μεταδίδετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἐκτὸς ἐὰν κανεὶς ἀπὸ σᾶς εἶναι πάρα πολὺ ὑπναλέος καὶ ἀδρανῆς καὶ νωθρότερος ἀπὸ μικρὸ παιδί.

Ἀλλ' ἐμπρός, ἄς θίξωμεν πάλιν μὲ τὴν σειρὰν αὐτὰ πὺ ἐλέχθησαν εἰς τὰ προηγούμενα καὶ ἄς ἴδωμεν πῶς, ὅταν ὁ Νικόδημος ἐξέπεσεν εἰς τὰ ταπεινὰ καὶ ἰσχυρίζετο, ὅτι τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀνεφέρετο εἰς τὴν γηϊνὴν γέννησιν καὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἕνας γέρων νὰ γεννηθῆ ἄνωθεν, ὁ Χριστὸς ἐξηγεῖ καθαρώτερον τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως, ὁ ὁποῖος ἦτο δύσκολον νὰ γίνῃ κατανοητὸς ἀπὸ αὐτόν, πὺ ἠρώτα κατὰ γηϊνον τρόπον, ἀλλ' ὁ ὁποῖος ὅμως ἠμποροῦσε ν' ἀνυψώσῃ τὸν ἀκροατὴν ἐπάνω ἀπὸ τὰ ταπεινά.

Καὶ τί τοῦ λέγει; «Ἀλήθεια σοῦ λέγω, ἐὰν δὲν γεννηθῆ κανεὶς ἀπὸ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλ-

σιλείαν τοῦ Θεοῦ». Ὁ δὲ διὰ τούτου δηλοῖ, τοῦτό ἐστι· Σὺ μὲν ἀδύνατον αὐτὸ φῆς εἶναι, ἐγὼ δὲ οὕτως αὐτὸ σφόδρα δυνατὸν εἶναι λέγω, ὡς καὶ ἀναγκαῖον εἶναι καὶ μηδὲ δυνατὸν ἄλλως σωθῆναι. Τὰ γὰρ ἀναγκαῖα, σφόδρα ἡμῖν εὐ-
 5 κολα πεποίηκεν ὁ Θεός. Ἡ μὲν γὰρ γῆϊνη γέννησις ἢ κατὰ σάρκα ἀπὸ τοῦ χοῦς ἐστι· διὸ καὶ ἀποτειτείχισται τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς αὐτῇ· τί γὰρ κοινὸν τῇ γῆ πρὸς τὸν οὐρανόν; ἐκείνη δὲ ἐκ Πνεύματος οὔσα, ραδίως ἡμῖν τὰς ἀψίδας ἀναπειράννυσι τὰς ἄνω.

10 Ἀκούσατε ὅσοι τοῦ φωτισματός ἐστε ἐκτός· φρίξατε, σιενάξατε· φοβερὰ γὰρ ἡ ἀπειλή, φοβερὰ ἡ ἀπόφασις. Οὐκ ἔστι, φησί, τὸν μὴ γεννηθέντα ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι τὸ τοῦ θανάτου φορεῖ ἔνδυμα, τὸ τῆς κατάρας, τὸ τῆς φθορᾶς· οὐδέ-
 15 πω τὸ Δεσποτικὸν ἔλαβε σύμβολον· ξένος ἐστὶ καὶ ἀλλότριος· οὐκ ἔχει τὸ σύνθημα τὸ βασιλικόν.

«Ἐὰν μή τις», φησί, «γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἄλλ' ὁ Νικόδημος οὐδὲ οὕτω συνῆκεν. Οὐδὲν γὰρ χειρόν τοῦ τοῖς
 20 λογιμοῖς τὰ πνευματικὰ ἐπιτρέπειν. Τοῦτο καὶ τοῦτον οὐκ ἀφῆκεν ὑψηλόν τι καὶ μέγα φαντασθῆναι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πιστοὶ καλούμεθα, ἵνα τῶν λογισμῶν τὴν ἀσθένειαν ἀφέντες τὴν κάτω, πρὸς τὸ ὕψος τῆς πίστεως ἀναβῶμεν καὶ τὰ πλείονα τῶν ἀγαθῶν τῶν ἡμετέρων τῇ διδασκαλίᾳ
 25 ταύτῃ ἐπιτρέψωμεν ὅπερ εἰ καὶ Νικόδημος ἐποίησεν, οὐκ ἂν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀδύνατον εἶναι ἐνομίσθη.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀπάγων αὐτὸν τῆς ἐννοίας ταύτης τῆς χαμαὶ συρομένης, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ περὶ ταύτης διαλέγεται τῆς γεννήσεως, λέγει τό, «Ἐὰν μή τις γεννηθῆ ἔξ

θη εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ», πού σημαίνει τοῦτο: Σὺ μὲν ἰσχυρίζεσαι, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, ἐγὼ ὅμως σὲ βεβαιώνω, ὅτι αὐτὸ εἶναι δυνατόν, καθὼς καὶ ἀναγκαῖον καὶ ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ σωθῆ κανεὶς μὲ ἄλλον τρόπον. Διότι ὁ Θεὸς ἔχει κάμει τὰ ἀναγκαῖα πάρα πολὺ εὐκόλα δι' ἡμᾶς. Διότι ἡ μὲν γηῖνη γέννησις, σύμφωνα μὲ τὴν σάρκα, εἶναι ἀπὸ τὸ χῶμα. Δι' αὐτὸ ἔχει ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὰ ἐπουράνια. Διότι, τί κοινὸν ἔχει ἡ γῆ μὲ τὸν οὐρανόν; Ἡ γέννησις ὅμως πού εἶναι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εὐκόλα μᾶς ἀνοίγει τὰς οὐρανίους ἀψίδας.

Ἄς ἀκούσετε, ὅσοι δὲν ἔχετε φωτισθῆ ἀκόμη. Ἄς φρίξετε καὶ ἄς ἀναστενάξετε. Διότι εἶναι φοβερὰ ἡ ἀπειλή, φοβερὰ ἡ ἀπόφασις. Δὲν εἶναι δυνατόν, τονίζει, ἐκεῖνος πού δὲν ἐγεννήθη ἀπὸ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι φορεῖ τὸ ἔνδυμα τοῦ θανάτου, τῆς κατάρας καὶ τῆς φθορᾶς καὶ οὐδέποτε ἔλαβε τὸ Δεσποτικὸν σύμβολον. Εἶναι περιπλανώμενος καὶ ξένος καὶ δὲν ἔχει τὸ βασιλικὸν σημεῖον.

«Ἐὰν κανεὶς, λέγει, δὲν γεννηθῆ ἀπὸ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἄλλ' ὁ Νικόδημος οὔτε ἔτσι ἐκατάλαβε. Διότι δὲν ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ τὸ νὰ ἐμπιστεύεται κανεὶς τὰ πνευματικὰ ζητήματα εἰς τοὺς ἀνθρωπίνους συλλογισμούς. Αὐτὸ ἠμπόδισε καὶ τὸν Νικόδημον ἀπὸ τὸ νὰ σκεφθῆ κάτι τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγάλο. Δι' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ὀνομαζόμεθα πιστοί, ἵνα, ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀνθρωπίνων συλλογισμῶν, ἀνέλθωμεν εἰς τὸ ὕψος τῆς πίστεως καὶ συνδέσωμεν μὲ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τὸ σύνολον τῶν ἰδικῶν μας ἀγαθῶν. Ἐὰν καὶ ὁ Νικόδημος ἔκαμνεν αὐτό, δὲν θὰ ἐνόμιζεν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀδύνατον.

Καὶ τί ἔκαμνεν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψιν πού ἐσύρετο εἰς τὰ ταπεινὰ καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ὀμιλεῖ περὶ αὐτῆς τῆς γεννήσεως, λέγει: «Ἐὰν κανεὶς δὲν γεννηθῆ ἀπὸ ὕδωρ καὶ

ὑδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασι-
 λείαν τῶν οὐρανῶν». Ταῦτα δὲ ἐφθέγγετο, τῷ φόβῳ τῆς
 ἀπειλῆς ἐπισπάσασθαι πρὸς τὴν πίστιν αὐτὸν βουλόμενος,
 καὶ πείσαι τὸ πρᾶγμα μὴ νομίζειν εἶναι ἀδύνατον, καὶ τῆς
 5 περὶ τὴν σαρκικὴν γέννησιν φαντασίας ἀποσιῆσαι σπουδάζων.
 Ἐτέραν λέγω γέννησιν, φησὶν, ὧ Νικόδημε· τί τὸν λόγον
 ἔλκεις πρὸς τὴν γῆν; τί τῇ τῆς φύσεως ἀνάγκῃ τὸ πρᾶγμα
 ὑποβάλλεις; Ἄνωτέρός ἐστι τῶν τοιούτων ὠδίνων οὗτος
 ὁ τόκος, οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς ὑμᾶς· γέννησις μὲν γὰρ
 10 καὶ αὕτη λέγεται, ἀλλὰ τῷ ὀνόματι κοινωνεῖ, τῷ δὲ πρά-
 γματι διέστηκεν.

Ἀπόσιησον σαυτὸν τῆς κοινῆς συνηθείας· ἐτέραν εἰσά-
 γω λοχείαν εἰς τὸν κόσμον· ἄλλως θούλομαι γεννᾶσθαι τοὺς
 ἀνθρώπους· ξένον ἤλθον κομίζων δημιουργίας τρόπον. Ἐ-
 15 πλασα ἀπὸ γῆς καὶ ὑδατος· οὐκ ἐγένετο χρήσιμον τὸ πλα-
 σθέν, ἀλλὰ διεστράφη τὸ σκεῦος. Οὐκ ἔτι λοιπὸν ἀπὸ γῆς
 καὶ ὑδατος πλάσαι θούλομαι, ἀλλ' ἐξ ὑδατος καὶ Πνεύματος.
 Εἰ δέ τις ἐρωτᾷ, Πῶς ἀπὸ ὑδατος; ἐρωτῶ καὶ γὰρ, Πῶς
 ἀπὸ γῆς; πῶς γὰρ ὁ πηλὸς εἰς διάφορα μέρη κατεμερίσθη;
 20 πῶς τὸ μὲν ὑποκείμενον μονοειδὲς (γῆ γὰρ ἦν μόνη), τὰ δὲ
 ἐξ αὐτῆς γεγόμενα ποικίλα καὶ παντοδαπά; Πόθεν ὀσιᾶ
 καὶ νεῦρα καὶ ἀρτηρίαι καὶ φλέβες; πόθεν ὑμένες καὶ ἀγ-
 γεία ὀργανικά καὶ χόνδροι καὶ χιτῶνες, ἥπαρ καὶ σπλῆν
 καὶ καρδία; πόθεν δέρμα καὶ αἷμα καὶ φλέγματα καὶ χολή;
 25 πόθεν αἱ τοσαῦται ἐνέργειαι; πόθεν χρώματα ποικίλα; ταῦτα
 γὰρ οὐ γῆς, οὐδὲ πηλοῦ.

Πῶς ἡ γῆ δεχομένη σπέρματα βλασιάνει, ἡ δὲ σὰρξ
 δεχομένη σπέρματα σήπει; πῶς ἡ γῆ τρέφει τὰ θαλλόμενα,
 ἡ δὲ σὰρξ τρέφεται ὑπὸ τούτων, οὐ τρέφει ταῦτα; Οἶνον ἡ
 30 γῆ ἡ δεχομένη ὑδωρ, οἶνον ποιεῖ· ἡ σὰρξ δεχομένη πολλὰ-

Πνεῦμα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἔλεγε δὲ αὐτά, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προσελκύσῃ αὐτὸν εἰς τὴν πίστιν μὲ τὸν φόβον τῆς ἀπειλῆς, καὶ νὰ τὸν πείσῃ νὰ μὴ θεωρῇ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀδύνατον καὶ ἐπειδὴ ἐπεθύμει ν' ἀπομακρύνῃ τὴν σκέψιν του ἀπὸ τὴν σαρκικὴν γέννησιν. Ἐγὼ ἐννοῶ ἄλλην γέννησιν, Νικόδημε, τονίζεις. Διατί φέρεις τὸν λόγον εἰς τὴν γῆν; Διατί ὑποβάλλεις τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως; Αὐτὸς ὁ τοκετὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ σᾶς. Διότι καὶ αὐτὴ γέννησις λέγεται, ἀλλὰ εἶναι κοινὴ κατὰ τὸ ὄνομα, διαφέρει ὅμως κατὰ τὸ πρᾶγμα.

Ἄφησε τὴν κοινὴν συνήθειαν. Εἰσάγω εἰς τὸν κόσμον νέον τοκετόν. Θέλω οἱ ἄνθρωποι νὰ γεννῶνται κατ' ἄλλον τρόπον. Ἦλθα διὰ νὰ φέρω νέον τρόπον δημιουργίας. Ἐπλασα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ χῶμα καὶ ὕδωρ, καὶ δὲν ὑπῆρξε χρήσιμον τὸ πλάσμα, ἀλλὰ τὸ δοχεῖον ἔπαθε διαστροφήν. Δὲν θέλω λοιπὸν νὰ πλάσω πλέον ἀπὸ χῶμα καὶ ὕδωρ, ἀλλ' ἀπὸ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἐρωτήσῃ· Πῶς ἀπὸ ὕδωρ; θὰ τὸν ἐρωτήσω καὶ ἐγώ, Πῶς ἀπὸ χῶμα; Διότι, πῶς ἐμοιράσθη ὁ πηλὸς εἰς διάφορα μέρη; Πῶς τὸ μὲν ὑποκείμενον ἦτο ἐνὸς μόνον εἴδους (ἦτο δηλ. μόνον χῶμα) ὅσα ὅμως προῆλθον ἀπὸ αὐτὸ εἶναι διάφορα καὶ παντὸς εἴδους; Ἀπὸ ποῦ ἔγιναν ὀστᾶ, νεῦρα, ἀρτηρίαι καὶ φλέβες; Ἀπὸ ποῦ μεμβράναι, ὀργανικὰ ἀγγεῖα, χόνδροι, χιτῶνες, σηκῶτι, σπλὴν καὶ καρδία; Ἀπὸ ποῦ δέρμα, αἷμα, φλέγμα καὶ χολή; Ἀπὸ ποῦ τόσαι πολλαὶ ἐργασίαι; Ἀπὸ ποῦ διάφορα χρώματα; Διότι αὐτὰ δὲν γίνονται ἀπὸ χῶμα, οὔτε ἀπὸ πηλόν.

Καὶ πῶς ἡ γῆ, ὅταν δέχεται τὸν σπόρον, καρποφορεῖ, ἡ δὲ σὰρξ, ὅταν δέχεται τὰ σπέρματα σαπίζει; Πῶς ἡ γῆ τρέφει τοὺς ριπτομένους σπόρους, ἡ δὲ σὰρξ τρέφεται ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ δὲν τὰ τρέφει; Παραδείγματος χάριν, ὅταν ἡ γῆ δέχεται τὸ ὕδωρ, τὸ μεταβάλλει εἰς οἶνον. Ἡ σὰρξ ὅταν

κίς οἶνον, εἰς ὕδωρ μετέβαλε. Πόθεν οὖν δῆλον διὰ τῆς
 γῆς ταῦτα, τῆς γῆς ἐναντίως ἐχούσης πρὸς τὸ σῶμα,
 κατὰ τὰ εἰρημένα; Λογισμῶ μὲν εὐρεῖν οὐ δύναμαι, πίστει
 δὲ δέχομαι μόνη. Εἰ τοίνυν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα καὶ
 5 ψηλαφώμενα πίστεως δεῖται, πολλῶ μᾶλλον τὰ ἀπορρητότερα
 τούτων καὶ πνευματικώτερα. Καθάπερ γὰρ ἡ γῆ ἢ ἄψυχος,
 ἢ ἀκίνητος, ἐνεδυναμώθη τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ καὶ το-
 σαῦτα ἐξ αὐτῆς τὰ θαύματα γέγονεν, οὕτω καὶ τοῦ Πνεύ-
 ματος τῷ ὕδατι παρόντι, τὰ παράδοξα ταῦτα καὶ λογισμὸν
 10 ὑπερβαίοντα εὐκόλως πάντα γίνεται.

2. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ μὴ ὄρας αὐτά, ἀπίσκει. Ἐπεὶ,
 οὐδὲ τὴν ψυχὴν εἶναί τι παρὰ τὸ σῶμα. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς
 οὐκ ἀπὸ τούτου τοῦ παραδείγματος αὐτὸν ἐνήγεν, ἀλλ' ἐ-
 τέρον. Τοῦτο μὲν γάρ, εἰ καὶ ἀσώματόν ἐστιν, ἡ ψυχὴ λέγω,
 15 διὰ τοῦτο οὐ παρήγαγεν αὐτό, ἐπειδὴ ἔτι παχύτερον ἐκεῖνος
 διέκειτο. Τίθησι δὲ ἕτερον ὑπόδειγμα, ὃ μήτε κοινωνίαν
 τινὰ πρὸς τὴν τῶν σωμάτων ἔχει παχύτητα, μήτε εἰς τὴν
 τῶν ἀσωμάτων ἀνέβη φύσιν ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ ἀνέμου φο-
 ρά. Καὶ πρῶτον ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἄρχεται, τοῦ λεπιοτέρου μὲν
 20 τῆς γῆς, παχύτερου δὲ τοῦ ἀνέμου. Ὡσπερ γὰρ ἐν ἀρχῇ
 ὑπέκειτο στοιχεῖον ἡ γῆ, τὸ δὲ πᾶν τοῦ διαπλάτιοντος ἦν,
 οὕτω καὶ νῦν ὑπόκειται μὲν στοιχεῖον τὸ ὕδωρ, τὸ δὲ πᾶν
 τῆς τοῦ Πνεύματός ἐστι χάριτος. Καὶ τότε μὲν «Εἰς ψυχὴν
 ζῶσαν ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος», νῦν δὲ εἰς Πνεῦμα ζωοποιοῦν.
 25 Πολὺ δὲ τὸ μέσον ἐκατέρων. Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ οὐχ
 ἑτέρω παρέχει τὸ ζῆν, τὸ δὲ Πνεῦμα οὐ καθ' ἑαυτὸ ζῆν μόν-
 ον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις παρέχει τοῦτο. Οὕτω γοῦν καὶ νε-

δέχεται συνήθως τὸν οἶνον, τὸν μεταβάλλει εἰς ὕδωρ. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν εἶναι φανερόν, ὅτι αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν γῆν, ἐνῶ ἡ γῆ ἀντιτίθεται εἰς τὸ σῶμα, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποῦ εἶπαμεν; Εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ εὔρω μὲ τὸν συλλογισμόν, ἀλλὰ τὸ δέχομαι μόνον μὲ τὴν πίστιν. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ ποῦ γίνονται καὶ θίγονται καθημερινῶς ἔχουν ἀνάγκην πίστεως, πολὺ μεγαλυτέραν ἀνάγκην ἔχουν ὅσα ἐκ τούτων εἶναι περισσότερον μυστηριώδη καὶ πνευματικά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἄψυχος, ἡ ἀκίνητος γῆ ἔλαβε δύναμιν μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχουν προέλθει ἀπὸ αὐτὴν τόσα θαύματα, ἔτσι ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ συγκρόνως γίνονται εὐκόλως ὅλα αὐτὰ τὰ παράδοξα καὶ τὰ ὑπερβαίνοντα τὴν λογικὴν.

2. Μὴ ἀρνηῖσαι λοιπὸν νὰ πιστεύης εἰς αὐτά, ἐπειδὴ δὲν τὰ βλέπεις. Ἐπειδὴ οὔτε τὴν ψυχὴν τὴν βλέπεις καὶ ὅμως πιστεύεις, ὅτι ἔχεις ψυχὴν καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἐδίδασκεν αὐτὸν μὲ τὸ παράδειγμα τοῦτο, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλο. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ παράδειγμα, δηλαδὴ ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴ εἶναι ἀσώματον, δὲν τὸ ἐχρησιμοποίησε, διότι ὁ Νικόδημος ἦτο ἀκόμη ἄπειρος. Θέτει ὅμως ἄλλο παράδειγμα, τὸ ὁποῖον οὔτε μὲ τὴν πυκνότητα τῶν σωμάτων ἔχει σχέσιν οὔτε φθάνει εἰς τὴν ἀσώματον φύσιν, δηλαδὴ τὴν ὄρμην τοῦ ἀνέμου. Καὶ ἀρχίζει πρῶτα ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ποῦ εἶναι λεπτότερον μὲν ἀπὸ τὸ χῶμα, πυκνότερον ὅμως ἀπὸ τὸν ἀέρα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ πρῶτον ὑποκείμενον στοιχεῖον ἦτο τὸ χῶμα καὶ τὸ πᾶν ἦτο ἔργον τοῦ δημιουργοῦ, ἔτσι καὶ τώρα τὸ μὲν ὕδωρ εἶναι τὸ ὑποκείμενον στοιχεῖον, τὸ πᾶν δὲ εἶναι ἔργον τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος. Καὶ τότε μὲν «Ἐγένεν ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν»², τώρα δὲ εἰς ζωποῖον Πνεῦμα.

Ἄλλ' ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο εἶναι μεγάλη. Διότι ἡ μὲν ψυχὴ δὲν παρέχει ζωὴν εἰς τὸ ἄλλο, τὸ δὲ Πνεῦμα δὲν ζῆ μόνον καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα

κρούς ἀνέστησαν οἱ ἀπόστολοι. Καὶ τότε μὲν τῆς κτίσεως
 γενομένης, ὁ ἄνθρωπος ὑστερον πλάττεται. Νῦν δὲ τοῦναν-
 τίων πρὸ γὰρ τῆς καινῆς κτίσεως ὁ ἄνθρωπος ὁ νέος δη-
 μιουργεῖται. Καὶ γὰρ πρῶτος οὗτος γεννᾶται καὶ τότε ὁ
 5 κόσμος μετασχηματίζεται. Καὶ καθάπερ ἐξ ἀρχῆς ὁλόκλη-
 ρον ἔπλασεν, οὕτω καὶ νῦν ὁλόκληρον αὐτὸν δημιουργεῖ.
 Καὶ τότε μὲν φησι, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν»: ἐνιαῦθα δὲ
 οὐδὲν τοιοῦτον. Ὁ γὰρ τὴν τοῦ Πνεύματος λαβὼν χάριν,
 τίνος δεήσεται βοηθοῦ ἐτέρου; ὁ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ
 10 τελῶν, ποίαν ἔχει λοιπὸν συμμαχίας χρείαν; Τότε κατ' εἰ-
 κόνα Θεοῦ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, νῦν αὐτῷ τῷ Θεῷ ἦνωσε.
 Τότε ἰχθύων ἄρχειν καὶ θηρίων ἐκέλευσε, νῦν ὑπεράνω
 τῶν οὐρανῶν τὴν ἀπαρχὴν ἡμῶν ἀνήγαγε. Τότε παράδει-
 σον ἔδωκε τὴν δίαίταν, νῦν δὲ τὸν οὐρανὸν ἡμῖν ἀνέωξε.
 15 Τότε ἐπλάσθη τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, ἐπειδὴ ἔμελλε καὶ συντελεῖ-
 σθαι ὁ αἰὼν. Νῦν δὲ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἐν προοιμίῳ,
 ὅτε καὶ τὸ φῶς.

Ἐξ ὧν πάντων δῆλον, ὅτι ἐτέρας ζωῆς ἀμείνωνος τὰ
 τελοῦμενα ἦν καὶ κατασιάσεως πέρας οὐκ ἐχούσης. Ἡ μὲν
 20 οὖν προτέρα πλάσις ἀπὸ γῆς, ἢ τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἀπὸ πλευρᾶς
 ἢ μετ' ἐκείνην, ἢ τῆς γυναικός, καὶ ἀπὸ σπέρματος ἢ μετ'
 αὐτήν, ἢ τοῦ Ἀβελ. Ἄλλ' ὅμως οὐδεμιᾶς ἐφικέσθαι δυνά-
 μεθα τούτων, οὐδὲ παρασιῆσαι λόγῳ τὰ γενόμενα, καίτοι
 παχύτατα ὄντα. Πῶς οὖν περὶ τῆς νοητῆς τῆς διὰ τοῦ βα-
 25 πτίσματος γεννήσεως δυνησόμεθα δοῦναι εὐθύνας τῆς πολ-
 λῷ τούτων ὑψηλοτέρας καὶ λογισμοὺς ἀπαιτεῖσθαι τῆς θαυ-
 μασιῆς καὶ παραδόξου ταύτης λοχείας; ἐπεὶ καὶ ἄγγελοι
 τῇ γεννήσει ταύτῃ παρεσιήκασι γινομένην.

Εἰπεῖν δὲ τὸν τρόπον οὐκ ἂν ἔχοι τις τῆς θαυμασιῆς ἐ-

παρέχει ζωήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἀπόστολοι ἀνέστησαν ἀκόμη καὶ νεκρούς. Καὶ τότε μὲν ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη μετὰ τὴν δημιουργίαν. Τώρα ὅμως συνέβη τὸ ἀντίθετον. Διότι ὁ νέος ἄνθρωπος δημιουργεῖται πρὸ τῆς νέας δημιουργίας. Διότι γεννᾶται αὐτὸς πρῶτος καὶ ἔπειτα μεταμορφώνεται ὁ κόσμος. Καὶ ὅπως ἔπλασεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὀλόκληρον, ἔτσι καὶ τώρα τὸν δημιουργεῖ ὀλόκληρον. Καὶ τότε μὲν εἶπεν «Ἄς δώσωμεν εἰς αὐτὸν βοηθόν»³, ἐδῶ ὅμως δὲν εἶπε τίποτε τέτοιο. Διότι ἐκεῖνος πού λαμβάνει τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ποίου ἄλλου βοηθοῦ ἔχει ἀνάγκην; Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ποίαν ἄλλην βοήθειαν χρειάζεται; Τότε ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ, τώρα τὸν ἥνωσε μὲ τὸν Θεόν. Τότε διέταξε νὰ ἐξουσιάζῃ ὁ ἄνθρωπος τοὺς ἰχθεῖς καὶ τὰ ζῶα, τώρα ἀνεβίβασε τὰ πρωτεῖα μας ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Τότε ἔδωσε διὰ κατοικίαν τὸν Παράδεισον, τώρα ἠνοιξεν εἰς ἡμᾶς τὸν οὐρανόν. Τότε ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατὰ τὴν ἔκτην ἡμέραν, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῇ ὁ αἰών. Τώρα δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν, ἀπὸ τὴν ἀρχήν, μαζὶ μὲ τὸ φῶς.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν γίνεται φανερόν, ὅτι, ὅσα ἐτελοῦντο, ἀπέβλεπον εἰς ἄλλην καλυτέραν ζωὴν καὶ εἰς κατάστασιν πού δὲν εἶχε τέλος. Ἡ προηγουμένη λοιπὸν δημιουργία τοῦ Ἀδάμ ἦτο ἀπὸ χῶμα, ὅπως καὶ ἡ δημιουργία τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ, ἀλλ' ἡ δημιουργία τοῦ Ἄβελ ἦτο ἀπὸ σπέρμα. Ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἐρευνησωμεν καμμίαν ἀπὸ αὐτάς, οὔτε ν' ἀναπαραστήσωμεν μὲ λόγια τὰ γεγονότα, μολονότι εἶναι πολὺ χονδροειδῆ. Πῶς λοιπὸν θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ αἰτιολογήσωμεν τὴν πνευματικὴν γέννησιν διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ ὑψηλοτέρα καὶ πῶς ἔχομεν τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἐξηγήσωμεν μὲ τὴν λογικὴν μας αὐτὸν τὸν θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τοκετόν; Διότι καὶ ἄγγελοι παρευρέθησαν κατὰ τὴν γέννησιν αὐτήν.

Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν θαυμαστὴν

κείνης γεννήσεως τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ παροσιή-
 κασι τελούντες μὲν οὐδέν, μόνον ὀρῶντες δὲ τὰ γινόμενα.
 Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα πάντα ἐργάζεται. Πει-
 θώμεθα τοίνυν τῇ ἀποφάσει τοῦ Θεοῦ· ὄψεως γὰρ ἐστὶν
 5 αὐτὴ πιστιότερα. Ἡ μὲν γὰρ ὄψις πολλαχοῦ καὶ σφάλλεται
 ἐκείνην δὲ ἀμήχανον διαπεσεῖν. Πειθώμεθα γὰρ αὐτῇ. Ἡ
 γὰρ τὰ μὴ ὄντα παραγαθοῦσα, ἀξιόπιστος ἂν εἶη καὶ περὶ
 τῆς φύσεως αὐτῶν διαλεγομένη.

Τί οὖν αὕτη φησὶν; "Οὐ γέννησίς ἐστι τὸ τελούμε-
 10 νον. Εἰ δέ τις σοι λέγοι Πῶς; ἐπιστόμισον αὐτὸν τῇ ἀπο-
 φάσει τοῦ Χριστοῦ, ἥπερ ἐστὶ μεγίστη καὶ σαφὴς ἀπόδειξις.
 Εἰ δέ τις ἐρωτῶη, τίνας ἔνεκεν τὸ ὕδωρ παρείληπται; ἀντε-
 ρωτήσωμεν καὶ ἡμεῖς· Τίνας δὲ ἔνεκεν ἢ γῆ παρὰ τὴν ἀρ-
 χὴν εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν παρήγειο; "Οὐ γὰρ
 15 καὶ τῆς γῆς χωρὶς ποιῆσαι ἄνθρωπον αὐτῷ δυνατὸν ἦν,
 παντί που δῆλον.

Μηδὲν τοίνυν περιεργάζου. "Οὐ γὰρ ἀναγκαία καὶ
 ἀπαραίτητος ἢ τοῦ ὕδατος χρεία, οὕτως ἂν μάθοις. Τοῦ
 Πνεύματός ποτε καταιπάντις πρὸ τοῦ ὕδατος, οὐκ ἔστι μέ-
 20 χρις ἐκείνου ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' ὡς ἀναγκαίου καὶ τούτου
 καὶ οὐ περισσοῦ, ὄρα τί φησι· «Μήτι τὸ ὕδωρ δύναται τις
 κωλύσαι, τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον ἔλαβον ὡς καὶ ἡμεῖς;». Τίς οὖν ἐστὶν ἢ τοῦ ὕ-
 δατος χρεία; Καὶ ταύτην ἤδη λοιπὸν ἐρῶ, τὸ μυστήριον
 25 ἐκκαλύπτων ὑμῖν τὸ ἀποκεκρυμμένον.

Εἰσὶ μὲν γὰρ τινες καὶ ἕτεροι ἀπόρρητοι λόγοι τοῦ
 πράγματος, τέως δὲ ἐκ τῶν πολλῶν ὑμῖν ἐγὼ ἓνα ἐρῶ.
 Τίς οὖν οὐτός ἐστι; Θεῖα τελεῖται ἐν αὐτῷ σύμβολα, τάφος
 καὶ νέκρωσις, καὶ ἀνάστασις καὶ ζωὴ, καὶ ταῦτα ὁμοῦ γί-
 30 νεται πάντα. Καθάπερ γὰρ, ἐν τινι τάφῳ, τῷ ὕδατι κατα-

ἐκείνην διὰ τοῦ βαπτίσματος γέννησιν. Καὶ παρευρέθησαν μὲν οἱ ἄγγελοι χωρὶς νὰ κάμνουν τίποτε, ἀλλὰ μόνον βλέποντες τὰ ὅσα ἐγίνοντο. Ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργοῦν τὰ πάντα. Ἄς ὑπακούωμεν λοιπὸν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, διότι αὕτη εἶναι ἀσφαλεστέρα ἀπὸ τὴν ὄρασιν. Διότι ἡ ὄρασις πολλὰς φορές περιπίπτει εἰς σφάλματα, ἐνῶ ἐκείνη εἶναι ἀδύνατον νὰ περιπέσῃ. Ἄς ὑπακούωμεν λοιπὸν εἰς αὐτήν. Διότι αὕτη ποὺ παρήγαγε τὰ ὅσα δὲν ὑπῆρχαν, αὕτη θὰ εἶναι ἀξιόπιστος διὰ νὰ κάμῃ λόγον περὶ αὐτῶν.

Τί λέγει λοιπὸν αὕτη; Ὅτι αὐτὸ ποὺ τελεῖται εἶναι γέννησις. Καὶ ἂν σοῦ εἰπῇ κανεὶς Πῶς; ἀποστόμωσέ τον μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι ἡ μεγαλύτερη καὶ σαφὴς ἀπόδειξις. Καὶ ἂν κανεὶς ἐρωτήσῃ· Διατί ἔχει χρησιμοποιηθῆ τὸ ὕδωρ; ἡμεῖς θὰ ἀντερωτήσωμεν αὐτόν; Διατί ἐχρησιμοποιήθη τὸ κῶμα ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου; Διότι εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι οὗτος ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ χωρὶς τὸ κῶμα.

Μὴ ἐρευνᾶς λοιπὸν μὲ περιέργειαν. Διότι ἀπὸ τὰ ἐπόμενα θὰ μάθης, ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος καὶ ἀναγκαῖα ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος. Ὅταν δηλαδὴ κάποτε εἶχε κατέλθει τὸ Πνεῦμα πρὸ τοῦ ὕδατος, ὁ Ἀπόστολος δὲν ἐστάθη μέχρις ἐκείνου, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὕδωρ εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ὄχι περιττόν, ἄκουσε, τί λέγει: «Μήπως ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐμποδίσῃ τὸ ὕδωρ, ὥστε νὰ βαπτισθοῦν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὅπως καὶ ἡμεῖς;»⁴. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν χρησιμοποιεῖ τὸ ὕδωρ; Αὐτὸ λοιπὸν θὰ σᾶς εἰπῶ τώρα, ἀποκαλύπτων εἰς σᾶς τὸ μυστήριον ποὺ ἦτο κρυμμένον.

Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ ἄλλοι ἀπόρρητοι λόγοι περὶ τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐν τσοσούτῳ ἐγὼ θὰ εἰπῶ ἕνα ἀπὸ τοὺς πολλούς. Ποῖος εἶναι λοιπὸν αὐτός; Θεῖα σύμβολα ἐπιτελοῦνται κατὰ τὸ βάπτισμα, ταφὴ καὶ θάνατος, ἀνάστασις καὶ ζωὴ καὶ αὐτὰ γίνονται ὅλα συγχρόνως. Καὶ γίνεται αὐτὸ ὅπως ἀκριβῶς εἰς κάποιαν ταφήν. Ὅταν βυθίζωμεν

λυόντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται, καί, καταδύς κάτω, κρύπτεται ὅλος καθάπαξ· εἶτα ἀνανεώντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἄνεισι πάλιν· Ὡσπερ γὰρ εὐκόλον ἡμῖν βαπτίσασθαι, καὶ ἀνανεῦσαι, οὕτως εὐκόλον τῷ Θεῷ
5 θάψαι τὸν ἄνθρωπον τὸν παλαιόν, καὶ ἀναδείξαι τὸν νέον. Τρίτον δὲ τοῦτο γίνεται, ἵνα μάθῃς, ὅτι δύναιμι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου ἅπαντα ταῦτα πληροῖ.

Καὶ ὅτι οὐ στοχασμὸς τὸ εἰρημένον, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· «Συνειάφημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν
10 θάνατον»· καὶ πάλιν· «Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συναυρώθη»· καὶ πάλιν, «Σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ». Οὐ μόνον δὲ τὸ βάπτισμα σταυρὸς λέγεται, ἀλλὰ καὶ ὁ σταυρὸς βάπτισμα. «Τὸ γὰρ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι», φησί, «βαπτιοθήσεσθε»· καὶ πάλιν, «Βά-
15 πτισμα ἔχω βαπτιοθῆναι, ὃ ὑμεῖς οὐκ οἴδατε». Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς εὐκόλως βαπτιζόμεθα καὶ ἀνανεύομεν, οὕτω καὶ αὐτὸς εὐκόλως ἀποθανών, ὅτε ἠθέλησεν, ἀνέστη· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ ῥᾶον, εἰ καὶ τὰς τρεῖς ἡμέρας διὰ μυστηρίου τινὸς οἰκονομίαν ἀνέμενε.

20 3. Τηλικούτων οὖν μυστηρίων καταξιωθέντες, βίον ἐπιδειξώμεθα ἄξιον τῆς δωρεᾶς, πολιτείαν ἀρίστην. Οἱ δὲ μηδέπω τούτων καταξιωθέντες, πάντα πράττειτε ὥστε καταξιωθῆναι, ἵνα γενώμεθα σῶμα ἓν, ἵνα ᾧμεν ἀδελφοί. Ἐως μὲν γὰρ ἂν κατὰ τοῦτο διεσιθῶμεν, καὶν πατήρ τις ἦ,
25 καὶν ἀδελφός, καὶν ὁτισοῦν, οὐδέπω συγγενῆς ἐστὶ γνήσιος, τῆς ἄνωθεν συγγενείας διεσπασμένος. Τί γὰρ ὄφελος ἀπὸ τοῦ πηλίνου γένους συνῆφθαι, ὅταν ἀπὸ τοῦ πνευματικοῦ μὴ συνημμένοι ᾧμεν; ποῖον δὲ κέρδος τῆς ἐν τῇ γῆ ἀγχιστείας, ὅταν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀλλότριοι ᾧμεν; Ἀλλότριος

5. Κολοσ. 2, 12.

6. Ρωμ. 6, 6.

7. Αὐτόθι 6, 5.

8. Μάρκ. 10, 39.

τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ὕδωρ, θάπτεται ὁ παλαιὸς ἑαυτὸς μας καὶ ὅταν βυθισθῆ κάτω, ἐξαφανίζεται ὁλόκληρος, ἔπειτα, ὅταν ἀναδυώμεθα, ἐξέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὁ νέος. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι εὐκόλον νὰ βυθισθῶμεν καὶ ν' ἀναδυθῶμεν, ἔτσι εἶναι εὐκόλον εἰς τὸν Θεὸν νὰ ἐνταφιάσῃ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ν' ἀναδείξῃ τὸν νέον. Καὶ αὐτὸ γίνεται τρεῖς φορές, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος πληροῖ ὅλ' αὐτά.

Καὶ ὅτι δὲν εἶναι εἰκασία αὐτὸ πού εἶπα, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος: «Ἐνταφιάσθημεν μαζί του κατὰ τὸ βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον»⁵. Καὶ πάλιν: «Ὁ παλαιὸς μας ἑαυτὸς ἐσταυρώθη μαζί του»⁶. Καὶ πάλιν: «Ἡνώθημεν εἰς θάνατον ὅμοιον μὲ τὸν ἰδικόν του»⁷. Καὶ δὲν λέγεται μόνον τὸ βάπτισμα σταυρός, ἀλλὰ καὶ ὁ σταυρὸς βάπτισμα. Διότι λέγει: «Νὰ βαπτισθῆτε τὸ βάπτισμα, πού ἐγὼ βαπτίζομαι»⁸. Καὶ πάλιν· «Ἔχω νὰ βαπτισθῶ ἓνα βάπτισμα, πού σεῖς δὲν γνωρίζετε»⁹. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς βαπτίζομεθα εὐκόλως καὶ ἀναδυόμεθα, ἔτσι καὶ αὐτὸς εὐκόλως ἀπέθανε καὶ ἀνεστήθη, ὅταν ἠθέλησε καὶ μᾶλλον εὐκολώτερον, ἂν καὶ ἔμεινε ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας».

3. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγίναμεν ἄξιοι τόσον μεγάλων μυστηρίων, ἃς δείξωμεν ζωὴν ἀνταξίαν τῆς δωρεᾶς καὶ διαγωγὴν ἀρίστην. Καὶ ὅσοι δὲν ἐγίνατε ποτὲ ἄξιοι αὐτῶν, νὰ κάμνετε τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀξιωθῆτε, διὰ νὰ γίνωμεν ἐν σῶμα, διὰ νὰ εἴμεθα ἀδελφοί. Διότι, ἐφ' ὅσον θὰ εἴμεθα χωρισμένοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, οὔτε ὁ πατήρ, ὁποῖος καὶ ἂν εἶναι, οὔτε ὁ ἀδελφός, οὔτε ὁ οἰσοδήποτε συγγενῆς δὲν θὰ εἶναι ἀληθινός, ἂν θὰ ἔχη ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν ἄνωθεν συγγένειαν. Διότι ποίαν ὠφέλειαν ἔχομεν ἀπὸ τὴν σαρκικὴν συγγένειαν, ὅταν δὲν εἴμεθα ἠνωμένοι πνευματικῶς; Διότι ὁ

9. Λουκᾶ 12, 50.

γὰρ ὁ καιηχούμενος τοῦ πιστοῦ. Οὐ γὰρ ἔχει κεφαλὴν τὴν αὐτήν, οὐκ ἔχει πατέρα τὸν αὐτόν, οὐκ ἔχει πόλιν τὴν αὐτήν, οὐ τροφήν, οὐκ ἔνδυμα, οὐ κράπεζαν, οὐκ οἰκίαν, ἀλλὰ πάντα ἐξηλλαγμένα. Καὶ γὰρ πάντα ἐπὶ γῆς τούτῳ, τὰ πάντα
 5 ἐν οὐρανοῖς ἐκείνῳ· βασιλεὺς τούτῳ Χριστός, ἐκείνῳ δὲ ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ διάβολος· τροφή τούτῳ μὲν ὁ Χριστός, ἐκείνῳ δὲ ἡ σηπομένη καὶ φθειρομένη. Καὶ ἔνδυμα πάλιν, τούτῳ μὲν τὰ σιτῶν ἔργα, ἐκείνῳ δὲ ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης· πόλις τούτῳ μὲν ὁ οὐρανός, ἐκείνῳ δὲ ἡ γῆ.

10 "Ὅταν οὖν μηδὲν ἔχωμεν κοινόν, κατὰ τί κοινωνήσομεν, εἰπέ μοι; Ἄλλὰ τὰς αὐτὰς ἐλύσαμεν ὠδῖνας, καὶ ἐκ μιᾶς προήλθομεν γαστρος; Ἄλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς συγγένειαν τὴν ἀκριβεσιάτην. Σπουδάσωμεν τοίνυν τῆς ἄνω πόλεως γενέσθαι πολῖται. Μέχρι τίνος ἐπὶ τῆς ὑπερορίας μένομεν;
 15 Δέον τὴν ἀρχαίαν παιρίδα ἀπολαβεῖν· Οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν τυχόντων ὁ κίνδυνος. Ἄλλ' εἰ γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, ἀπροσδοκῆτου τῆς τελευτῆς ἐπελθούσης, ἀμυήτους ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν, κἂν μυρία ἔχωμεν ἀγαθὰ, οὐδὲν ἡμᾶς ἕτερον διαδέξε-
 ται, ἢ γέεννα καὶ σκόληξ ἰοβόλος, καὶ πῦρ ἄσβεστον, καὶ
 20 δεσμὰ ἅλντα.

Ἄλλὰ μὴ γένοιτό τινα τῶν ταῦτα ἀκουόντων ἐκείνης πειραθῆναι τῆς κολάσεως. Τοῦτο δὲ ἔσται, ἂν τῶν ἀγίων καταξιωθέντες μυστηρίων, χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ λίθους τιμίους οἰκοδομήσωμεν ἐπὶ τὸν θεμέλιον. Οὕτω γὰρ δυνη-
 25 σόμεθα ἀπελθόντες ἐκεῖ φανῆναι πλούσιοι, ὅταν μὴ ἐνταῦθα χρήματα καταλείψωμεν, ἀλλὰ μετακομίσωμεν πρὸς τοὺς ἁσούλους θησαυροὺς διὰ τῶν χειρῶν τῶν πενήτων, ὅταν δανείσωμεν τῷ Χριστῷ. Πολλὰ ὀφείλομεν ἐκεῖ, οὐ χρήματα, ἀλλ' ἁμαρτήματα. Δανείσωμεν τοίνυν αὐτῷ χρήματα, ἵνα λά-

κατηχούμενος εἶναι ξένος πρὸς τὸν πιστόν. Διότι δὲν ἔχει τὸν ἴδιον ἀρχηγόν, δὲν ἔχει τὸν ἴδιον πατέρα, δὲν ἔχει τὴν ἰδίαν πόλιν, οὔτε τροφήν, οὔτε ἔνδυμα, οὔτε τράπεζαν, οὔτε οἰκίαν, ἀλλ' εἶναι χωρισμένος ἀπὸ ὅλα αὐτά. Διότι ὁ μὲν ἕνας ἔχει ὅλα τὰ ἐπίγεια, ὁ δὲ ἄλλος ὅλα τὰ ἐπουράνια. Βασιλεὺς τοῦ ἐνὸς εἶναι ὁ Χριστός, τοῦ ἄλλου ἡ ἀμαρτία καὶ ὁ διάβολος. Ἐντρύφημα τοῦ ἐνὸς εἶναι ὁ Χριστός, τοῦ ἄλλου ἡ σῆψις καὶ ἡ διαφθορά. Καὶ τοῦ ἐνὸς μὲν ἔνδυμα εἶναι ἔργον τῶν σκωλήκων, τοῦ δὲ ἄλλου ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Πόλις τοῦ ἐνὸς μὲν ἡ γῆ, τοῦ δὲ ἄλλου ὁ οὐρανός.

“Ὅταν λοιπὸν δὲν ἔχωμεν τίποτε τὸ κοινόν, πῶς θὰ ἐπικοινωνήσωμεν, εἰπέ μου; Ἄλλὰ μήπως ἐλύσαμεν τοὺς ἰδίους πόνους καὶ προήλθαμεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν; Ἄλλ' οὔτε καὶ αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν τελείαν συγγένειαν. Ἄς προσπαθήσωμεν λοιπὸν νὰ γίνωμεν πολῖται τῆς ἄνω πολιτείας. Ἔως πότε θὰ παραμένωμεν εἰς ἐξορίαν; Πρέπει νὰ ἀνακτήσωμεν τὴν παλαιάν μας πατρίδα. Διότι ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι διὰ πρᾶγμα ἄνευ ἀξίας. Ἄλλ' ἐὰν συμβῆ, πὺ εἴθε νὰ μὴ συμβῆ, ἔνεκα ἀπροσδοκίτου θανάτου, νὰ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ ἀμύητοι, ἔστω καὶ ἂν ἔχωμεν χιλιάδες ἀγαθά, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ μᾶς διαδεχθῆ, παρὰ ἡ γέεννα καὶ ὁ δηλητηριώδης σκώληξ καὶ πῦρ ἄσβεστον καὶ δεσμὰ ἄλυτα.

Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ συμβῆ εἰς κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς τῶν λόγων μου νὰ λάβῃ πείραν ἐκείνης τῆς τιμωρίας. Ἐφ' ὅσον θὰ ζῶμεν, ἐὰν θὰ εἴμεθα ἄξιοι τῶν ἀγίων μυστηρίων, θὰ τοποθετήσωμεν εἰς αὐτὸ τὸ θεμέλιον χρυσόν, ἄργυρον καὶ πολυτίμους λίθους. Διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν, ὅταν ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, νὰ φανῶμεν πλούσιοι, ὅταν δὲν θ' ἀφήσωμεν ἐδῶ χρήματα, ἀλλὰ θὰ τὰ μεταφέρωμεν εἰς τοὺς ἀσφαλεῖς ἐκείνους θησαυροὺς διὰ τῶν χειρῶν τῶν πτωχῶν, ὅταν θὰ δανείσωμεν τὸν Χριστόν. Ἐκεῖ χρεωστοῦμεν πολλά, ὄχι χρήματα, ἀλλ' ἀμαρτήματα. Ἄς δανείσωμεν λοιπὸν εἰς

βωμεν ἁμαρτημάτων συγχώρησιν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ δικάζων.

Μὴ περιίδωμεν αὐτὸν ἐνταῦθα πεινῶνια, ἵνα καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ἡμᾶς διαθρέψῃ. Ἐνταῦθα ἐνδύσωμεν αὐτόν, ἵνα μὴ
 5 ἄφῃ ἡμᾶς γυμνοὺς τῆς ἀσφαλείας τῆς παρ' αὐτοῦ. Ἐὰν ἐνταῦθα αὐτὸν ποιίσωμεν, οὐκ ἐροῦμεν κατὰ τὸν πλούσιον, «Πέμψον Λάζαρον, ἵνα ἄκρω τῷ δακτύλῳ ἐπισιάξῃ τῇ γλώσσει ἡμῶν ἀποτιγανιζομένην». Ἐὰν ἐνταῦθα εἰς τὰς οἰκίας ἡμῶν αὐτὸν δεξώμεθα, ἐκεῖ πολλὰς παρασκευάσει μονὰς ἡ-
 10 μῖν. Ἐὰν ἀπέλθωμεν πρὸς αὐτὸν ἐν φυλακῇ ὄντα, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ἀπαλλάξει τῶν δεσμῶν. Ἐὰν ξένον ὄντα συναγάγωμεν, οὐ περιόψεται ξένους ἡμᾶς ὄντας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ μεταδώσει ἡμῖν τῆς πόλεως τῆς ἄνω. Ἐὰν ἀσθενῆ ὄντα ἐπισκεψώμεθα, ταχέως ἐλευθερώσει ἡμᾶς καὶ
 15 αὐτὸς τῶν ἀσθενειῶν ἡμῶν. Ὡς οὖν μεγάλα λαμβάνοντες καὶ μικρὰ διδόντες, κἂν τὰ μικρὰ δῶμεν ἵνα ἐμπορευσώμεθα τὰ μεγάλα.

Ὡς ἔτι καιρὸς, σπεύρωμεν, ἵνα ἀμήσωμεν. Ὅταν ὁ χειμῶν καιαλάβῃ, ὅταν ἡ θάλασσα οὐκ ἔτι πλέηται, οὐκ ἔτι
 20 κύριοι τῆς ἐμπορίας ἔσμεν. Πότε δὲ ἔσται ὁ χειμῶν; Ὅταν ἡ ἡμέρα ἐπισιαίῃ ἢ μεγάλη, τότε ἐκείνη καὶ ἐπιφανής. Τότε γὰρ οὐκ ἔτι πλευσόμεθα τὴν θάλασσαν ταύτην τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον. Ταύτη γὰρ ὁ παρὼν ἔοικε θίος. Νῦν ὁ τοῦ σπεῖραι καιρὸς, τότε ὁ τοῦ ἀμᾶσθαι καὶ κερδαί-
 25 νειν. Ἐὰν τις ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σπόρου μὴ καταβάλλῃ σπέρματα, ἐν ἀμήτῳ σπεύρων, πρὸς τῷ μηδὲν ἀνύειν καὶ καταγέλαστος ἔσται. Εἰ δὲ σπόρου ἐστὶν ὁ παρὼν καιρὸς, οὐ τοῦ συλλέγειν, ἀλλὰ τοῦ σκορπίζειν καιρὸς ἂν εἴη λοιπόν.

Σκορπίσωμεν τοίνυν, ἵνα συναγάγωμεν. Μὴ βουληθῶ-
 30 μεν συναγαγεῖν νῦν, ἵνα μὴ τὸν ἀμητὸν ἀπολέσωμεν. Οὗτος

αὐτὸν χρήματα, διὰ νὰ λάβωμεν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ δικαστής.

Ἄς μὴ ἀνεχθῶμεν νὰ ἴδωμεν αὐτὸν πεινῶντα, διὰ νὰ μᾶς διαθρέψῃ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ. Ἄς ἐνδύσωμεν αὐτὸν ἐδῶ, διὰ νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ γυμνοὺς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του προστασίαν. Ἐὰν δώσωμεν εἰς αὐτὸν νὰ πιῇ, δὲν θὰ εἰποῦμεν, ὅπως ὁ πλούσιος: «Στείλε τὸν Λάζαρον νὰ στάξῃ μὲ τὴν ἄκρην τοῦ δακτύλου του ὕδωρ εἰς τὴν γλῶσσαν μου, πού εἶναι καταφλογισμένη»¹⁰. Ἐὰν δεχθῶμεν αὐτὸν ἐδῶ εἰς τὰς οἰκίας μας, ἐκεῖ θὰ μᾶς ἐτοιμάσῃ πολλὰς διαμονάς. Ἐὰν ἐπισκεφθῶμεν αὐτὸν πού εὐρίσκεται εἰς τὴν φυλακὴν καὶ αὐτὸς θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ δεσμά. Ἐὰν τὸν δεχθῶμεν ὡς ξένον, δὲν θὰ μᾶς ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ θὰ μᾶς κάμῃ κοινωνοὺς τῆς οὐρανίου πόλεως. Ἐὰν τὸν ἐπισκεφθῶμεν, ὅταν εἶναι ἀσθενής, ταχέως καὶ αὐτὸς θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς ἀσθενείας μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν λαμβάνομεν μεγάλα δῶρα καὶ δίδομεν μικρά, ἅς δώσωμεν τὰ μικρά, διὰ νὰ κερδίσωμεν τὰ μεγάλα.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὑπάρχη ἀκόμη καιρὸς, ἅς σπείρωμεν, διὰ νὰ θερίσωμεν. Ὅταν ἔλθῃ κακοκαιρία, ὅταν ἡ θάλασσα δὲν θὰ ταξιδεύεται πλέον, τότε δὲν θὰ εἴμεθα πλέον εἰς θέσιν νὰ ἐμπορευθῶμεν. Καὶ πότε θὰ εἶναι ἡ κακοκαιρία; Ὅταν θὰ φθάσῃ ἡ μεγάλη καὶ περιφανὴς ἐκείνη ἡμέρα. Διότι τότε δὲν θὰ ταξιδεύσωμεν πλέον εἰς αὐτὴν τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην καὶ βαθεῖαν. Διότι μὲ αὐτὴν ὁμοιάζει ἡ παροῦσα ζωὴ. Τώρα εἶναι ὁ καιρὸς τῆς σπορᾶς, τότε τῆς συγκομιδῆς καὶ τοῦ κέρδους. Ἐὰν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς σπορᾶς δὲν ρίψῃ κανεὶς τοὺς σπόρους, ἔὰν σπείρῃ κατὰ τὴν συγκομιδὴν, ὅχι μόνον δὲν θὰ κατορθώσῃ τίποτε, ἀλλὰ θὰ γίνῃ καὶ καταγέλαστος. Ἐὰν λοιπὸν ὁ παρῶν καιρὸς εἶναι καιρὸς σπορᾶς καὶ ὅχι συγκομιδῆς, ὁ ὑπόλοιπος θὰ εἶναι καιρὸς τῆς σπορᾶς.

Ἄς σπείρωμεν λοιπόν, διὰ νὰ συγκομίσωμεν. Ἄς μὴ θελήσωμεν νὰ συγκομίσωμεν τώρα, διὰ νὰ μὴ χάσωμεν

γάρ, ὅπερ ἔφην, ὁ καιρὸς ἐπὶ τὸ σπεῖρειν καλεῖ, καὶ δαπα-
 νᾶν καὶ ἀναλίσκειν, οὐκ ἐπὶ τὸ συλλέγειν καὶ ἀποτίθεσθαι.
 Μὴ τοίνυν προδῶμεν τὴν εὐκαιρίαν, ἀλλὰ δαψιλῆ τὸν σπό-
 ρον καταβάλωμεν, καὶ μηδενὸς φεισώμεθα τῶν ἔνδον, ἵνα
 5 μετὰ πολλῆς αὐτὰ ἀπολάβωμεν τῆς ἀντιδόσεως χάριτι καὶ
 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ
 Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὴν συγκομιδὴν. Διότι, ὅπως εἶπα, αὐτὸς ὁ καιρὸς μᾶς καλεῖ νὰ σπεύρωμεν, νὰ δαπανήσωμεν καὶ νὰ ἐξοδεύσωμεν καὶ ὄχι νὰ συλλέξωμεν καὶ νὰ ἀποθηκεύσωμεν. Ἄς μὴ χάσωμεν λοιπὸν τὴν εὐκαιρίαν, ἀλλ' ἄς ρίψωμεν ἄφθονον σπόρον καὶ ἄς μὴ φεισθῶμεν κανενὸς ἀπὸ τὰ οἰκογενειακά μας, διὰ νὰ λάβωμεν τὴν ἀνταμοιβήν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκός, σὰρξ ἐστὶ καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστι».

5 1. Μεγάλων ἡμᾶς μυστηρίων κατηξίωσεν ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μεγάλων καὶ οἶων ἡμεῖς οὐκ ἤμεν ἄξιοι, ἀλλ' οἶων αὐτῷ παρέχειν πρόπον ἦν. Ἐὰν μὲν γὰρ τὴν ἀξίαν τὴν ἡμετέραν λογίσηται τις, οὐ μόνον τῆς δωρεᾶς ἡμεν ἀνάξιοι, ἀλλὰ καὶ κολάσεως ὑπεύθυνοι καὶ τιμωρίας. Ἐπειδὴ
10 δὲ οὐ πρὸς τοῦτο εἶδεν, οὐ μόνον κολάσεως ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ ζωὴν ἐχαρίσατο πολλῷ τῆς προτέρας λαμπροτέραν, εἰς ἄλλον ἡμᾶς εἰσήγαγε κόσμον, ἑτέραν ἐδημιούργησε κτίσιν. «Ἐἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις», φησί. Ποία καινὴ κτίσις; Ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἔξ
15 ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Παράδεισον ἐπιστεύθημεν καὶ οὐδὲ τῆς ἐν αὐτῷ διαγωγῆς ἐφάνημεν ἄξιοι καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἡμᾶς ἀνήγαγεν.

Ἐν τοῖς πρώτοις οὐχ εὐρέθημεν πιστοὶ καὶ μείζονα
20 ἐνεχείρισεν. Ἐνὸς ἀποσχέσθαι ξύλου οὐκ ἰσχύσαμεν, καὶ τὴν ἄνω παρέσχε τρυφήν. Ἐν παραδείῳ οὐκ ἐκαριερόησαμεν καὶ τοὺς οὐρανοὺς ἡμῖν ἀνεπέτασεν. Εἰκότως ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Ἦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ». Οὐκ ἔτι μήτηρ, οὐκ ἔτι ὠδῖνες, οὔτε ὕπνοι, καὶ συνουσίαι
25 καὶ περιπλοκαὶ σωμάτων. Ἐὰν λοιπὸν ὑφαίνεται τῆς ὑμετέρας φύσεως ἢ κατασκευὴ, ἀπὸ Πνεύματος ἁγίου καὶ ὕδατος. Τὸ δὲ ὕδωρ παρείληπται, τόκος τῷ τικτομένῳ γινόμενον. Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ἡ μήτρα τῷ ἐμβρύῳ, τοῦτο τῷ πιστῷ τὸ ὕδωρ· ἐν γὰρ τῷ ὕδατι διαπλάττεται καὶ μορφοῦται.
30 Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐλέγειτο· «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπε-

1. Ἰω. 3, 6.

2. Β' Κορ. 5, 17.

3. Ἰω. 5, 6.

4. Ρωμ. 11, 33.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΣΤ΄.

Ἰω. 3,6 - 11

«Ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὴν σὰρκα, εἶναι σὰρξ καὶ ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ πνεῦμα, εἶναι πνεῦμα»¹.

1. Ὁ Μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μᾶς ἔκρινεν ἀξίους μεγάλων μυστηρίων καὶ μάλιστα τοιούτων, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἴμεθα ἄξιοι, ἀλλὰ ἔπρεπεν αὐτὰ νὰ τὰ παράσχη. Διότι, ἂν ἀναλογισθῆ κανεῖς τὴν ἀξίαν μας, ὅχι μόνον εἴμεθα ἀνάξιοι τῆς δωρεᾶς, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὑπόδικοι κολασμοῦ καὶ τιμωρίας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἀπέβλεψεν εἰς αὐτό, ὅχι μόνον μᾶς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ μᾶς ἐχάρισε ζωὴν πολὺ λαμπροτέραν ἀπὸ τὴν προηγουμένην, μᾶς εἰσήγαγεν εἰς νέον κόσμον καὶ ἔκαμε νέον δημιούργημα. «Διότι, ἔὰν κανεῖς εἶναι ἠνωμένος μὲ τὸν Χριστόν, εἶναι νέον δημιούργημα», λέγει ὁ Ἀπόστολος². Ἀλλὰ ποῖο εἶναι αὐτὸ τὸ νέον δημιούργημα; Ἄκουσε, τί λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός: «Ἐὰν δὲν ἔχη γεννηθῆ κανεῖς ἀπὸ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα, δὲν θὰ ἡμπορέση νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»³. Εἶχεν ἐμπιστευθῆ εἰς ἡμᾶς τὸν Παράδεισον, ἀλλὰ δὲν ἐφάνημεν ἄξιοι νὰ ζήσωμεν ἐκεῖ καὶ ὅμως μᾶς μετέφερεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Εἰς τὰ πρῶτα ἀγαθὰ δὲν εὐρέθημεν πιστοὶ καὶ ὅμως μᾶς ἐνεπιστεύθη μεγαλύτερα. Δὲν ἡμπορέσαμεν ν' ἀρνηθῶμεν τὸν καρπὸν ἑνὸς μόνου δένδρου καὶ ὅμως μᾶς ἐχάρισε τὴν οὐράνιον ἀπόλαυσιν. Δὲν ἐδείξαμεν ὑπομονὴν εἰς τὸν Παράδεισον καὶ ὅμως μᾶς ἤνοιξε τοὺς οὐρανοὺς. Δικαίως εἶπεν ὁ Παῦλος: «Ἦ ὕψος, πλούτου σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ»⁴. Δὲν ὑπάρχουν πλέον οὔτε μήτηρ, οὔτε πόνοι, οὔτε τοκετός, οὔτε ὕπνοι, οὔτε ἐναγκαλισμοὶ καὶ σωματικαὶ περιπτώξεις. Ἡ κατασκευὴ τῆς φύσεώς μας ὑφαίνεται πλέον ἄνωθεν μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ. Καὶ τὸ ὕδωρ ἔχει παραληφθῆ, διὰ νὰ γίνῃ τοκετός διὰ τὸν γεννώμενον. Διότι ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἡ μήτρα διὰ τὸ ἔμβρυον, εἶναι τὸ ὕδωρ διὰ τὸν πιστόν. Διότι μὲ τὸ ὕδωρ διαπλάσσεται καὶ

τὰ ψυχῶν ζωσῶν», ἐξ οὗ δὲ ἐπέβη τῶν Ἰορδάνου ρείθρων ὁ Δεσπότης, οὐκ ἔτι ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν, ἀλλὰ ψυχὰς λογικὰς καὶ πνευματοφόρους τὸ ὕδωρ ἀναδίδωσι.

Καὶ ὁ περὶ τοῦ ἡλίου εἴρηται ὅτι «Ὡς νυμφίος ἐκπο-
5 ρευόμενος ἐκ πασιού αὐτοῦ», τοῦτο περὶ τῶν πιστῶν καιρὸς ἂν εἴη μᾶλλον εἰπεῖν. Πολλῶ γὰρ παιδοιέρας ἀφιᾶσι τὰς ἀκτῖνας ἐκείνου. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλατιόμενον, χρόνου δεῖται, ἐν τῷ ὕδατι δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν μιᾷ ῥοπῇ πάντα γίνεται. Ἐνθα μὲν γὰρ ἐπίκτητος ἢ ζωῆ καὶ ἀπὸ
10 σωματικῆς φθορᾶς ἔχει τὴν ἀρχήν, βραδύνει τὸ τικτόμενον, (τοιαύτη γὰρ τῶν σωμάτων ἡ φύσις· χρόνῳ προσλαμβάνει τὸ τέλειον). Ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐχ οὕτω. Τί δήποτε; Ὅτι τέλεια ἐξ ἀρχῆς κατασκευάζεται τὰ γινόμενα.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Νικόδημος ἀκούων ταῦτα συνεχῶς ἐ-
15 ταράττειτο, ὅρα πῶς αὐτῷ παρανοίγει τὸ ἀπόρητον τοῦ μυστηρίου τούτου καὶ σαφὲς ἐργάζεται τὸ ἀσαφὲς ἐκείνῳ τέως, «Τὸ γεγεννημένον, λέγων, ἐκ τῆς σαρκός, σὰρξ ἐστὶ τὸ δὲ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν». Ἀπάγει τῶν αἰσθητῶν αὐτὸν ἀπάντων, καὶ οὐκ ἀφήσει τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτοις περιεργάσασθαι τὴν μυσταγωγίαν. Οὐ γὰρ περὶ σαρκὸς διαλεγόμεθα, φησὶν, ἀλλὰ περὶ Πνεύματος, ὧ Νικόδημε. Τέως αὐτὸν τῷ λόγῳ τούτῳ πρὸς τὸ ἄνω παρέπεμψε. Μηδὲν τοίνυν τῶν αἰσθητῶν ἐπιζήτει. Τὸ γὰρ Πνεῦμα οὐκ ἂν φανείη τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτοις, μηδὲ νόμιζε, ὅτι
25 σάρκα τίκει τὸ Πνεῦμα.

Πῶς οὖν, ἴσως εἴποι ἂν τις, ἢ τοῦ Κυρίου σὰρξ ἐτέχθη; Οὐκ ἀπὸ Πνεύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σαρκός. Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Γενόμενος ἐκ γυναικός,

5. Γεν. 1, 20.

6. Ψαλμ. 18, 6.

7. Γαλ. 4, 4.

μορφοποιεῖται. Πρῶτα ἐλέγετο: «Ἄς παραγάγουν τὰ ὕδατα ἔρπετὰ μὲ ζώσας ψυχὰς»⁵, ἀπὸ τότε ὅμως πού ὁ Κύριος εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνου, τὸ ὕδωρ δὲν παράγει πλέον ἔρπετὰ μὲ ζώσας ψυχὰς, ἀλλὰ ψυχὰς λογικὰς μέσα εἰς τὰς ὁποίας κατοικεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνο πού ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ ἡλίου, ὅτι δηλαδὴ «ὁμοιάζει μὲ τὸν σύζυγον, πού ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν νυμφικὸν θάλαμον»⁶, εὐκαιρία εἶναι νὰ τὸ εἴπωμεν διὰ τοὺς πιστοὺς. Διότι αὐτοὶ ἐκπέμπουν ἀκτῖνας λαμπροτέρας ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἄλλὰ τὸ μὲν παιδί πού διαπλάσσεται εἰς τὴν μήτραν ἔχει ἀνάγκην χρόνου, εἰς τὸ ὕδωρ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Διότι, ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι πρόσκαιρος καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σωματικὴν φθοράν, ὁ τοκετὸς συντελεῖται βραδέως (διότι αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῶν σωμάτων· νὰ τελειοποιῦνται δηλαδὴ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου). Εἰς τὰ πνευματικὰ ὅμως πράγματα δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Διὰ τί; Διότι αὐτὰ κατασκευάζονται τέλεια ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Νικόδημος ἐταράσσετο ἀκούων αὐτὰ συνεχῶς, κοίταξε μὲ ποῖον τρόπον ὁ Χριστὸς ἀνοίγει εἰς αὐτὸν τὸ ἀπόρρητον τοῦ μυστηρίου καὶ κάμνει σαφές, ἐκεῖνο πού προηγουμένως ἦτο δι' ἐκεῖνον ἀσαφές: «Ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὴν σὰρκα, εἶναι σὰρξ καὶ ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εἶναι πνεῦμα». Ἀποσπᾷ αὐτὸν ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ πράγματα καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἐρευνήσῃ τὰ μυστήρια διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν. Δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς σαρκός, Νικόδημε, τοῦ λέγει, ἀλλὰ περὶ τοῦ Πνεύματος. Καὶ ὑψώνει αὐτὸν εἰς ἀνώτερα πράγματα. Μὴ ζητῆς λοιπὸν τίποτε ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ, διότι τὸ Πνεῦμα δὲν συλλαμβάνεται μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, οὔτε νὰ φαντάζεσαι, ὅτι τὸ Πνεῦμα γεννᾷ σὰρκα.

Πῶς λοιπόν, ἢμπορεῖ νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς ἴσως, ἐγεννήθη ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου; Ὅχι μόνον ἀπὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σὰρκα. Τοῦτο δηλώνει ὁ Παῦλος μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Ἐγεννήθη ἀπὸ γυναῖκα καὶ διετέλεσεν ὑπὸ τὸν νόμον»⁷.

γενόμενος ὑπὸ νόμον». Τὸ μὲν γὰρ Πνεῦμα αὐτὸν διέπλασεν οὕτως, οὐ μὴν ἔξ οὐκ ὄντων· ἐπεὶ τί ἔδει τῆς μήτρας; ἀλλ' ἔκ τῆς σαρκὸς τῆς παρθενικῆς· τὸ δέ, πῶς, οὐ δύναμαι ἐρμηνεύειν. Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵνα μὴ τις ἀλλότριον τῆς ἡμε-
 5 τέρως εἶναι νομίση φύσεως τὸ τιμιόμενον. Εἰ γὰρ τούτου γενομένου εἰσὶ τινες οἱ διαπιστοῦσι τῇ τοιαύτῃ γεννήσει, εἰ μὴ τῆς σαρκὸς ἐκοινώνησε τῆς παρθενικῆς, ποῦ οὐκ ἂν ἐξέπεσαν ἀσεθείας οὔτοι;

«Τὸ γεγεννημένον ἔκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν».
 10 Ὁρᾷς Πνεύματος ἀξίαν; Τὸ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἔργον φαίνεται ποιοῦν. Ἀνωτέρω μὲν οὖν ἔλεγεν, ὅτι Ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθησαν· ἐνταῦθα δέ, ὅτι τὸ Πνεῦμα αὐτοῦς γεννᾷ. «Τὸ γεγεννημένον», φησὶν, «ἔκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ὁ γεγεννημένος ἔκ τοῦ Πνεύμα-
 15 τος, πνευματικός ἐστι. Γέννησιν γὰρ ἐνταῦθα οὐ τὴν κατ' οὐσίαν λέγει, ἀλλὰ τὴν κατὰ τιμὴν καὶ χάριν. Εἰ τοίνυν καὶ ὁ Υἱὸς οὕτω γεγέννηται, τί πλέον ἔξει τῶν ἀνθρώπων τῶν οὕτω γεγεννημένων; Πῶς δὲ μονογενὴς ἐστι; Καὶ γὰρ καὶ ἐγὼ ἔκ Θεοῦ γεγέννημαι, ἀλλ' οὐκ ἔκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ.
 20 Εἰ τοίνυν μηδὲ αὐτὸς ἔκ τῆς οὐσίας, τί κατὰ τοῦτο διενήνοχεν ἡμῶν; Εὐρεθήσεται δὲ ἄρα καὶ τοῦ Πνεύματος οὕτως ἐλάτιων. Ἡ γὰρ τοιαύτη γέννησις ἔκ τῆς τοῦ Πνεύματος γίνεται χάριτος. Ἄρ' οὖν ἵνα μένη Υἱὸς, τῆς παρὰ τοῦ Πνεύματος δεῖται βοηθείας; Καὶ τί ταῦτα Ἰουδαϊκῶν
 25 διέσθηκε δογμάτων;

Εἰπὼν τοίνυν ὁ Χριστός, ὅτι ὁ γεγεννημένος ἔκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν, ἐπειδὴ θορυβούμενον πάλιν εἶδεν, ἐπὶ αἰσθητὸν παράδειγμα ἄγει τὸν λόγον. «Μὴ θαν-

Διότι τὸ Πνεῦμα διέπλασεν αὐτὸν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ γεννηθῆ ἔκ τοῦ μηδενός. Διότι ἄλλως, τί θὰ ἐχρειάζετο ἡ μήτρα; Ἄλλὰ διέπλασεν αὐτὸν ἔκ τῆς παρθενικῆς σαρκός. Κατὰ ποῖον τρόπον ὅμως, δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐξηγήσω. Καὶ αὐτὸ ἔγινε, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἐγεννᾶτο, ἦτο ξένος πρὸς τὴν ἰδικὴν μας φύσιν. Διότι, ἐάν, ἐνῶ αὐτὸ ἔγινεν, ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς τοιαύτην γέννησιν, χωρὶς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν παρθενικὴν σάρκα, εἰς ποῖον βαθμὸν ἀσεβείας ἔχουν περιπέσει οὔτοι;

«Ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εἶναι πνεῦμα». Βλέπετε τὴν ἀξίαν τοῦ Πνεύματος; Διότι φαίνεται, ὅτι αὐτὸ ἐκτελεῖ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀνωτέρω μὲν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν· «Ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθησαν». Ἐδῶ ὅμως ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι τοὺς γεννᾷ τὸ Πνεῦμα. «Ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εἶναι πνεῦμα», δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εἶναι πνευματικός. Καὶ ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῆς οὐσιαστικῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς τιμητικῆς καὶ χαρισματικῆς γεννήσεως. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει γεννηθῆ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, κατὰ τί θὰ πλεονεκτῆ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ποὺ ἐγεννήθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Καὶ πῶς εἶναι Μονογενής; Διότι καὶ ἐγὼ ἔχω γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ τὴν οὐσίαν του.

Ἄν πάλιν οὔτε ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, τότε τί διαφέρει ἀπὸ ἡμᾶς ὡς πρὸς τοῦτο; Ἐπομένως θὰ εὐρεθῆ καὶ αὐτὸς τοιοιτοτρόπως κατώτερος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Διότι ἡ τοιαύτη γέννησις ἐπιτελεῖται μὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. Ἄρα, διὰ νὰ παραμένῃ Υἱός, ἔχει ἀνάγκην τῆς βοηθείας τοῦ Πνεύματος; Καὶ εἰς τί διαφέρουν αὐτὰ ἀπὸ τὰ Ἰουδαϊκὰ δόγματα;

Ὅταν λοιπὸν εἶπεν ὁ Χριστὸς ὅτι, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εἶναι πνεῦμα, ἐπειδὴ παρετήρησεν ὅτι ὁ Νικόδημος πάλιν ἐταράχθη, ἔφερε τὸν λόγον εἰς

μάσης γάρ», φησὶν, «ὅτι εἶπόν σοι, ὅτι δεῖ ὑμᾶς γεγεννηθῆναι ἄνωθεν. Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνέει». Τῷ γὰρ εἰπεῖν, Μὴ θαυμάσης, δείκνυσιν αὐτοῦ τὸν θόρον τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπὶ τὸ λεπιότερον αὐτὸν ἄγει τῶν σωμάτων. Τῶν
 5 μὲν γὰρ σαρκικῶν ἀπήγαγεν εἰπὼν, «Τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν». Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἤδει τί ποιέ ἐστιν ὁ φησι, Τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν, λοιπὸν αὐτὸν πρὸς ἑτέραν μεταφέρει εἰκόνα, οὔτε εἰς τὴν τῶν σωμάτων ἄγων παχύτητα, οὔτε περὶ ἄσωμάτων
 10 καθαρῶς διαλεγόμενος (οὐδὲ γὰρ ἐδύνατο ἀκούων χωρεῖν ἐκεῖνος), ἀλλ' εὐρών τι μέσον σώματός τε καὶ ἄσωμάτου, τὴν τοῦ ἀνέμου φορὰν, ἐντεῦθεν αὐτὸν ἀνάγει.

Περὶ γὰρ αὐτοῦ φησιν, ὅτι «Τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει». Εἰ
 15 δὲ λέγει, «Ὅπου θέλει πνεῖ, οὐχ ὡς προαίρεσίν τινα τοῦ ἀνέμου ἔχοντος λέγει τοῦτο, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ φύσεως φορὰν τὴν ἀκώλυτον καὶ μετ' ἐξουσίας γινομένην δηλῶν. Οἶδε γὰρ ἡ Γραφή καὶ περὶ τῶν ἀψύχων οὕτω διαλέγεσθαι, ὡς ὅταν λέγη «Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπειάγη οὐχ ἐκου-
 20 σα». Τὸ οὖν, «Ὅπου θέλει πνεῖ, τὸ ἀκάθεκτόν ἐστι δηλοῦντος, καὶ ὅτι διαχεῖται πανταχοῦ, καὶ ὁ κωλύων οὐδεὶς τῆδε κάκεισε φέρεσθαι ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας σκεδάννυται, καὶ οὐδεὶς ὁ ἰσχύων παρατρέψαι τὴν ρύμην αὐτοῦ.

2. «Καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις», ιουτέσι, τὸν πάταγον, τὸν κτύπον, «ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει. Οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος». Ἐνταῦθά ἐστι τὸ συμπέρασμα ἅπαν. Εἰ γὰρ τούτου, φησί, τοῦ πνεύματος, οὗ τὴν αἰσθησὶν δέχηται τῇ ἀκοῇ καὶ τῇ

8. Ἰω. 3, 7.

9. Γαλ. 4, 4.

αίσθητὸν παράδειγμα. «Μὴ σοῦ φαίνεται περίεργον», λέγει, «ἐπειδὴ σοῦ εἶπα, ὅτι πρέπει νὰ γεννηθῆτε ἀπὸ ἐπάνω. Ὁ ἄνεμος φυσᾷ, ὅπου θέλει»⁸. Μὲ αὐτὸ πού εἶπε, δηλαδὴ «Μὴ σοῦ φαίνεται παράξενον» ἐπισημαίνει τὴν ψυχικὴν ταραχὴν τοῦ Νικοδήμου, ἀλλὰ συγχρόνως τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὸ λεπτότερον ἀπὸ τὰ σωματικά. Διότι ἀπὸ τὰ σαρκικὰ τὸν ἀπέσπασεν, ὅταν εἶπεν: «Ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εἶναι πνεῦμα». Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Νικόδημος δὲν εἶχε καταλάβει, τί ἦτο αὐτό, πού ἔλεγεν ὁ Χριστός, δηλαδὴ ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ Πνεῦμα, εἶναι πνεῦμα, τὸν μεταφέρει εἰς ἄλλην εἰκόνα χωρὶς νὰ φέρῃ τὸν λόγον εἰς τὴν πυκνότητα τῶν σωμάτων καὶ χωρὶς νὰ ὀμιλῇ περὶ τῶν καθαρῶς ἄσωμάτων (διότι ἐκεῖνος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταλάβῃ μὲ τὴν ἀκοήν), ἀλλὰ ἀφοῦ εὔρε κάτι μεταξὺ σωματικοῦ καὶ ἄσωμάτου, δηλαδὴ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου, ἀποσπᾷ αὐτὸν πάλιν ἀπὸ τὰ ἐπίγεια.

Λέγει λοιπὸν περὶ τοῦ ἀνέμου· «Ἀκούεις τὴν βοήν του, ἀλλὰ δὲν ξεύρεις ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει». Ἐὰν δὲ λέγῃ «φυσᾷ ὅπου θέλει», δὲν τονίζει τοῦτο σὰν νὰ ἔχῃ ὁ ἄνεμος κάποιαν προτίμησιν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπισημάνῃ τὴν ἀνεμπόδιστον φυσικὴν ὀρμὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνέμου. Διότι ἐγνώριζεν, ὅτι καὶ ἡ Γραφὴ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὀμιλεῖ περὶ τῶν ἀψύχων, ὅπως, ὅταν λέγῃ· «Ἡ πλάσις ὑπετάγη εἰς τὴν ματαιότητα, χωρὶς νὰ θέλῃ»⁹. Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ «φυσᾷ, ὅπου θέλει» σημαίνει τὴν ὀρμητικότητα τοῦ ἀνέμου καὶ ὅτι διασκορπίζεται παντοῦ καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν σταματήσῃ νὰ πηγαίνῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ τρέχει μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ κανεὶς δὲν ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀνακόψῃ τὴν ὀρμὴν του.

2. «Καὶ ἀκούεις τὴν βοήν του», δηλαδὴ τὸν θόρυβον καὶ τὸν ἦχον, «ἀλλὰ δὲν ξεύρεις ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει. Ἔτσι εἶναι καθένας, πού ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα». Ἐδῶ εὐρίσκεται ὁλόκληρον τὸ συμπέρασμα. Διότι, ἐὰν δὲν ξεύρῃς, λέγει, νὰ ἐξηγήσῃς τὴν ὀρμὴν αὐτοῦ

ἀφ᾽ ἧ, τὴν ὁρμὴν ἐρμηνεύσαι οὐκ οἶδας, οὐδὲ τὴν ὁδόν, πῶς τὴν ἀπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνέργειαν περιεργάζῃ, τὴν τοῦ ἀνέμου οὐκ ἐπιστάμενος, καίτοι φωνὴν ἀκούων; Τὸ τοίον, «Ὅπου θέλει πνεῖ», καὶ πρὸς παράστασιν τῆς τοῦ Πα-
 5 ρακλήτου εἴρηται ἐξουσίας. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ γὰρ τοῦτο οὐδεὶς κατέχει, ἀλλ' ὅπου θέλει φέρεται, πολλῶ μᾶλλον τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν οὐ φύσεως δυνήσονται νόμοι κατασχεῖν, οὐχ ὄροι σωματικῆς γεννήσεως, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν.

10 Ὅτι δὲ περὶ ἀνέμου εἴρηται τὸ «τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις», δῆλον ἐκεῖθεν. Οὐ γὰρ ἂν ἀπίστω διαλεγόμενος καὶ οὐκ εἰδότε τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν εἶπε, «τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις». Ὡσπερ οὖν ὁ ἄνεμος οὐ φαίνεται, καίτοι γε φωνὴν διδούς, οὕτως οὐδὲ ἡ τοῦ πνευματικοῦ φαίνεται
 15 γέννησις ὀφθαλμοῖς σώματος, καίτοι γε σῶμα ὁ ἄνεμος, εἰ καὶ λεπτότατον. Τὸ γὰρ αἰσθήσει ὑποβαλλόμενον, σῶμα. Εἰ τοίον τὸ σῶμα οὐκ ἀσχάλλεις ὅτι μὴ ὄρας, οὐδὲ ἀπιστεῖς διὰ τοῦτο, τί δήποτε περὶ τοῦ Πνεύματος ἀκούων ἰλιγγιᾶς καὶ τισαύτίας ἀπαιτεῖς εὐθύνας, ἐπὶ σώματος τοῦτο οὐ
 20 ποιῶν;

Τί οὖν ὁ Νικόδημος; Ἔτι ἐπὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς εὐτελείας μένει καὶ ταῦτα παραδείγματι οὕτω σαφῶς λεχθέντι αὐτῷ. Ὡ καὶ ἀπορητικῶς πάλιν εἰπόντι, «Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;» λοιπὸν πληκτικώτερον πρὸς αὐτὸν ὁ Χριστὸς
 25 διαλέγεται, «Σὺ εἰ ὁ διδάσκαλος, λέγων, τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις;». Ὅρα πῶς οὐδαμοῦ πονηρίαν κατηγορεῖ τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' εὐήθειαν καὶ ἀφέλειαν μᾶλλον.

Καὶ τί κοινὸν αὕτη πρὸς τὰ ἰουδαϊκὰ ἢ γέννησις ἔχει;

τοῦ ἀνέμου, τὸν ὁποῖον αἰσθάνεσαι μὲ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ἀφήν, οὔτε τὴν πορείαν του, πῶς ἐξετάζεις μὲ περιέργειαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ δὲν καταλαβαίνεις τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνέμου, ἂν καὶ ἀκούεις τὴν βοήν του; Τὸ «Ὅπου θέλει, φυσᾷ» λοιπὸν ἔχει λεχθῆ ἐπὶ πλέον καὶ διὰ τὴν περιγραφὴν τῆς ἐξουσίας τοῦ Παρακλήτου. Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἡμπορῆ κανεὶς νὰ ἐξουσιάσῃ τὸν ἄνεμον, ἀλλὰ πηγαίνει, ὅπου θέλει αὐτός, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἡμπορέσουν οἱ νόμοι τῆς φύσεως νὰ ἐξουσιάσουν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὔτε οἱ ὅροι τῆς φυσικῆς γεννήσεως, οὔτε κανὲν ἄλλο ἐκ τούτων.

Ἄλλὰ ὅτι περὶ τοῦ ἀνέμου ἔχει λεχθῆ τὸ «Ἀκούεις τὴν βοήν του» εἶναι φανερόν ἀπὸ τὰ ἐξῆς· Δὲν θὰ ἔλεγε δηλαδὴ «ἀκούεις τὴν βοήν του», ἐὰν συνομίλει μὲ ἄνθρωπον ἄπιστον καὶ μὴ γνωρίζοντα τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅπως λοιπὸν ὁ ἄνεμος δὲν φαίνεται, καίτοι ἐκβάλλει βοήν, ἔτσι καὶ ἡ πνευματικὴ γέννησις δὲν εἶναι ὄρατὴ εἰς τοὺς ὑλικοὺς ὀφθαλμούς, καίτοι ὁ ἄνεμος εἶναι ὑλικὸν σῶμα καὶ μάλιστα πολὺ ἐλαφρόν. Διότι κάθε τι πού ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις εἶναι ὑλικὸν σῶμα. Ἐὰν λοιπὸν δὲν στενοχωρῆσαι, διότι δὲν βλέπεις τὸ σῶμα, οὔτε δυσηπιστῆς διὰ τὴν ὑπαρξίν του, διατί, ὅταν ἀκούῃς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ζαλίζεσαι καὶ ζητεῖς τόσας πολλὰς ἀποδείξεις, ἐνῶ δὲν κάμνεις τὸ ἴδιο περὶ τοῦ σώματος;

Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Νικόδημος; Ἐπιμένει εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν μικρότητα καὶ μάλιστα ἐνῶ τοῦ ἐδόθη τόσον σαφὲς παράδειγμα. Καὶ ἐπειδὴ πάλιν εἶχεν ἀπορίαν καὶ ἠρώτησε «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν αὐτά;», ὁ Χριστὸς τοῦ ἀπαντᾷ αὐστηρότερον· «Σὺ εἶσαι διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ δὲν τὰ ξεύρεις;». Βλέπε, πῶς δὲν κατηγορεῖ καθόλου τὸν ἄνθρωπον διὰ πονηρίαν, ἀλλὰ μᾶλλον δι' ἀφέλειαν καὶ ἄγνοιαν.

Καὶ τί κοινὸν ἔχει αὐτὴ ἡ γέννησις μὲ τὰ Ἰουδαϊκά;

εἶποι τις ἄν. Τί γὰρ οὐ κοινόν, εἶπέ μοι; Ὁ τε γὰρ πρῶτος γενόμενος ἄνθρωπος, ἢ τε ἀπὸ τῆς πλευρᾶς γενομένη γυνή καὶ αἰ σιεῖραι καὶ τὰ διὰ τῶν ὑδάτων ἐπιτελεσθέντα, λέγω δὲ τὰ κατὰ τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ὁ Ἐλισσαῖος τὸ σιδήριον 5 ἐμειεώρισε, τὰ κατὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἣν διέβησαν οἱ Ἰουδαῖοι, τὰ κατὰ τὴν κολυμβήθραν ἣν ὁ ἄγγελος ἐκίνει, τὰ κατὰ τὸν Σῦρον Νεεμὰν τὸν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καθαρθέντα, ταῦτα πάντα τὴν γέννησιν καὶ τὸν καθαρισμὸν τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι, ὡς ἐν τύπῳ προανεφώνει.

10 Καὶ τὰ παρὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα τοῦτον αἰνίττεται τῆς γεννήσεως τὸν τρόπον, οἷον τὸ «Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἢ ἐρχομένη, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος», τὸ «Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀειοῦ ἢ νεότης σοῦ», τὸ «Φωτίζου 15 Ἰερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται», τὸ «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι». Καὶ ὁ Ἰσαὰκ δὲ τύπος ἦν τῆς γεννήσεως ταύτης. Εἶπε γάρ, ὦ Νικόδημε, πῶς ἐκεῖνος ἐτέχθη; ἄρα νόμῳ φύσεως; Οὐδαμῶς. Οὕτω μέσος ὁ τρόπος ταύτης κἀκείνης τῆς γεννήσεως οὗτος ἦν ἐκείνης μέν, 20 ὅτι ἐκ σονουσίας, ταύτης δέ, ὅτι οὐκ ἐξ αἱμάτων ἐτέχθη.

Ἐγὼ δὲ δείκνυμι ὅτι οὐ ταύτην μόνον τὴν γέννησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ παρθένου προανεφώνουν οὗτοι οἱ τρόποι. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἄν τις ραδίως ἐπίστευσεν ὅτι παρθένος τίκει, σιεῖραι προέλαβον, εἶτα οὐ σιεῖραι μόνον, ἀλλὰ καὶ γεγη-

10. Ψαλμ. 21, 34.

11. Ψαλμ. 102, 5.

12. Ἦσ. 60, 1.

13. Ψαλμ. 31, 1.

ἤμπορεῖ νὰ ἐρωτήσῃ κάποιος. Καὶ τί κοινὸν δὲν ἔχει; θὰ τοῦ ἀπαντήσω. Διότι καὶ ἡ δημιουργία τοῦ πρώτου ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος πού ἔγινεν ἀπὸ τὴν πλευράν του καὶ αἱ στεῖραι γυναῖκες καὶ τὰ θαύματα πού ἐπετεύχθησαν διὰ τῶν ὑδάτων, ἐννοῶ δὲ τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ἐλισσαῖος ἔκαμε τὸν σίδηρον νὰ ἐππλεύσῃ, τὰ ὕδατα τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, διὰ τῶν ὁποίων ἐπέρασαν οἱ Ἰουδαῖοι, τὰ ὕδατα τῆς δεξαμενῆς τὰ ὁποῖα ἀνετάρασαν ὁ ἄγγελος, τὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκαθαρίσθη ὁ Σῦρος Νεεμάν, ὅλα αὐτὰ προέλεγαν ὑποδειγματικῶς τὴν γέννησιν καὶ τὸν καθαρισμὸν πού ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ.

Ἄλλὰ καὶ ὅλα ὅσα προελέχθησαν ἀπὸ τοὺς Προφήτας, ὑπαινίσσονται αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως, ὅπως π.χ. «Θὰ ἀναγγελθῆ εἰς τὸν Κύριον ἡ μέλλουσα γενεὰ καὶ θὰ ἀναγγείλουν τὴν δικαιοσύνην του εἰς τὸν λαὸν πού πρόκειται νὰ γεννηθῆ, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Κύριος»¹⁰, ἐπίσης· «Θὰ ἀνανεωθῆ ἡ νεότης σου, ὅπως ἀνανεώνεται ἡ νεότης τοῦ ἀετοῦ»¹¹, ἐπίσης· «Λαμπροφωτίσου, Ἱερουσαλήμ, ἰδοὺ ἔρχεται ὁ βασιλεὺς σου»¹², ἐπίσης· «Εὐτυχισμένοι εἶναι ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἔχουν ἐξαλειφθῆ αἱ ἁμαρτίαι»¹³. Καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἐπίσης ἦτο ὑπόδειγμα τῆς γεννήσεως αὐτοῦ τοῦ τρόπου. Εἶπέ μου, Νικόδημε, πῶς ἐγεννήθη ἐκεῖνος; Μήπως σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸν νόμον; Καθόλου. Ἔτσι ὁ τρόπος πού ἐγεννήθη ἦτο μέσος τρόπος μεταξὺ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς φυσικῆς γεννήσεως. Ἡ μὲν μία γέννησις δεικνύει, ὅτι ἐγεννήθη ἐκ συνουσίας, ἡ δὲ ἄλλη, ὅτι δὲν εἶχεν ἐξ αἵματος συγγένειαν.

Ἐγὼ ὅμως ἀποδεικνύω, ὅτι αὐτοὶ οἱ τρόποι προανήγγελλον ὄχι μόνον τὴν πνευματικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ σάρκα ἐκ τῆς Παρθένου γέννησιν. Ἐπειδὴ ὅμως κανεὶς δὲν θὰ ἐπίστευεν εὐκόλως ὅτι ἡ παρθένος γεννᾷ, πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ἐγέννησαν στεῖραι γυναῖκες καὶ ἐν συνεχείᾳ ὄχι μόνον στεῖραι, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἡλικιωμένα. Καὶ ὅμως τὸ ὅτι

ρακνῖαι. Καίτοι τῆς σιείρας πολὺ θαυμασιότερον τὸ ἀπὸ πλευρᾶς γενέσθαι γυναῖκα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνο ἀρχαῖον ἦν καὶ παλαιόν, πάλιν ἄλλος γίνεται τρόπος νέος καὶ πρόσφατος, ὁ τῶν σιειρῶν, προσδοπιῶν τῇ πίστει τῆς παρθενικῆς ὠδίνος. Τούτων οὖν αὐτὸν ἀναμιμνήσκων, ἔλεγε· «Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; Ὁ οἶδαμεν, λαλοῦμεν, καὶ ὁ ἐωράκαμεν, μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐδεὶς λαμβάνει». Ταῦτα ἐπήγαγε καὶ ἐτέρωθεν πάλιν ἀξιόπιστον τὸν λόγον ποιῶν, καὶ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου συγκαταβαίνων τῇ λέξει.

3. Τί δέ ἐστιν ὃ φησιν· «Ὁ οἶδαμεν, λαλοῦμεν, καὶ ὁ ἐωράκαμεν, μαρτυροῦμεν»; Ἐπειδὴ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ὄψις ἐστὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων πιστιότερα, κἂν βουληθῶμέν τινα πιστώσασθαι, οὕτω λέγομεν, ὅτι τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἐωράκαμεν, οὐκ ἐξ ἀκοῆς οἶδαμεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἀνθρωπινώτερον πρὸς αὐτὸν διαλέγεται, τὸν λόγον κἀντιῦθεν πιστούμενος. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι καὶ οὐδὲν ἄλλο παρασιῆσαι βούλειαι, οὐδὲ ὄψιν αἰσθητὴν ἐμφαίνει, δῆλον ἐκείθεν. Εἰπὼν γάρ· «Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκός, σὰρξ ἐστὶν», καὶ, «Τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν», ἐπήγαγεν· «Ὁ οἶδαμεν, λαλοῦμεν, καὶ ὁ ἐωράκαμεν, μαρτυροῦμεν».

Τοῦτο δὲ οὐδέπω γεγεννημένον ἦν. Πῶς οὖν λέγει, «Ὁ ἐωράκαμεν»; Οὐκ εὐδηλον ὅτι λέγει παρὰ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως, καὶ οὐκ ἄλλως ἐχούσης; «Καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐδεὶς λαμβάνει». Τὸ μὲν οὖν, «Ὁ οἶδαμεν», ἦτοι περὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς φησιν, ἢ περὶ ἑαυτοῦ μόνου, τὸ

ἐγέννησε στεῖρα ἦτο πολὺ παραδοξώτερον ἀπὸ τὸ ὅτι ἔγινε γυναῖκα ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ εἶχε γίνεαι εἰς παλαιωτάτους καιροὺς, ἠκολούθησε πάλιν νέος καὶ πρόσφατος τρόπος γεννήσεως, αὐτὸς τῶν στείρων γυναικῶν, πού προετοίμαζε τὴν ὁδὸν διὰ τὴν πίστιν εἰς τὸν τοκετὸν τῆς Παρθένου. Αὐτὰ λοιπὸν ὑπενθυμίζων ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Νικόδημον, ἔλεγεν· «Σὺ εἶσαι ὁ διδάσκαλος Ἰσραὴλ καὶ δὲν τὰ ξεύρεις; Ὅμιλοῦμεν δι' ἐκεῖνο πού γνωρίζομεν καὶ μαρτυροῦμεν δι' ἐκεῖνο πού ἔχομεν ἰδεῖ καὶ ὅμως οὐδεὶς δέχεται τὴν μαρτυρίαν μας». Αὐτὰ προσέθεσε καὶ διὰ νὰ κάμῃ τὸν λόγον του περισσότερο ἀξιόπιστον καὶ διὰ νὰ προσαρμόσῃ τὸ λεκτικόν του πρὸς τὴν ἀδυναμίαν ἐκείνου.

3. Τί ὅμως σημαίνει αὐτὸ πού εἶπε, δηλαδὴ «Ὅμιλοῦμεν δι' ἐκεῖνο πού γνωρίζομεν καὶ μαρτυροῦμεν δι' ἐκεῖνο πού ἔχομεν ἰδεῖ καὶ ὅμως οὐδεὶς δέχεται τὴν μαρτυρίαν μας»; Ἐπειδὴ δι' ἡμᾶς ἡ ὄρασις εἶναι περισσότερο πιστευτὴ ἀπὸ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις, ὅταν θέλωμεν νὰ πείσωμεν κάποιον, ἔτσι τοῦ λέγομεν, ὅτι δηλαδὴ ἔχομεν ἰδεῖ μὲ τὰ μάτια μας καὶ ὅτι δὲν τὸ γνωρίζομεν μόνον ἐξ ἀκοῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς συζητεῖ μὲ τὸν Νικόδημον ἀνθρωπινώτερα, διὰ νὰ τὸν κάμῃ νὰ πιστεύσῃ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὰ λόγια του. Καὶ ὅτι αὐτὸ συμβαίνει καὶ δὲν θέλει νὰ παρουσιάσῃ τίποτε ἄλλο, οὔτε ὁμιλεῖ ἀπὸ αἰσθητὴν ἀποψιν, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶχεν εἰπεῖ «Ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὴν σάρκα, εἶναι σὰρξ, καὶ ὅ,τι ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εἶναι πνεῦμα», προσέθεσεν· «Ὅμιλοῦμεν δι' ἐκεῖνο πού γνωρίζομεν καὶ μαρτυροῦμεν δι' ἐκεῖνο πού ἔχομεν ἰδεῖ».

Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶχε γίνεαι ἀκόμη. Πῶς λοιπὸν λέγει «δι' ἐκεῖνο πού ἔχομεν ἰδεῖ»; Δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῆς τελείας γνώσεως, ἡ ὁποία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πλανᾶται; «Καὶ τὴν μαρτυρίαν μας οὐδεὶς δέχεται». Καὶ τὸ μὲν «δι' ἐκεῖνο πού γνωρίζομεν» ἢ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν Πατέρα εἶπεν, ἢ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὸ δὲ

δέ, «Οὐδείς λαμβάνει», οὐ δυσχεραίνοντός ἐστι τὸ ρῆμα
 νῦν, ἀλλὰ τὸ γινόμενον ἀπαγγέλλοντος. Οὐ γὰρ εἶπε· Τί δὲ
 ὑμῶν ἀναισθητότερον γένοιτ' ἄν, οἱ τὰ παρ' ἡμῶν οὕτως
 ἀκριβῶς ἐπαγγελθέντα οὐ προσείσαθε; ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν
 5 ἔργων καὶ διὰ τῶν ρημάτων πᾶσαν ἐπιείκειαν ἐνδεικνύμε-
 νος, τούτων μὲν οὐδὲν ἐφθέγγετο, πράως δὲ καὶ ἡμέρως
 τὸ συμβησόμενον προανεφώνησεν. Ἐντεῦθεν εἰς πᾶσαν καὶ
 ἡμᾶς ἐνάγων πραότητα καὶ παιδεύων ἡμᾶς, ὅταν πρὸς
 τινὰς διαλεγώμεθα καὶ μὴ πείθωμεν, μὴ δυσχεραίνειν, μη-
 10 δὲ ἐκθηριοῦσθαι. Οὐ γὰρ ἐστι ἀνύσαι τὸν χαλεπαίνοντα,
 ἀλλὰ ἀπειθέστερον ἐργάσασθαι μᾶλλον.

Διὰ τοῦτο χρὴ τῆς μὲν ὀργῆς ἀπέχεσθαι, πάντοθεν δὲ ἀ-
 ξιόπιστον ποιεῖν τὸν λόγον, οὐ τῷ μὴ ὀργίζεσθαι μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τῷ μηδὲ κράζειν. Ὑγὴ γὰρ ὀργῆς ἢ κραυγῆ. Συμπο-
 15 δίσωμεν τοίνυν τὸν ἵππον, ἵνα κατασιτρέψωμεν τὸν ἀναβάτην.
 Περικόψωμεν τὰ περὰ τοῦ θυμοῦ, καὶ οὐκ ἔτι πρὸς ὕψος
 ἀρθῆσεται τὸ κακόν. Ὅξυ γὰρ ἡ ὀργὴ πάθος, ὄξύ, καὶ δει-
 ρὸν κλέψαι τὰς ἡμετέρας ψυχάς. Διὰ τοῦτο χρὴ πάντοθεν
 ἀποφράττειν αὐτῷ τὴν εἴσοδον. Καὶ γὰρ ἄτοπον θηρία μὲν
 20 δύνασθαι ἡμεροῦν, τὴν δὲ ἡμετέραν διάνοιαν ἀγριαίνουσαν
 περιορᾶν.

Πῦρ ἐστι σφοδρὸν ὁ θυμὸς πάντα διατρῶγων. Καὶ γὰρ
 καὶ σῶμα λυμαίνεται, καὶ ψυχὴν διαφθείρει, καὶ ἀηδῆ κα-
 τασκευάζει καὶ αἰσχροὺς ἰδεῖν. Καὶ εἰ τὸν ὀργιζόμενον
 25 ἦν δυνατὸν ἑαυτῷ δῆλον εἶναι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ὀργῆς,
 οὐκ ἂν ἑτέρας ἐδεήθη παραινέσεως. Οὐδὲν γὰρ ἀτερεπέ-
 στερον ὄψεως ὀργιζομένης. Μέθη τις ἐστὶν ἡ ὀργή, μᾶλ-
 λον δὲ μέθης χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος ἐλεεινοτέρα. Ἄλλ'
 ἂν μελετήσωμεν μὴ κράζειν, ἀρίστην ὁδὸν φιλοσοφίας εὖ-

«κάνεις δὲν δέχεται» δὲν ἐλέχθη τώρα διὰ τὸν βαρέως φέροντα, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀναγγέλλοντα τὸ γεγονός. Διότι δὲν εἶπε: Τί ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ περισσότερο ἀναίσθητον ἀπὸ σᾶς, οἱ ὅποιοι δὲν θέλετε νὰ δεχθῆτε τὰς τόσον ἀληθινὰς ἀναγγελίας μας; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἔργα κάθε εὐμενῆ διάθεσιν, ἀπὸ αὐτὰ μὲν δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλὰ μὲ πραότητα καὶ ἡρεμίαν προανήγγειλεν αὐτὸ πὺ θὰ συμβῆ, ἐπειδὴ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον θέλει νὰ παιδεύσῃ καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν πραότητα καὶ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ δυσανασχετοῦμεν καὶ ἐξοργιζώμεθα, ὅταν συζητοῦμεν μὲ κάποιον καὶ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὸν πείσωμεν. Διότι ἐκεῖνος πὺ ὀργίζεται, οὐδὲν ἐπιτυχάνει ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀπειθέστερος γίνεται.

Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ συγκρατῶμεν τὴν ὀργὴν καὶ νὰ κάμνωμεν πειστικώτερον τὸν λόγον μας, ὅχι μόνον μὲ τὸ νὰ μὴ ὀργιζώμεθα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ φωνάζωμεν. Διότι ἡ φωνὴ εἶναι τροφή τῆς ὀργῆς. Ἄς πεδικλώσωμεν λοιπὸν τὸν ἵππον, διὰ νὰ ρίψωμεν κάτω τὸν ἀναβάτην. Ἄς περικόψωμεν τὰ πτερὰ τῆς ὀργῆς καὶ τὸ κακὸ δὲν θὰ πάρῃ πλέον ἔκτασιν. Διότι ἡ ὀργὴ εἶναι φοβερὸν πάθος καὶ φοβερὸν εἰς τὸ νὰ ἐξουσιάσῃ τὰς ψυχὰς μας. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ περιφράξωμεν τὰς εἰσόδους ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Διότι εἶναι παράλογον τὸ νὰ ἤμποροῦμεν νὰ ἐξημερώνωμεν ἄγρια θηρία, ἀλλὰ ν' ἀνεχώμεθα νὰ ἐξαγριώνεται ἡ διάνοιά μας.

Ὁ θυμὸς εἶναι ὀρμητικὸν πῦρ, πὺ τὰ κατατρώγει ὅλα. Διότι καὶ τὸ σῶμα λυμαίνεται καὶ τὴν ψυχὴν καταστρέφει καὶ κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἀηδῆ καὶ ἄσχημον εἰς τὴν ὄψιν. Καὶ μάλιστα, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἰδῆ ὁ ὀργιζόμενος τὸν ἑαυτὸν του κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ὀργῆς, τότε δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλην συμβουλήν. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀποκρουστικώτερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ ὀργιζομένου.

Ἡ ὀργὴ εἶναι κάτι σὰν μέθη καὶ μᾶλλον χειροτέρα ἀπὸ τὴν μέθην καὶ ἀθλιωτέρα ἀπὸ τὸν δαίμονα. Ἄλλ' ἂν προσπαθήσωμεν νὰ μὴ φωνάζωμεν, θὰ εὕρωμεν τὴν καλυτέραν

ρήσομεν. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος μετὰ τῆς ὀργῆς καὶ τὴν κραυγὴν ἀναιρεῖν γράφει, λέγων· «Πᾶσα ὀργὴ καὶ κραυγὴ ἀρδῆτω ἀφ' ὑμῶν».

Οὐκοῦν πειθώμεθα τῷ πάσης φιλοσοφίας διδασκάλῳ.
 5 Καὶ ὅταν ὀργιζώμεθα πρὸς τοὺς οἰκέτας, τὰ ἁμαρτήματα τὰ ἑαυτῶν ἐννοῶμεν καὶ τὴν ἐπιείκειαν αἰσχυνώμεθα τὴν ἐκείνων. Ὅταν γὰρ σὺ ὑβρίζης, ἐκεῖνος δὲ σιγῇ φέρῃ τὴν ὑβρίν, καὶ σὺ μὲν ἀσχημονῆς, ἐκεῖνος δὲ φιλοσοφῇ, τοῦτο ἀντὶ πάσης δέχου νουθεσίας. Εἰ γὰρ καὶ οἰκέτης ἐστίν, ἀλλ'
 10 ἄνθρωπος καὶ ψυχὴν ἔχων ἀθάνατον καὶ τοῖς αὐτοῖς παρὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου τιμηθεὶς δώροις. Εἰ δὲ ὁ ἐν τοῖς μείζοσι καὶ πνευματικωτέροις ὁμότιμος ἡμῖν ὢν, δι' ἀνθρωπίνην τινα εὐτελῆ καὶ μικρὰν ὑπεροχὴν οὕτω πρῶως φέρει τὰ παρ' ἡμῶν, τίνος ἂν εἶημεν συγγνώμης ἄξιοι ἢ ποίας
 15 ἀπολογίας ἡμεῖς, οἱ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον μὴ δυνάμενοι φιλοσοφεῖν, μᾶλλον δὲ οὐ βουλόμενοι, ὥσπερ ἐκεῖνος διὰ τὸν ἡμέτερον;

Ταῦτα οὖν ἅπαντα λογιζόμενοι, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ἐννοοῦντες, καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, με-
 20 λειῶμεν ἡρέμα πανταχοῦ φθέγγεσθαι, ἵνα ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ γενόμενοι, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἀνάπανσιν εὐρωμεν, τὴν τε παροῦσαν, τὴν τε μέλλουσαν ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 25 νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὁδὸν τῆς σκέψεως. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος μαζί με τὴν ὀργὴν ἀπαγορεύει καὶ τὴν κραυγὴν λέγων: «Κάθε ὀργὴ καὶ κραυγὴ ἄς φύγη μακρὰν ἀπὸ σᾶς»¹⁴.

Ἄς ὑπακούωμεν λοιπὸν εἰς τὸν διδάσκαλον κάθε σοφίας. Καὶ ὅταν ὀργιζώμεθα ἐναντίον τῶν ὑπηρετῶν, ἄς σκεπτόμεθα τὰ ἰδικά μας σφάλματα καὶ ἄς ἐντρεπώμεθα διὰ τὴν ἡρεμίαν ἐκείνων. Διότι, ὅταν σὺ ὑβρίζης κάποιον, ἐκεῖνος δὲ ἀνέχεται τὴν ὑβριν σιωπηρῶς, καὶ ὅταν σὺ μὲν ἀσχημονῆς, ἐκεῖνος δὲ φιλοσοφεῖ, αὐτὸ νὰ τὸ θεωρῆς ὡς τὸ ὠραιότερον μάθημα. Διότι, μολονότι εἶναι δοῦλος, ὅμως εἶναι ἄνθρωπος καὶ ἔχει ἀθάνατον ψυχὴν καὶ εὐηργετήθη μετὰ τὰ ἴδια δῶρα ἀπὸ τὸν κοινὸν Κύριον, ὅπως καὶ σὺ. Ἄν δὲ αὐτὸς ποὺ εἶναι ἰσότιμος μετὰ ἡμᾶς εἰς τὰ μεγαλύτερα καὶ πνευματικώτερα, ὑποφέρῃ μετὰ τὴν πρᾶξιν τὰς ὑβρεῖς μας, ἔνεκα μιᾶς ἀσημάντου καὶ μικρᾶς ἀνθρωπίνης ὑπεροχῆς μας, ποίας συγγνώμης ἢ ποίας ἀπολογίας θὰ εἴμεθα ἡμεῖς ἄξιοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἠμποροῦμεν, ἢ μᾶλλον δὲν θέλομεν, νὰ φιλοσοφῶμεν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὅπως κάμνουν ἐκεῖνοι διὰ τὸν ἰδικόν μας;

Ἄφοῦ λοιπὸν σκεφθῶμεν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀφοῦ καταλάβωμεν τὰ σφάλματά μας ἀλλὰ καὶ τὴν κοινὴν φύσιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἄς προσέχωμεν νὰ ὀμιλῶμεν παντοῦ μετὰ ἡρεμίαν, διὰ νὰ εὐρωμεν ἀνάπαυσιν τῶν ψυχῶν μας εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀφοῦ γίνωμεν ταπεινοὶ εἰς τὴν καρδίαν. Εἴθε αὐτὴν τὴν ἀνάπαυσιν νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα τε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ΄.

Ἰω. 3, 12 - 16

«Εἰ τὰ ἐπείγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς, ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε; Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ».

1. Ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, καὶ οὐ παύσομαι λέγων. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ὅτι μέλλων ὁ Ἰησοῦς ὑψηλῶν ἄπιεσθαι δογματίων, διὰ τὴν τῶν ἀκούοντων ἀσθένειαν ἐαυτὸν κατέχει πολλάκις καὶ οὐ συνεχῶς τοῖς ἀξίοις τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ λόγοις ἐνδιατρίβει, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς συγκαταβάσιν ἔχουσι. Τὸ μὲν γὰρ ὑψηλὸν καὶ μέγα καὶ ἄπαξ λεχθέν, ἱκανὸν παρασιῆσαι τὴν ἀξίαν ἐκείνην, καθόσον ἡμῖν ἀκοῦσαι δυνατὸν. Τὰ δὲ ταπεινότερα καὶ ἐγγὺς τῆς τῶν ἀκροωμένων διανοίας, εἰ μὴ διηνεκῶς ἐλέγεται, οὐ ταχέως κατέσχε τὰ ὑψηλὰ τὸν χαμαίζηλον ἀκροατήν. Διὰ δὲ τοῦτό ἐστι καὶ τὰ πλείονα ταπεινότερα τῶν ὑψηλῶν εἰρημένα παρ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο ἐτέραν τινὰ ἐργάσεται βλάβην πάλιν, κατέχον κάτω τὸν μαθητήν, οὐχ ἀπλῶς τὰ καταδεέστερα τίθησιν, ἀν μὴ πρότερον εἶπη καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν ταῦτα λέγει ὁ δὴ καὶ ἐνταῦθα πεποίηκεν.

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε περὶ τοῦ βαπτίσματος ἄπερ εἶπε καὶ τῆς κατὰ χάριν γεννήσεως τῆς ἐν τῇ γῆ γινομένης, βουλόμενος καὶ εἰς τὴν γέννησιν καθεῖναι τὴν ἑαυτοῦ τὴν ἀπόρρητον ἐκείνην καὶ ἄφραστον, τέως διαβασιάζει καὶ οὐ καθίησιν, εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν λέγει, δι' ἣν οὐ καθίησιν. Τίς δὲ ἐστὶν αὕτη; Ἡ παχύτης καὶ ἡ ἀσθένεια τῶν ἀκούοντων. Καὶ ταύτην αἰνιτιόμενος ἐπήγαγε λέγων· «Εἰ τὰ ἐπίγεια

ΟΜΙΛΙΑ ΚΖ΄.

Ἰω. 3,12 - 16

«Ἐὰν δὲν πιστεύετε, ὅταν σᾶς ὁμιλῶ διὰ τὰ γῆϊνα, πῶς θὰ πιστεύσετε, ἐὰν σᾶς ὁμιλήσω διὰ τὰ ἐπουράνια; Κανείς δὲν ἔχει ἀνεβῆ εἰς τὸν οὐρανόν, παρὰ ἐκεῖνος πού κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν»¹.

1. Αὐτὸ πού εἶπα πολλές φορές, αὐτὸ θὰ εἰπῶ καὶ τώρα καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω. Ποῖο εἶναι αὐτό; Ὅτι, ὅταν ὁ Ἰησοῦς πρόκειται νὰ θίξῃ ὑψηλὰ δόγματα, προσαρμόζεται πολλές φορές πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν του καὶ δὲν χρονοτριβεῖ εἰς λόγους ἀνταξίους τῆς μεγαλωσύνης του, ἀλλὰ εἰς λόγους πού εἶναι πολὺ μετριώτεροι. Διότι τόσον ὁ ὑψηλός, ὅσον καὶ ὁ μέγας λόγος, ἔστω καὶ ἂν ἐκφρασθῇ μίαν φοράν, εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀξίαν του, ὅσον βέβαια ἡμεῖς ἔχομεν τὴν δύναμιν νὰ τὸν κατανοήσωμεν διὰ τῆς ἀκοῆς. Ἀλλὰ τὰ μετριώτερα καὶ προσεγγίζοντα τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, ἂν δὲν ἐπανελαμβάνοντο συχνά, ἐπειδὴ ἀναφέρονται εἰς ὑψηλὰ πράγματα, δὲν θὰ εἰσέδυσον ταχέως εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀμαθοῦς ἀκροατοῦ. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ προξενήσῃ αὐτὸ πάλιν κάποιαν ἄλλην ζημίαν, μὲ τὸ νὰ κρατῇ τὸν μαθητὴν εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον, δὲν καταφεύγει μόνον εἰς τὰ ἀπλούστερα λόγια, ἀλλὰ ἐκθέτει καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν τὰ λέγει, πρᾶγμα πού ἔχει κάμει καὶ ἐδῶ.

Ἄφοῦ δηλαδὴ εἶπε διὰ τὸ βάπτισμα, ὅσα εἶπε, καθὼς καὶ διὰ τὴν γέννησιν πού γίνεται εἰς τὴν γῆν κατὰ χάριν, ἐπειδὴ θέλει νὰ φθάσῃ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν του γέννησιν τὴν μυστηριώδη καὶ ἀνέκφραστον, μέχρι τινὸς συγκρατεῖται καὶ δὲν συνεχίζει, κατόπιν δὲ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν ἔνεκα τῆς ὁποίας δὲν συνεχίζει. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτή; Ἡ παχυλὴ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν. Καὶ αὐτὴν ὑπαινισσόμενος προσέθεσε τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν δὲν πιστεύετε, ὅταν σᾶς ὁμιλῶ διὰ τὰ γῆϊνα, πῶς θὰ πιστεύσετε, ἐὰν

εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε, ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε;». Ὡστε ὅπουπερ ἂν εἶπη μέτριόν τι καὶ ταπεινόν, τῇ τῶν ἀκουόντων ἀσθενείᾳ λογιστέον αὐτό.

Τὰ δὲ ἐπίγεια ἐνταῦθα τινὲς μὲν περὶ τοῦ ἀνέμου φασὶν εἰρησθαι, τουτέστιν, εἰ καὶ ὑπόδειγμα ἀπὸ τῶν ἐπιγείων ἔδωκα καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπέιοθητε, πῶς δυνησθε τὰ ὑψηλότερα μαθεῖν; Εἰ δὲ τὸ βάπτισμα ἐπίγειον ἐνταῦθα λέγοι, μὴ θαυμάσης. Ἡ γὰρ διὰ τὸ ἐν τῇ γῆ τελεῖσθαι, ἢ πρὸς σύγκρισιν τῆς ἑαυτοῦ γεννήσεως τῆς φρικωδεσιτάτης ἐκείνης ὀνομάζων οὕτως αὐτὸ καλεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ἐπουράνιος αὕτη ἢ γέννησις, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην παραβαλλομένη τὴν ἀληθῆ, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας οὔσαν, ἐπίγειός ἐστι.

Καὶ καλῶς οὐκ εἶπεν, Οὐχὶ νοεῖτε, ἀλλ', «Οὐ πιστεύετε». Ὅταν μὲν γὰρ πρὸς ἐκεῖνά τις δυσκολαίνη, ἢ διὰ τοῦ νοῦ λαβεῖν ἐστι, καὶ μὴ ραδίως καταδέχεται, εἰκότως ἂν ἄνοιαν ἐγκαλοῖτο. Ὅταν δὲ ταῦτα μὴ δέχεται, ἢ λογιμῶ μὲν οὐκ ἔστι λαβεῖν, πίστει δὲ μόνη, οὐκ ἔτι ἀνοίας, ἀλλ' ἀπιστίας ἐστὶ τὸ ἔγκλημα. Ἀπάγων οὖν αὐτὸν τοῦ μὴ ζητεῖν λογιμοῖς τὸ λεχθέν, σφοδρότερον αὐτοῦ καθικνεῖται, ἀπιστίαν ἐγκαλῶν. Εἰ δὲ τὴν ἡμετέραν πίστει χρὴ δέχεσθαι γέννησιν, τίνας ἂν εἶεν ἄξιοι οἱ τὴν τοῦ Μονογενοῦς λογιμοῖς περιεργαζόμενοι;

Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἂν, καὶ τίνας ἔνεκεν ἐλέγετο ταῦτα, εἰ μὴ ἔμελλον πιστεύειν οἱ ἀκούοντες; Ὅτι εἰ καὶ ἐκεῖνοι μὴ ἐπίστευον, ἀλλ' οἱ μετ' αὐτοὺς ἔμελλον αὐτὰ δέχεσθαι καὶ κερδαίνειν. Καθικνούμενος τοίνυν αὐτοῦ σφοδρότατα, δείκνυσι λοιπὸν ὅτι οὐ ταῦτα οἶδε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πολλῶ πλείω τούτων καὶ μείζω. Ὅθεν καὶ τοῦτο διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἐδήλωσεν, οὕτως εἰπὼν «Καὶ οὐδεὶς ἀναβέ-

σᾶς ὀμιλήσω διὰ τὰ ἐπουράνια;». Ὡστε, ὅπου ὀμιλήσῃ μὲ μέτρια καὶ ἀπλᾶ λόγια, πρέπει νὰ σκεφθῶμεν ὅτι αὐτὸ γίνεται ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν.

Ὡς πρὸς «τὰ ἐπίγεια», μερικοὶ νομίζουν ὅτι ἐδῶ ἔχει λεχθῆ διὰ τὸν ἄνεμον, σὰν νὰ εἶπε· Μολονότι σᾶς ἔφερα παράδειγμα ἀπὸ τὰ ἐπίγεια καὶ οὔτε ἔτσι δὲν ἐπείσθητε, πῶς θὰ ἠμπορέσετε νὰ δεχθῆτε τὰ ὑψηλότερα; Καὶ μὴ ἀπορήσης, διότι λέγει ἐδῶ τὸ βάπτισμα ἐπίγειον. Τὸ ὀνομάζει ἔτσι ἢ διότι τελεῖται εἰς τὴν γῆν ἢ διότι θέλει νὰ τὸ συγκρίνῃ μὲ τὴν ἰδικὴν του μυστηριώδη γέννησιν μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα. Διότι, ἂν καὶ ἡ γέννησις αὐτῆ εἶναι ἐπουράνιος, συγκρινομένη μὲ τὴν ἀληθινὴν, πού προέρχεται ἐκ τοῦ Πατρός, εἶναι ἐπίγειος.

Καὶ ὀρθῶς δὲν εἶπε «Δὲν καταλαβαίνετε», ἀλλὰ «Δὲν πιστεύετε». Διότι, ὅταν κάποιος δυσκολεύεται νὰ καταλάβῃ ἐκεῖνα, πού ἠμπορεῖ νὰ συλλάβῃ μὲ τὴν λογικὴν καὶ δὲν τὰ παραδέχεται εὐκόλα, δικαίως θὰ θεωρῆται ἀνόητος. Ὅταν ὅμως δὲν παραδέχεται αὐτά, πού δὲν ἠμπορεῖ νὰ συλλάβῃ διὰ τῆς λογικῆς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς πίστεως, τότε δὲν θὰ εἶναι πλέον ἔνοχος ἀνοησίας, ἀλλὰ ἀπιστίας. Καὶ ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποτρέψῃ τὸν Νικόδημον ἀπὸ τὸ νὰ ζητῆ ἐξήγησιν αὐτοῦ πού ἐλέχθη μὲ συλλογισμούς, τὸν ἐπιπλήττει δριμύτερον κατηγορῶν αὐτὸν δι' ἀπιστίαν. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἰδικὴν μας γέννησιν διὰ τῆς πίστεως, ποίας τιμωρίας θὰ εἶναι ἄξιοι ἐκεῖνοι πού ἐρευνοῦν μὲ περιέργειαν διὰ συλλογισμῶν τὴν γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς;

Ἀλλὰ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ ἴσως· Καὶ διατί ἔλεγεν αὐτὰ ὁ Χριστός, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν οἱ ἀκροαταὶ του; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὰ ἐπίστευαν ἐκεῖνοι, ὅμως οἱ μεταγενέστεροι ἐπρόκειτο νὰ τὰ δεχθοῦν καὶ νὰ ὠφεληθοῦν. Ἐνῶ λοιπὸν ἐπιπλήττει τὸν Νικόδημον δριμύτατα, δεικνύει ἐν συνεχείᾳ, ὅτι δὲν γνωρίζει μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα καὶ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτά. Καὶ αὐτὸ λοιπὸν ἐδήλωσε μὲ τὴν ἀποτροπὴν πρὸς

θηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ».

Καὶ ποία αὕτη ἢ ἀκολουθία, φησί; Μεγίστη μὲν οὖν, καὶ σφόδρα τοῖς ἔμπροσθεν συνάδουσα. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος
 5 εἶπεν, ὅτι «Οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος», τοῦτο αὐτὸ διορθοῦται, μονονουχὶ λέγων. Μὴ νομίσης με οὕτως εἶναι διδάσκαλον ὡς τοὺς πολλοὺς τῶν προφητῶν ἀπὸ γῆς ὄντας. Ἐξ οὐρανοῦ γὰρ πάρεμι νῦν. Τῶν μὲν γὰρ προφητῶν οὐδεὶς ἀναβέβηκεν ἐκεῖ, ἐγὼ δὲ ἐκεῖ διατριβῶ.
 10 Εἶδες πῶς καὶ τὸ σφόδρα δοκοῦν ὑψηλὸν εἶναι, σφόδρα ἀνάξιον αὐτοῦ τῆς μεγαλωσύνης ἐστίν; Οὐ γὰρ ἐν οὐρανῷ μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ, καὶ πάντα πληροῖ.

Ἄλλ' ἔτι πρὸς τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀκροατοῦ διαλέγεται, κατὰ μικρὸν αὐτὸν ἀνάγειν βουλόμενος. Υἱὸν δὲ ἀνθρώπου
 15 ἐνταῦθα οὐ τὴν σάρκα ἐκάλεσεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐλάτινος οὐσίας ὅλον ἑαυτόν, ἵν' οὕτως εἶπω, ὠνόμασε νῦν. Καὶ γὰρ τοῦτο ἔθος αὐτῷ, πολλάκις μὲν ἀπὸ τῆς θεότητος, πολλάκις δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ πᾶν καλεῖν. «Καὶ καθὼς Μωϋσῆς ὑψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ», φησὶν, «οὕτως ὑψωθῆναι
 20 δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Πάλιν καὶ τοῦτο δοκεῖ ἀπηρησθαι τῶν ἔμπροσθεν, πολλὴν δὲ καὶ αὐτὸ τὴν συνάφειαν ἔχει. Εἰπὼν γὰρ τὴν μεγίστην εἰς ἀνθρώπους γεγεννημένην εὐεργεσίαν διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἐπάγει καὶ τὴν ταύτης αἰτίαν, καὶ ἐκείνης οὐκ ἐλάτινα, τὴν διὰ τοῦ σιανροῦ. Ὡσπερ
 25 οὖν καὶ Παῦλος Κορινθίοις διαλεγόμενος, ταύτας ὁμοῦ τίθησι τὰς εὐεργεσίας, οὕτω λέγων «Μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε;». Μάλιστα γὰρ πάντων τὰ δύο ταῦτα τὴν ἄφατον αὐτοῦ δείκνυσιν ἀγά-

τὸν Νικόδημον, ὅταν εἶπεν· «Καὶ κανεὶς δὲν ἔχει ἀνεβῆ εἰς τὸν οὐρανόν, παρὰ ἐκεῖνος πού κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι ἀπὸ τὸν οὐρανόν».

Καὶ θὰ ἐρωτήσης: Ποία εἶναι ἡ συνέπεια αὐτοῦ; Εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ συμφωνεῖ τελείως μὲ τὰ προηγούμενα. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Νικόδημος εἶχεν εἰπεῖ, «Γνωρίζομεν ὅτι ἦλθες ὡς διδάσκαλος ἀπὸ τὸν Θεόν», ὁ Χριστὸς διορθώνει τοῦτο, σὰν νὰ λέγη· Μὴ νομίσης, ὅτι ἐγὼ εἶμαι διδάσκαλος ὅπως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Προφήτας, πού ἦσαν ἀπὸ τὴν γῆν. Διότι ἔρχομαι τώρα ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς Προφήτας δὲν ἔχει ἀνεβῆ ἐκεῖ, ἐγὼ ὅμως ἐκεῖ κατοικῶ. Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ἀκόμη καὶ αὐτὸ πού φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ ὑψηλόν, πόσον πολὺ εἶναι ἀνάξιον τῆς μεγαλωσύνης του; Διότι δὲν κατοικεῖ μόνον εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ εὐρίσκεται παντοῦ καὶ τὰ πάντα πληροῖ.

Ἄλλ' ἀκόμη περισσότερον προσαρμόζεται πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀκροατοῦ, ἐπειδὴ θέλει νὰ τὸν ἀνυψώσῃ ἀνεπαισθήτως. Υἱὸν δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἐδῶ δὲν ἀπεκάλεσε τὴν σάρκα, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐκφρασθῶ ἔτσι, ὠνόμασεν ὅλον τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸ ὀλιγώτερον εὐγενὲς μέρος τῆς οὐσίας του. Διότι συνηθίζει ν' ἀποκαλῆ τὸ πᾶν ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὴν θείαν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. «Καὶ ὅπως ὁ Μωϋσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν εἰς τὴν ἔρημον, ἔτσι πρέπει νὰ ὑψωθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ αὐτὸ πάλιν φαίνεται νὰ μὴ συνδέεται μὲ τὰ προηγούμενα, ἀλλ' ὅμως ἔχει μεγάλην σχέσιν. Διότι, ἀφοῦ ἀνέπτυξε τὴν μεγάλην εὐεργεσίαν πού ἔχει παραχωρηθῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ βάπτισμα, προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς, δηλαδὴ τὴν εὐεργεσίαν διὰ τοῦ σταυροῦ, πού δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σημαντικὴ ἀπὸ ἐκείνην. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Κορινθίους συνδέει μαζὶ αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας, λέγων· «Μήπως ὁ Παῦλος ἐστυρώθη πρὸς χάριν σας, ἢ μήπως εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου ἐβαπτίσθητε;»³. Διότι περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, αὐτὰ τὰ δύο δεικνύουν τὴν ἀπεριόριστον ἀγά-

πην, ὅτι τε ὑπὲρ ἐχθρῶν ἔπαυθε, καὶ ὅτι ἀποθανῶν ὑπὲρ ἐχθρῶν, διὰ τοῦ βαπτίσματος ὀλόκληρον τῶν ἁμαρτημάτων τὴν συγχώρησιν ἔδωρήσατο.

2. Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ εἶπε σαφῶς, ὅτι μέλλω σταν-
 5 ροῦσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸν παλαιὸν παρέπεμψε τύπον τοὺς ἀκροα-
 τὰς; Πρῶτον μὲν, ἵνα μάθωμεν ὅτι συγγενῆ τὰ παλαιὰ τοῖς
 καινοῖς καὶ οὐκ ἀλλότρια τούτων ἐκεῖνα· ἔπειτα ἵνα γνῶς,
 ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἤρχειτο· καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ἵνα
 μάθῃς, ὅτι οὔτε αὐτῷ τις ἀπὸ τοῦ πράγματι γίνεται βλάβη,
 10 καὶ πολλοῖς ἐντεῦθεν τίκεται σωτηρία. Ἴνα γὰρ μὴ τις
 λέγῃ καὶ πῶς ἔνι εἰς τὸν σταυρωθέντα πιστεύσαντας σωθῆ-
 ναι, ὅταν καὶ αὐτὸς ὑπὸ θανάτου κατεσχημένος ἦ, ἐπὶ τὴν
 παλαιὰν ἡμᾶς ἱστορίαν ἄγει. Εἰ γὰρ πρὸς εἰκόνα χαλκῆν
 ὄφρατος ἰδόντες Ἰουδαῖοι διέφυγον θάνατον, πολλῶ μᾶλλον
 15 οἱ εἰς τὸν ἐσταυρωμένον πιστεύοντες, εἰκότως καὶ πολλῶ
 μείζονος ἀπολαύσονται τῆς εὐεργεσίας. Οὐ γὰρ διὰ τὴν
 ἀσθένειαν τοῦ σταυρουμένου, οὐδὲ διὰ τὸ περιγενέσθαι Ἰ-
 ουδαίους τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἐπειδὴ «Ἐγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν
 κόσμον», διὰ τοῦτο ὁ ἔμψυχος αὐτοῦ ναὸς σταυροῦται. «Ἴνα
 20 πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώ-
 νιον».

Ὅρας τὴν τοῦ σταυροῦ αἰτίαν καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ σωτη-
 ρίαν; Ὅρας τοῦ τύπου πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὴν συγγέ-
 νειαν; Ἐκεῖ θάνατον διέφυγον Ἰουδαῖοι ἀλλὰ τὸν πρόσ-
 25 καιρον, ἐνταῦθα τὸν αἰώνιον οἱ πιστεύοντες. Ἐκεῖ δῆγματα
 ὄφρατος ἰᾶτο ὁ κρεμάμενος ὄφρις, ἐνταῦθα δὲ τοῦ νοητοῦ δρά-
 κοντος ἐθεράπευσε τὰς πληγὰς ὁ σταυρωθεὶς Ἰησοῦς. Ἐ-
 κεῖ ὁ τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς ὄρων, πάντα ἀποτίθεται
 τὰ ἁμαρτήματα. Ἐκεῖ χαλκὸς τὸ κρεμάμενον ἦν εἰς σχῆμα
 30 ὄφρατος διατυπωθεὶς, ἐνταῦθα σῶμα δεσποτικὸν ὑπὸ Πνεύ-
 ματος κατασκευασθέν. Ὅφρις ἔδακνεν ἐκεῖ καὶ ὄφρις ἰᾶτο.
 Οὕτω καὶ ἐνταῦθα θάνατος ἀπώλεσε καὶ θάνατος ἔσωσεν.

πην του καὶ ὅτι ὑπέφερε χάριν τῶν ἐχθρῶν του καὶ ὅτι ἀφοῦ ἀπέθανε χάριν τῶν ἐχθρῶν του, μᾶς ἐχάρισε τὴν συγχώρησιν ὅλων τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος,

2. Διατί ὅμως δὲν ἐδήλωσε σαφῶς, ὅτι πρόκειται νὰ σταυρωθῆ, ἀλλὰ παρέπεμψε τοὺς ἀκροατὰς εἰς τὸ παλαιὸν παράδειγμα; Πρῶτον μὲν διὰ νὰ μάθουν, ὅτι τὰ παλαιὰ συνδέονται μὲ τὰ νέα καὶ δὲν εἶναι ξένα τὰ μεταξύ των, καὶ ἔπειτα διὰ νὰ ξέρης, ὅτι δὲν βαδίζει εἰς τὸ πάθος χωρὶς νὰ θέλῃ. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἀντεῖπη κανεὶς, πῶς εἶναι δυνατόν ἀφοῦ πιστεύσωμεν εἰς τὸν σταυρωθέντα νὰ σωθῶμεν, ὅταν μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ἀνηρπάγη ἀπὸ τὸν θάνατον, μᾶς φέρει εἰς τὴν παλαιὰν ἱστορίαν. Διότι, ἂν οἱ Ἑβραῖοι διέφυγαν τὸν θάνατον, ὅταν εἶδαν τὴν χαλκίνην εἰκόνα τοῦ ὄφεως, δικαίως θὰ ἀπολαύσουν πολὺ μεγαλυτέραν εὐεργεσίαν ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν εἰς τὸν ἐσταυρωμένον. Ἄλλὰ δὲν συνέβη αὐτό, ὅχι ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας τοῦ σταυρωθέντος καὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐπειδὴ «Ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον», δι' αὐτὸ ἐσταυρώθη ὁ ζωντανός του. «Διὰ νὰ μὴ καθῆ, ὅποιος πιστεύει εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχη ζωὴν αἰώνιον».

Βλέπεις, ποία εἶναι ἡ αἰτία τοῦ σταυροῦ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ σωτηρία; Βλέπεις τὴν συνάφειαν μεταξὺ τῆς εἰκόνας τοῦ ὄφεως καὶ τῆς ἀληθείας; Ἐκεῖνοι οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέφυγαν τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὸν προσωρινόν. Ἐδῶ οἱ πιστοὶ ἀποφεύγουν τὸν αἰώνιον. Ἐκεῖ ὁ κρεμασμένος ὄφεις ἐθεράπευε τὰ δαγκώματα τῶν ὄφεων. Ἐδῶ ὁ σταυρωθεὶς Χριστὸς ἐθεράπευσε τὰς πληγὰς τοῦ πνευματικοῦ δράκοντος. Ἐκεῖ ἐθεραπεύετο ἐκεῖνος ποὺ βλέπει μὲ τοὺς ὑλικοὺς ὀφθαλμούς. Ἐδῶ ἐκεῖνος ποὺ βλέπει μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς ἀποβάλλει ὅλας τὰς ἁμαρτίας. Ἐκεῖ ὁ κρεμασμένος χαλκὸς εἶχε κατασκευασθῆ εἰς εἰκόνα ὄφεως. Ἐδῶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου κατασκευασμένον ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἐκεῖ ὄφεις ἐδάγκωνε καὶ ὄφεις ἐθεράπευεν. Ἔτσι καὶ ἐδῶ θάνατος κατέστρεψε καὶ θάνατος ἔσωσεν. Ἄλλ' ὁ μὲν ὄφεις ποὺ ἐ-

Ἄλλ' ὁ μὲν ἀπολλύς ὄφρις, ἰὸν εἶχεν, ὁ δὲ σώζων ἰοῦ καρδὸς ἦν.

Καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ πάλιν. Ὁ μὲν γὰρ ἀπολλύς θάνατος μαρτίαν εἶχεν, ὡσπερ τὸν ἰὸν ὁ ὄφρις, ὁ δὲ τοῦ Δε-
 5 σπότιου, ἁμαρτίας πάσης ἀπήλλακτο, ὡσπερ οὖν ὁ χαλκοῦς ὄφρις, ἰοῦ. «Ἀμαρτίαν γάρ», φησὶν, «οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος εὐρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ φησι Παῦλος· «Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ».
 10 Καθάπερ γὰρ τις ἀθλητὴς γενναῖος, διὰ ἐπὶ μετεώρου τὸν ἀνταγωνιστὴν ἄρας καὶ καιαρράξας, λαμπροτέραν ἀποφαίνῃ τὴν νίκην, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ὁρώσης, τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις κατέβαλε καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἐρημίας πλητιομένους ἰασάμενος, πάντων τῶν θηρίων
 15 ἀπήλλαξε κρεμασθεῖς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ἄλλ' οὐκ εἶπε, κρεμασθῆναι δεῖ, ἀλλ' «Ὑψωθῆναι». Ὅπερ γὰρ εὐφημότερον εἶναι ἐδόκει διὰ τὸν ἀκροώμενον, καὶ ἐγγὺς τοῦ τύπου, τοῦτο ἰένεικεν.

«Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτι τὸν Υἱὸν
 20 αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Μὴ θαυμάσης ὅτι ἐγὼ μέλλω ὑποῦσθαι, ἵνα σωθῆτε ὑμεῖς. Καὶ γὰρ καὶ τῷ Πατρὶ τοῦτο δοκεῖ καὶ αὐτὸς οὕτως ὑμᾶς ἠγάπησεν, ὡς ὑπὲρ τῶν δούλων δοῦναι τὸν Υἱὸν καὶ
 25 δούλων ἀγνωμόνων. Καίτοι οὐκ ἂν τις οὐδὲ ὑπὲρ φίλου τοῦτο ποιήσειεν, (οὐδὲ ὑπὲρ δικαίου ταχέως, ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγε)· «Μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται».

Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν πλατύτερον, ἐπειδὴ πρὸς πιστοὺς διε-

3. Α' Πέτρο. 2, 22.

4. Κολ. 2, 15.

5. Ρωμ. 5, 7.

φόνευεν, εἶχε δηλητήριο, ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἔσωζεν ἦτο καθαρὸς ἀπὸ δηλητήριον.

Καὶ ἐδῶ πάλιν τὸ ἴδιο συνέβη. Δηλαδή ὁ μὲν θάνατος ποὺ ἠφάνιζεν εἶχεν ἁμαρτίαν, ὅπως ὁ ὄφεις εἶχε δηλητήριο. Ἄλλ' ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ χάλκινος ὄφεις ἀπὸ τὸ δηλητήριο. «Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Ἄμαρτίαν δὲν ἔκαμεν, οὔτε εὐρέθη δόλος εἰς τὸ στόμα του»³. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ Παῦλος· «Ἀπεγύμνωσε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ τὰς διεπόμενους δημοσίᾳ σύρων αὐτὰς εἰς τὴν θριαμβευτικὴν πομπὴν του»⁴. Ὅπως ἀκριβῶς ἓνας ρωμαλέος ἀθλητής, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ σηκώσῃ εἰς τὸν ἀέρα τὸν ἀντίπαλόν του καὶ ἀφοῦ τὸν ρίψῃ κατὰ γῆς, κατακτᾷ μίαν λαμπρὰν νίκη, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐνίκησεν ὅλας τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις καὶ ἀφοῦ ἐθεράπευσεν ὅλους ἐκείνους, ποὺ εἶχαν πληγωθῆ εἰς τὴν ἔρημον, τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία κρεμασθεῖς ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν. Ἄλλὰ δὲν εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ κρεμασθῆ, ἀλλὰ «νὰ ὑψωθῆ». Διότι ἐκείνην τὴν ἔκφρασιν ἐχρησιμοποίησεν, ἡ ὁποία τοῦ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι ἀνεκτικωτέρα διὰ τὸν ἀκροατὴν καὶ πλησιέστερα πρὸς τὴν εἰκόνα.

«Διότι τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔδωκε τὸν Υἱόν του τὸν Μονογενῆ, διὰ νὰ μὴ καθῆ, ὅποιος πιστεύει εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· Μὴ ἀπορῆς, διότι πρόκειται νὰ σταυρωθῶ ἐγώ, διὰ νὰ σωθῆς ἐσύ. Διότι καὶ εἰς τὸν Πατέρα ἐφάνη καλὸν αὐτὸ καὶ αὐτὸς τόσον πολὺ σᾶς ἠγάπησεν, ὥστε νὰ δώσῃ τὸν Υἱόν του χάριν τῶν δούλων καὶ μάλιστα δούλων ἀγνωμόνων. Καὶ ὅμως αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἔκαμε κανεὶς οὔτε χάριν τῶν προσφιλῶν του οὔτε χάριν τοῦ δικαίου προφανῶς, πρᾶγμα ποὺ ὁ Παῦλος διδάσκει, ὅταν λέγῃ· «Διότι μετὰ δυσκολίας θ' ἀποθάνῃ κανεὶς χάριν τοῦ δικαίου»⁵.

Ἄλλ' ὁ μὲν Παῦλος ὠμίλησε διεξοδικώτερον, ἐπειδὴ

λέγειο, ἐνιαῦθα δὲ συνεσιαμένως μὲν ὁ Χριστός, ἐπειδὴ πρὸς Νικόδημον ἦν ὁ λόγος, ἐμφαντικώτερον δέ. Καὶ γὰρ ἐκάστη λέξις πολλὴν ἔχει τὴν ἔμφασιν. Τῷ τε γὰρ εἰπεῖν, «Οὕτως ἠγάπησε», καὶ τῷ, «Ὁ Θεὸς τὸν κόσμον», πολλὴν
 5 δείκνυσι τῆς ἀγάπης τὴν ἐπίτασιν. Πολὺ γὰρ τὸ μέσον καὶ ἄπειρον ἦν. Ὁ γὰρ ἀθάνατος, ὁ ἄναρχος, ἡ μεγαλωσύνη ἢ ἀπέραντος, τοὺς ἀπὸ γῆς καὶ σποδοῦ, τοὺς μυρίων γέμοντας ἁμαρτημάτων, τοὺς διὰ παντὸς προσκεκρουκότας τοῦ χρόνου, τοὺς ἀγνώμονας, τούτους ἠγάπησε.

10 Καὶ τὰ μετὰ ταῦτα δὲ πάλιν ὁμοίως ἐμφαντικά, ἄπερ ἐπήγαγε λέγων· «Ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν»· οὐ δοῦλον, οὐκ ἄγγελον, οὐκ ἀρχάγγελόν φησι. Καίτοι γε οὐδ' ἂν περὶ παῖδά τις ισοαύτην ἐπεδείξατο σπουδὴν, ὄσσην περὶ τοὺς οἰκέτας τοὺς ἀγνώμονας ὁ Θεός. Τὸ μὲν οὖν
 15 πάθος οὐ σφόδρα γυμνῶς τίθησιν, ἀλλὰ συνεσκιασμένως, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ πάθους κέρδος, σαφῶς καὶ ἀνακεκαλυμμένως, λέγων οὕτως· «Ἴνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον».

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, Ὑψωθῆναι δεῖ καὶ τὸν θάνατον
 20 ἠνίξατο, ἵνα μὴ καιηφῆς ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ τούτων γένηται τῶν ρημάτων, ἀνθρώπινόν τι περὶ αὐτοῦ ὑποπιεύων καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ νομίζων ἀνυπαρξίαν εἶναι, σκόπει πῶς αὐτὸ διορθοῦται. Υἱὸν τε Θεοῦ λέγων εἶναι τὸν διδόμενον καὶ ζωῆς αἴτιον εἶναι καὶ ζωῆς αἰωνίου. Οὐκ ἂν δὲ ὁ τοῖς
 25 ἄλλοις ζωὴν παρέχων διὰ τοῦ θανάτου, αὐτὸς ἔμελλεν εἶναι ἐν τῷ θανάτῳ διηγεκῶς. Εἰ γὰρ οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν ἐσταυρωμένον οὐκ ἀπόλλυνται, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς σταυρωθεὶς οὐκ ἀπολεῖται. Ὁ γὰρ τῶν ἄλλων τὴν ἀπώλειαν ἀναιρῶν, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ταύτης ἀπήλλακται. Ὁ τοῖς ἄλ-

ἀπηυθύνετο εἰς πιστούς, ἐδῶ ὅμως ὁ Χριστὸς συντομώτερον λέγει ταῦτα καὶ παραστατικώτερον, ἐπειδὴ συνωμίλει μὲ τὸν Νικόδημον. Καὶ διότι κάθε λέξις ἔχει μεγάλην ἔμφασιν. Διότι μὲ τὰς λέξεις «τόσον πολὺ ἠγάπησε» καὶ «ὁ Θεὸς τὸν κόσμον» δεικνύει τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῆς ἀγάπης. Διότι μεγάλη καὶ ἀπεριόριστος ἦτο ἡ μεταξύ των ἀπόφασις. Διότι ὁ ἀθάνατος Θεός, πού δὲν ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος, ἡ ἀπέραντος μεγαλωσύνη, ἠγάπησεν αὐτούς, πού ἐπλάσθησαν ἀπὸ χῶμα καὶ τέφραν, πού εἶναι φορτωμένοι ἀπὸ ἀπείρους ἀμαρτίας, αὐτοὺς πού ἐξώκειλαν συνεχῶς, τοὺς ἀχαρίστους.

Ἄλλὰ καὶ τὰ ἐπόμενα προσέθεσε, πού εἶναι ἐξ ἴσου ἐμφαντικά, λέγων· «Διότι ἔδωσε τὸν Υἱόν του τὸν Μονογενῆ». Δὲν λέγει οὔτε δοῦλον, οὔτε ἄγγελον, οὔτε ἀρχάγγελον. Καὶ ὅμως ποτὲ ἕνας πατὴρ δὲν θὰ ἐδείκνυε τόσην προθυμίαν διὰ τὸν υἱόν του, ὅσην ἔδειξεν ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς ἀχαρίστους δούλους του. Καὶ τὸ μὲν πάθος του δὲν τὸ τοποθετεῖ πολὺ καθαρά, ἀλλὰ μὲ ἀσάφειαν, ἀλλὰ τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὸ πάθος μὲ σαφήνειαν· «Διὰ νὰ μὴ καθῆ, ὅποιος πιστεύει εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον».

Ἐπειδὴ ὅμως εἶχεν εἰπεῖ «Πρέπει νὰ ὑψωθῆ» καὶ μὲ αὐτὸ ὑψηλὴν τὸν θάνατον, διὰ νὰ μὴ ἀποθαρρυνθῆ ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια σχηματίζων ἀνθρωπίνην ἰδέαν περὶ αὐτοῦ καὶ φανταζόμενος ὅτι ὁ θάνατος εἶναι τέλος τῆς ὑπάρξεως πρόσεξε πῶς τὸ προσαρμόζει, διασαφηνίζων ὅτι αὐτὸς πού ἐδόθη εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς καὶ μάλιστα τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν, ἐκεῖνος πού παρέχει εἰς τοὺς ἄλλους ζωὴν διὰ τοῦ θανάτου, νὰ παραμένῃ διαρκῶς εἰς τὸν θάνατον. Διότι, ἂν δὲν χάνωνται αὐτοὶ πού πιστεύουν εἰς τὸν ἐσταυρωμένον, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ καθῆ ὁ ἴδιος ὁ σταυρωθεὶς. Διότι ἐκεῖνος πού ἀπαλλάσσει τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν, ἔχει ἀπαλλαγῆ πολὺ περισσότερο ὁ ἴδιος ἀπὸ αὐτόν. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος παρέχει ζωὴν εἰς τοὺς ἄλλους,

λοις παρέχων ζωήν, πολλῶ μᾶλλον ἑαυτῷ πηγάζει ζωήν.

Ὅρας δι πανταχοῦ πίστεως χρεία; Τὸν γὰρ σταυρὸν πηγὴν ζωῆς εἶναί φησιν, ὃ λογισμὸς μὲν οὐκ ἂν ραδίως παραδέξαιτο· καὶ μαρτυροῦσιν ἔτι καὶ νῦν Ἕλληνες κατα-
5 γελῶντες, ἡ δὲ τὴν τῶν λογισμῶν ἀσθένειαν ὑπερβαίνουσα πίστις, ραδίως ἂν αὐτὸ καὶ δέξαιτο καὶ κατάσχοι. Πόθεν δὲ οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον; Ἄλλοθεν μὲν οὐδαμόθεν, ἐξ ἀγαθότητος δὲ μόνης.

3. Ἐντραπῶμεν τοίνυν αὐτοῦ τὴν ἀγάπην, αἰσχυνθῶ-
10 μεν τῆς φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολήν. Αὐτὸς μὲν γὰρ οὐδὲ τοῦ Μονογενοῦς ἐφείσαιο δι' ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ καὶ χρημάτων φειδόμεθα καθ' ἑαυτῶν. Αὐτὸς καὶ τὸν γνήσιον Υἱὸν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἀργυρίου καταφρονοῦμεν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ πῶς ἂν εἶη ταῦτα συγγνώ-
15 μης ἄξια; Κἂν μὲν ἄνθρωπον ἴδωμεν κινδύνους καὶ θανάτους ὑπὲρ ἡμῶν καταδεξάμενον, πάντων προκίθεμεν καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ἀριθμοῦμεν τῶν φίλων καὶ πάντα αὐτῷ τὰ ἡμέτερα ἐγχειρίζομεν καὶ αὐτοῦ μᾶλλον ἢ ἡμέτερα εἶναί φασκεν καὶ οὐδὲ οὕτως ἠγούμεθα ἀντίδοσιν ἀξίαν αὐτῷ δι-
20 δόναι.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ οὐδὲ τοῦτο τὸ μέτρον τῆς εὐγνωμοσύνης φυλάττομεν. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν τὴν ψυχὴν ἔθηκεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸ αἷμα τὸ τίμιον ἐξέχεε δι' ἡμᾶς, τοὺς οὐκ εὖνους οὐδὲ ἀγαθοὺς γεγεννημένους, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ χρήματα
25 χέομεν δι' ἑαυτούς, ἀλλὰ περιορῶμεν αὐτὸν γυμνὸν καὶ ξένον ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα. Καὶ τίς ἡμᾶς τῆς μελλούσης ἐξαιρήσεται κολάσεως; Εἰ γὰρ μὴ ὁ Θεός, ἀλλ' ἡμεῖς ἑαυτούς ἐκολάζομεν, ἄρα οὐκ ἂν καθ' ἑαυτῶν τὴν ψῆφον ἐξηνέγκαμεν; ἄρα οὐκ ἂν τὸ τῆς γενένης ἑαυτούς κατεδι-

πολὺ περισσότερον πηγάζει ζωὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Βλέπεις, ὅτι παντοῦ χρειάζεται πίστις; Ὁ Χριστὸς βεβαιώνει, ὅτι ὁ σταυρὸς εἶναι πηγὴ τῆς ζωῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἢ λογικῆ δὲν θὰ παραδεχθῆ εὐκόλα. Καὶ μάρτυρες ἀκόμη καὶ σήμερα εἶναι οἱ Ἑθνικοί, οἱ ὁποῖοι περιγελοῦν τοῦτο. Ἄλλ' ἢ πίστις πού ὑπερβαίνει τὴν ἀδυναμίαν τῶν συλλογισμῶν εὐκόλως αὐτὸς θὰ δεχθῆ καὶ θὰ τὸ διατηρήσῃ. Καὶ διατί ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον; Διὰ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διότι εἶναι ἀγαθός.

3. Ἄς ἐντραπῶμεν λοιπὸν ἐνώπιον τῆς ἀγάπης του καὶ ἄς αἰσχυρθῶμεν διὰ τὴν ὑπερβολικὴν του φιλανθρωπίαν. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἐλυπήθη πρὸς χάριν μας οὔτε τὸν Μονογενῆ Υἱὸν του, ἡμεῖς ὅμως καὶ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ λυπούμεθα χάριν τοῦ ἑαυτοῦ μας. Αὐτὸς ἔδωσε πρὸς χάριν μας τὸν Μονογενῆ Υἱὸν του τὸν ἀληθινόν, ἡμεῖς ὅμως οὔτε τὸ χρῆμα δὲν περιφρονοῦμεν χάριν αὐτοῦ καὶ χάριν ἡμῶν. Καὶ πῶς αὐτὰ θὰ εἶναι ἄξια συγγνώμης; Καὶ ἂν ἰδοῦμεν, ὅτι ἓνας ἄνθρωπος ὑπέστη κινδύνους καὶ θανάτους χάριν ἡμῶν, τὸν προτιμοῦμεν ἀπὸ ὅλα, τὸν συγκαταλέγομεν μεταξὺ τῶν πρώτων φίλων μας, παραχωροῦμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα καὶ λέγομεν, ὅτι εἶναι μᾶλλον ἰδικά του παρὰ ἰδικά μας καὶ οὔτε μ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν θεωροῦμεν, ὅτι ἀνταποδίδομεν τὴν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην.

Πρὸς χάριν ὅμως τοῦ Χριστοῦ δὲν τηροῦμεν οὔτε αὐτὸ τὸ μέτρον τῆς εὐγνωμοσύνης. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἔδωσε τὴν ζωὴν του πρὸς χάριν μας καὶ ἔχυσε τὸ πολύτιμον αἷμα δι' ἡμᾶς, πού δὲν ὑπῆρξαμεν οὔτε ἀγαθοὶ οὔτε εὐγνώμονες, ἡμεῖς ὅμως δὲν σκορπίζομεν οὔτε χρήματα διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλ' ἀνεχόμεθα αὐτὸν πού ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν γυμνὸν καὶ ξένον. Καὶ ποῖος θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν μέλλουσαν κόλασιν; Διότι, ἂν ἐπρόκειτο νὰ κριθῶμεν ὄχι ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, ἄρα δὲν θὰ ἐψηφίζαμεν ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν μας; ἄρα δὲν θὰ κατεδικάζαμεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης, ἐὰν ἀνεχώ-

κάσαμεν πῦρ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν θέντα λιμῶ τηκό-
μενον περιορῶντες;

Καὶ τί λέγω χρήματα; Εἰ γὰρ μυρίας εἶχομεν
ψυχάς, οὐχ ἀπάσας ὑπὲρ αὐτοῦ θεῖναι ἐχρήν; Καίτοι
5 γε οὐδὲ οὕτως ἄξιόν τι τῆς εὐεργεσίας ἐποιήσαμεν ἄν. Ὁ
μὲν γὰρ πρῶτως εὐεργειῶν, φανερὰν ἐπιδείκνυται τὴν χρη-
σιότητα, ὁ δὲ εὐεργετηθεὶς, ὅ,τι ἂν ἀντιδῶ, ὀφειλὴν ἀποδί-
δωσιν, οὐ χάριν κατατίθεται καὶ μάλιστα ὅταν ὁ κατάρξας
ἐχθρὸς εὐεργειῶν εἴη καὶ ὁ ἀντιδιδούς καὶ εἰς εὐεργέτην
10 κατατιθῆται τὰ γινόμενα καὶ αὐτὸς αὐτῶν ἀπολαύη πάλιν.

Ἄλλ' ἡμᾶς οὐδὲ ταῦτα ἐφέλκεται, ἀλλ' οὕτως ἐσμέν
ἀγνώμονες, ὡς οἰκέταις μὲν καὶ ἡμιόνοις καὶ ἵπποις περι-
δέραια χρυσᾶ περιτιθέναι, τὸν δὲ Δεσπότην γυμνὴν περι-
όντα καὶ θύρας ἐκ θυρῶν ἀμείβοντα καὶ ἀεὶ πρὸς ταῖς ἐξό-
15 δοῖς ἰστάμενον καὶ χεῖρας ἐκτείνοντα περιορᾶν, πολλάκις δὲ
καὶ ἀπηγεῖ βλέπειν αὐτὸν ὀφθαλμῶ· καίτοι γε καὶ τοῦτο
αὐτὸ δι' ἡμᾶς ὑπομένει. Ἡδέως γὰρ πεινᾶ, ἵνα σὺ τραφῆς,
καὶ γυμνὸς περίεισιν, ἵνα σοι παράσχη τοῦ τῆς ἀφθαρσίας
ἐνδύματος τὴν ὑπόθεσιν. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτω προῖτεσθε τῶν ὑ-
20 μειτέρων οὐδέν, ἀλλὰ τῶν ἱματίων τὰ μὲν ἐσσι σιτόβρωτα,
τὰ δὲ ἄχθος τῶ κιβωτίῳ καὶ περιτιτὴ φροντὶς τοῖς κεκτημέ-
νοις. Ὁ δὲ καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα πάντα δεδωκώς, γυμνὸς
περίεισιν. Ἄλλ' οὐκ ἐν τῶ κιβωτίῳ αὐτὰ ἀποτίθεσθε, ἀλλ'
αὐτοὶ περιθεβλημένοι καλλωπίζεσθε; Εἰπέ, τί τὸ πλεον ὑμῖν
25 ἀπὸ τούτων; Ἴνα τὸ τῶν ἀγοραίων ἴδη πλῆθος ὑμᾶς; Καὶ
τί τοῦτο; Οὐ γὰρ τὸν περικείμενόν σε ταῦτα θαυμάσονται,
ἀλλὰ τὸν τοῖς δεομένοις παρέχοντα.

Ἵνα εἰ βούλει θαυμάζεσθαι, ἐτέρους περιβάλλον, μᾶλ-

μεθα νὰ λειώνῃ ἀπὸ τὴν πείνα ἐκεῖνος, ποὺ ἔδωσε τὴν ζωὴν του πρὸς χάριν μας;

Καὶ διατί μνημονεύω μόνον τὰ χρήματα; Διότι, ἐὰν εἶχαμεν χιλίας ζωάς, δὲν ἔπρεπε νὰ τὰς δώσωμεν ὅλας ὑπὲρ αὐτοῦ; Καὶ ὅμως οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐκάμαμεν κάτι ἀντάξιον τῆς εὐεργεσίας. Διότι ἐκεῖνος ποὺ εὐεργετεῖ προτύτερα, ἀποδεικνύει φανερὰ τὴν καλωσύνην του, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εὐεργετεῖται, ὅποιαν ἀνταπόδοσιν καὶ ἂν κάμῃ, ἀνταποδίδει ὀφειλήν, δὲν ἀποδίδει εὐγνωμοσύνην καὶ μάλιστα ὅταν ἐκεῖνος ποὺ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν εὐεργετῆ ἔχθρους ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀνταποδίδει καὶ εἰς τὸν εὐεργέτην παραδίδει τὰ ἀγαθὰ καὶ ὁ ἴδιος θὰ τὰ ἀπολαύσῃ πάλιν.

Ἄλλ' ἡμᾶς οὔτε αὐτὰ μᾶς ἐλκύουν, ἀλλὰ εἴμεθα τόσον ἀχάριστοι, ὥστε νὰ στολίζωμεν μὲ χρυσᾶ περιδέραια τοὺς ὑπηρέτας καὶ τοὺς ἡμιόνους καὶ τοὺς ἵππους, ν' ἀνεχώμεθα δὲ τὸν Κύριον νὰ περιφέρεται γυμνός νὰ ἐπαιτῆ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν, νὰ στέκεται συνεχῶς εἰς τὰς τριόδους, ν' ἀπλώνῃ τὰ χέρια καὶ νὰ τὸν βλέπωμεν πολλὰς φορὰς μὲ βλοσυροὺς ὀφθαλμούς. Καὶ ὅμως καὶ αὐτὸ τὸ ὑπομένει πρὸς χάριν μας. Διότι εὐχαρίστως πεινᾷ διὰ νὰ τραφῆς ἐσὺ καὶ περιφέρεται γυμνός, διὰ νὰ σοῦ προσφέρῃ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας. Σεῖς ὅμως ποτὲ δὲν τοῦ δίδετε τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά σας, ἀλλ' ἀπὸ τὰ ἐνδύματά σας ἄλλα μὲν τὰ ἔχει φάγει ὁ σκῶρος, ἄλλα δὲ μένουν κλεισμένα εἰς τὰ κιβώτια καὶ ἀποτελοῦν περιττὴν φροντίδα διὰ τοὺς κατόχους των. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ σᾶς ἔχει δώσει αὐτὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, περιφέρεται γυμνός. Ἄλλὰ διατί δὲν τὰ τοποθετεῖτε εἰς τὰ κιβώτια, ἀλλὰ τὰ φορεῖτε καὶ καμαρώνετε; Εἶπέ μου, ποίαν ὠφέλειαν ἔχετε ἀπὸ αὐτό; Διὰ νὰ σᾶς ἰδῆ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀγορᾶς; Καὶ τί μ' αὐτό; Δὲν θὰ θαυμάσουν βεβαίως ἐσέ, ἐπειδὴ τὰ φορεῖς, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ χαρίζει εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Ὡστε, ἐὰν θέλῃς νὰ θαυμάζεις, νὰ ἐνδύσῃς ἄλλους

λον μυσίων ἀπολαύση κρότων. Τότε σε καὶ ὁ Θεὸς ἐπαινέ-
 σεται μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Νυκτὶ δὲ ἐπαινέσεται μὲν οὐ-
 δεῖς, φθονήσουσι δὲ ἅπαντες, τὸ μὲν σῶμα κοσμούμενον ὀ-
 ρῶντες, τὴν δὲ ψυχὴν ἡμελημένην ἔχοντα. Οὗτος καὶ γυ-
 5 ναιξὶ πόρταις πρόσσεσιν ὁ κόσμος, πολλάκις δὲ καὶ πολυ-
 τελέστερα καὶ φαιδρότερα παρ' ἐκείναις τὰ ἱμάτια. Ὁ δὲ
 τῆς ψυχῆς κόσμος παρὰ τοῖς ἐν ἀρετῇ ζῶσι μόνον ἐστί.

Ταῦτα συνεχῶς λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, οὐ πε-
 νήτων οὕτω κηδόμενος, ὡς τῶν ὑμετέρων ψυχῶν. Ἐκείνοις
 10 μὲν γάρ, κἂν μὴ παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ὅμως ἐτέρωθεν ἔσται τις
 παραμυθία· κἂν μὴ γένηται παραμυθία, ἀλλὰ λιμῶ διαφθα-
 ρῶσιν, οὐδὲν μέγα τὸ τῆς ζημίας αὐτοῖς. Τί γὰρ ἔβλαψε
 τὸν Δάζαρον ἢ πενία καὶ τὸ λιμῶ τήκεσθαι; Ὑμᾶς δὲ οὐ-
 δεῖς ἐξαιρήσεται τῆς γεέννης, ἂν μὴ τῆς παρὰ τῶν πενή-
 15 των τύχητε βόηθείας. Ἄλλ' ἐροῦμεν τὰ αὐτὰ τῷ πλουσίῳ, τῷ
 διηγεκῶς μὲν τηγανιζομένῳ, παραμυθίας δὲ μηδεμιᾶς τυγ-
 χάνοντι. Ἄλλὰ μὴ γένοιτο, μηδένα ταῦτα ἀκοῦσαί ποτε
 τὰ ρήματα, ἀλλ' εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραὰμ ἀπελθεῖν· χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δι' οὗ
 20 καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καὶ τότε θὰ ἀκούσης χιλιάδες χειροκροτήματα. Τότε μαζί με τοὺς ἀνθρώπους θὰ σὲ ἐπαινέση καὶ ὁ Θεός. Τώρα ὅμως κανεὶς δὲν θὰ σὲ ἐπαινέση, ἀλλὰ ὅλοι θὰ σὲ φθονήσουν, ὅταν βλέπουν ὅτι στολίζεις τὸ σῶμα σου καὶ παραμελεῖς τὴν ψυχὴν σου. Ὁ στολισμὸς αὐτὸς ἀρμόζει εἰς τὰς πόρνας καὶ πολλὰς φορὰς μάλιστα τὰ ἐνδύματα ἐκείνων εἶναι πολυτελέστερα καὶ λαμπρότερα. Ὁ στολισμὸς ὅμως τῆς ψυχῆς ἀρμόζει μόνον εἰς ἐκείνους ποὺ ζοῦν με ἀρετὴν.

Αὐτὰ τὰ ἔχω εἶπεῖ πολλὰς φορὰς καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνω, ὅχι ἐπειδὴ φροντίζω διὰ τοὺς πτωχοὺς τόσον, ὅσον διὰ τὰς ψυχὰς σας. Διότι δι' ἐκείνους θὰ ὑπάρξῃ κάποια ἀνακούφισις ἀπὸ ἀλλοῦ, ἂν δὲν ὑπάρξῃ ἀπὸ ἡμᾶς. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ὑπάρξῃ, θὰ ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἡ ζημία δὲν θὰ εἶναι μεγάλη δι' αὐτούς. Διότι κατὰ τί ἔβλαψε τὸν Λάζαρον ἡ φτώχεια καὶ τὸ ὅτι ἔλειψεν ἀπὸ τὴν πείναν; Ἀλλὰ ἐσᾶς δὲν θὰ σᾶς γλυτώσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν γέενναν, ἂν δὲν σᾶς βοηθήσουν οἱ πτωχοί. Ἀλλὰ τὰ ἴδια θὰ ἐπαναλάβω καὶ διὰ τὸν πλούσιον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐψήνετο συνεχῶς καὶ ἀπὸ πουθενὰ δὲν εὔρισκε βοήθειαν. Ἀλλ' εἴθε αὐτὸ νὰ μὴ συμβῆ καὶ νὰ μὴ ἀκούσῃ κανεὶς αὐτὰ τὰ λόγια καὶ νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον».

5 1. Πολλοὶ τῶν ραθυμοτέρων εἰς ἁμαρτημάτων μέγεθος καὶ ὀλιγωρίας ὑπερβολὴν τῆ τοῦ Θεοῦ κεχρημένοι φιλανθρωπία, ταῦτα φθέγγονται τὰ ρήματα. Οὐκ ἔστι γέεννα, οὐκ ἔστι κόλασις, πάντα ὁ Θεὸς ἀφήσιν ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα. Οὔσπερ ἐπιστοιμίζων σοφός τις ἀνὴρ φησι· «Μὴ εἶπης, Ὁ
10 οἰκτιρμὸς αὐτοῦ πολὺς, τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλάσεται· ὅτι ἔλεος καὶ ὀργὴ παρ' αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς καταπαύσει ὁ θυμὸς αὐτοῦ», καὶ πάλιν, «Κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, πολὺς καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ». Καὶ ποῦ, φησί, τὰ τῆς φιλανθρωπίας, εἰ τὰ κατ' ἀξίαν ἀποληψόμεθα τῶν ἁ-
15 μαρτημάτων; Ὅτι μὲν τὰ κατ' ἀξίαν ἀποληψόμεθα, ἄκουε καὶ τοῦ Προφήτου καὶ τοῦ Παύλου, λέγοντος, τοῦ μὲν, ὅτι «Σὺ ἀποδώσεις ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ», τοῦ δέ, «Ὅς ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ».

Ὅτι δὲ καὶ οὕτω πολλὴ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ
20 τοῦτο ἐντεῦθεν δῆλον. Εἰς γὰρ δύο ζωῆς αἰῶνας τὰ ἡμέτερα διελὼν ὁ Θεὸς τούτους, τὸν παρόντα καὶ τὸν μέλλοντα βίον, καὶ τὸν μὲν ἐν ἀγώνων τάξει, τὸν δὲ ἐν χώρᾳ σιεφάων ποιήσας εἶναι, πολλὴν κἀντεῦθεν τὴν φιλανθρωπίαν ἐπεδίξατο. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὅτι πράξαντος πολλὰ καὶ
25 χαλεπὰ ἁμαρτήματα καὶ οὐ διαλιπόντας ἀπὸ νεότητος εἰς ἔσχατον γῆρας μυρίοις τὴν ψυχὴν καταρρυπαίνειν ἐναντιῶν κακοῖς, οὐδενὸς τούτων ἀπήτησεν εὐθύνας ἡμᾶς τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ἔδωκεν αὐτῶν ἄφεσιν διὰ λουτροῦ παλιγγε-

1. Ἰω. 3, 17.

2. Ἐκκλ. 5, 6.

3. Αὐτόθι 16, 15.

4. Ψαλμ. 61, 13.

5. Ρωμ. 2, 6.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΗ΄.

Ἰω. 3, 17 - 21

«Διότι δὲν ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν του διὰ νὰ καταδικάσῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον»¹.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀκνηροὺς, ποὺ κάμνουν κατάχρησιν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν ἁμαρτημάτων των καὶ μὲ τὴν ὑπερβολικὴν των ἀμέλειαν, ἰσχυρίζονται τὰ ἐξῆς· Δὲν ὑπάρχει γέεννα, δὲν ὑπάρχει τιμωρία, ὁ Θεὸς συγχωρεῖ ὅλα τὰ ἁμαρτήματά μας. Αὐτοὺς τοὺς ἀποστομώνει κάποιος σοφός, ποὺ λέγει· «Μὴ λέγῃς· Ἡ φιλανθρωπία του εἶναι μεγάλη, θὰ εὐσπλαγνισθῇ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου». Διότι ἡ ὀργή του δὲν εἶναι μικρότερη ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνία του καὶ ἡ ὀργή του θὰ ξεσπάσῃ εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς»². Καὶ πάλιν· «Ὅπως εἶναι μεγάλη ἡ εὐσπλαγχνία του, εἶναι μέγας καὶ ὁ ἔλεγχός του»³. Καί, θὰ ἐρωτήσῃς, ποῦ εἶναι ἡ φιλανθρωπία του, ἂν ἀνταμειφθῶμεν συμφώνως πρὸς τὰ ἁμαρτήματά μας; Ὅτι θ' ἀνταμειφθῶμεν ἀναλόγως, ἄκουσε καὶ τὸν Προφήτην καὶ τὸν Παῦλον ποὺ λέγουν, ὁ μὲν πρῶτος, «Σὺ θ' ἀνταμείψῃς τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»⁴, ὁ δὲ δεύτερος «ὁ ὁποῖος θ' ἀνταμείψῃ τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»⁵.

Ἄλλ' ὅτι παρὰ ταῦτα ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι μεγάλη, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα· Ἐὰν δηλαδὴ ὁ Θεός, ἀφοῦ ἐχώριζε τὰ ἰδικά μας εἰς δύο χρονικὰς περιόδους ζωῆς, τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν, καὶ ἀφοῦ εἰς τὴν μὲν μίαν κατέτασσε τοὺς ἀγῶνας, τὴν δὲ ἄλλην ἔκαμνε χῶρον ἀπονομῆς βραβείων, θὰ ἀπεδείκνυε καὶ πάλιν τὴν φιλανθρωπίαν του. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ ὅτι, ἂν καὶ διεπράξαμεν πολλὰ καὶ σοβαρὰ ἁμαρτήματα καί, ἂν καὶ δὲν παρελείψαμεν νὰ ρυπαίνωμεν τὴν ψυχὴν μας μὲ ἄπειρα κακὰ ἀπὸ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν μας ὡς τὰ γεράματά μας, διὰ κανὲν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα δὲν μᾶς ἐζήτησε λόγον, ἀλλ' ἐπὶ πλέον συνεχώρησε ταῦτα μὲ τὸ βάπτισμα τῆς παλιγγε-

νεσίας καὶ δικαιοσύνην καὶ ἁγιασμόν ἔχαρίσατο.

Τί οὖν, φησὶν, ἂν ἐκ πρώτης ἡλικίας μωσιθεῖων καταξιωθείς τις μετὰ ταῦτα μωρία ἀμάρτη; Ὁ τοιοῦτος λοιπὸν μείζωνος κολάσεως ἄξιος. Τῶν γὰρ αὐτῶν ἀμαρτημάτων οὐ τὰς αὐ-
 5 τὰς τίννυμεν δίκας, ἀλλὰ πολλῶ χαλεπωτέρας, ὅταν μετὰ μω-
 σταγωγίαν πλημμελήσωμεν. Καὶ δηλοῖ Παῦλος οὕτω λέγων·
 «Ἀθειήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυοὶ
 καὶ τριοὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιω-
 θήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ
 10 αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος καὶ τὴν χάριν τοῦ
 Πνεύματος ἐνυβρίσας;». Μείζωνος οὖν ἔσται κολάσεως ἄξι-
 ος ὁ τοιοῦτος.

Πλὴν ἀλλὰ καὶ τούτῳ μετανοίας ἀνέωξε θύρας καὶ πολ-
 λοῖς τρόποις ἔδωκεν ἀπονήσασθαι τὰ πεπλημμελημένα, ἂν ἐ-
 15 θέλῃ. Ἐννόησον οὖν ἡλίκα ταῦτα φιλανθρωπίας δείγματα.
 τὸ καὶ χάριτι ἀφεῖναι καὶ μετὰ τὴν χάριν τὸν ἀμαρτόντα
 καὶ ἄξιον ὄντα κολάσεως μὴ κολάζειν, ἀλλὰ διδόναι καιρὸν
 καὶ προθεμίαν ἀπολογίας αὐτῷ. Διὰ ταῦτα πάντα ὁ Χριστὸς
 πρὸς τὸν Νικόδημον ἔλεγεν· «Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν
 20 αὐτοῦ, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον». Δύο γὰρ εἰσὶν αἱ τοῦ Χριστοῦ παρουσίαι, ἡ ἤδη γεγενημένη
 καὶ ἡ μέλλουσα· οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δὲ αἱ δύο ἀλλ' ἡ μὲν
 προτέρα γέγονεν, οὐχ ἵνα ἐξειάσῃ τὰ πεπραγμένα ἡμῖν, ἀλλ'
 ἵνα ἀφῆ· ἡ δὲ δευτέρα οὐχ ἵνα ἀφῆ, ἀλλ' ἵνα ἐξειάσῃ.

25 Διὰ τοῦτο περὶ μὲν τῆς προτέρας φησὶν· «Οὐκ ἦλθον ἵνα
 κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον»· περὶ δὲ τῆς
 δευτέρας· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς
 αὐτοῦ, σιγήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν καὶ τὰ ἐρίφια ἐξ

νεσίας καὶ μᾶς ἐχάρισε δικαιοσύνην καὶ ἀγιότητα.

Τί θὰ γίνῃ λοιπόν, θὰ ἐρωτήσης, ἂν κάποιος, ἀφοῦ ἠ-
ξιώθῃ ἀπὸ μικρὴν ἡλικίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, περι-
πέση μετὰ ταῦτα εἰς ἄπειρα ἁμαρτήματα; Αὐτὸς ἀσφαλῶς
εἶναι ἄξιος μεγαλυτέρας τιμωρίας. Διότι διὰ τὰ ἴδια ἁμαρ-
τήματα δὲν τιμωρούμεθα μὲ τὰς ἰδίας ποινάς, ἀλλὰ πολὺ
βαρυτέρας, ὅταν μάλιστα ἀνοσιουργήσωμεν μετὰ τὴν μύησίν
μας. Καὶ τὸ ἐπισημαίνει ὁ Παῦλος λέγων· «Ἐὰν παραβῆ
κανεῖς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγ-
χνίαν ἐπὶ τῇ καταθέσει δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Πόσον αὐ-
στηροτέρα τιμωρία νομίζετε ὅτι ἀξίζει εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος
κατεπάτησε τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον
τὸ αἷμα τῆς διαθήκης καὶ ὕβρισε τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος;»⁶.
Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι ἄξιος μεγαλυτέρας τιμωρίας.

Πλὴν ὅμως καὶ εἰς αὐτὸν ἠνοιξε θύρας μετανοίας καὶ
ἔδωσε πολλοὺς τρόπους ν' ἀποπλύνῃ τὰ πλημμελήματά του,
ἂν βέβαια θέλῃ. Σκέψου λοιπόν πόσον μεγάλα εἶναι αὐταὶ
αἱ ἀποδείξεις τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, διότι καὶ διὰ τῆς
χάριτος συγχωρεῖ καὶ μετὰ τὴν χάριν δὲν τιμωρεῖ τὸν ἁ-
μαρτωλὸν καὶ ἄξιον τιμωρίας, ἀλλὰ δίδει εἰς αὐτὸν εὐκαι-
ρίαν καὶ προθεσμίαν ἀπολογίας. Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ Χριστὸς
ἔλεγεν εἰς τὸν Νικόδημον· «Δὲν ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν
του διὰ νὰ καταδικάσῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσῃ τὸν
κόσμον». Δύο εἶναι αἱ παρουσίαι τοῦ Χριστοῦ, αὐτὴ πού
ἤδη ἔχει γίνῃ καὶ ἡ μέλλουσα, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν
αἰτίαν καὶ αἱ δύο, ἀλλὰ ἡ μὲν πρώτη ἔγινεν ὄχι διὰ νὰ ἐ-
ξετάσῃ τὰ ὅσα ἐπράξαμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ συγχωρήσῃ, ἡ
δὲ δευτέρα θὰ γίνῃ ὄχι διὰ νὰ συγχωρήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ
κρίνῃ.

Δι' αὐτὸ περὶ τῆς μὲν πρώτης λέγει· «Δὲν ἦλθα διὰ νὰ
καταδικάσω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον»,
περὶ δὲ τῆς δευτέρας· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
που μὲ ὅλην τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς του, τότε θὰ τοποθε-
τήσῃ τὰ πρόβατα πρὸς τὰ δεξιά του καὶ τὰ ἐρίφια πρὸς τὰ

εὐωνύμων. Καὶ ἀπελεύσονται οἱ μὲν εἰς ζωὴν, οἱ δὲ εἰς κόλασιν αἰώνιον».

Καίτοι γε καὶ ἡ προτιέρα παρουσία κρίσεως ἦν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον. Διατί; Ὅτι πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας νόμος ἦν φυσικός, καὶ προφητῆται καὶ γραπτὸς πάλιν νόμος καὶ διδασκαλία καὶ μυρία ἐπαγγελίαι καὶ σημείων ἐπιδείξεις καὶ κολάσεις καὶ τιμωρίαι καὶ πολλὰ ἕτερα τὰ διορθοῦν δυνάμενα· καὶ ἀκόλουθον ἦν τούτων πάντων ἀπαιτῆσαι εὐθύνας. Ἄλλ' ἐπειδὴ φιλάνθρωπός ἐστιν, οὐ ποιεῖται ἐξέτα-
 10 σιν, ἀλλὰ συγχώρησιν τέως. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἐποίησεν, ἅπαντες ἂν ἀθρόον ἀνηρπάσθησαν «Πάντες γὰρ ἡμαρτιον», φησί, «καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ». Εἶδες φιλανθρωπίας ἄφατον ὑπερβολήν;

Ἐὖ πεισθέντων εἰς τὸν Υἱόν, οὐ κρίνεται ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται». Καὶ μὴν εἰ μὴ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, πῶς ὁ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, εἰ μηδέπω πάρεσι τῆς κρίσεως ὁ καιρός; Ἡ τοῦτο οὖν φησιν ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπιστεῖν ἀμετανόητα, κόλασίς ἐστι, τὸ γὰρ ἐκτός εἶναι τοῦ φωτός, καὶ κατ' αὐτὸ μεγίστην ἔχει τὴν τιμωρίαν, ἣ τὸ μέλλον προαναφωνεῖ. Καθάπερ γὰρ ὁ φρονέων κἂν μὴ τῇ ψήφῳ τοῦ κρίνοντος καταδικασθῇ, τῇ τοῦ πράγματος καταδεδίκασται φύσει, οὕτω καὶ ὁ ἄπιστος. Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀδὰμ ἡ ἡμέρα ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀπέθανεν. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ ἀπόφασις εἶχεν «Ἡ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπὸ τοῦ ξύλου», φησί, «ἀποθανεῖσθε». Καίτοι γε ἔζη. Πῶς οὖν ἀπέθανε; Τῇ ἀποφάσει καὶ τῇ τοῦ πράγματος φύσει. Ὁ γὰρ ὑπεύθυνον ἑαυτὸν τῇ κολάσει ποιήσας, ὑπὸ τὴν τιμωρίαν ἐστί, κἂν μὴ τῷ πράγματι τέως, ἀλλὰ τῇ ψήφῳ. Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούσας τις, ὅτι «Οὐκ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον», ἀτιμω-
 25 ρητὶ νομίση ἁμαρτάνειν καὶ ραθυμότερος γένηται, καὶ ταύτην
 30

7. Ματθ. 25, 31-36.

8. Ρωμ. 3, 23.

9. Γεν. 2, 17.

ἀριστερά του. Καὶ θὰ μεταβοῦν οἱ μὲν δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ εἰς κόλασον αἰώνιον»⁷.

Καὶ ὅμως καὶ ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἦτο παρουσία κρίσεως κατὰ τὴν αὐστηρὰν λογικὴν. Διατί; Διότι πρὸ τῆς παρουσίας του ὑπῆρχεν ἄγραφος νόμος· καὶ προφῆται, ἐπίσης γραπτὸς νόμος καὶ διδασκαλία καὶ ἄπειραι ὑποσχέσεις καὶ ποινὰ καὶ πολλὰ ἄλλα, πού ἤμποροῦσαν νὰ ἐπανορθώσουν τὸ κακόν. Καὶ τὸ ἐπακόλουθον ὅλων αὐτῶν ἦτο νὰ ζητήσῃ εὐθύνας. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶναι φιλάνθρωπος, δὲν κρίνει, ἀλλὰ συγχωρεῖ μέχρις ἐνὸς σημείου. Διότι, ἐὰν ἔκρινε, τότε ὅλοι ἀνεξαιρέτως θὰ κατεστρέφοντο. «Διότι ὅλοι ἡμάρτησαν καὶ στεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ», λέγει ὁ Ἀπόστολος⁸. Βλέπεις, πόσον ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ φιλανθρωπία του;

«Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν δὲν κρίνεται, ἐκεῖνος ὅμως πού δὲν πιστεύει, ἔχει ἤδη κριθῆ». Ἀλλά, ἐὰν δὲν ἤλθε διὰ νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον, πῶς ἐκεῖνος πού δὲν πιστεύει, ἔχει ἤδη κριθῆ, ἀφοῦ δὲν ἔφθασεν ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως; Ἡ ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀπιστία χωρὶς μετάνοιαν εἶναι ἀξία τιμωρίας, διότι τὸ νὰ μὲνῃ κανεὶς χωρὶς τὸ φῶς εἶναι καθ' ἑαυτὸ μεγάλη τιμωρία, ἢ προαναγγέλλει τὰ μέλλοντα. Διότι, ὅπως ὁ φονεὺς καὶ ἂν ἀκόμη δὲν καταδικασθῆ μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστοῦ, ἔχει καταδικασθῆ ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἐγκλήματός του, ἔτσι καὶ ὁ ἀπιστος. Δι' αὐτὸ ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀδάμ, ὅταν ἔφαγε τὸν καρπὸν. Διότι αὐτὴ ἦτο ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ· «Τὴν ἡμέραν πού θὰ φάγετε αὐτὸν τὸν καρπὸν, θὰ ἀποθάνετε»⁹. Καὶ ὅμως ἔζησε. Πῶς ἀπέθανε λοιπόν; Ἐνεκα τῆς ἀποφάσεώς του καὶ τῆς παρακοῆς του. Διότι ἐκεῖνος πού ὁ ἴδιος καθιστᾷ τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον τῆς τιμωρίας ἔχει ἤδη τιμωρηθῆ, ἂν ὄχι μέχρις ἐνὸς σημείου πραγματικά, ἀλλὰ πνευματικά. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς, ὅτι ἠμπορεῖ ν' ἁμαρτάνῃ ἀτιμώρητα, ὅταν ἀκούῃ «Δὲν ἤλθα διὰ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον», ἀφαιρεῖ καὶ αὐτὴν τὴν πρόφασιν λέγων, «Ἐ-

ἀποτειχίζει τὴν ὀλιγωρίαν, λέγων, «Ἦδη κέκριται».

Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἡ κρίσις καὶ οὐπω παρῆν, ἐγγὺς ἄγει τὸν φόβον τῆς τιμωρίας καὶ δείκνυσιν ἤδη τὴν κόλασιν. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ πολλῆς φιλανθρωπίας ἐστί, τὸ μὴ
 5 μόνον δοῦναι τὸν Υἱόν, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς κρίσεως ἀναβάλλεσθαι καιρὸν, ἵνα γένηται ἐξουσία τοῖς ἡμαρτηκόσι καὶ τοῖς ἀπιστοῦσιν ἀπονίψασθαι τὰ πεπλημμελημένα. «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, οὐ κρίνεται»· ὁ πιστεύων, οὐχ ὁ περιοραζόμενος· ὁ πιστεύων οὐχ ὁ πολυπραγμονῶν. Τί οὖν, ἂν ἀκά-
 10 θαρτον βίον ἔχη καὶ πράξεις οὐκ ἀγαθάς; Μάλιστα μὲν τοὺς τοιοῦτους οὐδὲ γνησίους εἶναι πιστοὺς ὁ Παῦλός φησι «Θεὸν γὰρ ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται». Πλὴν ἐνταῦθα ἐκεῖνό φησι, ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο οὐ κρίνεται, ἀλλὰ τῶν μὲν ἔργων χαλεπωτέραν δώσει δίκην, ἀπιστίας δὲ
 15 ἕνεκα οὐ κολάζεται διὰ τὸ πιστεῦσαι ἅπαξ.

2. Ὅρας πῶς ἀπὸ φοβερῶν ἀρξάμενος, εἰς αὐτὰ δὴ ταῦτα πάλιν κατέληξεν; Ἀρχόμενος μὲν γὰρ ἔλεγεν, «Ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ», ἐνταῦθα δὲ πάλιν, ὅτι «Ὁ μὴ
 20 πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, ἤδη κέκριται», τουτέστι, μὴ νομίσης τὴν ἀναβολὴν ὠφελεῖν τι τὸν ὑπεύθυνον ἤδη γεγενημένον, ἔὰν μὴ μεταβάληται. Τῶν γὰρ ἤδη καταδικασθέντων καὶ κολαζομένων οὐδὲν ἄμεινον διακείσεται ὁ μὴ πιστεύσας. «Αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι ἦλθε τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότιος ἢ τὸ φῶς».
 25 Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Διὰ τοῦτο κολάζονται, ὅτι σκότιος ἀφείναι καὶ φωτὶ προσδραμεῖν οὐκ ἠβουλήθησαν.

Ἐνταῦθα λοιπὸν καὶ ἀπολογίας αὐτοὺς ἀποσιτερεῖ πάσης. Εἰ μὲν γὰρ ἦλθον κολάζων, φησί, καὶ ἀπαιτῶν εὐθύναν τῶν

10. Τίτ. 1, 16.

11. Ἰω. 3, 19.

χει ἤδη κριθῆ».

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐβράδυνεν ἡ κρίσις καὶ δὲν ἦτο ἀκόμη παροῦσα, φέρει πλησίον τὸν φόβον τῆς τιμωρίας καὶ δεικνύει ἤδη τὴν ποινήν. Καὶ αὐτὸ ἐπίσης εἶναι ἀπόδειξις τῆς μεγάλης του φιλανθρωπίας, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ δίδῃ μόνον ὁ Υἱός, ἀλλὰ καὶ τὸ ν' ἀναβάλλῃ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, διὰ νὰ δοθῇ εὐκαιρία εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους ν' ἀπονίσψουν τὰ πλημμελήματά των. «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, δὲν κρίνεται», ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει ὅμως, ὄχι ἐκεῖνος ποὺ ἐρευνᾷ μὲ περιέργειαν, ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει καὶ ὄχι ἐκεῖνος ποὺ πολυπραγμονεῖ. Τί συμβαίνει λοιπόν, ἂν ὁ πιστὸς ἔχῃ ἀκάθαρτον ζωὴν καὶ κάμνη κακὰς πράξεις; Ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι οἱ τοιοῦτοι δὲν εἶναι καθόλου πιστοί· «Διότι μὲ τὰ λόγια ὁμολογοῦν, ὅτι εἶναι πιστοί, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τὸ ἀρνοῦνται»¹⁰. Ἄλλ' ἐδῶ ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ δὲν κρίνονται δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ διὰ τὰ μὲν ἔργα των θὰ τιμωρηθοῦν αὐστηρότερον, δὲν κρίνονται ὅμως δι' ἀπιστίαν, ἐπειδὴ ἤδη ἐπίστευσαν.

2. Βλέπεις, πῶς, ἀφοῦ ἤρχισεν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦν φόβον, πάλιν κατέληξεν εἰς τὰ ἴδια; Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχεν εἰπεῖ· «Ἐὰν δὲν ἔχῃ γεννηθῆ κανεὶς ἀπὸ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα, δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Ἐδῶ πάλιν εἶπεν, ὅτι· «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, ἔχει ἤδη καταδικασθῆ», δηλαδή· Μὴ νομίσης, ὅτι ἡ ἀναβολὴ ὠφελεῖ αὐτὸν ποὺ εἶναι ἤδη ὑπαίτιος, ἐὰν δὲν σωφρονισθῆ. Διότι ὁ ἄπιστος δὲν θὰ ἔχῃ καλυτέραν τύχην ἀπὸ αὐτοῦς, ποὺ ἤδη κατεδικάσθησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν. «Αὐτὴ δὲ ἡ κρίσις συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὸ φῶς ἔχει ἔλθει εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ἠγάπησαν τὸ σκότος παρὰ τὸ φῶς»¹¹. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς περίπου· Διὰ τοῦτο οὗτοι τιμωροῦνται, διότι δὲν ἠθέλησαν ν' ἀφήσουν τὸ σκότος καὶ νὰ τρέξουν πρὸς τὸ φῶς.

Μὲ αὐτὰ λοιπὸν τὰ λόγια τοὺς στερεῖ ἀπὸ κάθε ἀπολογία. Διότι, λέγει, ἂν μὲν εἶχα ἔλθει διὰ νὰ τοὺς τιμωρήσω

πεπραγμένων, εἶχον εἰπεῖν ὅτι διὰ τοῦτο ἀπεπηδήσαμεν. Νῦν δὲ ἤλθον ἀπαλλάξαι σκοτίους καὶ πρὸς φῶς ἀγαγεῖν. Τίς οὖν τὸν μὴ βουλόμενον ἀπὸ σκοτίους φωτὶ προσελθεῖν ἐλείψειεν ἄν; Οὐδὲν γὰρ ἔχοντες ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ἀλλὰ μυρία 5 εὐεργετούμενοι, φησί, ἀποπηδῶσιν ἡμῶν. Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἔλεγεν, «Ἐμίσησάν με δωρεάν», καὶ πάλιν «Εἰ μὴ ἤλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον». Ὁ μὲν γὰρ ἐν ἀπουσίᾳ φωτὸς ἐν σκοτίᾳ καθήμενος, ἴσως ἂν συγγνώμην σχοίη, ὁ δὲ μετὰ τὴν παρουσίαν αὐτῶ 10 τῷ σκοτίᾳ προσεδρεύων, διειστραμμένης γνώμης καὶ φιλονεικου τεκμήριον ἐπιφέρει καθ' ἑαυτοῦ.

Εἶτα ἐπειδὴ ἐδόκει τὸ εἰρημένον ἄπιστον εἶναι τοῖς πολλοῖς (οὐδεὶς γὰρ ἂν σκότιος προτιμήσειε φωτὸς), τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν ἀφ' ἧς τοῦτο ἔπαθον. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; 15 «Ἦν γὰρ αὐτῶν», φησί, «πονηρὰ τὰ ἔργα. Πᾶς δὲ ὁ τὰ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐχ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα». Καὶ μὴν οὐ κρίνων ἐξετάζων ἤλθεν, ἀλλὰ συγχωρῶν καὶ ἀφιεὶς τὰ πλημμεληθέντα καὶ ἀπὸ πίστεως σωτηρίαν διδούς. Πῶς οὖν ἔφυγον; 20 Εἰ μὲν γὰρ εἰς δικαστήριον ἐλθὼν ἐκάθισεν, εἶχέ τινα λόγον τὸ εἰρημένον. Ὁ γὰρ πονηρὰ συνειδὼς ἑαυτῷ, τὸν δικάζοντα φεύγειν εἴωθε, τῷ δὲ συγχωροῦντι καὶ προσιρέχουσιν οἱ πεπλημμεληκότες.

Εἰ τοίνυν συγχωρῶν ἤλθε, τούτους μάλιστα προσδρα- 25 μεῖν εἰκὸς ἦν, τοὺς πολλὰ συνειδότης ἑαυτοῖς ἁμαρτήματα, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ πολλῶν γέγονε. Καὶ γὰρ καὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες, συναπέκειντο τῷ Ἰησοῦ. Τί οὖν ἐστὶ

12. Ἰω. 15, 25.

13. Αὐτόθι 15, 24.

14. Αὐτόθι 3, 20.

καὶ νὰ ζητήσω εὐθύνας τῶν πράξεών των, ἤμποροῦσαν νὰ ἰσχυρισθοῦν: δι' αὐτὸ ἀπεμακρύνθημεν. Τώρα ἔχω ἔλθει διὰ νὰ τοὺς βγάλω ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσω εἰς τὸ φῶς. Καὶ ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ λυπηθῆ ἑκείνον, πὺ δὲν θέλει νὰ μεταβῆ ἀπὸ τὸ σκότος εἰς τὸ φῶς; Διότι, ἐνῶ δὲν ἤμποροῦν νὰ μᾶς κατηγορήσουν εἰς τίποτε, λέγει, ἀλλ' ἀντιθέτως ἔχουν χιλίας φορὰς εὐεργετηθῆ, ἀπομακρύνονται ἀπὸ ἡμᾶς. Τὴν ἰδίαν κατηγορίαν ἀπευθύνων κατ' αὐτῶν εἰς ἄλλα μέρη, λέγει· «Μὲ ἐμίσησαν χωρὶς λόγον»¹². Καί πάλιν· «Ἐὰν δὲν εἶχα ἔλθει καὶ ὀμιλήσει, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτίαν»¹³. Διότι ἑκεῖνος πὺ κάθεται εἰς τὸ σκότος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει φῶς, ἤμπορεῖ νὰ συγχωρηθῆ. Ἐκεῖνος ὅμως πὺ μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ φωτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ κάθεται εἰς τὸ σκότος, φέρει μαζί του τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι εἶναι διεστραμμένος καὶ ἰσχυρογνώμων.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐφαίνετο ἀπίστευτον εἰς πολλοὺς αὐτὸ πὺ εἶχεν εἰπεῖ (διότι κανεὶς δὲν θὰ ἐπρωτίμα τὸ σκοτάδι ἀπὸ τὸ φῶς), ἐκθέτει τὴν αἰτίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας συμβαίνει τοῦτο. Ποία εἶναι λοιπὸν αὐτή; «Διότι τὰ ἔργα των ἦσαν πονηρά, λέγει. Ὅποιος κάμνει τὸ κακόν, μισεῖ τὸ φῶς, διὰ νὰ μὴ γίνουν φανερά τὰ ἔργα του»¹⁴. Ἀσφαλῶς ὁ Χριστὸς δὲν ἦλθεν οὔτε διὰ νὰ κρίνη, οὔτε διὰ νὰ τιμωρήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃ συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ νὰ χαρίσῃ σωτηρίαν διὰ τῆς πίστεως. Διὰ τὴν ὅμως οἱ ἄνθρωποι ὀπέφυγαν. Διότι, ἐὰν εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ τοὺς καθίσῃ εἰς τὸ δικαστήριον, ὑπῆρχε κάποια πρόφασις διὰ ν' ἀποφύγουν. Διότι ἑκεῖνος πὺ ἔχει πονηρὰν συνείδησιν συνηθίζει ν' ἀποφεύγῃ τὸν δικαστήν, ἀλλὰ εἰς ἑκείνον πὺ συγχωρεῖ, προστρέχουν ὅλοι ὅσοι ἔχουν ὑποπέσει εἰς σφάλματα.

Ἐὰν λοιπὸν εἶχεν ἔλθει διὰ νὰ συγχωρήσῃ, ἔπρεπε πρῶτα νὰ τρέξουν πρὸς αὐτόν, ὅσοι εἶχον συνείδησιν τῶν ἁμαρτημάτων των, πρᾶγμα πὺ ἔγινεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Διότι καὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοί, ἀφοῦ προσῆλθαν συναναστρέφοντο μὲ τὸν Χριστόν. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ

τὸ λεγόμενον; Περὶ τῶν αἰρουμένων διαπαντὸς ἐν κακίᾳ μένειν ταῦτα λέγει. Αὐτὸς μὲν γὰρ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα τὰ μὲν πρότερα ἀφῆ ἁμαρτήματα, πρὸς δὲ τὰ μέλλοντα ἀσφαλίσῃται. Ἐπειδὴ δὲ τινὲς εἰσιν οὕτω χαῖνοι καὶ δια-
 5 λελυμένοι πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους, ὡς εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς βούλεσθαι προσεδρεύειν τῇ πονηρίᾳ, καὶ μηδέποτε αὐτῆς ἀφίστασθαι, τούτους ἐπισκώπιων ἐνταῦθα δηλοῖ.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὸ τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος καὶ πολιτείαν ὑγιαίνουσαν ἀπαιτεῖ, δεδοίκα-
 10 σι, φησί, μεταθέσθαι πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ μὴ βούλονται θίον ὀρθὸν ἐπιδείξασθαι. Τὸν μὲν γὰρ ἐν Ἑλληνισμῷ ζῶντα οὐδεὶς ἂν διελέγξειεν. Ὁ γὰρ θεοὺς τοιούτους ἔχων καὶ ἐορτὰς ὁμοίως τοῖς θεοῖς αἰσχρὰς καὶ καταγελάσιους, ἄξια τῶν δογμάτων καὶ τὰ ἔργα ἐπιδείκνυται, οἱ δὲ τοῦ Θεοῦ, ρα-
 15 θύμως ζῶντες, ἅπαντας εὐθύνονας ἔχουσι καὶ κατηγόρους. Τοσοῦτον καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας ἐστὶ τὸ θαῦμα.

Ὅρα τοίνυν πῶς μετὰ ἀκριθείας τίθησιν ὃ φησιν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ φαῦλα πράξας οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἀλλ', ὁ πράσων ἀεὶ, τουτέστιν, ὁ ἀεὶ βουλόμενος ἐγκαλινδεῖσθαι
 20 τῷ τῆς ἁμαρτίας βορβόρῳ, οὐ βούλεται τοῖς νόμοις ἑαυτὸν ὑποβάλλειν τοῖς ἑμοῖς, ἀλλ' ἐξω μένων πορνεύει μετὰ ἀδειίας καὶ τὰ ἄλλα πάντα πράττει τὰ κεκωλυμένα. Ἐνταῦθα γὰρ ἐλθὼν, ὡς ἐν φωτὶ κλέπτῃς, κατάδηλος γίνεται. Διὰ ταῦτα τὴν ἀρχὴν φεύγει τὴν ἐμήν.

25 Πολλῶν γοῦν ἔστιν ἀκοῦσαι καὶ νῦν Ἑλλήνων λεγόντων, διὰ τοῦτο μὴ δύνασθαι πρὸς τὴν πίστιν τὴν ἡμετέραν προσελθεῖν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι μέθης καὶ πορνείας καὶ

πού εἶπεν; Αὐτὰ τὰ εἶπεν δι' ἐκείνους πού προτιμοῦν νὰ μένουν συνεχῶς εἰς τὴν ἀκολασίαν. Διότι αὐτὸς δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἦλθε, διὰ νὰ συγχωρήσῃ δηλαδὴ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀσφαλίσῃ διὰ τὰ μέλλοντα. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ τόσοι ὀκνηροὶ καὶ μαλθακοὶ εἰς τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ θέλουν νὰ παραμένουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἀπὸ τὴν πρώτην ἕως τὴν τελευταίαν των πνοὴν καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ αὐτὴν ποτέ, αὐτοὺς ἐπισημαίνει ἔδῳ, διὰ νὰ τοὺς προσβάλη.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Χριστιανισμὸς ἀπαιτεῖ καὶ ὀρθότητα τῶν δογμάτων καὶ ἐντιμότητα ἡθῶν, ἐφοβήθησαν, λέγει, νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν νὰ ἐπιδείξουν ὀρθὴν ζωὴν. Καὶ ἐκεῖνον μὲν πού ζῆ εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἐλέγξῃ κανεὶς, Διότι ἐκεῖνος πού λατρεύει τέτοιους θεοὺς καὶ ἔχει ἑορτὰς ὁμοίας μὲ τοὺς θεοὺς αἰσχροῦς καὶ γελοίας, ἐπιδεικνύει ἔργα ἀντάξια τῶν δογμάτων. Ἐκεῖνοι ὅμως πού λατρεύουν τὸν Θεόν, ἐὰν ζοῦν ραθύμως, ὅλοι τοὺς ἐπιτιμοῦν καὶ τοὺς κατηγοροῦν. Τόσον πολὺ ἀξιοθαύμαστη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς.

Κοίτα λοιπὸν μὲ πόσῃν ἀκρίβειαν τοποθετεῖ αὐτὰ πού λέγει. Δὲν εἶπε δηλαδὴ, ἐκεῖνος πού ἔχει κάμει φαυλότητας δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἀλλ' ἐκεῖνος πού τὰς κάμνει συνεχῶς, δηλαδὴ ἐκεῖνος πού θέλει νὰ κυλιέται συνεχῶς εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἁμαρτίας, πού δὲν θέλει νὰ ὑποταχθῆ εἰς τοὺς ἰδικούς μου νόμους, ἀλλὰ πού μένων ἔξω ἀπὸ αὐτοὺς θέλει νὰ πορνεύῃ ἐλευθέρως καὶ νὰ κάμνῃ ὅλα ὅσα ἀπαγορεύονται. Διότι, ὅταν ἔλθῃ εἰς αὐτά, φανερόνεται ὅπως ὁ κλέπτης εἰς τὸ φῶς. Δι' αὐτὸ ἀποφεύγει τὴν ἰδικὴν μου ἐξουσίαν.

Εἶναι λοιπὸν δυνατὸν ν' ἀκούσῃς καὶ τώρα πολλοὺς εἰδωλόλατρας νὰ λέγουν, ὅτι δι' αὐτὸ δὲν ἠμποροῦν νὰ προσέλθουν εἰς τὴν ἰδικὴν μας πίστιν, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦν ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν μέθην, τὴν πορνείαν καὶ ὅλα αὐτὰ

τῶν τοιούτων ἀφίστασθαι πλημμελημάτων. Τί οὖν; φησὶν
οὐκ εἰσὶ καὶ Χριστιανοὶ τὰ φαῦλα πράσσοντες καὶ Ἕλληνες
ἐν φιλοσοφίᾳ ζῶντες; Χριστιανοὶ μὲν ὅτι φαῦλα πράσσον-
τές εἰσιν, οἶδα καὶ γὰρ· εἰ δὲ καὶ Ἕλληνες ὀρθῶς βιοῦντες,
5 τοῦτο οὐκ ἔτι οἶδα σαφῶς. Μὴ γὰρ μοι τοὺς ἀπὸ φύσεως
εἴπησ ἐπιεικεῖς καὶ κοσμίους· οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο ἀρετὴ, ἀλλ’
εἰπέ τὸν πολλὴν ἀπὸ τῶν παθῶν ὑπομένοντα θίαν καὶ φι-
λοσοφοῦντα.

Ἄλλ’ οὐκ ἂν ἔχοις. Εἰ γὰρ βασιλείας ἐπαγγελία καὶ
10 γεέννης ἀπειλὴ καὶ ἄλλη διδασκαλία τοσαύτη, μόλις κατέ-
χουσι τοὺς ἀνθρώπους ἐν ἀρετῇ, σχολῇ γ’ ἂν οἱ περὶ μηδενὸς
πεπεισμένοι τούτων μετέλθοιεν ἀρετῆν. Εἰ δέ τινες καὶ ὑ-
ποκρίνονται, δόξης ἕνεκεν τοῦτο ποιοῦσιν· ὁ δὲ δόξης ἕνε-
κα τοῦτο ποιῶν, ὅταν ἐξῆ λανθεῖν, οὐ φείσεται τοῦ χροῆσασθαι
15 ταῖς ἐπιθυμίαις ταῖς πονηραῖς. Πλὴν ἀλλ’ ἵνα μὴ δόξωμέν-
τισιν εἶναι φιλόνηκοι, συγχωρήσωμεν ὀρθῶς βιοῦντας εἶ-
ναι ἐν Ἕλλησιν· οὐδέποτε γὰρ τοῦτο ἐναντιοῦται τῷ λόγῳ.
Τὸ γὰρ ἐπὶ πολὺ συμβαῖνον εἶπεν, οὐ τὸ σπανιάκις γινόμενον.

3. Ὅρα δὲ πῶς καὶ ἐτέρωθεν ἀποσιτρεῖ πάσης ἀπολο-
20 γίας αὐτούς, εἰπὼν, ὅτι ἤλθε τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον. Μὴ
γὰρ αὐτοί, φησὶν, αὐτὸ ἐζήτησαν; μὴ γὰρ ἔκαμον; μὴ γὰρ
ἐπόνησαν ἵνα εὕρωσιν; Αὐτὸ τὸ φῶς ἦλθε πρὸς αὐτούς
καὶ οὐδὲ οὕτω προσέδραμον. Πλὴν ἐπεὶ τινὰς καὶ παρὰ
Χριστιανοῖς εἶναι πονηρῶς βιοῦντας, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν,
25 ὅτι οὐ περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς γενομένων Χριστιανῶν καὶ ἐκ
προγόνων διαδεξαμένων τὴν εὐσέθειαν τοῦτο λέγει, εἰ καὶ
τὰ μάλιστα καὶ οὗτοι πολλάκις ἀπὸ βίου πονηροῦ ἐκ τῆς
τῶν δογμάτων ἀκριθείας παρεσαλεύθησαν. Ἄλλ’ ὅμως οὐ

τὰ πλημμελήματα. Δὲν ὑπάρχουν λοιπόν, λέγουν, Χριστιανοὶ ποὺ κάμνουν φαυλότητας καὶ εἰδωλολάτραι, ποὺ ζοῦν μὲ φρόνησιν; Ὅτι ὑπάρχουν Χριστιανοί, ποὺ κάμνουν φαυλότητας, τὸ γνωρίζω. Ἄν ὅμως ὑπάρχουν καὶ εἰδωλολάτραι ποὺ ζοῦν ἀψόγως, αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζω καλά. Μὴ μοῦ παρουσιάσης ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀγαθοὶ καὶ ἐγκρατεῖς ἀπὸ τὴν φύσιν τους, διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρετὴ, ἀλλὰ δεῖξε μου ἐκεῖνον ποὺ ὑπομένει τὴν μεγάλην ὀρμὴν τῶν παθῶν καὶ ὅμως εἶναι σῶφρων.

Ἀσφαλῶς δὲν ἠμπορεῖς. Διότι, ἂν ἡ ὑπόσχεσις τῆς βασιλείας καὶ ἡ ἀπειλὴ τῆς γεέννης καὶ ἡ τόση ἄλλη διδασκαλία μετὰ βίας συγκρατοῦν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς, πολὺ δυσκολώτερον θὰ ἀσκήσουν αὐτὴν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ὑποκρίνονται, αὐτὸ τὸ κάμνουν ἀπὸ ματαιοδοξίαν. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ κάμνει αὐτὸ ἀπὸ ματαιοδοξίαν, ὅταν ἠμπορέσῃ εἰς τὰ κρυφά, δὲν θ' ἀποφύγῃ τὴν χρῆσιν τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶμεν εἰς μερικούς, ὅτι εἴμεθα φιλόνοικοι, ἅς παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν ποὺ ζοῦν ἐναρέτως. Διότι αὐτὸ δὲν ἀντιτίθεται ποτὲ εἰς τὰ λόγια μας. Διότι εἶπεν ἐκεῖνο ποὺ συμβαίνει συχνὰ καὶ ὄχι ἐκεῖνο ποὺ γίνεται σπανίως.

3. Κοίτα λοιπόν μὲ ποῖον ἄλλον τρόπον τοὺς στερεῖ ἀπὸ κάθε ἄλλην ἀπολογίαν, ὅταν εἶπεν ὅτι: Ἦλθε τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον. Μήπως, λέγει, τὸ ἐζήτησαν αὐτοί; Μήπως ἐκοπίασαν; Μήπως ἐκουράσθησαν διὰ νὰ τὸ εὔρουν; Αὐτὸ τὸ φῶς ἐπῆγεν εἰς αὐτοὺς καὶ δὲν ἠξιώθησαν νὰ τρέξουν πρὸς αὐτό. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς ποὺ ζοῦν πονηρῶς, τὸ ἐξῆς θὰ τοὺς ἀπαντήσωμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ὁμιλεῖ δι' ἐκείνους ποὺ ὑπῆρξαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν Χριστιανοὶ καὶ ποὺ ἐδέχθησαν τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν ἀπὸ τοὺς προγόνους των, ἂν καὶ αὐτοὶ πολλὰς φοράς ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων ἕνεκα κακῶν συνηθειῶν. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι τώρα δὲν ὁμιλεῖ

περὶ τούτων αὐτὸν οἶμαι νῦν λέγειν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐξ Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων ὀφειλόντων πρὸς τὴν ὀρθὴν μεταθέσθαι πίστιν. Δείκνυσι γὰρ ὅτι οὐδεὶς ἂν ἔλοιτο ἐν πλάνῃ ζῶν ἐπὶ τὴν πίστιν ἔλθεῖν, μὴ πρότερον ἐπιγράψας ἑαυτῷ θίον
 5 ὀρθὸν καὶ οὐδεὶς ἂν ἐν ἀπιστίᾳ μείνειε, μὴ πρότερον ἐλόμενος διαπαντὸς εἶναι κακός.

Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἴπῃς, ὅτι σωφρονεῖ καὶ οὐχ ἀρπάζει. Οὐ γὰρ δὴ ταῦτα μόνον εἰσὶν ἀρετῆ. Τί γὰρ ὄφελος, ὅταν ταῦτα μὲν ἔχῃ, δόξης δὲ ἢ δοῦλος κενῆς καὶ φίλων
 10 ἑταιρίαν αἰσχυρόμενος ἐπὶ τῆς πλάνης μένῃ; Τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστιν ὀρθῶς βιοῦν. Ὁ δόξης δοῦλος τοῦ πορνεύοντος οὐκ ἐλάτιον ἐστίν· οὗτος πολλῶν πλείονα καὶ χαλεπώτερα ἐργάζεται κατὰ ἐκείνου. Ἄλλ' εἶπέ μοι τινα πάντων ἀπηλλαγμένον τῶν παθῶν καὶ πάσης κακίας ἐλεύθερον καὶ μέ-
 15 νοντα παρ' Ἑλλήσιν. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. Καὶ γὰρ οἱ τὰ μεγάλα παρ' αὐτοῖς καμπάσαντες καὶ χρημάτων καὶ γαστρὸς περιγενόμενοι, καθὼς φασί, δόξῃ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ἐδουλώθησαν· ὁ πάντων αἰτιὸν ἐστὶ τῶν κακῶν. Οὕτω καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μεμενήκασι. Διὸ καὶ ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἔ-
 20 λεγε· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες;».

Καὶ τί δήποτε τῷ Ναθαναήλ, ᾧ καὶ ἀλήθειαν ἑμαρτύρησεν, οὐ διελέχθη περὶ τούτων, οὐδὲ ἐξέτεινε λόγον μακρόν; Ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνος μετὰ ἰσοσύνης παρεγένετο σπουδῆς. Οὗτος μὲν γὰρ τοῦτο ἔργον ἐτίθειτο, καὶ ὃν ἄλλοι καιρὸν ἀναπαύσεως εἶχον, τοῦτον οὗτος καιρὸν ἀκροάσεως ἐποιεῖτο. Ἐκεῖνος δὲ παρ' ἐτέρου πεισθεὶς ἀφίκετο· πλὴν οὐδὲ ἐκεῖνον παρέδραμε· πρὸς γὰρ ἐκεῖνόν φησιν· «Ἀπάρι

περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ περὶ ἐκείνων ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν ἢ τῶν Ἰουδαίων, πὺ ὄφειλουν νὰ στραφοῦν πρὸς τὴν ὀρθὴν πίστιν. Διότι δεικνύει, ὅτι κανεῖς, πὺ ζῆ εἰς πλάνην, δὲν θὰ προτιμήσῃ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν πίστιν, ἐὰν πρῶτα δὲν προδιαγράψῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του κανόνας ὀρθῆς ζωῆς, καὶ κανεῖς δὲν θὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀπιστίαν, ἐὰν πρῶτα δὲν ἀποφασίσῃ νὰ μείνῃ κακὸς εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν.

Μὴ μοῦ εἰπῆς, ὅτι αὐτὸς εἶναι σῶφρων καὶ δὲν προσποιεῖται. Διότι τὴν ἀρετὴν δὲν τὴν ἀποτελοῦν μόνον αὐτά. Διότι ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια, ὅταν αὐτὰ τὰ ἔχῃ, εἶναι ὅμως δοῦλος τῆς κενοδοξίας καὶ ὅταν μὲνῃ εἰς τὴν πλάνην, ἐπειδὴ ἐντρέπεται τοὺς φίλους του; Διότι αὐτὸ ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἡ ὀρθὴ ζωὴ. Ὁ δὲ δοῦλος τῆς κενοδοξίας δὲν ἀμαρτάνει ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν πόρνον. Ὁ πρῶτος κάμνει πολὺ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα κακὰ ἀπὸ τὸν δεύτερον. Δεῖξε μου ὅμως κάποιον πὺ παραμένει εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας, πὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη καὶ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε κακίαν. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἡμπορέσῃς. Διότι καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν ὑπερηφανεύθησαν πολὺ καὶ περιεφρόνησαν καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς κοιλίας, ὅπως ἰσχυρίζονται, ὑπεδουλώθησαν εἰς τὴν κενοδοξίαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. Ἔτσι ἐπέμεναν εἰς αὐτὰ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς ἐπιτιμᾷ λέγων: «Πῶς ἡμπορεῖτε σεῖς νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους;»¹⁵.

Διατί ὅμως δὲν ὠμίλησε περὶ αὐτῶν, οὔτε ἐπεξετάθη, εἰς τὸν Ναθαναήλ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμαρτύρησε τὴν ἀλήθειαν; Διότι οὔτε καὶ αὐτὸς εἶχε προσέλθει μὲ μεγάλην προθυμίαν. Ἀντιθέτως ὁ Νικόδημος ἔδειξε μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ τὸν χρόνον πὺ οἱ ἄλλοι εἶχον διαθέσει δι' ἀνάπαυσιν, αὐτὸς τὸν ἐχρησιμοποίησεν ὡς εὐκαιρίαν διδασκαλίας. Ὁ Ναθαναήλ ὅμως εἶχε προσέλθει, ἐπειδὴ εἶχε πεισθῆ ἀπὸ ἄλλον. Ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνον ἀπέφυγε, διότι τοῦ εἶπεν: «Ἀ-

ἄφραστε τοὺς οὐρανούς ἀνεωγμένους καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίοντας». Τούτῳ δὲ τούτων μὲν οὐδὲν εἶπε, περὶ δὲ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς διαλέγεται, διαφόρως ἐκάστω πρὸς τὴν ὑποκειμένην
 5 προαίρεσιν φθεγγόμενος. Ἐκείνῳ μὲν γάρ, ἐπειδὴ καὶ τὰ τῶν προφητῶν ἠπίσταιτο καὶ οὐδὲ δειλὸς οὕτως ἦν, ἤρκει τοσοῦτον ἀκοῦσαι μόνον· οὗτος δὲ ἐπειδὴ δειλία ἔτι κατείχειτο, σαφῶς μὲν αὐτῷ τὸ πᾶν οὐκ ἐξεκάλυψε, κατέσεισε δὲ αὐτοῦ τὴν γνώμην, ὥστε φόβῳ φόβον ἐκβαλεῖν, τὸν τε
 10 μὴ πιστεύοντα λέγων κρίνεσθαι καὶ τὸ μὴ πιστεύειν ἀπὸ πονηρᾶς γίνεσθαι συνειδήσεως.

Ἐπειδὴ γάρ καὶ τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξης πολλὸν ἐποιεῖτο λόγον καὶ ταύτης μᾶλλον ἢ τῆς κολάσεως «Πολλοὶ γάρ», φησί, «τῶν ἀρχόντων ἐπίστευον εἰς αὐτόν, διὰ δὲ
 15 τοὺς Ἰουδαίους οὐχ ὠμολόγουν», καὶ ἀπὸ ταύτης αὐτοῦ καθάπτεται καὶ δείκνυσι δι' ὧν λέγει, ὅτι οὐκ ἔνεστι τὸν ἐμοὶ μὴ πιστεύοντα δι' ἄλλο τι μὴ πιστεύειν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ βίον ἀκάθαρτον ἔχειν. Καὶ προϊῶν μὲν φησιν· «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς», ἐνταῦθα δέ· «Ἦλθε τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον».
 20 Ἐν γὰρ προϊμίῳ συνεσκιασμένως μᾶλλον ἐφθέγγετο, προϊῶν δέ, σαφέστερον. Ἄλλ' ὅμως ὑπὸ τῆς δόξης ὁ ἄνθρωπος κατείχεται τῆς τῶν πολλῶν, διὸ καὶ οὐδὲ παρηγοιάζεσθαι ἠνείχεται ὡς ἐχρῆν.

Φεύγωμεν τοίνυν τὴν κενὴν δόξαν· τοῦτο γάρ ἐστι
 25 πάντων τὸ πάθος τυραννικώτερον. Ἐντεῦθεν πλεονεξία καὶ χρημάτων ἔρως, ἐντεῦθεν μῖσος καὶ πόλεμοι καὶ μάχαι. Ὁ γὰρ τοῦ πλείονος ἐρῶν, οὐδαμοῦ σιῆσαι δυνήσεται. Ἐρῶ δὲ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ δόξης ἐρῶν κενῆς. Τίτος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, πλῆθος εὐνούχων καὶ ἀνδρα-

16. Αὐτόθι 1, 51.

17. Αὐτόθι 5, 44.

πὸ τώρα θὰ βλέπετε τὸν οὐρανὸν ἀνοικτὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ν' ἀνεβαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν»¹⁶. Εἰς αὐτὸν ὅμως δὲν εἶπε τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ κάμνει λόγον περὶ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως καὶ περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὁμιλῶν διαφορετικὰ πρὸς τὸν καθένα, ἀναλόγως μὲ τὴν ὑποκειμενικὴν του διάθεσιν. Εἰς τὸν μὲν Ναθαναὴλ ἦτο ἀρκετὸν τὸ ὅτι εἶχεν ἀκούσει ταῦτα, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τοὺς Προφήτας καὶ δὲν ἦτο τόσο βραδύνους. Εἰς τὸν Νικόδημον ὅμως, ἐπειδὴ κατείχετο ἀκόμη ἀπὸ φόβον, δὲν ἀπεκάλυψεν ἀμέσως τὰ πάντα, ἀλλὰ ἐτάραξε τὴν σκέψιν του, ὥστε νὰ ἐκδιώξη τὸν φόβον μὲ φόβον, ὅταν μάλιστα ἐτόνισεν, ὅτι πρέπει νὰ κριθῆ ἑκεῖνος πού δὲν πιστεύει καὶ ὅτι ἡ ἀπιστία προέρχεται ἀπὸ πονηρὰν συνείδησιν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔκαμνε πολὺν λόγον διὰ τὴν κακοδοξίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ περισσότερον δι' αὐτὴν παρὰ διὰ τὴν τιμωρίαν («Διότι πολλοί, εἶπεν, ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ δὲν ὡμολόγουν ἐξ αἰτίας τῶν Ἰουδαίων») ¹⁷ καὶ δι' αὐτὸ τὸν ἐπιπλήττει καὶ δεικνύει μὲ ὅσα λέγει, ὅτι ἑκεῖνος πού δὲν πιστεύει εἰς αὐτόν δὲν τὸ κάμνει δι' ἄλλον λόγον, παρὰ διότι ἡ ζωὴ του εἶναι ἀκάθαρτος. Καὶ ἐν συνεχείᾳ τονίζει· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς», ἀλλ' ἐδῶ λέγει· «Ἦλθε τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον». Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ὡμιλοῦσε μᾶλλον ἀσαφῶς, ὅσον δὲ προχωρεῖ, ὁμιλεῖ σαφέστερον. Ἄλλ' ὅμως ὁ Νικόδημος κατείχετο ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὁμιλήσῃ μὲ περισσότερον θάρρος, ὅπως ἔπρεπε.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τὴν κενοδοξίαν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ τυραννικώτερον πάθος ἀπὸ ὅλα. Ἀπὸ αὐτὸ προέρχονται ἡ πλεονεξία καὶ ἡ φιλοχρηματία, ἀπὸ αὐτὸ προέρχονται μῖσος, πόλεμοι καὶ μάχαι. Διότι ἑκεῖνος πού ἐπιθυμεῖ πολλά, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταματήσῃ πουθενά. Ἐπιθυμεῖ δὲ ὄχι ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ κενοδοξίαν. Σ' ἐρωτῶ, διὰ ποίαν αἰτίαν πολλοὶ ἐπιδεικνύουν τόσην ὑπεροψίαν μὲ τὸ πλῆθος τῶν εὐνούχων καὶ τὰς ἀγέ-

πόδων ἀγέλας καὶ πολλὴν οἱ πολλοὶ περιβάλλονται φαντασίαν; Οὐ χρείας ἔνεκεν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μάρτυρας ἔχειν τῆς ἀκαίρου ταύτης φαντασίας τοὺς ἀπαντιῶντας.

Ἄν τοίνυν ταύτην ἀποτέμωμεν, μετὰ τῆς κεφαλῆς καὶ
 5 τὰ λοιπὰ τῆς κακίας ἀνελοῦμεν μέλη καὶ οὐδὲν τὸ κωλύσον ἔ-
 σται τὴν γῆν ἡμᾶς οἰκεῖν ὡς τὸν οὐρανόν. Οὐδὲ γὰρ πρὸς
 κακίαν μόνον ὠθεῖ τοὺς ἀλόντας, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρεταῖς
 παρυσέστηκε. Καὶ ὅταν ἡμᾶς ἐκεῖθεν ἐκβαλεῖν μὴ δυνηθῆ,
 ἐν αὐτῇ τῇ ἀρειῇ πολλὴν τὴν ζημίαν ἐργάζεται, τοὺς μὲν
 10 πόνους ὑποσιῆναι ἀναγκάζουσα, τῶν δὲ καρπῶν ἀποστει-
 ροῦσα. Ὁ γὰρ πρὸς ταύτην βλέπων, καὶ νησιεύων καὶ εὐ-
 χόμενος καὶ ἐλεῶν, ἀπέχει τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Τί ταύτης τῆς ζημίας ἐλεεινότερον γένοιτ' ἂν, ἀλλ' ἢ
 ὅταν συμβαίῃ κόπιεσθαι εἰκῆ καὶ μάτην καὶ καταγέλαστον
 15 γίνεσθαι καὶ τῆς ἄνωθεν ἐκπίπτειν δόξης; Οὐ γὰρ ἔστιν ἀμ-
 φοτέρων ἐφιέμενον, ἀμφοτέρων τυχεῖν. Τυχεῖν μὲν γὰρ
 ἔστιν ἀμφοτέρων, ὅταν δὴ μὴ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ τῆς μιᾶς
 ἐπιθυμῶμεν τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀμφοτέρων δὲ ἐρῶντα
 οὐκ ἔστιν ἀμφοτέρων τυχεῖν. Διόπερ εἰ βουλόμεθα δόξης
 20 ἐπιτυγχάνειν, φεύγωμεν τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, καὶ τῆς
 παρὰ τοῦ Θεοῦ μόνης ἐπιθυμῶμεν. Οὕτω γὰρ καὶ ταύτης
 κακείνης ἐπιτευξόμεθα ἧς γένοιτο πάντα ἡμᾶς ἀπολαῦσαι,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 25 ματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λας τῶν ὑπηρετῶν; "Οχι ἀπὸ ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχουν τοὺς γείτονάς των μάρτυρας τῆς παρακαίρου αὐτῆς πολυτελείας.

"Αν λοιπὸν ἀποκόψωμεν αὐτήν, μαζὶ μὲ τὴν κεφαλὴν θὰ ἐξαφανίσωμεν καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς κακίας καὶ τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ κατοικοῦμεν εἰς τὴν γῆν, ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν. Διότι ἡ κενοδοξία δὲν ὠθεῖ εἰς τὴν κακίαν μόνον αὐτοὺς ποὺ ἔχει αἰχμαλωτίσει, ἀλλὰ ὑπεισέρχεται δολίως καὶ εἰς τὰς ἀρετάς. Καὶ ὅταν δὲν ἤμπορέσωμεν νὰ τὴν βγάλωμεν ἀπὸ ἐκεῖ προξενεῖ μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἀρετήν, διότι ἀναγκάζει αὐτήν νὰ ὑπομένῃ μὲν τοὺς κόπους, νὰ στερῆται ὅμως τῶν καρπῶν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀποβλέπει εἰς τὴν κενοδοξίαν, ποὺ νηστεύει, ποὺ προσεύχεται καὶ κάμνει ἐλεημοσύνας, χάνει τὴν ἀνταμοιβήν.

Ποία χειρότερη ζημία ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ αὐτήν, ἀπὸ τὸ νὰ ματαιοπονῆ κανεὶς, νὰ γίνεταί καταγέλαστος καὶ νὰ στερῆται τῆς ἐπουρανίου δόξης; Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ καὶ τὰ δύο, νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὰ δύο. Διότι εἶναι μὲν δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ δύο, ἀλλ' ὅταν ἐπιθυμοῦμεν τὴν μίαν δόξαν ἀπὸ τὰς δύο, τὴν ἐπουράνιον. "Όταν ὅμως ἐπιθυμῆ κανεὶς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην καὶ τὴν ἐπουράνιον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὰς δύο. Δι' αὐτό, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν δόξαν, ἅς ἀποφεύγωμεν τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἅς ἐπιθυμῶμεν μόνον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην. Εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ΄.

Ἰω. 3,22 - 30

«Ἦλθε δὲ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν».

5 1. Οὐδὲν τῆς ἀληθείας φανερώτερον, οὐδὲ ἰσχυρότερον γένοιτ' ἄν, ὥσπερ τοῦ ψεύδους οὐδὲν ἀσθενέστερον, κἂν μυρίοις παραπειάσμασι συσκιαῖται. Εὐφώρατόν τε γὰρ καὶ οὕτω γίνεται καὶ καταρρεῖ ραδίως. Ἡ δὲ ἀλήθεια γυμνὴ πρόκειται πᾶσι τοῖς βουλομένοις αὐτῆς τὴν ὥραν περισκο-
10 πεῖν· καὶ οὔτε λανθάνειν βούλεται, οὔτε κίνδυνον δέδοικεν, οὐκ ἐπιβουλὰς τρέμει, οὐ δόξης ἐφίεται τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, οὐκ ἄλλω τινὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐστὶν ὑπεύθυνος, ἀλλὰ πάντων ἔστηκεν ἀνωτέρω, δεχομένη μὲν μυρίας ἐπιβουλὰς, μένουσα δὲ ἀκαταγώνιστος. Καὶ τοὺς πρὸς αὐτὴν καταφεύ-
15 γοντας, ὥσπερ ἐν ἀσφαλεῖ τειχίῳ φυλάτιουσα, τῇ τῆς οἰκείας δυνάμεως ὑπερβολῇ· καὶ τὰς μὲν λαθραίους ἐκτροπομένη καταδύσεις, πᾶσι δὲ εἰς τὸ μέσον προτιθεῖσα τὰ παρ' ἑαυτῆς. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Χριστὸς τῷ Πιλάτῳ διαλεγόμενος ἐδήλου λέγων· «Ἐγὼ πάντοτε παρηγοία ἐδίδαξα καὶ
20 ἐν κρυφῇ ἐλάλησα οὐδέν».

Τοῦτο καὶ τότε εἶπε, καὶ νῦν ἔπραξε. «Μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἐκεῖ διέτριβε καὶ ἐβάπτιζεν». Ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἑορταῖς εἰς τὴν πόλιν ἀνῆει, ὥστε ἐν μέσοις αὐτοῖς προτιθέναι τὰ
25 δόγματα καὶ τὴν ἀπὸ τῶν θαυμάτων ὠφέλειαν. Μετὰ δὲ τὸ λυθῆναι τὰς ἑορτάς, ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πολλάκις ἤρχετο, ἐπειδὴ καὶ ἐνταῦθα πολλοὶ συνέτρεχον. Τοὺς δὲ πολυχολοῦντας ἀεὶ κατελάμβανε τόπους, οὐκ ἐπιδεικνύμενος οὐδὲ φιλοτιμούμενος, ἀλλὰ πλείοσι τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχειν ὠφέλει-

1. Ἰω. 3, 22.

2. Αὐτόθι 18, 20.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΘ΄.

Ἰω. 3,22 - 30

«Ἐπῆγε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ του εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μαζί τους καὶ ἐβάπτιζεν»¹.

1. Τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καθαρώτερον καὶ ἰσχυρότερον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ὅπως δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀνισχυρότερον ἀπὸ τὸ ψεῦδος, ὅσον καὶ ἂν σκεπάζεται κάτω ἀπὸ ἀπείρους ἰσχυρισμούς. Διότι πολὺ εὐκόλα αὐτὸ καρποφορεῖ καὶ εὐκόλα καταρρέει. Ἄλλ' ἡ ἀλήθεια παρουσιάζεται γυμνὴ εἰς ὅλους ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ ἰδοῦν τὴν ὠραιότητά της καὶ οὔτε θέλει νὰ κρυφθῆ, οὔτε φοβᾶται τὸν κίνδυνον, οὔτε τρέμει τὰς συκοφαντίας, οὔτε τὴν δόξαν τῶν πολλῶν ἐπιθυμεῖ, οὔτε εἰς τὰ ἀνθρώπινα ὑπακούει, ἀλλὰ εἶναι ὑπεράνω ὅλων. Καὶ ἐνῶ δέχεται ἀπείρους κατηγορίας, ἐν τούτοις παραμένει ἀκαταγώνιστος, ἐκείνους ποῦ καταφεύγουν εἰς αὐτὴν τοὺς προφυλάσσει σὰν μέσα εἰς ἀσφαλὲς τεῖχος, μὲ τὴν ὑπερβολικὴν της δύναμιν, καὶ τὰς μὲν λαθραίας ἐπιθέσεις ἀποκρούει, ἀποδεικνύει δὲ εἰς ὅλους τὴν ὑπεροχὴν της. Αὐτὸ ἐτόνισε καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὸν Πιλαῶτον, ὅταν εἶπεν· «Ἐγὼ πάντοτε φανερὰ ὠμίλησα εἰς τὸν κόσμον καὶ κρυφὰ τίποτε δὲν εἶπα»².

Ἐκεῖνο ποῦ ὁ Ἰησοῦς εἶχε εἰπεῖ τότε, τὸ ἔκαμε τώρα. Καὶ προσθέτει ὁ Εὐαγγελιστής· «Μετὰ ταῦτα ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ του καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ καὶ ἐβάπτιζε. Κατὰ τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας δηλαδὴ ἐπήγαινον εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ παρουσιάσῃ εἰς τοὺς κατοίκους τὴν διδασκαλίαν του καὶ διὰ νὰ ὠφεληθοῦν οὗτοι ἀπὸ τὰ θαύματά του. Μετὰ τὸ πέρασ ὅμως τῶν ἐορτῶν, ἐπήγαινε πολλὰς φορὰς εἰς τὸν Ἰορδάνην, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ ἐμαζεύοντο πολλοὶ ἄνθρωποι. Καὶ μάλιστα ἔπιανε ἐκεῖνα τὰ μέρη ποῦ ἐμαζεύοντο πολλοί, ὅχι διὰ νὰ ἐπιδειχθῆ οὔτε ἀπὸ φιλοδοξίαν, ἀλλὰ διότι ἐφρόντιζε νὰ ὠφελῆ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους.

αν σπουδάζων.

Καίτοι προΐών φησιν ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ εἰταῦθα τοῦτο λέγει, ὅτι αὐτοὶ ἐβάπτιζον μόνοι. Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, οὐκ ἐβάπτιζεν; Προλαβὼν Ἰωάννης εἶπεν, ὅτι «Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ»· Πνεῦμα δὲ οὐπω ἦν δεδοκώς. Εἰκότως οὖν οὐκ ἐβάπτιζεν· οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦτο ἔπρατον, βουλόμενοι πολλοὺς προσάγειν τῇ σωτηριώδει διδασκαλία. Καὶ τί δήποτε, τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ βαπτίζοντων, οὐκ ἐπαύσατο Ἰωάννης τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ γεγένηκε καὶ αὐτὸς βαπτίζων καὶ μέχρι τῆς εἰς τὸ δεσμοτήριον εἰσαγωγῆς τοῦτο ἔπρατε; Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «Ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν» καὶ ἐπαγαγεῖν «Οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν», δηλοῦντιος ἦν, ὅτι ἕως τότε οὐκ ἐπαύσατο τοῦτο ποιῶν.

Καὶ τίνος, φησὶν, ἔνεκεν ἕως τότε ἐβάπτιζε; Καίτοι γε σεμνοτέρους ἂν ἀπέφηνε τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ, εἴ γε ἐκείνων ἀρξαμένων αὐτὸς ἐπαύσατο. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐβάπτιζεν; Ἴνα μὴ τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς εἰς πλείονα ζῆλον ἐμβάλῃ καὶ φιλονεικοτέρους ἐργάσῃται. Εἰ γὰρ μυριάκις θοῶν καὶ τῶν πρωτείων ἀεὶ τῷ Χριστῷ παραχωρῶν καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν ἔλαιτῶν, οὐκ ἔπεισεν αὐτοὺς αὐτῷ προσδραμεῖν, εἰ καὶ τοῦτο προσέθηκε, πολλῶν φιλονεικοτέρους ἂν ἐποίησε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τότε μάλιστα ἤρξατο κηρύττειν, ὅτι ἐκποδῶν ὁ Ἰωάννης ἐγένετο. Οἶμαι δὲ καὶ διὰ τοῦτο συγχωρηθῆναι τὴν τελευταίαν Ἰωάννου καὶ ταχίστην αὐτῷ γενέσθαι, ὥστε πᾶσαν τοῦ πλήθους τὴν διάθεσιν ἐπὶ τὸν Χριστὸν μετελθεῖν καὶ μηκέτι ταῖς περὶ ἀμφοτέρων ἑαυτοὺς σχίζεσθαι γνώμαις. Χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἐν τῷ

3. Λουκᾶ 3, 17.

4. Ἰω. 3, 23-24.

Καὶ ὅμως προχωρῶν εἰς τὴν ἀφήγησίν του ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει, ὅτι δὲν ἐβάπτιζεν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ του, ἀπὸ ὅπου εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ ἐδῶ ἐννοεῖ τὸ ἴδιο, ὅτι ἐβάπτιζαν μόνον αὐτοί. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, θὰ ἐρωτήσης, δὲν ἐβάπτιζεν ὁ ἴδιος; Προηγουμένως ὁ Ἰωάννης εἶπεν, ὅτι «Αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίση μὲ Πνεῦμα ἅγιον καὶ πῦρ»³. Ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα δὲν εἶχε δοθῆ ἀκόμη εἰς αὐτόν. Δικαίως λοιπὸν δὲν ἐβάπτιζεν, ἀλλ' ἔκαμνον τοῦτο οἱ μαθηταὶ του, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ προσελκύσουν πολλοὺς εἰς τὴν σωτήριον διδασκαλίαν. Καὶ διατί, ἐνῶ ἐβάπτιζον οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, δὲν ἔπαυσε νὰ κάμνη τοῦτο ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ βαπτίζη καὶ αὐτὸς καὶ ἔκαμνε τοῦτο μέχρι τοῦ ἐγκλεισμοῦ του εἰς τὴν φυλακὴν; Διότι μὲ ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής· «Ἐβάπτιζεν ἐπίσης καὶ ὁ Ἰωάννης εἰς τὴν Αἰνῶν», προσθέσας· «Διότι δὲν εἶχε ριφθῆ ἀκόμη εἰς τὰς φυλακάς»⁴, θέλει νὰ δηλώσῃ, ὅτι μέχρι τότε δὲν εἶχε παύσει νὰ βαπτίζη.

Καὶ διατί, θὰ ἐρωτήσης, ἐβάπτιζε μέχρι τότε; Διότι θὰ ἀπεδείκνυεν ἀξιωτέρους τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ, ἐὰν αὐτὸς ἐσταματοῦσεν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἤρχιζαν. Διατί λοιπὸν ἐβάπτιζε; Διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ εἰς τοὺς ἰδικούς του μαθητὰς μεγαλυτέραν ζηλοτυπίαν καὶ διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμῃ περισσότερο ἐριστικούς. Διότι, ἐάν, μολονότι ἐφώναζε πάρα πολλὰς φορὰς καὶ παρεχῶρει πάντοτε εἰς τὸν Χριστὸν τὴν πρώτην θέσιν καὶ ἐμείωνε τόσον πολὺ τὸν ἑαυτόν του, δὲν ἠμπόρεσε νὰ πείσῃ τοὺς μαθητὰς του νὰ προσχωρήσουν πρὸς αὐτόν, ἐὰν προσέθετε καὶ τὴν διακοπὴν τοῦ βαπτίσματος, θὰ τοὺς ἔκαμνε πολὺ περισσότερο φιλονείκους. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς τότε μάλιστα ἤρχισε νὰ κηρύττῃ, ὅταν ἐφυλακίσθη ὁ Ἰωάννης. Νομίζω μάλιστα, ὅτι καὶ δι' αὐτόν τὸν λόγον ἐπετράπη καὶ ἐπεταχύνθη ὁ θάνατος τοῦ Ἰωάννου, ὥστε ὀλόκληρος ἡ ψυχικὴ διάθεσις τοῦ πλήθους νὰ μεταστραφῇ πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ μὴ διχάζωνται πλέον αἱ γνῶμαι ὡς πρὸς αὐτοὺς τοὺς δύο. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ

βαπτίζειν οὐκ ἐπαύσατο συνεχῶς παραινῶν καὶ μεγάλα καὶ σεμνὰ δεικνύς τὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ἐβάπτιζε δ' οὐδὲν ἕτερον ἢ μόνον εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτόν, ἵνα πιστεύσωσιν.

Ὁ τοίνυν τοῦτο κηρύτιων, πῶς ἂν σεμνοὺς ἀπέφηνε
 5 τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ; Πανσάμενος γάρ, τοῦναντίον ἂν ἔδοξε ζήλω ἢ ὀργῇ τοῦτο ποιεῖν, τῷ δὲ ἐπιμεῖναι κηρύτιων, ἰσχυρότερα ταῦτα ἀπέφηεν. Οὐ γὰρ ἑαυτῷ τὴν δόξαν ἐκίατο, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ παρέπεμπε τοὺς ἀκροωμένους· καὶ οὐχ ἥτιον τῶν μαθητῶν αὐτῷ συνέπρατιεν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον,
 10 ὅσω καὶ ἀνύποπτος αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἦν καὶ πολλῷ μείζονα δόξαν παρὰ πᾶσιν εἶχεν ἐκείνων. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς αἰνιτιζόμενος ἔλεγεν, ὅτι «Ἐξήρχοντο καὶ ἐβαπτίζοντο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ ἡ περιχώρος τοῦ Ἰορδάνου».

Καὶ τῶν μαθητῶν δὲ βαπτιζόντων, οὐ διέλιπον πολλοὶ
 πρὸς αὐτὸν τρέχοντες. Εἰ δέ τις ἐξετάζοι καὶ τί πλέον εἶχε
 τὸ τῶν μαθητῶν βάπτισμα, τοῦ Ἰωάννου; ἐροῦμεν, ὅτι οὐ-
 δέν. Ἐκάτερα γὰρ ὁμοίως τῆς ἐκ τοῦ Πνεύματος χάριτος
 ἄμοιρα ἦν καὶ αἰτία μία ἀμφοτέροις ἦν τοῦ βαπτίζειν, τὸ
 20 τῷ Χριστῷ προσάγειν τοὺς βαπτιζομένους. Ἴνα γὰρ μὴ
 ἀεὶ περιτρέχοντες οὕτω συνάγωσι τοὺς ὀφείλοντας πιστεύ-
 ειν ὅπερ ἐπὶ τοῦ Σίμωνος ὁ ἀδελφὸς ἐποίησε καὶ ἐπὶ τοῦ
 Ναθαναὴλ ὁ Φίλιππος, τὸ βαπτίσει ἐνεσιήσαντι, ὥστε δι'
 αὐτοῦ ἅπαντας ἐπάγεσθαι ἀπονητὶ καὶ τῇ μελλούσῃ προοδο-
 25 ποιεῖν πίστει.

Ὅτι δὲ οὐδὲν πλέον εἶχεν ἀλλήλων τὰ βαπτίσματα, τὰ

καὶ ἐνῶ ἀκόμη ὁ Ἰωάννης ἐβάπτιζε, δὲν ἔπαυε νὰ συμβουλεύη καὶ νὰ προλέγῃ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ διὰ τὸν Ἰησοῦν. Δὲν ἐβάπτιζε δὲ διὰ κανέναν ἄλλον λόγον, παρὰ μόνον διὰ νὰ πιστεύσουν εἰς ἐκεῖνον πὺ ἦρχετο μετὰ ἀπὸ αὐτόν.

Ἐκεῖνος λοιπὸν πὺ ἐκήρυττεν αὐτά, πῶς θ' ἀπεδείκνυεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἦσαν ἀνώτεροι; Διότι, ἂν ἔπαυε νὰ βαπτίζῃ, θὰ ἀπεδείκνυεν ὅτι ἔκαμνεν αὐτὸ ἀπὸ ζηλοτυπίαν ἢ ἀπὸ ὀργήν, μὲ τὸ νὰ ἐπιμένῃ ὅμως νὰ κηρύττῃ, ἔκαμνεν ἰσχυροτέραν τὴν μαρτυρίαν του. Διότι δὲν ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ φήμην διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ παρέπεμπε τοὺς ἀκροατάς του εἰς τὸν Χριστόν καὶ συνετέλει εἰς αὐτὸ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ἐκεῖνου, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον. Διότι, ὅσον ὀλιγώτερον ὑποπτος ἦτο ἡ μαρτυρία του, τόσοον μεγαλυτέραν φήμην ἀπὸ ἐκεῖνους ἀπέκτα μεταξὺ ὄλων. Αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅταν λέγῃ· «Τότε ἐξήρχοντο καὶ ἐβαπτίζοντο ἀπὸ αὐτὸν ὀλόκληρη ἡ Ἰουδαία καὶ τὰ περίχωρα τοῦ Ἰορδάνου».

Ἄλλὰ, μολονότι ἐβάπτιζαν καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, δὲν παρέλιπαν πολλοὶ νὰ πηγαίνουν εἰς τὸν Ἰωάννην. Ἐὰν δὲ ἐρωτήσῃ κανεὶς, ὡς πρὸς τί ἐπλεονέκτει τὸ βάπτισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου, θὰ ἀπαντήσωμεν· Ὡς πρὸς τίποτε. Διότι τόσοον τὸ ἔν, ὅσον καὶ τὸ ἄλλο ἐστεροῦντο τῆς χάριτος τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ ἡ αἰτία καὶ τῶν δύο βαπτισμάτων ἦτο νὰ προσελκύουν τοὺς βαπτιζομένους εἰς τὸν Χριστόν. Διὰ νὰ μὴ περιφέρωνται λοιπὸν συνεχῶς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον συγκεντρώνουν αὐτοὺς πὺ ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν, ὅπως ἔκαμε διὰ τὸν Σίμωνα ὁ ἀδελφός του καὶ διὰ τὸν Ναθαναήλ ὁ Φίλιππος, ἐπενόησαν νὰ βαπτίζουν κατὰ τρόπον ὥστε νὰ προσελκύουν εἰς τὸ βάπτισμα ὄλους χωρὶς κόπον καὶ νὰ τοὺς προετοιμάζουν διὰ τὴν μέλλουσαν πίστιν.

Ἄλλ' ὅτι δὲν εἶχον καμμίαν διαφορὰν μεταξὺ των τὰ

ἐχόμενα δηλοῖ. Ποῖα δὲ ταῦτα; «Ἐγένετο», φησί, «ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου περὶ καθαρισμοῦ». Ζηλοτύπως γὰρ ἔχοντες ἀεὶ πρὸς τοὺς τοῦ Χριστοῦ μαθητὰς οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Χριστόν, 5 ἐπειδὴ εἶδον αὐτοὺς βαπτίζοντας, ἤρξαντο διαλέγεσθαι πρὸς τοὺς βαπτιζομένους, ὡς τοῦ παρ' αὐτοῖς βαπτίσματος πλέον τι τοῦ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ἔχοντος. Καὶ λαβόντες ἕνα τῶν βαπτισθέντων ἐπεχείρουν τοῦτον πείθειν, ἀλλ' οὐκ ἔπειθον. Ὅτι γὰρ αὐτοὶ οἱ ἐπιδραμόντες εἰσὶν, ἀλλ' οὐκ ἐ- 10 κείνος ἐζήτησεν, ἀκουσον πῶς τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς ἠνίξατο. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι Ἰουδαῖός τις μετ' αὐτῶν ἐζήτησεν, ἀλλ' οὐ ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ἐγένετο μετὰ Ἰουδαίου τινὸς περὶ καθαρισμοῦ.

2. Σκόπει δέ μοι καὶ τὸ ἀνεπαχθὲς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. 15 Οὐ γὰρ καταφορικῶς ἐχρήσατο τῷ λόγῳ, ἀλλ' ὅση δύναμις, παραμυθεῖται τὸ ἔγκλημα, ζήτησιν γενέσθαι ἀπλῶς λέγων. Ἐπεὶ ὅτι γε ἀπὸ ζηλοτυπίας ἐλέγεται τὰ λεγόμενα, τὰ ἐξῆς δηλοῖ, ἃ καὶ αὐτὰ ἐνεπαχθῶς τέθεικεν. «Ἦλθον», γάρ, φησί, «πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ εἶπον αὐτῷ· Ραββί, ὃς ἦν μετὰ 20 σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτίζει καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν», τουτέστιν, ὃν ἐβάπτισας σύ. Τοῦτο γὰρ αἰνίττιονται λέγοντες, «Ἐ σὺ μεμαρτύρηκας», οἶον, ὃν σὺ λαμπρὸν ἔδειξας καὶ περίθλεπτον ἐποίησας, τὰ αὐτὰ σοι τολμᾷ.

25 Ἄλλ' ἐὺκ εἶπον, ὃν σὺ ἐβάπτισας· ἥ γὰρ ἂν ἠναγκάσθησαν καὶ τῆς φωνῆς ἀναμνησθῆσαι τῆς ἄνωθεν κατενεχθείσης καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως. Ἄλλὰ τί; «Ὅς ἦν

6. Ἰω. 3, 25.

7. Αὐτόθι 3, 26-27.

βαπτίσματα, ἀποδεικνύουν τὰ ἐπόμενα. Ποῖα εἶναι αὐτά; «Ἐγίνε», λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, «συζήτησις μεταξὺ μερικῶν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου μὲ κάποιον Ἰουδαῖον περὶ καθαρισμοῦ»⁶. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου ἐφθόνουν πάντοτε τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν, ὅταν τοὺς εἶδαν νὰ βαπτίζουν, ἤρχισαν συζήτησιν μὲ τοὺς βαπτιζομένους, ἰσχυριζόμενοι ὅτι τὸ ἰδικόν τους βάπτισμα ἐπλεονέκτει ἀπὸ τὸ βάπτισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀφοῦ ἐπῆραν ἕναν ἀπὸ τοὺς βαπτισθέντας προσεπάθουν νὰ τὸν πείσουν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπειθαν. Ἄκουσε λοιπὸν μὲ ποῖον τρόπον ἔκαμεν ὑπαινιγμὸν περὶ αὐτοῦ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι δηλαδή ἐκεῖνοι ἦσαν πού ἤρχισαν τὴν συζήτησιν καὶ ὄχι ὁ Ἰουδαῖος. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι κάποιος Ἰουδαῖος συνεζήτησε μαζί τους, ἀλλ' ὅτι ἡ συζήτησις περὶ καθαρισμοῦ μὲ τὸν Ἰουδαῖον ἔγινεν ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου.

2. Κοίταξε λοιπὸν καὶ τὴν ἀνεκτικότητα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Δὲν ὠμίλησε μὲ ἐχθρικὴν διάθεσιν ἀλλ' ὅσον ἠμπόρεσεν ἐμείωσε τὸ πταῖσμα τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου, λέγων ἀπλῶς ὅτι ἔγινε συζήτησις. Ἄλλ' ὅτι τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, προήρχοντο ἀπὸ ζηλοτυπίαν, ἀποδεικνύουν τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ μὲ ἀνεκτικότητα ἔχει ἀφηγηθῆ. Διότι λέγει· «Ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ τοῦ εἶπαν· Ἐπίδοσκαλε, ἐκεῖνος πού ἦτο μαζί σου πέραν ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, διὰ τὸν ὁποῖον σὺ ἔδωσες μαρτυρίαν, αὐτὸς βαπτίζει καὶ ὅλοι πηγαίνουν πρὸς αὐτόν»⁷, δηλαδή αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἐβάπτισες ἐσύ. Διότι αὐτὸ ὑπαινίσσονται, ὅταν λέγουν «διὰ τὸν ὁποῖον ἐσὺ ἔδωσες μαρτυρίαν», δηλαδή αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἐσύ ἐλάμπρυνες καὶ ἔκαμες ξακουστόν, αὐτὸς τολμᾷ νὰ κάμνη τὰ ἴδια, πού κάμνεις ἐσύ.

Ἄλλὰ δὲν εἶπαν, αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἐσύ ἐβάπτισες. Διότι ἀσφαλῶς θὰ ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ ἐνθυμηθοῦν καὶ τὴν φωνὴν πού ἤλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλὰ τί εἶπαν; «Αὐτὸς πού ἦτο

μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας», τουτέστιν, ὃς μαθητοῦ τάξιν ἐπεῖχεν, ὃς ἡμῶν πλεον εἶχεν οὐδέν οὔτις ἑαυτὸν ἀποσχίσας βαπίζει. Οὐ τούτῳ δὲ μόνον ἔγοντο παρακνίζειν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τῷ τὰ αὐτῶν παρευδοκί-
 5 μείσθαι λοιπόν· Πάντες γάρ, φησὶν, ἔρχονται πρὸς αὐτόν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὔτε τοῦ Ἰουδαίου περιεγένοντο, μεθ' οὗ τὴν ζήτησιν ἔσχον. Ταῦτα δὲ ἔλεγον, ἀτελέστερον ἔτι διακείμενοι καὶ οὐδέπω φιλοτιμίας ὄντες καθαροί.

Τί οὖν ὁ Ἰωάννης; Οὐδὲ αὐτὸς αὐτοῖς σφοδρῶς ἐπι-
 10 τιμᾷ, δεδοικῶς μὴ καὶ αὐτοῦ πάλιν ἀποσχισθέντες ἕτερόν τι κακὸν ἐργάσωνται· ἀλλὰ τί φησι; «Οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων λαμβάνειν οὐδέν, ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Εἰ δὲ ταπεινότερον φθέγγεται περὶ τοῦ Χριστοῦ, μὴ θαυμάσης. Οὐ γὰρ ἦν τοιοῦτω πάνθει προκατειλημμένους
 15 ἀθρόον καὶ ἐκ προοιμίων διδάξαι τὸ πᾶν, ἀλλὰ θέλει τέως αὐτοὺς καταπλήξαι καὶ φοβῆσαι καὶ δεῖξαι ὅτι οὐχ ἐτέρω, ἀλλ' ἢ τῷ Θεῷ πολεμοῦσιν, αὐτῷ πολεμοῦντες. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Γαμαλιήλ ἔλεγεν· «Οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό, μήποτε καὶ θεομάχοι εὐρεθῆτε»· τοῦτο καὶ αὐτὸς λανθανόντως
 20 ἐνταῦθα κατασκευάζει. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «Οὐδεὶς δύναται λαμβάνειν, ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ», ἐντεῦθεν οὐδὲν ἄλλο δηλοῦντός ἐστιν ἢ ὅτι καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι καὶ ὅτι θεομάχοι ἐντεῦθεν πάλιν εὐρίσκονται. Τί οὖν; οἱ περὶ Θεοδᾶν οὐκ ἔλαβον ἀφ' ἑαυτῶν; Ἐλαβον, ἀλλ'
 25 εὐθέως διελύθησαν καὶ ἀπόλοντο· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ οὐ τοιαῦτα.

Ἐντεῦθεν αὐτοὺς καὶ παραμυθεῖται ἡρέμα, δεικνὺς ὅτι

μαζί σου πέραν ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, διὰ τὸν ὁποῖον ἐσὺ ἔδωσες μαρτυρίαν», δηλαδή αὐτὸς ποὺ εἶχε θέσιν μαθητοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο εἰς τίποτε ἀνώτερός μας, αὐτὸς, ἀφοῦ ἐχώρισεν ἀπὸ σέ, βαπτίζει. Καὶ δὲν ἐνόμιζαν ὅτι μόνον μὲ αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸν διεγείρουν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἡ φήμη των εἶχεν ἀρχίσει πλέον νὰ παρακμάζη. Διότι ὅλοι, λέγουν, πηγαίνουν εἰς αὐτόν. Ἀπὸ αὐτὸ ἀποδεικνύεται, ὅτι οὔτε τὸν Ἰουδαῖον, μὲ τὸν ὁποῖον συνεζήτησαν, κατάφεραν νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος των. Ἔλεγον δὲ αὐτά, ἐπειδὴ δὲν εἶχον γίνεи ἀκόμη τέλειοι καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἀκόμη ἀποβάλλει τὴν φιλοδοξίαν.

Ἄλλὰ τί ἔκαμεν ὁ Ἰωάννης; Δὲν τοὺς ἐπέπληξε πολὺ, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο μήπως, ἀφοῦ ἀποχωρήσουν ἀπὸ αὐτόν, κάμουν κανὲν ἄλλο κακόν. Καὶ τί τοὺς εἶπε; «Δὲν ἤμπορεῖ νὰ πάρῃ τίποτε ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν τοῦ ἔχη δοθῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν». Μὴ ἀπορήσης ὅμως, διότι ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς χαμηλότερον τόνον. Διότι δὲν ἤμποροῦσεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ν' ἀποκαλύψῃ τὰ πάντα εἰς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ τόσον μεγάλον φθόνον, ἀλλὰ θέλει νὰ τοὺς τρομάξῃ μέχρις ἐνὸς σημείου καὶ νὰ τοὺς ἐκφοβίσῃ καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι, ὅταν πολεμοῦν ἐναντίον ἐκείνου, πολεμοῦν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δηλαδή ποὺ ἔλεγε καὶ ὁ Γαμαλιήλ· «Δὲν ἤμπορεῖτε νὰ καταστρέψετε αὐτὸ τὸ ἔργον, διὰ νὰ μὴ ἀποδειχθῆτε ὅτι μάχεσθε ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»⁸, αὐτὸ ἐκφράζει καὶ ὁ Ἰωάννης ἐδῶ, ἀλλὰ μὲ ἀσάφειαν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ· «Δὲν ἤμπορεῖ νὰ πάρῃ τίποτε ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν τοῦ ἔχη δοθῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν», δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο ἐδῶ, παρὰ ὅτι ἐπιχειροῦν τὰ ἀδύνατα καὶ δι' αὐτὸ γίνονται ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ. Τί σημαίνει αὐτό; Μήπως οἱ μαθηταὶ τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπῆραν τὴν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τους; Τὴν ἐπῆραν βεβαίως, ἀλλ' ἐμέσως διελύθησαν καὶ ἐχάθησαν. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν Χριστόν.

Μὲ αὐτὰ ὁ Ἰωάννης συμβουλεύει τοὺς μαθητάς του μὲ

οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεός ἐστιν ὁ παρενδοκιμῶν αὐτούς. "Ο-
 θεν εἰ καὶ λαμπρὰ τὰ ἐκείνου καὶ πάντες πρὸς αὐτὸν ἔρχον-
 ται, θαυμάζειν οὐ χρεῖ· τοιαῦτα γὰρ τὰ θεῖα καὶ Θεός ἐστιν
 ὁ ταῦτα κατασκευάζων· οὐδὲ γὰρ τοσαῦτα ἴσχυσέ ποτε. Τὰ
 5 μὲν οὖν ἀνθρώπινα ἅπαντα, εὐφώρετα καὶ σαθρὰ καὶ κα-
 ταρρεῖ ταχέως καὶ ἀπόλλυνται· ταῦτα δὲ οὐ τοιαῦτα· οὐκ ἄρα
 ἀνθρώπινα. Καὶ ὅρα πῶς ὅτε εἶπον, «^ε Ω σὺ μεμαρτύρηκας»,
 τότε καὶ τοῦτο ὁ ὄνομα προβαλέσθαι εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ
 καθαίρεσιν, εἰς αὐτοὺς αὐτὸ περιέτρεψεν. Καὶ γὰρ πρότε-
 10 ρον δείξας ὅτι οὐ παρὰ τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας τὸ λάμπαι αὐ-
 τῷ γέγονε, μετὰ ταῦτα ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐπισιομίζει, «Οὐ
 δύναται», λέγων, «ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν οὐδὲ ἕν,
 ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ».

Τί ἐσσι τοῦτο; Εἰ ὅλως ἔχεσθε τῆς ἐμῆς μαρτυρίας, φη-
 15 σί, καὶ ἀληθῆ ταύτην ἠγεῖσθε, μάθετε ὅτι διὰ ταύτην μάλι-
 στα οὐκ ἐμὲ ἐκείνου, ἀλλ' ἐκείνον ἐμοῦ προτιμᾶν ἐχρῆν.
 Τί γὰρ ἐμαρτύρησα; Ὑμᾶς καλῶ τούτου μάρτυρας. Διὸ
 καὶ ἐπάγει «Αὐτοὶ ὑμεῖς μοι μαρτυρεῖτε, ὅτι εἶπον, ὅτι Οὐκ
 εἰμι ἐγὼ Χριστός, ἀλλ' ἀπεισταλμένος εἰμι ἔμπροσθεν ἐκεί-
 20 νου». Εἰ τοίνυν ἐχόμενοι τῆς ἐμῆς μαρτυρίας ταῦτα προτεί-
 νουσθὲ μοι λέγοντες, «^ε Ω σὺ μεμαρτύρηκας», οὐ μόνον οὐδὲν
 ἠλάτιωται ἐκ τοῦ τὴν ἐμὴν δέξασθαι μαρτυρίαν, ἀλλὰ πλεο-
 νεκτεῖ μάλιστα ἐκ τούτου. Ἄλλως τε οὐδὲ ἐμὴ ἡ μαρτυρία,
 ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ἦν. Ὡστε εἰ ἀξιόπιστος ὑμῖν εἶναι δοκῶ,
 25 μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο εἶπον, ὅτι Ἄπεισταλμένος εἰμι
 ἔμπροσθεν ἐκείνου.

Ὅρας πῶς δείκνυσι κατὰ μικρὸν θεῖαν τὴν φωνὴν οὖ-
 σαν; Ὁ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι Διάκονός εἰμι, καὶ τὰ τοῦ

ἡρεμίαν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς δείξη, ὅτι αὐτὸς ποὺ ὑπερεῖχεν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἦτο ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεός. Ἐπομένως, ἂν τὰ ἔργα ἐκείνου εἶναι λαμπρὰ καὶ ὅλοι πηγαίνουν πρὸς ἐκεῖνον, δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήσσωται. Διότι ἔτσι εἶναι τὰ θεῖα καὶ ἐκεῖνος ποὺ κάμνει αὐτὰ εἶναι Θεός. Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἔργα ἄλλωστε διακρίνονται εὐκόλα, εἶναι σαθρὰ καὶ ταχέως καταρρέουν καὶ χάνονται. Ἀλλὰ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι τέτοια καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι ἀνθρώπινα. Καὶ κοίταξε μὲ ποῖον τρόπον, ἐκεῖνο ποὺ εἶπαν· «Διὰ τὸν ὁποῖον σὺ ἔχεις δώσει μαρτυρίαν», καὶ μὲ τὸ ὁποῖον ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ συμβάλλουν εἰς τὴν μείωσιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ἰωάννης τὸ στρέφει ἐναντίον των. Διότι, ἀφοῦ εἶχεν ἀποδείξει προηγουμένως, ὅτι ἡ λαμπρότης τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔγινεν ἕνεκα τῆς ἰδικῆς του μαρτυρίας, ἐν συνεχείᾳ τοὺς ἀποστομώνει λέγων· «Δὲν ἤμπορεῖ νὰ πάρῃ τίποτε ὁ ἄνθρωπος μόνος του, ἐὰν δὲν τοῦ ἔχη δοθῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν».

Τί σημαίνει αὐτό; Ἐάν, λέγει, δέχεσθε πλήρως τὴν μαρτυρίαν μου καὶ θεωρῆτε ταύτην ἀληθινὴν, πρέπει νὰ ξέρετε, ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς μαρτυρίας ἔπρεπε νὰ προτιμήσετε ὄχι ἐμὲ ἀπὸ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐκεῖνον ἀπὸ ἐμέ. Διότι, ποῖαν μαρτυρίαν ἔδωσα; Σᾶς καλῶ μάρτυρας αὐτῆς. Δι' αὐτὸ προσθέτει· «Σεῖς οἱ ἴδιοι εἶσθε μάρτυρες, ὅτι εἶπα· Ἐγὼ εἶμαι ἐγὼ ὁ Χριστός, ἀλλὰ εἶμαι ἀπεσταλμένος πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον». Ἐὰν λοιπόν, ἐνῶ δέχεσθε τὴν μαρτυρίαν μου, ὑπενθυμίζετε εἰς ἐμὲ ταῦτα, λέγοντες· «Διὰ τὸν ὁποῖον σὺ ἔχεις δώσει μαρτυρίαν», ὄχι μόνον ἐκεῖνος δὲν ἔχει μειωθῆ ἕνεκα τοῦ ὅτι σεῖς ἐδέχθητε τὴν μαρτυρίαν μου, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τούτου ἀκριβῶς πλεονεκτεῖ. Ἄλλωστε ἡ μαρτυρία δὲν προήρχετο ἀπὸ ἐμέ, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Θεόν. Ὡστε, ἐὰν νομίζετε ὅτι εἶμαι ἀξιόπιστος, μεταξὺ τῶν ἄλλων σᾶς ἐτόνισα καὶ τοῦτο, ὅτι εἶμαι ἀπεσταλμένος πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον.

Βλέπεις, πῶς ἀποδεικνύει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅτι ὁ λόγος του ἦτο ἐκ Θεοῦ; Διότι αὐτὸ ποὺ εἶπε σημαίνει· Ἐγὼ εἶμαι ὑπηρέτης καὶ λέγω ἐκεῖνα ποὺ μοῦ εἶπεν αὐτὸς ποὺ

πέμφαντος λέγω, οὐκ ἀνθρωπίνη χάριτι κολακεύων αὐτόν
 ἀλλὰ τῷ Πατρὶ αὐτοῦ τῷ πέμφαντί με διακονούμενος. Οὐ-
 ἄρα ἐχαρισάμην τὴν μαρτυρίαν, ἀλλ' ὅπερ ἀπεσιάλην εἶπεῖν
 εἶπον. Μὴ τοίνυν διὰ τοῦτο νομίσητε μέγαν εἶναι ἐμέ. Τοῦ-
 5 το γὰρ ἐκεῖνον δείκνυσι μέγαν. Ὁ γὰρ Κύριος τῶν πραγμά-
 των ἐκεῖνός ἐστιν. Ὁ καὶ δηλῶν πάλιν ἐπάγει καὶ λέγει
 «Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμ-
 φίου ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρὰ χαίρει διὰ τὴν
 φωνὴν τοῦ νυμφίου». Καὶ πῶς ὁ εἰπὼν, «Οὐκ εἰμὶ ἄξιος
 10 λῦσαι αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος», φίλον αὐτοῦ νῦν
 φησιν ἑαυτὸν εἶναι; Οὐκ ἐπαίρων τὸ καθ' ἑαυτόν, οὐδὲ κομπά-
 ζων ταῦτα λέγει, ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι καὶ αὐτὸς
 τοῦτο μάλιστα σπεύδει καὶ οὔτε ἄκοντος αὐτοῦ οὐδὲ λυπουμέ-
 νου ταῦτα γίνεται, ἀλλ' ἐπιθυμοῦντος καὶ σπουδάζοντος καὶ
 15 ὅτι ταῦτά ἐστιν ὑπὲρ ὧν μάλιστα πάντα ἔπραττε, ἃ καὶ σφό-
 δρα συνειῶς διὰ τῆς τοῦ φίλου προσηγορίας ἐδήλωσε.

Οὐ γὰρ οὕτως οἱ διάκονοι τοῦ νυμφίου, ὡς οἱ φίλοι
 χαίρουσι καὶ εὐφραίνονται ἐν τοῖς τοιούτοις. Οὐ τοίνυν τὸ
 ὁμότιμον ἄπαγε· ἀλλὰ τὸ πολὺ τῆς ἡδονῆς παρασιῆσαι βου-
 20 λόμενος, ἅμα δὲ καὶ συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ,
 φίλον ἑαυτὸν λέγει εἶναι. Ἐπεὶ καὶ τὴν διακονίαν ἠνίξατο
 τῷ εἶπεῖν, ὅτι ἀπεσιᾶλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκεῖνου. Διὰ
 δὴ ταῦτα καὶ τὸ νομίζειν αὐτοὺς δάκνεσθαι τοῖς γινομένοις,
 φίλον ἑαυτὸν ἐκάλεσε τοῦ νυμφίου, δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον
 25 οὐ δάκνεται, ἀλλὰ καὶ σφόδρα χαίρει.

Ἐπεὶ τοίνυν τοῦτο παρεγενόμην ἀνύσαι, τοσοῦτον ἀπέ-
 χω τοῦ ἀλγῆσαι τοῖς πρατιομένοις, ὅτι τότε μάλιστα ἂν ἤλ-

μ' ἔστειλεν, ὄχι ἐπειδὴ θέλω νὰ φανῶ εὐχάριστος εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλω νὰ ὑπηρετήσω τὸν Πατέρα του, ὁ ὁποῖος μὲ ἀπέστειλεν. Ἐπομένως δὲν ἔδωσα τὴν μαρτυρίαν διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω, ἀλλὰ εἶπα αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἀπεστάλην νὰ εἰπῶ. Μὴ φαντασθῆτε λοιπὸν, ὅτι ἐγὼ εἶμαι μέγας δι' αὐτὸν τὸν λόγον. Διότι αὐτὸ πού ἔγινεν, ἀποδεικνύει τὴν μεγαλωσύνην ἐκείνου. Διότι ἐκεῖνος εἶναι ὁ Κύριος τῶν πραγμάτων. Καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διασαφηνίσῃ τοῦτο, πάλιν προσθέτει καὶ λέγει τὰ ἐπόμενα· «Ἐκεῖνος πού ἔχει τὴν νύμφην εἶναι ὁ γαμβρός, ὁ δὲ φίλος τοῦ γαμβροῦ πού στέκεται καὶ τὸν ἀκούει, χαίρει πολὺ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ γαμβροῦ». Καὶ πῶς αὐτὸς πού εἶχεν εἰπεῖ, «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὰ λουριά ἀπὸ τὰ ὑποδήματά του»⁹, ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι φίλος του; Αὐτὰ δὲν τὰ εἶπε διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ νὰ ὑπερηφανευθῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἐφρόντιζε τόσον πολὺ καὶ ὅτι αὐτὰ δὲν ἐγίνοντο παρὰ τὴν θέλησίν του, οὔτε τὸν ἐστενοχωροῦσαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ ἐπεθύμει καὶ ἐφρόντιζε καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἔκαμνε δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν. Αὐτὰ μὲ μεγάλην περίσκεψιν τὰ ἐδήλωσε μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ φίλου,

Ἄλλ' οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ γαμβροῦ δὲν χαίρουν τόσον, ὅσον χαίρουν καὶ εὐχαριστοῦνται εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις οἱ φίλοι. Δὲν λέγει λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν του ἰσότιμον μὲ τὸν Χριστόν. Κάθε ἄλλο. Ἄλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ παραστήσῃ τὴν μεγάλην του χαρὰν καὶ συγχρόνως νὰ προσαρμοσθῆ εἰς τὴν διανοητικὴν τῶν ἀδυναμίαν λέγει ὅτι εἶναι φίλος μὲ αὐτόν. Ἄλλὰ καὶ τὴν ὑπηρεσίαν ὑπηνίχθη, ἀφοῦ εἶπεν· «Ἐχω σταλῆ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον». Δι' ὅλα αὐτὰ καὶ διότι ἀντελήφθη ὅτι οἱ μαθηταὶ του ἐζήλευσαν πολὺ μὲ ὅσα ἐγίνοντο, ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν του φίλον τοῦ γαμβροῦ καί, ἀπέδειξεν ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐζήλευσεν, ἀλλ' ἀντιθέτως ὅτι ἐχάρη.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχω ἔλθει διὰ νὰ ἐπιτύχω τοῦτο, τόσον ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ λυποῦμαι δι' ὅσα γίνονται, ὥστε τότε μό-

γησα, εἰ μὴ τοῦτο ἐγένετο. Εἰ μὴ γὰρ προσῆλθεν ἡ νύμφη
 τῷ νυμφίῳ, τότε ἂν ἐδήχθη· ἀλλ' οὐχὶ νῦν, φησὶν, ὅταν
 τὰ ἡμέτερά ἦνυσται. Καὶ γὰρ τῶν ἐκείνου προκοπιόντων,
 ἡμεῖς ἔσμεν οἱ εὐδοκιμοῦντες· ὁ γὰρ ἐβουλόμεθα, γέγονε,
 5 καὶ ἐπιγινώσκει τὸν νυμφίον ἢ νύμφη. Καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυ-
 ρεῖτε αὐτοὶ λέγοντες, ὅτι «Πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν».
 Τοῦτο γὰρ καὶ ἐσπούδαζον, καὶ διὰ τοῦτο πάντα ἔπρατιον.
 Ὅθεν καὶ τοῦτο νῦν ἐκβεθηκὸς ὄρων, χαίρω καὶ ἀγάλλομαι
 καὶ σκιριῶ.

10 3. Τί δέ ἐστιν, «Ὁ ἐσιτηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾷ
 χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου; Ἀπὸ τῆς παραβολῆς
 τὸν λόγον μετήγαγεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Ἐπειδὴ γὰρ νυμ-
 φίου καὶ νύμφης ἐμνημόνευσε, δείκνυσιν, ἢ νυμφαγωγία πῶς
 γίνεται, ὅτι διὰ φωνῆς καὶ διδασκαλίας. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ
 15 Ἐκκλησία ἀρμόζεται τῷ Θεῷ. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἡ
 πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ρήματος Θεοῦ». Διὰ ταύ-
 την οὐκοῦν ἐγὼ χαίρω τὴν φωνήν. Καὶ τό· «Ὁ ἐσιτηκὼς»
 δέ, οὐχ ἀπλῶς τέθεικεν, ἀλλὰ δηλῶν ὅτι τὰ αὐτοῦ πέπαυ-
 ται καὶ ὅτι αὐτὸν λοιπὸν ἐσιτάναι χρὴ καὶ ἀκούειν, ἐκείνω
 20 παραδόντα τὴν νύμφην· καὶ ὅτι λειτουργὸς ἐστὶ καὶ διάκο-
 νος καὶ τὰ τῆς χρησιτῆς ἐλπίδος αὐτῷ καὶ τῆς εὐφροσύνης
 ἐξῆλθεν εἰς ἔργον. Διὸ καὶ ἐπάγει τοῦτο δεικνύς· «Αὕτη οὖν
 ἡ ἐμὴ χαρὰ πεπλήρωται, τουτέστιν ἦνυσται παρ' ἐμοῦ τὸ
 ἔργον, ὃ γενέσθαι ἔδει, καὶ πλέον οὐδὲν δυνάμεθα ἐργάσα-
 25 σθαι λοιπόν.

Εἶτα οὐχὶ τὴν παροῦσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλου-
 σαν τοῦ πάθους αὐξήσῃν γίνεσθαι κωλύων καὶ περὶ τῶν μελ-
 λόντων ἀποφαίνεται λέγων, ἀπὸ τῶν εἰρημένων τε καὶ γεγε-
 νημένων ἤδη καὶ ταῦτα πιστούμενος. Διὸ ἐπάγει λέγων,
 30 «Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλατιοῦσθαι», τουτέστι, τὰ

νον θὰ ἐλυπούμην πολύ, ἐὰν δὲν ἐγίνοντο. Ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἐπήγαιναν ἡ νύμφη εἰς τὸν γαμβρόν, τότε θὰ ἐστενωχωρούμην. Ὅχι ὅμως τώρα, λέγει, πὺ ἔχει περατωθῆ τὸ ἔργον μου. Διότι, ὅταν προκόπουν τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, τότε εὐτυχοῦμεν καὶ ἡμεῖς. Διότι αὐτὸ πὺ ἠθέλαμεν, ἐγινε καὶ ἡ νύμφη ἐγνώρισε τὸν γαμβρόν. Ἄλλωστε καὶ οεῖς οἱ ἴδιοι εἶσθε μάρτυρες, ὅταν βεβαιώνετε ὅτι «Ὅλοι πηγαίνου εἰς αὐτόν». Δι' αὐτὸ ἐφρόντιζα καὶ δι' αὐτὸ ἔκαμνα τὰ πάντα. Ἐπομένως, ἐπειδὴ βλέπω, ὅτι τοῦτο ἔχει τώρα ἐπιτευχθῆ, χαίρω καὶ καμαρώνω καὶ σκιρτῶ.

3. Τί σημαίνει λοιπὸν «Ἐκεῖνος πὺ στέκεται καὶ τὸν ἀκούει, χαίρει πολὺ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ γαμβροῦ»; Ἀπὸ τὴν παραβολὴν μετέφερε τὸν λόγον εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Ἰωάννης ἐνεθυμήθη τὸν γαμβρόν καὶ τὴν νύμφην, δεικνύει πῶς γίνεται ἡ μνηστεία, ὅτι δηλαδὴ γίνεται μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν. Διότι ἔτσι ἐνώνεται ἡ Ἐκκλησία μὲ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἡ πίστις ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀκοὴν καὶ ἡ ἀκοὴ διεγείρεται ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Δι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν φωνὴν χαίρω καὶ ἐγώ. Καὶ τὸ «αὐτὸς πὺ στέκεται» δὲν τὸ ἐτοποθέτησεν ὁ Ἰωάννης εἰς τὸν λόγον ἀδιαφόρως, ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι τὸ ἔργον του ἔχει τελειώσει καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ πρέπει νὰ στέκεται καὶ ν' ἀκούῃ, ἀφοῦ παρέδωσε πλέον εἰς ἐκεῖνον τὴν νύμφην καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὑπὸν ἑτάτος καὶ δοῦλος του καὶ ὅτι ἐπραγματοποιήθη ἡ καλὴ του ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ του. Καὶ αὐτὸ ἐκφράζει λέγων· «Αὐτὴ λοιπὸν ἡ χαρὰ μου ἔχει ἐκπληρωθῆ», δηλαδὴ ἔχει ἐπιτευχθῆ τὸ ἔργον, πὺ ἔπρεπε νὰ γίνῃ, καὶ τοῦ λοιποῦ δὲν ἡμπορῶ πλέον νὰ κάμω τίποτε.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐμποδίσῃ ὅχι μόνον τὴν παροῦσαν ἀλλὰ καὶ τὴν μελλοντικὴν αὐξησην τοῦ φθόνου καὶ τῶν μαθητῶν του, προλέγει τὰ μέλλοντα, ἐπιβεβαιώνων ταῦτα ἀπὸ ὅσα ἤδη ἐλέχθησαν καὶ ἐγίναν. Διὰ τοῦτο προσθέτει· «Ἐκεῖνος πρέπει ν' αὐξάνῃ, ἐγὼ δὲ νὰ μικραίνω»,

μὲν ἡμέτερα ἔστι καὶ ἐπαύσατο λοιπόν, ἀυξάνει δὲ τὰ ἐκείνου. Τοῦτο οὖν ὃ δεδοίκατε, οὐχὶ νῦν ἔσται μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ μᾶλλον προῖόν. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ μάλιστα λαμπρὰ δείκνυσι τὰ ἡμέτερα. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ ἦλθον καὶ χαίρω
5 ὅτι τὰ αὐτοῦ πολλὴν ἔλαβε τὴν ἐπίδοσιν καὶ γέγονε ταῦτα δι' ἅπερ πάντα τὰ παρ' ἡμῶν ἐγένετο.

Εἶδες πῶς ἠρέμα καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σοφίας τό τε πάθος αὐτῶν κατεπράυνε καὶ τὴν βασκανίαν ἔσθεσε καὶ ἀδυνατίοις καὶ ἐπιχειροῦντας ἔδειξεν, ᾧ μάλιστα παύεται κακία;
10 Διὰ τοῦτο γάρ καὶ ὠκονομήθη, ἔτι ζῶντιος αὐτοῦ καὶ βαπίζοντιος, ταῦτα γενέσθαι, ἵνα αὐτὸν μάρτυρα τῆς ὑπεροχῆς ἔχωσι καὶ μηδεμίαν, εἰ μὴ πείθονται, ἀπολογίαν ἔχειν. Οὐδὲ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τὰ ταῦτα εἰπεῖν ἦλθεν, οὔτε ἐτέρων ἐρωτησάντων. Αὐτοὶ γὰρ ἦσαν καὶ οἱ πυνθόμενοι καὶ
15 οἱ ἀκούσαντες. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἀφ' ἑαυτοῦ λέγοντι ἐπείθονται, ὡς αὐτοκατάκριτον τὴν ψῆφον εἶχον, μετὰ τὴν ἐρώτησιν ἀκούοντες ἀποκρινομένου ὥσπερ οὖν καὶ Ἰουδαῖοι καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα δὴ, τὸ οἴκοθεν ἀποσιεῖλαι πρὸς αὐτὸν καὶ ἀκοῦσαι ἅπερ ἤκουσαν καὶ μὴ πεισθῆναι, πάσης ἑαυτοῦς
20 ἀπολογίας ἐξέβαλον.

Τί τοίνυν ἐντεῦθεν παιδευόμεθα; Ὅτι πάντων αἴτιον τῶν κακῶν ἢ κενοδοξία. Τοῦτο γὰρ αὐτοῦς ἐπὶ τὴν ζηλοτυπίαν ἤγαγε, τοῦτο πάλιν αὐτοῦς μικρὸν λωφήσαντας διήγειρε. Διὸ καὶ προσελθόντες τῷ Ἰησοῦ λέγουσι «Διατί οἱ
25 μαθηταί σου οὐ νησιεύουσι;». Φύγωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, τὸ πάθος. Ἄν γὰρ τοῦτο φύγωμεν, τῆς γεέννης ἀπαλλαγησόμεθα. Τοῦτο γὰρ μάλιστα αὐτοῖς ἀνάπτει τὸ πῦρ· οὕτω πανταχοῦ τὴν ἀρχὴν ἐξέτεινε τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ἡλικίαν πᾶσαν καὶ ἀξίαν κατέχει τυραννικῶς. Τοῦτο τὰς Ἐκκλησίας ἄνω

δηλαδή τὰ ἰδικά μου ἔργα ἔχουν σταματήσει καὶ ἔπαυσαν, τὰ ἰδικά του ὅμως αὐξάνουν. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ ἔχετε φοβηθῆ, ὄχι μόνον θὰ πραγματοποιηθῆ τώρα, ἀλλὰ καὶ θ' αὐξάνη μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Διότι αὐτὸ λαμπρύνει τὰ ἔργα μας. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχω ἔλθει καὶ καίρω, διότι τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ ἔχουν πάρει αὐτὴν τὴν ἔκτασιν καὶ ἔχουν πραγματοποιηθῆ, διότι προηγήθησαν τὰ ἰδικά μας.

Εἶδες μὲ πόσῃν ἡρεμίᾳ καὶ μεγάλῃ συνεσιν κατεπράυνε τὸν φθόνον καὶ ἐξηφάνισε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν μαθητῶν του καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτούς, ὅτι ἐπιχειροῦν ἀδύνατα, πρᾶγμα ποῦ μάλιστα καταπαύει τὴν κακίαν; Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἐπρονοήθη νὰ συμβοῦν αὐτά, ἐφ' ὅσον ὁ Ἰωάννης ἔζη καὶ ἐβάπτιζε, διὰ νὰ ὑπάρχη μάρτυς τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν δικαιολογίαν, ἂν δὲν ἐπίστευαν. Διότι ὁ Ἰωάννης δὲν παρεκινήθη ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ εἰπῆ αὐτά, οὔτε ἀπὸ τὰς ἐρωτήσεις ἄλλων. Διότι οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταί του ἦσαν ποῦ ἠρώτησαν καὶ ἤκουσαν. Οὔτε καὶ θὰ ἐπίστευαν, ἐὰν ὠμίλει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀφοῦ εἶχαν ἀποφασίσει νὰ δυσπιστοῦν, ὅταν ἤκουσαν τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησίν των. Ὅπως ἀκριβῶς διὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐστερήθησαν ἀπὸ κάθε συγχώρησιν, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευσαν, παρ' ὅλον ὅτι τὸν εἶχον πλησιάσει καὶ ἤκουσαν τὴν διδασκαλίαν του.

Τί διδασκόμεθα λοιπὸν ἀπὸ αὐτά; Ὅτι αἰτία ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ κενοδοξία. Διότι αὐτὴ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ζηλοτυπίαν καὶ αὐτὴ πάλιν τοὺς ἀνεστάτωσεν, ἐνῶ εἶχον ἡσυχάσει προσωρινά. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἐπλησίασαν τὸν Ἰησοῦν, τὸν ἠρώτησαν· «Διατί οἱ μαθηταί σου δὲν νηστεύουν;»¹¹. Ἄς ἀποφύγωμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί μου, αὐτὸ τὸ πάθος. Διότι, ἂν τὸ ἀποφύγωμεν, θ' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν γέενναν. Διότι αὐτὸ τὸ πάθος κατακαίει τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ὅπου αὐτὸ ἔχει ἀπλώσει τὴν ἐξουσίαν του, γίνεται τυραννικὸν διὰ κάθε ἡλικίαν καὶ διὰ κάθε ἀξίωμα. Αὐτὸ ἔχει κάμει τὰς Ἐκκλησίας ἄνω - κάτω, αὐτὸ λυμαίνεται καὶ τὰς

καὶ κάτω πεποίηκε, τοῦτο καὶ τοῖς πολιτικοῖς λυμαίνεται
 πράγμασι, τοῦτο καὶ οἰκίας ὀλοκλήρους ἀνείρεψε καὶ πό-
 λεις καὶ δήμους καὶ ἔθνη.

Καὶ τί θαυμάζεις, ὅπου γε καὶ εἰς τὴν ἔρημον ἐξῆλθε
 5 καὶ πολλὴν αὐτοῦ κἀκεῖ τὴν δύναμιν ἐπεδείξατο; Οἱ γὰρ
 πολλὰ χρήμασι χαίρουν εἰπόντες καὶ τῇ τοῦ κόσμου φαντα-
 σία πάσῃ καὶ μηδενὶ συγγινόμενοι καὶ τῆς τυραννικωτέρας
 τῶν σωμάτων κρατοῦντες ἐπιθυμίας, οὔτοι πολλάκις, ἀλόν-
 τες ὑπὸ κενοδοξίας, πάντα ἀπώλεσαν. Διὰ τοῦτο τὸ πάθος
 10 ὁ πολλὰ καμῶν τοῦ μηδὲν καμόντος, ἀλλὰ μυρία ἁμαριάνον-
 τος, ὁ Φαρισαῖος τοῦ Τελώνου, διὰ τοῦτο τὸ νόσημα, ἦτιον
 ἔχων ἀπῆλθεν.

Ἄλλὰ τὸ μὲν κατηγορεῖν τοῦ πάθους, οὐδὲν ἔργον ἐστὶ
 (πάντες γὰρ τὰ αὐτὰ ψηφίζονται), τὸ δὲ ζητούμενον, ὅπως
 15 αὐτοῦ περιγενώμεθα. Πῶς οὖν αὐτοῦ περιγενώμεθα; Ἄν
 ἀντιστήσωμεν δόξαν δόξῃ. Ὡσπερ γὰρ τοῦ τῆς γῆς πλού-
 του καταφρονοῦμεν, ὅταν πρὸς ἕτερον ἴδωμεν πλοῦτον καὶ
 τῆς ζωῆς ταύτης ὑπερορῶμεν, ὅταν ἐννοήσωμεν τὴν πολλῶ
 ταύτης ἀμείνω, οὔτω καὶ δόξαν τὴν ἐνταῦθα διαπτύσαι δυ-
 20 νησόμεθα, ὅταν τὴν ταύτης ἐννοήσωμεν μακρῶ στεμνοτέραν,
 τὴν ὄντως δόξαν. Ἡ μὲν γὰρ κενὴ τίς ἐστὶ καὶ ματαία, ἕ-
 νομα ἔχουσα πράγματις ἔρημον ἐκείνη δὲ ἀληθής, ἡ ἀπὸ
 τῶν οὐρανῶν, οὐκ ἀνθρώπους, ἀλλ' ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέ-
 λους καὶ τὸν τῶν ἀρχαγγέλων Δεσπότην, μᾶλλον δὲ μετ' αὐ-
 25 τοῦ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπαινίας ἔχουσα.

Ἄν πρὸς ἐκεῖνο τὸ θέατρον ἴδῃς, ἂν τοὺς ἐκεῖ μάθῃς
 στεφάνους, ἂν πρὸς τὸν ἐκεῖθεν κρότιον σεαυτὸν μεταθῆς,
 οὐδέποτε σε δυνήσεται τὰ ἐνταῦθα κατασχεῖν, οὐδὲ γινόμενα
 ἠγήσῃ μεγάλα, οὐδὲ ἀπόντια ζητήσῃς. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς βα-
 30 σιλείοις τούτοις οὐδεὶς τῶν τῷ βασιλεῖ παρεστηκότων δορυ-
 φόρων, ἀφείς ἀρέσαι τῷ τὸ διάδημα ἔχοντι καὶ ἐπὶ τοῦ

ὑποθέσεις τῆς πολιτείας, αὐτὸ ἔχει καταστρέψει ὀλοκλήρους οἰκογενείας καὶ πολιτείας καὶ λαοὺς καὶ ἔθνη.

Καὶ διατί ἀπορεῖς, ὅτι αὐτὸ τὸ πάθος ἔφθασεν ἕως τὴν ἔρημον καὶ ὅτι καὶ ἐκεῖ ἔκαμε μεγάλην ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς του; Διότι ἄνθρωποι ποὺ ἀπηρνήθησαν τὰ πλούτη καὶ ὅλην τὴν κοσμικὴν ἐπίδειξιν, οἱ ὅποιοι μὲ κανέναν δὲν συναναστράφησαν καὶ οἱ ὅποιοι ἐδάμασαν τὰς ἰσχυροτέρας ἐπιθυμίας τοῦ σώματος, ὅταν κατελήφθησαν ἀπὸ κενοδοξίαν, τὰ ἔχασαν ὅλα. Ἐνεκα αὐτοῦ τοῦ πάθους ὁ Φαρισαῖος, ὁ ὅποιος εἶχε κοπιάσει πολὺ, ἐταπεινώθη λόγῳ αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, ἀπὸ τὸν Τελώνην, ὁ ὅποιος ὄχι μόνον δὲν εἶχε κοπιάσει καθόλου, ἀλλ' εἶχε κάμει καὶ πολλὰ ἁμαρτήματα.

Ἄλλὰ μὲ τὸ νὰ κατηγορῶμεν τὸ πάθος, δὲν ἐπιτυχάνομεν τίποτε (διότι ὅλοι τὰ ἴδια ἀποφασίζουν), ἐκεῖνο ὅμως ποὺ πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν, εἶναι πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὸ ξεπεράσωμεν. Πῶς λοιπὸν θὰ τὸ ξεπεράσωμεν; Ἄν ἀντιθέσωμεν τὴν μίαν δόξαν εἰς μίαν ἄλλην. Ὅπως δηλαδὴ περιφρονοῦμεν τὰ ἐπίγεια πλούτη, ὅταν ἀποβλέπωμεν εἰς τὰ οὐράνια πλούτη, καὶ περιφρονοῦμεν αὐτὴν τὴν ζωὴν, ὅταν σκεπτόμεθα τὴν καλυτέραν ἀπὸ αὐτὴν, ἔτσι καὶ τὴν γηϊνὴν δόξαν θὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀπωθήσωμεν, ὅταν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν πολὺ σεμνοτέραν ἀπὸ αὐτὴν, ποὺ εἶναι ἡ ἀληθινὴ δόξα. Διότι ἡ ἐπίγειος εἶναι κενὴ καὶ ματαία καὶ τὸ ὄνομά της εἶναι κενὸν περιεχομένου. Ἐκείνη ὅμως, ἡ ἐπουράνιος, εἶναι ἀληθινή, τὴν ὁποίαν ἐπαινοῦν ὄχι οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ οἱ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι καὶ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων.

Ἄν παρακολουθήσης ἐκεῖνο τὸ θέαμα, ἂν ἰδῆς ἐκείνους τοὺς στεφάνους, ἂν μεταφερθῆς νοερὰ ἐκεῖ ποὺ ἀκούονται τὰ χειροκροτήματα, ποτὲ δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ σὲ κρατήσουν τὰ ἐπίγεια, οὔτε θὰ θεωρήσης σπουδαῖα αὐτὰ ποὺ γίνονται ἐδῶ, οὔτε θὰ ζητήσης αὐτὰ ποὺ λείπουν. Διότι εἰς αὐτὰ τὰ βασίλεια κανεῖς ἀπὸ τοὺς δορυφόρους τοῦ βασιλέως δὲν θέλει νὰ γίνεται ἀρεστὸς εἰς ἐκεῖνον ποὺ

θρόνου καθημένω, κολοιῶν περιεργάζεται φωνάς, ἢ μυιῶν καὶ κωνόπων περιπιταμένων καὶ βομβούντων θόρυβον· οὐδὲν γὰρ τούτων ἄμεινον αἱ τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαι διακινῶνται.

5 Εἰδότες τοίνυν τῶν ἀνθρωπίνων τὴν εὐτέλειαν, πάντα εἰς τοὺς ἀσύλους συναγάγωμεν θησαυροὺς καὶ τὴν μένουσαν καὶ ἀκίνητον δόξαν ἐπιζητῶμεν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα
10 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

12. Κολοιός: Εἶδος κόρακος, ἢ καλιακούδα.

φορεῖ τὸ διάδημα καὶ κάθεται ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον, οὔτε μιμεῖται τὰς φωνὰς τῶν κολοιῶν¹² ἢ τὴν βοὴν τῶν κωνώπων καὶ τῶν μυιῶν, ποὺ βομβοῦν, ὅταν πετοῦν. Διότι οἱ ἔπαινοι τῶν ἀνθρώπων δὲν διαφέρουν πολὺ ἀπὸ αὐτά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν γνωρίζομεν τὴν μηδαμινότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἃς τὰ μεταφέρωμεν ὅλοι εἰς ἀσφαλῆ θησαυροφυλάκια καὶ ἃς ἐπιζητῶμεν τὴν διαρκῆ καὶ αἰωνίαν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Λ΄.

Ἰω. 3,31 - 34

«Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστὶ καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ».

5 1. Δεινὸν ὁ τῆς δόξης ἕρως, δεινὸν καὶ πολλῶν γέμον κακῶν. Ἐκείνη τὴν ἔστι δυσαπόσπαστος καὶ θηρίον ἀτί-
θασσον καὶ πολυκέφαλον, κατὰ τῶν τροφόντων αὐτὸ ὀπλιζό-
μενον. Καθάπερ γὰρ ὁ σκόληξ τὰ ξύλα ἀφ' ὧν τίκειται
διατρῶγει καὶ ὁ ἰὸς τὸν σίδηρον ὅθεν πρόβεισι δαπανᾷ καὶ
10 οἱ σῆτες τὰ ἔρρα, οὕτω καὶ ἡ κενοδοξία τὴν τρέφουσαν αὐτὴν
ἀπόλλυσι ψυχὴν. Διὸ πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς σπουδῆς, ὥστε
ἀφανίσαι τὸ πάθος.

«Ὅρα γοῦν καὶ ἐνταῦθα ὅσα ἐπάδει τοῖς μαθηταῖς τοῦτε
πάσχουσιν ὁ Ἰωάννης καὶ μόλις αὐτοὺς καταπραῦνει. Με-
15 τὰ γὰρ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων καὶ ἑτέροις αὐτοὺς ἐπαν-
τλεῖ λόγοις. Ποίοις δὴ τούτοις; «Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος», λέ-
γων, «ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁ ἐκ τῆς γῆς ὢν, ἐκ τῆς γῆς ἐ-
στὶ, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ». Ἐπειδὴ, φησί, τὴν ἐμὴν ἄνω
καὶ κάτω περισιτρέφειτε μαρτυρίαν, καὶ ταύτη με ἀξιοπιστό-
20 τερον εἶναί φατε, ἐκεῖνο ὑμᾶς ἀναγκαῖον εἰδέναι, ὡς οὐκ
ἔστι τὸν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐρχόμενον, ἀξιόπιστον ἀπὸ τοῦ τὴν
γῆν οἰκοῦντος γενέσθαι.

Τὸ δέ, «Ἐπάνω πάντων», τί ποτιέ ἐστὶ καὶ τί θούλειται
δηλοῦν; Τοῦτό ἐστὶ. Δείκνυσι γὰρ διὰ τούτου, ὅτι οὐδενὸς
25 δεῖται, ἀλλ' ἀρκῶν ἐστὶν αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ ὅτι πάντων μεί-
ζων ἀσυγκρίτως. Ἐκ τῆς γῆς δὲ ὄντα καὶ λαλοῦντα ἑαυτὸν

«Ἐκεῖνος πού ἔρχεται ἀπὸ ἐπάνω εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους καὶ ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπὸ τὴν γῆν, ἀνήκει εἰς τὴν γῆν καὶ ὁμιλεῖ περὶ γῆϊνων πραγμάτων»¹.

1. Φοβερόν εἶναι τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας, φοβερόν καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἐλαπτώματα. Εἶναι δυσκολοξερρίζωτον ἀγκάθι καὶ ἀτίθασσον θηρίον μὲ πολλὰς κεφαλὰς, τὸ ὁποῖον ὀπλίζεται ἐναντίον ἐκείνων πού τὸ τρέφουν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ σκουλήκι ροκανίζει τὰ ξύλα, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλει τὴν γέννησίν του, ὅπως ἡ σκουριά κατατρώγει τὸν σίδηρον ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται καὶ ὅπως ὁ σκῶρος τὰ μάλλινα, ἔτσι καὶ ἡ κενοδοξία καταστρέφει τὴν ψυχὴν, πού τὴν ἐκτρέφει. Δι' αὐτὸ χρειάζεται συνεχῆς φροντίς, ὥστε νὰ ἐξαφανίσωμεν αὐτὸ τὸ πάθος.

Κοίταζε λοιπὸν καὶ ἐδῶ, πόσα συμβουλεύει ὁ Ἰωάννης τοὺς μαθητάς του, οἱ ὁποῖοι πάσχουν ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόσημα καὶ μὲ πόσον κόπον τοὺς καθησυχάζει. Διότι μετὰ τὰ ὅσα εἶπε προηγουμένως προσπαθεῖ νὰ τοὺς κερδίσῃ μὲ τὰ ἐπόμενα λόγια. Καὶ ποῖα εἶναι αὐτά; «Ἐκεῖνος πού ἔρχεται ἀπὸ ἐπάνω», λέγει, «εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους καὶ ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπὸ τὴν γῆν, ἀνήκει εἰς τὴν γῆν καὶ ὁμιλεῖ περὶ γῆϊνων πραγμάτων». Ἐπειδὴ, λέγει, περιφέρετε παντοῦ τὴν μαρτυρίαν μου καὶ ἔνεκα αὐτῆς μὲ θεωρεῖτε ἀξιοπιστότερον, πρέπει νὰ γνωρίζετε τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μὴ θεωρῆται περισσότερο ἀξιόπιστος ἐκεῖνος πού ἔρχεται ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ἀπὸ ἐκεῖνον πού κατοικεῖ εἰς τὴν γῆν.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ «Ἐπάνω ἀπὸ ὅλους» τί σημαίνει τέλος πάντων καὶ τί θέλει νὰ δείξῃ; Σημαίνει τὸ ἐξῆς· Δεικνύει δηλαδὴ μὲ αὐτό, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἐπαρκῆς καὶ ὅτι εἶναι μεγαλύτερος ὅλων ἔξω ἀπὸ κάθε σύγκρισιν. Διὰ τὸν ἑαυτὸν

λέγει, οὐχ ὅτι ἐξ οἰκείας διανοίας ἐφθέγγειο, ἀλλ' ὡσερ
ὁ Χριστὸς εἶπεν· «Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύε-
τε»· τὸ βάπτισμα οὕτω καλῶν, οὐκ ἐπειδὴ ἐπίγειον ἦν, ἀλλ'
ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ γέννησιν παρέβαλλε τὸ
5 εἰρημένον. Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα ἐκ τῆς γῆς λαλεῖν ἑαυτὸν ὁ
Ἰωάννης εἶπε, πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν τὰ αὐτοῦ
παραβάλλων. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο δηλοῖ τὸ Ἐκ τῆς γῆς λαλεῖν,
ἢ ὅτι μικρὰ καὶ ταπεινὰ καὶ εὐτελεῖ τοῖς ἐκείνου παραβαλλό-
μενα τὰ ἐμὰ καὶ τοιαῦτα, οἷα εἰκὸς γητῆρην δέξασθαι φύσιν.
10 Παρὰ γὰρ ἐκείνω «Πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας ἀπό-
κρυφοί». Ὅτι δὲ οὐ περὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων λέγει, δῆλον
ἐκεῖθεν. «Ὁ ἐκ τῆς γῆς ὢν», φησί, «ἐκ τῆς γῆς ἐστίν». Καί-
τοι γε οὐκ ἐκ τῆς γῆς ἦν αὐτῷ τὸ πᾶν, ἀλλὰ τὰ κυριώτερα
οὐράνια· καὶ γὰρ ψυχὴν εἶχε καὶ πνεύματος μετεῖχεν οὐκ
15 ἐκ τῆς γῆς. Πῶς οὖν ἀπὸ τῆς γῆς αὐτὸς εἶναι λέγει; Οὐ-
δὲν ἄλλο ἐντεῦθεν αἰνίττεται, ἢ ὅτι Μικρὸς ἐγὼ καὶ οὐδε-
νὸς ἄξιος λόγου, ἅτε χαμαὶ ἐρχόμενος καὶ ἐν τῇ γῇ τεχθεὶς,
ὁ δὲ Χριστὸς ἄνωθεν ἡμῖν ἀφίκεται.

Διὰ δὴ τούτων πάντων σθέσας τὸ πάθος προῶτον, τότε
20 λοιπὸν μετὰ πλείονος τῆς παρησιίας φθέγγεται περὶ τοῦ Χρι-
στοῦ. Πρὸ μὲν γὰρ τούτου περιττὸν ἦν ρήματα προΐεσθαι, μη-
δέποτε χώραν ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκροωμένων ἔχειν δυνά-
μενα. Ἐπειδὴ δὲ τὰς ἀκάνθας ἀνέσπασεν, ἄρχεται μετὰ ἁ-
δείας λοιπὸν καταβάλλειν τὰ σπέρματα, λέγων· «Ὁ ἐκ τοῦ
25 οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν· καὶ ὁ ἐώρακε καὶ
ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμ-
βάνει». Μέγα τι καὶ ὑψηλὸν εἰπὼν περὶ αὐτοῦ, πάλιν ἐπὶ τὸ
ταπεινότερον τὸν λόγον ἄγει. Τὸ γὰρ, «Ὁ ἤκουσε καὶ ἐώρα-
κεν», ἀνθρωπινώτερον εἴρηται. Οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ παραλαβεῖν

2. Αὐτόθι 3, 12.

3. Κολ. 2, 3.

του ὅμως ὁ Ἰωάννης λέγει ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν γῆν καὶ ὁμιλεῖ, ὅχι ὅτι ὠμίλει ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του σκέψιν, ἀλλ' ὅπως εἶπεν ὁ Χριστός, «Ἄν σὰς ὠμίλησα διὰ τὰ ἐπίγεια καὶ δὲν ἐπιστεύσατε»², ὀνομάζων ἔτσι τὸ βάπτισμα, ὅχι ἐπειδὴ ἦτο ἐπίγειον, ἀλλ' ἐπειδὴ παρέβαλλε τὸ λεχθὲν πρὸς τὴν ἀπόρρητον γέννησιν ἐκείνου. Ἔτσι καὶ ἐδῶ ὁ Ἰωάννης εἶπεν, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν γῆν καὶ ὁμιλεῖ, συγκρίνων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν ἰδικὴν του. Διότι δὲν σημαίνει τὸ «ὁμιλεῖ περὶ γηϊνῶν πραγμάτων», παρὰ ὅτι τὰ ἰδικὰ μου συγκρινόμενα πρὸς τὰ τοῦ Χριστοῦ εἶναι μικρά, ἀσήμαντα καὶ ἀναξιόλογα καὶ μάλιστα σχεδὸν ὅμοια πρὸς τὴν γηϊνὴν φύσιν. Διότι εἰς τὸν Χριστὸν «εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας»³. Καὶ ὅτι δὲν ὁμιλεῖ περὶ ἀνθρωπίνων διαλογισμῶν, φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς: «Ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἀπὸ τὴν γῆν, ἀνήκει εἰς τὴν γῆν». Καὶ ὅμως ὁ Ἰωάννης δὲν ἦτο ὀλόκληρος ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ τὰ κυριώτερα μέρη του ἦσαν οὐράνια. Διότι καὶ ψυχὴν εἶχε καὶ μετεῖχε τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι γηϊνον. Πῶς λοιπὸν λέγει, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν γῆν; Τίποτε ἄλλο δὲν ὑπαινίσσεται ἐδῶ, παρὰ ὅτι: Ἐγὼ εἶμαι μικρὸς καὶ ἀναξιόλογος, ἐπειδὴ προέρχομαι ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἔχω γεννηθῆ εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἔχει ἔλθει δι' ἡμᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἄφοῦ λοιπὸν μὲ ὅλα αὐτὰ κατέσβησε πρῶτα τὸ πάθος τῶν μαθητῶν του, ἔπειτα ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ μὲ μεγαλύτερον θάρρος. Διότι προηγουμένως ἐθεώρει περιπτὸν ν' ἀναπτύξῃ θέματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκρατηθοῦν εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν. Ὅταν ὅμως ἐξερρίζωσε τὰ ἀγκάθια, ἤρχισε πλέον εὐκόλα νὰ ρίπτῃ τοὺς σπόρους λέγων· «Ἐκεῖνος ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους καὶ δίδει μαρτυρίαν δι' ἐκεῖνο ποῦ ἔχει ἰδεῖ καὶ ἀκούσει καὶ ὅμως κανεὶς δὲν δέχεται τὴν μαρτυρίαν του». Καὶ ἀφοῦ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ εἰς ὕψος μεγαλοπρεπὲς καὶ ὑψηλόν, πάλιν καταβιβάζει τὸν λόγον. Διότι ἐκεῖνο τὸ «δι' ἐκεῖνο ποῦ ἔχει ἰδεῖ καὶ ἀκούσει» ἔχει δια-

ἔπει, οὐδ' ἀπὸ τοῦ ἀκοῦσαι ἤδει ἢ ἤδει, ἐν τῇ φύσει τὸ πᾶν εἶχε, τέλειος ἐκ τῶν πατρικῶν προελθὼν κόλπων καὶ οὐ δεόμενος τοῦ διδάσκοντος. «Καθὼς γάρ», φησί, «γινώσκει με ὁ Πατήρ, οὕτω καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα».

5 **Τί οὖν ἐστίν**, «Ὁ ἤκουσε, λαλεῖ, καὶ ὁ ἐώρακε, μαρτυρεῖ»; Ἐπειδὴ διὰ τῶν αἰσθήσεων τούτων ἡμεῖς πάντα μανθάνομεν ἀκριβῶς καὶ ἀξιόπιστοι δοκοῦμεν εἶναι διδάσκαλοι, ὑπὲρ ὧν ἢ ἔπει παραλάβωμεν ἢ ἀκοῇ δεξώμεθα, αἶτε οὐ πλαι-
 10 **τοίμενοι**, οὐδὲ ψευδῆ λέγοντες· τοῦτο καὶ ἐνιαυθὰ κατασκευά-
 σαι βουλόμενος ὁ Ἰωάννης εἶπε τό, «Ἄ ἤκουσε καὶ ἐώρακε»·
 τουτέστιν, οὐδὲν τῶν παρ' αὐτοῦ ψεῦδος ἐστίν, ἀλλὰ πάντα ἀληθῆ.

Οὕτω δήπου καὶ ἡμεῖς περιεργαζόμενοι πολλάκις ἐρω-
 τῶμεν· σὺ ἤκουσας; σὺ εἶδες; καὶ δειχθῆ τοῦτο, ἀναμφίβο-
 15 **λος ἢ μαρτυρία**. Καὶ αὐτὸς δὲ ὅταν λέγῃ, «Καθὼς ἀκούω, κρῖνω», καί· «Ἄ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου, λαλῶ», καί·
 «Ὁ ἐώρακαμεν, λαλοῦμεν»· καὶ ὅσα ἂν ἕτερα τοιαῦτα φθέγγηται, οὐχ ἵνα μάθωμεν ὅτι διδασκόμενος λέγει ἢ λέγει (τοῦ-
 20 **το γὰρ τῆς ἐσχάτης ἀνοίας ἐστὶ νομίζειν**), ἀλλ' ἵνα μηδὲν
 τῶν λεγομένων ὑποπιεύηται παρὰ τῶν ἀναισχύντων Ἰου-
 δαίων. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ
 δόξαν εἶχον, συνεχῶς ἐπὶ τὸν Πατέρα καταφεύγει, ἐκεῖθεν
 ἀξιόπιστα ποιῶν τὰ λεγόμενα.

2. **Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐπὶ τὸν Πατέρα καταφεύγει**,
 25 **ὅπου γε αὐτὸς πολλάκις καὶ ἐπὶ τοὺς προφήτας καὶ ἐπὶ τὰς**
Γραφὰς ἔρχεται; ὡς ὅταν λέγῃ, «Ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυ-

4. Ἰω. 5, 30.

5. Αὐτόθι 8, 26.

6. Αὐτόθι 3, 11.

7. Αὐτόθι 5, 39.

τυπωθῆ κατα τρόπον πού ἀρμόζει εἰς ἄνθρωπον. Διότι, ὅσα ἐγνώριζε, δὲν τὰ ἐγνώριζεν, ἐπειδὴ τὰ εἶχεν ἰδεῖ, οὔτε ἐπειδὴ τὰ εἶχεν ἀκούσει, ἀλλ' εἶχεν ἀπὸ τὴν φύσιν του τὸ πᾶν, ἀφοῦ εἶχε προέλθει τέλειος ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην διδασκάλου. Διότι λέγει· «ὅπως ὁ Πατὴρ γνωρίζει ἐμέ, ἔτσι καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα».

Τί σημαίνει λοιπόν, «ὁμιλεῖ δι' ἐκεῖνο πού ἔχει ἀκούσει καὶ δίδει μαρτυρίαν δι' ἐκεῖνο πού ἔχει ἰδεῖ»; Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἤθελε νὰ ἐξηγήσῃ ἐδῶ, ὅτι ἡμεῖς διδασκόμεθα ὅλα μὲ ἀκρίβειαν διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ θεωροῦμεν ὅτι εἶναι ἀξιόπιστοι διδάσκαλοι ὅσοι πληροφορούμεθα μὲ τὴν ὄρασιν ἢ μὲ τὴν ἀκοὴν καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ ὑποπίπτωμεν εἰς πλάνην οὔτε νὰ λέγωμεν ψέμματα, εἶπε τὸ «Αὐτὰ πού ἔχει ἀκούσει καὶ ἔχει ἰδεῖ», δηλαδή ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦτο ψευδής, ἀλλὰ ὅλοι εἶναι ἀληθινοί.

Μὲ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον ἐρωτῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὅταν πολλὰς φορὰς ἔχομεν περιέργειαν. Τὸ ἤκουσες ἐσύ; Καὶ ἂν αὐτὸ ἀποδειχθῆ, ἡ μαρτυρία εἶναι ἀναμφίβολος. Ἔτσι καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς λέγῃ «καθὼς ἀκούω, κρίνω»⁴, ἢ «ὅσα ἔχω ἀκούσει ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, αὐτὰ λέγω»⁵, ἢ «δι' ὅσα ἔχομεν ἰδεῖ, ὁμιλοῦμεν»⁶, καὶ ἄλλα παρόμοια, τὰ λέγει ὅχι διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι ἐδιδάχθη τὰ ὅσα λέγει (διότι τὸ νὰ φαντάζεται κανεὶς αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλη ἀνοησία), ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ τὴν ἀμφιβολίαν τῶν ἀναισχύντων Ἰουδαίων διὰ κάποιον ἀπὸ τοὺς λόγους του. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν εἶχαν ποτὲ περὶ αὐτοῦ τὴν πρέπουσαν γνώμην, συνεχῶς καταφεύγει εἰς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ κάμῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ λεγόμενά του ἀξιόπιστα.

2. Καὶ διατί ἀπορεῖς, διότι καταφεύγει εἰς τὸν Πατέρα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος πολλὰς φορὰς ἀνατρέχει εἰς τοὺς Προφήτας καὶ τὰς Γραφάς; Ὅπως π.χ. ὅταν λέγῃ, «Ἐκεῖναι θὰ δώσουν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ»⁷. Ἐπομένως, θὰ ἰσχυρισθῶμεν,

ροῦσαι περὶ ἐμοῦ». Ἄρ' οὖν καὶ τῶν προφητῶν ἐλάτιονα αὐτὸν εἶναι φήσομεν, ἐπειδὴ τὰς ἐκεῖθεν ἔλκει μαρτυρίας; Ἄπαγε. Διὰ γὰρ τὴν τῶν ἀκουόντων ἀσθένειαν οὕτω μευο-
 5 δεύει τὸν λόγον καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀκηκοώς φησι λα-
 λεῖν ἅπερ ἐλάλει, οὐχ ὡς διδασκάλου δεόμενος, ἀλλ' ἵνα ἐ-
 κεῖνοι πιστεύσωσι μηδὲν εἶναι ψεῦδος τῶν λεγομένων. Ὁ
 δὲ λέγει Ἰωάννης, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐγὼ δέομαι ἀκοῦσαι τῶν
 παρ' ἐκείνου. Ἄνωθεν γὰρ ἔρχεται, τὰ ἐκεῖθεν ἀπαγγέλλων,
 ἃ μόνος αὐτὸς εἶδε σαφῶς· τὸ γάρ, «Ἐώρακε καὶ ἤκουσε»,
 10 τοῦτό ἐστι δηλοῦντος. «Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμ-
 βάνει».

Καίτοι καὶ μαθητὰς εἶχε καὶ πολλοὶ προσεῖχον τοῖς λε-
 γομένοις. Πῶς οὖν φησιν, ὅτι «οὐδεὶς»; Τοῦτο ἀντὶ τοῦ,
 ὀλίγοι, εἴρηται νῦν. Ἐπειδὴ εἰ μηδένα ἔλεγε, πῶς ἐπήγαγεν;
 15 «Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀλη-
 θής ἐστιν»; Ἐνιαῦτα καὶ τῶν ἰδίων καθάπεται μαθητῶν,
 ὡς οὐ σφόδρα μελλόντων αὐτῷ πιστεύειν τέως. Ὅτι γὰρ οὐ-
 δὲ μετὰ ταῦτα ἐπίστευσαν αὐτῷ τὰ ρήματα, δῆλον καὶ ἐκ τῶν
 μειέπειια λεχθέντων. Διὰ τοῦτο γὰρ αὐτοὺς καὶ δεσμοιτήριον
 20 οἰκῶν ἐκεῖθεν ἔπεμψε πρὸς αὐτόν, ἵνα αὐτῷ συνδήσῃ μᾶλ-
 λον. Οἱ δὲ καὶ τότε μόλις ἐπίστευον, ὅπερ δὴ καὶ ὁ Χριστὸς
 αἰνιτιόμενος εἶπε· «Καὶ μακάριος ὅς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν
 ἐμοί».

Δι' οὐδὲν τοίνυν ἕτερον εἶπε, «Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ
 25 οὐδεὶς λαμβάνει» ἢ τοὺς μαθητὰς ἀσφαλιζόμενος τοὺς ἑαυ-
 τοῦ καὶ μονονουχὶ λέγων· μὴ ἐπειδὴ μέλλουσιν αὐτῷ ὀλίγοι
 τέως πιστεύειν, διὰ τοῦτο ψευδῆ νομίσητε εἶναι τὰ λεγόμενα·
 «Ἄ» γὰρ «ἔώρακε, μαρτυρεῖ», φησί. Ταῦτα δὲ λέγει ἅμα

ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι κατώτερος τῶν Προφητῶν, ἐπειδὴ παίρνει ἀπὸ αὐτοὺς τὰς ἀποδείξεις; Ὁχι βέβαια. Ἀλλὰ ἕνεκα τῆς διανοητικῆς ἀδυναμίας τῶν μαθητῶν του μεθοδεύει τὸν λόγον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ λέγει, ὅτι αὐτὰ πού ἀναφέρει, τὰ ἔχει ἀκούσει ἀπὸ τὸν Πατέρα του, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην διδασκάλου, ἀλλὰ διὰ νὰ πιστεύσουν ἐκεῖνοι, ὅτι ἀπὸ τὰ λόγια του κανὲν δὲν εἶναι ψευδές. Ἐκεῖνο δὲ πού λέγει ὁ Ἰωάννης, ἔχει τὴν ἐξῆς ἔννοιαν· Ἔχω ἀνάγκην νὰ διδαχθῶ ἀπὸ ἐκεῖνον. Διότι ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸν διὰ ν' ἀναγγείλῃ τὰ ἐπουράνια, τὰ ὁποῖα μόνον αὐτὸς γνωρίζει καλά. Διότι τό, «Ἔχει ἰδεῖ καὶ ἀκούσει» ἔχει αὐτὴν τὴν σημασίαν. Ἐν τούτοις «Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ δὲν τὴν δέχεται κανεῖς».

Καὶ ὅμως καὶ μαθητὰς εἶχεν ὁ Ἰησοῦς καὶ πολλοὶ ἐπρόσεχαν τὰ λόγια του. Πῶς λοιπὸν λέγει, ὅτι «κανεῖς»; Αὐτὸ ἔχει λεχθῆ ἔδῳ μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ὀλίγοι. Διότι ἂν ἐσήμεναι κανεῖς, πῶς θὰ ἐπρόσθετεν «Ἐκεῖνος πού ἐδέχθη τὴν μαρτυρίαν του, ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινός»; Ἐδῶ ὁ Ἰωάννης ἐπιπλήττει τοὺς μαθητὰς του, διότι μέχρις ἐνός σημείου δὲν ἐπρόκειτο νὰ πολυπιστεύσουν εἰς τὸν Χριστόν. Διότι ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν κατόπιν, ὅτι οὔτε μετὰ ἐπίστευσαν εἰς τοὺς λόγους του. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ παρ' ὄλον ὅτι εὐρίσκετο εἰς τὰς φυλακάς, ἔστειλεν ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς μαθητὰς του εἰς τὸν Χριστόν, διὰ νὰ τοὺς συνδέσῃ στενότερον μὲ αὐτόν. Ἀλλ' αὐτοὶ ἀκόμη καὶ τότε μὲ δυσκολίαν ἐπίστευον, πρᾶγμα πού ὁ Χριστὸς ὑπαινισσόμενος εἶπε· «Καὶ μακάριος εἶναι ἐκεῖνος, πού δὲν θὰ κλονισθῆ δι' ἐμέ»⁸.

Διὰ κανέναν ἄλλον λόγον, ἐπομένως, δὲν εἶπεν ὁ Ἰωάννης «Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ κανεῖς δὲν τὴν δέχεται», παρὰ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διαφωτίσῃ τοὺς μαθητὰς του, σχεδὸν σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Μὴ νομίσετε, ὅτι εἶναι ψευδεῖς οἱ λόγοι του, ἐπειδὴ μέχρις ἐνός σημείου ὀλίγοι πρόκειται νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν. Διότι λέγει «Δί' ἐκεῖνα πού ἔχει ἰδεῖ

καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς καθαπιόμενος ἀναισθησίας. Ὅπερ οὖν
καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀρχόμενος ἐπειμήσεν αὐτοῖς, οὕτω λέ-
γων, ὅτι «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον».
Τοῦτο δὲ οὐκ αὐτοῦ ἔγκλημα, ἀλλὰ τῶν μὴ δεξαμένων καιη-
5 γορία. Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐσφράγισεν, ὅτι ὁ
Θεὸς ἀληθὴς ἐστίν». Ἐνταῦθα αὐτοὺς καὶ φοβεῖ· δείκνυσι
γάρ, ὅτι ὁ μὴ τούτῳ πιστεύων, οὐκ αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ
Πατρὶ ἀπιστεῖ. Διὸ καὶ ἐπάγει «Ὁ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεός,
τὰ ρήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ».

10 Ἐπεὶ οὖν τὰ ἐκείνου φθέγγεται ὃ τε πιστεύων, ὃ τε ἀ-
πιστῶν, ἐκείνῳ καὶ πιστεύει καὶ ἀπιστεῖ. Τὸ δὲ «Ἐσφράγι-
σεν», ἔδειξέν ἐστιν. Οὕτως εἰπὼν καὶ ἔτι αὖξων τὸν φόβον,
προσιθήσιν «Ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς ἐστίν», δεικνύς, ὡς ἂν ἄλ-
λως τις ἀπιστήσῃε τούτῳ εἰ μὴ ψεῦδος καταγνοίῃ τοῦ πέμ-
15 ψαντος αὐτὸν Θεοῦ. Ἐπεὶ τοίνυν οὐδὲν ἐκτὸς τοῦ Πατρὸς
λέγει, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐκείνου, ὁ παρακούων τούτου, τοῦ πέμ-
ψαντος παρήκουσεν.

Ὅρᾳς πῶς αὐτοὺς καὶ διὰ τούτων καταπλήττει; Τέως
γὰρ οὐδὲν μέγα ἐνόμιζον εἶναι παρακοῦσαι τοῦ Χριστοῦ. Διὰ
20 τοῦτο τηλικούτον κίνδυνον ἐπεκρέμασε τοῖς ἀπίστοις, ἵνα μά-
θωσιν, ὅτι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ παρακούουσιν οἱ τοῦ Χριστοῦ πα-
ρακούοντες. Εἶτα καὶ ἐπεξέρχεται τῷ λόγῳ τούτῳ, πρὸς τὸ
ταπεινὸν τῆς διανοίας αὐτῶν καταβαίνων καὶ λέγων «Οὐ γὰρ
ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα». Πάλιν, ὅπερ ἔφη,
25 ἐπὶ τὸ ταπεινότερον ἄγει τὸν λόγον, ποικίλλων αὐτὸν καὶ εὐ-

δίδει μαρτυρίαν». Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ἐπειδὴ ἤθελε νὰ θίξῃ καὶ τὴν ἀναισθησίαν τῶν Ἰουδαίων. Ἔλλωστε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἰς τὴν ἀρχὴν ἤλεγξε τοὺς Ἰουδαίους λέγων· «Εἰς τοὺς ἰδικούς του ἦλθεν, ἀλλ' οἱ ἰδικοί του δὲν τὸν ἐδέχθησαν»⁹. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι σφάλμα ἰδικόν του, ἀλλὰ κατηγορία κατ' ἐκείνων πού ἠρνήθησαν νὰ τὸν δεχθοῦν. «Ἐκεῖνος πού δέχθη τὴν μαρτυρίαν του, βεβαιώνει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινός».

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια θέλει νὰ τοὺς φοβερίσῃ, διότι, ὅποιος δὲν πιστεύει εἰς αὐτόν, δὲν ἀπιστεῖ μόνον ἔναντι αὐτοῦ ἀλλὰ δὲν πιστεύει καὶ εἰς τὸν Πατέρα. Δι' αὐτὸ προσθέτει· «Ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἔστειλεν ὁ Θεός, λαλεῖ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς λαλεῖ τὰ λόγια του Θεοῦ, τόσον ὁ πιστὸς ὅσον καὶ ὁ ἄπιστος εἰς τὸν Θεὸν πιστεύει ἢ ἀπιστεῖ. Καὶ τὸ «ἐσφράγισε» σημαίνει ἔδειξεν. Ἄφου ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐμεγάλωσε τὸν φόβον των περισσότερον, ἐπρόσθεσεν, «Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινός», ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τονίσῃ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ πιστεύσῃ κανεὶς εἰς αὐτόν κατ' ἄλλον τρόπον, ἐκτὸς ἐὰν ἤθελε νὰ κατηγορήσῃ ὡς ψεύστην τὸν Θεόν, πού τὸν εἶχε στείλει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς δὲν λέγει τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα θέλει ὁ Πατήρ, ἐκεῖνος πού δὲν ὑπακούει εἰς αὐτόν, δὲν ὑπακούει καὶ εἰς ἐκεῖνον πού τὸν ἔστειλεν.

Βλέπεις λοιπόν, πῶς τοὺς ἐντυπωσιάζει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια; Διότι μέχρι τώρα δὲν ἐφαντάζοντο, ὅτι ἦτο τόσον σπουδαῖον νὰ μὴ ὑπακούουν εἰς τὸν Χριστόν. Δι' αὐτὸ ἔδειξεν, ὅτι ἐπικρέματα τόσον μεγάλος κίνδυνος διὰ τοὺς ἀπίστους, διὰ νὰ μάθουν, ὅτι ὅσοι δὲν ὑπακούουν εἰς τὸν Χριστόν, δὲν ὑπακούουν εἰς τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Ἐπειτα συνεχίζει μὲ τὰ ἐπόμενα λόγια, προσαρμόζων ταῦτα εἰς τὴν διανοητικὴν των ἀδυναμίαν καὶ λέγων· «Διότι ὁ Θεὸς δὲν δίδει μὲ μέτρον τὸ Πνεῦμα». Καί, ὅπως εἶπα, πάλιν κατεβάσει τὸν λόγον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, διὰ νὰ τὸν διαφοροποιήσῃ καὶ νὰ τὸν κάμῃ περισσότερον

παράδεκτον ποιῶν τοῖς ἀκούουσι τότε. Οὐ γὰρ ἦν ἄλλως ἐπᾶραι καὶ αὐξῆσαι τὸν φόβον. Εἰ μὲν γὰρ τι περὶ αὐτοῦ εἶπε μέγα καὶ ὑψηλόν, οὐκ ἂν ἐπίσταν, ἀλλὰ καὶ κατεφρόνησαν ἂν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνάγει τὸ πᾶν, **5** ὡς περὶ ἀνθρώπου τοῦ Χριστοῦ τέως, διαλεγόμενος. Τί δέ ἐστιν ὃ φησιν, «Οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα»; Θέλει δεῖξαι, ὅτι πάντες ἡμεῖς μέτρω τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν ἐλάβομεν· Πνεῦμα γὰρ ἐνιαῦθα τὴν ἐνέργειαν λέγει αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ μεριζομένη, οὗτος δὲ ἀμέτρητον ἔχει καὶ **10** ὀλόκληρον πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν. Εἰ δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἀμέτρητος, πολλῶ μᾶλλον ἢ οὐσία.

Ὅραξ καὶ τὸ Πνεῦμα ἄπειρον; Ὁ τοίνυν πᾶσαν τοῦ Πνεύματος δεξάμενος τὴν ἐνέργειαν, ὁ τὰ τοῦ Θεοῦ εἰδώς, ὁ λέγων, «Ὁ ἠκούσαμεν, λαλοῦμεν, καὶ ὁ ἐωράκαμεν, μαρτυροῦμεν», **15** πῶς ἂν εἴη δίκαιος ὑποπεύεσθαι; Οὐδὲν γὰρ φησιν, ὃ μὴ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, οὐδὲ ὃ μὴ τοῦ Πνεύματός ἐστι. Καὶ τέως περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου οὐδὲν φθέγγεται, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος ἀξιόπιστον ποιεῖται τὴν διδασκαλίαν. Ὅτι μὲν γὰρ Θεὸς ἐστὶν, ἤδεσαν, καὶ ὅτι Πνεῦμά **20** ἐστὶν, ἠπίσταντο, εἰ καὶ μὴ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον· ὅτι μέντοι Υἱὸς ἐστὶν, οὐκ ἤδεσαν. Διὰ τοῦτο αἰεὶ ἐπὶ τὸν Πατέρα καὶ ἐπὶ τὸ Πνεῦμα καταφεύγει, ἐκεῖθεν πισιούμενος τὰ λεγόμενα.

Ἐπεὶ ἐάν τις ταύτην ἀνελὼν τὴν αἰτίαν καθ' ἑαυτὸν ἐξετάσῃ τὸν λόγον, σφόδρα ἀποδέει τῆς ἀξίας τοῦ Χριστοῦ. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἀξιόπιστος αὐτοῖς, ἐπειδὴ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν ἔχει· οὐ γὰρ τῆς ἐκεῖθεν δεῖται βοηθείας, ἀλλ' αὐτός ἐστὶν ἀρκῶν ἑαυτῷ. Τέως δὲ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀτε-

κατανοητὸν εἰς τοὺς τότε ἀκροατάς του. Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν μὲ ἄλλον τρόπον νὰ προκαλέσῃ καὶ νὰ μεγαλώσῃ τὸν φόβον των. Διότι, ἐὰν ἔλεγε διὰ τὸν ἑαυτὸν του κάτι μεγάλο καὶ ὑψηλόν, ὅχι μόνον δὲν θὰ τὸν ἐπίστευαν, ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν περιεφρόνουν. Δι' αὐτὸ ἀποδίδει τὸ πᾶν εἰς τὸν Πατέρα, ὁμιλῶν μέχρι τινὸς περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς νὰ πρόκειται περὶ ἀνθρώπου. Καὶ τί σημαίνει αὐτὸ πού λέγει «Δὲν δίδει ὁ Θεὸς μὲ τὸ μέτρον τὸ Πνεῦμα»; Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Ἰωάννης θέλει νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὅλοι ἡμεῖς ἔχομεν λάβει μὲ μέτρον τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. Διότι μὲ τὴν λέξιν Πνεῦμα ἐννοεῖ τὴν χάριν. Διότι αὐτὴ εἶναι πού μοιράζεται, ὁ Θεὸς ὅμως ἔχει χωρὶς μέτρον καὶ ἀνεξάντλητον ὅλην τὴν χάριν. Ἐὰν δὲ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι χωρὶς μέτρον, πολὺ περισσότερον ἀμέτρητος εἶναι ἢ οὐσία του.

Βλέπεις, πόσον ἀπέραντον εἶναι τὸ Πνεῦμα; Ἐκεῖνος λοιπὸν πού ἔλαβεν ὅλην τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει, «Δι' ἐκεῖνο πού ἔχομεν ἀκούσει ὁμιλοῦμεν καὶ δίδομεν μαρτυρίαν δι' ἐκεῖνο πού ἔχομεν ἰδεῖ», πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλῆ ἀμφιβολίαν; Διότι ὑποστηρίζει, ὅτι ἐκεῖνο πού ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν, ἀνήκει καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα. Καὶ μέχρι τινὸς ὁ Ἰωάννης δὲν λέγει τίποτε διὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καθιστᾷ ἀξιόπιστον τὴν διδασκαλίαν του συνδέων αὐτὴν μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐγνώριζαν, ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἐγνώριζαν ἐπίσης, ὅτι ὑπάρχει Πνεῦμα, ἂν καὶ δὲν εἶχαν περὶ αὐτοῦ τὴν γνώμην πού ἔπρεπε. Δὲν ἐγνώριζαν ὅμως, ὅτι ὑπάρχει Υἱός. Δι' αὐτὸ ὁ Ἰωάννης καταφεύγει συνεχῶς εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα, θέλων νὰ κάμῃ πιστευτὰ τὰ λόγια του.

Ἐὰν ἀφαιρέσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν αἰτίαν καὶ ἐξετάσῃ τὸν λόγον καθ' ἑαυτὸν, ἀπομακρύνεται πολὺ ἀπὸ τὴν ἀξίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι οὗτος δὲν εἶναι ἀξιόπιστος δι' αὐτούς, ἐπειδὴ ἔχει τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς βοηθείας του, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἀρκεῖ πλήρως διὰ

λεσιτέρων φθέγγεται, ἀπὸ τῶν ταπεινῶν κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀναγαγεῖν βουλόμενος. Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα μὴ ἀπλῶς τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα παραιρέχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ λέγοντος καὶ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροαιῶν καὶ πολλὰ ἔ-
 5 τερα τὰ ἐν αὐταῖς καταμανθάνωμεν. Οὐ γὰρ πάντα ὡς βού-
 λονται οἱ διδάσκαλοι φθέγγονται, ἀλλὰ τὰ πολλὰ ὡς ἡ ἕξις ἀσθενούντων ἀπαιτεῖ. Διὸ καὶ Παῦλος λέγει· «Οὐ ἠδυνήθην ὑμῶν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκοῖς. Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα». Ἐβουλόμην μὲν γάρ, φησὶν, ὡς
 10 πνευματικοῖς λαλῆσαι, οὐκ ἠδυνάμην δέ. Πῶς; Οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς ἀδυνατίως εἶχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι οὐκ ἠδύναντο οὕ-
 τως ἀκοῦσαι. Οὕτω καὶ Ἰωάννης ἐβούλετο μεγάλα τινὰ δι-
 δάξαι τοὺς μαθητάς, ἀλλ' οὐδέπω δέξασθαι ἠνείχοντο ἐκεῖνοι διὰ τοῦτο τοῖς ταπεινοτέροις ἐνδιατριβεῖ μάλιστα.

15 3. Χρὴ τοίνυν διερευνεῖσθαι μετὰ ἀκριβείας πάντα. Καὶ γὰρ ὄπλα ἐστὶ τὰ ἀπὸ τῶν Γραφῶν πνευματικά. Ἄλλ' ἂν μὴ εἰδῶμεν ἀρμόσαι τὰ ὄπλα καὶ καθοπλίσαι καλῶς τοὺς μαθη-
 τὰς, αὐτὰ μὲν ἔχει τὴν οἰκείαν ἰσχύν, τοὺς δεχομένους δὲ οὐδὲν ὠφελῆσαι δύναται. Θῶμεν γὰρ εἶναι θώρακα ἰσχυρὸν
 20 καὶ κράνος καὶ ἀσπίδα καὶ δόρυ· εἶτα λαβέτω τις ταῦτα τὰ ὄπλα καὶ τὸν μὲν θώρακα περιτιθέτω τοῖς ποσί, τὸ δὲ κράνος, ἀντὶ τῆς κεφαλῆς, τῇ ὄψει, καὶ τὴν ἀσπίδα μὴ πρὸ τοῦ στή-
 θους προβαλλέσθω, ἀλλὰ φιλονεικείτω περιαρτιῆσαι τοῖς πο-
 σίν· ἄρα δυνήσεται τι τῶν ὄπλων ἀπόνασθαι τούτων, ἀλλ' οὐχὶ
 25 καὶ βλαθήσεται; Παντί που δήλον. Ἄλλ' οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ὄπλων, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ οὐκ εἰδότος αὐτοῖς χρήσασθαι καλῶς.

Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν Γραφῶν. Ἄν τὴν τάξιν αὐτῶν συγ-
 χέωμεν, τὴν μὲν οἰκείαν αὐταὶ δύναμιν ἔξουσι καὶ οὕτως, ἡ-
 30 μᾶς δὲ οὐδὲν ὠφελήσουσι. Ταῦτα ἀεὶ καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ

τὸν ἑαυτὸν του. Λέγω δὲ αὐτά, διὰ νὰ μὴ παρασιωπῶμεν αὐτὰ πού ἀναφέρονται εἰς τὰς Γραφὰς ὡς ἀσήμαντα, ἀλλὰ διὰ νὰ διδασκώμεθα λεπτομερῶς καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ὀμιλητοῦ καὶ τὴν διανοητικὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν καὶ πολλὰ ἄλλα, πού ὑπάρχουν εἰς αὐτάς. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Δὲν ἠμπόρεσα νὰ σᾶς ὀμιλήσω ὅπως θὰ ἤρμοζεν εἰς πνευματικούς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅπως ἤρμοζεν εἰς γηϊνούς. Γάλα σᾶς ἐπότισα καὶ ὄχι στερεὰν τροφήν»¹⁰. Θὰ ἤθελα, τοὺς λέγει, νὰ σᾶς ὀμιλήσω ὅπως ἀρμόζει εἰς πνευματικούς ἀνθρώπους, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσα. Διατί; "Οχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἦτο διανοητικῶς ἀδύνατος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ καταλάβουν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἰωάννης ἤθελε νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς μαθητάς του ὑψηλὰ μαθήματα, ἀλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν ἀκόμη ἔτοιμοι νὰ τὰ καταλάβουν. Διὰ τοῦτο περιορίζεται πολὺ εἰς τὰ ἀπλούστερα.

3. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετάζωνται τὰ πάντα προσεκτικά. Διότι τὰ λόγια τῶν Γραφῶν εἶναι πνευματικὰ ὄπλα. Ἄλλ' ἂν δὲν ξεύρωμεν νὰ προσαρμόσωμεν τὰ ὄπλα καὶ νὰ ἐξοπλίσωμεν μὲ αὐτὰ τοὺς μαθητάς, αὐτὰ μὲν ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν τὴν δύναμίν των, δὲν ἠμποροῦν ὅμως νὰ ὠφελήσουν καθόλου τοὺς ὀπλιζομένους. Διότι, ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι εἶναι ἰσχυρὸς ὁ θῶραξ, τὸ κράνος, ἡ ἀσπίς καὶ τὸ δόρυ. Ἐπειτα ἄς πάρῃ κάποιος αὐτὰ τὰ ὄπλα καὶ ἄς προσπαθήσῃ νὰ βάλῃ τὸν θώρακα εἰς τὰ πόδια του, τὸ κράνος εἰς τὸ πρόσωπον, ἀντὶ εἰς τὸ κεφάλι του, καὶ τὴν ἀσπίδα ἄς μὴ τὴν προβάλλῃ ἔμπροσθεν τοῦ στήθους του, ἀλλ' ἄς παιδεύεται νὰ τὴν κρεμάσῃ ἀπὸ τὰ πόδια του. Θὰ ἠμπορέσῃ ἄρά γε νὰ ὠφεληθῇ κάτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὄπλα; μήπως δὲν θὰ πάθῃ καὶ βλάβην; Αὐτὸ εἶναι ὀλοφάνερον. Καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ὄπλων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν πείρας ἐκείνου πού δὲν ξεύρει νὰ τὰ χειρισθῇ καλά.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰς Γραφάς. Ἄν δὲν χρησιμοποιοῦμεν αὐτάς μὲ τάξιν, θὰ διατηρήσουν βεβαίως καὶ ἔτσι τὴν δύναμίν τους, ἡμᾶς ὅμως δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν.

διαλεγόμενος ὑμῖν, οὐδὲν ἀνύω πλέον· καὶ γὰρ τοῖς θιωτικοῖς
 πάντα τὸν χρόνον προσηλωμένους ὑμᾶς ὄρω, τῶν πνευματι-
 κῶν οὐδὲ ὄναρ μετέχοντες. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ βίος ἡμῖν ἡμέλη-
 ται καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνιζόμενοι, οὐ πολλὴν ἔχομεν
 5 τὴν ἰσχύν, ἀλλὰ καταγέλαστοι γινόμεθα καὶ παρ' Ἑλλησι, καὶ
 παρὰ Ἰουδαίοις καὶ παρὰ αἰρετικοῖς. Καὶ εἰ μὲν καὶ ἐν τοῖς
 ἄλλοις ἀμελοῦντες, τὴν αὐτὴν καὶ ἐνταῦθα ραθυμίαν ἐπεδεί-
 κνυσθε, ἦν μὲν οὐδὲ οὕτως ἀπολογίας ἄξιον τὸ γινόμενον.
 Νυνὶ δὲ ἐν μὲν τοῖς θιωτικοῖς ἕκαστος ξίφος ἐστὶ τομώτε-
 10 ρος, καὶ οἱ τὰς τέχνας μειόντες καὶ οἱ τὰ πολιτικὰ πρᾶτιοντες
 πράγματα· ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις καὶ πνευματικοῖς πάντων
 ἔσομὲν ραθυμότεροι, τοῖς μὲν παρέργοις ὡς ἔργοις κεχρημέ-
 νοι, ἃ δὲ πάντων ἔργων ἀναγκαιότερα τίθεσθαι ἔχοῃν, ταῦτα
 οὐδὲ πάρεργα εἶναι νομίζοντες. Ἡ οὐκ ἴστε ὅτι οὐ διὰ τοὺς
 15 πρῶτους ἀνθρώπους μόνον ἐγράφη τὰ γραφέντα, ἀλλὰ καὶ
 δι' ἡμᾶς; Οὐκ ἀκούεις τοῦ Παύλου λέγοντος, ὅτι «Ταῦτα δὲ
 εἰς νουθεσίαν ἡμῶν ἐγράφη εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων
 κατήνησαν· ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν
 Γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν»;

20 Καὶ οἶδα μὲν εἰκῆ λέγων· πλὴν οὐ παύσομαι λέγων.
 Τοῦτο γὰρ ποιῶν ἀπολογήσομαι τῷ Θεῷ, κἂν μη-
 δεὶς ὁ ἀκούων ἦ. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς προσέχουσι λέγων,
 ἔχει παραμυθίαν τοῦ λέγειν τὴν πειθῶ τῶν ἀκροωμένων· ὁ
 δὲ συνεχῶς λέγων, καὶ μὴ ἀκουόμενος, εἶτα οὐ παυόμενος
 25 τοῦ λέγειν, πλείονος ἂν εἴη τιμῆς ἄξιος, διὰ τὸ τῷ Θεῷ δο-
 κοῦν καὶ μηδενὸς προσέχοντος, τὸ αὐτοῦ πᾶν πληρῶν. Ἀλλ'
 ὅμως εἰ καὶ ἡμῖν ὁ μισθὸς μείζων ἐκ τῆς ὑμετέρας παρακοῆς,

11. Α' Κορ. 10, 11.

12. Ρωμ. 15, 4.

Παρ' ὄλον ὅτι περὶ αὐτῶν σᾶς ὠμίλησα συχνὰ καὶ κατ' ἰδίαν καὶ δημοσίως δὲν ἐπέτυχα τίποτε. Διότι σᾶς βλέπω πάντοτε προσκολλημένους εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ δὲν συμμετέχετε εἰς τὰς πνευματικὰς οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν σας. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ζωὴν μας ἔχομεν παραμελήσει καὶ ἐνῶ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἴμεθα ἕτοιμοι δι' αὐτήν, ἀλλὰ γινόμεθα καταγέλαστοι καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τοὺς αἰρετικούς. Καὶ ἂν μὲν ἐδεικνύατε τὴν ἰδίαν ἀμέλειαν, πὸν δεικνύετε ἐδῶ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὑποθέσεις, ἴσως τὸ γεγονός αὐτὸς νὰ μὴ ἤξιζε τόσον δι' ἀπολογία. Τώρα ὅμως εἰς μὲν τὰς βιωτικὰς ὑποθέσεις ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς εἶναι κοπερώτερος ἀπὸ ξίφος, τόσον ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἐπαγγέλματα, ὅσον καὶ ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ πολιτικά. Εἰς τὰ ἀπαραίτητα ὅμως καὶ εἰς τὰ πνευματικὰ εἴμεθα οἱ ὀκνηρότεροι ὄλων, διότι τὰ μὲν πάρεργα τὰ ἀσκοῦμεν ὡς κύρια ἔργα, ὅσα δὲ ἔπρεπε νὰ ἀσκοῦμεν ὡς ἀναγκαιότερα ὄλων τῶν ἔργων, αὐτὰ δὲν τὰ θεωροῦμεν οὔτε ὡς πάρεργα. Ἡ δὲν γνωρίζετε, ὅτι αἱ Γραφαὶ δὲν ἐγράφησαν μόνον διὰ τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς; Δὲν ἔμαθες ὅτι ὁ Παῦλος λέγει ὅτι: «Ὅλα αὐτὰ ἐγράφησαν διὰ νὰ μᾶς νουθετήσουν»¹¹ καὶ «ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ παρηγορίας τῶν Γραφῶν διατηρῶμεν τὴν ἐλπίδα»¹²;

Γνωρίζω βεβαίως, ὅτι ματαίως ὁμιλῶ, ἀλλὰ δὲν θὰ παύσω νὰ ὁμιλῶ. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ συγχωρηθῶ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἔστω καὶ ἂν δὲν μὲ ἀκούη κανεὶς σας. Διότι ἐκεῖνος μὲν πὸν ὁμιλεῖ εἰς προσεκτικούς ἀκροατάς, ἔχει ὡς ἱκανοποίησιν τῶν λόγων του τὴν πειθῶ τῶν ἀκροατῶν του. Ἐκεῖνος ὅμως πὸν ὁμιλεῖ συνεχῶς καὶ ἐνῶ δὲν εἰσακούεται ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς του, ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ νὰ ὁμιλῇ, θὰ εἶναι ἄξιος μεγαλυτέρας τιμῆς, διότι λέγει αὐτὸ πὸν εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ παρ' ὄλον ὅτι δὲν τὸν ἀκούει κανεὶς, ὅμως ἐκπληρώνει τελείως τὸ καθῆκον του. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἡ ἀμοιβὴ μας θὰ εἶναι μεγαλυτέρα, ἔνε-

ὁμως ἐπιθυμοῦμεν τοῦτον ἐλατιωθῆναι μᾶλλον, καὶ τὴν ὑμετέραν ἀΰξηθῆναι σωτηρίαν, μισθὸν μέγαν τὴν ὑμετέραν εὐδοκίμησιν εἶναι νομίζοντες.

Καὶ ταῦτα λέγομεν νῦν, οὐχ ἵνα ἐπαχθῆ καὶ βαρὺν ποι-
 5 ῆσωμεν τὸν λόγον, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀλγηδόνα ὑμῖν ἐπιδείξωμεν,
 ἣν ἔχομεν διὰ τὴν ὑμετέραν ραθυμίαν ἧς γένοιτο πάντας
 ἡμᾶς ἀπαλλαγέντας, τῆς πνευματικῆς ἔχεσθαι σπουδῆς, καὶ
 τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα
 10 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κα τῆς ἰδικῆς σας παρακοῆς, ὅπως ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐλαττωθῆ περισσότερον καὶ ἡ ἰδική σας σωτηρία ν' αὐξηθῆ, ἐπειδὴ νομίζομεν ὅτι ἡ μεγαλυτέρα μας ἀμοιβὴ εἶναι ἡ ἰδική σας ἐπιτυχία.

Καὶ λέγομεν αὐτὰ τώρα, ὅχι διὰ νὰ γίνωμεν ὀκληροὶ καὶ φορτικοὶ μὲ τὰ λόγια μας, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξωμεν εἰς οἶας τὴν λύπην, τὴν ὁποίαν δοκιμάζομεν ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν σας; ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ὅλοι μας, ἅς ἀσχολούμεθα μὲ τὴν πνευματικὴν μελέτην, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΑ΄.

Ἰω. 3,35

«Ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ
χειρὶ αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον,
5 ὁ δὲ ἀπιστῶν τῷ Υἱῷ, οὐκ ὄφεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ
Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν».

1. Πολὺν τῆς συγκαταβάσεως τὸ κέρδος ἐν ἅπασιν δείκνυ-
ται πράγμασιν. Οὕτω τὰς τέχνας κατωρθώσαμεν, οὐκ ἀθρόον
παρὰ τῶν διδασκάλων πάντα μαθητόντες, οὕτω πόλεις ἐδει-
10 μάμεθα, ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν αὐτὰς συνιστῶντες, οὕτω τὴν
ζωὴν διακρατοῦμεν τὴν ἡμετέραν. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ ἐπὶ
τῶν βιωτικῶν τὸ πρᾶγμα ισοσύτην ἔχει τὴν ἰσχύν, ὅπου γε
καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς πολλὴν ἂν τις εὔροι ταύτης τῆς σο-
φίας οὔσαν τὴν δύναμιν.

15 Οὕτω γὰρ καὶ ἠδυνήθησαν ἀπαλλαγῆναι τῆς εἰδωλολα-
τρίας Ἰουδαῖοι, ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐναγόμενοι καὶ μη-
δὲν ἐξ ἀρχῆς ὑψηλὸν ἀκούοντες, μήτε δογμάτων, μήτε πολι-
τείας ἕνεκεν. Οὕτω μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, ὅτε
καὶ ὑψηλοτέρων δογμάτων ὁ καιρὸς ἦν, ἅπαντας προσήγοντο
20 οἱ ἀπόστολοι, οὐδὲν ἐκ πρώτης ὑψηλὸν φθεγγόμενοι. Οὕτω καὶ
ὁ Χριστὸς τοῖς πλείοσι διελέγειτο παρὰ τὴν ἀρχήν.

Οὕτω καὶ Ἰωάννης ἐποίησε νῦν, ὡς περὶ ἀνθρώπου
διαλεγόμενός τινος θαυμασιοῦ καὶ τὰ ὑψηλὰ συνεσκιασμένως
παρενιθεῖς. Ἀρχόμενος γοῦν οὕτως ἔλεγεν· «Οὐ δύναται
25 ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν οὐδέν». Ἐῖτα ὑψηλὸν τι συν-
άψας καὶ εἰπὼν, «Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάν-
των ἐστί», πάλιν εἰς τὰ ταπεινὰ τὸν λόγον κατὰγει, λέγων

«Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ παρέδωκεν ὅλα εἰς τὰ χέρια του. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀπιστεῖ εἰς τὸν Υἱόν, δὲν θὰ ἰδῆ τὴν ζωὴν, ἀλλὰ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπάνω του»¹.

1. Μεγάλην ὠφέλειαν παρέχει ἡ προσαρμογὴ εἰς ὅλα τὰ πράγματα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐτελειοποιήσαμεν τὰς τέχνας, χωρὶς νὰ διδαχθῶμεν ὅλας τὰς λεπτομερείας ἀπὸ τοὺς διδασκάλους, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατεσκευάσαμεν τὰς πόλεις κτίζοντες αὐτὰς ἤρεμα καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διατηροῦμεν τὴν ζωὴν μας. Καὶ μὴ ἀπορήσης, διότι εἰς τὴν ζωὴν τὰ πράγματα ἔχουν τόσην δύναμιν, ἀφοῦ καὶ εἰς τὰ πνευματικὰ ζητήματα ἠμπορεῖ νὰ εὔρη κανεὶς ὅτι ὑπάρχει ἡ δύναμις αὐτῆς τῆς συνέσεως.

Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠμπόρεσαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ν' ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν, οἱ ὁποῖοι διεσώθησαν βραδέως καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν εἶχαν διδαχθῆ ὑψηλοὺς λόγους, οὔτε περὶ δογμάτων, οὔτε περὶ συγκροτήσεως τῆς ζωῆς. Τοιοῦτοτρόπως μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἦλθεν ὁ καιρὸς διὰ ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν, οἱ ἀπόστολοι προσεῖλκυσαν ὅλους τοὺς Ἰουδαίους, χωρὶς εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς εἰποῦν τίποτε τὸ ὑψηλόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὠμίλει καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὴν ἀρχὴν πρὸς τοὺς περισσοτέρους.

Τὸ ἴδιο κάμνει τώρα καὶ ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὁμιλῶν σὰν νὰ πρόκειται περὶ ἐνὸς ἀξιοθαυμάστου ἀνθρώπου καὶ παρεμβάλλων τὰ ὑψηλὰ λόγια εἰς τὴν διδασκαλίαν του κατὰ τρόπον σκοτεινόν. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν τουλάχιστον ἔλεγε· «Δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ πάρῃ τίποτε ἀπὸ μόνος του». Ἐπειτα ἀφοῦ συνέδεσεν ὑψηλὸν νόημα μὲ τὰ προηγούμενα καὶ ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ἐπάνω εἶναι ἀνώτερος ὄλων», πάλιν καταβιβάζει τὸν λόγον

ἄλλα τε πολλὰ καὶ ὅτι, «Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα· εἶτα ἐπάγει, λέγων· «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ».

Εἶτα καὶ εἰδὼς ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς κολάσεως γινομένην
 5 τὴν ὄνησιν καὶ οὐχ οὕτω τῇ τῶν χρησιῶν ἐπαγγελίᾳ τοὺς πολ-
 λούς ἐπαγομένους, ὡς τῇ τῶν φοβερῶν ἀπειλῇ, ἐνταῦθα κα-
 τακλείει τὸν λόγον λοιπὸν καὶ φησὶν· «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν
 Υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, οὐκ ὄψεται
 τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν». Πάλιν
 10 κἀνταῦθα ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνάγει τὸν τῆς κολάσεως λόγον.
 Οὐ γὰρ εἶπεν, ἡ ὀργὴ τοῦ Υἱοῦ, καίτοι γε αὐτός ἐστιν ὁ κρι-
 τῆς, ἀλλὰ τὸν Πατέρα αὐτοῖς ἐπέστησε, μᾶλλον φοβῆσαι βου-
 λόμενος. Ἐὰρ οὖν ἀρκεῖ τὸ πιστεῦσαι εἰς τὸν Υἱόν, φησί,
 πρὸς τὸ ζωὴν ἔχει αἰώνιον; Οὐδαμῶς. Καὶ ἄκουε τοῦ Χρι-
 15 στοῦ τοῦτο δεικνύντιος καὶ λέγοντιος· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι,
 Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»·
 καὶ ἡ εἰς τὸ Πνεῦμα δὲ βλασφημία ἀρκεῖ καὶ μόνη εἰς γέεν-
 ραν ἐμβαλεῖν.

Καὶ τί λέγω περὶ μέρους δόγματιος; Κἂν γὰρ εἰς τὸν
 20 Πατέρα τις καὶ τὸν Υἱὸν ὀρθῶς πιστεύσῃ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, θίον δὲ μὴ ἔχη ὑπόθεσιν, οὐδὲν αὐτῷ κέρδος τῆς πί-
 στεως εἰς σωτηρίαν. Οὐκοῦν καὶ ὅταν λέγῃ, «Αὕτη γὰρ ἐστὶν
 ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν»,
 μὴ νομίσωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν τὸ λεγόμενον. Δεῖ
 25 γὰρ ἡμῖν καὶ θίου καὶ πολιτείας ἀκριβειότητος· ἐπεὶ καὶ ἐν-
 ταῦθα εἴρηκεν, «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνι-
 ον»· ἀλλὰ τὸ τούτου ἐξῆς τέθεικε σφοδρότερον. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ
 τῶν χρησιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντίων τὸν λόγον
 ὑφαίνει.

80 Καὶ ὄρα πῶς. Ἐπήγαγε γὰρ· «Ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ,
 οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν».

2. Ματθ. 7, 21.

3. Ἰω. 17, 3.

εἰς τὰ ἀπλούστερα λέγων καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὅτι «ὁ Θεὸς δὲν δίδει μὲ μέτρον τὸ Πνεῦμα» καὶ προσθέτει· «Ὁ Πατὴρ ἠγάπησε τὸν Υἱὸν καὶ παρέδωκεν ὅλα εἰς τὰ χέρια του».

Ἔπειτα ἐπειδὴ ἀντελήφθη ὅτι ἡ ὠφέλεια προῆλθεν ἀπὸ τὸν λόγον του περὶ κολάσεως καὶ ὅτι πολλοὶ παρεκινήθησαν ὅχι τόσον ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν περὶ τῶν ἀγαθῶν ὅσον ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν περὶ τῶν δεινῶν, τελειώνει ἐδῶ τὸν λόγον του καὶ τονίζει· «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀπιστεῖ εἰς τὸν Υἱόν δὲν θὰ ἰδῆ ζωὴν, ἀλλὰ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπάνω του». Πάλιν καὶ ἐδῶ στρέφει τὸν λόγον περὶ τῆς κολάσεως εἰς τὸν Πατέρα. Διότι δὲν εἶπεν ἡ ὀργὴ τοῦ Υἱοῦ, μολονότι αὐτὸς εἶναι ὁ κριτής, ἀλλ' ὑπενθύμισεν εἰς αὐτοὺς τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς φοβέρισῃ περισσότερο. Καὶ ἠμπορεῖ νὰ ἐρωτήσῃ· Εἶναι ἄρα ἀρκετὸν νὰ πιστεύῃ κανεὶς εἰς τὸν Υἱόν, διὰ νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον; Καθόλου. Ἄκουσε πῶς τὸ ξεκαθαρίζει αὐτὸ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς καὶ λέγει· «Δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καθενας ποὺ λέγει «Κύριε, Κύριε»², ἀλλὰ καὶ ἡ βλασφημία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀρκεῖ καὶ μόνη τῆς νὰ τὸν ρίψῃ εἰς τὴν γέενναν.

Καὶ τί λέγω διὰ μέρος τῶν δογμάτων; Καὶ ἂν κανεὶς ὀρθῶς πιστεύσῃ εἰς τὸν Πατέρα, εἰς τὸν Υἱόν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν κάμνει ὀρθὴν ζωὴν, οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἔχει ἀπὸ τὴν πίστιν διὰ τὴν σωτηρίαν του. Ἐπομένως, ὅταν ὁ Χριστὸς λέγῃ «Αὕτῃ εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ νὰ γινώρίζουν μόνον σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν»³, ἅς μὴ φαντασθῶμεν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι ἔχομεν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ καθαρὸν ἤθος καὶ ἀπὸ εὐσεβῆ ζωὴν. Καὶ μολονότι ὁ Ἰωάννης εἶπεν εἰπεῖ, «ὅποιος πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον», ὅμως ἐτόνισεν περισσότερο τὰ ἐπόμενα. Διότι συνθέτει τὸν λόγον ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ καλὰ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα τούτων.

Καὶ πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον. Ἐπρόσθεσε δηλαδή, «Ἐκεῖνος ποὺ ἀπιστεῖ εἰς τὸν Υἱόν, δὲν θὰ ἰδῆ τὴν ζωὴν,

Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ ἐντεῦθεν φαμεν ἀρκεῖν τὴν πίστιν εἰς σωτη-
 ρίαν μόνην. Καὶ δείκνυσι τὰ περὶ θίου πολλαχοῦ τῶν Εὐαγ-
 γελίων τὰ εἰρημένα. Διὰ τοι τοῦτο οὐκ εἶπεν, αὕτη δέ ἐστιν
 ἡ αἰώνιος ζωὴ μόνη, οὐδέ, ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν μόνον
 5 ἔχει αἰώνιον ζωὴν, ἀλλ' ἐν ἑκατέρῳ τοῦτο ἐμφαίνει, ὅτι ἔχει
 ζωὴν τὸ πρᾶγμα. Ἄν μέντοι τὰ τῆς πολιτείας μὴ ἀκολουθῆ,
 πολλὴ ἔφεται ἡ κόλασις. Καὶ οὐκ εἶπε· Ἔμνει αὐτόν', ἀλλ'
 «Ἐπ' αὐτόν», δηλῶν ὅτι οὐδέποτε ἀπ' αὐτοῦ ἀποσιήσεται.

Ἴνα γὰρ μὴ νομίσης θάνατον εἶναι πρόκαιρον τό, «Οὐκ
 10 ὄφεται ζωὴν», ἀλλὰ πιστεύσης ὅτι διηνεκῆς ἡ κόλασις, τοῦτο
 τέθεικε τὸ ρῆμα, δεικνὺς ὅτι ἐνιζάνει αὐτῷ διηνεκῶς. Ἐ-
 ποίησε δὲ τοῦτο, διὰ τούτων αὐτοὺς τῶν ρημάτων ὠθῶν πρὸς
 τὸν Χριστόν. Διόπερ οὐδὲ ἰδίᾳ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραίνε-
 σιν ἐποίησατο, ἀλλὰ καθολικὴν καὶ ὡς ἂν μάλιστα αὐτοὺς
 15 ἐπαγαγέσθαι ἐδύνατο. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐὰν πιστεύσητε' καὶ
 Ἐὰν μὴ πιστεύσητε', ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κοινοῦ προάγει τὸν λόγον,
 ὥστε ἀνύποπτα γενέσθαι τὰ λεγόμενα· καὶ σφοδρότερον ἢ ὁ
 Χριστὸς τοῦτο πεποίηκεν.

Ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς εἶπεν, ὅτι «Ὁ μὴ πιστεύων ἤδη
 20 κέχρηται», οὗτος δέ, «Οὐκ ὄφεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ
 τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν»· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ ὁμοί-
 ως ἦν αὐτόν τινα περὶ ἑαυτοῦ λέγειν καὶ ἕτερον περὶ αὐτοῦ.
 Τὸν μὲν γὰρ Χριστὸν ἐνόμισαν ἂν φιλαυτίας ἕνεκεν ταῦτα
 πολλάκις φθέγγεσθαι καὶ κομπάζειν, ὁ δὲ Ἰωάννης ταύτης
 25 ἀπήλλακτο τῆς ὑποψίας. Εἰ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Χριστὸς
 σφοδρότερον κέχρηται λόγῳ, ἀλλ' ὅτι μεγάλην τὴν περὶ αὐ-
 τοῦ δόξαν ἔσχον λοιπόν. «Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἦ-

ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπάνω του». Ἄλλ' οὔτε καὶ μετὰ αὐτὸ παραδεχόμεθα, ὅτι ἀρκεῖ μόνον ἡ πίστις διὰ τὴν σωτηρίαν. Καὶ προβάλλει τὰ ὅσα ἔχουν γραφῆ εἰς τὰ πολλὰ χωρία τῶν Εὐαγγελίων περὶ τῆς χρηστῆς ζωῆς. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν εἶπεν, αὐτὴ μόνη εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ, οὔτε ὅτι μόνον ὁποῖος πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει αἰώνιον ζωὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν τονίζει τοῦτο, ὅτι δηλ. πραγματοποιεῖται ἡ ζωὴ. Ἄν λοιπὸν δὲν ἀκολουθῆ εὐσεβῆ ζωὴν, ἡ τιμωρία θὰ εἶναι μεγάλη. Καὶ δὲν εἶπε τὸν περιμένει, ἀλλὰ «Μένει ἐπάνω του», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν θ' ἀπαλλαγῇ ποτὲ ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ.

Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν, ὅτι τό, «Δὲν θὰ ἰδῆ τὴν ζωὴν», σημαίνει πρόσκαιρον θάνατον, ἀλλὰ διὰ νὰ πεισθῆς, ὅτι ἡ κόλασις θὰ εἶναι διαρκῆς, δι' αὐτὸ ἐτοποθέτησεν αὐτὸ τὸ ρῆμα, θέλων ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὴ ἐνεδρεύει διαρκῶς κατ' αὐτοῦ. Ἐκαμε δὲ τοῦτο ὁ Ἰωάννης, διότι ἤθελε μετὰ τὰ λόγια αὐτὰ νὰ τοὺς ὠθήσῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτὸ δὲν ἀπηύθυνε τὴν συμβουλήν ἰδιαίτερος ἀλλὰ γενικῶς καὶ μάλιστα ὅσον ἤμποροῦσε νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς περισσότερον. Διότι δὲν εἶπεν, ἐὰν πιστεύσετε καὶ ἐὰν δὲν πιστεύσετε, ἀλλ' ὠμίλησε γενικῶς, ὥστε οἱ λόγοι του νὰ μὴ προκαλέσουν ὑποψίαν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμεν αὐστηρότερον ἀπὸ τὸν Χριστόν.

Διότι ὁ μὲν Χριστὸς εἶπεν, ὅτι «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει, ἔχει ἤδη κριθῆ», ἐνῶ ὁ Ἰωάννης λέγει «Δὲν θὰ ἰδῆ τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπάνω του». Καὶ πολὺ δικάίως. Διότι κατ' ἄλλον τρόπον ὁμιλεῖ κανεὶς διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ κατ' ἄλλον ὁ ἄλλος περὶ αὐτοῦ. Διότι θὰ ἐνόμιζαν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν αὐτὰ πολλὰς φορὰς ἀπὸ φιλοδοξίαν ἢ ἀπὸ κομπασμόν, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοιαύτην ὑποψίαν. Ἐὰν δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Χριστὸς ἐχρησιμοποίησεν αὐστηροτέραν γλῶσσαν, αὐτὸ τὸ ἔκαμεν, ὅταν αὐτοὶ ἐσχημάτισαν σοβαρὰν γνώμην περὶ αὐτοῦ. «Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς ἔμαθεν, ὅτι οἱ Φαρι-

κουσαν οἱ Φαρισαῖοι, ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης (καίτοι γε αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐβάπτισεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ), ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν».

5 Αὐτὸς μὲν οὖν οὐκ ἐβάπτισεν, οἱ δὲ ἀπαγγέλλοντες, βουλόμενοι διεγεῖραι τοὺς ἀκούοντας εἰς φθόνον, οὕτως ἀπήγγελλον. Τί δήποτε οὖν, φησὶν, ἀνεχώρει; Οὐ δειλίας ἔνεκεν, ἀλλ' ἐκκόπιων αὐτῶν τὴν βασκανίαν καὶ παραμυθούμενος τὸν φθόνον. Δυνατὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἐπελθόντας
10 ἐπισχεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐβούλειτο συνεχῶς τοῦτο ποιεῖν, ὥστε μὴ ἀπιστεῖσθαι τῆς σαρκὸς τὴν οἰκονομίαν. Εἰ γὰρ συνεχῶς κρατούμενος διέφευγε, τοῦτο ἂν ὑπωπιεύθη παρὰ πολλοῖς. Διὰ τοι τοῦτο τὰ πολλὰ ἀνθρωπινώτερον ὤκονόμεναι. Ὡσπερ γὰρ ἐβούλειτο πιστευθῆναι ὅτι Θεὸς ἦν, οὕτως ὅτι Θεὸς ὢν,
15 σάρκα ἐφόρει. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πρὸς τὸν μαθητὴν ἔλεγε· «Ψηλάφησον καὶ ἴδε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει». Διὰ τοῦτο καὶ Πέτρῳ ἐπετίμησεν, εἰπόντι· «Ἰλεῶς σοι, οὐ μὴ ἔσται τοῦτο». Οὕτω σφόδρα αὐτῷ τὸ πρᾶγμα περισπούδασιον ἦν.

20 2. Ἐπεὶ καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων οὐ μικρὸν τοῦτο τὸ μέρος ἐστὶ καὶ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν σωτηρίας τὸ κεφάλαιον τοῦτο καὶ δι' οὗ τὰ πάντα γεγένηται καὶ κατώρθωται. Οὕτω γὰρ καὶ θάνατος ἐλύθη καὶ ἁμαρτία ἀνηρέθη καὶ κατάρρα ἠφανίσθη καὶ τὰ μυρία εἰσηλθὲν εἰς τὸν βίον ἀ-
25 γαθά. Διὸ μάλιστα ἐβούλειτο πιστεύεσθαι τὴν οἰκονομίαν, τὴν ρίζαν καὶ πηγὴν ἡμῖν τῶν μυρίων γενομένην ἀγαθῶν. Οἰκονομῶν δὲ τὰ ἀνθρώπινα, οὔτε τὰ θεῖα σοσκιάζεσθαι ἠφίει.

Ἐναχωρήσας γοῦν, πάλιν τῶν αὐτῶν εἶχετο ὢν καὶ
30 πρότερον. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν ἀπήρχετο, ἀλ-

4. Ἰω. 4, 1-4.

5. Λουκᾶ 24, 39.

6. Ματθ. 16, 22.

σαῖοι ἐπληροφορήθησαν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀποκτᾶ καὶ βαπτίζει περισσοτέρους μαθητὰς ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, (ἂν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐβάπτιζεν ὁ ἴδιος, ἀλλ' οἱ μαθηταί του), ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν»⁴.

Αὐτὸς μὲν δὲν ἐβάπτιζεν, οἱ δὲ κήρυκες ἔτοι διέδιδαν, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ προκαλέσουν τὸ μῖσος τῶν ἀκροατῶν. Διατί τότε ἔφυγεν; ἤμπορεῖ νὰ ἐρωτήσης. "Ὅχι ἔνεκα δειλίας, ἀλλὰ διὰ νὰ ξερριζώσῃ τὸ μῖσος των καὶ διὰ νὰ καταπαύσῃ τὸν φθόνον των. Διότι ἤμποροῦσε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ, ἂν ἐπήρχοντο ἐναντίον του, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ κάμνῃ αὐτὸ συχνά, διὰ νὰ μὴ τοὺς κινήσῃ τὴν δυσπιστίαν διὰ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν. Διότι, ἐὰν διέφευγε συνεχῶς, ὡσάκις συνελαμβάνετο, αὐτὸ θὰ προεκάλει ὑποψίαν εἰς πολλούς. Διὰ τοῦτο ἐνήργει σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἤθελε νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἦτο Θεός, καὶ μολονότι ἦτο Θεός, ἔφερε σάρκα. Δι' αὐτὸ μετὰ τὴν ἀνάστασίν του εἶπε πρὸς τὸν μαθητὴν του: «Ψηλάφησε καὶ ἴδε, ὅτι τὸ φάντασμα δὲν ἔχει σάρκα καὶ ὀστά»⁵. Δι' αὐτὸ ἐπέπληξε καὶ τὸν Πέτρον, ὅταν τοῦ εἶπεν· «Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ φανῇ εὐσπλαγχνικός, Κύριε, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβῇ τοῦτο»⁶. Τόσον μεγάλην φροντίδα κατέβαλλε περὶ αὐτοῦ.

2. Ἐπειδὴ τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ὀλιγώτερον σπουδαῖον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποτελεῖ τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας μας, διὰ τοῦ ὁποίου ἔχουν γίνῃ καὶ ἔχουν πληρωθῇ τὰ πάντα. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὁ θάνατος κατελύθη καὶ ἡ ἁμαρτία συνεχωρήθη καὶ ἡ κατάρα ἐξηφανίσθη καὶ ἅπειρα ἀγαθὰ εἰσῆλθαν εἰς τὴν ζωὴν μας. Διὰ τοῦτο ἤθελε πάρα πολὺ νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι ἡ κατὰ σάρκα γέννησις ὑπῆρξεν ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τῶν ἀναριθμῆτων ἀγαθῶν. Καὶ ἐνῶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, δὲν ἄφηνε τὴν θείαν εἰς τὴν σκιάν.

Ἄφου λοιπὸν ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ, πάλιν ἠσχολεῖτο μὲ ὅσα προηγουμένως. Διότι δὲν ἐπῆγαινε χωρὶς αἰτίαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλὰ θέλων νὰ κάμῃ μεγάλα πράγμα-

λά μεγάλα τινὰ κατασκευάζων πράγματα τὰ κατὰ τοὺς Σαμαρείας· καὶ οὐχ ἀπλῶς οἰκονομῶν αὐτά, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτῷ σοφίας καὶ τοῦ μηδεμίαν καταλιπεῖν Ἰουδαίους μηδὲ ἀναισχύντου τινὸς ἀπολογίας πρόφασιν. Ὁ-
 5 περ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς αἰνιτιόμενος ἐπήγαγεν, «Ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας», δεικνὺς ὁδοῦ πάρεργον αὐτὸν τοῦτο ποιούμενον. Οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐποιοῦν. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι διωκόμενοι τῶν Ἰουδαίων, τότε ἐπὶ τὰ ἔθνη ἤρχοντο· οὕτω καὶ ὁ Χριστός, ὅτε αὐτὸν ἀπήλα-
 10 σαν, τότε καὶ ἐκείνων ἤπειτο, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Συροφοινικίσης ἐποίησε γυναικός. Τοῦτο δὲ ἐγένετο, ὥστε πᾶσαν ἐκκοπήναι Ἰουδαίους ἀπολογία, καὶ ἵνα μὴ ἐξῆ αὐτοῖς λέγειν, ὅτι καταλιπὼν ἡμᾶς πρὸς τοὺς ἀκροβύσιους ἀπῆλθε.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ ἀπολογούμενοι ἔλεγον· «Ὑμῖν
 15 Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸν ἀπήλασαν, θύραν τοῖς ἔθνεσιν ἀνέφωξαν. δὴ δὲ ἀναξίους κρίνετε ἑαυτούς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη». Καὶ αὐτὸς πάλιν· «Οὐκ ἤλθον εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ»· καὶ πάλιν· «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις». ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπει-
 20 Καὶ οὐδὲ οὕτω προηγουμένως ἐπ' ἐκείνους ἔρχεται, ἀλλὰ παριῶν. Παριῶν τοίνυν, «Ἦλθεν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγοχένην Συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου, οὗ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ». Τίνος
 25 ἔνεκεν ἀκριβολογεῖται ὁ Εὐαγγελιστὴς περὶ τοῦ τύπου; Ἴνα ὅταν ἀκούσης τῆς γυναικὸς λαλούσης, «Ἰακώβ ὁ πατὴρ ἡμῶν ἔδωκεν ἡμῖν τὴν πηγὴν ταύτην», μὴ ξενισθῆς. Ὁ γὰρ τόπος ἐκεῖνος ἦν ἔνθα ὑπὲρ τῆς Δείνας οἱ περὶ τὸν Δευτὶ καὶ Συμεῶν ἀγανακτοῦντες, τὸν χαλεπὸν ἐκεῖνον εἰργάσαν-
 30 το φόνον.

7. Πράξ. 13, 46.

8. Ματθ. 15, 24.

τα εἰς τοὺς Σαμαρείτας καὶ διὰ νὰ τὰ ἐπιτύχη, ἐνήργει μὲ τὴν τελειότεραν φρόνησιν, ὥστε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς ἀναίσχυντους Ἰουδαίους κάθε πρόφασιν συγχωρήσεως. Τοῦτο ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν: «Ἐπρεπε δὲ αὐτὸς νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Σαμάρειαν», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαμνεν ὡς ἐν παρέργῳ. Ἔτσι ἔκαμναν καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Διότι, ὅπως ἐκεῖνοι κατέφευγον εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας, ὅταν κατεδιώκοντο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἔτσι καὶ ὁ Χριστός, ὅταν τὸν ἐξεδίωκαν, τότε ἐπήγαινον εἰς τοὺς ἐθνικούς, ὅπως ἔκαμε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Συροφοινικίσσης γυναικός. Ἐγινε δὲ αὐτό, ὥστε νὰ περικοπῇ κάθε συγχώρησις διὰ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ διὰ νὰ μὴ ἴμποροῦν νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι, ἀφοῦ μᾶς ἄφησεν, ἐπήγεν εἰς τοὺς ἀπεριτημήτους.

Δι' αὐτὸ καὶ οἱ μαθηταὶ ἔλεγον ἀπολογούμενοι· «Ἦτο ἀναγκαῖον νὰ κηρυχθῇ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πρῶτα εἰς σᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κρίνετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀξίους, στρεφόμεθα τώρα πρὸς τὰ ἔθνη»⁷. Καί, πάλιν ὁ ἴδιος· «Δὲν εἶμαι σταλμένος παρὰ εἰς τὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ Ἰσραήλ»⁸. Καί πάλιν· «Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ πάρω τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὸ ρίψω εἰς τὰ σκυλιά»⁹. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸν ἐξεδίωξαν, ἤνοιξαν τὴν θύραν εἰς τοὺς ἐθνικούς. Καὶ δὲν ἤρχετο εἰς ἐκείνους κατ' ἐξαίρεσιν, ἀλλὰ διερχόμενος. Ἐνῶ λοιπὸν διήρχετο, «Ἐφθασεν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας, πού λέγεται Συχάρ, κοντὰ εἰς τὸ χωράφι, πού ἔδωσεν ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ, τὸν υἱὸν του. Ἐκεῖ ὑπῆρχε τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ». Διατί ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀκρίβειαν διὰ τὸν τόπον; Διὰ νὰ μὴ παραξενευθῆς, ὅταν ἀκούσῃς τὴν γυναῖκα νὰ λέγῃ: «Ὁ πατὴρ μας ὁ Ἰακώβ μᾶς ἔδωσεν αὐτὴν τὴν πηγὴν». Διότι ὁ τόπος ἦτο ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκδικούμενοι διὰ τὴν Δείναν οἱ ἀδελφοὶ τῆς Λευῆ καὶ Συμεών, ἔκαμαν ἐκείνην τὴν φοβερὰν σφαγὴν.

Ἄξιον δὲ εἰπεῖν καὶ πόθεν οἱ Σαμαρεῖται συνέστησαν. Καὶ γὰρ ὁ τόπος οὗτος ἅπας Σαμάρεια καλεῖται. Πόθεν οὖν τὴν προσηγορίαν ἔλαβον; Σομὸρ τὸ ὄρος ἐλέγεται ἀπὸ τοῦ κησαμένου, καθάπερ καὶ Ἡσαΐας φησί· «Καὶ ἡ κεφαλὴ
 5 Σομὸρων, Ἐφραΐμ»· ἀλλ' οἱ κατοικοῦντες οὐ Σαμαρεῖται, ἀλλ' Ἰσραηλῖται ἐλέγοντο. Χρόνου δὲ προϊόντος, προσέκρουσαν τῷ Θεῷ· καὶ βασιλεύσαντος Φακεέ, ἀνελθὼν Θεγλάθ Φαλασάρ, πόλεις τε εἴλε πολλὰς καὶ ἐπέθειτο τῷ Ἡλᾶ καὶ ἀνελὼν αὐτὸν Ὠσηὲ τὴν βασιλείαν ἔδωκεν. Ἐπὶ τοῦτον
 10 ἐλθὼν ὁ Σαλμανασάρ, εἴλε πόλεις ἐτέρας καὶ ὑποφόρους ἐποίησε καὶ ὑποτελεῖς.

Ἄλλ' οὗτος τὸ μὲν πρῶτον εἶξεν· ὕστερον δὲ ἀπέστη τῆς ἀρχῆς, καὶ πρὸς τὴν τῶν Αἰθιοπῶν κατέφυγε συμμαχίαν. Ἐγνώ τοῦτο ὁ Ἀσσύριος καὶ ἐπιστρατεύσας, καὶ ἀνε-
 15 λὼν αὐτούς, οὐκ ἔτι τὸ ἔθνος ἐκεῖ μένειν ἀφήσει, διὰ τὰς τοιαύτας τῆς ἀποστάσεως ὑποψίας· ἀλλὰ τούτους μὲν εἰς Βαβυλῶνα ἤγαγε καὶ Μήδους, ἐκεῖθεν δὲ ἔθνη ἐκ διαφόρων τόπων ἀγαγὼν, κατώκισεν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ὥστε λοιπὸν ἀσφαλῆ αὐτῷ τὴν ἀρχὴν εἶναι, τῶν οἰκείων ἐχόντων τὸν
 20 τόπον.

Τούτων δὲ γενομένων, βουλόμενος ὁ Θεὸς δεῖξαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ὡς οὐ δι' ἀσθένειαν ἐξέδωκεν Ἰουδαίους, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίας τῶν ἐκδοθέντων, ἐπαφήσει λέοντας τοῖς βαρβάροις· οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὸ ἔθνος ἅπαν.
 25 Ἀπηγγέλη ταῦτα τῷ βασιλεῖ καὶ πέμπει ἱερέα τινὰ τὸν παραδώσοντα αὐτοῖς τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους. Ἄλλ' ὁμως οὐδὲ οὕτως ἐξ ὀλοκλήρου τῆς ἀσεβείας ἀπέστησαν, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας. Χρόνου δὲ προϊόντος, πάλιν τῶν μὲν εἰδώλων ἀπε-

Ἄξιζει λοιπὸν νὰ διηγηθῶ ἀπὸ ποῦ ἔχουν τὴν καταγωγὴν τοὺς οἱ Σαμαρεῖται. Διότι ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ αὐτὴ ὀνομάζεται Σαμάρεια. Ἀπὸ ποῦ ἐπῆραν λοιπὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα; Σομὸρ ἐλέγετο τὸ ὄρος ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτῆτου του, ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Καὶ ἡ κεφαλὴ τῶν Σομόρων εἶναι Ἐφραΐμ»¹⁰. Ἄλλ' οἱ κάτοικοι δὲν ὠνομάζοντο Σαμαρεῖται, ἀλλὰ Ἰσραηλίται. Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου ἔπεσαν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅταν ἦτο βασιλεὺς ὁ Φακεέ, ἀφοῦ ἀνῆλθεν εἰς Θεγλὰθ Φαλασάρ, ἐκυρίευσεν πολλὰς πόλεις, ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Ἡλᾶ καὶ ἀφοῦ ἐφόνευσεν αὐτόν, παρέδωσε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Ὠσηέ. Ἐναντίον τούτου ἐπετέθη ὁ Σαλμανασάρ, ὁ ὁποῖος ἐκυρίευσεν καὶ ἄλλας πόλεις καὶ τὰς ἔκαμε φόρου ὑποτελεῖς.

Ἄλλ' ὁ Ὠσηὲ κατ' ἀρχὰς τουλάχιστον ὑπεχώρησεν. Ἐπειτα ὅμως ἐπανεστάτησεν καὶ ἐζήτησεν τὴν βοήθειαν τῶν Αἰθιοπῶν. Ὄταν ἐπληροφορήθη τοῦτο ὁ Ἀσούριος, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον των καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐφόνευσεν, δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὴν φυλὴν νὰ κατοικῆ ἐκεῖ, διὰ νὰ μὴ ἐξεγερθῆ καὶ πάλιν. Ἄλλ' αὐτοὺς μὲν μετέφερον εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ εἰς τὴν Μηδεῖαν, ἀφοῦ δὲ ἐπῆρε διαφόρους ἄλλας φυλὰς ἀπὸ ἐκεῖ, τὰς ἔβαλε νὰ κατοικήσουν εἰς τὴν Σαμάρειαν, ὥστε τοῦ λοιποῦ νὰ εὐρίσκεται εἰς ἀσφάλειαν τὸ κράτος του, ἀφοῦ ἡ περιοχὴ εἶχε παραδοθῆ εἰς πιστοὺς ὑπηκόους του.

Ὄταν ἔγιναν αὐτά, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν δύναμίν του, καὶ ὅτι δὲν εἶχε παραδώσει τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ ἀδυναμίαν, ἀλλ' ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας τῶν κατοίκων, ἔστειλεν ἐναντίον τῶν βαρβάρων λέοντας, οἱ ὁποῖοι ἐλυμαίνοντο ὅλην τὴν περιοχὴν. Ταῦτα ἀνηγγέλθησαν εἰς τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἔστειλεν ἕναν ἱερέα, διὰ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ἀπεστάτησαν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν, παρὰ μόνον οἱ ἡμίσεις. Ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἐγκατέλειψαν τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων, ἐλάτρευον δὲ τὸν

πήδησαν, ἔσεβον δὲ τὸν Θεόν.

Τῶν οὖν πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων, ἐπαρελθόντες Ἰουδαῖοι λοιπόν, ζηλοτύπως πρὸς αὐτοὺς εἶχον ἅτε πρὸς ἄλλοφύλους καὶ πολεμίους, οἱ καὶ ἀπὸ τοῦ ὄρους Σαμαρείας
5 αὐτοὺς ἐκάλουν. Ἰουδαῖοι δὲ οὐ μικρὰ καὶ ἐντεῦθεν ἦν πρὸς αὐτοὺς ἡ φιλονεικία. Οὐδὲ γὰρ ταῖς Γραφαῖς πάσαις ἐκέχρητο, ἀλλὰ τὰ Μωϋσέως μόνα δεχόμενοι, τῶν προφητῶν οὐ πολὺν ἐποιοῦντο λόγον. Ἐφιλονεῖκουν μέντοι εἰς τὴν εὐγένειαν εἰσωθεῖν ἑαυτοὺς τὴν Ἰουδαϊκὴν καὶ ἐφιλοτιμοῦντο
10 ἐπὶ τῷ Ἀβραάμ καὶ πρόγονον αὐτὸν ἐπεγράφοντο, ἅτε ἀπὸ τῆς Χαλδαίας ὄντα· καὶ τὸν Ἰακώβ δὲ πατέρα ἐκάλουν, ἅτε ἐκείνου ὄντα ἀπόγονον· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι μετὰ πάντων καὶ τούτους ἐβδελύσσοντο.

Ὅθεν καὶ τῷ Χριστῷ ταῦτα ὠνειδίζον λέγοντες· «Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις». Καὶ ἐπὶ τοῦ καταβά-
15 ντος ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ, ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως ὁ Χριστὸς Σαμαρείτην εἰσάγει, τὸν ἔλεον εἰς αὐτὸν πεποιηκότα τὸν εὐτελεῆ, τὸν εὐκαταφρόνητον, τὸν βδελυκτὸν παρ' αὐτοῖς· καὶ ἐπὶ τῶν δέκα λεπτῶν, ἀλλογενῆ τὸν ἕνα
20 φησὶ διὰ τοῦτο (Σαμαρείτης γὰρ ἦν)· καὶ αὐτὸς δὲ τοῖς μαθηταῖς οὕτω λέγων ἐκέλευσεν· «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε».

3. Οὐ τῆς ἱστορίας δὲ ἕνεκεν μόνης τοῦ τόπου μόνον ἀνέμνησεν ἡμᾶς τοῦ Ἰακώβ ὁ Εὐαγγελιστής, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ
25 τοῦ δεῖξαι τὴν ἀποβολὴν τὴν Ἰουδαϊκὴν πάλαι γεγενημένην. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν προγόνων αὐτῶν τοὺς τόπους ἀντ' αὐτῶν κατέσχον ἐκεῖνοι. Ἄ γὰρ οἱ πρόγονοι αὐτῶν εἶχον, οὐκ ὄντα αὐτῶν, ταῦτα διὰ τὴν ραθυμίαν αὐτῶν καὶ παρανομίαν, ὄντα αὐτῶν, ἀπώλεσαν οὗτοι. Οὕτως οὐδὲν κέρδος, προγόνων εἰ-

11. Ἰω. 8, 43.

12. Λουκᾶ 10, 37.

13. Ματθ. 10, 5.

Θεόν.

Ἐνῶ λοιπὸν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὐρίσκοντο τὰ πράγματα, ἀφοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέστρεψαν, συμπεριεφέροντο ὑπεροπτικῶς πρὸς αὐτούς, ὡς πρὸς ἀλλοφύλους καὶ ἐχθρούς, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον Σαμαρείτας ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους. Καὶ ἦτο μεγάλη ἡ φιλονεικία μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων καὶ αὐτῶν. Διότι οὗτοι δὲν ἀπεδέχοντο ὅλας τὰς Γραφάς, ἀλλὰ μόνον τὰ βιβλία τοῦ Μωϋσέως καὶ δὲν ἐφρόντιζον πολὺ διὰ τοὺς Προφήτας. Προσεπάθουν λοιπὸν οἱ Σαμαρεῖται νὰ ἀποδείξουν τὴν ἰουδαϊκὴν τους καταγωγὴν καὶ ὑπερηφανεύοντο διὰ τὸν Ἀβραάμ, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν γενάρχην των, διότι ἦτο ἀπὸ τὴν Χαλδαίαν, τὸν δὲ Ἰακώβον ὠνόμαζον πατέρα, διότι ἦτο ἀπόγονος ἐκείνου. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως μαζὶ μὲ ὄλους τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπεστρέφοντο.

Δι' αὐτὰ ἐμέμφοντο καὶ τὸν Χριστὸν λέγοντες· «Σαμαρείτης εἶσαι καὶ ἔχεις δαιμόνιον»¹¹. Καὶ εἰς τὴν παραβολὴν ἐκείνην τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπήγαινε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τὴν Ἱερικῶ, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ Χριστὸς εἰσάγει τὸν Σαμαρεῖτην, «ποὺ ἔδειξεν εἰς αὐτὸν εὐσπλαγχνίαν»¹², ποὺ ἦτο πρόσωπον ἀναξιόλογον, εὐκαταφρόνητον καὶ ἄξιον ἀποστροφῆς εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς δέκα λεπρούς ὀνομάζουν ἀλλόφυλον (διότι ἦτο Σαμαρείτης). Καὶ ὁ ἴδιος ὁμιλῶν εἰς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε τὰ ἐξῆς· «Πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς μὴ πηγαίνετε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴν εἰσέλθετε»¹³.

3. Καὶ δὲν ὑπενθύμισεν ὁ Εὐαγγελιστὴς εἰς ἡμᾶς τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου μόνον ἕνεκα τοῦ Ἰακώβ, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δείξη τὴν ἐξορίαν τῶν Ἰουδαίων ποὺ συνέβη κάποτε. Διότι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν προγόνων των κατεῖχον ἤδη ἐκεῖνοι τὸν τόπον τους. Διότι τοὺς τόπους ποὺ κατεῖχον οἱ πρόγονοί των, ποὺ δὲν ἦτο ἰδικός των, αὐτοὺς τοὺς ἔχασαν ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀσέβειάν των. Δι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμμία ὠφέλεια ἀπὸ τὴν καταγωγὴν ἐξ ἀγα-

ναι χρησιῶν, ὅταν μὴ τοιαῦτα τύχωσιν οἱ ἐξ ἐκείνων ὄντες. Οἱ μὲν γὰρ βάρβαροι, ἵνα λεόντων πείραν λάβωσι μόνον, πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν εὐσέβειαν ἐπανῆλθον εὐθέως· ἐκεῖνοι δὲ τοσαύτας ὑπομένοντες τιμωρίας, οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν.

5 Ἐνταῦθα τοίνυν ὁ Χριστὸς παρεγένετο, τὸν μὲν βάνασον καὶ ὑγρὸν ἐκβάλλον βίον αἰεί, τὸν δὲ ἐπίπονον εἰσάγων καὶ συνεσιαλμένον. Οὐ γὰρ ὑποζυγίοις κέχρηται, ἀλλ' οὕτω βαδίζει συντόνως, ὡς καὶ κοπιᾶσαι ἐκ τῆς ὁδοιπορίας. Καὶ τοῦτο πανταχοῦ παιδεύει, τὸ αὐτουργὸν εἶναι καὶ ἀπέ-
10 ριπτον καὶ τὸ μὴ πολλῶν δεῖσθαι. Οὕτω γὰρ βούλειαι τῶν περιπιτῶν ἀλλοτριούς ἡμᾶς εἶναι, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων πολλὰ περικόπτειν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι καὶ τὰ πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ».
15 Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι τὰ πλείονα διατρίβει, οὐκ ἐν ἡμέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν τοῖς ἐρήμοις.

Τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ ἀνακηρύττων ἔλεγεν, «Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται», τὸ εὐσιαλὲς αὐτοῦ τοῦ βίου δηλῶν. Τοῦτο καὶ Ἰωάννης ἐνταῦθα δείκνυσιν· «Ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκο-
20 πιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκάθητο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ. «Ὥρα ἦν ὥσει ἔκτι. Ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλήσασθαι ὕδωρ. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Δός μοι πιεῖν. Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγοράν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν». Ἐντεῦθεν μανθάνομεν καὶ τὸ περὶ τὰς ὁδοιπορι-
25 ας εὐτονον αὐτοῦ, καὶ τὸ περὶ τὰς τροφὰς ἡμελημένον καὶ πῶς παρέργως τῷ πράγματι κέχρηται. Οὕτω γοῦν καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπαιδευθήσαν τὰ καθ' ἑαυτοὺς διατίθεσθαι. Οὐ γὰρ ἐπήγοντο ἐφόδια. Καὶ δηλοῖ τοῦτο ἕτερος εὐαγγελιστῆς λέγων, ἠρίκα περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων αὐτοῖς διελέγετο,

14. Ματθ. 8, 20.

15. Ψαλμ. 109, 7.

16. Ματθ. 16, 11.

θῶν προγόνων, ὅταν οἱ ἀπόγονοι ἔχουν ἐκφυλισθῆ. Διότι οἱ μὲν βάρβαροι μόνον ὅταν ἐδοκίμασαν τὴν ἀγριότητα τῶν λεόντων, ἐπανῆλθον ἀμέσως εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν λατρείαν. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν καὶ ὑπέφεραν τόσας τιμωρίας, δὲν ἐσωφρονίσθησαν οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐφθασε λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἐκεῖ ἀποφεύγων τὸν μαλθακὸν καὶ χαλαρὸν τρόπον ζωῆς καὶ χρησιμοποιοῦν παραδειγματικῶς τὸν κοπιαστικὸν καὶ πλήρη ἐμποδίων. Διότι δὲν εἶχε χρησιμοποήσει ὑποζύγια, ἀλλὰ περιπατεῖ τόσον πολὺ, ὥστε νὰ κουρασθῆ ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν. Καὶ τοῦτο διδάσκει παντοῦ, δηλαδὴ νὰ ἐργάζεται ὁ καθένας διὰ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ μὴ ζητῆ τὰ περιττὰ καὶ νὰ μὴ ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ πολλά. Διότι θέλει νὰ εἴμεθα ξένοι πρὸς τὰ περιττὰ τόσον, ὥστε νὰ περικόπτωμεν καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν· «Αἱ ἀλώπεκες ἔχουν φωλεὰς καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ κατοικίας, ἐνῶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ποῦ νὰ γύρη τὸ κεφάλι του»¹⁴. Δι' αὐτὸ ἔμενεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰς ἐρήμους καὶ ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν νύκτα.

Τοῦτο προανήγγειλε καὶ ὁ Δαυῖδ λέγων· «Ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον πίνει καθ' ὁδόν»¹⁵. Αὐτὸ δεικνύει καὶ ἐδῶ ὁ Ἰωάννης· «Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν κουρασμένος ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν, ἐκάθησεν ὅπως ἦτο κοντὰ εἰς τὸ φρέαρ. Ἡ ὥρα ἦτο περίπου ἡ ἕκτη. Ἐρχεται κάποια γυναῖκα ἀπὸ τὴν Σαμάρειαν διὰ νὰ πάρῃ ὕδωρ. Λέγει εἰς αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς. Δῶσε μου νὰ πιῶ. Οἱ δὲ μαθηταί του εἶχαν φύγει εἰς τὴν πόλιν διὰ ν' ἀγοράσουν τροφίμα». Ἀπὸ ἐδῶ μανθάνομεν καὶ τὴν ἀντοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδοιπορίαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν του διὰ τὴν τροφήν καὶ πόσον θεωρεῖ αὐτὴν ἀναξιόλογον. Μὲ αὐτὸν ἐπίσης τὸν τρόπον ἐξεπαιδεύθησαν καὶ οἱ μαθηταί του νὰ ρυθμίζουν τὰ ἴδικά τους πράγματα. Διότι δὲν ἐκουβαλοῦσαν μαζί τους τροφίμα. Καὶ τὸ ἀναφέρει τοῦτο ἄλλος Εὐαγγελιστής¹⁶, λέγων ὅτι, ὅταν ὁ Χριστὸς ὠμίλει πρὸς αὐτοὺς διὰ τὸ προζύμι τῶν Φαρισαίων, ἐκεῖνοι ἐφαντάζοντο

ὅτι ἐκεῖνοι ἐνόμιζον ὅτι ἄριτους οὐκ ἐβάσταζον. Καὶ ὅταν
 πεινῶντας εἰσάγη καὶ ἰλλόντας τῶν ἀσταχύων καὶ ἐσθίον-
 τας καὶ ὅταν λέγη αὐτὸν ἐπὶ τὴν συκῆν διὰ τὴν πείναν ἐλη-
 λυθέναι, οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦτο διὰ πάντων ἡμᾶς παιδεύει,
 5 τὸ καταφρονεῖν γαστροῦ καὶ μὴ περισπούδαστον τὴν αὐτῆς
 νομίζειν εἶναι λειτουργίαν.

Σκόπει γοῦν αὐτοὺς καὶ ἐνταῦθα, οὔτε ἐπιφερομένους τι,
 οὔτε ἐπειδὴ μὴ ἐβάσταζον, ἐκ προοιμίων καὶ εὐθύς τῆς ἡ-
 μέρας τούτου φροντίζοντας, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρόν, καθ' ὃν
 10 ἅπαντες ἀριστοποιοῦνται, τροφὰς ἀγοράζοντας. Ἄλλ' οὐχ
 ἡμεῖς, οἱ εὐθέως ἀπὸ κλίνης διανιστάμενοι πρὸ τῶν ἄλλων
 τοῦτο σκοπούμεθα, μαγείρους καὶ τραπεζοποιούς καλοῦντες
 καὶ μετὰ πολλῆς ταῦτα ἐπισκῆπτοντες τῆς σπουδῆς καὶ μετ'
 ἐκεῖνα τῶν ἄλλων οὕτως ἀπιόμενοι, τὰ βιωτικὰ πρὸ τῶν
 15 πνευματικῶν σπουδαῖα ποιοῦμενοι καὶ ἃ πάρεργον ἔχειν ἐ-
 χροῦν, ὡς ἀναγκαῖα τιμῶντες. Διὰ τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κά-
 τω γίνεται. Τοῦναντίον γὰρ ἐχροῦν ἀπάντων τῶν πνευμα-
 τικῶν πολὺν ποιησαμένους λόγον, μετὰ τὸ πληρῶσαι ἐκεῖνα,
 τότε ἀπισθῆναι τούτων.

20 Οὐ τὸ ἐπίπονον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄτυφον ἐντεῦθεν
 δείκνυται, οὐ τῷ κοπιᾶσαι, οὐδὲ τῷ καθίσαι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ καταλειφθῆναι μόνον καὶ τοὺς μαθητὰς
 αὐτοῦ ἀπελθεῖν. Καίτοι γε ἐξῆν, εἴ γε ἐβούλετο, ἢ μὴ πάντας
 ἐκπέμψαι ἢ ἀπελθόντων ἐκείνων, ἑτέρους διακόνους ἔχειν
 25 ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε καὶ γὰρ τοὺς μαθητὰς οὕτως εἴθισε πάν-
 τα τῷ φον καταλατεῖν. Καὶ τί μέγα, φησὶν, εἰ ἐμειρίαζον,
 ἴσως εἶποι τις ἄν, ἀλιεῖς ὄντες καὶ σκηνοποιοί; (Ἄλιεῖς μὲν
 ἦσαν καὶ σκηνοποιοί), ἀλλ' ἀθρόον εἰς αὐτὴν ἀνέβησαν τοῦ
 οὐρανοῦ τὴν κορυφὴν καὶ πάντων ἐγένοντο βασιλέων σεμνώ-

ὅτι τοὺς τὰ ἔλεγε, διότι δὲν εἶχον μαζί τους ἄρτον. Καὶ ὅταν τοὺς παρουσιάζει νὰ πεινοῦν καὶ νὰ τρίβουν τὰ στάχυα διὰ νὰ φάγουν καὶ ὅταν λέγη, ὅτι ἐπῆγεν εἰς τὴν συκῆν ἀπὸ τὴν πεῖναν, δὲν μᾶς διδάσκει τίποτε ἄλλο μὲ ὅλα αὐτά, παρὰ μόνον τοῦτο, νὰ περιφρονοῦμεν δηλαδὴ τὴν κοιλίαν καὶ νὰ μὴ φροντίζωμεν τόσον πολὺ δι' αὐτήν.

Παρατήρησε λοιπόν, ὅτι καὶ ἐδῶ οὔτε ἔφερον μαζί τους τίποτε, οὔτε ὅμως ἐπειδὴ δὲν ἔφερον, ἐφρόντιζαν ἀπὸ τὰ ἐξημερώματα περὶ τούτου, ἀλλ' ὅτι ἠγόραζον τρῆφιμα εἰς τὴν ὥραν τους, ὅταν δηλαδὴ γευματίζει ὁλος ὁ κόσμος. Καὶ δὲν ἔκαμναν, ὅπως ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι μόλις σηκωθοῦμεν ἀπὸ τὸ κρεβάτι πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο δι' αὐτὸ φροντίζομεν καὶ φωνάζομεν τοὺς μαγείρους καὶ τοὺς τραπεζοκόμους καὶ δίδομεν παραγγελίαν μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ μετὰ τοῦτο δι' ἄλλα φροντίζομεν, θεωροῦντες σπουδαιότερα τὰ βιωτικά ἀπὸ τὰ πνευματικά καὶ προτιμῶντες ὡς ἀπαραίτητα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ τὰ ἔχωμεν πάρεργα. Δι' αὐτὸ ὅλα γίνονται ἄνω - κάτω. Ἀντιθέτως ἔπρεπεν, ἀφοῦ ἐκάμαμεν πολὺν λόγον δι' ὅλα τὰ πνευματικά ζητήματα καὶ ἀφοῦ ἐτελειώναμεν αὐτά, ἔπειτα νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὰ βιωτικά.

Ἐδῶ πρέπει νὰ παρατηρηθῆ ὄχι μόνον ἡ ἀντοχὴ τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς κόπους ἀλλὰ καὶ πόσον μακρὰν εὗρίσκετο οὗτος ἀπὸ τὴν ὑπεροψίαν. "Ὅχι μόνον διότι ἦτο κουρασμένος, οὔτε διότι εἶχε καθίσει μόνος εἰς τὴν ὁδόν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον διότι εἶχε μείνει ὀλομόναχος καὶ οἱ μαθηταὶ του εἶχαν φύγει. Καὶ ὅμως ἤμποροῦσεν, ἐὰν ἤθελεν, ἢ νὰ μὴ τοὺς ἀποστείλῃ ὅλους, ἢ, ἀφοῦ ἐκεῖνοι ἔφυγαν, νὰ ἔχη ἄλλους ὑπηρέτας. Ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε. Διότι ἔτσι εἶχε συνηθίσει τοὺς μαθητάς του, ὥστε νὰ περιφρονοῦν κάθε ὑπεροψίαν. Καὶ ἴσως νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς: Τί τὸ ἀξιόθαύμαστον νὰ μετριοφρονοῦν, ἀφοῦ ἦσαν ἀλιεῖς καὶ σκηνοποιοί; (Ἦσαν μὲν ἀλιεῖς καὶ σκηνοποιοί), ἀλλ' ἀμέσως ἀνῆλθον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀνεδείχθησαν ἐνδοξότεροι

τεροι, ὁμιληταὶ γενέσθαι καταξιωθέντες τοῦ τῆς οἰκουμένης Δεσπότου καὶ παρακολουθῆσαι τῷ θαυμαζομένῳ πάντοθεν.

Ἴστε δὲ κακεῖνο, ὅτι μάλιστα οἱ ἐκ ταπεινῶν ὄντες, ὅταν ἀξιωματίων ποτὲ λάβωνται, εὐκολώτερον αἴρονται πρὸς
5 ἀπόνοιαν, ἅτε ἀπειροκάλως ἔχοντες πρὸς τὴν τοσαύτην τιμήν. Κατέχων οὖν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ταπεινοφροσύνης, ἐπαίδευεν αὐτοὺς διὰ πάντων συνεσιάλθαι καὶ μηδαμοῦ δεῖσθαι τῶν διακονησομένων. Αὐτὸς δὲ «Κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας», φησί, «ἐκάθητο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ».

10 Ὅρας ὅτι διὰ τὸν κόπον ἢ καθέδρα γέγονε, διὰ τὸ καῦμα, διὰ τὸ περιμεῖναι τοὺς μαθητάς; Ἦδει μὲν γὰρ συμβησόμενον τὸ κατὰ τοὺς Σαμαρείτας. Οὐκ ἐπὶ τοῦτο δὲ ἦλθε προηγουμένως· οὐ μὲν ἐπειδὴ διὰ τοῦτο οὐκ ἦλθε, παραγεγόμενον τὸ γύναιον ἀπώσασθαι ἐχρῆν, οὕτω πολλὴν φιλο-
15 μάθειαν ἐπιδεικνύμενον. Οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐρχόμενον ἀπήλαντον, οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν καὶ ἀλλαχοῦ θαδίζοντα πρὸς ἑαυτοὺς εἶλκον· καὶ οἱ μὲν ἐφθόγουν, οἱ δὲ ἐπίσιτευον· ἐκεῖνοι ἠγανάκτουν, οὗτοι ἐθαύμαζον καὶ προσεκύνουν.

20 Τί οὖν; ἔδει τοσοῦτων σωτηρίαν ὑπεριδεῖν καὶ προθυμίαν οὕτω γενναίαν ἀφεῖναι; Τοῦτο μὲν οὖν ἀνάξιον ἦν αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας· διόπερ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτῷ σοφίας πάντα τὰ παρόντα οἰκονομεῖ. Ἐκάθητο μὲν γάρ, ἀναπαύων τὸ σῶμα, καὶ παρὰ τὴν πηγὴν ἀναψύχων αὐτό.
25 Αὐτὸ γὰρ ἦν τῆς ἡμέρας τὸ μεσαίταιον, ὅπερ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐδήλωσεν εἰπὼν· «Ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη· καὶ ἐκάθητο οὕτως». Τί δὲ ἐστίν, «Οὕτως»; Οὐκ ἐπὶ θρόνου, φησί, οὐκ

ἀπὸ ὅλους τοὺς βασιλεῖς, ἀφοῦ ἠξιώθησαν νὰ γίνουν οἰκεῖοι τοῦ Κυρίου τῆς οἰκουμένης καὶ ἀκόλουθοι τοῦ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος ἐθαυμάζετο παντοῦ.

Νὰ ξεύρετε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ προέρχονται ἀπὸ κατωτέραν τάξιν, ὅταν πάρουν καμμιά φορὰ ἀξιώματα, εὐκολώτερον τρέπονται πρὸς τὴν ὑπεροψίαν, ἐπειδὴ προηγουμένως ἔστεροῦντο τόσον μεγάλης τιμῆς. Συγκρατῶν λοιπὸν αὐτοὺς εἰς αὐτὴν τὴν ταπεινοφροσύνην, τοὺς ἐδίδασκε νὰ εἶναι εἰς ὅλα ταπεινοὶ καὶ νὰ μὴ ἔχουν ποτὲ ἀνάγκην ὑπηρέτου. Αὐτὸς δὲ «Κουρασμένος ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν», λέγει ὁ Εὐαγγελιστῆς, «ἐκάθητο πλησίον τῆς πηγῆς».

Βλέπεις, ὅτι εἶχε καθήσει ἔνεκα τοῦ κόπου καὶ τοῦ καύσωνος, διὰ νὰ περιμένη τοὺς μαθητάς; Διότι ἤξευρεν αὐτὸ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ εἰς τοὺς Σαμαρείτας. Ἄλλὰ δὲν εἶχεν ἔλθει κυρίως δι’ αὐτὴν τὴν αἰτίαν. Καὶ μολονότι δὲν εἶχεν ἔλθει δι’ αὐτὴν τὴν αἰτίαν, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκείνην τὴν γυναῖκα, ἣ ὁποία τόσῃν προθυμίαν ἔδειξε νὰ διδαχθῇ ἀπὸ αὐτόν. Διότι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἐπήγαινε πρὸς αὐτούς, τὸν ἐξεδίωκον, οἱ δὲ ἐθνικοὶ, ἐνῶ ἐβάδιζεν ἄλλοῦ, τὸν προσεῖλκυον πρὸς τὸ μέρος των. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὸν ἐφθόνουν, οἱ δὲ ἐθνικοὶ τὸν ἐπίστευον. Οἱ μὲν πρῶτοι τὸν ἐμίσουν, οἱ δὲ δεῦτεροι τὸν ἐθαύμαζον καὶ τὸν ἐλάτρευον.

Τί λοιπόν; Μήπως ἔπρεπε νὰ καταφρονήσῃ τὴν σωτηρίαν τόσων ἀνθρώπων καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τόσον μεγάλην προθυμίαν των; Αὐτὸ θὰ ἦτο ἀνάξιον τῆς φιλανθρωπίας του. Δι’ αὐτὸ μὲ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὸν σοφίαν ρυθμίζει ὅλα τὰ παρόντα. Ἐκάθητο λοιπὸν διὰ νὰ ξεκουράσῃ τὸ σῶμα του καὶ διὰ νὰ τὸ δροσίσῃ πλησίον τῆς πηγῆς. Διότι ἦτο ἤδη μεσημβρία, πρᾶγμα ποὺ τὸ ἐδήλωσεν ὁ Εὐαγγελιστῆς λέγων· «Ἡ ὥρα ἦτο περίπου ἢ ἕκτη καὶ ἐκάθισεν, ὅπως ἦτο». Τί σημαίνει «Ὅπως ἦτο»; Δὲν ἐκάθισεν, ἐννοεῖ, ἐπάνω εἰς θρόνον, οὔτε ἐπάνω εἰς προσκέφαλον, ἀλλ’ ἀ-

ἐπὶ προσκεφαλαίου, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἐπ' ἐδάφους.
 «Ἐρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀνιῆσαι ὕδωρ».

4. Ὅρα πῶς καὶ τὴν γυναῖκα δι' ἄλλο δείκνυσιν ἐξελ-
 θούσαν, πανταχοῦ τὴν ἀναίσχυντον τῶν Ἰουδαίων ἐπισιο-
 5 μίζων ἀντιλογίαν καὶ ἵνα μὴ τις λέγῃ ὅτι ἐναντιοῦται ἑαυ-
 τοῦ τῷ προστάγματι, εἰς μὲν πόλιν κελεύων μὴ εἰσιέναι Σα-
 μαρειτῶν, Σαμαρείταις δὲ διαλεγόμενος. Διὸ καὶ τό «Ἀπε-
 ληλύθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀ-
 γοράσωσι», τέθεικεν ὁ Εὐαγγελιστῆς, πολλὰς εἰσάγων αἰ-
 10 τίας τῆς πρὸς αὐτὴν διαλέξεως. Τί οὖν ἡ γυνή; Ἀκούσα-
 σα, «Δός μοι πιεῖν», σφόδρα συνειῶς εἰς κατασκευὴν ἐρω-
 τήσεως τὸν παρὰ τοῦ Χριστοῦ λόγον λαμβάνει, καὶ λέγει
 «Πῶς σύ, Ἰουδαῖος ὢν, αἰτεῖς παρ' ἐμοῦ πιεῖν οὔσης γυ-
 ναικὸς Σαμαρείτιδος; Οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμα-
 15 ρεῖταις».

Καὶ πόθεν αὐτὸν Ἰουδαῖον ἐνόμιζεν εἶναι; Ἀπὸ τοῦ
 σχήματος ἴσως καὶ ἀπὸ τῆς διαλέξεως. Σὺ δέ μοι σκόπει
 πῶς διεσκευμένον τὸ γύναιον ἦν. Εἰ γὰρ ἐχοῖν φυλάξασθαι,
 τὸν Ἰησοῦν ἐχοῖν, οὐκ ἐκείνην. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι Σαμαρεῖ-
 20 ται τοῖς Ἰουδαίοις οὐ συγχρῶνται, ἀλλ', Ἰουδαῖοι Σαμαρεί-
 τας οὐ προσίενται. Ἀλλ' ὅμως ἡ γυνὴ καίτοι κατηγορίας
 ἀπηλλαγμένη, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ἕτερον αὐτῇ ἀντιπίπτειν, οὐ-
 δὲ οὕτως εἰργασεν ἀλλ' ὡς οἴεται διορθοῦναι τὸ μὴ κατὰ
 νόμον γινόμενον.

25 Ἀλλ' ἐκεῖνο ἂν τις διαπορήσειε, πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐξήτη-
 σε παρ' αὐτῆς πιεῖν, τοῦ νόμου οὐκ ἐπιτρέποντος; Εἰ γὰρ
 λέγοι τις, ὅτι τὸ προσιδέναι μὴ δώσουσαν, δι' αὐτὸ μὲν οὖν
 τοῦτο οὐδὲ αἰτῆσαι ἐχοῖν. Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν; Ὅτι ἀδιά-
 φορον αὐτῷ λοιπὸν ἦν τὰς τοιαύτας ἐκβάλλειν παρατηρήσεις.

πλῶς, ὅπως ἦτο, ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα. «Ἔρχεται μία γυναῖκα ἀπὸ τὴν Σαμαρείαν διὰ νὰ πάρῃ ὕδωρ».

4. Βλέπε, πῶς δεικνύει, ὅτι ἡ γυνὴ εἶχεν ἐξέλθει δι' ἄλλον λόγον καὶ ἀποστομώνει μὲ αὐτὸ τὴν ἀναίσχυντον ἀντιλογίαν τῶν Ἰουδαίων, διὰ νὰ μὴ ἰσχυρισθῇ κανεῖς, ὅτι, ὅσα πράττει, ἀντιτίθενται εἰς τὸ πρόσταγμά του, ἐπειδὴ εἶχε προστάξει νὰ μὴ εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν τῶν Σαμαρειτῶν, ἐνῶ ὁ ἴδιος συνωμίλει μὲ Σαμαρείτας. Δι' αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐτοποθέτησε τὴν φράσιν «Εἶχον φύγει οἱ μαθηταί του εἰς τὴν πόλιν, διὰ ν' ἀγοράσουν τροφίμα», δικαιολογῶν ἔτσι τὴν συνομιλίαν αὐτοῦ μὲ τὴν γυναῖκα. Τί ἔκαμε λοιπὸν ἡ γυνή; Ὅταν ἤκουσε «Δῶσε μου νὰ πιῶ», εὐρίσκει πολὺ ὡραίαν εὐκαιρίαν τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ καὶ λέγει· «Πῶς ἐσύ, πού εἶσαι Ἰουδαῖος, ζητεῖς νὰ πιῆς ἀπὸ ἐμέ, πού εἶμαι γυνὴ Σαμαρεῖτις; Διότι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν συγκρωτίζονται μὲ τοὺς Σαμαρείτας».

Καὶ πῶς αὐτὴ ἀντελήφθη ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο Ἰουδαῖος; Ἴσως ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν του, ἴσως ἀπὸ τὴν προφορὰν του. Ἐσὺ ὅμως παρατήρησε, πόσον ὀξυδερκὴς ἦτο ἡ γυνή. Διότι, ἂν ἔπρεπε νὰ προφυλαχθῇ κάποιος, αὐτὸς ἦτο ὁ Χριστὸς καὶ ὄχι ἐκείνη. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι οἱ Σαμαρεῖται δὲν συγκρωτίζονται μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι δὲν πλησιάζουν τοὺς Σαμαρείτας. Ἄλλ' ἡ γυνή, ἂν καὶ ἦτο ἀμέτοχος τῆς κατηγορίας, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν, ὅτι θὰ κατηγορηθῇ ἀντὶ αὐτῆς, δὲν ἐσιώπησεν, ἀλλὰ διορθώνει κατὰ τὴν γνώμην της ἐκεῖνο πού ἔγινε παρὰ τὸν νόμον.

Ἄλλὰ μὲ τὸ ἐξῆς ἡμπορεῖ ν' ἀπορήσῃ κανεῖς· πῶς δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς ἐζήτησεν ἀπὸ αὐτὴν νὰ πιῇ νερό, ἐνῶ ὁ νόμος ἀπηγόρευε τοῦτο; Διότι, ἐὰν ἰσχυρισθῇ κανεῖς, ὅτι προέβλεπεν, ὅτι δὲν θὰ τοῦ δώσῃ, τότε δὲν ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τοῦτο. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν; Ὅτι ὁ Χριστὸς ἐδείκνυεν ἀδιαφορίαν εἰς τὴν κατάργησιν τοιούτων παρατηρήσεων. Διότι, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐδίδασκε τοὺς ἄλλους

Ὁ γὰρ τοὺς ἄλλους ἐνάγων εἰς τὸ λύειν, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς αὐτὰς ἂν παρέδραμεν. Οὐ γὰρ τὸ εἰσπορευόμενον, φησί, κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον.

Οὐ μικρὰ δὲ κατηγορία γένοιτ' ἂν τῶν Ἰουδαίων ἢ
 5 πρὸς τὴν γυναῖκα διάλεξις, διότι ἐκεῖνοι μὲν πολλάκις ἐπε-
 σπῶντο, καὶ διὰ ρημάτων καὶ διὰ πραγμάτων καὶ οὐκ ἠνεί-
 χοντο· αὕτη δέ, ὅρα πῶς κατέχεται ἀπὸ ψιλῆς ἐρωτήσεως.
 Αὐτὸς μὲν γὰρ οὐκ ἐνεσιθήσατο τέως ταύτην τὴν πραγματείαν,
 οὐδὲν τὴν ὁδὸν εἰ δέ τινες παρεγένοντο, οὐκ ἐκώλυε. Καὶ
 10 γὰρ τοῖς μαθηταῖς ἀπλῶς ἔλεγε, εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ
 εἰσελθεῖν, οὐχὶ καὶ προσιόντας διακρούεσθαι· σφόδρα γὰρ
 ἀνάξιον ἦν αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀπο-
 κρίνεται τῇ γυναικί, καὶ φησιν· «Εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ
 Θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, Ἐὶ μοι πιεῖν· σὺ ἂν ἤτη-
 15 σας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν». Πρῶτερον δεί-
 κνυσιν ἀξίαν οὖσαν ἀκοῦσαι, καὶ μὴ παροφθῆναι· καὶ τότε
 ἑαυτὸν ἐκκαλύπτει. Καὶ γὰρ ἔμελλεν εὐθέως μαθοῦσα ὅστις
 ἐστίν, ὑπακούσεσθαι καὶ προσέξειν αὐτῷ· ὅπερ περὶ Ἰου-
 δαίων οὐκ ἂν τις εἶποι. Καὶ γὰρ μαθόντες, ἤτησαν αὐτόν
 20 οὐδέν, οὐδὲ ἐπεθύμησάν τι μαθεῖν τῶν χρησίμων, ἀλλὰ καὶ
 ὕβριζον καὶ ἀπήλαννον.

Ἡ δὲ γυνὴ ταῦτα ἀκούσασα, ὅρα πῶς ἐπεικῶς ἀπο-
 κρίνεται· Κύριε, οὔτε ἀντλήμα ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βα-
 θύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;». Τέως αὐτὴν τῆς
 25 ὑπονοίας τῆς ταπεινῆς ἀνέστησε καὶ τοῦ νομίζειν ἕνα τῶν

νά τὰς παραβαίνουν, πολὺ περισσότερον θὰ παρέβαιναν αὐτὰς ὁ ἴδιος. Διότι, ἔλεγε, δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνο πού εἰσέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα, ἀλλ' ἐκεῖνο πού ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα¹⁷.

Καὶ δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ δώσῃ μικρὰν ἀφορμὴν κατηγορίας εἰς τοὺς Ἰουδαίους αὐτὴ ἡ συνομιλία, διότι πολλὰς φοράς ἐκεῖνοι, μολονότι προσειλκύνοντο ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, ἐν τούτοις δὲν ὑπήκουον. Κοίταξε δέ, πῶς αὐτὴ ἡ γυνὴ προσελκύεται ἀπὸ μίαν ἀπλῆν ἐρώτησιν. Διότι ὁ μὲν Χριστὸς μέχρι τινὸς δὲν ἐπέμενεν εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, οὔτε ἐπίεζε κανένα πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἠμπόδιζε κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς πού προσήρχοντο. Διότι εἰς τοὺς μαθητὰς του ἔλεγεν ἀπλῶς νὰ μὴ εἰσέλθουν εἰς πόλιν τῶν Σαμαρειτῶν, ὅχι ὅμως καὶ νὰ τοὺς ἀποκρούουν, ἐὰν ἐκεῖνοι ἤθελαν νὰ προσέλθουν. Διότι τοῦτο ἦτο πάρα πολὺ ἀνάξιον τῆς φιλανθρωπίας του. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπαντᾷ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ λέγει· «Ἐὰν ἤξευρες τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς πού σοῦ λέγει, «Δῶσε μου νὰ πιῶ», σὺ θὰ τὸν παρακαλοῦσες καὶ θὰ σοῦ ἔδιδεν ὕδωρ ζωντανόν». Πρῶτα μᾶς δεικνύει, ὅτι αὐτὴ ἦτο ἀξία ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ μὴ ἀπορρίψῃ τὰ λόγια του καὶ ἔπειτα ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτὸν του. Διότι, μόλις αὐτὴ θὰ ἤκουε ποῖος εἶναι, ἐπρόκειτο ἀμέσως νὰ ὑπακούσῃ εἰς αὐτὸν καὶ νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν της. Τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἰσχυρισθῇ κανεὶς περὶ τῶν Ἰουδαίων. Διότι, ἂν καὶ ἤκουσαν περὶ αὐτοῦ, δὲν τοῦ ἐζήτησαν τίποτε, οὔτε ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ μάθουν κάτι χρήσιμον, ἀλλὰ τὸν ὕβριζαν καὶ τὸν κατεδίωκον.

Ὅταν λοιπὸν ἡ γυνὴ ἤκουσεν αὐτά, κοίτα μὲ πόσῃ ταπεινοφροσύνην ἀπαντᾷ· «Κύριε, οὔτε ὕδροδοχεῖον ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ εἶναι βαθύ. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἔχεις τὸ ζῶν ὕδωρ;». Ἦδη εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ταπεινὴν γνώμην οὕτως ὥστε νὰ μὴ θεωρῇ ὅτι εἶναι ἓνας ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους. Διότι δὲν τὸν ἀποκαλεῖ ἀπλῶς

πολλῶν εἶναι. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐνιαῦθα καλεῖ Κύριον, ἀλλὰ πολλὴν ἀπονέμουσα τὴν τιμὴν. "Οὐ γὰρ τιμῶσα ταῦτα ἔλεγεν, ἀπὸ τῶν ἐξῆς εἰρημένων δῆλον. Οὐ γὰρ κατεγέλασεν, οὐδὲ ἐκωμώδησεν, ἀλλὰ διηπόρει τέως. Εἰ δὲ μὴ εὐθέως 5 τὸ πᾶν ἐνενόησε, μὴ θαυμάσης· οὐδὲ γὰρ ὁ Νικόδημος. Τί γὰρ ἐκεῖνός φησι; «Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;»· καὶ πάλιν· «Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι, γέροντων ὄν;»· καὶ πάλιν· «Μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι;».

10 Αὕτη δὲ αἰδουσιμώτερον· «Κύριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;»· Ἄλλο πρὸς αὐτὴν ἔλεγεν, ἄλλο δὲ ὑπώπιεν ἐκείνη, οὐδὲν πλέον ἀκούουσα τῶν ρημάτων, οὐδὲ ἐννοῆσαι τέως τὴν ὑψηλὸν δυναμένη. Καίτοι γε ἐνῆν εἰπεῖν προπειῶς φθεγγόμενήν, ὅτι εἰ εἶχες τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, οὐκ ἂν ἤτησας παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ σαιτῶ παρέσχες ἂν προτέρω· νῦν δὲ κομπάζεις. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλὰ μετ' ἐπιεικείας ἀποκρίνεται πολλῆς καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ μετὰ ταῦτα. Καὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ φησι· «Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν αἰτεῖς παρ' ἐμοῦ πιεῖν;»· Καὶ 20 οὐκ εἶπεν, ἅτε πρὸς ἀλλόφυλον, καὶ ἐχθρὸν διαλεγομένην· Μὴ μοι γένοιτό σοι μεταδοῦναι ἀνθρώπῳ πολεμίῳ καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἠλλοτριωμένῳ. Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἀκούσασα μεγάλα λέγοντις, ἐφ' ᾧ μάλιστα δάκνονται οἱ ἐχθροί, οὐ κατεγέλασεν, οὐδὲ διέσυσεν· ἀλλὰ τί φησι; «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;».

Ἐορᾶς πῶς εἰσωθεῖ ἑαυτὴν εἰς τὴν εὐγένειαν τὴν Ἰουδαϊκὴν; Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐκεῖνος τούτῳ ἐκέχρητο 30 τὸ τῷ ὕδατι καὶ πλέον ἔσχεν οὐδὲν δοῦναι. Ταῦτα δὲ ἔλεγε,

Κύριον, ἀλλὰ τοῦ ἀποδίδει μεγάλην τιμὴν. Ὅτι μάλιστα ἔλεγεν αὐτά, διὰ νὰ τὸν τιμήσῃ, εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὰ ἐξῆς: Δὲν ἐγέλασε δηλαδὴ μὲ τὰ λόγια του, οὔτε τὸν διεκωμώδησεν, ἀλλ' εἶχε μερικὰς ἀμφιβολίας. Καὶ ἐὰν δὲν ἐκατάλαβεν ἀμέσως τὸ πᾶν, μὴ ἀπορήσῃς. Διότι οὔτε καὶ ὁ Νικόδημος εἶχε καταλάβει. Διότι, τί εἶχεν εἰπεῖ ἐκεῖνος; «Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν αὐτά;». Καὶ ἐν συνεχείᾳ· «Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ξαναγεννηθῇ ἓνας ἄνθρωπος, ποὺ εἶναι ἤδη γέρων;». Καὶ ἐν συνεχείᾳ· «Μήπως ἡμπορεῖ διὰ δευτέραν φοράν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του καὶ νὰ γεννηθῇ;».

Ἄλλ' ἡ Σαμαρεῖτις ἐρωτᾷ μὲ μεγαλύτερον σεβασμόν· «Κύριε, οὔτε ὑδροδοχεῖον ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ εἶναι βαθύ. Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν ἔχεις τὸ ζῶν ὕδωρ;». Ἄλλο ἔλεγεν ὁ Χριστὸς εἰς αὐτήν, ἄλλο καταλάβαινε αὐτή, χωρὶς νὰ προσέχῃ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ λόγια καὶ χωρὶς νὰ ἡμπορῇ νὰ ἐννοήσῃ μέχρι τινὸς κάτι τὸ ὑψηλόν. Καὶ ὅμως θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἀπαντήσῃ μὲ αὐθάδειαν· Ἐὰν εἶχες τὸ ζῶν ὕδωρ, δὲν θὰ ἐζήτηις ἀπὸ ἐμέ, ἀλλὰ θὰ τὸ ἔδιδες πρῶτα εἰς τὸν ἑαυτὸν σου. Τώρα ὅμως καυχᾶσαι. Δὲν εἶπεν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἔπειτα ἀπαντᾷ μὲ μεγάλην μετριοπάθειαν. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν εἶπε· «Πῶς ἐσύ, ποὺ εἶσαι Ἰουδαῖος, ζητεῖς νὰ πιῇς ἀπὸ ἐμέ;». Καὶ δὲν εἶπεν, ἐπειδὴ συνωμίλει μὲ ἀλλόφυλον καὶ ἐχθρόν· Εἶθε νὰ μὴ ἡμπορέσω νὰ δώσω εἰς ἐσέ, ποὺ εἶσαι ἐχθρὸς καὶ ξένος εἰς τὴν φυλὴν μου. Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, ὅταν ἤκουσε νὰ λέγῃ μεγάλα λόγια, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἐχθροὶ ἐξοργίζονται πολὺ, δὲν ἐγέλασεν, οὔτε ἐκάγχασεν. Ἄλλὰ τί εἶπε; «Μήπως ἐσύ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας Ἰακώβ, ποὺ μᾶς ἔδωσε τὸ φρέαρ καὶ ἤπιε ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος καὶ τὰ παιδιά του καὶ τὰ ζῶα του;».

Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον θέλει νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἰουδαϊκὴν καταγωγὴν; Αὐτὸ δὲ ποὺ εἶπε, σημαίνει· Ἐκεῖνος εἶχε χρησιμοποίησεν αὐτὸ τὸ ὕδωρ καὶ δὲν εἶχε πλέον

δεικνῦσα πῶς ἐκ πρώτης ἀποκρίσεως ἐδέξατο νόημα μέγα καὶ ὑψηλόν. Τὸ γάρ, «Αὐτὸς ἔπιεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ», οὐδὲν ἄλλο αἰνιτισμένης ἐσίν, ἀλλ' ἢ ὅτι ἔοχε μὲν ἔννοιαν μείζονος ὕδατος, οὐχ εὐ-
 5 ρισκε δὲ αὐτό, οὐδὲ ἤδει σαφῶς. Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερον εἶπω, ὃ θούλειαι εἰπεῖν, τοῦτό ἐστιν· Οὐκ ἔχεις εἰπεῖν, φησίν, ὅτι Ἰακώβ μὲν ἡμῖν ταύτην ἔδωκε τὴν πηγὴν, ἐτέρα δὲ αὐτὸς ἐχρήσατο· καὶ γὰρ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς ἔπιον, οὐκ ἂν πiónτες, εἴ γε βελτίονα εἶχεν ἐτέρα.
 10 πὸ ταύτης μὲν οὖν οὐδὲ αὐτὸς δυνήσῃ δοῦναι, ἐτέραν δὲ βελτίονα οὐκ ἔστι σε ἔχειν, εἰ μὴ καὶ τοῦ Ἰακώβ ὁμολογεῖς μείζονα εἶναι σαυτόν. Πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ ὃ ἐπαγγέλλῃ δώσειν ἡμῖν.

Ἄλλ' οὐχὶ Ἰουδαῖοι οὕτω προσηνῶς αὐτῷ διαλέγονται,
 15 καίτοι καὶ αὐτοῖς περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως διελέχθη, τοῦ τοιοῦτου μνημονεύσας ὕδατος· ἀλλ' οὐδὲν ἐκέρδαναν. Ὅτε δὲ τοῦ Ἀβραάμ ἐμνημόνευσε καὶ λίθοις βάλλειν αὐτὸν ἐπεχείρουν. Ἄλλ' οὐχ ἢ γυνὴ τοῦτον αὐτῷ τὸν τρόπον προσφέρεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπεικειᾶς ἐν μέσῳ καύματι
 20 καὶ ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ καὶ λέγει καὶ ἀκούει πάντα μετὰ μακροθυμίας πολλῆς καὶ οὐδὲν ἐννοεῖ τι τοιοῦτον οἶον εἰκὸς Ἰουδαίους εἰπεῖν, ὅτι Μαίνεται καὶ ἐξέστηκεν οὗτος, προσέδησέ με πηγῇ καὶ φρέατι, παρέχων μὲν οὐδέν, φουσῶν δὲ τοῖς ρήμασιν· ἀλλὰ καρτερεῖ καὶ προσεδρεύει, ἕως ἂν εὖρη
 25 τὸ ζητούμενον.

5. Εἰ δὲ γυνὴ Σαμαρεῖτις ισοαύτην ποιεῖται σπουδὴν ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν τι χρήσιμον, καὶ παραμένει τῷ Χριστῷ, καίτοι γε ἀγνοοῦσα αὐτόν· τίνας ἡμεῖς τευξόμεθα συγγνώ-

τίποτε νὰ δώσῃ. Τὰ ἔλεγε δὲ αὐτὰ διὰ ν' ἀποδείξῃ πῶς ἀπὸ τὴν πρώτην ἀπάντησιν εἶχε ἀντιληφθῆ κάτι τὸ σπουδαῖον καὶ ὑψηλόν. Διότι μὲ τὰ λόγια της, «ἤπιε ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ τὰ ζῶα του», δὲν ὑπαινίσσεται ἄλλο τι, παρὰ ὅτι εἶχε μὲν εἰς τὸν νοῦν της ἄλλο ἐξαιρετικότερον ὕδωρ, ἀλλὰ δὲν τὸ εὔρισκεν, οὔτε τὸ ἐγνώριζε καλά. Διὰ νὰ ὁμιλήσω σαφέστερον, ἐκεῖνο πού θέλει νὰ εἰπῆ, εἶναι τὸ ἐξῆς: Δὲν ἤμπορεῖς νὰ ἰσχυρισθῆς, ὅτι ὁ Ἰακώβ ἔδωσε μὲν εἰς ἡμᾶς τὴν πηγὴν, αὐτὸς ὅμως ἐχρησιμοποῖει ἄλλην. Διότι τόσον αὐτός, ὅσον καὶ τὰ παιδιὰ του ἀπὸ αὐτὴν ἔπιναν καὶ δὲν θὰ ἔπιναν, ἂν εἶχεν ἄλλην καλύτεραν. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν οὔτε ἐσὺ ὁ ἴδιος ἤμπορεῖς νὰ δώσης, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃς ἄλλην καλύτεραν, παρ' ὄλον ὅτι ὁμολογεῖς, ὅτι εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἰακώβ. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἔχεις τὸ ὕδωρ, πού ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσης;

Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐχρησιμοποίησαν τὴν αὐτὴν ἠπιότητα, ἂν καὶ ὠμίλησε πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ ἔκαμε μνεΐαν διὰ τὸ αὐτὸ ὕδωρ. Ἀλλὰ δὲν ἀπεκόμισαν καμμίαν ὠφέλειαν. Ὅταν δὲ ὑπενθύμισε τὸν Ἀβραάμ, ἐπεχείρησαν νὰ τὸν λιθοβολήσουν. Ἄλλ' ἡ Σαμαρεῖτις δὲν συμπεριεφέρθη μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ πολὺ ἤπια καὶ μέσα εἰς τὸν καύσωνα καὶ ἐνῶ ἦτο μεσημέρι, λέγει καὶ ἀκούει τὰ πάντα μὲ μεγάλην ὑπομονήν, ὅτι σκέπτεται κάτι παρόμοιον μὲ ἐκεῖνο πού εἶχαν εἰπεῖ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δηλαδὴ οὔτος εἶναι τρελλὸς καὶ ἔχει χάσει τὰ λογικά του καὶ μὲ ἔξαπατᾷ μὲ πηγὴν καὶ φρέαρ, χωρὶς μὲν νὰ μοῦ παρέχῃ τίποτε, ἀλλὰ ὁμιλῶν μὲ φουσκωμένα λόγια. Ἀλλὰ κάμνει ὑπομονὴν καὶ ἀκούει μὲ προσοχήν, ἕως ὅτου ἀνακαλύψῃ, αὐτὸ πού ζητεῖ.

5. Ἐὰν δὲ ἡ Σαμαρεῖτις δεικνύῃ τόσην προθυμίαν διὰ νὰ μάθῃ κάτι χρήσιμον καὶ πιστεύει εἰς τὸν Χριστόν, ἂν καὶ δὲν τὸν γνωρίζει, ποίας συγχωρήσεως θὰ τύχωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ γνωρίζομεν αὐτὸν καὶ ἂν καὶ δὲν

μης, οἱ καὶ εἰδότες αὐτὸν καὶ μήτε ὄντες παρὰ φρέαρ, μήτε ἐν ἐρημίᾳ, μήτε ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, μήτε ἀκτῖνος καιούσης, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἕω καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ὄροφον σκιᾶς ἀπολαύοντες καὶ εὐψυχίας καὶ μὴ καρτεροῦντες ἀκοῦσαί τι τῶν λεγομένων, 5 ἀλλ' ἀποκναίοντες; Ἄλλ' οὐκ ἐκείνη τοιαύτη, ἀλλ' οὕτω κατέχεται τοῖς λεγομένοις, ὡς καὶ ἐτέρους καλέσαι. Ἰουδαῖοι δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐκάλουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλομένους προσελθεῖν ἐκώλουν καὶ ἐνεπόδιζον· διὸ καὶ ἔλεγον «Μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν; Ἄλλ' ὄχλος 10 οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοί εἰσι».

Μιμησώμεθα τοίνυν τὴν Σαμαρεῖτιν· διαλεχθῶμεν τῷ Χριστῷ. Καὶ γὰρ καὶ νῦν μέσος ἡμῶν ἔστηκε, καὶ διὰ τῶν προφητῶν καὶ διὰ τῶν μαθητῶν ἡμῖν φθεγγόμενος. Ἀκούσωμεν οὖν καὶ πεισθῶμεν. Μέχρι τίνος ζῶμεν εἰκῆ καὶ 15 μάτην; Τὸ γὰρ μὴ τὰ δοκοῦντα τῷ Θεῷ ποιεῖν, εἰκῆ ζῆν ἔστι· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κακῷ. Ὅτι γὰρ τὸν δοθέντα ἡμῖν χρόνον ἀναλώσωμεν εἰς οὐδὲν δέον, ἀπελευσώμεθα δίκην δώσοντες τὴν ἐσχάτην τῆς ἀκαίρου δαπάνης. Οὐ γὰρ δήπου ὁ μὲν χρήματα ἐμπορεύσασθαι λα- 20 βῶν, εἶτα καταφαγῶν, λόγον ἀπαιτηθήσεται παρὰ τοῦ πιστεύσαντος· ὁ δὲ ζῶν τοιαύτην δαπανήσας μάτην, οὐ δώσει δίκην. Οὐ διὰ τοῦτο ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἤγαγεν εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ ψυχὴν ἐνέπνευσεν, ἵνα τῷ παρόντι χρῴσώμεθα μόνον, ἀλλ' ἵνα πάντα πρὸς τὴν μέλλουσαν πραγματευσώμεθα 25 ζώην.

Τὰ γὰρ ἄλογα μόνα τῷ παρόντι χρήσιμα βίῳ· ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦτο ψυχὴν ἀθάνατον ἔχομεν, ἵνα πρὸς τὴν ἐκείνης τῆς ζωῆς παρασκευῆν πάντα πράξωμεν. Ἴππων μὲν γὰρ

εὐρισκόμεθα πλησίον τοῦ φρέατος, οὔτε εἰς τὴν ἐρημίαν, οὔτε κατὰ τὴν μεσημβρίαν, οὔτε κάτω ἀπὸ τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν αὐγὴν καὶ τὴν ἀπολαυστικὴν προστασίαν τῆς σκιᾶς καὶ τῆς δροσιᾶς, ἐν τούτοις δὲν ἔχομεν τὴν ὑπομονὴν ν' ἀκούσωμεν τὰ λόγια του, ἀλλὰ ἡσυχάζομεν ἐν ἀπραξίᾳ; Ἄλλ' ἡ Σαμαρεῖτις δὲν συμπεριεφέρθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ τόσον πολὺ προσέχει εἰς τὰ λόγια του, ὥστε ἐκάλεσε καὶ ἄλλους. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἐκάλουν, ἀλλὰ παρεκώλυον καὶ ἠμπόδιζαν ἐκείνους πού ἤθελαν νὰ προσέλθουν. Δι' αὐτὸ ἔλεγαν· «Μήπως κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν; Ὅσον δι' αὐτὸν τὸν ὄχλον, πού δὲν γνωρίζει τὸν νόμον, εἶναι καταραμένος»¹⁸.

Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν τὴν Σαμαρεῖτιν καὶ ἄς συνομιλήσωμεν μὲ τὸν Χριστόν. Διότι ἤδη ἔχει σταθῆ εἰς τὸ μέσον ἡμῶν καὶ ὁμιλεῖ πρὸς ἡμᾶς διὰ τῶν προφητῶν καὶ τῶν μαθητῶν. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ ἄς πιστεύσωμεν. Μέχρι πότε θὰ ζῶμεν ματαίως καὶ ἀνωφελῶς; Διότι, ὅταν δὲν κάμνωμεν ὅσα ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, δὲν σημαίνει ὅτι ζῶμεν ἀνωφελῶς; Καὶ μᾶλλον δὲν ζῶμεν μόνον ἀνωφελῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ζημίᾳ. Διότι, ὅταν σπαταλήσωμεν τὸν χρόνον πού μᾶς ἐδόθη ἀνωφελῶς, θὰ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ διὰ νὰ τιμωρηθῶμεν αὐστηρῶς διὰ τὴν ἄσκοπον σπατάλην. Διότι, ὅταν λάβῃ κανεῖς χρήματα διὰ νὰ ἐμπορευθῆ, τὰ ἐσπατάλησε καὶ τὰ ἔφαγε, θὰ δώσῃ λόγον εἰς ἐκεῖνον, πού τοῦ τὰ ἐνεπιστεύθη. Ἐκεῖνος δὲ πού ἐσπατάλησε τὴν ζωὴν ἀσκόπως, δὲν θ' ἀποφύγῃ τὴν τιμωρίαν. Διότι ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, οὔτε μᾶς ἐνεφύσησε ψυχὴν, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσωμεν μόνον εἰς τὸ παρόν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ πραγματευθῶμεν ὅλα διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Διότι μόνον τὰ ἄλογα ζῶα εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἡμεῖς ὅμως δι' αὐτὸ ἔχομεν ἀθάνατον ψυχὴν, διὰ νὰ κάμνωμεν ὅλα ἐκεῖνα πού ἀποβλέπουν εἰς προ-

καὶ ὄνων καὶ βοῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων βοσκημά-
 των ἂν ἐρωτήσῃ τις τὴν χρείαν, οὐδεμίαν ἄλλην ἐροῦμεν,
 ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ διακονίαν. Περὶ δὲ ἡμῶν οὐκ
 ἔστι τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλ' ἡ βελτίων κατὰστασις, ἡ μετὰ τὴν
 5 ἐντεῦθεν ἔστιν ἀποδημίαν καὶ δεῖ πάντα ποιεῖν, ἵνα ἐκεῖ
 λάμπωμεν, ἵνα μετὰ ἀγγέλων χορεύσωμεν, ἵνα τῷ βασιλεῖ
 παρασιτήκωμεν διαπαντός ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἀπεράντοις.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀθάνατος γέγονεν ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ
 σῶμα δὲ ἔσται ἀθάνατον, ἵνα τῶν ἀτελευτήτων ἀπολαύσω-
 10 μεν ἀγαθῶν. Ἄν δὲ τῇ γῆ προσηλωμένος ἦς τῶν οὐρανίων
 προκειμένων, ἐννόησον ὅση γίνεται ὕβρις εἰς τὸν δωρούμε-
 νον. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὰ ἄνω σοι προτείνει, σὺ δὲ οὐ πολὺν
 αὐτῶν ποιούμενος λόγον, τὴν γῆν ἀνταλλάσσει. Διὰ ταῦτα
 καὶ γέενναν ἠπέιλησεν, ἅτε καταφρονούμενος, ἵνα μάθῃς
 15 ἐντεῦθεν, ὅσων σαντὸν ἀποστειρεῖς καλῶν. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο
 πείραν λαβεῖν τῆς κολάσεως ἐκείνης, ἀλλ' εὐαρεσιήσαντας
 ἡμᾶς τῷ Χριστῷ, τῶν αἰωνίων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
 τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας
 20 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ετοιμασίαν διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἐάνθρωπος ἐρωτήσῃ κανεῖς, ποῖα εἶναι ἢ χρησιμότης τῶν ἵππων, τῶν ὄνων, τῶν βοδιῶν καὶ τῶν ἄλλων ζώων, θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη, ἀπὸ τὸ νὰ ὑπηρετοῦν τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῶμεν τὸ ἴδιο καὶ δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι ἢ καλυτέρα κατάστασις εἶναι ἢ ἀναχώρησις μας ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἐπομένως πρέπει νὰ κάμνωμεν τὰ πάντα, διὰ νὰ εἴμεθα ἐκεῖ λαμπρότεροι, διὰ νὰ ἀνήκωμεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀγγέλων, διὰ νὰ εὐρισκώμεθα πλησίον τοῦ Βασιλέως διαρκῶς εἰς τοὺς ἀπεριορίστους αἰῶνας.

Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἀθάνατος, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα θὰ εἶναι ἀθάνατον, διὰ ν' ἀπολαύωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ. Ἐάνθρωπος εἴσαι προσκολλημένος εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ σοῦ προτείνεται ὁ οὐρανός, σκέψου πόσῃν ἀγνωμοσύνην προσφέρεις εἰς τὸν δωρητὴν. Διότι ἐκεῖνος μὲν σοῦ προσφέρει τὰ ἐπάνω, ἐσὺ ὅμως τὰ ἀνταλλάσσεις μὲ τὴν γῆν, ἐπειδὴ δὲν προτιμᾷς ἐκεῖνα. Δι' αὐτὸ καὶ ἠπείλησε μὲ τὴν γέενναν, σὲ πὺ τὸν περιφρονεῖς, διὰ νὰ μάθῃς, ἀπὸ πόσα ἀγαθὰ σὲ ἀποστερεῖ. Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ γνωρίσωμεν ποτὲ ἐκείνην τὴν κόλασιν, ἀλλὰ ἀφοῦ παρακαλέσωμεν τὸν Χριστόν, εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἢ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος
5 οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος, ἀλλομένη εἰς ζωὴν αἰώνιον».

1. Τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἢ Γραφὴ ποτὲ μὲν πῦρ, ποτὲ δὲ ὕδωρ καλεῖ, δεικνῦσα ὅτι οὐκ οὐσίας ἐστὶ ταῦτα
10 παρασιατικά τὰ ὀνόματα ἀλλ' ἐνεργείας. Οὐδὲ γὰρ ἐκ διαφόρων συνέστηκεν οὐσιῶν τὸ Πνεῦμα, ἀόρατόν τε καὶ μονοειδὲς ὄν. Τὸ μὲν οὖν ὁ Ἰωάννης δηλεῖ, οὕτω λέγων· «Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ», τὸ δὲ ὁ Χριστός, «Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρέσουσιν ὕδατος ζῶν-
15 τος. Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, φησί, «οὗ ἔμελλον λαμβάνειν».

Οὕτω καὶ τῇ γυναικὶ διαλεγόμενος, ὕδωρ καλεῖ τὸ Πνεῦμα· «Ὅς γὰρ ἂν πῖνῃ ἀπὸ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». Οὕτω δὲ τὸ Πνεῦμα
20 καλεῖ, διὰ μὲν τῆς τοῦ πυρὸς προσηγορίας, τὸ διεγρηγομένον καὶ θερμὸν τῆς χάριτος καὶ δαπανητικὸν ἁμαρτημάτων αἰνιτιόμενος, διὰ δὲ τῆς τοῦ ὕδατος τὸν τε καθαρὸν τὸν ἐξ αὐτοῦ καὶ τὴν πολὺν παραψυχὴν ταῖς ὑποδεχομέναις αὐτὸ
25 διανοίαις ἐμφῆναι. Εἰκότως. Ὡσπερ γὰρ τινα παράδεισον παντοίοις δένδροις κομῶντα καρποφόροις τε καὶ ἀειθαλέσιν, οὕτω τὴν πρόθυμον κατασκευάζει ψυχὴν, οὔτε ἀθυμίας, οὔτε σατανικῆς συγχωροῦσα ἐπιβουλῆς αἰσθῆσαι, ἅτε ραδίως σθενῦσα τοῦ Πονηροῦ πάντα τὰ πεπυρωμένα βέλη.

Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ Χριστοῦ τὴν σοφίαν, πῶς ἠρέμα
30 ἀνάγει τὸ γύναιον. Οὐ γὰρ ἐκ πρώτης εἶπεν· «Εἰ ἤδεις τίς

1. Ἰω. 4, 13-15.

2. Ματθ. 3, 11.

3. Ἰω. 7, 38-39.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ΄.

Ἰω. 4,13 - 20

«Ὁ Ἰησοῦς τῆς ἀπεκρίθη· «Ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ αὐτό, θὰ διψᾷ καὶ πάλιν. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ποὺ θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ποὺ θὰ τοῦ δώσω, θὰ γίνῃ ἐσωτερικὴ πηγὴ ὕδατος, ποὺ θ' ἀναβρῦν εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹.

1. Τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ Γραφὴ ἄλλοτε μὲν ὀνομάζει πῦρ, ἄλλοτε δὲ ὕδωρ, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτὰ δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἔχει ἀποτελεσθῆ ἀπὸ διαφόρους οὐσίας, ἐπειδὴ εἶναι ἀόρατον καὶ μονοειδές. Ἄλλο βεβαίως θέλει νὰ εἰπῇ ὁ Ἰωάννης ὅταν λέγῃ· «Αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσῃ μὲ Πνεῦμα ἅγιον καὶ μὲ πῦρ»² καὶ ἄλλο ὁ Χριστός· «Θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ποταμοῦ ζῶντος ὕδατος. Αὐτὸ τὸ εἶπε διὰ τὸ Πνεῦμα ποὺ θὰ ἔπαιρναν»³.

Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ὁμιλῇ μὲ τὴν γυναῖκα, ὀνομάζει ὕδωρ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. «Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ποὺ θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀνομάζει τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὑπαινισσόμενος μὲ τὴν λέξιν πῦρ τὴν δύναμιν καὶ τὴν θερμότητα τῆς χάριτος καὶ μὲ τὴν λέξιν ὕδωρ θέλων νὰ δείξῃ τὸν ἐξ αὐτοῦ καθαρὸν καὶ τὴν μεγάλην ἀναψυχὴν τῶν ψυχῶν ποὺ τὸ λαμβάνουν. Καὶ δικαίως. Διότι, ὅπως ἕνας κήπος, ποὺ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ διάφορα δένδρα καρποφόρα καὶ ἀειθαλῆ, ἔτσι τὸ ἅγιον Πνεῦμα στολίζει τὴν ψυχὴν μὲ ἐτοιμότητα, διὰ νὰ μὴ ἀφήνῃ νὰ αἰσθάνεται οὔτε λύπην, οὔτε σατανικὴν ἐπιβουλήν, ἐπειδὴ κατασβῆναι εὐκόλᾳ τὰ πυρακτωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ.

Σὺ δὲ κοίταξε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σοφίαν τοῦ Χριστοῦ, μὲ πόσῃν δηλαδὴ ἡρεμίαν προκαλεῖ τὴν προσοχὴν τῆς γυναίκος. Διότι δὲν εἶπεν εἰς αὐτὴν ἀμέσως «Ἐὰν ἤξευρες,

ἦν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πιεῖν»· ἀλλ' ὅτε αὐτῇ ἀφορμὴν παρέσχεν Ἰουδαῖον αὐτὸν καλέσαι καὶ ὑπὸ ἔγκλημα ἤγαγεν, ἀποκρουόμενος τὴν κατηγορίαν, τότε τοῦτο λέγει. Εἰπὼν δέ, «Εἰ ἤδεις τίς ἦν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας 5 αὐτόν»· καὶ ἀναγκάσας τῷ μεγάλα ἐπαγγείλασθαι μνησθῆναι τοῦ παιριάρχου, οὕτω δίδωσι διαβλέπειν τῇ γυναικί. Εἶτα ἀντεπαγαγούσης ἐκείνης, «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ;», οὐκ εἶπεν, Ναί, μείζων εἰμί· ἔδοξε γὰρ ἂν κομπάζειν μόνον, τῆς ἀποδείξεως μηδέπω φαινομένης δι' 10 ὧν δέ λέγει, τοῦτο κατασκευάζει.

Καὶ γὰρ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, Δώσω σοι ὕδωρ· ἀλλὰ πρό-
τερον ἀνελὼν τὸ τοῦ Ἰακώβ, τότε ἐπαίρει τὸ ἑαυτοῦ, ἀπὸ
τῆς τῶν διδομένων φύσεως, τὸ μέσον τῶν προσώπων, ὅσον
καὶ τὸ διάφορον τῶν διδόντων, παρασιῆσαι βουλόμενος καὶ
15 τὴν ὑπεροχὴν τὴν πρὸς τὸν παιριάρχη. Εἰ γὰρ θαυμάζεις,
φησί, τὸν Ἰακώβ, ὅτι τοῦτο ἔδωκε τὸ ὕδωρ, ἂν πολὺ τούτου
βέλτιον δῶ σοι, τί ἐρεῖς; Προλαβοῦσα μείζονα ὠμολόγη-
σας εἶναί με τοῦ Ἰακώβ, τῷ ἀνθυπενεγκεῖν καὶ εἰπεῖν,
«Μὴ μείζων εἶ σὺ τοῦ Ἰακώβ», ὅτι ἐπαγγέλλη βέλτιον ὕδωρ
20 διδόναι; ἂν λάβῃς ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ, πάντως ὁμολογήσεις μεί-
ζονα εἶναί με.

Ὅρᾳς κρίσιν ἀδέκαστον τῆς γυναικός, ἀπὸ τῶν πραγμά-
των ψηφισομένης καὶ τῷ παιριάρχη καὶ τῷ Χριστῷ; Ἄλλ'
οὐκ Ἰουδαῖοι οὕτως· ἀλλὰ καὶ δαίμονας ὁρῶντες ἐκβάλλον-
25 τα αὐτόν, οὐ μόνον τοῦ παιριάρχου οὐκ ἔλεγον μείζονα, ἀλλὰ
καὶ δαιμονῶντα ἐκάλουν. Ἡ δὲ γυνὴ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν-
τεῦθεν φέρει τὴν ψῆφον, ὅθεν ὁ Χριστὸς βούλει, ἀπὸ τῆς

ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού σοῦ λέγει, δῶσε μου νὰ πιῶ», ἀλλὰ ὅταν ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν νὰ τὸν ὀνομάσῃ καὶ νὰ τὸν κατηγορήσῃ ὡς Ἰουδαῖον, τότε μόνον εἶπεν αὐτὸ διὰ ν' ἀποκρούσῃ τὴν κατηγορίαν. Ἄφοῦ δὲ εἶπεν, «Ἐὰν ἤξευρες ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού σοῦ λέγει Ἐῶσε μου νὰ πιῶ' σὺ θὰ ἐζήτηεις ἀπὸ αὐτὸν» καὶ ἠνάγκασεν αὐτὴν μὲ τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν Πατριάρχην, τότε ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς τῆς γυναικός. Καὶ ὅταν ἐκείνη ἀνταπήντησε, «Μήπως σὺ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας Ἰακώβ», δὲν εἶπεν, Ναί, εἶμαι μεγαλύτερος, διότι θὰ ἐφαίνετο ὅτι κομπορρημονεῖ, ἀφοῦ δὲν εἶχεν ἀκόμη δοθῆ ἢ περὶ τούτου ἀπόδειξις. Ἀλλὰ μὲ ὅσα λέγει, αὐτὸ προετοιμάζει.

Διότι εἰς τὴν Σαμαρεῖτιν δὲν εἶπεν ἀπλῶς, Θὰ σοῦ δώσω ὕδωρ, ἀλλ' ἀφοῦ ἀνεσκεύασε πρῶτα, ὅτι ἐκείνη εἶπεν διὰ τὸν Ἰακώβ, ἔπειτα ἐξαίρει τὸν ἑαυτὸν του, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῶν διδομένων δώρων τὴν ἀπόστασιν πού ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν προσώπων, καθὼς καὶ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν χορηγούντων τὰ δῶρα καὶ ἐπὶ πλέον τὴν ὑπεροχὴν του ἔναντι τοῦ πατριάρχου. Διότι, λέγει, ἂν θαυμάζῃς τὸν Ἰακώβ, διότι ἔδωσεν αὐτὸ τὸ ὕδωρ, τί θὰ εἰπῆς, ἂν σοῦ δώσω πολὺ καλύτερον ἀπὸ αὐτό; Διότι προηγουμένως ὠμολόγησες, ὅτι εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἰακώβ, ὅταν ἀνεγνώρισες τοῦτο καὶ εἶπες· «Μήπως σὺ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας Ἰακώβ;», διότι ὑπόσχεσαι νὰ δώσης καλύτερον ὕδωρ; Ἄν λάβῃς ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ, θὰ ὁμολογήσῃς ὅπωςδήποτε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἀνώτερος.

Βλέπεις τὴν ἀδέκαστον κρίσιν τῆς γυναικός, ἢ ὁποῖα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα λέγει τὴν γνώμην της περὶ τοῦ πατριάρχου καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ; Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως δὲν ἔκαμαν τὸ ἴδιο, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔβλεπαν ὅτι αὐτὸς ἐκβάλλει δαιμόνια, ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐθεώρουν ἀνώτερον τοῦ πατριάρχου, ἀλλὰ τὸν ἀπεκάλουν καὶ δαιμονισμένον. Ἄλλ' ἢ Σαμαρεῖτις δὲν κάμνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ στηρίζει τὴν γνώμην

τῶν ἔργων ἀποδείξεως. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐντεῦθεν δικάζεται, οὕτω λέγων· «Εἰ μὴ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύσατέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύσητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε». Οὕτω καὶ ἡ γυνὴ τῇ πίστει προσάγεται.

- 5 Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀκούσας, «Μὴ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ;», τὸν Ἰακώβ ἀφείς, περὶ τοῦ ὕδατος διαλέγεται λέγων· «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν»· καὶ τὴν σύγκρισιν οὐκ ἀπὸ κατηγορίας, ἀλλ' ἐξ ὑπεροχῆς ποιεῖται.
- 10 Οὐ γὰρ λέγει, ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦτο οὐδὲν ἐστίν, οὐδ' ὅτι εὐτελὲς καὶ εὐκαταφρόνητον· ἀλλ' ὅπερ καὶ ἡ φύσις μαρτυρεῖ τοῦτο τίθησι· «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἦκουσεν ὕδωρ ζῶν ἡ γυνὴ
- 15 πρὸ τούτου, ἀλλ' οὐκ ἐνόησεν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ὕδωρ ζῶν τὸ ἀένναον καὶ διαπαντὸς ἀναβλύζον λέγεται, τῶν κρουναῶν οὐ διακοπτομένων, τοῦτο ἐνόμισεν ἡ γυνὴ λέγεσθαι. Διὰ δὲ τοῦτο σαφέστερον αὐτῇ λοιπὸν ὃ ἔλεγε καθιστὰς καὶ ἀπὸ συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν ποιούμενος ἐπήγαγε λέγων· «Ὅς δ'
- 20 ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». Διὰ τούτου, ὥσπερ ἔφη, δεικνὺς τὴν ὑπεροχὴν, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς εἰρημένων· τούτων γὰρ οὐδὲν ἔχει τὸ αἰσθητὸν ὕδωρ. Τίνα δὲ ἐστὶ τὰ ἐξῆς, «Γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»; Ὡσπερ γὰρ ὁ
- 25 πηγὴν ἔνδον ἔχων ἀποκειμένην, οὐκ ἂν ἀλοίη δίψη ποτέ, οὕτως οὐδὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο ἔχων.

Καὶ ἐπίστευσεν εὐθέως ἡ γυνή, πολὺ τοῦ Νικοδήμου συνειωτέρα φανεῖσα· οὐ συνειωτέρα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρειοτέρα. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ μυρίων τοιούτων ἀκούων, οὔτε

της ἐπὶ τῆς βάσεως πού θέλει ὁ Χριστός, δηλαδή, ἐπὶ τῆς ἀποδείξεως διὰ τῶν ἔργων. Διότι καὶ ὁ ἴδιος κρίνεται, ὅταν λέγῃ· «Ἐὰν δὲν κάμνω τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, μὴ μὲ πιστεύετε. Ἐὰν ὅμως τὰ κάνω, τότε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεύετε εἰς ἐμέ, πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα»⁴. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἡ Σαμαρεῖτις προσέρχεται εἰς τὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Χριστός ἤκουσε, «Μήπως εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας Ἰακώβ;», ἀφοῦ ἄφησε τὸν Ἰακώβ πάλιν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ὕδατος· «Ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ αὐτό, θὰ διψᾷ πάλιν» καὶ κάμνει τὴν σύγκρισιν ἐξ ὑπεροχῆς, ἀφοῦ ἄφησε τὴν κατηγορίαν.

Διότι δὲν λέγει, ὅτι αὐτὸ τὸ ὕδωρ δὲν ἀξίζει τίποτε, οὔτε ὅτι εἶναι ἀναξιόλογον καὶ εὐκαταφρόνητον, ἀλλ' ὑπόσχεται ἐκεῖνο πού μαρτυρεῖ ἡ ἰδία ἡ φύσις του· «Ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ αὐτό, θὰ διψᾷ πάλιν. Ἐκεῖνος ὅμως πού θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, πού θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ». Εἶχεν ἀκούσει ἤδη ἡ γυνὴ διὰ τὸ ζῶν ὕδωρ, ἀλλὰ δὲν ἐκατάλαβεν. Ἐπειδὴ δηλαδή λέγεται ζῶν ὕδωρ ἐκεῖνο πού δὲν στερεύει καὶ ἀναβλύζει συνεχῶς, χωρὶς νὰ διακόπτεται ἡ ἀνάβλυσις, αὐτὸ εἶχε φαντασθῆ ἡ γυνή, ὅτι ἐννοεῖ. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, διὰ νὰ κάμῃ σαφέστερον εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὸ πού ἔλεγε, προσέθεσεν· «Ἐκεῖνος ὅμως πού θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, πού θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ», δεικνύων, ὅπως εἶπα, τὴν ὑπεροχὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἐπόμενα. Διότι ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν ὕδωρ. Καὶ ποῖα εἶναι αὐτά; «Θὰ γίνῃ μία ἐσωτερικὴ πηγὴ ὕδατος, πού θ' ἀναβλύζῃ εἰς ζωὴν αἰώνιον». Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού ἔχει μίαν πηγὴν εἰς τὸ ἐσωτερικόν του δὲν θὰ διψᾷ ποτέ, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ ὕδωρ.

Καὶ ἐπίστευσεν ἀμέσως ἡ γυνὴ ἀποδειχθεῖσα πολὺ συνετωτέρα ἀπὸ τὸν Νικόδημον. Καὶ ὄχι μόνον συνετωτέρα, ἀλλὰ καὶ δυνατοτέρα. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἂν καὶ ἤκουε πάρα πολλά, οὔτε κανέναν ἄλλον προσεκάλεσεν, οὔτε ὁ ἴδιος

ἄλλον τινὰ ἐπὶ τοῦτο ἐκάλεσεν, οὔτε αὐτὸς ἐπαρρησιάσατο· αὕτη δὲ ἀποστολικά ἐπιδείκνυται πράγματα, πάντας εὐαγγελιζομένη καὶ καλοῦσα πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ πάλιν ὀλόκληρον ἔλκουσα ἔξω πρὸς αὐτόν. Κακείνος μὲν ἀκούσας, ἔλεγε· «Πῶς
 5 δύναται ταῦτα γενέσθαι;»· καὶ τοῦ Χριστοῦ θέντιος παράδειγμα σαφὲς τὸ τοῦ ἀνέμου, οὐδὲ οὕτω τὸν λόγον κατεδέξατο· ἡ γυνὴ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἠπόρει, ὕστερον δὲ οὐ μετὰ κατασκευῆς δεξαμένη τὸν λόγον, ἀλλ' ἐν ἀποφάσεως τάξει, ἐπὶ τὴν λῆψιν εὐθέως ἐπείγεται. Ἐπειδὴ γὰρ
 10 εἶπεν ὁ Χριστός· «Γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»· εὐθέως φησὶν ἡ γυνή· «Δὸς μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντιλεῖν».

2. Ὁρᾶς πῶς κατὰ μικρὸν πρὸς τὸ τῶν δογμάτων ὕψος ἀνάγεται; Πρῶτον ἐνόμισεν αὐτὸν παράνομον εἶναί τινα Ἰουδαῖον· εἶτα ἐπειδὴ ταύτην ἀπεκρούσατο τὴν κατηγορίαν (ἔδει γὰρ μὴ εἶναι τὸ πρόσωπον ὑποπιον τὸ μέλλον τοιαῦτα αὐτὴν κατηχεῖν), ἀκούσασα ὕδωρ ζῶν, ἐνόμισε περὶ αἰσθητοῦ τοῦτο λέγεσθαι. Ὑστερον δὲ μαθοῦσα ὅτι πνευματικὰ ἦν τὰ λεγόμενα, ἐπίστευσεν μὲν ὅτι δύναται τὸ ὕδωρ ἀναιρεῖν
 20 τοῦ δίψους τὴν χρείαν, οὕτω δὲ τί ποτε τοῦτό ἐστιν ἦδει, ἀλλ' ἔτι διηπόρει, ἀνωτέρω μὲν τῶν αἰσθητῶν εἶναι νομίζουσα τὸ δὲ σαφὲς οὐκ ἐπισταμένη.

Ἐνταῦθα δὲ ἀκριθέστερον μὲν διαβλέψασα, οὐ μὴν τὸ πᾶν κατιδοῦσα («Δὸς γάρ μοι», φησί, «τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα
 25 μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντιλεῖν»), τέως προειτίμησεν αὐτὸν τοῦ Ἰακώβ. Οὐ δέομαι γὰρ ταύτης τῆς πηγῆς, ἐὰν λάβω παρὰ σοῦ τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο. Ὁρᾶς πῶς αὐτὸν προετίθει τοῦ πατριάρχου; Τοῦτο ψυχῆς εὐγνώμονος. Ἐδειξεν

ἀπέκτησεν ἐμπιστοσύνην. Αὐτὴ ὅμως ἀναλαμβάνει ἀποστολικὸν ἔργον, ἀναγγέλλουσα εἰς ὄλους τὴν εἶδησιν καὶ προσκαλοῦσα εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ παρασύρουσα ὀλόκληρον πόλιν ἔξω πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν Νικόδημος, ὅταν ἤκουσε τὸν Χριστόν, ἠρώτησε· «Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν αὐτά;». Καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς τοῦ ἔφερε τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνέμου, δὲν ἐδέχθη οὔτε τὸν λόγον. Μὲ τὴν γυναῖκα ὅμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιο, ἀλλ' αὐτὴ πρῶτα μὲν ἤρχισε ν' ἀπορῆ, ὕστερα δὲ ἀφοῦ ἐδέχθη τὸν λόγον ὅχι μὲ μεγάλην ἐπιφύλαξιν, ἀμέσως ὀδηγεῖται εἰς τὴν παραδοχὴν. Διότι, ὅταν εἶπεν ὁ Χριστὸς «Θὰ γίνῃ ἐσωτερικὴ πηγὴ ὕδατος, πού θ' ἀναβλύζῃ πάντοτε, ἡ γυνὴ ἀπήντησεν ἀμέσως· «Δῶσε μου αὐτὸ τὸ ὕδωρ, διὰ νὰ μὴ διψῶ, οὔτε νὰ ἔρχωμαι ἐδῶ νὰ ἀντλῶ».

2. Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀδηγεῖται εἰς τὸ ὕψος τῶν δογμάτων; Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐνόμισεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι κάποιος περαστικὸς Ἰουδαῖος. Ἔπειτα, ἀφοῦ ἀπέκρουσεν αὐτὴν τὴν κατηγορίαν (διότι τὸ πρόσωπον πού ἐπρόκειτο νὰ τὴν κατηχήσῃ εἰς ταῦτα ἔπρεπε νὰ μὴ προκαλῆ ὑποψίαν), ὅταν ἤκουσε περὶ ζῶντος ὕδατος, ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸ λέγεται περὶ τοῦ κοινοῦ ὕδατος. Ὅταν τέλος ἀντελήφθη, ὅτι αὐτὰ πού ἐλέγοντο ἦσαν πνευματικά, ἐπίστευσε μὲν ὅτι ἤμπορεῖ τὸ ὕδωρ νὰ ἐκδιώκῃ τὴν ἀνάγκην τῆς δίψης, ἀλλὰ δὲν εἶχε καταλάβει ἀκόμη, τί τέλος πάντων ἦτο αὐτό,, ἀλλ' ἀμφέβαλλεν ἀκόμη, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι αὐτὰ ἦσαν βεβαίως ἀνώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἤμποροῦν νὰ γίνουν κατανοητὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζε καλῶς, περὶ τίνος ἀκριβῶς ἐπρόκειτο.

Τώρα ὅμως ἐπειδὴ ἔβλεπε καλύτερα, ἀλλὰ δὲν κατενόει τὸ πᾶν (διότι εἶπε, «Δῶσε μου αὐτὸ τὸ ὕδωρ, διὰ νὰ μὴ διψῶ, οὔτε νὰ ἔρχωμαι ἐδῶ πρὸς ἀντλησιν»), ἤδη ἐπροτίμησεν αὐτόν ἀπὸ τὸν Ἰακώβ. Δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν πηγὴν, ἐὰν λάβω ἀπὸ ἐσὲ ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ. Βλέπεις κατὰ ποῖον τρόπον προτιμᾷ αὐτόν ἀπὸ τὸν πατριάρχην; Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς. Ἔδειξε πόσον

ἡλικίην εἶχε περὶ τοῦ Ἰακώβ δόξαν εἶδε τὸν βελτίονα, καὶ οὐ κατεσχέθη τῇ προλήψει. Οὔτε οὖν εὐκολος ἢ γυνὴ (οὐ γὰρ ἀπλῶς κατεδέξατο τὰ λεγόμενα· πῶς γὰρ ἢ μετὰ τσαύτης ἀκριθείας ἐκζητήσασα;), οὔτε ἀπειθῆς καὶ φιλό-
 5 ρεικος. Καὶ τοῦτο ἔδειξεν ἀπὸ τῆς αἰτήσεως. Καίτοι καὶ Ἰουδαίοις εἶπέ ποτε· «Ὅς ἂν φάγη ἐκ τῆς σαρκός μου, οὐ μὴ πεινάσει· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσει πώποτε». Ἄλλ' οὐ μόνον οὐκ ἐπίστευσαν, ἀλλὰ καὶ ἐσκανδαλίσθησαν. Ἡ γυνὴ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ παραμένει καὶ
 10 αἰτεῖ. Ἰουδαίοις μὲν οὖν ἔλεγεν, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσει»· τῇ δὲ γυναικὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ παχύτερον, «Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, οὐ μὴ διψήσει». Ἐπαγγελία γὰρ ἦν πνευματικῶν καὶ οὐχ ὀρωμένων πραγμάτων. Διὰ τοῦτο ἐπάρας αὐτῆς τὸν νοῦν ταῖς ὑποσχέσεσιν, ἔτι τοῖς αἰ-
 15 σθητοῖς ἐνδιατριβεὶ ρήμασι, διὰ τὸ μηδέπω δύνασθαι χωρῆσαι τῶν πνευματικῶν τὴν ἀκριθείαν. Εἰ γὰρ εἶπεν, ὅτι Ἐ-
 ἂν πιστεύσης εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσεις, οὐκ ἂν ἐνόησε τὸ εἰρημένον, οὐκ εἰδυῖα τίς ποτέ ἐστιν ὁ διαλεγόμενος, οὐδὲ περὶ ποίου δίψους ἔλεγεν.

20 Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐχὶ καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων τοῦτο ἐποίησεν; Ὅτι ἐκεῖνοι μὲν πολλὰ σημεῖα ἐωρακότιες ἦσαν· αὕτη δὲ σημεῖον μὲν εἶδεν οὐδέν, τῶν δὲ ρημάτων ἤκουσε πρώτον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν διὰ προφητείας ἀποκαλύπτει τὴν δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ καὶ οὐκ εὐθέως ἐπάγει τὸν ἔλεγχον·
 25 ἀλλὰ τί φησιν; «Ὑπαγε, φώνησόν σου τὸν ἄνδρα, καὶ ἔλθθῃ ὧδε. Ἡ δὲ φησιν· Οὐκ ἔχω ἄνδρα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Καλῶς εἶπες, ὅτι Ἄνδρα οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσ-
 χες καὶ νῦν, ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ. Τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφή-
 30 τῆς εἰ σὺ».

Βαβαί, πόση τῆς γυναικὸς ἢ φιλοσοφία! πῶς πράως τὸν ἔλεγχον δέχεται! Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλε, φησί; Διατί,

μεγάλην γνώμην εἶχε περὶ τοῦ Ἰακώβ, εἶδε τὸν καλύτερον ἀπὸ τὸν Ἰακώβ καὶ δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὴν πρώτην γνώμην της. Δὲν ἦτο ἡ Σαμαρεΐτις εὐπιστος (διότι δὲν ἐδέχθη ἄνευ κρίσεως τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἠρεύνησε μὲ τόσῃν ἀκρίβειαν), οὔτε ἄπιστος καὶ φιλόνεικος. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέδειξε μὲ τὴν αἴτησίν της. Καὶ ὅμως ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰπεῖ κάποτε εἰς τοὺς Ἰουδαίους: «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ φάγη ἀπὸ τὴν σάρκα μου δὲν θὰ πεινάσῃ καὶ ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμὲ δὲν θὰ διψάσῃ ποτέ»⁵. Καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐπίστευσαν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἐσκανδαλίσθησαν. Ἡ γυνὴ ὅμως δὲν ἔπαθε κάτι τέτοιο· παραμένει καὶ ζητεῖ. Καὶ εἰς τοὺς μὲν Ἰουδαίους ἔλεγεν, «Ὅποιος πιστεύει εἰς ἐμὲ, δὲν θὰ διψάσῃ», ἐνῶ εἰς τὴν γυναῖκα εἶπε κατὰ τρόπον ὀλιγώτερον λεπτόν, «Ἐκεῖνος ποὺ πίνει ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὕδωρ, δὲν θὰ διψάσῃ». Διότι ἦτο ὑπόσχεσις πνευματικῶν καὶ ὅχι ὀρατῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τὴν ἐπλήρωσε μὲ ἐλπίδας διὰ τῶν ὑποσχέσεων, ἐπιμένει ἀκόμη εἰς τὰ αἰσθητά, ἐπειδὴ ἐκείνη δὲν ἤμποροῦσε νὰ κατανοήσῃ μὲ ἀκρίβειαν τὰ πνευματικά. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν· Ἐὰν πιστεύσῃς εἰς ἐμὲ, δὲν θὰ διψήσῃς, δὲν θὰ ἐκαταλάβαιεν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε ποῖος ἦτο ὁ συνομιλητὴς της, οὔτε περὶ ποίας δίψης ὠμίλει.

Διατί ὅμως δὲν ὠμίλησε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους; Διότι ἐκεῖνοι μὲν εἶχον ἰδεῖ πολλὰ θαύματα, ἐνῶ αὐτὴ δὲν εἶδε κανὲν θαῦμα, ἀλλὰ πρῶτα ἤκουσε λόγια. Διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὴν τὴν δύναμίν του μὲ τὴν προφητείαν καὶ δὲν τὴν ἐλέγχει ἀμέσως. Ἄλλὰ τί λέγει; «Πήγαινε, φώναξε τὸν ἄνδρα σου καὶ ἔλα ἐδῶ. Αὐτὴ δὲ ἀποκρίνεται· Ἐὰν ἔχω ἄνδρα». Λέγει εἰς αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς· Καλὰ εἶπες, ὅτι δὲν ἔχεις ἄνδρα, διότι πέντε ἄνδρας ἐπῆρες καὶ τώρα ἐκεῖνος ποὺ ἔχεις, δὲν εἶναι ἄνδρας σου. Εἰς αὐτὸ εἶπες ἀλήθεια. Λέγει εἰς αὐτὸν ἡ γυνή· Κύριε, βλέπω, ὅτι σὺ εἶσαι προφήτης».

Ἀλήθεια, πόσο μεγάλη ἦτο ἡ σύνεσις τῆς γυναικός! Πόσον ἤσυχον δέχεται τὸν ἔλεγχον! Διατί, θὰ ἐρωτήσῃς,

εἶπέ μοι οὐχὶ καὶ Ἰουδαίους ἤλεγξε πολλάκις, καὶ τούτου
 μείζονα; Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον τὰ ἐν διανοίᾳ ἀπόρρητα εἰς μέ-
 σσον ἀγαγεῖν, καὶ πρᾶγμα γινόμενον λάθρα καιάδηλον ποι-
 εῖν. Τὸ μὲν γὰρ Θεοῦ μόνον ἐστί, καὶ οὐδεὶς ἕτερος οἶδει
 5 εἰ μὴ ὁ ἐν διανοίᾳ ἔχων· τὰ δέ, οἱ κοινωνοῦντες ἐπίστανται
 ἅπαντες. Ἄλλ' ὅμως ἐλεγχθέντες οὐ φέρουσι πρᾶως· ἀλλ'
 εἰπόντιος, «Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;», οὐ μόνον οὐ θαυμά-
 ζουσιν ὡς ἡ γυνή, ἀλλὰ καὶ λοιδοροῦσι καὶ ὑβρίζουσι. Καί-
 τοι γε ἐκεῖνοι μὲν καὶ ἀπὸ ἄλλων σημείων εἶχον τὴν ἀπό-
 10 δεῖξιν, αὕτη δὲ τοῦτο μόνον ἦν ἀκηκουῖα· ἀλλ' ὅμως οὐ μόνον
 οὐκ ἐθαύμασαν, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσαν λέγοντες, «Δαιμόνι-
 ον ἔχεις, τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;».

Αὕτη δὲ οὐ μόνον οὐχ ὑβρίζει, ἀλλὰ καὶ θαυμάζει καὶ
 ἐκπλήττεται, καὶ προφήτην εἶναι ὑπονοεῖ· καίτοι μειζόνως
 15 ἂν ὁ ἔλεγχος οὗτος τῆς γυναικὸς ἦψατο, ἢ ἐκείνων ἐκεῖ-
 νος. Τοῦτο μὲν γὰρ ταύτης μόνης ἀμάρτημα ἦν, ἐκεῖνο δὲ
 κοινόν. Οὐχ οὕτω δὲ ἐπὶ τοῖς κοινοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις
 δακνόμεθα. Κακεῖνοι μὲν μέγα ὄντιό τι κατορθοῦν, ἂν
 τὸν Χριστὸν ἀνέλωσι· τὸ δὲ τῆς γυναικὸς ὠμολόγητο παρὰ
 20 πᾶσι πονηρὸν εἶναι· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐδυσχέρανεν ἡ γυνή,
 ἀλλ' ἐξεπλάγη καὶ ἐθαύμαζεν.

Καὶ ἐπὶ τοῦ Ναθαναὴλ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησεν ὁ
 Χριστός. Οὐ γὰρ προηγουμένως τὴν προφητείαν εἰσήγαγεν,
 οὐδὲ εἶπεν, «Εἶδόν σε ὑπὸ τὴν συκῆν», ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος
 25 εἶπε, «Πόθεν με γινώσκεις», τότε τοῦτο ἐπήγαγεν. Ἐβού-
 λητο γὰρ καὶ τῶν προρρήσεων καὶ τῶν θαυμάτων τὰς ἀρ-
 χὰς παρ' αὐτῶν λαμβάνειν τῶν προσιόντων αὐτῷ, ὥστε καὶ
 οἰκειοῦσθαι τοῖς γινομένοις μᾶλλον αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ
 κενοδοξεῖν διαφυγεῖν ὑπόνοιαν. Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ.
 30 Τὸ μὲν γὰρ προηγουμένως ἐλέγξαι, ὅτι «Ἄνδρα οὐκ ἔχεις»,

δὲν ἀντέδρασε; Διατί; Μήπως καὶ τοὺς Ἰουδαίους δὲν ἤλεγξε πολλὰς φορὰς καὶ μάλιστα αὐστηρότερον; Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ν' ἀποκαλύπτῃ κανεὶς τὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς καὶ τὸ νὰ κάμνῃ φανερόν κάτι πού γίνεται κρυφά. Διότι τὸ πρῶτο μὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ μόνον καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν γνωρίζει, παρὰ μόνον ἐκεῖνος πού τὰ ἔχει εἰς τὴν ψυχὴν του. Τὸ δεύτερον ὅμως εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς οἰκείους. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν ἠνεύχοντο ἤσυχον τὸν ἔλεγον. Καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἠρώτησε, «Διατί ζητεῖτε νὰ μὲ σκοτώσετε», ὄχι μόνον δὲν θαυμάζουν, ὅπως ἡ γυνή, ἀλλὰ τὸν λοιδοροῦν καὶ τὸν ὑβρίζουν. Καὶ ὅμως οἱ μὲν Ἰουδαῖοι εἶχον ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἄλλα θαύματα, ἐνῶ ἡ Σαμαρεῖτις μόνον τοῦτο εἶχεν ἀκούσει. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ὄχι μόνον δὲν ἐθαύμασαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑβρίσαν λέγοντες· «Δαιμόνιον ἔχεις. Ποῖος ζητεῖ νὰ σὲ σκοτώσῃ;»⁶.

Ἡ Σαμαρεῖτις ὅμως ὄχι μόνον δὲν τὸν ὑβρίζει, ἀλλὰ θαυμάζει καὶ ἐκπλήσσεται καὶ ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι εἶναι προφήτης. Καὶ ὅμως ὀξύτερον ἤλεγξεν αὐτήν, παρὰ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι τοῦτο μόνον ἦτο τὸ ἀμάρτημα ἐκείνης, ἐνῶ ὅλων τῶν ἄλλων ἦτο κοινόν. Καὶ δὲν λυπούμεθα συνήθως διὰ τὰ κοινά, ἀλλὰ διὰ τὰ ἰδιαίτερα ἀμαρτήματα. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐνόμιζαν, ὅτι θὰ ἐπιτύχουν κάτι τὸ σπουδαῖον, ἂν φονεύσουν τὸν Χριστόν. Τῆς γυναικὸς ὅμως τὸ ἀμάρτημα ἦτο γνωστὸν εἰς ὅλους. Ἄλλ' αὐτὴ δὲν ἐστενοχωρήθη, ἀλλ' ἔδειξεν ἐκπληξιν καὶ θαυμασμόν.

Τὸ αὐτὸ ἔκαμεν ὁ Χριστὸς μὲ τὸν Ναθαναήλ. Διότι δὲν ἀνέφερε τὴν προφητείαν ἐνωρίτερον, οὔτε εἶπε, «Σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν», ἀλλ' ὅταν ἐκεῖνος ἠρώτησεν· «Ἀπὸ ποῦ μὲ γνωρίζεις», τότε τοῦ ἀπήντησε. Διότι ἤθελε νὰ κάμνῃ ἀρχὴν τῶν θαυμάτων καὶ τῶν προφητειῶν ἀπὸ ἐκείνους, πού προσήρχοντο εἰς αὐτόν, ὥστε καὶ νὰ συμπιλιώνωνται αὐτοὶ περισσότερο μὲ ὅσα ἐγίνοντο καὶ αὐτὸς νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ὑποψίαν τῆς κενοδοξίας. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Διότι ἐνόμιζεν ὅτι θὰ

ἔδóκει φορτικὸν εἶναι καὶ περιττὸν· τὸ δὲ παρ' αὐτῆς λαβόντα τὴν αἰτίαν, πάντα ταῦτα διορθοῦν, καὶ σφόδρα ἀκόλουθον ἦν καὶ τὴν ἀκούουσαν πρασιέραν εἰργάζετο.

Καὶ ποία ἀκολουθία, φησί, τὸ εἰπεῖν, «Ὑπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου»; Περὶ δωρεᾶς ἦν ὁ λόγος καὶ χάριτος ὑπερβαινούσης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἐπέκειτο ἡ γυνὴ ζητοῦσα λαβεῖν, καὶ λέγει «Φώνησόν σου τὸν ἄνδρα», ὡσάνεϊ ἐνδεικνύμενος ὅτι κάκεινον δεῖ κοινωνῆσαι τούτων. Ἡ δὲ σπεύδουσα λαβεῖν καὶ κρύπτουσα τὸ αἰσχρὸν τοῦ πράγματος καὶ οἰομένη πρὸς ἄνθρωπον διαλέγεσθαι, φησὶν, «Οὐκ ἔχω ἄνδρα». Ταῦτα ἀκούσας ὁ Χριστός, εὐκαιρῶς λοιπὸν ἐπάγει τὸν ἔλεγχον, ἀμφοτέρω μετὰ ἀκριβείας λέγων. Τούς τε γὰρ προτέρους ἠρίθμησεν ἅπαντας, καὶ τὸν νῦν κρυπτόμενον ἤλεγξε.

15 Τί οὖν ἡ γυνή; Οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐδὲ ἀφείσα ἔφυγεν, οὐδὲ ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἐνόμισεν εἶναι· ἀλλὰ θαυμάζει μᾶλλον αὐτὸν καὶ προσκαριτερεῖ πλέον· «Θεωρῶ γάρ», φησὶν, «ὅτι προφήτης εἶ σύ». Καὶ σκοπεῖ αὐτῆς τὴν σύνεσιν· Οὐδὲ ἐνιαῦθα εὐθέως ἐπέδραμεν, ἀλλ' ἔτι περιοκοπεῖται καὶ 20 θαυμάζει. Τὸ γάρ, «Θεωρῶ», τοῦτό ἐστι, Φαίνη μοι προφήτης εἶναι. Εἶτα ἐπειδὴ τοῦτο ὑπώπτευσεν, οὐδὲν βιωτικὸν αὐτὸν ἐρωτᾷ, οὐ περὶ σώματος ὑγιείας, οὐ περὶ χρημάτων, οὐ περὶ πλούτου, ἀλλὰ περὶ δογμάτων εὐθέως. Τί γάρ φησιν, «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν»; τοὺς 25 περὶ τὸν Ἀβραάμ λέγουσα· καὶ γὰρ ἐκεῖ φασὶ τὸν υἱὸν ἀνηρέχθαι· «Καὶ πῶς ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐσὶν ὁ τόπος, ὅπου χρὴ προσκυνεῖν;».

3. Εἶδες πῶς ὑψηλοτέρα τῆς διανοίας γέγονεν; Ἡ γὰρ ὑπὲρ τοῦ μὴ σκύλλεσθαι διὰ τὸ διψῆν μεριμνῶσα, καὶ ὑπὲρ

εἶναι ἐνοχλητικὸν καὶ δυσάρεστον, ἐὰν τὴν κατηγορεῖ ἀμέσως λέγων, «Δὲν ἔχεις ἄνδρα». Τὸ νὰ διορθώσῃ ὅμως πάντα ταῦτα, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν καὶ πολὺ εὐλογον ἦτο καὶ τὴν ἀκούουσαν ἔκαμνε πραοτέραν.

Καὶ ποία συμφωνία, θὰ ἐρωτήσῃς, ὑπάρχει μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Πήγαινε, φώναξε τὸν ἄνδρα σου;». Ἐπρόκειτο περὶ δωρεᾶς καὶ χάριτος, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἐστέκετο ἡ γυνὴ καὶ ἐπέμενε νὰ μάθῃ, ἐνῶ ἐκεῖνος τῆς εἶπε· «Φώναξε τὸν ἄνδρα σου», σὰν νὰ ἤθελε νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνος νὰ γίνῃ μέτοχος αὐτῶν. Ἐκείνη ὅμως ἐπειδὴ ἐπεθύμει νὰ μάθῃ καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κρύψῃ τὴν ἐντροπὴν τῆς καὶ ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι συζητεῖ μὲ ἄνθρωπον, ἀπαντᾷ· «Δὲν ἔχω ἄνδρα». Ὅταν ὁ Χριστὸς ἤκουσεν αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν, τὴν ἐλέγχει καταλλήλως, ἐξηγῶν ἀμφοτέρω με ἀκρίβειαν. Διότι ἀπηρίθμησεν ὅλους τοὺς προηγουμένους ἄνδρας καὶ ἀπεκάλυψε καὶ αὐτὸν ποὺ τώρα ἐκρύπτετο.

Τί ἔκαμεν ἡ γυνή; Δὲν ἐστενοχωρήθη, οὔτε τὸν ἔφησε καὶ ἔφυγεν, οὔτε ἐνόμισεν ὅτι τοῦτο ἦτο ὑβριστικόν, ἀλλὰ τὸν θαυμάζει περισσότερο καὶ ἐπιμένει περισσότερο. «Νομίζω, ὅτι εἶσαι προφήτης», τοῦ λέγει. Καὶ πρόσεχε τὴν σύνεσιν αὐτῆς. Δὲν ἔτρεξεν ἀμέσως, ἀλλ' ἐξετάζει ἀκόμη καὶ θαυμάζει. Διότι τὸ «Νομίζω» σημαίνει μοῦ φαίνεσαι ὅτι εἶσαι προφήτης. Ἐλεπτα, ἐπειδὴ ὑπωπτεύθη κάτι τέτοιο, δὲν τὸν ἐρωτᾷ τίποτε τὸ γήϊνον, οὔτε περὶ σωματικῆς ὑγείας, οὔτε περὶ χρημάτων, οὔτε περὶ πλούτου, ἀλλ' ἀμέσως περὶ δογμάτων. Διότι, τί εἶπεν; «Οἱ πατέρες μας εἰς τὸ ὄρος τοῦτο ἐλάτρευσαν τὸν Θεόν», ἐννοοῦσα τὸν Ἀβραάμ. Διότι ἐκεῖ λέγουν, ὅτι ὠδηγήθη ὁ υἱὸς του. «Καὶ πῶς σεῖς λέγετε, ὅτι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι ὁ τόπος, ὅπου πρέπει νὰ λατρεύεται ὁ Θεός;».

3. Βλέπεις, πῶς ἐγένεν ὑψηλοτέρα κατὰ τὸν νοῦν; Διότι ἐνῶ ἐφρόντιζε διὰ νὰ σβῆσῃ τὴν δίψαν τῆς, τώρα

δογμαίων ἐρωτᾷ λοιπόν. Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἔλυσε τὸ ζήτημα (οὐ γὰρ τοῦτο ἦν αὐτῷ περισπούδαστον, πρὸς τὰ λεγόμενα ἀπλῶς ἀποκρίνεσθαι· παρέλκον γὰρ ἦν), ἀλλὰ ἄγει τὴν γυναῖκα πάλιν ἐπὶ τὸ μεῖζον ὕψος· καὶ οὐ πρότερον αὐτῇ περὶ τούτων διαλέγεται, ἕως ὠμολόγησεν ὅτι προφήτης ἐστίν, ὥστε καὶ μετὰ πολλῆς τῆς πληροφορίας ἀκούσαι λοιπόν τῶν λεγομένων. Ἡ γὰρ τοῦτο πεισθεῖσα, οὐκ ἔτι λοιπόν περὶ τῶν ρηθησομένων ἀμφιβάλλειν εἶχεν.

Αἰσχυρνῶμεν τοίνυν καὶ ἐρυθριάσωμεν λοιπόν. Ἰνὴν 10 πέντε ἄνδρας ἐσχηκῦια καὶ Σαμαρεῖτις οὖσα, ισοαύτην περὶ δογμαίων ποιεῖται σπουδῆν, καὶ οὐχ ὁ καιρὸς τῆς ἡμέρας, οὐ τὸ ἐφ' ἕτερόν τι παραγενέσθαι, οὐκ ἄλλο οὐδὲν αὐτὴν ἀπήγαγε τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα ζητήσεως· ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον περὶ δογμαίων οὐ ζητοῦμεν, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων 15 ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε διακείμεθα. Διὰ τοῦτο τὰ πάντα ἡμέληται. Τίς γὰρ ὑμῶν, εἰπέ μοι, ἐν οἰκίᾳ γενόμενος, πυκτίον ἔλαβε χριστιανικὸν μετὰ χειρὸς καὶ τὰ ἐγκείμενα ἐπῆλθε καὶ ἠρεύνησε τὴν Γραφήν; Οὐδεὶς ἂν ἔχοι ταῦτα εἰπεῖν· ἀλλὰ πειτὸς μὲν καὶ κύβους παρὰ τοῖς πλείοσιν 20 εὐρήσομεν ὄντας, βιβλία δὲ οὐδαμοῦ, ἀλλὰ καὶ παρ' ὀλίγοις.

Καὶ οὗτοι δὲ τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὁμοίως διάκεινται, δῆσαντες αὐτὰ καὶ ἀποθέμενοι διαπαντὸς ἐν κιβωτίοις· καὶ ἡ πᾶσα αὐτοῖς σπουδὴ περὶ τὴν τῶν ὑμένων λεπτότητα καὶ τὸ τῶν γραμμάτων κάλλος, οὐ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν. Οὐδὲ 25 γὰρ ὑπὲρ ὠφελείας καὶ κέρδους τὴν κτησὶν αὐτῶν πεποιθῆνται, ἀλλὰ πλούτου καὶ φιλοτιμίας ἐπίδειξιν ποιούμενοι, περὶ ταῦτα ἐσπουδάκασιν· ισοαύτη τῆς κενοδοξίας ἢ ὑπερβολῆ. Οὐδενὸς γὰρ ἀκούω φιλοτιμουμένου, ὅτι οἶδε τὰ ἐγκείμενα, ἀλλ' ὅτι χρυσοῖς ἔχει γράμμασιν ἐγγεγραμμένον.

πλέον ἐρωτᾷ περὶ δογμάτων. Τί ἔκαμεν ὁ Χριστός; Δὲν ἔλυσε τὸ ζήτημα (διότι δὲν ἦτο τοῦτο ἡ μεγάλη φροντίς του, τὸ ν' ἀπαντᾷ δηλαδὴ εἰς τὰς ἐρωτήσεις λεπτομερῶς. Διότι τοῦτο ἦτο περιττόν), ἀλλ' ὀδηγεῖ πάλιν τὴν γυναῖκα εἰς μεγαλύτερον ὕψος. Καὶ δὲν ὠμίλησεν εἰς αὐτὴν περὶ τούτων ἐνωρίτερον, παρὰ ὅταν ἐκείνη παρεδέχθη ὅτι εἶναι προφήτης, διὰ νὰ δώσῃ τοῦ λοιποῦ μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὰ λόγια του. Διότι αὐτὴ, ὅταν ἐπίστευσε τοῦτο, ἔπαυσε πλέον νὰ ἔχῃ ἀμφιβολίας δι' ὅσα ἐπρόκειτο νὰ λεχθοῦν εἰς τὸ ἔξῃς.

Ἄς ἐντραπῶμεν λοιπὸν καὶ ἄς κοκκινίσωμεν ἀπὸ ἐντροπὴν. Γυνὴ πού εἶχε πέντε ἄνδρας καὶ ἐπὶ πλέον ἦτο Σαμαρεῖτις, δεικνύει τόσῃν προθυμίαν περὶ τῶν δογμάτων καὶ οὔτε ἡ ὥρα τῆς ἡμέρας, οὔτε ἄλλη ἀπασχόλησις ἢ κάποια ἄλλη ἐργασία δὲν τὴν ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰ ζητήματα ταῦτα. Ἡμεῖς ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἐρωτῶμεν περὶ δογμάτων, ἀλλ' εἴμεθα εἰς ὅλα ἀδιάφοροι καὶ ἀμελεῖς. Δι' αὐτὸ ἔχουν παραμεληθῆ ταῦ πάντα. Διότι, ἐρωτῶ, ποῖος ἀπὸ σᾶς, εὐρισκόμενος εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔπιασε εἰς τὰ χέρια του χριστιανικὸν βιβλίον καὶ ἐμελέτησε τὰ ἀναγραφόμενα καὶ ἠρεύννησε τὴν Γραφήν; Κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ κάτι τέτοιο. Ἄλλ' ἀστραγάλους καὶ ζάρια θὰ εὕρωμεν εἰς τοὺς περισσοτέρους, βιβλία ὅμως πουθενά, ἢ μόνον εἰς ὀλίγους.

Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ὁμοιάζουν μὲ ἐκείνους πού δὲν ἔχουν, διότι τὰ φυλάσσουν ἀφοῦ τὰ ἔδεσαν καὶ τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς τὰ κιβώτια. Καὶ ὅλη ἡ φροντίς των ἐξαντλεῖται γύρω ἀπὸ τὴν λεπτότητα τῶν μεμβρανῶν καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν γραμμάτων καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀνάγνωσιν. Διότι δὲν ἀπέκτησαν ταῦτα χάριν ὠφελείας καὶ κέρδους, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμνουν ἐπίδειξιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς φιλοδοξίας των, δι' αὐτὰ μόνον ἀσχολοῦνται. Τόσον ἀπέραντος εἶναι ἡ κενοδοξία των. Διότι δὲν ἀκούω ὅτι ἐφιλοτιμήθη κανεῖς νὰ διαβάσῃ τὰ γραφόμενα, ἀλλ' ὅτι ἐπιγράφει τὰ βιβλία του μὲ χρυ-

Καὶ τί τὸ κέρδος; εἶπέ μοι. Οὐ γὰρ διὰ ταῦτα ἐδόθησαν αἱ Γραφαί, ἵνα ἐν βιβλίοις αὐτὰς ἔχωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐν καρδίαις αὐτὰς ἐγκολάψωμεν.

Ὡς αὕτη γε ἡ κιθῆσις Ἰουδαϊκῆς ἐστὶ φιλοτιμίας, τὸ
 5 ἐν τοῖς γράμμασι κατατίθεσθαι μόνον τὰς ἐντολάς· ἡμῖν δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν οὕτως ὁ νόμος ἐδόθη, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνοις. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κωλύων βιβλία κεκιθῆσαι, ἀλλὰ καὶ παραινῶ τοῦτο καὶ σφόδρα εὐχομαι βούλομαι δὲ ἐξ ἐκείνων καὶ τὰ γράμματα καὶ τὰ νοήματα
 10 εἰς τὴν διάνοιαν περιφέρεσθαι τὴν ἡμετέραν, ἵνα οὕτω καθαιρήται δεχομένη τὴν τῶν γραμμάτων νόησιν. Εἰ γὰρ ἐν οἰκίᾳ, ἔνθα ἂν Εὐαγγέλιον ἦ κείμενον, οὐ τολμήσει προσελθεῖν ὁ διάβολος, πολλῶ μᾶλλον ψυχῆς νοήματα τοιαῦτα περιφερούσης οὐχ ἄφεταιί ποτε, οὐδὲ ἐπιθήσεται δαίμων, ἢ
 15 ἁμαρτίας φύσις.

Ἀγίασον τοίνυν τὴν ψυχὴν σου, ἀγίασόν σου τὸ σῶμα, ἀεὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἔχων. Εἰ γὰρ ἡ αἰσχρολογία καταρροποῖ, καὶ δαίμονας καλεῖ, εὐδηλον ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀνάγνωσις ἀγιάζει καὶ τὴν τοῦ
 20 Πνεύματος ἐπισπᾶται χάριν. Θεῖαί εἰσιν ἐπῶδαὶ τὰ γράμματα. Ἐπάδωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ πάθεισιν τὰ ἀπ' ἐκείνων φάρμακα κατασκευάζωμεν. Ἄν γὰρ εἰδῶμεν τίνα ἐστὶ τὰ ἀναγινωσκόμενα, μετὰ πολλῆς ταῦτα ἀκουσόμεθα τῆς προθυμίας.

25 Ταῦτα ἀεὶ λέγω καὶ λέγων οὐ παύσομαι. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καθημένους καὶ ἡνιόχων καὶ ὀρχησιῶν καὶ ὀνόματα καὶ γένη καὶ πόλεις καὶ ἐνεργείας λέγειν τρόπους καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἵππων καὶ ἀρετὴν καὶ κακίαν μετὰ ἀκριβείας ἀπαγγέλλειν τοὺς δὲ ἐνιαυ-

σᾶ γράμματα. Εἶπέ μου, λοιπόν, ποῖο εἶναι τὸ κέρδος; Διότι αἱ Γραφαὶ δὲν μᾶς ἐδόθησαν, διὰ νὰ τὰς ἔχωμεν μόνον εἰς τὰ βιβλία, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τὰς χαράζωμεν εἰς τὰς καρδίας μας.

Ἄσφαλῶς αὐτὴ ἡ ἀπόκτησις βιβλίων εἶναι δεῖγμα τῆς Ἰουδαϊκῆς φιλοδοξίας, τὸ νὰ ἐγγράφονται δηλαδὴ αἱ ἐντολαὶ μόνον μὲ τὰ γράμματα. Εἰς ἡμᾶς ὅμως ὁ νόμος δὲν ἐδόθη ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀλλ' εἰς σαρκικὰς πλάκας τῆς καρδίας. Καὶ δὲν τὰ λέγω αὐτά, διὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω ν' ἀποκτήσετε βιβλία, ἀλλ' ἐπὶ πλέον σᾶς ἐπαινῶ διὰ τοῦτο καὶ εὐχομαι νὰ γίνεται. Θέλω ὅμως ἀπὸ τὰ βιβλία νὰ περιστρέφονται τὰ γράμματα καὶ τὰ νοήματα εἰς τὸν νοῦν σας, διὰ νὰ καθαρίζεται δεχόμενος τὸ νόημα τῶν συγγραφέων. Διότι, ἐὰν εἰς μίαν οἰκίαν, ὅπου ὑπάρχει τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ εἰσέλθῃ ὁ διάβολος, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν θὰ θίξῃ ποτὲ τὴν ψυχὴν ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τοιαῦτα διανοήματα, οὔτε θὰ τὴν κυριεύσῃ ὁ δαίμων, ἢ ἡ φύσις τῆς ἀμαρτίας.

Ἀγίασε λοιπὸν τὴν ψυχὴν σου, ἀγίασε τὸ σῶμα σου, ἔχων ταῦτα διαρκῶς εἰς τὴν καρδίαν σου καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν σου. Διότι, ἐὰν ἡ αἰσχρολογία καταρρυπαίνῃ καὶ προσκαλῇ τοὺς δαίμονας, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀνάγνωσις ἀγιάζει καὶ προσελκύει τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διότι αἱ Γραφαὶ εἶναι θεῖα ἄσματα. Ἄς ψάλωμεν λοιπὸν ἐσωτερικῶς καὶ ἄς μεταχειριζώμεθα ἐκεῖνα τὰ φάρμακα διὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Διότι, ἐὰν γνωρίσωμεν αὐτὰ ποὺ ἀναγινώσκονται, μὲ μεγάλην προθυμίαν θὰ ἀκούσωμεν ταῦτα.

Αὐτὰ λέγω πάντοτε καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω. Διότι, πῶς δὲν εἶναι παράλογον, αὐτοὶ ποὺ κάθονται εἰς τὴν ἀγορὰν νὰ διηγοῦνται τὰ ἐλαττώματα τῶν ἡνιόχων καὶ τὰ ὀνόματα τῶν χορευτῶν, τὴν καταγωγὴν, τὰς πόλεις καὶ τὰς πράξεις καὶ νὰ γνωρίζουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν τῶν ἵππων, ὅσοι ὅμως συγκεντρώνονται ἐδῶ,

θα ἀπαντιῶντας μηδὲν τῶν ὧδε γινομένων εἰδέναι, ἀλλὰ
καὶ αὐτῶν τῶν βίβλων τὸν ἀριθμὸν ἀγνοεῖν; Εἰ γὰρ ἡδο-
νῆς ἔνεκεν ἐκεῖνα διώκεις, πλείονα ταύτην ἐνταῦθα οὔσαν
ἐπιδείξω. Τί γὰρ ἡδιον, εἰπέ μοι, τί δὲ θαυμασιότερον,
5 ἄνθρωπον ἀνθρώπῳ παλαίοντα ἰδεῖν ἢ ἄνθρωπον διαβόλῳ
πυκτεύοντα καὶ σῶμα ἄσωμάτῳ δυνάμει συμπλεκόμενον καὶ
νικῶντα; Ταύτας θεωροῦμεν τὰς πάλας· ταύτας γὰρ καὶ
μιμήσασθαι εὐπροεπὲς καὶ λυσιτελὲς καὶ μιμουμένους στε-
φανωθῆναι ἔνι· ἀλλὰ μὴ ἐκεῖνας, ὧν ὁ ζῆλος αἰσχύνῃν φέ-
10 ρι τῷ μιμουμένῳ. Ἐκείνην μὲν γὰρ μετὰ δαιμόνων θεω-
ροεῖς τὴν πάλην, ἃν ἄρα θεωρῆς· ταύτην δὲ μετὰ ἀγγέλων
καὶ τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότου.

Εἰπέ γὰρ μοι εἴ γε σοι ἐξῆν μετὰ ἀρχόντων ἢ βασι-
λέων καθήμενον θεωρεῖν καὶ ἀπολαύειν τῆς θεωρίας, οὐ
15 μεγίστην ἡγοῦ τιμὴν εἶναι τοῦτο; Ἐνταῦθα δὲ μετὰ τοῦ
βασιλέως τῶν ἀγγέλων θεωρῶν καὶ ὄρῶν ἐκ μέσων κατε-
χόμενον τῶν ἰσχυρῶν τὸν διάβολον καὶ πολλὰ μὲν φιλονει-
κοῦντα περιγενέσθαι, ἰσχύοντα δὲ οὐδέν, οὐ τρέχεις εἰς
τοιαύτην θεωρίαν; Καὶ πῶς ἔνι τοῦτο γενέσθαι; φησὶν. Ἄν
20 τὸ βιβλίον μετὰ χεῖρας ἔχη. Ὅψει γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ τὰ
σκάμματα καὶ τοὺς μακροὺς διαύλους καὶ τὰς λαβὰς τὰς
ἐκείνου καὶ τοῦ δικαίου τὴν τέχνην. Ταῦτα δὲ θεωρῶν,
εἴσῃ καὶ αὐτὸς οὕτω παλαίειν καὶ ἀπαλλαγῆσθαι δαιμόνων.
Δαιμόνων γὰρ πανηγύρεις, οὐκ ἀνθρώπων θέατρα, τὰ
25 ἔξω τελούμενα. Εἰ γὰρ ἐν εἰδωλείῳ οὐ θέμις εἰσιέναι, πολ-
λῷ μᾶλλον εἰς ἑορτὴν σατανικὴν.

Ταῦτα λέγων καὶ διενοχλῶν οὐ παύσομαι, ἕως ἂν τὴν
ἐπιστροφὴν ἴδω. Ταῦτα γὰρ λέγειν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν,

νὰ μὴ γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ ὅσα γίνονται ἐδῶ ἀλλὰ καὶ ν' ἀγνοοῦν τὸν ἀριθμὸν καὶ αὐτῶν τῶν βιβλίων; Διότι, ἐὰν ἐπιδιώκῃς ἐκεῖνα δι' εὐχαρίστησίν σου, θὰ σοῦ ἀποδείξω ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει μεγαλυτέρα. Διότι, ἐρωτῶ, τί εἶναι περισσότερο εὐχάριστον καὶ ἀξιοθαύμαστον, νὰ βλέπῃς νὰ παλαίῃ ἄνθρωπος ἐναντίον ἀνθρώπου, ἢ νὰ πυγμαχῇ ἄνθρωπος ἐναντίον διαβόλου, νὰ συμπλέκεται σῶμα μὲ ἀσώματον δύναμιν καὶ νὰ νικᾷ; Ἄς παρατηροῦμεν αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας. Διότι αὐτοὺς εἶναι εὐπρεπὲς καὶ ὠφέλιμον νὰ μιμούμεθα καὶ εἶναι δυνατόν μιμούμενοι νὰ λάβωμεν τὸν στέφανον τῆς νίκης, ἀλλ' ὄχι ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιθυμία ἐντροπιάζει τὸν μιμητὴν. Διότι ἐκείνη ἡ πάλη ἀποβλέπει ἐναντίον τῶν δαιμόνων ἂν τὴν προσέξῃς. Παρατήρησε ὅμως καὶ αὐτὴν μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ μὲ τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων.

Εἶπέ μου, λοιπόν, ἐὰν σοῦ ἦτο δυνατόν καθήμενος μαζὶ μὲ ἄρχοντας ἢ βασιλεῖς νὰ βλέπῃς καὶ ν' ἀπολαύῃς τὸ θέαμα, δὲν νομίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγάλη τιμὴ; Ἐδῶ δὲ ἐνῶ παρατηρεῖς μὲ τὸν Βασιλέα τῶν ἀγγέλων καὶ βλέπεις ὅτι ὁ διάβολος ἔχει συλληφθῆ ἀπὸ τὰ νῶτα καὶ ὅτι ἀγωνίζεται πολὺ νὰ ὑπερισχύσῃ, δὲν κατορθώνει ὅμως τίποτε, δὲν τρέχεις εἰς αὐτὸ τὸ θέαμα; Καὶ πῶς ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό; θὰ ἐρωτήσῃς. Ἄν κρατῆς εἰς τὰ χέρια σου τὸ βιβλίον. Διότι μέσα εἰς αὐτὸ θὰ ἴδῃς τοὺς αὐλακας, τὰς μακρὰς διορθώσεις, τὰς ἀφορμὰς πού δίδει καὶ τὴν τέχνην τοῦ δικαίου. Ὅταν δὲ παρατηρήσῃς αὐτά, θὰ μάθῃς καὶ ἐσὺ νὰ παλαίῃς καὶ θ' ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τοὺς δαίμονας. Τὰ ἐξωτερικὰ ὅμως θεάματα εἶναι πανηγύρεις δαιμόνων καὶ ὄχι ἀνθρώπινα θεάματα. Διότι, ἂν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος εἰς εἰδωλολατρικὸν ναόν, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν ἐπιτρέπεται εἰς σατανικὴν ἐορτήν.

Δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω ταῦτα καὶ νὰ σᾶς παρακινῶ, ἕως ὅτου ἴδῶ ὅτι ἔχετε ἀλλάξει. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, τὸ νὰ τὰ λέγω, δι' ἐμὲ βεβαίως δὲν εἶναι βαρετόν,

φησὶν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. Μὴ δὴ βαρύνεσθε τὴν παραίνε-
 σιν. Εἰ γὰρ βαρύνεσθαι ἔδει, ἐμὲ ἔδει τὸν πολλάκις λέγον-
 τα καὶ οὐκ ἀκουόμενον, οὐχ ἡμᾶς τοὺς ἀεὶ μὲν ἀκούοντας,
 ἀεὶ δὲ παρακούοντας. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο διαπαντὸς ταῦτα
 5 ὑμᾶς ἐγκαλεῖσθαι, ἀλλὰ ἀπαλλαγέντας ταύτης τῆς αἰσχύ-
 νης, καταξιωθῆναι τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ τῆς μελ-
 λούσης δόξης ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

διὰ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλειαν⁷. Μὴ βαρύνεσθε λοιπὸν μετὴν συμβουλήν μου. Διότι, ἐὰν κάποιος ἔπρεπε νὰ βαρύνεται, αὐτὸς εἶμαι ἐγώ, ὁ ὁποῖος ὁμιλῶ διαρκῶς χωρὶς νὰ εἰσακούωμαι καὶ ὄχι σεῖς, οἱ ὁποῖοι πάντοτε μὲν ἀκούετε, πάντοτε δὲ παρακούετε. Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ κατηγορηθῆτε ποτὲ ἔνεκα τούτων, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰσχύνην, ν' ἀξιωθῆτε τοῦ πνευματικοῦ θεάματος καὶ ν' ἀπολαύσετε τὴν μέλλουσαν δόξαν μετὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ΄.

Ἰω. 4,21 - 27

«Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, πίστευσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις
 5 προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ. Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν».

1. Πανταχοῦ πίστεως ἡμῖν δεῖ, ἀγαπητοί, πίστεως, τῆς μητρὸς τῶν ἀγαθῶν, τοῦ τῆς σωτηρίας φαρμάκου· καὶ
 10 ταύτης ἄνευ οὐδὲν ἔστι κατασχεῖν τῶν μεγάλων δογμάτων. Ἄλλ' εἰκόασι τοῖς πέλαγος νηὸς χωρὶς ἐπιχειροῦσι διαπερᾶν, οἱ μέχρι μὲν ὀλίγου νηχόμενοι διαρκοῦσι χερσὶν ὁμοῦ καὶ ποσὶ χρώμενοι, περαιτέρω δὲ προελθόντες, ταχέως ὑπὸ τῶν κυμάτων θαπιζονται· οὕτω καὶ οἱ τοῖς οἰκείοις χρώμενοι
 15 λογιμοῖς, πρὶν ἢ τι μαθεῖν, νανάγιον ὑπομένουσι καθῶς καὶ ὁ Παῦλός φησιν, «Οἵτινες περὶ τὴν πίστιν ἐνανάγησαν».

Ἐπερ ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς πάθωμεν, τὴν ἱερὰν κατέχωμεν ἄγκυραν, δι' ἧς καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν ὁ Χριστὸς ἐπάγεται νῦν. Εἰπούσης γὰρ ἐκείνης, «Πῶς ὑμεῖς λέγετε ὅτι
 20 ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ἐν ᾧ δεῖ προσκυνεῖν;», ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Πίστευσόν μοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις, οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ». Πολὺ μέγα αὐτῇ δόγμα ἀπεκάλυψε καὶ ὅπερ οὐδὲ Νικοδήμῳ, οὐδὲ τῷ Ναθαναὴλ εἶπεν. Αὕτη μὲν
 25 οὖν ἐσπούδαζε σεμνότερα δεῖξαι τὰ αὐτῆς τῶν Ἰουδαϊκῶν, καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν πατέρων ἐσοφίζετο· ὁ δὲ Χριστὸς οὐ πρὸς ταύτην ἀπήνησε τὴν ἐρώτησιν. Παρέλκον γὰρ τέως ἦν τοῦτο εἰπεῖν καὶ δεῖξαι, διατί μὲν οἱ πατέρες ἐν τῷ ὄρει, διατί δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Ἱεροσολύμοις προσεκύουν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ΄.

Ἰω. 4,21 - 27

«Λέγει εἰς αὐτήν ὁ Ἰησοῦς· Πίστευσέ μου, γυναῖκα, ὅτι ἔρχεται ὥρα πού οὔτε εἰς τὸ ὄρος τοῦτο οὔτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα θὰ λατρεύετε τὸν Πατέρα. Σεῖς λατρεύετε ἐκεῖνο πού δὲν γνωρίζετε, ἡμεῖς λατρεύομεν ἐκεῖνο πού γνωρίζομεν, διότι ἡ σωτηρία ἔρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους»¹.

1. Παντοῦ ἔχομεν ἀνάγκην πίστεως, ἀγαπητοί, πίστεως πού εἶναι μήτηρ τῶν ἀγαθῶν καὶ φάρμακον τῆς σωτηρίας. Χωρὶς αὐτήν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν τὰ μεγάλα δόγματα. Ἄλλ' ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νὰ διαπλεύσουν τὸ πέλαγος χωρὶς πλοῖον μόνον ἐπ' ὀλίγον ἠμποροῦν νὰ κολυμβήσουν χρησιμοποιοῦντες χεῖρας καὶ πόδας, ἀλλ' ἀφοῦ προχωρήσουν μακρύτερα, ταχέως βυθίζονται ἀπὸ τὰ κύματα, ἔτσι ὁμοιάζουν καὶ ἐκεῖνοι πού χρησιμοποιοῦν τοὺς ἰδικούς των συλλογισμοὺς καὶ οἱ ὁποῖοι ναυαγοῦν πρὶν μάθουν κάτι. Εἶναι αὐτοὶ διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Παῦλος λέγει ὅτι «Αὐτοὶ ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν».

Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς αὐτό, ἃς κρατοῦμεν τὴν ἱερὰν ἄγκυραν, διὰ τῆς ὁποίας τώρα ὁ Χριστὸς ὀδηγεῖ τὴν Σαμαρεῖτιν. Διότι, ὅταν ἐκείνη ἠρώτησε· «Πῶς σεῖς λέγετε ὅτι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι ὁ τόπος, ὅπου πρέπει νὰ λατρεύωμεν;», ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν· «Πίστευσέ με, γυναῖκα, ὅτι ἔρχεται ὥρα, πού οὔτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα οὔτε εἰς τὸ ὄρος τοῦτο θὰ λατρεύετε τὸν Πατέρα». Μέγιστον δόγμα ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτήν, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνεκοίνωσεν οὔτε εἰς τὸν Νικόδημον, οὔτε εἰς τὸν Ναθαναήλ. Ἡ μὲν Σαμαρεῖτις ἀπέβλεπε ν' ἀποδείξη, ὅτι τὰ ἰδικά της ἦσαν ἀνώτερα ἀπὸ τὰ Ἰουδαϊκὰ καὶ διὰ νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο ἐστηρίζετο εἰς τὸ κῦρος τῶν πατέρων. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δὲν ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐρώτησιν. Διότι ἐθεώρησε περιττὸν πλέον νὰ εἰπῇ καὶ ν' ἀποδείξη, διατί οἱ μὲν πατέρες αὐτῆς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν εἰς τὸ ὄρος, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Διὸ τοῦτο μὲν ἀπεισιώπησεν ἀμφοτέρων δὲ τῶν τύ-
 πων τὰ προσθεῖα ἀνελὼν, διανίστησιν αὐτῆς τὴν ψυχὴν,
 δεικνὺς ὅτι οὐδὲ Ἰουδαῖοι οὐδὲ αὐτοὶ ἔχουσί τι μέγα πρὸς
 τὸ μέλλον δωρεῖσθαι· καὶ τότε τὴν διαφορὰν εἰσάγει. Πλὴν
 5 καὶ οὕτω σεμνοτέρους τοὺς Ἰουδαίους ἀπέφηνεν, οὐ τόπον
 τόπου προτιμῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διανοίας ἐκείνης τὴν προ-
 εδρείαν διδούς, ὡσανεὶ ἔλεγε· Τόπου μὲν ἔνεκεν, οὐδὲν
 δεῖ λοιπὸν φιλονεικεῖν. Ἰουδαῖοι μέντοι τῷ τρόπῳ τὸ πλεόν
 τῶν Σαμαρειτῶν ἔσχον «Ἕμεῖς» μὲν γάρ, φησί, «προσκυ-
 10 νεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε· ἡμεῖς δὲ προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν».

Πῶς οὖν οὐκ ἤδεσαν οἱ Σαμαρεῖται ὃ προσεκύνουσιν;
 Ὅτι τοπικὸν καὶ μερικὸν Θεὸν ἐνόμιζον εἶναι· οὕτω γοῦν
 αὐτὸν καὶ ἐθεράπευον· οὕτω καὶ Πέρσαις πέμπαντες ἀπήγ-
 γειλαν ὅτι Ὁ τοῦ τόπου τούτου Θεὸς ἡμῖν ἀγανακτεῖ, οὐδὲν
 15 πλεόν· περὶ αὐτοῦ κατὰ τοῦτο τῶν εἰδώλων φανταζόμενοι.
 Διόπερ ἔμενον καὶ δαίμονας καὶ αὐτὸν θεραπεύοντες καὶ τὰ
 ἄμικτα μιγνύντες.

Ἰουδαῖοι δὲ ταύτης ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς ὑπονοίας
 καὶ τῆς οἰκουμένης αὐτὸν ἤδεσαν εἶναι Θεόν, εἰ καὶ μὴ πάν-
 20 τες. Διὰ τοῦτό φησιν, «Ἕμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε·
 ἡμεῖς δὲ προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν». Μὴ θαυμάσης δὲ ὅτι
 μετὰ Ἰουδαίων ἐναντὸν ἀριθμεῖ· πρὸς γὰρ τὴν ὑπόνοιαν τῆς
 γυναικὸς διαλέγεται, ὡς προφήτης ὢν Ἰουδαίων. Διὸ καὶ
 τό, «Προσκυνοῦμεν», τέθεικεν. Ὅτι γὰρ τῶν προσκυνουμέ-
 25 νων ἐστί, πανί που δῆλον. Τὸ μὲν γὰρ προσκυνεῖν, τῆς
 κίσεως, τὸ δὲ προσκυνεῖσθαι, τοῦ τῆς κίσεως Δεσπότου.
 Ἀλλὰ τέως ὡς Ἰουδαῖος διαλέγεται. Τὸ οὖν, «Ἕμεῖς»,

Δι' αὐτὸ τοῦτο μὲν ἀπεισιώπησεν, ἀφοῦ ὅμως ἀφήρесе καὶ τῶν δύο τόπων τὴν ὑπεροχὴν, ἀνύψωσε τὴν ψυχὴν τῆς, ἀπέδειξεν ὅτι οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι οὔτε οἱ πατέρες τῆς ἠμποροῦσαν νὰ δωρήσουν κάτι τὸ σπουδαῖον εἰς τὸ μέλλον. Καὶ τότε παρουσιάζει τὴν διαφορὰν. Ἄλλὰ καὶ πάλιν ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἀνώτεροι, ὄχι συγκρίνων τόπον μὲ τόπον, ἀλλὰ παρέχων τὰ πρωτεῖα μόνον εἰς ἐκείνην τὴν λογικὴν τῶν Ἰουδαίων, οὗσαν νὰ ἔλεγε· Δὲν πρέπει τοῦ λοιποῦ νὰ φιλονεικοῦμεν διὰ τὸν τόπον. Διότι εἰς τὴν λατρείαν οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερέχουν κατὰ πολὺ τῶν Σαμαρειτῶν. Διότι λέγει· «Σεῖς μὲν λατρεύετε ἐκεῖνο ποῦ δὲν γνωρίζετε, ἡμεῖς ὅμως λατρεύομεν ἐκεῖνο ποῦ γνωρίζομεν».

Διατί δὲν ἐγνώριζαν οἱ Σαμαρεῖται ἐκεῖνο ποῦ ἐλάτρευαν; Διότι ἐνόμιζαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ ὀρισθῆ εἰς τόπον καὶ νὰ μερισθῆ. Ἔτσι λοιπὸν ἐλάτρευαν αὐτόν. Ἔτσι ἀνήγγειλαν μὲ ἀπεσταλμένους εἰς τοὺς Πέρσας, λέγοντες ὅτι ὁ Θεὸς αὐτοῦ τοῦ τόπου ἔχει ὀργισθῆ ἐναντίον τους, ἐπειδὴ δὲν ἐφαντάζοντο περὶ αὐτοῦ κάτι τὸ εὐρύτερον ἀπὸ τὰ εἶδωλα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπέμεναν νὰ λατρεύουν καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν καὶ τοὺς δαίμονας, συγχέοντες καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀναμιχθοῦν.

Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν δοξασίαν καὶ ἐγνώριζαν ὅτι αὐτὸς εἶναι Θεὸς ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, ἃν καὶ δὲν ἐπίστευαν ὅλοι. Δι' αὐτὸ λέγει ὁ Χριστός, «Σεῖς λατρεύετε ἐκεῖνο ποῦ δὲν γνωρίζετε, ἡμεῖς δὲ λατρεύομεν ἐκεῖνο ποῦ γνωρίζομεν». Μὴ ἀπορῆς ὅμως, ἐπειδὴ συγκαταλέγει τὸν ἑαυτόν του μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι ὁμιλεῖ σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τῆς γυναίκος, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι προφήτης τῶν Ἰουδαίων. Δι' αὐτὸ ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξιν «λατρεύομεν». Ὅτι βέβαια ἐλάτρευετο, δὲν εἶναι εἰς κανένα ἄγνωστον. Διότι ἴδιον τῆς μὲν δημιουργίας εἶναι νὰ λατρεύῃ, τοῦ δὲ Κυρίου τῆς δημιουργίας νὰ λατρεύεται. Ἄλλ' ὁμιλεῖ πλέον ὡς Ἰουδαῖος.

ἐνταῦθα, Ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, φησὶν.

Ἐπάρας τοίνυν τὰ Ἰουδαϊκά, πάλιν ἀξιόπιστον ἑαυτὸν ποιεῖ, καὶ πείθει μᾶλλον τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις προσέχειν, ἀνύποπιον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ τῇ
 5 πρὸς τὸ ὁμόφυλον συγγενείᾳ τὰ ἐκείνων ἐπαίρει. Ὁ γὰρ περὶ τοῦ τόπου ταῦτα ἀποφηνάμενος, ἐφ' ᾧ μάλιστα ἠὔχουν Ἰουδαῖοι καὶ πλεονεκτεῖν πάντων ἐνόμιζον καὶ τὰ σεμνὰ τούτων καθελῶν, εὐδηλὸν ὅτι οὐδὲ κατὰ ταῦτα πρὸς χάριν
 10 ἔλεγεν, ἀλλὰ μετὰ ἀληθείας καὶ προορητικῆς δυνάμει. Ἐπεὶ οὖν τῶν τοιούτων λογισμῶν τέως ἀπέσιτησεν εἰπὼν, «Πίστευσόν μοι, γύναι», καὶ τὰ ἐξῆς, ἐπάγει, «Ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν ἢ ὅτι τὰ ἀγαθὰ τῆς οἰκουμένης ἐκεῖθεν γέγονε (τὸ γὰρ εἰδέναί Θεὸν καὶ τὸ καταγινώσκειν εἰδώλων, ἐκεῖθεν
 15 τὴν ἀρχὴν ἔσχεν· καὶ τὰ ἄλλα πάντα δόγματα, καὶ παρ' ἡμῶν δὲ αὐτὸ τὸ τῆς προσκυνήσεως, εἰ καὶ μὴ ὀρθῶς, ἀπὸ γούν τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀρχὴν ἔλαβε)· σωτηρίαν οὖν ἢ ταῦτα ἢ τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν καλεῖ· μᾶλλον δὲ οὐκ ἂν τις ἀμάρτιοι ἀμφοτέρω ταῦτα σωτηρίαν καλῶν, ἦν εἶπεν ἐκ τῶν
 20 Ἰουδαίων εἶναι. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος αἰνιτιζόμενος ἔλεγεν· «Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός».

Ὅρᾳς πῶς συγκροτεῖ τὴν Παλαιάν, καὶ ρίζαν δείκνυσι τῶν ἀγαθῶν, καὶ διὰ πάντων οὐκ ἐναντίον ὄντα τῷ νόμῳ,
 25 εἶγε ἐκ τῶν Ἰουδαίων τὴν ὑπόθεσιν εἶναι πάντων τῶν ἀγαθῶν φησιν; «Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ». Πλεονεκτοῦμεν μὲν ὑμῶν, ὦ γύναι, φησί, τῷ τρόπῳ τῆς προσκυνήσεως· πλὴν ἀλλὰ καὶ οὗτος τέλος ἔξει λοιπόν. Οὐ γὰρ τὰ

Καὶ μὲ τὴν λέξιν «ἡμεῖς» ἐννοεῖ ἐδῶ 'ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι'.

Ἄφοῦ ἐξύψωσε λοιπὸν τοὺς Ἰουδαίους, πάλιν γίνεται ἀξιόπιστος καὶ συνδέει τὴν πίστιν μὲ τὰ λόγια του ἀπομακρύνων κάθε ὑποψίαν καὶ ἀποδεικνύων, ὅτι δὲν εἶχεν ἐξάρει αὐτοὺς ἔνεκα συγγενείας. Διότι ἐκεῖνος πού ἐκφράζει αὐτὴν τὴν γνώμην περὶ τοῦ τόπου, διὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἰουδαῖοι ἐκαυχῶντο πάρα πολὺ καὶ ἐφαντάζοντο ὅτι ὑπερέχουν ἀπὸ ὅλους, καὶ ὁ ὁποῖος ἀφήρεσε τὴν ὑπεροχὴν των, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν τὰ ἔλεγεν αὐτὰ διὰ τὴν εὐχαριστήσῃ κανένα, ἀλλὰ τὰ ἔλεγε πρὸς χάριν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς προφητικῆς του δυνάμεως.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπεμάκρυνε πλέον τὴν Σαμαρεῖτιν ἀπὸ τοιούτους διαλογισμοὺς καὶ ἀφοῦ εἶπε· «Πίστευσέ με, γυναῖκα», προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς· «Διότι ἡ σωτηρία ἔρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους». Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει τὰ ἐξῆς· ἢ δηλαδὴ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ ἔχουν προέλθει ὅλα τὰ ἀγαθὰ διὰ τὴν οἰκουμένην (διότι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ καταδίκη τῶν εἰδώλων ἀπὸ ἐκεῖ ἔχουν τὴν καταγωγὴν καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δόγματα καὶ ἡ ἰδική σου λατρεία, ἂν καὶ δὲν εἶναι ὀρθή, ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους κατάγονται), ἢ ὅλ' αὐτὰ ἢ τὴν ἰδικὴν του ἔλευσιν ὀνομάζει σωτηρίαν. Καὶ μᾶλλον δὲν θὰ πέσῃ κανεὶς ἔξω, ἂν καὶ τὰ δύο αὐτὰ ὀνομάσῃ σωτηρίαν, διὰ τὴν ὁποίαν εἶπεν ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν Ἰουδαίων. Τοῦτο ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐκ τῶν ὀποίων κατάγεται κατὰ σάρκα ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπεράνω ὅλων Θεός»².

Βλέπεις, μὲ ποῖον τρόπον ἐξαίρει τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ δεικνύει, ὅτι αὐτὴ εἶναι ρίζα ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ὅτι αὐτὸς μὲ κανένα τρόπον δὲν εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν νόμον; Ἄν βεβαίως, λέγει, ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι. «Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ ἤδη ἤλθεν, πού οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ θὰ λατρεύσουν τὸν Πατέρα». Ὑπερέχομεν, γυναῖκα, ἀπὸ σᾶς, λέγει, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς λατρείας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος. Διότι δὲν

τῶν τόπων ἀμειψθήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ τρόπου τῆς λατρείας, καὶ ταῦτα ἐπὶ θύραις ἔσθηκεν· «Ἐρχεται γὰρ ὥρα, καὶ νῦν ἔστιν».

2. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ προφῆται πρὸ μακροῶν ἔλεγον χρό-
 5 νων ἅπερ ἔλεγον, τοῦτο ἀναιρῶν ἐνταῦθα εἶπε «Καὶ νῦν ἔστι». Μὴ νομίσης, φησί, ταύτην τοιαύτην εἶναι τὴν προφητείαν, ὡς μετὰ πολὺν γενήσεσθαι χρόνον. Τὰ γὰρ πράγματα ἐφῄσθηκεν ἤδη, καὶ ἐπὶ θύραις ἔσθιν, «Ὅτι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι
 10 καὶ ἀληθείᾳ». Εἰπὼν ἀληθινούς, συνεξέβαλε Σαμαρείταις Ἰουδαίους. Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνων ἀμείνους οὗτοι, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἐλάτιους πολλῶ, καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἀληθείας τύπος. Λέγει δὲ περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ ἀληθῆς προσκύνησις καὶ Θεῷ πρόπευσα αὕτη ἔσθιν. «Καὶ γὰρ ὁ Πα-
 15 τὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνούντας αὐτόν».

Οὐκοῦν εἰ τοιούτους πάσαι ἐζήτει, οὐ βουλόμενος ἐκεῖνοις συνεχώρησε τὸν τρόπον, ἀλλὰ συγκαταβαίνων, καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα καὶ τούτους εἰσαγάγῃ. Τίνες οὖν εἰσιν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταί; Οἱ μήτε τόπῳ περικλείοντες τὴν λατρεί-
 20 αν, καὶ Θεὸν ἐν πνεύματι θεραπεύοντες· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησιν· «Ἐὼ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»· καὶ πάλιν, «Παρακαλῶ ἡμᾶς παρσιῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν». Ὅταν δὲ εἶπῃ, «Πνεῦμα ὁ
 25 Θεός», οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, ἢ τὸ ἀσώματον. Δεῖ τοίνυν τοῦ ἀσωμάτου καὶ τὴν λατρείαν τοιαύτην εἶναι καὶ διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν ἀσωμάτου προσφέρεσθαι· τουτέστι, διὰ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς τοῦ νοῦ καθαρότητος. Διὸ φησι· «Καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

3. Ρωμ. 1, 9.

4. Αὐτόθι 12, 1.

θ' ἀλλάξουν μόνον οἱ τόποι, ἀλλὰ καὶ οἱ τρόποι τῆς λατρείας καὶ αὐτὰ εὐρίσκονται πολὺ πλησίον. «Διότι ἔρχεται ὥρα καὶ ἤδη ἦλθεν».

2. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ προφῆται ἔλεγαν πρὸ μακροῦ χρόνου αὐτὰ πού ἔλεγαν, ταῦτα ἀκυρώνων ἐδῶ εἶπε, «Καὶ ἤδη ἦλθεν». Μὴ φαντασθῆς, λέγει, ὅτι αὐτὴ ἡ προφητεία θὰ ἐκπληρωθῆ μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου. Διότι τὰ πράγματα εἶναι παρόντα καὶ πολὺ πλησίον ἢ ὥρα, «Ὅταν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ θὰ λατρεύουν τὸν Πατέρα πνευματικὰ καὶ ἀληθινά». Ὅταν εἶπεν ἀληθινοί, ἀπέκλεισε μαζὶ μὲ τοὺς Σαμαρείτας καὶ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι, ἂν οἱ τελευταῖοι εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον θὰ εἶναι πολὺ κατώτεροι καὶ μάλιστα τόσον, ὅσον διαφέρει ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν εἰκόνα. Λέγει δὲ περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ λατρεία καὶ ἀρμόζουσα εἰς τὸν Θεόν. «Διότι τέτοιους θέλει ὁ Πατὴρ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι πού τὸν λατρεύουν».

Ἐὰν λοιπὸν τέτοιους ἐζήτει προσκυνητὰς δὲν συνεχώρησε ἐξ ἰδίας θελήσεως κάποτε τὸν τρόπον λατρείας των, ἀλλ' ἐξ εὐσπλαχνίας, διὰ νὰ κάμῃ καὶ αὐτοὺς ἀληθινοὺς προσκυνητὰς. Ποῖοι εἶναι λοιπὸν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταί; Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν περικλείουν τὴν λατρείαν εἰς τόπον, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι λατρεύουν τὸν Θεὸν πνευματικὰ. Ὅπως εἶπε καὶ ὁ Παῦλος· «Τὸν ὁποῖον λατρεύω μὲ τὸ πνεῦμα μου εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Υἱοῦ του»³ καὶ ἐν συνεχείᾳ· «Σᾶς παρακαλῶ νὰ προσφέρετε τοὺς ἑαυτοὺς σας θυσίαν ζωντανὴν καὶ ἀγίαν, εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, τὴν λογικὴν σας λατρείαν»⁴. Καὶ ὅταν εἶπῃ, «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα», δὲν δηλώνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ ἀσώματον. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἡ λατρεία τοῦ ἀσωμάτου νὰ εἶναι τέτοια καὶ νὰ προσφέρεται δι' ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ἡμῶν εἶναι ἀσώματον, δηλαδὴ διὰ τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ. Δι' αὐτὸ λέγει, «Καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν λατρεύουν, πρέπει νὰ τὸν λατρεύουν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά».

Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τῆς μὲν ψυχῆς ἡμέλουν, πολλὴν δὲ περὶ τὸ σῶμα σπουδὴν ἐποιοῦντο, καθαίροντες αὐτὸ παντοδαπῶς, φησὶν ὅτι οὐ τῇ τοῦ σώματος καθαρότητι, ἀλλὰ τῷ ἐν ἡμῖν ἄσωμάτῳ, τουτέστι τῷ νῷ, ὁ ἀ-
 5 σώματος θεραπεύεται. Μὴ τοίνυν πρόβατα θύετε καὶ μόσχους, ἀλλ' ὅλον σαιτὸν ἀνάθες τῷ Θεῷ καὶ ὀλοκαύτωσον· τοῦτο γάρ ἐστι θυσίαν ζῶσαν παρασιῆσαι. Ἐν γὰρ ἀληθεία δὴ προσκυνεῖν ὡς τὰ γε πρότερα ἰόπος ἦν, ἡ περιουμῆ, τὰ ὀλοκαυτώματα, τὰ θύματα, τὰ θυμιάματα· νυνὶ δὲ οὐκέτι,
 10 ἀλλ' ἀλήθεια τὸ πᾶν. Οὐ γὰρ σάρκα, ἀλλὰ πονηροὺς δεῖ περικόπτειν λογισμοὺς καὶ σταυροῦν ἑαυτὸν καὶ τὰς ἀλόγους ἀναιρεῖν ἐπιθυμίας καὶ κατασφάττειν.

Ἰλιγγίασεν ἡ γυνὴ πρὸς τὰ λεχθέντα καὶ ἀπηγόρευσε πρὸς τὸ ὕψος τῶν εἰρημένων καὶ καμουσα ἄκουσον τί φη-
 15 σιν· «Οἶδα ὅτι ἔρχεται Μεσσίας ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅτιαν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι». Καὶ πόθεν Σαμαρείταις τὸ προσδοκᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, τὸν Μωϋσέα δεξάμενοι μόνον; Ἀπ' αὐτῶν τῶν Μωϋσέως γραμμάτων. Καὶ
 20 γὰρ ἐν ἀρχῇ τὸν Υἱὸν ἀπεκάλυψε. Τὸ γάρ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν». Πρὸς τὸν Υἱὸν εἶρητο καὶ τῷ Ἀβραάμ ἐν τῇ σκηνῇ οὗτός ἐστιν ὁ διαλεγόμενος· καὶ ὁ Ἰακώβ περὶ αὐτοῦ προφητεύων ἔλεγεν· «Οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν
 25 μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μωϋσῆς φησι· «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε». Καὶ τὰ κατὰ τὸν ὄφιν καὶ τὰ κατὰ τὴν ράβδον τὴν Μωϋσέως καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸ
 30 πρόβατον καὶ πολλὰ ἕτερα ἐνῆν βουλομένοις ἐκλέγειν τὴν

5. Γεν. 1, 26.

6. Αὐτόθι 49, 10.

7. Δευτ. 18, 15.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ οἱ Σαμαρεῖται καὶ οἱ Ἰουδαῖοι παρημέλουν μὲν τὴν ψυχὴν των, ἐφρόντιζον δὲ πολὺ διὰ τὸ σῶμα, καθαρίζοντες αὐτὸ μὲ ὄλους τοὺς τρόπους, τονίζει ὅτι ὁ ἀσώματος λατρεύεται ὄχι μὲ τὴν σωματικὴν ἀλλὰ μὲ τὴν πνευματικὴν καθαρότητα, δηλαδὴ μὲ τὸν νοῦν. Μὴ θυσιάζης λοιπὸν πρόβατα καὶ μοσχάρια, ἀλλὰ πρόσφερε τὸν ἑαυτὸν σου ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν Θεόν. Διότι μ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσφέρεις ζωντανὴν θυσίαν. Καὶ πρέπει νὰ τὸν λατρεύης ἀληθινά. Ὅλα τὰ προηγούμενα, ὅπως ἡ περιτομή, τὰ ὀλοκαυτώματα, τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα, τὰ θυμιάματα, ἦσαν τύπος. Τώρα δὲν εἶναι πλέον, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι ἡ ἀλήθεια. Διότι δὲν πρέπει νὰ περιορίζῃ κανεὶς τὴν σάρκα, ἀλλὰ τὰς πονηρὰς σκέψεις καὶ νὰ σταυρώνη τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ ἐξαφανίζῃ καὶ νὰ θυσιάζῃ τὰς παραλόγους ἐπιθυμίας.

Αὐτὰ προκάλεσαν ἴλιγγον εἰς τὴν γυναῖκα καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τῶν λεχθέντων καὶ ἐπειδὴ ἐκουράσθη, ἄκουσε, τί ἀπήντησε· «Ξεύρω ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Μεσσίας, ὁ λεγόμενος Χριστός. Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, θὰ μᾶς τὰ γνωρίσῃ ὅλα. Λέγει εἰς αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς· «Ἐγὼ εἶμαι πὺ ὁμιλῶ μαζί σου». Καὶ ἀπὸ πού Σαμαρεῖται ἐπερίμεναν τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ παρεδέχοντο μόνον τὸν Μωϋσῆν; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γραπτὰ τοῦ Μωϋσέως. Διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀπεκάλυψε τὸν Υἱόν. Διότι τό, «Ἄς κάμωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»⁵, εἶχε λεχθῆ διὰ τὸν Υἱόν. Καὶ ὁ Ἰακώβ προφητεύων περὶ αὐτοῦ ἔλεγε· «Δὲν θὰ ἐξέλθῃ ἄρχων ἀπὸ τὸν Ἰούδα, οὔτε σκῆπτρον ἀπὸ τοὺς μηρούς του, ἕως ὅτου ἔλθῃ ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον τοῦτο προορίζεται καὶ ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»⁶. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς εἶπεν· «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς θὰ ἀναδείξῃ Προφήτην ἀπὸ τὸ μέσον τῶν ἀδελφῶν σας, ὅμοιον μὲ ἐμὲ καὶ πρέπει ν' ἀκούσετε αὐτόν»⁷. Καὶ ὅσα περὶ τοῦ ὄφρα, περὶ τῆς ράβδου τοῦ Μωϋσέως, περὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ προβάτου καὶ πολλὰ ἄλλα, πὺ

παρουσίαν αὐτοῦ ἀνακηρύττοντα.

Καὶ τί δήποτε, φησὶν, οὐκ ἀπὸ τούτων ἐνήγε τὴν γυναῖκα ὁ Χριστός, ἀλλὰ τῷ μὲν Νικοδήμῳ τὸν ὄφιν εἰς μέσον ἤγαγε καὶ τῷ Ναθαναὴλ προφητείας ἀνέμνησε, ταύτη 5 δὲ οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν; Τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ διατί; Ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἄνδρες ἦσαν, καὶ ἐν τούτοις ἐστρέφοντο· αὐτὴ δὲ γυνὴ πενιχρά, καὶ ἀμαθής, καὶ Γραφῶν ἀπειρος. Διὰ τοῦτο αὐτῇ οὐκ ἀπὸ τούτων διαλέγεται, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὕδατος καὶ τῆς προορήσεως αὐτῆν ἐπισπᾶται, καὶ διὰ τούτων εἰς 10 μνήμην ἄγει τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκκαλύπτει λοιπὸν ἑαυτὸν· ὅπερ ἂν εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὴ ζητησάση τῇ γυναικὶ εἶπεν, ἔδοξεν ἂν αὐτῇ ληρεῖν, καὶ εἰκῆ φθέγγεσθαι. Νῦν δὲ κατὰ μικρὸν αὐτῆν ἐπὶ τὴν μνήμην ἄγων εὐκαιρῶς ἑαυτὸν ἀπεκάλυψε.

15 Καὶ τοῖς μὲν Ἰουδαίοις συνεχῶς λέγουσιν, «Ἐως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἶπέ ἡμῖν, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός»· τούτους μὲν οὐκ ἀπεκρίνατο σαφῶς, ταύτη δὲ εἶπε φανερῶς αὐτὸς εἶναι. Εὐγνωμονεσιέρα γὰρ ἦν ἡ γυνὴ τῶν Ἰουδαίων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν ἐζήτουν, ἀλλ' ὑπὲρ 20 τοῦ κωμωδεῖν αὐτὸν αἰεὶ. Εἰ γὰρ ἐβούλοντο μαθεῖν, ἱκανὴ καὶ ἡ διὰ τῶν ρημάτων καὶ ἡ διὰ τῶν Γραφῶν καὶ ἡ διὰ τῶν σημείων διδασκαλία ἦν. Αὐτὴ δὲ ἐξ ἀδεκάστου γνώμης καὶ ἀπλῆς διανοίας ἐφθέγγετο ἄπερ ἐφθέγγετο· καὶ δῆλον ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ὑπ' αὐτῆς γενομένων. Καὶ γὰρ ἤκουσε 25 καὶ ἐπίστευσε καὶ ἄλλους ἐπὶ τοῦτο ἐσαγήνευσε· καὶ πανταχοῦ τῆς γυναικὸς ἔστιν ἰδεῖν τὸ ἠκριβωμένον καὶ τὸ πιστόν. «Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ». Σφόδρα εἰς καιρὸν ἀπήντησαν, τῆς διδασκαλίας ἀπαρτισθείσης. «Καὶ ἐθαύμαζον διὸ μετὰ γυναικὸς ἐλάλει. Οὐδεὶς μέντοι εἶπε, Τί 30 ζητεῖς; ἢ Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;».

ἔμπορεῖ νὰ συγκεντρώσῃ κανεῖς, μαρτυροῦν τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ.

Καὶ διατί, θὰ ἐρωτήσης, δὲν ἐχρησιμοποίησε ταῦτα ὁ Χριστός, διὰ νὰ πείσῃ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' εἰς μὲν τὸν Νικόδημον ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὸν ὄφιν, εἰς τὸν Ναθαναὴλ ὑπενθύμισε προφητείας, ἀλλ' εἰς αὐτὴν δὲν εἶπε τίποτε; Διατί καὶ διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν ἄνδρες καὶ ἠσχολοῦντο μὲ αὐτά, αὐτὴ δὲ ἦτο πτωχὴ καὶ ἀμαθὴς γυναῖκα καὶ ἐπομένως δὲν ἐγνώριζε τὰς Γραφάς. Διὰ τοῦτο δὲν κάμνει λόγον εἰς αὐτὴν περὶ τούτων, ἀλλὰ τὴν προσελκύει μὲ τὸ ὕδωρ καὶ μὲ τὴν προφητείαν καὶ μὲ αὐτὰ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τῆς τὸν Χριστὸν καὶ ἀποκαλῖνται τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ εἰς τὴν γυναῖκα ἰπὸ τὴν ἀρχὴν χωρὶς νὰ τὸ ζητήσῃ, θὰ ἐφαίνετο ὅτι φλυαρεῖ καὶ ματαιοπονεῖ. Τώρα ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνακαλῶν εἰς τὴν μνήμην τῆς ταῦτα, ἀπεκάλυψε τὸν ἑαυτὸν τῆς καταλλήλως.

Καὶ εἰς τοὺς μὲν Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι συνεχῶς ἠρώτων, «Ἐως πότε θὰ μᾶς κρατῆς εἰς ἀμφιβολίαν; Ἐὰν ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστός, νὰ μᾶς τὸ εἰπῆς»⁸, δὲν ἀπήντησε σαφῶς, εἰς αὐτὴν ὅμως εἶπε φανερά, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. Διότι ἡ γυνὴ ἦτο προθυμοτέρα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἠρώτων διὰ νὰ μάθουν, ἀλλὰ πάντοτε διὰ νὰ τὸν διασύρουν. Διότι, ἐὰν ἤθελον νὰ μάθουν, ἦτο ἀρκετὴ καὶ ἡ διδασκαλία τῶν Γραφῶν καὶ ἡ παράδοσις. Ἄλλ' ἡ Σαμαρεῖτις μὲ ἀδέκαστον κρίσιν καὶ ἀπλὴν διάνοιαν ὠμίλησεν ὅσα ὠμίλησε. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερὸν ἀπὸ ὅσα ἔκαμε μετὰ ταῦτα. Διότι καὶ ἤκουσε καὶ ἐπίστευσε καὶ ἄλλους ἔφερεν εἰς τὴν πίστιν. Καὶ ἔμπορεῖ νὰ ἰδῇ κανεῖς παντοῦ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν πίστιν τῆς γυναικός. «Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἦλθον οἱ μαθηταί του». Ἐπικαίρως εἶχαν ἔλθει, ἐνῶ ἤδη εἶχε περατωθῆ ἡ διδασκαλία. «Καὶ ἠπόρησαν, διότι ὠμίλει μὲ γυναῖκα. Κανεῖς ὅμως δὲν εἶπε· Τί ζητεῖς; ἢ Διατί ὀμιλεῖς μαζί της;».

3. Τί δὲ ἐθαύμαζον; Τὸ ἄτυφον, τὸ ταπεινὸν μεθ' ὑπερβολῆς, ὅτι οὕτω περιβλεπτός ὢν, ἠνείχετο μετὰ τοσαύτης ταπεινοφροσύνης γυναικί διαλέγεσθαι πενιχρῶ καὶ Σαμαρείτιδι. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐκπλαγέντες οὐκ ἠρώτησαν τὴν αἰ-
5 τίαν· οὕτως ἦσαν πεπαιδευμένοι τὴν τῶν μαθητῶν τάξιν διατηρεῖν, οὕτως αὐτὸν ἐδεδοίκεισαν καὶ ἠδοῦντο. Εἰ γὰρ καὶ μηδέπω τὴν ἀξίαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον, ἀλλ' ὅμως ὡς θαυμασιῶ τιμι προσεῖχον καὶ πολλὴν αὐτῷ ἀπένεμον τὴν αἰδῶ.

10 Καίτοι γὰρ πολλαχοῦ φαίνονται πολλὰ παρρησιαζόμενοι οἶον, ὅταν ὁ Ἰωάννης ἐπιπίπῃ αὐτοῦ τῷ σιγήθῃ, ὅταν αὐτῷ προσιόντες λέγωσι, «Τίς μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;», ὅταν δὲ οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου παρακαλῶσιν, ἵνα εἰς ἓκ δεξιῶν καὶ εἰς ἓξ εὐωνύμων καθίσῃ. Τίνος οὖν ἔνε-
15 κεν ἐνταῦθα οὐκ ἠρώτησαν; «Οἱ ἐκεῖνα μὲν πάντα ὡς εἰς αὐτοὺς ἀνήκοντα ἀνάγκην εἶχον ἐξειᾶζειν ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν αὐτοῖς τοσοῦτον διέφερε τὸ γιγνόμενον.

Καὶ Ἰωάννης δὲ μετὰ πολὺν χρόνον τοῦτο ἐποίησε πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει, ὅτε πλείονος ἀπήλανσε παρρησίας, καὶ ἐθά-
20 ρει τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ. «Οὗτος γὰρ ἦν», φησί, «ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς». Τί τούτου τοῦ μακαρισμοῦ γένοιτ' ἂν ἴσοι; Ἀλλὰ μὴ μέχρι τούτου σιῶμεν, ἀγαπητοί, τοῦ μακαρίζειν τὸν Ἀπόστολον, ἀλλ' ὥστε καὶ τῶν μακαριζομένων γενέσθαι, πάντα πράττωμεν καὶ μιμησώμεθα τῶν εὐαγγελιστῆν καὶ ἵ-
25 δωμεν τίνα ἦν ἃ τὴν ἀγάπην ἐποίησε τὴν τοσαύτην. Τίνα οὖν ἦν ταῦτα; Ἀφῆκε πατέρα καὶ πλοῖον καὶ δίκτυον καὶ ἠκολούθησε τῷ Ἰησοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο κοινὸν αὐτῷ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἦν καὶ πρὸς Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους τῶν ἀποστόλων. Τί δὴ οὖν τὸ ἐξαιρετικὸν ἦν, ὃ
30 πολλὴν τὴν ἀγάπην ἐποίησεν;

9. Ματθ. 19, 1.

10. Μάρκου 10, 35-37.

11. Ἰω. 19, 26.

3. Διατί ὅμως ἠπόρουν; Διὰ τὴν προσήνειαν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινότητα, διότι, ἐνῶ ἦτο τόσοσ περιβλεπτος, ἠνείκετο νὰ συζητῆ μὲ τόσοσν ταπεινοφροσύνην μὲ πτωχὴν γυναῖκα καὶ μάλιστα Σαμαρεῖτιν. Καὶ ὅμως, παρ' ὅλον ὅτι ἐξεπλάγησαν, δὲν ἠρώτησαν τὴν αἰτίαν. Τόσσοσν πειθαρχημένοσ ἦσαν εἰς τὸ νὰ τηροῦν τὴν τάξιν τῶν μαθητῶν πάντοτε, τόσοσν τὸν ἐφοβοῦντο καὶ τὸν ἐσέβοντο. Διότι, ἐνῶ δὲν εἶχον ἀκόμη σχηματίσει ἀνταξίαν γνώμην περὶ αὐτοῦ, ὅμως τὸν ἐτίμων σὰν ἀξιοθαύμαστον ἄνθρωπον καὶ τοῦ ἀπέδιδαν μεγάλον σεβασμόν.

Καὶ ὅμως πολλὰς φορὰς φαίνονται θαρραλεώτεροσ, ὅπως ὅταν ὁ Ἰωάννης ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ στήθουσ του, ὅταν προσερχόμενοσ τὸν ἠρώτων· «Ποῖοσ θὰ εἶναι ἄρα γε ὁ μεγαλύτεροσ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁹, ὅταν τὰ παιδιὰ τοῦ Ζεβεδαίου τὸν παρεκάλουν νὰ καθίσουν ὁ ἓνασ ἀπὸ τὰ δεξιὰ του καὶ ὁ ἄλλοσ ἀπὸ τὰ ἀριστερά του¹⁰. Διατί λοιπὸν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν τὸν ἠρώτησαν; Διότι τότε μὲν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσουν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἰδικῶν των πραγμάτων, τώρα ὅμως δὲν τοὺς ἐνδιέφερε τόσοσν πολὺ τὸ γεγονὸσ αὐτό.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης μετὰ πάροδοσ πολλοῦ χρόνου ἔκαμε τὸ ἴδιο διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, ὅταν ἀπῆλαυσε μεγαλύτερασ πεποιθήσεωσ καὶ ὅταν ἀπέκτησε μεγαλύτεραν ἀγάπην ἀπὸ τὸν Χριστόν. «Διότι αὐτόσ ἦτο ὁ μαθητῆσ, τὸν ὁποῖον ἠγάπα ὁ Ἰησοῦσ»¹¹. Τί εἶναι ὅμοιον μὲ αὐτὸν τὸν μακαρισμόν; Ἄλλὰ ἄσ μὴ σταθῶμεν, ἀγαπητοί, εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, εἰς τὸ νὰ μακαρίζωμεν δηλαδὴ τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἄσ ἰδοῦμεν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπροκάλεσαν αὐτὴν τὴν ἀγάπην. Ποῖα λοιπὸν ἦσαν αὐτά; Ἐγκατέλειψε τὸν πατέρα του, τὸ πλοῖον του καὶ τὰ δίκτυα καὶ ἠκολούθησε τὸν Ἰησοῦν. Ἄλλὰ τὸ ἴδιο εἶχε κάμει ὁ ἀδελφός του, ὁ Πέτροσ, ὁ Ἀνδρέασ καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοσ. Ποῖο λοιπὸν ἦτο αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸν τὸν ὁποῖον ἐπροκάλεσε τὴν μεγάλην ἀγάπην;

Αὐτὸς μὲν γὰρ περὶ ἑαυτοῦ οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν, ἀλλ' ἢ ὅτι ἠγαπᾶτο μόνον· τὰ δὲ καιροθώματα αὐτοῦ, δι' ἃ ἠγαπᾶτο, ἀπεισιώπησε μειριάζων. "Οἱ γὰρ αὐτὸν ἐξαίρειτόν τινα ἀγάπην ἠγάπησε, παντί που δῆλον ἦν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ
 5 διαλεγόμενος, οὐδὲ ἐρωτῶν φαίνεται καὶ ἴδιαν αὐτόν, καθὼς Πέτρος πολλάκις, καθὼς Φίλιππος, καθὼς Ἰούδας καὶ Θωμᾶς· ἀλλ' ὅτε τῷ συναποσιόλω χαρίσασθαι καὶ ὑπακοῦσαι ἠθέλησε, τότε μόνον. "Οἱ γὰρ ὁ κορυφαῖος αὐτὸν ἠνάγκασε τῶν ἀποσιόλων νεύσας, τότε ἠρώτησε· πολλὴν
 10 γὰρ οὔτιοι πρὸς ἀλλήλους εἶχον ἀγάπην. Οὔτιω γοῦν καὶ ἐπὶ τὸ ἱερόν ὁμοῦ φαίνονται ἀναβαίνοντες καὶ κοινῇ δημηγοροῦντες.

Καίτοι γε ὁ Πέτρος θερμότερον πολλαχοῦ καὶ κινεῖται καὶ φθέγγεται καὶ πρὸς τῷ τέλει δὲ ἀκούει τοῦ Χριστοῦ
 15 λέγοντος· «Πέτρε, φιλεῖς με πλέον τούτων;». Ὁ δὲ πλέον τούτων ἀγαπῶν, εὐδῆλον ὅτι καὶ ἠγαπᾶτο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν Ἰησοῦν, ἐκεῖνο δὲ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ Ἰησοῦ δῆλον ἐγένετο. Τί οὖν ἔστιν, ὃ τὴν ἐξαίρειτόν ἀγάπην ἐποίησεν; Ἐμοὶ δοκεῖ πολλὴν τὸν ἄνδρα ἐπιείκει-
 20 αν ἐπιδείκνυσθαι καὶ πραότητα· διόπερ οὐδὲ παρρησιαζόμενος πολλαχοῦ φαίνεται. Τοῦτο δὲ ἠλίκον ἔστιν καὶ ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως δῆλον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἰσοοῦτον καὶ τηλικούτον τοῦτο εἰργάσατο.

Οὐδὲν γὰρ ταπεινοφροσύνης ἴσον. Διὰ τοῦτο τῶν μα-
 25 καρισμῶν ἐντεῦθεν ἤρξατο ὁ Χριστός. "Ὡσπερ γὰρ τινα θεμέλιον καὶ κρηπίδα μεγίστης οἰκοδομῆς καταβάλλεσθαι μέλλων, οὔτιω τὴν ταπεινοφροσύνην πρώτην ἔθηκεν. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ταύτης σωθῆναι χωρὶς· ἀλλὰ κἂν νησιτεύη τις κἂν εὐχῆται κἂν ἐλεημοσύνην ποιῇ μετὰ ἀπονοίας, βδελυ-
 30 κτὰ πάντα, ταύτης μὴ παρούσης· ὥσπερ οὖν ποθεινὰ καὶ

12. Ἰω. 21, 15.

13. Ματθ. 5, 8.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης δὲν λέγει τίποτε ἄλλο περὶ αὐτοῦ, παρὰ μόνον ὅτι ἠγαπᾶτο ἀπὸ τὸν Χριστόν. Διότι εἶναι εἰς τὸν καθένα φανερόν, ὅτι τὸν ἠγάπα ἰδιαίτερος. Ἀλλὰ πουθενὰ δὲν φαίνεται νὰ ὁμιλῇ κατ' ἰδίαν μαζί του οὔτε νὰ τὸν ἐρωτᾷ, ὅπως ἔκαμνε πολλὰς φορὰς μὲ τὸν Πέτρον, μὲ τὸν Ἰούδαν καὶ μὲ τὸν Θωμᾶν, ἀλλὰ μίαν μόνον φορὰν, ὅταν ἠθέλησε νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ νὰ ἀκούσῃ τὸν συναπόστολον. Διότι, ὅταν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων τοῦ ἔνευσε, τότε ἠναγκάσθη νὰ ἐρωτήσῃ, διότι αὐτοὶ εἶχον μεγάλην ἀγάπην μεταξὺ των. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὸν ναὸν φαίνονται ν' ἀνεβαίνουν μαζί καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ δημηγοροῦν.

Καὶ ὅμως ὁ Πέτρος πολλὰς φορὰς κινεῖται καὶ ὁμιλεῖ θερμότερον. Καὶ τέλος ἤκουσε τὸν Χριστόν νὰ τὸν ἐρωτᾷ· «Πέτρε, μὲ ἀγαπᾷς περισσότερον ἀπὸ αὐτούς;»¹². Ἐκεῖνος δὲ πὺ τὸν ἠγάπα περισσότερον, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἠγαπᾶτο περισσότερον. Ἀλλ' ἦτο φανερόν, ὅτι ἄλλο ἦτο ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἄλλο τὸ ν' ἀγαπᾶται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο, πὺ ἐπροκάλεσε τὴν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Ἰωάννην; Ἐγὼ νομίζω ὅτι οὗτος ἐδείκνυε μεγάλην ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα, δι' αὐτὸ καὶ πουθενὰ δὲν φαίνεται νὰ ἐνεργῇ μὲ θάρρος. Πόσον δὲ μεγάλο εἶναι τοῦτο, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν. Διότι καὶ ἐκεῖνος κατὰ τὸν ἴδιον ἐνήργει τρόπον.

Πράγματι, δὲν ὑπάρχει τίποτε ὅμοιον μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἤρχισε τοὺς μακαρισμοὺς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν¹³. Διότι ὅπως ἀκριβῶς προκειμένου νὰ οἰκοδομήσῃ μεγίστην οἰκοδομὴν τοποθετεῖ τὸν θεμέλιον λίθον καὶ τὸ κρηπίδωμα, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἐτοποθέτησε πρώτην τὴν ταπεινοφροσύνην. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῶμεν χωρὶς αὐτὴν. Ἀλλὰ καὶ ἂν νηστεύῃ κανεὶς καὶ ἂν προσεύχεται καὶ ἂν κάμνῃ ἐλεημοσύνας μὲ ἐπίδειξιν, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀξιοκαταφρόνητα, ὅταν ἀπουσιάζῃ ἡ ταπεινοφροσύνη, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι εὐκταῖα καὶ ἀξιαγάπητα, καὶ μὲ ἀσφάλειαν ἀσκοῦνται, ὅταν αὐτὴ

ἐπέρασια παρούσης καὶ μετὰ ἀσφαλείας πάντα γίνεται.

Μειριάζωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, μειριάζωμεν. Καὶ γὰρ σφόδρα ράδιον τὸ κατορθώμα, ἐὰν νήφωμεν. Τί γὰρ ὄλως ἐστὶ τὸ πρὸς ἀπόνοιάν σε ἐπαῖρον, ἄνθρωπε; Οὐχ ὄρας τὸ
 5 τῆς φύσεως εὐτελές; τῆς προαιρέσεως τὸ εὐόλισθον; Ἐννόησον σαυτοῦ τὴν τελευτήν· ἐννόησον τῶν ἁμαρτημάτων τὸ πλῆθος. Ἄλλ' ἴσως πολλὰ κατορθῶν μέγα φρονεῖς; Αὐτῶ μὲν οὖν τοῦτω πάντα ἀπολεῖς. Διόπερ οὐχ οὕτω τὸν ἁμαρτάνοντα, ὡς τὸν κατορθοῦντα σπουδάζειν χρὴ μειριάζειν. Τί
 10 δῆποτε; "Οτι ὁ μὲν ἔχει τὴν ἀνάγκην τοῦ συνειδότος· ὁ δὲ ἂν μὴ σφόδρα νήφῃ, ταχέως, ὥσπερ ὑπὸ τινος πνεύματος ἀναρριπισθεῖς, αἴρειται τε καὶ ἀφανίζεται καθάπερ ὁ Φαρισαῖος.

Ἄλλὰ πένησι παρέχεις; Ἄλλ' οὐ τὰ σά, ἀλλὰ τὰ τοῦ
 15 Δεσπότου, τὰ κοινὰ τῶν ὁμοδούλων. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ταπεινοῦσθαι χρὴ, ἐν ταῖς τῶν ὁμογενῶν συμφοραῖς τὰ ἑαυτοῦ προορῶντα, καὶ τὴν οἰκειάν φύσιν ἐν ἐκείνοις μανθάνοντα. Ἴσως καὶ ἡμεῖς τοιούτων ἦμεν προγόνων. Εἰ δὲ μειέσῃ πρὸς ἡμᾶς ὁ πλοῦτος, ἀλλ' εἰκὸς αὐτὸν καὶ κατα-
 20 λιπεῖν πάλιν ἡμᾶς. Τί δὲ ὄλως καὶ ὁ πλοῦτός ἐστιν; Σκιὰ ἀδρανῆς, καπνὸς διαλυόμενος, ἄνθος χόρτου, μᾶλλον δὲ καὶ ἄνθους εὐτελέστερος. Τί οὖν ἐπὶ χόρτῳ μέγα φρονεῖς; Οὐχὶ καὶ λησταῖς παραγίνεται πλοῦτος καὶ μαλακοῖς καὶ πόρναις καὶ τυμβωρύχοις; Τοῦτο οὖν σε ἐπαίρει, ὅτι τοιούτους
 25 ἔχεις κοινωνοὺς τοῦ κτήματος;

Ἄλλὰ τιμῆς ἐραῖς; Ἄλλ' οὐδὲν εἰς τιμὴν λόγον ἐλεημοσύνης ἐπιτηδειότερον. Ἐκείναι μὲν γὰρ κατηναγκασμέναι εἰσὶ καὶ μετὰ μίσους, αἱ τιμαὶ αἱ τοῦ πλούτου καὶ τῆς δυναστείας, αὗται δὲ ἐκ προαιρέσεως καὶ ἀπὸ συνειδότος

εἶναι παροῦσα.

Ἄς εἴμεθα μετριόφρονες, ἀγαπήτοί, ἄς εἴμεθα μετριόφρονες. Διότι ἡ ἀρετὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ εὐκόλη, ἂν εἴμεθα νηφάλιοι. Διότι, τί εἶναι ἐκεῖνο, ἄνθρωπε, ποὺ σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν; Δὲν βλέπεις τὴν μηδαμινότητα τῆς φύσεως, τὴν ἐπιθυμίαν ποὺ εἶναι ἔτοιμη εἰς τὸ ὀλίσθημα; Σκέψου τὸν θάνατόν σου. Σκέψου τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτημάτων σου. Ἄλλ' ἴσως μεγαλοφρονεῖς, ἐπειδὴ ἠμπορεῖς νὰ κατορθώσης πολλά; Ἐνεκα ὅμως αὐτοῦ τοῦ λόγου θὰ χάσης τὰ πάντα. Ἐνεκα τούτου ὄχι τόσον ὁ ἀμαρτωλός, ὅσον ὁ ἐπιδιώκων τὴν ἀρετὴν πρέπει νὰ μετριοφρονῇ. Διὰ τί; Διότι ὁ μὲν ἕνας σκέπεται τοῦτο ἐκ συνειδήσεως, ὁ δὲ ἄλλος, ἂν δὲν εἶναι πολὺ νηφάλιος ταχέως σὰν νὰ ἔκη ἀρπαγῇ ἀπὸ κάποιον ἄνεμον χάνεται καὶ ἐξαφανίζεται, ὅπως ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος.

Ἄλλὰ δίδεις εἰς τοὺς πτωχοὺς; Δὲν εἶναι ὅμως ἰδικά σου, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου καὶ κοινὰ εἰς τοὺς ὁμοδόλους. Καὶ δι' αὐτὸ μάλιστα πρέπει νὰ εἶσαι ταπεινός, ὅταν εἰς τὰς συμφορὰς τῶν συνανθρώπων σου προβλέπεις τὰς ἰδικὰς σου καὶ ὅταν διδάσκεισαι ἀπὸ ἐκείνας τὴν ἰδικὴν σου φύσιν. Ἴσως καὶ ἡμεῖς νὰ καταγώμεθα ἀπὸ τοιοῦτους προγόνους. Ἐὰν δὲ τὰ πλούτη μετεφέρθησαν πρὸς ἡμᾶς, φυσικὸν εἶναι πάλιν νὰ μᾶς ἐγκαταλείψουν. Καὶ τί εἶναι τὰ πλούτη; Σκιὰ ἀδρανῆς, καπνὸς ποὺ διαλύεται, ἄνθος χόρτου μᾶλλον δὲ καὶ εὐτελέστερα ἀπὸ τὰ ἄνθη. Διὰ τί λοιπὸν ὑπερηφανεύεσαι διὰ τὸ χόρτον; Μήπως τὰ πλούτη δὲν πηγαίνουν καὶ εἰς ληστὰς καὶ εἰς τοὺς διεφθαρμένους καὶ εἰς τὰς πόρνας καὶ εἰς τοὺς τυμβωρύχους; Ὑπερηφανεύεσαι λοιπὸν, διότι ἔχεις τέτοιους κοινούς συνιδιοκτῆτας;

Ἄλλ' ἐπιθυμεῖς τὰς τιμὰς; Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε καταλληλότερον διὰ τὴν τιμὴν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι αἱ τιμαὶ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ πλούτη καὶ τὴν δύναμιν εἶναι ἀναγκαστικαὶ καὶ μισηταί, ἀλλ' αὐταὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν καλὴν θέλησιν καὶ ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῶν τιμών-

τῶν τιμώντων. Διόπερ οὐδὲ ἐκβάλλειν αὐτὰς δύνανται ποτε
 οἱ τιμῶντες. Εἰ δὲ ἄνθρωποι τοσαύτην τῆς ἐλεημοσύνης ἀ-
 πονέμουσι τὴν αἰδῶ καὶ πάντα αὐτοῖς συνεύχονται τὰ ἀγα-
 θά, ἐννόησον πηλίκην παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ λήγον-
 5 ται τὴν ἀντίδοσιν, οἷαν τὴν ἀμοιβήν. Τοῦτον τοίνυν ζητῶμεν
 τὸν πλοῦτον, τὸν ἀεὶ μένοντα καὶ μηδέποτε δραπτεύοντα· ἵνα
 καὶ ἐνταῦθα μεγάλοι καὶ ἐκεῖ γενόμενοι λαμπροί, τῶν αἰω-
 νίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα
 10 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

των. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ τιμῶντες δὲν ἠμποροῦν νὰ τὰς ἀποβάλλουν ποτέ. Ἐὰν δὲ οἱ ἄνθρωποι ἀπονέμουν τόσον σεβασμὸν εἰς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ εὐχονται μετ' αὐτῆς ὅλα τὰ ἀγαθὰ, σκέψου πόσῃν ἀνταμοιβῇν θὰ λάβουν ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ποίαν ἀμοιβήν. Ἄς ζητοῦμεν λοιπὸν αὐτὸν τὸν πλοῦτον ποὺ μένει καὶ δὲν δραπετεύει ποτέ, ἵνα, ἀφοῦ γίνωμεν καὶ ἐδῶ μεγάλοι καὶ ἐκεῖ λαμπροί, ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἢ γυνὴ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· Ἐδεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;».

1. Πολλῆς ἡμῖν θερμότητος δεῖ καὶ σπουδῆς διεγρηγομένης· ταύτης γὰρ ἄνευ οὐκ ἔνεστι τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν. Καὶ τοῦτο δεικνὺς ὁ Χριστός φησι, νῦν
10 μὲν «Ἐὰν μή τις ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσῃ μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος»· νῦν δέ· «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τί ἤθελον εἰ ἤδη ἀνήφθη;», δι' ἀμφοτέρων τούτων τὸν διακαῆ καὶ πεπυρωμένον μαθητὴν καὶ πρὸς πάντα κίνδυνον παρεσκευασμένον ἡμῖν παρασιῆσαι βουλόμενος.

15 Τοιαύτη τις ἦν καὶ αὕτη ἢ γυνή. Οὕτω γὰρ ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἀνήφθη, ὡς καὶ τὴν ὑδρίαν ἀφεῖναι καὶ τὴν χρείαν δι' ἣν παρεγένετο καὶ δραμοῦσαν εἰς τὴν πόλιν, πάντα τὸν δῆμον ἐλκύσαι πρὸς τὸν Ἰησοῦν. «Ἐδεῦτε γάρ», φησί, «καὶ ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα». Σκόπει
20 σπουδὴν καὶ σύνεσιν· Ἦλθεν ὑδρεύσασθαι· καὶ ἐπειδὴ τῆς ἀληθινῆς πηγῆς ἐπέτυχε, κατεφρόνησε λοιπὸν τῆς αἰσθητῆς, διδάσκουσα ἡμᾶς, εἰ καὶ διὰ μικροῦ παραδείγματος, ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ τῶν πνευματικῶν ἀκροάσει πάντων ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν καὶ μηδένα λόγον αὐτῶν ποιεῖσθαι.

25 Κατὰ γὰρ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ὅπερ οἱ ἀπόστολοι ἐποίησαν καὶ αὕτη πεποίηκε μειζρόνως. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οἱ κληθέντες ἀφῆκαν τὰ δίκτυα· αὕτη δὲ αὐτομάτως, οὐδενὸς πα-

1. Ἰω. 4, 28-30.

2. Ματθ. 10, 38.

3. Λουκᾶ 12, 40.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ΄.

Ἰω. 4,28 - 39

«Ἐφησε λοιπὸν τὴν ὑδρίαν τῆς ἡ γυναῖκα καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε ἕναν ἄνθρωπον, ποὺ μοῦ εἶπεν ὅλα, ὅσα ἔκαμα. Μήπως εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός;»¹.

1. Ἐχομεν ἀνάγκην μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ διακαοῦς ζήλου, διότι ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑπεσχημένα εἰς ἡμᾶς ἀγαθά. Αὐτὸ θέλει νὰ ἐπισημάνῃ ὁ Χριστός, ὅταν λέγῃ ἄλλοτε μὲν· «Ἐὰν δὲν πάρῃ κανεὶς τὸν σταυρὸν τοῦ καὶ δὲν μὲ ἀκολουθήσῃ, δὲν μοῦ εἶναι ἄξιος»², ἄλλοτε δέ· «Πῦρ ἦλθα νὰ βάλω εἰς τὴν γῆν καὶ πῶς θὰ ἤθελα νὰ εἶχεν ἤδη ἀνάψει»³. Μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς λόγους τοῦ θέλει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ, πόσον θερμὸς καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ζῆλον καὶ ἔτοιμος διὰ κάθε κίνδυνον πρέπει νὰ εἶναι ὁ μαθητής.

Τέτοια ἦτο καὶ αὐτὴ ἡ γυναῖκα. Διότι τόσον διακαῆς ἐνθουσιασμὸς τὴν κατέλαβεν, ὥστε καὶ τὴν ὑδρίαν ν' ἀφήσῃ καὶ τὴν ἀνάγκην διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε μεταβῆ ἐκεῖ καὶ ἀφοῦ ἔτρεξεν εἰς τὴν πόλιν νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὅλον τὸν λαόν, λέγουσα· «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε ἕναν ἄνθρωπον, ποὺ μοῦ εἶπεν ὅλα, ὅσα ἔχω κάμει». Πρόσεξε τὴν προθυμίαν τῆς καὶ τὴν σύνεσίν τῆς. Ἐπῆγε διὰ νὰ πάρῃ ὕδωρ καὶ ἐπειδὴ ἐπέτυχε τὴν ἀληθινὴν πηγὴν, περιεφρόνησε πλέον τὴν ὑλικήν, διδάσκουσα ἡμᾶς, ἂν καὶ μὲ μικρὸν παράδειγμα, ὅτι πρέπει, ὅταν ἀκούωμεν νὰ γίνεται λόγος διὰ τὰ πνευματικά, νὰ περιφρονῶμεν ὅλα τὰ βιωτικὰ καὶ καθόλου νὰ μὴ τὰ λογαριάζωμεν.

Διότι καὶ αὐτὴ, ἀναλόγως μὲ τὴν δύναμίν τῆς ἔκαμε τὸ ἴδιο ποὺ εἶχαν κάμει οἱ Ἀπόστολοι καὶ μάλιστα μὲ μεγαλύτερον ἐνθουσιασμόν. Διότι οἱ μὲν Ἀπόστολοι ἀφησαν τὰ δίκτυα, ἐπειδὴ προσεκλήθησαν. Αὐτὴ ὅμως ἐκουσίως καὶ χωρὶς νὰ τὴν διατάξῃ κανεὶς, ἀφήνει τὴν ὑδρίαν καὶ

ραγγείλαντος, ἀφήσει τὴν ὑδρίαν καὶ εὐαγγελιστῶν ἔργον
 ποιεῖ ὑπὸ τῆς χαρᾶς ἀναπιερωθεῖσα. Καὶ οὐχ ἓνα καλεῖ
 καὶ δεύτερον, καθάπερ Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος, ἀλλὰ πόλιν
 ὀλόκληρον ἀνασιήσασα καὶ δῆμον ἰσοοῦτον, οὕτω πρὸς αὐ-
 5 τὸν ἦγαγε. Καὶ σκοπεῖ πῶς συνειῶς λέγει. «Δεῦτε, ἴδετε
 τὸν Χριστόν», ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μετὰ συγκαταβάσεως, μεθ' ἧς
 καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὴν ἐσαγήνευσεν, ἐπισπᾶται τοὺς ἄνδρας.
 «Δεῦτε γάρ, ἴδετε ἄνθρωπον», φησὶν, «ὃς εἶπέ μοι πάντα
 ὅσα ἐποίησα». Καὶ οὐκ ἠσχύνθη εἰπεῖν, ὅτι «Εἶπέ μοι πάντα
 10 ὅσα ἐποίησα». Καίτοι γε ἐνῆν εἰπεῖν ἑτέρως· Δεῦτε, ἴδετε
 προφητεύοντα· ἀλλ' ὅτιαν πυρωθῆ ψυχῇ τῷ πυρὶ τῷ θείῳ,
 πρὸς οὐδὲν τῶν ἐν τῇ γῆ λοιπὸν ὄρα, οὐ πρὸς δόξαν, οὐ
 πρὸς αἰσχύνην, ἀλλ' ἐνός ἐστι μόνου, τῆς κατεχούσης αὐτὴν
 φλογός.

15 «Μήτι οὐτός ἐστιν ὁ Χριστός;». Ὅρα πάλιν σοφίαν
 πολλὴν γυναικός. Οὔτε ἀπεφήνατο σαφῶς, οὔτε ἐσίγησεν. Ἐ-
 βούλειο γάρ οὐκ ἐκ τῆς οἰκειίας ἀποφάσεως εἰσάγειν αὐ-
 τοὺς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀκροάσεως τῆς ἐκείνου τῆς ψήφου ταύτης
 ποιῆσαι κοινωνούς· ὃ μᾶλλον εὐπαράδεκτον ἐποίει τὸν λόγον.
 20 Καίτοι οὐ πάντα αὐτῆς τὸν θίον ἐξήγγειλεν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν
 εἰρημένων καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐπέπειστο. Καὶ οὐκ εἶπε,
 Δεῦτε, πιστεύσατε, ἀλλά, «Δεῦτε, ἴδετε», ὃ τούτων κουφό-
 τερον ἦν, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐφείλκετο.

Εἶδες τῆς γυναικός τὴν σοφίαν; Ἦδει γάρ, ἦδει
 25 σαφῶς, ὅτι γευσάμενοι μόνον τῆς πηγῆς ἐκείνης, τὰ αὐτὰ
 πείσονται ἅπερ καὶ αὐτή. Καίτοι γε εἴ τις τῶν ἄλλων ἦν
 τῶν παχύτερων, καὶ συνεσκίασεν ἄν τὸν ἔλεγχον· αὕτη δὲ
 ἐκπομπεύει τὸν ἑαυτῆς θίον καὶ εἰς μέσον προτίθησιν, ὥστε
 πάντας ἐπισπάσασθαι καὶ ἐλεῖν.

30 «Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέ-

ἀναλαμβάνει ἀποστολικὸν ἔργον, ἐπειδὴ ἡ χαρὰ τῆς ἔδωσε πτερά. Καὶ δὲν προσκαλεῖ ἓνα καὶ δύο, ὅπως ὁ Ἄνδρέας καὶ ὁ Φίλιππος, ἀλλ' ἀφοῦ ἀνεστάτωσε τὴν πόλιν καὶ ὅλον τὸν λαόν, τὸν ἔφερεν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃν σύνεσιν ὁμιλεῖ. Διότι δὲν εἶπεν, Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε τὸν Χριστόν, ἀλλὰ προσελκύει τοὺς ἄνδρας τῆς πόλεως μὲ τὴν ἰδίαν συγκαταβατικότητα, μὲ τὴν ὁποίαν προσεῖλκυσε αὐτὴν ὁ Χριστός. Διότι εἶπεν· «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε ἓναν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος μοῦ εἶπεν ὅλα ὅσα ἔχω κάμει». Καὶ δὲν ἐντράπηκε νὰ εἰπῇ· «Μοῦ εἶπε ὅλα ὅσα ἔχω κάμει». Καὶ ὅμως ἠμποροῦσε νὰ ὁμιλήσῃ κατ' ἄλλον τρόπον· Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε τὸν Προφήτην. Ἄλλ' ὅταν θερμανθῇ ἡ ψυχὴ μὲ τὸ θεῖον πῦρ, δὲν βλέπει τίποτε ἀπὸ τὰ γήϊνα, οὔτε δόξαν οὔτε ἐντροπὴν.

«Μήπως αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός»; Βλέπεις πάλιν τὴν μεγάλην σοφίαν τῆς γυναίκος; Διότι καθαρὰ ὠμίλησεν, οὔτε ἐσιώπησε. Διότι δὲν ἤθελε νὰ τοὺς παρασύρῃ μὲ τὴν ἰδικήν της γνώμην, ἀλλ' ἀφοῦ ἀκούσουν τὸν Χριστόν, νὰ γίνουν κοινωνοὶ μὲ ἰδικήν τους ἀπόφασιν. Αὐτὸ ἔκαμνε τὸν λόγον της περισσότερον εὐπρόσδεκτον. Καὶ ὅμως δὲν ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν Χριστόν ὀλόκληρον τὸν βίον της, ἀλλ' εἶχε πεισθεῖ ὅτι οὗτος ἐγνώριζε τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ ὅσα αὐτὸς εἶχεν εἰπεῖ. Καὶ δὲν εἶπεν· Ἐλᾶτε, πιστεύσατε, ἀλλὰ «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε», τὸ ὁποῖον ἦτο ἐλαφρότερον καὶ τοὺς προσεῖλκυε περισσότερον.

Εἶδες τὴν σοφίαν τῆς γυναίκος; Διότι ἤξευρε καὶ ἤξευρε καλά, ὅτι, ἐὰν ἐδοκίμαζαν μόνον ἀπὸ ἐκείνην τὴν πηγὴν θὰ συνέβαινε καὶ εἰς αὐτοὺς ὅ,τι εἶχε συμβῆ καὶ εἰς ἐκείνην. Καὶ ὅμως, ἂν ἦτο κάποια ἄλλη μὲ μεγαλύτεραν ἀναισθησίαν, θ' ἄφηνεν εἰς τὸ σκότος τὸ παράπτωμά της. Αὐτὴ ὅμως ἀποκαλύπτει ὅλον τὸν βίον της καὶ τὸν φέρει εἰς τὸ μέσον ὥστε νὰ τοὺς προσελκύσῃ καὶ νὰ τοὺς αἰχμαλωτήσῃ ὅλους.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸν παρεκάλουν οἱ μαθηταί του λέγον-

γοντες· Ραβδί, φάγε». Τὸ «Ἑρώτων», ἐνταῦθα Παρεκάλουν ἐστί, τῆ ἐγχωρίῳ αὐτῶν φωνῇ. Ὅρῶντες γὰρ αὐτὸν κεκμηκία ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας καὶ τῆς ἐπικειμένης φλογός, παρεκάλουν αὐτόν. Οὐ γὰρ ἦν προπειείας τὸ δεῖσθαι ὑπὲρ σι-
5 τίων, ἀλλὰ φιλοσοργίας τῆς περὶ τὸν διδάσκαλον. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐγὼ βρωσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Ἔλεγον οὖν πρὸς ἀλλήλους· Μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;».

Τί τοίνυν θαυμάζεις εἰ ἡ γυνή, ὕδωρ ἀκούσασα, ἔτι
10 ὕδωρ ἐφανιάζειτο, ὅπου γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἔτι ταῦτα πάσχουσι καὶ οὐδὲν οὕτω πνευματικὸν νοοῦσιν, ἀλλὰ ἀποροῦσι μὲν, πάλιν δὲ τὴν αἰδῶ τὴν συνήθη καὶ τὴν τιμὴν τῷ διδασκάλῳ νέμουσι, πρὸς ἀλλήλους μὲν διαλεγόμενοι, αὐτῷ δὲ πεῦσιν οὐ τολμῶντες προσαγαγεῖν; Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ
15 ποιοῦσιν, ἐπιθυμοῦντες μὲν ἐρωτῆσαι, οὐκ ἐρωτῶντες δέ. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐμὸν βρωμά ἐστι», φησί, «ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον». Τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἐνταῦθα βρωσιν ἐκάλεσε, δεικνύς ὅσην ἐπιθυμίαν ἔχει τῆς ἡμετέρας προνοίας. Ὡσπερ
20 γὰρ ἡμῖν ποθεινὸν τὸ ἐσθίειν, οὕτως αὐτῷ τὸ σωθῆναι ἡμᾶς.

Ἄκουε δὲ πῶς πανταχοῦ οὐκ ἐκ τοῦ προχείρου πάντα ἀποκαλύπτει, ἀλλὰ πρῶτον εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλει τὸν ἀκροατήν, ἵνα ἀρξάμενος ζητεῖν τί τὸ λεγόμενον, εἶτα ἀπορῶν καὶ κάμνων, μετὰ πλείονος ἀποδέξῃται προθυμίας φανέν
25 τὸ ζητούμενον, καὶ μᾶλλον διανασιῇ πρὸς τὴν ἀκρόασιν. Διαιτί γὰρ μὴ εὐθέως εἶπε, «Ἐμὸν βρωμά ἐστιν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου»; καίτοι οὐδὲ τοῦτο σαφές ἦν, ἀλλὰ τοῦ προτέρου σαφέστερον· ἀλλὰ τί; «Ἐγώ», φησί, «βρωσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε». Πρῶτερον γὰρ
30 αὐτούς, ὅπερ ἔφην, τῆ διαπορήσει προσεκτικωτέρους ἐργάσασθαι βούλεται, καὶ ἐθίσει καὶ διὰ τοιούτων αἰνιγμάτων

τες. Διδάσκαλε, φάγε». Τὸ «ἡρώτων» ἐδῶ σημαίνει παρεκάλουν, κατὰ τὴν τοπικὴν των διαλέκτων. Τὸν παρεκάλουν νὰ φάγη, ἐπειδὴ τὸν ἔβλεπαν κουρασμένον ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν καὶ ἀπὸ τὸν καύσωνα. Τὸ ὅτι τὸν παρεκάλουν νὰ φάγη, δὲν ἦτο ἔνδειξις αὐθαδείας, ἀλλὰ φιλοστοργίας διὰ τὸν διδάσκαλον. Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ἐγὼ ἔχω φαγητὸν νὰ φάγω, τὸ ὁποῖον σεῖς δὲν ξεύρετε. Ἔλεγαν τότε οἱ μαθηταὶ μεταξύ των· «Μήπως τοῦ ἔφερε κανεὶς νὰ φάγη;».

Διατί λοιπὸν ἀπορεῖς, πὺ ὅταν ἡ γυναῖκα ἤκουσεν ὕδωρ, εἶχεν ἀκόμη εἰς τὸν νοῦν της ὕδωρ, ἀφοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ ἀκόμη ἔπαθαν τὰ ἴδια καὶ δὲν ἐννοοῦν ἀκόμη τίποτε τὸ πνευματικόν, ἀλλ' ἀποροῦν μὲν, ὅμως ἀποδίδουν εἰς τὸν διδάσκαλον τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ τὸν σεβασμόν, ἀλλὰ δὲν τολμοῦν νὰ τὸν ἐρωτήσουν; Τὸ ἴδιο ἔχουν κάμει καὶ ἄλλας φορές, ἐπιθυμοῦν δηλαδὴ νὰ τὸν ἐρωτήσουν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐρωτοῦν. Τί ἀπήντησε λοιπὸν ὁ Χριστός; «Τὸ ἰδικόν μου φαγητὸν εἶναι νὰ κάμω τὸ θέλημα αὐτοῦ πὺ μὲ ἔστειλε καὶ νὰ τελειώσω τὸ ἔργον του». Τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ὠνόμασεν ἐδῶ φαγητόν, ἀποδεικνύων πόσῃ προθυμίαν ἔχει νὰ προβλέπη δι' ἡμᾶς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς φροντίζει διὰ τὴν τροφήν μας, ἔτσι φροντίζει καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

Ἄκουε λοιπὸν, μὲ ποῖον τρόπον ἀποκαλύπτει τὰ πάντα ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ πρῶτα προκαλεῖ εἰς τὸν ἀκροατὴν ἀπορίαν, διὰ ν' ἀρχίσῃ νὰ ἐρευνᾷ, τί σημαίνει αὐτὸ πὺ λέγεται, ἔπειτα, ὅταν ἀρχίσῃ ν' ἀμφιβάλλῃ καὶ νὰ κουράζεται, διὰ νὰ δεχθῇ μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ πὺ ἐρευνᾷ καὶ διὰ νὰ ἐντείνῃ περισσότερο τὴν προσοχήν του. Διατί λοιπὸν δὲν εἶπεν ἀμέσως «Ἰδικόν μου φαγητὸν εἶναι νὰ κάμω τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου», μολονότι καὶ αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο σαφές, ἀλλ' ὅπως ὅποτε σαφέστερον ἀπὸ ἐκεῖνο πὺ εἶπε προηγουμένως. Διότι ὅπως εἶπα, ἤθελε νὰ τοὺς κάμῃ προσεκτικωτέρους διὰ τῆς ἀπορίας καὶ νὰ τοὺς συνηθίσῃ ν' ἀκούουν τὰ λόγια του διὰ τοιούτων αἰνιγμά-

ἀκούειν τὰ λεγόμενα. Τί δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς; Λέγει λοιπὸν αὐτὸ καὶ ἐρμηνεύει· «Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τειράμητόν ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἴδου λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώ-
 5 ρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμόν».

2. Ἴδου πάλιν τοῖς συνιρόφοις ὀνόμασιν ἀνάγει πρὸς τὴν τῶν μεγίστων θεωρίαν αὐτούς. Καὶ γὰρ «Βρωμα» εἰ-
 πῶν, οὐδὲν ἕτερον ἐδήλωσεν, ἢ τὴν τῶν μελλόντων παρα-
 γίνεσθαι σωτηρίαν ἀνθρώπων· καὶ ἡ χώρα δὲ καὶ ὁ θερι-
 10 σμὸς τὸ αὐτὸ δηλοῖ, τὸ πλῆθος τῶν ψυχῶν τῶν ἐτοιμῶν πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ κηρύγματος. Ὄφθαλμοὺς δὲ ἐνταῦθα λέγει, καὶ τοὺς τῆς διανοίας, καὶ τοὺς τοῦ σώματος· καὶ γὰρ ἑώρων λοιπὸν τὸ πλῆθος ἐρχόμενον τῶν Σαμαρειτῶν τὴν δὲ τῆς προαιρέσεως αὐτῶν ἐτοιμότητα, τὰς χώρας τὰς λευκαιο-
 15 μένας φησὶν. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἀσιάχρες ἐπειδὴν λευκανθῶσι πρὸς ἄμητόν εἰσι ἐτοιμοὶ οὕτω καὶ οὕτοι νῦν, φησὶ, πρὸς σωτηρίαν εἰσὶ παρεσκευασμένοι καὶ εὐτρεπεῖς.

Καὶ διατί μὴ εἶπε σαφῶς, ὅτι ἔρχονται πιστεῦσαι οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐτοιμοὶ εἰσι πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ λόγου, κα-
 20 τηγηθέντες μὲν παρὰ τῶν προφητῶν καὶ τὸν καρπὸν λοιπὸν ἀποδιδόντες, ἀλλὰ χώραν καὶ θερισμὸν ἐκάλεσε; τί βούλονται αὐτῷ αὐταὶ αἱ τροπαί; Οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦτο ποιεῖ· καὶ οἱ προ-
 φηταὶ δὲ τῷ αὐτῷ κέχρηται τρόπῳ, μεταφορικῶς πολλὰ
 25 λέγοντες. Τί δήποι' οὖν τὸ αἴτιον; οὐ γὰρ ἀπλῶς ταῦτα τοῦ Πνεύματος ἢ χάρις ἐνομοθέτησεν· ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν, καὶ διατί; Δυοῖν ἕνεκεν προφάσεων μιᾶς μὲν, ὥστε ἐμφαντικώτερον γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ μᾶλλον ὑπ' ὄψιν ἄγειν τὰ λεγόμενα. Ἡ γὰρ διάνοια, τῆς συνιρόφου τῶν πραγμάτων
 30 εἰκόνας ἐπιλαβομένη, διανίσταται μᾶλλον, καὶ ὥσπερ ἐν γραφῇ τὰ πράγματα ὁρῶσα, κατέχεται μειζόνως.

των. Ποῖο εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του; Τὸ λέγει καὶ τὸ ἔρμηνεύει· «Σεῖς δὲν λέγετε, Τέσσαρες μῆνας ἀκόμη καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Σᾶς λέγω λοιπόν, σηκώσετε τοὺς ὀφθαλμοὺς σας καὶ κοιτάξετε τὰ χωράφια, ὅτι εἶναι λευκά, ἕτοιμα πρὸς θερισμόν».

2. Νὰ πάλιν, μὲ τὰ λόγια ποὺ τοῦ ἦσαν οἰκεῖα, ἀνυψώνει αὐτοὺς εἰς τὴν θεώρησιν τῶν ὑψίστων πραγμάτων. Διότι μὲ τὴν λέξιν «βρῶμα» δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν μέλλουσαν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλὰ καὶ τὸ χωράφι καὶ ὁ θερισμὸς τὸ ἴδιο σημαίνει, δηλαδή τὸ πλῆθος τῶν ψυχῶν, ποὺ εἶναι ἕτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὸ κήρυγμα. Μὲ τὴν λέξιν ὀφθαλμοὺς ἐννοεῖ ἐπίσης τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος. Διότι ἔβλεπαν ἤδη τὸ πλῆθος τῶν Σαμαρειτῶν, ποὺ ἦρχετο. Καὶ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς θελήσεως ἐκείνων ὀνομάζει λευκὰ χωράφια. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ στάχεις, ὅταν ἀσπρίσουν, εἶναι ἕτοιμοι πρὸς θερισμόν, ἔτσι καὶ οἱ Σαμαρεῖται τώρα εἶναι ἕτοιμοι καὶ πρόσφοροι διὰ τὴν σωτηρίαν.

Καὶ διατί δὲν εἶπε καθαρά, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται διὰ νὰ πιστεύσουν καὶ εἶναι ἕτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὸν λόγον, ἀφοῦ ἤδη ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Προφήτας καὶ πρόκειται ν' ἀποδώσουν τὸν καρπὸν, ἀλλὰ τοὺς ὠνόμασε χωράφι καὶ θερισμόν; Τί ἐννοοῦν δι' αὐτὸν αὐταὶ αἱ μεταφοραὶ; Ὁχι μόνον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὸ Εὐαγγέλιον κάμνει τοῦτο. Ἄλλωστε καὶ οἱ Προφῆται τὸν ἴδιον τρόπον μεταχειρίζονται λέγοντες πολλὰ μὲ μεταφορικὴν σημασίαν. Ποία εἶναι ἡ αἰτία; Διότι βεβαίως ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος δὲν ἐτακτοποίησεν αὐτὰ χωρὶς κρίσιν. Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον; Διὰ δύο αἰτίας: Ἡ μία εἶναι, ὅτι ἔτσι ὁ λόγος γίνεται ἐντονώτερος καὶ παραστατικώτερος. Διότι, ὅταν ἡ σκέψις συλλάβῃ τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων ποὺ εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ λόγια, κινεῖται περισσότερο καὶ αἰχμαλωτίζεται εὐκολώτερον, σὰν νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα ζωγραφισμένα.

Ἐνὸς μὲν οὖν ἕνεκα τούτου δευτέρου δέ, ὥστε καὶ
 γλυκαίνεσθαι τὴν διήγησιν, καὶ μονιμωτέραν εἶναι τῶν λε-
 γομένων τὴν μνήμη. Οὐ γὰρ οὕτως ἀπόφασις χειροῦται
 καὶ ἐνάγει τὸν ἀκροατὴν τὸν πολύν, ὡς ἢ διὰ τῶν πραγμά-
 5 των διήγησις, καὶ ἢ ὑπογραφή πείρας. Ὁ διὰ τῆς παρα-
 βολῆς ἔστι μετὰ πολλῆς γινόμενον ἰδεῖν τῆς σοφίας.

«Καὶ ὁ θερίζων, μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν
 εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ὁ μὲν γὰρ τοῦ ἀμῆτου τούτου καρπός,
 οὐκ εἰς αἰώνιον ζωὴν, ἀλλ' εἰς τὴν πρόσκαιρον ταύτην προ-
 10 χωρεῖ· ὁ δὲ πνευματικός, εἰς τὴν ἀγήρω καὶ ἀθάνατον. Ὁ-
 ρῆς πῶς αἰσθητὰ μὲ τὰ ρήματα, πνευματικὰ δὲ τὰ νοήματα
 καὶ δι' αὐτῶν τῶν λέξεων διαιρεῖ τὰ γήινα ἀπὸ τῶν οὐ-
 ρανίων; Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ ὕδατος διαλεγόμενος ἐποίησε,
 τὸ ἰδιάζον αὐτοῦ θείας, ὅτι «Ὁ πίνων τὸ ὕδωρ τοῦτο οὐ μὴ
 15 διψήσει», τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ, τὸ εἰς ζωὴν αἰώνιον λέ-
 γων τὸν καρπὸν συνάγεσθαι τοῦτον «Ἴνα καὶ ὁ σπείρων
 ὁμοῦ χαίρη καὶ ὁ θερίζων».

Τίς ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ τίς ὁ θερίζων; Οἱ προφηταὶ
 εἶσιν οἱ σπείραντες· ἀλλ' οὐκ αὐτοὶ ἐθέρισαν, ἀλλ' οἱ ἀπό-
 20 σιτολοι. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀπεσιέρονται τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς
 ἀμοιβῆς τῶν πόνων, ἀλλὰ συνήδονται καὶ χαίρουσι σὺν ἡ-
 μῖν, εἰ καὶ μὴ σὺν ἡμῖν θερίζουσιν. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἀμητὸς
 ἔργον τοῦ σπόρου. Ἐνθα οὖν ἐλάτιων ἐστὶ μὲν ὁ πόνος, μεί-
 ζων δὲ ἢ ἡδονή, ἐνταῦθα ὑμᾶς ἐτήρησα, οὐκ ἐν τῷ σπόρῳ.
 25 Πολλὴ γὰρ ἐκεῖ ἢ ταλαιπωρία καὶ ὁ πόνος. Ἐν γὰρ τῷ
 ἀμητῷ ἢ μὲν πρόσσδος πολλή, πόνος δὲ οὐ τοσοῦτος, ἀλλὰ
 καὶ πολλὴ ἢ εὐκολία. Ἐνταῦθα δὲ βούλεται κατασκευάσαι
 διὰ τούτων, ὅτι Καὶ προφητῶν θέλημα τοῦτό ἐστι, τὸ ἐμοὶ
 τοὺς ἀνθρώπους προσελθεῖν. Τοῦτο καὶ ὁ νόμος κατασκευά-

Αὐτὴ εἶναι ἡ μία αἰτία. Ἡ ἄλλη εἶναι, ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ διήγησις γίνεται περισσότερο εὐχάριστος καὶ ἡ ανάμνησις τῶν λόγων διαρκεῖ περισσότερο. Διότι δὲν εἶναι ἡ θέλησις ποὺ καθηλώνει καὶ πείθει τοὺς πολλοὺς ἀκροατὰς τόσο, ὅσον ἡ περιγραφὴ ἐκείνων τῶν πραγμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἰδίαν πείραν. Καὶ αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς, ὅτι γίνεται διὰ τῆς παραβολῆς μὲ μεγάλην σοφίαν.

«Καὶ ὁ θεριστὴς παίρνει μισθὸν καὶ μαζεύει καρπὸν διὰ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον». Δηλαδή ὁ καρπὸς αὐτοῦ τοῦ θερισμοῦ εἶναι ὠφέλιμος διὰ τὴν παρούσαν ζωὴν καὶ ὄχι διὰ τὴν αἰώνιον, ὁ πνευματικὸς ὅμως καρπὸς εἶναι ὠφέλιμος διὰ τὴν ἀγήραστον καὶ ἀθάνατον ζωὴν. Βλέπεις, πῶς τὰ μὲν λόγια εἶναι αἰσθητά, τὰ δὲ νοήματα πνευματικὰ καὶ πῶς μὲ τὰς λέξεις αὐτὰς χωρίζει τὰ γήϊνα ἀπὸ τὰ οὐράνια; Ἐκεῖνο δηλαδή ποὺ ἔκαμεν ὁμιλῶν περὶ τοῦ ὕδατος, ὅταν ἔδειξε τὴν ιδιότητά του, λέγων, «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ πιῇ αὐτὸ τὸ ὕδωρ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ», τὸ ἴδιο κάμνει καὶ τώρα, ὅταν λέγη, ὅτι αὐτὸς ὁ καρπὸς θὰ μαζευθῆ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, «Διὰ νὰ χαίρουν μαζί καὶ ὁ σπορευὺς καὶ ὁ θεριστής».

Ποῖος εἶναι ὁ σπορευὺς καὶ ποῖος ὁ θεριστής; Σπορεῖς ἦσαν οἱ Προφῆται, ἀλλὰ δὲν ἐθήρισαν ἐκεῖνοι, ἀλλ' οἱ Ἀπόστολοι. Ἀλλὰ δὲν ἐστερήθησαν ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν καὶ ἀπὸ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων των, ἀλλὰ εὐχαριστοῦνται καὶ χαίρουν μαζί μας, ἂν καὶ θερίζουν μαζί μας. Διότι ὁ θερισμὸς δὲν εἶναι ἔργον τῆς σπορᾶς. Ὅπου λοιπὸν ὁ μὲν κόπος εἶναι μικρότερος, ἡ δὲ εὐχαρίστησις μεγαλυτέρα, ἐκεῖ σᾶς ἐτοποθέτησα καὶ ὄχι εἰς τὴν σποράν. Διότι εἰς αὐτὴν εἶναι μεγάλη ἡ ταλαιπωρία καὶ ὁ κόπος. Ἀλλ' εἰς τὸν θερισμὸν καὶ ἡ ὠφέλεια εἶναι μεγάλη, ὁ δὲ κόπος δὲν εἶναι τόσοσ ἀλλὰ καὶ ἡ εὐκολία μεγάλη. Μὲ αὐτὰ θέλει νὰ δείξη, ὅτι ἦτο θέλημα τῶν Προφητῶν τοῦτο, τὸ νὰ ἔλθω δηλαδή πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλωστὲ αὐτὸ εἶχε προετοιμασθῆ καὶ ἀπὸ τὸν νόμον. Δι' αὐτὸ ἔσπειραν, διὰ νὰ παραγάγουν τὸν

ζεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔσπειραν, ἵνα τοῦτον τέκωσι τὸν καρπὸν.

Δείκνυσι δὲ ὅτι κακείνους αὐτὸς ἀπέσειλε, καὶ ὅτι πολλή ἢ συγγένεια τῇ Καινῇ πρὸς τὴν Παλαιάν, καὶ πάντα ὁμοῦ διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης καιασκευάζει. Μέννηται
 5 δὲ καὶ λόγου περὶ οἰμώδους περιφερομένου παρὰ πολλῶν. «Ἐν γὰρ τούτῳ», φησὶν, «ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθής, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων». Ταῦτα δὲ ἔλεγον οἱ πολλοί, εἶποτε ἄλλοι μὲν τοὺς πόνους ὑπέστησαν, ἄλλοι δὲ τοὺς καρποὺς ἐδρέποντο· καὶ λέγει, ὅτι οὗτος ὁ λόγος
 10 ἐνταῦθα μάλιστα τὴν ἀλήθειαν ἔχει. Ἐπόνησαν μὲν γὰρ οἱ προφηταί, ὑμεῖς δὲ τοὺς καρποὺς τοὺς ἐκ τῶν ἐκείνων πόνων ἀμᾶσθε.

Καὶ οὐκ εἶπε, τοὺς μισθοὺς· οὐδὲ γὰρ ἐκείνοις ἄμισθος ὁ πολὺς ἐκεῖνος πόνος· ἀλλὰ, τοὺς καρποὺς. Τοῦτο καὶ Δα-
 15 νιὴλ ἐποίησε. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς παροιμίας μέμνηται λεγούσης· «Ἐξῆλθεν ἐξ ἀνόμων πλημμέλεια». Καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν τῷ θρηνεῖν μέμνηται τοιαύτης παροιμίας. Διὰ τοῦτο προλαβὼν εἶπε, «Ἴνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων». Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε λέγειν ὅτι ἄλλος ἔσπειρε καὶ
 20 ἄλλος θερίζει, ἵνα μὴ τις, ὅπερ ἔφην, ἀποστερηθῆσθαι τοὺς προφήτας νομίση τοῦ μισθοῦ, ξένον τι λέγει καὶ παράδοξον καὶ τοῖς αἰσθητοῖς οὐ συμβαῖνον, ἀλλὰ τῶν πνευματικῶν ἐξαίρετον ὄν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς πράγμασι τοῖς αἰσθητοῖς ἐὰν συμβῇ ἕτερον σπεῖραι καὶ ἕτερον θερίσαι, οὐχ ὁμοῦ
 25 χαίρουσιν, ἀλλὰ ἀλγοῦσιν οἱ σπείραντες, ἅτε ἐτέροις κινούμενοι, χαίρουσι δὲ οἱ θερίζοντες μόνοι. Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ θερίζοντες ἅπερ ἔσπειραν, ὁμοίως τοῖς ἀμῶσι χαίρουσιν· ὁθεν δῆλον, ὅτι καὶ αὐτοὶ κοινωνοῦσι τῶν μισθῶν.

30 «Ἐγὼ ἀπέσειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν

καρπὸν τοῦτον.

Δεικνύει ἐπίσης ὅτι καὶ ἐκείνους αὐτὸς τοὺς εἶχεν ἀποστείλει καὶ ὅτι ὑπάρχει μεγάλη συγγένεια μεταξὺ τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιτυχάνει συγχρόνως μὲ αὐτὴν τὴν παραβολήν. Ἐνθυμεῖται ἐπίσης καὶ μίαν παροιμίαν, πού ἐλέγετο ἀπὸ πολλοῦς. «Ἐδῶ ἀληθεύει ἡ παροιμία, ὅτι ἄλλος σπέρνει καὶ ἄλλος θερίζει». Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν πολλοί, διότι ἄλλοι ἐκοπίαζαν καὶ ἄλλοι ἐθέριζαν τοὺς καρπούς. Καὶ τονίζει, ὅτι αὐτὴ ἡ παροιμία ἀληθεύει ἐντελῶς εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν. Διότι ἐκοπίασαν οἱ Προφῆται ἐσεῖς ὅμως θερίζετε τοὺς καρπούς ἀπὸ τοὺς κόπους ἐκείνων.

Δὲν εἶπε τὸν μισθόν, διότι καὶ ὁ κόπος ἐκείνων δὲν ἦτο χωρὶς μισθόν, ἀλλὰ τοὺς καρπούς. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Δανιήλ. Διότι καὶ αὐτὸς ἐνεθυμήθη αὐτὴν τὴν παροιμίαν καὶ εἶπεν· «Ἀπὸ τοὺς ἀνόμους προῆλθε τὸ ἔγκλημα»⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαυῖδ εἰς τὸν θρῆνον του ἐνεθυμήθη αὐτὴν τὴν παροιμίαν. Δι' αὐτὸ προηγουμένως ὁ Χριστὸς εἶχεν εἰπεῖ· «Διὰ νὰ χαίρουν μαζὶ καὶ ὁ σπορευὸς καὶ ὁ θεριστής». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ εἰπῆ, ὅτι ἄλλος ἔσπειρε καὶ ἄλλος θερίζει, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅπως εἶπα, ὅτι οἱ Προφῆται εἶχον στερηθῆ τοῦ μισθοῦ, λέγει κάτι παράξενον καὶ ἀπροσδόκητον, πού δὲν συμβαίνει εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἀλλὰ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον εἰς τὰ πνευματικά. Διότι εἰς τὰ πράγματα πού ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, ἐὰν συμβῆ ἄλλος νὰ σπείρῃ καὶ ἄλλος νὰ θερίσῃ, δὲν χαίρουν καὶ οἱ δύο μαζὶ, ἀλλὰ λυποῦνται ἐκεῖνοι πού ἔσπειραν καὶ χαίρουν μόνον ἐκεῖνοι πού θερίζουν, ἐπειδὴ ἄλλοι ἐκοπίασαν. Εἰς αὐτὴν ὅμως ἐδῶ τὴν περίπτωσιν δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν θερίζουν, ὅσα ἔσπειραν, χαίρουν ἐξ ἴσου μ' ἐκείνους πού θερίζουν. Εἶναι λοιπὸν φανερόν ὅτι καὶ αὐτοὶ μετέχουν εἰς τὸν μισθόν.

«Ἐγὼ σᾶς ἔστειλα νὰ θερίσετε ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἐκοπίασατε. Ἄλλοι ἔχουν κοπιάσει καὶ σεῖς εἰσήλθατε

εἰσεληλύθατε». Ταύτη προτιρέπει μᾶλλον αὐτούς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐδόκει ἐπίπονον εἶναι τὸ πρᾶγμα τὸ τὴν οἰκουμένην περιελθεῖν καὶ κηρῦσαι, δείκνυσιν ὅτι καὶ ρᾶσιόν ἐστι. Τὸ γὰρ σφόδρα ἐπίπονον ἐκεῖνο ἦν, ὃ πολλοῦ καμάτου ἐδεῖτο, 5 τὸ καταβαλεῖν τὰ σπέρματα καὶ ψυχὴν ἀμύητον ἐναγαγεῖν εἰς θεογνωσίαν. Τίνος δὲ ἔνεκεν ταῦτα φθέγγεται; Ἴνα ὅταν αὐτοὺς ἀποστείλῃ εἰς τὸ κηρῦσαι, μὴ θορυβηθῶσιν, ὡς εἰς πρᾶγμα ἐπίπονον πεμπόμενοι. Τὸ γὰρ ἐπιπονώτερον τῶν προφητῶν ἦν, φησί, καὶ μαρτυρεῖ τὸ ἔργον τῷ λόγῳ, 10 ὅτι ὑμεῖς ἐπὶ τὰ εὐκόλα ἦλθετε. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ θερισμοῦ μετ' εὐκολίας μὲν ὁ καρπὸς συνάγεται καὶ ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἢ ἄλλως πληροῦται τῶν δραγμάτων, οὐκ ἀναμενόντων τὰς τῶν καιρῶν τροπὰς, καὶ χειμῶνα καὶ ἔαρ καὶ ὄμβρον οὕτω καὶ νῦν γίνεται καὶ τὰ ἔργα βοᾷ.

15 Μειταξὺ οὖν λέγοντος αὐτοῦ ταῦτα, ἐξήεσαν οἱ Σαμαρεῖται καὶ συνήγειο ἀνθρώπον ὁ καρπός. Διὰ τοῦτο εἶπεν «Ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ βλέπετε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσιν». Εἶπε ταῦτα καὶ τὸ ἔργον ἐφάνη καὶ τὰ ῥήματα ἐκ τῶν πραγμάτων ἐωρᾶτο. «Ἐκ γὰρ τῆς πόλεως ἐ- 20 κείνης πολλοί», φησί, «ἐπίστειψαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικός, μαρτυρούσης, ὅτι Εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα». Συνεώρων γὰρ ὅτι οὐκ ἂν ἐθαύμασε πρὸς χάριν ἢ γυνὴ τὸν διελέγξαντα αὐτῆς τὰ πλημμελήματα, οὐδ' ἂν ὑπὲρ τοῦ χαρίσασθαι ἐτέρῳ τὸν ἐαυτῆς ἐξεπόμπευσε 25 βίον.

3. Μιμησώμεθα δὴ τὴν γυναῖκα καὶ ἡμεῖς καὶ ἐκ τοῖς οἰκείοις ἁμαρτήμασι μὴ αἰσχυνώμεθα ἀνθρώπους, ἀλλὰ φοβώμεθα ὡς χρὴ Θεὸν τὸν καὶ νῦν ὁρῶντα τὸ γινόμενον καὶ τότε κολάζοντα τοὺς μὴ μετανοήσαντας νῦν ὡς νῦν γε 30 τοῦναντίον ποιοῦμεν. Τὸν μὲν γὰρ μέλλοντα κρίνειν, οὐ δεδοίκαμεν, τοὺς δὲ οὐδὲν ἡμᾶς παραβλάπιοντας, τούτους φρί-

εἰς τὸν κόπον των». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τοὺς προτρέπει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι πολὺ κοπιαστικὸν νὰ περιέλθουν τὴν οἰκουμένην καὶ νὰ κηρύξουν, ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι συγχρόνως καὶ πολὺ εὐκόλον. Διότι ἐκεῖνο ποῦ ἦτο πολὺ κοπιαστικὸν καὶ ἐχρειάζετο μεγάλον κόπον, ἦτο νὰ ρίψουν τοὺς σπόρους καὶ τὴν ἀμύητον ψυχὴν νὰ φέρουν εἰς θεογνωσίαν. Διὰ ποῖον λόγον λέγει ταῦτα; Διὰ νὰ μὴ φοβηθοῦν, ὅταν τοὺς στείλῃ νὰ κηρύξουν, σὰν νὰ πηγαίνουν εἰς κάτι τὸ πολὺ κοπιαστικόν. Διότι, λέγει, τὸ καθῆκον τῶν Προφητῶν ἦτο πολὺ κοπιαστικώτερον, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ἴδιο τὸ πρᾶγμα, ἐνῶ ἐσεῖς ἦλθατε εἰς τὰ εὐκολώτερα. Διότι, ὅπως εἰς τὸν θερισμὸν ὁ καρπὸς μαζεύεται μὲ εὐκολίαν καὶ ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος τὸ ἄλώνι γεμίζει ἀπὸ δεμάτια, ποῦ δὲν περιμένουν τὰς καιρικὰς μεταβολάς, τὸν χειμῶνα, τὴν ἄνοιξιν καὶ τὴν βροχὴν, ἔτσι γίνεται καὶ τώρα καὶ τὰ ἴδια τὰ ἔργα φωνάζουν.

Ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν αὐτά, εἰς τὸ μεταξὺ ἐξήρχοντο οἱ Σαμαρεῖται καὶ ἐμαζεύετο πυκνὰ ὁ καρπός. Δι' αὐτὸ εἶπε· «Σηκώσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς σας καὶ βλέπετε τὰ χωράφια, ὅτι εἶναι λευκά». Αὐτὸ εἶπε καὶ τὸ πρᾶγμα ἀπεδείχθη, διότι τὰ λόγια ἐπεβεβαιώθησαν ἀπὸ τὰ ἔργα. «Διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Σαμαρείτας τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς μαρτυρίας τῆς γυναίκος. Ἐμοῦ εἶπεν ὅλα ὅσα ἔκαμα». Διότι ἔβλεπαν, ὅτι δὲν θὰ ἐπαινοῦσεν ἡ γυνὴ χαριστικῶς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὴν ἤλεγξε διὰ τὰ ἁμαρτήματά της οὔτε καὶ θὰ διεπόμπευε τὸν βίον της διὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος εἰς ἄλλον.

3. Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν τὴν γυναῖκα καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς μὴ ἐντρεπώμεθα διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας τοὺς ἀνθρώπους, ἄς φοβώμεθα ὅπως πρέπει τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος καὶ τώρα βλέπει τὰ ἔργα μας καὶ τότε θὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς ποῦ τώρα δὲν μετανοοῦν. Ἄλλ' ἡμεῖς κάμνομεν τὸ ἀντίθετον. Διότι ἐκεῖνον ποῦ θὰ μᾶς κρίνῃ δὲν φοβούμεθα, ἀλλὰ φοβούμεθα αὐτοὺς ποῦ δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς βλάψουν καὶ

τομεν, καὶ τὴν παρ' αὐτῶν αἰσχύνῃν τρέμομεν. Διὰ τοῦτο ἐν ᾧ δεδοίκαμεν, ἐν τούτῳ τὴν τιμωρίαν δίδομεν. Ὁ γὰρ αἰσχύνῃν ἀνθρώπων ὑφορώμενος νῦν μόνον, Θεοῦ δὲ ὀρώ-
 5 τος μὴ αἰσχυνόμενος προᾶξαι τι ἄτοπον, μὴ θέλων μετανοῆ-
 σαι καὶ μεταβαλέσθαι, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἐνώπιον ἑνὸς
 καὶ δευτέρου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης παραδειγματί-
 ζεται.

Ὅτι γὰρ καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων καὶ τῶν οὐ τοι-
 ούτων μέγα θέατρον ἐκεῖ κἀθηται, ἢ τῶν προβάτων καὶ
 10 τῶν ἐρίφων παραβολὴ παιδευέτω σε καὶ ὁ μακάριος Παῦ-
 λος, λέγων «Δεῖ γὰρ ἡμᾶς», φησί, «παρασιῆναι ἔμπροσθεν
 τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ
 σώματος ὅσα ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν». Καὶ πάλιν
 «Ὅς φανερώσει τὰ κρυπὰ τοῦ σκοτίους». Ἐπραξάς τι
 15 πονηρὸν ἢ ἐνενόησας καὶ κρύπτεις ἄνθρωπον; Ἀλλὰ τὸν
 Θεὸν οὐ κρύπτεις. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων σοι μέλει· οἱ δὲ ὀ-
 φθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων, τοῦτό σοι φόβος. Οὐκοῦν ἐννόη-
 σον ὅτι οὐδὲ ἀνθρώπους λαθεῖν δυνήσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν
 ἐκείνην. Πάντα γὰρ ὡς ἐν εἰκόνι τότε σιήσεται καὶ ὀφθαλ-
 20 μούς ἡμῶν, ὡς αὐτοκατάκριτον ἕκαστον γενέσθαι.

Καὶ τοῦτο δῆλον καὶ ἀπὸ τοῦ πλουσίου. Καὶ γὰρ καὶ τὸν
 ὑπεροφθέντα πένητα, τὸν Δάζαρον λέγω, πρὸ ὀφθαλμῶν εἶ-
 δεν ἐσιῶτα ὁ πλούσιος, καὶ ὃν πολλάκις ἐβδελύξατο δάκτυ-
 λον, τοῦτον παρακαλεῖ παραμυθίαν αὐτῷ γενέσθαι τότε. Πα-
 25 ρακαλῶ τοίνυν, κἂν μηδεὶς ἴδῃ τὰ ἡμέτερα, ἕκαστον ἡμῶν
 εἰς τὸ ἑαυτοῦ συνειδὸς εἰσελθεῖν, καὶ καθίσει ἑαυτῷ δικα-
 σιὴν τὸν λογισμόν, καὶ εἰς μέσον ἄγειν τὰ πεπλημμελημένα·
 καὶ εἰ μὴ βούλοιο ἐκπομπευθῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ, ἐπι-

5. B' Κορ. 5, 10.

6. A' Κορ. 4, 50.

τρέμομεν νὰ μὴ κακοχαρακτηρισθῶμεν ἀπὸ αὐτοῦς. Διὰ τοῦτο ὅποιον φοβούμεθα, αὐτὸν τιμωροῦμεν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει νὰ μὴ φαίνεται αἰσχρὸς μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἐντρέπεται ὅμως νὰ κάμῃ κάτι τὸ κακόν, ἐπειδὴ μόνον ὁ Θεὸς τὸν βλέπει, ἂν δὲν θέλῃ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ἀλλάξῃ, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ γίνῃ καταγέλαστος ὄχι ἐνώπιον ἑνὸς καὶ δύο, ἀλλ' ἐνώπιον τῆς οἰκουμένης ὀλοκλήρου.

Διότι, ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει μεγάλη συγκέντρωσις τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν πράξεων, σὲ διδάσκει ἢ παραβολὴ τῶν προβάτων καὶ τῶν ἐριφίων καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος λέγει· «Διότι πρέπει ὅλοι ἡμεῖς νὰ φανερωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ λάβῃ ὁ καθεὶς ὅ,τι τοῦ ἀρμόζει δι' ὅσα ἔκαμε μὲ τὸ σῶμα του, εἴτε καλὸν εἴτε κακόν»⁵. Καὶ πάλιν· «Ὁ ὁποῖος θὰ φέρῃ εἰς τὸ φῶς τὰ ὅσα κρύπτονται εἰς τὸ σκότος»⁶. Ἔκαμες ἢ ἐσκέφθης κάτι κακὸν καὶ προσπαθεῖς νὰ τὸ κρύψῃς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Ἄλλ' ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν ἡμπορεῖς νὰ τὸ κρύψῃς. Ἄλλ' ἀπὸ αὐτὰ δὲν σ' ἐνδιαφέρει τίποτε. Ὁ μόνος φόβος σου εἶναι οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων. Πρέπει λοιπὸν νὰ καταλάβῃς, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν θὰ ἡμπορέσῃς οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ κρυφθῇς. Διότι τότε θὰ παρουσιασθοῦν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας ὅλα τὰ ἔργα μας σὰν εἰς εἰκόνα, ὥστε ὁ καθεὶς νὰ κρίνῃ τὸν ἑαυτὸν του.

Τοῦτο εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου. Διότι καὶ τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον ποὺ εἶχε καταφρονήσει, τὸν Λάζαρον ἐννοῶ, τὸν εἶδεν ὁ πλούσιος νὰ στέκεται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ τὸν δάκτυλόν του, ποὺ πρῶτα ἐσιχαίνετο, τώρα τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν παρηγορήσῃ. Παρακαλῶ λοιπὸν, καὶ ἂν δὲν βλέπῃ κανεὶς τὰ ἰδικά μας ἔργα, ὁ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ νὰ κάμῃ τὴν λογικὴν δικαστὴν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον τὰ ἁμαρτήματά του. Καὶ ἂν δὲν θέλῃ νὰ διαπομπευθῇ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, ἄς

τιθέτω τὰ φάρμακα τῆς μειανοίας, καὶ ἰασάσθω τὰ τραύματα. Ἐξεσι γάρ, ἔξεσι μυρίων γέμοντα τραυμάτων, ἀπελθεῖν ὑγιαίνοντα. «Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε», φησὶν, «ἀφέωνται ὑμῶν αἱ ἁμαρτίαι· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε, οὐκ ἀφέωνται».

5 Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ βαπίσματι καταχωννύμενα τὰ ἁμαρτήματα οὐκ ἔτι φαίνεται οὕτω καὶ ταῦτα ἀφανισθήσεται, ἐὰν θελήσωμεν μειανοῆσαι. Ἔστι δὲ μειάνοια τὸ μηκέτι τὰ αὐτὰ ποιεῖν. Ὁ γὰρ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῶν, ἔοικε τῷ κυνὶ τῷ πρὸς τὸν ἴδιον ἔμειον ἐπανιόντι, καὶ τῷ κατὰ
10 τὴν παροιμίαν εἰς πῦρ ξαίνοντι καὶ εἰς τειρημένον ἀντιλοῦντι πίθον. Δεῖ τοίνυν ἀφίστασθαι καὶ τῇ πράξει καὶ τῇ γνώμῃ τῶν τολμηθέντων καὶ ἀποσιάντας φάρμακα ἐπιθεῖναι τοῖς τραύμασι τὰ ἐναντία τῶν ἁμαρτημάτων. Οἷόν τι λέγω· Ἡρπασας καὶ ἐπλεονέκτησας; Ἀπόσιγηθι τῆς ἀρπαγῆς, καὶ ἐπίθες
15 ἐλεημοσύνην τῷ τραύματι. Ἐπόρνευσας; Ἀπόσιγηθι τῆς πορνείας καὶ ἐπίθες ἀγνείαν τῷ ἔλκει. Κακῶς εἶπες τὸν ἀδελφὸν καὶ ἔβλαψας; Παῦσαι κακηγορῶν καὶ ἐπίθες φιλοφροσύνην.

Καὶ καθ' ἕκαστον οὕτω ποιῶμεν τῶν πεπλημμελημένων
20 ἡμῖν καὶ μὴ ἀπλῶς παραιρέχωμεν τὰ ἁμαρτήματα· ἐφέστηκε γὰρ λοιπόν, ἐφέστηκεν ὁ τῶν εὐθυνῶν καιρός. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε. Ἀλλ' ἡμῖν τάχα τοῦναντίον ἔστιν ἐπιλέγειν· Ὁ Κύριος ἐγγύς, μεριμνᾶτε. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καλῶς ἤκουον, «Μηδὲν μεριμνᾶτε», ἐν θλίψει καὶ πόνοις καὶ ἀγῶσιν ὄντες· οἱ δὲ ἐν
25 ἀρπαγαῖς ζῶντες καὶ ἐν τρυφῇ, οἱ χαλεπὰς εὐθύνας μέλλοντες διδόναι, οὐ τοῦτο, ἀλλ' ἐκεῖνο ἂν ἀκούσαιεν εἰκότως· Ὁ Κύριος ἐγγύς, μεριμνᾶτε.

7. Ματθ. 6, 14-15.

8. Β' Πέτρ. 2, 21-22.

9. Φίλιπ. 4, 5-6.

χρησιμοποίηση τὰ φάρμακα τῆς μετανοίας καὶ ἄς θεραπεύσῃ τὰ τραύματα. Διότι εἶναι δυνατόν, καὶ ἂν κανεῖς εἶναι γε-
μᾶτος ἀπὸ τραύματα, νὰ φύγῃ ὑγιής. «Διότι, ἐὰν συγχο-
ρήσετε εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅ,τι κακὸν ἔχουν κάμει, θὰ συγ-
χωρηθοῦν αἱ ἰδικαί σας ἀμαρτίαι. Ἐὰν ὅμως δὲν τοὺς συγ-
χωρήσετε, τότε δὲν θὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἰδικαί σας»⁷.

Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἀμαρτήματα ἀποπλυνόμενα μὲ
τὸ βάπτισμα δὲν φαίνονται πλέον, ἔτσι καὶ αὐτὰ θὰ ἐξαφα-
νισθοῦν, ἐὰν θέλωμεν νὰ μετανοήσωμεν. Ἡ δὲ μετάνοια
συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ κάμνῃ κανεῖς τὰ ἴδια. «Διότι ἐκεῖνος
ποὺ ἐπιχειρεῖ τὰ ἴδια, ὁμοιάζει μὲ τὸν σκύλον ποὺ ἐπανέρ-
χεται εἰς τὸν ἕμετόν του»⁸ καὶ μὲ ἐκεῖνον ποὺ κατὰ τὴν
παροιμίαν κτυπᾷ τὴν φωτιὰ καὶ προσπαθεῖ ν' ἀντλήσῃ ὕ-
δωρ ἀπὸ τρύπιον πιθάρι. Πρέπει λοιπὸν καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ
μὲ τὰ λόγια νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα καί, ἀφοῦ
ἀπομακρυνθοῦμεν νὰ βάλωμεν φάρμακα ἐπάνω εἰς τὰ τραύ-
ματα, αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀντίθετα τῶν ἀμαρτημάτων. Παρα-
δείγματος χάριν. Ἦσουν ἄρπαξ καὶ πλεονέκτης; Ν' ἀπέ-
χῃς ἀπὸ τὴν ἄρπαγὴν καὶ βάλῃς ἐπάνω εἰς τὸ τραῦμα τὴν
ἐλεημοσύνην. Ἐπόρνευσες; Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὴν πορ-
νεΐαν καὶ βάλῃς ἐπάνω εἰς τὴν πληγὴν τὸ φάρμακον τῆς
ἀγνότητος. Ἐκακολόγησες καὶ ἔβλαψες τὸν ἀδελφόν σου;
Παῦσε νὰ κατηγορῇς καὶ χρησιμοποίησε τὴν φιλοφροσύνην.

Καὶ διὰ τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά μας ἄς κάμνω-
μεν τὸ ἴδιο καὶ ἄς μὴ τὰ παρατρέχωμεν ἀπλῶς. Διότι ἔχει
φθάσει ὁ καιρὸς τῶν εὐθυνῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλε-
γεν· «Ὁ Κύριος εἶναι πλησίον. Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τίποτε»⁹.
Ἄλλὰ δι' ἡμᾶς πρέπει νὰ λεχθῇ τὸ ἀντίθετον. Ὁ Κύριος
εἶναι πλησίον, μεριμνᾶτε. Διότι ἐκεῖνοι μὲν καλῶς ἤκουον
«Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τίποτε», ἐπειδὴ εὐρίσκοντο εἰς θλίψιν,
εἰς κόπους καὶ εἰς ἀγῶνας. Ἄλλ' αὐτοὶ ποὺ ζοῦν ἀπὸ ἄρ-
παγὰς καὶ μὲ πολυτέλειαν, ποὺ θὰ λογοδοτήσουν βαρέως,
ὄχι τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον θ' ἀκούσουν δικαίως· Ὁ Κύ-
ριος εἶναι πλησίον, μεριμνᾶτε.

Οἱ δὲ γὰρ πολὺς λείπεται τῆς συντελείας ὁ χρόνος, ἀλλὰ πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ὁ κόσμος ἐπείγεται. Τοῦτο οἱ πόλεμοι δηλοῦσι, τοῦτο αἱ θλίψεις, τοῦτο οἱ σειμοί, τοῦτο ἡ ἀγάπη ψυγεῖσα. Καθάπερ γὰρ σῶμα ψυχορραγοῦν καὶ ἐγ-
 5 γὺς ὃν τῆς τελευτῆς, μυρίας ἐπισπᾶται κακώσεις· καὶ οἰκίας μελλούσης καταπίπτειν, πολλὰ προπίπτειν εἴωθε καὶ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς καὶ ἀπὸ τῶν τοίχων· οὕτω καὶ τῆς οἰκουμένης ἐγγὺς καὶ ἐπὶ θύραις ἔστηκεν ἡ συντέλεια, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μυρία διέσπαρται πανταχοῦ κακὰ. Εἰ γὰρ τότε ὁ Κύριος
 10 ἐγγύς, πολλῶ μᾶλλον νῦν ἐγγύς. Εἰ πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν ὅτε ταῦτα ἐλέγειο καὶ πλήρωμα τῶν χρόνων τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὁ Παῦλος ἐκάλει, πολλῶ μᾶλλον τὸν παρόντα.

Ἄλλ' ἴσως δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπιστοῦσί τινες. Καὶ μὴν διὰ τοῦτο πιστεύειν χρὴ μᾶλλον. Πόθεν γὰρ οἶδας, ἄνθρωπε,
 15 ὅτι οὐκ ἐγγὺς τὸ τέλος καὶ μετὰ βραχὺν χρόνον ἀπαντήσεται τὰ εἰρημένα; Ὡσπερ γὰρ τοῦ ἐνιαυτοῦ τέλος, οὐ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν λέγομεν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔσχατον μῆνα, καίτοι γε τριάκοντα ἡμέρας ἔχοντα, οὕτω καὶ τῶν τοσοῦτων ἐτῶν κἂν τετρακόσια ἔτη τέλος εἶπω, οὐχ ἁμαρτήσομαι. Ὡστε ἔκτιτε
 20 προανεφώνει τὸ τέλος. Συστείλωμεν οὖν ἑαυτούς, ἐντροφήσωμεν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ ἐν ἀδείᾳ διατριβόντων ἡμῶν, οὐ σφόδρα μεριμνώντων οὐδὲ προσδοκόντων, ἐπιστήσεται ἀθρόον ἡ παρουσία.

Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὡσπερ γὰρ ἐν
 25 ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Λῶι, οὕτως ἔσται καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου». Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ὅταν δὲ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, καὶ ὥσπερ ἡ ὠδὴν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ». Τί ἐστίν, «Ἡ ὠδὴν τῇ

10. Ματθ. 24, 57.

11. Α' Θεσσ. 5, 3.

Διότι δὲν εἶναι μακρὰν ὁ χρόνος τῆς συντελείας, ἀλλ' ὁ κόσμος βαδίζει ἤδη πρὸς τὸ τέλος του. Αὐτὸ φανερώνουν οἱ πόλεμοι, αἱ θλίψεις, οἱ σεισμοὶ καὶ ἡ ἀγάπη ποῦ ἔχει σβῆσει. Διότι, ὅπως ὅταν ψυχορραγῇ τὸ σῶμα καὶ εὐρίσκειται πλησίον τοῦ θανάτου, ὑφίσταται ἀπείρους πόνους, καὶ ἡ οἰκία, ὅταν πρόκειται νὰ καταρρεύσῃ, καταρρέουν συνήθως ἐνωρίτερον τμήματα ἀπὸ τὴν ὀροφὴν καὶ ἀπὸ τοὺς τοίχους, ἔτσι πλησιάζει καὶ εὐρίσκεται εἰς τὰ πρόθυρα ἡ συντέλεια καὶ δι' αὐτὸ ἔχουν διασπαρεῖ παντοῦ τὰ κακά. Διότι, ἐὰν τότε ἦτο πλησίον ὁ Κύριος, τώρα εἶναι πολὺ περισσότερον. Διότι, ὅταν αὐτὰ ἐλέγοντο πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν καὶ ὁ Παῦλος ὠνόμαζε τὸν καιρὸν ἐκεῖνο πλήρωμα τῶν χρόνων, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἔτσι ὁ σημερινὸς καιρὸς.

Ἄλλ' ἴσως δι' αὐτὸ δὲν πιστεύουν μερικοί. Καὶ ὅμως δι' αὐτὸ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ πιστεύουν. Διότι, ἀπὸ ποῦ ξεύρεις, ἄνθρωπε, ὅτι δὲν πλησιάζει τὸ τέλος καὶ ὅτι δὲν θὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ἀνωτέρω μετ' ὀλίγον χρόνον; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ τέλος τοῦ ἔτους δὲν λέγομεν ὅτι εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα, οὔτε ὁ τελευταῖος μῆν, ἂν καὶ ἔχη τριάκοντα ἡμέρας, ἔτσι καὶ ἂν εἴπω τὸ τέλος τῶν ἐτῶν, μολονότι εἶναι τετρακόσια, δὲν θὰ πέσω ἔξω. Ὡστε ἀπὸ τότε προανήγγελε τὸ τέλος. Ἄς χαλιναγωγῆσωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἄς ἐντρυφήσωμεν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν ἡμεῖς περνοῦμεν τὸν καιρὸν μας ἐν ἀκολασίᾳ καὶ δὲν φροντίζωμεν καθόλου, οὔτε περιμένωμεν, ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ θὰ ἔλθῃ αἰφνιδίως.

Αὐτὸ θέλων νὰ τονίσῃ ὁ Χριστός, ἔλεγεν· «Ὅπως ἦσαν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε καὶ εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Λῴτ, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ εἰς τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος τούτου»¹⁰. Τοῦτο θέλων νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὅταν λέγουν «Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια», τότε ἔρχεται ἐπάνω τους αἰφνιδία καταστροφή, ὅπως ὁ πόνος τοῦ τοκετοῦ εἰς τὴν κοιλίαν τῆς γυναίκος»¹¹. Καὶ τί εἶναι «Ὁ πόνος τοῦ τοκετοῦ

ἐν γαστρὶ ἐχούση»; Πολλάκις αἱ κύουσαι γυναῖκες παίζουσαι ἢ ἀριστοποιοῦσαι ἢ ἐν θαλανείῳ ἢ ἐν ἀγορᾷ διάγουσαι, οὐδὲν τῶν μελλόντων προορώμεναι, ὑπὸ τῆς ὀδύνης κατεσχέθησαν ἀθρόον. Ἐπεὶ οὖν τοιαῦτα καὶ τὰ ἡμέτερα, ὧμεν αἰὲν
 5 παρεσκευασμένοι. Οὐ γὰρ αἰὲν ταῦτα ἀκουσόμεθα· οὐκ αἰὲν τούτων ἐξουσίαν ἔχομεν. «Ἐν γὰρ τῷ ἄδῃ», φησί, «τίς ἐξομολογήσεται σοι;».

Οὐκοῦν ἐνταῦθα μετανοήσωμεν, ἵνα οὕτως ἴλεω τὸν Θεὸν ἔχωμεν κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν, καὶ πολλῆς ἀπο-
 10 λαῦσαι δυναθῶμεν συγγνώμης· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἰς τὴν κοιλίαν τῆς γυναικός»; Πολλὰς φορές αἱ γυναῖκες ποὺ κυοφοροῦν, ἐνῶ παίζουν ἢ γευματίζουν ἢ εὐρίσκονται εἰς τὸ λουτρόν ἢ χρονοτριβοῦν εἰς τὴν ἀγοράν, ἐπειδὴ δὲν προβλέπουν τίποτε ἀπὸ τὰ μέλλοντα, καταλαμβάνονται αἰφνιδίως ἀπὸ τὸν πόνον. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τὰ ἰδικά μας εἶναι τέτοια, πρέπει νὰ εἴμεθα ἕτοιμοι συνεχῶς. Διότι δὲν θὰ ἀκούωμεν συνεχῶς τὰ ἴδια, οὔτε θὰ ἔχωμεν πάντοτε αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν. Διότι λέγει ὁ Προφήτης, «Εἰς τὸν Ἄδην ποῖος θὰ ὁμολογήσῃ;»¹².

Ἄς μετανοήσωμεν λοιπὸν, διὰ νὰ ἔχωμεν τὸν Θεὸν εὐμενῆ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως καὶ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀπολαύσωμεν πλήρη τὴν συγγνώμην. Εἴθε αὐτὴν ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς. Καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. Καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ· τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον, ὅτι Οὐκ ἔτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν καὶ οἶδαμεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν».

10 1. Οὐδὲν φθόνου καὶ βασκανίας χεῖρον, οὐδὲν κενοδοξίας χαλεπώτερον· αὕτη τὰ μυρία εἴωθε διαφθείρειν ἀγαθά. Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι πλείονα τῶν Σαμαρειτῶν γινώσκοντες καὶ τοῖς προφήταις συντραφέντες, ὑστεροὶ τούτων ἐφάνησαν ἐντεῦθεν. Οὗτοι μὲν γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας
15 ἐπίστευσαν τῆς γυναικὸς καὶ σημεῖον ἰδόντες οὐδέν, ἐξῆλθον παρακαλοῦντες τὸν Χριστὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι καὶ θαύματα θεασάμενοι, οὐ μόνον οὐ κατεῖχον αὐτὸν παρ' ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀπήλαννον, καὶ πάντα ἔπρατιον, ὥστε καὶ τῆς χώρας αὐτὸν ἐκβαλεῖν, καίτοι γε αὕτη ἡ παρουσία
20 δι' ἐκείνους ἐγεγόνει.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀπήλαννον, οὗτοι δὲ καὶ μεῖναι ἠξίουσαν παρ' ἑαυτοῖς. Τούτους οὖν οὐκ ἐχρῆν προσίεσθαι παρακαλοῦντας, εἶπέ μοι, καὶ δεομένους, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐπιβουλεύσουσι καὶ διακρουομένοις προσεδρεύειν, τοῖς δὲ ἀγαπῶσι καὶ βουλομένοις αὐτὸν κατέχειν, μὴ διδόναι ἑαυτόν;
25 Ἄλλ' οὐκ ἦν ἄξιον τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας. Διὰ τοῦτο καὶ

«Ὅταν λοιπὸν ἦλθαν οἱ Σαμαρεῖται πρὸς αὐτόν, τὸν παρεκάλουν νὰ παραμείνη πλησίον τους. Καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. Καὶ πολλοὶ περισσότεροι ἐπίστευσαν ἀπὸ ὅσα τοὺς εἶπεν, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα ἔλεγον· Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πιστεύομεν δὲν εἶναι πλέον τὰ ὅσα μᾶς εἶπες, ἀλλὰ διότι τὸν ἠκούσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ ξεύρομεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ λεγόμενος Χριστός. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπήγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν»¹.

1. Δὲν ὑπάρχει χειρότερον ἐλάττωμα ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὴν ζηλοτυπίαν, οὔτε βαρύτερον ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν. Διότι αὐτὴ καταστρέφει συνήθως ἅπειρα ἀγαθὰ. Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν ἂν καὶ ἐγνώριζαν πολὺ περισσότερα ἀπὸ τοὺς Σαμαρείτας καὶ εἶχον διδαχθῆ ἀπὸ τοὺς Προφῆτας, ἐφάνησαν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν κατώτεροι ἀπὸ αὐτούς. Διότι οἱ μὲν Σαμαρεῖται ἐπίστευσαν μόνον ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τῆς γυναίκος καὶ μολονότι δὲν εἶχαν ἰδεῖ κανὲν θαῦμα, ἐβγῆκαν καὶ παρεκάλουν τὸν Χριστὸν νὰ μείνη πλησίον τους. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, ἂν καὶ εἶχαν ἰδεῖ θαύματα, ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐκράτησαν πλησίον τους, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔδιωχναν καὶ ἔκαμναν τὰ πάντα διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τῆ χώραν, παρ' ὅλον ὅτι ἡ παρουσία του εἶχε γίνει πρὸς χάριν των.

Ἄλλ' οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὸν ἐξεδίωκαν, οἱ δὲ Σαμαρεῖται τὸν παρεκάλουν νὰ μείνη πλησίον τους. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ πλησιάσῃ αὐτοὺς πού τὸν παρεκάλουν καὶ εἶχαν ἀνάγκην, ἀλλὰ νὰ παραμένῃ μὲν πλησίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐμίσουν καὶ τὸν ἐχθρεύοντο, νὰ ἐγκαταλείψῃ δὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἠγάπων καὶ ἤθελαν νὰ τὸν κρατοῦν πλησίον των; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἦτο ἀντάξιον τῆς προνοίας του. Δι' αὐτὸ ἐδέχθη καὶ ἔμεινε πλησίον των δύο ἡμέρας.

ἐδέξατο καὶ ἔμεινε παρ' αὐτοῖς ἡμέρας δύο. Αὐτοὶ μὲν γὰρ
 ἐβούλοντο διηνεκῶς αὐτὸν κατέχειν (τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν ὁ
 εὐαγγελιστὴς εἰπών, ὅτι «Ἡρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐ-
 τοῖς»)· αὐτὸς δὲ οὐκ ἠνείχετο, ἀλλ' ἡμέρας δύο μόνον ἔμει-
 5 νεν, καὶ ἐν ταύταις πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.
 Καίτοι γε τούτους εἰκὸς ἦν πιστεῦσαι, τῷ τε σημεῖον μηδὲν
 ἔωρακένοι, καὶ τῷ ἀπεχθῶς πρὸς Ἰουδαίους ἔχειν· ἀλλ' ὅ-
 μως ἐπειδὴ τοῖς λεγομένοις μετὰ ἀληθείας ἐδίκαζον, οὐ
 προσέσκη τοῦτο αὐτοῖς, ἀλλ' ὑψηλοτέραν τῶν κωλυμάτων
 10 ἔλαβον ἔννοιαν, καὶ ἐφιλοτιμοῦντο ἐπὶ τὸ μειζρόνως θαυμά-
 ζειν αὐτόν. «Τῇ γὰρ γυναικί», φησί, «ἔλεγον Οὐκέτι διὰ
 τὴν σὴν λαλίαν πιστεύομεν αὐτῷ· αὐτοὶ γὰρ ἡμεῖς ἠκούσα-
 μεν καὶ οἶδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κό-
 σμου ὁ Χριστός».

15 Οἱ μαθηταὶ τὸν διδάσκαλον ὑπερηκόντισαν. Οὗτοι γὰρ
 καὶ τῶν Ἰουδαίων κατηγοροῦσιν ἂν δικαίως καὶ τὸ πι-
 στεῦσαι καὶ τῷ δέξασθαι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑπὲρ ὧν πᾶσαν
 τὴν πραγματείαν συνεσιήσατο, συνεχῶς αὐτὸν ἐλίθασον· οὗ-
 τοι δὲ οὐδὲ πρὸς αὐτοὺς ὁρμώμενον εἴλκυσαν πρὸς ἑαυτούς.

20 Καὶ οἱ μὲν μετὰ σημείων ἀδιόρθωτοι μένουσιν· οὗτοι δὲ
 χωρὶς σημείων πολλὴν περὶ αὐτὸν τὴν πίστιν ἐπεδείξαντο,
 καὶ τούτῳ αὐτῷ φιλοτιμοῦνται, τῷ χωρὶς σημείων πιστεῦ-
 σαι· ἐκεῖνοι δὲ οὐ παύσονται καὶ σημεῖα ζητοῦντες καὶ πει-
 ράζοντες. Οὕτως εὐγνώμονος ψυχῆς πανταχοῦ χρεία. Κἂν
 25 ἐπιλάβηται τοιαύτης ἢ ἀλήθειας, κρατεῖ ραδίως· κἂν μὴ κρα-
 τήσῃ, οὐ παρὰ τὴν αὐτῆς ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ταύτης
 ἀγνωμοσύνην τοῦτο γίνεται. Ἐπεὶ καὶ ὁ ἥλιος διὰν λάβῃ
 καθαρὸν ὀφθαλμὸν, φωτίζει ραδίως· ἂν δὲ μὴ φωτίσῃ,
 τῆς ἐκείνων ἀρρωστίας τὸ ἀμάρτημα, οὐ τῆς ἀσθενείας
 30 τούτου.

Διότι οἱ Σαμαρεῖται ἤθελαν νὰ τὸν ἔχουν διαρκῶς πλησίον τους (αὐτὸ ἄλλωστε ἐδήλωσε καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅταν εἶπε, «Παρεκάλουν αὐτὸν νὰ μείνη πλησίον τους»). Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἠρνήθη, ἀλλ' ἔμεινε μόνον δύο ἡμέρας καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν πολὺ περισσότεροι. Καὶ ὅμως θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ πιστεύσουν, ἀφοῦ δὲν εἶχαν ἰδεῖ κανένα θαῦμα καὶ ἐμίσουν τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ ὅμως ἔκριναν τὰ λόγια του σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθειαν, αὐτὸ δὲν τοὺς ἠμπόδισεν, ἀλλ' ἐσχημάτισαν ὑψηλότεραν ἰδέαν περὶ τῶν προσκομμάτων καὶ ἐφιλοτιμοῦντο νὰ τὸν θαυμάζουν περισσότερο. Καὶ ἔλεγαν εἰς τὴν γυναῖκα· «Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πιστεύομεν δὲν εἶναι τὰ ὅσα μᾶς εἶπες, ἀλλὰ διότι τὸν ἠκούσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ ξεύρομεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ λεγόμενος Χριστός».

Οἱ μαθηταὶ ὑπερέβαλαν τὸν διδάσκαλον. Διότι οὗτοι δικαίως θὰ ἠμποροῦσαν νὰ κατηγορήσουν τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐπειδὴ ἐπίστευσαν καὶ ἐπειδὴ ἐδέχθησαν τὸν Χριστόν. Διότι οἱ τελευταῖοι, χάριν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναλάβει ὄλο τὸ ἔργον, συνεχῶς τὸν ἐλιθοβόλουν. Ἄλλ' οἱ Σαμαρεῖται τὸν προσείλκυσαν μὲ τὸ μέρος τους, χωρὶς νὰ σκοπεύη νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι μένουν ἰσχυρογνώμονες παρὰ τὰ θαύματα, οἱ δὲ Σαμαρεῖται ἔδειξαν μεγάλην πίστιν πρὸς αὐτὸν χωρὶς θαύματα καὶ ἔνεκα τούτου δοξάζονται, διότι ἐπίστευσαν χωρὶς νὰ ἰδοῦν θαύματα, ἐνῶ οἱ πρῶτοι δὲν παύουν νὰ ζητοῦν θαύματα καὶ νὰ τὸν πειράζουν. Ὑπάρχει πάντοτε ἀνάγκη ἀπὸ τόσον εὐσεβῆ ψυχὴν. Ἄν ἡ ἀλήθεια εἰσέλθῃ εἰς τοιαύτην ψυχὴν, τότε τὴν κυριεύει εὐκόλως. Καὶ ἂν δὲν τὴν κυριεύσῃ, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀδυναμίαν της, ἀλλὰ ἔνεκα τῆς ἀγνωμοσύνης της. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἥλιος φωτίζει εὐκόλως, ὅταν ἔχη κανεὶς ὑγιεῖς ὀφθαλμούς. Ἄν πάλιν δὲν φωτίσῃ, τὸ σφάλμα δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἄκουσον γοῦν οὗτοι τί λέγουσιν. «Οἶδαμεν», φησίν, «ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός». Ὅρας πῶς εὐθέως ἐνόησαν ὅτι τὴν οἰκουμένην ἐπισπάσασθαι ἤμελλεν καὶ ἐπὶ διορθώσει τῆς κοινῆς ἦλθε σωτηρίας, 5 ὅτι οὐκ ἐν Ἰουδαίοις ἤμελλεν ἀποκλείειν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν, ἀλλὰ πανταχοῦ σπεύρειν αὐτοῦ τὸν λόγον; Ἄλλ' οὐκ Ἰουδαῖοι οὕτως ἀλλὰ ζητοῦντες τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην σιῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπειάγησαν. Οὗτοι δὲ ὁμολογοῦσιν ἅπαντας ἐν ἐπιτιμίαις εἶναι, ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικὸν 10 δηλοῦντες, ὅτι «Πάντες ἡμαρτοὶ καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι». Εἰπόντες γὰρ ὅτι Σωτὴρ ἐστὶ τοῦ κόσμου, ἔδειξαν ὅτι τοῦ ἀπολωλότος· καὶ οὐχ ἀπλῶς Σωτὴρ, ἀλλ' ἐν σφόδρα μεγάλοις.

Ἦλθον μὲν γὰρ πολλοὶ σῶσαι, καὶ προφῆται καὶ ἄγ- 15 γελοι ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς Σωτὴρ οὗτός ἐστι, φησί, ὁ τὴν ἀληθῆ σωτηρίαν παρέχων, οὗ τὴν πρόσκαιρον μόνον. Τοῦτο πίστεως εἰλικρινοῦς. Καὶ γὰρ εἶοι ἀμφοτέρωθεν θαυμαστοὶ καὶ ὅτι ἐπίστευσαν καὶ ὅτι χωρὶς σημείων οὓς καὶ ὁ Χριστὸς μακαρίζει λέγων· «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ 20 πιστεύσαντες»· καὶ ὅτι εἰλικρινῶς τοῦτο. Καίτοι τῆς γυναικὸς ἀμφιβόλως λεγούσης ἀκούσαντες, «Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;», οὐκ εἶπον καὶ αὐτοί, ὅτι Καὶ ἡμεῖς ὑποπιεζόμεν, οὐδ' ὅτι Νομίζομεν, ἀλλ' ὅτι «Οἶδαμεν»· καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι «Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς τοῦ κόσμου ὁ Σωτὴρ». Οὐ γὰρ 25 ὡς ἕνα τῶν πολλῶν τὸν Χριστὸν ὠμολόγουν, ἀλλὰ τὸν ὄντως Σωτῆρα.

Καίτοι τίνα εἶδον σωθέντα; Τῶν ρημάτων ἤκουσαν μόνον καὶ εἶπον ἄπερ ἄν, εἰ καὶ θαύματα ἐθεάσαντο πολλὰ

2. Ρωμ. 3, 23.

3. Ἰω. 20, 29.

Ἦκουσε λοιπόν, τί λέγουν οἱ Σαμαρεῖται· «Ἐεύρομεν, ὅτι αὐτός εἶναι ἀληθινὰ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ λεγόμενος Χριστός». Βλέπεις, πῶς ἐκατάλαβαν ἀμέσως, ὅτι θὰ προσεῖλκυε τὴν οἰκουμένην καὶ ὅτι ἦλθε διὰ νὰ ἐργασθῆ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας, ὅτι δὲν ἦτο μέλημα τῶν Ἰουδαίων νὰ ἀποκλείσουν τὴν πρόνοιάν του, ἀλλ' ὅτι θὰ διεσπείρετο παντοῦ ὁ λόγος του. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἔπραξαν τοῦτο καὶ ἐνῶ ἐζήτουν ν' ἀποκαταστήσουν τὴν ἰδικήν τους δικαίωσιν, δὲν ὑπετάγησαν εἰς τὴν δικαίωσιν, πού προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Οἱ Σαμαρεῖται ὅμως ὁμολογοῦν ὅτι ὅλοι εἶναι ἀμαρτωλοί, ἐπιβεβαιώνοντες τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου· «Ὅλοι ἡμάρτησαν καὶ ὅλοι στεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ παίρνουν τὴν δικαίωσιν δωρεὰν μὲ τὴν χάριν πού προέρχεται ἀπὸ αὐτόν»². Διότι, ὅταν εἶπαν ὅτι εἶναι Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ἠθέλησαν νὰ δηλώσουν τοῦ κόσμου πού ἐχάθη καὶ ὄχι μόνον ὅτι ἦτο Σωτὴρ, ἀλλὰ εἰς τὰ μέγιστα πράγματα.

Διότι ἦλθαν πολλοὶ διὰ νὰ σώσουν τὸν κόσμον καὶ Προφῆται καὶ ἄγγελοι. Ἄλλ' ὁ ἀληθινὸς Σωτὴρ, πού παρέχει τὴν ἀληθινὴν σωτηρίαν καὶ ὄχι τὴν πρόσκαιρον, εἶναι αὐτός. Αὕτῃ εἶναι ἀπόδειξις εἰλικρινοῦς πίστεως. Διότι καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευρὰν οἱ Σαμαρεῖται εἶναι ἀξιοθαύμαστοι, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ καὶ ἐπίστευσαν καὶ μάλιστα ὅτι ἐπίστευσαν χωρὶς θαύματα. Αὐτοὺς μακαρίζει καὶ ὁ Χριστός, ὅταν λέγῃ, «Μακάριοι αὐτοὶ πού δὲν εἶδαν καὶ ὅμως ἐπίστευσαν»³, καὶ μάλιστα ἐπίστευσαν εἰλικρινῶς. Καὶ ὅταν ἤκουσαν τὴν γυναῖκα νὰ ὁμιλῆ μὲ ἀμφιβολίαν, «Μήπως αὐτός εἶναι ὁ Χριστός;», δὲν εἶπαν καὶ αὐτοί· Καὶ ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν, οὔτε νομίζομεν, ἀλλὰ «Ἐεύρομεν»· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ ὅτι, «Αὐτός εἶναι ἀληθινὰ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου». Διότι δὲν ὡμολόγουν τὸν Χριστὸν σὰν ἕναν ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἀλλὰ σὰν πραγματικὸν Σωτῆρα.

Καὶ ὅμως, ποῖον εἶδαν ὅτι ἐσώθη ἀπὸ αὐτόν; Μόνον τὰ λόγια του ἤκουσαν καὶ εἶπαν ἐκεῖνα πού θὰ ἔλεγαν, ἂν

καὶ μεγάλα, εἶπον. Καὶ τίνας ἔνεκεν ταῦτα οὐ λέγουσιν ἡ-
μῖν οἱ εὐαγγελισταὶ τὰ ρήματα καὶ ὅτι θαυμασιῶς διελέ-
χθη; Ἴνα μάθῃς ὅτι πολλὰ τῶν μεγάλων παρατρέχουσιν,
ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τὸ πᾶν ἐδήλωσαν. Ἐπεισε γὰρ δῆμον
5 ὀλόκληρον καὶ πόλιν ὅλην διὰ τῶν εἰρημένων. Ἐνθα δὲ μὴ
πείδονται, τότε ἀναγκάζονται λέγειν τὰ εἰρημένα, ἵνα μὴ
ἀπὸ τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν ἀκουόντων καταψηφίζηται τις
τοῦ δημηγοροῦντος.

Ἐπειτα μετὰ δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν
10 εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς ἐμαρτύρησεν, ὅτι
προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ παιρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. Διὰ τοῦτο
πρόσκειται; Ὅτι εἰς Καπερναοῦμ οὐκ ἀπῆλθεν, ἀλλ' εἰς
τὴν Γαλιλαίαν, κακεῖθεν εἰς τὴν Κανᾶ; Ἴνα γὰρ μὴ ἐξε-
τάσης, διὰτι παρὰ μὲν τοῖς αὐτοῦ οὐκ ἔμεινε, παρὰ δὲ τοῖς
15 Σαμαρείταις ἔμεινε, τίθησι τὴν αἰτίαν, λέγων, ὅτι οὐ προσέ-
σχον αὐτῷ. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀπῆλθεν ἐκεῖ, ὥστε μὴ μείζον αὐ-
τοῖς γενέσθαι τὸ κριμα.

2. Καὶ γὰρ παιρίδα αὐτὸν ἐνταῦθα ἡγοῦμαι λέγειν τὴν
Καπερναοῦμ. Ὅτι δὲ οὐκ ἀπήλαυσε ἐκεῖ τιμῆς, ἄκουσον
20 αὐτοῦ λέγοντος· «Καὶ σύ, Καπερναοῦμ, ἢ ἕως τοῦ οὐρανοῦ
ὑψώθης, ἕως ἁδου καταβιθασθήσῃ». Παιρίδα δὲ ἰδίαν κα-
λεῖ, τὸν τῆς οἰκονομίας δηλῶν λόγον, καὶ τούτῳ τὸ πλεον
ἐνδιατρίβων. Τί οὖν; οὐχ δρῶμεν, φησί, καὶ παρὰ τοῖς οἰ-
κειοῖς πολλοὺς θαυμαζομένους; Μάλιστα δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν
25 σπανιζόντων τὰ τοιαῦτα δεῖ ψηφίζεσθαι. Εἰ δέ τινες ἐν τῇ
αὐτῶν ἐτιμῶντο, πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ ἀλλοτριᾷ· ἢ γὰρ συνή-
θεια εὐκαταφρονήτους ποιεῖν εἴωθεν.

Ὡς δὲ ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ
Γαλιλαῖοι, πάντα ἕωρακότις, ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις

τὸν ἔβλεπαν νὰ κάμνη πολλὰ καὶ μεγάλα θαύματα. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν οἱ Εὐαγγελισταὶ δὲν μᾶς λέγουν αὐτὰ τὰ λόγια καὶ ὅτι ὠμίλησε πρὸς τοὺς Σαμαρείτας κατὰ τρόπον, πὺ ἐπροκάλεσε τὸν θαυμασμόν των; Διὰ νὰ μάθης, ὅτι ἀφῆνουν κατὰ μέρος πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα, διὰ ν' ἀποδείξουν τὸ πᾶν ἀπὸ τὴν ἔκβασιν. Διότι ἔπεισε μὲ τὰ λόγια τοῦ τὸν λαὸν καὶ ὀλόκληρον τὴν πόλιν. Ὅπου ὅμως οἱ ἀκροαταὶ δὲν πείθονται, τότε οἱ Εὐαγγελισταὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀποδώσῃ κανεὶς κατηγορίαν εἰς τὸν ὀμιλητὴν ἔνεκα τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀκροατῶν.

«Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐβεβαίωσεν, ὅτι προφήτης δὲν τιμᾶται εἰς τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδα του». Διατί προστίθεται τοῦτο; ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐπῆγεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ, ἀλλ' εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Κανᾶ; Διὰ νὰ μὴ ἐρευνᾶς, διατί δὲν ἔμεινεν εἰς τοὺς ἰδικούς του, ἔμεινεν ὅμως εἰς τοὺς Σαμαρείτας, προβάλλει τὴν αἰτίαν καὶ λέγει, ὅτι δὲν τὸν ἐπρόσεχαν. Δι' αὐτὸ δὲν ἐπῆγεν ἐκεῖ, διὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν τὴν κρίσιν βαρυτέραν.

2. Διότι νομίζω, ὅτι πατρίδα του ἐννοεῖ τὴν Καπερναοῦμ. Ἄλλ' ὅτι ἐκεῖ δὲν ἀπήλαυε τιμῆς, ἄκουσε αὐτόν, ὅταν λέγῃ· «Καὶ σύ, Καπερναοῦμ, πὺ ὑψώθης ὡς τὸν οὐρανόν, θὰ κατεβῆς ὡς τὸν Ἄδην»⁴. Ὀνομάζει δὲ αὐτὴν ἰδικὴν του πατρίδα λόγῳ τῆς σαρκώσεώς του καὶ διότι ἔμεινεν ἐκεῖ πολὺν χρόνον. Τί λοιπόν; θὰ ἐρωτήσης. Δὲν βλέπομεν, ὅτι πολλὰ τιμῶνται ἀπὸ τοὺς συμπολίτας των; Βεβαίως βλέπομεν, ἀλλ' αὐτὰ τὰ σπάνια παραδείγματα δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ ἐκφράσωμεν γενικὴν γνώμην. Ἄλλ' ἂν μερικοὶ ἐτιμῶντο εἰς τὴν πατρίδα των, πολὺ περισσότερον ἐτιμῶντο εἰς τὴν ξένην. Διότι ἡ συνήθεια δημιουργεῖ κατὰ κανόνα τὴν περιφρόνησιν.

«Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, τὸν ἐδέχθησαν οἱ Γαλιλαῖοι, ἐπειδὴ εἶχαν ἰδεῖ ὅλα, ὅσα ἔκαμεν εἰς τὰ Ἱερο-

ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν». Ὁρᾷς ὅτι οἱ
κακιζόμενοι, οὗτοι μάλιστα αὐτῷ προσιόντες εὐρίσκονται;
Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγεν, «Ἐκ Ναζαρεὶ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;»,
ἄλλος δέ, «Ἐρώτησον καὶ ἴδε, ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προ-
5 φήτης οὐκ ἐγήγερα». Ταῦτα δὲ καὶ αὐτὸν ὑβρίζοντες ἔ-
λεγον, ἐπειδὴ ἐκ Ναζαρεὶ ἐδόκει τοῖς πολλοῖς εἶναι καὶ
τὸ Σαμαρείτην δὲ εἶναι ὠνείδιζον. «Σαμαρείτης γὰρ εἶ
καὶ δαιμόνιον ἔχεις», φησὶν.

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ Σαμαρεῖται καὶ Γαλιλαῖοι, φησί, πι-
10 στεύουσιν εἰς αἰσχύνην τῶν Ἰουδαίων. Εὐρίσκονται δὲ καὶ
Γαλιλαίων οἱ Σαμαρεῖται βελτίους. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἀπὸ
τῶν τῆς γυναικὸς ἐδέξαντο ρημάτων· οὗτοι δὲ ἑωρακότιες
τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν. «Ἦλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν
Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον». Ἀνα-
15 μιμνήσκει τοῦ θαύματος τὸν ἀκροατὴν, τὸ ἐγκώμιον τῶν
Σαμαρειτῶν ἐπαίρων. Οὗτοι μὲν γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Ἰε-
ροσολύμοις καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖ γενομένων σημείων αὐτὸν ἐδέ-
ξαντο· οἱ Σαμαρεῖται δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπὸ διδασκαλίας
μόνης. Ὅτι μὲν οὖν ἦλθεν ἐκεῖ, εἶπε· τὴν δὲ αἰτίαν οὐ προο-
20 ἔθηκε, δι' ἣν ἦλθεν. Εἰς μὲν γὰρ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸν
φθόνον τὸν Ἰουδαϊκὸν παρεγένετο· εἰς δὲ Κανᾶ τίνος ἔνε-
κεν; Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν καλούμενος εἰς γάμον· νῦν
δὲ τίνος ἔνεκεν, καὶ διατί; Ἐμοὶ δοκεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ θαύ-
ματος πίστιν ἐγγινομένην ἰσχυροτέραν ποιῶν διὰ τῆς πα-
25 ρουσίας, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐφελκόμενος τῷ αὐτόκλητος πα-
ραγενέσθαι καὶ τὴν μὲν ἰδίαν ἀφεῖναι πατρίδα, προτιμῆσαι
δὲ ἐκείνους.

«Ἦν δέ τις βασιλικός, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν Καπερνα-
ούμ. Οὗτος ἀκούσας, ὅτι Ἰησοῦς ἤκει ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας

5. Ἰω. 1, 47.

6. Ἀυτόθι 7, 52.

σόλυμα κατὰ τὴν ἑορτὴν. Διότι εἶχαν μεταβῆ καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἑορτὴν». Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον ἐκεῖνοι πού τὸν ἐκάκιζαν, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι προσέρχονται εἰς αὐτόν; Διότι ὁ ἕνας ἔλεγεν· «Εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ κάτι καλὸν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν;»⁵, καὶ ὁ ἄλλος· «Ἐρεύνησε καὶ θὰ ἰδῆς, ὅτι δὲν ἔχει ἔλθει Προφήτης ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν»⁶. Καὶ ἔλεγον ταῦτα διὰ νὰ τὸν ἐμπαίξουν, ἐπειδὴ πολλοὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἦτο ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ. Μερικοὶ μάλιστα τὸν κατηγοροῦν ὡς Σαμαρεῖτην καὶ τοῦ ἔλεγαν· «Εἶσαι Σαμαρεῖτης καὶ εἶσαι δαιμονισμένος».

Ἄλλὰ νὰ πού πιστεύουν εἰς αὐτὸν Σαμαρεῖται καὶ Γαλιλαῖοι πρὸς κατασχύνην τῶν Ἰουδαίων. Καὶ μάλιστα οἱ Σαμαρεῖται ἀπεδείχθησαν καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Γαλιλαίους. Διότι οἱ μὲν Σαμαρεῖται ἐπίστευσαν ἀπὸ τὰ λόγια τῆς γυναίκος, ἐνῶ οἱ Γαλιλαῖοι εἶχαν ἰδεῖ τὰ θαύματα πού ἔκαμεν. «Ἐπῆγε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἔκαμε τὸ ὕδωρ οἶνον». Ὑπενθυμίζει εἰς τὸν ἀκροατὴν τὸ θαῦμα, διὰ νὰ ἐξάρῃ τὸν ἔπαινον τῶν Σαμαρειτῶν. Διότι οἱ μὲν Γαλιλαῖοι ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὰ θαύματα πού ἔγιναν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, οἱ Σαμαρεῖται ὅμως μόνον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. Καὶ εἶπε μὲν ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπῆγεν ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν ἐπρόσθεσε τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπῆγεν. Εἰς τὴν Γαλιλαίαν δηλαδὴ ἐπῆγεν ἕνεκα τοῦ φθόνου τῶν Ἰουδαίων. Ἄλλ' εἰς τὴν Κανᾶ, διατί; Τὴν πρώτην φοράν βέβαια, διότι προσεκλήθη εἰς τὸν γάμον. Τώρα ὅμως διὰ ποῖον λόγον; Ἐγὼ νομίζω διὰ νὰ κάμῃ μὲ τὴν παρουσίαν του ἰσχυροτέραν τὴν πίστιν, πού προῆλθεν ἀπὸ τὸ θαῦμα καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς περισσότερον μὲ τὸ ὅτι ἐπῆγε χωρὶς νὰ τὸν καλέσουν καὶ μὲ τὸ ὅτι ἄφησε τὴν πατρίδα του, ἐπειδὴ ἐπροτίμησεν ἐκείνους.

«Ἦτο ἐκεῖ κάποιος ἀξιωματοῦχος τοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς ἦτο ἀσθενὴς εἰς τὴν Καπερναούμ. Ὅταν αὐτὸς ἤκουσεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν

εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἠρώτα ἵνα ἔλθῃ
καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν». ἦτοι τοῦ γένους ὢν τοῦ βασι-
λικοῦ ἢ ἀξιωματικῆς ἀρχῆς ἕτερον οὕτω καλούμενον ἔχων.
Τινὲς μὲν οὖν τοῦτον εἶναι νομίζουσι τὸν παρὰ τῷ Μαιθαίῳ·
5 δὲ δεικνύνται δὲ ἕτερος ὢν παρ' ἐκεῖνον, οὐκ ἀπὸ τοῦ ἀξιώ-
ματος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πίστεως. Ἐκεῖνος μὲν
γὰρ καὶ βουλόμενος τὸν Χριστὸν ἐλθεῖν, ἀξιοῖ μένειν· οὗ-
τος δὲ καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἐπαγγελλόμενος, εἰς τὴν οἰκίαν
ἔλκει. Κακεῖνος μὲν φησιν· «Οὐκ εἰμι ἄξιος ἵνα μου ὑπὸ
10 τὴν στέγην εἰσέλθῃς»· οὗτος δὲ καὶ ἐπείγει· «Κατάβηθι»,
λέγων, «πρὶν ἀποθανεῖν τὸν υἱόν μου». Κακεῖ μὲν ἀπὸ τοῦ
ὄρους καταβὰς εἰς Καπερναοῦμ εἰσῆει· ἐνταῦθα δὲ ἀπὸ
Σαμαρείας καὶ οὐκ εἰς Καπερναοῦμ, ἀλλ' εἰς Κανᾶ ἐλθόν-
τος παρεγένετο οὗτος.

15 Κακεῖνον μὲν ὁ παῖς παρέσει κατέκειτο· ὁ δὲ τούτου υἱὸς
πυρετιῷ. «Καὶ ἐλθὼν ἠρώτα ἵνα ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν·
ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐὰν μὴ ση-
μεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε». Καὶ μὴν τοῦτο
πίστεως ἦν, καὶ τὸ ἐλθεῖν καὶ τὸ παρακαλέσαι καὶ μετὰ ταῦ-
20 τα δὲ αὐτὸ μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγελιστῆς λέγων, ὅτι εἰπόντος
τοῦ Ἰησοῦ. «Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῆ, ἐπίστευσε τῷ λόγῳ αὐ-
τοῦ καὶ ἐπορεύετο». Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησιν ἐνταῦθα; Ἦτιοι
τοὺς Σαμαρείας θαυμάζων ἔλεγε ταῦτα, ὅτι σημείων χω-
ρὶς ἐπίστευσαν· ἢ τῆς δοκούσης αὐτοῦ πόλεως εἶναι καθά-
25 πτόμενος τῆς Καπερναοῦμ, ὅθεν οὗτος ἦν. Ἐπεὶ καὶ ἕτε-
ρός τις ἐν τῷ Λουκᾷ λέγων, «Πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου
τῇ ἀπιστίᾳ», ἔλεγε πάλιν.

Ὅσοι εἰ καὶ οὗτος ἐπίστευσε, ἀλλ' οὐχ ὀλοκλήρως,
οὐδὲ ὑγιῶς. Καὶ τοῦτο δηλοῖ ἐκ τοῦ πυνθάνεσθαι ποία ὥρα

7. Ματθ. 8, 8.

8. Μάρκου 9, 23.

εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐπῆγεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν παρεκάλει νὰ μεταβῆ μαζί του καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὸν υἱὸν του». Αὐτὸς ὠνομάζετο βασιλικὸς ἢ διότι κατήγετο ἀπὸ βασιλικὴν γενίαν, ἢ διότι εἶχε κάποιο ἀξίωμα ἐξουσίας. Μερικοὶ ἐρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος μ' ἐκεῖνον πού ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος. Ἀποδεικνύεται ὅμως ὅτι εἶναι διάφορος ἀπὸ ἐκεῖνον ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ ἀξίωμα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν. Διότι ἐκεῖνος, μολονότι ὁ Χριστὸς ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, δὲν τὸν ἄφησε νὰ τὸ κάμῃ. Αὐτὸς ἐδῶ ὅμως καὶ χωρὶς ὁ Χριστὸς νὰ τὸ ὑποσχεθῇ τίποτε, τὸν σύρει εἰς τὴν οἰκίαν του. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος εἶπε· «Δὲν εἶμαι ἄξιος διὰ νὰ εἰσέλθῃς κάτω ἀπὸ τὴν στέγην μου»⁷, αὐτὸς ἐδῶ ὅμως ἐπείγεται λέγων, «Κατέβα, πρὶν πεθάνῃ τὸ παιδί μου». Καὶ εἰς τὴν πρώτην μὲν περίπτωσιν, ἀφοῦ κατῆλθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ. Εἰς τὴν προκειμένην ὅμως περίπτωσιν, οὗτος ἔφθασεν, ὅταν ὁ Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὴν Κανᾶ.

Τοῦ πρώτου ὁ δοῦλος ἦτο κατάκοιτος ἀπὸ παράλυσιν. Τοῦ δευτέρου ἀπὸ πυρετόν. «Καὶ ἀφοῦ ἐπῆγε, τὸν παρεκάλει νὰ θεραπεύσῃ τὸν υἱὸν του. Διότι ἐκινδύνευε ν' ἀποθάνῃ». Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ἐὰν δὲν ἰδῆτε θαύματα καὶ τέρατα, δὲν θὰ πιστεύσετε». Καὶ τὸ ὅτι ἦλθε καὶ τὸν παρεκάλεσεν, ἦτο καὶ αὐτὸ ἀπόδειξις πίστεως. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς· "Ὅταν δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς εἶπε, «Πήγαινε, ὁ υἱός σου ζῆ, ἐπίστευσεν εἰς τὸν λόγον του καὶ ἔφυγε». Τί σημαίνει αὐτό, πού λέγει ἐδῶ; "Ἡ ὅτι ἔλεγεν αὐτὸ πρὸς ἔπαινον τῶν Σαμαρειτῶν, ἐπειδὴ ἐπίστευσαν χωρὶς θαύματα, ἢ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διασύρῃ τὴν πόλιν Καπερναοῦμ, πού ἐνομιζέτο ὅτι ἦτο πατρίς του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατήγετο. "Ὅταν ἓνας ἄλλος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ παρεκάλει λέγων, «Πιστεύω, Κύριε, βοήθησε τὴν ἀπιστίαν μου»⁸, ὁ Χριστὸς ἀπήντησε μὲ τὰ ἴδια λόγια.

"Ὡστε, παρ' ὅλον ὅτι ἐπίστευσε καὶ αὐτός, δὲν ἐπίστευσεν ὅμως πλήρως, οὔτε τελείως. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύε-

ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. Ἐβούλειο γὰρ μαθεῖν, εἴτε αὐτομάτως, εἴτε ἐκ τῆς ἐπιταγῆς τοῦ Χριστοῦ τοῦτο γέγονεν. «Ὡς οὖν ἔγνω ὅτι χθὲς ὥραν ἐβδόμην, ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη». Ὁρᾷς ὅτι τότε ἐπίστευσεν, ὅτι οἱ
 5 παῖδες εἶπον, οὐχ ὅτι ὁ Χριστός; Τὴν διάνοιαν τοίνυν ἐλέγχει αὐτοῦ, μεθ' ἧς προσελθὼν, ταῦτα ἔλεγεν· οὕτω γὰρ μᾶλλον καὶ εἰς πίσιν ἀφείλκειο· πρὸ γὰρ τοῦ σημείου οὐ σφόδρα ἦν πεπιστευκός. Εἰ δὲ καὶ ἦλθε καὶ παρεκάλεσε, θαυμασιὸν οὐδέν. Εἰώθασι γὰρ οἱ πατέρες ὑπὸ πολλῆς φι-
 10 λίας οὐ μόνον οἷς θαρροῦσιν ἰατροῖς προσιέναι, ἀλλὰ καὶ οἷς μὴ θαρροῦσι διαλέγεσθαι, μηδὲν ὅλως παραλιπεῖν βουλόμενοι. Ἐπεὶ ὅτι ἐκ παρέργου προσῆλθεν, ὅτι ἦλθεν εἰς Γαλιλαίαν, τότε αὐτὸν εἶδεν· ὡς εἴ γε ἦν σφόδρα αὐτῷ πεπιστευκός, οὐκ ἂν ὤκνησε, τοῦ παιδὸς μέλλοντος τελευτᾶν,
 15 εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθεῖν. Εἰ δὲ ἐδεδοίκει, οὐδὲ τοῦτο ἀνεκτόν.

Ὅρα γοῦν καὶ αὐτὰ τὰ ρήματα πῶς ἐμφαίνει τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀνδρός. Δέον γὰρ εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλ' ὅμως μετὰ τὸ τὴν διάνοιαν ἐλέγξαι, μέγα τι φαντασθῆναι περὶ
 20 αὐτοῦ, ἄκουσον πῶς ἔτι χαμαὶ σύρεται. «Κατάβηθι», γάρ, φησί, «πρὶν ἢ ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου», ὡς οὐ δυναμένου μετὰ τὸν θάνατον αὐτὸν ἀνασιῆσαι, καὶ ὡς οὐκ εἰδότος οἷα τὰ τοῦ παιδίου πράγματα ἔσποιηκε. Διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐλέγχει καὶ τοῦ συνειδότος καθάπτει· δεικνὺς ὅτι τὰ σημεῖα προη-
 25 γουμένως τῆς ψυχῆς ἔνεκεν ἐγένετο. Ἐνταῦθα γὰρ οὐχ ἦτιον τοῦ παιδὸς τὸν πατέρα ἀσθενοῦντα περὶ τὴν διάνοιαν

ται ἀπὸ τὸ ὅτι ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἄφησεν ὁ πυρετὸς τὸν υἱὸν του. Διότι ἤθελε νὰ μάθῃ, ἂν αὐτὸ εἶχε γίνεαι ἀπὸ μόνου του ἢ κατόπιν τῆς διαταγῆς τοῦ Χριστοῦ. «Ὅταν λοιπὸν ἔμαθεν, ὅτι χθὲς περὶ τὴν ἐβδόμην ὥραν, ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά του». Βλέπεις, ὅτι ἐπίστευσε τότε πού τὸν ἐβεβαίωσαν οἱ ὑπηρέται καὶ ὄχι ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Χριστός; Ἐλέγχει λοιπὸν τὴν σκέψιν του, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε προσέλθει λέγων ταῦτα. Διότι ἔτσι ἔφερον αὐτὸν περισσότερο εἰς τὴν πίστιν. Διότι πρὶν ἀπὸ τὸ θαῦμα δὲν εἶχε πιστεύσει καὶ τόσον πολὺ. Τὸ ὅτι ἦλθε καὶ παρεκάλεσε, δὲν εἶναι παράδοξον. Διότι οἱ γονεῖς συνηθίζουν νὰ πηγαίνουν ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἰατροὺς, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχουν θάρρος ἕνεκα μεγάλης φιλίας, ἀλλὰ νὰ συζητοῦν καὶ μὲ ἐκείνους πού δὲν ἔχουν θάρρος, ἐπειδὴ θέλουν νὰ μὴ παραλείψουν τίποτε. Ἐπὶ πλέον μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀφίξεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, οὗτος ἦλθε πρὸς αὐτόν, μόλις τὸν εἶδεν. Ἐὰν ὅμως εἶχε πιστεύσει πολὺ εἰς αὐτόν, δὲν θὰ ἐδίσταζεν, ἀφοῦ τὸ παιδί του ἐκινδύνευε ν' ἀποθάνῃ, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Ἐὰν τὸ ἐφοβεῖτο, οὔτε αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ συγχωρηθῇ.

Πρόσεχε καὶ τὰ ἴδια τὰ λόγια του, πῶς προδίδουν τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἐνῶ ἔπρεπεν, ἂν ὄχι προηγουμένως, τουλάχιστον μετὰ ἀπὸ ἔλεγχον τῆς σκέψεώς του, νὰ σκεφθῇ κάτι τὸ μεγάλο περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἄκουσε πῶς ἀκόμη σύρεται χαμηλά. Διότι λέγει εἰς αὐτόν· «Κατέβα πρὶν ἀποθάνῃ τὸ παιδί μου», ἐπειδὴ ἐπίστευεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἀναστήσῃ καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἐγνώριζεν εἰς ποίαν κατάστασιν εὕρισκετο τὸ παιδί. Διὰ τοῦτο ἐλέγχει αὐτόν καὶ ἐπιπλήττει τὴν συνείδησίν του, ἀποδεικνύων ὅτι τὰ θαύματα γίνονται μάλιστα ἕνεκα τῆς ψυχῆς. Διότι ἐδῶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παιδί θεραπεύει τὸν πατέρα, πού ἦτο ἀσθενὴς κατὰ τὸν νοῦν, θέλων νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς αὐτόν ὄχι μόνον ἀπὸ

θεραπεύει, πείθων ἡμᾶς μὴ ἀπὸ σημείων, ἀλλὰ ἀπὸ διδασκαλίας προσέχειν αὐτῷ. Τὰ σημεία γὰρ οὐ τοῖς πιστοῖς, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις καὶ παχυτέροις.

3. Τότε μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ πάθους οὐ σφόδρα προσεῖχε
5 τοῖς λεγομένοις, ἢ μόνοις τοῖς περὶ τοῦ παιδός. Ὑστερον δὲ ἤμελλε τὸ λεχθὲν ἀναλαμβάνειν, καὶ τὰ μέγιστα ἐντιϋθεν κερδαίνειν· ὃ δὴ καὶ γέγονε. Τί δήποτε δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ ἑκατοντάρχου αὐτεπάγγελτος ὑπέσχετο παραγίνεσθαι ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ καλούμενος ἄπεισιν; Ὅτι ἐκεῖ μὲν ἡ πίστις
10 ἀπήριστο. Διὸ καὶ ὑπέσχετο ἀπιέναι, ἵνα μάθωμεν τοῦ ἀνδρός τὴν εὐγνωμοσύνην· ἐνταῦθα δὲ ὅτι οὗτος ἀτελής ἦν.

Ἐπεὶ οὖν ἄνω καὶ κάτω ἤπειγεν αὐτὸν λέγων, «Κατάβηθι», καὶ οὐπω ἤδει σαφῶς ὅτι καὶ ἀπὸν δύναται θεραπεῦσαι, δείκνυσιν ὅτι καὶ τοῦτο δυνατὸν αὐτῷ, ἵν' ὅπερ οἰ-
15 κοθεν ὁ ἑκατόνταρχος ἔσχε, τοῦτο οὗτος ἐκ τοῦ μὴ παραγενέσθαι τὸν Ἰησοῦν μάθῃ. Ὅταν οὖν εἶπῃ, «Ἐὰν μὴ σημεία καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε», τοῦτο λέγει ὅτι τὴν προσήκουσαν πίστιν οὐδέπω ἔχετε, ἀλλ' ἔτι ὡς περὶ προφήτου διάκεισθε. Ἐκκαλύπτων οὖν ἐαυτὸν καὶ δεικνὺς ὅτι
20 καὶ χωρὶς σημείων ἔδει πιστευθῆναι αὐτόν, ἔλεγεν ἄπερ καὶ τῷ Φιλίππῳ φησί· «Πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί; Εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα πιστεύσατέ μου».

«Ἦδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, ἀπήνησαν οἱ δοῦλοι
25 αὐτοῦ λέγοντες, ὅτι ὁ παῖς σου ζῆ. Ἐπυνθάνειο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν ἐν ἣ κομψότερον ἔσχεν. Καὶ εἶπον αὐτῷ, ὅτι Χθὲς ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. Ἐγνω

τὰ θαύματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. Διότι τὰ θαύματα γίνονται ὄχι διὰ τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀπίστους καὶ ἀμαθεστέρους.

3. Τότε λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ ἀξιωματοῦχος τοῦ βασιλέως κατείχετο ἀπὸ μεγάλην λύπην, δὲν ἐπρόσεχε πολὺ εἰς τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, παρὰ μόνον εἰς ἐκεῖνα πού ἀνεφέροντο εἰς τὸ παιδί του. Ἀργότερα ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὰ λόγια του καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ὠφεληθῆ. Τοῦτο, ὡς γνωστόν, εἶχεν ἤδη συμβῆ. Διατί λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τοῦ ἑκατοντάρχου ὁ Χριστὸς ὑπεσχέθη νὰ μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν του, τώρα ὅμως ἂν καὶ καλεῖται δὲν πηγαίνει; Διότι εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν ἡ πίστις εἶχεν ἤδη ἀπαρτιοθῆ. Δι' αὐτὸ καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν ἑκατόνταρχον, ὅτι θὰ μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρός. Ἐδῶ ὅμως, διότι ἡ πίστις δὲν ἦτο τελεία.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἀξιωματοῦχος τοῦ βασιλέως ἐπέμενε τόσον πολὺ λέγων εἰς τὸν Χριστὸν «Κατέβα» καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη καλά, ὅτι ἐκεῖνος ἠμπορεῖ ἀκόμη καὶ ἀπὼν νὰ θεραπεύσῃ, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ αὐτὸ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ, ἵνα ἐκεῖνο πού ὁ ἑκατόνταρχος ἤξευρεν ἀφ' ἑαυτοῦ, αὐτὸς θὰ τὸ μάθῃ ἀπὸ τὴν μὴ μετάβασιν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς λέγῃ, «Ἐὰν δὲν ἰδῆτε θαύματα καὶ τέρατα, μὴ πιστεύετε» ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχετε ἀκόμη τὴν πρέπουσαν πίστιν, ἀλλὰ μὲ θεωρεῖτε ἀκόμη σὰν Προφήτην. Ἀποκαλύπτων λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν του καὶ δεικνύων, ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ πιστευτὸς χωρὶς θαύματα, ἔλεγεν ὅσα εἶχεν εἰπεῖ καὶ εἰς τὸν Φίλιππον· «Δὲν πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἐν ἐμοί; Ἀλλοιῶς ἔνεκα αὐτῶν τῶν ἔργων πιστεύετέ με»⁹.

Ἐνῶ δὲ αὐτὸς κατέβαινεν ἤδη, τὸν συνήντησαν οἱ δοῦλοι του καὶ τοῦ εἶπαν· Τὸ παιδί σου ζῆ. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ μάθῃ ἀπὸ αὐτοὺς τὴν ὥραν, πού ἄφησεν ὁ πυρετὸς τὸ παιδί. Καὶ ἀπήντησαν εἰς αὐτόν, ὅτι χθὲς κατὰ τὴν ἑβδόμην ὥραν ἄφησεν ὁ πυρετὸς τὸ παιδί. Κατάλαβε λοι-

οὖν ὁ πατήρ ὅτι ἐκείνη τῇ ὥρᾳ, ἐν ἣ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ὁ παῖς σου ζῆ». Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη». Ὅρᾳ πῶς τὸ θαῦμα δῆλον ἐγένετο; Οὐ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀπηλλάγη τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ ἀθρόον, ὡς φαίνεσθαι μηκέτι φύσεως ἀκολουθίαν εἶναι τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς γὰρ αὐτὰς ἐλθὼν τοῦ θανάτου τὰς πύλας, ὡς καὶ ὁ πατήρ ἐδήλωσεν εἰπὼν. «Κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον», ἀθρόον ἀπηλλάγη τῆς νόσου ὅπερ οὖν καὶ τοὺς οἰκέτας διανέστησεν.

10 Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἴσως οὐχ ὡς εὐαγγελιζόμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς περιιτὴν λοιπὸν τοῦ Ἰησοῦ τὴν παρουσίαν εἶναι νομίσαντες, ἀπήνησαν καὶ γὰρ ἤδεσαν αὐτὸν ἐκεῖ παραγενόμενον ὅθεν καὶ κατ' αὐτὴν αὐτῷ τὴν ὁδὸν περιέτυχον. Ὁ δὲ ἄνθρωπος, ἀνεθεὶς τοῦ φόβου, λοιπὸν πρὸς τὴν πίστιν
15 διέκλυψε, θέλων δεῖξαι ὅτι τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τὸ ἔργον γέγονε, καὶ φιλοτιμεῖται λοιπὸν ὥστε μὴ δόξαι εἰκῆ διεγηγέρθαι ὅθεν μετὰ ἀκριθείας πάντα ἐμάνθανεν. «Καὶ ἐπίστευσεν αὐτός, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη». Καὶ γὰρ ἦν ἀναμφισβήτητος ἡ μαρτυρία λοιπὸν. Οὐ γὰρ μὴ παρόντες, μηδὲ ἀκούσαντες
20 τοῦ Χριστοῦ διαλεγόμενου, μηδὲ τὸν καιρὸν εἰδότες, οὔτοι παρὰ τοῦ δεσπότου μαθόντες, ὅτι οὗτος ἦν ὁ καιρός, ἀναμφισβήτητον ἔσχον τὴν ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἐπίστευσαν.

Τί τοίνυν ἀπὸ τούτων παιδευόμεθα; Μὴ θαύματα περιμένειν, μηδὲ ἐνέχυρα ζητεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως. Ὅρῳ
25 γὰρ καὶ νῦν πολλοὺς ὅτιοι εὐλαβεσιτέρους γινομένους, διὰ ἢ τοῦ παιδὸς κακουμένου ἢ γυναικὸς ἀρρωστούσης, παραμυθίας τινὸς ἀπολαύσωσι. Χρὴ δὲ καὶ μὴ τυγχάνοντας παραμένειν ὁμοίως εὐχαριστοῦντας, δοξάζοντας. Τοῦτο γὰρ οἰκε-
30 τῶν εὐγνωμόνων ἐστὶ τοῦτο στεροῶν τε καὶ φιλοῦντων, ὡς

πὸν ὁ πατήρ, ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, πού τοῦ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Τὸ παιδί σου ζῆ, ἐθεραπεύθη. Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά του». Βλέπεις κατὰ ποῖον τρόπον ἔγινε φανερόν τὸ θαῦμα; Δὲν ἐγλύτωσε τὸ παιδί ἀπὸ τὸν κίνδυνον κατὰ κοινὸν τρόπον, οὔτε τυχαῖα, ἀλλ' ἀμέσως, ὥστε νὰ φανῆ ὅτι αὐτὸ πού ἔγινε δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐνῶ τὸ παιδί εἶχε φθάσει εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου, ὅπως ἐδήλωσε καὶ ὁ πατήρ, ὅταν εἶπεν εἰς τὸν Χριστόν, «Κατέβα, πρὶν ἀποθάνῃ τὸ παιδί», ἐγλύτωσεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν νόσον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἐντύπωσιν καὶ εἰς τοὺς δούλους.

Διότι οἱ μὲν δοῦλοι ἦλθον εἰς προὔπαντησιν τοῦ κυρίου των ὄχι μόνον διὰ νὰ τοῦ δώσουν τὴν εὐχάριστον εἶδησιν ἀλλὰ καὶ διότι ἴσως ἐθεώρησαν περιττὴν τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐγνώριζαν, ὅτι αὐτὸς θὰ ἔφθανεν ἐκεῖ. Δι' αὐτὸ καὶ συνήντησαν τὸν κύριόν των καθ' ὁδόν. Αὐτὸς ὅμως, ἀφοῦ ἀπέβαλε τὸν φόβον, προσῆλθεν εἰς τὴν πίστιν, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔργον εἶχεν ἐπιτελεσθῆ δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ καὶ προσπαθεῖ μὲν κάθε τρόπον νὰ μὴ φανῆ ὅτι ματαίως εἶχε κάμει τόσῃν πορείαν. Δι' αὐτὸ ἐζήτηι νὰ τὰ μάθῃ ὅλα λεπτομερῶς. «Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά του». Διότι ἡ μαρτυρία ἦτο ἀναμφισβήτητος. Διότι ἐκεῖνοι πού δὲν ἦσαν παρόντες, οὔτε ἤκουσαν τὸν Χριστόν νὰ ὁμιλῇ, οὔτε ἐγνώριζαν τὸν χρόνον, ὅταν ἔμαθαν ἀπὸ τὸν κύριόν τους ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ χρόνος, εἶχαν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπίστευσαν καὶ αὐτοί.

Τί διδασκόμεθα λοιπὸν ἀπὸ αὐτά; Νὰ μὴ ζητῶμεν θαύματα οὔτε τεκμήρια τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Διότι βλέπω ὅτι καὶ τώρα πολλοὶ διὰ νὰ ἐπιτύχουν κάποιαν παρηγορίαν, τότε γίνονται εὐσεβέστεροι, ὅταν ἢ τὸ παιδί των κακοπαθαίνῃ ἢ ἡ γυναῖκα των εἶναι ἄρρωστη. Πρέπει ὅμως καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν ἐπιτυχάνουν, ἐξ ἴσου νὰ μένουν σταθεροὶ εὐχαριστοῦντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Διότι αὐτὸ εἶναι

χρή, τὸν Δεσπότην, μὴ μόνον ἀνιεμένους, ἀλλὰ καὶ μαστι-
ζομένους προσιρέχειν αὐτῷ.

Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ἔργα.
«Ὁν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν»,
5 φησί, «ὃν παραδέχεται». Ὅταν δὲ ἐν ἀνέσει τις αὐτὸν θε-
ραπεύῃ μόνον, οὐ πολλῆς ἐπιδείκνυται ἀγάπης σημεῖα, οὐδὲ
καθαρῶς φιλεῖ τὸν Χριστόν. Καὶ τί λέγω ὑγίειαν καὶ χρη-
μάτων ἀφθονίαν, ἢ πενίαν ἢ νόσον; Κἂν γὰρ γέενναν ἀ-
κούσης κἂν ἕτερον χαλεπὸν οὐδὲ οὕτως ἀφίστασθαι χρὴ
10 τῆς περὶ τὸν Δεσπότην εὐφημίας· ἀλλὰ πάντα πάσχειν καὶ
φέρειν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης. Τοῦτο γὰρ καὶ οἰκειῶν
εὐγνωμόνων καὶ ψυχῆς ἀκλινοῦς· καὶ ὁ τοῦτον διακείμενος
τὸν τρόπον, καὶ τὰ παρόντα διοίσει ραδίως, καὶ τῶν μελ-
λόντων ἐπιτεύξεται ἀγαθῶν καὶ πολλῆς ἀπολαύσεται παρὰ
15 τῷ Θεῷ παροησίας, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χά-
ριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ
ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀπόδειξις τῶν πιστῶν ὑπηρετῶν. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἐκείνων ποὺ εἶναι σταθεροὶ καὶ ἀγαποῦν, ὅπως πρέπει, τὸν Θεόν, τὸ νὰ προστρέχουν δηλαδὴ εἰς αὐτὸν ὄχι μόνον, ὅταν εὐτυχοῦν, ἀλλὰ καὶ ὅταν δυστυχοῦν.

Διότι καὶ αὐτὰ εἶναι ἔργα τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Διότι ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδαγωγεῖ καὶ μαστιγώνει κάθε υἱὸν τὸν ὁποῖον δέχεται»¹⁰. Ὅταν λοιπὸν λατρεύῃ κανεὶς τὸν Χριστὸν μόνον ὅταν εὐτυχῇ, δὲν παρέχει πολλὰ σημεῖα ἀγάπης, οὔτε τὸν ἀγαπᾷ καθαρὰ. Καὶ τί νὰ εἰπῶ διὰ τὴν ὑγείαν, διὰ τὸν πλοῦτον ἢ διὰ τὴν πενίαν ἢ διὰ τὴν νόσον; Διότι καὶ ἂν ἀκούσῃς διὰ τὴν γέενναν ἢ διὰ κάτι φοβερώτερον, οὔτε τότε δὲν πρέπει νὰ παύσῃς νὰ δοξάζῃς τὸν Κύριον, ἀλλὰ ὅλα νὰ τὰ πάσχῃς καὶ νὰ τὰ ὑποφέρῃς ἕνεκα τῆς ἀγάπης σου πρὸς αὐτόν. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις καὶ τῶν πιστῶν δούλων καὶ τῆς ἀκάμπτου ψυχῆς. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τέτοιαν διάθεσιν καὶ τὰ παρόντα θὰ τακτοποιήσῃ εὐκόλως καὶ θὰ ἐπιτύχῃ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ θ' ἀπολαύσῃ τῆς μεγάλης ἐμπιστοσύνης τοῦ Θεοῦ. Ταύτην εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΣΤ΄.

Ἰω. 4,54 - 5,6

«Τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Μετὰ ταῦτα ἦν
5 ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα».

1. Καθάπερ ἐν τοῖς μετάλλοις τοῦ χρυσοῦ οὐδὲ τὴν βραχυτάτην φλέβα παριδεῖν ἂν τις ἀνάσχοιτο τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, ἅτε πολὺν ἐργαζομένην πλοῦτον, οὕτω καὶ ἐν τοῖς θείαις Γραφαῖς ἰῶτα ἐν ἧ μίαν κεραίαν οὐκ ἀζήμιον παρα-
10 δραμεῖν, ἀλλὰ πάντα διερευνᾶσθαι χρή. Πνεύματι γὰρ ἀγίῳ πάντα εἴρηται καὶ οὐδὲν παρέλκον ἐν αὐταῖς. Σκόπει γοῦν καὶ ἐνταῦθα τί φησιν ὁ εὐαγγελιστής· «Τοῦτο πάλιν δεύτερον ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Οὐδὲ γὰρ τὸ «Δεύτερον», ἀπλῶς προσέ-
15 θηκεν, ἀλλ' ἔτι τὸ θαῦμα τῶν Σαμαρειτῶν ἐπαίρει, δεικνὺς διὰ καὶ δευτέρου σημείου γενομένου, οὐδέπω πρὸς τὸ ὕψος ἐκείνων ἔφθασαν οὗτοι οἱ τεθραμένοι τῶν οὐδὲν ἑωρακότων.

«Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων». Ποία ἑορτή; Ἐμοὶ δοκεῖ, ἡ τῆς Πεντηκοστῆς. «Καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς
20 Ἱεροσόλυμα». Συνεχῶς ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπιχωριάζει τῇ πόλει τοῦτο μὲν, ἵνα δόξῃ μετ' αὐτῶν ἑορτάζειν, τοῦτο δέ, ἵνα τὸ πλῆθος ἐπισπάσῃται τὰ ἄδολον. Μάλιστα γὰρ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις οἱ ἀφελέστερον διακείμενοι συνέτρεχον.

«Ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις προβατικὴ κολυμβήθρα,
25 ἐπιλεγομένη ἐβραϊσὶ Βηθεσδά, πέντε σιῶς ἔχουσα. Ἐν ταύταις κατέκειτο πολὺ πλῆθος τῶν ἀσθενούντων, χωλῶν, τυφλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. Τίς

«Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερον θαῦμα ποῦ ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ὑστερ' ἀπὸ αὐτὰ ἦτο ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα»¹.

1. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ μέταλλα τοῦ χρυσοῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραμελήσῃ κανεὶς οὔτε τὴν μικροτέραν φλέβαν, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη ἠμπορεῖ ν' ἀντλήσῃ πολὺν πλοῦτον, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰς θείας Γραφὰς δὲν ἠμπορεῖς νὰ παραλείψῃς χωρὶς ζημίαν οὔτε ἓνα ἰῶτα ἢ μίαν κεραίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ διερευνᾷς τὰ πάντα. Διότι ὅλα ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὰς τίποτε τὸ περιττόν. Πρόσεξε λοιπόν, τί λέγει ἐδῶ ὁ Εὐαγγελιστής: «Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερον θαῦμα ποῦ ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Δὲν ἐπρόσθεσε τυχαίως τὴν λέξιν «δεύτερον», ἀλλ' ἐξαίρει ἀκόμη τὸ θαῦμα τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι, ἂν καὶ ἔγινε δεύτερον θαῦμα, αὐτοὶ ἐδῶ ποῦ τὸ εἶδαν, δὲν ἔφθασαν ποτὲ εἰς τὸ ὕψος ἐκείνων, παρ' ὅλον ὅτι δὲν εἶχαν ἰδεῖ τίποτε.

«Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ἦτο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων». Ποία ἑορτή; Ἐγὼ νομίζω ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς. «Καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα». Κατὰ τὰς ἑορτὰς ἔμενε συνήθως εἰς τὴν πόλιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ φαίνεται ὅτι ἑορτάζει μαζί των, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ προσελκύῃ εἰς τὴν πίστιν τὸν ἀπλοῦν λαόν. Καὶ μάλιστα κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας συνέρρεαν εἰς τὴν πόλιν οἱ ἀφελέστεροι.

«Ἐπάρχει δὲ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πλησίον τῆς πύλης τῶν Προβάτων μιὰ δεξαμενὴ, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἑβραϊστὶ Βηθεσδὰ καὶ ἡ ὁποία ἔχει πέντε στοάς. Εἰς αὐτὰς ἦτο ἐξαπλωμένος μεγάλος ἀριθμὸς ἀσθενῶν, τυφλῶν, χωλῶν, παραλυτικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπερίμεναν νὰ κινηθῆ τὸ ὕδωρ». Ποῖος

ὁ τῆς θεραπείας τρόπος οὗτος; ποῖον ἡμῖν μυστήριον αἰνίττεται; Οὐ γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ ταῦτα ἀναγράφονται, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἡμῖν ὡς ἐν εἰκόνι καὶ τύπῳ ὑπογράφει, ὥστε μὴ τὸ σφόδρα παράδοξον, ἀπροσδόκητον παραγεγόμενον, λυ-
5 μῆρασθαι παρὰ τοῖς πολλοῖς τῇ τῆς πίστεως δυνάμει.

Τί οὖν ἐστὶν ὁ ὑπογράφει; Ἐμελλε βάπτισμα δίδοσθαι, πολλὴν δύναμιν ἔχον καὶ δωρεὰν μεγίστην, βάπτισμα πάσας ἁμαρτίας καθαῖρον καὶ ἀντὶ νεκρῶν ζῶντας ποιοῦν. Καθά-
περ οὖν ἐν εἰκόνι προγράφεται ταῦτα τῇ κολυμβήθρῃ καὶ ἐ-
10 τέροις πλείοσι. Καὶ πρῶτον μὲν δέδωκεν ὕδωρ, καθαῖρον σωμάτων κηλίδας, καὶ μολυσμοὺς οὐκ ὄντας, ἀλλὰ δοκοῦν-
τας εἶναι, οἷον τοὺς ἀπὸ κηδείας, τοὺς ἀπὸ λέπρας, τοὺς ἀπὸ τοιούτων ἐτέρων καὶ πολλὰ ἂν τις ἴδοι δι' ὕδατος γε-
γονότα ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς, ταύτης ἕνεκεν τῆς προφάσεως.

15 Πλὴν ἀλλὰ πρὸς τὸ κατεπιῖγον ἴωμεν νῦν. Πρῶτον μὲν οὖν, ὡς ἔφθην εἰπὼν, μολυσμοὺς σωμάτων, ἔπειτα δὲ καὶ ἀρρωσιήματα διάφορα δι' ὕδατος ποιεῖ λύεσθαι. Βου-
λόμενος γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐγγύτερον ἀγαγεῖν τῆς τοῦ βα-
πτίσματος δωρεᾶς, οὐκ ἔτι μολυσμοὺς ἀπλῶς μόνον, ἀλλὰ
20 καὶ νόσους ἰᾶται. Αἶ γὰρ ἐγγύτεραι τῆς ἀληθείας εἰκόνες, καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐπὶ τοῦ πάθους καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, τρανότεραι τῶν ἀρχαιοτέρων ἦσαν. Καθάπερ γὰρ οἱ τοῦ βασιλέως ἐγγὺς τῶν πόρρωθέν εἰσι λαμπρότεροι δορυ-
φόρων οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν τύπων ἐγίνετο.

25 Καὶ ἄγγελος καταβαίνων εἰάρατε τὸ ὕδωρ καὶ ἰαματι-
κὴν ἐνετίθει δύναμιν, ἵνα μάθωσιν Ἰουδαῖοι, ὅτι πολλῶ
μᾶλλον ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης πάντα τὰ νοσήματα τῆς
ψυχῆς ἰᾶσθαι δύναται. Ἄλλ' ὥσπερ ἐνιαῦθα οὐχ ἀπλῶς
ἰᾶτο τῶν ὑδάτων ἢ φύσις (ἧ γὰρ ἂν διαπαντὸς τοῦτο ἐγί-

τρόπος θεραπείας εἶναι αὐτός; Ποῖον μυστήριον ὑπαινίσσεται; Διότι αὐτὰ δὲν ἐγράφησαν χωρὶς αἰτίαν καὶ τυχαίως, ἀλλὰ περιγράφει τὰ μέλλοντα σὰν μίαν ἀπεικόνισιν καὶ ἀναπαράστασιν, διὰ νὰ μὴ βλάβῃ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως τῶν πολλῶν αὐτὸ τὸ πολὺ παράδοξον καὶ ἀπροσδόκητον ποὺ συνέβαινε.

Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ περιγράφει; Ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ βάπτισμα, τὸ ὁποῖον ἦτο πλήρες δυνάμεως καὶ χάριτος, βάπτισμα τὸ ὁποῖον ἐκαθάρισεν ὅλας τὰς ἁμαρτίας καὶ ἀπὸ νεκρῶν τοὺς ἔκαμνε ζωντανούς. Αὐτὰ περιγράφονται ὅπως εἰς μίαν ἀπεικόνισιν καὶ διὰ τὴν δεξαμενὴν καὶ δι' ἄλλα πολλά. Καὶ κατὰ πρῶτον ἔδωσε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον καθαρίζει τὰς κηλίδας τῶν σωμάτων καὶ τοὺς μὴ ἀληθινούς μολυσμούς, ὅπως ἐκείνους ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κηδείαν, ἀπὸ τὴν λέπραν καὶ ἀπὸ ἄλλα παρόμοια. Καὶ ἤμπορεῖ νὰ ἰδῇ κανεὶς εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὅτι ἔχουν γίνεαι πολλὰ θαύματα ἔνεκα αὐτῆς τῆς αἰτίας.

Ἄλλ' ὅς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον. Κατὰ πρῶτον, ὅπως εἶπα μόλις, ἀπὸ μολυσμῶν σωμάτων καὶ ἀπὸ διαφορῶν ἀσθενείας μᾶς ἀπαλλάσσει διὰ τοῦ ὕδατος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ μᾶς φέρῃ πλησιέστερον πρὸς τὴν χάριν τοῦ βαπτίσματος θεραπεύει ὄχι πλέον μόνον μολυσμῶν ἀλλὰ καὶ νοσήματα. Διότι αἱ ἀπεικονίσεις ποὺ πλησιάζουν περισσότερο τὴν ἀλήθειαν φαίνονται καθαρώτερα εἰς τὸ βάπτισμα, εἰς τὸ πάθος καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀπὸ τὰς παλαιότερας. Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς δορυφόρους τοῦ βασιλέως εἶναι ἐμφανέστεροι αὐτοὶ ποὺ εὐρίσκονται πλησίον τοῦ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὐρίσκονται μακρὰν, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς εἰκόνας.

Καὶ ἓνας ἄγγελος ποὺ κατέβαινε, ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ καὶ τοῦ ἔδιδε θεραπευτικὴν δύναμιν, διὰ νὰ μάθουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων ἠμποροῦσε πολὺ περισσότερο νὰ θεραπεύῃ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Ἄλλ' ὅπως ἐδῶ δὲν ἐθεράπευε μόνον ἢ ἰδιότης τῶν ὑδάτων (διότι

νειο), ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγγέλου ἐνεργείᾳ, οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν οὐχ ἀπλῶς τὸ ὕδωρ ἐργάζεται, ἀλλ' ὅταν τὴν τοῦ Πνεύματος δέξηται χάριν, τότε ἅπαντα λύει τὰ ἁμαρτήματα.

Περὶ ταύτην τὴν κολυμβήθραν «Κατέκειτο πλῆθος πολὺ
5 τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν ἐκ τοῦ ὕδατος κίνησιν». Ἄλλὰ τότε μὲν ἡ ἀσθένεια κώλυμα τῷ θουλομένῳ θεραπευθῆναι ἐγίνετο· νῦν δὲ κύριος ἕκαστός ἐστι προσελθεῖν. Οὐ γὰρ ἄγγελός ἐστιν ὁ ταρασσών, ἀλλὰ ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης ὁ τὸ πᾶν ἐργαζόμενος. Καὶ οὐκ
10 ἔστιν εἰπεῖν (Νῦν τὸν κάμνοντα ἄνθρωπον οὐκ ἔχω· οὐκ ἔστιν εἰπεῖν). Ἐν ᾧ ἔρχομαι κατελθεῖν, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει. Ἄλλὰ κἂν ἡ οἰκουμένη πᾶσα ἔλθῃ, ἡ χάρις οὐκ ἀναλίσκεται, οὐδὲ ἡ ἐνέργεια δαπανᾶται, ἀλλ' ὁμοία μένει καὶ τοιαύτη, οἷα καὶ πρὸ τούτου. Καὶ καθάπερ αἱ ἡλιακαὶ
15 ἀκτῖνες καθ' ἐκάστην φωτίζουν τὴν ἡμέραν καὶ οὐ δαπανῶνται, οὐδὲ ἀπὸ τῆς πολλῆς χορηγίας ἔλαιον αὐταῖς γίνεται τὸ φῶς· οὕτω καὶ πολλῶ μᾶλλον ἢ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια οὐδὲν ἐλαιοῦται παρὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολαύοντων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο ἵνα οἱ μαθόντες ὅτι ἐν ὕδατι
20 νοσήματα σώματος ἐνὶ θεραπεῦσαι, καὶ τούτῳ πολὺν ἐγγυμνασθέντες χρόνον, ραδίως πιστεύσωσιν, ὅτι καὶ νοσήματα ψυχῆς ἰᾶσθαι δύναται.

Καὶ τί δήποτε πάντας ἀφείς ὁ Ἰησοῦς, ἐπὶ τὸν τριακοντακιττὸν ἔτη ἔχοντα ἦλθε; τί δὲ καὶ ἐρωτᾷ, «Θέλεις ὑγιῆς
25 γενέσθαι;». Οὐχ ἵνα μάθῃ (τοῦτο γὰρ παρέλκον ἦν), ἀλλ' ἵνα δείξῃ τοῦ τοιούτου τὴν καρτερίαν καὶ ἵνα γινώμεν διὰ διὰ τοῦτο τοὺς ἄλλους ἀφείς, ἐπὶ τοῦτον ἦλθε. Τί οὖν ὁ ἀσθενῶν; «Ἀπεκρίθη αὐτῷ καὶ λέγει, Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμ-
30 βήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει».

τοῦτο πάντοτε τὸ ἔκαμνεν), ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀγγέλου, ἔτσι καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν ἐνεργεῖ μόνον τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ὅταν δεχθῆ τὴν χάριν τοῦ ἀγίου Πνεύματος, τότε συγχωρεῖ ὅλας τὰς ἁμαρτίας μας.

Πλησίον αὐτῆς τῆς δεξαμενῆς «ἦτο ξαπλωμένος μέγας ἀριθμὸς ἀσθενῶν, τυφλῶν, χωλῶν, παραλυτικῶν, οἱ ὅποιοι ἐπερίμεναν νὰ κινηθῆ τὸ ὕδωρ». Ἀλλὰ τότε μὲν ἡ ἀσθένεια ἦτο ἐμπόδιον δι' ἐκεῖνον ποὺ ἤθελε νὰ θεραπευθῆ. Τώρα ὅμως ὁ καθεὶς ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ προσέλθῃ. Διότι δὲν εἶναι ὁ ἀγγελὸς ποὺ ταρασσει τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων ὁ ὁποῖος κατορθώνει τὰ πάντα. Καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ. Τώρα δὲν ἔχω τὸν ἀσθενῆ. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ αὐτό. Ἐνῶ ἐγὼ ἐτοιμάζομαι νὰ κατεβῶ, μὲ προλαμβάνει καὶ κατεβαίνει ἄλλος. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔλθῃ ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη, ἡ χάρις δὲν τελειώνει οὔτε ἡ ἐνέργεια ἐξοδεύεται, ἀλλὰ μένει ἡ ἰδία καὶ μάλιστα ὅπως ἦτο προηγουμένως. Καὶ ὅπως αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου φωτίζουν κάθε ἡμέραν καὶ δὲν ἐξοδεύονται οὔτε ἀπὸ τὴν μεγάλην παροχὴν ἐλαττώνεται τὸ φῶς των, ἔτσι καὶ πολὺ περισσότερο δὲν ἐλαττώνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἕνεκα τοῦ πλήθους ποὺ τὴν ἀπολαύει. Αὐτὸ δὲ ἔγινε, διὰ νὰ πιστεύσουν εὐκόλως ἐκεῖνοι ποὺ ἤξευραν ὅτι ἔμποροῦσαν νὰ θεραπεύσουν τὰ νοσήματα τοῦ σώματος καὶ οἱ ὅποιοι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἠσκοῦντο δι' αὐτό, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ θεραπεύσουν καὶ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς.

Καὶ διατί ὁ Ἰησοῦς ἀφοῦ ἄφησε τοὺς ἄλλους ἐπλησίασε τὸν ἀσθενῆ τῶν τριάκοντα ὀκτὼ ἐτῶν καὶ διατί τὸν ἠρώτησε, «Θέλεις νὰ γίνῃς ὑγιής;». Ὁχι διὰ νὰ μάθῃ (διότι τοῦτο ἦτο περιττόν), ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν καρτερίαν του καὶ διὰ νὰ καταλάβωμεν, ὅτι δι' αὐτὸ ἄφησε τοὺς ἄλλους καὶ ἐπῆγεν εἰς αὐτόν. Τί ἔκαμνεν ὁ ἀσθενής; «Ἀπεκρίθη εἰς αὐτόν καὶ εἶπε· Κύριε, δὲν ἔχω ἄνθρωπον νὰ μὲ βάλῃ εἰς τὴν δεξαμενὴν, ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐνῶ ἔρχομαι, κατεβαίνει ἄλλος πρὶν ἀπὸ ἐμέ». Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς

Διὰ τοῦτο ἠρώτησε· «Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι;», ἵνα ταῦτα μάθωμεν. Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ, Θέλεις σε θεραπεύσω; οὐδὲν γὰρ οὐδέπω μέγα ἐφανιάζειτο περὶ αὐτοῦ· ἀλλὰ, «Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι;».

5 Ἐκπληκτικὸς ἡ καρτερία τοῦ παραλύτου· ἔτη τριακονταοκτώ ἔχων καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀπαλλαγέσθαι τοῦ νοσήματος προσδοκῶν προσήδρευέ τε καὶ οὐκ ἀφίστατο. Εἰ γὰρ μὴ τὰ παρελθόντα, τὰ γοῦν μέλλοντα οὐχ ἱκανὰ ἦν αὐτόν, εἰ μὴ καρτερικὸς ἦν, ἀπαγαγεῖν τοῦ τόπου; Ἐννόησον
10 δέ μοι, πῶς εἰκὸς ἦν ἐκεῖ καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς κάμνοντας νήφειν. Οὐδὲ γὰρ δῆλος ἦν ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἐτινάσσειτο τὸ ὕδωρ· ἀλλ' οἱ μὲν χωλοὶ καὶ κυλλοὶ ἠδύναντο παραιτηρεῖν· οἱ δὲ τυφλοὶ πῶς ἐώρων; ἀπὸ τοῦ γινομένου θορόβου τοῦτο ἴσως ἐμάνθανον.

15 2. Αἰσχυρῶμεν τοίνυν, αἰσχυρῶμεν, ἀγαπητοί, καὶ στενάξωμεν ἐπὶ τῇ πολλῇ ραθυμίᾳ. Τριακονταοκτώ ἔτη εἶχε προεδρεύων ἐκεῖνος, καὶ οὐκ ἐτύγχανεν ὧν ἐβούλετο, καὶ οὐκ ἀφίστατο· καὶ οὐκ ἐτύγχανεν, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀμέλειαν, ἀλλ' ἐπηρεαζόμενος παρ' ἐτέρων καὶ θίαν πάσχων,
20 καὶ οὐδὲ οὕτως ἐνάροκα· ἡμεῖς δὲ ἐὰν δέκα ἡμέρας προεδρεύσωμεν σπουδαίως ὑπὲρ τινος παρακαλοῦντες, καὶ μὴ τύχωμεν, ὀκνοῦμεν λοιπὸν τῇ αὐτῇ κεχρηῆσθαι σπουδῇ. Καὶ ἀνθρώποις μὲν ἰσοοῦτον προεδρεύομεν χρόνον, σιραιευόμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι, καὶ διακονοῦντες δουλοπρεπεῖς
25 διακονίας, καὶ πρὸς τῷ τέλει πολλάκις καὶ αὐτῆς τῆς ἐλπίδος ἐκπίπτοντες· τῷ δὲ Δεσπότῃ τῷ ἡμετέρῳ, ἔνθα πάντως ἐστὶν ἀπολαβεῖν τὴν ἀμοιβὴν πολλῶν μείζω τῶν πόνων («Ἡ γὰρ ἐλπίς οὐ καταισχύνει», φησὶν), οὐκ ἀνεχόμεθα προεδρεύειν μετὰ τῆς προσηκούσης σπουδῆς.

30 Καὶ πόσης ταῦτα κολάσεως ἄξια; Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν

τὸν ἠρώτησε· «Θέλεις νὰ γίνῃς ὑγιής;», διὰ νὰ μάθωμεν αὐτά. Καὶ δὲν τὸν ἠρώτησε, Θέλεις νὰ σὲ θεραπεύσω; Διότι ὁ ἀσθενής δὲν εἶχεν ἀκόμη μεγάλην ἰδέαν περὶ αὐτοῦ. Ἄλλὰ τὸν ἠρώτησε· «Θέλεις νὰ γίνῃς ὑγιής;».

Ἦτο ἐκπληκτικὴ ἡ ὑπομονὴ τοῦ παραλυτικοῦ. Ἐπειδὴ ἦτο παράλυτος ἐπὶ τριάκοντα ὀκτῶ ἔτη καὶ ἤλιπζε κάθε ἔτος, ὅτι θὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν, ἔμενεν ἐκεῖ καὶ δὲν ἀπεμακρύνετο. Διότι, ἂν ὄχι τὰ παρελθόντα, τουλάχιστον τὰ μέλλοντα δὲν θὰ τὸν ἔκαμναν νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, ἂν δὲν εἶχε τόσοσιν μεγάλην ὑπομονήν; Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, πόσον ἔπρεπε ν' ἀγρυπνοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ἐσθeneῖς. Διότι δὲν ἦτο φανερός ὁ καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐταράσσειτο τὸ ὕδωρ. Καὶ οἱ μὲν χωλοὶ καὶ οἱ ἀνάπηροὶ ἤμποροῦσαν νὰ παρατηροῦν. Οἱ τυφλοὶ ὅμως πῶς ἔβλεπαν; Ἴσως ἐκαταλάβαιναν ἀπὸ τὸν θόρυβον ποῦ ἐγίνετο.

2. Ἄς ἐντραπῶμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, ἄς ἐντραπῶμεν καὶ ἄς στενάξωμεν διὰ τὴν τόσοσιν μεγάλην ραθυμίαν μας. Διότι ἐπὶ τριάντα ὀκτῶ ἔτη ἐπέμενεν ὁ παραλυτικός καὶ μολονότι δὲν ἐπετύγχανεν αὐτὸ ποῦ ἤθελεν, ἐν τούτοις δὲν ἀπεμακρύνετο. Καὶ δὲν ἐπετύγχανεν ὄχι ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἀμέλειαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤμποδίζετο καὶ ὑφίστατο τὴν βίαν τῶν ἄλων, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἀπεγοητεύετο ἐξ αὐτοῦ. Ἡμεῖς ὅμως, ἐὰν ἐπὶ δέκα ἡμέρας μόνον ἐπιμένωμεν νὰ παρακαλοῦμεν διὰ κάτι καὶ δὲν ἐπιτύχωμεν, τοῦ λοιποῦ ἀδιαφοροῦμεν νὰ δείξωμεν τὴν ἰδίαν προθυμίαν. Καὶ πλησίον μὲν τῶν συνανθρώπων μας ἐπιμένομεν τόσοσιν πολὺν χρόνον, στρατευόμενοι, ταλαιπωρούμενοι καὶ προσφέροντες δουλικῶς τὰς ὑπηρεσίας μας, κάνοντες πολλὰς φορὰς εἰς τὸ τέλος καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, πλησίον ὅμως τοῦ Κυρίου μας, ἀπὸ ὅπου ἤμποροῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ἀμοιβὴν πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ τοὺς κόπους μας (διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Ἡ ἐλπίς δὲν ἐντροπιάζει»²) δὲν ἀνεχόμεθα νὰ ἐπιμένωμεν μὲ τὴν πρέπουσαν προθυμίαν.

Καὶ πόσῃν τιμωρίαν ἀξίζουσι ὅλα αὐτά; Διότι καὶ ἂν

- λαβεῖν ἦν, αὐτὸ τοῦτο τὸ συνεχῶς αὐτῷ διαλέγεσθαι, οὐχὶ
 μυρίων ἄξιον ἀγαθῶν ἦν ἡγεῖσθαι; Ἄλλ' ἐπίπονον ἢ διηνε-
 κῆς εὐχῆ; Καὶ τί, εἶπέ, οὐκ ἐπίπονον τῶν τῆς ἀρετῆς; Αὐτὸ
 γοῦν τοῦτο, φησί, πολλῆς ἀπορίας ἐστὶ μεσιόν, ὅτι τῇ μὲν
 5 κακία ἡδονή, τῇ δὲ ἀρετῇ συγκεκλήρωται πόνος. Καὶ πολλοὺς
 εἶμαι τοῦτο ζητεῖν. Τί δήποτε' οὖν ἐστὶ τὸ αἴτιον; Ἔδωκεν
 ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐλεύθερον φρονίδων βίον καὶ πό-
 νων ἀπηλλαγμένον· οὐκ ἐχρησάμεθα εἰς δέον τῷ δώρῳ, ἀλ-
 λά διεσιράφημεν ὑπὸ τῆς ἀργίας, καὶ ἐξεπέσομεν τοῦ πα-
 10 ραδείσου. Διὰ τοῦτο ἐπίπονον ἐποίησεν ἡμῶν τὴν ζωὴν λοι-
 πόν, ὥσπερ ἀπολογούμενος τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, καὶ
 λέγων· Ἔδωκα τρυφᾶν ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἐγένεσθε χεί-
 ρους τῇ ἀνέσει διὰ τοῦτο ἐκέλευσα λοιπὸν πόνους ὑμῖν ἐπι-
 τεθῆναι καὶ ἰδρῶτας.
- 15 Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ ἐκεῖνος κατεῖχεν ὁ πόνος, ἔδωκε πάλιν
 νόμον πολλὰς ἔχοντα ἐντολάς, καθάπερ τινὶ ἵπῳ δυσηγίῳ
 ψέλλια καὶ πέδας ἐπιτιθεῖς, ὥστε αὐτοῦ τὰ σκιριτήματα ἐπι-
 σχεῖν· οὕτω καὶ οἱ πωλοδάμναι ποιοῦσι. Διὰ τοῦτο ἐπίπο-
 νος ὁ βίος, ἐπειδὴ τὸ μὴ πονεῖν διαφθείρειν ἡμᾶς εἴωθεν.
- 20 Ἡ γὰρ φύσις ἡμῶν ἀργεῖν οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ πρὸς κακίαν
 ὑποκλίνει ραδίως. Θῶμεν γὰρ μὴ δεῖσθαι πόνων τὸν σωφρο-
 νοῦντα, μηδὲ τὸν τὴν ἄλλην ἀρετὴν κατορθοῦντα, ἀλλὰ κα-
 θεύδοντα πάντα ἀνύειν, ποῦ ἂν ἐχρησάμεθα τῇ ἀνέσει; ἄρα
 οὐκ ἂν πρὸς ἀπόνοιαν καὶ ἀλαζονείαν;
- 25 3. Ἀλλὰ διατί, φησί, πολλὴ μὲν ἢ ἡδονὴ τῇ κακία, πο-
 λὺς δὲ τῇ ἀρετῇ συνέζευκται ὁ πόνος καὶ ὁ ἰδρῶς; Καὶ ποία
 σοι χάρις ἂν ἦν ἢ τίνας δ' ἂν ἔλαβες μισθόν, εἰ μὴ ἐπίπονον
 τὸ πρᾶγμα ἦν; Καὶ γὰρ νῦν πολλοὺς ἔχω δεῖξαι φύσει τὸ
 μίγνυσθαι γυναιξὶ μισοῦντας καὶ φεύγοντας ὡς βδελυρὰν

ἀκόμη δὲν ἐπρόκειτο νὰ λάβωμεν τίποτε, αὐτὴ ἡ συνεχὴς μὲ αὐτὸν συνομιλία δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ἀνταξία ἀπειρῶν ἀγαθῶν; Μήπως ἡ διαρκὴς προσευχὴ εἶναι ἔργον κοπιαστικόν; Ἀλλά, εἶπέ μου, ποῖο δὲν εἶναι κοπιαστικόν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς; Θὰ εἰπῆς, ὅτι σοῦ προκαλεῖ μεγάλην ἀπορίαν τὸ ἔξῃς, ὅτι δηλαδὴ εἰς μὲν τὴν κακίαν ἔχει πέσει ὁ κλῆρος τῆς εὐχαριστήσεως, εἰς δὲ τὴν ἀρετὴν τοῦ κόπου. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσεν ἐλεύθερον βίον καὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ φροντίδας καὶ κόπους. Δὲν ἐχρησιμοποίησαμεν ὅπως ἔπρεπε τὸ δῶρον, ἀλλὰ διεφθάρημεν ἀπὸ τὴν ἀργίαν καὶ ἐχάσαμεν τὸν παράδεισον. Δι' αὐτὸ ἔκαμε γεμάτην κόπους τὴν ὑπόλοιπον ζωὴν μας, σὰν νὰ δικαιολογῆται εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ νὰ λέγη· Σᾶς ἔδωσα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εὐχάριστον βίον, ἀλλὰ ἐσεῖς ἐγίνατε χειρότεροι ἔνεκα τῆς πρᾶότητός μου. Δι' αὐτὸ διέταξα νὰ σᾶς δοθοῦν τοῦ λοιποῦ κόποι καὶ ἰδρῶτες.

Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε ἐκεῖνος ὁ κόπος μᾶς συνεκράτησεν, ἔδωσε πάλιν νόμον μὲ πολλὰς ἐντολάς, ὅπως βάζει κανεῖς εἰς τὸν ἀχαλίνωτον ἵππον χαλινούς καὶ πέδικλα διὰ νὰ συγκρατῆ τὴν ὀρμητικότητά του. Ἔτσι κάμνουν καὶ οἱ ἵπποδασταί. Διὰ τοῦτο εἶναι ἐπίπονος ὁ βίος μας, ἐπειδὴ ἡ ἀνάπαυσις συνήθως μᾶς διαφθείρει. Διότι ἡ φύσις μας δὲν ἀνέχεται τὴν ἀργίαν, ἀλλ' εὐκόλως ἀποκλίνει πρὸς τὴν κακίαν. Διότι, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ σῶφρων ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κόπους; οὔτε ὁ ἄλλος πού ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅτι ἐπιτυγχάνομεν τὰ πάντα ἡσυχάζοντες, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἐχρησιμοποιούσαμεν τὴν ἀνάπαυσιν; Ἄρα ὄχι διὰ τὴν μωρίαν καὶ ἀλαζονείαν;

3. Ἀλλά, θὰ ἐρωτήσης· διατί ἔχει συνδεθῆ μεγάλη εὐχαρίστησις μὲ τὴν κακίαν καὶ μὲ τὴν ἀρετὴν πολὺς κόπος καὶ ἰδρῶς; Καὶ ποίαν εὐχαρίστησιν θὰ εἶχες ἢ διὰ ποῖον λόγον θὰ ἔπαιρνες ἀμοιβήν, ἂν ἡ ἀρετὴ δὲν ἦτο κοπιαστικὴ; Διότι ἤμπορῶ νὰ σοῦ δείξω πολλούς, πού ἀπὸ τὴν φύσιν

τὴν πρὸς ἐκείνας ὁμιλίαν· τούτους οὖν σώφρονας καλέσομεν, ἢ στεφανώσομεν, εἰπέ μοι, καὶ ἀνακηρύξομεν; Οὐδαμῶς. Σωφροσύνη γὰρ ἐστὶν ἐγκράτεια καὶ τὸ μαχομένων περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν. Καὶ ἐν τοῖς πολέμοις δέ, ὅταν σφοδρῶν ὦσιν οἱ ἀγῶνες, τότε τὰ τρόπαια λαμπρότερα γίνεται, οὐχ ὅταν μηδεὶς ἀνταίρη τὰς χεῖρας.

Εἰσὶ πολλοὶ καὶ νωθεῖς ἀπὸ φύσεως· τούτους οὖν ἐπιεικεῖς προσεροῦμεν; Οὐδαμῶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τρεῖς τρόπους εὐνουχισμοῦ λέγων, τοὺς μὲν δύο ἀφήσιν ἄστεφανώτους, τὸν δὲ ἕνα εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει. Καὶ τί ἔδει κακίας, φησί; Καὶ ἐγὼ τοῦτο λέγω. Τίς οὖν ὁ τῆς κακίας δημιουργός; Τίς δὲ ἄλλος, ἀλλ' ἢ ἡ ραθυμία ἢ ἐκ τῆς προαιρέσεως; Ἄλλ' ἔδει, φησὶν, ἀγαθοὺς εἶναι μόνους. Καὶ τί ἴδιον ἀγαθοῦ; νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, ἢ καθεύδειν καὶ ρέγγειν; Καὶ διατί, φησί, μὴ τοῦτο ἐδόκει εἶναι ἀγαθόν, τὸ μὴ πονοῦντα κατορθοῦν;

Βοσκημάτων μοι ρήματα λέγεις καὶ γαστριζομένων, καὶ θεὸν τὴν κοιλίαν ἡγουμένων. Ὅτι γὰρ νωθείας ταῦτα τὰ ρήματα, ἀπόκριναί μοι. Εἰ βασιλέως ὄντος καὶ στρατηγοῦ, εἴτα τοῦ βασιλέως καὶ καθεύδοντος καὶ μεθύοντος, ταλαιπωρούμενος ὁ στρατηγὸς τὰ τρόπαια ἔσποιησε, τίτι ἂν ἐλογίσω τὴν νίκη; τίς δὲ ἐκαρπώσατο τῶν γινομένων τὴν ἡδονήν; Ὅρας ὅτι περὶ ἐκεῖνα μᾶλλον ἢ ψυχὴ διάκειται, ὑπὲρ ὧν ἔκαμε; Διὰ τοῦτο καὶ πόνους ἀνέμιξε τῇ ἀρειῇ, οἰκειῶσαι αὐτῇ ταύτην βουλόμενος. Διὰ δὲ τοῦτο τὴν μὲν ἀρειήν, καὶ μὴ κατορθώσομεν, θαυμάζομεν· τῆς δὲ κακίας, καὶ ἡ-

τους ἀποφεύγουν νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπιμιξίαν μὲ γυναῖκας καὶ ἀποφεύγουν τὴν συναναστροφὴν μὲ αὐτὰς ὡς πρᾶξιν βδελυράν. Αὐτοὺς λοιπὸν θὰ τοὺς ὀνομάσωμεν σῶφρονας, ἢ θὰ τοὺς δώσωμεν τὸν στέφανον καὶ θὰ τοὺς τιμήσωμεν; Καθόλου. Διότι ἡ σωφροσύνη εἶναι ἐγκράτεια καὶ μάχη πρὸς κατανίκησιν τῶν ἡδονῶν. Καὶ εἰς τοὺς πολέμους, ὅταν οἱ ἀγῶνες εἶναι ὀξεῖς, τότε τὰ τρόπαια γίνονται λαμπρότερα καὶ ὄχι ὅταν δὲν ἀντιστέκεται κανεὶς.

Ἐπὶ ἔτι πολλοὶ ἀμβλύνοες ἐκ φύσεως. Θὰ τοὺς ὀνομάσωμεν λοιπὸν ἡπίους; Καθόλου. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἀναφέρει τρεῖς κατηγορίας εὐνούχων καὶ τὰς μὲν δύο πρώτας ἀφήνει χωρὶς στέφανον, τὴν δὲ τρίτην εἰσάγει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἀλλὰ, θὰ ἐρωτήσης· ποία ἡ ἀνάγκη τῆς κακίας; Τὸ ἴδιο λέγω καὶ ἐγώ. Ποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἀργίας; Ποῖος ἄλλος εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ραθυμίαν τῆς θελήσεώς μας; Ἀλλὰ, θὰ εἰπῆς, ἔπρεπε νὰ εἴμεθα ἀπὸ μόνοι μας ἀγαθοί. Καὶ ποῖο εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀγαθοῦ; Νὰ εἶναι κανεὶς νηφάλιος καὶ ν' ἀγρυπνῇ ἢ νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ ραθυμῇ; Καὶ διατί; θὰ παρατηρήσης, δὲν ἐρρυθμίσθη νὰ εἶναι κανεὶς ἀγαθός, ὥστε νὰ ἐνεργῇ ὀρθῶς χωρὶς νὰ κοπιάζῃ;

Λέγεις λόγια ἀντάξια διὰ κτήνη καὶ διὰ λαιμάργους καὶ δι' ἐκείνους πού θεωροῦν ὡς θεὸν τὴν κοιλίαν των. Διὰ νὰ μάθης δηλαδή, ὅτι αὐτὰ εἶναι λόγια ἀνόητα ἀπάντησέ μου εἰς τὸ ἐξῆς· Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει ἕνας βασιλεὺς καὶ ἕνας στρατηγὸς καὶ ἐνῶ ὁ βασιλεὺς κοιμᾶται καὶ μεθοκοπᾷ, ὁ στρατηγὸς μὲ μεγάλας ταλαιπωρίας στήνει τρόπαια. Εἰς ποῖον θὰ ἀποδώσης τὴν νίκην; καὶ ποῖος ἐκαρπώθη τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῶν τῶν γεγονότων; Βλέπεις ὅτι ἡ ψυχὴ στρέφεται μᾶλλον πρὸς ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὅποια ἐκοπίασεν; Δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἀνέμιξε τοὺς κόπους μὲ τὴν ἀρετὴν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐξοικιώσῃ τὴν ψυχὴν μὲ τὴν ἀρετὴν. Δι' αὐτὸ τὴν μὲν ἀρετὴν θαυμάζομεν, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὴν ἐπιτυγχάνωμεν, κατηγοροῦμεν ὅμως τὴν κακίαν, ἔστω καὶ

δίαιτης οὔσης, καταγινώσκομεν. Εἰ δὲ λέγεις· Διατί τοὺς
 ἡρῶν καλοὺς μὴ θαυμάζομεν μᾶλλον τῶν προαιρέσει τοῦτο
 ὄντων; Ὅτι δίκαιον τὸν πονοῦντα τοῦ μὴ πονοῦντος προ-
 τιθέσθαι.

5 Καὶ τίνας, φησὶν, ἔνεκεν νῦν πονοῦμεν; Ἐπειδὴ τὸ μὴ
 πονεῖν οὐκ ἦνεγκας μειρίως· μᾶλλον δὲ εἴ τις μετὰ ἀκρι-
 βείας ἐξετάσειε, καὶ ἄλλως ἢ ἀργία διαφθείρειν ἡμᾶς εἴω-
 θε, καὶ πολὺν παρέχειν τὸν πόνον. Καὶ εἰ βούλει, συγκλείσω-
 μεν ἄνδρα, τρέφοντες αὐτὸν μόνον καὶ γαστριζόντες, μήτε
 10 βαδίζειν αὐτὸν ἐῶντες, μηδὲ εἰς ἔργον ἐξάγοντες· ἀλλ' ἀ-
 πολαυέτω τραπέζης καὶ κλίνης καὶ τρυφάτω διηνεκῶς· καὶ
 τί ταύτης τῆς ζωῆς ἀθλιώτερον γένοιτ' ἄν; Ἀλλ' ἕτερον
 τὸ ἐργάζεσθαι; φησί, καὶ ἕτερον τὸ πονεῖν. Ἀλλ' ἦν τότε
 ἐργάζεσθαι χωρὶς πόνων. Καὶ ἔτι, φησί, τοῦτο; Ναί, ἔτι·
 15 τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἠθέλησεν, ἀλλὰ οὐκ ἠνέσχου. Διὰ τοῦτο
 ἔθηκε γοῦν σε ἐργάζεσθαι τὸν παράδεισον, ἐργασίαν μὲν
 ὀρίσας, πόνον δὲ οὐκ ἀναμίξας. Οὐ γὰρ ἄν, εἴπερ ἐπόνει
 παρὰ τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο ἐν ἐπιτιμίου μέρει μετὰ
 ταῦτα ἔθηκεν.

20 Ἔστι γὰρ καὶ ἐργάζεσθαι καὶ μὴ ταλαιπωρεῖσθαι, ὡς-
 περ οἱ ἄγγελοι. Ὅτι γὰρ ἐργάζονται, ἄκουσον τί φησὶ «Δυ-
 νατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ». Νῦν μὲν γὰρ ἡ
 τῆς ἰσχύος ἔνδεια πολὺν τὸν πόνον ποιεῖ· τότε δὲ οὐκέτι
 τοῦτο ἦν. Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ, «Κα-
 25 τέπαυσε», φησί, «ὡς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ», ὡςπερ ἀπὸ τῶν
 ἰδίων ὁ Θεός· οὐκ ἀργίαν λέγων ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸ μὴ πο-
 νεῖν. Ὁ γὰρ Θεὸς ἔτι καὶ νῦν ἐργάζεται, καθὼς ὁ Χριστὸς
 φησὶν· «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζο-
 μαι».

3. Ψαλμ. 102, 20.

4. Ἐβρ. 4, 4.

ἂν εἶναι πολὺ εὐχάριστος. Ἐὰν πάλιν ἀπορῆς, διατί δὲν θαυμάζομεν τοὺς ἐκ φύσεως καλοὺς περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι τέτοιοι ἐκ θελήσεως; Αὐτὸ γίνεται, διότι εἶναι δίκαιον νὰ προτιμῶμεν ἐκεῖνον ποὺ κοπιάζει ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν κοπιάζει.

Καὶ θὰ ἐρωτήσης: διὰ ποῖον λόγον τώρα κοπιάζομεν; Ἐπειδὴ ἂν δὲν κοπιᾶσωμεν, δὲν θὰ ὑπεμέναμεν ἡσυχως τὴν ἀργίαν. Ἐὰν μάλιστα ἐξετάσῃ κανεὶς τὸ πρᾶγμα μὲ ἀκρίβειαν, ἡ ἀργία μᾶς διαφθείρει κατ' ἄλλον τρόπον συνήθως καὶ μᾶς κουράζει πολὺ. Καὶ ἂν θέλῃς, ἄς κλείσωμεν ἕναν ἄνθρωπον κάπου, τρέφοντες αὐτὸν μόνον καὶ παρέχοντες ὅσα ἐπιθυμεῖ ἡ κοιλία του, χωρὶς ν' ἀφήνωμεν αὐτὸν οὔτε νὰ βαδίζῃ, οὔτε νὰ ἐργάζεται, ἀλλὰ νὰ τρώγῃ καὶ νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ ζῆ τρυφηλὴν ζωὴν συνεχῶς. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν; Ἄλλὰ, θὰ παρατηρήσης, ἄλλο νὰ ἐργάζεσαι καὶ ἄλλο νὰ κοπιάζῃς. Ἦτο ὅμως κάποτε ἡ ἐργασία χωρὶς κόπους. Ἦτο δυνατὸν αὐτό; Ναί, ἦτο. Αὐτὸ τὸ ἤθελεν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐσὺ δὲν τὸ ἠνέχθης. Δι' αὐτὸ σὲ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν παράδεισον διὰ νὰ ἐργάζεσαι καὶ ὤρισε μὲν τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ δὲν τὴν ἀνέμιξε μὲ κόπον. Διότι, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐκοπιάζεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, δὲν θὰ ὤριζεν ἔπειτα ὡς τιμωρίαν τὸν κόπον.

Ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ ἐργάζεται κανεὶς καὶ συγχρόνως νὰ μὴ ταλαιπωρῆται, ὅπως οἱ ἄγγελοι. Διότι καὶ οἱ ἄγγελοι ἐργάζονται. Καὶ ἤκουσε τί λέγει: «Εἶναι δυνατοὶ κατὰ τὴν ἀρετὴν ἐκεῖνοι ποὺ ἐκτελοῦν τὸν λόγον του»³. Διότι τώρα μὲν ἡ ἔλλειψις τῆς δυνάμεως προξενεῖ πολὺν κόπον. Τότε ὅμως δὲν ἦτο ἔτσι. Διότι ὅποιος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀνάπαυσίν του, «Ἄνεπαύθη ἀπὸ τὰ ἔργα του»⁴, ὅπως ἀνεπαύθη ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του ἔργα. Διότι ὁ Θεὸς ἀκόμη καὶ τώρα ἐργάζεται, ὅπως βεβαιώνει ὁ Χριστός: «Ὁ Πατήρ μου πάντοτε ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»⁵.

5. Ἰω. 5, 17.

Διὰ τοῦτο παραινῶ, πάντα ἀποθεμένους τὰ τῆς ὀλι-
 γωρίας, ζηλοῦν τὴν ἀρετὴν. Τῆς μὲν γὰρ κακίας ἢ ἡδονῆ
 βραχεῖα, ἢ δὲ λύπη διηνεκῆς· τῆς δὲ ἀρετῆς τοῦναντίον
 ἀγῆρως ἢ χαρά, καὶ πρόσκαιρος ὁ πόνος. Κακείνη μὲν καὶ
 5 πρὸ τῶν στεφάνων τὸν ἐργάτην ἀνίησι τὸν ἑαυτῆς, ταῖς ἐλ-
 πίοις τρέφουσα· αὕτη δὲ καὶ πρὸ τῆς κολάσεως τιμωρεῖται
 τὸν ἑαυτῆς ἐργάτην, τὸ συνειδὸς ἄγχουσα καὶ ἐκδειματιοῦσα,
 καὶ πάντα ὑποπιεύειν παρασκευάζουσα.

Καίτοι πόσων ταῦτα πόνων, πόσων ἰδρώτων χείρονα!
 10 Εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἦν, ἡδονὴ δὲ ἦν· τί τῆς ἡδονῆς ἐκείνης εὐ-
 τελέστερον; Ὅμοῦ τε γὰρ φαίνεται καὶ ἀφίπταιται μαραινο-
 μένη καὶ φεύγουσα πρὸ τοῦ κατασχεθῆναι, κἂν τὴν τῶν σω-
 μάτων εἴπῃς κἂν τὴν τῆς τρυφῆς κἂν τὴν τῶν χρημάτων· οὐ
 παύονται γὰρ καθ' ἡμέραν γηρῶσαι. Ὅταν δὲ καὶ κόλασις
 15 ἢ καὶ τιμωρία, τί γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον τῶν ταύτης μειόν-
 των;

Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἅπαντα ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ὑπομένω-
 μεν. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἀληθοῦς ἡδονῆς ἀπολαύσομεν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
 20 τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Δι' αὐτὸ σᾶς συμβουλεύω ἀφοῦ ἀφήσετε τὴν ἀμέλειαν, νὰ ἀκολουθήσετε τὴν ἀρετὴν. Διότι ἡ ἐκ τῆς κακίας εὐχαρίστησις διαρκεῖ ὀλίγον, ἐνῶ ἡ ἐξ αὐτῆς λύπη εἶναι διαρκής. Ἀντιθέτως ἡ ἐκ τῆς ἀρετῆς χαρὰ εἶναι αἰωνία καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς κόπος προσωρινός. Καὶ ἡ μὲν ἀρετὴ ἀνυψώνει τὸν ἐργάτην της καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς στεφάνους τρέφουσα αὐτὸν μὲ ἐλπίδας. Ἡ κακία ὅμως τιμωρεῖ τὸν ἐργάτην της καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας, δημιουργοῦσα ἄγχος καὶ φόβον εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ κάμνουσα τὰ πάντα ὑποπτα.

Καὶ ὅμως πόσον χειρότερα εἶναι αὐτὰ ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἰδρῶτας! Ἄν δὲν ὑπῆρχον αὐτά, θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἡδονή. Καὶ τί ὑπάρχει εὐτελέστερον ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡδονήν; Διότι συγχρόνως ἐμφανίζεται, πετᾶ, μαραίνεται καὶ φεύγει πρὶν κατακτηθῆ, ἔστω καὶ ἂν εἰπῆς διὰ τὴν σωματικὴν ἡδονὴν ἢ τὴν τρυφηλότητα ἢ τὴν ἡδονὴν τῶν χρημάτων. Ὅλα αὐτὰ δὲν παύουν νὰ γηράσκουν κάθε ἡμέραν. Ὅταν δὲ ὑπάρχη κόλασις καὶ τιμωρία, τί χειρότερον ἢμπορεῖ νὰ γίνῃ δι' αὐτοὺς ποῦ τὴν μετέρχονται;

Ἐχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ταῦτα, ἅς ὑπομένωμεν τὰ πάντα χάριν τῆς ἀρετῆς. Διότι ἔτσι θ' ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι; Ἄπε-
κρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· Ναί, Κύριε· ἄνθρωπον δὲ οὐκ ἔχω,
5 ἵνα διανταραχθῆ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν».

1. Μέγα τῶν θείων Γραφῶν τὸ κέρδος, καὶ διαρκῆς
ἢ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια. Καὶ τοῦτο δεικνύς ὁ Παῦλος ἔλεγεν·
«Ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς νοσησίαν ἡμῶν προεγράφη,
εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰῶνων κατήντησεν ἵνα διὰ τῆς ὑπο-
10 μονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν Γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχω-
μεν». Παντοδαπῶν γὰρ ἐστὶ φαρμάκων θησαυρὸς τὰ θεῖα
λόγια· ὥστε καὶ ἀπόνοιαν σβέσαι δέη καὶ ἐπιθυμίαν κοιμί-
σαι καὶ τὸν τῶν χρημάτων καταπατῆσαι ἔρωτα καὶ ὀδύνην
ὑπεριδεῖν καὶ εὐθυμίαν ἐνθεῖναι καὶ ὑπομονὴν κατασκευά-
15 σαι; πολλὴν ἐντεῦθεν ἂν τις εὔροι τὴν ἀφορμὴν.

Τίς γὰρ ἢ τῶν πενιᾶ μακροῦ παλαιόντων ἢ τῶν νόσῳ
χαλεπῇ κεκρατημένων, ἀναγνοὺς τὸ προκείμενον χωρίον, οὐ
πολλὴν δέξεται τὴν παράκλησιν; Τριάκοντα γὰρ καὶ ὀκτώ
ἔτη παράλυτος μένων οὐτός καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐτέρους
20 μὲν ἀπαλλαιτομένους ὄρῳν, ἑαυτὸν δὲ κατεχόμενον τῷ νο-
σήματι, οὐδὲ οὕτως ἀνέπεσε καὶ ἀπέγνω. Καίτοι γε οὐ μόνον
ἢ τῶν παρελθόντων ἀθυμία, ἀλλὰ καὶ ἢ τῶν μελλόντων
ἀνελπισιτία ἱκανὴ ἦν αὐτὸν κατατεῖναι.

Ἄκουσον γοῦν οἷά φησι καὶ μάθε τῆς τραγωδίας τὸ
25 μέγεθος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Χριστός, «Θέλεις ὑγιῆς
γενέσθαι; Ναί, Κύριε, ἀπεκρίθη· ἀλλ' ἄνθρωπον οὐκ ἔχω,
ἵνα, διανταραχθῆ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν».
Τί τούτων τῶν ρημάτων ἐλεεινότερον γένοιτ' ἂν; τί τῶν
πραγμάτων περιπαθέστερον; Εἶδες καρδίαν συντριμμέ-
30 νην ὑπὸ τῆς μακροῦς ἀρρωστίας; εἶδες πᾶσαν φλεγμονὴν

1. Ἰω. 5, 7-8.

2. Ρωμ. 15, 4.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ΄.

Ἰω. 5,6 - 13

«Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· «Θέλεις νὰ γίνῃς ὑγιής;». Ἀπεκρίθη εἰς αὐτὸν ὁ ἀσθενής· Ναί, Κύριε· δὲν ἔχω ἄνθρωπον νὰ μὲ βάλῃ εἰς τὴν δεξαμενὴν, ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ»¹.

Μεγάλο κέρδος ἔχομεν ἀπὸ τὰς ἀγίας Γραφὰς καὶ μεγάλην ὠφέλειαν. Καὶ αὐτὸ θέλων νὰ δείξῃ ὁ Παῦλος, λέγει· «Διότι, ὅσα προεγράφησαν, ἐγράφησαν διὰ τὴν διδασκαλίαν ἡμῶν ὥστε διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρηγορίας τῶν Γραφῶν νὰ διατηροῦμεν τὴν ἐλπίδα»². Διότι αἱ ἅγιοι Γραφαὶ εἶναι θησαυρὸς παντὸς εἴδους φαρμάκων. Ὡστε, ἂν παραστῆ ἀνάγκη νὰ ἐξαφανίσῃ κανεὶς τὴν ἀλαζονείαν, νὰ κοιμήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν, νὰ καταπατήσῃ τὸν πόθον τῶν χρημάτων, νὰ περιφρονήσῃ τὸν πόνον, νὰ προετοιμάσῃ τὴν ὑπομονήν, καὶ νὰ ἐσταλάξῃ τὴν χαράν, ἠμπορεῖ νὰ εὔρῃ μεγάλην ἀνακούφισιν εἰς ὅλα αὐτά.

Διότι, ποῖος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ παλαίουν διαρκῶς μὲ τὴν πενίαν ἢ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πάσχουν ἀπὸ βαρεῖαν νόσον, ἀφοῦ ἀναγνώσῃ τὸ ὡς ἄνω χωρίον, δὲν θὰ λάβῃ μεγάλην παρηγορίαν; Διότι αὐτὸς ἔμενεν ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη παράλυτος καὶ κάθε ἔτος ἔβλεπεν ἄλλους μὲν νὰ θεραπεύωνται, τὸν ἑαυτὸν του δὲ νὰ κατέχεται ἀπὸ τὸ νόσημα, ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ δὲν ἀπεγοητεύθη. Καὶ ὅμως ἡ λύπη τῶν παρελθόντων ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐλπίδος διὰ τὰ μέλλοντα θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸν εἶχαν κλονίσει.

Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει καὶ σκέψου τὸ μέγεθος τῆς τραγωδίας του. Ὄταν δηλαδὴ τὸν ἠρώτησεν ὁ Χριστός, «Θέλεις νὰ γίνῃς ὑγιής;», ἀπήντησε· «Ναί, Κύριε· ἀλλὰ δὲν ἔχω ἄνθρωπον νὰ μὲ βάλῃ εἰς τὴν δεξαμενὴν, ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ». Τί χειρότερον ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια; Ποία μεγαλυτέρα συμφορὰ ἀπὸ αὐτήν; Εἶδες ψυχὴν νὰ ἔχῃ συντριβῆ ἀπὸ τὴν διαρκῆ ἀρρώστειαν;

κατεσιαλμένην; Οὐδὲ γὰρ ἐφθέγγαστό τι βλάσφημον, οἷα
 τοὺς πολλοὺς ἀκούομεν ἐν ταῖς περιστάσεσιν· οὐ κατηράσατο
 αὐτοῦ τὴν ἡμέραν, οὐκ ἐδυσχέρανε πρὸς τὴν ἐρώτησιν, οὐδὲ
 εἶπε· Διασῶραι ἡμᾶς παραγέγονας καὶ κωμωδῆσαι, ὅτι ἐ-
 5 ρωτιᾶς, εἰ θέλω ὑγιῆς γενέσθαι· ἀλλὰ πρῶως καὶ μετ' ἐπι-
 εικειίας πολλῆς. «Ναί, Κύριε».

Καίτοι γε οὐδὲ ἤδει τίς ποιεῖν ἦν ὁ ἐρωτιῶν, οὐδὲ ὅτι
 θεραπεύσειν αὐτὸν ἔμελλεν· ἀλλ' ὅμως μετὰ ἐπεικειίας ἅπαν-
 τα διηγεῖται καὶ πλεον οὐδὲν ἀπαιτεῖ, ὡς πρὸς ἰατρὸν φθεγ-
 10 γόμενος καὶ τὸ πάθος ἀπαγγεῖλαι μόνον βουλόμενος. Προσε-
 δόκησε γὰρ ἴσως εἰς τοῦτο χρησιμεύσειν αὐτῷ τὸν Χριστόν,
 εἰς τὸ ἐμβαλεῖν εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ διὰ τούτων αὐτὸν ἐπισπά-
 σασθαι τῶν ρημάτων βούλειται. Τί οὖν ὁ Χριστός; Δεικνύς
 ὅτι λόγῳ πάντα δύναται ποιεῖν, «Ἐγειραι», φησὶν, «ἄρον
 15 τὸν κράσβατιόν σου καὶ περιπάτει».

Τινὲς μὲν οὖν οἴονται τοῦτον εἶναι τὸν ἐν τῷ Μαθηαίῳ
 κείμενον. Ἄλλ' οὐκ ἔστι· καὶ τοῦτο πολλαχόθεν δῆλόν ἐστι.
 Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ἐρημίας τῶν προΐστιαμένων. Ἐ-
 κείνος μέντοι πολλοὺς εἶχε τοὺς ἐπιμελουμένους καὶ φέρον-
 20 τας, οὗτος δὲ οὐδένα· διὸ καὶ ἔλεγεν, «Ἄνθρωπον οὐκ ἔ-
 χω». Ἐπειτα καὶ ἐκ τῆς ἀποκρίσεως. Ὁ μὲν γὰρ οὐδὲν
 φθέγγεται· οὗτος δὲ πάντα διηγεῖται τὰ καθ' ἑαυτόν. Καὶ
 τρίτον ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ χρόνου. Οὗτος μὲν γὰρ ἐν
 ἑορτῇ καὶ ἐν Σαββάτῳ, ἐκεῖνος δὲ ἐν ἑτέρῃ ἡμέρᾳ. Καὶ ὁ τό-
 25 πος δὲ ἐκατέρωθεν διάφορος. Ὁ μὲν γὰρ ἐν οἰκίᾳ θερα-
 πεύεται, ὁ δὲ παρὰ τὴν κολυμβήθραν.

Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς θεραπείας ἐνηλλαγμένος. Ἐκεῖ-
 μὲν γὰρ φησι, «Τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι»· ἐνταῦ-

Εἶδες νὰ ἔχη κατασταλῆ κάθε ὀργή; Διότι δὲν ἐξεστόμισε καμμίαν βλασφημίαν, ἀπὸ αὐτὰς ποὺ ἀκούομεν εἰς παρομοίας περιστάσεις. Δὲν κατηράσθη τὴν ἡμέραν του, δὲν ἔκαμε καμμίαν ἀναξίαν ἐρώτησιν, οὔτε εἶπεν· Ἦλθες διὰ νὰ μὲ διασύρῃς καὶ νὰ μὲ διακωμωδήσῃς, διότι μὲ ἐρωτᾷς, ἂν θέλω νὰ γίνω ὑγιής. Ἄλλ' ἀπαντᾷ μὲ ἡρεμίαν καὶ μεγάλην μετριοπάθειαν· «Ναί, Κύριε».

Καὶ ὅμως οὔτε ἤξευρε, ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν ἐρωτᾷ, οὔτε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ τὸν θεραπεύσῃ. Ἄλλὰ διηγεῖται τὰ πάντα μὲ ἡρεμίαν καὶ δὲν ζητεῖ τίποτε πλέον, σὰν νὰ ὁμιλῆ πρὸς ἰατρὸν καὶ θέλει νὰ ἐξηγήσῃ μόνον τὴν ἀρρώστειαν του. Διότι ἴσως ἤλπισεν ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ τοῦ φανῆ χρήσιμος εἰς τοῦτο, νὰ τὸν ρίψῃ δηλαδὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ θέλει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τὸν προσελκύσῃ. Τί ἔκαμεν ὁ Χριστὸς; Ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι μὲ τὸν λόγον του ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὰ πάντα, τοῦ εἶπε· «Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περπάτησε».

Μερικοὶ νομίζουν ὅτι ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ματθαίου. Δὲν εἶναι ὅμως ὁ ἴδιος. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ πολλά. Πρῶτα - πρῶτα ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν ἀνθρώπων ποὺ νὰ τὸν φροντίζουν. Διότι ὁ μὲν παραλυτικὸς ἐκεῖνος εἶχε πολλοὺς ποὺ τὸν ἐφρόντιζαν καὶ τὸν μετέφεραν, ἐνῶ αὐτὸς ἐδῶ δὲν εἶχε κανένα. Καὶ δι' αὐτὸ ἔλεγε· «Δὲν ἔχω ἄνθρωπον». Ἐπειτα ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν. Διότι ἐκεῖνος μὲν δὲν λέγει τίποτε. Αὐτὸς ἐδῶ ὅμως διηγεῖται ὅλα ὅσα τὸν ἀφοροῦν. Καὶ τρίτον ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν χρόνον. Διότι αὐτὸς ἐδῶ θεραπεύεται κατὰ ἑορτάσιμον ἡμέραν καὶ μάλιστα Σάββατον, ἐνῶ ὁ ἄλλος εἰς ἄλλην ἡμέραν. Εἶναι ἐπίσης διάφορος ὁ τόπος διὰ τὸν καθένα. Ὁ μὲν ἕνας θεραπεύεται εἰς τὴν οἰκίαν του, ὁ δὲ ἄλλος πλησίον τῆς δεξαμενῆς.

Ἄλλὰ εἶναι διαφορετικὸς καὶ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας. Διότι εἰς ἐκεῖνον τὸν παραλυτικὸν ὁ Χριστὸς λέγει· «Παι-

θα δὲ τὸ σῶμα συσφίγγει πρότερον καὶ τότε τῆς ψυχῆς ἐπιμελεῖται. Κακεῖ μὲν ἄφεις· «Ἀφέωνται γάρ σου αἱ ἁμαρτίαι», φησὶν· ἐνταῦθα δὲ παραίνεις καὶ ἀπειλὴ πρὸς τὸ μέλλον αὐτὸν ἀσφαλιζομένη. «Μηκέτι» γάρ, φησὶν, «ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τι γένηται».

Καὶ τὰ ἐγκλήματα δὲ τῶν Ἰουδαίων διάφορα. Ἐνταῦθα μὲν γάρ τοῦ Σαββάτου τὴν ἐργασίαν προφέρουσιν, ἐκεῖ δὲ βλασφημίαν ἐγκαλοῦσιν αὐτῷ. Σὺ δέ μοι σκόπει τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τὴν ὑπερβολήν. Οὐ γὰρ εὐθέως αὐτὸν ἀνέστη-
 10 σεν, ἀλλὰ πρῶτον αὐτὸν οἰκτιροῦνται διὰ τῆς ἐρωτήσεως, τῆ μελλούσῃ προοδοποιῶν πίσει καὶ οὐκ ἀνίστησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ κλινίδιον ἄραι κελεύει, ὥστε καὶ τὸ γινόμενον πιστώσασθαι θαῦμα καὶ μηδένα νομίσει φαντασίαν εἶναι τὸ γεγενημένον ἢ ὑπόκρισιν. Οὐδὲ γὰρ ἄν, εἰ μὴ βεβαίως καὶ
 15 σφόδρα συνεπάγη τὰ μέλη, τὴν κλίνην φέρειν ἠδύνατο.

Ποιεῖ δὲ ταῦτα πολλάκις ὁ Χριστός, ἐκ περιοουσίας τοὺς ἀναισχυντεῖν βουλομένους ἐπιστοιμίζων. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄριων, ἵνα μηδεὶς εἴπῃ, ὅτι ἀπλῶς ἐκορέσθησαν καὶ φαντασία ἦν τὸ γεγενημένον, παρασκευάζει λείψανα γενέσθαι τῶν
 20 ἄριων πολλά· καὶ τῷ καθαρθέντι δὲ λεπρῷ λέγει· «Ὑπάγε, δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ»· ἐμοῦ τε τοῦ καθαρμοῦ παρεχόμενος τὴν ἀπόδειξιν ἀκριβεσιάτην, καὶ τῶν ἀντινομοθετεῖν αὐτὸν λεγόντων τῷ Θεῷ τὰ ἀναισχυντα ἐμφροάτιων σιόματα.

Καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου δὲ τοῦτο ὁμοίως ἐποίησεν. Οὐ γὰρ

3. Ματθ. 9, 2.

4. Ματθ. 8, 4.

δί μου, σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι»³. Εἰς αὐτὸν ὅμως ἐδῶ πρῶτα θεραπεύει τὸ σῶμα καὶ ἔπειτα φροντίζει διὰ τὴν ψυχὴν. Καὶ εἰς τὴν μίαν μὲν περίπτωσιν δίδεται συγχώρησις. Διότι ὁ Χριστὸς λέγει, «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι». Εἰς τὴν ἐδῶ ὅμως περίπτωσιν δίδεται συμβουλή καὶ ἀπειλὴ πὺ ἀσφαλίζει τὸν παραλυτικὸν εἰς τὸ μέλλον. Διότι ὁ Χριστὸς τοῦ λέγει· «Μὴ ἁμαρτάνῃς πλέον διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ τίποτε χειρότερον».

Ἄλλὰ καὶ αἱ κατηγορίαι τῶν Ἰουδαίων εἶναι διαφορετικά. Διότι εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸν κατηγοροῦν ὅτι εἰργάσθη τὸ Σάββατον, ἐνῶ εἰς τὴν ἄλλην, ὅτι ἐβλασφήμησεν. Ἐσὺ ὅμως πρόσεξε τὴν ὑπερβολικὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν ἐσήκωσεν ἐπάνω τὸν παραλυτικὸν ἀμέσως, ἀλλὰ πρῶτα τὸν ἐξοικειώνει μὲ τὴν ἐρώτησιν, διὰ ν' ἀνοίξῃ τὸν δρόμον εἰς τὴν μελλοντικὴν πίστιν. Καὶ δὲν τὸν ἐσήκωσε μόνον ἐπάνω, ἀλλὰ τὸν διέταξε νὰ σηκώσῃ καὶ τὸ κρεβάτι του, ὥστε καὶ τὸ θαῦμα πὺ ἔγινε νὰ διαπιστωθῆ καὶ νὰ μὴ ἠμπορέσῃ νὰ ὑποψιασθῆ κανεὶς ὅτι αὐτὸ πὺ εἶχε γίνεῖ, ἦτο μόνον πλάσμα φαντασίας καὶ ἀπάτη. Διότι, ἐὰν τὰ μέλη τοῦ σώματος δὲν εἶχαν ἀποκτήσει σταθερότητα καὶ δύναμιν, ὁ παραλυτικὸς δὲν θὰ ἠμπορούσε νὰ σηκώσῃ τὸ κρεβάτι.

Πολλὰς φορές ὁ Χριστὸς κάμνει αὐτά, διὰ ν' ἀποστομώσῃ ἐπὶ πλέον αὐτοὺς πὺ θέλουν νὰ τὸν συκοφαντήσουν. Διότι εἰς τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κανεὶς ὅτι οἱ ἄνθρωποι μόνον ἐχόρτασαν καὶ ὅτι αὐτὸ πὺ ἔγινεν ἦτο πλάσμα φαντασίας, ἐφρόντισεν ὥστε νὰ περισσεύσουν πολλὰ ὑπολείμματα τῶν ἄρτων. Καὶ εἰς τὸν λεπρὸν τὸν ὁποῖον ἐκαθάρισεν, εἶπε· «Πήγαινε, δεῖξε τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν ἱερέα»⁴, διὰ νὰ κάμῃ καὶ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ καθαρισμοῦ σταθερωτάτην καὶ διὰ νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν ἀναισχύτων, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζοντο, ὅτι κάμνει ἔργα ἀντίθετα πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ἴδιο ἔκαμεν, ὅταν μετέβαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον. Διότι

ἀπλῶς ἔδειξε τὸν οἶνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀρχιτροκλίνῳ ἐνεχθῆ-
 ναι παρεσκεύασεν, ὥστε τὸν οὐδὲν τῶν γεγενημένων εἰδὸτα
 ὁμολογοῦντα, ἀνύποπτον αὐτῷ παρασχεῖν τὴν μαρτυρίαν.
 Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς εἶπεν, ὅτι οὐκ ἦδει ὁ ἀρ-
 5 χιτροκλίνος, πόθεν ἦν, τὸ ἀδέκαστον τῆς μαρτυρίας ἐμφαι-
 νων. Καὶ νεκρὸν ἀναστήσας ἀλλαγῶ λέγει· Δότε αὐτῷ φα-
 γεῖν, τῆς ἀκριβοῦς ἀνασιάσεως τοῦτο παρεχόμενος σημεῖον·
 καὶ διὰ τούτων πάντων πείθων τοὺς ἀνοήτους, ὅτι οὐκ ἀπα-
 τεῶν τις ἦν, οὐδὲ φαντασιοκόπος, ἀλλὰ διὰ σωτηρίαν παρε-
 10 γένειο τῆς κοινῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων.

2. Τί δήποτε δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπαιτεῖ πίστιν, ὡς ἐπὶ τῶν
 τυφλῶν ἐποίησε, λέγων· «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποι-
 ῆσαι;». Ὅτι οὐδέπω αὐτὸν ἦδει σαφῶς ὅστις ἦν. Οὐ γὰρ
 πρὸ τῶν θαυμάτων, ἀλλὰ μετὰ τὰ θαύματα τοῦτο φαίνεται
 15 ποιῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐν ἑτέροις ἐωρακότιες αὐτοῦ τὴν δύναμιν,
 εἰκότως τοῦτο ἤκουον· οἱ δὲ οὐδέπω μεμαθηκότιες αὐτόν,
 ἀλλ' ἀπὸ τῶν σημείων μέλλοντες εἴσεσθαι, μετὰ τὰ θαύματα
 ἀπαιτοῦνται τὴν πίστιν. Διὸ καὶ οὐ παρὰ τὴν ἀρχὴν τῶν
 σημείων ὁ Μαιθαῖος εἰσάγει τοῦτο τὸν Χριστὸν εἰρηκότα,
 20 ἀλλ' ὅτε πολλοὺς ἐθεράπευσε, πρὸς μόνους τοὺς δύο τυφλοὺς.

Σὺ δὲ καὶ οὕτως ὄρα τοῦ παραλύτου τὴν πίστιν.
 Ἀκούσας γάρ, ὅτι «Ἄρον τὸν κράββατὸν σου καὶ περιπάτει»,
 οὐ κατεγέλασεν, οὐδὲ εἶπε. Τί ποτε τοῦτό ἐστιν; ἄγγελος κα-
 τέρχεται καὶ ταράσσει τὸ ὕδωρ καὶ ἕνα θεραπεύει μόνον·
 25 σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν, ἀπὸ ἐπιτάγματος ψιλοῦ καὶ ρήματος
 ἤλπισας μεῖζον ἀγγέλων δυνήσεσθαι; τῦφος ταῦτα καὶ ἀλα-
 ζονεῖα καὶ γέλως. Ἀλλὰ τούτων οὐδὲν εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόη-

5. Λουκᾶ, 8, 55.

6. Ματθ. 9, 28.

δὲν ἔδειξε μόνον τὸν οἶνον, ἀλλ' ἐφρόντισε νὰ σταλῆ εἰς τὸν ἀρχιτρίκλινον, ὥστε αὐτὸς ποὺ ὠμολόγει, ὅτι δὲν ἤξευρε τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχαν γίνεαι, νὰ δώσῃ τὴν μαρτυρίαν χωρὶς καμμίαν ὑποψίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, ὅτι ὁ ἀρχιτρίκλινος δὲν ἤξευρεν ἀπὸ ποῦ ἦτο ὁ οἶνος ἀποδεικνύων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀδιάψευστον τὴν μαρτυρίαν του. Καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ἀφοῦ ἀνέστησε νεκρόν, εἶπε· Δῶστε τῆς νὰ φάγῃ⁵, διὰ νὰ δώσῃ ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως. Δι' ὄλων αὐτῶν προσεπάθει νὰ πείσῃ τοὺς ἀνοήτους, ὅτι δὲν ἦτο κάποιος ἀπατεῶν ἢ θαυματοποιός, ἀλλ' ὅτι ἦλθε διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

2. Ἀλλὰ διατί δὲν ἀπαιτεῖ πίστιν ἀπὸ τὸν παραλυτικόν, ὅπως εἶχε κάμει μὲ τοὺς τυφλοὺς εἰς τοὺς ὁποίους εἶπε· «Πιστεύετε, ὅτι ἔχω τὴν δύναμιν νὰ κάμω αὐτὸ ποὺ ζητεῖτε;»⁶. Διότι ὁ παραλυτικὸς δὲν ἤξευρε καθόλου, ποῖος ἦτο ὁ Χριστός. Διότι αὐτὸ συνήθιζε νὰ τὸ κάμνῃ ὄχι πρὶν, ἀλλὰ μετὰ τὰ θαύματα. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ποὺ εἶχαν ἰδεῖ τὴν δύναμίν του εἰς ἄλλας περιπτώσεις, δικαίως ἤκουον αὐτό. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὸν ἤξευραν καθόλου, ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ τὸν μάθουν ἀπὸ τὰ θαύματά του, καλοῦνται εἰς τὴν πίστιν μετὰ τὰ θαύματα. Διὰ τοῦτο ὁ Ματθαῖος δὲν παρουσιάζει τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν θαυμάτων, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτα εἶχε θεραπεύσει πολλούς, ἔπειτα εἶπεν αὐτὸ εἰς τοὺς δύο τυφλοὺς.

Ἐσὺ ὅμως παρατήρησε τὴν πίστιν τοῦ παραλυτικοῦ. Διότι, ὅταν ἤκουσε, «Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτησε», δὲν ἐγέλασεν, οὔτε εἶπεν· Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγεις; Ἐνας ἄγγελος κατεβαίνει καὶ τaráσσει τὸ ὕδωρ καὶ μόνον ἕναν θεραπεύει. Ἐσὺ δέ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, ἐλπίζεις ὅτι θὰ ἠμπορέσῃς νὰ κατορθώσῃς κάτι σπουδαιότερον ἀπὸ τὸν ἄγγελον μὲ μίαν προφορικὴν μόνον διαταγὴν; ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνοησία, ἀλαζονεία καὶ ἄξια διὰ γέλια. Ἀλλ' οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἀμέσως ὑπήκου-

σεν· ἀλλ' ἅμα τε ἤκουσε καὶ ἠγέρθη· καὶ γενόμενος ὑγιής, οὐκ ἠπειθήσε τῷ κελεύσαντι αὐτῷ· «Ἐγείραι, ἄρον τὸν κράσθαιόν σου καὶ περιπάτει».

Θαυμασιὸν μὲν οὖν καὶ τοῦτο, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα πολλῶν
 5 πλέον· μᾶλλον δὲ τὸ μὲν παρὰ τὴν ἀρχὴν μηδενὸς ἐνοχλοῦν-
 τος πεισθῆναι, οὐχ οὕτω θαυμασιὸν τοῦτο· τὸ δὲ μετὰ ταῦτα
 μαινομένων Ἰουδαίων, καὶ πανταχόθεν ἐπικειμένων καὶ
 ἐγκαλούντων καὶ πολιορκούντων αὐτὸν καὶ λεγόντων, «Οὐκ
 ἔξεσί σοι ἄραι τὸν κράσθαιόν σου», μὴ μόνον ὑπερορᾶν
 10 αὐτῶν τῆς μαρίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παρησιίας ἐν
 μέσῳ τῷ θεάτρῳ τὸν εὐεργέτην ἀνακηρύττειν καὶ τὴν ἀναί-
 σχυντιον ἐπισιομίζειν γλώττιαν, πολλῆς ἔγωγε ἀνδρείας εἶναι
 λέγω.

Ἐπισιάντων γὰρ Ἰουδαίων καὶ λεγόντων ἐπιτιμητι-
 15 κῶς καὶ μετὰ ἀνθαδείας αὐτῷ· «Σάσθαιόν ἐστιν, οὐκ ἔξεσί
 σοι ἄραι τὸν κράσθαιόν σου», ἄκουσον τί φησιν· «Ὁ ποιή-
 σας με ὑγιῆ, ἐκεῖνος μοι εἶπεν, ἄρον τὸ κράσθαιόν σου,
 καὶ περιπάτει»· μονονουχὶ τοῦτο λέγων· Δηρεῖτε καὶ πα-
 ραπαίετε, κελεύοντες τὸν ἀπὸ μακροῦς οὕτω καὶ χαλεπῆς
 20 με ἀπαλλάξαντα νόσου μὴ ἠγεῖσθαι διδάσκαλον, μηδὲ πάντα
 πείθεσθαι ἅπερ ἂν κελεύῃ. Καίτοι γε εἰ κακουργεῖν ἐβού-
 λειτο, ἐνῆν καὶ ἐτέρως εἰπεῖν· οἶον, ὅτι Οὐχ ἐκὼν τοῦτο ποιῶ,
 ἀλλ' ἐτέρου κελεύσαντος· εἰ δὲ ἔγκλημα τοῦτο, ἐγκαλεῖτε τῷ
 ἐπιτάξαντι καὶ ἀποιθέμαι τὴν κλίνην· καὶ τὴν θεραπείαν
 25 δὲ ἔκρουφεν ἄν. Καὶ γὰρ ἤδει σαφῶς οὐχ οὕτω δακνομένους
 ἐπὶ τῇ τοῦ Σαββάτου λύσει, ὡς ἐπὶ τῇ τῆς ἀρρωστίας διορ-
 θώσει.

σε καὶ ἐσηκώθη. Καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ὑγιής, ὑπήκουσεν εἰς αὐτὸν ποῦ τὸν διέταξε «Σήκω ἐπάνω, σήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτησε».

Ἄξιοθαύμαστον εἶναι βεβαίως καὶ αὐτό, ἀλλὰ περισσότερο ἀξιοθαύμαστα εἶναι τὰ ὅσα ἠκολούθησαν. Καὶ μᾶλλον δὲν ἦτο τόσο ἀξιοθαύμαστον τὸ ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν τουλάχιστον ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν, ἀφοῦ κανεὶς δὲν τὸν ἠνώχλει, ἀλλ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὁ παραλυτικὸς ἔδειξε μεγάλην ἀνδρείαν, ὅταν μετὰ τὸ θαῦμα, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐμαίνοντο καὶ τοῦ ἐπετίθεντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ τὸν κατηγοροῦν καὶ τὸν ἐπολιόρκουν λέγοντες, «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ σηκώσης τὸ κρεβάτι σου», αὐτὸς ὅχι μόνον ἐπεριφρόνησε τὴν μανίαν τους ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλο θάρρος εἰς τὸ μέσον τοῦ θεάτρου ἀνεκήρυξε τὸν εὐεργέτην του καὶ ἀπεστόμωσε τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν των, πρᾶγμα ποῦ κατὰ τὴν γνώμην μου τουλάχιστον ἀποδεικνύει μεγάλην ἀνδρείαν.

Ὅταν δηλαδὴ συνεκεντρώθησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον ἐπιτιμητικῶς καὶ μὲ αὐθάδειαν εἰς τὸν παραλυτικόν, «Εἶναι Σάββατον, δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ σηκώσης τὸ κρεβάτι σου», ἄκουσε, τί τοὺς ἀπήντησεν· «Ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔκαμεν ὑγιῆ, ἐκεῖνος μοῦ εἶπε· Ἐσήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτησε», σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε· Φλυαρεῖτε καὶ ἀνοηταίνετε, ὅταν μὲ διατάσσατε νὰ μὴ θεωρῶ διδάσκαλον ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἐγλύττωσεν ἀπὸ τόσο μακροχρόνιον καὶ βαρεῖαν ἀρρώστειαν καὶ νὰ μὴ ὑπακούω εἰς τὰς ἐντολάς του. Ἄν καί, ἐὰν ἤθελε νὰ συμπεριφερθῆ κακῶς, ἤμποροῦσε νὰ ἐκφρασθῆ διαφορετικά, παραδείγματος χάριν· Δὲν κάμνω τοῦτο μὲ τὴν θέλησίν μου, ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ διέταξεν ἄλλος. Ἄν δὲ αὐτὸ εἶναι ἀμάρτημα, νὰ κατηγορήσετε αὐτὸν ποῦ μὲ διέταξε καὶ ἀφήνω κάτω τὴν κλίνην. Θὰ ἤμποροῦσεν ἐπίσης νὰ κρύψη καὶ τὴν θεραπείαν του. Διότι ἤξευρε καλά, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶχαν ἐκμανῆ τόσο διὰ τὴν παραβίαν τοῦ Σαββάτου, ὅσον διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀσθενείας.

Ἄλλ' οὔτε τοῦτο ἔκρουγεν, οὔτε ἐκεῖνο εἶπεν, οὐδὲ συγγνώμην ἤτησεν, ἀλλὰ λαμπρᾶ τῇ φωνῇ τὴν εὐεργεσίαν ὡμολόγει καὶ ἀνεκήρυσσε. Καὶ ὁ μὲν παράλυτος οὕτως· ἐκεῖνοι δὲ σκοπεῖ πῶς κακούργως. Οὐ γὰρ εἶπον, Τίς ἐστὶν ὁ ποιήσας σε ὑγιῆ; ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐσίγησαν· ἄνω δὲ καὶ κάτω τὴν δοκοῦσαν εἶναι παράθασιν εἰς μέσον ἤγον· «Τίς ἐστὶν ὁ εἰπὼν σοι, Ἄρον τὸν κράθβαιόν σου καὶ περιπάτει; Ὁ δὲ τεθεραπευμένος οὐκ ἤδει τίς ἐστίν. Ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξέκλινεν, ὄχλου ὄντιος ἐν τῷ τόπῳ».

10 Καὶ τί δήποτε ἔκρουγεν ἑαυτὸν ὁ Χριστός; Πρῶτον μὲν, ἵνα ἀπόντος αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἀνύποπτος γένηται· ὁ γὰρ αἰσθησὶν λαβὼν τῆς ὑγιείας, ἀξιόπιστος ἦν τῆς εὐεργεσίας μάρτυς. Ἐπειτα, ἵνα μὴ πλέον τούτων παρασκευάσῃ τὸν θυμὸν ἐκκαῆναι (οἶδε γὰρ καὶ ὄψις μόνη τοῦ φθονομένου οὐ μικρὸν τοῖς θασκαίνουσιν ἐνιέναι σπινθῆρα). Διὰ
15 τοῦτο ἀναχωρήσας, ἀφίησιν αὐτὸν καθ' ἑαυτὸ τὸ ἔργον ἀγωνίζεσθαι παρ' αὐτοῖς, ὥστε μηκέτι αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ τι λέγειν, ἀλλὰ τοὺς τεθεραπευμένους καὶ μετ' ἐκείνων αὐτοὺς τοὺς ἐγκαλοῦντας.

20 Καὶ γὰρ καὶ οὔτοι τέως μαρτυροῦσι τῷ θαύματι. Οὐ γὰρ εἶπον, Διατί ταῦτα ἐκέλευσας, γενέσθαι ἐν Σαββάτῳ; ἀλλὰ, Διατί ταῦτα ποιεῖς ἐν Σαββάτῳ; οὐχ ὑπὲρ τῆς παραβάσεως δυσχεραίνοντες, ἀλλὰ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ παραλύτου φθονοῦντες. Καίτοι γε, ὅσον εἰς ἀνθρώπινον ἔργον, τοῦτο
25 μᾶλλον ἔργον ἦν, ὅπερ ἐποίησεν ὁ παράλυτος· ἐκεῖνο δὲ λόγος καὶ ρῆμα. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἐτέρως κελεύει λύειν τὸ Σάββατον· ἀλλαχοῦ δὲ δι' ἑαυτοῦ τοῦτο ἐργάζεται, φρυγῶν πηλὸν καὶ ἐπιχρίων ὀφθαλμούς. Ποιεῖ δὲ ταῦτα, οὐ παραβαίνων, ἀλλ' ὑπερβαίνων τὸν νόμον. Καὶ ὑπὲρ μὲν τούτων,

Ἄλλ' ὁ παραλυτικὸς οὔτε τὴν θεραπείαν ἔκρυσεν, οὔτε ἐκεῖνα εἶπεν, οὔτε συγχώρησιν ἐζήτησεν, ἀλλὰ μὲ δυνατὴν φωνὴν ὠμολόγει καὶ διέδιδε τὴν θεραπείαν του. Καὶ ὁ μὲν παραλυτικὸς αὐτὰ ἔκαμε. Πρόσεξε δέ, πόσον ἀσεβῶς ἐφέρθησαν οἱ Ἰουδαῖοι. Διότι δὲν τὸν ἠρώτησαν· Ποῖος σὲ ἔκαμεν ὑγιῆ, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀπεισιώπησαν καὶ μὲ μέγαλον θόρυβον ἔφεραν εἰς τὸ μέσον τὴν φαινομενικὴν παράβασιν· «Ποῖος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ σοῦ εἶπε, Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτησε;». Ἄλλ' ὁ θεραπευθεὶς δὲν ἤξευρε ποῖος εἶναι. Διότι ὑπῆρχε πολὺς κόσμος εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἐκφύγει».

Καὶ διατί ἐκρύβη ὁ Χριστός; Πρῶτον μὲν διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία ὑποψία, ἀφοῦ αὐτὸς ἀπουσίαζε. Διότι, ἀφοῦ ὁ παραλυτικὸς ἠσθάνθη τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του, ἦτο ὁ πλέον ἀξιόπιστος μάρτυς τῆς εὐεργεσίας. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ ἀνάψη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἰουδαίων μεγαλύτερον μῖσος (διότι ἐγνώριζεν, ὅτι καὶ μόνον ἡ παρουσία αὐτοῦ ποῦ προκαλεῖ τὸ μῖσος δὲν προκαλεῖ μικρὸν σπινθῆρα εἰς τοὺς μισοῦντας). Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀπεχώρησεν, ἄφησε τὸ ἴδιο τὸ ἔργον του νὰ παλαίῃ μὲ αὐτούς, οὔτως ὥστε αὐτὸς νὰ μὴ λέγῃ πλέον τίποτε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νὰ συζητοῦν οἱ θεραπευθέντες μὲ τοὺς κατηγοροὺς του.

Διότι καὶ οἱ κατήγοροί του ἐπίσης ἔδιδον μαρτυρίαν περὶ τοῦ θαύματος. Διότι δὲν εἶπαν· Διατί διέταξες νὰ γίνουν αὐτὰ τὸ Σάββατον; ἀλλά· Διατί κάμνεις αὐτὰ τὸ Σάββατον; ὅχι ἐπειδὴ ἐδυσανασχέτουν διὰ τὴν παράβασιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφθόνουν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ παραλύτου. Καὶ ὅμως, ἂν ἀποβλέψῃς εἰς τὸ ἀνθρώπινον ἔργον, ἐκεῖνο ἦτο περισσότερο ἔργον, ποῦ ἔκαμεν ὁ παράλυτος. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ ἔκαμεν ὁ Χριστὸς ἦτο μόνον λόγος. Ἐδῶ μὲ ἄλλον τρόπον διατάσσει τὴν κατάλυσιν τοῦ Σαββάτου, ἀλλοῦ ὅμως τὸ κάμνει ὁ ἴδιος κατ' ἄλλον τρόπον, ἀναμιγνύων λάσπην καὶ τοποθετῶν αὐτὴν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Μὲ αὐτὰ δὲ ποῦ κάμνει, δὲν παραβαίνει ἀλλ' ὑπερβαίνει τὸν νόμον.

ὑστερον. Οὐδὲ γὰρ ὁμοίως πανταχοῦ περὶ τοῦ Σαββάτου παρ' αὐτῶν ἐγκαλούμενος ἀπολογεῖται καὶ δεῖ τοῦτο παρατηρεῖν μετὰ ἀκριβείας.

3. Τέως δὲ ἴδωμεν ὅσον ἡ βασκανία κακὸν καὶ πῶς
 5 τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς πηροῖ κατὰ τῆς τοῦ ἀλόγιου σωτηρίας. Καθάπερ γὰρ οἱ μαινόμενοι καθ' ἑαυτῶν πολλάκις ὠθοῦσι τὰ ξίφη· οὕτω καὶ οἱ βασκαίνοντες, πρὸς ἓν μόνον ὀρῶντες, τὴν λύμην τοῦ φθονομένου, τῆς οἰκείας ἀλογοῦσι σωτηρίας. Οὗτοι καὶ θηρίων χεῖρους. Ἐκεῖνα γὰρ
 10 ἢ τροφῆς δεόμενα ἢ πρότερον ὑφ' ἡμῶν παροξυνθέντα, ὀπλίζονται καθ' ἡμῶν· οὗτοι δὲ καὶ εὐεργετηθέντες πολλάκις, τὰ τῶν ἀδικούντων τοὺς εὐεργείας διέθησαν.

Θηρίων μὲν οὖν οὗτοι χαλεπώτεροι, δαιμόνων δὲ ἴσοι, τάχα δὲ καὶ ἐκείνων χεῖρους. Ἐκεῖνοι γὰρ πρὸς μὲν ἡμᾶς
 15 ἄσπονδον ἔχουσι ἔχθραν, τοῖς δὲ ὁμογενέσιν οὐκ ἐπιβουλεύουσιν· ὅθεν τούτῳ καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἐπεσιόμιζεν ὁ Χριστός, ἡνίκα αὐτὸν ἐν Βεελζεβούλ ἔλεγον ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. Οὗτοι δὲ οὔτε τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως ἠδέσθησαν, οὔτε ἑαυτῶν ἐφείσαντο. Πρὸ γὰρ τῶν φθονομένων τὰς
 20 ἑαυτῶν ψυχὰς κολάζουσι, θοροῦθου παντὸς καὶ ἀθυμίας πληροῦντας αὐτὰς εἰκῆ καὶ μάτην.

Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἀλγείς, ὦ ἄνθρωπε, τῆς τοῦ πλησίον καλοῖς; Ἀλγεῖν ὄντως χρὴ ἡμᾶς ἐφ' οἷς πάσχομεν κακῶς, οὐκ ἐφ' οἷς ἐτέρους εὐδοκιμοῦν-
 25 τας ὀρῶμεν. Διὰ τοῦτο ἀπάσης ἀπειστέρηται συγγνώμης τουτὶ τὸ ἀμάρτημα. Ὁ μὲν γὰρ πόρονος ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν εἰπεῖν καὶ ὁ κλέπτης τὴν πενίαν καὶ ὁ ἀνδροφόνος τὸν θυμὸν ψυχρὰς μὲν καὶ ἀλόγους, ὅμως δὲ ἔχουσί τινας προφάσεις εἰπεῖν. Σὺ δὲ ποίαν αἰτίαν ἔρεῖς, εἰπέ μοι; Οὐ-

Ἄλλὰ περὶ αὐτῶν θὰ ὁμιλήσωμεν ἀργότερα. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ὅτι δὲν ἀπολογεῖται πάντοτε μὲ τὰ ἴδια λόγια, ὅταν κατηγορεῖται διὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Σαββάτου.

3. Ἄς ἴδωμεν εἰς τὸ μεταξύ, πόσον φοβερὸν κακὸν εἶναι τὸ μῖσος καὶ πῶς τυφλώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς πρὸς καταστροφὴν τοῦ μισοῦντος. Διότι, ὅπως πολλὰς φορές οἱ μανιακοὶ στρέφουν τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των, ἔτσι καὶ οἱ μισοῦντες, ἐπειδὴ ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν ἐξόντωσιν ἐκείνου πού μισοῦν, φέρονται ἀλογίστως διὰ τὴν ἰδικὴν τους σωτηρίαν. Αὐτοὶ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ θηρία. Διότι ἐκεῖνα ὀπλίζονται ἐναντίον μας ἢ ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκην τροφῆς ἢ ἐπειδὴ προηγουμένως τὰ ἔχομεν ἐξερεθίσει. Αὐτοὶ ὅμως, ἂν καὶ ἔχουν εὐεργετηθῆ ἀπὸ ἡμᾶς πολλὰς φορές, θεωροῦν τοὺς εὐεργέτας των ὡς ἐχθρούς.

Εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ χειρότεροι ἀπὸ θηρία, ὅμοιοι μὲ τοὺς δαίμονας καὶ ἴσως ἀπὸ ἐκείνους χειρότεροι. Διότι οἱ μὲν δαίμοντες ἔχουν ἄσπονδον ἔχθραν ἐναντίον μας, ἀλλὰ δὲν ἐπιβουλεύονται τοὺς ὁμοίους των. Μὲ αὐτὰ ἀπεστόμω-
 νεν ὁ Χριστὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν ἰσχυρίζοντο ὅτι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ ἐξεδίωκε τὰ δαιμόνια. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε τὴν συμφωνίαν τῆς φύσεως ἐσεβάσθησαν, οὔτε τοὺς ἑαυτοὺς των ἐλυπήθησαν. Διότι ἔνεκα τοῦ μίσους βλάπτουν τὰς ψυχὰς των, ἐπειδὴ τὰς γεμίζουν ματαίως καὶ τυχαίως ἀπὸ κάθε θόρυβον καὶ στενοχωρίαν.

Διατί, ἄνθρωπέ μου, θλίβεσαι διὰ τὰ καλὰ τοῦ πλησίον σου; Πράγματι πρέπει νὰ θλιβώμεθα διὰ τὰ κακὰ πού παθαίνομεν καὶ ὄχι ἐπειδὴ βλέπομεν τοὺς ἄλλους νὰ εὐτυχοῦν. Διὰ τοῦτο αὐτὸ τὸ ἀμάρτημα ἔχει στερηθῆ ἀπὸ κάθε συγχώρησιν. Διότι ὁ μὲν πόρνος ἠμπορεῖ νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν ἐπιθυμίαν, ὁ κλέπτης τὴν φτώχειαν καὶ ὁ φονεὺς τὸν θυμόν. Ὅσον καὶ ἂν εἶναι ψυχροὶ καὶ παράλογοι, ἔχουν νὰ προβάλλουν μερικὰς δικαιολογίας. Ἐσὺ ὅμως, εἶπέ μου, ποίαν δικαιολογίαν θὰ προβάλης; Καμμίαν ἀπολύτως, παρὰ

δεμίαν οὐδαμόθεν, ἀλλ' ἢ πονηρίαν ἐπιτεταμένην μόνην. Εἰ
 γὰρ ἐχθροὺς ἀγαπᾷν κελευόμεθα, ὅταν καὶ τοὺς φιλοῦντας
 μισῶμεν ποίαν τίσομεν δίκην; Καὶ εἰ ὁ τοὺς φιλοῦντας ἀ-
 γαπῶν, οὐδὲν ἄμεινον τῶν ἐθνικῶν διακείσεται, ὁ τοῖς μη-
 5 δὲν ἠδικηκόσιν ἐπηρεάζων, ποίαν ἔξει συγγνώμην; τίνα
 δὲ παραμυθία; Ἐκουσον τοῦ Παύλου τί φησιν· «Ἐὰν τὸ
 σῶμά μου παραδῶ ἵνα κανθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω,
 οὐδὲν ὠφελοῦμαι». Ὅτι δὲ ὅπου φθόνος καὶ βασκανία, τὰ
 τῆς ἀγάπης ἀνήρηται, παντί που δῆλόν ἐστι. Τοῦτο τὸ πάθος
 10 καὶ πορνείας καὶ μοιχείας χειρόν ἐστι. Τὸ μὲν γὰρ μέχρι
 τοῦ πράξαντος ἴσταιται, τῆς δὲ βασκανίας ἢ τυραννὶς Ἐκ-
 κλησίας ὀλοκλήρους ἀνέτριψε, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν
 ἐλυμήνατο. Αὕτη φόνου μήτηρ ἐστίν· οὕτως ἀπέκτεινε τὸν
 ἀδελφὸν ὁ Κάϊν, οὕτω καὶ τὸν Ἰακώβ ὁ Ἡσαῦ, οὕτω καὶ
 15 τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοί, οὕτω καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας
 ὁ διάβολος.

Ἄλλὰ σὺ νῦν οὐκ ἀναιρεῖς, ἀλλὰ πολλὰ τοῦ φόνου ποι-
 εῖς χαλεπώτερα, εὐχόμενος τὸν ἀδελφὸν ἀσχημονεῖν, πάγας
 πανταχόθεν τιθεῖς, ἐκλύων τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους, ἀλγῶν
 20 διὰ τῷ τῆς οἰκουμένης ἀρέσκει Δεσπότῃ. Οὐκ ἐκείνω ἄρα,
 ἀλλὰ τῷ δι' ἐκείνου θεραπευμένῳ πολεμεῖς, ἐκείνον ὑβρί-
 ζεις, τὴν σαυτοῦ τιμὴν τῆς ἐκείνου προτιθεῖς. Καὶ τὸ δὴ
 πάντων χαλεπώτερον, διὰ καὶ ἀδιάφορον δοκεῖ τὸ ἀμάρτημα
 εἶναι, καίτοι γε τῶν ἄλλων ἐστὶ χαλεπώτερον. Κἂν γὰρ ἐ-
 25 λεῖς κἂν ἀγρουπνῆς κἂν νησιεύης, ἀπάντων ἐναγέστερος
 γέγονας φθονῶν τῷ ἀδελφῷ. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκεῖθεν· Ἐ-
 πόρνευσέ τις παρὰ Κορινθίοις ποτέ· ἀλλ' ἐνεκλήθη καὶ δι-
 ωρθώθη ταχέως. Ἐφθόνησε τῷ Ἀβελ ὁ Κάϊν, ἀλλ' οὐκ
 ἐθεραπεύθη, ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεοῦ συνεχῶς ἐπάδοτος αὐτοῦ
 30 τῷ ἔλκει, μᾶλλον ὄδινε καὶ ἐκυματοῦτο, καὶ πρὸς τὸν φόνον

μόνον τερασίαν πονηρίαν. Διότι, ἂν προτρεπώμεθα ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθρούς μας, ὅταν ἡμεῖς μισοῦμεν καὶ αὐτοὺς πού μᾶς ἀγαποῦν, ποίαν τιμωρίαν πρέπει νὰ ὑποστῶμεν; Ἄλλ' ἂν ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τοὺς φίλους του δὲν διαφέρῃ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας, ἐκεῖνος πού βλάπτει αὐτοὺς πού δὲν τὸν ἠδίκησαν, ποίαν συγχώρησιν θὰ ἔχη; Καὶ ποίαν παρηγορίαν; Ἄκουσε, τί λέγει ὁ Παῦλος: «Καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμα μου νὰ καῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, καμμίαν ὠφέλειαν δὲν ἔχω»⁷. Διότι εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι, ὅπου ὑπάρχει φθόνος καὶ μῖσος, ἡ ἀγάπη ἐξαφανίζεται τελείως. Αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν. Διότι αὐτὸ μὲν τὸ ἐλάττωμα μένει εἰς ἐκεῖνον πού τὸ ἔχει, ἐνῶ ἡ τυραννία τοῦ μίσους ἀνεστάτωσεν ὀλοκλήρους Ἐκκλησίας καὶ ἔβλαψεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Αὐτὴ εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ φόνου. Ἔτσι ἐφόνευσεν ὁ Κάϊν τὸν ἀδελφόν του, ὁ Ἡσαῦ τὸν Ἰακώβ, τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοί του καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ διάβολος.

Ἄλλὰ σὺ τώρα δὲν φονεύεις, κάμνεις ὅμως πολλὰ ἄλλα χειρότερα ἀπὸ τὸν φόνον, ἀφοῦ εὐχέσαι νὰ ἀσχημονῇ ὁ ἀδελφός σου, ἀφοῦ στήνης παντοῦ παγίδας, ἀφοῦ ἐπιχειρῆς ὑποπτα ἔργα ἀντὶ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀφοῦ θλίβεσαι δι' ὅσα ἀρέσουν εἰς τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης. Ἐπομένως δὲν πολεμεῖς τὸν θεραπευθέντα, ἀλλ' ἐκεῖνον πού ἐθεράπευσεν, ἐκεῖνον ὑβρίζεις ἀφοῦ ἀντιθέτης τὴν ἰδικὴν σου τιμὴν εἰς τὴν τιμὴν ἐκείνου. Καὶ τὸ χειρότερον ὅλων εἶναι, ὅτι θεωρεῖς τὸ ἀμάρτημά σου μικρόν, ἐνῶ εἶναι τὸ βαρύτερον ὅλων. Διότι καὶ ἂν κάμνης ἐλεημοσύνας καὶ ἂν ἀγρυπνῆς καὶ ἂν νηστεύῃς, εἶσαι ὁ ἐγκληματικώτερος ὅλων, ἀφοῦ μισῆς τὸν ἀδελφόν σας. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς· Κάποτε ἐπόρνευσεν κάποιος Κορίνθιος. Ἄλλ' ἀφοῦ κατηγορήθη, ταχέως ἔγινε σώφρων. Ἐμίσησεν ὁ Κάϊν τὸν ἀδελφόν του, ἀλλὰ δὲν ἐθεραπεύθη καὶ μολονότι ὁ Θεὸς ὑπενθύμιζεν εἰς αὐτὸν τὴν πληγὴν, ἐπονοῦσε καὶ ὠργίζε-

ἠπείγειο.

Οὕτω τοῦτο ἐκείνου τοῦ πάθους χαλεπώτερον, καὶ οὐκ εὐκόλως εἶκει τῇ θεραπείᾳ, ἐὰν μὴ προσέχωμεν. Πρόρριζον τοίνυν αὐτὸ πάντοθεν ἀνασπάσωμεν, ἐκεῖνο ἐννοοῦντες, ὅτι ὡςπερ προσκρούομεν τῷ Θεῷ, τηκόμενοι τοῖς ἀλλοτριῖσι καλοῖσι, οὕτως εὐδοκιμοῦμεν συγχαίροντες, καὶ κοινωνοὺς ἑαυτοὺς ποιοῦμεν τῶν ἀποκειμένων τῷ κατορθοῦντι καλῶν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος παραινεῖ, «Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων», ἵνα ἐκατέρωθεν μέγα καρπωσώμεθα κέρδος. Ἐννοήσαντες τοίνυν, ὅτι κἂν μὴ πονῶμεν, τῷ πονοῦντι συνηδόμενοι, μερισταὶ γινόμεθα τῶν ἐκείνου σιεφάνων, πᾶσαν ἐκβάλλομεν βασκανίαν, καὶ τὴν ἀγάπην ἐκ ταῖς ἑαυτῶν φυτεύσομεν ψυχαῖς, ἵνα συγκροτοῦντες τοὺς εὐδοκιμοῦντας τῶν ἀδελφῶν, καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

το περισσότερο καὶ προπαρεσκεύαζε τὸν φόνον.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἐλάττωμα τοῦ μίσους εἶναι βαρύτερον τοῦ προηγούμενου καὶ δὲν ὑποχωρεῖ εὐκόλως εἰς τὴν θεραπείαν, ἐὰν δὲν προσέχωμεν. Ἄς ἀποσπάσωμεν λοιπὸν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ρίζαν του ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τοῦτο, ὅτι ὅπως ἀμαρτάνομεν εἰς τὸν Θεόν, ὅταν λειώνωμεν ἀπὸ μῖσος διὰ τὰ καλὰ τῶν ἄλλων, ἔτσι γινόμεθα ἀρεστοὶ εἰς αὐτόν, ὅταν χαίρωμεν καὶ κάμνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας κοινωνοὺς μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἐπιτυγχάνει ὀρθῶς τὰ καλὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει, «Νὰ χαίρωμεν μὲ ἐκείνους ποὺ χαίρουν καὶ νὰ κλαίωμεν μὲ ἐκείνους ποὺ κλαίουν»*, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν μεγάλο κέρδος. Ἄφοῦ λοιπὸν καταλάβωμεν, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν κοπιάζωμεν, ὅμως εὐχαριστούμεθα μαζί μ' ἐκεῖνον ποὺ κοπιάζει καὶ μοιραζόμεθα μαζί του τοὺς στεφάνους, ἃς ἐκδιώξωμεν κάθε μῖσος καὶ ἃς φυτεύσωμεν εἰς τὰς ψυχὰς μας τὴν ἀγάπην, ἵνα, ἀφοῦ χειροκροτήσωμεν τοὺς εὐδοκимоῦντας ἐκ τῶν ἀδελφῶν μας, νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ΄.

Ἰω. 5,14 - 21

«Μετὰ ταῦτα εὐρίσκει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα
5 μὴ χειρόν τί σοι γένηται».

1. Δεινὸν ἢ ἁμαρτία, δεινὸν καὶ ψυχῆς λύμη· πολλάκις δὲ ἐκ περιουσίας καὶ σωμάτων ἤψατο τὸ κακὸν ὑπερβλύσαν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ πολλὰ τῆς μὲν ψυχῆς ἡμῖν καμνούσης, ἀναλγῆτως ἔχομεν, τὸ δὲ σῶμα κἂν μικρὰν δέξεται βλάβην, πᾶ-
10 σαν ποιούμεθα σπουδὴν, ὥστε ἐλευθερῶσαι τῆς ἀρρωστίας αὐτό, διὰ τὸ τῆς ἀρρωστίας αἰσθάνεσθαι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς τοῦτο κολάζει πολλάκις ὑπὲρ τῶν ἐκείνη πεπλημμελημένων, ὥστε διὰ τῆς τοῦ ἐλάττωτος μάστιγος καὶ τὸ κρεῖττον τυχεῖν θεραπείας τινός. Οὕτω καὶ παρὰ Κορινθίοις
15 τὸν πορνεύσαντα Παῦλος διώρθωσε, τῷ τῆς σαρκὸς ὀλέθρῳ τὸ τῆς ψυχῆς νόσημα ἐπισχών. Καὶ γὰρ τῷ σώματι τὴν τομὴν ἐπαγαγών, οὕτω κατέστειλε τὸ κακόν· καθάπερ τις ἰατρὸς ἄριστος, ὕδρον ἢ σπλῆνα, τοῖς ἔνδοθεν φαρμάκοις οὐκ εἶκοντα, κατακαίων ἔξωθεν.

20 Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ παραλύτου. Καὶ ὄρα πῶς δηλῶν αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται». Τί τοίνυν ἐντεῦθεν μαρθάνομεν; Πρῶτον μὲν, ὅτι αὐτῷ ἐξ ἁμαρτιῶν ἐτέχθη τὸ νόσημα· δεύτερον δέ, ὅτι πιστὸς ὁ τῆς γενένης λόγος·
25 καὶ τρίτον, τὸ μακρὰν εἶναι καὶ ἄπειρον τὴν τιμωρίαν. Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι Ἐν ὥρᾳ μιᾷ ἐφόνευσα, καὶ ἐν θραχεῖᾳ καιροῦ ροπῇ ἐμοίχευσα καὶ ἀθάνατα κολάζομαι; Ἴδὸν γὰρ καὶ οὗτος οὐκ ἐν ἰσοσούτοις ἤμαρτιεν ἔτεσιν, ἐν ὅσοις καὶ ἐκολάζετο καὶ ὀλόκληρον ὁμῶς ἀνθρώπου βίον ἀνάλωσεν ἐν τῷ μήκει τῆς τιμωρίας. Οὐδὲ γὰρ ἐν χρόνῳ τὰ

ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ΄.

Ἰω. 5,14 - 21

«Ὑστερα τὸν εὗρηκεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ναὸν καὶ τοῦ εἶπε· Ἰδέες, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἀμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ κάτι τὸ χειρότερον»¹.

1. Ἡ ἀμαρτία εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα, φοβερὸν καὶ καταλυτικὸν τῆς ψυχῆς. Πολλὰς φορές ἐπὶ πλέον τὸ κακὸν ποῦ ὑπερεκχειλίζει θίγει καὶ τὰ σώματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν πονοῦμεν, ὅταν ἀσθενῆ ἡ ψυχὴ μας, ὅταν ὅμως τὸ σῶμα μας πάθῃ ἔστω καὶ μικρὰν βλάβην, καταβάλλομεν κάθε προσπάθειαν, διὰ νὰ τὸ ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, διὰ τοῦτο πολλὰς φορές ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὸ σῶμα διὰ τὰ ἀμαρτήματα τῆς ψυχῆς, ὥστε μὲ τὴν τιμωρίαν τοῦ μικροτέρου νὰ θεραπευθῆ τὸ μεγαλύτερον. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὁ Παῦλος ἐθεράπευσε τὸν πόρνον τῆς Κορίνθου, ἀφοῦ συνεκράτησε τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ σώματος. Διότι κατέστειλε τὸ κακὸν μὲ τὴν ἐγχείρισιν τοῦ σώματος, ὅπως ἕνας ἄριστος ἰατρός, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἡ ὑδρωπικία ἢ ὁ σπλῆν δὲν ὑποχωρῆ μὲ τὰ ἐσωτερικὰ φάρμακα, τὰ καυτηριάζει ἐξωτερικῶς.

Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸν παράλυτον. Καὶ πρόσεχε πῶς τοῦ τὸ εἶπεν· «Ἰδέες, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἀμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ κάτι τὸ χειρότερον». Τί πληροφορούμεθα ἀπὸ αὐτά; Πρῶτον, ὅτι τὸ νόσημά του ὁ παράλυτος τὸ ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας του. Δεύτερον, ὅτι εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος περὶ τῆς γεέννης. Καὶ τρίτον, ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι μακροχρόνιος καὶ διαρκής. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ ἰσχυρίζονται· Διὰ τὸ διάστημα μιᾶς ὥρας ποῦ ἐφόνευσα, καὶ δι' ἐλάχιστον χρόνον ποῦ ἐμοίχευσα θὰ τιμωροῦμαι αἰωνίως; Καὶ ὁ παράλυτος δὲν ἠμάρτησεν εἰς διάστημα τόσων ἐτῶν, εἰς ὅσον ἐτιμωρεῖτο, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὀλόκληρον ἀνθρώπινον βίον κατηνάλωσεν εἰς τὴν μακρότητα τῆς τιμωρίας. Διότι τὰ ἀμαρτήματα δὲν

ἁμαρτήματα κρίνεται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πεπλημμελημένων.

Μετὰ τούτων κάκεινο ἔστιν ἰδεῖν, ὅτι, καὶ χαλεπὴν δῶμεν δίκην ὑπὲρ τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων, εἶτα τοῖς
 5 αὐτοῖς περιπέσωμεν, χαλεπώτερα πολλῶ μᾶλλον πεισόμεθα πάλιν καὶ μάλα εἰκότως. Ὁ γὰρ μηδὲ τῇ τιμωρίᾳ γενόμενος βελτίων, ὡς ἀναίσθητος λοιπὸν καὶ καταφρονητὴς ἐπὶ μείζονα ἄγεται κόλασιν. Ἦρκει μὲν γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ κόλασις συστεῖλαι, καὶ ποιῆσαι σωφρονέστερον τὸν ὀλισθη-
 10 σαντα ἅπαξ· ἐπεὶ δὲ τῇ ἐπενεχθείσῃ τιμωρίᾳ μὴ σωφρονισθεῖς, τὰ αὐτὰ πάλιν τολμᾷ, εἰκότως ἂν τινα δίκην ὁ τοιοῦτος ὑφάξει, ταύτην αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν προκαλούμενος. Εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα τιμωρηθέντες, πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες, χαλεπώτερον κολαζόμεθα· ὅταν μὴδ' ὅλως ἁμαρτίντες τιμωρίαν
 15 ὑπόσχωμεν πῶς οὐ σφόδρα χρὴ τοῦτο μάλιστα δεδοικέναι καὶ τρέμειν, ὅτε ἀνήκεστα μέλλοντας ὑπομένειν;

Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησί, μὴ πάντες οὕτω κολάζονται; Καὶ γὰρ πολλοὺς ὀρῶμεν, τῶν φαύλων εὐσωματοῦντας καὶ σφριγῶντας καὶ πολλῆς ἀπολαύοντας εὐημερίας. Ἀλλὰ μὴ
 20 θαρρῶμεν, ἀλλ' ἐπὶ τούτοις μάλιστα πάντων αὐτοὺς δακρῶμεν. Τὸ γὰρ μηδὲν αὐτοὺς ἐνταῦθα παθεῖν, ἐφόδιον γίνεται μείζονος τῆς ἐκεῖ τιμωρίας. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Νῦν δὲ κρινόμενοι ὑπὸ Κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Τὰ μὲν γὰρ ἐνταῦθα, νουθε-
 25 σίας, τὰ δὲ ἐκεῖ, τιμωρίας ἐστί.

Τί οὖν; πάντα, φησί, τὰ νοσήματα ἐξ ἁμαρτημάτων; Οὐ πάντα μὲν, ἀλλὰ πλείονα ἔνια δὲ καὶ ἀπὸ ραθυμίας γίγνεται. Καὶ γὰρ καὶ γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ ἀργία τὰ τοιαῦτα

διακρίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸν σύμφωνα μὲ τὴν χρονικὴν τῶν διάρκειαν ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἴδιαν τὴν φύσιν τῶν ἐγκλημάτων.

Μαζὶ μὲ αὐτὰ πρέπει νὰ προσέξωμεν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ὑποστῶμεν βαρεῖαν τιμωρίαν διὰ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα καὶ ἔπειτα περιπέσωμεν πάλιν εἰς τὰ ἴδια, πολὺ περισσότερον θὰ πάθωμεν χειρότερα. Καὶ πολὺ δικαίως. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γίνεται καλύτερος οὔτε μὲ τὴν τιμωρίαν, ἐπισύρει μεγαλύτερον κολασμὸν ὡς ἀναίσθητος καὶ διεφθαρμένος. Διότι ἦτο ἄρκετὴ ἡ τιμωρία ἀφ' ἑαυτῆς νὰ ἐμποδίσῃ καὶ νὰ κάμῃ σωφρονέστερον ἐκεῖνον ποὺ ἔσφαλε μίαν φοράν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐσυνετίσθη μὲ τὴν πρώτην τιμωρίαν ποὺ τοῦ ἐπεβλήθη, ἀλλὰ ἔχει τὸ θράσος νὰ κάμνῃ πάλιν τὰ ἴδια, δικαίως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ τιμωρηθῇ, ἀφοῦ ὁ ἴδιος προκαλῆ τὴν τιμωρίαν διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ἐὰν δὲ παρ' ὅλον ὅτι ἐτιμωρήθημεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὑποπίπτοντες πάλιν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, τιμωρούμεθα βαρύτερον, ὅταν δὲν τιμωρούμεθα διὰ τὰ ὅσα ἔχομεν ἁμαρτήσῃ, πῶς δὲν πρέπει νὰ φοβούμεθα καὶ νὰ τρέμωμεν, ἐπειδὴ θὰ πάθωμεν ἀναρίθμητα;

Καὶ διὰ ποῖον λόγον, θὰ ἐρωτήσης, δὲν τιμωροῦνται ὅλοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι βλέπομεν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς νὰ εἶναι ὑγιεῖς καὶ σφριγηλοὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ ν' ἀπολαύουν μεγάλην εὐημερίαν. Ἄλλ' ἄς μὴ εἴμεθα βέβαιοι καὶ ἄς δακρύωμεν περισσότερον ἀπὸ ὅλους δι' αὐτούς. Διότι, τὸ ὅτι εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν αὐτοὶ δὲν ἔπαθαν τίποτε, ἀποτελεῖ ἐφόδιον τῆς μεγαλυτέρας τιμωρίας τῶν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Αὐτὸ ἐξηγῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὅταν δὲ κρινώμεθα ἀπὸ τὸν Κύριον, παιδαγωγούμεθα, διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»². Διότι ἐδῶ μὲν δεχόμεθα συμβουλὰς, ἐκεῖ ὅμως τιμωρίαν.

Τί συμβαίνει λοιπόν; Ὅλα τὰ νοσήματα, θὰ ἐρωτήσης, προέρχονται ἀπὸ ἁμαρτίας; Ὅχι βέβαια ὅλα, πάντως τὰ περισσότερα. Διότι ἡ γαστριμαργία, ἡ μέθη καὶ ἡ ἀργία γεν-

τίκτουσι πάθη. Δεῖ δὲ πανταχοῦ διατηρεῖν ἐν μόνον, ὥστε εὐχαρίστως φέρειν πᾶσαν πληγὴν. Γίνεται δὲ καὶ δι' ἀμαρτήματα, ὥπερ καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις ὀρῶμέν τινὰ ποδαλγία κατασχεθέντα διὰ τοῦτο. Γίνεται δὲ καὶ δι' εὐδοκίμησιν,
5 ὥπερ τῷ Ἰώβ φησιν ὁ Θεός· «Μὴ ἄλλως σοι οἶει με κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος».

Ἄλλὰ τί δήποτε ἐπὶ τῶν παραλυτικῶν τούτων τὰς ἀμαρτίας εἰς μέσον φέρει ὁ Χριστός; Καὶ γὰρ καὶ ἐκείνῳ τῷ παρὰ τῷ Μαιθαίῳ κειμένῳ λέγει· «Θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου
10 αἱ ἀμαρτίαι»· καὶ τούτῳ· «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε». Καὶ οἶδα μὲν οὖν τινὲς τὸν παράλυτον τοῦτον διαβάλλοντες φασιν αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ γενέσθαι κατήγορον, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα ἀκηκοέναι. Τί οὖν περὶ ἐκείνου τοῦ παρὰ τῷ Μαιθαίῳ τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἀκούσαντος ἐροῦμεν; Καὶ γὰρ καὶ
15 ἐκείνῳ εἶπεν· «Ἀφέωνταί σου αἱ ἀμαρτίαι». Ὅθεν δῆλον οὖν οὐδὲ οὗτος ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως ταῦτα ἤκουε.

Καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἐπαγομένων σαφέστερον ἔστι μαθεῖν. «Μετὰ ταῦτα» γὰρ, φησὶν, «εὐρίσκει αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ὁ Ἰησοῦς», ὅπερ μεγίστης εὐλαθείας σημεῖόν ἐστιν. Οὐ γὰρ
20 ἐχώρησεν εἰς ἀγορὰς καὶ περιπάτους, οὐδὲ τρυφῆ καὶ ἀνέσει ἔδωκεν ἑαυτόν· ἀλλ' ἐν τῷ ἱερῷ διῆγε· καίτοι γε ισοσύτην μέλλων ὑπομένειν ἔφοδον καὶ παρὰ πάντων ἐλαύνεσθαι ἐκείθεν· ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἔπεισεν αὐτὸν ἀποσιῆναι τοῦ ἱεροῦ. Εὐρῶν τοίνυν αὐτὸν ὁ Χριστός καὶ μετὰ τὸ διαλεχθῆναι τοῖς
25 Ἰουδαίοις, οὐδὲν τοιοῦτον ἠνίξαιτο. Εἰ δὲ τοῦτο ἐγκαλεῖν ἤθελεν, εἶπεν ἂν πρὸς αὐτόν· Πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖς

3. Γ' Βασ. 15, 23.

4. Ἰώβ, 40, 3.

5. Ματθ. 9, 2.

νοῦν αὐτὰς τὰς νόσους. Πρέπει λοιπὸν εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ παρατηροῦμεν μόνον ἓνα, ὥστε νὰ ὑποφέρωμεν κάθε δυσκολίαν μὲ εὐχαρίστησιν. Καὶ ἔνεκα ἁμαρτημάτων γίνονται πάθη, διότι βλέπομεν εἰς τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν ὅτι κάποιος ἔπαθε ποδάγραν ἔξ αὐτοῦ³. Γίνονται ὅμως καὶ διὰ νὰ καταστῶμεν εὐσεβέστεροι, ὅπως λέγει ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰώβ· «Μὴ νομίσης, ὅτι ἔχω ἐνεργήσει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δι' ἐσέ, δι' ἄλλο τι παρὰ διὰ νὰ δείξης τὴν δικαιοσύνην σου»⁴.

Ἄλλὰ διατί ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτει τὰς ἁμαρτίας τῶν παραλυτικῶν αὐτῶν; Διότι καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του λέγει· «Ἔχε θάρρος, παιδί μου. Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι»⁵. Καὶ ἐδῶ λέγει· «Ἰδέε, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἁμαρτάνης πλέον». Καὶ γνωρίζω μὲν, ὅτι μερικοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς διέπραξεν ἔγκλημα, διότι ἔγινε κατήγορος τοῦ Χριστοῦ καὶ δι' αὐτὸ ἤκουσε τὸν Χριστὸν νὰ τοῦ λέγῃ αὐτά. Τί θὰ εἶποῦμεν ὅμως καὶ διὰ τὸν παραλυτικὸν ποῦ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, ποῦ ἤκουσε σχεδὸν τὰ ἴδια; Διότι καὶ εἰς ἐκεῖνον εἶπεν ὁ Χριστὸς «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι». Ἐπομένως εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς δὲν ἤκουσεν αὐτὰ τὰ λόγια διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

Αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ τὸ μάθωμεν ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Διότι λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Ἦστερον τὸν εὗρηκεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ναόν», πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἀπόδειξις μεγάλης εὐλαβείας. Διότι δὲν ἐπῆγεν εἰς ἀγορὰς καὶ περιπάτους, οὔτε παρεδόθη εἰς τὴν τρυφηλότητα καὶ εἰς τὴν ἄνεσιν, ἀλλὰ ἐπερνοῦσε τὸν καιρὸν του εἰς τὸν ναόν. Καὶ μολονότι ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῆ ἐπίθεσιν καὶ νὰ ἐκδιωχθῆ ἀπὸ ἐκεῖ, κανὲν ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἔπεισεν, ὥστε ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν ναόν. Ὄταν λοιπὸν τὸν συνήνητησεν ὁ Χριστὸς καὶ μετὰ τὴν συζήτησίν του μὲ τοὺς Ἰουδαίους, τίποτε παρόμοιον δὲν ὑπηνίχθη. Διότι, ἐὰν ἤθελε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, θὰ ἤμποροῦσε νὰ τοῦ εἰπῆ· Πάλι κάμνεις τὰ ἴδια καὶ

καὶ οὐτε τῇ θεραπείᾳ γέγονας βελτίων; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέλλον αὐτὸν ἀσφαλίζεται μόνον.

2. Τί δήποτε οὖν καὶ χωλοὺς καὶ κυλλοὺς θεραπεύσας, οὐδαμοῦ τούτων ἐμνημόνευσεν; Ἐμοὶ δοκεῖ τούτοις μὲν ἐξ
5 ἁμαρτημάτων τὰ νοσήματα γενέσθαι, τοῖς δὲ ἄλλοις ἐξ ἀσθενείας φυσικῆς. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τούτων καὶ τῶν πρὸς τούτοις εἰρημένων διελέχθη. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἄλλων πάντων τὸ νόσημα τοῦτο χαλεπώτερον, διὰ τοῦ μείζονος καὶ τὰ ἐλάττωτα διορθοῦται. Ὡσπερ γὰρ θεραπεύσας τινὰ
10 ἕτερον, παρήγγειλε δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, οὐκ ἐκείνῳ μόνῳ ταῦτα παραινῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνου πᾶσιν· οὕτω καὶ τούτοις διὰ τούτων πᾶσι καὶ τοῖς λοιποῖς παραινεῖ καὶ συμβουλεύει ταῦτα, ἃ καὶ πρὸς τούτους εἶρηκε. Πρὸς δὲ τούτοις, κἀκεῖνο ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι πολλὴν ἐνεΐδεν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ τὴν καρτερίαν,
15 καὶ ὡς δυναμένῳ τὸ παράγγελμα δέξασθαι παραινεῖ, τῇ τε εὐεργεσίᾳ καὶ τῷ φόβῳ τῶν μελλόντων κακῶν κατέχων αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὑγείας.

Καὶ ὄρα τὸ ἀκόμψαστον. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἴδε ὑγιῆ σε ἐποίησα, ἀλλ', «Ἵγιῆς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε». Καὶ
20 πάλιν οὐκ εἶπεν, ἴνα μὴ σε κολάσω, ἀλλ', «ἴνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται», ἀπροσώπως ἀμφοτέρα τιθεῖς καὶ δεικνύς χάριτος μᾶλλον οὔσαν τὴν ὑγίειαν ἢ τῆς ἀξίας. Οὐ γὰρ ἐνέφηγεν ὅτι τὴν ἀξίαν δοὺς ἀπηλλάγη δίκης, ἀλλ' ὅτι φιλανθρωπία ἐσώζεται. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἶπεν ἄν
25 ἴδου δέδωκας τῶν ἡμαρτημένων δίκην ἱκανήν ἀσφαλίζου λοιπόν. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ πῶς; «ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε». Ταῦτα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς συνεχῶς ἐπιλέγωμεν, κἂν μὲν κολασθέντες ἀπαλλαγῶμεν, τοῦτο ἕκαστος πρὸς ἑαυτὸν λεγέτω· «ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι

οὔτε μὲ τὴν θεραπείαν δὲν ἔγινες καλύτερος; Καὶ ὄχι μόνον δὲν τοῦ εἶπε τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ τὸν κάμνει προσεκτικώτερον διὰ τὸ μέλλον.

2. Διατί λοιπὸν ἐνῶ εἶχε θεραπεύσει κωλοὺς καὶ παραλύτους, πουθενὰ δὲν τοὺς ἐμνημόνευσεν; Ἐγὼ νομίζω, ὅτι εἰς αὐτοὺς μὲν τὰ νοσήματα προῆλθον ἀπὸ ἁμαρτίας, ἐνῶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπὸ σωματικὴν ἀδυναμίαν. Εἰ δ' ἄλλως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους θὰ ἔλεγεν αὐτὰ ποῦ εἶχεν εἰπεῖ καὶ εἰς αὐτούς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ νόσημα τοῦτο ἦτο βαρύτερον πάντων, θεραπεύει τὰ μικρότερα διὰ τῶν μεγαλυτέρων. Διότι, ὅπως ὅταν, ἀφοῦ ἐθεράπευσε κάποιον, τὸν συμβούλευσε νὰ δοξάσῃ τὸν Θεὸν καὶ δὲν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν συμβουλήν μόνον εἰς ἐκεῖνον, ἀλλὰ εἰς ὄλους, ἔτσι παραινεῖ καὶ συμβουλεύει δι' αὐτῶν ὄλους τοὺς ἄλλους μὲ τὰ ἴδια λόγια, ποῦ εἶχεν εἰπεῖ εἰς αὐτούς. Ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ εἶδε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παραλυτικοῦ τὴν καρτερικότητα καὶ ἐπειδὴ ἠδύνατο νὰ δεχθῆ τὴν ἐντολὴν τὸν συμβουλεύει καὶ τὸν συγκρατεῖ καὶ μὲ τὴν εὐεργεσίαν καὶ μὲ τὸν φόβον τῶν μελλοντικῶν κακῶν διὰ τὴν ὑγείαν του.

Καὶ κοίταξε τὴν ἔλλειψιν ἀλαζονείας. Διότι δὲν τοῦ εἶπεν· Ἰδὲς σὲ ἔκαμα ὑγιῆ, ἀλλὰ «Ἐγίνες ὑγιής, μὴ ἁμαρτάνης πλέον». Καὶ ἐν συνεχείᾳ δὲν τοῦ εἶπεν· Διὰ νὰ μὴ σὲ τιμωρήσω, ἀλλὰ «Διὰ νὰ μὴ πάθης χειρότερα», ἐκφράσας καὶ τὰ δύο ἀπροσώπως καὶ ἀποδείξας, ὅτι ἡ ὑγεία ἦτο ἔργον μᾶλλον τῆς χάριτος, παρὰ τῆς ἀξίας. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ὁ παραλυτικὸς ἐπαξίως ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ἀλλ' ὅτι ἐθεραπεύθη ἀπὸ φιλανθρωπίαν. Ἐπειδὴ, ἂν δὲν ἐπρόκειτο περὶ αὐτο, θὰ τοῦ ἔλεγεν· Ἰδὲς, τώρα ἔχεις τιμωρηθῆ ἄρκετὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας σου. Εἰς τὸ ἐξῆς νὰ προσέχης. Δὲν τοῦ τὸ εἶπεν ὅμως ἔτσι. Ἀλλὰ πῶς; «Ἰδὲς, ἔγινες ὑγιής· μὴ ἁμαρτάνης πλέον». Αὐτὰ ἃς ἐπαναλαμβάνωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἂν μὲν ἀπαλλαγῶμεν κατόπιν τιμωρίας, ὁ καθεὶς νὰ λέγῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του· «Ἰ-

ἀμάρτανε». Ἐὰν δὲ μὴ δῶμεν δίκην, τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντες, ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικὸν ἐπάδωμεν, ὅτι «Τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν ἡμᾶς ἄγει κατὰ δὲ τὴν σκληρότητα καὶ ἀμετανόητον ἡμῶν καρδίαν θησαυρίζομεν ἑαυτοῖς ὀργήν». Οὐ
 5 τῷ σφίγξαι δὲ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν μέγα αὐτῷ παρεσχετο τῆς οἰκειᾶς θεότητος σημεῖον. Τῷ γὰρ εἰπεῖν «Μηκέτι ἀμάρτανε», ἐδήλωσεν εἰδότια πάντα τὰ ἔμπροσθεν αὐτῷ γεγενημένα πλημμελήματα· ὅθεν καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα ἔμελλεν ἀξιόπιστος εἶναι.

10 «Ἀπῆλθεν οὖν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ». Καὶ ὄρα αὐτὸν καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένοντα εὐγνωμοσύνης. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ εἰπών, «Ἄρον τὸν κράσθαιόν σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ δοκοῦν ἔγκλημα τοῦτο ἀεὶ προέφε-
 15 ρον, αὐτὸς τὴν ἀπολογία ἀεὶ προβάλλεται, πάλιν τὸν ἰατρὸν δῆλον ποιῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐφελκύσασθαι σπεύδων καὶ οἰκειώσασθαι. Οὐ γὰρ οὕτως ἀναίσθητος ἦν, ὡς μετὰ τοσαύτην εὐεργεσίαν καὶ παραίνεσιν προδοῦναι τὸν εὐεργέτην, καὶ κακούργω διανοίᾳ τοῦτο εἰπεῖν. Εἰ γὰρ καὶ θηρίον ἦν,
 20 εἰ γὰρ ἀπάνθρωπός τις καὶ λίθινος, ἱκανὴ καὶ ἡ εὐεργεσία καὶ ὁ φόβος αὐτὸν ἦν κατασχεῖν. Καὶ γὰρ ἔναυλον ἔχων τὴν ἀπειλήν, ἔδεισεν ἂν μὴ χειρόν τι πάθη, μέγιστα λαθὼν τῆς τοῦ ἰατροῦ δυνάμεως δείγματα· ἄλλως τε εἰ διαβάλλειν ἐβούλετο, τὴν ὑγίειαν οἰγήσας, τὴν παράβασιν εἶπεν
 25 ἂν καὶ κατηγόρησεν. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι· ἀλλὰ πολλῆς παρησῖας τὰ ρήματα καὶ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀνακηρύττει τὸν εὐεργέτην οὐδὲν ἔλαιον τοῦ τυφλοῦ.

Τί γὰρ ἐκεῖνός φησιν; «Ἐποίησε πηλὸν καὶ ἔχρισέ μου

δές, ὑγιῆς ἔγινες, μὴ ἁμαρτάνῃς πλέον». Ἐνάλιν δὲν τιμωρηθῶμεν, ἐπιμένοντες εἰς τὰ ἴδια, ἃς ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου· «Ἡ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς μετάνοιαν. Ἀνάλογα δὲ πρὸς τὴν σκληρότητά μας καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν μας, ἐπισωρεύομεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας ὀργήν»⁶. Καὶ δὲν ἔδωσεν εἰς τὸν παραλυτικὸν ἀπόδειξιν τῆς θεότητός του μόνον μὲ τὴν στερέωσιν τοῦ σώματός του ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον. Διότι μὲ τὸ νὰ τοῦ εἰπῆ, «Μὴ ἁμαρτάνῃς πλέον», ἀπέδειξεν ὅτι ἐγνώριζεν ὅλα τὰ προηγούμενα σφάλματα, πὺ εἶχε κάμει. Ἐπομένως θὰ ἦτο ἀξιόπιστος καὶ διὰ τὰ μέλλοντα.

«Ἐφυγε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι αὐτὸς πὺ τὸν ἔκαμεν ὑγιῆ». Καὶ βλέπε αὐτὸν ἄλιν νὰ ἐπιμένη εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς εὐγνωμοσύνης. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ὁ Χριστὸς τὸν διέταξε, «Σῆκωσε τὸ κρεβάτι σου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἀνέφερον συνεχῶς αὐτὴν τὴν κατὰ τὴν γνώμην τους κατηγορίαν, ὁ παραλυτικὸς προβάλλει διαρκῶς τὴν ἰδίαν ἀπολογίαν, διὰ νὰ δοξάσῃ τὸν ἰατρὸν καὶ προθυμοποιούμενος νὰ προσελκύσῃ καὶ νὰ προσοικειωθῆ τοὺς ἄλλους. Διότι δὲν ἦτο τόσο ἀναίσθητος, ὥστε ὕστερα ἀπὸ τόσην εὐεργεσίαν καὶ συμβουλήν νὰ προδώσῃ τὸν εὐεργέτην καὶ νὰ εἰπῆ τοῦτο μὲ κακοῦργον διάθεσιν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο θηρίον καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ἀπάνθρωπος καὶ καμωμένος ἀπὸ πέτραν, ἡ εὐεργεσία καὶ ὁ φόβος ἦσαν ἱκανὰ νὰ τὸν συγκρατήσουν. Διότι ἔχων ἀκόμη τὴν ἀπειλήν εἰς τὰ αὐτιά του, θὰ ἐφοβεῖτο νὰ μὴ πάθῃ τίποτε χειρότερον, ἐπειδὴ εἶχε λάβει πολὺ μεγάλας ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως τοῦ ἰατροῦ. Ἄλλωστε, ἂν ἤθελε νὰ τὸν διαβάλλῃ, θὰ ἠμποροῦσεν ἀποσιωπῶν τὴν ὑγείαν ν' ἀναφέρῃ τὴν παράβασιν καὶ νὰ τὸν κατηγορήσῃ. Ἄλλὰ δὲν ἔκαμε τοῦτο. Ἀντιθέτως ὠμίλησε μὲ μεγάλο θάρρος καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ δοξάζει τὸν εὐεργέτην του ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν τυφλόν.

Διότι, τί εἶχεν εἰπεῖ ὁ τυφλός; «Ἐκαμε πηλὸν καὶ μου

τοὺς ὀφθαλμούς»· οὕτω καὶ οὕτως· «Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας με ὑγιῆ». «Ἐδίωκον οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν Σαββάτῳ». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». «Ὅτε μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ἀπολογήσασθαι ἔδει, τὸν Δαυὶδ τὸν ὁμόδουλον αὐτῶν εἰς μέσον ἔφερον, «Οὐκ ἀνέγνωτε», λέγων, «τί ἐποίησε Δαυὶδ, ὅτε ἐπέινασεν αὐτός;». «Ὅτε δὲ περὶ ἑαυτοῦ, ἐπὶ τὸν Πατέρα κατέφυγεν, ἐκατέρωθεν τὸ ὁμότιμον δεικνύς, τῷ τε Πατέρῳ εἶπεῖν ἰ-
10 διαζόντως καὶ τῷ τὰ αὐτὰ πράττειν ἐκείνῳ.

Καὶ διατί μὴ εἶπε τὰ περὶ τὴν Ἱερικῶν γενόμενα; Ἀναγαγεῖν αὐτοὺς ἠθέλησεν ἀπὸ τῆς γῆς, ἵνα μηκέτι ὡς ἀνθρώπῳ προσέχωσιν, ἀλλ' ὡς Θεῷ καὶ νομοθετεῖν ὀφείλοντι. Εἰ δὲ μὴ γνήσιος ἦν Υἱὸς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἢ ἀπολογία
15 κατηγορίας μείζων ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις ὑπαρχος νόμον βασιλικὸν μεταθείς, εἶτα ἐγκαλούμενος ἀπολογοῖτο οὕτω, καὶ λέγοι, ὅτι Καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς ἔλυσε, δυνήσεται διαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ μείζον τὸ ἐγκλημα οὕτως ἐργάσεται. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἐπειδὴ ἴσα τὰ τῆς ἀξίας, διὰ τοῦτο καὶ τὰ τῆς ἀ-
20 πολογίας ἀπήρτισται μετὰ ἀσφαλείας ἀπάσης. Ἀφ' ὧν γάρ, φησὶν, ἀπολύετε τὸν Θεὸν ἐγκλημάτων, ἀπὸ τῶν αὐτῶν καὶ ἐμέ. Διὰ τοῦτο καὶ προλαβὼν εἴρηκεν, «Ὁ Πατήρ μου», ἵνα καὶ ἄκοντας πείσῃ τὰ αὐτὰ αὐτῷ συγχωρεῖν, τὴν ἀκριβῆ γνησιότητα αἰδεσθέντα.

25 Εἰ δὲ λέγοι τις· Καὶ ποῦ ὁ Πατήρ ἐργάζεται, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ καταπαύσας ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ; τὸν τρόπον μαθέτω καθ' ὃν ἐργάζεται. Τίς οὖν ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας; Προνοεῖ, συγκροτεῖ τὰ γενόμενα πάντα. Ὁ-

7. Ἰω. 9, 6.

8. Ματθ. 12, 3.

ἤλειψε τοὺς ὀφθαλμούς»⁷. Τὸ ἴδιο εἶπε καὶ ὁ παραλυτικός· «Ὁ Ἰησοῦς εἶναι αὐτός, πού μὲ ἔκαμεν ὑγιῆ». «Διὰ τοῦτο κατεδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν, διότι ἔκαμνε τὰ ἔργα αὐτὰ τὸ Σάββατον». Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται πάντοτε καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι». Καὶ ὅταν μὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς μαθητὰς του, ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὸν ὁμόδουλόν του Δαυῖδ, λέγων· «Δὲν ἐδιαβάσατε, τί ἔκαμεν ὁ Δαυῖδ, ὅταν ἐπείνασεν αὐτός;»⁸. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, κατέφευγεν εἰς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ δείξῃ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς ὅτι ἦτο ὁμότιμος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπικαλεῖται αὐτὸν ἰδιαίτερος καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι κάμνει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον.

Καὶ διατί δὲν ὑπέμνησεν ὅσα εἶχον γίνεαι εἰς τὴν Ἱερικῶ; Ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν γῆν διὰ νὰ μὴ ἀποβλέπουν εἰς αὐτὸν πλέον ὡς εἰς ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς εἰς Θεὸν καὶ νομοθέτην ὑποχρεωτικῶς. Ἐὰν ὅμως δὲν ἦτο ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον, ἢ ὑπεράσπισις εἶναι βαρυτέρα ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Διότι, ἐὰν ἕνας ἔπαρχος ἀφοῦ παραβῆ βασιλικὸν νόμον, ἔπειτα ἀπολογούμενος διὰ τὴν κατηγορίαν ἀπαντᾷ· Καὶ ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς παρέβη τὸν νόμον, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀπαλλαγῇ, ἀλλὰ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐπιβαρύνῃ περισσότερον τὴν θέσιν του. Ἄλλ' ἐδῶ, ἐπειδὴ ἡ ἀξία εἶναι ἴση διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὑπεράσπισις ἔχει καταρτισθῆ ὥστε νὰ εἶναι καθ' ὅλα νόμιμος. Διότι λέγει, ὅτι ἀπὸ ὅσας κατηγορίας ἀπαλλάσσετε τὸν Θεόν, ἀπὸ τὰς ἰδίας θ' ἀπαλλάξετε καὶ ἐμέ. Διὰ τοῦτο πρῶτα εἶπεν, «Ὁ Πατήρ μου», διὰ νὰ τοὺς πείσῃ καὶ παρὰ τὴν θέλησίν τους νὰ τοῦ συγχωρήσουν τὰ αὐτὰ μὲ ἐκεῖνον ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀληθινὴν γνησιότητα.

Ἐὰν δ' ἐρωτήσῃ κανεὶς· Καὶ ποῦ ἐργάζεται ὁ Πατήρ, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀνεπαύθη ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του; ἄς μάθῃ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας του. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ τρόπος ἐργασίας του; Προνοεῖ καὶ συντηρεῖ

ρῶν τοίνυν ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ σελήνην τρέχουσαν καὶ
 λίμνας καὶ πηγὰς καὶ ποταμούς καὶ ὑειοὺς καὶ φύσεως δρό-
 μον, τὸν ἐν τοῖς σπέρμασι, τὸν ἐν τοῖς σώμασι τοῖς ἡμετέροις
 καὶ τοῖς τῶν ἀλόγων, τὰ ἄλλα πάντα δι' ὧν τότε τὸ πᾶν
 5 συνέστηκε, μάνθανε τὴν διηνεκῆ τοῦ Πατρὸς ἐργασίαν.
 «Ἀνατέλλει», γάρ, φησί, «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ
 ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Καὶ πάλιν
 «Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς
 πῦρ θαλλόμενον, οὕτως ὁ Θεὸς ἀμφιέννυσιν» καὶ περὶ τῶν
 10 πεινῶν διαλεγόμενος πάλιν «Ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος
 τρέφει αὐτά».

3. Ἐνταῦθα μὲν οὖν διὰ ρημάτων τὸ πᾶν ἐποίησεν ἐν
 Σαββάτῳ, καὶ οὐδὲν πλέον προσέθηκεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐν
 τῷ ἱερῷ γινομένων, καὶ ἀφ' ὧν αὐτοὶ πράττουσι, λύει τὰ
 15 ἐγκλήματα ἔνθα δὲ καὶ ἔργον γενέσθαι ἐκέλευσεν, οἷον τὸ
 τὴν κλίνην ἄραι, οὐδὲν μέγα πρὸς τὸ πρᾶγμα συντελοῦν, ἀλλ'
 ἐν τοῦτο μόνον, δεικνύων σαφῆ τοῦ Σαββάτου τὴν λύσιν,
 ἐπὶ τὸ μείζον ἀνάγει τὸν λόγον, μᾶλλον αὐτοὺς καταπλήξαι
 βουλόμενος ἀπὸ τῆς τοῦ Πατρὸς ἀξίας, καὶ ἀναγαγεῖν ἐπὶ
 20 τὸ ὑψηλότερον. Διὰ τοῦτο ὅταν περὶ Σαββάτου ἦ ὁ λόγος,
 οὔτε ὡς ἄνθρωπος μόνον ἀπολογεῖται, οὔτε ὡς Θεὸς μόνον,
 ἀλλὰ ποτὲ μὲν οὕτως, ποτὲ δὲ ἐκείνως. Ἡβούλειο γὰρ ἀμ-
 φότερα πιστεύεσθαι, καὶ τῆς οἰκονομίας τὴν συγκατάθεσιν,
 καὶ τῆς θεότητος τὸ ἀξίωμα. Διὰ τοῦτο νῦν ὡς Θεὸς ἀπο-
 25 λογεῖται.

Εἰ γὰρ ἔμελλεν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτοῖς ἀεὶ δια-
 λέγεσθαι μόνον, ἔμεινεν ἂν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ταπεινότητος.
 Διόπερ ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, τὸν Πατέρα εἰς μέσον ἄγει.
 Καίτοι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐργάζεται ἐν Σαββάτῳ. Καὶ γὰρ
 30 ὁ ἥλιος τρέχει καὶ ποταμοὶ ρέουσι καὶ πηγαὶ βρῶνται καὶ

9. Ματθ. 5, 45.

10. Αὐτόθι 6, 30.

11. Αὐτόθι 6, 26.

ὄλα τὰ δημιουργήματά του. Ὅταν λοιπὸν βλέπῃς τὸν ἥλιον ν' ἀνατέλλῃ, τὴν σελήνην νὰ τρέχῃ, τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς, τὴν βροχὴν, τὸν δρόμον τῆς φύσεως, εἴτε εἰς τὰ ἰδικὰ μας σώματα εἴτε εἰς τὰ σώματα τῶν ἀλόγων καὶ ὄλα τὰ ἄλλα μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει συσταθῆ ὀλόκληρον τὸ σύμπαν, τότε θὰ καταλάβῃς τὴν διαρκῆ ἐργασίαν τοῦ Πατρὸς. Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει· «Αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους»⁹. Καὶ ἐν συνεχείᾳ· «Ἐὰν τὸ χορτάρι τοῦ ἀγροῦ ποὺ σήμερα ὑπάρχει καὶ αὔριον τὸ ρίπτουν εἰς τὸ πῦρ»¹⁰ καὶ διὰ τὰ πτηνὰ «Ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος τὰ τρέφει»¹¹.

3. Ἐδῶ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔκαμε μὲ τὰ λόγια τὸ θαῦμα τοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου καὶ δὲν ἐπρόσθεσε πλέον τίποτε, ἀλλ' ἀπὸ ὅσα ἐγένοντο εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις τῶν Ἰουδαίων ἀποκρούει τὴν κατηγορίαν. Ὅπου ὁμοῦς διέταξε νὰ γίνῃ ἐργασία, ὅπως τὸ νὰ σηκώσῃ ὁ παραλυτικὸς τὸ κρεβάτι, τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ δὲν ἦτο τόσο σπουδαῖον, ἀλλ' δι' ἐκεῖνο ποὺ ἐσήμαινε σαφῶς τὴν παραβίασιν τοῦ Σαββάτου, ὁ Χριστὸς ἐντείνει τὸν λόγον περισσότερο, ἐπειδὴ θέλει μᾶλλον νὰ τοὺς καταπλήξῃ μὲ τὰ ὅσα εἶπε περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Πατρὸς καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάσῃ ὑψηλότερον. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ Σαββάτου, οὔτε ὡς Θεὸς οὔτε μόνον ὡς ἄνθρωπος ἀπολογεῖται, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν κατὰ τὸν ἕνα τρόπον, ἄλλοτε δὲ κατὰ τὸν ἄλλον. Διότι ἤθελε νὰ πιστευθοῦν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ἡ κατὰ σάρκα γέννησις καὶ ἡ ἀξία τῆς θεότητος. Διὰ τοῦτο τώρα ἀπολογεῖται ὡς Θεός.

Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλῇ πρὸς αὐτοὺς πάντοτε κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, τότε θὰ ἔμενεν εἰς τὴν αὐτὴν ταπεινότητα. Διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀκριβῶς αὐτό, ἐπικαλεῖται τὸν Πατέρα. Καὶ ὅμως ἡ ἰδία ἡ κτίσις ἐργάζεται τὸ Σάββατον. Διότι καὶ ὁ ἥλιος διαγράφει τὴν τροχίαν του καὶ οἱ ποταμοὶ κυλοῦν καὶ αἱ πηγαὶ ἀναβλύζουν καὶ αἱ γυναῖ-

γυναῖκες τίκτουσιν. Ἄλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ τῆς κτίσεώς ἐ-
 στιν, οὐκ εἶπε, *Ναί, ἐργάζομαι καὶ γὰρ ἡ κτίσις ἐργάζεται·*
ἀλλὰ τί; Ναί, ἐργάζομαι καὶ γὰρ ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται.
«Διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι», φησὶν,
 5 *«ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλ' ὅτι καὶ*
Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ».
Καὶ μὴν οὐκ ἐνέφηγε τοῦτο μόνον· οὐ γὰρ ἐν τοῖς ῥήμασι
τοῦτο ἐδείκνυ μόνους, ἀλλὰ πολλῶ μάλιστα ἐν τοῖς πράγμασι.
Τί δήποτε; «Οἱ τοῖς μὲν λόγοις εἶχον ἐπισκῆπτειν καὶ ἀ-
 10 *λαζονείαν ἐγκαλεῖν, τὴν δὲ τῶν πραγμάτων ὀρῶντες ἀλη-*
θειαν ἐκβαίνουσιν καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἀνακηρυττιομένην τὴν
δύναμιν, οὐδὲν ἀντιπεῖν ἠδύναντο λοιπόν.

Ἄλλ' οἱ μὴ βουλόγενοι μετ' εὐγνωμοσύνης ταῦτα δέχε-
 σθαι, φασὶν, ὅτι οὐχ ὁ Χριστὸς ἐποίει ἑαυτὸν ἴσον τῷ Θεῷ,
 15 ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι τοῦτο ὑπώπιεον. Οὐκοῦν ἄνωθεν φέρε τὰ
 εἰρημένα ἐπέλθωμεν. Εἶπε δὴ μοι, ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰου-
 δαῖοι ἢ οὐκ ἐδίωκον; Παντί που δῆλον ὅτι ἐδίωκον. Καὶ
 διὰ τοῦτο ἐδίωκον ἢ δι' ἕτερόν τι; Καὶ τοῦτο συνομολογεῖται,
 ὅτι διὰ τοῦτο. Ἐλυεν οὖν τὸ Σάββατον ἢ οὐκ ἔλυεν; Οὐδὲ
 20 πρὸς τοῦτο ἔχοι τις ἂν ἀντιπεῖν. Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν
 Θεόν ἢ οὐκ ἔλεγε; Καὶ τοῦτο ἀληθές. Οὐκοῦν καὶ τὰ ἐξῆς
 τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας ἔχεται. Ὡσπερ γὰρ τὸ Πατέρα λέγειν
 ἴδιον τὸν Θεόν καὶ τὸ λύειν τὸ Σάββατον καὶ τὸ διώκεσθαι
 παρὰ τῶν Ἰουδαίων διὰ τε ἐκεῖνο καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον,
 25 οὐχ ὑπονοίας ἦν ἐφευσομένης, ἀλλὰ πράγματις ἀληθοῦς, οὕτω
 καὶ τὸ ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖν τῷ Θεῷ, τῆς αὐτῆς γνώμης ἀπό-
 φασις ἦν.

Καὶ ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν δὲ εἰρημένων τοῦτο σαφέστερον
 ἔστιν ἰδεῖν. Τὸ γὰρ, «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐρ-

κες γεννοῦν. Ἄλλὰ διὰ νὰ μάθης, ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο ἐν δημιούργημα, δὲν εἶπε· Ναί, ἐργάζομαι, ἀλλά· Ναί, ἐργάζομαι, διότι καὶ ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται. «Διὰ τοῦτο ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι ἀκόμη περισσότερο νὰ τὸν φονεύσουν, διότι ὄχι μόνον κατήργει τὸ Σάββατον, ἀλλὰ καὶ διότι ἔλεγεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πατήρ μου καὶ ἔτσι ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν». Καὶ μάλιστα δὲν ἀπέδειξεν αὐτὸ μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο μὲ ἔργα. Διατί λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτουν τοῦτο; Διότι μὲ τὰ λόγια ἤμπορουσαν νὰ τὸν περιγελοῦν καὶ νὰ τὸν κατηγοροῦν ὡς ἀσεβῆ, ἐπειδὴ ὅμως ἔβλεπαν ὅτι ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων συνεφώνει μὲ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἔργων, δὲν ἤμπορουσαν πλέον νὰ ἔχουν ἀντιρρήσεις.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι ποὺ δὲν θέλουν μετ' εὐσεβείας νὰ παραδέχωνται ταῦτα, ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἔκαμνε ὁ Χριστὸς τὸν ἑαυτὸν των ἴσον μὲ τὸν Θεόν, ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ὑπόπτειον τοῦτο. Ἄς συνοψίσωμεν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ. Εἶπέ μου, τὸν κατεδίωκαν οἱ Ἰουδαῖοι ἢ δὲν τὸν κατεδίωκαν; Εἶναι εἰς τὸν καθένα φανερόν, ὅτι τὸν κατεδίωκαν. Καὶ τὸν κατεδίωκαν δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἢ διὰ κάποιαν ἄλλην; Δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ὅπως λέγεται ἀπὸ ὄλους. Κατήργει τὸ Σάββατον ἢ δὲν τὸ κατήργει; Οὔτε ὡς πρὸς αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ κανεὶς ἀντίρρησιν. Ἐλεγε τὸν Θεὸν ἰδικόν του Πατέρα, ἢ δὲν τὸν ἔλεγεν; Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν. Ἐπομένως αὐτὴν τὴν σειρὰν συλλογισμῶν ἀκολουθοῦν καὶ τὰ ἐξῆς· Ὅπως δηλαδὴ τὸ ὅτι ἔλεγε τὸν Θεὸν Πατέρα του, τὸ ὅτι κατήργει τὸ Σάββατον, τὸ ὅτι κατεδιώκετο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ διὰ τὸ πρῶτον, ἀλλὰ περισσότερο διὰ τὸ δεύτερον, δὲν ἦτο ψευδῆς γνώμη, ἀλλὰ πραγματικὴ ἀλήθεια, ἔτσι καὶ τὸ ὅτι ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεὸν ἦτο ἀπόδειξις τῆς ἰδίας γνώμης του.

Καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῆ τοῦτο καθαρά. Διότι ἡ φράσις τοῦ Χριστοῦ, «Ὁ Πατήρ ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», σημαίνει ὅτι ἔκαμνε

γάζομαι», ἴσον ἐστὶν ἑαυτὸν δεικνύντιος τῷ Θεῷ. Οὐ γὰρ δείκνυ ἐν τούτοις οὐδεμίαν διαφορὰν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐργάζεται, ἐγὼ δὲ ὑπουργῶ· ἀλλ', Ὡσπερ ἐκεῖνος ἐργάζεται, οὕτω καὶ ἐγώ. Καὶ ἰσότητα πολλὴν ἐπεδείξατο. Εἰ δὲ οὐκ αὐτὸς τοῦτο ἐβούλειο κατασκευάσαι, ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι τοῦτο μάτην ὑπώπιενον, οὐκ ἂν ἀφῆκεν αὐτῶν εἶναι τὴν διάνοιαν ἐσφαλμένην, ἀλλὰ καὶ διώρθωσεν ἂν τοῦτο. Καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς δὲ οὐκ ἂν αὐτὸ παρεσιώπησεν, ἀλλ' εἶπεν ἂν φανερώς, ὅτι Ἰουδαῖοι μὲν οὕτως ὑπώπιενον, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐποίει ἑαυτὸν ἴσον τῷ Θεῷ· ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, ὅταν ἴδη ἄλλως μὲν λεγόμενον, ἄλλως δὲ ὑποπιευόμενον τὸ λεχθέν· οἶον, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτο», ἔλεγεν ὁ Χριστός, «καὶ ἐγὼ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν», περὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ λέγων.

Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι τοῦτο μὴ συνιέντιες, καὶ νομίσαντες περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ναοῦ λέγεσθαι, «Ἐν τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν», ἔλεγον, «ὡκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;». Ἐπεὶ οὖν ἄλλο μὲν εἶπεν αὐτός, ἄλλο δὲ ὑπώπιενον ἐκεῖνοι (αὐτὸς μὲν γὰρ περὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἔλεγεν, ἐκεῖνοι δὲ περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἑαυτῶν ἐνόμιζον τοῦτο εἰρησθαι), ἐπισημαινόμενος τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς, μᾶλλον δὲ διορθούμενος αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἐπήγαγε λέγων· Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὡσαύτως εἰ καὶ ἐνιαῦθα ὁ μὲν Χριστὸς οὐκ ἐποίει ἑαυτὸν ἴσον, οὐδὲ ἐβούλειο τοῦτο παρασιῆσαι, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τοῦτο ὑπώπιενον, διώρθωσεν ἂν κἀνιαῦθα τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν, καὶ εἶπεν· Ἰουδαῖοι μὲν ἐνόμιζον ἑαυτὸν ἴσον ποιεῖν τῷ Θεῷ, ἐκεῖνος δὲ οὐ περὶ τῆς ἰσότητος ἔλεγε.

Καὶ γὰρ οὐδὲ ἐνιαῦθα μόνον οὗτος μόνος, ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο φαίνεται ποιῶν καὶ ἕτερος εὐαγγελιστὴς. Ὅτε γὰρ παρήγγειλε τοῖς μαθηταῖς λέγων· «Προσέ-

τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσου μὲ τὸν Θεόν. Διότι εἰς αὐτὰ τὰ λόγια δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορά. Διότι δὲν εἶπεν· Ἐκεῖνος μὲν ἐργάζεται, ἐγὼ δὲ τὸν ὑπηρετῶ, ἀλλά· Ὅπως ἐργάζεται ἐκεῖνος, ἔτσι ἐργάζομαι καὶ ἐγώ. Καὶ ἔδειξε μεγάλην ἰσότητα. Ἐὰν ὅμως δὲν ἤθελεν ὁ Χριστὸς ν' ἀποδείξῃ τοῦτο, ἀλλὰ ματαίως ὑπώπτευσον τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν θὰ ἄφηνεν αὐτοὺς μὲ αὐτὴν τὴν σφαλερὰν γνώμην, ἀλλὰ θὰ τὴν ἐπανώρθωνεν. Οὔτε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς θὰ τὸ ἀποσιωποῦσεν, ἀλλὰ θὰ ἔλεγε φανερά, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσου μὲ τὸν Θεόν. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅταν ἰδῆ ὅτι ἀλλοιῶς τὰ λέγει αὐτὸς καὶ ἀλλοιῶς ἐκλαμβάνεται ὁ λόγος του. Παραδείγματος χάριν, ὅταν ὠμίλει περὶ τοῦ σώματός του, ἔλεγε· «Γκρεμίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ ἐγὼ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω».

Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ δὲν τὸ καταλάβαιναν καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζαν, ὅτι αὐτὸ λέγεται περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ναοῦ, ἀπήντησαν· «Εἰς τεσσαράκοντα ἔξ ἔτη ἐκτίσθη αὐτὸς ὁ ναὸς καὶ σὺ θὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃς εἰς τρεῖς ἡμέρας;». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἄλλο εἶπεν ὁ Χριστὸς, ἄλλο δὲ κατάλαβαν ἐκεῖνοι (διότι αὐτὸς μὲν ὠμίλει περὶ τοῦ σώματός του, ἐκεῖνοι δὲ ἐνόμιζαν ὅτι αὐτὸ εἶχε λεχθῆ περὶ τοῦ νοῦ των), ἐπισημαίνων αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἢ μᾶλλον διορθώνων τὴν γνώμην τους προσέθεσεν· «Ἐκεῖνος ὅμως ἔλεγε διὰ τὸν ναὸν τοῦ σώματός του». Ὡστε, ἂν καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν ὁ μὲν Χριστὸς δὲν ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσου μὲ τὸν Θεόν, οὔτε ἤθελε νὰ παραστήσῃ τοῦτο, θὰ ἐπανώρθωνε καὶ ἐδῶ τὴν γνώμην των καὶ θὰ τὸ ἔλεγεν. Οἱ Ἰουδαῖοι μὲν ἐνόμιζαν, ὅτι κάμνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσου μὲ τὸν Θεόν, ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἔλεγεν αὐτὰ περὶ τῆς ἰσότητος.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς ποὺ κάμνει αὐτὸ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν. Καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστὴς φαίνεται ὅτι κάμνει τὸ ἴδιο εἰς ἄλλην περίπτωσιν.

χειτε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων», ἐ-
 κεῖνοι δὲ διελογίζοντο, λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν
 καὶ ἄλλο μὲν αὐτὸς εἶπε, ζύμην τὴν διδασκαλίαν καλῶν,
 ἄλλο δὲ ὑπόπιευσαν οἱ μαθηταί, περὶ ἄρτων εἰρησθαι νο-
 5 μίζοντες, διορθοῦνται αὐτὸ πάλιν, οὐκ ἔτι ὁ εὐαγγελιστῆς,
 ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς, οὕτω λέγων· «Πῶς οὖν νοεῖτε ὅτι
 προσέχειν οὐ περὶ ἄρτων εἶπον ὑμῖν;».

Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. Καὶ μὴν, φησὶν, αὐτὸ τοῦ-
 το ἀναιρῶν, ἐπήγαγεν ὁ Χριστὸς· «Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποι-
 10 εῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν». Τοῦναντίον μὲν οὖν, ἄνθρωπε, πε-
 ποίηκεν· οὐδὲν γὰρ ἀναιρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπισφίγγων τὴν ἰ-
 σοότητα τοῦτο λέγει. Ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας· οὐδὲ
 γὰρ τὸ ἰσχόν ἐστὶ τὸ ζητούμενον. Τὸ γὰρ, «Ἀφ' ἑαυτοῦ»,
 τοῦτο πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς κεῖται, καὶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ
 15 τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Καὶ δεῖ μαθεῖν τῆς λέξεως τὴν
 δύναμιν, ἵνα μὴ τὰ μέγιστα ἀμαρτάνωμεν. Εἰ γὰρ αὐτὴν
 καθ' ἑαυτὴν οὕτως ἐκλάβοι τις, ὥσπερ ἐστὶ πρόχειρον ἐκ-
 λαβεῖν, σκόπησον ἠλίκον ἔψεται τὸ ἄτοπον. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν,
 ὅτι τὰ μὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν, τὰ δὲ οὐ δύναται,
 20 ἀλλὰ καθόλου εἶπεν· «Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαν-
 τοῦ οὐδέν».

4. Ἐρώμεθα τοίνυν τὸν ἀντιλέγοντα τούτοις· Οὐδὲν
 οὖν ἀφ' ἑαυτοῦ δύναται ποιεῖν ὁ Υἱὸς, εἰπέ μοι; Καὶ εἶπη,
 ὅτι Οὐδὲν ἐροῦμεν, ὅτι Καὶ μὴν τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν
 25 ἀφ' ἑαυτοῦ πεποίηκε· καὶ βοᾷ Παῦλος, λέγων· «Ὅς ἐν μορ-
 φῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα
 Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών». Καὶ
 πάλιν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀλλαχοῦ· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν
 ψυχὴν μου καὶ ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτὴν καὶ οὐδεὶς αἴρει

12. Ματθ. 16, 6.

13. Αὐτόθι 16, 11.

14. Φιλ. 2, 6.

Διότι, ὅταν ὁ Χριστὸς ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τοὺς μαθητὰς του λέγων· «Προσέχετε ἀπὸ τὸ προζύμι τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων»¹², ἐκεῖνοι δὲ ἐσκέπτοντο καὶ ἔλεγαν, ὅτι δὲν ἐπῆραν ἄρτους καὶ ὅτι αὐτὸς μὲν ὠνόμασε προζύμι τὴν διδασκαλίαν του, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ του ἄλλο καταλάβαιναν, νομίζοντες ὅτι αὐτὰ εἶχαν ληχθῆ περὶ τῶν πραγματικῶν ἄρτων, διορθώνει πάλιν αὐτὸ ὅχι πλέον ὁ Εὐαγγελιστῆς ἀλλ’ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγων· «Πῶς δὲν καταλαβαίνετε ὅτι δὲν σᾶς εἶπα διὰ τοὺς ἄρτους ἀλλὰ διὰ νὰ προσέχετε;»¹³.

Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Ἄλλὰ λέγει κάποιος, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνήρεσε τοῦτο καὶ προσέθεσε· «Δὲν ἠμπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ κάμῃ τίποτε ἀφ’ ἑαυτοῦ». Τὸ ἀντίθετον, ἄνθρωπέ μου, ἔχει κάμει. Διότι αὐτὸ πού εἶπεν ὅχι μόνον δὲν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἰσότητα. Ἄλλὰ πρόσεξε ἀκριβῶς, διότι δὲν ζητεῖται κάτι τὸ ἀσήμαντον. Ἡ λέξις «Ἀφ’ ἑαυτοῦ» ἀναφέρεται εἰς πολλὰ χωρία τῆς ἀγίας Γραφῆς, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ πρέπει νὰ μάθωμεν τὴν σημασίαν αὐτῆς τῆς λέξεως, διὰ νὰ μὴ ὑποπίπτωμεν εἰς βαρύτερον σφάλμα. Διότι, ἐὰν ἐξετάσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν λέξιν προχειρῶς, πρόσεξε πόση ἀνοησία θ’ ἀκολουθήσῃ. Διότι ὁ Χριστὸς δὲν εἶπεν, ὅτι ἄλλα μὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ κάμῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἄλλα ὅμως δὲν ἠμπορεῖ, ἀλλὰ εἶπε γενικῶς· «Δὲν ἠμπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ κάμῃ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του».

4. Ἄς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν τὸν ἀντιλέγοντα εἰς αὐτά. Εἶπέ μου, δὲν δύναται ὁ Υἱὸς νὰ κάμῃ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ἂν ἀπαντήσῃς, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε, τότε θὰ σοῦ εἰποῦμεν, ὅτι τὸ μεγαλύτερον ἀγαθὸν τὸ ἔχει κάμει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ κραυγάζει ὁ Παῦλος λέγων· «Οὗτος ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴν ὑπαρξιν, δὲν ἐθεώρησε τὸ ὅτι ἦτο ἴσος πρὸς τὸν Θεὸν σὰν κάτι πρὸς ἀρπαγμόν, ἀλλ’ ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν του μορφήν δούλου λαβών»¹⁴. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἰς ἄλλο μέρος λέγει· «Ἐχω ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου καὶ ἔχω ἐξου-

αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ· ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ». Ὁρᾷς καὶ θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν ἔχοντα, καὶ τὴν τοσαύτην οἰκονομίαν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐργασάμενον;

Καὶ τί λέγω περὶ τοῦ Χριστοῦ; Ἡμεῖς γάρ, ὧν οὐδὲν
5 εὐτελέστερον γένοιτ' ἄν, πολλὰ ἀφ' ἑαυτῶν πράττομεν, καὶ κακίαν ἀφ' ἑαυτῶν αἰρούμενοι, καὶ ἀρετὴν ἀφ' ἑαυτῶν μετερχόμενοι. Εἰ δὲ μὴ ἀφ' ἑαυτῶν, μηδὲ ἐξουσίαν ἔχοντες, οὔτ' εἰς γέενναν ἀμαρτάνοντες ἐμπεσοῦμεθα, οὔτε βασιλείας κατορθοῦντες ἐπιτευξόμεθα. Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐστὶ τό, «Ἄφ'
10 ἑαυτοῦ οὐ δύναται ποιεῖν οὐδέ», ἢ ὅτι οὐδὲν ἐναντίον τῷ Πατρὶ, οὐδὲν ἀλλότριον, οὐδὲν ξένον, ὃ μάλιστα τὴν ἰσότητα ἐνδεικνυμένου καὶ τὴν πολλὴν συμφωνίαν ἐστί.

Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐδὲν ἐναντίον ποιεῖ, ἀλλ' ὅτι «Οὐ δύναται»; Ἴνα κἀντιεῦθεν δείξῃ πάλιν τὸ ἀ-
15 παράλλακτον καὶ τὴν ἀκρίθειαν τῆς ἰσότητος. Οὐ γὰρ ἀσθένειαν αὐτοῦ κατηγορεῖ τὸ ρῆμα, ἀλλὰ καὶ πολλὴν αὐτοῦ τὴν δύναμιν μαρτυρεῖ. Ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ Πατρὸς φησιν ὁ Παῦλος· «Ἴνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν». Καὶ πάλιν· «Εἰ ἀρνησόμεθα,
20 ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται». Καὶ οὐ δήπου τοῦτο τό, «Ἄδύνατον», δηλωτικὸν ἀσθενείας, ἀλλὰ δυνάμεώς ἐστι καὶ δυνάμεως ἀφάτου. Ὁ οὖν λέγει, τοῦτο ἐστὶ Πάντων ἀνεπίδεκτος ἢ οὐσία ἐκείνη τῶν τοιούτων ἐστίν. Ὡσπερ γὰρ ὅταν λέγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδύνατον τὸν
25 Θεὸν ἀμαρτεῖν, οὐκ ἀσθένειαν αὐτοῦ κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ ἄρρητόν τινα δύναμιν αὐτοῦ μαρτυροῦμεν, οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς ὅταν εἶπῃ, «Οὐ δύναμαι ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιεῖν οὐδέ», τοῦτο

15. Ἰω. 10, 18.

16. Ἐβρ. 6, 18.

17. Β' Τμ. 2, 12.

σίαν πάλιν νὰ τὴν πάρω. Καὶ κανεὶς δὲν μοῦ τὴν ἀφαιρεῖ ἀλλ’ ἐγὼ ἀπὸ μόνος μου τὴν θυσιάζω»¹⁵. Βλέπεις ὅτι ἔχει ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ὅτι ἔκαμεν ἀπὸ μόνος του τὴν τὸσην οἰκονομίαν;

Καὶ διατί ὁμιλῶ περὶ τοῦ Χριστοῦ; Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, τῶν ὁποίων δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ τίποτε εὐτελέστερον, πολλὰ πράγματα κάμνομεν ἀπὸ μόνοι μας, ἀφοῦ καὶ τὴν κακίαν ἀπὸ μόνοι μας προτιμοῦμεν καὶ τὴν ἀρετὴν ἀπὸ μόνοι μας ἀσκοῦμεν. Ἐὰν ὅμως δὲν τὰ κάμνωμεν ἀπὸ μόνοι μας, οὔτε ἔχωμεν ἐξουσίαν, τότε δὲν θὰ ριφθοῦμεν εἰς τὴν γέενναν, ἐὰν ἀμαρτάνωμεν, οὔτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν θὰ ἐπιτύχωμεν, ἐὰν τὸ κατορθώσωμεν. Δὲν σημαίνει λοιπὸν τίποτε ἄλλο τὸ «Δὲν δύναμαι νὰ κάμνω τίποτε ἀφ’ ἑαυτοῦ», παρὰ ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμνω τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὸν Πατέρα, οὔτε ξένον πρὸς αὐτόν, πρᾶγμα πού ἀποδεικνύει μάλιστα τὴν ἰσότητά καὶ τὴν μεγάλην συμφωνίαν.

Καὶ διατί δὲν εἶπεν, ὅτι δὲν κάμνει τίποτε τὸ ἀντίθετον, ἀλλ’ εἶπεν «Δὲν δύναται»; Διὰ νὰ δείξῃ καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀκριβῆ ἰσότητά. Διότι ἡ λέξις δὲν φανερώνει τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ’ ἀντιθέτως μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην του δύναμιν. Διότι καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Πατρὸς· «Ἴνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταβλήτων, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον ν’ ἀποδειχθῇ ὁ Θεὸς ψεύστης»¹⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Ἐὰν ἡμεῖς ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος μένει πιστός, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ν’ ἀρνηθῇ τὸν ἑαυτόν του»¹⁷. Καὶ ἡ λέξις «Ἀδύνατον» δὲν σημαίνει ἀδυναμίαν, ἀλλὰ δύναμιν καὶ μάλιστα ἀσύγκριτον. Ἐκεῖνο λοιπὸν πού ἐννοεῖ, εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐκείνη ἡ οὐσία δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὰ παρόντα πράγματα. Διότι ὅπως καὶ ἡμεῖς, ὅταν λέγωμεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν’ ἀμαρτάνῃ ὁ Θεός, δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλὰ μαρτυροῦμεν κάποιον ἀναντίρρητον δυνάμιν του, ἔτσι καὶ ὁ Χριστός, ὅτα λέγῃ, «Δὲν δύναμαι νὰ κάμνω τίποτε ἀπὸ

λέγει, ὅτι Ἐδύνατον καὶ ἀνεγχώρητόν ἐστιν ἐμὲ ποιῆσαί τι ἐναντίον τῷ Πατρὶ.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ λεγόμενον, τὰ ἐξῆς ἐπελήθοντες, ἴδωμεν τίσι ψηφίζεται ὁ Χριστός· πότερον τοῖς
 5 παρ' ἡμῶν λεχθεῖσιν, ἢ τοῖς παρ' ὑμῖν. Σὺ μὲν γὰρ φῆς τὴν ἐξουσίαν ἀναιρεῖν τὸ ρῆμα, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀσθεν-
 τίαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν ἀσθενῆ δεικνύναι· ἐγὼ δὲ λέγω
 δι τὴν ἰσότητά καὶ τὸ ἀπαράλλακτον καὶ τὸ ὡσανεὶ ἐκ μιᾶς
 γνώμης καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως γινόμενον ἐμφαίνει τοῦ-
 10 το. Οὐκοῦν αὐτὸν ἐρώμεθα τὸν Χριστὸν καὶ ἴδωμεν δι' ὧν
 φησιν ἐξῆς, πότερον πρὸς τὴν σὴν ὑπόνοιαν ἢ πρὸς τὴν ἡ-
 μετέραν ἐρμηνεύει τὰ εἰρημένα. Τί οὖν φησιν; «Ἄ γὰρ
 ἂν ὁ Πατὴρ ποιῆ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ».

Εἶδες πῶς πρόρριζον ἀνεῖλε τὸ ὑμέτερον καὶ τὰ εἰρη-
 15 μένα παρ' ἡμῶν ἐβεβαίωσεν; Εἰ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ποιεῖ,
 ἔσται οὐδὲ ὁ Πατὴρ ἀφ' ἑαυτοῦ τι ποιῶν, εἴ γε ὁμοίως αὐτῷ
 πάντα ποιεῖ. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, καὶ ἕτερον ἄτοπον ἔφε-
 ται. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἂ εἶδε τὸν Πατέρα ποιοῦντα ἐποίη-
 σεν, ἀλλ', «Ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα», οὐ ποιεῖ,
 20 τῷ παντὶ παραιείνων χρόνῳ τὸν λόγον· καὶ ἔσται καθ' ὑμᾶς
 ἀεὶ τὰ αὐτὰ μανθάνων.

Εἶδες πῶς τὸ μὲν νόημά ἐστιν ὑψηλόν, ἡ δὲ ταπεινότης
 τοῦ ρήματος καὶ τοὺς λίαν ἀναισχύντους καὶ μὴ βουλομένους
 ἀναγκάζει φυγεῖν τὸ χαμαίζηλον καὶ σφόδρα τῆς ἀξίας ἐ-
 25 κείνης ἀπᾶδον; Τίς γὰρ οὕτως ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος, ὡς
 εἰπεῖν τὸν Υἱὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν μανθάνειν ἃ δεῖ ποι-
 εῖν; Πῶς δὲ ἔσται ἐκεῖνο ἀληθές, τό, «Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ,
 καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείουσι»; πῶς δέ, «Καὶ πάντα δι' αὐ-

τὸν ἑαυτὸν μου», ἐννοεῖ, ὅτι εἶναι Ἐδύνατον καὶ ἀσυγ-
χώρητον εἰς ἐμέ, νὰ κάμω κάτι ἀντίθετον εἰς τὸν Πατέρα.

Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι αὐτὰ ἐννοεῖ, ἃς ἐξετάσωμεν τὰ ἐπόμενα καὶ ἃς ἴδωμεν μὲ ποῖα ἐκ τῶν δύο συμφωνεῖ ὁ Χριστός, μὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶπαμεν ἡμεῖς, ἢ μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἰσχυρίσθης ἐσὺ. Ἐσὺ ἰσχυρίζεσαι δηλαδή, ὅτι ἡ λέξις ἀναιρεῖ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὸν αὐθεντίαν καὶ ὅτι ἀποδεικνύει ἀσθενικὴν τὴν δύναμίν του. Ἐγὼ ὅμως λέγω, ὅτι σημαίνει τὴν ἰσότητά καὶ αὐτὸ ποὺ γίνεται ἀπαράλλακτα καὶ σὰν ἀπὸ μίαν γνώμην καὶ ἀπὸ μίαν συμφωνίαν καὶ δύναμιν. Ἄς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν καὶ ἃς ἴδωμεν μὲ ὅσα λέγει παρακάτω, ἂν ἐρμηνεύῃ τὰ λόγια του σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν σου ἢ μὲ τὴν ἰδικήν μας ἄποψιν. Τί λέγει λοιπὸν; «Αὐτὰ ποὺ κάμνει ὁ Πατήρ, αὐτὰ κάμνει ἐπίσης καὶ ὁ Υἱός».

Εἶδες πῶς ἀνήρεσεν ἀπὸ τὴν ρίζαν τὴν ἰδικήν σου γνώμην καὶ ἐβεβαίωσε τὴν ἰδικήν μας; Διότι ἂν δὲν κάμνη τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, οὔτε καὶ ὁ Πατήρ ἤμπορεῖ νὰ κάμνη τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἂν βεβαίως κάμνει τὰ πάντα ὁμοίως μὲ τὸν Υἱόν. Διότι, ἂν τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἔτσι, τότε θ' ἀκολουθήσῃ καὶ ἄλλο ἄτοπον. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ἔκαμεν ἐκεῖνα ποὺ εἶδε νὰ κάμνη ὁ Πατήρ, ἀλλὰ ὅτι «Ἐὰν δὲν βλέπῃ νὰ τὰ κάμνη ὁ Πατήρ», δὲν τὰ κάμνει καὶ αὐτός, παρατείνων τὸν λόγον εἰς ὄλον τὸν χρόνον. Καὶ κατὰ τὴν γνώμην μας τὰ ἴδια πάντοτε μανθάνει.

Εἶδες πῶς τὸ μὲν νόημα εἶναι ὑψηλόν, ἢ δὲ ἀπλότης τοῦ λόγου ἀναγκάζει καὶ τοὺς πολὺ ἀναισχύντους καὶ τοὺς ἰσχυρογνώμονας ν' ἀποφεύγουν τὴν εὐτέλειαν καὶ κάθε τί ποὺ δὲν ἀρμόζει μὲ τὴν ἀξίαν ἐκείνου; Διότι, ποῖος εἶναι τόσο ἀθλιός καὶ δυστυχής, ὥστε νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Υἱὸς μανθάνει κάθε ἡμέραν ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ κάμνη; Καὶ πῶς εἶναι ἀληθινὸν ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ Προφήτης, «Σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ ὀλιγοστεύσουν»;¹⁸ καὶ πῶς εἶναι ἐπίσης ἀληθινὸν τό, «Καὶ ὅλα ἔγιναν ἀπὸ αὐτὸν

του ἔγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἔγένετο οὐδὲ ἓν», εἴ γε τὰ
 μὲν ὁ Πατὴρ ποιεῖ, τὰ δὲ αὐτὸς ὁρῶν μιμεῖται; Ὅρας ὅτι
 καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν εἰρημένων καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα λε-
 γθέντων δείκνυται τῆς αὐθεντίας ἢ ἀπόδειξις; Εἰ δὲ τα-
 5 πεινότερον προάγει τῶν ρημάτων ἕνια, μὴ θαυμάσης. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ ἐδίωκον αὐτόν, τὰ ὑψηλὰ ἀκούσαντες, καὶ ἀντίθεον
 εἶναι ἐνόμιζον, ὀλίγον καθυφείς διὰ τῶν ρημάτων μόνων,
 πάλιν ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀνάγει τὸν λόγον· εἶτα πάλιν ἐπὶ τὰ
 ταπεινά, ποικίλλων αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν, ὥστε εὐπαράδε-
 10 κτον γενέσθαι καὶ τοῖς ἀγνώμοσι.

Σκόπει δέ· Εἰπὼν, «Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται καὶ γὰρ
 ἐργάζομαι», καὶ ἀποφήσας ἴσον ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, πάλιν λέ-
 γει «Οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν ὁ Υἱὸς οὐδέ, ἐὰν μὴ
 τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιοῦντα». Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὸ ὑψηλό-
 15 τερον· Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως
 ποιεῖ· πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον· «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱ-
 ὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ, ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα
 τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα». Εἶδες ὅσον πάλιν τὸ ταπεινόν;
 Εἰκότως. Ὁ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, καὶ λέγων οὐ παύσομαι,
 20 τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ὅτι ἤνικα ἂν λέγη τι χαμαιζήλον καὶ τα-
 πεινόν, μεθ' ὑπερβολῆς αὐτὸ τίθησιν, ἵνα καὶ τοὺς ἀγνώ-
 μονας ἢ τῶν ρημάτων εὐτέλεια πείσῃ μετ' εὐσεβοῦς διανοί-
 ας δέξασθαι τὰ νοήματα.

Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστιν, ἐννόησον πῶς ἄτιπον τὸ εἰρη-
 25 μένον; ἀπ' αὐτῶν τῶν ρημάτων γυμνάζων. Ὅταν γὰρ εἶπῃ,
 «Καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα», εὐρεθήσεται πολ-
 λά μηδέπω μαθών, ὅπερ οὐδὲ περὶ ἀποσιόλων ἔστιν εἰπεῖν.
 Τοῦ γὰρ Πνεύματος ἅπαξ λαβόντες τὴν χάριν, ἀνθρώπον πάν-

καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔχει γίνεαι τίποτε», ἐὰν αὐτὰ μὲν ἔκαμνεν ὁ Πατήρ, ὁ δὲ Υἱὸς μιμεῖται βλέπων; Βλέπεις ὅτι καὶ ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὰ προηγούμενα καὶ ὅσα ἔχουν λεχθῆ μετὰ ἀποδεικνύεται ἡ αὐθεντία του; Ἐὰν δὲ μερικὰς φορὰς ὁμιλῆ ἀπλούστερον, μὴ ἀπορήσης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸν κατεδίωκαν, ὅταν ἤκουσαν νὰ ὁμιλῆ περὶ ὑψηλῶν πραγμάτων καὶ ἐνόμισαν ὅτι εἶναι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔκαμνεν ἀπλούστερον τὸν λόγον, ἔπειτα τὸν ἀναβιβάζει πάλιν εἰς τὰ ὑψηλὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ πάλιν τὸν ἀπλουστεύει, ποικίλλων τὴν διδασκαλίαν του, ὥστε νὰ γίνεαι εὐχαρίστως δεκτὴ ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς.

Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. Ἄφοῦ εἶχεν εἰπεῖ «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι» καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν, ἐπαναλαμβάνει «Δὲν δύναται ὁ Υἱὸς νὰ κάμνη τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν δὲν βλέπῃ τὸν Πατέρα νὰ κάμνη». Καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς ὑψηλοτέραν ἔννοιαν· «Διότι ὅ,τι κάμνει ἐκεῖνος καὶ ὁ Υἱὸς κάμνει ὁμοίως». Καὶ πάλιν εἰς τὰ ἀπλούστερα· «Ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ τοῦ δεικνύει ὅλα ὅσα αὐτὸς κάμνει καὶ θὰ τοῦ δείξῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά». Εἶδες πῶς ἀπλουστεύει πάλιν τὸν λόγον; Καὶ δικαίως. Διότι μόλις πρὸ ὀλίγου εἶπα καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω αὐτὸ πού θὰ ἐπαναλάβω τώρα. Ὅτι δηλαδὴ ὅταν ὁμιλῆ διὰ κάτι εὐτελὲς καὶ ταπεινόν, τὸ ἀναφέρει μὲ ὑπερβολήν, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἀσεβεῖς ἢ ἀπλότης τῶν λόγων, ὅτι πρέπει νὰ δεχθοῦν τὰ νοήματα μὲ εὐσεβῆ διάνοιαν.

Ἄλλ' ἂν δὲν συμβαίνοι αὐτό, κοίταξε πόσον εἶναι ἀνόητον αὐτὸ πού ἐλέχθη, τὸ ὁποῖον θὰ καταλάβῃς, ἐὰν ἐρευνήσῃς αὐτὰ τὰ λόγια. Διότι, ὅταν λέγῃ, «Καὶ θὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν μεγαλύτερα ἔργα ἀπὸ αὐτά», θὰ εὐρεθῇ, ὅτι ὑπάρχουν πολλά, πού δὲν ἔχει μάθει ἀκόμη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν οὔτε διὰ τοὺς Ἀποστόλους. Διότι οὔτοι ἀφοῦ ἔλαβαν ἅπαξ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅλα πλέον τὰ ἤξευραν καὶ ἤμποροῦσαν

τα καὶ ἤδεσαν καὶ ἐδύναντο ἐκεῖνοι, ἅπερ καὶ εἰδέναι αὐτοὺς καὶ δύνασθαι ἔδει. Οὗτος δὲ εὐρεθήσεται πολλὰ ὧν εἰδέναι ἐχρῆν, μηδέπω μαθῶν. Καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν ἀτοπώτερον; Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον, Ἐπειδὴ τὸν παράλυτον ἔσφιγξε, 5 μέλλει δὲ καὶ νεκρὸν ἐγείρειν, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε, μονο-νουχὶ τοῦτο λέγων· Θαυμάζετε ὅτι παράλυτον ἔσφιγξα; μείζονα τούτων ὄψεσθε.

Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ εἶπε, ταπεινότερον δὲ πως διέξει-σιν, ἵνα αὐτῶν παραμυθῆσθαι τὴν μαρίαν. Καὶ ἵνα μάθῃς 10 ὅτι τό, «Δείξει», οὐ κυρίως εἴρηται, ἄκουσον τῶν ἐξῆς ὧν ἐπάγει πάλιν. «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ», φησί, «οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ». Καίτοι τό, «Οὐδὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν», τῷ, «Οὓς θέλει», ἐναντίον ἐστίν. Εἰ γὰρ οὓς θέλει, δύναται ἀφ' ἑ- 15 αυτοῦ ποιεῖν (τὸ γὰρ θέλειν, ἐξουσίας). εἰ δὲ οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ ἔτι οὓς θέλει. Τὸ μὲν γάρ, «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἐγείρει» τῆς δυνάμεως δείκνυσι τὴν ἀπαραλλαξίαν· τὸ δέ, «Οὓς θέλει», τῆς ἐξουσίας τὴν ἰσότητα.

Ὅρας ὅτι τό, «Οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν», οὐ τὴν 20 ἐξουσίαν ἀναιροῦντιός ἐστιν, ἀλλὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ θελήματος ἐνδεικνυμένου; Οὕτω καὶ τό, «Δείξει αὐτῷ», νόησον. Καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Καὶ πάλιν, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐνέργειαν δεχόμενος ποιεῖ, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις», 25 φησί, «καὶ ἡ ζωή». Εἶτα ἵνα μὴ λέγῃς, ὅτι νεκροὺς μὲν ἐγείρει οὓς θέλει, καὶ ζωοποιεῖ, τὰ δὲ ἄλλα οὐχ οὕτω ποιεῖ, προλαβὼν πᾶσαν ἀπέκλεισεν ἀντιλογίαν τοιαύτην, εἰπὼν· «Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῆ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ»· δηλῶν

19. Ἰω. 6, 39.

20. Ἰω. 11, 25.

ὅλα νὰ τὰ κάμουν, ὅσα ἔπρεπε καὶ νὰ ξεύρουν καὶ νὰ ἤμποροῦν. Ὁ δὲ Χριστὸς θ' ἀποκαλυφθῆ, ὅτι ἀκόμη δὲν εἶχε μάθει πολλά, ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ περισσότερο ἀτοπον ἀπὸ αὐτό; Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ πὺ ἐλέχθη; Ἐπειδὴ ἐθεράπευσε τὸν παραλυτικόν, πρόκειται δὲ ν' ἀναστήσῃ καὶ νεκρόν, διὰ τοῦτο ὠμίλησεν ἔτσι, σὰν νὰ ἔλεγε. Θαυμάζετε, διότι ἐθεράπευσα τὸν παραλυτικόν; θὰ ἰδῆτε μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά.

Ἄλλὰ δὲν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, κάπως ἀπλούστερα ὅμως διεπραγματεύθη τὸ θέμα, διὰ νὰ κατασιγάσῃ τὴν μανίαν των. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ «Θὰ δείξῃ» δὲν ἔχει λεχθῆ κυριολεκτικά, ἄκουσε αὐτὰ πὺ προσθέτει «Διότι ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκείνους πὺ θέλει ζωοποιεῖ». Καὶ ὅμως τὸ «Δὲν δύναται νὰ κάμῃ τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ», εἶναι ἀντίθετον μὲ τὸ «Ἐκείνους πὺ θέλει». Διότι, ἐὰν ζωοποιῆ ἐκείνους πὺ θέλει, τότε δύναται νὰ τὸ κάμῃ ἀφ' ἑαυτοῦ (διότι τὸ θέλει σημαίνει δύναται), ἐὰν πάλιν δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ, τότε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ζωοποιῆ ἐκείνους πὺ θέλει. Διότι τὸ μὲν, «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει», δεικνύει τὴν ἰσότητα τῆς δυνάμεως, τὸ δέ, «Ἐκείνους πὺ θέλει», τὴν ἰσότητα τῆς θελήσεως.

Βλέπεις ὅτι τὸ «Δὲν δύναται νὰ κάμῃ ἀφ' ἑαυτοῦ» δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἀποδεικνύει τὴν ἰσότητα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς θελήσεως; Ἔτσι πρέπει νὰ ἐννοήσῃς καὶ τὸ «Θὰ δείξῃ εἰς αὐτόν». Διότι καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει «Ἐγὼ θὰ τὸν ἀναστήσω τὴν ἐσχάτην ἡμέραν»¹⁹. Καὶ πάλιν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐνεργεῖ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ δύναμιν, λέγει «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή»²⁰. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζεσαι, ὅτι ἀνασταίνει νεκροὺς ἐκείνους πὺ θέλει καὶ ζωοποιεῖ, τὰ δὲ ἄλλα δὲν τὰ κάμνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπέκλεισεν ἐκ τῶν προτέρων αὐτὴν τὴν ἀντιλογίαν, εἰπὼν· «Διότι ἐκεῖνα πὺ κάμνει ἐκεῖνος, αὐτὰ ὁμοίως κάμνει καὶ ὁ Υἱός», δηλώνων ὅτι ὅλα ὅσα κάμνει ἐ-

ὅτι καὶ πάντα ἃ ἐκεῖνος, καὶ οὕτως ὡς ἐκεῖνος ποιεῖ· καὶ νεκρῶν εἴληψ, ἀνάστασιν καὶ σωμάτων διάπλασιν καὶ ἁμαρτημάτων ἄφεσιν καὶ ἀλλοιοῦν, ὁμοίως ἐργάζεται τῷ γεγεννηκότι.

5 5. Ἄλλ' οὐδενὶ τούτων προσέχουσιν οἱ τῆς ἑαυτῶν ἀμελοῦντες σωτηρίας· τοσοῦτον κακὸν τὸ προεδρίας ἐρᾶν. Τοῦτο τὰς αἰρέσεις ἔτεκε, τοῦτο τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐβεβαίωσεν ἀσέβειαν. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἠθούλετο διὰ τῆς κρίσεως τοῦ κόσμου νοηθῆναι τούτου· ἐκεῖνοι δὲ
10 ταῦτα ἀφέντες, καὶ ἀπαξιώσαντες διὰ ταύτης ἐλθεῖν τῆς διδασκαλίας, ἐτέραν ἔτεμον ἑαυτοῖς ὁδόν· διὸ καὶ τῆς οὔσης ἐξέπεσον. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι οὐκ ἐπίστευσαν, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δόξαν οὐ ζητοῦντες.

15 Ἄλλ' ἡμεῖς, ἀγαπητοί, τοῦτο φεύγωμεν τὸ νόσημα μεθ' ὑπερβολῆς καὶ σπουδῆς ἀπάσης. Καὶ γὰρ μυρία κατορθώματα ἔχωμεν, πάντα ἱκανῆ διαλύσαι τῆς κενοδοξίας ἢ λύμη. Εἰ τοίνυν ἐπαίνων ἐρῶμεν, τοὺς παρὰ τῷ Θεῷ ζητῶμεν ἐπαίνους. Ὁ μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινος, οἷος
20 ἂν ἦ, ὁμοῦ τε ἐφάνη καὶ ἀπόλειτο· καὶ μὴ ἀπόληται, τὸ κέρδος οὐδὲν ἡμῖν ἤνεγκε καὶ ἀπὸ κρίσεως δὲ γίνεται διεφθαρμένης πολλάκις. Τί γὰρ θαυμασιὸν ἢ παρὰ ἀνθρώπων ἔχει δόξα, ἧς καὶ ὀρχούμενοι ἀπολαύουσοι νέοι καὶ διεφθαρμένοι γυναῖκες καὶ πλεονέκται καὶ ἄρπαγες; Ὁ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ
25 θαυμαζόμενος οὐ μετὰ τούτων, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων θαυμάζεται, τῶν προφητῶν λέγω, τῶν ἀποστόλων, τῶν ἀγγελικῶν ἐπιδειξαμένων βίον.

Εἰ δὲ τὸ περιάγειν ὄχλους καὶ τὸ ἀποβλέπεσθαι ποθοῦμεν, ἐξετάσωμεν αὐτὸ καθ' ἑαυτό, καὶ οὐδενὸς ἄξιον εὐρήσο-

κεῖνος καθ' ὅμοιον τρόπον τὰ κάμνει καὶ αὐτός, δηλαδὴ ἀνάστασιν νεκρῶν, διάπλασιν σωμάτων, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο κάμνει ὁ Πατήρ, τὸ ἴδιο κάμνει καὶ αὐτός.

5. Ἄλλὰ δὲν προσέχουν κανὲν ἀπὸ αὐτὰ ἐκεῖνοι ποῦ παραμελοῦν τὴν σωτηρίαν τους. Διότι τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ἢ ἐπιθυμία τῆς ἐξουσίας. Αὐτὸ ἐγέννησε τὰς αἱρέσεις, αὐτὸ ἐβεβαίωσε τὴν ἀσέβειαν τῶν εἰδωλολατρῶν. Διότι ὁ μὲν Θεὸς ἠθέλησε τὰ ἀόρατα αὐτοῦ νὰ κατανοηθοῦν μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου τούτου. Ἐκεῖνοι ὅμως ἀφοῦ ἄφησαν αὐτὰ καὶ ἀπηξίωσαν ν' ἀκολουθήσουν αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, ἤνοιξαν νέαν ὁδὸν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των. Δι' αὐτὸ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ὁδόν. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευσαν, ἐπειδὴ ἐπεθύμουν τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ δὲν ἐζήτουν τὴν δόξαν, ποῦ ὑπάρχει εἰς τὸν Θεόν.

Ἄλλ' ἡμεῖς, ἀγαπητοί, ἄς ἀποφεύγωμεν αὐτὸ τὸ νόσημα μὲ κάθε προσπάθειαν καὶ φροντίδα. Διότι καὶ ἂν ἄπειρα μετ' εὐσεβείας κατορθώσωμεν, ὁ ὄλεθρος τῆς κενοδοξίας εἶναι ἰκανὸς νὰ τὰ διαλύσῃ ὅλα. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμοῦμεν ἐπαίνους, ἄς ζητοῦμεν ἐκείνους, ποῦ ὑπάρχουν εἰς τὸν Θεόν. Διότι ὁ ἔπαινος τῶν ἀνθρώπων, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι, ἀμέσως ἐμφανίζεται καὶ ἐξαφανίζεται. Καὶ ἂν δὲν ἐξαφανίζεται, τὸ κέρδος ποῦ μᾶς παρέχει εἶναι μηδαμινὸν καὶ πολλὰς φορὰς προέρχεται ἀπὸ διεφθαρμένην κρίσιν. Διότι, τί ἀξιοθαύμαστον ἔχει ἡ δόξα, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ὁποίαν ἀπολαύουν οἱ νέοι χορεύοντες, αἱ διεφθαρμέναι γυναῖκες, οἱ πλεονέκται καὶ οἱ ἄρπαγες; Ἐκεῖνος δὲ ποῦ ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν ἐπαινεῖται ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀγίους ἐκείνους καὶ ἐννοῶ τοὺς Προφήτας καὶ τοὺς Ἀποστόλους οἱ ὁποῖοι ἔζησαν ἀγγελικὴν ζωὴν.

Ἐὰν δέ, τὸ νὰ ἐπιθυμοῦμεν νὰ μᾶς περικυκλώνη καὶ τὸ νὰ μᾶς θαυμάζῃ ὁ ὄχλος, ἐξετάσωμεν αὐτὸ εἰς τὴν οὐσίαν του, θὰ εὕρωμεν ὅτι δὲν ἀξίζει καθόλου. Ἄν δὲ γε-

μεν ὄν. "Ὅλως δέ, εἰ καὶ ὄχλον ἐράς, ἐφέλκου τὸν δῆμον τῶν ἀγγέλων καὶ γίνου φοβερός δαίμοσι καὶ τῶν ἀνθρωπίνων οὐδένα ποιήσῃ λόγον· ἀλλὰ πάντα οὕτω καταπαιήσεις τὰ λαμπρά, ὡς βόρβορον καὶ πηλόν· καὶ ὄψει τότε σαφῶς, 5 ὅτι οὐδὲν οὕτω παρασκευάζει ψυχὴν ἀσχημονεῖν, ὡς τὸ δόξης ἐράν. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι τὸν ταύτης ἐρώντια μὴ ζῆσαι θίον ἐσταυρωμένον· ὥσπερ οὖν οὐκ ἔστι παιήσαντα ταύτην μὴ τὰ πλείονα τῶν πανθῶν καταπαιῆσαι. Ὁ γὰρ ταύτης περιγενόμενος, καὶ φθόνου καὶ φιλοχρηματίας καὶ πάντων 10 περιέσται τῶν χαλεπῶν νοσημάτων.

Καὶ πῶς αὐτῆς περιεσόμεθα, φησίν; "Ἄν πρὸς τὴν ἄλλην ἴδωμεν δόξαν τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἧς ἐκβάλλειν ἡμᾶς αὕτη διάζεται. Ἐκείνη γὰρ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ λαμπροὺς καὶ μεθ' ἡμῶν πρὸς τὴν μέλλουσαν συναποδημεῖ ζωὴν καὶ πά- 15 σης ἡμᾶς ἐλευθεροῖ δουλείας σαρκικῆς, ἧ μετὰ πολλῆς ἀθλιότητος δουλεύομεν νῦν, ὄλους ἐαντιοὺς τῇ γῆ καὶ τοῖς ταύτης ἐκδόντες πράγμασι. Κἂν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλῃς κἂν εἰς οἰκίαν εἰσεέλθῃς κἂν εἰς τὰς ὁδοὺς κἂν εἰς τοὺς σταθμοὺς κἂν εἰς τὰ καταγώγια κἂν εἰς τὰ πανδοχεῖα κἂν εἰς πλοῖον 20 κἂν εἰς νῆσον κἂν εἰς τὰ βασίλεια κἂν εἰς τὰ δικαστήρια κἂν εἰς βουλευτήρια, πανταχοῦ τῶν παρόντων καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ὄψει τὴν φροντίδα, καὶ ἕκαστον ὑπὲρ τούτων κοπιόμενον, τοὺς τε ἀπόντας, τοὺς τε ἐπιόντας, τοὺς ἀποδημοῦντας, τοὺς τε μένοντας, τοὺς πλέοντας, τοὺς γεωρ- 25 γοῦντας, τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς, τοὺς ἐν τοῖς πόλεσι, πάντας ἀπλῶς.

Τίς οὖν ἡμῖν ἐλπίς σωτηρίας ἔσται, ὅταν τὴν γῆν οἰκοῦντες τοῦ Θεοῦ, μὴ τὰ τοῦ Θεοῦ φρονοῦμεν, ἀλλὰ κελυσθέντες εἶναι ξένοι τῶν ἐνταῦθα, ξένοι τῶν οὐρανῶν ὄμεν,

νικὰ ἐπιθυμῆς τὸν ὄχλον, νὰ προσελκύσῃς τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων καὶ νὰ γίνῃς φοβερός εἰς τοὺς δαίμονας καὶ νὰ μὴ ὀμιλῆς καθόλου διὰ τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ ὅλα ὅσα φαίνονται λαμπρά, νὰ τὰ καταπατήσῃς σὰν νὰ εἶναι βόρβορος καὶ πηλός. Καὶ τότε θὰ ἰδῆς καθαρά, ὅτι τίποτε δὲν ἐτοιμάζει τὴν ψυχὴν ν’ ἀσχημονῇ τόσον, ὅσον ἡ ἐπιθυμία τῆς δόξης. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν δόξαν νὰ μὴ ζήσῃ ζωὴν γεμάτην ἀπὸ βάσανα, ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν, ἐκεῖνος ποὺ τὴν περιεφρόνησε, νὰ μὴ περιφρονήσῃ καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ πάθη. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ξεπερνᾷ τὴν κενοδοξίαν, θὰ εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ ἀπὸ τὴν φιλοχρηματίαν καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ βαρύτερα νοσήματα.

Καὶ θὰ ἐρωτήσῃς· πῶς θὰ τὴν ξεπεράσωμεν; Ἐὰν ἀποβλέψωμεν πρὸς τὴν ἄλλην δόξαν, δηλαδὴ τὴν ἐπουράνιον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπίγειος προσπαθεῖ νὰ μᾶς ἐκδιώξῃ. Διότι ἐκείνη ἡ δόξα καὶ τὴν ἐδῶ ζωὴν μας λαμπρύνει καὶ μᾶς ἀκολουθεῖ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ κάθε δουλείαν τῆς σαρκός, εἰς τὴν ὁποίαν δουλεύομεν τώρα ἀθλίως, παραδώσαντες τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ ἐπίγεια πράγματα. Εἴτε μεταβῆς εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε εἰσέλθῃς εἰς οἰκίαν, εἴτε εὐρεθῆς εἰς τὰς ὁδοὺς, εἴτε εἰς τοὺς σταθμούς, εἴτε εἰς τὰ καταγώγια, εἴτε εἰς τὰ πανδοχεῖα, εἴτε εἰς πλοῖον, εἴτε εἰς νῆσον, εἴτε εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἴτε εἰς τὰ δικαστήρια, εἴτε εἰς τὰ βουλευτήρια, παντοῦ θὰ ἰδῆς τὴν φροντίδα διὰ τὰ παρόντα καὶ τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ τὸν καθέναν νὰ κοπιάζῃ δι’ αὐτὰ καὶ τοὺς ἀπόντας καὶ τοὺς παρόντας, τοὺς ἀποδημοῦντας καὶ τοὺς μένοντας, τοὺς ταξιδεύοντας, τοὺς γεωργούς, τοὺς ἀγρότας, τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων καὶ γενικὰ ὅλους.

Ποία σωτηρία λοιπὸν θὰ εἶναι δι’ ἡμᾶς, ὅταν, ἐνῶ κατοικοῦμεν τὴν γῆν τοῦ Θεοῦ, δὲν σκεπτόμεθα τὸν Θεόν, ἀλλ’ ἐνῶ ἔχομεν διαταχθῆ νὰ εἴμεθα ξένοι πρὸς τὰ ἐπίγεια, εἴμεθα ξένοι πρὸς τοὺς οὐρανοὺς καὶ πολῖται τοῦ

καὶ τῶν ἐνιαυθῶν πολῖται; Τί ταύτης τῆς ἀναισθησίας χεῖρον
 γένοιτ' ἄν, ὅταν καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὰ τῆς κρίσεως, τὰ τῆς
 βασιλείας ἀκούοντες, τοὺς ἐπὶ τοῦ Νῶε μιμώμεθα καὶ τοὺς
 ἐν Σοδόμοις, τῇ πείρᾳ τῶν πραγμάτων μένοντες πάντα μα-
 5 θεῖν; Καίτοι γε διὰ τοῦτο πάντα ἐκεῖνα γέγραπται, ἵνα εἴ-
 τις τοῖς μέλλουσι ἀπιστεῖ, ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων σαφῆ
 λάβῃ καὶ περὶ τῶν μελλόντων τὴν ἀπόδειξιν.

Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, καὶ τὰ παρεληλυθότα καὶ τὰ
 μέλλοντα μικρὸν γοῦν ἀναπνεύσωμεν τῆς χαλεπῆς ταύτης
 10 δουλείας, καὶ τινα καὶ τῆς ψυχῆς ποιησώμεθα λόγον, ἵνα
 καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κόσμου; Τί χειρότερον ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν, ὅταν, ἂν καὶ ἀκούομεν κάθε ἡμέραν περὶ τῆς κρίσεως καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, μιμούμεθα αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων, περιμένοντες νὰ τὰ μάθωμεν ὅλα ἀπὸ τὴν πείραν τῶν πραγμάτων; Καὶ ὅμως δι’ αὐτὸ ἔχουν γραφῆ ὅλα ἐκεῖνα, ὥστε, ἂν κανεὶς ἀπιστῆ διὰ τὰ μέλλοντα, νὰ λάβῃ σαφῆ ἀπόδειξιν ἀπὸ ὅσα ἔχουν ἤδη γίνει καὶ περὶ τῶν μελλόντων.

Ἔχοντες λοιπὸν ὑπ’ ὄψιν αὐτὰ καθὼς καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ μέλλοντα, ἅς ἀναπνεύσωμεν ὀλίγον ἀπὸ τὴν βαρεῖαν αὐτὴν δουλείαν καὶ ἅς ὁμιλήσωμεν ὀλίγον περὶ τῆς ψυχῆς διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ΄.

Ἰω. 5,22 - 30

« Ὁ Πατήρ μου οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς
5 τιμῶσι τὸν Πατέρα».

1. Πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς σπουδῆς ἐν ἅπασιν, ἀγαπητοί. Καὶ γὰρ λόγον δώσομεν καὶ εὐθύνας ὑφέξομεν ἀκριβεῖς, καὶ ρημάτων καὶ πραγμάτων. Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα ἔσθηκεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρα τις ἡμᾶς ἐντεῦθεν
10 ἐκδέξεται ζωῆς κατὰστασις καὶ δικαστηρίῳ παρασησόμεθα φοβεροῦ. «Δεῖ γὰρ ἡμᾶς παρασηῆναι ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ», φησὶ Παῦλος, «ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν». Τοῦτο τοίνυν τὸ δικαστήριον ἐννοῶμεν ἀεὶ καὶ οὕτω διὰ
15 παντός τοῦ χρόνου δυνησόμεθα εἶναι ἐν ἀρετῇ. Ὡσπερ γὰρ ὁ τῆς ψυχῆς ἐκβαλὼν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθάπερ ἵππος τὸν χαλινὸν ἀπορρήξας, εἰς κρημνοὺς φέρεται. («Βεβηλοῦντα»), γάρ, φησὶν, «αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιροῦ»· διὸ καὶ τὴν αἰτίαν τιθεῖς, ἐπήγαγεν· «Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου
20 ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ»· οὕτως ὁ διαπαντός τοῦτον ἔχων τὸν φόβον, σωφρόνως βαδιεῖται.

«Ἀναμιμνήσκου» γάρ, φησὶ, «τὰ ἔσχατά σου καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἁμαρτήσεις». Ὁ γὰρ ἀφείς ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα νῦν, οὕτως καθεδεῖται δικάζων τότε· ὁ ἀποθανὼν δι’
25 ἡμᾶς, οὕτως φανεῖται πάλιν κρίνων τὴν φύσιν ἅπασαν. «Ἐκ δευτέρου» γάρ, φησὶ, «χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθῆσεται τοῖς αὐτὸν ἐκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν». Διὸ καὶ ἐνταῦθα ἔλεγεν·

1. Ἰω. 6, 23.

2. Β΄ Κορ. 5, 10.

3. Ψαλμ. 9, 27.

4. Σοφ. Σειρ. 7, 36

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ΄.

Ἰω. 5,22 - 30

«Ὁ Πατήρ μου δὲν κρίνει κανένα, ἀλλ' ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱὸν διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα»¹.

1. Ἔχομεν μεγάλην ἀνάγκην, ἀγαπητοί μου, νὰ φροντίζωμεν δι' ὅλα. Διότι θὰ λογοδοτήσωμεν καὶ θὰ ἀναλάβωμεν μεγάλας εὐθύνας καὶ διὰ τοὺς λόγους μας καὶ διὰ τὰς πράξεις μας. Διότι τὰ πράγματά μας δὲν ἔχουν περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ κάποια ἄλλη κατάστασις ζωῆς θὰ μᾶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ ἐδῶ καὶ θὰ σταθῶμεν ἐνώπιον φοβεροῦ δικαστηρίου. Λέγει ὁ Παῦλος· «Διότι ὅλοι ἡμεῖς πρέπει νὰ φανερωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ λάβῃ ὁ καθένας ὅ,τι τοῦ ἀρμόζει δι' ὅσα ἔκαμε μὲ τὸ σῶμα του, εἴτε καλὸν εἴτε κακόν»². Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ δικαστήριον ἃς σκεπτόμεθα διαρκῶς καὶ ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εἴμεθα ἐνάρετοι πάντοτε. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος πού ἀποβάλλει ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὀδηγεῖται εἰς τὸν κρημνόν, σὰν τὸν ἵππον πού ἔχει σπάσει τὸ χαλινάρι του (διότι, λέγει ὁ Δαυῖδ, «Οἱ δρόμοι του ρυπαίνονται ὅλον τὸν καιρὸν» καὶ τοῦτο διότι «αἱ κρίσεις σου δὲν εἶναι πλέον παροῦσαι ἐνώπιον τοῦ προσώπου του»³), ἔτσι θὰ βαδίζῃ σωφρόνως ἐκεῖνος πού ἔχει συνεχῶς αὐτὸν τὸν φόβον.

«Ἐνθυμήσου», λέγει, «τὰ τελευταῖα σου ἁμαρτήματα καὶ δὲν θὰ ἁμαρτήσῃς αἰωνίως»⁴. Διότι αὐτὸς πού συγχωρεῖ τώρα τὰς ἁμαρτίας μας, ὁ ἴδιος θὰ κάθεται τότε διὰ νὰ μᾶς δικάσῃ. Ἐκεῖνος πού ἀπέθανε χάριν ἡμῶν, ἐκεῖνος θὰ ἐμφανισθῆ πάλιν διὰ νὰ κρίνῃ ὅλην τὴν φύσιν. Διότι, διὰ δευτέραν φορὰν θὰ ἐμφανισθῆ λέγει ὁ Ἀπόστολος «θὰ ἐμφανισθῆ ὄχι διὰ ζήτημα ἁμαρτίας εἰς ἐκείνους πού τὸν ἀναμένουν διὰ τὴν σωτηρίαν τους»⁵. Δι' αὐτὸ εἶπεν ἐδῶ ὁ

5. Ἐβρ. 9, 28.

«Ὁ Πατήρ μου οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν ἔδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα».

Οὐκοῦν καὶ Πατέρα αὐτὸν προσεροῦμεν, γησί; Ἐπα-
 5 γε. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, «Τὸν Υἱόν», ἵνα μέγιστα Υἱὸν τι-
 μῶμεν ὡς τὸν Πατέρα. Ὁ δὲ Πατέρα αὐτὸν λέγων οὐκ
 ἔτι τὸν Υἱὸν ὡς Πατέρα ἐτίμησεν, ἀλλὰ τὸ πᾶν συνέχεεν.
 Ἐπεὶ τοίνυν εὐεργειτούμενοι οἱ ἄνθρωποι, οὐχ οὕτω προσά-
 γονται ὡς τιμωρούμενοι, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε φοβερῶς,
 10 ἵνα καὶ ὁ φόβος εἰς τιμὴν ἐαντιοῦ ἐπισπάσῃται. «Πᾶσαν» δὲ
 ὅτιαν εἶπη, τοῦτο λέγει, ὅτι καὶ τοῦ κολάζειν καὶ τοῦ τιμᾶν
 κύριός ἐστι καὶ ἑκάτερα ποιεῖν ὡς ἂν ἐθέλῃ. Τὸ δέ, «Ἐ-
 δωκεν», εἴρηται, ἵνα μὴ ἀγέννητον αὐτὸν ὑποπιεύῃς, μηδὲ
 δύο Πατέρας εἶναι νομίσης. Πάντα γὰρ ὅσα ἐστὶν ὁ Πατήρ,
 15 ταῦτά ἐστι καὶ ὁ Υἱός, γεννηθεὶς καὶ μένων ἐν τῷ εἶναι
 Υἱός. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τό, «Ἐδωκεν», ἴσον τῷ ἐγέννησεν,
 ἐστίν, ἄκουσον ἐξ ἑτέρου τοῦτο αὐτὸ δηλούμενον. «Ὡσπερ
 γὰρ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ», γησί, «οὕτως ἔδωκε
 καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ».

20 Τί οὖν; πρότερον αὐτὸν ἐγέννησε καὶ τότε ἔδωκε τὴν
 ζωὴν; Ὁ γὰρ διδούς, ὄντι τινὶ δίδωσιν. Οὐκοῦν ἦν τῆς ζω-
 ῆς χωρὶς γεννηθεὶς; Ἀλλὰ τοῦτο οὐδ' ἂν δαίμονες ὑποπιεύ-
 σαιεν· μετὰ γὰρ τῆς ἀσεβείας πολὺ καὶ τὸ ἀνόητον ἔχει.
 Ὡσπερ οὖν τό «Ἐδωκε ζωὴν», ἐγέννησεν αὐτὸν ζωὴν ἐ-
 25 στιν, οὕτω καὶ τό «Ἐδωκε κρίσιν», κρίσιν αὐτὸν ἐστιν ἐ-
 γέννησεν. Ἴνα γὰρ μή, ἀκούων ὅτι αἴτιον ἔχει τὸν Πατέρα,
 παραλλαγὴν οὐσίας νομίσης, καὶ τιμῆς ἐλάττωσιν, αὐτὸς ἔρ-
 χεταιί σε κρίνων, τὴν ἰσότητα καὶ ἐντεῦθεν δεικνύς. Ὁ γὰρ

Χριστός· «Ὁ Πατήρ μου δὲν κρίνει κανένα, ἀλλ' ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱόν, διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα».

Λοιπόν, θὰ ἐρωτήσης, θὰ τὸν ὀνομάσωμεν καὶ Πατέρα; Καθόλου. Ἔλλωστε διὰ τοῦτο εἶπε, «Τὸν Υἱόν», ἵνα, ἐνῶ θὰ μένη Υἱός, τὸν τιμῶμεν ὅπως καὶ τὸν Πατέρα. Ἐκεῖνος δὲ πὺ λέγει αὐτὸν Πατέρα δὲν τιμᾷ πλέον τὸν Υἱόν ὅπως καὶ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ συγχέει τὸ πᾶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν εὐεργετοῦνται δὲν συμπεριφέρονται ἔτσι, ὅπως ὅταν τιμωροῦνται, διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ μὲ λόγια τόσον φοβερά, διὰ νὰ προκαλέσῃ ὁ φόβος τὴν τιμὴν πὺ ὀφείλεται. Καὶ ὅταν λέγῃ, «πᾶσαν», ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἔχει τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ τιμᾷ καὶ νὰ κάμνῃ καὶ τὰ δύο, ὅπως θέλει. Τὸ δὲ «Ἔδωκεν» ἔχει λεχθῆ, διὰ νὰ μὴ σοῦ περάσῃ ἀπὸ τὸν νοῦν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀγέννητος, οὔτε νὰ νομίσης, ὅτι ὑπάρχουν δύο Πατέρες. Διότι, ὅτι εἶναι ὁ Πατήρ, εἶναι καὶ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη καὶ παμένει Υἱός. Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς ὅτι τὸ «ἔδωκεν» εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἐγέννησεν, ἄκουσε πῶς τὸ καθιστᾷ φανερόν μὲ ἄλλα λόγια. Διότι λέγει· «Ὅπως ὁ Πατήρ ἔχει μέσα του ζωὴν, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱόν νὰ ἔχη μέσα του ζωὴν».

Τί συμβαίνει, λοιπόν; Πρῶτα τὸν ἐγέννησε καὶ μετὰ τοῦ ἔδωσε ζωὴν; Διότι ἐκεῖνος πὺ δίδει, δίδει εἰς κάποιον πὺ ὑπάρχει. Ἐγεννήθη λοιπὸν χωρὶς ζωὴν; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸ σκεφθοῦν οὔτε οἱ δαίμονες. Διότι μαζὶ μὲ τὴν μεγάλην ἀσέβειαν περιέχει καὶ ἀνοησίαν. Ὅπως λοιπὸν τὸ «Ἔδωκε ζωὴν» σημαίνει ὅτι ἐγέννησεν αὐτὸν μὲ ζωὴν, ἔτσι καὶ τό, «Ἔδωκε κρίσιν», σημαίνει ὅτι ἐγέννησεν αὐτὸν κριτὴν. Διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅταν ἀκούῃς ὅτι αὐτὸς ἀποδίδει τὴν αἰτίαν εἰς τὸν Πατέρα, ὅτι ὑπάρχει διαφορετικὴ οὐσία καὶ μικρότερα τιμῆ, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔρχεται νὰ σὲ κρίνῃ, ἀποδεικνύων καὶ μὲ αὐτὸ τὴν ἰσότητά. Διότι ἐκεῖνος πὺ ἔχει ἐξουσίαν νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ

ἔχων ἐξουσίαν κολάζειν καὶ τιμᾶν οὓς θούλειαι, τὰ αὐτὰ δύναται τῷ Πατρὶ. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ὕστερον γεννηθεὶς ἔλαβε τὴν τιμὴν, τί γέγονεν ὥστε αὐτὸν ὕστερον τιμηθῆναι; ἐκ ποίας ἐπὶ τοῦτο ἦλθε προκοπῆς ὥστε τὴν
 5 ἀξίαν ταύτην λαβεῖν καὶ χειροτονηθῆναι; Οὐκ αἰσχύνεσθε τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα καὶ εὐτελεῖ νοήματα τῇ ἀκηράτῳ φύσει καὶ οὐδὲν ἐπίσακτον ἐχούσῃ ἀναισχύντως οὕτως ἐπειούγοντες;

Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτω φθέγγεται, φησὶν; Ὡστε εὐπα-
 10 ράδεκτον γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ τοῖς ὑψηλοῖς προοδοποιῆσαι ρήμασι. Διὰ τοῦτο ἀναμίγνυσι ταῦτα ἐκεῖνοις, κἀκεῖνα τούτοις. Καὶ ὅρα πῶς· καλὸν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἰδεῖν. Εἶπεν, «Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι», δεικνὺς ἐκ τούτου τὸ ἴσον καὶ τὸ ὁμότιμον. «Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀπο-
 15 κτεῖναι». Τί λοιπὸν ποιεῖ; Τῇ λέξει μὲν καθυφίησι, τὰ νοήματα δὲ τὰ αὐτὰ τίθησιν, οὕτω λέγων· «Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέ». Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἀνάγει τὸν λόγον· «Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ», λέγων. Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον·
 20 «Ὁ γὰρ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ· καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ». Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον· «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ». Καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινὸν ὁμοῦ καὶ ὑψηλόν· «Οὐ-
 25 δὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν ἔδωκε τῷ Υἱῷ». Εἶτα ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον· «Ἴνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα».

Εἶδες πῶς τὸν λόγον ποικίλλει, δι' ὑψηλῶν τε καὶ ταπεινῶν αὐτὸν ὑφαίνων ὀνομάτων τε καὶ ρημάτων, ὥστε καὶ
 30 τοῖς τότε γενέσθαι εὐπαράδεκτον καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα μη-

τιμᾶ ὅποιους θέλει, ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν μὲ τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβη αὐτό, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τιμὴν μετὰ τὴν γέννησίν του, ποία ὑπῆρξεν ἡ αἰτία ὥστε νὰ τιμηθῆ ὕστερον; Μὲ ποῖον τρόπον προώδευσε τόσοσιν πολὺ ὥστε νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν ἀξίαν καὶ νὰ θεωρηθῆ ἀντάξιός της; Δὲν ἐντρέπεσθε ν' ἀποδίδετε μὲ τόσῃν ἀναισχυντίαν εἰς τὴν ἀθάνατον καὶ μὴ ἐπιδεχομένην καμμίαν αὐξησιν φύσιν αὐτὰς τὰς ἀνθρωπίνας καὶ ἐξευτελιστικὰς ἰδέας;

Διατί λοιπόν, θὰ ἐρωτήσης, ὀμιλεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διὰ νὰ γίνῃ εὐκόλα πιστευτὸς ὁ λόγος του καὶ διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ὁδὸν διὰ τὰ ὑψηλότερα. Δι' αὐτὸ ἀναμιγνύει τὰ μὲν μὲ τὰ δέ, ταῦτα μὲ ἐκεῖνα. Καὶ πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον. Διότι καλὸν εἶναι νὰ παρατηρήσης αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Εἶπεν· «Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», διὰ ν' ἀποδείξῃ μὲ αὐτό, ὅτι εἶναι ἴσος καὶ ὁμότιμος μὲ τὸν Πατέρα. «Καὶ ἐζήτησιν νὰ τὸν φονεύσουσιν». Τί κάμνει λοιπόν; Προσαρμόζει μὲν τὰ λόγια, θέτει ὅμως τὰς αὐτὰς ἐννοίας, ἐφ' ὅσον λέγει· «Δὲν δύναται ὁ Υἱὸς νὰ κάμῃ τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ». Ἐπειτα ἀνεβάζει τὸν λόγον εἰς ὑψηλὰς ἐννοίας· «Διότι ὅσα κάμνει ἐκεῖνος, αὐτὰ ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς κάμνει». Ἐπειτα πάλιν ἀπλουστεύει τὸν λόγον· «Διότι ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ δεικνύει εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα κάμνει αὐτὸς καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ δείξῃ εἰς αὐτόν». Ἐπειτα πάλιν ἀνεβάζει τὸν λόγον ὑψηλά· «Διότι ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκείνους ποὺ θέλει ζωοποιεῖ». Ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ ἀπλοῦν καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ὑψηλόν· «Διότι ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱόν». Ἐπειτα πάλιν εἰς τὸ ὑψηλότερον· «Διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα».

Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον ἀναμιγνύων τὰς ἀπλουστεράς καὶ ὑψηλοτέρας λέξεις καὶ ἐκφράσεις, ὥστε καὶ ἀπὸ τοὺς τότε ἀκροατὰς εὐκόλως νὰ γίνεται δεκτὸς καὶ οἱ μέλλοντες νὰ μὴ πάθουν καμμίαν ζημίαν, ἀφοῦ σχηματίσουν

δὲν βλαβῆναι, ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν καὶ περὶ τῶν ἐτέρων τὴν
 προσήκουσαν λαβόντες ἔνοιαν; Εἰ γὰρ μὴ τοῦτό ἐστι, μηδὲ
 συγκαταβάσεως ἕνεκεν εἴρηται τὰ εἰρημένα, τίνος ἕνεκεν
 τὰ ὑψηλὰ προσέκειτο; Ὁ μὲν γὰρ ὀφείλων μεγάλα περὶ
 5 ἑαυτοῦ φθέγγεσθαι, ὅταν μικρὸν τι εἴπη καὶ ταπεινόν, πρό-
 φασιν εὐπρόσωπον ἔχει, οἰκονομίας τινὸς ἕνεκεν τοῦτο ποι-
 ῶν· ὁ δὲ εὐτελῆ λέγειν ὀφείλων περὶ ἑαυτοῦ, ἂν μέγα τι
 εἴπη, τίνος ἕνεκεν τὰ ὑπερβαίοντα αὐτοῦ τὴν φύσιν φθέγγ-
 γεται; Τοῦτο γὰρ οὐκ ἔτι οἰκονομίας τινός, ἀλλ' ἐσχάτης
 10 ἀσεβείας ἐστίν.

2. Ὡστε ἡμεῖς μὲν δικαίαν καὶ τῷ Θεῷ πρέπουσαν
 αἰτίαν ἔχομεν εἰπεῖν τῶν ταπεινῶν ρημάτων, τὴν συγκατά-
 θασιν καὶ τὸ παιδεύειν μειριάζειν καὶ τὴν διὰ ταύτης ἡμῖν
 οἰκονομουμένην σωτηρίαν· ὁ καὶ αὐτὸς δηλῶν ἀλλαγῶς ἔλε-
 15 γε· «Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε». Ἐπειδὴ γὰρ εἰς
 τὴν Ἰωάννου κατέφυγε μαριτυρίαν, τὴν ἑαυτοῦ ἀφείς (ὅπερ
 ἀνάξιον αὐτοῦ τῆς μεγαλωσύνης ἦν)· τῆς εὐτελείας τῆς
 τοσαύτης τῶν ρημάτων τιθεὶς τὴν αἰτίαν, εἶπε τό, «Ταῦτα
 δὲ λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε». Ὑμεῖς δὲ οἱ λέγοντες μὴ ἔ-
 20 χεῖν αὐτὸν τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δύναμιν τῷ γεγεννη-
 κότι, τί ἂν εἴπητε ὅταν ἀκούσητε αὐτοῦ φθεγγομένου, δι'
 ὧν ἴσην δείκνυσι τὴν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ δύναμιν καὶ ἐ-
 ξουσίαν καὶ δόξαν;

Τίμος δὲ ἕνεκεν καὶ τὴν αὐτὴν τιμὴν ἀπαιτεῖ, σφόδρα κα-
 25 ταδεέστερος ὢν, ὥς φατε; Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταιται, οὕτως
 εἰπὼν, ἀλλὰ καὶ ἐπάγει λέγων· «Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ
 τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν». Ὅρας πῶς συμπέ-
 πλεκται ἡ τιμὴ τοῦ Υἱοῦ τῇ τιμῇ τοῦ Πατρὸς; Καὶ τί τοῦτο,
 φησί; Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων ἐστίν· ἰδεῖν· «Ὁ γὰρ

ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ νοήματα τὴν ἀρμόζουσαν κρίσιν περὶ τῶν ἄλλων; Διότι, ἐὰν τὰ πράγματα δὲν ἔχουν ἔτσι, οὔτε αὐτὰ εἶχον λεχθῆ ἀπὸ καθαρὰν συγκατάβασιν, διατί ἀνέμειξε τὰ ὑψηλά; Διότι ἐκεῖνος πὺ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ εἰπῆ μεγάλα λόγια διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐὰν εἰπῆ κάτι ἀνάξιον καὶ ταπεινόν, δίδει βεβαίαν σχεδὸν πρόφασιν νὰ νομισθῆ, ὅτι κάμνει τοῦτο προσχεδιασμένα. Ἄλλ' ἐκεῖνος πὺ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὁμιλῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν του μὲ λόγια εὐτε-
λῆ, ἐὰν εἰπῆ κάτι σπουδαῖον, διατί λέγει πράγματα πὺ ὑπερβαίνουν τὴν φύσιν του; Διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδει-
ξις κάποιας οἰκονομίας, ἀλλὰ πολὺ μεγάλης ἀσεβείας.

2. Ὡστε ἡμεῖς τουλάχιστον ἠμποροῦμεν νὰ ἐξηγήσω-
μεν κατὰ τρόπον δίκαιον καὶ ἀρμόζοντα εἰς τὸν Θεὸν τὴν
αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν χρησιμοποιεῖ ἀπλᾶ λόγια, ὅτι δηλαδὴ
κάμνει τοῦτο ἀπὸ συγκατάβασιν καὶ διὰ νὰ μᾶς παιδαγωγή-
σῃ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ δι' αὐτῆς νὰ προνοήσῃ
διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἰς ἄλ-
λο μέρος δηλώνει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια· «Λέγω ταῦτα διὰ νὰ
σωθῆτε». Ἐπειδὴ δηλαδὴ προσέφυγεν εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ
Ἰωάννου, παραλείψας τὴν ἰδικὴν του (πρᾶγμα πὺ ἦτο
ἀνάξιον τῆς μεγαλωσύνης του), ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν αἰτίαν
τῆς τόσο μεγάλης ἀπλότητος τῶν λόγων, προσέθεσε τό,
«Αὐτὰ τὰ λέγω, διὰ νὰ σωθῆτε». Σεῖς ὅμως οἱ ὁποῖοι ἰσχυρί-
ζεσθε ὅτι δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν μὲ τὸν
Πατέρα, τί θὰ εἰπῆτε, ὅταν τὸν ἀκούσετε νὰ λέγῃ ἐκεῖνα,
μὲ τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἐξου-
σίαν καὶ δόξαν μὲ τὸν Πατέρα;

Καὶ διατί ἀπαιτεῖ καὶ τὴν αὐτὴν τιμὴν, ἀφοῦ εἶναι πολὺ
κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως ἰσχυρίζεσθε; Καὶ οὔτε
μένει ἱκανοποιημένος μὲ αὐτὰ πὺ εἶπεν, προσθέτει· «Ἐ-
κεῖνος πὺ δὲν τιμᾶ τὸν Υἱόν, οὔτε τὸν Πατέρα τιμᾶ, ὁ
ὁποῖος τὸν ἔστειλε». Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον ἡ τιμὴ τοῦ
Υἱοῦ ἔχει συμπεριληφθῆ εἰς τὴν τιμὴν τοῦ Πατρός; Καὶ
διατί, θὰ ἐρωτήσης, τὸ λέγει αὐτό; Διότι τὸ ἴδιο εἶναι δυ-

δεχόμενος», φησίν, «ὡμᾶς, ἐμὲ δέχεται». Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν ἐπειδὴ τὰ τῶν δούλων οἰκειοῦνται τῶν ἑαυτοῦ, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ μία ἐστὶν ἡ οὐσία καὶ ἡ δόξα. Ἄλλως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων οὐκ εἴρηται, ἵνα
5 τιμῶσι. Καλῶς δὲ εἶπεν, «Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα».

Καὶ γὰρ εἰ δύο βασιλέων ὄντων ὁ εἷς ὑβρίζοιτο, συν-
ὑβρίζεται καὶ ὁ ἕτερος καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ὑβριζόμενος υἱὸς
ἦ. Ὑβρίζεται μὲν γὰρ καὶ ὀπλίσιον παροινηθέντος· ἀλλ' οὐχ
10 ὁμοίως, ἀλλ' ὡς διὰ μεσίτου. Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ'
ὡς δι' ἑαυτοῦ. Διὰ τοῦτο προλαβὼν εἶπεν, «Ἴνα τιμῶσι
τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα». Ἴνα, ὅταν εἶπη, «Ὁ
μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα», τὴν αὐτὴν ἐννοή-
σης τιμὴν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς «Ὁ μὴ τιμῶν», ἀλλ', «Ὁ μὴ τι-
15 μῶν»· οὕτως ὡς εἶπον, φησίν, «οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα». Καὶ
πῶς, φησί, τῆς αὐτῆς οὐσίας ὁ πέμπων καὶ ὁ πεμπόμενος;
Πάλιν ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα καταφέρεις τὸν λόγον καὶ οὐκ
ἐννοεῖς ὅτι ταῦτα πάντα δι' οὐδὲν ἕτερον εἴρηται, ἀλλ' ἵνα
καὶ τὸν αἴτιον εἰδῶμεν καὶ εἰς τὴν Σαβελλίου μὴ περιπέ-
20 σωμεν νόσον καὶ τῶν Ἰουδαίων ἢ ἀσθένεια τοῦτον θερα-
πευθῆναι τὸν τρόπον, ὥστε μὴ νομισθῆναι αὐτὸν ἀντίθεον εἶ-
ναι παρ' αὐτοῖς.

Καὶ γὰρ ἔλεγον, «Οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ· οὗτος
ἀπὸ Θεοῦ οὐκ ἐλήλυθε». Πρὸς δὲ τὸ τὴν ὑποψίαν ταύτην
25 ἀνελεῖν, οὐχ οὕτω τὰ ὑψηλά, ὡς τὰ ταπεινὰ συνεβάλλετο.
Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν ἀπεισιάλλθαι, οὐχ
ἵνα ἐλάττωσιν τινὰ αὐτοῦ νομίσσης εἶναι τὸ ρῆμα, ἀλλ' ἵνα
ἐμφράξῃ τὰ ἐκείνων σιόματα. Διὰ τοῦτο καὶ καταφεύγει
συνεχῶς ἐπὶ τὸν Πατέρα, τιθεὶς μετὰ καὶ τὴν οἰκειαν
30 ἀνθεντίαν. Εἴτε γὰρ πάντα πρὸς τὴν ἀξίαν ἔλεγε τὴν ἑ-
αυτοῦ, οὐκ ἂν ἐδέξαντο τὰ λεγόμενα ἐκεῖνοι, ὅπου γε καὶ

6. Ὁ Σαβέλλιος ἐπίστευεν, ὅτι ἓν μόνον πρόσωπον ὑπάρχει εἰς τὸν Θεόν.

νατὸν νὰ τὸ ἰδοῦμεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Διότι λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται ἑσᾶς, ἐμὲ δέχεται». Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν ὠμίλησεν ἔτσι, ἐπειδὴ κάμνει ἰδικά του τὰ πράγματα τῶν ἰδικῶν του δούλων. Ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ μία εἶναι ἡ οὐσία καὶ ἡ δόξα. Ἄλλωστε δὲν τὸ εἶπε διὰ τοὺς Ἀποστόλους, διὰ νὰ τὸν τιμοῦν. Καὶ καλῶς εἶπεν· «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, δὲν τιμᾷ τὸν Πατέρα».

Διότι, ἂν ἀπὸ δύο βασιλεῖς ὑβρίζεται ὁ ἕνας, τότε ὑβρίζεται καὶ ὁ ἄλλος καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ὑβριζόμενος εἶναι υἱός. Ὑβρίζεται ἐπίσης ὁ βασιλεύς, ὅταν ὑβρίζεται ὁ στρατιώτης, ὄχι βέβαια κατὰ τρόπον ἄμεσον, ἀλλὰ διὰ μέσου ἄλλου. Ἐδῶ ὅμως ὄχι καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Δι' αὐτὸ προηγουμένως εἶπε, «Διὰ νὰ τιμοῦν τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα». Διὰ νὰ ἐννοήσης τὴν ἰδία τιμὴν, ὅταν λέγῃ, «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, δὲν τιμᾷ τὸν Πατέρα». Διότι δὲν λέγει ἀπλῶς, «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τιμᾷ», ἀλλὰ «Δὲν τιμᾷ τὸν Πατέρα». Καὶ μὲ ποῖον τρόπον, θὰ ἐρωτήσης, εἶναι τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ ὁ ἀποστέλλων καὶ ὁ ἀποστελλόμενος; Πάλιν φέρεις τὸν λόγον εἰς τὰ ἀνθρώπινα καὶ δὲν καταλαβαίνεις ὅτι αὐτὰ ὅλα δὲν ἔχουν λεχθῆ δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ξέρωμεν καὶ τὸν αἴτιον καὶ νὰ μὴ περιπέσωμεν εἰς τὴν νόσον τοῦ Σαβελλίου⁶ καὶ διὰ νὰ θεραπευθῆ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀσθένεια τῶν Ἰουδαίων, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ.

Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον· «Αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν. Αὐτὸς δὲν ἔχει ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεόν». Καὶ διὰ ν' ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, μετεχειρίζετο ὄχι τόσον τὰ ὑψηλά, ὅσον τὰ ἀπλᾶ λόγια. Διὰ τοῦτο ἔλεγε συνεχῶς, ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος, ὄχι διὰ νὰ νομίσης, ὅτι εἶναι κατώτερος εἰς ὅτιδήποτε, ἀλλὰ διὰ νὰ βουλῶσῃ τὰ στόματα τῶν Ἰουδαίων. Δι' αὐτὸ καταφεύγει συχνὰ εἰς τὸν Πατέρα, παρεμβάλλων ὅμως καὶ τὴν ἰδικὴν του αὐθεντίαν. Διότι ἂν εἶχε ἀναφέρει ὅλα ὅσα ἀφεώρων εἰς τὴν ἀξίαν του, ἐ-

ἀπὸ ὀλίγων τοιούτων ρημάτων ἐδίωξάν τι αὐτὸν καὶ ἐλίθασαν πολλάκις· εἴτε πρὸς ἐκείνους ἀφορῶν πάντα ἐφθέγγετο ταπεινά, μετὰ ταῦτα πολλοὶ ἐβλάβησαν ἄν. Διόπερ ἀναμίγνυσι καὶ κινῶν τὴν διδασκαλίαν καὶ διὰ τούτων, ὅπερ ἔ-
 5 φηγ, τῶν ταπεινῶν ἐμφράτιων τὰ ἐκείνων σιόματα, καὶ διὰ τῶν πρὸς τὴν ἀξίαν λεχθέντων τὴν εὐτελεῆ τῶν εἰρημένων ἀποκρουόμενος ἔννοιαν παρὰ τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ δεικνὺς οὐδὲν αὐτῷ προσήκουσαν ὄλωσ.

Τὸ γὰρ πεμφθῆναι, μεταβάσεώς ἐστιν· ὁ δὲ Θεὸς παν-
 10 ταχοῦ πάρεσι. Τίνος οὖν ἔνεκέν φησιν, ἀπεσιάλθαι; Παχύτερα λέγει, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν δηλῶν· οὕτω γοῦν καὶ τὰ ἐξῆς σχηματίζει ρήματα, τοῦτο κατασκευάσει θέλων. «Ἀμὴν γάρ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν», φησὶν, «ὅτι ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει
 15 ζωὴν αἰώνιον». Ὅρα πῶς συνεχῶς τὸ αὐτὸ τίθησι, θεραπεύων ἐκείνην τὴν ὑποψίαν καὶ ἐντεῦθεν καὶ διὰ τῶν ἐξῆς καὶ φόβῳ καὶ εὐεργεσίας ἐπαγγελίᾳ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλονεικίαν καταλύων, ἀνταῦθα πάλιν συγκαταβαίνων πολὺ τοῖς ρήμασιν; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους καὶ
 20 πιστεύων ἐμοί. Ἡ γὰρ ἄν τῷρον τὸ πρᾶγμα ἐνόμισαν εἶναι καὶ κόμπον ρημάτων περιτιόν.

Εἰ γὰρ μετὰ τοσοῦτον χρόνον καὶ μυρία θαύματα τοῦτο ὑπώπιευσαν, φθεγξαμένου αὐτοῦ οὕτω, πολλῶ μᾶλλον τότε. Διὸ καὶ ἔλεγον αὐτῷ τότε· «Ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφηταὶ
 25 ἀπέθανον καὶ πῶς σὺ λέγεις, Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, εἰς τὸν αἰῶνα σὺ μὴ γεύσεται θανάτου;». Ἴν' οὖν μὴ καὶ ἐνταῦθα ἐκθηριωθῶσιν, ὅρα τί φησιν· «Ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Τοῦτο δὲ οὐ μικρῶς εὐπαράδεκτον ἐποίει τὸν λόγον,

κεῖνοι δὲν θὰ παρεδέχοντο τὰ λόγια του, ὅπου μάλιστα εἶχεν εἰπεῖ ὀλίγα περὶ τούτου, τὸν κατεδίωξαν καὶ τὸν ἐλίθοβόλησαν. Ἐὰν πάλιν ὠμίλει ἀπλᾶ ἀποβλέπων εἰς ἐκείνους, θὰ ἐβλάπτοντο πολλοὶ μετὰ ταῦτα. Δι’ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναμινύει τὴν διδασκαλίαν του, ὅπως εἶπα, μὲ αὐτὰ τὰ ἀπλᾶ λόγια διὰ νὰ βουλώσῃ τὰ στόματά των καὶ ἀποκρούων μὲ ὅσα ἐξέφραζαν τὴν ἀξίαν του τὴν εὐτελεῖ των ἐκτίμησιν εἰς τὸν νοῦν τῶν σωφρόνων καὶ διὰ ν’ ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὰ δὲν τοῦ ἤρμοζαν καθόλου.

Διότι, τὸ ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος, σημαίνει μετάβασιν. Ὁ δὲ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών. Διατί λοιπὸν λέγει, ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος; Χρησιμοποιεῖ περισσότερο χονδροειδεῖς ἐκφράσεις διὰ ν’ ἀποδείξῃ τὴν συμφωνίαν μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀναφέρει τὰ ἐπόμενα, ἐπειδὴ θέλει νὰ μετριάσῃ τοῦτο. Διότι λέγει· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους μου καὶ πιστεύει εἰς ἐκεῖνον ποὺ μὲ ἔστειλεν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Βλέπεις πόσον συχνὰ ἐπαναλαμβάνει τὸ αὐτό, διὰ ν’ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἐκείνους τὴν ὑποψίαν καὶ μὲ ὅσα λέγει ἐδῶ καὶ μὲ τὰ ἐπόμενα καὶ διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν πρὸς αὐτὸν διαμάχην μὲ τὸν φόβον καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς εὐεργεσίας καὶ δι’ αὐτὸ πάλιν καταβιβάζει τὰ λόγια του πάρα πολὺ χαμηλά; Διότι δὲν εἶπεν, Ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους μου καὶ πιστεύει εἰς ἐμέ. Διότι θὰ ἐνόμιζαν, ὅτι πρόκειται δι’ ἀλαζονίαν καὶ περιττὴν κομπορημοσύνην.

Διότι, ἂν ὕστερα ἀπὸ τόσον χρόνον καὶ ἄπειρα θαύματα θὰ εἶχαν αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, ἐπειδὴ ὠμίλησεν ἔτσι, πολὺ περισσότερο θὰ τὸ ἐνόμιζαν τώρα. Δι’ αὐτὸ καὶ τοῦ ἔλεγον· «Ὁ Ἄβρααμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθαναν καὶ πῶς ἐσὺ λέγεις Ἐὰν τηρήσῃ κανεῖς τὸν λόγον μου, δὲν θὰ γευθῇ ποτὲ τὸν θάνατον;»⁷. Διὰ νὰ μὴ ἐξαγριωθοῦν λοιπὸν, πρόσεχε τί λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τὸν λόγον μου καὶ πιστεύει εἰς ἐκεῖνον ποὺ μὲ ἔστειλεν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Ὅταν ὠμίλει κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἦτο δυνατὸν

τὸ μαθεῖν λέγω, ὅτι τῷ Πατρὶ πιστεύουσιν οἱ αὐτοῦ ἀκούοντες. Τοῦτο γὰρ δεξάμενοι μετὰ προθυμίας, καὶ τὰ λοιπὰ ἔμελλον εὐκολώτερα δέχεσθαι.

Ὡστε καὶ τῷ ταπεινόν τι εἰπεῖν τοῖς ὑψηλοῖς συνειτέ-
 5 λει καὶ προωδοποιεῖ. Εἰπὼν δέ, «Ἐχει ζωὴν αἰώνιον», ἐπάγει «Καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν». δύο τοῦτοις εὐπαράδεκτον ποιῶν τὸν λόγον καὶ τῷ τὸν Πατέρα εἶναι πιστευόμενον καὶ τῷ πολλῶν ἀπολαύειν ἀγαθῶν τὸν πειθόμενον. Τὸ δέ, «Εἰς
 10 κρίσιν οὐκ ἔρχεται», τοῦτό ἐστιν, οὐ κολάζεται. Θάνατον γὰρ οὐ τοῦτό φησι τὸν ἐνιαῦθα, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον, ὡσπερ οὖν καὶ ζωὴν ἐκείνην τὴν ἀθάνατον. «Ἀμὴν, ἀμὴν» λέγω ὑμῖν, ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτι οἱ νεκροὶ ἀκούσουσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται».
 15 Εἰπὼν τὰ ρήματα, λέγει καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν, «Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ· ἵνα μὴ δόξη κόμπος εἶναι τὸ πρᾶγμα καὶ τυφος, παρέχεται καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν λέγων· «Ἐρχεται ὥρα».
 20 Εἶτα ἵνα μὴ μακρὸν ὑποπιεύσης χρόνον ἐπάγει «Καὶ νῦν ἐστιν, ὅτι οἱ νεκροὶ ἀκούσουσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται». Εἶδες αὐθεντίαν ἐνιαῦθα καὶ ἐξουσίαν ἄφατον; Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ ἀνασιάσει οὕτω καὶ νῦν ἔσται, φησί. Καὶ γὰρ τότε φωνῆς ἀκούσαντες ἐπιτατιού-
 25 σης ἐγειρόμεθα· «Ἐν κελεύσματι», γάρ, φησί, «Θεοῦ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται».

Καὶ πόθεν δῆλον, ἴσως ἐρεῖ τις, ὅτι οὐ κόμπος τὰ εἰρημένα; Ἐξ ὧν ἐπέγαγεν, ὅτι «Καὶ νῦν ἐστιν». Εἰ μὲν γὰρ εἰς τὸν μέλλοντα μόνον ἐπήγγελο χρόνον, ἔμελλεν ὁ

νὰ δεχθοῦν εὐκολώτερα τὸν λόγον του, διότι αὐτοὶ ἀντελαμβάνοντο ὅτι, ὅσοι ἀκούουν τὸν Χριστόν, πιστεύουν εἰς τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν παρεδέχοντο αὐτὸ μὲ προθυμίαν, θὰ παρεδέχοντο εὐκολώτερα καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

Ὡστε καὶ τὸ νὰ εἰπῆ κάτι τὸ ἀπλοϊκόν, συνετέλει καὶ ετοίμαζε τὸν δρόμον διὰ τὰ ὑψηλότερα. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐχει ζωὴν αἰώνιον», προσθέτει «Καὶ δὲν θὰ περάσῃ ἀπὸ κρίσιν, ἀλλὰ ἔχει μεταβῆ ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν», κάμνων εὐκόλα παραδεκτὸν τὸν λόγον μὲ αὐτὰ τὰ δύο, δηλαδή καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔλεγεν ὅτι πιστεύει εἰς τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐκεῖνος πού πιστεύει, ἀπολαύει πολλὰ ἀγαθὰ. Τὸ δέ, «Δὲν θὰ περάσῃ ἀπὸ κρίσιν», σημαίνει δὲν τιμωρεῖται. Θάνατον ὅμως δὲν ἐννοεῖ τὸν ἐπίγειον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ζωὴν ἐννοεῖ ἐκείνην τὴν ἀθάνατον. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ ἤδη ἦλθε, πού οἱ νεκροὶ θ' ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκεῖνοι πού θ' ἀκούσουν, θὰ ζήσουν». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἐπιβεβαιώνει ταῦτα μὲ τὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ δηλαδή εἶχεν εἰπεῖ, «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει», διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι αὐτὸ εἶναι κομπορημοσύνη καὶ ἀλαζονεία, δίδει τὴν ἀπόδειξιν μὲ τὰ ἔργα λέγων· «Ἐρχεται ὥρα». Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποπτεύσῃς πολὺν χρόνον, προσθέτει «καὶ ἤδη ἦλθε, πού οἱ νεκροὶ θ' ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκεῖνοι πού θ' ἀκούσουν, θὰ ζήσουν». Βλέπεις ἐδῶ αὐθεντίαν καὶ ἐξουσίαν ἄφατον; Διότι, ὅπως θὰ εἶναι εἰς τὴν ἀνάστασιν, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ τώρα, ἐτόνισε. Διότι καὶ τότε, ὅταν ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν του νὰ διατάσῃ, θ' ἀναστηθοῦμεν, ἀφοῦ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Μὲ παράγγελμα Θεοῦ οἱ νεκροὶ θ' ἀναστηθοῦν»⁹.

Καὶ ἡμπορεῖ ἴσως νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς, ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι ἀλαζονεία; Ἀπὸ ὅσα εἶπε μετὰ, δηλαδή «Καὶ ἤδη ἦλθε». Διότι, ἂν ἀνεφέρετο εἰς

λόγος ὑποπιος εἶναι παρ' αὐτοῖς. Νυνὶ δὲ παρέχει τὴν ἀπόδειξιν. Ἐμοῦ γάρ, φησί, διατριβόντιος μεθ' ὑμῶν, τοῦτο γενήσεται. Οὐκ ἂν δὲ μὴ δυνάμενος ἐπηγγείλατο κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὥστε μὴ πλείονα γέλωτα ὀφλεῖν ἐκ τῆς ὑπο-
 5 σχέσεως. Εἶτα καὶ λογισμὸν ἐπάγει τῶν εἰρημένων ἀποδεικτικόν, λέγων· «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχει ἐν ἑαυτῷ».

3. Ὁρᾷς πῶς τὸ ἀπαράλλακτον καὶ ἐνὶ μόνῳ τὴν διαφορὰν ἐμφαῖνον, τῷ τὸν μὲν Πατέρα εἶναι, τὸν δὲν Υἱόν;
 10 Ἡ γάρ, «Ἐδωκε», λέξις, ταύτην εἰσάγει τὴν διαίρεσιν μόνην, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἴσα καὶ ἀπαράλλακτα δείκνυσιν. Ὁθεν δῆλον, ὅτι μετὰ ἰσοσύτης ἐξουσίας πάντα ποιεῖ καὶ δυνάμεως, μεθ' ὅσης ὁ Πατήρ καὶ οὐχ ἐτέρωθεν δυναμούμενος. Οὕτω γὰρ ἔχει ζωὴν, ὡσπερ ὁ Πατήρ. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ
 15 τὸ ἐφεξῆς εὐθέως ἐπήγαγε πάλιν, ἵνα ἀπὸ τούτου κἀκεῖνο νοήσωμεν. Ποῖον δὲ τοῦτο; Τό, «Ἐδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν καὶ κρίσιν ποιεῖν». Καὶ τίνος ἕνεκεν ἀνάστασιν καὶ κρίσιν ἄνω καὶ κάτω στρέφει; «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ»·
 20 καὶ πάλιν, «Ὁ Πατήρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ· καὶ πάλιν, «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ»· καὶ πάλιν, «Οἱ ἀκούσαντες τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ζήσονται»· καὶ ἐνταῦθα δὲ πάλιν, «Ἐδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν
 25 καὶ κρίσιν ποιεῖν».

Τίμος οὖν ἕνεκεν ταῦτα στρέφει συνεχῶς, κρίσιν λέγω καὶ ζωὴν καὶ ἀνάστασιν; Ὅτι ταῦτα μάλιστα πάντων ἐστὶ τὰ καὶ ἐπαγαγέσθαι δυνάμενα καὶ τὸν ἀνένδοτον ἀκροατήν. Ὁ γὰρ πεισθεὶς ὅτι καὶ ἀναστήσεται καὶ τούτῳ δώσει
 30 τὰς εὐθύνας τῶν πεπλημμελημένων· εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον

τὸ μέλλον, ὁ λόγος θὰ προεκάλει εἰς αὐτοὺς ὑποψίαν. Τώρα ὅμως δίδει τὴν ἀπόδειξιν. Διότι λέγει, ὅτι αὐτὸ θὰ γίνῃ τώρα πού ἐγὼ ζῶ μαζί σας. Δὲν θὰ ἤμποροῦσεν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν νὰ ὑποσχεθῇ ταῦτα, διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ περισσότερον γέλωτα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν. Τέλος φέρει ἀποδεικτικὸν συλλογισμὸν δι’ ὅσα εἶχεν εἰπεῖ, λέγων· «Διότι, ὅπως ὁ Πατὴρ ἔχει μέσα του ζωὴν, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱὸν νὰ ἔχη μέσα του ζωὴν.

3. Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον κάμνει σταθερὰν τὴν ἰσότητα καὶ παρουσιάζει μόνον αὐτὴν τὴν διαφορὰν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕνας μὲν εἶναι ὁ Πατὴρ, ἄλλος δὲ ὁ Υἱός; Διότι ἡ λέξις, «Ἔδωκε», αὐτὴν μόνον τὴν διαίρεσιν εἰσάγει, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἴσα καὶ ὅμοια. Ἐπομένως, εἶναι φανερόν, ὅτι κάμνει τὰ πάντα μὲ τόσην ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, μὲ ὄσῃν καὶ ὁ Πατὴρ καὶ δὲν λαμβάνει ἀπὸ ἀλλοῦ τὴν δύναμιν. Ἔτσι δηλαδὴ ἔχει ζωὴν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ. Δι’ αὐτὸ ἐπρόσθεσε πάλιν τὸ ἐπόμενον, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο. Καὶ ποῖον εἶναι αὐτό; «Ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν καὶ κρίσιν νὰ κάμνῃ. Καὶ διατί τόσον συχνὰ ὑπενθυμίζει τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κρίσιν; «Διότι, ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει». Καὶ πάλιν· «Ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱόν». Καὶ πάλιν· «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἔχει μέσα του ζωὴν, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱὸν νὰ ἔχη μέσα του ζωὴν». Καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνοι πού θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, νὰ ζήσουν». Καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, «Ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν καὶ κρίσιν νὰ κάμνῃ».

Διατί ἀναφέρει ταῦτα τόσον συχνά, δηλαδὴ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν; Διότι αὐτὰ εἶναι ἕξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἤμποροῦν νὰ κάμψουν καὶ τὸν πλέον ἀμετάλειστον ἀκροατήν. Διότι ὅποιος ἔχει πιστεύσει, ὅτι θ’ ἀναστηθῇ καὶ ὅτι θὰ τιμωρηθῇ διὰ τὰς ἀμαρτίας του, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἰδῇ

εἶδε σημεῖον, τοῦτο καταδεξάμενος προσδραμεῖται πάντως, ἡμέρον κατασκευάζων ἑαυτῷ τὸν δικαστήν. «Ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί, μὴ θαυμάζετε τοῦτο». Παῦλος μὲν ὁ Σαμοσατεὺς οὐχ οὕτω φησίν, ἀλλὰ πῶς; Ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ
 5 κρίσιν ποιεῖν, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν». Ἄλλ' οὐδεμίαν ἀκολουθίαν ἔχει τοῦτο οὕτω λεγόμενον. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἔλαβε κρίσιν ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν (ἐπεὶ τί ἐκώλυε πάντας ἀνθρώπους εἶναι κριτάς;), ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς ἀρρήτου οὐσίας ἐκείνης ἐστὶν Υἱός, διὰ τοῦτό ἐστι κριτής.

10 Οὕτω τοίνυν ἀναγνωσιέον, «Ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί μὴ θαυμάζετε τοῦτο». Ἐπειδὴ ἐδόκει τοῖς ἀκούουσι προσίστασθαι τὸ λεγόμενον καὶ πλεον οὐδὲν ἐνόμιζον εἶναι ἢ ψιλὸν ἄνθρωπον, τὰ δὲ λεγόμενα μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἦν, μᾶλλον δὲ μείζονα ἢ κατὰ ἄγγελον, καὶ Θεοῦ μόνου
 15 ταύτην λύων τὴν ἀντίθεσιν, ἐπήγαγε· «Μὴ θαυμάζετε, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν· ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ἣ οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως». Καὶ τίνας ἔνεκεν
 20 οὐκ εἶπεν· Μὴ θαυμάζετε, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί· καὶ γὰρ καὶ Υἱὸς Θεοῦ ἐστίν· ἀλλὰ τῆς ἀνασιτάσεως ἐμνημόνευσεν; Ἐθῆκε μὲν αὐτὸ ἀνωτέρω, λέγων, Ἐκούσουσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ».

Εἰ δὲ ἐνιαῦθα ἀπεισιώπησε, μὴ θαυμάσης. Τὸ γὰρ
 25 ἔργον εἰπών, ὁ Θεοῦ ἴδιον ἦν, δίδωσι τοῖς ἀκροωμένοις ἐξ αὐτοῦ συλλογίσασθαι λοιπὸν ὅτι καὶ Θεὸς ἦν καὶ Θεοῦ Παῖς. Παρ' αὐτοῦ μὲν γὰρ λεγόμενον συνεχῶς προσέσθη ἂν τίτιε ἐκείνοις, ἀπὸ δὲ τοῦ συλλογισμοῦ τῶν θαυμάτων δεικνύμενον

ἄλλο θαῦμα, ἀφοῦ παραδεχθῆ τοῦτο θὰ τρέξῃ χωρὶς ἀμφιβολίαν, διὰ νὰ προσοικειωθῆ τὸν δικαστὴν του. «Διότι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἀπορῆτε διὰ τοῦτο». Ὁ Παῦλος ὅμως ἀπὸ τὰ Σαμόσατα δὲν τὸ εἶπεν ἔτοι. Ἐπὶ πῶς; «Ἐδωκεν εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν νὰ κρίνῃ, διότι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Ἄλλ’ αὐτὸ πὺ ἐλέχθη, δὲν ἔχει καμμίαν συνέπειαν. Διότι δὲν ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν τῆς κρίσεως, ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος (διότι, τί θὰ ἠμπόδιζε τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι κριταί;) ἀλλ’ εἶναι κριτής, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς ἐκείνης τῆς ἀνεκφράστου οὐσίας.

Πρέπει λοιπὸν ν’ ἀναγνωσθῆ ὡς ἐξῆς· «Διότι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἀπορῆτε διὰ τοῦτο». Ἐπειδὴ ἐφαίνετο εἰς τοὺς ἀκροατάς, ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια ἦσαν ἀμφισβητήσιμα καὶ δὲν ἐπίστευον ὅτι εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ὅτι τὰ λεγόμενά του ἦσαν μεγαλύτερα ἀπὸ ὅσα ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ μᾶλλον περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἠμπορεῖ ἓνας ἄγγελος καὶ λόγια μόνον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ λύσῃ αὐτὴν τὴν ἀντίθεσιν, ἐπρόσθεσε· «Μὴ ἀπορῆτε, διότι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἔρχεται ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι ὅσοι θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ μνημεῖα, θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν του καὶ θὰ ἐξέλθουν, ἐκεῖνοι μὲν πὺ ἔκαμαν τὸ καλὸ θὰ ἀναστηθοῦν διὰ ζωὴν, ἐκεῖνοι δὲ πὺ ἔκαμαν τὸ κακὸν θὰ ἀναστηθοῦν διὰ κρίσιν». Καὶ διατί δὲν εἶπε· Μὴ ἀπορῆτε, διότι εἶναι Υἱὸς ἀνθρώπου. Διότι εἶναι καὶ Υἱὸς Θεοῦ. Ἄλλὰ ὑπενθύμισε τὴν ἀνάστασιν; Αὐτὸ ἤδη τὸ εἶχεν ἐκθέσει προηγουμένως, ὅταν εἶπε· «Θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ».

Μὴ ἀπορήσης, ἐπειδὴ ἐδῶ τὸ ἀπεσιώπησε. Διότι, ἀφοῦ ἀνέπτυξε τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἴδιον τοῦ Θεοῦ, ἀφήνει εἰς τοὺς ἀκροατάς νὰ συλλογισθοῦν ἐξ αὐτοῦ τὰ ὑπόλοιπα, ὅτι δηλαδὴ ἦτο Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν τοῦτο ἐπανελαμβάνετο συνεχῶς παρ’ αὐτοῦ, θὰ προεκάλει εἰς ἐκείνους ἀμφισβήτησιν, ἐνῶ μὲ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν θαυμάτων, ἔκαμνε τὴν διδασκαλίαν ὀλιγώτερον

ἀνεπαχθεσιέραν τὴν διδασκαλίαν ἐποίει. Καὶ γὰρ οἱ τοὺς
 συλλογισμοὺς πλέκοντες, ὅταν τὰ μέρη θέντες, γενναίως
 ἀποδείξωσι τὸ ζητούμενον, οὐκ ἐπάγουσιν αὐτοὶ τὸ συμπέ-
 ρασμα πολλάκις, ἀλλ' εὐγνωμονέστερον κατασκευάζοντες τὸν
 5 ἀκροατὴν καὶ τὴν νίκην λαμπροτέραν ποιῶντες, αὐτὸν ἐκεί-
 νον παρασκευάζουσι τὸν ἀντιλέγοντα τὴν ἀπόφασιν ἐξενεγ-
 κεῖν, ὥστε μᾶλλον αὐτοῖς ψηφίσασθαι τοὺς παρόντας τῶν
 ἀντιδίκων τὴν ὑπὲρ αὐτῶν φερόντων ψηφον. Τῆς μὲν οὖν
 κατὰ τὸν Λάζαρον μνημονεύσας ἀνασιτάσεως, τὴν κρίσιν ἐ-
 10 σίγησεν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἀνέσιη Λάζαρος· τὴν δὲ καθόλου
 εἰπὼν καὶ τοῦτο προσέθηκεν, ὅτι «Οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες
 ἐκπορεύονται εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· Οἱ δὲ τὰ φαῦλα πρά-
 ξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως».

Οὕτω καὶ Ἰωάννης ἐπήγειο τὸν ἀκροατὴν, κρίσεως
 15 μνησθεῖς, καὶ ὅτι, «Ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, οὐκ ὄρε-
 ται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν». Οὕ-
 τω καὶ αὐτὸς τὸν Νικόδημον· «Ὁ γὰρ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν»,
 ἔλεγε πρὸς αὐτόν, «οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέ-
 κριται». Οὕτω καὶ ἐνταῦθα καὶ δικαστηρίου καὶ κολάσεως
 20 μέμνηται τῆς ἐπὶ ταῖς πονηραῖς πράξεσιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶ-
 πεν ἀνωτέρω, ὅτι «Ὁ ἀκούων μου τὸν λόγον καὶ πιστεύων
 τῷ πέμψαντί με, οὐ κρίνεται»· ἵνα μὴ νομίση τις ὅτι τοῦτο
 ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν μόνον, καὶ τὰ ἐκ τοῦ θείου προσέθηκεν,
 εἰπὼν, ὅτι «Οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς·
 25 οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως».

Ἐπεὶ οὖν ἔφησεν αὐτῷ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν δώσειν
 λόγον καὶ πάντας ἀπὸ τῆς φωνῆς ἀνασιτήσεσθαι τῆς αὐτοῦ,
 πράγμα καινὸν καὶ παράδοξον καὶ ἔτι καὶ νῦν ἀπιστούμενον
 παρὰ πολλοῖς καὶ τῶν δοκούντων πεπιστευκένας, μήτε γε τό-
 30 τε παρὰ Ἰουδαίοις ἄκουσον πῶς αὐτὸ κατασκευάζει, πάλιν
 τῇ ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνων τῶν ἀκροσωμένων· «Οὐ δύναμαι

μισιτήν. Διότι ἐκεῖνοι πού πλέκουν τοὺς συλλογισμοὺς, ὅταν θέτουντες τὰς προτάσεις ἀποδείξουν σαφῶς τὸ ζητούμενον, δὲν ἐξάγουν πολλὰς φορές οἱ ἴδιοι τὸ συμπέρασμα, ἀλλ' ἀφοῦ καταστήσουν τὸν ἀκροατὴν εὐνοϊκώτερον καὶ κάμουν λαμπροτέραν τὴν ἐπιτυχίαν, ἀναγκάζουν τὸν ἴδιον τὸν ἀντιλέγοντα νὰ βγάλη τὴν ἀπόφασιν, εἰς τρόπον ὥστε ὅσοι εἶναι παρόντες μᾶλλον ν' ἀποφασίσουν ὑπὲρ ἑνὸς ἐκ τῶν ἀντιδίκων. Ἀφοῦ λοιπὸν ὑπενθύμισε τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, ἀπεσιώπησε τὴν κρίσιν. Ἀφοῦ ὅμως ὠμίλησε περὶ τῆς παγκοσμίου ἀναστάσεως, προσέθεσε καὶ τὸ ἐξῆς· «Ἐκεῖνοι πού ἔκαμαν τὸ καλὸ θ' ἀναστηθοῦν διὰ ζωὴν, ἐκεῖνοι ὅμως πού ἔκαμαν τὸ κακὸ, θ' ἀναστηθοῦν διὰ κρίσιν».

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὁ Ἰωάννης διηγείρε τὸν ἀκροατὴν, ἐνθυμηθεὶς τὴν κρίσιν καὶ εἰπὼν· «Ἐκεῖνος πού δὲν πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν δὲν θὰ ἰδῆ ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπάνω του». Τὸ ἴδιο εἶπε καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὸν Νικόδημον· «Διότι ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν δὲν κρίνεται, ἐκεῖνος ὅμως πού δὲν πιστεύει, ἔχει ἤδη κριθῆ». Ἔτσι καὶ ἐδῶ ὑπενθυμίζει δικαστήριον καὶ κόλασιν διὰ τὰς κακὰς πράξεις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε προηγουμένως ὅτι, «Ἐκεῖνος πού ἀκούει τὸν λόγον μου καὶ πιστεύει εἰς αὐτὸν πού μὲ ἔστειλε, δὲν κρίνεται», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι αὐτὸ μόνον ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν προσέθεσε καὶ τὰ προερχόμενα ἐκ τοῦ βίου λέγων· «Ἐκεῖνοι πού ἔκαμαν τὸ καλὸ θ' ἀναστηθοῦν διὰ ζωὴν, ἐκεῖνοι δὲ πού ἔκαμαν τὸ κακὸ, θ' ἀναστηθοῦν διὰ κρίσιν».

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη θὰ δώσῃ λόγον εἰς αὐτὸν καὶ ὅτι ὅλοι θ' ἀναστηθοῦν, ὅταν ἀκούσουν τὴν φωνὴν του, πρᾶγμα πού ἦτο νέον καὶ παράξενον καὶ πού ἀκόμη καὶ σήμερα ἀπίστευτον ἀπὸ πολλοὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους πού φαίνονται ὅτι πιστεύουν, καθὼς καὶ τότε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἄκουσε κατὰ ποῖον τρόπον τὸ ἐτοιμάζει, προσαρμόζων αὐτὸ πάλιν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν· «Ἐγὼ δὲν ἤ-

ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με». Καίτοι οὐ μικρὸν τέως ἀνασιάσεως ἦν δεδωκὼς ἀπόδειξιν, τὸν παραλύτιον 5 σφίγξας. Διόπερ οὐδὲ πρότερον περὶ ἀνασιάσεως διελέχθη, ἕως ἐκεῖνο ἐποίησεν, ὃ τῆς ἀνασιάσεως οὐ σφόδρα ἀποδέον ἦν. Καὶ τὴν κρίσιν δὲ ἠνίξαιτο τότε, μετὰ τὴν τοῦ σώματος σφίγξιν εἰπὼν, «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται»· ἀλλ' ὅμως καὶ τὴν Λαζάρου προ- 10 αναφωνεῖ καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης.

Καὶ ἐπειδὴ δύο ταύτας ἀνασιάσεις προεῖπε, τὴν τε τοῦ Λαζάρου τὴν αὐτίκα μάλα ἐκθησομένην καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης τοῖς μακροῖς ὕστερον ἔσομένην χρόνοις, ταύτην μὲν ἀπὸ τοῦ παραλύτου πισιοῦται καὶ τῆς ἐγγύτητος τοῦ και- 15 ροῦ, λέγων, «Ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν»· ἐκείνην δέ, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Λάζαρον ἀνασιάσεως, διὰ τῶν ἤδη γινομένων τὰ μηδέπω γενόμενα ὑπ' ὄψιν ἄγων. Καὶ τοῦτο πανταχοῦ ποιοῦντα αὐτὸν ἔστιν ἰδεῖν, δύο τιθέντα προορρήσεις ἢ καὶ τραῖς, καὶ τὰ ἐσόμενα ἀπὸ τῶν γινομένων ἀεὶ πι- 20 σιούμενον.

4. Ἄλλ' ὅμως τοσαῦτα καὶ εἰπὼν καὶ ποιήσας, ἐπειδὴ τέως ἀσθενέστεροι ἦσαν, οὐκ ἀρκεῖται τούτοις, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἐπάγει ρημάτων αὐτῶν κατασιέλλει τὴν φιλονεικίαν, λέγων· «Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς 25 ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με». Ἐπειδὴ γὰρ ξένα τινὰ καὶ παρηλλαγμένα παρὰ τοὺς προφήτας ἐδόκει λέγειν (ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς

μπορῶ νὰ κάμω τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου. Καθὼς ἀκούω κρίνω καὶ ἡ ἰδική μου κρίσις εἶναι δικαία, διότι δὲν ἐπιδιώκω τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός, πὺ μὲ ἔστειλε. Καὶ ὅμως δὲν εἶχε δώσει ἤδη μικρὰν ἀποδειξιν τῆς ἀναστάσεως, ἀφοῦ ἔθεράπευσε τὸν παράλυτον. Δι' αὐτὸ μάλιστα δὲν εἶχεν ὁμιλήσει προηγουμένως περὶ ἀναστάσεως, παρὰ μόνον ἀφοῦ ἔκαμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπολείπεται πολὺ τῆς ἀναστάσεως. Καὶ τὴν κρίσιν ὑπηνίχθη τότε, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ σώματος τοῦ παραλύτου, ὅταν τοῦ εἶπεν· «Ἰδές, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἀμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ τίποτε χειρότερον». Ἄλλ' ὅμως προαναγγέλλει καὶ τοῦ Λαζάρου τὴν ἀνάστασιν καὶ τῆς οἰκουμένης.

Καὶ ἐπειδὴ προεἶπε δύο ἀναστάσεις, δηλαδὴ καὶ ἐκείνην τοῦ Λαζάρου, ἡ ὁποία ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐγίνετο, καὶ τῆς οἰκουμένης, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ μετὰ πάροδον μακροῦ χρόνου, τὴν μὲν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου ἀποδεικνύει ἀπὸ τὸν παράλυτον καὶ ἀπὸ τὴν προσέγγισιν τοῦ καιροῦ λέγων, «Ἔρχεται ὥρα καὶ ἤδη ἤλθε», τὴν δὲ ἀνάστασιν τῆς οἰκουμένης ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, φέρων ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἐκεῖνα πὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν δι' ἐκείνων πὺ εἶχαν ἤδη γίνει. Καὶ ἡμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει παντοῦ, θέτει δηλαδὴ δύο ἢ τρεῖς προαναγγελίας καὶ κάμνει πιστευτὰ τὰ μέλλοντα ἀπὸ τὰ ἤδη γενόμενα.

4. Ἐνῶ ὅμως ὁ Χριστὸς εἶχεν εἶπει καὶ εἶχε κάμει τόσα πολλά, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν μέχρι τινὸς ἀσθενέστεροι κατὰ τὸ πνεῦμα, δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ λόγια πὺ προσθέτει, καταστέλλει τὴν φιλονικίαν των λέγων· «Ἐγὼ δὲν ἡμπορῶ νὰ κάμω τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου. Καθὼς ἀκούω, κρίνω καὶ ἡ ἰδική μου κρίσις εἶναι δικαία, διότι δὲν ἐπιδιώκω τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου πὺ μὲ ἔστειλεν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφαίνετο ὅτι λέγει παράξενα πράγματα καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πὺ εἶχαν εἶπει οἱ Προφῆται (διότι ἐκεῖνοι ἔλεγαν, ὅτι

ἔστιν ὁ κρίνων τὴν γῆν ἅπασαν, τουτέστι, τὸ ἀνθρώπινον γένος· καὶ τοῦτο ὁ Δαυὶδ παριαχοῦ ἀνακηρύτιον ἔλεγε, «Κρίνει λαοὺς ἐν εὐθύτητι»· καί, «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος»· καὶ οἱ προφηταὶ δὲ πάντες 5 καὶ ὁ Μωϋσῆς· ὁ δὲ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ὁ Πατὴρ οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ», ἱκανὸν δὲ τοῦτο ἦν θορυβῆσαι τὸν ἀκούοντα τότε Ἰουδαῖον καὶ παρασκευάσαι πάλιν ἀντίθεον αὐτὸν ὑποπιεύειν), σφόδρα ἐνταῦθα συγκαταβαίνει τῷ λόγῳ καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἀπῆται αὐτῶν ἡ ἀ- 10 σθένεια, ὥστε τὴν ὀλεθρίαν ταύτην ὑποψίαν πρόρριζον ἀνελεῖν, καὶ φησιν· «Ἐγὼ οὐ δύναμαι ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιεῖν οὐδένα»· τουτέστιν, οὐδὲν ξένον, οὐδὲ παρηλλαγμένον, οὐδὲ ὃ μὴ θούλειται ὁ Πατήρ, παρ' ἐμοῦ γινόμενον ὄψεσθε, ἢ λεγόμενον ἀκούσεσθε.

15 Καὶ πρότερον εἰπὼν, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν, καὶ δείξας ὅτι ἀνθρωπὸν αὐτὸν τέως ὑπόπιετον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα προστίθησιν. Ὡσπερ οὖν ἀνωτέρω εἰπὼν, «Ὁ ἀκηκόαμεν, λαλοῦμεν, καὶ ὃ ἐώρακαμεν, μαρτυροῦμεν»· καὶ ὁ Ἰωάννης, «Ὁ ἐώρακε, μαρτυρεῖ, καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ 20 οὐδεὶς λαμβάνει»· περὶ ἀκριβοῦς δὲ ἀμφότερα εἴρηται γνώσεως, οὐχ ἀπλῶς περὶ ἀκοῆς καὶ ὄψεως· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀκοὴν εἰπὼν, οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνει, ἢ ὅτι ἀδύνατον ἄλλο τι θελῆσαι αὐτόν, ἢ ὅπερ ὁ Πατήρ.

Ἄλλ' οὐκ εἶπεν οὕτω σαφῶς (οὐ γὰρ ἂν ἐδέξαντο ἐξ 25 εὐθείας τέως οὕτως ἀκούοντες)· ἀλλὰ πῶς; Συγκαταβατικῶς καὶ ἀνθρωπίνως σφόδρα· «Καθὼς ἀκούω», κρίνω. Πάλιν οὐ διδασκαλίαν λέγων ἐνταῦθα (οὐ γὰρ εἶπε, Καθὼς διδάσκομαι, ἀλλά, «Καθὼς ἀκούω»), ἀλλ' οὐδὲ ὡς δεόμενος ἀκροάσεως ταῦτά φησιν (οὐ γὰρ μόνον τοῦ δι- 30 δάσκεσθαι ἀνευδεῆς ἦν, ἀλλὰ καὶ τοῦ δεῖσθαι ἀκούειν),

9. Ψαλμ. 95, 10.

10. Ψαλμ. 7, 12.

ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κρίνει ὅλην τὴν γῆν, δηλαδὴ τὸ ἀνθρώπινον γένος, πράγμα ποὺ ὁ Δαυΐδ προέλεγε παντοῦ· «Θὰ κρίνη λαοὺς μὲ ἰσότητα»⁹, καὶ «ὁ Θεὸς εἶναι δικαστῆς δίκαιος, δυνατὸς καὶ ὑπομονητικός»¹⁰, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανένα, ἀλλ' ἔχει δώσει εἰς τὸν Υἱὸν τὴν κρίσιν», ἦτο δὲ τοῦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ ἀναστατώσῃ τοὺς Ἰουδαίους καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ὑποπτον ὡς ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ), δι' αὐτὸ ἐδῶ φροντίζει πολὺ διὰ τὰ λόγια του καὶ μάλιστα τόσο ὅσον ἀπῆται ἡ πνευματικῆ των ἀδυναμία ὥστε νὰ ξερριζώσῃ αὐτὴν τὴν καταστρεπτικὴν των ὑποψίαν καὶ λέγει· «Ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου», δηλαδὴ κανὲν παράξενον ἢ διαφορετικόν, οὔτε κάτι ποὺ δὲν θέλει ὁ Πατὴρ θὰ μὲ ἰδῆτε νὰ κάμνω ἢ θ' ἀκούσετε νὰ λέγω.

Ἄλλ' ἐπειδὴ προηγουμένως εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶχεν ἀποδείξει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἐθεώρουν ἤδη ὡς ἀπλοῦν ἄνθρωπον, δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσεν ἐδῶ, ἐκεῖνο ποὺ εἶπε προηγουμένως· «Δι' ἐκεῖνο ποὺ ἔχομεν ἀκούσει ὁμλοῦμεν καὶ μαρτυροῦμεν δι' ἐκεῖνο ποὺ ἔχομεν ἰδεῖ». Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης εἶχεν εἰπεῖ· «Δι' ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ἰδεῖ μαρτυρεῖ, ἀλλὰ τὴν μαρτυρίαν του κανεὶς δὲν δέχεται». Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ περὶ βεβαίας γνώσεως καὶ ὄχι ἀπλῶς περὶ ἀκοῆς καὶ ὀράσεως. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὅταν ὁμλῆ περὶ ἀκοῆς, θέλει νὰ ἐξηγήσῃ, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ θέλῃ κάτι ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ θέλει καὶ ὁ Πατὴρ.

Δὲν τὸ εἶπεν ὅμως τόσο καθαρὰ (διότι δὲν θὰ ἠμποροῦσαν ν' ἀνεχθοῦν καθόλου τοῦτο, ἐὰν τὸ ἔλεγεν ἀνοικτά). Ἀλλὰ μὲ ποῖον τρόπον; Πάρα πολὺ συγκαταβατικὰ καὶ ἀνθρώπινα· «Καθὼς ἀκούω, κρίνω». Χωρὶς νὰ κάμνῃ πάλιν διδασκαλίαν ἐδῶ (διότι δὲν εἶπε, Καθὼς διδάσκομαι, ἀλλὰ «Καθὼς ἀκούω»), ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην διδασκαλίας εἶπε ταῦτα (διότι ὄχι μόνον δὲν εἶχεν ἀνάγκην διδασκάλου, ἀλλ' οὔτε ἀκροάσεως), ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε ν'

τὴν δὲ ὁμόνοιαν δηλῶν καὶ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς ψῆφου.
 Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· Οὕτω κρίνω, ὡς ἂν εἰ αὐτὸς ὁ
 Πατὴρ ἦν ὁ κρίνων. Εἶτα ἐπάγει, «Καὶ οἶδα ὅτι ἡ κρίσις
 ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ
 5 τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με».

Τί λέγεις; ἔχεις γὰρ θέλημα ἕτερον παρὰ τὸν Πατέ-
 ρα; Καὶ μὴν ἀλλαχοῦ εἶπας, «Καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἑσμεν»·
 καὶ πάλιν, ἐπὶ θελήματος λέγων καὶ ὁμοιότηας· «Δὸς αὐτοῖς,
 ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσω», τοιτέστιν, ἐν τῇ περὶ ἡμῶν
 10 πίσει. Ὅρας ὅτι τὰ μάλιστα δοκοῦντα εἶναι ταπεινά, ταῦτα
 ἐστὶν ὅπερ ἔχει ἐγκεκρυμμένον τὸ ὑψηλὸν νόημα; Ὁ γὰρ
 αἰνίττειται, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι οὐκ ἄλλο μὲν τοῦ Πατρὸς
 τὸ θέλημα, ἄλλο δὲ τὸ αὐτοῦ· ἀλλ' ὥσπερ μιᾶς διανοίας ἐν
 θέλημα, οὕτως ἐμοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ
 15 τοσαύτην εἶπε συνάφειαν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τού-
 τω κέχρηται τὸ ὑποδείγματι ὁ Παῦλος, λέγων· «Τίς γὰρ
 οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ
 ἀνθρώπου, τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν,
 εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ».

20 Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι Οὐκ ἔστι μοι θέ-
 λημα ἕτερον καὶ ἴδιον παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' εἴ τι ἐκεῖνος
 βούλεται τοῦτο καὶ ἐγώ· καὶ εἴ τι ἐγώ, τοῦτο καὶ ἐκεῖνος.
 Ὡσπερ οὖν τῷ Πατρὶ οὐδεὶς ἂν ἐγκαλέσειε κρίνοντι, οὕτως
 οὐδὲ ἐμοί· ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς γνώμης ἐκατέρω ἡ ψῆφος
 25 φέρεται. Εἰ δὲ ἀνθρωπινώτερον ταῦτα διαλέγεται, μὴ θαυ-
 μάσης. Ἀνθρώπον γὰρ αὐτὸν ἔτι ἐνόμιζον εἶναι ψιλόν.
 Διὸ χρὴ μάλιστα ἐν τοῖς τοιούτοις μὴ τὰ λεγόμενα ἐξετάζειν
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀκροωμένων προσσιθῆναι,

ἀποδείξῃ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἰσότητα τῆς κρίσεως μὲ τὸν Πατέρα. Τὸ νόημα τῶν λόγων του εἶναι τὸ ἐξῆς: Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κρίνω, σὰν νὰ κρίνῃ ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ. Ἔπειτα προσθέτει «Καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ ἰδική μου κρίσις εἶναι δικαία, διότι δὲν ἐπιζητῶ τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου πού μὲ ἔστειλεν».

Τί λέγεις; Μήπως ἔχεις διαφορετικὸν θέλημα ἀπὸ τὸν Πατέρα; Καὶ εἰς ἄλλο μέρος εἶχες εἰπεῖ, «Καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ εἴμεθα ἓνα», ὅταν ὁ λόγος ἦτο πάλιν περὶ θαλήματος καὶ ὁμονοίας. «Δῶσε εἰς αὐτούς, ὥστε αὐτοὶ μὲ ἡμᾶς νὰ εἶναι ἓνα», δηλαδή εἰς τὴν πίστιν πρὸς ἡμᾶς. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι αὐτὰ πού φαίνονται, ὅτι εἶναι ἀπλοϊκά, αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι πού κρύπτουν τὸ ὑψηλὸν νόημα; Ἐκεῖνο δηλαδή πού ὑπαινίσσεται, εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ ἄλλο τὸ ἰδικόν του, ἀλλὰ ἓνα καὶ τὸ ἰδικόν μου θέλημα καὶ τοῦ Πατρὸς, σὰν νὰ εἶναι θέλημα μιᾶς σκέψεως. Καὶ μὴ ἀπορήσης, ἐπειδὴ ἔδειξε τόσον στενὴν σχέσιν. Διότι καὶ ὁ Παῦλος χρησιμοποιοεῖ τὸ ἴδιο παράδειγμα περὶ τοῦ Πνεύματος λέγων· «Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ξέρεи τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, παρὰ μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι μέσα του; Ἔτσι καὶ τί εἶναι ὁ Θεὸς κανεὶς δὲν ξέρει παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

Ἐπομένως ὁ Χριστὸς δὲν λέγει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον τοῦτο, ὅτι δηλαδή· Δὲν ἔχω ἄλλο θέλημα καὶ διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὅ,τι θέλει ἐκεῖνος, τὸ ἴδιο θέλω καὶ ἐγὼ καὶ ὅ,τι θέλω ἐγὼ, τὸ ἴδιο θέλει καὶ ἐκεῖνος. Καὶ ὅπως δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ ἐγκαλέσῃ τὸν Πατέρα διὰ νὰ τὸν κρίνῃ, ἔτσι δὲν θὰ ἠμπορέσῃ καὶ ἐμέ. Διότι ἡ κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο ἀποφάσεις κρίνεται ἀπὸ τὴν ἰδίαν γνώμην. Μὴ ἀπορήσης, ἐπειδὴ διαπραγματεύεται ταῦτα κατὰ τρόπον ἀνθρωπινώτερον. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι ἀπλοῦς ἄνθρωπος. Δι' αὐτὸ μάλιστα πρέπει εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς νὰ μὴ ἐξετάζωμεν μόνον τὰ λόγια ἀλλὰ νὰ προσθέτωμεν καὶ τὴν γνώμην τῶν ἀκροατῶν καὶ

καὶ οὕτω τῶν λεγομένων ἀκούειν, ὡς πρὸς ἐκείνην εἰρημέ-
νων ὑπόνοιαν· ἐπεὶ πολλὰ ἔψεται τὰ ἄτοπα.

Σκόπει γάρ· Εἶπεν, «Οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν».
Οὐκοῦν ἕτερόν ἐστι τὸ αὐτοῦ θέλημα, καὶ σφόδρα ἀποδέον·
5 καὶ οὐδὲ ἀπλῶς ἀποδέον, ἀλλ' οὐδὲ ὠφέλιμον οὕτως. Ἐπεὶ
εἰ σωτηριῶδες ἦν καὶ συμβαῖνον τῷ τοῦ Πατρὸς, τίος
ἔνεκεν αὐτὸ οὐ ζητεῖς; Ἄνθρωποι μὲν γὰρ εἰκότως ἂν τοῦ-
το λέγοιεν, ὡς πολλὰ θελήματα ἔχοντες παρὰ τὰ τῷ Θεῷ
δοκοῦντα· σὺ δὲ τίος ἔνεκεν τοῦτο φῆς, κατὰ πάντα ἔοικῶς
10 τῷ Πατρί; Τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἀνδρὸς ἠκριβωμένου καὶ ἐσιαν-
ρωμένου εἴποι τις ἂν εἶναι τὸ ρῆμα.

Εἰ γὰρ ὁ Παῦλος οὕτως ἑαυτὸν ἐκέρασε τῷ θελήματι
τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰπεῖν, «Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ
Χριστός», πῶς ὁ πάντων Δεσπότης εἶπεν ἂν, ὅτι «Οὐ ζητῶ
15 τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με», ὡς
ἑτέρου ὄντος ἐκείνου; Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησιν; Ὡς ἐπ' ἀνθρώ-
που προσάγει τὸν λόγον καὶ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀκρω-
μένων φθέγγεται. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν ἀπέδειξε
τὰ λεγόμενα, τὰ μὲν θεοπρεπῶς, τὰ δὲ ἀνθρωπίνως διαλε-
20 χθεῖς, πάλιν ὡς ἄνθρωπος κατασκευάζει τὰ αὐτὰ καὶ λέγει,
ὅτι «Ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν». Καὶ πόθεν δῆλον; «Ὅτι
οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός
με». Ὡσπερ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων ὁ φιλαντίας ἀπηλλαγμένος,
οὐκ ἂν ἔχοι δικαίως ἐγκαλεῖσθαι ὡς παρὰ τὸ δέον δικά-
25 σας, οὕτως οὐδὲ ἐμοὶ νῦν δυνήσεσθε ἐπιτιμᾶν. Ὁ μὲν γὰρ
θέλων τὰ ἑαυτοῦ σιῆσαι, ἴσως ὑποπιενθείη ἂν παρὰ πολλῶν
ταύτη παραφθείρειν τὸ δίκαιον· ὁ δὲ μὴ τὰ ἑαυτοῦ σκοπῶν,
τίνα ἂν ἔχοι πρόφασιν τοῦ μὴ τὰ δίκαια ψηφίσασθαι;

νὰ δεχώμεθα ἔτσι τὴν ἀπάντησιν σὰν νὰ ἔχη δοθῆ σύμφω-
να μὲ αὐτὴν τὴν γνώμην. Διότι ἄλλως θ' ἀκολουθήσουν
πολλὰ ἄτοπα.

Σκέψου λοιπόν. Ὁ Χριστὸς εἶπε· «Δὲν ζητῶ τὸ ἰδικόν
μου θέλημα». Ἐπομένως ἄλλο εἶναι τὸ ἰδικόν του θέλημα
καὶ μάλιστα πολὺ κατώτερον. Καὶ ὄχι μόνον κατώτερον,
ἀλλ' οὔτε τόσο ὠφέλιμον. Ἐπειδὴ, ἂν ἦτο σωτήριο καὶ
συνεφώνει μὲ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, διὰ ποῖον λόγον δὲν
τὸ ζητεῖς; Δηλαδὴ οἱ μὲν ἄνθρωποι δικαίως ἠμποροῦν νὰ
ἰσχυρισθοῦν τοῦτο, διότι ἔχουν πολλὰ θελήματα, πού δὲν
εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν. Σὺ δὲ πού εἶσαι καθ' ὅλα ὅ-
μοιος μὲ τὸν Πατέρα, διὰ ποῖον λόγον ἰσχυρίζεσαι τοῦτο;
Διότι θὰ ἠμποροῦσε νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς, ὅτι αὐτὸς ὁ
λόγος δὲν ἀρμόζει εἰς ἓναν ἀνεπλήληπτον ἄνθρωπον καὶ ὁ
ὁποῖος μάλιστα ἐσταυρώθη.

Διότι, ἂν ὁ Παῦλος συνέδεσε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸ
θέλημα τοῦ Θεοῦ τόσο στενά, ὥστε νὰ τονίσῃ, «Δὲν ζῶ δὲ
πλέον ἐγώ, ἀλλὰ ζῆ μέσα μου ὁ Χριστός»¹¹, πῶς θὰ ἔλεγεν
ὁ Κύριος ὄλων, «Δὲν ζητῶ τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ
θέλημα ἐκείνου πού μὲ ἔστειλε», σὰν ἐκεῖνος νὰ ἦτο ἄλ-
λος; Τί σημαίνει λοιπόν αὐτὸ πού λέγει; Ὅμιλεῖ σὰν ἄν-
θρωπος καὶ ἐκφράζεται σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν
ἀκροατῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἀπεδείχθη,
ὅτι ἄλλα μὲν τὰ εἶπεν ὡς Θεός, ἄλλα δὲ ὡς ἄνθρωπος, πάλιν
ὡς ἄνθρωπος τὰ προβάλλει καὶ λέγει· «Ἡ ἰδική μου
κρίσις εἶναι δικαία». Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; «Διότι
ὅπως ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὸ
πάθος τῆς φιλαυτίας δὲν ἠμπορεῖ δικαίως νὰ κατηγορηθῆ,
ὅτι δικάζει ἀδίκως, ἔτσι δὲν θὰ ἠμπορέσετε τώρα νὰ μὲ κα-
τηγορήσετε. Διότι ἐκεῖνος πού θέλει νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰ
προσωπικά του, ἠμπορεῖ ἴσως νὰ δώσῃ εἰς πολλοὺς τὴν ὑ-
ποψίαν ὅτι ἔτσι φθείρει τὴν δικαιοσύνην. Ἄλλ' ἐκεῖνος πού
δὲν ἀποβλέπει εἰς τὰ προσωπικά του ποῖαν αἰτίαν ἔχει διὰ
νὰ μὴ ἀποφασίσῃ δίκαια;

Τοῦτον τοίνυν τὸν λογισμὸν καὶ ἐπ' ἐμοῦ ἐξειτάζειτε. Εἰ μὲν γὰρ ἔλεγον μὴ ἀπεισάλθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς μηδὲ εἰς ἐκεῖνον τὴν δόξαν τῶν γινομένων ἀνέφερον, ἴσως ἂν τις ὑμῶν ὑπενόησεν, ὅτι βουλόμενος ἐμαυτὸν ποιῆσαι λαμπρόν, 5 οὐ λέγω τὰ ὄντα· εἰ δὲ ἐτέρω λογίζομαι καὶ ἀνατίθηναι τὰ γινόμενα, τίνας ἔνεκεν, ἢ πόθεν ἂν ἔχοιτε ὑποπιεῦειν τὰ λεγόμενα; Ὁρᾶς οἱ τὸν λόγον κατεβίβασε καὶ πόθεν τὴν κρίσιν τὴν ἑαυτοῦ δικαίαν εἶναι ἔφησεν, ὅθεν ἂν καὶ τῶν πολλῶν εἰς ἀπολογούμενος εἶπεν; ὁρᾶς, ὃ πολλάκις εἶπον, πῶς 10 διαλάμπει σαφῶς; Τί δὲ ἐστὶν ὃ εἶπον; Ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῆς ταπεινότητος τῶν λέξεων, αὕτη μάλιστα πείθει τοὺς νοῦν ἔχοντας, μὴ ἐκ προχείρου δεχόμενος τὰ λεγόμενα καταπίπτειν, ἀλλὰ παρασκευάζειν μᾶλλον ἐπὶ τὸ ὕψος τῶν νοημάτων ἐλθεῖν· αὕτη καὶ τοὺς χαμαὶ συρομένους τότε με- 15 τὰ πολλῆς κατὰ μικρὸν ἀνίστησι τῆς εὐκολίας.

5. Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, παρακαλῶ, μὴ παραιρέχωμεν ἀπλῶς τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας ἐξειτάζωμεν ἅπαντα, καὶ τὴν αἰτίαν τῶν λεγομένων πανταχοῦ σκοπῶμεν· μηδὲ νομίζωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς ἀπολογία 20 τὴν ἄγνοιαν καὶ τὴν ἀπλότητα. Οὐ γὰρ ἀκεραίους ἐκέλευσε μόνον εἶναι, ἀλλὰ καὶ φρονίμους. Ἀσκῶμεν τοίνυν μετὰ τῆς ἀπλότητος καὶ τὴν φρόνησιν καὶ ἐπὶ τῶν δογμάτων καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ θείου κατορθωμάτων· καὶ δικάζωμεν ἑαυτοῖς ἐνταῦθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν τότε καὶ τοιοῦτοι 25 γινώμεθα περὶ τοὺς δούλους, οἷον βουλόμεθα περὶ ἡμᾶς γενέσθαι τὸν Δεσπότην ἡμῶν. «Ἄφες γὰρ ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν».

Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι οὐ φέρει πρῶως πλητιομένη ἡ ψυ-

12. Ματθ. 10, 16.

13. Αὐτόθι 6, 12.

Ἐξετάσατε λοιπὸν αὐτὸν τὸν συλλογισμὸν ποῦ μὲ ἀφορᾷ. Διότι, ἐὰν μὲν σᾶς ἔλεγα ὅτι δὲν ἔχω ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, δὲν θὰ ἀπέδιδα εἰς ἐκεῖνον τὴν δόξαν τῶν ὄσων ἔχουν γίνεαι καὶ ἴσως κάποιος ἀπὸ σᾶς νὰ ὑποψιάζετο, ὅτι δὲν λέγω τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ θέλω νὰ δοξάσω τὸν ἑαυτὸν μου. Ἐὰν ὅμως σκέπτομαι καὶ ἀποδίδω αὐτὰ ποῦ ἔγιναν εἰς ἄλλον, διὰ ποῖαν αἰτίαν ἢ ἀπὸ ποῦ ἠμπορεῖτε νὰ ὑποπτεύεσθε τὰ λόγια μου; Βλέπεις πῶς κατεβίβασε τὸν λόγον καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἀπέδειξε ὅτι ἡ ἰδική του κρίσις εἶναι δικαία, ὅπως θὰ τὸ ἀπεδείκνυε καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος, ἐὰν ἀπελογεῖτο; Βλέπεις, πῶς λάμπει καθαρὰ, αὐτὸ ποῦ εἶπα πολλὰς φορές; Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ εἶπα; Ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ ἀπλούστευσις τῶν λέξεων, αὐτὴ πείθει πάρα πολὺ τοὺς νουνεχεῖς, ὥστε νὰ μὴ καταβάλλωνται, ὅταν δέχωνται λόγους ἐκ τοῦ προχείρου, ἀλλὰ νὰ ἐτοιμάζωνται ν' ἀνέλθουν μᾶλλον εἰς τὸ ὕψος τῶν σκέψεων. Αὐτὴ καὶ ἐκεῖνους ποῦ σύρονται εἰς τὴν γῆν, τοὺς ἀνυψώνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ ἐκεῖ μὲ μεγάλην εὐκολίαν.

5. Ἐχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, παρακαλῶ νὰ μὴ κοιτάζωμεν ἐπιπολαίως αὐτὰ ποῦ ἔχουν λεχθῆ, ἀλλὰ ὅλα γενικὰ νὰ τὰ ἐξετάζωμεν μὲ προσοχήν καὶ νὰ προσέχωμεν παντοῦ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν λέγονται. Οὔτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀφέλεια εἶναι ἀρκετὴ πρὸς δικαιολογίαν μας. Διότι ὁ Χριστὸς μᾶς συνέστησε νὰ εἴμεθα ὄχι μόνον φρόνιμοι ἀλλὰ καὶ ἄκακοι¹². Ἄς ἀσκοῦμεν λοιπὸν μαζὶ μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν φρόνησιν τόσον εἰς τὰ δόγματα ὅσον καὶ εἰς τὰς πράξεις τοῦ βίου. Καὶ ἄς δικάζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, διὰ νὰ μὴ δικασθῶμεν μὲ αὐτὸν τὸν κόσμον εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἄς συμπεριφερθῶμεν ἔτσι πρὸς τοὺς δούλους, ὅπως θὰ ἠθέλαμεν νὰ συμπεριφερθῆ πρὸς ἡμᾶς ὁ Κύριός μας. «Συγχώρησε ὅτι κακὸν ἔχομεν κάμει, ὅπως καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκεῖνους ποῦ μᾶς ἔχουν κάμει κακόν»¹³.

Γνωρίζω βέβαια, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ὑποφέρει ἥσυχά τὴν

χή· ἀλλ' ἐὰν ἐννοήσωμεν ὅτι οὐχὶ τῷ λελυπηκότι, ἀλλ' ἑαυ-
 τοῖς χαριζόμεθα, ταχέως ἀφήσωμεν τὸν ἴον τῆς ὀργῆς. Καὶ
 γὰρ ὁ τὰ ἑκατὸν δηνάρια μὴ συγχωρήσας τῷ πεπλημμελη-
 κότι οὐ τὸν ὁμόδουλον ἠδίκησεν, ἀλλ' ἑαυτὸν τοῖς μυρίοις
 5 ταλάντοις ὑπεύθυνον ἐποίησεν, ὧν πρότερον τὴν ἄφεσιν ἔ-
 λαθεν.

Ὅταν οὖν ἐτέροις μὴ ἀφῶμεν, ἑαυτοῖς οὐκ ἀφίεμεν.
 Μὴ τοίνυν τῷ Θεῷ λέγωμεν μόνον, Μὴ μνησθῆς τῶν ἁ-
 μαρτημάτων ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἕκαστοι λέγοντες,
 10 μὴ μνησθῶμεν τῶν ἁμαρτημάτων τῶν συνδούλων τῶν εἰς
 ἡμᾶς γεγενημένων. Καὶ γὰρ οὐ πρότερον δικάζεις τοῖς σοῖς,
 καὶ τότε ἔπεται ὁ Θεός· οὐ τὸν νόμον γράφεις τὸν περὶ ἀφέ-
 σεως καὶ τιμωρίας, καὶ τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἐκφέρεις
 ψῆφον. Οὐκοῦν καὶ τοῦ μνησθῆναι καὶ τοῦ μὴ μνησθῆναι
 15 τὸν Θεὸν οὐ κύριος εἶ.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀφεῖναι κελεύει, ἐὰν τις πρὸς
 τινα ἔχη μομφήν· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀφεῖναι ἀλλ' ὥστε μηδὲ
 λείψανα μένειν. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς οὐ μόνον οὐκ ἤνεγκεν
 εἰς μέσον ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' οὐδὲ ἡμᾶς αὐτοὺς πε-
 20 πλημμεληκότας ἀνέμνησεν, οὐδὲ εἶπε, Τὰ καὶ τὰ ἡμαρτες·
 ἀλλὰ καὶ ἀφῆκε καὶ ἐξήλειψε τὸ χειρόγραφον, μηδὲ λογι-
 σάμενος τὰ παράπτωματα, καθὼς καὶ τοῦτο Παῦλος ἐδήλωσε.
 Τοῦτο δὴ ποιῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἀπὸ τῆς διανοίας ἐξαλεί-
 φωμεν ἅπαντα. Καὶ μὲν ἀγαθὸν τι γεγενημένον ἢ παρὰ τοῦ
 25 λελυπηκότος, τοῦτο λογισώμεθα μόνον· ἂν δὲ λυπηρὸν καὶ
 ἐπαχθές, ἐκβάλωμεν οὕτω καὶ ἐξαλείψωμεν, ὥστε μηδὲ ἴ-
 χνος ἐναπομένειν. Εἰ δὲ μηδὲν ἀγαθὸν ἡμῖν γέγονε παρὰ
 τούτου, πάλιν ὁ μισθὸς μείζων συγχωροῦσιν ἡμῖν, καὶ πλεί-
 ων ἢ εὐδοκίμησις.

30. Ἄλλοι δι' ἀγρυπνίας καὶ χαμευνίας καὶ μυρίας ταλαι-

ἀδικίαν. Ἄλλ' ἐὰν σκεφθῶμεν, ὅτι κάμνομεν χάριν ὄχι εἰς ἐκεῖνον πού μᾶς ἔχει βλάψει, ἀλλ' εἰς τὸν ἑαυτόν μας, ταχέως θὰ ἀφήσωμεν τὸ δηλητήριον τῆς ὀργῆς. Διότι ἐκεῖνος πού δὲν ἐχάρισε τὰ ἑκατὸ δηνάρια εἰς τὸν ὀφειλέτην του, δὲν ἔκαμεν ἀδικίαν εἰς βάρος τοῦ ὁμοδούλου του, ἀλλὰ κατέστησε τὸν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον χιλίων ταλάντων, διὰ τὰ ὁποῖα προηγουμένως εἶχε λάβει τὴν συγχώρησιν.

Ὅταν λοιπὸν δὲν συγχωροῦμεν τοὺς ἄλλους, δὲν συγχωροῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Νὰ μὴ λέγωμεν ἐπομένως εἰς τὸν Θεόν. Μὴ ἐνθυμηθῆς τὰς ἁμαρτίας μας, ἀλλὰ καὶ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς νὰ λέγῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του, Μὴ ἐνθυμηθῆς τὰς ἁμαρτίας πού ἔχουν κάμει εἰς ἐσέ οἱ ὁμόδουλοί σου. Διότι πρῶτα σὺ δικάζεις τὰ ἰδικά σου καὶ ἔπειτα ἀκολουθεῖ ὁ Θεός. Διότι σὺ γράφεις τὸν νόμον περὶ συγχωρήσεως καὶ τιμωρίας καὶ σὺ ἀποφασίζεις περὶ αὐτῶν. Ἐπομένως ἀπὸ σένα ἐξαρτᾶται νὰ ἐνθυμηθῆ ἢ νὰ μὴ ἐνθυμηθῆ ὁ Κύριος.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνιστᾷ νὰ συγχωρῶμεν, ἂν κάποιος ἔχει κάποιο παράπονον ἐναντίον ἄλλου. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς ὄχι μόνον δὲν ἀπεκάλυψε τὰς ἁμαρτίας μας, ἀλλ' οὔτε μᾶς ὑπενθύμισεν ὅτι ἔχομεν ἁμαρτήσῃ οὔτε εἶπεν αὐτὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα ἔχεις κάμει, ἀλλὰ τὰ συνεχώρησε καὶ κατέστρεψε τὸ χειρόγραφον χωρὶς νὰ λογαριάσῃ τὰ παραπτώματά μας, καθὼς ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος¹⁴. Αὐτὸ λοιπὸν ἃς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἃς ἐξαλείψωμεν ἀπὸ τὸν νοῦν μας ὅλα¹⁵. Καὶ ὅ,τι καλὸν ἔχει γίνεαι εἰς ἡμᾶς ἀπὸ αὐτὸν πού μᾶς ἔβλαψεν, αὐτὸ μόνον ἃς σκεπτῶμεθα, ὅ,τι λυπηρὸν καὶ μισητόν, ἃς τὸ ἀποβάλλωμεν καὶ ἃς τὸ ἐξαφανίσωμεν, ὥστε νὰ μὴ ἀπομένῃ οὔτε ἴχνος. Ἄν ὅμως δὲν μᾶς ἔκῃ κάμει κανένα καλόν, πάλιν ἢ ἀμοιβή μας θὰ εἶναι μεγάλη καὶ περισσότερος ὁ ἔπαινος, ἂν τὸν συγχωρήσωμεν.

Ἄλλοι ἐξαλείφουν τὰ ἁμαρτήματά των μὲ τὴν ἀγρυπνίαν, μὲ τὸ νὰ κοιμῶνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ μὲ ἀπείρους

15. Αὐτόθι 2, 14.

πωρίας ἐξαλείφουσι τὰ ἁμαρτήματα· σοὶ διὰ τῆς εὐκολωι-
 ρας ὁδοῦ, τοῦ μὴ μνησικακεῖν λέγω, πάντα ἔξεσιν ἀφανίσαι
 τὰ πλημμεληθέντα. Τί τοίνυν κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, ὡς
 οἱ μαινόμενοι καὶ παραπαίοντες, καὶ τῆς μελλούσης σεαυτὸν
 5 ἐκβάλλεις ζωῆς, δέον πάντα πράττειν, ὥστε αὐτῆς ἐπιτυχεῖν;
 Εἰ γὰρ ἡ παροῦσα οὕτω ποθεινὴ, τί ἂν εἴποι τις περὶ ἐκεί-
 νης, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός; Ἐκεῖ δεῖ-
 σαι θάνατον οὐκ ἔσιν, οὐδὲ πέρας ἐκείνων ὑποπιεῦσαι τῶν
 ἀγαθῶν. Μακάριοι καὶ τρισμακάριοι καὶ πολλάκις τοῦτο,
 10 οἱ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἀπολαύοντες λήξεως· ὥσπερ οὖν
 ἄθλιοι καὶ τρισάθλιοι καὶ μυριάκις τοῦτο, οἱ τῆς μακαριό-
 τητος ἐκείνης ἐαντοῦς ἐκβάλλοντες.

Καὶ τί ποτέ ἐσσι, φησί, τὸ ποιοῦν ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς
 ζωῆς ἐκείνης; Ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ δικάζοντος, νεανίσκω
 15 τινὶ διαλεγομένου περὶ τούτων. Ἐπειδὴ γὰρ ἠρώτησεν ἐ-
 κείνος, «Τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;», εἰπὼν ὁ
 Χριστὸς αὐτῷ τὰς ἄλλας ἐντολάς, κατέληξεν εἰς τὴν τοῦ
 πλησίον ἀγάπην. Καὶ τάχα ἐρεῖ τις τῶν ἀκουόντων, κατὰ τὸν
 πλούσιον ἐκείνον, ὅτι Καὶ ἡμεῖς ταῦτα ἐφυλαξάμεθα· οὐδὲ
 20 γὰρ ἐκλέψαμεν, οὐκ ἐφρονεύσαμεν, οὐκ ἐμοιχεύσαμεν. Ἄλλ’
 οὐ δήπου καὶ τοῦτο εἰπεῖν δυνήσῃ, ὅτι ἠγάπησας τὸν πλη-
 σίον, ὡς ἀγαπῆσαι ἔδει. Ἡ γὰρ ἐδάσκανέ τις, ἢ ἐκακηγό-
 ρησεν, ἢ οὐκ ἤμυνεν ἀδικουμένῳ, ἢ οὐ μετέδωκε τῶν ὄν-
 των, οὐδ’ ἠγάπησε. Νῦν δὲ οὐ τοῦτο μόνον ἐπέταξεν ὁ Χρι-
 25 στός, ἀλλὰ καὶ ἕτερον. Ποῖον δὴ τοῦτο; «Πώλησόν σου τὰ
 ὑπάρχοντα», φησί, «καὶ δὸς πτωχοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει
 μοι», τὴν διὰ τῶν ἔργων μίμησιν λέγων ἀκολούθησιν.

Τί τοίνυν ἐντεῦθεν μαρθάνομεν; Πρῶτον μὲν, ὅτι τὸν

16. Ματθ. 19, 16.

17. Αὐτόθι 19, 21.

ταλαιπωρίας, ἐσὺ ὅμως ἠμπορεῖς διὰ τῆς εὐκολωτέρας ὁδοῦ, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ μὴ μνησικακῆς, νὰ ἐξαφανίσης ὅλα αὐτὰ τὰ παραπτώματα. Διατὶ λοιπὸν ὤθεῖς τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου, σὰν τρελλὸς καὶ ἀνόητος, καὶ διατί στερεῖς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἐνῶ πρέπει νὰ κάμνης τὸ πᾶν διὰ νὰ τὴν ἐπιτύχης; Διότι, ἂν ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι τόσον ἐπιθυμητὴ, τί ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὴν μέλλουσαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει φύγει τελείως ὁ πόνος, ἡ λύπη καὶ ὁ ἀναστεναγμός; Ἐκεῖ δὲν ἠμπορεῖς νὰ φοβῆσαι τὸν θάνατον, οὔτε ἠμπορεῖς νὰ ὑποπτευθῆς ὅτι δὲν ὑπάρχει τέλος ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν. Εὐτυχεῖς, τρισευτυχεῖς καὶ πανευτυχεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἀπολαύουν αὐτὴν τὴν μακαρίαν τύχην, ὅπως ἄθλιοι, τρισάθλιοι καὶ χιλίας φορὰς ἄθλιοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ στεροῦν τὸν ἑαυτὸν τους ἀπὸ αὐτὴν τὴν εὐτυχίαν.

Καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο, θὰ ἐρωτήσης, ποὺ θὰ μᾶς κάμῃ ν' ἀπολαύσωμεν τὴν ζωὴν ἐκείνην; Ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν δικαστὴν, ποὺ συνεζήτει μὲ κάποιον νεαρὸν περὶ αὐτοῦ. Ὅταν δηλαδὴ ἐκεῖνος ἠρώτησεν τὸν Χριστόν, «Τί καλὸν πρέπει νὰ κάμω, διὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνιον ζωὴν;»¹⁶, ἀφοῦ τοῦ εἶπεν ὁ Χριστὸς τὰς ἄλλας ἐντολάς, κατέληξεν εἰς τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Καὶ ἴσως νὰ εἰπῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς, ὅπως εἶπε καὶ ἐκεῖνος ὁ πλούσιος· Αὐτὰ ἡμεῖς τὰ ἐτηρήσαμεν, διότι οὔτε ἐκλέψαμεν, οὔτε ἐφονεύσαμεν, οὔτε ἐμοιχεύσαμεν. Δὲν ἠμπορεῖς ὅμως νὰ ἰσχυρισθῆς, ὅτι ἠγάπησες τὸν πλησίον σου, ὅπως ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγαπήσης. Διότι ἢ ἐμίσησες ἢ ἐκατηγόρησες ἢ δὲν ὑπερησπίσθης ἀδικούμενον ἢ δὲν τοῦ προσέφερες ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ σου ἢ δὲν ἠγάπησες. Τώρα ὅμως δὲν διέταξε μόνον αὐτὸ ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖον εἶναι αὐτό; «Πούλησε ὅσα ἔχεις, μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔλα, ἀκολούθηθαι με»¹⁷, ἐννοῶν μὲ τὴν ἀκολουθήσθαι τὴν μίμησιν μὲ τὰ ἔργα.

Τί διδασκόμεθα λοιπὸν ἀπὸ αὐτά; Πρῶτον μὲν, ὅτι

μὴ πάντα ἔχοντα ταῦτα οὐκ ἔνι τῶν πρωτείων ἐπιτυχεῖν
 τῶν ἐν τῇ λήξει ἐκείνη. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν αὐτόν, ὅτι
 Πάντα ἐποίησα, ὡς καταλελειμμένου μεγάλου τινὸς εἰς τε-
 λείαν εὐδοκίμῃσιν, λέγει «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν
 5 σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει
 μου». Πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο ἔστι μαθεῖν· δεύτερον δέ, ὅτι
 καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον διήλεγξεν εἰκῆ κομπάζοντα. Ὁ γὰρ ἐν
 περιουσίᾳ τισαύτῃ ζῶν, καὶ τοὺς ἄλλους περιορῶν ἐν πενίᾳ,
 πῶς ἂν τὸν πλησίον ἠγάπησεν; Οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐκεῖνο ἀλη-
 10 θῶς εἶπεν.

Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ ταῦτα ποιῶμεν, καὶ σπουδά-
 ζομεν τὰ ὄντα κενῶσαι, καὶ τὸν οὐρανὸν προΐασθαι. Εἰ γὰρ
 ὑπὲρ ἀξιωματός τις βιωτικοῦ ὄλην πολλάκις τὴν οὐσίαν
 ἐπέδωκεν, ἀξιωματός τοῦ μέλλοντος ἐνταῦθα μένειν, οὐδὲ
 15 πολὺν παραμένοντος χρόνον (πολλοὶ γὰρ καὶ πρὸ πολλοῦ
 τῆς τελευτῆς ταύτην ἀπεδύσαντο τὴν ἀρχήν, ἕτεροι δὲ διὰ
 ταύτην ἐζημιώθησαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν πολλάκις· ἀλλ' ὅ-
 μως καὶ ταῦτα εἰδότες, πάντα κενούσιν ὑπὲρ αὐτῆς)· εἰ τοί-
 νυν ὑπὲρ ταύτης τισαῦτα ποιούσιν, ὑπὲρ τῆς μενούσης ἐ-
 20 κείνης, καὶ ἀναφαιρέτου τί γένοιτ' ἂν ἡμῶν ἀθλιώτερον,
 μηδὲ ὀλίγα προΐεμένων, μηδὲ ταῦτα παρεχόντων ἃ καὶ μι-
 κρὸν ὑσιερον ὄντες ἐνταῦθα ἀφήσομεν;

Ποίας οὖν ταῦτα οὐκ ἂν εἴη μανίας, ἅπερ ἄκοντες ἀφαι-
 ρούμεθα, ταῦτα παρὸν ἐκόντας δοῦναι καὶ μεθ' ἑαυτῶν λα-
 25 βεῖν μὴ βουληθῆναι; Ἄλλ' εἰ μὲν ἐπὶ θάνατόν τις ἤγειτο,
 εἶτα προὔκειτο πάντα τὰ ὄντα προέμενον ἀπαλλαγῆναι, καὶ
 χάριν ἂν τὸ πρᾶγμα ἐνομίσαμεν· νῦν δὲ παρὸν τὴν ἐπὶ γέεν-

ἐκεῖνος πού δὲν τὰ ἔχει ὅλα αὐτά, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχη τὴν πρώτην θέσιν εἰς ἐκείνην τὴν μακαριότητα. Διότι, ἀφοῦ εἶχεν εἰπεῖ ἐκεῖνος εἰς τὸν Χριστόν· Ὅλα τὰ ἔχω κάμει, σὰν νὰ εἶχε παραλείψει κάτι μεγάλο διὰ τὴν τελείαν ἐπιτυχίαν του, ὁ Χριστὸς τοῦ ἀπήντησεν· «Ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος, πούλησε ὅλα ὅσα ἔχεις, μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔλα, ἀκολούθησέ με». Τὸ πρῶτον λοιπὸν πού πρέπει νὰ διδαχθοῦμεν, εἶναι αὐτό. Δεύτερον, ὅτι καὶ ἐκεῖνον ἤλεγξε διὰ τὴν ματαίαν ἀλαζονείαν του. Διότι ἐκεῖνος πού ζῆ μέσα εἰς τόσα ἀγαθὰ καὶ ἀνέχεται τοὺς ἄλλους νὰ εἶναι φτωχοί, μὲ ποῖον τρόπον ἠγάπησε τὸν πλησίον του; Οὔτε ἐκεῖνος λοιπὸν ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν.

Ἄλλ' ἡμεῖς ἂς κάμνωμεν καὶ ἐκεῖνο καὶ αὐτὰ καὶ ἂς φροντίζωμεν ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας καὶ νὰ ἐξαγοράσωμεν τὸν οὐρανόν. Διότι, ἐὰν κανεὶς διέθεσε πολλὰς φορὰς τὴν περιουσίαν του διὰ ν' ἀποκτήσῃ ἐπίγειον ἀξίωμα, ἀξίωμα πού δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ κρατήσῃ παρὰ μόνον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ ὄχι διὰ πολὺν χρόνον, (διότι πολλοὶ ἀρκετὰ πρὸ τοῦ θανάτου των ἔχασαν τὴν ἐξουσίαν αὐτήν, ἄλλοι δὲ ἔνεκα αὐτῆς ἐτιμωρήθησαν καὶ ἔχασαν πολλὰς φορὰς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των καὶ ἐνῶ τὰ ξέρουν ὅλα αὐτά, τὰ παραχωροῦν ὅλα πρὸς χάριν τῆς). Ἐὰν λοιπὸν χάριν αὐτῆς τῆς ἐξουσίας κάμνουν ταῦτα, τί ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι χάριν τῆς μονίμου καὶ ἀναφαιρέτου οὔτε ὀλίγα παρέχομεν, οὔτε καὶ δίδομεν ἐκεῖνα πού θὰ τὰ ἀφήσωμεν ἔστω καὶ ἂν εἴμεθα ἐδῶ δι' ὀλίγον χρόνον;

Τί μανία λοιπὸν εἶναι αὕτη, πού μᾶς κάμνει νὰ κάνωμεν ἀκουσίως ἐκεῖνα πού δὲν θέλομεν νὰ δώσωμεν ἐκουσίως καὶ νὰ πάρωμεν μαζί μας; Ἄλλ' ἐὰν κάποιος μᾶς ὠδήγηει εἰς τὸν θάνατον καὶ ἔπειτα μᾶς ἐπρότεινε νὰ μᾶς γλυτώσῃ ἀπὸ αὐτὸν ἀφοῦ τοῦ χαρίσωμεν ὅλα μας τὰ ὑπάρχοντα, θὰ τὸ ἐθεωρούσαμεν μεγάλην εὐεργεσίαν. Τώρα δὲ πού βαδίζομεν τὴν ὁδὸν πού ὀδηγεῖ εἰς τὴν γέενναν, ἐνῶ μᾶς

ναν ἀγομένους ὁδόν, τὰ ἡμίση δόντας ἐλευθερωθῆναι, αἰρού-
 μεθα καὶ κολάζεσθαι καὶ κατέχειν εἰκῆ τὰ μὴ ἡμέτερα,
 ὥστε τὰ ἡμέτερα προέσθαι. Τίνα οὖν ἔξομεν ἀπολογία; ποί-
 αν συγγνώμην, οὕτως εὐκόλου τειμημένης ἡμῖν ὁδοῦ πρὸς
 5 ζωήν, κατὰ κρημνῶν φερόμενοι, καὶ τὴν ἄκαρπον θαδίζοντες
 ὁδόν, καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐκεῖ πάντων ἑαυτοὺς ἀπο-
 στεροῦντες, παρὸν ἀμφοτέρω καρπώσασθαι μετὰ ἀδείας; Ἄλλ'
 εἰ καὶ μὴ πρότερον, κἂν νῦν γοῦν ἀνευρέγκωμεν, καὶ ἡμῶν
 αὐτῶν γερόμενοι τὰ παρόντα διαθῶμεν εἰς δέον, ἵνα καὶ τὰ
 10 μέλλοντα μετ' εὐκολίας λάβωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα,
 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

προτείνεται νὰ δώσωμεν τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμεν, προτιμοῦμεν νὰ τιμωρηθοῦμεν καὶ νὰ κατέχωμεν αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι ἰδικά μας, ὥστε νὰ χάσωμεν τὰ ἰδικά μας. Τί θὰ ἀπολογηθοῦμεν λοιπόν; Ποίας συγχωρήσεως θὰ τύχωμεν, ἐάν, ἐνῶ τόσο ἐύκολη ὁδὸς διὰ τὴν ζωὴν ἔχει ἀνοιχθῆ ἐνώπιόν μας, ὀδηγοῦμεθα εἰς τὸν κρημνὸν καὶ βαδίζωμεν τὴν ἄκαρπον ὁδὸν καὶ στεροῦμεν ἐντελῶς τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ὅλα τὰ ἐδῶ καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἤμπορούσαμεν ἐλευθέρως νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν; Ἄλλ' ἐὰν δὲν τὸ ἐκάμαμεν προηγουμένως ἔστω καὶ τώρα, ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀφοῦ αὐτοκυριαρχήσωμεν, ἂς διαθέσωμεν τὰ παρόντα ἀγαθὰ μας ὅπως πρέπει, διὰ νὰ λάβωμεν εὐκόλως τὰ μέλλοντα μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής. Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἵ-
5 δα ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ».

1. Εἴ τις χώραν μεταλλικὴν ἀνορύττειν ἐπιχειροίη, τῆς τέχνης ταύτης ἄπειρος ὢν, χρυσίον μὲν οὐκ ἐργάσεται, πάντα δὲ ἀπλῶς καὶ ὁμοῦ συγγέων, πόνον ἀνόητον ὑπομενεῖ καὶ ἐπιβλαβῆ. Οὔτις καὶ τῶν θείων Γραφῶν οἱ
10 τὴν ἀκολουθίαν οὐκ εἰδότες, οὐδὲ τὰ ἰδιώματα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς ἐξειάζοντες, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ ἐνὶ τρόπῳ πάντα ἐπιόντες, χρυσίον μετὰ γῆς φέροντες, οὐδέποτε τὸν ἐναποκείμενον αὐτῇ θησαυρὸν εὐρήσουσι. Ταῦτα δὲ εἶπον νῦν, ἐπειδὴ τὸ προκείμενον ἡμῖν χωρίον ἔχει μὲν πολὺν τὸν
15 χρυσόν, οὐ μὴ κατάδηλον, ἀλλὰ πολλῇ κατακεχωσμένον ἄνωθεν ἀσαφείᾳ. Διὸ χρὴ διασκάπτιοντος καὶ διακαθαίροντος ἐπὶ τὰ γνήσια τῶν νοσημάτων ἐλθεῖν.

Τίς γὰρ οὐκ ἂν εὐθέως θορυβηθεῖη ἀκούων τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρ-
20 τυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής»; Καὶ γὰρ πολλαχοῦ φαίνεται μαρτυρήσας ἑαυτῷ· τῇ γοῦν Σαμαρείτιδι διαλεγόμενος ἔλεγεν, «Ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι»· καὶ τῷ τυφλῷ ὁμοίως, «Ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν»· καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιτιμῶν, «Ὑμεῖς λέγετε, ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς τοῦ
25 Θεοῦ εἰμι». Καὶ ἐτέρωθι δὲ πολλαχοῦ τοῦτο ποιεῖ. Ἄν οὖν ἅπαντα ταῦτα ψευδῆ ἦ, τίς ἡμῖν ἔσται σωτηρίας ἐλπίς; Πόθεν δὲ τὴν ἀλήθειαν εὐρήσομεν, ὅταν αὐτὴ ἡ ἀλήθεια λέγη, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἡ μαρτυρία μου ἀληθής»; Οὐ τοῦτο

1. Ἰω. 5, 31.

2. Αὐτόθι 4, 26.

3. Αὐτόθι 9, 39 καὶ 10, 36.

«Ἐὰν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή. Ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δίδει μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ μαρτυρία του εἶναι ἀληθινή»¹.

1. Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ σκάψῃ εἰς γῆν ποὺ περιέχει μέταλλα, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἰδέαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν τέχνην, χρυσὸν μὲν δὲν θὰ ἀνακαλύψῃ, ἀλλ' ἀφοῦ ἀναμίξῃ τὰ πάντα εἰς τὴν τύχην, θὰ ὑποστῇ κόπον ἀνωφελῆ καὶ ἐπιβλαβῆ. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ξέρουν τὴν συνέχειαν τῶν ἀγίων Γραφῶν καὶ δὲν ἐξετάζουν τὰς ιδιότητες καὶ τοὺς νόμους της, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἐπιπροχάδην τὰς μελετοῦν, ἐπειδὴ ἀναμιγνύουν χρυσὸν μὲ κῶμα, ποτὲ δὲν θ' ἀνακαλύψουν τὸν θησαυρόν, ποὺ κρύπτεται ἐντὸς αὐτῶν. Αὐτὰ εἶπα τώρα, ἐπειδὴ τὸ χωρίον ποὺ ἔχομεν ἐνώπιόν μας περιέχει μὲν πολὺν χρυσόν, ποὺ δὲν εἶναι ὅμως φανερός, ἀλλὰ ἔχει σκεπασθῆ ἀπὸ ἐπάνω μὲ πολὺ κῶμα μὲ ἀσφάλειαν. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ ἀληθινὰ νοήματα, ἀφοῦ σκάψωμεν καὶ καθαρίσωμεν καλά.

Διότι, ποῖος δὲν θὰ ταραχθῆ ἀμέσως, ὅταν ἀκούσῃ τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ· «Ἐὰν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή»; Διότι εἰς πολλὰ μέρη φαίνεται ὅτι ἔδωσε μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ὄταν συνωμίλει μὲ τὴν Σαμαρείτιδα, ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι ποὺ ὁμιλῶ μαζί σου». Καὶ εἰς τὸν τυφλὸν εἶπεν ἐπίσης· «Αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ μαζί σου, αὐτὸς εἶναι»². Καὶ ὅταν κατηγορεῖ τοὺς Ἰουδαίους, ἔλεγεν· «Σεῖς λέγετε, Βλασφημεῖς, ἐπειδὴ εἶπα, Εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»³. Καὶ ἄλλοῦ τὰ ἴδια λέγει. Ἄν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ εἶναι ψευδῆ, ποίαν ἐλπίδα σωτηρίας θὰ ἔχωμεν; Ἀπὸ ποῦ θὰ εὕρωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅταν ἡ ἀλήθεια αὐτὴ λέγῃ, «Ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή»; Καὶ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ μόνη ἀντίθε-

δὲ δοκεῖ τὸ ἐναντίωμα εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαιον τούτου. Προϊὼν γὰρ φησι «Καὶ ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαντοῦ, ἢ μαρτυρία μου ἀληθῆς ἐστίν».

Ποῖον οὖν, εἰπέ μοι, δέξομαι; ποῖον δὲ εἶναι νομίσω
 5 ψεῦδος; Εἰ γὰρ οὕτως ἐκλάβοιμεν ἀπλῶς ὡς εἴρηται, μὴ πρόσωπον περιεργασάμενοι, μὴ αἰτίαν, μὴ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀμφοτέρωτα ἔσται ψευδῆ. Εἰ γὰρ ἢ μαρτυρία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀληθῆς, οὐδὲ τοῦτο αὐτὸ ἀληθές· οὐ τὸ δεύτερον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρότερον. Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρη-
 10 μένον; Πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυπνίας, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ἵνα μὴ τοῖς ῥήμασιν ἐναπομείνωμεν ψιλοῖς. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ αἰρετικοὶ πλανῶνται, ὅτι μήτε τὸν σκοπὸν ἐξετάζουσι τοῦ λέγοντος, μήτε τὴν ἕξιν τῶν ἀκουόντων. Ἄν οὖν μὴ ταῦτα προσθῶμεν, καὶ ἕτερα δέ, οἷον και-
 15 ρούς, καὶ τόπους, καὶ γνώμην ἀκροατοῦ, πολλὰ ἔφεται τὰ ἄτοπα.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; Ἐμελλον ὑποφέρειν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· «Ἐὰν σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ, ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθῆς». Διὰ τοῦτο ταῦτα προλαβὼν εἶ-
 20 πεν, ὡσανεὶ ἔλεγε· Πάντως ἐρεῖτέ μοι, ὅτι Σοὶ οὐ πιστεύομεν· οὐδεὶς γὰρ ποτε ἐαντιῷ μαρτυρῶν ἀξιόπιστός ἐστιν ἐν ἀνθρώποις. Τὸ οὖν, «Οὐκ ἔστιν ἀληθῆς», οὐχ ἀπλῶς ἀναγνωσιέον, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν, οἷον, ὅτι Ἐμῖν οὐκ ἔστιν ἀληθῆς. Οὐ τοίνυν πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν αὐτοῦ,
 25 ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τὴν ἐκείνων ἐφθέγγετο ταῦτα. Καὶ διὰ τὸ μὲν λέγει, «Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθῆς», τὴν γνώμην ἐλέγχει τὴν ἐκείνων, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτῷ παρ' ἐκείνων ἀντίθεσιν ἐπάγεσθαι. Ὅταν δέ, ὅτι «Κἂν ἐγὼ περὶ ἐμαντοῦ μαρτυρῶ, ἀληθῆς ἐστὶν ἢ μαρτυρία μου» αὐ-
 30 τὴν δείκνυσι τοῦ πράγματος τὴν φύσιν, ὅτι ὡς Θεὸν ἀξιό-

σις, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὄχι μικρότερη ἀπὸ αὐτὴν. Διότι ὁ Χριστὸς λέγει παρακάτω· «Καὶ ἐὰν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή»⁴.

Εἶπέ μου, λοιπόν,, τί νὰ δεχθῶ; Ποῖον νὰ νομίσω, ὅτι εἶναι ψευδὸς. Διότι, ἐὰν δεχθῶμεν αὐτὰ ἔτσι, ὅπως ἔχουν λεχθῆ, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν οὔτε τὸ πρόσωπον, οὔτε τὴν αἰτίαν, οὔτε κανὲν ἄλλο ἀπὸ αὐτά, τότε καὶ τὰ δύο θὰ εἶναι ψευδῆ. Διότι ἐὰν ἡ μαρτυρία του δὲν εἶναι ἀληθινή, οὔτε αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸν καὶ ὄχι μόνον τὸ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον. Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη; Χρειάζεται μεγάλη ἀγρυπνία, ἢ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ μείνωμεν εἰς τὰς ξηρὰς λέξεις. Διότι εἰς αὐτὴν τὴν πλάνην ὑποπίπτουν καὶ οἱ αἰρετικοί, ποὺ δὲν ἐξετάζουν οὔτε τὸν σκοπὸν τοῦ ὁμιλητοῦ οὔτε τὴν διάθεσιν τῶν ἀκροατῶν. Ἄν λοιπὸν δὲν προσέξωμεν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἄλλα, ὅπως τοὺς καιροὺς, τοὺς τόπους καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀκροατῶν, θ' ἀκολουθήσουν πολλὰ ἄτοπα.

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη; Οἱ Ἰουδαῖοι ἐπρόκειτο νὰ εἰποῦν εἰς τὸν Χριστόν· «Ἐὰν σὺ δίδης μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθινή». Διὰ νὰ προλάβῃ λοιπὸν εἶπε ταῦτα, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Ὅπωςδήποτε θὰ μοῦ εἰπῆτε, Δὲν σὲ πιστεύομεν. Διότι κανεὶς ποὺ δίδει μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν εἶναι ποτὲ ἀξιόπιστος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ λοιπὸν τό, «Δὲν εἶναι ἀληθινή», δὲν πρέπει νὰ τὸ διαβάσωμεν ὅπως - ὅπως, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ τί ὑπενόουν ἐκεῖνοι, δηλαδή, «Διὰ σῶς δὲν εἶναι ἀληθινή». Διότι αὐτὰ δὲν τὰ ἔλεγεν ἀποβλέπων εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀξίαν, ἀλλ' εἰς τὸ τί ὑπενόουν οἱ Ἰουδαῖοι. Καὶ ὅταν μὲν λέγῃ, «Ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή», ἐλέγχει τὴν γνώμην ἐκείνων, καθὼς καὶ τὴν ἀντίθεσιν ποὺ θὰ προέβαλλαν εἰς αὐτόν. Ὅταν ὅμως λέγῃ «Καὶ ἂν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή», ἀποκαλύπτει τὴν ἀληθινὴν του φύσιν, ὅτι δηλαδή ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν εἰς

πισιον αὐτὸν ἔδει νομίζειν καὶ περὶ ἑαυτοῦ λέγοντα.

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἀνάσιασιν νεκρῶν καὶ κρῖσιν, καὶ ὅτι ὁ πιστεύων αὐτῷ οὐ κρίνεται, ἀλλ' εἰς ζωὴν ἔρχεται, καὶ ὅτι καθεδεῖται πάντας εὐθύνας ἀπαιτήσων, καὶ ὅτι
 5 τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἔχοι τῷ Πατρὶ καὶ δύναμιν μέλλων πάλιν ἅπαντα ταῦτα κατασκευάζειν καὶ ἑτέρως, ἀναγκαίως τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν τέθεικε πρώτην. Εἶπον, φησί, ὅτι «Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ»· εἶπον, ὅτι «Ὁ Πατὴρ
 10 οὐδένα κρίνει ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ»· εἶπον, ὅτι δεῖ τιμᾶν τὸν Υἱόν, ὡς τὸν Πατέρα· εἶπον, ὅτι «Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾶ»· εἶπον, ὅτι «Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους καὶ πιστεύων οὐκ ὄφεται θάνατον, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν»·
 15 εἶπον, ὅτι ἡ φωνή μου τοὺς νεκροὺς ἀναστήσει, τοὺς μὲν νῦν, τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα· εἶπον ὅτι ἀπαιτήσω λόγον τῶν πεπλημμελημένων ἅπαντας· εἶπον, ὅτι δικαίως κρίνω καὶ ἀμείβομαι τοὺς κατορθοῦντας.

Ἐπεὶ οὖν ἅπαντα ταῦτα ἀπόφασις ἦν, καὶ τὰ μὲν
 20 λεγόμενα μεγάλα, ἀπόδειξις δὲ οὐκ ἦν οὐδέπω εἰρημένη σαφῆς ἐκείνοις, ἀλλ' ἀμυδροτέρα, πρότερον τὴν ἀντίθεσιν τίθησι, μέλλον ἐπὶ τὴν κατασκευὴν τῶν εἰρημένων ὁρμᾶν, οὕτωςί πως λέγων, εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασι τούτοις. Ἄλλ' ἴσως ἔρεῖτε, Πάντα ταῦτα σὺ λέγεις, οὐκ εἰ δὲ ἀξιόπιστος
 25 μάρτυς σαυτῷ μαρτυρῶν. Τούτῳ τοίνυν προῦτον καταλύων αὐτῶν τὴν φιλονεικίαν, τῷ θεῖναι ὅπερ ἔμελλον ἔρεῖν, καὶ δεῖξαι ὅτι οἶδεν αὐτῶν τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας, καὶ ταύτην πρώτην ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως παρεχόμε-

αὐτὸν ὡς Θεὸν ἄξιον πίστεως, ἔστω καὶ ἂν ὠμίλει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Χριστὸς εἶχε κάμει λόγον περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ περὶ μελλούσης κρίσεως, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς αὐτὸν δὲν κρίνεται, ἀλλ' ἔρχεται εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὅτι θὰ καθήσῃ νὰ ζητήσῃ εὐθύνας τῶν πράξεών μας καὶ ἐπὶ πλέον δὲ ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν μὲ τὸν Πατέρα, ἔπειδὴ ἐπρόκειτο ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ἐπικυρώσῃ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, ἀναγκαστικὰ ἔθεσε πρώτην τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν. Εἶπα ὅτι «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει», εἶπα ὅτι «Ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανέναν, ἀλλ' ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱόν», εἶπα ὅτι ὁ Υἱὸς πρέπει νὰ τιμᾶται, ὅπως ὁ Πατήρ, εἶπα ὅτι «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, δὲν τιμᾷ οὔτε τὸν Πατέρα», εἶπα ὅτι «Ὅποιος ἀκούει τοὺς λόγους μου καὶ πιστεύει, δὲν θὰ ἰδῇ θάνατον, ἀλλὰ ἔχει περάσει ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν», εἶπα ὅτι ἡ φωνὴ μου θ' ἀναστήσῃ τοὺς νεκρούς, ἄλλους τώρα καὶ ἄλλους μετὰ θάνατον, εἶπα ὅτι θὰ ζητήσω λόγον ἀπὸ ὅλους διὰ τὰ παραπτώματα, εἶπα ὅτι θὰ κρίνω δικαίως καὶ θ' ἀνταμείψω ὅσους ἔκαμαν καλὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχαν προαναγγελθῆ ὅλα αὐτά, ἀλλὰ τὰ μὲν λόγια ἦσαν μεγάλα, σαφῆς ὅμως ἀπόδειξις δὲν εἶχε δοθῆ ἀκόμη εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ πολὺ σκοτεινότερα, δι' αὐτὸ θέτει πρῶτα τὴν κατηγορίαν μὲ σκοπὸν ν' ἀποκαλύψῃ ἔπειτα τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων του, σὰν νὰ προέλεγε τὴν σκέψιν των, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια των. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἐρωτήσετε· Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἰσχυρίζεσαι ἐσὺ ἀλλὰ δὲν εἶσαι ἀξιόπιστος μάρτυς, ἀφοῦ δίδης μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Διαλύων λοιπὸν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν πρώτην κατηγορίαν των, προλέγει ἐκεῖνο ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἰσχυρισθοῦν καὶ ἀποκαλύπτει ὅτι γνωρίζει τὰς μυστικὰς των σκέψεις καὶ παρέχων τὴν πρώτην αὐτὴν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ἔπειτα μετὰ τὴν κατηγορίαν παρου-

νος, ὕστερον μετὰ τὴν ἀντίθεσιν, καὶ ἑτέρας ἀποδείξεις παρέ-
 χεται σαφεῖς καὶ ἀναντιρρήτους, τρεῖς παράγων μάρτυ-
 ρας τῶν λεγομένων, τὰ ἔργα τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεινόμενα, τοῦ
 Πατρὸς τὴν μαρτυρίαν, τοῦ Ἰωάννου τὸ κήρυγμα. Καὶ
 5 *τίθησι προτέραν τὴν ἐλάτιω, τὴν Ἰωάννου. Εἰπὼν γάρ,*
«Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ καὶ οἶδα ὅτι ἀλη-
θῆς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ», ἐπήγαγεν· «Ὑμεῖς ἀπεισάλ-
κατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ ἐμαρτύρησε τῇ ἀληθείᾳ». Καίτοι
γε εἰ οὐκ ἔστιν ἀληθῆς ἡ μαρτυρία σου, πῶς λέγεις, ὅτι
 10 *«Οἶδα ὅτι ἀληθῆς ἐστὶν ἡ μαρτυρία Ἰωάννου», καὶ ὅτι*
«Ἐμαρτύρησε τῇ ἀληθείᾳ»; Ὁρᾷς πῶς σαφὲς κἀντιεῦθεν
ἐστὶν ὅτι τό, «Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθῆς», πρὸς
τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν εἴρηται;

2. *Τί οὖν, εἰ ἐκεῖνος ἐμαρτύρησε χάριτι; φησὶν. Ἰνα*
 15 *γὰρ μὴ τοῦτο λέγωσιν, ὅρα πῶς καὶ ταύτην ἀνεῖλε τὴν*
ὑπόνοιαν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἰωάννης ἐμαρτύρησέ μοι· ἀλλὰ
πρότερον, «Ὑμεῖς ἀπεισάλκατε πρὸς Ἰωάννην»· οὐκ ἂν δὲ
ἀπεισιέλατε, εἰ μὴ ἀξιόπιστον ἠγεῖσθε. Καὶ τὸ δὴ μεῖζον·
 20 *οὐ γὰρ ἔπεμψαν αὐτὸν περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐρωτῶντες, ἀλλ'*
ὑπὲρ ἑαυτοῦ· [ὄν δὲ ἐν τοῖς ὑπὲρ ἑαυτοῦ] ἀξιόπιστον εἶναι
ἐνόμιζον, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς ὑπὲρ ἑτέρου. Πεφύκαμεν
γάρ, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντες ἄνθρωποι, μὴ οὕτω πιστεύειν τοῖς
περὶ ἑαυτῶν λέγουσιν, ὡς τοῖς περὶ ἄλλων. Τοῦτον δὲ
 οὕτως ἀξιόπιστον εἶναι ἐνόμισαν, ὡς καὶ ἐν τοῖς περὶ ἑ-
 25 *αυτοῦ μὴ δεηθῆναι μαρτυρίας ἑτέρας. Οὐ γὰρ ἀποσιαλέν-*
τες οὐκ εἶπον, Τί λέγεις περὶ τοῦ Χριστοῦ; ἀλλά, «Σὺ τίς
εἶ; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;». Οὕτω μέγα τοῦ ἀνδρὸς τὸ
θαῦμα εἶχον.

Τοῦτο οὖν ὅλον ἠνίξατο, διὰ τοῦ εἰπεῖν, «Ὑμεῖς ἀπε-

σιάζει καὶ ἄλλας σαφεῖς καὶ ἀδιαψεύστους ἀποδείξεις, ἀναφέρων τρεῖς μάρτυρας τῶν λεγομένων του· τὰ ἔργα του, τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν προφητείαν τοῦ Ἰωάννου. Καὶ παρουσιάζει πρῶτα τὴν μικροτέραν, δηλαδὴ τὴν προφητείαν τοῦ Ἰωάννου. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος πού δίδει μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ καὶ γνωρίζω ὅτι εἶναι ἀληθινὴ ἢ μαρτυρία του», προσέθεσε· «Σεῖς ἐστεῖλατε ἀνθρώπους εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ ἔδωκε μαρτυρίαν διὰ τὴν ἀλήθειαν». Ἄν ὅμως δὲν εἶναι ἀληθινὴ ἢ μαρτυρία σου, πῶς λέγεις· «Γνωρίζω ὅτι ἢ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου εἶναι ἀληθινή», καὶ ὅτι «Ἔδωκε μαρτυρίαν διὰ τὴν ἀλήθειαν»; Βλέπεις, πῶς προκύπτει ἀπὸ ἐδῶ, ὅτι τὸ «Ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινὴ» συμφωνεῖ μὲ τὴν ὑποψίαν τῶν Ἰουδαίων;

2. Καὶ τί, θὰ ἐρωτήσης, ἂν ὁ Ἰωάννης ἔδωκε μαρτυρίαν πρὸς χάριν του; Διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζωνται λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι τοῦτο, πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον ἀνήρесе καὶ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν. Δὲν εἶπε δηλαδὴ, ὁ Ἰωάννης ἔδωκε μαρτυρίαν δι' ἐμέ, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αὐτό, «Σεῖς ἐστεῖλατε ἀνθρώπους εἰς τὸν Ἰωάννην», καὶ δὲν θὰ τοὺς ἐστέλλετε, ἐὰν ἐνομιζατε ὅτι δὲν εἶναι ἀξιόπιστος. Καὶ τὸ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι δὲν ἔστειλαν ἀνθρώπους διὰ νὰ ἐρωτήσουν τὸν Ἰωάννην περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, αὐτὸς δὲ πού ἐνόμιζαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος, πολὺ περισσότερον θὰ ἦτο περὶ ἄλλου. Διότι ἔχομεν συνηθίσει, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ δίδωμεν τόσην πίστιν εἰς ἐκείνους πού ὁμιλοῦν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους, ὅσην ὅταν ὁμιλοῦν διὰ τοὺς ἄλλους. Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν ἐθεώρησαν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦτο τόσο ἀξιόπιστος, ὥστε νὰ μὴ χρειασθῆ δι' αὐτὸν ἄλλη μαρτυρία. Διότι οἱ ἄνθρωποι πού ἐστάλησαν εἰς τὸν Ἰωάννην δὲν ἠρώτησαν, Τί γνώμην ἔχεις περὶ τοῦ Χριστοῦ; ἀλλὰ «Σὺ ποῖος εἶσαι; Τί λέγεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου;». Τόσον πολὺ τὸν ἐθαύμαζαν.

Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ὑψηλίσθη ὁ Χριστός, ὅταν εἶπεν εἰς

σιάλκατε πρὸς Ἰωάννην». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς, οὐχ ὅτι ἀπέσειλαν, εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἀπεισιαλμένων ἀκριβολογεῖται, ὅτι ἦσαν καὶ ἱερεῖς καὶ ἐκ τῶν Φαρισαίων, οὐχ οἱ τυχόντες, οὐδὲ ἀπερριμμένοι, οὐδὲ οἱοί 5 διαφθαρῆναι καὶ παραλογισθῆναι, ἀλλὰ μετὰ ἀκριθείας ἱκανοὶ μαθεῖν τὰ παρ' ἐκείνου λεγόμενα. «Ἐγὼ δὲ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω». Τίνος οὖν ἔνεκεν τὴν Ἰωάννου παρήγαγες; Καίτοι οὐδὲ ἡ ἐκείνου, ἀνθρώπου μαρτυρία ἦν. «Ὁ γὰρ πέμπας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι», 10 φησί, «ἐκεῖνός μοι εἶπεν». Ὡστε καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μαρτυρία ἦν· παρὰ γὰρ ἐκείνου μαθὼν ἔλεγεν ἅπερ ἔλεγεν.

Ἄλλ' ἵνα μὴ λέγωσι, Πόθεν τοῦτο δῆλον, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔμαθε; καὶ περὶ ταῦτα καταγίνονται, ἐκ τοῦ περι- 15 όντος αὐτοῦς ἐπισιομίζει, ἔτι πρὸς τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν διαλεγόμενος. Οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς ταῦτα πολλοὺς εἰδέναί, ἀλλ' ὡς οἴκοθεν λέγοντι, ἰέως προσεῖχον τῷ Ἰωάννῃ. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω». Καὶ εἰ μὴ ἔμελλες παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβά- 20 νειν, καὶ ἐντεῦθεν ἰσχυρίζεσθαι, τίνος ἔνεκεν παρήγαγες αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν; Ἴνα οὖν μὴ ταῦτα λέγωσιν, ἄκουσον πῶς καὶ τὴν τοιαύτην ἀντίθεσιν τῇ ἐπαγωγῇ διωρθώσατο. Εἰπὼν γάρ, ὅτι «Παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω», ἐπήγαγεν· «Ἀλλὰ ταῦτα λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε». 25 Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐγὼ μὲν οὐκ ἐδεόμην τῆς τούτου μαρτυρίας, Θεὸς ὢν, τῆς ἀνθρωπίνης· ἐπειδὴ δὲ μᾶλλον αὐτῷ προσείχετε, καὶ πάντων ἀξιοπιστότερον ἠγεῖσθε, καὶ ἐκείνῳ μὲν ὡς προφήτῃ προσεδράμετε (καὶ γὰρ ἡ πόλις ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ἐξεχύθη), ἐμοὶ δὲ οὐδὲ θαυματουργ- 30 οῦντι ἐπιστεύσατε· διὰ τοῦτο ὑμᾶς ἀναμιμνήσκω τῆς μαρτυρίας ἐκείνης.

«Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος», φησί, «καὶ φαί-

τοὺς Ἰουδαίους, «Σεῖς ἐστείλατε ἀνθρώπους εἰς τὸν Ἰωάννην». Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν εἶπε μόνον, ὅτι ἔστειλαν ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ δίδει ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῶν ἀπεσταλμένων, ὅτι δηλαδὴ ἦσαν καὶ ἱερεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους ὅχι οἱ τυχαῖοι, οὔτε ἀπὸ τὸν ὄχλον, οὔτε ἐκεῖνοι πὺ ἤμποροῦσαν νὰ διαφθαροῦν καὶ νὰ ἐξαπατηθοῦν, ἀλλὰ ἱκανοὶ νὰ καταλάβουν μὲ ἀκρίβειαν τὰ ὅσα ἔλεγεν ὁ Ἰωάννης. «Ἐγὼ ὅμως δὲν λαμβάνω τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον». Διατί ὅμως ἐδέχθης τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου; Ἡ μαρτυρία ἐκείνου δὲν προήρχετο ἀπὸ ἄνθρωπον. Διότι εἶχεν εἰπεῖ· «Ἐκεῖνος πὺ μὲ ἔστειλε νὰ βαπτίζω μὲ ὕδωρ, ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν». Ὡστε καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου ἦτο μαρτυρία τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅσα ἔλεγε, τὰ εἶχε μάθει ἀπὸ ἐκεῖνον.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐρωτοῦν· Ἀπὸ ποῦ εἶναι γνωστόν, ὅτι τὰ εἶχε μάθει ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτά, τοὺς ἀποστομώνει ἀρκούντως, ὁμιλῶν ἐναντίον τῆς ἐπιμόνου ὑποψίας των. Διότι δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι ἐγνώριζαν πολλοὶ αὐτά, ἀλλ' ἐνόμιζαν ὅτι ὁ Ἰωάννης τὰ ἔλεγεν ἀπὸ μόνος του. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ἐγὼ δὲν ἔλαβα τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον». Καὶ ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃς τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον, οὔτε νὰ τὴν χρησιμοποίησῃς ἐδῶ, διατί ἀνέφερες τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου; Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν αὐτά, ἄκουσε μὲ ποῖον τρόπον ἀντέκρουσε τὴν κατηγορίαν των. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶχεν εἰπεῖ, «Δὲν λαμβάνω τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον», προσέθεσε: «Ἄλλὰ τὰ λέγω αὐτά διὰ νὰ σωθῆτε». Ἐγὼ μὲν δὲν εἶχα ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην μαρτυρίαν τούτου, ἐπειδὴ εἶμαι Θεός, ἐπειδὴ ὅμως ἀπεβλέψατε εἰς τὸν Ἰωάννην, πὺ τὸν ἐθεωροῦσατε ἀξιοπιστότερον ὄλων καὶ προσετρέξατε εἰς ἐκεῖνον (διότι ἡ πόλις ἔτρεξεν εἰς τὸν Ἰωάννην), εἰς ἐμὲ ὅμως δὲν ἐπιστεύσατε, μολονότι ἔκαμα τόσα θαύματα, δι' αὐτὸ οἶσ ὑπενθυμίζω ἐκείνην τὴν μαρτυρίαν.

«Ἐκεῖνος ἦτο ὁ λύχνος πὺ ἔκαιε καὶ ἐφώτιζε καὶ

νων· ὑμεῖς δὲ ἐθέλησατε πρὸς ὥραν ἀγαλλιασθῆναι ἐν φω-
 τὶ αὐτοῦ». Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι, Τί οὖν, εἰ ἐκεῖνος μὲν εἶπεν,
 ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐδεξάμεθα; δεικνυσιν ὅτι καὶ ἀπεδείξαντο τὰ
 εἰρημένα. Καὶ γὰρ οὐδὲ τοὺς τυχόντας ἔπεμψαν, ἀλλ' ἰε-
 5 ρεῖς καὶ Φαρισαίους. Οὕτω τὸν ἄνδρα ἐθαύμαζον, καὶ τοῖς
 λεγομένοις ἀντιπεῖν οὐκ εἶχον τότε. Τὸ δέ, «Πρὸς ὥραν»,
 τὴν εὐκολίαν αὐτῶν δεικνύντις ἐστί, καὶ ὅτι ταχέως αὐτοῦ
 ἀπεπήδησαν. «Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζονα τοῦ Ἰω-
 ἀννου». Εἰ μὲν γὰρ ἐβούλεσθε κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν
 10 πραγμάτων παραδέχεσθαι τὴν πίστιν, ἀπὸ τῶν ἔργων μάλ-
 λον ὑμᾶς ἂν ἐπηγαγόμεν. Ἐπειδὴ δὲ οὐ βούλεσθε, ἐπὶ τὸν
 Ἰωάννην ὑμᾶς ἄγω, οὐχ ὡς τῆς ἐκείνου δεόμενος μαρτυ-
 ρίας, ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τοῦτο πάντα ποιῶ, ὥστε ὑμᾶς σω-
 θῆναι.

15 «Ἐχω μὲν γὰρ μαρτυρίαν Ἰωάννου μείζονα», τὴν
 ἀπὸ τῶν ἔργων. Ἄλλ' οὐ τοῦτο σκοπῶ μόνον, ὅπως ἀπὸ τῶν
 ἀξιοπίστων εὐπαράδεκτος ὑμῖν γενοίμην, ἀλλ' ὅπως καὶ
 ἀπὸ τῶν ὑμῖν γνωρίμων, καὶ παρ' ὑμῶν θαυματομένων.
 Οὕτω καθαγιάμενος αὐτῶν τῷ εἰπεῖν, ὅτι «Πρὸς ὥραν ἡ-
 20 θελήσατε ἀγαλλιασθῆναι ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ», ἔτι τε πρόσ-
 καιρον ἐκείνην δείξας τὴν σπουδὴν καὶ ἀδέβαιον, τῷ λύ-
 χρον αὐτὸν καλέσαι, ἀνέφηγεν ὅτι οὐκ οἴκοθεν εἶχε τὸ φῶς,
 ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος.

Τὸ δὲ πρὸς ἀντιδιαστολήν αὐτοῦ, τοῦτο οὐκ ἔτι τέθεικεν,
 25 ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τέως αἰνι-
 ξάμενος μόνον, καθήψαιτο σφόδρα αὐτῶν, καὶ δεικνυσιν, ὅτι
 ἀπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης, ἀφ' ἧς ἐκείνου κατεφρόνησαν, οὐδὲ
 τῷ Χριστῷ πιστεῦσαι ἠδυνήθησαν. Καὶ γὰρ τὸν θαυματο-
 μένον παρ' αὐτοῖς «Πρὸς ὥραν» ἐθαύμασαν μόνον ὡς εἰ μὴ
 30 τοῦτο ἐποίησαν, ταχέως ἂν αὐτοὺς πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἐχει-
 ραγώγησε. Δείξας τοίνυν αὐτοὺς πάντοθεν ἀναξίους ὄντας

ἠθελήσατε νὰ χαρῆτε προσωρινῶς τὸ φῶς του». Καὶ διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζωνται, Τί ἂν ἐκεῖνος μὲν εἶπεν, ἡμεῖς ὅμως δὲν ἐδέχθημεν; ἀποδεικνύει, ὅτι ἐδέχθησαν τὰ λόγια του. Διότι δὲν ἔστειλαν εἰς τὸν Ἰωάννην τυχαίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἱερεῖς καὶ Φαρισαίους. Τόσον πολὺ τὸν ἐθαύμαζαν καὶ τότε δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἔχουν ἀντίρρησην εἰς τὰ λόγια του. Ἐκεῖνο τὸ «προσωρινῶς» ἀποκαλύπτει τὴν μεταστροφήν των, ὅτι δηλαδὴ ταχέως τὸν ἐγκατέλειψαν. «Ἐγὼ ὅμως ἔχω μεγαλυτέραν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην». Διότι, ἐὰν ἠθέλατε νὰ δεχθῆτε τὴν πίστιν σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν πραγμάτων, θὰ σᾶς ὠδήγουν εἰς αὐτὴν μᾶλλον μὲ τὰ ἔργα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλετε, σᾶς ὠδηγῶ εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅχι διότι ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν ἐκεῖνου, ἀλλ' ἐπειδὴ κάμνω τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν σας.

«Ἐχω μεγαλυτέραν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην», δηλαδὴ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἔργων του. Ἀλλὰ δὲν ἐξετάζω μόνον τοῦτο, δηλαδὴ πῶς θὰ μὲ παραδεχθῆτε σεῖς ἀπὸ τὴν ἀξιοπιστίαν ἀξιολόγων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ μὲ παραδεχθῆτε ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν ἀνθρώπων πού γινώριζετε καὶ θαυμάζετε. Ἔτσι ἀφοῦ τοὺς ἐμέμφθη λέγων, «Προσωρινῶς ἠθελήσατε νὰ χαρῆτε τὸ φῶς του», καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ προθυμία των ἐκεῖνη ἦτο προσωρινὴ καὶ ἀσταθῆς, μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ τὸν Ἰωάννην λύχνον, ἀπεκάλυψεν ὅτι δὲν εἶχε τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλ' ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος.

Ἀλλὰ δὲν παρουσίασεν ἀκόμη, ποία ἦτο ἡ διαφορὰ του ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἴδιος ἦτο ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἀφοῦ ὑπηνίχθη ἐπ' ὀλίγον, τοὺς ἐπέπληξε βαρύτατα καὶ ἀπέδειξεν εἰς αὐτούς, ὅτι μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα πού περιεφρόνησαν τὸν Ἰωάννην, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ πιστεύσουν οὔτε εἰς τὸν Χριστόν. Διότι καὶ τὸν Ἰωάννην «προσωρινῶς» μόνον τὸν ἐθαύμασαν. Διότι, ἂν δὲν εἶχαν κάμει τοῦτο, ταχέως ἐκεῖνος θὰ τοὺς εἶχεν ὠδηγήσει εἰς τὸν Χριστόν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέδειξεν, ὅτι ὅλοι τους ἦσαν

συγγνώμης, ἐπήγαγε λέγων· «Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζονα τοῦ Ἰωάννου». Ποίαν δὴ ταύτην; Τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων. «Τὰ γὰρ ἔργα», φησὶν, «ἃ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα περὶ ἐμοῦ μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ
5 Πατήρ με ἀπέστειλεν».

Ἐνιαῦθα τοῦ παραλυθέντιος καὶ ὀρθωθέντιος ἀνέμνησε καὶ ἐτέρων πλειόνων· τὰ μὲν ῥήματα, εἶπεν ἴσως ἂν τις αὐτῶν, κόμπον εἶναι καὶ φιλίας τῆς Ἰωάννου χάριν· καίτοι οὐδὲ τοῦτο ἐνήν αὐτοῖς εἰπεῖν περὶ Ἰωάννου, ἀνδρὸς μετὰ
10 ἀκριβείας φιλοσοφεῖν εἰδότες, καὶ οὕτω παρ' αὐτοῖς θανασιθέντιος· τὰ δὲ πράγματα οὐκ ἔτι οὐδὲ παρὰ τοῖς μαινομένοις σφόδρα ταύτην ἠδύνατο τὴν ὑπόθεσιν ἔχειν. Διὰ τοῦτο δευτέραν ταύτην ἐπήγαγε μαρτυρίαν, εἰπὼν· «Τὰ ἔργα ἃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα,
15 ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ἀπέστειλέ με ὁ Πατήρ». Ἐνιαῦθα καὶ πρὸς τὴν κατηγορίαν τῆς τοῦ Σαββάτου λύσεως ἴσταιται. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον ἐκεῖνοι· Πῶς δύναται εἶναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ; διὰ τοῦτο εἶπε, «Ἄ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ». Καίτοι γε αὐθεν-
20 τία ἐποίει· ἀλλὰ δεικνὺς μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, ὅτι οὐδὲν ἐναντίον τῷ Πατρὶ πράττει, διὰ τοῦτο καὶ τὸ πολλῶν ἔλατον τέθεικε.

3. Καὶ διατί, φησὶν, οὐκ εἶπεν, ὅτι Τὰ ἔργα, ἃ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ, μαρτυρεῖ ὅτι ἴσος εἰμὶ τοῦ Πατρὸς; Ἀμφότερα γὰρ ἦν ἀπὸ τῶν ἔργων μαθεῖν καὶ ὅτι οὐδὲν ἐναντίον ποιεῖ, καὶ ὅτι ἴσος ἐστὶ τοῦ γεγεννηκότιος. Ὅπερ ἀλλαχοῦ κατασκευάζων ἔλεγεν· «Εἰ ἐμοὶ οὐ πιστεύετε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί». Ἀμφότερα οὖν αὐτῷ
30 ἐμαρτύρει, καὶ ὅτι ἴσος ἦν τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι οὐδὲν ἐναντίον ἔπρατιεν ἐκείνῳ. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐχ οὕτως εἶπεν,

ανάξιοι συγγνώμης ἀπὸ παντοῦ, προσέθεσε· «Ἐγὼ δὲ ἔχω μαρτυρίαν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην». Ποίαν μαρτυρίαν; Τὴν μαρτυρίαν τῶν ἔργων. «Διότι τὰ ἔργα ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ νὰ τελειώσω, αὐτὰ τὰ ἔργα ποῦ κάμνω, μαρτυροῦν δι' ἐμὲ ὅτι ὁ Πατὴρ μὲ ἔχει στείλει».

Ἐδῶ ὑπενθύμισε τὸν θεραπευθέντα παράλυτον καὶ πολλοὺς ἄλλους. Ἴσως κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τοῦ ἔλεγε, ὅτι τὰ λόγια εἶναι ἀλαζονεία καὶ ὁ Ἰωάννης τὰ εἶχεν εἰπεῖ πρὸς εὐχαρίστησίν του. Ἄν καὶ οὔτε τοῦτο ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν περὶ τοῦ Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε νὰ φιλοσοφῇ μὲ ἀκρίβειαν καὶ τόσον πολὺ εἶχε θαυμασθῆ ἀπὸ αὐτούς. Τὰ ἔργα ὅμως δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀμφισβητηθοῦν ἀκόμη οὔτε ἀπὸ τοὺς πλέον μανιακοὺς. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν αὐτὴν τὴν δευτέραν μαρτυρίαν λέγων· «Τὰ ἔργα ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ νὰ τελειώσω, αὐτὰ τὰ ἔργα ποῦ κάμνω, μαρτυροῦν δι' ἐμὲ ὅτι ὁ Πατὴρ μὲ ἔχει στείλει». Ἐδῶ ἀποκρούει καὶ τὴν κατηγορίαν περὶ τῆς καταργήσεως τοῦ Σαββάτου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἐρωτοῦσαν· Πῶς ἤμπορεῖ νὰ ἔχη σταλῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀφοῦ δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον; δι' αὐτὸ εἶπεν «τὰ ἔργα ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ». Καὶ ὅμως αὐτὰ τὰ ἔργα τὰ ἔκαμνε μὲ τὴν παραχώρησιν ἐκείνου. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀπέδειξεν ἰσχυρότερον, ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὸν Πατέρα, δι' αὐτὸ παρουσίασε καὶ τὸ πολὺ μικρότερον.

3. Καὶ διατί, θὰ ἐρωτήσης, δὲν εἶπε· Τὰ ἔργα ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ, αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι εἶμαι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα; Διότι ἀπὸ τὰ ἔργα ἦτο δυνατόν νὰ μάθουν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ὅτι ἦτο ἴσος μὲ τὸν Πατέρα. Τοῦτο βεβαιώνει καὶ ἄλλοῦ λέγων· «Ἐὰν δὲν πιστεύετε εἰς ἐμέ, πιστεύετε εἰς τὰ ἔργα μου, διὰ νὰ γνωρίσετε καὶ νὰ πιστεύσετε, ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ»⁵. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ λοιπὸν μαρτυροῦν δι' αὐτόν, ὅτι ἦτο ἴσος μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι δὲν ἔκαμνε τίποτε ἀντίθετον πρὸς ἐκεῖνον. Διατί

ἀλλὰ τὸ μείζον ἀφείς, τοῦτο τέθεικεν; Ὅτι τὸ σπουδαζόμενον τοῦτο πρῶτον ἦν. Εἰ γὰρ καὶ πολλῶ ἔλαιον τὸ πιστευθῆναι ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἦλθε, τοῦ πιστευθῆναι ὅτι Θεός ἐστιν ἴσος αὐτῷ· ἐκεῖνο μὲν γὰρ καὶ προφητῶν εἶ-
 5 πον, τοῦτο δὲ οὐκέτι ὁμοίως αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ ἐλάτινος πολλὴν τίθεται σπουδὴν, εἰδὼς ὅτι τούτου δεχθέντος καὶ ἐκεῖνο γένοιτ' ἂν λοιπὸν εὐπαράδεκτον. Καὶ τῆς μείζονος οὐδὲν μνημονεύσας μαρτυρίας, τὸ ἔλαιον αὐτῆς ἔργον τίθησι, ἵνα διὰ τούτου κἀκείνην δέξωνται.

10 Τοῦτο κατασκευάσας πάλιν ἐπάγει· «Ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ». Καὶ ποῦ μεμαρτύρηκε περὶ αὐτοῦ; Ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, «Οὗτός ἐστιν», λέγων, «ὁ Υἱός μου ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε». Ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατασκευῆς ἔδεικτο. Τὸ μὲν οὖν Ἰωάννου δῆλον ἦν· αὐτοὶ
 15 γὰρ ἀπέστειλαν, καὶ ἀρνήσασθαι οὐκ εἶχον. Κατὰ τὸ ἐκ τῶν σημείων δὲ ὁμοίως. Εἶδον γὰρ γινόμενα, καὶ παρὰ τοῦ θεραπευθέντος ἤκουσαν, καὶ ἐπίστευσαν, ὅθεν καὶ ἀνεκάλουν. Ἐλείπειο δὲ λοιπὸν τὸ περὶ τῆς τοῦ Πατρὸς μαρτυρίας ἀποδείξαι. Εἶτα μέλλον αὐτὸ κατασκευάζειν, ἐπή-
 20 γαγεν. «Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε».

Καὶ πῶς Μωϋσῆς λέγει, «Ὁ Θεὸς ἐλάλει, Μωϋσῆς δὲ ἀπεκρίνατο»; πῶς δὲ ὁ Δαυΐδ φησι· «Γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω ἤκουσε»; Καὶ πάλιν Μωϋσῆς, «Εἰ ἔστιν ἔθνος τοιοῦτον, ὃ ἤκουσε φωνὴν Θεοῦ», «Οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐώρακατε»; Καίτοι
 25 καὶ ἐώρακεῖν αὐτὸν λέγονται καὶ Ἡσαΐας καὶ Ἰερεμίας καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ ἕτεροι πλείους. Τί οὖν ἐστιν ὃ φησιν ὁ Χριστὸς νῦν; Εἰς φιλόσοφον αὐτοὺς ἐνάγει δόγμα, κατὰ

6. Ἐξ. 19, 19.

7. Ψαλμ. 80, 6.

8. Δευτ. 4, 33.

λοιπὸν δὲν ὠμίλησεν ἔτσι, ἀλλ' ἀφοῦ ἄφησε τὸ σπουδαιότερον, παρουσίασε τὸ μικρότερον; Διότι αὐτὸ ἦτο τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον ἐζητεῖτο. Διότι, ἐὰν εἶχεν ὀλιγωτέρας πιθανότητας τὸ νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι ἐστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀπὸ τὸ νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι ἦτο ἴσος μὲ τὸν Θεόν, διότι τὸ μὲν πρῶτον τὸ εἶχαν προαναγγεῖλαι οἱ Προφῆται, τὸ δὲ δεύτερον καθόλου, ὅμως ὁ Χριστὸς φροντίζει περισσότερο διὰ τὸ μικρότερον, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι, ἂν δεχθοῦν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο θὰ ἐγίνετο εὐκόλως δεκτόν. Καὶ χωρὶς νὰ μνημονεύσῃ καθόλου τὴν μεγαλυτέραν μαρτυρίαν, παρουσιάζει τὸ μικρότερον ἔργον αὐτῆς, διὰ νὰ δεχθοῦν μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ ἐκείνην.

Ἄφοῦ ἐφρόντισε περὶ τῆς προετοιμασίας αὐτοῦ ἐπρόσθεσε πάλιν· «Ὁ Πατὴρ ποὺ μὲ ἔστειλεν, αὐτὸς ἔχει δώσει μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ». Καὶ ποῦ ἔχει μαρτυρήσει περὶ αὐτοῦ; Εἰς τὸν Ἰορδάνην, ὅταν εἶπεν· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός. Αὐτὸν ν' ἀκούετε». Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶχεν ἀνάγκην προετοιμασίας. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Ἰωάννην, αὐτὸ ἦτο φανερόν. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν στείλει ἀνθρώπους καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸ ἀρνηθοῦν. Φανερόν ἐπίσης ἦτο τὸ ἔργον τοῦ ἐκ τῶν θαυμάτων. Διότι τὰ εἶδαν νὰ γίνωνται καὶ ἀπὸ τὸν θεραπευθέντα τὸ ἤκουσαν καὶ ἐπίστευσαν καὶ ἔνεκα τούτου τὸν κατηγοροῦν. Ὑπελείπετο ν' ἀποδείξῃ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρὸς. Καὶ διὰ νὰ τὴν προετοιμάσῃ, προσέθεσεν· «Οὔτε τὴν φωνὴν τοῦ ἔχετε ἀκούσει ποτέ».

Καὶ διατί ὁ Μωϋσῆς εἶχεν εἰπεῖ, «ὁ Θεὸς ὠμίλει καὶ ὁ Μωϋσῆς ἀλήνησεν»⁶; καὶ ὁ Δαυῖδ, «Ἦκουσε γλῶσσαν ποὺ δὲν ἐγνώριζε»⁷; Καὶ διατί ὁ Μωϋσῆς εἶχεν εἰπεῖ ἀκόμη, «Δὲν ὑπῆρξε ποτὲ παρόμοιον ἔθνος ποὺ ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ»⁸, «Οὔτε ἔχετε ἰδεῖ ποτὲ τὴν μορφήν του»; Καὶ ὅμως λέγεται ὅτι εἶχον ἰδεῖ τὸν Θεὸν ὁ Ἡσαΐας, ὁ Ἰερεμίας, ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει ἐδῶ ὁ Χριστὸς τώρα; Προσπαθεῖ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς φιλοσοφικὸν δόγμα, δεικνύων ὀλίγον κατ' ὀλί-

μικρὸν δεικνύς, ὅτι οὔτε φωνὴ περὶ Θεόν, οὔτε εἶδος, ἀλλ' ἀνώτερος καὶ σχημάτων ἐστὶ καὶ φθόγγων τοιούτων. Ὡσπερ γὰρ εἰπών, ὅτι «Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε», οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι φωνὴν μὲν προίεται, οὐκ ἀκουσιῆν δέ· οὔτως εἰπών, 5 «Οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε», οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι εἶδος μὲν ἔχει, οὐ θεατὸν δέ· ἀλλ' ὅτι οὐδὲν τούτων περὶ Θεόν.

Ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν, Εἰκῆ κομπάζεις. Μωϋσεῖ λελάληκεν ὁ Θεὸς μόνῳ (τοῦτο γοῦν καὶ ἔλεγον· «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν, 10 πόθεν ἐστὶ»). διὰ τοῦτο οὔτως εἶπε δεικνύς ὅτι οὔτε φωνὴ περὶ Θεόν, οὔτε εἶδος. Καὶ τί λέγω ταῦτα; φησὶν. Οὐ μόνον οὔτε φωνὴν αὐτοῦ οὐκ ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος ἐωράκατε, ἀλλ' οὐδὲ ἐφ' ᾧ μάλιστα ἀρχεῖτε καὶ ἐφ' ᾧ μάλιστα πάντες ἐστὲ πεπληροφορημένοι, ὅτι τὰ προσιάγματα αὐτοῦ ἐδέξασθε 15 καὶ κατέχετε, οὐδὲ τοῦτο ὑμῖν δυνατὸν εἰπεῖν. Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν, ἐπήγαγεν· «Οὐδὲ τὸν λόγον αὐτοῦ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν»· τουτέστι, τὰς διαταγὰς, τὰ προσιάγματα, τὸν νόμον, τοὺς προφήτας.

Εἰ γὰρ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὰ διειάξατο, ἀλλ' ὅμως παρ' ὑμῖν οὐκ ἔστιν, ἐπειδὴ μὴ πιστεύετε μοι. Εἰ γὰρ ἄνω καὶ κάτω τοῦτό φασιν αἱ Γραφαί, ὅτι ἐμοὶ χρὴ πιστεύειν, ὑμεῖς δὲ οὐ πιστεύετε· εὐδηλον ὅτι καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀπέσιη ἀφ' ὑμῶν. Διὰ τοῦτο πάλιν ἐπήγαγεν· «Ὅτι ὃν ἀπέσειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε». Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσι, Πῶς 25 οὖν, εἰ μὴ φωνὴν αὐτοῦ ἠκούσαμεν ἡμεῖς, σοὶ ἐμαρτύρησε; λέγει· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς· ἐκεῖναι γὰρ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ»· δεικνύς ὅτι διὰ τούτων ἐμαρτύρησε. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐμαρτύρησε, καὶ ἐν τῷ ὄρει.

Ἄλλ' οὐ φέρει εἰς μέσον τὴν φωνὴν ἐκείνην. Ἴσως 30 γὰρ ἂν καὶ ἠπιστήθη ἐντιϋθεν. Τὴν μὲν γὰρ οὐδὲ ἠκου-

9. Ἰω. 9, 29.

9α. Ἰω. 5, 39.

γον εἰς αὐτούς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει οὔτε φωνήν, οὔτε μορφήν, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μορφᾶς καὶ ἀπὸ τοιαύτας φωνάς. Διότι, ὅταν εἶπεν, «Οὔτε τὴν φωνήν του ἔχετε ἀκούσει», δὲν ἐννοεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἐκβάλλει μὲν φωνήν ἀλλὰ δὲν ἀκούεται, οὔτε ὅταν εἶπεν, «Οὔτε τὴν μορφήν του ἔχετε ἰδεῖ» ἐννοεῖ ὅτι ἔχει μὲν μορφήν, ἀλλὰ εἶναι ἀθέατος.

Διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζωνται λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι, Ματαίως ὑπερηφανεύεσαι. Μόνον εἰς τὸν Μωϋσῆν ὠμίλησεν ὁ Θεὸς (αὐτὸ ἀκριβῶς ἰσχυρίζοντο· «Ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Θεὸς ὠμίλησεν εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἀλλὰ δι' αὐτὸν δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι»⁹), δι' αὐτὸ ὠμίλησεν ἔτσι, θέλων ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει οὔτε φωνήν, οὔτε μορφήν. Καὶ διατί τὰ λέγω αὐτά; Ὅχι μόνον δὲν ἔχετε ἀκούσει ποτὲ τὴν φωνήν του, ὄχι μόνον δὲν ἔχετε ἰδεῖ ποτὲ τὴν μορφήν του, ἀλλ' οὔτε εἶναι δυνατὸν σεῖς νὰ ἰσχυρισθῆτε, διὰ ποῖον λόγον καυχᾶσθε τόσον πολὺ καὶ διὰ ποῖον λόγον εἴσθε τόσον πολὺ ὑπερήφανοι, ὅτι ἐδέχθητε καὶ γνωρίζετε τὰς ἐντολάς του. Διὰ νὰ δηλώσῃ λοιπὸν καὶ τοῦτο, προσέθεσεν· «Οὔτε ὁ λόγος του μένει μέσα σας», δηλαδὴ αἱ ἐντολαί του, αἱ προσταγαί του, οἱ νόμοι καὶ οἱ Προφῆται.

Διότι, ἂν καὶ ὁ Θεὸς διέταξεν αὐτά, ὅμως δὲν ὑπάρχουν μέσα σας, ἐπειδὴ δὲν μὲ πιστεύετε. Διότι, ἂν καὶ παντοῦ ἀναφέρουν αἱ Γραφαὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ πιστεύετε εἰς ἐμέ, ἐσεῖς ὅμως δὲν πιστεύετε, εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει φύγει ἀπὸ σαῶς. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν ἀκόμη· «Διότι σεῖς δὲν πιστεύετε εἰς αὐτόν, πού ἐκεῖνος ἀπέστειλεν». Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ ἐρωτήσουν· Πῶς λοιπὸν ἔδωσε μαρτυρίαν δι' ἐσέ, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν ἀκούσει τὴν φωνήν του, λέγει· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι αὐταὶ μαρτυροῦν περὶ ἐμοῦ»¹⁰, θέλων ν' ἀποδείξῃ ὅτι μέσῳ αὐτῶν ἔδωσεν ὁ Θεὸς τὴν μαρτυρίαν. Διότι ἔδωσε τὴν μαρτυρίαν εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ εἰς τὸ ὄρος.

Ἀλλὰ δὲν ἀποκαλύπτει ἐκείνην τὴν φωνήν. Διότι ἴσως δὲν θὰ ἐγίνετο πιστευτός. Διότι τὴν μὲν πρώτην φωνήν

σαν, τὴν ἐν τῷ ὄρει· τὴν δὲ ἤκουσαν μὲν, οὐ προσέσχον δέ. Διὰ τοῦτο παραπέμπει αὐτοὺς ταῖς Γραφαῖς, δεικνὺς ὅτι καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς μαρτυρία ἐκεῖθεν ἐστὶ πρότερον μέντοι τὰ παλαιὰ ἀνελὼν ἐφ' οἷς ἐκόμπαζον, ἢ ὡς ἐωρακότες τὸν
 5 Θεόν, ἢ ὡς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσαντες. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοῦ τῇ φωνῇ διαπιστεῖν, καὶ τὰ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει φανιάζεσθαι, διορθωσάμενος τὴν περὶ ἐκείνων ὑπόνοιαν πρῶτον καὶ δεῖξας συγκατάθεσιν ὄντα τὰ γεγενημένα, τότε αὐτοὺς ἐπὶ τὴν μαρτυρίαν παρέπεμψε τῶν Γραφῶν.

10 4. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὅταν πρὸς αἵρετικούς μαχώμεθα καὶ καθοπλιζώμεθα, ἐντεῦθεν καὶ ἰσχυριζώμεθα. «Πᾶσα γὰρ Γραφή θεόπνευστος», φησί, «καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄριτος ἢ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν
 15 ἔργον ἀγαθὸν ἀπηρτισμένος». Οὐχ ἵνα τὰ μὲν ἔχη, τὰ δὲ μὴ ἔχη ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἄριτος. Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, ὅταν εὐχῆται μὲν ἐκτενῶς, μὴ ἐλεῆ δὲ δαφιλῶς; ἢ ὅταν ἐλεῆ μὲν δαφιλῶς, πλεονεκτῶν δὲ καὶ διαζόμενος; ἢ ὅταν μὴ πλεονεκτῶν, μηδὲ διαζόμενος, πρὸς ἐπίδειξιν δὲ ἀνθρώπων καὶ φιλοτιμίαν τῶν ὁρώντων; ἢ ὅταν ἐλεῆ μὲν μετὰ
 20 πάσης ἀκριθείας καὶ πρὸς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, ἐπαίρηται δὲ αὐτῷ τούτῳ καὶ μέγα φρονῆ; ἢ ὅταν ταπεινὸς μὲν ἦ καὶ νησιεῖται προσέχων, φιλάργυρος δὲ καὶ ἐμπορικὸς καὶ τῇ γῆ προσηλωμένος, καὶ τὴν μητέρα τῶν κακῶν ἐπεισάγων τῇ ψυ-
 25 χῆ; «Ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶ ἡ φιλαργυρία».

Φρίξωμεν τοίνυν τὸ πρᾶγμα, φύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν. Τοῦτο τὴν οἰκουμένην ἀνάσταιον ἐποίησε, τοῦτο πάντα συνέχεε, τοῦτο τῆς μακαριωτάτης δουλείας ἡμᾶς ἀπάγει τοῦ Χριστοῦ.

εἰς τὸ ὄρος δὲν τὴν ἤκουσαν, τὴν δὲ δευτέραν εἰς τὸν Ἰορδάνην τὴν ἤκουσαν μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόσεξαν. Διὰ τοῦτο τοὺς παραπέμπει εἰς τὰς Γραφάς, θέλων ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προέρχεται ἡ μαρτυρία τοῦ Πατρός, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν ἀναιρέσει ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ὑπερηφανεύοντο, δηλαδὴ ἢ ὅτι εἶχον ἰδεῖ τὸν Θεόν, ἢ ὅτι εἶχον ἀκούσει τὴν φωνὴν του. Ἐπειδὴ δηλ. ἦτο πιστευτὸν νὰ μὴ εἶχον ἀκούσει τὴν φωνὴν του καὶ νὰ φαντάζωνται ὅσα εἶχον συμβῆ εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, ἀφοῦ πρῶτα διώρθωσε τὴν ὑποψίαν περὶ ἐκείνων καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ἐκεῖνα εἶχον γίνεи κατὰ θείαν συγκατάβασιν, ἔπειτα τοὺς παρέπεμψεν εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν Γραφῶν.

4. Ἐπομένως, ὅταν καὶ ἡμεῖς μαχώμεθα ἐναντίον αἰρετικῶν καὶ ὀπλιζώμεθα, ἀπὸ αὐτὰ ἐδῶ ἄς διδασκώμεθα. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Κάθε θεόπνευστος Γραφή εἶναι καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς διαπαιδαγώγησιν ἐν δικαιοσύνῃ, διὰ νὰ εἶναι τέλειος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, κατηρτισμένος πρὸς κάθε καλὸν ἔργον»¹⁰. Καὶ ὄχι ἄλλα μὲν νὰ τὰ ἔχη, εἰς ἄλλα δὲ νὰ ὑστερῇ. Διότι, σὲ ἐρωτῶ, ποίαν ὠφέλειαν ἔχει κανεὶς ὅταν προσεύχεται συνεχῶς, ἀλλὰ δὲν κάμνει ἐλεημοσύνην ἀφθόνως; ἢ ὅταν ἐλεῆ ἀφθόνως, ἀλλ' εἶναι πλεονέκτης καὶ ἄρπαξ; ἢ ὅταν δὲν εἶναι πλεονέκτης οὔτε ἄρπαξ, τὰ κάμνει ὅμως ἀπὸ ἐπίδειξιν καὶ κενοδοξίαν; ἢ ὅταν κάμνη ἐλεημοσύνας μὲ κάθε φροντίδα καὶ ὅπως εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν, ὑπερηφανεύεται ὅμως καὶ μεγαλοφρονεῖ δι' αὐτό; ἢ ὅταν εἶναι ταπεινόφρων καὶ ἀσκῆ τὴν νηστείαν, εἶναι ὅμως φιλάργυρος καὶ τοκογλύφος καὶ προσκολλημένος εἰς τὰ γήϊνα καὶ εἰσάγει εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν μητέρα τῶν κακῶν; «Διότι ἡ φιλαργυρία εἶναι ρίζα τῶν κακῶν».

Ἄς φοβηθοῦμε λοιπὸν τὴν φιλαργυρίαν καὶ ἄς ἀποφύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν. Διότι αὐτὴ ἔχει ἀναστατώσει τὴν οἰκουμένην, αὐτὴ τὰ ἀνέμιξεν ὅλα, αὐτὴ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν μεγάλην εὐτυχίαν νὰ ὑπηρετῶμεν τὸν Χριστόν.

«Οὐκ ἔστι» γάρ, φησί, «Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ». Ἐξ ἐναντίας γὰρ ἐπιτάττει τῷ Χριστῷ. Ὁ μὲν γὰρ λέγει, Δίδου τοῖς δεομένοις· ὁ δέ, Ἄρπαζε τῶν δεομένων. Ὁ Χριστὸς λέγει, Καὶ τοῖς ἐπιβουλεύουσι καὶ ἀδικοῦσι συγχώρει·
 5 οὗτος ἔμπαλιν, Κατασκεύαζε πάγας κατὰ τῶν οὐδὲν ἀδικούντων. Ὁ Χριστὸς λέγει, Φιλάνθρωπος ἔσο καὶ ἡμέρος· οὗτος ἀπ' ἐναντίας, Ὁμὸς ἔσο καὶ ἀπηγής, καὶ μηδὲν εἶναι νόμιζε δάκρυα πενήτων· ἵνα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀσιστηρὸν ἡμῖν κατασκευάσῃ τὸν δικαστήν.

10 Τότε γὰρ ἡμῖν πάντα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν στήσεται τὰ πεπραγμένα, καὶ οἱ ἠδικημένοι καὶ οἱ γυμνωθέντες παρ' ἡμῶν, πᾶσαν ἀπολογίαὶν ἡμῖν ἐκκλείοντες. Εἰ γὰρ ὁ Λάζαρος ἀδικηθεὶς μὲν οὐδὲν παρὰ τοῦ πλουσίου, μὴ ἀπολαύσας δὲ τῶν ἐκείνου, πικρὸς ἔσθηκε τότε κατήγορος καὶ οὐδεμιᾶς
 15 αὐτὸν ἀφῆκε τυχεῖν συγγνώμης, τίνος ἀπολογίας, εἶπέ μοι, τεύξονται οἱ πρὸς τῷ μὴ ἔλεεῖν οἴκοθεν καὶ τὰ ἀλλότρια λαμβάνοντες, καὶ τὰς τῶν ὀρφανῶν ἀναιρέποντες οἰκίας; Εἰ οἱ μὴ θρέφαντες πεινῶντα τὸν Χριστόν, ἰσοῦτιον ἐπὶ τὴν κεφαλήν αὐτῶν εἴλκυσαν πῦρ οἱ τὰ μηδὲν αὐτοῖς προσή-
 20 κοντα ἀρπάζοντες, καὶ μυρίας πλέκοντες δίκας, καὶ τὰ πάντων ἀδίκως περιβαλλόμενοι, ποίας ἀπολαύσονται παραμυθίας;

Ἐκβάλλωμεν τοίνυν τοῦτον τὸν ἔρωτα. Ἐκβαλοῦμεν δέ, ἂν ἐννοήσωμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν ἀδικήσαντας, τοὺς πλεονε-
 25 κτήσαντας καὶ ἀπελθόντας. Οὐχὶ τῶν μὲν χρημάτων αὐτῶν καὶ πόνων ἀπολαύσουσιν ἕτεροι, αὐτοὶ δὲ ἐν κολάσει καὶ τιμωρίᾳ καὶ τοῖς ἀνηκέστοις εἰσὶ κακοῖς; Πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ταῦτα ἀνοίας, κόπιεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖν, ἵνα καὶ ζῶντες τοῖς πόνοις κατατεινώμεθα, καὶ ἀπελθόντες τὰς ἀφο-

Διότι λέγει, «Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κανεὶς δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μαμωνᾶ». Διότι τοῦτο εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὁ Χριστὸς εἶπε· Δίδε εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην. Ἄλλ' ἡ ἀπληστία λέγει· Ἄρπαξε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην. Ὁ Χριστὸς συνιστᾷ· Νὰ συγχωρῆς αὐτοὺς ποὺ σὲ ἐπιβουλεύονται καὶ σὲ ἀδικοῦν. Ἡ ἀπληστία ἀντιθέτως· Νὰ στήνης παγίδας ἐναντίον ἐκείνων ποὺ δὲν σὲ ἀδικοῦν. Ὁ Χριστὸς συμβουλεύει· Νὰ εἶσαι φιλόανθρωπος καὶ πρῶτος. Ἀντιθέτως ἡ ἀπληστία, Νὰ εἶσαι ὤμος καὶ ἀπηνῆς καὶ νὰ μὴ λογαριάζης τὰ δάκρυα τῶν φτωχῶν, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν αὐστηρὸν δι' ἐμᾶς δικαστήν.

Διότι τότε θὰ παρουσιάσῃ ὅλα ὅσα ἔχομεν πράξει μπροστὰ εἰς τὰ μάτια μας καὶ ὅσοι ἠδικήθησαν καὶ ἀπεγυμνώθησαν ἀπὸ ἡμᾶς θὰ μᾶς ἀποκλείσουν ἀπὸ κάθε ἀπολογία. Διότι, ἐὰν ὁ Λάζαρος, ἐνῶ δὲν εἶχε καθόλου ἀδικηθῆ ἀπὸ τὸν πλούσιον, καὶ ἀπῆλαυσεν ἀπὸ τὸν πλοῦτον ἐκείνου, ἐστάθη ὅμως πικρὸς κατήγορος καὶ δὲν τὸν ἄφησε νὰ ἐπιτύχῃ καμμίαν συγχώρησιν, εἶπέ μου, ποίαν ὑπεράσπισιν θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον δὲν ἔκαμαν καμμίαν ἐλεημοσύνην, ἀλλ' ἤρπασαν καὶ τὰ ξένα καὶ ἀνέτρεψαν τὰς οἰκίας τῶν ὀρφανῶν; Ἐὰν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔθρεψαν τὸν Χριστόν, ὅταν ἐπεινοῦσε, τέτοια φωτιὰ ἔβαλαν εἰς τὸ κεφάλι των, ἐκεῖνοι ποὺ ἀρπάζουν ὅσα δὲν εἶναι ἰδικά των καὶ κινοῦν ἀπείρους δικαστικοὺς ἀγῶνας καὶ ἰδιοποιοῦνται ἀδίκως τὰ ἀγαθὰ ὄλων, ποίαν παρηγορίαν θ' ἀπολαύσουν;

Ἄς ἀποβάλωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν. Θὰ τὴν ἀποβάλωμεν δέ, ἐὰν σκεφθῶμεν ἐκείνους ποὺ πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς ἔκαμαν ἀδικίας, τοὺς φιλαργύρους ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπέθαναν. Λοιπὸν, τὰ χρήματά των καὶ τοὺς κόπους των δὲν θ' ἀπολαύσουν ἄλλοι, ἐνῶ αὐτοὶ εὕρισκονται εἰς κόλασιν καὶ εἰς τιμωρίαν καὶ εἰς ἀνυπόφορα κακά; Πῶς λοιπὸν αὐτὰ δὲν φανερώνουν μεγίστην ἀνοησίαν, τὸ νὰ φροντίζωμεν δηλαδὴ καὶ νὰ κοπιάζωμεν, διὰ νὰ καταβαλ-

ρήτους ὑπομένωμεν κολάσεις καὶ τιμωρίας, δέον καὶ ἐν-
 ταῦθα τρυφᾶν (οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡδονὴν ἐργάζεται, ὡς ἐ-
 λεημοσύνη, συνειδὸς κεκαθαρόμενον), καὶ ἀπελθόντας ἐκεῖ,
 πάντων ἀπηλλάχθαι κακῶν, καὶ μυρίων ἐπιτυχάνειν ἀ-
 5 γαθῶν;

“Ὡσπερ γὰρ ἡ κακία καὶ πρὸ τῆς γενένης τοὺς ἐνταῦθα
 αὐτὴν μειόντας κολάζειν εἶωθεν, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ
 πρὸ τῆς βασιλείας τοὺς ἐνταῦθα αὐτὴν ἐργαζομένους πα-
 ρασκευάζει τρυφᾶν, ἐλπίσι χρησιαῖς καὶ ἡδονῇ διηνεκεῖ συ-
 10 ζῆν ποιοῦσα. Ἴν’ οὖν ταύτης ἐπιτύχωμεν καὶ ἐνταῦθα καὶ
 κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἐπιλαβώμεθα τῶν ἀγαθῶν ἔργων.
 Οὕτω γὰρ καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα σιεφάνων ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι’ οὗ καὶ μεθ’ οὗ τῷ Πατρὶ
 15 ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λώμεθα ἀπὸ τοὺς κόπους, ἐφ' ὅσον ζῶμεν, καὶ ὅταν ἀποθά-
νωμεν νὰ ὑποφέρωμεν ἀφορήτους κολασμοὺς καὶ τιμωρίας,
ἐνῶ ἔπρεπε καὶ ἐδῶ νὰ ζῶμεν ἄνετα (διότι τίποτε δὲν
συμβάλλει τόσον εἰς τὴν εὐχαρίστησιν, ὅσον ἡ ἐλεημοσύνη
καὶ ἡ καθαρὰ συνείδησις) καὶ ὅταν ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, νὰ ἔ-
χωμεν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ καὶ νὰ ἐπιτυχάνωμεν
ἄπειρα ἀγαθὰ;

Διότι ὅπως ἡ κακία τιμωρεῖ συνήθως πρὶν ἀπὸ τὴν γέ-
ενναν αὐτοὺς πού τὴν χρησιμοποιοῦν εἰς τὴν παροῦσαν
ζωήν, ἔτσι καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐ-
ρανῶν προπαρασκευάζει τὴν ἄνεσιν εἰς αὐτοὺς πού τὴν ἀ-
σκοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, συντελοῦσα εἰς τὸ νὰ ζοῦν
μαζὶ μὲ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ μὲ διαρκῆ εὐχαρίστησιν. Διὰ
νὰ ἐπιτύχωμεν λοιπὸν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς
τὴν μέλλουσαν ζωήν, ἅς ἀρχίσωμεν τὰ καλὰ ἔργα. Διότι
ἔτσι θ' ἀξιωθοῦμεν καὶ τοὺς μελλοντικοὺς στεφάνους τῆς
νίκης. Εἴθε ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ
φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ
ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἀγίῳ
Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ΄.

Ἰω. 5,39 - 47

«Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· ἀρκεῖν αἶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐ-
5 μου· καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν αἰώνιον ἔχητε».

1. Πολὺν ποιῶμεθα τῶν πνευματικῶν, ἀγαπητοί, λόγον, μηδὲ ἀρκεῖν ἡμῖν νομίζωμεν πρὸς σωτηρίαν, τὸ καὶ ὅπως αὐτὰ μειέται. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς οὐδὲν μέγα ἀπόν-
σθαι δυνήσεται τις, παρέργως καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτοῖς κεχρη-
10 μένος, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς πνευματικοῖς τοῦτο συμβήσε-
ται, ἐπειδὴ καὶ πλείονος ταῦτα δεῖται σπουδῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παραπέμπων τοὺς Ἰουδαίους ταῖς Γραφαῖς, οὐκ εἰς ἀπλῆν ἀνάγνωσιν, ἀλλ' εἰς ἔρευναν ἀκριβοῦ καὶ κα-
τανενοημένην αὐτοὺς παρέπεμπε. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἀναγινώ-
15 σκετε τὰς Γραφάς· ἀλλ' «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς».

Ἐπειδὴ γὰρ τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα πολλῆς ἐδεῖτο τῆς ἐπιμελείας (συνεσχίαστο γὰρ ἄνωθεν συμφερόντως τοῖς τό-
τε), διὰ τοῦτο καὶ διασκάπτειν αὐτοὺς μετὰ ἀκριθείας κελεύει
νῦν, ἵνα τὰ ἐν τῷ θάθει κείμενα δυνηθῶσι εὑρεῖν. Οὐδὲ γὰρ
20 ἔξ ἐπιπολῆς εἶρητο, οὐδὲ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν ἔρριπτο· ἀλλ'
ὡσπερ τις θησαυρὸς ἐν πολλῶ τῷ θάθει κατέκειτο. Ὁ δὲ τὰ
κάτω κείμενα ζητῶν ἂν μὴ μετὰ ἀκριθείας ζητῆ καὶ πόνου,
οὐδέποτε δυνήσεται εὑρεῖν τὸ ζητούμενον. Διὰ τοι τοῦτο καὶ
εἰπὼν, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», ἐπήγαγεν· «Ὅτι ὑμεῖς δο-
25 κεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν». Οὐκ εἶπεν, Ἔχετε
ἀλλά, «Δοκεῖτε», δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ἔκαρποῦντο μέγα τι καὶ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ΄.

Ἰω. 5,39 - 47

«Σεῖς ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι νομίζετε ὅτι δι' αὐτῶν θὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον. Ἐκεῖναι μαρτυροῦν περὶ ἐμοῦ. Καὶ ὅμως δὲν θέλετε νὰ ἔλθετε εἰς ἐμέ, διὰ νὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον»¹.

1. Ἄς ὁμιλήσωμεν διὰ μακρῶν, ἀγαπητοί μου, περὶ τῶν πνευματικῶν ζητημάτων καὶ ἄς μὴ νομίζωμεν ὅτι ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν μας τὸ νὰ πραγματευθῶμεν αὐτὰ κατὰ τινὰ τρόπον. Διότι, ὅπως εἰς τὰ βιωτικὰ ζητήματα δὲν θὰ ἤμπορέση νὰ ἔχη κανεὶς μεγάλην ὠφέλειαν, ἂν μεταχειρισθῇ αὐτὰ παρέργως καὶ τυχαίως, τοῦτο θὰ συμβῇ πολὺ περισσότερον εἰς τὰ πνευματικά, ἐπειδὴ αὐτὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ περισσοτέραν μελέτην. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ὅταν παρέπεμπε τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, δὲν τοὺς παρέπεμπε δι' ἀπλῆν ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ δι' ἐρευναν λεπτομερῆ καὶ διὰ ἐμβάθυνσιν εἰς τὰ νοήματά της. Διότι δὲν εἶπε· «Διαβάζετε τὰς ἀγίας Γραφάς, ἀλλὰ «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς».

Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην ἐρευναν (διότι εἶχον κρυφθῆ κάτω ἀπὸ σκιάν, κατὰ τὸ συμφέρον τῶν τότε), δι' αὐτὸ καὶ τοὺς προτρέπει τώρα νὰ ἐρευνοῦν αὐτοὺς μὲ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ ἤμπορέσουν νὰ ἀνακαλύψουν αὐτὰ πού εὐρίσκονται εἰς τὸ βάθος. Διότι αὐτὰ δὲν ἔχουν λεχθῆ ἐπιπολαίως, ἀλλ' οὔτε ἔχουν ριφθῆ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ εὐρίσκονται εἰς μέγαν βάθος σὰν θησαυρός. Ἐκεῖνος ὅμως πού ἐρευνᾷ ἐκεῖνα πού εὐρίσκονται εἰς τὸ βάθος, ἂν δὲν τὰ ἐρευνήσῃ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ κόπον, ποτὲ δὲν θὰ ἤμπορέση νὰ εὔρη ἐκεῖνο πού ζητεῖ. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ εἶπεν «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ἐπρόσθεσεν· «Διότι νομίζετε ὅτι δι' αὐτῶν θὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον». Δὲν εἶπεν, Ἔχετε, ἀλλὰ «Νομίζετε ὅτι θὰ ἔχετε», ἀποδεικνύων ὅτι δὲν εἶχαν νὰ ὠφεληθοῦν τίποτε

γενναῖον, ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως σωθήσεσθαι προσδοκῶντες
μόνης, πίστεως ἔρημοι ὄντες.

Ὁ τοίνυν λέγει, τοιοῦτόν ἐσιν· Οὐχὶ θαυμάζετε τὰς
Γραφάς; οὐχὶ πάσης ζωῆς νομίζετε αἰτίας εἶναι; Ἀπὸ τού-
5 των καὶ αὐτὸς ἰσχυρίζομαι νῦν. Αὐταὶ γάρ εἰσιν αἱ μαρτυ-
ροῦσαι περὶ ἐμοῦ, καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν
αἰώνιον ἔχητε. Εἰκότως τοίνυν ἔλεγεν, ὅτι «Δοκεῖτε», διὰ
τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτοὺς πείθεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ψιλῇ ἀνα-
γνώσει μόνον ἀρχεῖν.

10 Εἶτα ἵνα μὴ ἐκ πολλῆς κηδεμονίας φιλοδοξίας λάβῃ παρ'
αὐτοῖς ὑπόνοιαν καὶ διὰ τὸ βούλεσθαι πιστευθῆναι παρ'
αὐτῶν τὸ ἑαυτοῦ σκοπεῖν νομίζεται (καὶ γὰρ τῆς Ἰωάννου φω-
νῆς ἐνέμνησε καὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων
τῶν αὐτοῦ καὶ πάντα ἔλεγεν ὥστε αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι καὶ
15 ζωὴν ἐπηγγείλατο)· ἐπεὶ οὖν πολλοὺς εἰκὸς ἦν ὑποπιεῦειν
ὅτι δόξης ἐρῶν ταῦτα ἔλεγεν, ἄκουσον τί ἐπάγει· «Δόξαν
παρὰ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνω»· τουτέστιν, Οὐ δέομαι. Οὐκ ἔ-
στι, φησὶν, ἢ φύσις ἢ ἐμὴ τοιαύτη, ὥστε δεῖσθαι τῆς παρὰ
ἀνθρώπων δόξης. Εἰ γὰρ ἥλιος ἀπὸ λυχνιαίου φωτὸς οὐκ ἂν
20 λάβοι προσθήκην, πολλῶ μᾶλλον ἐγὼ τῆς ἀνθρωπίνης ἀφέξω
δεηθῆναι δόξης. Καὶ τίνος, φησὶν, ἔνεκεν ταῦτα λέγεις, ἐὰν
οὐ δέῃ; («Ἴνα ὑμεῖς σωθῆτε»).

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ἀνωτέρω εἶρηκεν· ἠνίξατο δὲ αὐτὸ καὶ
ἐνιαῦθα εἰπὼν, «Ἴνα ζωὴν ἔχητε». Τίθησι δὲ καὶ ἑτέραν
25 αἰτίαν. Ποίαν δὴ ταύτην; («Ἄλλ' ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην
τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς»). Ἐπειδὴ πολλάκις, ὡς δῆθεν
τὸν Θεὸν ἀγαπῶντες, ἐδίωκον αὐτόν· ὅτι ἴσον ἑαυτὸν ἐποίει
τῷ Θεῷ, ἤδει δὲ ὅτι οὐκ ἔμελλον αὐτῷ πείθεσθαι· ἵνα μὴ
τις εἴπῃ, Τίνος οὖν ἔνεκεν ταῦτα λέγεις; τοῦτο εἶπεν, Ἴνα ἐ-
30 λέγξω ὑμᾶς, ὅτι οὐ διὰ ἀγάπην τὴν τοῦ Θεοῦ με, φησί, διώκε-

σπουδαῖον καὶ σοβαρόν, ἐὰν ἐπερίμεναν νὰ σωθοῦν μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν, στερημένοι ἀπὸ τὴν πίστιν.

Μὲ αὐτὸ πού λέγει, ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς· Δὲν θαυμάζετε τὰς ἀγίας Γραφάς; Δὲν νομίζετε, ὅτι εἶναι αἰτία ὅλης τῆς ζωῆς; Τὰ ἴδια λοιπὸν ἰσχυρίζομαι καὶ ἐγὼ τώρα. Διότι αὐταὶ δίδουν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ καὶ δὲν θέλετε νὰ ἔλθετε εἰς ἐμέ, διὰ νὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον. Δικαίως λοιπὸν ἔλεγε «Νομίζετε», διότι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἤθελαν νὰ πιστεύσουν, ἀλλὰ μόνον νὰ καυχῶνται διὰ τὴν ἀπλῆν ἀνάγνωσιν.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἀφορμὴν ὑποψίας διὰ κενοδοξίαν, ἕνεκα τῆς μεγάλης φροντίδος καὶ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ἡ πίστις πού ἤθελεν ἀπὸ αὐτοὺς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ του, (διότι ὑπενθύμισε τὴν φωνὴν τοῦ Ἰωάννου, τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα του καὶ ἔλεγε τὰ πάντα ὥστε νὰ τοὺς προσελκύσῃ καὶ εἶχεν ὑποσχεθῆ ζωὴν), ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο πιθανὸν πολλοὶ νὰ ὑποπτευθοῦν ὅτι ἔλεγεν αὐτὰ διὰ ν' ἀποκτήσῃ δόξαν, ἄκουσε, τί προσθέτει· «Τιμὰς ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων δὲν δέχομαι». Δηλαδὴ δὲν χρειάζομαι. Δὲν εἶναι, λέγει, ἡ φύσις μου τέτοια, ὥστε νὰ ἔχω ἀνάγκην δόξης ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἂν τὸ φῶς τοῦ λύχνου δὲν ἤμπορῇ νὰ προσθέσῃ τίποτε εἰς τὸν ἥλιον, πολὺ ὀλιγώτερον ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν. Καὶ διατί τὰ λέγεις αὐτά, ἐὰν δὲν ἔχῃς ἀνάγκην; «Διὰ νὰ σωθῆτε σεῖς».

Ἄλλ' αὐτὸ τὸ εἶχεν εἰπεῖ πάρα πάνω, τὸ ὑπηνίχθη ὅμως καὶ ἐδῶ, ὅταν εἶπε, «Διὰ νὰ ἔχετε ζωὴν σεῖς». Παρουσιάζει ὅμως καὶ ἄλλην αἰτίαν. Ποίαν; «Ἄλλὰ γνωρίζω ὅτι δὲν ἔχετε μέσα σας τὴν ἀγάπην διὰ τὸν Θεόν». Ἐπειδὴ πολλὰς φοράς τὸν κατεδίωκον, διότι δῆθεν ἠγάπων τὸν Θεόν, διότι ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν, ἐγνώριζεν ὅτι δὲν θὰ ἐπίστευαν εἰς αὐτόν. Διὰ νὰ μὴ τὸν ἐρωτήσῃ κανεὶς, Διὰ ποίαν αἰτίαν τὰ λέγεις αὐτά; ἀπήντησε· Διὰ νὰ σᾶς ἐλέγξω, ὅτι δὲν μὲ καταδιώκετε διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς

τε. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖ μοι καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τῶν Γραφῶν. Ὡσπερ οὖν πρὸ τούτου νομίζοντες ἀντίθεον εἶναί με ἠλαύνετε· οὕτω νῦν ἐξ οὗ ταῦτα ἀπέδειξα προσδραμεῖν ὑμᾶς ἔδει, εἴ γε ἠγαπᾶτε τὸν Θεόν· ἀλλ' οὐκ ἠγαπᾶτε.

5 Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ταῦτα εἶπον, ἵνα δείξω ὑμᾶς περιτὸν ἔχοντας τῦφον καὶ κομπάζοντας εἰκῆ, καὶ τὴν οἰκείαν βασκανίαν σοσικιάζοντας. Οὐκ ἀπὸ τούτων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν μελλόντων αὐτὰ κατασκευάζει. «Ἐγὼ γὰρ ἦλθον», φησὶν, «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου καὶ οὐκ ἐδέξασθέ
10 με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψετε». Ὁρᾷς ὅτι ἄνω καὶ κάτω διὰ τοῦτο λέγει ἀπεισιάλθαι, καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰληφέναι τὴν κρίσιν, καὶ οὐδὲν δύνασθαι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἵνα πᾶσαν ἐκκόψῃ πρόφασιν ἀγνωμοσύνης; Τίνα δὲ φησὶν ἤξειν ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ;
15 Τὸν ἀνίχριστον ἐνταῦθα αἰνίττεται, καὶ ἀναντίρρητον τῆς ἀγνωμοσύνης αὐτῶν τίθησιν ἀπόδειξιν. Εἰ γὰρ ὡς ἀγαπῶντες τὸν Θεόν με διώκετε, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀνιχρίστου τοῦτο γενέσθαι ἔδει. Ἐκεῖνος γὰρ οὐδὲν τοιοῦτον ἐρεῖ, οὔτε ἀπεισιάλθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὔτε κατὰ τὴν
20 γνώμην ἤκει τὴν ἐκείνου· ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν, τυραννικῶς τὰ μηδὲν αὐτῷ προσήκοντα ἀρπάζων καὶ τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἑαυτὸν εἶναι λέγων, καθὼς καὶ Παῦλός φησιν· «Ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεός». Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ ὀνό-
25 ματι τῷ ἰδίῳ ἐλθεῖν.

Ἐγὼ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου παραγέγονα. Ἰκανὸν μὲν οὖν ἦν καὶ τοῦτο δεῖξαι αὐτοὺς οὐκ ἀγαπῶντας τὸν Θεόν, ὅτι τὸν λέγοντα ἀπεισιάλθαι

τὸν Θεόν. Διότι ὁ Θεὸς σᾶς δίδει μαρτυρίαν δι' ἐμὲ καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ μὲ τὰς ἀγίας Γραφάς. Ὅπως λοιπὸν πρὶν ἀπὸ αὐτὰ μὲ κατεδιώκατε, ἐπειδὴ ἐνομιζατε ὅτι εἶμαι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ τώρα, ἀφοῦ σᾶς ἔδωσα ἀποδείξεις, ἔπρεπε σεῖς νὰ τρέξετε πρὸς ἐμέ, ἂν βέβαια ἀγαπούσατε τὸν Θεόν.

Δι' αὐτὸ λοιπὸν σᾶς εἶπα αὐτά, διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι ἔχετε ὑπερβολικὴν ἀλαζονείαν, ὅτι ματαίως ὑπερηφανεύεσθε καὶ ὅτι προσπαθεῖτε νὰ κρύψετε τὸν φθόνον σας. Καὶ δὲν προετοιμάζει αὐτὰ μόνον ἀπὸ τὰ παρόντα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ μέλλοντα. Διότι λέγει· «Ἐγὼ ἔχω ἔλθει ἐξ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς μου καὶ δὲν μὲ δέχεσθε, ἐὰν ἔλθῃ ἄλλος ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐκεῖνον θὰ τὸν δεχθῆτε». Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ὁ Χριστὸς λέγει παντοῦ, ὅτι ἔχει ἀποσταλῆ δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ὅτι ἔχει λάβει τὴν κρίσιν ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι δὲν ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, διὰ ν' ἀποκόψῃ κάθε δικαιολογίαν ἀσεβείας τῶν Ἰουδαίων; Ποῖον ἐννοεῖ δὲ ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑαυτοῦ του; Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν Ἀντίχριστον καὶ παρουσιάζει ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς ἀσεβείας των. Διότι, ἐὰν μὲ καταδιώκετε, ἐπειδὴ δῆθεν ἀγαπᾶτε τὸν Θεόν, αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνῃ πολὺ περισσότερον διὰ τὸν Ἀντίχριστον. Διότι ἐκεῖνος οὔτε τοῦτο θὰ σᾶς εἰπῆ, οὔτε ὅτι ἔχει ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε ὅτι ἔχει ἔλθει σύμφωνα μὲ τὴν θέλησιν ἐκείνου, ἀλλ' ὅπως ἀντιθέτως, ἀρπάζων τυραννικῶς ὅσα δὲν τοῦ ἀρμόζουν καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι εἶναι θεὸς ὄλων, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ἐναντίον παντὸς πού λέγεται Θεὸς ἢ λατρεύεται προβάλλων τὴν ἀξίωσιν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός»². Διότι αὐτὸ σημαίνει, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔχω ἔλθει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀλλ' ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου. Καὶ ἦτο μὲν ἀρκετὸν τοῦτο, διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτοὶ δὲν ἀγαποῦσαν τὸν Θεόν, διότι δὲν ἐδέχοντο ἐκεῖνον πού τοὺς ἐβεβαίωσεν ὅτι εἶχεν ἀπο-

παρ' ἐκείνου οὐκ ἐδέχοντο· νῦν δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δεικνυσιν αὐτῶν τὴν ἀναισχυντίαν, ἐκ τοῦ τὸν ἀντίχριστον μέλλειν δέχεσθαι. Ὅταν γὰρ τὸν μὲν ἀπ' ἐκείνου λέγοντα ἀπεσιάλθαι μὴ δέχωνται, τὸν δὲ μὴ εἰδότα ἐκεῖνον, κομ-
 5 πάζοντα δὲ καὶ λέγοντα ἑαυτὸν εἶναι τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν μέλλωσι προσκυνεῖν, εὐδηλον ὅτι βασκανίας ἢ διώξις ἦν, καὶ τοῦ μισεῖν τὸν Θεόν. Διὰ δὴ τοῦτο δύο τίθησιν αἰτίας τῶν εἰρημένων, καὶ πρῶτον μὲν τὴν χρησιωτέραν, λέγων, «Ἴνα σωθῆτε», καί, «Ἴνα ζωὴν ἔχητε»· ἐπειδὴ δὲ ἔμελλον
 10 αὐτὸν χλευάζειν, τίθησι καὶ τὴν πληκτικωτέραν, δεικνὺς ὅτι καὶ μὴ πείθονται οἱ ἀκούοντες, τὰ αὐτοῦ ὁ Θεὸς πανταχοῦ ποιεῖν εἴωθεν.

2. Ὁ μὲν οὖν Παῦλος περὶ τοῦ ἀντιχριστοῦ διαλεγόμενος, προφητικῶς εἶπεν, ὅτι «Πέμπει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐ-
 15 νέργειαν πλάνης, ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκίμησαντες τῇ ἀδικίᾳ». Ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ εἶπεν ὅτι ἤξει· ἀλλ' «Ἐὰν ἔλθῃ», φειδόμενος τῶν ἀκουόντων. Ἐπειδὴ δὲ οὐπω πᾶσα ἀπηρτισμένη ἦν αὐτῶν ἢ ἀγνωμοσύνη, διὰ τοῦτο αὐτὸς μὲν τὴν αἰτίαν εἰσήγησεν
 20 αὐτοῦ τῆς παρουσίας, ὁ δὲ Παῦλος τοῖς δυναμένοις συνιδεῖν μετὰ ἀκριθείας ἠνίξαιτο. Καὶ γὰρ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πᾶσαν ἀπολογία ἀπολογία ἀφαιρούμενος. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπιστίας αὐτῶν τίθησιν, ἐπάγων· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν τὴν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν
 25 δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;»· καὶ ἐντεῦθεν δεικνὺς πάλιν ὅτι οὐ τὰ τοῦ Θεοῦ ἐσκοποῦν, ἀλλ' ἐν προσχήματι τοιούτῳ τὸ οἰκεῖον ἐβούλοντο πάθος ἐκδικεῖν.

Καὶ γὰρ τοσοῦτον ἀπεῖχον διὰ τὴν αὐτοῦ δόξαν ποιεῖν ταῦτα, ὅτι αὐτοὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἠροῦντο μᾶλλον ἢ τὴν

σταλῆ ἐκ μέρους του. Τώρα ὅμως φανερώνουν καὶ τὴν ἀδιαντροπίαν των ἀπὸ τὸ ὅτι μέλλουν νὰ δεχθοῦν τὸν Ἄντιχριστον. Διότι, ὅταν ἐκεῖνον μὲν ποὺ ἐβεβαίωσεν ὅτι εἶχεν ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν τὸν δέχονται, τὸν δὲ ἄλλον, ποὺ δὲν ἐγνώριζε τὸν Θεόν, ἀλλ' ὑπερηφανεύετο καὶ ἰσχυρίζετο διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι θεὸς τῶν πάντων, πρόκειται νὰ προσκυνοῦν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἡ καταδίωξις εἶχεν αἰτίαν τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προβάλλει δύο αἰτίαι διὰ τὰ ὅσα λέγει καὶ κατ' ἀρχὴν μὲν τὴν πλέον ἐπωφελῆ, λέγων, «Διὰ νὰ σωθῆτε», καί, «Διὰ νὰ ἔχετε ζωὴν». Ἐπειδὴ ὅμως ἐπρόκειτο νὰ τὸν χλευάζουν, ἀναφέρει καὶ τὴν πλέον δελεαστικὴν, δεικνύων ἔτσι ὅτι ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ παρέχῃ τὰς εὐεργεσίας του παντοῦ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεύουν αὐτοὶ ποὺ ἀκούουν τοὺς λόγους του.

2. Ὁ Παῦλος λοιπὸν ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἄντιχρίστου εἶπε προφητικῶς· «Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς θὰ στείλῃ εἰς αὐτοὺς μίαν ἐνέργειαν παραπλανητικὴν, διὰ νὰ κατακριθοῦν ὅλοι, ὅσοι δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἔδειξαν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν ἀδικίαν»³. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ ἔλθῃ, ἀλλ' «Ἐὰν ἔλθῃ», διότι ἐλυπήθη τοὺς ἀκροατάς του. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε συμπληρωθῆ ἀκόμη ἡ ἀγνωμοσύνη των, αὐτὸς μὲν ἀπεσιώπησε τὴν παρουσίαν τοῦ Ἄντιχρίστου, ὁ Παῦλος ὅμως ὑπηνίχθη αὐτὴν μὲ ἀκρίβειαν δι' ὅσους ἤμποροῦσαν νὰ τὴν ἀντιληφθοῦν. Διότι μόνον ὁ Χριστὸς παρουσιάζει τὴν αἰτίαν τῆς ἀπιστίας των καὶ προσθέτει· «Πῶς ἠμπορεῖτε σεῖς νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν ζητᾶτε τὴν τιμὴν, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν;». Καὶ ἀπὸ ἐδῶ πάλιν ἀπέδειξεν, ὅτι αὐτοὶ δὲν ἀπεσκόπουν εἰς ἐκεῖνα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν μόνον Θεὸν ἀλλὰ μὲ αὐτὸ τὸ πρόσχημα ἤθελαν νὰ ἐκπληρώσουν τὸ προσωπικὸν των πάθος.

Διότι τόσο μακρὰν εὕρισκοντο ἀπὸ τὸ νὰ κάμουν αὐτὰ διὰ τὴν δόξαν του, ἀφοῦ ἐπροτίμων μᾶλλον τὴν δόξαν

ἐκείνου. Πῶς οὖν ἔμελλον οὗτοι ὑπὲρ αὐτῆς ἀναδέχεσθαι
 τοσαύτην ἀπέχθειαν, ἧς οὕτω κατεφρόνουν, ὥστε καὶ ἀν-
 θρωπίνην αὐτῆς προτιμᾶν; Εἰπὼν δὲ ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ
 Θεοῦ οὐκ ἔχουσι, καὶ ἀποδείξας τοῦτο διὰ τούτων ἐκατέ-
 5 ρων, διὰ τε τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων καὶ διὰ τῶν εἰς τὸν
 ἀντίχριστον ἔσομένων, καὶ διελέγξας σαφῶς ὅτι πάσης εἰ-
 σὶν ἀπειστημένοι συγγνώμης, οὕτως αὐτοῖς ἐφίστησι καὶ
 τὸν Μωϋσέα κατήγορον ἐπάγων, καὶ λέγων· «Μὴ δοκεῖτε
 ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κα-
 10 τηγορῶν ὑμῶν Μωϋσῆς, ἐπιστεύετε ἐν ἐμοί· περὶ ἐμοῦ γὰρ
 ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασι οὐ πι-
 στεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε;».

“Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Πρὸ ἐμοῦ ἐκεῖνός ἐστιν
 ὁ ὑβρισμένος ἐν τοῖς εἰς ἐμέ. Μωϋσεῖ γὰρ μᾶλλον ἠπιστή-
 15 σαιτε ἢ ἐμοί. “Ὁρα πῶς πανταχόθεν πάσης αὐτοὺς ἐξέβαλεν
 ἀπολογίας. Θεὸν ἐλέγετε ἀγαπᾶν ἐν τῷ διώκειν με, φησὶν·
 ἔδειξα ὅτι μισοῦντες αὐτὸν τοῦτο ποιεῖτε. Λέγετε λύειν με
 τὸ Σάββατον καὶ παραλύειν τὸν νόμον· ἀπεδυσάμην καὶ ταύ-
 την τὴν κατηγορίαν. Δισχυρίζεσθε Μωϋσεῖ πιστεύειν ὅτι
 20 ὦν καὶ ἐμοῦ τολμᾶτε· δείκνυμι πάλιν ὅτι τοῦτο μὲν οὖν ἐστὶ
 μάλιστα μὴ πιστεύειν τῷ Μωϋσεῖ. Τοσοῦτω γὰρ δέω ἐξ
 ἐναντίας ἤκειν τῷ νόμῳ, ὅτι οὐδὲ ἔστιν ἄλλος τις ὁ κατη-
 γορήσων ὑμῶν, ἀλλ’ ἢ αὐτὸς ὁ τὸν νόμον ὑμῖν δεδωκώς.
 “Ὡσπερ οὖν περὶ τῶν Γραφῶν ἔλεγεν· «Ἐν αἷς δοκεῖτε
 25 ζῶν αἰώνιον ἔχειν», οὕτω καὶ περὶ Μωϋσεώς φησὶν, «Εἰς
 ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε» ἀπὸ τῶν οἰκείων αὐτοὺς χειρούμενος

τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Μὲ ποῖον λοιπὸν τρόπον θὰ ἐδέχοντο οἱ Ἰουδαῖοι τόσον μῖσος ἀντὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν περιεφρόνουν τόσον πολύ, ὥστε νὰ προτιμοῦν τὴν ἀνθρωπίνην ἀντὶ τῆς θείας; Ἄφοῦ λοιπὸν ἐτόνισεν, ὅτι δὲν ἔχουν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξε τοῦτο μὲ τὰ ἐπόμενα δύο, δηλαδὴ μὲ ὅσα συμβαίνουν τώρα εἰς αὐτὸν καὶ μὲ ὅσα θὰ συμβοῦν εἰς τὸν Ἀντίχριστον καὶ ἀφοῦ τοὺς διεβεβαίωσε καθαρὰ, ὅτι ἔχουν στερηθῆ ἀπὸ κάθε συγκώρησιν, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον τοὺς ἤλεγξε καὶ ἔκαμε τὸν Μωϋσῆν κατήγορόν των προσθέσας· «Μὴ φαντασθῆτε ὅτι ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω εἰς τὸν Πατέρα. Ἐκεῖνος ποὺ σᾶς κατηγορεῖ εἶναι ὁ Μωϋσῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσεῖς εἶχате στηρίξει τὰς ἐλπίδας σας. Διότι, ἐὰν ἐπιστεύατε εἰς τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἐπιστεύατε καὶ εἰς ἐμέ. Διότι ἐκεῖνος ἔγραψε περὶ ἐμοῦ. Ἐὰν δὲ δὲν πιστεύετε εἰς ὅσα ἐκεῖνος ἔγραψε, πῶς θὰ πιστεύσετε εἰς τὰ ἰδικά μου λόγια»;

Αὐτὰ ποὺ εἶπεν ὁ Χριστός, σημαίνουν τοῦτο· Πρὶν ἀπὸ ἐμὲ ὑβρίζετε τὸν Μωϋσῆν, μὲ ὅσα κάμνετε ἐναντίον μου. Διότι περισσότερο ἀρνεῖσθε τὴν πίστιν εἰς τὸν Μωϋσῆν παρὰ εἰς ἐμέ. Πρόσεχε πῶς τοὺς ἀπέκλεισεν ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ κάθε ἀπολογίαν. Ἐνῶ μὲ καταδιώκετε, ἰσχυρίζεσθε ὅτι ἀγαπᾶτε τὸν Θεόν. Σᾶς ἀπέδειξα ὅτι μισοῦντες αὐτὸν τὸ κάμνετε αὐτό. Ἰσχυρίζεσθε ὅτι καταργῶ τὸ Σάββατον καὶ καταπατῶ τὸν νόμον. Ἀπέκρουσα καὶ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν. Ἰσχυρίζεσθε ὅτι πιστεύετε εἰς τὸν Μωϋσῆν μὲ ὅσα τολμᾶτε ἐναντίον μου. Πάλιν σᾶς ἀποδεικνύω ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν πιστεύετε καθόλου εἰς τὸν Μωϋσῆν. Ἀντιθέτως τόσον πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ καταπατήσω τὸν νόμον, ὥστε ἐκεῖνος ποὺ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ἐκεῖνος ποὺ σᾶς ἔχει δώσει τὸν νόμον. Ὅπως λοιπὸν ἔλεγε περὶ τῶν ἀγίων Γραφῶν «Διὰ τῶν ὁποίων νομίζετε ὅτι θὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον», ἔτσι λέγει καὶ περὶ τοῦ Μωϋσέως «Εἰς τὸν ὁποῖον σεῖς εἶχате στηρίξει τὰς ἐλπίδας σας»,

πανταχοῦ.

Καὶ πόθεν δῆλον, φησὶν, ὅτι κατηγορήσει Μωϋσῆς, καὶ οὐ κομπάζεις; τί γὰρ σοὶ καὶ Μωϋσεῖ κοινόν; Τὸ Σάββατον ἔλυσας, ὅπερ ἐκεῖνος ἐνομοθέτησε κρατεῖν· πῶς οὖν
 5 ἡμῶν ἐκεῖνος κατηγορήσειε; Πόθεν δὲ δῆλον ὅτι καὶ εἰς ἄλλον πιστεύσομεν τὸν ἰδίῳ ὀνόματι ἤξοντα; Ταῦτα γὰρ πάντα ἀμάρτυρα λέγεις. Καὶ μὴν ἅπαντα ταῦτα ἄνωθεν ἔχει τὴν κατασκευήν. Ὅταν γὰρ ὁμολογηθῆ, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἦλθον ἀπὸ τῶν ἔργων, ἀπὸ τῆς φωνῆς Ἰωάννου, ἀπὸ
 10 τῆς μαρτυρίας τοῦ Πατρὸς, εὐδῆλον ὅτι Μωϋσῆς αὐτῶν κατηγορήσει.

Τί γὰρ ἐκεῖνος εἶπεν; ἄρ' οὐχ ὅτι ἐὰν ἔλθῃ τις σημεῖα ποιῶν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἄγων, καὶ τὰ μέλλοντα προλέγων μετὰ ἀληθείας, μετὰ πάσης ὑπακούειν αὐτῷ χρὴ
 15 τῆς πειθοῦς; Ὁ τοίνυν Χριστὸς μὴ οὐ πάντα ταῦτα πεποίηκε; Καὶ γὰρ σημεῖα εἰργάσατο μετὰ ἀληθείας ἀπάσης, καὶ πρὸς Θεὸν ἅπαντας εἶλκε, καὶ ταῖς προορήσεσι τὸ τέλος ἐπήγαγεν. Ἀλλὰ πόθεν δῆλον ὅτι ἐτέρῳ πιστεύσουσιν; Ἐκ τοῦ τὸν Χριστὸν μισεῖν. Οἱ γὰρ τὸν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ
 20 γνώμης ἤκοντα ἀποσιρεφόμενοι, εὐδῆλον ὅτι καὶ τὸν ἀντίθεον δέξονται. Εἰ δὲ Μωϋσεῖα νῦν προβάλλεται, καίτοι εἰπών, «Ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω», μὴ θαυμάσης· οὐδὲ γὰρ εἰς Μωϋσεῖα, ἀλλ' εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ γράμματα αὐτοὺς παραπέμπει. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ Γρα
 25 φαὶ ἔλαιον αὐτοὺς ἐφόβουν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸ περιάγει τὸν λόγον, τὸν νομοθέτην αὐτὸν αὐτοῖς ἐφιστάς κατήγορον, καὶ πολὺ φρικωδέστερον οὕτω τὸ δέος ποιῶν, καὶ ἕκαστον τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων ἐλέγχει.

Σκόπει δέ· Ἐλεγον διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην διώ-

συλλαμβάνων αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ μὲ τὰ ἰδικά τους λόγια.

Καὶ ἀπὸ ποῦ γνωρίζομεν, θὰ ἐρωτήσουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι θὰ μᾶς κατηγορήσῃ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὅτι οὐ δὲν τὰ λέγεις αὐτὰ ἀπὸ ἀλαζονείαν; Διότι τί κοινὸν ἔχει ὁ Μωϋσῆς μ' ἐσέ; Σὺ κατήργησες τὸ Σάββατον, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος ὥρισε μὲ νόμον νὰ τὸ τηροῦμεν. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν, ὅτι θὰ πιστεύσωμεν εἰς ἄλλον, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑαυτοῦ του; Διότι ὅλ' αὐτὰ τὰ ἰσχυρίζεσαι χωρὶς μαρτυρίαν. Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἐπιδοκιμάζονται ἀπὸ ἐπάνω. Διότι, ὅταν ἀποδειχθῇ ἀπὸ τὰ ἔργα, ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρὸς, ὅτι ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεόν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ τοὺς κατηγορήσῃ ὁ Μωϋσῆς.

Τί εἶχεν εἰπεῖ δηλαδὴ ὁ Μωϋσῆς; Ἄρα γε δὲν εἶχεν εἰπεῖ ὅτι, ἐὰν ἔλθῃ κάποιος ποὺ θὰ κάμνῃ θαύματα⁴, ποὺ θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸν Θεόν, ποὺ θὰ σᾶς προείπῃ τὰ μέλλοντα μὲ ἀλήθειαν, πρέπει νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτὸν μὲ ὅλην σας τὴν ἀφοσίωσιν; Μήπως ὁ Χριστὸς δὲν τὰ ἔκαμεν ὅλ' αὐτά; Διότι καὶ θαύματα ἀληθινὰ ἐπετέλεσε καὶ πρὸς τὸν Θεόν σᾶς προσεῖλκυεν ὅλους καὶ μὲ τὰς προφητείας προέβλεψε τὸ τέλος. Καὶ ἀπὸ ποῦ προκύπτει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι θὰ πιστεύσουν εἰς ἄλλον; Ἀπὸ τὸ ὅτι μισοῦν τὸν Χριστόν. Διότι ὅσοι μισοῦν αὐτὸν ποὺ ἦλθε μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι θὰ δεχθοῦν καὶ τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀναφέρει ἐδῶ τὸν Μωϋσῆν, παρ' ὅλον ὅτι εἶχεν εἰπεῖ, «Ἐγὼ δὲν δέχομαι τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον», μὴ ἀπορήσῃς. Διότι δὲν παραπέμπει τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν Γραφὴν τοῦ Μωϋσέως, ἀλλ' εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἅγαι Γραφαὶ ὀλιγώτερον φόβον ἐπροξένουν εἰς αὐτοὺς, φέρει τὸν λόγον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως, κάμνων κατήγορον αὐτῶν τὸν ἴδιον τὸν νομοθέτην καὶ προκαλῶν εἰς αὐτοὺς μεγαλύτερον φόβον καὶ ἐλέγχει τὸν κάθε λόγον των.

Πρόσεχε λοιπὸν εἰς τὰ ἐπόμενα· Ἰσχυρίζοντο οἱ Ἰ-

κειν αὐτόν· δείκνυσιν ὅτι διὰ τὸ μισεῖν τὸν Θεὸν τοῦτο ποι-
 οῦσιν. Ἔλεγον ἀντιέχεσθαι Μωϋσέως· δείκνυσιν ὅτι διὰ τὸ
 μὴ πιστεύειν Μωϋσεῖ ταῦτα ἔπρατιον. Εἰ γὰρ τὸν νόμον ἐ-
 ζήλουν, ἔδει δέξασθαι τὸν ἐκείνον πληροῦντα· εἰ τὸν Θεὸν
 5 ἠγάπων, ἔδει πεισθῆναι τῷ πρὸς ἐκείνον ἔλκοντι· εἰ Μωϋ-
 σεῖ ἐπίστευον, ἔδει προσκυνῆσαι τὸν ὑπ' ἐκείνου προφητευό-
 μενον. Εἰ δὲ ἐκείνος ἀπιστεῖται πρὸ ἐμοῦ, οὐδὲν ἀπεικὸς
 καὶ ἐμὲ τὸν ὑπ' αὐτοῦ κηρυττόμενον ἐλαύνεσθαι παρ' ὑμῶν.
 Ὡσπερ οὖν καὶ θαυμάζοντας Ἰωάννην ἔδειξε καταφρονοῦν-
 10 τας Ἰωάννου διὰ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων, οὕτω νομί-
 ζοντας πιστεύειν Μωϋσεῖ δείκνυσιν ἀπιστοῦντας, καὶ αἰεὶ
 εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν περιτρέπει πάντα, ἅπερ ἐνόμιζον
 ὑπὲρ ἐαντιῶν προβάλλεσθαι.

Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησὶν, ἀπαγαγεῖν ὑμᾶς τοῦ νό-
 15 μου, ὅτι καὶ αὐτὸν καλῶ κατήγορον ὑμῶν τὸν νομοθέτην. Ὁ-
 τι μὲν οὖν αἱ Γραφαὶ μαρτυροῦσιν, εἶπε· ποῦ δὲ μαρτυροῦ-
 σιν, οὐκέτι προσέθηκε, τὸν φόβον μείζονα αὐτοῖς ἐνθεῖναι
 θουλόμενος, καὶ εἰς ἔρευναν παραπέμψαι, καὶ εἰς ἀνάγκην
 κατασιῆσαι ἐρωτήσεως. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν ἐκ τοῦ προχεί-
 20 ρου, καὶ μὴδὲ ἐρωτῶσιν αὐτοῖς, ἀπέβαλον ἂν τὴν μαρτυρίαν·
 νυνὶ δὲ εἰ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις, ἔδει πρὸ τῶν ἄλλων
 τοῦτο ἐρωτῆσαι καὶ μαθεῖν παρ' αὐτοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ
 ἐν ταῖς ἀποφάσει καὶ ἐν ταῖς ἀπειλαῖς πλεονάζει μᾶλλον,
 οὐκ ἐν ταῖς ἀποδείξεσι μόνον, ἵνα καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐπαγά-
 25 γηται τῷ φόβῳ τῶν λεγομένων. Οἱ δὲ καὶ οὕτω σιγῶσι.
 Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία· ὅσα ἂν τις λέγῃ καὶ ποιῇ, οὐ διανί-
 σιταται, ἀλλὰ μένει τὸν οἰκεῖον ἰδὸν διατηροῦσα.

ουδαῖοι, ὅτι κατεδίωκαν τὸν Χριστὸν ἕνεκα τῆς ἀγάπης των εἰς τὸν Θεόν. Ὁ Χριστὸς ἀποδεικνύει, ὅτι κάμνουν τοῦτο ἀπὸ μῖσος πρὸς τὸν Θεόν. Ἰσχυρίζοντο ὅτι ὑπήκουον εἰς τὸν Μωϋσῆν. Ἀπέδειξεν ὅτι τὰ ἔκαμναν αὐτά, διότι δὲν ἐπίστευαν εἰς τὸν Μωϋσῆν. Διότι, ἐὰν ἤθελαν νὰ τηρήσουν τὸν νόμον, ἔπρεπε νὰ δεχθοῦν ἐκεῖνον ποῦ ἐξεπλήρωνε τὸν νόμον. Ἐὰν ἀγαποῦσαν τὸν Θεόν, ἔπρεπε νὰ πειθοῦν εἰς αὐτὸν ποῦ τοὺς προσεῖλκυε πρὸς ἐκεῖνον. Ἐὰν ἐπίστευον εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἔπρεπε νὰ προσκυνήσουν ἐκεῖνον, ποῦ ὁ Μωϋσῆς εἶχε προφητεύσει. Ἐὰν λοιπὸν ἠρνήθησαν νὰ πιστεύσουν εἰς ἐκεῖνον πρὶν ἀπὸ ἐμέ, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι καταδιώκομαι ἀπὸ ἐσᾶς ἐγὼ ποῦ προανηγγέλην ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν. Ὅπως ἀκριβῶς ἀπέδειξεν ὅτι, ὅσοι ἐθαύμαζαν τὸν Ἰωάννην, περιεφρόνουν τὸν Ἰωάννην μὲ ὅσα εἶχαν κάμει ἐναντίον αὐτοῦ, ἔτσι ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ὅτι πιστεύουν εἰς τὸν Μωϋσῆν ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἐπίστευαν καὶ διαρκῶς περιφέρει ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς των ὅλα ὅσα ἐφαντάζοντο ὅτι χρησιμεύουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των.

Τόσον πολὺν ἀπέχω, τοὺς λέγει, ἀπὸ τὸ νὰ σᾶς ἀποσπάσω ἀπὸ τὴν τήρησιν τοῦ νόμου, ὥστε καὶ τὸν ἴδιον τὸν νομοθέτην καλῶ κατήγορόν σας. Καὶ ὅτι μὲν μαρτυροῦν αἱ ἅγιοι Γραφαί, εἶπεν. Ποῦ ὅμως μαρτυροῦν δὲν ἐπρόσθεσεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς προξενήσῃ μεγαλύτερον φόβον καὶ νὰ τοὺς παραπέμψῃ εἰς ἔρευναν καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐρωτήσουν. Διότι, ἐὰν μὲν ὠμίλει ἐκ τοῦ προχείρου καὶ χωρὶς αὐτοὶ νὰ ἐρωτοῦν, θ' ἀπέρριπτον τὴν μαρτυρίαν. Ἐὰν ὅμως ἐπρόσεχαν εἰς τὰ λόγια του, ἔπρεπε πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο τοῦτο νὰ ἐρωτήσουν καὶ νὰ μάθουν ἀπὸ αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὄχι μόνον τὰς ἀποδείξεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς χρησιμοποιεῖ συχνότερον, διὰ νὰ τοὺς προξενήσῃ μὲ τὰ λόγια του τὸν φόβον. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι καὶ πάλιν σιωποῦν. Διότι ἔτσι εἶναι ἡ κακία. Δὲν ἐξεγείρεται δι' ὅσα ἠμπορεῖ νὰ λέγῃ καὶ νὰ κάμνῃ κανεὶς, ἀλλὰ διατηρεῖ πάντοτε τὸ δηλητήριόν της.

3. Διὸ χρὴ πᾶσαν κακίαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐκβαλόντας, μηδένα πλέκειν μηδέποτε δόλον. «Πρὸς γὰρ τοὺς σχολιοὺς σχολιάς ὁδοὺς ὁ Θεός», φησὶν, «ἀποσιέλλει». Καί, «Ἅγιον Πνεῦμα σοφίας φεύξεται δόλον καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων». Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ μωρούς, ὡς πονηρία. Ὅταν γὰρ ὑπουλος ᾖ τις, ὅταν ἀγνώμων, ὅταν ἀχάριστος (ταῦτα δὲ τῆς πονηρίας τὰ εἶδη), ὅταν μηδὲν ἠδικημένος λυπῆ, ὅταν πλέκη δόλους, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας ἐξοίσει δεῖγμα;

10 Οὐδὲν οὕτω ποιεῖ φρονίμους, ὡς ἀρειτή. Καὶ γὰρ εὐχαρίστους καὶ εὐγνώμονας ἐργάζεται, φιλανθρώπους, ἡμέρους, πρᾶτους, ἐπιεικεῖς· τὰ ἄλλα ἅπαντα ἀγαθὰ αὕτη τίκειν εἰσώθε. Τί δὲ τοῦ οὕτω διακειμένου συνειώτερον; Πηγὴ γὰρ ὄντως καὶ ρίζα φρονήσεώς ἐστιν ἡ ἀρειτή, ὡσπερ οὖν
15 καὶ πᾶσα πονηρία ἐξ ἀνοίας ἔχει τὴν ἀρχήν. Καὶ γὰρ ὁ ἀλαζῶν καὶ ὁ ὀργίλος ἐξ ἐνδεΐας φρονήσεως ὑπὸ τῶν παθῶν ἀλίσκεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν. «Οὐκ ἔστιν ἴσους ἐν τῇ σαρκί μου. Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μῶλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου» δεικνύς ὅτι πᾶσα
20 ἀμαρτία τὴν ἀρχὴν ἐξ ἀφροσύνης ἔχει ὡσπερ ὁ ἐνάρετος καὶ φόβον ἔχων Θεοῦ, πάντων ἐστὶ συνειώτερος. Διὸ καὶ σοφός τις λέγει, «Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου». Εἰ τοίνυν τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν, σοφίαν ἐστὶν ἔχειν, ὁ δὲ πονηρὸς τοῦτο οὐκ ἔχει, τῆς ὄντως σοφίας ἐσιτέρηται· τῆς δὲ
25 σοφίας ἐσιτερημένος τῆς ὄντως, πάντων ἐστὶν ἀνοητώτερος.

Καίτοι γε πολλοὶ τοὺς πονηροὺς θαυμάζουσιν, ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἀδικεῖν καὶ βλάπτειν, οὐκ εἰδότες ὅτι μάλιστα

5. Παρμ. 21, 8.

6. Σοφ. Σολ. 1, 5.

7. Ψαλμ. 37, 4-6.

8. Παρμ. 1, 7.

3. Δι' αὐτὸ πρέπει, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας κάθε κακίαν, νὰ μὴ δολοπλοκοῦμεν ποτέ. Διότι ἡ Ἄγία Γραφή λέγει· «Διότι εἰς τοὺς πονηροὺς ὁ Θεὸς πονηρὰς ὁδοὺς ἀποστέλλει»⁵. Καὶ «Διότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῆς σοφίας θ' ἀποφύγη τὸν δόλον καὶ θ' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι συνεταί»⁶. Διότι τίποτε δὲν μωραίνει τόσον τὸν ἄνθρωπον, ὅσον ἡ πονηρία. Διότι, ὅταν κάποιος εἶναι ὑπουργὸς ἢ ἀγνώμων ἢ ἀχάριστος (διότι αὐτὰ εἶναι τὰ εἶδη τῆς πονηρίας), ὅταν προκαλῆ λύπην χωρὶς ν' ἀδικῆται καὶ ὅταν δολοπλοκῆ, πῶς δὲν θ' ἀποτελῆ παράδειγμα ὑπερτάτης μωρίας;

Τίποτε δὲν κάμνει τοὺς ἀνθρώπους τόσον συνετούς, ὅσον ἡ ἀρετή. Διότι τοὺς καθιστᾷ εὐχαρίστους καὶ εὐγνώμονας, φιλανθρώπους, ἡμέρους, πράους καὶ μετριόφρονας. Καὶ συνήθως γεννᾷ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ. Τί δὲ ὑπάρχει συνετώτερον ἀπὸ τὸν φρόνιμον; Διότι πράγματι πηγὴ καὶ ρίζα τῆς φρονήσεως εἶναι ἡ ἀρετή, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ κακία ἔχει ἀρχὴν τῆς τὴν μωρίαν. Διότι ὁ ἀλαζὼν καὶ ὁ ὀργίλος κυριεύεται ἀπὸ τὰ πάθη ἀπὸ ἔλλειψιν φρονήσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης ἔλεγε· «Δὲν ὑπάρχει ὑγιὲς μέρος εἰς τὴν σάρκα μου. Ἐδηλητηριάσθησαν καὶ ἐσάπησαν αἱ πληγαί μου ἐξ αἰτίας τῆς ἀφροσύνης μου»⁷, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι κάθε ἀμαρτία ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὴν ἀφροσύνην, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐνάρετος καὶ ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ συνετώτερος ὄλων. Δι' αὐτὸ κάποιος σοφὸς λέγει· «Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου»⁸. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ φοβῆται κανεὶς τὸν Θεόν, σημαίνει ὅτι ἔχει σοφίαν, ὁ δὲ πονηρὸς δὲν ἔχη τοῦτο, ἔχει στερηθῆ ἀπὸ τὴν πραγματικὴν σοφίαν. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἔχει στερηθῆ ἀπὸ τὴν σοφίαν, εἶναι ὁ ἀνοητότερος ὄλων.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ θαυμάζουν τοὺς πονηροὺς, διότι τοὺς θεωροῦν ἱκανοὺς ν' ἀδικοῦν καὶ νὰ βλάπτουν, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ θεωροῦν ἀθλιωτέρους ὄλων, διότι ἐνῶ νομίζουν ὅτι βλάπτουν

πάντων αὐτοὺς ταλανίζειν χρή, ὅτι νομίζοντες ἐτέρους βλά-
 πειν, καθ' ἑαυτῶν τὸ ξίφος ὠθοῦσιν· ὅπερ ἀνοίας ἐστὶν ἐ-
 σχάτης, ἑαυτὸν πλήττοντα, μηδὲ αὐτὸ τοῦτο εἰδέναι, ἀλλ' ἑ-
 τερον δοκεῖν ἀδικεῖν, ἐν τῷ κατασφάττειν ἑαυτόν. Διὰ τοῦτο
 5 καὶ Παῦλος εἰδώς, ὅτι ἐν τῷ πλήττειν ἐτέρους ἑαυτοὺς ἀν-
 αιροῦμεν, ἔλεγε· «Διατί μὴ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διατί μὴ μᾶλ-
 λον ἀποστερεῖσθε;». Τὸ γὰρ μὴ ἀδικεῖσθαι ἐν τῷ μὴ ἀδικεῖν
 κεῖται ὡπερ οὖν τὸ μὴ πάσχειν κακῶς ἐν τῷ μὴ ποιεῖν κα-
 κῶς· κἂν αἰνιγμα εἶναι δοκῇ τὸ λεγόμενον τοῖς πολλοῖς καὶ
 10 φιλοσοφεῖν οὐκ ἐθέλουσι.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ τοὺς ἀδικουμένους μηδὲ τοὺς ἐ-
 πηρεαζομένους, ἀλλὰ τοὺς ταῦτα ποιοῦντας ταλανίζωμεν καὶ
 δακρῶμεν. Οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ μάλιστα ἠδικημένοι, οἱ τὸν
 Θεὸν ἑαυτοῖς ἐκπολεμοῦντες, καὶ μυρίων κατηγόρων ἀνοί-
 15 γοντες σιόματα, καὶ πονηρὰν κτώμενοι κατὰ τὸν παρόντα
 βίον ὑποψίαν, καὶ μεγάλην τὸν κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἐ-
 πισπῶμενοι κόλασιν ὡς οἱ γε ἀδικούμενοι καὶ πάντα φέ-
 ροντες γενναίως, τὸν τε Θεὸν ἔχουσι ἴλεων, καὶ πάντας
 συναλγοῦντας αὐτοῖς, καὶ ἐπαινοῦντας, καὶ ἀποδεχομένους.
 20 Οἱ τοιοῦτοι καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον πολλῆς ἀπολαύσονται
 τῆς εὐφημίας, φιλοσοφίας μέγιστον παρεχόμενοι δεῖγμα, καὶ
 κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν τῶν αἰωνίων μεθέξουσιν ἀγαθῶν
 ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δό-
 25 ξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἄλλους, ὡθοῦν τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ των. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ὑπερτάτης βλακειίας, τὸ νὰ πλήττη δηλαδὴ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ μὴ τὸ καταλαβαίνει, ἀλλὰ νὰ νομίζει ὅτι ἀδικεῖ ἄλλον, ἐνῶ κατασφάζει τὸν ἑαυτόν του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι μὲ τὸ νὰ πλήττωμεν τοὺς ἄλλους, φονεύομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἔλεγε· «Διατί νὰ μὴ ἀδικῆσθε μᾶλλον; Διατί δὲν ἀφήνετε νὰ διαρπάξεσθε μᾶλλον;»⁹. Διότι τὸ νὰ μὴ ἀδικῆται κανεὶς εὐρίσκεται εἰς τὸ νὰ μὴ ἀδικῆ, ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ μὴ κακοπαθαίνει εὐρίσκεται εἰς τὸ νὰ μὴ κακοποιῆ, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ὁ λόγος ἀποτελῆ διὰ πολλοὺς αἴνιγμα καὶ μάλιστα δι' ὅσους δὲν θέλουν νὰ φιλοσοφοῦν.

Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἅς εὐσπλαγχνισθοῦμεν καὶ ἅς δακρύσωμεν ὄχι διὰ τοὺς ἀδικουμένους, οὔτε διὰ τοὺς βλαπτομένους, ἀλλ' δι' ἐκείνους ποὺ κάμνουν τὴν ἀδικίαν. Διότι οἱ πάρα πολὺ ἀδικημένοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι καταπολεμοῦν τὸν Θεὸν καὶ οἱ ὁποῖοι ἀνοίγουν τὰ στόματα ἀπείρων κατηγορῶν καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν κακὴν φήμην εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ προετοιμάζουν διὰ τὸν ἑαυτόν των τὴν κόλασιν εἰς τὸν μέλλοντα βίον. Ἄλλ' ὅσοι ἀδικοῦνται καὶ ὑποφέρουν τὰ πάντα μὲ ὑπομονὴν καὶ τὸν Θεὸν ἔχουν εὐσπλαγχνον καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ τοὺς συμπονοῦν, τοὺς ἐπαινοῦν καὶ τοὺς ἐπιδιοκιμάζουν. Αὐτοὶ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θ' ἀπολαύσουν τὸν ἔπαινον, ἐπειδὴ παρέχουν μέγιστον παράδειγμα φιλοσοφίας καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν θὰ εἶναι μέτοχοι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Εἴθε ταῦτα νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ΄.

Ἰω. 6,1 - 15

«Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας εἰς τὰ μέρη τῆς Τιβεριάδος· καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐώρων τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. Ἀπῆλθε δὲ εἰς ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων».

1. Τοῖς δεινοῖς ἀνδράσι μὴ ὁμόσε χωρῶμεν, ἀγαπη-
10 τοί· ἀλλὰ μανθάνωμεν, διὰ μὴδὲν παραβλάπη τὴν ἡμε-
τέραν ἀρετὴν, διδόναι τόπον αὐτῶν ταῖς πονηραῖς ἐπιθυ-
λαῖς. Οὕτω γὰρ παύεται πᾶσα θρασύτης. Καὶ καθάπερ τα
ἀκόντια διὰ εἰς ἐντεταμένον ἐμπέση τι καὶ σκληρὸν καὶ
ἀντιτυπές, μετὰ πολλῆς τῆς ρύμης ἐξακοντίζεται ἐπὶ τοὺς
15 ἀποσιείλαντας πάλιν, διὰ δὲ τὸ ραγδαῖον τῆς ἀφέσεως μὴ
ἔχη τὸ ἀντιπίπτον, ἐκλύεται ταχέως καὶ λήγει, οὕτω καὶ
ἐπὶ τῶν θρασυνομένων ἀνθρώπων, διὰ μὲν αὐτοῖς ὁμόσε
χωρῶμεν, ἀγριαίνουσι μᾶλλον, διὰ δὲ εἴκωμεν καὶ παρα-
χωρῶμεν, χαλῶμεν ραδίως πᾶσαν αὐτῶν τὴν μανίαν. Διὰ
20 δὲ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι ἤκουσαν οἱ Φα-
ρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ
Ἰωάννης, ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, τὸν φθόνον αὐτῶν σβεν-
νύς, καὶ τὸν θυμὸν, ὃν εἰκὸς ἦν ἀπὸ τούτων τεχθῆναι τῶν
λόγων, διὰ τῆς ἀναχωρήσεως καταπραΰνων.

25 Πλὴν εἰς τὴν Γαλιλαίαν πάλιν ἀπερχόμενος, οὐ τοῖς
αὐτοῖς ἐπιθαίνει τόποις· οὐ γὰρ εἰς Κανᾶ ἦλθεν, ἀλλὰ πέ-
ραν τῆς θαλάσσης. Διὸ καὶ ἠκολούθουν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί,
θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. Ποῖα σημεῖα; διατί
μὴ αὐτὰ λέγει καὶ εἶδος; Ὅτι τὸ πλεον τοῦ βιβλίου οὕτως
30 μάλιστα ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν τοῖς λόγοις καὶ ταῖς δημηγορί-
αις καταναλῶσαι ἐσπούδασεν. Ὅρα γοῦν πῶς ἐν ἐνιαυτῷ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ΄.

Ἰω. 6,1 - 15

«Ὑστερα ὁ Ἰησοῦς ἔφυγε πέραν ἀπὸ τὴν λίμνην τῆς Γαλιλαίας, δηλαδὴ τῆς Τιβεριάδος. Καὶ τὸν ἠκολούθει πολὺς λαός, διότι ἔβλεπαν τὰ θαύματα ποὺ ἔκαμνεν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐκάθητο ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του. Ἐπλησίαζε δὲ τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων»¹.

1. Ἄς μὴ συναναστρεφώμεθα, ἀγαπητοί μου, μὲ πονηροὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἄς διδασκώμεθα, ὅταν δὲν παραβλάπεται ἡ ἀρετὴ μας, νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς πονηράς τῶν ἐπιβουλὰς. Διότι ἔτσι παύει κάθε θρασύτης τῶν. Ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἀκόντια, ὅταν πέσουν ἐπάνω εἰς ἀνθεκτικόν, σκληρὸν καὶ στερεὸν τόπον, ἐπανέρχονται μὲ μεγάλην ὀρμὴν εἰς ἐκείνους ποὺ τὰ ἐξεσφενδόνισαν, ὅταν δὲ ἡ σφοδρότης τῆς ρίψεως δὲν συναντᾷ ἀντίστασιν, τότε σταματᾷ ταχέως καὶ λήγει, ἔτσι καὶ οἱ θρασεῖς ἄνθρωποι, ὅταν μὲν ἀμυνώμεθα, ἐξαγριώνονται περισσότερο, ὅταν ὅμως ὑποχωρῶμεν καὶ κάμνωμεν παραχωρήσεις, εὐκόλως καταπαύομεν ὅλην τὴν μανίαν τους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Χριστός, ὅταν ἤκουσεν ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἔμαθαν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀποκτιᾷ καὶ βαπτίζει περισσότερους μαθητὰς ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ἐπῆγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν διὰ νὰ καταπαύσῃ τὸ μῖσος καὶ τὸν θυμὸν τῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο φυσικὸν νὰ προκληθῇ ἀπὸ τὰ λόγια, προσπαθῶν νὰ καθουχάσῃ αὐτοὺς μὲ τὴν ἀναχώρησίν του.

Ἄφοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, δὲν ἐπῆγεν εἰς τοὺς ἰδίους τόπους. Διότι δὲν ἐπῆγεν εἰς τὴν Κανᾶ, ἀλλὰ πέραν ἀπὸ τὴν λίμνην. Δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἠκολούθει μεγάλο πλῆθος ἀνθρώπων, ποὺ εἶχαν ἰδεῖ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμνε. Ποῖα θαύματα; Διατί δὲν τὰ ἀπαριθμεῖ κατ' εἶδος; Διότι ὁ Εὐαγγελιστῆς οὗτος ἐφρόντισε νὰ γεμίσῃ μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου του εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ. Κοίταξε λοιπὸν μὲ ποῖον τρόπον δι' ὀλόκληρον

όλοκλήρω, μᾶλλον δὲ πῶς καὶ νῦν ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα οὐδὲν πλέον ἡμᾶς ἐδίδαξε σημείων ἔνεκεν, ἢ ὅτι τὸν παρᾶλυτον μόνον ἐθεράπευσε καὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλικοῦ. Οὐ γὰρ τοῦτο ἐσπούδαζεν ὥστε ἅπαντα καταλέγειν, ἐπειδὴ μη-
5 δὲ δυνατὸν ἦν· ἀλλ' ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων ὀλίγα.

«Καὶ ἠκολούθει», φησὶν, «αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐώρων τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει». Οὐ σφόδρα βεβαίας διανοίας ἢ ἀκολούθησις. Τοσαύτης γὰρ διδασκαλίας ἀπολαύσαντες, ἀπὸ τῶν σημείων ἐνήγοντο μᾶλλον ὁ παχυτέρας γνώμης ἦν.
10 «Τὰ γὰρ σημεῖα», φησὶ, «τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστεύουσιν». Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος ὁ δῆμος ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ οὕτως, ἀλλ' ἄκουε πῶς. «Ἐξεπλήσσαντο πάντες ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ», φησὶν, «ὅτι ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων».

Τί δήποτε δὲ τὸ ὄρος καταλαμβάνει νῦν, καὶ ἐκεῖ κάθη-
15 ται μετὰ τῶν μαθητῶν; Διὰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι σημεῖον. Τὸ δὲ τοὺς μαθητὰς ἀναβῆναι μόνους, κατηγορία τοῦ πλήθους ἦν οὐκ ἀκολουθήσαντες αὐτῷ. Οὐ τούτου δὲ ἔνεκεν μόνον τοῦτο ποιεῖ, τὸ ὄρος καταλαμβάνων, ἀλλὰ καὶ παιδεύων ἡμᾶς ἀεὶ διαναπαύεσθαι ἀπὸ τῶν θορύβων καὶ τῆς ἐν μέσῳ
20 ταραχῆς· ἐπιτήδειον γὰρ πρὸς φιλοσοφίαν ἐρημία. Πολλὰκις δὲ καὶ μόνος αὐτὸς τὸ ὄρος καταλαμβάνει, καὶ διανυκτερεύει καὶ εὐχεται, διδάσκων ἡμᾶς ὅτι τὸν μάλιστα Θεῷ προσιόντα πάσης ἀπηλλάχθαι δεῖ ταραχῆς καὶ καιρὸν καὶ
τόπον θορύβου καθαρὸν ἐπιζητεῖν.

25 «Καὶ ἦν ἐγγὺς τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων». Πῶς οὖν οὐκ ἀναβαίνει εἰς τὴν ἑορτήν, φησὶν, ἀλλὰ πάντων ἐπειγομένων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτὸς εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἔρχεται, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ἄγων, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καπερναοῦμ; Ἡρέμα λοιπὸν ὑπεξέ-

2. Α' Κορ. 14, 22.

3. Ματθ. 7, 28-29.

ἔτος, ἢ μᾶλλον πῶς καὶ τώρα κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα δὲν μᾶς ὑπενθύμισεν ἄλλο θαῦμα, παρὰ μόνον τὴν θεραπείαν τοῦ παραλυτικοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀξιωματοῦχου τοῦ βασιλέως. Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν ἐσκόπευεν εἰς αὐτὸ ὥστε νὰ τὰ ἀπαριθμῇ ὅλα, ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν, ἀλλὰ τὰ σημαντικώτερα καὶ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ πολλά.

Καὶ προσθέτει· «Καὶ τὸν ἠκολούθει μέγαλο πλῆθος ἀνθρώπων, πού εἶδαν τὰ θαύματα τὰ ὁποῖα ἔκαμνε». Τὸν ἠκολούθουν χωρὶς σταθερὸν πνεῦμα. Διότι, ἂν καὶ εἶχαν ἀπολαύσει τόσῃν διδασκαλίαν, προσήρχοντο μᾶλλον ἀπὸ τὰ θαύματα, πρᾶγμα πού εἶναι ἀπόδειξις ἀτελεστέρας διαθέσεως. Διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος «Τὰ θαύματα εἶναι ἀπόδειξις τῶν ἀπίστων καὶ ὄχι ἐκείνων πού πιστεύουν»². Ἄλλ' ὁ λαὸς ἐκεῖνος, πού ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, δὲν ἦτο ἔτσι, ἀλλ' ἄκουε πῶς: «Ἐθαύμαζαν διὰ τὴν διδασκαλίαν του, διότι ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ὅτι κάποιος πού ἔχει ἐξουσίαν»³.

Διατί ὅμως ὁ Ἰησοῦς ἀνέβηκεν εἰς τὸ ὄρος καὶ κάθεται ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του; Διὰ τὸ θαῦμα πού ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ. Τὸ ὅτι ὅμως ἀνέβηκεν εἰς τὸ ὄρος οἱ μαθηταὶ του μόνοι, εἰς αὐτὸ φταίει τὸ πλῆθος πού δὲν τὸν ἠκολούθησε. Καὶ δὲν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος μόνον ἕνεκα αὐτῆς τῆς αἰτίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὸν θόρυβον καὶ τὸ πλῆθος δι' ἀνάπαυσιν. Διότι ἡ ἀπομόνωσις εἶναι κατάλληλος διὰ νὰ στοχάζεται κανεὶς. Πολλὰς φοράς μάλιστα ὁ Χριστὸς ἀνεβαίνει εἰς τὸ ὄρος μόνος του καὶ διανυκτερεύει καὶ προσεύχεται, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι διὰ νὰ πλησιάσωμεν τὸν Θεόν, πρέπει νὰ εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε θόρυβον καὶ νὰ ζητοῦμεν καιρὸν καὶ τόπον ἤσυχον ἀπὸ θόρυβον.

«Καὶ ἐπλησίαζε τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων». Διατί λοιπόν, θὰ ἐρωτήσης, δὲν πηγαίνει εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀλλ' ἐνῶ ὅλοι τρέχουν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτὸς ἔρχεται εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ ὄχι μόνον αὐτὸς ἀλλὰ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πηγαίνει εἰς τὴν Καπερναοῦμ;

- λυε τὸν νόμον, ἀφορμὴν λαμβάνων ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς
 πονηρίας. «Καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὄρᾳ ὄχλον πο-
 λύν». Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐδέποτε ἀπλῶς ἐκάθητο με-
 τὰ τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἴσως ἀκριβολογούμενός τι πρὸς αὐ-
 5 τούς καὶ διδάσκων καὶ ἐπισιτρέφων αὐτοὺς πρὸς ἑαυτόν,
 οὗ μάλιστα καὶ ἐντεῦθεν τὴν κηδεμονίαν ἔστι μαθεῖν καὶ
 τὸ ταπεινὸν καὶ συγκαταβατικὸν τὸ πρὸς ἐκείνους. Συνε-
 κάθητο γὰρ αὐτῷ τάχα πρὸς ἀλλήλους ὄρωντες. «Εἶτα
 ἀναβλέψας ὄρᾳ τὸν ὄχλον παραγινόμενον πρὸς αὐτόν».
- 10 Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι εὐαγγελιστῆς τοὺς μαθητὰς φασὶ
 προσελθόντας ἐρωτῶν καὶ παρακαλεῖν, ὥστε μὴ ἀπολύσει
 αὐτοὺς νῆσιεις· οὗτος δὲ εἰσάγει τὸν Φίλιππον ἐρωτηθῆναι
 παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Καί μοι δοκεῖ ἀμφοτέρω εἶναι ἀληθῆ,
 οὐκ ἐπὶ τῶν αὐτῶν γεινόμενα δὲ ὅμως καιρῶν, ἀλλ' ἐκεῖνα
- 15 τούτων εἶναι πρεσβύτερα· ὥστε ἕτερα μὲν ἐκεῖνα λοιπόν,
 ἕτερα δὲ ταῦτά ἐστι. Τίνος οὖν ἕνεκεν τὸν Φίλιππον ἐρωτᾷ;
 Ἦδει τῶν μαθητῶν τοὺς μάλιστα πλείονος δεομένους διδα-
 σκαλίας. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ μετὰ ταῦτα λέγων· «Δεῖξον ἡ-
 μῖν τὸν Πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν». Διὰ τοῦτο ἄνωθεν αὐτὸν
- 20 ἐρρῶνμιζεν. Εἰ μὲν γὰρ ἀπλῶς τὸ σημεῖον ἐγένετο, οὐκ ἂν
 τοσοῦτον ἐφάνη τὸ θαῦμα· νῦν δὲ πρότερον αὐτὸν ἀναγκά-
 ζει ὁμολογῆσαι τὴν οὖσαν σπάνιν, ἵνα γνοὺς ἐν τίσιν ἦν,
 ἀκριθέστερον οὕτω μάθη τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι θαύματος
 τὸ μέγεθος.
- 25 Καὶ ὄρα τί φησὶν ἐκεῖνος· «Πόθεν ἡμῖν ἄρτοι τοσοῦ-
 τοι, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;». Οὕτω καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ πρὸς
 τὸν Μωϋσέα ἔλεγεν. Οὐ γὰρ πρότερον τὸ σημεῖον ἐποίησεν,
 ἕως ἂν αὐτὸν ἠρώτησε, «Τί ποτέ ἐστὶν ἐν τῇ χειρὶ σου;».
- Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παράδοξα καὶ ἀθρόον συμβαίοντα, τῶν
- 30 προτιέρων ἡμᾶς εἰς λήθην ἐμβαλεῖν εἴωθε, πρότερον αὐτὸν

4. Ἰω. 14, 8.

5. Ἐξ. 4, 2.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατήργει τὸν νόμον, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν Ἰουδαίων. Ἐδῶ ἀποδεικνύει, ὅτι ποτὲ δὲν ἐκάθετο μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του χωρὶς αἰτίαν, ἀλλ' ἴσως διὰ νὰ τοὺς ἀναπτύξῃ κάτι μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ τοὺς συνδέσῃ στενότερον μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ὁπόθεν μάλιστα ἤμποροῦμεν νὰ μάθωμεν τὴν πρόνοιάν του περὶ αὐτῶν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην του καὶ συγκαταβατικότητά πρὸς ἐκείνους. Διότι ἐκάθητο μαζὶ μὲ αὐτὸν ἴσως βλέποντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. «Ἐπειτα, ὅταν ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμούς του, εἶδεν ὅτι ἔρχεται πρὸς αὐτὸν πολὺς κόσμος».

Οἱ μὲν ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουν ὅτι οἱ μαθηταὶ ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν, τὸν ἠρώτων καὶ τὸν παρεκάλουν, νὰ μὴ τοὺς διώξῃ νηστικούς. Ὁ Ἰωάννης ὅμως λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς ἠρώτησε τὸν Φίλιππον. Νομίζω ὅτι καὶ τὰ δύο εἶναι ἀληθινά, ἀλλ' ὅτι δὲν συνέβησαν συγχρόνως, ἀλλὰ τὰ πρῶτα εἶναι παλαιότερα ἀπὸ τὰ δεύτερα. Ὡστε ἄλλα εἶναι ἐκεῖνα καὶ ἄλλα αὐτὰ ἐδῶ. Διατί ὅμως ἐρωτᾷ τὸν Φίλιππον; Ἐγνώριζε, ποῖοι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του εἶχαν ἀνάγκην μεγαλυτέρας διδασκαλίας. Διότι ὁ Φίλιππος ἦτο πού τοῦ εἶπεν ἀργότερα· «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα καὶ μᾶς ἀρκεῖ»⁴. Διὰ τοῦτο ἤθελε νὰ τὸν διδάξῃ προηγουμένως. Διότι ἐὰν τὸ θαῦμα ἐγένετο χωρὶς προετοιμασίαν, δὲν θὰ ἐφαίνετο τόσον πολὺ ὡς θαῦμα. Τώρα ὅμως ἀναγκάζει τὸν Φίλιππον νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ὑπάρχουσαν ἔλλειψιν, διὰ νὰ μάθῃ τὴν ἔκτασιν τοῦ θαύματος πού ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ, γνωρίζων εἰς τί συνίστατο.

Καὶ πρόσεχε τί ἐρωτᾷ τὸν Φίλιππον· «Ἀπὸ ποῦ θὰ προμηθευτοῦμεν τόσους ἄρτους, ὥστε νὰ φάγουν ὅλοι αὐτοί;». Ἔτσι καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἔλεγεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Μωϋσῆν. Διότι δὲν ἔκαμε τὸ θαῦμα προτύτερα, παρὰ μόνον ὅταν τὸν ἠρώτησε· «Τί ἔχεις μέσα εἰς τὸ χέρι σου;»⁵. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ θαύματα πού γίνονται αἰφνιδίως συνήθως μᾶς κάμνουν νὰ λησμονοῦμεν τὰ προηγούμενα, πρῶτα

ἐν τῇ τοῦ παρόντος κατέδησεν ὁμολογία, ἵνα τῆς ἐκπλήξεως
γενομένης, τὴν μνήμην τῶν ὁμολογηθέντων μὴ δυνηθῆ ἰοι-
πὸν ἐκβαλεῖν· εἶθ' οὕτως ἀπὸ τῆς συγκρίσεως μάθη καὶ
τοῦ σημείου τὸ μέγεθος· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα γίνεται. Καὶ
5 ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνεται λέγων· «Διακοσίων δηναρίων ἄριοι
οὐκ ἀρκοῦσιν, ἵνα ἕκαστος βραχύ τι λάβῃ. Τοῦτο δὲ ἔλεγε
πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ἤδει τί ἔμελλε ποιεῖν». Τί ἐστὶ,
«Πειράζων αὐτόν»; ἄρα γὰρ ἠγνόει τὸ μέλλον ὑπ' αὐτοῦ
ρηθήσεσθαι; Οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν.

10 2. Ἄλλὰ τίς ποτε τῆς λέξεως ἡ διάνοια; Ἐκ τῆς
Παλαιᾶς δυνατὸν αὐτὴν καταμαθεῖν. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ φη-
σιν· «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα, καὶ ἐπείραζεν ὁ
Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν, Λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν,
ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ». Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ τοῦτο λέγων φαί-
15 νεται, ὅτι ἀπὸ τῆς πείρας ἀνέμενεν ἰδεῖν τὸ τέλος, εἴτε ὑπα-
κούσεται, εἴτε μή· (πῶς γὰρ ὁ τὰ πάντα εἰδὼς πρὶν γενέ-
σεως αὐτῶν;) ἀλλ' ἀνθρωπίνως ἀμφότερα εἴρηται. Ὡσπερ
γὰρ ὅταν λέγῃ, ὅτι «Ἐρευνᾷ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων»,
οὐκ ἀγνοίας τὴν ἔρευναν δείκνυσιν, ἀλλ' ἀκριβοῦς εἰδήσεως·
20 οὕτω δὴ καὶ ὅταν λέγῃ ὅτι «Ἐπείρασεν», οὐδὲν ἄλλο φησὶν,
ἀλλ' ἢ ὅτι ἠπίστατο ἀκριβῶς. Καὶ ἕτερον δὲ ἔστιν εἰπεῖν,
ὅτι δοκιμώτερον αὐτόν εἰργάζετο, ὥσπερ οὖν τὸν Ἀβραάμ
τότε, οὕτω καὶ τοῦτον διὰ τῆς τοιαύτης ἐρωτήσεως ἐνάγων
νῦν εἰς τὴν ἀκριβοῦς τοῦ σημείου γινώσκον. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ
25 ὁ εὐαγγελιστὴς, ἵνα μὴ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς λέξεως ἐναπομεί-
νας, ὑποπιεύσῃς τι ἄτιπον περὶ τῶν εἰρημένων, ἐπήγαγεν·
«Αὐτὸς γὰρ ἤδει τί ἔμελλε ποιεῖν».

Πλὴν ἐκεῖνο παρατηρεῖν ἀναγκαῖον, πῶς, ὅταν ἡ ὑπό-
νοια πονηρά, εὐθύς αὐτὴν ὁ εὐαγγελιστὴς μετὰ πολλῆς ἐπι-
30 διορθοῦται τῆς σπουδῆς. Ὡσπερ οὖν ἐνταῦθα, ἵνα μὴ τι

6. Γεν. 22, 1-2.

7. Δαν. 13, 42.

8. Ρωμ. 8, 27.

συνέδεσε τὸν Φίλιππον μὲ τὴν παραδοχὴν τῆς παρουσίας καταστάσεως, ὥστε, ὅταν γίνῃ τὸ θαῦμα νὰ μὴ ἡμπορέσῃ πλέον ν' ἀρνηθῆ τὰ ὅσα παρεδέχθη καὶ ἔπειτα νὰ καταλάβῃ τὴν ἔκτασιν τοῦ θαύματος κάμνων τὴν σύγκρισιν. Αὐτὸ λοιπὸν γίνεται καὶ ἐδῶ. Ὅταν ὁ Φίλιππος ἠρωτήθῃ ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἀπήντησεν· «Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ πάρῃ ὁ καθένας ἀπὸ λίγο. Αὐτὸ τὸ εἶπε διὰ νὰ τὸν δοκιμάσῃ. Διότι αὐτὸς ἤξευρε τί ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ». Τί σημαίνει, «Διὰ νὰ τὸν δοκιμάσῃ»; ἼΑρα δὲν ἤξευρε, τί θὰ τοῦ ἀπαντοῦσε; Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῆ κανεὶς κάτι τέτοιο.

2. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ σημασία τῆς λέξεως; Εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν μάθωμεν ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Διότι καὶ ἐκεῖ λέγει· «Καὶ μετὰ ταῦτα ἐδοκίμαζεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραὰμ καὶ εἶπε· «Πάρε τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ, τὸν ὁποῖον ἠγάπησες, τὸν Ἰσαάκ»⁶. Ἄλλ' οὔτε ἐκεῖ φαίνεται νὰ ἐννοῆ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐπερίμενε νὰ ἰδῆ τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας, ἂν θὰ ὑπακούσῃ ἢ ὄχι (διότι πῶς ἦτο δυνατὸν δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὰ πάντα πρὶν νὰ γίνουν;⁷), ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἔχουν λεχθῆ σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ὅπως δηλαδὴ, ὅταν λέγῃ, «Ἐρευνητὰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων»⁸ δὲν σημαίνει τὴν ἄγνοιαν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν, ἔτσι καὶ ὅταν λέγῃ, «Ἐδοκίμασεν», δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ ὅτι ἐγνώριζεν ἀκριβῶς. Ἄλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἡμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ κανεὶς, ὅτι δηλαδὴ ὅπως τότε τὸν Ἀβραὰμ ἔτσι καὶ τώρα τὸν Φίλιππον μὲ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ θαύματος. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς, διὰ νὰ μὴ ὑποψιασθῆς κάτι τὸ ἀνόητον ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν ἕνεκα τῆς ἀπλότητος τῆς ἐκφράσεως, προσέθεσεν· «Διότι αὐτὸς ἐγνώριζε, τί ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ».

Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ὅταν ἡ ὑποψία προέρχεται ἀπὸ πονηρίαν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν ἐπανορθώνει ἀμέσως μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ,

τοιοῦτον ὑποπιεύσωσιν οἱ ἀκούοντες, προσέθηκε τὴν ἐπιδιόρ-
 θωσιν, εἰπὼν «Αὐτὸς γὰρ ἤδει τί ἔμελλε ποιεῖν)· οὕτω καὶ
 ἐκεῖ λέγων, ὅτι ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, «Οὐ μόνον ὅτι
 ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλ' ὅτι καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θε-
 5 ὄν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ», εἰ μὴ ἀπόφασις ἦν αὐτοῦ
 τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν ἔργων βεβαιουμένη, προσέθηκεν ἄν
 κάκεῖ τὴν ἐπιδιόρθωσιν ταύτην. Εἰ γὰρ ἐν οἷς αὐτὸς λέγει,
 ὑφορᾶται ὁ εὐαγγελιστής, μὴ τις ὑποπιεύσῃ, πολλῶ μᾶλλον
 ἐν οἷς ἕτεροι περὶ αὐτοῦ τοῦτο ἔλεγον, ὑπείδειτο ἄν, εἰ μὴ
 10 προσήκουσαν ἑώρα περὶ αὐτοῦ κρατοῦσαν ὑπόνοιαν. Ἄλλ'
 οὐκ ἐποίησεν· ἤδει γὰρ αὐτοῦ τὴν γνώμην οὔσαν τοῦτο καὶ
 ψῆφον ἀκίνητον. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, «Ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ
 Θεῷ», οὐκ ἐχρήσατο ἐπιδιορθώσει τινὶ τοιαύτῃ· οὐ γὰρ ἐ-
 κείνων ἦν ὑπόνοια διεφθαρμένη τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἀπόφα-
 15 σις αὐτοῦ κεκρωμένη διὰ τῶν ἔργων

Ἐρωτηθέντος τοίνυν τοῦ Φιλίππου, «Φησὶν Ἄνδρέας
 ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου· Ἔστιν ὧδε παιδάριον ἔχον
 πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐ-
 στιν εἰς τοσοῦτους;». Ὑψηλότερος μὲν τοῦ Φιλίππου ὁ Ἄν-
 20 δρέας, οὐ μὴ εἰς τὸ πᾶν ἔφθασεν. Οἶμαι δὲ μηδὲ ἀπλῶς
 τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλ' ἀκηκοῖα αὐτὸν τῶν προφητῶν τὰ θαύ-
 ματα καὶ πῶς Ἐλισσαῖος ἐποίησε τὸ ἐπὶ τῶν ἄρτων σημεί-
 ον. Διὰ δὴ τοῦτο ἀνέβη μὲν ἐπὶ τι ὕψος, οὐκ ἴσχυσε δὲ πρὸς
 αὐτὴν φθάσαι τὴν κορυφήν.

25 Μάθωμεν ἐντεῦθεν οἱ τῇ τροφῇ προσέχοντες, τίνα ἐ-
 σιτοῦντο οἱ θαυμαστοὶ ἄνδρες ἐκεῖνοι καὶ μεγάλοι, καὶ τῇ
 ποσότητι τῶν ἐπιφερομένων καὶ τῇ ποιότητι τὴν εὐτέλειαν
 αὐτῶν τῆς τραπέζης ἴδωμέν τε καὶ μιμησώμεθα. Τὰ γοῦν

διὰ νὰ μὴ ὑποψιασθοῦν κάτι παρόμοιον οἱ ἀκροαταί, προσέθεσε τὴν ἐπανόρθωσιν λέγων· «Διότι αὐτὸς ἐγνώριζε, τί ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ». Ἔτσι καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ποῦ ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι κατεδίωκαν τὸν Χριστόν, «Ἦν ὁχι μόνον διότι κατήργει τὸ Σάββατον, ἀλλὰ καὶ διότι ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἰδικὸς τοῦ Πατρὸς καὶ ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεόν», ἂν δὲν ἦτο ἀπόφασις τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ ποῦ ἐβεβαιώνετο ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον θὰ ἔκαμνεν αὐτὴν τὴν ἐπανόρθωσιν. Διότι ἂν ὁ Εὐαγγελιστὴς φοβῆται, μήπως εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ ἰσχωρήσῃ καμμία ὑποψία, θὰ ὑπωψιάζετο πολὺ περισσότερον ἐκεῖνα ποῦ θὰ ἔλεγαν ἄλλοι περὶ αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ἔβλεπεν ὅτι ἐπεκράτει ἡ ἀρμόζουσα γνώμη περὶ αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτό· διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ γνώμη τοῦ ἦτο αὐτὴ καὶ ὅτι ἡ ἀπόφασίς του ἦτο ἀμετακίνητος. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν «Ἦν ὁχι μόνον τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεόν», δὲν ἐχρειάσθη καμμίαν τοιαύτην ἐπανόρθωσιν. Διότι ἡ γνώμη των δὲν εἶχε διαφθαρή, ἀλλ' ἦτο ἐπιβεβαιωμένη μὲ τὰ ἔργα του.

Ὅταν λοιπὸν ἠρωτήθη ὁ Φίλιππος, «Λέγει ὁ Ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σίμωνος Πέτρου· Ὑπάρχει ἐδῶ ἓνα παιδί ποῦ ἔχει πέντε κριθαρένους ἄρτους καὶ δύο ψάρια. Ἀλλὰ τί νὰ κάμουν αὐτὰ εἰς τόσους πολλούς»; Λεπτότερον ἀπὸ τὸν Φίλιππον σκέπτεται ὁ Ἀνδρέας, ἀλλ' ὅμως δὲν κατενόησε τὰ πάντα. Νομίζω μάλιστα, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε χωρὶς αἰτίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει διὰ τὰ θαύματα τῶν Προφητῶν καὶ πῶς ὁ Ἐλισσαῖος ἔκαμε τὸ θαῦμα μὲ τοὺς ἄρτους. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀνδρέας ἀνῆλθε μὲν εἰς τὸ ὕψωμα, δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφήν.

Ἄς διδαχθῶμεν ἀπ' ἐδῶ ὅσοι ἔχομεν τὸν νοῦν μας εἰς τὴν πολυτέλειαν, τί ἔτρωγαν οἱ μεγάλοι καὶ ἀξιωθαστοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες, ἃς ἴδωμεν καὶ κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ἐδεσμάτων καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τὴν λιτότητα τῆς τραπέζης των καὶ ἃς τοὺς μιμηθῶμεν. Τὰ ὅσα ἀκολουθοῦν

ἑξῆς τούτων πολλῆς ἀσθενείας. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, «Ἔχει πέντε ἄριους κριθίνους», ἐπήγαγεν· «Ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσοῦτους;». Ἐνόμιζε γὰρ ὅτι ἀπὸ μὲν ἐλαιόνων ἐλάτινα, ἀπὸ δὲ πλειόνων πλείονα ἔμελλε ποιεῖν ὁ θαυματουργῶν· ὅπερ οὐκ ἦν. Ὅμοίως γὰρ ἦν αὐτῷ εὐκόλον ἀπὸ τε πλειόνων, ἀπὸ τε ἐλαιόνων ποιῆσαι πηγάσαι τῶν ἄριων τὴν φύσιν.

Οὐ γὰρ ὕλης ἐδεῖτο τῆς ὑποκειμένης· ἀλλ' ὥστε μὴ δόξαι τὴν κτίσιν ἀλλοτριαν εἶναι τῆς αὐτοῦ σοφίας, ὡς οἱ μετὰ ταῦτα διαβάλλοντες οἱ τὰ Μαρκίωνος νοσήσαντες ἔλεγον, αὐτῇ τῇ κτίσει κέχρηται πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῶν θαυμάτων. Ἐπεὶ οὖν ἀπέγνωσαν ἀμφότεροι οἱ μαθηταί, τότε θαυματουργεῖ λοιπόν· οὕτω γὰρ μᾶλλον ἐκέρδαναν, πρότερον ὁμολογήσαντες τοῦ πράγματος τὴν δυσκολίαν, ἵνα ὅταν γένηται, μάθωσι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν. Ἐπειδὴ γὰρ γίνεσθαι σημεῖον ἔμελλε τὸ καὶ προφήταις κατορθωθέν, εἰ καὶ μὴ ὁμοίως, ἔμελλε δὲ καὶ εὐχαριστήσας αὐτὸ πρότερον ποιεῖν· ἵνα μὴ εἰς ἀσθενῆ τινα καταπέσωσιν ὑπόνοιαν, ὅρα πῶς αὐτὸ καὶ τῷ τρόπῳ διὰ πάντων ἐπῆρε καὶ τὴν διαφορὰν ἔδειξεν. Οὕτω γὰρ τῶν ἄριων φανέντων, τὸ θαῦμα ποιεῖ, ἵνα μάθῃς ὅτι τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα αὐτῷ ὑφέστηκε, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν· «Ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα». Ὡς ἐτοιμοὺ γὰρ καὶ παρεσκευασμένης τῆς τραπέζης, ἐκέλευσεν αὐτοὺς εὐθέως ἀναπεσεῖν. Οὕτω καὶ διὰ τούτου τὴν διάνοιαν τῶν μαθητῶν ἀνέστησεν.

Ὅτι δὲ καὶ ἐκέρδαναν ἀπὸ τῆς ἐρωτήσεως, εὐθέως ὑπήκουσαν, καὶ οὐκ ἐθορυβήθησαν, οὐδὲ εἶπον τί ποτε τοῦτο ἐστὶ; πῶς κελεύεις ἀναπεσεῖν, οὐδενὸς ἐν τῷ μέσῳ φαινομένου; Οὕτω καὶ πρὸ τῆς ὄψεως τοῦ σημείου πιστεύειν ἤρξαν-

φανερώνουν μεγάλην πνευματικὴν ἀδυναμίαν. Διότι, ἀφοῦ ὁ Ἄνδρέας εἶχεν εἰπεῖ, «Ἐχει πέντε κριθαρένιους ἄρτους», ἔπειτα ἐπρόσθεσεν· «Ἄλλὰ τί νὰ κάμουν αὐτὰ εἰς τόσους πολλούς». Διότι ἐνόμιζεν ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν θαυμάτων ἐπρόκειτο νὰ κάμη ἀπὸ τὰ ὀλιγώτερα ὀλιγώτερα καὶ ἀπὸ τὰ περισσότερα περισσότερα. Ἄλλὰ δὲν ἦτο ἔτσι. Διότι ἦτο ἐξ ἴσου εὐκόλον εἰς αὐτὸν νὰ κάμη μεγάλην ἀφθονίαν ἄρτων καὶ ἀπὸ τὰ περισσότερα καὶ ἀπὸ τὰ ὀλιγώτερα.

Διότι δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς ὑποκειμένης ὕλης, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὅτι ἡ δημιουργία ἦτο ξένη πρὸς τὴν ἰδικὴν του σοφίαν, πρᾶγμα πού μὲ τὰς συκοφαντίας των ὑπεστήριζον οἱ νοσηροὶ ὀπαδοὶ τοῦ Μαρκίωτος, χρησιμοποιοῦν τὴν ἰδίαν τὴν δημιουργίαν διὰ τὴν τέλεσιν τῶν θαυμάτων. Ὅταν λοιπὸν καὶ οἱ δύο μαθηταὶ ἔπαυσαν νὰ ἐλπίζουν, τότε ἀκριβῶς κάμνει τὸ θαῦμα. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὠφελοῦντο περισσότερον, νὰ παραδέχωνται πρῶτα τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος διὰ νὰ γνωρίσουν, ὅταν γίνῃ, τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὸ θαῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τελεσθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς Προφῆτας, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐπρόκειτο νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν πρὶν τὸ κάμη, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς κάποιαν ἀδύνατον ὑποψίαν, πρόσεχε πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον αἰχμαλωτίζει ὄλων τὰς σκέψεις καὶ ἀπέδειξε τὴν διαφοράν. Διότι κάμνει τὸ θαῦμα, πρὶν φανοῦν ἀκόμη οἱ ἄρτοι, διὰ νὰ καταλάβῃς ὅτι ὅσα δὲν ὑπῆρχον εἶχον ὑποταχθῆ εἰς αὐτὸν ὡς νὰ ὑπῆρχον, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος «ὁ ὁποῖος καλεῖ ὅ,τι δὲν ὑπάρχει σὰν νὰ ὑπῆρχε»⁹. Συνέστησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ καθήσουν, σὰν νὰ ἦτο τὸ τραπέζι ἑτοιμον καὶ στρωμένον. Καὶ μὲ αὐτὸν ἐπίσης τὸν τρόπον διήγειρε τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν.

Ὅτι ὅμως εἶχον ὠφεληθῆ ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὅτι ὑπήκουσαν ἀμέσως καὶ δὲν ἐταράχθησαν, οὔτε εἶπαν· τί εἶναι αὐτό; πῶς συνιστᾶς νὰ καθήσουν κάτω, χωρὶς νὰ ἔχη φανῆ εἰς τὸ μεταξὺ τίποτε; Ἐτσι ἤρχισαν

το οί παρὰ τὴν ἀρχὴν ἰσοοῦτιον ἀποσιήσαντες ὡς εἶπεῖν, «Πόθεν ἀγοράσομεν ἄριτους;» ὅτι καὶ μετὰ προθυμίας ἀνέκλιναν τοὺς ὄχλους. Ἄλλὰ τί δήποτε τὸν παραλυτικὸν μέλλων ἀνορθοῦν οὐκ εὐχεται, οὐδὲ τὸν νεκρὸν ἐγείρω, οὐδὲ τὴν θάλασσαν χαλινῶν ἐνιαῦθα δὲ ἐπὶ τῶν ἄριτων τοῦτο ποιεῖ; Δεικνὺς ὅτι τοὺς τροφῆς ἀρχομένους εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ Θεῷ. Καὶ ἄλλως δέ, ἐπὶ τῶν ἐλαιόνων αὐτὸ μάλιστα ἐργάζεται, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ δεόμενος αὐτὸ ποιεῖ. Εἰ γὰρ δεόμενος, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν μειζόνων ἂν αὐτὸ ἐποίησεν. Ὁ δὲ ἐκεῖνα
 10 αὐθεντία ποιήσας, εὐδὴλον ὅτι καὶ ταῦτα συγκαταβατικῶς ἔπρατιεν.

3. Ἔτι τε καὶ ὅτι ὄχλος πολὺς ἦν παρών, καὶ ἐχρῆν αὐτοὺς πεισθῆναι, ὅτι κατὰ γνώμην Θεοῦ παρεγένετο. Διὰ τοῦτο ὅσον μὲν μόνος ποιῆ τι σημεῖον, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπι-
 15 δείκνυται· ὅταν δὲ ἐπὶ πολλῶν αὐτὸ ποιῆ, ὥστε πιστεῦσαι αὐτοὺς ὅτι οὐκ ἀντίθεός τις ἐσιν, οὐδὲ ἐναντίος τῷ γεγεννηκότι, διὰ τῆς εὐχαριστίας ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν. «Καὶ ἔδωκε τοῖς ἀνακειμένοις, καὶ ἐνεπλήσθησαν». Εἶδες πόσον δούλου καὶ δεσπότου τὸ μέσον; Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐκ μέτρου
 20 ἔχοντες τὴν χάριν, οὕτως ἐθαυματουργοῦν· ὁ δὲ Θεὸς ἀπολελυμένη δυνάμει ποιῶν, μετὰ πολλῆς ἅπαντα εἰργάζετο τῆς περιουσίας.

«Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς· Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα. Οἱ δὲ συνήγαγον, καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κο-
 25 φίνους». Οὐκ ἐπίδειξις ἦν τοῦτο περιιτή, ἀλλ' ὥστε μὴ φαντασίαν νομισθῆναι τὸ πρᾶγμα· διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης δημιουργεῖ. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐ τοῖς ὄχλοις ἔδωκεν θασιάσαι, ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς; Ὅτι μάλιστα

νὰ πιστεύουν, πρὶν ἰδοῦν τὸ θαῦμα, αὐτοὶ ποὺ εἰς τὴν ἀρχὴν τόσον πολὺ δὲν ἐπίστευσαν, ὥστε νὰ ἐρωτήσουν· «Ἐπὶ ποῦ θὰ ἀγοράσωμεν ἄρτους;». Ἐπὶ πλέον μὲ προθυμίαν ἔβαλαν τὸν κόσμον νὰ καθήσῃ κάτω. Ἄλλὰ διατί δὲν προσεύχεται, ὅταν πρόκειται νὰ σηκώσῃ τὸν παραλυτικόν, οὔτε ὅταν ἀνασταίνη τὸν νεκρόν, οὔτε ὅταν γαληνεύῃ τὴν θάλασσαν, κάμνει ὅμως αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἄρτων; Διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι, ὅταν ἀρχίζωμεν νὰ τρώγωμεν, πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν. Ἄλλωστε καὶ διὰ πολὺ μικρότερα θαύματα προσεύχεται, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν τὸ κάμνει ἀπὸ ἀνάγκην. Διότι, ἂν εἶχεν ἀνάγκην, θὰ ἔκαμνε τοῦτο διὰ μεγαλύτερα θαύματα. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐτέλεσεν αὐτὰ μὲ πλήρη ἐξουσίαν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ αὐτὰ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν παρὰ μόνον κατὰ συγκατάβασιν.

3. Ἐπὶ πλέον, ὑπῆρχε καὶ πολὺς κόσμος καὶ ἔπρεπε νὰ πεισθῇ, ὅτι ἦλθε μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, ὅταν κάμνῃ κάποιο θαῦμα μόνος του, δὲν χρησιμοποιεῖ παρόμοιον τρόπον. Ὅταν ὅμως κάμνῃ θαῦμα ἐνώπιον πολλῶν χρησιμοποιεῖ τοῦτο, ὥστε νὰ πιστεύσουν ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ διὰ τῆς προσευχῆς ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν. «Καὶ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς καθισμένους καὶ ἐχόρτασαν». Εἶδες διαφορὰν μεταξὺ δούλου καὶ κυρίου; Διότι οἱ μὲν μαθηταὶ ἔχοντες μὲ μέτρον τὴν χάριν ἔκαμνον θαύματα, ὁ δὲ Θεὸς ἔχων ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἔκαμεν ὅλα τὰ θαύματα μὲ πλήρη αὐθεντίαν.

«Καὶ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς· «Μαζεύσετε τὰ κομμάτια ποὺ ἐπερίσσευσαν». Αὐτοὶ δὲ τὰ ἐμάζευσαν καὶ ἐγένισαν δώδεκα κοφίνια». Αὐτὸ δὲν ἦτο περιττὴ ἐπίδειξις, ἀλλ' ἐγίνε διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι τὸ γεγονός ἦτο φανταστικόν. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς δημιουργεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ὕλην ποὺ ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Διατί ὅμως δὲν ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ κάμουν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ εἰς τοὺς

τούτους παιδεῦσαι ἠθούλειο τοὺς μέλλοντας εἶναι διδασκάλους τῆς οἰκουμένης. Τὸν μὲν γὰρ πλῆθος οὐδὲν μέγα ἔμελλε καρπώσασθαι ἐκ τῶν θαυμάτων τέως· εὐθέως γοῦν ἐπελανθάνοντο αὐτοί, καὶ ἦτιον ἕτερον θαῦμα· οὗτοι δὲ οὐ τὰ
 5 τυχόντα κερδαίνειν ἔμελλον. Ἦν δὲ καὶ τῷ Ἰούδα κατάκριμα τὸ γινόμενον οὐ τὸ τυχόν, βασιάζοντι τὸν κόφινον. Ὅτι δὲ τῆς αὐτῶν παιδείσεως ἕνεκεν ταῦτα ἐγένετο, ἐκ τοῦ εἰρημένου ὑστερον δῆλον, οὐπερ ἀνέμνησεν αὐτοὺς λέγων· «Οὐπω νοεῖτε πόσους κοφίνους ἐλάβετε;». Καὶ τὸ
 10 ἰσαριθμούς εἶναι τοῖς μαθηταῖς τοὺς κοφίνους τῶν λειψάνων, τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας γέγονεν. Ὑστερον δὲ ἐπειδὴ ἐπαιδεύθησαν, οὐκ ἔτι τοσοῦτους, ἀλλὰ σπυρίδας ἐπία.

Ἐγὼ δὲ οὐ τὸ πλῆθος θαυμάζω τῶν γεγονότων ἄριτων μόνον, ἀλλὰ μὴν μετὰ τοῦ πλήθους καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ
 15 περισσεύματος, ὅτι οὔτε πλεῖον οὔτε ἔλαττον ἐποίησε περισσευθῆναι, ἀλλὰ τοσοῦτον ὅσον ἐβούλειο, προειδῶς πόσα ἀναλώσουσιν· ὅπερ ἀφάτου δυνάμεως ἦν. Ἐπιστιοῦτο μὲν οὖν τὰ κλάσματα τὸ γεγονός, ἀμφοτέρω ἐμφαίοντα, καὶ ὅτι οὐ φαντασία τις ἦταν τὰ γεγενημένα καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνων ἦν ὧν
 20 εἰράφησαν. Τὸ δὲ τῶν ἰχθύων, τότε μὲν ὑποκειμένων ἐγένετο· ὑστερον δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐκ ἔτι ἐξ ὑλῆς ὑποκειμένης. Τίνος ἕνεκεν; Ἴνα μάθῃς ὅτι καὶ νῦν τῇ ὑλῇ ἐκέχρητο, οὐ δι' ἔνδειαν, οὐδὲ δεόμενος ὑποβάθρας, ἀλλ' ὥστε τὰ τῶν αἰρετικῶν ἐμφράξαι σιόματα. «Οἱ δὲ ὄχλοι
 25 ἔλεγον, ὅτι Οὐδὴς ἐσιν ἀληθῶς ὁ προφήτης». Ὡ γαστριμαργίας ὑπερβολή· μυρία τούτων εἰργάσατο θαυμασιότερα

10. Ματθ. 16, 9.

11. Αὐτόθι 15, 57.

μαθητάς; Διότι ἤθελε νὰ παιδαγωγήσῃ πρὸ παντὸς αὐτοῦς, οἱ ὅποιοι ἐπρόκειτο νὰ γίνουν διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης. Διότι ὁ πολὺς κόσμος δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὠφεληθῆ τίποτε τὸ σπουδαῖον ἀπὸ τὰ θαύματα πλέον. Διότι οἱ ἄνθρωποι ἐλησμόνουν ταχέως καὶ ἐζήτουν ἄλλο θαῦμα. Αὐτοὶ ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἔχουν ὄχι τυχαίας ὠφελείας. Δὲν ἦτο δὲ καὶ τυχαία ἡ τιμωρία ποὺ ἔγινεν εἰς τὸν Ἰούδαν, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐβάσταζε τὸ κοφίνι. Ὅτι δὲ αὐτὰ ἔγιναν μὲ σκοπὸν τὴν διαπαιδαγώγησίν των, ἀπεδείχθη ἀπὸ ἐκεῖνο· ποὺ ἐλέχθη ἀργότερα καὶ τὸ ὅποιον ὁ Χριστὸς τοὺς τὸ ὑπενθύμισε λέγων· «Δὲν γνωρίζετε πόσα κοφίνια ἐπήρατε;»¹⁰. Καὶ τὸ ὅτι οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἴσοι μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν περισσευμάτων τῶν κοφινιῶν, ἔγινε διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν. Ἐπειτα ὅμως, ἀφοῦ ἐξεπαιδεύθησαν, δὲν ἐσήκωσαν μόνον αὐτά, ἀλλὰ ἐπὶ γεμᾶτα καλάθια¹¹.

Ἐγὼ ὅμως δὲν θαυμάζω μόνον τὴν ἀφθονίαν τῶν ἄρτων ποὺ ἔγιναν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κομματιῶν ποὺ ἐπερίσσευσαν, ὅτι δηλαδὴ ἔκαμε νὰ μὴ περισσεύσουν οὔτε περισσότερα οὔτε ὀλιγώτερα, ἀλλὰ τόσον, ὅσον ἤθελε, ἐπειδὴ προέβλεψε πόσα θὰ καταναλώσουν. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἀναμφισβητήτου δυνάμεως. Τὸ θαῦμα λοιπὸν ἐπεβεβαίωσαν τὰ κομμάτια τοῦ ἄρτου, ποὺ ἐσήμαιναν καὶ τὰ δύο: καὶ ὅτι αὐτὰ ποὺ ἔγιναν δὲν ἦσαν φανταστικά καὶ ὅτι τὰ κομμάτια εἶχαν περισσεύσει ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔφαγαν. Τὸ δὲ θαῦμα τῶν ἰχθύων εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν ἔγινεν ἀπὸ τοὺς ἰχθῦς ποὺ τοῦ ἐδόθησαν, ὕστερα ὅμως μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του δὲν ἔγινε πλέον ἀπὸ τὴν προηγουμένην ὕλην. Διὰ τί αὕτη ἡ διαφορά; Διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι καὶ τώρα ἐχρησιμοποίησε τὴν ὕλην ὄχι ἀπὸ ἔλλειψιν, οὔτε διότι εἶχεν ἀνάγκην θεμελιώσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ βουλώσῃ τὰ στόματα τῶν αἵρετικῶν. «Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἔλεγαν· Αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ προφήτης». Ὡς ὑπερβολικὴ γαστριμαργία. Εἶχε κάμει ἄπειρα, ποὺ ἦσαν ἀξιοθαυμαστότερα τούτων, ἀλλὰ πουθενὰ δὲν

καὶ οὐδαμοῦ τοῦτο ὠμολόγησαν, ἀλλ' ὅτι ἐνεπλήσθησαν

Ἐρα ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι προφήτην τινὰ προσεδόκων
ἐξαιρείον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἔλεγον· «Σὺ εἶ ὁ προφήτης;»· καὶ
οὗτοι· «Οὐτός ἐστιν ὁ προφήτης. Ὁ γοῦν Ἰησοῦς, γνοὺς ὅτι
5 μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτόν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτόν
βασιλέα, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ὄρος». Βαβαὶ πόση τῆς γαστρι-
μαργίας ἢ τυραννίς! πόση τῆς γνώμης ἢ εὐκολία! οὐκ ἔτι
αὐτοῖς τῆς τοῦ Σαββάτου παραβάσεως μέλει· οὐκ ἔτι ζηλοῦ-
σιν ὑπὲρ Θεοῦ, ἀλλὰ πάντα ἔρριπιο, τῆς γαστροῦς αὐτοῖς ἐμπλη-
10 σθείσης. Καὶ προφήτης ἦν παρ' αὐτοῖς, καὶ βασιλέα χειροτονεῖν
ἔμελλον· ὁ δὲ Χριστὸς φεύγει. Τί δήποτε; Παιδεύων ἡμᾶς
τῶν κοσμικῶν καταφρονεῖν ἀξιωμαίων, καὶ δεικνύς ὅτι
οὐδενὸς δεῖται τῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁ γὰρ πάντα εὐτελεῖ ἐπιλεξάμενος, καὶ μητέρα καὶ οἰ-
15 κίαν καὶ πόλιν καὶ ἀνατροφὴν καὶ ἱματίων σιολήν, οὐκ ἔ-
μελλον ὕστερον ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῆ φαίνεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ
ἀπὸ τῶν οὐρανῶν, λαμπρά τε ἦν καὶ μεγάλα, ἄγγελοί τε
καὶ ἀσὴρ καὶ Πατὴρ βοῶν καὶ Πνεῦμα μαρτυροῦν καὶ προ-
φῆται πόρρωθεν ἀνακηρύττοντες· τὰ δὲ ἐν τῇ γῆ πάντα εὐ-
20 τελεῖ, ἵνα καὶ οὕτω μειζόνως ἢ δύναμις φαίνηται. Ἦλθε
δὲ καὶ παιδεύων ἡμᾶς καταφρονεῖν τῶν ἐνταῦθα, καὶ μη-
δαμοῦ τεθηπέναι μηδὲ ἐκπλήττεσθαι τὰ τοῦ βίου λαμπρά,
ἀλλὰ καταγελαῖν ἀπάντων τούτων καὶ τῶν μελλόντων ἔραν.
Ὁ γὰρ τὰ ἐνταῦθα θαυμάζων, οὐ θαυμάσεται τὰ ἐν τοῖς
25 οὐρανοῖς. Διὰ τοῦτο καὶ τῷ Πιλάτῳ ἔλεγεν· «Ἡ ἐμὴ βα-
σιλεία οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν», ἵνα μὴ δόξη λοιπὸν ἀνθρωπίνῳ
φόβῳ καὶ δυναστείᾳ πρὸς τὸ πείθειν ἀποκεχρηθῆναι. Πῶς
οὖν εἶπεν ὁ προφήτης· «Ἴδου ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεταιί σοι

ὠμολόγησαν τοῦτο παρὰ μόνον ἀφοῦ ἐχόρτασαν.

Ἐπομένως καὶ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερόν, ὅτι ἐπερίμενον κάποιον διάσημον προφήτην. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἠρώτων· «Σὺ εἶσαι ὁ προφήτης;». Καὶ αὐτοὶ ἐδῶ ἔλεγαν, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Προφήτης. Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν ἐπειδὴ ἀντελήφθη, ὅτι πρόκειται νὰ ἔλθουν καὶ νὰ τὸν ἀρπάξουν διὰ νὰ τὸν κάμουν βασιλέα, ἔφυγε πάλιν εἰς τὸ ὄρος». Ἀλλοίμονον, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ τυραννὶς τῆς γαστριμαργίας! Πόση ἡ εὐκολία ἀλλαγῆς γνώμης τῶν Ἰουδαίων! Δὲν ἐνδιαφέρονται πλέον αὐτοὶ διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου, οὔτε ἔχουν ζῆλον διὰ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐγέμισαν τὴν κοιλίαν των, τὰ ἀπέρριψαν ὅλα. Καὶ Προφήτης ἦτο πλέον δι' αὐτοὺς καὶ βασιλέα ἤθελαν νὰ τὸν στέψουν. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς φεύγει. Διατί; Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ περιφρονῶμεν τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην κανενὸς ἀπὸ τὰ ἐπίγεια.

Διότι αὐτὸς πού ἐπέλεξε τὰ πλέον ἀσήμαντα καὶ ὡς πρὸς τὴν μητέρα καὶ ὡς πρὸς τὴν οἰκίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν πόλιν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν, δὲν ἐνδιεφέρετο νὰ διακριθῇ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια. Διότι τὰ ἐπουράνια ἦσαν λαμπρὰ καὶ σπουδαῖα, ὅπως ἄγγελοι καὶ ἀστήρ, Πατὴρ ἐκβάλλων φωνὴν καὶ Πνεῦμα δίδον μαρτυρίαν καὶ Προφήται προαναγγέλλοντες αὐτὸν ἀπὸ μακροῦ χρόνου. Τὰ ἐπίγεια ὅμως ἦσαν ὅλα εὐτελεῖ, διὰ νὰ φαίνεται μεγαλυτέρα ἡ δύναμις του. Ἦλθε λοιπὸν διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ περιφρονῶμεν τὰ ἐπίγεια, νὰ μὴ θαυμάζωμεν καὶ νὰ μὴ ἐκπληττώμεθα ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῆς παρουσίας ζωῆς, ἀλλὰ νὰ περιφρονῶμεν ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ ἐπιθυμῶμεν τὰ μέλλοντα. Διότι ἐκεῖνος πού θαυμάζει τὰ ἐπίγεια, δὲν θὰ θαυμάσῃ τὰ ἐπουράνια. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τὸν Πιλάτον· «Ἡ ἰδική μου βασιλεία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον»¹², διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι χρησιμοποιεῖ τὸν ἀνθρώπινον φόβον καὶ τὴν δύναμιν τῆς πειθοῦς. Διατί λοιπὸν ὁ Προφήτης εἶπεν εἰπεῖ, «Ἰδέσ, ἔρχεται ὁ βασιλεὺς σου

πραῦς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον»; Ὅτι βασιλείαν ἐκείνην λέγει, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλ' οὐχὶ ταύτην. Διὰ δὴ τοῦτο πάλιν ἔλεγε· «Δόξαν παρὰ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνω».

4. Μάθωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, τῆς τιμῆς τῆς παρὰ ἀν-
 5 θρώποις καταφρονεῖν καὶ μὴ ἐφίεσθαι. Τειμήμεθα γὰρ τιμὴν
 μέγιστην καὶ πρὸς ἣν αὕτη παραβαλλομένη, ὕβρις καὶ
 γέλως καὶ κωμωδία ὄντως ἐσὶν· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ πλοῦτος
 οὗτος πρὸς ἐκείνον πενία, καὶ ἡ ζωὴ αὕτη χωρὶς ἐκείνης
 νέκρωσις («Ἄφες», φησί, «τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν
 10 νεκρούς»). οὕτω καὶ ἡ δόξα αὕτη πρὸς ἐκείνην αἰσχύνη καὶ
 γέλως ἐσὶ. Μὴ τοίνυν αὐτὴν διώκωμεν. Εἰ γὰρ οἱ παρέ-
 χοντες αὐτὴν σκιᾶς καὶ ὀνείρων εἰσὶν εὐτελέστεροι, πολλῶ
 μᾶλλον αὐτὴ ἢ δόξα· «Δόξα γὰρ ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου».
 Τί δὲ ἄνθους χόρτου εὐτελέστερον γένοιτ' ἄν; Εἰ δὲ καὶ
 15 μόνιμος ἦν, τί τὴν ψυχὴν ὠφελῆσαι ἴσχυσεν ἄν; Οὐδέν· ἀλλὰ
 καὶ καταβλάπτει τὰ μέγιστα, δούλους ποιοῦσα, δούλους ἀργυ-
 ρωνήτων χεῖρους, δούλους οὐχ ἐνὶ δεσπότῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 δυοὶ καὶ τρισὶ καὶ μυρίοις διάφορα ἐπιπάτιουσιν ὑπακού-
 οντας.

20 Πόσω βέλτιον ἐλεύθερον εἶναι, ἢ δοῦλον, ἐλεύθερον μὲν
 τῆς τῶν ἀνθρώπων δουλείας, δοῦλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ δεσπο-
 τείας; Ὅλως δὲ εἰ βούλει δόξης ἐρᾶν, ἔρα δόξης, ἀλλὰ
 τῆς ἀθανάτου. Καὶ γὰρ λαμπρότερον αὐτῆς τὸ θέατρον, καὶ
 μεῖζον τὸ κέρδος. Οὔτιοι μὲν γὰρ σε κελεύουσι δαπανώμενον
 25 ἀρέσκειν αὐτοῖς· ὁ δὲ Χριστὸς τοῦναντίον ἅπαν. Καὶ γὰρ

13. Ζαχ. 9, 9.

14. Ματθ. 8, 22.

15. Ἦσ. 40, 6.

16. Α' Πέτρο. 1, 24.

γεμᾶτος πραότητα καὶ ἀνεβασμένος ἐπάνω εἰς πῶλον ὄνου»¹³; Διότι ἐννοεῖ ἐκείνην τὴν βασιλείαν, τὴν ἐπουράνιον καὶ ὅχι αὐτὴν ἐδῶ. Δι' αὐτὸ ἔλεγε πάλιν, «Τιμὰς ἀπὸ ἀνθρώπων δὲν δέχομαι».

4. Ἄς μάθωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί μου, νὰ περιφρονοῦμεν καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμεν τὰς τιμὰς ποὺ πρόέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ἔχομεν τιμηθῆ με μεγίστην τιμὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἂν συγκρίνωμεν ταύτην, θὰ ἰδοῦμεν ὅτι πράγματι εἶναι ὕβρις, γέλως καὶ κωμωδία. Ἔτσι καὶ ὁ ἐπίγειος πλοῦτος ἂν συγκριθῆ με τὸν οὐράνιον εἶναι φτώχεια καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ χωρὶς τὴν μέλλουσαν εἶναι νέκρωσις («Ἄφησε», λέγει, «τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς ἰδικούς των νεκρούς»¹⁴). Ἔτσι καὶ ἡ παροῦσα δόξα ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνην εἶναι αἰσχύνη καὶ περίγελως. Ἄς μὴ τὴν ἐπιδιώκωμεν λοιπόν. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ποὺ παρέχουν αὐτὴν τὴν δόξαν εἶναι περισσότερον ἀσήμαντοι ἀπὸ τὴν σκιὰν καὶ τὸ ὄνειρον, πολὺ ὀλιγώτερον εἶναι ἢ ἰδίᾳ ἡ δόξα. «Διότι ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν ἄνθος κόρτου»¹⁵. Διότι, τί περισσότερον ταπεινὸν ὑπάρχει ἀπὸ τὸ ἄνθος τοῦ κόρτου;¹⁶ Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο σταθερά, εἰς τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὠφελήσῃ τὴν ψυχὴν; Ὅχι μόνον δὲν τὴν ὠφελεῖ καθόλου, ἀλλὰ καὶ τὴν βλάπτει πάρα πολὺ, διότι κάμνει τοὺς ἀνθρώπους δούλους καὶ μάλιστα δούλους χειροτέρους ἀπὸ τοὺς ἀγορασμένους δούλους ποὺ ὑπακούουν εἰς διαφοροὺς διαταγὰς ὅχι μόνον ἐνὸς κυρίου, ἀλλὰ δύο, τριῶν καὶ χιλιάδων ἄλλων.

Πόσον εἶναι προτιμότερον νὰ εἶναι κανεὶς ἐλεύθερος παρὰ δοῦλος, ἐλεύθερος μὲν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν ἀνθρώπων, δοῦλος δὲ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμῆς τόσον πολὺ ν' ἀγαπᾷς τὴν δόξαν, ν' ἀγαπᾷς τὴν ἀθάνατον δόξαν. Διότι καὶ ἡ θέα της εἶναι λαμπροτέρα καὶ τὸ κέρδος μεγαλύτερον. Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι σὲ διατάσσουν νὰ δαπανᾷς τὰ ἰδικά σου, διὰ νὰ εἶναι ἀρεστὸς εἰς αὐτούς. Ὁ Χριστὸς ὅμως ὅλως ἀντιθέτως. Διότι σοῦ δίδει

ἐκατονταπλασίονά σοι δίδωσι τῶν διδομένων παρὰ σοῦ, καὶ
ζωὴν αἰώνιον τούτοις προστίθῃσι. Τί τοίνυν βέλτιον, ἐν τῇ
γῆ, ἢ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὑπὸ ἀνθρώπων, ἢ ὑπὸ Θεοῦ θαυμά-
ζεσθαι; ἐπὶ ζημίᾳ, ἢ ἐπὶ κέρδει; στεφανοῦσθαι πρὸς μίαν ἡ-
5 μέραν, ἢ πρὸς ἀπείρους αἰῶνας; Δὸς τῷ δεομένῳ, καὶ μὴ
δῶς τῷ ὀρχουμένῳ, ἵνα μὴ μετὰ τῶν σῶν χρημάτων καὶ τὴν
ψυχὴν ἀπολέσῃς τὴν ἐκείνου. Σὺ γὰρ αἴτιος εἶ τῆς ἀπωλείας
τῆς ἐκείνου διὰ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας.

Εἰ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ὀρχήσεως ἤδεσαν ὅτι τὸ ἐπιτήδευμα
10 αὐτοῖς ἀκερδὲς ἔμελλεν ἔσεσθαι, πάλαι ἂν ἐπαύσαντο ταῦτα
ἐπιτηδεύοντες· ὅταν δέ σε κροτιοῦντα, συντρέχοντα, ἀναλίσκον-
τα, ἅπαντα τὰ σαντοῦ δαπανῶντα θεάσωνται, καὶ μὴ θούλων-
ται τοῦτο μειέναι, τῇ τοῦ κέρδους ἐπιθυμίᾳ κατέχονται. Εἰ
δὲ ἔγνωσαν, ὅτι οὐδεὶς ἂν ἐπαινέσειε τὰ ἐκείνων, ταχέως ἂν
15 ἀπέσιθον τῶν πόνων διὰ τὸ ἀκερδές· ὅταν δὲ ἴδωσι τὸ πρᾶγμα
παρὰ πολλῶν θαυμαζόμενον, γίνεται δέλεαρ αὐτοῖς ὁ τῶν
ἄλλων ἔπαινος.

Ἀποσιῶμεν τοίνυν τῆς ἀκερδοῦς δαπάνης· μάθωμεν
ἐπὶ τίσιν ἀναλίσκειν καὶ πότε χρῆ. Μὴ δὴ ἀμφοιτέρωθεν
20 παροξύνωμεν τὸν Θεόν, καὶ συνάγοντες ὄθεν οὐ χρῆ, καὶ
σκορπίζοντες εἰς ἅπερ οὐ δεῖ. Πρόσης γὰρ οὐκ ἂν ἄξιον
εἶη ὀργῆς, ὅταν τῇ πόρῃ διδῶς, παραιρέχων τὸν πένητα;
Εἰ γὰρ καὶ ἐκ δικαίων πόνων παρεῖχες, οὐχὶ ἔγκλημα ἦν
τὸ πρᾶγμα, μισθὸν κακίας παρέχειν, καὶ ὑπὲρ ὧν κολάζειν
25 ἔχρῃν, ὑπὲρ τούτων τιμᾶν; Ὅταν δὲ καὶ ὀρφανούς ἀποδύων,
καὶ χήρας ἀδικῶν, τρέφῃς ἀσέλγειαν, ἐννόησον ἡλίκον τοῖς
ταῦτα τολμῶσιν ἔσται τὸ πῦρ. Ἄκουσον τί φησὶν ὁ Παῦλος·
«Οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πρῶ-
σουσι».

ἐκατὸ φοράς περισσότερα ἀπὸ ὅσα τοῦ δίδεις ἐσὺ καὶ εἰς αὐτὰ προσθέτει τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τί εἶναι λοιπὸν προτιμότερον, νὰ θαυμάζεις εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὸν Θεόν; Νὰ ζημιώνης ἢ νὰ κερδίζης; Νὰ ἀποκτῆς τὸν στέφανον διὰ μίαν ἡμέραν, ἢ αἰώνως; Δῶσε εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκην καὶ ὄχι εἰς ἐκεῖνον ποὺ χορεύει, διὰ νὰ μὴ καταστρέψῃς μαζὶ μὲ τὰ χρήματά σου καὶ τὴν ψυχὴν ἐκεῖνου. Διότι ἐσὺ εἶσαι ὁ αἴτιος τῆς καταστροφῆς του μὲ τὴν ἄκαιρον φιλοδοξίαν σου.

Διότι, ἐὰν οἱ χορευταὶ ἐγνώριζαν, ὅτι τὸ ἐπάγγελμά τους θὰ εἶναι χωρὶς κέρδος, θὰ εἶχαν σταματήσῃ προ πολλοῦ νὰ ἀσκοῦν αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα. Ὅταν ὅμως σὲ βλέπουν νὰ χειροκροτῆς, νὰ τρέχῃς καὶ νὰ ἐξοδεύῃς τὰ χρήματά σου, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέλουν ν' ἀσκῆσουν αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα, καταλαμβάνονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κέρδους. Ἐὰν ὅμως ἤξευραν, ὅτι κανεὶς δὲν θὰ τοὺς ἐπαινοῦσε, ταχέως θὰ ἐγκατέλειπαν τοὺς κόπους ἀπὸ ἔλλειψιν κέρδους. Ὅταν ὅμως ἴδοῦν ὅτι τὸ πρᾶγμα προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν πολλῶν ἀνθρώπων, γίνεται δι' αὐτοὺς δόλωμα ὁ ἔπαινος τῶν ἄλλων.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τὴν δαπάνην χωρὶς κέρδος. Ἄς προσέχωμεν νὰ μὴ ἐξοργίσωμεν τὸν Θεὸν ἀπὸ δύο μέρη, δηλ. καὶ συγκεντρώνοντες χρήματα ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ δὲν πρέπει καὶ σκορπίζοντες αὐτὰ εἰς ὅσα δὲν πρέπει. Διότι, πόσῃν ὀργῇν δὲν προκαλεῖ, ὅταν δίδῃς εἰς πόρνην καὶ ἀφήνης τὸν πτωχόν; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔδιδες χρήματα ποὺ ἀπέκτησες μὲ δικαίους κόπους, δὲν θὰ ἦταν ἔγκλημα νὰ ἀνταμείβῃς τὴν κακίαν καὶ ὅσα ἔπρεπε νὰ θεωρῆς ἄξια τιμωρίας, ἀντιθέτως νὰ τὰ ἐπαινῆς; Ὅταν δὲ τρέφῃς ἀσέλγειαν ἀπογυμνῶνων ὄρφανὰ καὶ ἀδικῶν χήρας, πρέπει νὰ καταλάβῃς πόσον μεγάλον θὰ εἶναι τὸ πῦρ δι' ἐκείνους ποὺ τολμοῦν νὰ κάμνουν αὐτά. Ἄκουσε, τί λέγει ὁ Παῦλος· «Ὅχι μόνον κάμνουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκιμάζουν ἐκείνους ποὺ τὰ κάμνουν»¹⁷.

Τάχα σφοδρῶς ὑμῶν καθηψάμεθα, ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς μὴ
καθαφώμεθα, αἱ διὰ τῶν πραγμάτων μένουσι τιμωρίαι τοὺς
ἀδιόρθωτα ἁμαριάνοντας. Τί οὖν ὄφελος ἐν τοῖς λόγοις χα-
ρίζεσθαι τοῖς διὰ τῶν ἔργων κολάζεσθαι μέλλουσι; Συν-
5 ευδοκεῖς τῷ ὀρχουμένῳ, ἀπαινεῖς καὶ θαυμάζεις; Οὐκοῦν
ἐκείνου γέγονας χεῖρων. Τῷ μὲν γὰρ ἡ πανία συγγνώμην
δίδωσιν, εἰ καὶ λόγον οὐκ ἔχουσιν· οὐ δὲ καὶ ταύτης ἀπε-
σιτέρησαι τῆς ἀπολογίας. Κακῆϊνον μὲν εἰς ἔρωμαι, τί δή-
ποτε τὰς ἄλλας τέχνας ἀφείς, ἐπὶ ταύτην ἤλθες τὴν ἐναγῆ
10 καὶ μιαν; ἔρεϊ, ὅτι ἔξεσιν ὀλίγα ποιοῦντα, πολλὰ καρ-
ποῦσθαι. Σὲ δὲ εἰς ἔρωμαι, τί δήποτε θαυμάζεις τὸν ἐν
ἀσελγείᾳ βιοῦντα καὶ ἐπὶ λύμῃ ζῶντα πολλῶν; οὐκ ἔχεις
ἐπὶ τὴν αὐτὴν πρόφασιν καταφεύγειν, ἀλλὰ ἀνάγκη κάτω
κύπτειν καὶ αἰσχύνεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν.

15 Εἰ δὲ παρ' ἡμῶν εὐθύνας ἀπαιτούμενος οὐδὲν ἂν σχολί-
ης εἰπεῖν, ὅταν τὸ φοβερὸν ἐκείνο καὶ ἀπαραίτητον παρα-
γένηται δικαστήριον, ἔνθα τῶν νοημάτων καὶ πραγμάτων
καὶ πάντων τίνομεν εὐθύνας, πῶς σιτησόμεθα; ποίοις ὀφθαλ-
μοῖς τὸν κριτὴν ὀφόμεθα; τί ἐροῦμεν; τί ἀπολογησόμεθα;
20 ποίαν εὐλογον, ποίαν ἄλογον προβαλούμεθα πρόφασιν; τὴν
τῆς δαπάνης; τὴν τῆς τέρψεως; ἢ τὴν τῆς ἐτέρων ἀπωλεί-
ας, οὓς διὰ τῆς ἐκείνου τέχνης ἀπόλλυμεν; Οὐκ ἔστιν οὐδὲν
εἰπεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη κολάζεσθαι κόλασιν τέλος οὐκ ἔχουσιν,
πέρας οὐκ ἐπισταμένην. Ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, ἐντεῦθεν
25 ἤδη πάντα φυλαξόμεθα, ἵνα μετὰ χρησιῆς ἐλπίδος ἀπελθόν-
τες, τύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡ-
μᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
30 Ἀμήν.

Ἴσως σᾶς ἐπεκρίναμεν βαρύτερον, ἀλλ' ἂν δὲν σᾶς ἐπικρίνωμεν ἡμεῖς, αἱ τιμωρίαι περιμένουν ἐκείνους πού ἀμαρτάνουν καὶ δὲν μετανοοῦν. Ποῖον ὄφελος ὑπάρχει νὰ εἶναι κανεὶς εὐχάριστος μὲ τὰ λόγια εἰς ἐκείνους πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν; Ἐπιδοκιμάζεις τὸν χορευτὴν, τὸν ἐπαινεῖς καὶ τὸν θαυμάζεις; Ἐχεις γίνεαι λοιπὸν χειρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον. Διότι ἐκεῖνον μὲν τὸν συγχωρεῖ ἢ φτώχεια, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀμέτοχος τιμωρίας. Ἐσὺ ὅμως ἔχεις στερηθῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπεράσπισιν. Καὶ ἐὰν ἐρωτήσω ἐκεῖνον, διατί ἄφησες τὰς ἄλλας τέχνας καὶ ἔμαθες αὐτὴν τὴν ἀκάθαρτον καὶ ἀσεβῆ; θ' ἀπαντήσῃ· διότι ἐπιτρέπει νὰ κουράζωμαι ὀλίγον καὶ νὰ κερδίζω πολλά. Ἐὰν πάλιν ἐρωτήσω ἐσέ, διατί θαυμάζεις αὐτὸν πού ζῆ εἰς τὴν ἀσέλγειαν καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν πολλῶν; δὲν ἠμπορεῖς νὰ καταφύγῃς εἰς τὴν ἰδίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θ' ἀναγκασθῆς νὰ σκύψῃς τὸ κεφάλι κάτω καὶ νὰ ἐντραπῆς καὶ νὰ κοκκινίσῃς.

Ἐὰν λοιπόν, ὅταν ἡμεῖς σοῦ ζητοῦμεν εὐθύνας, δὲν θὰ ἠμπορεῖς νὰ εἰπῆς τίποτε, ὅταν ἔλθῃ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο καὶ ἀπαραίτητον δικαστήριον, ὅπου θὰ λογοδοτήσωμεν δι' ὅλας τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις μας, πῶς θὰ σταθῶμεν; Μὲ ποῖα μάτια θ' ἀντικρύσωμεν τὸν κριτὴν; Τί θὰ εἰπούμεν; Τί θ' ἀπολογηθοῦμεν; Ποῖαν εὐλογον ἢ παράλογον πρόφασιν θὰ προβάλωμεν; Τὴν πρόφασιν τῆς δαπάνης; τῆς εὐχαριστήσεως; ἢ τῆς καταστροφῆς τῶν ἄλλων, πού τοὺς κατεστρέψαμεν χάριν ἐκείνης τῆς τέχνης; Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαντήσωμεν τίποτε, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ τιμωρηθοῦμεν μὲ κόλασιν πού δὲν ἔχει τέλος καὶ πού δὲν γνωρίζει τέλος. Διὰ νὰ μὴ συμβῆ λοιπὸν αὐτό, ἅς τὰ τηρήσωμεν ὅλα ἐφ' ὅσον εὐρισκόμεθα ἐδῶ, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ὅταν φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ. Εἴθε ὅλοι μας νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ΄.

Ἰω. 6,16 - 25

«Ὡς δὲ ὄψια ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ ἀναβάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρχοντο εἰς 5 τὸ πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναοῦμ. Καὶ σκοτία ἤδη ἐγένετο, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. Ἡ τε θάλασσα, ἀνέμου μεγάλου πνέοντος, διηγείρει».

1. Οὐχὶ παρὼν τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστὸς σωματικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ μακρὰν γενόμενος τὸ συμφέρον οἰκονομεῖ. 10 Καὶ γὰρ εὐπορος ὢν καὶ εὐμήχανος, διὰ τῶν ἐναντίων πραγμάτων ἐν καὶ τὸ αὐτὸ κατασκευάζει. Ὅρα γοῦν καὶ ἐνιαῦθα τί ποιεῖ. Ἀφήσει τοὺς μαθητάς, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄρος. Οἱ δὲ τοῦ διδασκάλου ἀπολειφθέντες, ὡς ὄψια ἐγένετο, κατέβησαν εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μέχρι μὲν τῆς 15 ἑσπέρας περιέμενον αὐτόν, ἤξιεν προσδοκῶντες πρὸς αὐτούς. Γενομένης δὲ ἑσπέρας, οὐκ ἔτι ἀνέχονται μὴ ἐπιζήτησιν αὐτοῦ ἐλθεῖν· ἰσοῦτος αὐτοὺς κατεῖχεν ἔρως. Οὐδὲ γὰρ εἶπον· Ἐσπέρα νῦν ἐστὶ καὶ νῦν κατέλαβε, ποῦ νῦν ἀπελευσόμεθα; ἐπικίνδυνος ὁ τόπος, ἐπισφαλῆς ὁ καιρὸς· ἀλλ' ὑπὸ τοῦ 20 πόθου πυρούμενοι, ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον.

Οὐ γὰρ ἀπλῶς ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ τὸν καιρὸν ἐπισημαίνεται, ἀλλ' ὥστε διὰ τούτου τὴν θερμὴν αὐτῶν ἀγάπην ἐμφῆναι. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἀφήσειν αὐτοὺς καὶ ἀναχωρεῖ; μᾶλλον δέ, τίνος ἕνεκεν φαίνεται πάλιν μόνος ἐπὶ τῆς θαλάσσης 25 βαδίζων; Ἐκείνῳ μὲν διδάσκων αὐτοὺς πόσον ἐστὶν ἡ ἀπόλειψις καὶ τὸν πόθον ἐργαζόμενος μείζονα· τούτῳ δὲ πάλιν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδεικνύμενος. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ οὐ μετὰ τοῦ ὄχλου πάντα ἤκουον, οὕτω καὶ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ΄.

Ἰω. 6,16 - 25

«Όταν δὲ ἐβράδυνασε, κατέβηκαν οἱ μαθηταί του εἰς τὴν λίμνην. Καὶ ἀφοῦ ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὸ πλοiάριον, ἐπήγαιναν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τῆς λίμνης, εἰς τὴν Καπερναούμ. Εἶχε πλέον σκοτεινιάσει καὶ δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἡ θάλασσα ἐφούσκωνε, διότι ἐφυσούσε δυνατὸς ἄνεμος»¹.

1. Χωρὶς νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του ὁ Χριστὸς σωματικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ μακρὰν εὐρισκόμενος φροντίζει διὰ τὴν ὠφέλειάν τους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι ἰσχυρὸς καὶ συνετὸς καὶ εἰς τὰς ἀντιθέτους περιστάσεις εἰς τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα καταλήγει. Πρόσεχε, τί κάμνει ἐδῶ. Ἀφήνει τοὺς μαθητάς του καὶ ἀνεβαίνει εἰς τὸ ὄρος. Οἱ δὲ μαθηταί, ἐπειδὴ ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, κατέβηκαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν πλέον εἶχε βραδυάσει. Καὶ ἐπερίμεναν αὐτὸν μέχρις ἄργὰ τὸ βράδυ, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ ἔλθῃ πρὸς τὸ μέρος τους. Ὅταν ὅμως ἐβράδυνασε καλά, δὲν συγκρατοῦνται πλέον νὰ μὴ τὸν ἀναζητήσουν. Τόσον πολὺ τὸν εἶχαν ἐπιθυμήσει. Διότι δὲν εἶπαν· Βράδυ εἶναι τώρα καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ νυχτώσῃ, ποῦ θὰ ταξιδεύσωμεν τέτοιαν ὥραν. Ὁ τόπος εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ ὁ καιρὸς ἄστατος. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχαν καταληφθῆ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐμπῆκαν εἰς τὸ πλοiάριον.

Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν ἐπισημαίνει τὸν καιρὸν χωρὶς αἰτίαν, ἀλλὰ θέλει νὰ φανερώσῃ μὲ αὐτὸ τὴν θερμὴν ἀγάπην των διὰ τὸν Χριστόν. Διατί ὅμως ὁ Χριστὸς ἀφήνει τοὺς μαθητάς του καὶ φεύγει; Ἦν μᾶλλον, διατί φαίνεται πάλιν νὰ περιπατῆ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν; Διότι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἤθελε νὰ τοὺς διδάξῃ, πόσον βαρὺ εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ν' αὐξήσῃ τὴν προθυμίαν τους, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δείξῃ πάλιν τὴν δύναμίν του. Διότι, ὅπως οἱ μαθηταί του δὲν ἤκουον ὅλην τὴν διδασκαλίαν του μαζὶ μὲ

ἐπὶ τῶν σημείων οὐ μετὰ τοῦ πλήθους πάντα ἐώρων. Ἐ-
 χροῖν γὰρ αὐτοὺς μέλλοντας ἐγχειρίζεσθαι τῆς οἰκουμένης
 τὴν προσησίαν, ἔχειν τι τῶν λοιπῶν πλέον. Καὶ ποῖα ση-
 μεῖα καθ' ἑαυτοὺς εἶδον; φησί. Τὴν μεταμόρφωσιν τὴν ἐπὶ
 5 τοῦ ὄρους, τοῦτο τὸ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν
 πολλὰ καὶ μεγάλα ὄντα.

Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερα στοχάζομαι ἀπὸ τούτων. Ἦρχον-
 το δὲ εἰς Καπερναοῦμ, τὸ μὲν σαφὲς οὐκ εἰδότες, ἐκεῖ δὲ
 προσδοκῶντες, εὐρήσειν αὐτόν, ἢ καὶ κατὰ μέσον τὸν πλοῦν.
 10 Τοῦτο γοῦν ὁ Ἰωάννης ἠνίξαιτο εἰπών, ὅτι «σκοιτία ἤδη ἐ-
 γένειο καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, ἢ τε θά-
 λασσα μεγάλου ἀνέμου πνέοντος διηγείρειο». Τί οὖν ἐκεῖ-
 νοι; Ταράσσονται· πολλὰ δὲ ἦν τὰ τοῦτο ποιεῖν αὐτοὺς ἀναγ-
 κάζοντα καὶ πολλαχόθεν· καὶ γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ· σκο-
 15 τία γὰρ ἦν καὶ ἀπὸ τοῦ χειμῶνος· ἢ γὰρ θάλασσα διηγείρε-
 ο· καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου· οὐ γὰρ ἦσαν ἐγγὺς τῆς γῆς, ἀλλ'
 «Ἐλληλακτίες ὡς σταδίους εἰκοσιπέντε»· καὶ ἀπὸ τοῦ πα-
 ραδόξου τὸ τελευταῖον· «Θεωροῦσι γὰρ αὐτόν ἐπὶ τῆς θα-
 λάσσης περιπαιτῶντα»· οἷς καὶ ταραχθεῖσι σφόδρα λέγει
 20 «Ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε».

Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐφάνη; Δεικνὺς ὅτι οὐτός ἐστιν ὁ
 τὸν χειμῶνα λύσων. Τοῦτο γὰρ ἐνέφηγεν ὁ εὐαγγελιστοῦς
 εἰπών, ὅτι «Ἦθελον λαβεῖν αὐτόν· καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον
 ἐγγὺς τῆς γῆς ἐγένειο». Οὐ γὰρ μόνον ἀσφαλῆ, ἀλλὰ καὶ
 25 ἐξ οὐρίων αὐτοῖς παρέσχε τὸν πλοῦν. Τῷ ὄχλῳ δὲ οὐκ
 ἐπέδειξεν ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπαιτῶντα· μείζον
 γὰρ ἢ κατὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν τὸ σημεῖον ἦν. Ἄλλ'
 οὐδὲ τοῖς μαθηταῖς ὄφθη ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ
 ἅμα τε ὄφθη καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν. Ἐμοὶ δὲ καὶ τοῦτο

τὸν κόσμον, ἔτσι δὲν ἔβλεπον καὶ ὅλα τὰ θαύματά του μαζί μὲ τὸ πλῆθος. Διότι ἔπρεπεν, ἀφοῦ θὰ τοὺς ἐνεπιστεύετο τὸν φωτισμὸν τῆς οἴκουμένης, νὰ πλεονεκτοῦν ἔναντι τῶν ἄλλων. Καὶ ποῖα θαύματα εἶδαν αὐτοὶ ἰδιαίτερος; Τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος, αὐτὸ ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του.

Ἐγὼ ὁμως νομίζω, ὅτι ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκτὸς αὐτῶν. Ἐπήγαιναν λοιπὸν εἰς τὴν Καπερναοῦμ χωρὶς νὰ ξέρουν καλά, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὔρουν τὸν Χριστὸν ἐκεῖ ἢ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ταξιδίου των. Αὐτὸ ἄλλωστε ἐννοεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅταν λέγῃ ὅτι «εἶχεν ἤδη βραδυάσει καὶ ἐφούσκωνεν ἡ θάλασσα ἐπειδὴ ἐφύσα δύνατος ἄνεμος». Τί κάμνουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; Ταράσσονται. Διότι πολλὰ τοὺς κάμνουν νὰ ταραχθοῦν. Καὶ πρῶτα ὁ καιρός. Διότι ὑπῆρχε πολὺ σκοτάδι. Ἔπειτα ἡ κακοκαιρία. Διότι ἡ θήλασσα. ἐφούσκωνεν. Ἔπειτα ὁ τόπος. Διότι δὲν ἦσαν πλησίον τῆς ξηρᾶς, ἀλλ' «εἶχαν προχωρήσει περὶ τὰ εἴκοσι πέντε στάδια». Καὶ τὸ τελευταῖον πού ἦτο καὶ τὸ παραδοξότερον «Βλέπουν τὸν Χριστὸν νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν». Καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν πάρα πολὺ, τοὺς λέγει «Ἐγὼ εἶμαι, μὴ φοβῆσθε».

Διατί λοιπὸν ἐνεφανίσθη; Διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὸς θὰ σταματήσῃ τὴν κακοκαιρίαν. Διότι αὐτὸ ἤθελε νὰ ἐπισημάνῃ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅταν εἶπεν, «Ἦθελαν τότε νὰ τὸν παραλάβουν εἰς τὸ πλοιάριον. Καὶ ἀμέσως τὸ πλοιάριον ἔφθασεν εἰς τὴν ξηράν». Διότι δὲν τοὺς ἔκαμεν ἀσφαλὲς τὸ ταξίδι ἀλλὰ τοὺς ἔστειλε καὶ εὐνοϊκοὺς ἀνέμους. Ἀλλὰ δὲν ἔδειξε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν κόσμον νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, διότι αὐτὸ τὸ θαῦμα ὑπερέβαινε τὰς πνευματικὰς των δυνάμεις. Ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς παρουσιάσθη νὰ κάμνῃ τοῦτο ἐπὶ πολὺ, ἀλλὰ μόλις παρουσιάσθη, ἀμέσως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτούς. Ἐγὼ νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ θαῦμα εἶναι διαφορετικόν, ἀπὸ ἐκεῖνο

δοκεῖ τὸ σημεῖον ἕτερον εἶναι τοῦ παρὰ τῷ Μαιθαίῳ κει-
 μένου. Καὶ ὅτι ἕτερον, πολλαχόθεν δῆλον. Πολλάκις γὰρ
 τὰ αὐτὰ ποιεῖ σημεῖα, ὥστε παρασκευάσαι μὴ μόνον σφόδρα
 ξενίζεσθαι τοὺς ὁρῶντας, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὰ δέ-
 5 χεσθαι πίστεως.

«Εγὼ εἶμι, μὴ φοβεῖσθε». Μετὰ τοῦ ρήματος καὶ τὴν
 δειλίαν ἐξέβαλεν ἀπὸ τῆς ἐκείνων ψυχῆς. Ἀλλαχοῦ δὲ οὐχ
 οὕτω ποιεῖ. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Πέτρος ἔλεγε· «Κύριε,
 εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἔλθεῖν». Πόθεν οὖν τότε μὲν
 10 οὐκ εὐθέως τοῦτο ἐδέξαντο, νῦν δὲ ἐπεισθήσαν; Ὅτι τότε
 μὲν ἔτι ὁ χειμῶν ἐπέμενε σαλεύων τὸ πλοῖον· νῦν δὲ μετὰ
 τῆς φωνῆς ἢ γαλήνης παρεγένετο· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, τὸ πρό-
 τερον ἐκεῖνό ἐστιν ὅπερ ἔφθην εἰπών, ὅτι πολλάκις τὰ αὐτὰ
 ποιῶν σημεῖα, εὐπαράδεκτα τῷ χρόνῳ τὰ δεύτερα ἀπὸ τῶν
 15 προτέρων εἰργάζετο. Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ ἀνέβη εἰς τὸ
 πλοῖον; Τὸ θαῦμα μείζον ἐργάσασθαι βουλόμενος, καὶ ἅμα
 τὴν θεότητα αὐτοῖς ἐκκαλύψαι τρανότερον, καὶ δεῖξαι ὅτι
 τότε εὐχαριστήσας, οὐχὶ δεόμενος βοηθείας τοῦτο ἐποίη-
 σεν, ἀλλ' ἐκείνοις συγκαταβαίνων. Καὶ εἶπασε μὲν γενέσθαι
 20 τὸν χειμῶνα, ἵνα αἰεὶ αὐτὸν ἐπιζητῶσιν· ἔπαυσε δὲ πάλιν
 εὐθέως, ἵνα μὴ δύναμιν αὐτοῦ γνωρίσῃ· οὐκ ἀνέβη δὲ εἰς
 τὸ πλοῖον, ἵνα τὸ θαῦμα μείζον ἐργάσῃται.

«Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἐσθηκῶς ἰδὼν ὅτι ἄλλο πλοιά-
 ριον οὐκ ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἓν εἰς ὃ ἀνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐ-
 25 τοῦ, καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐ συνεισηλθεν»· ἐνέβησαν καὶ αὐτοὶ
 εἰς ἕτερα πλοιάρια, ἐλθόντα ἀπὸ Τιβεριάδος. Καὶ τίνος
 ἔνεκεν ἀκριβολογεῖται ὁ Ἰωάννης; διατί γὰρ οὐκ εἶπεν, ὅτι
 Οἱ δὲ ὄχλοι τῇ ἐξῆς περάσαντες ἀπῆλθον; Ἐτερόν τι ἢ-

πὸ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος. Καὶ ὅτι εἶναι διαφορετικόν, διαπιστώνεται ἀπὸ πολλὰς πλευράς. Πολλὰς φορές δηλαδὴ ὁ Χριστὸς κάμνει τὰ ἴδια θαύματα, ὥστε νὰ προετοιμάσῃ τοὺς θεατὰς ὄχι μόνον νὰ μὴ παραξενεύωνται πολὺ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ δέχωνται μὲ μεγάλην πίστιν.

«Ἐγὼ εἶμαι, μὴ φοβῆσθε». Μαζὶ μὲ τὰ λόγια ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοὺς καὶ τὸν φόβον. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγεν ὁ Πέτρος: «Κύριε, ἐὰν εἶσαι ἐσὺ, δῶσε μου διαταγὴν νὰ ἔλθω»². Διατί λοιπὸν τότε δὲν παρεδέχθησαν τοῦτο ἀμέσως, ἐνῶ τώρα ἐπίστευσαν; Διότι τότε μὲν ἡ κακοκαιρία ἐπέμενε νὰ σκαμπανεβάζῃ τὸ πλοiάριον, τώρα ὅμως μαζὶ μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Χριστοῦ ἦλθε καὶ ἡ γαλήνη. Ἡ ἂν δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, τότε εἶναι ἐκεῖνο πὸ μόλις εἶπα, ὅτι δηλαδὴ κάμνει πολλὰς φορές τὰ ἴδια θαύματα καὶ τὰ προετοιμάζει κατὰ τρόπον ὥστε τὰ δεύτερα νὰ γίνωνται εὐκόλα παραδεκτὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα. Καὶ διατί δὲν ἀνέβη εἰς τὸ πλοiάριον; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ καταστήσῃ τὸ θαῦμα μεγαλύτερον καὶ ν' ἀποκαλύψῃ συγχρόνως εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν θεότητα λαμπροτέραν καὶ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι, ἂν προηγουμένως τοὺς ἠύχαρίστησε, δὲν τὸ ἔκαμε διότι ἐχρειάζετο βοήθειαν, ἀλλ' ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς ἐκείνους. Καὶ ἄφησε μὲν νὰ γίνῃ κακοκαιρία, διὰ ν' ἀναγκασθοῦν νὰ τὸν ζητήσουν, τὴν ἐσταμάτησεν ὅμως ἀμέσως πάλιν διὰ νὰ γίνῃ περισσότερο γνωστὴ ἡ δύναμις του. Καὶ δὲν ἀνέβη εἰς τὸ πλοiάριον, διὰ νὰ καταστήσῃ τὸ θαῦμα λαμπρότερον.

«Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ κόσμος πὸ ἐστέκετο εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην εἶδεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο πλοiάριον ἐκεῖ, παρὰ ἓν, ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον εἶχαν ἐπιβιασθῆ οἱ μαθηταί του καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχεν εἰσέλθει εἰς αὐτὸ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του». Ἐμπῆκαν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἄλλα πλοiάρια πὸ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Τιβεριάδα. Καὶ διατί τὰ ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης μὲ τόσην ἀκρίβειαν; Διατί δηλαδὴ δὲν εἶπε: Τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ

μᾶς βούλεται διδάξει. Ποῖον τοῦτο; Ὅτι καὶ τοῖς ὄχλοις, εἰ καὶ μὴ οὕτω φανερώς, ἔδωκε γοῦν ὅμως λανθανόντως ὑπονοῆσαι τὸ γεγενημένον.

«Εἶδον» γάρ, φησὶν, «ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ, 5 εἰ μὴ ἓν, καὶ ὅτι Ἰησοῦς οὐ συνεισηλθε», καὶ ἐμβάντες εἰς τὰ ἐκ Τιβεριάδος πλοιάρια, «Ἦλθον ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν εἰς Καπερναοῦμ». Τί γὰρ ἦν ἕτερον ὑποπιεῦσαι, ἀλλ' ἢ ὅτι τὴν θάλασσαν πεζεύων παρεγένειο; Οὐδὲ γὰρ ἔνι εἰπεῖν, ὅτι ἐτέρω πλοίῳ διέβη. Ἐν γὰρ ἦν, φησὶν, εἰς ὃ ἐνέβησαν 10 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅμως μετὰ θαῦμα τηλικούτον ἐλθόντες, οὐκ ἠρώτησαν αὐτὸν πῶς διέβη, πῶς παρεγένειο, οὐδὲ ἐζήτησαν τὸ τοσοῦτον σημεῖον μαθεῖν· ἀλλὰ τί φασι; «Ραββί, ποῖε ὧδε γέγονας;». Πλὴν εἰ μὴ τὸ «Ποῖε» τις ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ Πῶς εἰρησθῆαι παρ' αὐτῶν.

2. Ἄξιον δὲ καὶ ἐνιευθεν συνιδεῖν τὴν εὐκόλον αὐ- 15 τῶν γνώμην. Οἱ γὰρ λέγοντες, «Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης»· οἱ σπουδάζοντες ἀρπάσαι καὶ ποιῆσαι βασιλέα, εὐρόντες αὐτόν, οὐδὲν τοιοῦτον βουλευόνται, ἀλλὰ τὸ θαῦμα ἐκβαλόντες, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐκ ἔτι λοιπὸν ὑπὲρ τῶν προτέρων θαυμά- 20 ζουσι. Διὰ τοῦτο ἄρα ἐπεζήτουν, βουλόμενοι πάλιν τραπέζης ἀπολαύειν, οἷας καὶ πρότερον.

Διέβησαν μὲν οὖν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ Ἰουδαῖοι, Μωϋσέως ἡγουμένου, ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον ἐνταῦθα. Ὁ μὲν γὰρ εὐχόμενος καὶ ὡς δοῦλος πάντα εἰργάζετο· οὗτος δέ, 25 μετὰ ἐξουσίας ἀπάσης. Κάκει μὲν, νότου τότε πνέοντος, εἴξε τὸ ὕδωρ, ὥστε ἐπὶ ξηρᾶς ποιῆσαι παρελθεῖν ἐνταῦθα

ἐπέρασαν ἀπέναντι, ἔφυγαν; Διότι θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ κάτι ἄλλο. Ποῖο εἶναι αὐτό; Ὅτι καὶ τὸν κόσμον, ἂν καὶ δὲν ἦτο τόσο φανερόν, ἄφησε νὰ ὑποψιασθῇ αὐτὸ πού εἶχε συμβῆ.

Συνεχίζει λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστής· «Εἶδαν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο πλοῖαριον ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ ἐν καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχεν εἰσέλθει εἰς αὐτὸ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του» καὶ ἀφοῦ ἐμπῆκαν εἰς ἄλλα πλοῖαρια πού ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Τιβεριάδα, «ἤλθον εἰς τὴν Καπερναοῦμ καὶ ἐζήτησαν τὸν Ἰησοῦν». Διότι, τί ἄλλο ἤμποροῦσαν νὰ ὑποπτευθοῦν, παρὰ ὅτι ἤλθεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ περιπατῶν ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν; Διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰποῦν, ὅτι ἤλθε μὲ ἄλλο πλοῖαριον. Διότι, λέγει, ἓνα μόνον ὑπῆρχεν, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχαν εἰσέλθει οἱ μαθηταί του. Ἄλλ' ὅμως ἀφοῦ ἔφθασαν ὕστερον ἀπὸ τόσο μεγάλο θαῦμα, δὲν τὸν ἠρώτησαν πῶς εἶχε διαπεραιωθῆ, πῶς εἶχεν ἔλθει, οὔτε ἐζήτησαν νὰ μάθουν δι' αὐτὸ τὸ θαῦμα. Ἄλλὰ τί τὸν ἠρώτησαν; «Διδάσκαλε πότε ἔφθασες ἐδῶ;». Ἐκτὸς ἂν δεχθῆ κανεὶς ὅτι, τὸ «Πότε» ἐδῶ ἔχει λεχθῆ ἀπὸ αὐτοὺς ἀντὶ τοῦ Πῶς.

2. Ἀξίζει νὰ ἰδῆ κανεὶς ἐδῶ τὴν εὐμετάβλητον θέλησίν των. Διότι αὐτοὶ πού ἔλεγαν, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Προφήτης», αὐτοὶ πού ἐτοιμάζοντο νὰ τὸν ἀρπάσουν καὶ νὰ τὸν ἀνακηρύξουν βασιλέα, ἀφοῦ τὸν συνήντησαν, δὲν σκέπτονται κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐλησμόνησαν τὸ θαῦμα, κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν τὸν θαυμάζουν πλέον διὰ τὰ προηγούμενα. Ἐπομένως τὸν ἐζήτησαν, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἀπολαύσουν φαγητόν, ὅπως καὶ προηγουμένως.

Ἐπέρασαν ὡς γνωστὸν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ μὲ τὸ ἐδῶ γεγονὸς εἶναι μεγάλη. Διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς ἐνήργει τὰ πάντα προσευχόμενος καὶ ὡς δοῦλος, ὁ Χριστὸς ὅμως μὲ ὄλην τὴν δύναμίν του. Καὶ τότε μὲν, ἐπειδὴ ἐφύσα νότιος ἄνεμος, ὑπεχώρησε τὸ ὕδωρ καὶ τοὺς ἄφησε νὰ

δὲ τὸ θαῦμα μεῖζον ἐγίνετο. Μένουσα γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκείας φύσεως ἢ θάλασσα, οὕτως ἔφερε τὸν Δεσπότην ἐπὶ τῶν νώτων, μαρτυροῦσα ἐκείνη τῇ ρήσει τῇ λεγούσῃ· «Ὁ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ἐδάφους». Εἰκότως δὲ μέλ-
 5 λων εἰς Καπερναοῦμ ἐμβαλεῖν τὴν σκληρὰν καὶ ἀπειθῆ, τὸ σημεῖον τῶν ἄριων εἰργάσατο· οὐ μόνον τοῖς ἐν αὐτῇ γινόμενοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω τῆς πόλεως θαυματουργουμένοις, μαλάξαι βουλόμενος τῶν ἐν αὐτῇ τὴν ἀπειθειαν. Τὸ γὰρ ὄχλους παραγενέσθαι τοσοῦτους εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, πολ-
 10 λὴν τεθειμένους σπουδὴν, ποῖον οὐκ ἦν ἰκανὸν μαλάξαι λίθον; Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι τοιοῦτον οὐδὲν ἔπαθον, ἀλλὰ πάλιν τροφῆς ἐπεθύμουν σωματικῆς· διὸ καὶ ὄνειδίζονται παρὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἀγαπητοί, εὐχαριστιῶμεν τῷ Θεῷ,
 15 καὶ τῶν αἰσθητῶν μὲν ἔνεκεν, πολλῶ δὲ μᾶλλον τῶν πνευματικῶν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς βούλει, καὶ διὰ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα δίδωσι, τοὺς ἀτελεσιτέρους ἐνάγων τούτοις καὶ προ-
 παιδεύων, ἐπειδὴ πρὸς τὸν κόσμον ἔτι κεχῆρασι. Ἄλλ' ὅ-
 20 ταν αὐτὰ λαβόντες, ἐν αὐτοῖς ἀναπομείνωσιν, ἐγκαλοῦνται καὶ ἐπιτιμῶνται. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ πρῶτον ἐκεῖνο ἐβούλει δοῦναι, ἀλλ' οὐκ ἠνείχοντο οἱ παρόντες. Εἰπόντος γάρ, ὅτι «Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι», ἔλεγον· «Ὁὔτις βλασφημεῖ».

Μὴ δὴ, παρακαλῶ, τοιοῦτον πάθωμέν τι ἡμεῖς, ἀλλ'
 25 ἐκείνων ἡμῖν πλείων ἔστω λόγος. Διατί; Ὅτι τῶν πνευματικῶν παρόντων, οὐδεμία ἀπὸ τῆς τῶν σαρκικῶν ἀπουσίας γίνεται βλάβη· ἐκείνων δὲ οὐκ ὄντων, τίς ἔσται ἡμῖν λοιπὸν ἐλπίς; τίς δὲ παραμυθία; Διὸ χρὴ περὶ τούτων ἀεὶ τὸν Θεὸν παρακαλεῖν, καὶ ταῦτα αἰτεῖν. Τοιαῦτα γὰρ καὶ ὁ

3. Ἰωβ, 9, 8.

4. Ματθ. 9, 2 - 3.

περάσουν σὰν ἀπὸ ξηρὰν. Ἐδῶ ὅμως τὸ θαῦμα ἦτο μεγαλύτερον. Διότι ἡ θάλασσα παραμένουσα εἰς τὴν φυσικὴν τῆς κατάστασιν ἐκράτει εἰς τὴν ράχην τῆς τὸν Κύριον, ἐπιβεβαιώνουσα τὴν προφητείαν ποῦ ἔλεγεν· «Αὐτὸς ποῦ περιπτεῖ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν σὰν νὰ περιπατῆ ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος»³. Δικαίως δὲ ἔκαμε τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σκληρὰν καὶ ἄπιστον Καπερναοῦμ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μαλακώσῃ τὴν ἀπιστίαν τῶν κατοίκων τῆς ὄχι μόνον μὲ τὰ ὅσα εἶχον γίνεαι ἐντὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ θαύματα ποῦ εἶχε κάμει ἔξω ἀπὸ αὐτὴν. Τὸ ὅτι εἶχαν συγκεντρωθῆ τόσοι ἄνθρωποι εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν, ποῦ ἐδείκνυαν μεγάλην προθυμίαν, ποίαν πέτραν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ μαλακώσουν; Ἄλλὰ ἐκεῖνοι ὄχι μόνον δὲν ἠσθάνθησαν κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ ἐπεθύμουν πάλιν σωματικὴν τροφήν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπεπλήττοντο ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν.

Αὐτὰ λοιπὸν ἄς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ἀγαπητοί μου, καὶ ἄς εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν ὄχι μόνον διὰ τὰ ὑλικά, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον διὰ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Διότι καὶ αὐτὸς ἔτσι θέλει καὶ δι' αὐτὸ δίδει ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ὥστε νὰ ὀδηγήσῃ καὶ νὰ ἐκπαιδεύσῃ τοὺς ἀτελεστέρους ἐπειδὴ ἀκόμη θαυμάζουν τὸν ὑλικὸν κόσμον. Ἄλλ' ὅταν ἀποκτήσουν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐπιμείνουν εἰς αὐτά, τότε κατηγοροῦνται καὶ ἐπιπλήττονται. Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν παραλυτικὸν ἐκεῖνο ἤθελε νὰ δώσῃ πρῶτα, ἀλλ' οἱ παρόντες δὲν ἠνείχοντο. Διότι, ὅταν τοῦ εἶπε «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι», ἐκεῖνοι ἔλεγαν· «Αὐτὸς βλασφημεῖ»⁴.

Ἄς μὴ πάθωμεν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς κάτι παρόμοιον, ἀλλ' ἄς ὀμιλῶμεν διὰ πνευματικώτερα ἀγαθὰ. Διατί; Διότι ὅταν τὰ πνευματικὰ εἶναι παρόντα, καμμία ζημία δὲν γίνεται ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν τῶν σαρκικῶν. Ὅταν ὅμως ἐκεῖνα ἀπουσιάζουν, ποία ἐλπίς μᾶς ἀπομένει; Καὶ ποία παρηγορία; Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν περὶ αὐτῶν καὶ αὐτὰ νὰ ζητοῦμεν. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὰ μᾶς

Χριστὸς ἡμᾶς εὐχεσθαι, ἐδίδαξεν. Καὶ ἀναπύξωμεν τὴν εὐχὴν ἐκείνην, οὐδὲν εὐρήσομεν ἐν αὐτῇ σαρκικόν, ἀλλὰ πάντα τὰ πνευματικά. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ μικρόν, ἐκεῖνο τὸ αἰσθητόν, τῷ τρόπῳ γινόμενον πνευματικόν. Τὸ γὰρ παραι-
 5 νεῖν μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν τοῦ ἄριου τοῦ ἐπιουσίου, τιντέσι, τοῦ καθημερινοῦ, πνευματικῆς ἂν εἶη καὶ φιλοσόφου διανοίας.

Τὰ δὲ πρὸ τούτου ὄρα· «Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐ-
 10 ρανῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς». Εἶτα εἰπὼν τὸ αἰσθητόν ἐκεῖνο, ταχέως ἀπηλλάγη αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἦλθε διδασκαλίαν, «Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν», λέγων, «ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Οὐδαμοῦ ἀρχήν, οὐδαμοῦ πλοῦτον, οὐδαμοῦ δόξαν, οὐδαμοῦ δυναστεί-
 15 αν, ἀλλὰ πάντα εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν συντελοῦντα ἐνέθηκε τῇ εὐχῇ· οὐδὲν γήινον, ἀλλὰ πάντα οὐράνια.

Εἰ τοίνυν κελεύμεθα ἀπέχεσθαι τῶν βιωτικῶν καὶ παρόντων, πῶς οὐκ ἂν εἶημεν ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι ταῦτα αἰτοῦντες παρὰ Θεοῦ, ἃ ἐκέλευσε καὶ ἔχοντας ἐκβάλλειν,
 20 φροντίδος ἀπαλλάττων ἡμᾶς, ὑπὲρ ὧν δὲ ἐπέταξε, μηδεμίαν τίθεσθαι σπουδὴν· μᾶλλον δὲ μήτε ἔχειν μήτε ἐπιθυμεῖν; Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ βαιτιολογεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ εὐχόμενοι οὐκ ἀνύομεν. Πῶς οὖν οἱ πονηροί, φησί, πλουτιοῦσι; πῶς οἱ ἄδικοι καὶ μιαιοί, ἀρπάζοντες, πλεονεκτοῦντες; Οὐ τοῦ Θεοῦ
 25 παρέχοντες, ἄπαγε. Καὶ πῶς ὁ Θεὸς συγχωρεῖ; «Οτι καὶ τῷ πλουσίῳ τότε συνεχώρησε, μείζονι τηρῶν αὐτὸν κολάσει. Ἄκουσον οὖν καὶ τί φησι πρὸς αὐτόν· «Τέκνον, ἀπέλαβες

4α. Ματθ. 6, 11.

5. Λουκᾶ, 11, 3, Ματθ. 6, 9 - 10.

6. Ματθ. 6, 12.

ἐδίδαξε νὰ προσευχώμεθα. Διότι, ἂν ἀναλύσωμεν ἐκείνην τὴν προσευχὴν, δὲν θὰ εὕρωμεν κανὲν σαρκικὸν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ ὅλα τὰ πνευματικά. Ἐκὼς καὶ τὸ πολὺ μικρὸν ὑλικὸν ἀντικείμενον ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ πνευματικὸν μὲ τὸν ἐπόμενον τρόπον. Δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ παρακαλοῦμεν μόνον οὔτε νὰ ζητοῦμεν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἤτοι τὸν καθημερινόν^{4α}, αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις πνευματικῆς καὶ φιλοσοφικῆς διανοίας.

Βλέπε ὅμως τὰ προηγούμενα. «Ἄς τιμᾶται ὡς ἅγιον τὸ ὄνομά σου, ἃς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου, ἃς γίνῃ τὸ θέλημά σου ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν»⁵. Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπεν ἐκεῖνο τὸ αἰσθητόν, ταχέως τὸ ἐγκατέλιψε καὶ ἦλθε πάλιν εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, λέγων· «Συγχώρησε ὅτι κακὸν ἔχομεν κάμει, ὅπως καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκείνους πού μᾶς ἔχουν κάμει κακόν»⁶. Πουθενὰ τὴν ἀρχὴν, πουθενὰ τὸν πλοῦτον, πουθενὰ τὴν δόξαν, πουθενὰ τὴν δύναμιν δὲν ἔβαλε μέσα εἰς τὴν προσευχὴν, ἀλλὰ ὅλα ἐκεῖνα πού συντελοῦν εἰς τὴν ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς. Οὔτε κανὲν γῆϊνον, ἀλλὰ ὅλα οὐράνια.

Ἐὰν λοιπὸν προτρεπώμεθα νὰ εἴμεθα μακρὰν τῶν βιωτικῶν καὶ τῶν παρόντων πραγμάτων, πῶς δὲν θὰ εἴμεθα ἄθλιοι καὶ δυστυχεῖς, ὅταν ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτά, πού μᾶς διέταξε καὶ ἂν τὰ ἔχωμεν νὰ τὰ ἀποβάλωμεν, διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς φροντίδας, δι' ὅσα ὅμως διέταξε, νὰ μὴ καταβάλωμεν καμμίαν προσπάθειαν; καὶ μᾶλλον οὔτε νὰ ἔχωμεν, οὔτε νὰ ἐπιθυμοῦμεν; Διότι αὐτὸ εἶναι περιτολογία. Δι' αὐτὸ μὲ μόνην τὴν παράκλησιν δὲν ἐπιτυγχάνομεν τίποτε. Ἀλλά, θὰ ἐρωτήσης, πῶς πλουτοῦν οἱ πονηροί; Πῶς οἱ ἄδικοι καὶ οἱ ἀσεβεῖς γίνονται πλούσιοι μὲ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν; Ὅχι ἐπειδὴ τοὺς τὰ δίδει, ὁ Θεός. Μὴ τὸ πιστεύσης. Καὶ διατί ὁ Θεὸς τοὺς συγχωρεῖ; Διότι καὶ τὸν πλούσιον ἐσυγχώρησε τότε, ἀφοῦ τοῦ ἐπεφύλαξε βαρυτέραν τιμωρίαν. Ἄκου λοιπόν, τὸ τοῦ εἶπεν ὁ Ἀβραάμ· «Παιδί μου, σὺ ἀπήλαυσεσ τὰ ἀγαθὰ σου,

τὰ ἀγαθὰ σου καὶ Λάζαρος τὰ κακὰ καὶ νῦν οὗτος παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι».

“Ἴν’ οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς ταύτης ἀκούσωμεν τῆς φωνῆς, τρυφῶντες εἰκῆ καὶ μάτην καὶ πολλὰ συνάγοντες ἑαυτοῖς
 5 ἁμαρτήματα, τὸν ἀληθῆ πλοῦτον ἐλώμεθα καὶ τὴν ἀκριβῆ φιλοσοφίαν, ὥστε τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς μετασχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι’ οὗ καὶ μεθ’ οὗ τῷ
 Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
 10 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅσον ἐζοῦσες καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακά. Καὶ τώρα αὐτὸς παρηγορεῖται καὶ ἐσὺ ὑποφέρεις».

Διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτὴν τὴν φωνήν, ζῶντες τρυφηλὴν ζωὴν τυχαίως καὶ ματαίως καὶ συγκεντρώνοντες διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πολλὰς ἁμαρτίας, ἃς προτιμήσωμεν τὸν ἀληθινὸν πλοῦτον καὶ τὴν πραγματικὴν φιλοσοφίαν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ. Εἴθε εἰς ὅλα αὐτὰ νὰ γίνωμεν μέτοχοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ΄.

Ἰω. 6,26 - 27

«Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· Ὁμῆν, ὁμῆν, λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐ-
5 φάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχοριάσθητε. Ἔργάζεσθε μὴ τὴν
βρωσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσιν τὴν μένουσαν
εἰς ζωὴν αἰώνιον».

1. Τὸ προσηγὸς καὶ λεῖον οὐ πανταχοῦ χρήσιμον, ἀλλ' ἔστιν ὅτι καὶ τοῦ πληκτικωτέρου δεῖ τῷ διδασκάλῳ. Ὅταν
10 γὰρ νωθὴς ἢ ὁ μαθητὴς καὶ παχύς, κέντρον χρῆσθαι πρὸς
αὐτὸν λοιπὸν χρῆ, ὥστε τῆς πολλῆς καθικέσθαι νωθείας.
Τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πεποίηκεν, ἀλλαχοῦ τε πολλαχοῦ,
καὶ ἐν τῷ παρόντι τόπῳ. Ἐλθόντων γὰρ τῶν ὄχλων καὶ
εὐρόντων τὸν Ἰησοῦν, καὶ κολακευόντων αὐτὸν καὶ λεγόν-
15 των· «Ραββί, πότε ὧδε γέγονας;», δεικνὺς ὅτι τῆς παρὰ
ἀνθρώπων οὐκ ἐφίεται τιμῆς, ἀλλ' ἐν μόνον ὄρα, τὴν σω-
τηρίαν αὐτῶν, ἐπιπληκτικῶς αὐτοῖς ἀποκρίνεται· οὐ ταύτη
μόνον διορθῶσαι βουλόμενος, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν διάνοιαν
αὐτῶν ἐκκαλύψει καὶ εἰς μέσον ἀγαγεῖν.

20 Τί γάρ φησιν, «Ὁμῆν, ὁμῆν λέγω ὑμῖν»; μετὰ διορι-
σμοῦ καὶ θεβαιώσεως· «Ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα,
ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχοριάσθητε» Πλήττει
μὲν τῷ λόγῳ καὶ ἐλέγχει, ἀλλ' οὐκ ἀποτόμως καὶ σφόδρα,
ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς φειδοῦς τοῦτο ποιῶν. Οὐ γὰρ εἶπεν,
25 Ὡ λαίμαργοι καὶ γαστρίδουλοι, τισαῦτα ἐθανματιούργησα
καὶ οὐδαμοῦ οὔτε ἠκολουθήσατε, οὔτε ἐθανμάσατε τὰ γεγε-
νημένα· ἀλλὰ προσηγῶς οὔτω πως καὶ ἠρέμα, «Ζητεῖτέ με,
οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ
ἐχοριάσθητε»· οὐ περὶ τῶν παρελθόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ
30 περὶ τοῦ παρόντος σημείου ἐμφαίνων. Μονονουχὶ γὰρ τοῦτο

«Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια, σᾶς λέγω, μὲ ζητεῖτε ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε. Νὰ ἐργάζεσθε ὄχι διὰ τὴν τροφήν τὴν φθαρτὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν τροφήν ποῦ μένει εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹.

1. Ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ πραότης δὲν ὠφελοῦν πάντοτε, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ χρησιμοποῖ καὶ τὴν αὐστηρότητα. Διότι, ὅταν ὁ μαθητὴς εἶναι νωθρὸς καὶ χονδροκέφαλος, τότε πρέπει νὰ χρησιμοποῖ τὸ κέντρισμα, ὥστε νὰ ἀποβάλλῃ τὴν μεγάλην νωθρότητα. Αὐτὸ ἔχει κάμει καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις καὶ εἰς τὴν παροῦσαν. Διότι, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἤλθαν καὶ εὗρηκαν τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν ἐκολάκευαν καὶ τοῦ ἔλεγαν, «Διδάσκαλε, πότε ἤλθες ἐδῶ;», ἀφοῦ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τιμὰς ποῦ προέρχονται ἀπὸ ἄνθρώπους, ἀλλ' εἰς ἓνα μόνον ἀποβλέπει, δηλαδὴ εἰς τὴν σωτηρίαν των, ἀποκρίνεται εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιπλήττει, ὄχι μόνον διότι ἤθελε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τοὺς διορθώσῃ ἀλλὰ καὶ ν' ἀποκαλύψῃ τὴν σκέψιν των καὶ νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸ μέσον.

Τί τοὺς εἶπεν; «Ἀλήθεια, ἀλήθεια, σᾶς λέγω», κατὰ τρόπον ὀριστικὸν καὶ βεβαιωτικόν, «μὲ ζητεῖτε ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε». Τοὺς ἐπιπλήττει μὲ τὸν λόγον καὶ τοὺς ἐλέγχει, ὄχι ὅμως μὲ αὐστηρότητα μεγάλην, ἀλλὰ κάμνει αὐτὸ μὲ πολλὴν φειδώ. Διότι δὲν εἶπεν· ὦ λαίμαργοι καὶ κοιλιόδουλοι, τόσα θαύματα ἔκαμα καὶ ποτὲ δὲν μὲ ἠκολουθήσατε οὔτε ἐθαυμάσατε αὐτὰ ποῦ ἔγιναν. Ἀλλὰ τοὺς ὁμιλεῖ μὲ κάποιαν γλυκύτητα καὶ ἡρεμίαν· «Μὲ ζητεῖτε, ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε», κάμνων λόγον ὄχι μόνον διὰ τὰ περασμένα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παρὸν θαῦμα. Σὰν νὰ τοὺς λέγῃ

λέγει, δι' ὧν πρὸς αὐτοὺς ἀποιεῖνεται· Οὐ τὸ θαῦμα ὑμᾶς ἐξέπληξε τὸ ἐπὶ τοῖς ἄρτοις, ἀλλὰ τὸ ἐμπλησθῆναι. Καὶ οὗτοι οὐ καταστοχαζόμενος αὐτῶν ἔλεγεν, εὐθέως ἔδειξαν ἐκεῖνοι.

5 Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο πάλιν ἦλθον, ὡς μέλλοντες τῶν αὐτῶν ἀπολαύσεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ»· πάλιν ἐπὶ τροφήν αὐτὸν ἔλκοντες σαρκικὴν, ὅπερ ἦν ἔγκλημα καὶ κατηγορία μεγίστη. Ἄλλ' αὐτὸς οὐχ ἴσταιται μέχρι τῶν ἐλέγχων, ἀλλὰ καὶ διδα-
10 σκαλίαν τούτοις προστίθησι, λέγων· «Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωσὴν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσὴν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δίδωσιν ὑμῖν. Τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Μηδεὶς ὑμῖν ἔστω λόγος ταύτης τῆς τροφῆς,
15 ἀλλ' ἐκείνης τῆς πνευματικῆς.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τινες τῶν βουλομένων ἀργῶς τρέφεσθαι, ἀποκέχρηνται τούτῳ τῷ λόγῳ, ὡς τὴν ἐργασίαν ἐκκόπιοντος τοῦ Χριστοῦ, εὐκαιρον καὶ πρὸς αὐτοὺς εἶπειν. Ὅλον γάρ, ὡς εἶπειν, διαβάλλουσι τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἐπὶ ἀργία
20 κωμωδεῖσθαι παρασκευάζουσι. Πρῶτον δὲ εἶπειν ἀναγκαῖον τὸ τοῦ Παύλου. Τί δὲ ἐκεῖνός φησι; «Μνημονεύετε τοῦ Κυρίου εἰρηκότις· Μακάριόν ἐστι δίδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν». Καίτοι πόθεν ἂν γένοιτο δίδόναι τῷ οὐκ ἔχοντι; Πῶς οὖν τῇ Μάρθα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Μεριμνᾶς καὶ
25 τυροβάζη περὶ πολλά, ἐνὸς δὲ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο»· καὶ πάλιν, «Μὴ μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον».

Ἀναγκαῖον γὰρ πάντα νῦν ταῦτα ἐπιλῦσαι, οὐχ ἵνα μόνον παύσωμεν αὐτοὺς ἀργοῦντας, εἰ βούλοιντο, ἀλλ' ἵνα
30 μὴ μάχην εἰσάγειν τινὰ δεῖξωμεν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. «Πα-

2. Ἰω. 6, 31.

2α. Πράξ. 20, 23.

3. Λουκᾶ, 10, 41-42.

4. Ματθ. 6, 34.

δηλαδή τὸ ἐξῆς, μὲ ὄσα τοὺς τονίζει· Δὲν σᾶς ἐξέπληξε τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, ἀλλ' ὁ χορτασμός σας. Καὶ ὅτι δὲν τὸ ἔλεγεν ἀπὸ εἰκασίαν, τὸ ἀπέδειξαν ἐκεῖνοι ἀμέσως.

Ἄλλωστε αὐτοὶ εἶχαν ἔλθει πάλιν μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀπολαύσουν τὰ ἴδια. Δι' αὐτὸ ἔλεγαν· «Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον»², προσπαθοῦντες νὰ ἐπιτύχουν παρ' αὐτοῦ τὴν σαρκικὴν τροφήν, πού ἦτο πράγματι ἄξιον μεγάλης ἐπιτιμήσεως. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δὲν σταματᾷ μόνον εἰς τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ καὶ προσθέτει εἰς ταῦτα διδασκαλίαν λέγων «Νὰ ἐργάζεσθε ὄχι διὰ τὴν τροφήν τὴν φθαρτὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν τροφήν, ἡ ὁποία μένει εἰς ζωὴν αἰώνιον, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς σᾶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Διότι τοῦτον ὁ Πατήρ, ὁ Θεὸς ἐσφράγισεν». Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· Νὰ μὴ συζητῆτε δι' αὐτὴν τὴν τροφήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἄλλην, τὴν πνευματικὴν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ μερικοὶ θέλουν νὰ ζοῦν χωρὶς νὰ ἐργάζωνται, χρησιμοποιοῦν αὐτὰ τὰ λόγια, διὰ ν' ἀποδείξουν ὅτι δῆθεν ὁ Χριστὸς ἀπαγορεύει τὴν ἐργασίαν, εἶναι εὐκαιρία κατάλληλος νὰ τοὺς ἀπαντήσωμεν. Γενικῶς συκοφαντοῦν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐτοιμάζουν τὴν διακωμώδησίν του ἰσχυριζόμενοι, ὅτι διδάσκει τὴν ἀργίαν. Προηγούμενως ὅμως ἂς ἀκούσωμεν, τί λέγει ὁ Παῦλος· «Νὰ ἐνθυμῆσθε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, πού εἶπεν· Ἔναι εὐτυχέστερον νὰ δίδῃ κανεὶς, παρὰ νὰ παίρνη»^{2α}. Ἄλλὰ ἀπὸ ποῦ νὰ δώσῃ ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει τίποτε; Πῶς λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τὴν Μάρθαν· «Μεριμνᾶς καὶ ἀνησυχεῖς διὰ πολλὰ πράγματα, ἀλλὰ ἓνα μόνον εἶναι ἀναγκαῖον. Ἡ Μαρία ἐδιάλεξε τὴν καλὴν μερίδα, ἡ ὁποία δὲν θὰ τῆς ἀφαιρεθῇ»³. Καὶ πάλιν· «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν αὔριον»⁴.

Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα νὰ τὰ λύσωμεν τώρα, ὄχι μόνον διὰ νὰ παρακινήσωμεν τοὺς ἀργούς, ἂν βέβαια θέλουν, ἀλλὰ καὶ διὰ ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι δὲν ἀντιμάχονται μεταξύ των τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Σᾶς προτρέπομεν νὰ κά-

ρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς περισσεύειν καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ἡσυχάζειν καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, ἵνα εὐσχημόνως περιπαιήτε πρὸς τοὺς ἕξω»· καὶ πάλιν, «Ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπιέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος ταῖς ἰδίαις χερσίν, ἵνα ἔχη
5 μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι». Ἐνταῦθα γὰρ ὁ Παῦλος οὐδὲ ἀπλῶς ἐργάζεσθαι ἐκέλευσεν, ἀλλ' οὕτω μετὰ πόνου, ὡς ἔχειν ἐντεῦθεν καὶ ἐτέρω μεταδιδόναι. Καὶ ἐτέρωθι πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει, «Ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὔσι μεῖς ἔμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί». Καὶ Κορινθίοις δὲ ἐ-
10 πισιέλλων ἔλεγε· «Τίς οὖν μοί ἐστιν ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ Εὐαγγέλιον». Καὶ ἐν τῇ πόλει δὲ ἐκείνῃ γενόμενος, «Ἐμενε πρὸς Ἀκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν, καὶ εἰργάζετο. Ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην». Ἄλλὰ ταῦτα τὴν μάχην δείκνυσι σφοδροτέραν κατὰ τὸ ρη-
15 τόν. Οὐκοῦν ἀνάγκη λοιπὸν τὴν λύσιν ἐπαγαγεῖν.

Τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς ταῦτα; Ὅτι τὸ μὴ μεριμνᾶν οὐ τὸ μὴ ἐργάζεσθαι ἐστίν, ἀλλὰ τὸ μὴ προσηλωθῆναι τοῖς βιωτικοῖς πράγμασι τουτέστι, τὸ μὴ ποιεῖσθαι φροντίδα περὶ τῆς εἰς αὐριον ἀναπαύσεως, ἀλλὰ πάρεργον αὐτὴν εἶ-
20 ναι νομίζειν. Ἐνεστι γὰρ καὶ ἐργαζόμενον, μηδὲν εἰς τὴν αὐριον θησαυρίζειν, καὶ ἔνεστιν ἐργαζόμενον, μηδὲν μεριμνᾶν. Οὐ γὰρ ταῦτόν ἐστι μέριμνα καὶ ἐργασία. Οὐδὲ γὰρ ὡς τῷ ἔργῳ θαρρῶν ἐργάζεται τις, ἀλλ' ἵνα μεταδῶ τῷ χρεῖαν ἔχοντι.

25 Καὶ τὸ πρὸς Μάρθαν δὲ εἰρημένον οὐ περὶ ἔργου καὶ ἐργασίας ἐστίν, ἀλλὰ περὶ τοῦ δεῖν καιρὸν εἰδέναι, καὶ μὴ τὸν τῆς ἀκροάσεως χρόνον πρὸς τὰ σαρκικώτερα ἀναλίσκειν. Οὐ τοίνυν εἰς ἀργίαν αὐτὴν ἐμβάλλων, ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλὰ

5. Α' Θεσ. 4, 10-11.

6. Ἐφ. 4, 28.

7. Πράξ. 20, 34.

8. Α' Κορ. 9, 18.

μνετε τοῦτο περισσότερο καὶ νὰ φιλοδοξῆτε νὰ ἔχετε ἡσυχον ζωὴν νὰ φροντίζετε διὰ τὰς ἰδικὰς σας ὑποθέσεις, διὰ νὰ συμπεριφέρεσθε ἀξιοπρεπῶς πρὸς τοὺς ἔξω»⁵. Καὶ πάλιν· «Ὁ κλέπτης νὰ μὴ κλέπτη πλέον, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ κοπιάζῃ ἐργαζόμενος μὲ τὰ χέρια του, διὰ νὰ ἔχη νὰ δώσῃ κάτι εἰς ἐκεῖνον πού ἔχει ἀνάγκην»⁶. Ἐδῶ ὁ Παῦλος δὲν προτρέπει ἀπλῶς νὰ ἐργάζωνται, ἀλλὰ μὲ τόσον κόπον, ὥστε νὰ κερδίζῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐργασίαν καὶ νὰ δίδῃ καὶ εἰς ἄλλους. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν λέγει ὁ ἴδιος· «Τὰς ἀνάγκας τὰς ἰδικὰς μου καὶ τῶν συντρόφων μου ἐξυπηρέτησαν τὰ χέρια μου αὐτά»⁷. Καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε· «Ποῖος λοιπὸν ὁ μισθός μου; Τὸ νὰ κάνω ἀδάπανον τὸ Εὐαγγέλιον»⁸. Καὶ ὅταν ἐπῆγεν εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν «Ἔμενε μαζὶ μὲ τὸν Ἀκύλαν καὶ τὴν Πρίσκιλλαν καὶ εἰργάζετο. Διότι ἦσαν ὡς πρὸς τὴν τέχνην σκηνοποιοί»⁹. Αὐτὰ ὅλα φαίνεται ὅτι ἀντικρούουν πολὺ ἐπιτυχῶς ἐκεῖνο πού ἐλέχθη προηγουμένως. Ἐπομένως εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσωμεν τὴν λύσιν.

Τί θ' ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτά; Ὅτι τὸ νὰ μὴ μεριμνᾷ κανεὶς δὲν σημαίνει καὶ νὰ μὴ ἐργάζεται, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀφοσιώνεται εἰς τὰ ἐπίγεια, δηλαδὴ νὰ μὴ φροντίζῃ διὰ τὴν αὐριανὴν ἀνάπαυσιν, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ αὐτὴν ὡς πάρεργον. Διότι εἶναι δυνατὸν καὶ ἐργαζόμενος κανεὶς νὰ μὴ ἀποταμιεύῃ διὰ τὴν αὐριον ἀλλὰ καὶ ἐργαζόμενος νὰ μὴ μεριμνᾷ. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μέριμνα καὶ ἐργασία. Διότι δὲν ἐργάζεται κανεὶς, ἐπειδὴ ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ δίδῃ εἰς ἐκεῖνον πού ἔχει ἀνάγκην.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνο πού ὁ Χριστὸς εἶχεν εἰπεῖ εἰς τὴν Μάρθαν δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔργον καὶ τὴν ἐργασίαν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἔχη ἐπίγνωσιν τοῦ χρόνου καὶ νὰ μὴ σπαταλᾷ τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως εἰς τὰ σαρκικώτερα ἔργα. Δὲν ἔλεγεν αὐτὰ διὰ νὰ τὴν παρακινήσῃ εἰς ἀργίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν προσηλώσῃ εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων

9. Πράξ. 18, 2.

προσηλῶν τῇ ἀκροάσει. Παρεγενόμενῃ, φησὶν, διδάξων ὑ-
 μᾶς τὰ δέοντα· σὺ δὲ περὶ ἄριστον ἐσπούδακας; Ὑποδέξα-
 σθαί με θούλει καὶ πολυτελῆ παρασκευάσαι τράπεζαν; Ἐ-
 τέραν παρασκεύασον ἐστίαισι, τὴν μετὰ προθυμίας ἀκροασί-
 5 μοι παρεχομένη καὶ τὸν τῆς ἀδελφῆς μιμουμένη πόθον. Οὕ-
 τε οὖν τὴν φιλοξενίαν κωλύων ταῦτα ἔλεγεν· ἄπαγε· πῶς
 γὰρ; ἀλλὰ τὸ μὴ δεῖν ἀκροάσεως καιρῶ περὶ ἕτερα ἡσχο-
 λῆσθαι. Τὸ δὲ λέγειν, «Μὴ ἐργάζεσθε τὴν βρωσὶν τὴν ἀπολλυ-
 μένην», οὐ τοῦτό ἐστιν αἰνιτιζόμενον, ὥστε δεῖν ἀργεῖν· καὶ
 10 γὰρ καὶ τοῦτο μάλιστα ἀπολλυμένη βρωσίς ἐστι· («Πᾶσαν γὰρ
 τὴν κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία»)· ἀλλ' ὥστε ἐργάζεσθαι καὶ
 μεταδιδόναι. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἀπολλυμένη βρωσίς ἐστι λοιπόν.
 Εἰ δέ τις ἀργῶν γαστριζοῖτο καὶ τροφῆς ἐπιμελοῖτο, οὗτος
 τὴν βρωσὶν ἐργάζεται τὴν ἀπολλυμένην· ὥσπερ εἴ τις ἐργα-
 15 ζόμενος τὸν Χριστὸν τρέφοι καὶ ποτίζοι καὶ ἐνδύοι, οὐδεὶς
 οὕτως ἀναίσθητος καὶ ἀμαθής, ὡς εἰπεῖν, ἀπολλυμένην βρω-
 σὶν ἐργάζεσθαι τὸν τοιοῦτον, δι' ἣν τῆς βασιλείας ἡ ἐπαγ-
 γελία τῆς μελούσης καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων. Αὕτη γὰρ
 μένει διηνεκῶς ἡ βρωσίς. Ἄλλως δέ, καὶ τότε δὲ ἐπειδὴ
 20 τῆς μὲν πίστεως οὐδένα λόγον ἐποιοῦντο, οὐδὲ ἐσκόπουν
 μαθεῖν, τίς ὁ ταῦτα ἐργαζόμενος καὶ ποία δυνάμει, ἐν δὲ
 μόνον ἐβούλοντο, γαστριζέσθαι μηδὲν ποιοῦντες, τὴν τοιαύ-
 την τροφήν εἰκότως βρωσὶν ἀπολλυμένην ἐκάλεσεν.

Ἐθρεψα ὑμῶν τὰ σώματα, φησὶν, ἵνα ἀπὸ τούτου τὴν
 25 ἐτέραν ἐπιζητήσητε τροφήν, τὴν μένουσαν, τὴν τρέφουσαν
 ὑμῶν τὴν ψυχὴν· ὑμεῖς δὲ πάλιν ἐπὶ τὴν γῆϊνὴν τρέχετε.
 Διὰ τοῦτο οὐ συνίετε ὅτι οὐκ ἐπὶ ταύτην ὑμᾶς ἄγω τὴν ἀ-
 τελεῆ, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνην τὴν οὐ πρόσκαιρον παρέχουσαν ζωὴν,
 ἀλλ' αἰώνιον, τὴν οὐ σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν τρέφουσαν. Εἴτα

του. Ἦλθα, τῆς λέγει, διὰ νὰ σᾶς διδάξω τὰ δέοντα καὶ σὺ ἀσχολεῖσαι μὲ τὸ γεῦμα; Θέλεις νὰ μὲ ὑποδεχθῆς καὶ ἐτοιμάζεις πολυτελὲς τραπέζι; Νὰ ἐτοιμάσης ἄλλην τροφήν, δηλαδή νὰ μὲ ἀκούσης μὲ προθυμίαν καὶ νὰ μιμηθῆς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀδελφῆς σου. Αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὄχι διὰ νὰ ἐμποδίση τὴν φιλοξενίαν. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν τοῦτο; Ἀλλὰ ὅτι δὲν ἔπρεπε τὸν καιρὸν τῆς διδασκαλίας νὰ ἀσκολῆται μὲ ἄλλα.

Μ' ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ εἶχεν εἶπεῖ, «Νὰ μὴ ἐργάζεσθε διὰ τὴν τροφήν τὴν φθαρτήν», δὲν ὑπαινίσσεται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐργάζεται κανεὶς καθόλου, διότι καὶ αὐτὸ φθαρτὴ τροφή εἶναι («Διότι ὅλην τὴν κακίαν ἢ ἀργία τὴν διδάσκει»¹⁰), ἀλλὰ νὰ ἐργάζεται διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ δίδῃ. Διότι αὐτὸ μόνον δὲν εἶναι βρωῖσις φθαρτῆ. Ἐὰν ὅμως κάποιος ποῦ δὲν ἐργάζεται, εἶναι κοιλιόδουλος καὶ φροντίζει διὰ τρυφὴν ζωὴν, αὐτὸς ἐργάζεται διὰ φθαρτὴν τροφήν. Ἀντιθέτως, ὅποιος μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ τρέφει, ποτίζει καὶ ἐνδύει τὸν Χριστόν, δὲν εἶναι κανεὶς τόσο ἀνάσθητος καὶ ἀνόητος, ὥστε νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται διὰ φθαρτὴν τροφήν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ ὑπόσχεσις τῆς μελλούσης βασιλείας καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων. Διότι αὐτὴ ἡ τροφή μένει αἰωνίως. Ἄλλωστε, ἐπειδὴ τότε δὲν ἔκαμναν καθόλου λόγον περὶ τῆς πίστεως, οὔτε ἐσκόπευαν νὰ μάθουν, ποῖος ἡσχολεῖτο μὲ αὐτὰ καὶ μὲ ποίαν ἐξουσίαν, ἕνα δὲ μόνον ἤθελαν, νὰ τρώγουν χωρὶς νὰ κάμνουν τίποτε, δικαίως ὁ Χριστὸς ὠνόμασεν αὐτὴν φθαρτὴν τροφήν.

Ἐθρεψα τὰ σώματά σας, λέγει, διὰ νὰ ζητήσετε κατόπιν τούτου τὴν ἄλλην τροφήν, αὐτὴν ποῦ μένει, αὐτὴν ποῦ τρέφει τὴν ψυχὴν σας, ἀλλὰ ἐσεῖς πάλιν εἰς τὴν γηϊνὴν τρέχετε. Δι' αὐτὸ δὲν καταλάβατε, ὅτι δὲν σᾶς ὀδηγῶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀτελεῆ τροφήν, ἀλλ' εἰς ἐκείνην ποῦ δίδει ὄχι πρόσκαιρον, ἀλλὰ αἰωνίαν ζωὴν, ἐκείνην ποῦ τρέφει ὄχι τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ τόσο σοβαρὰ

ἐπειδὴ οὕτω μέγα περὶ ἑαυτοῦ ἐφθέγγατο, καὶ ἔφησεν αὐ-
 τὸς δώσειν αὐτήν, ἵνα μὴ πάλιν αὐτοῖς προσιῆ τὸ λεγόμενον,
 ἀξιόπιστον τὸν λόγον ποιῶν, ἐπὶ τὸν Πατέρα τὴν χορηγίαν
 αὐτῆς ἀνάγει. Εἰπὼν γάρ, «Ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 5 δώσει ὑμῖν», ἐπήγαγε, «Τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν
 ὁ Θεός»· τουτέστιν, ἐπὶ τούτῳ ἔπεμψε ταύτην ὑμῖν κομίζον-
 τα τὴν τροφήν.

Δηλοῖ δὲ καὶ ἑτέραν ἐρμηνείαν ἢ λέξεις. Καὶ γὰρ καὶ
 ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Χριστός· «Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους,
 10 τοῦτον ἐσφράγισεν ὁ Πατὴρ, ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθῆς ἐστίν»· του-
 τέστιν, ἀπέδειξεν ἀναντιρρόητως· ὃ δὴ μοι δοκεῖ καὶ ἐνιαῦθα
 ἢ λέξεις αἰνίττεσθαι. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἄλλο τό, «Ἐσφράγισεν
 ὁ Πατὴρ», ἀλλ' ἢ ἀπέδειξεν, ἐξεκάλυψε διὰ τῆς αὐτοῦ μαρ-
 τυρίας. Ἐδειξε μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς
 15 Ἰουδαίους διελέγετο, τὴν τοῦ Πατρὸς μαρτυρίαν εἰς μέ-
 σον ἤγαγε.

2. Μάθωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, ταῦτα αἰτεῖν τὸν Θεόν,
 ἃ ἀξιόν ἐστι παρ' αὐτοῦ αἰτεῖν. Ἐκεῖνα μὲν γάρ, ὅπως ἂν
 τύχη, τὰ βιωτικὰ λέγω, βλάβην οὐδεμίαν φέρει. Ἐάν τε
 20 γὰρ πλουτήσωμεν, ἐνιαῦθα μόνον ἀπολαυσόμεθα τῆς τροφῆς·
 ἂν τε εἰς πενίαν καταπέσωμεν, οὐδὲν πεισόμεθα δεινόν. Οὐ-
 τε γὰρ τὸ λαμπρὰ τοῦ παρόντος βίου, οὔτε τὰ λυπηρὰ εἰς
 ἀθυμίας καὶ ἠδονῆς λόγον ἔχει τὴν ἰσχύν, ἀλλ' ἑκάτερα
 εὐκαταφρόνητα, καὶ μετὰ πολλῆς παραρρεῖ τῆς ταχυτήτος.
 25 Διὸ καὶ ὁδὸς κέκληται εἰκότως ἅτε παροδεύοντα, καὶ ἐπὶ
 πλεῖστον μένειν οὐ πεφυκότα· τὰ δὲ μέλλοντα ἑκάτερα ἀθά-
 νατα μένει, τὰ τε κολάσεως, τὰ τε τῆς βασιλείας. Ὑπὲρ ἐ-
 κείνων τοίνυν πολλὴν ποιῶμεθα σπουδὴν, ὥστε τὰ μὲν φυ-
 γεῖν, τὰ δὲ ἐλέσθαι.

30 Τί γὰρ τῆς ἐνιαῦθα τροφῆς ὄφελος; Σήμερόν ἐστι,
 καὶ αὔριον οὐκ ἔστι· σήμερον ἄνθος λαμπρόν καὶ αὔριον

ώμίλησε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς θὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν ζωὴν, διὰ νὰ μὴ προσκρούσουν τὰ λόγια του εἰς τὴν ἔχθραν των καὶ διὰ νὰ κάμῃ ταῦτα πιστευτά, ἀναφέρει εἰς αὐτοὺς τὴν χάριν τοῦ Πατρός. Διότι ἀφοῦ εἶπε· «Τὴν ὁποῖαν ζωὴν θὰ σᾶς δώσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», προσέθεσεν· «Διότι ὁ Πατήρ, ὁ Θεὸς ἐσφράγισεν αὐτόν», δηλαδὴ ἔστειλεν αὐτόν νὰ σᾶς φέρῃ αὐτὴν τὴν τροφήν.

Ἔχει ὅμως καὶ ἄλλην σημασίαν ἡ λέξις. Διότι καὶ ἄλλοῦ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους μου, αὐτόν ἐβεβαίωσεν ὁ Πατήρ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινός»¹¹, δηλαδὴ ἐβεβαίωσεν ἀναμφισβητήτως. Αὐτὸ νομίζω, ὅτι ὑπαινίσσεται αὐτὴ ἡ λέξις. Διότι αὐτὸ τὸ «Ἐσφράγισεν ὁ Πατήρ» σημαίνει ἀπέδειξεν, ἀπεκάλυψε διὰ τῆς μαρτυρίας του. Διότι ἔδειξε μὲν καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτόν του, ἐπειδὴ ὅμως ὠμίλει πρὸς Ἰουδαίους, προσεκόμισε τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρός.

2. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί μου, νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀξίζει νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ αὐτόν. Διότι ἐκεῖνα μὲν, ἐννοῶ τὰ ἐπίγεια, ὅπωςδήποτε δὲν προκαλοῦν καμμίαν βλάβην. Διότι, ἐὰν γίνωμεν πλούσιοι, μόνον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θ' ἀπολαύσωμεν τὴν τρυφήν. Καὶ ἐὰν περιπέσωμεν εἰς τὴν φτώχεια, δὲν θὰ πάθωμε τίποτε τὸ φοβερόν. Διότι οὔτε ἡ λαμπρότης τῆς παρούσης ζωῆς, οὔτε ἡ λύπη ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ στενοχώριαν καὶ εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο εἶναι ἀξιοκαταφρόνητα καὶ χάνονται μὲ μεγάλην ταχύτητα. Δι' αὐτὸ δικαίως αὐτὰ ὀνομάζονται ὁδός, ἐπειδὴ περνοῦν καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τους δὲν μένουν πολὺν καιρόν. Τὰ μέλλοντα ὅμως μένουν καὶ τὰ δύο ἀθάνατα καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κόλασιν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διὰ τὰ πρῶτα λοιπὸν δεικνύομεν μεγάλην φροντίδα, ὥστε ἄλλα μὲν ν' ἀποφύγωμεν, ἄλλα δὲ νὰ προτιμήσωμεν.

Διότι, ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἐπίγειον τρυφήν; Σήμερα ὑπάρχει καὶ αὔριο δὲν ὑπάρχει. Σήμερα εἶναι ἄν-

κόνις σκεδαννυμένη· σήμερον πῦρ καιόμενον καὶ αὔριον τέ-
 φρα κατασθεννυμένη. Ἄλλ' οὐ τὰ πνευματικὰ τοιοῦτα, ἀλλ'
 αἰὲ μένει λάμποντα καὶ ἀνθοῦντα καὶ φαιδρότερα γινόμενα
 καθημέραν. Ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος οὐδέποτε ἀπόλλυται, οὐδέ-
 5 ποτε ἐπάγει φρονίδα καὶ φθόνον καὶ κατηγορίαν, οὐ σῶμα
 ἐξόλλυοιν, οὐ ψυχὴν διαφθείρει, οὐ φθόνον ἔχει, οὐ βα-
 σκανίαν ἐπισωρεύει, ἀπερ ἅπαντα ταῦτα τῷ πλούτῳ πρόσε-
 στιν. Ἡ δόξα ἐκείνη οὐκ εἰς ἀπόνοιαν αἶρει, οὐ φλεγμαίνειν
 παρασκευάζει, οὐδέποτε παύεται, οὐδὲ ἀμαυροτέρα γίνεται.
 10 Ἡ ἄνεσις καὶ ἡ τρυφή ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς πάλιν μένει καὶ
 αὕτη διηνεκῆς, αἰὲ ἀκίνητος οὕσα καὶ ἀθάνατος· οὐκ ἔστι
 γὰρ πέρας αὐτῆς καὶ τέλος εὐρεῖν.

Ταύτην, παρακαλῶ, ποθήσωμεν τὴν ζωὴν. Ἄν γὰρ
 ποθήσωμεν αὐτήν, οὐδένα τῶν παρόντων ποιησόμεθα λόγον,
 15 ἀλλὰ καταφρονήσωμεν τούτων ἀπάντων καὶ καταγελασόμεθα,
 κἂν εἰς βασιλικὰς αὐλὰς τις ἡμᾶς εἰσελθεῖν κελεύῃ, οὐχ
 αἰρησόμεθα ἐκείνην ἔχοντες τὴν ἐλπίδα· καίτοι τούτου οὐ-
 δὲν μακαριώτερον εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ τοῖς κατεχομένοις τῷ
 τῶν οὐρανῶν ἔρωτι καὶ τοῦτο μικρὸν καὶ εὐτελὲς καὶ οὐ-
 20 δενὸς ἄξιον λόγου. Πᾶν γὰρ ὃ τέλος ἔχει, οὐ σφόδρα περι-
 σπούδασιον· πᾶν δὲ παύεται, καὶ σήμερόν ἐστι, καὶ αὔριον
 οὐκ ἔστι, κἂν σφόδρα ἦ μέγα, σφόδρα μικρὸν καὶ εὐκατα-
 φρόνητον εἶναι δοκεῖ. Μὴ τοίνυν τῶν φευγόντων ἀντεχώ-
 μεθα, μηδὲ τῶν παραρρεόντων καὶ ἀπερχομένων, ἀλλὰ τῶν
 25 μερόντων καὶ ἀκινήτων, ἵνα καὶ αὐτῶν δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

θος λαμπρὸν καὶ αὔριον σκόνῃ πού σκορπίζεται. Σήμερα εἶναι πῦρ πού καίεται καὶ αὔριο στάχτη πού σβήνει. Ἄλλὰ τὰ πνευματικὰ δὲν εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀλλὰ πάντοτε λάμπουν καὶ ἀνθίζουν καὶ κάθε ἡμέραν γίνονται λαμπρότερα. Ἐκεῖνος ὁ πλοῦτος ποτὲ δὲν χάνεται, ποτὲ δὲν μεταβάλλεται, ποτὲ δὲν τελειώνει, ποτὲ δὲν συνεπάγεται φροντίδα, μῖσος καὶ κατηγορίαν, δὲν καταστρέφει τὸ σῶμα, δὲν διαφθείρει τὴν ψυχὴν, δὲν μισεῖ, δὲν ἐπισωρεύει φθόνον, πράγματα τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν τὸν πλοῦτον. Ἡ δόξα ἐκείνη δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἀλαζονείαν, δὲν γεννᾷ τὴν ὑπερηφάνειαν, δὲν σταματᾷ ποτέ, οὔτε ἀμαυρώνεται. Ἡ ἄνεσις καὶ ἡ τρυφή εἰς τὸν οὐρανὸν πάλιν μένει ἐπειδὴ εἶναι αἰωνία, πάντοτε ἀμετάβλητος καὶ ἀθάνατος. Καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὔρη τὸ τέλος της.

Αὐτὴν τὴν ζωὴν, παρακαλῶ, ἄς ἐπιθυμήσωμεν. Διότι, ἂν ἐπιθυμήσωμεν αὐτὴν, δὲν θὰ κάμωμεν καθόλου λόγον διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ θὰ τὰ περιφρονήσωμεν ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ τὰ θεωρήσωμεν γελοῖα καὶ ἔστω καὶ ἂν μᾶς διατάξῃ κάποιος νὰ εἰσέλθωμεν εἰς βασιλικὰς αὐλὰς, δὲν θὰ τὴν προτιμήσωμεν, ἐὰν ἔχωμεν ἐκείνην τὴν ἐλπίδα. Καὶ ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερον εὐτύχημα ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ δι' ὅσους κατέχονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αὐτὸ εἶναι εὐτελὲς καὶ ἀναξιόλογον. Διότι, ὅτι ἔχει τέλος δὲν ἔχει μεγάλην ἀξίαν. Κάθε τί πού τελειώνει καὶ πού σήμερα ὑπάρχει καὶ αὔριον δὲν ὑπάρχει, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πολὺ μεγάλο, φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ μικρὸ καὶ ἄξιον περιφρονήσεως. Ἄς μὴ ἀκολουθῶμεν λοιπὸν αὐτὰ πού φεύγουν, οὔτε αὐτὰ πού ρέουν καὶ χάνονται, ἀλλ' ἐκεῖνα πού μένουν καὶ δὲν μεταβάλλονται διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ΄.

Ἰω. 6, 28 - 40

«Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Ἔτι ποιῶμεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;». Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Τοῦτό ἐστι
5 τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ἔτι οὖν ποιεῖς σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; Ἔτι ἐργάζη;».

1. Οὐδὲν γαστριμαργίας χεῖρον, οὐδὲν αἰσχροτέρον. Τοῦτο παχεῖαν ποιεῖ διάνοιαν, τοῦτο σαρκικὴν ποιεῖ ψυχὴν,
10 τοῦτο πηροῖ, καὶ διαβλέπειν οὐκ ἀφήσιν. Ὅρα γοῦν καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων τοῦτο γινόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς γαστριμαργίαν κεχήνασι, καὶ ὅλοι τῶν βιωτικῶν ἦσαν, καὶ οὐδὲν ἐνενόουν πνευματικόν, μυρίοις αὐτοῦς λόγοις ἐνάγει ὁ Χριστὸς καὶ κέντρον ἔχουσι καὶ φειδώ· καὶ οὐδὲ οὕτως
15 ἀνίστανται, ἀλλ' ἔτι κάτω μένουσι κείμενοι. Σκόπει γάρ. Εἶπεν αὐτοῖς, «Ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄριων καὶ ἐχοριάσθητε». Ἐπληξε διὰ τοῦ ἐλέγχου· ἔδειξεν ὁποῖαν δεῖ ζητεῖν τροφήν, εἰπὼν· «Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωσὴν τὴν ἀπολλυμένην»· ἔθηκεν αὐτοῖς
20 τὸ ἔπαθλον, εἰπὼν· «Ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον»· ἔπειτα τὸ προῖσιτάμενον αὐτοῖς ἐθεράπευσεν, εἰπὼν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἀπεσιάλθαι.

Ἔτι οὖν ἐκεῖνοι; Ὡσπερ οὐδὲν ἀκηκοῖτες, «Ἔτι οὖν ποιῶμεν», φασίν, «ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;». Ταῦ-
25 τα δὲ ἔλεγον, οὐχ ὥστε μαθεῖν καὶ προᾶξαι (καὶ δείκνυσι τὰ ἐξῆς), ἀλλὰ πάλιν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τῆς τροφῆς χορηγίαν

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ΄.

΄Ιω. 6, 28 - 40

«Εἶπαν λοιπὸν εἰς αὐτόν· Τί πρέπει νὰ κάμνωμεν διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα πού θέλει ὁ Θεός; Ἀπήντησεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον πού θέλει ὁ Θεός, νὰ πιστεύετε εἰς αὐτὸν πού ἔστειλεν ἐκεῖνος. Τότε τοῦ εἶπαν· Τί σημεῖον λοιπὸν κάμνεις, διὰ νὰ τὸ ἰδοῦμεν καὶ νὰ πιστεύσωμεν εἰς ἐσέ; Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον πού κάμνεις;»¹.

1. Δὲν ὑπάρχει χειρότερον, οὔτε αἰσχρότερον ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν. Αὐτὴ κάμνει βαρὺ τὸ πνεῦμα, αὐτὴ κάμνει σαρκικὴν τὴν ψυχὴν, αὐτὴ τυφλώνει καὶ δὲν ἀφήνει νὰ βλέπωμεν καθαρά. Βλέπε κατὰ ποῖον τρόπον συνέβη τοῦτο εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπεθύμουν πολὺ τὴν λαιμαργίαν καὶ ὅλοι ἠσυχολοῦντο μὲ τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ δὲν ἐσκέπτοντο κανὲν πνευματικόν, ὁ Χριστὸς προσπαθεῖ νὰ τοὺς προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον μὲ ἄπειρα λόγια, πού ἔχουν παρακίνησιν καὶ φειδώ. Καὶ ὄχι μόνον δὲν διεγείρονται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ μένουν ἀκόμῃ κάτω. Πρόσεχε λοιπόν, σὲ παρακαλῶ. Εἶπεν εἰς αὐτούς· «Μὲ ζητεῖτε, ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε». Τοὺς ἐπέπληξε μὲ τὸν ἔλεγχον. Τοὺς ἔδειξε, ποίαν τροφὴν πρέπει νὰ ζητοῦν, ὅταν εἶπε· «Νὰ ἐργάζεσθε ὄχι διὰ τὴν τροφὴν τὴν φθαρτὴν». Τοὺς παρουσίασε τὸ ἔπαθλον, ὅταν ἐτόνισεν· «Ἄλλ' ἐκείνην πού μένει εἰς ζωὴν αἰώνιον». Τέλος διώρθωσεν ἐκεῖνο πού τοὺς ἐνοχλοῦσε, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἔχει σταλῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα.

Τί ἔκαμαν οἱ Ἰουδαῖοι; Σὰν νὰ μὴ εἶχαν ἀκούσει τίποτε, τὸν ἠρώτησαν· «Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμνωμεν διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα πού θέλει ὁ Θεός;». Αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὄχι διὰ νὰ μάθουν καὶ νὰ τὰ πράξουν (ὅπως ἀποδεικνύουν τὰ ἐπόμενα), ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν παρακινήσουν νὰ τοὺς χορηγήσῃ πάλιν τροφὴν καὶ ἐπειδὴ, ἤθελαν νὰ τὸν προκαλέ-

ἄγοντες, καὶ εἰς τὸ κορέσαι αὐτοὺς προκαλέσαι ἐθέλοντες. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος». Οἱ δὲ εἶπον· «Τί σημεῖον ποιεῖς, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν; Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ».

Οὐδὲν τούτων ἀναισθητότερον, οὐδὲν ἀλογώτερον. Τοῦ σημείου ὄντιος ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἔτι, ὡς οὐδενὸς γεγονότιος, οὕτως ἔλεγον, «Τί σημεῖον ποιεῖς;», καὶ εἰπόντες, οὐδὲ αὐτῆς τῆς αἰρέσεως τοῦ σημείου κύριον ἀφιᾶσιν εἶναι, ἀλλ' εἰς ἀνάγκην αὐτὸν οἴονται μεθιστᾶν τοῦ μηδὲν ἕτερον ποιῆσαι, ἀλλ' ἢ τοιοῦτον, οἷον ἐγένετο ἐπὶ τῶν προγόνων. Διὸ δὴ καὶ λέγουσιν· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ»· διὰ τούτου νομίζοντες αὐτὸν ἐρεθίζειν, ὥστε τοιοῦτον ποιῆσαι σημεῖον, ὅπερ αὐτοὺς θρέψαι δύναται σαρκικῶς. Διὰ γὰρ οὐδενὸς ἑτέρου τῶν προτέρων σημείων ἐμνημόνευσαν, καίτοι γε πολλῶν γενομένων τότε, καὶ κατ' Αἴγυπτον καὶ κατὰ τὴν θάλατταν καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ τοῦ μάννα; ἅρ' οὐ διότι σφόδρα αὐτοῦ ἐπεθύμουν διὰ τὴν τῆς γαστρὸς τυραννίδα;

Πῶς δὲ οἱ προφήτην αὐτὸν λέγοντες καὶ βασιλέα ἐπιχειροῦντες ποιεῖν, ἐπειδὴ τὸ σημεῖον εἶδειτε, νῦν ὡς οὐδενὸς γενομένου ἀχάριστοι καὶ ἀγνώμονες γέγονατε, καὶ σημεῖον αἰτεῖτε, παρασίτων καὶ κυνῶν λιμωιτόντων ρήματα ἀφιέντες; νῦν τὸ μάννα θαυμασιὸν ὑμῖν, ὅτε ἡ ψυχὴ ὑμῶν κατὰξηρος; Καὶ ὄρα εἰρωνείαν. Οὐκ εἶπον, ὅτι Μωϋσῆς τόδε ἐποίησε τὸ σημεῖον, οὐ τί ποιεῖς; νομίζοντες πλήτειν αὐτόν· ἀλλὰ τέως αὐτῷ μετὰ πολλῆς διαλέγονται τῆς τιμῆς, προσδοκία τῆς τροφῆς. Ἄλλως δὲ οὕτε τοῦτο λέγουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς τόδε ἐποίησε· Σὺ τί ποιεῖς; ἵνα μὴ δόξωσιν αὐτὸν ἐξισοῦν τῷ Θεῷ· οὕτε Μωϋσέα παράγουσιν,

σουν νὰ τοὺς χορτάσῃ καὶ διὰ δευτέραν φοράν. Τί τοὺς εἶπεν ὁμοῦς ὁ Χριστός; «Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον ποὺ θέλει ὁ Θεός, νὰ πιστεύετε εἰς αὐτὸν ποὺ ἔστειλεν ἐκεῖνος». Οἱ Ἰουδαῖοι ὁμοῦς ἀπήντησαν· «Τί σημεῖον κάμνεις, διὰ νὰ τὸ ἰδοῦμεν καὶ νὰ πιστεύσωμεν εἰς ἐσέ; Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον».

Δὲν ὑπάρχει περισσότερον ἀδιάντροπον καὶ παράλογον πρᾶγμα ἀπὸ αὐτούς. Ἐνῶ εἶχαν ἀκόμη μπροστὰ εἰς τὰ μάτια τους τὸ θαῦμα, τὸν ἠρώτων σὰν νὰ μὴ εἶχε συμβῆ τίποτε· «Τί σημεῖον μᾶς δίδεις;». Ἐπὶ πλέον ἀφοῦ τὸν ἠρώτησαν, δὲν τὸν ἄφηναν νὰ διαλέξῃ αὐτὸς τὸ θαῦμα, ἀλλὰ φαντάζονται, ὅτι θὰ τὸν ἀναγκάσουν ν' ἀλλάξῃ γνώμην, ὥστε νὰ μὴ κάμῃ ἄλλο, παρὰ σὰν ἐκεῖνο ποὺ εἶχε γίνῃ τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων των. Καὶ τονίζουν· «Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον», νομίζοντες, ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια θὰ τὸν προκαλέσουν, ὥστε νὰ κάμῃ τέτοιο θαῦμα, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ τοὺς θρέψῃ σαρκικῶς. Διατί δηλαδὴ δὲν ἐνεθυμήθησαν κανὲν ἄλλο προηγούμενον θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ μάννα, ἐνῶ τόσα εἶχαν γίνῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔρημον τότε; ἼΑρα ὄχι διότι ἐπεθύμουν πάρα πολὺ τοῦτο τὸ θαῦμα ἕνεκα τῆς τυραννίας τῆς κοιλίας των;

Καὶ πῶς σεῖς ποὺ τὸν ἐλέγατε προφήτην καὶ ἐπιχειροῦσατε νὰ τὸν κάμετε βασιλέα, ἐπειδὴ εἶδατε τὸ θαῦμα, τώρα ἀποδεικνύεσθε ἀχάριστοι καὶ ἀγνώμονες, ἐπειδὴ δὲν ἐγένεν ἄλλο τίποτε καὶ ζητεῖτε θαῦμα ἐκβάλλοντες κραυγὰς παρασίτων καὶ σκύλων ποὺ πεινοῦν; Τώρα σᾶς φαίνεται τὸ μάννα ἀξιοθαύμαστον, ὅταν ἡ ψυχὴ σας εἶναι τελείως ἀδειανή; Καὶ κοίταξε εἰρωνεῖαν. Δὲν εἶπαν εἰς τὸν Χριστόν· ὁ Μωϋσῆς ἔκαμε αὐτὸ τὸ θαῦμα, ἐσὺ τί κάμνεις; διότι ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ τὸν παροξύνουν. Ἀλλὰ μέχρι τινὸς συνομιλοῦν μὲ αὐτὸν μὲ πολλὴν τιμὴν, περιμένοντες τροφήν. Καὶ μάλιστα οὔτε αὐτὸ λέγουν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἔκαμε τοῦτο, σὺ ὁμοῦς τί κάμνεις; διὰ νὰ μὴ φανοῦν, ὅτι τὸν κά-

ἵνα μὴ δόξωσιν αὐτὸν ταπεινοῦν· ἀλλὰ μέσον αὐτὸ τεθεύκασιν, λέγοντες· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ».

Καὶ ἐνῆν μὲν εἰπεῖν, ὅτι Μωϋσέως μείζονα ἐθανυμα-
 τούργησα νῦν, οὐ ράβδου δεηθεῖς, οὐκ εὐχῆς χρεῖαν ἐσχη-
 5 κώς, ἀλλὰ πάντα ποιήσας ἀπ' ἐμαντοῦ· εἰ δὲ καὶ τοῦ μάν-
 να μέμνησθε, ἰδοὺ καὶ ἄριον ὑμῖν παρέσχον. Ἄλλ' οὐκ ἦν
 ὁ καιρὸς τούτων τῶν λόγων νῦν, ἀλλ' ἐν ἦν τὸ σπουδαζόμε-
 νον, ἐπὶ τὴν πνευματικὴν αὐτοὺς ἀγαγεῖν τροφήν. Καὶ ὄρα
 τὴν ἄπειρον σύνεσιν, πῶς ἀποκρίνεται· «Οὐ Μωϋσῆς ἔδω-
 10 κεν ὑμῖν τὸν ἄριον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου δί-
 δωσιν ὑμῖν τὸν ἄριον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν». Τί δή-
 ποτε οὖν οὐκ εἶπεν, Οὐχ ὁ Μωϋσῆς δέδωκεν, ἀλλ' ἐγώ,
 ἀλλ' ἀντὶ μὲν Μωϋσέως τὸν Θεόν, ἀντὶ δὲ τοῦ μάννα ἐαυ-
 τὸν τέθεικεν; Ὅτι πολλὴ ἦν τῶν ἀκούοντων ἡ ἀσθένεια καὶ
 15 δῆλον ἐκ τῶν ἐξῆς. Καὶ γὰρ καὶ οὕτως εἰρηκώς, οὐδὲ οὕ-
 τως αὐτοὺς κατέσχε, καίτοι γε ἀρχόμενος ἔλεγε, «Ζητεῖτέ
 με, οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄριων
 καὶ ἐχοριάσθητε». Καὶ ὅτι ταῦτα ζητοῦσι, καὶ διὰ τῶν ἐ-
 ξῆς αὐτοὺς διωρθώσατο, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται.

20 Ἄλλ' οὐχ ὅτι τῇ Σαμαρείτιδι ὑπισχνεῖτο δώσειν τὸ ὕ-
 δωρ, ἐμνημόνευσε τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὕτω πως εἶπεν· «Εἰ ἤ-
 δεις τίς ἐστίν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας
 αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἅν σοι ὕδωρ ζῶν»· καὶ πάλιν, «Τὸ ὕδωρ
 ὃ ἐγὼ δώσω»· καὶ οὐ παραπέμπει πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐν-
 25 ταῦθα δὲ τοῦ Πατρὸς μέμνηται, ἵνα μάθῃς πόση μὲν τῆς
 Σαμαρείτιδος ἡ πίστις, πόση δὲ τῶν Ἰουδαίων ἡ ἀσθένεια.

μνουν ἴσον μὲ τὸν Θεόν. Ἄλλὰ οὔτε τὸν Μωϋσῆν ἀναφέρουν, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὸ κάμνουν κατώτερον. Ἄλλὰ παρουσίασαν τὸ γεγονὸς αὐτὸ μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον».

Ἐμποροῦσε βεβαίως ὁ Χριστὸς νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ· Ἐγὼ ἔκαμα μεγαλύτερα θαύματα ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, ἐπειδὴ οὔτε ράβδον ἐχρειάσθην, οὔτε εἶχον ἀνάγκην προσευχῆς, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔκαμα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου. Ἐπειδὴ δὲ ἐνεθυμήθητε τὸ μάννα, ἰδοὺ σᾶς ἔδωσα καὶ ἄρτον. Τώρα ὅμως δὲν ἦτο ὁ καιρὸς νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ ἔτσι, ἀλλὰ δι' ἓν μόνον ἐφρόντιζε, νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ δηλαδὴ εἰς τὴν πνευματικὴν τροφήν. Καὶ πρόσεξε μὲ πόσῃ ἀπειρον σύνεσιν τοὺς ἀπαντᾷ· «Δὲν σᾶς ἔδωσεν ὁ Μωϋσῆς τὸν ἄρτον ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου σᾶς δίδει τὸν ἄρτον τὸν ἀληθινὸν ἀπὸ τὸν οὐρανόν». Διατί λοιπὸν δὲν εἶπε· Δὲν σᾶς ἔδωσε τὸν ἄρτον ὁ Μωϋσῆς, ἀλλὰ ἐγώ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Μωϋσέως ἐτοποθέτησε τὸν Θεὸν καὶ ἀντὶ τοῦ μάννα τὸν ἑαυτὸν του; Διότι ἦτο μεγάλη ἡ πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν του. Καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Δηλαδὴ καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς ὠμίλει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πάλιν δὲν θὰ τοὺς ἠμπόδιζε, μολονότι εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχεν εἰπεῖ· «Μὲ ζητεῖτε ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε». Καὶ ἐπειδὴ ἐζήτουν αὐτά, προσεπάθησεν ἀκολούθως νὰ τοὺς διορθώσῃ, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἤλλαξαν γνώμην.

Ὅταν ὅμως ὑπέσχετο εἰς τὴν Σαμαρείτιδα, ὅτι θὰ τῆς δώσῃ τὸ ὕδωρ, δὲν ὑπενθύμισε τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὠμίλησεν εἰς αὐτὴν ὡς ἐξῆς· «Ἐὰν ἤξευρες, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σοῦ λέγει, Ἐδῶσε μου νὰ πιῶ', ἐσὺ θὰ τὸν παρακαλοῦσες καὶ θὰ σοῦ ἔδιδεν ὕδωρ ζωντανόν». Καὶ πάλιν εἶπε· «Τὸ ὕδωρ ποὺ θὰ σοῦ δώσω ἐγὼ» καὶ δὲν ἀνέφερε τὸν Πατέρα. Ἐδῶ ὅμως ἐνθυμεῖται τὸν Πατέρα, διὰ νὰ μάθῃς, πόση ἦτο ἡ πίστις τῆς Σαμαρείτιδος καὶ πόση ἡ ἀπιστία τῶν Ἰουδαίων. Ἐπομένως τὸ μάννα δὲν ἦλθεν ἀπὸ τὸν οὐρα-

Οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦν τὸ μάννα· πῶς οὖν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγεται; Ὡσπερ «Πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ», φησὶν ἡ Γραφή· καὶ πάλιν, «Καὶ ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος». Ἄρτιον δὲ ἀληθινὸν καλεῖ ἐκεῖνον, οὐκ ἐπειδὴ ψευδὲς ἦν
 5 τὸ θαῦμα τὸ ἐπὶ τοῦ μάννα, ἀλλ' ὅτι τύπος ἦν, οὐκ αὐτοαλήθεια.

Μνησθεῖς δὲ Μωϋσέως, οὐχ ἑαυτὸν ἀντιέθηκεν ἐκείνῳ· οὐπω γὰρ αὐτὸν προετίμων Μωϋσέως, ἀλλ' ἔτι περὶ ἐκείνου μείζονα δόξαν εἶχον. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, «Οὐ Μωϋσῆς δέ-
 10 δωκεν», οὐκ ἐπήγαγεν, ὅτι Ἐγὼ δίδωμι, ἀλλ' ἀντὶ αὐτοῦ τὸν Πατέρα φησὶ διδόναι. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, λέγουσι πάλιν, «Δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτιον τοῦτον φαγεῖν». Ἐτι γὰρ αἰσθητὸν τι πρᾶγμα ἐνόμιζον εἶναι, ἔτι γαστροδὸς ἀπολαύειν προσεδόκων· διὸ καὶ ταχέως προσέδραμον.

15 Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀνάγων αὐτοὺς κατὰ μικρὸν, ἐπάγει. «Ὁ ἄρτιος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ» οὐκ Ἰουδαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, φησί. Διὸ καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς τροφήν, ἀλλὰ ζωὴν ἐτέραν τινὰ καὶ ἐνηλλαγμένην, ὥστε
 20 δηλῶσαι, ἐπειδὴ ἅπαντες ἦσαν νενεκρωμένοι. Οἱ δὲ ἔτι κάτω νεύουσι καὶ λέγουσι· «Δὸς ὑμῖν τὸν ἄρτιον τοῦτον». Ἐλέγχων δὲ αὐτούς, ὅτι ἕως μὲν αἰσθητὴν ὑπώπιενον εἶναι τὴν τράπεζαν, ἐπέτρεχον. ὅτιον δὲ ἔμαθον, ὅτι πνευματικὴ τίς ἐστίν, οὐκ ἔτι, λέγει πάλιν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτιος τῆς ζωῆς·
 25 ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσει· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσει πώποτε. Ἀλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἐώρακατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε μοι».

2. Οὕτω καὶ Ἰωάννης φθέγγεται ἄνωθεν προλαβὼν·
 «Ὁ οἶδε λαλεῖ καὶ ὁ ἐώρακε μαρτυρεῖ καὶ τὴν μαρτυρίαν

2. Ψαλμ. 8, 9.

3. Ψαλμ. 17, 14.

νόν. Διατί ὅμως λέγεται, ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Διότι ἡ ἀγία Γραφή λέγει· «Πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ»². Καὶ λέγει πάλιν· «Καὶ ἐβρόντησεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ὁ Κύριος»³. Καὶ ὀνομάζει τὸ μάννα ἄρτον πραγματικόν, ὅχι ἐπειδὴ τὸ θαῦμα τοῦ μάννα δὲν ἦτο πραγματικόν, ἀλλὰ διότι ἦτο τύπος καὶ ὅχι ἡ ἰδία ἡ ἀλήθεια.

Ἐνθυμηθεῖς ὅμως τὸν Μωϋσῆν, δὲν συνέκρινεν ἐκεῖνον μὲ τὸν ἑαυτόν του, διότι δὲν τὸν προετίμων ἀκόμη ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, ἀλλ' εἶχον περὶ ἐκείνου μεγαλυτέραν γνώμην. Δι' αὐτό, ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν σᾶς ἔδωσεν ὁ Μωϋσῆς», δὲν προσέθεσεν, Ἐγὼ σᾶς δίδω, ἀλλ' εἶπεν ὅτι δίδει ὁ Πατὴρ ἀντὶ νὰ εἰπῆ διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ὅταν λοιπὸν τὸν ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦ λέγουν πάλιν· «Δῶσε μας νὰ φάγωμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄρτον». Διότι ἐφαντάζοντο, ὅτι πρόκειται διὰ κάτι ὑλικὸν καὶ ἐπερίμεναν νὰ γεμίσουν τὴν κοιλίαν των. Δι' αὐτὸ καὶ ἔδειξαν τόσον μεγάλην προθυμίαν.

Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἀφοῦ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς κάμνει νὰ ὑψωθοῦν πνευματικῶς, προσθέτει· «Ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος πὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ δίδει ζωὴν εἰς τὸν κόσμον», ὅχι μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ἀπλῶς τροφήν, ἀλλὰ κάποιαν ἄλλην καὶ διαφορετικὴν ζωὴν καὶ εἶπε τοῦτο, ἐπειδὴ ὅλοι ἦσαν νεκροί. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι σκύβουν κάτω τὸ κεφάλι καὶ λέγουν· «Δῶσε μας αὐτὸν τὸν ἄρτον». Ἐλέγχει λοιπὸν αὐτούς, διότι, ἐφ' ὅσον ὑπώπτευσον ὅτι πρόκειται διὰ ὑλικὴν τράπεζαν, ἔτρεχαν. Ὅταν ὅμως ἔμαθαν ὅτι πρόκειται διὰ πνευματικὴν τράπεζαν, δὲν ἐνδιαφέροντο πλέον. Δι' αὐτὸ τοὺς λέγει πάλιν· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνος πὺ ἔρχεται εἰς ἐμέ, δὲν θὰ πεινάσῃ καὶ ἐκεῖνος πὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, δὲν θὰ διψάσῃ ποτέ. Ἄλλ' ὅπως σᾶς εἶπα, ἂν καὶ μὲ εἶδατε, ὅμως δὲν πιστεύετε».

2. Αὐτὸ ἀκριβῶς τονίζει ἰδιαίτερος ὁ Ἰωάννης εἰς τὰ προηγούμενα· «Ὁμιλεῖ δι' ἐκεῖνο πὺ γνωρίζει καὶ μαρτυ-

- αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει». Καὶ πάλιν ὁ Χριστός· «Ὁ οἶδα-
 μεν λαλοῦμεν καὶ ὃ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν καὶ τὴν μαρ-
 τυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε». Τοῦτο δὲ ποιεῖ, προλαμβάνων
 αὐτούς, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ ταράττει τὸ πρᾶγμα αὐτόν, οὐδὲ
 5 δόξης ἐφίεται, οὐδὲ ἀγνοεῖ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας αὐ-
 τῶν, οὔτε τὰ παρόντα, οὔτε τὰ μέλλοντα. «Ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρ-
 τος τῆς ζωῆς». Μέλλει λοιπὸν εἰς τὴν τῶν μυσηρίων ἐμβα-
 λεῖν παράδοσιν. Καὶ πρῶτον περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ δια-
 λέγεται λέγων. «Ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς». Οὐδὲ γὰρ
 10 περὶ τοῦ σώματος τοῦτο εἴρηται (περὶ γὰρ ἐκείνου πρὸς
 τῷ τέλει λέγει «Καὶ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου
 ἐστί»)· ἀλλὰ τέως περὶ τῆς θεότητος. Καὶ γὰρ ἐκείνη διὰ
 τὸν Θεὸν Λόγον ἄρτος ἐστίν· ὥσπερ οὖν καὶ οὗτος ὁ ἄρτος
 διὰ τὸ ἐπιφοιτῶν αὐτῷ Πνεῦμα ἄρτος οὐράνιος γίνεται.
- 15 Ἐνιαῦθα δὲ οὐ κέχρηται μάρτυσι, καθάπερ ἐπὶ τῆς
 προτέρας δημηγορίας· εἶχε γὰρ αὐτὸ μαρτυροῦν τὸ ἔργον
 τῶν ἄρτων, καὶ τέως ὑποκρινομένους αὐτῷ πείθεσθαι. Ἐ-
 κεῖ δὲ ἀντέλεγον καὶ ἐνεκάλουν· διὰ τοῦτο ἐνιαῦθα καὶ
 ἀποφαίνεται. Οἱ δὲ ἐπειδὴ προσεδώκων ἐσιτάσεως ἀπο-
 20 λαύσεσθαι σαρκικῆς, μένουσι, καὶ οὐ ταράττονται, ἕως ὅτε
 μετὰ ταῦτα ἀπέγνωσαν τῆς ἐλπίδος. Πλὴν οὐδὲ οὕτως ἐσί-
 γησεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐντριπτικὰ λέγει. Οἱ δέ,
 ἡνίκα ἦσθιον, προφήτην αὐτὸν λέγοντες, ἐνιαῦθα σκανδαλί-
 ζονται καὶ τοῦ τέκτονος καλοῦσι υἱόν· ἀλλ' οὐχ ὅτι τοὺς ἄρ-
 25 τούς ἦσθιον, ἀλλ', «Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης», ἔλεγον, καὶ ἤ-
 θελον αὐτὸν ποιῆσαι βασιλέα. Ἐδόκουν μὲν οὖν ἀγανακτεῖν,
 ἐπὶ τῷ λέγειν αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκέναι· τὸ δὲ
 ἀληθές, οὐ τοῦτο ἦν τὸ ποιοῦν τὴν ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ τὸ μὴ
 προσδοκᾶν ἀπολαύσεσθαι τραπέζης σωματικῆς.
- 30 Ἐπεὶ ὄντως ἠγανάκτουν, ἐχρῆν ἐρωτᾶν καὶ πυνθάνε-
 σθαι, πῶς ἄρτος ζωῆς ἐστὶ, πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβη-

ρεῖ δι' ἐκεῖνο πού ἔχει ἰδεῖ καὶ τὴν μαρτυρίαν του κανεῖς δὲν τὴν δέχεται». Κάμνει δὲ τοῦτο διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίση καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξη, ὅτι δὲν τaráσσεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, οὔτε ὅτι ἐπιθυμεῖ δόξαν, οὔτε ὅτι ἀγνοεῖ τὰ μυστικά τοῦ πνεύματός των, οὔτε τὰ παρόντα, οὔτε τὰ μέλλοντα. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς». Πρόκειται λοιπὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστηρίων. Καὶ πρῶτον κάμνει λόγον περὶ τῆς θεότητός του τονίζων· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς». Καὶ τοῦτο δὲν ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ σώματος (διότι περὶ αὐτοῦ ὁμιλεῖ εἰς τὸ τέλος· «Καὶ ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖον ἐγὼ θὰ δώσω, εἶναι ἡ σὰρξ μου»), ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς θεότητος. Διότι καὶ ἐκείνη ἄρτος εἶναι ἔνεκα τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ ἄρτος γίνεται οὐράνιος ἔνεκα τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος.

Ἐδῶ ὅμως δὲν χρησιμοποιεῖ μάρτυρας, ὅπως εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν του. Διότι εἶχε τὴν μαρτυρίαν τοῦ θαύματος τῶν ἄρτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἰουδαίους θί ὁποῖοι μέχρι τινὸς ὑπεκρίνοντο, ὅτι τὸν ἐπίστευαν. Ἐκεῖ τοῦ ἀντέλεγαν καὶ τὸν κατηγοροῦν, διὰ τοῦτο ἐδῶ ἀποκαλύπτεται. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, ἐπειδὴ ἤλπιζαν ὅτι θ' ἀπολαύσουν σαρκικὴν τροφήν μένουν καὶ δὲν τaráσσονται, ἕως ὅτου ἔχασαν τὴν ἐλπίδα. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τότε ἐσιώπησεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ τοὺς ἐπιπλήττει πολὺ. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, ὅταν ἔτρωγαν, τὸν ὠνόμαζαν προφήτην, τώρα ὅμως σκανδαλίζονται καὶ τὸν ὀνομάζουν υἱὸν τοῦ τέκτονος. Ὅταν ὅμως ἔτρωγαν τοὺς ἄρτους, ἔλεγαν, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Προφήτης», καὶ ἤθελαν νὰ τὸν κάμουν βασιλέα. Ἐφαίνετο λοιπὸν ὅτι ἠγανάκτουν, διότι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι ἔχει κατέλθει ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ αἰτία πού προεκάλει τὴν ἀγανάκτησίν τους, ἀλλ' ἡ διάψευσις τῆς ἐλπίδος ν' ἀπολαύσουν σωματικὴν τροφήν.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀγανάκτησις των ἦτο πραγματικὴ, ἔπρεπε νὰ τὸν ἐρωτήσουν καὶ νὰ πληροφηθοῦν ἀπὸ αὐτόν, μὲ ποῖον τρόπον ἔχει κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Τώρα ὅμως

κε· νῦν δὲ τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦσι, γογγύζουσι δέ. Καὶ οὐ
οὐ τοῦτο αὐτοὺς ἐσκανδάλιζε, δῆλον ἐκεῖθεν. Εἰπόντιος γὰρ
ὅτι «Ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον», οὐκ εἶπον,
Παρακάλεσον ἵνα δῶ· ἀλλὰ τί; «Δὸς ὑμῖν τὸν ἄρτον». Καίτοι
5 οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐγὼ δίδωμι, ἀλλ', ὅτι «Ὁ Πατήρ μου δί-
δωσιν». Οἱ δὲ ἐπιθυμία τῆς τροφῆς καὶ αὐτὸν ἀξιόπιστον
εἶναι ἐνόμισαν πρὸς τὴν χορηγίαν. Οἱ τοίνυν ἀξιόπιστον
εἶναι νομίσαντες πρὸς τὸ δοῦναι, πῶς ἔμελλον μετὰ ταῦτα
σκανδαλίζεσθαι καὶ ταῦτα ἀκούσαντες ὅτι «Ὁ Πατήρ δί-
10 δωσιν»; Τί οὖν ἐστὶ τὸ αἴτιον; Ἐπειδὴ ἤκουσαν ὅτι φαγεῖν
οὐκ ἔνι, πάλιν ἠπίστησαν, καὶ προβάλλονται δῆθεν τῆς ἀ-
πιστίας προκάλυμμα τὸ ὑψηλὸν εἶναι τὸν λόγον. Διὰ τοῦτό
φησι, «Καὶ ἐωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε· τούτῳ μὲν τὰ
σημεῖα αἰνιτιόμενος, τούτῳ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν μαρ-
15 τυρίαν. Ἐκεῖνοι γάρ εἰσι», φησὶν, «αἱ μαρτυροῦσαι περὶ
ἐμοῦ»· καί, «Ὅτι ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου
καὶ οὐ λαμβάνετέ με»· καί, «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν
παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες;».

«Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ Πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει, καὶ τὸν
20 ἐρχόμενον πρὸς με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω». Ὅρα πῶς πάντα
ποιεῖ διὰ τοὺς σωζομένους. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν,
ἵνα μὴ δόξη περιεργάζεσθαι, καὶ εἰκῆ ταῦτα λέγειν. Τί δὲ
ἐστὶν ὃ φησι; «Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ Πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει
καὶ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Τίνος δὲ ἔνεκεν
25 καὶ τῆς κοινῆς ἀνασιτάσεως, ἧς καὶ ἀσεβεῖς μετέχουσι,
ὡς ἐξαιρέτου δώρου μέμνηται τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν;
Ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἀνασιτάσεως μέμνηται, ἀλλὰ τῆς τοιαῶδε
ἀνασιτάσεως. Πρῶτον γὰρ εἰπὼν, «Οὐ μὴ ἐκβάλω αὐτόν»,
καί, «Οὐ μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ», τότε εἶπε τὴν ἀνάστασιν.

ὄχι μόνον δὲν κάμνουν αὐτό, ἀλλ' ἐπὶ πλέον δυσανασχετοῦν. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ πού τοὺς ἐσκανδάλιζε, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς: Ὅταν δηλαδὴ εἶπεν ὁ Χριστός· «Ὁ Πατήρ μου εἶναι ἐκεῖνος πού σᾶς δίδει τὸν ἄρτον», δὲν τοῦ ἀπήντησαν· Παρακάλεσέ τον νὰ μᾶς δώσῃ. Ἀλλὰ τί εἶπαν; «Δῶσε μας τὸν ἄρτον». Καὶ ὅμως δὲν τοὺς εἶχεν εἰπεῖ, «Ἐγὼ δίδω», ἀλλὰ «Ὁ Πατήρ μου εἶναι ἐκεῖνος πού δίδει»; Αὐτοὶ ὅμως παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τροφῆς τὸν ἐθεώρησαν καὶ αὐτὸν ἀξιόπιστον διὰ νὰ τοὺς χορηγήσῃ τροφήν. Αὐτοὶ λοιπὸν πού ἐνόμισαν αὐτὸν ἀξιόπιστον ἐπειδὴ ἤλπιζαν ὅτι θὰ τοὺς δώσῃ τροφήν, πῶς ἐπρόκειτο ἐν συνεχείᾳ νὰ σκανδαλισθοῦν ἀκούοντες τὸ «Ὁ Πατήρ μου δίδει»; Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ αἰτία; Ἐπειδὴ ἤκουσαν, ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον φαγητόν, πάλιν ἐπιστρέφουν εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ προφασίζονται ὅτι δῆθεν ὁ λόγος του εἶχεν ὑψηλὰ νοήματα. Διὰ τοῦτο τοὺς λέγει· «Καὶ μὲ εἶδατε καὶ δὲν πιστεύετε». Μὲ αὐτὸ ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπαινίσσεται τὰ θαύματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀγίων Γραφῶν· «Διότι ἐκεῖναι εἶναι πού δίδουν μαρτυρίαν δι' ἐμέ», καὶ «Ἐγὼ ἔχω ἔλθει ἐξ ὀνόματος τοῦ Πατρός μου καὶ δὲν μὲ δέχεσθε», καὶ «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον;».

«Κάθε τι πού μοῦ δίδει ὁ Πατήρ, θὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ, καὶ ἐκεῖνον πού ἔρχεται εἰς ἐμέ, δὲν θὰ τὸν ἐκδιώξω». Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον κάμνει τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ προσέθεσε τοῦτο, διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ περιέργειαν καὶ ὅτι ὁμιλεῖ τυχαίως. Καὶ τί σημαίνει, αὐτὸ πού λέγει· «Κάθε τι πού μοῦ δίδει ὁ Πατήρ θὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ καὶ θὰ τὸν ἀναστήσω κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν»; Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἐνθυμεῖται ὡς ἐξαίρετον δῶρον ἐκείνων πού πιστεύουν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ μετέχουν καὶ οἱ ἀσεβεῖς; Δὲν ἐνθυμεῖται ἀπλῶς τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ τὴν αἰωνίαν τοιαύτην. Διότι, ἀφοῦ ἐδήλωσε προηγουμένως, «Δὲν θὰ τὸν ἐκδιώξω» καὶ «Διὰ νὰ μὴ χάσω τί-

Ἐν γὰρ τῇ ἀνασιάσει οἱ μὲν ἐκβάλλονται, ὡς ἔστι μαθεῖν ἐκ τοῦ, «Ἄρατε αὐτόν, καὶ ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον»· οἱ δὲ ἀπόλλυνται, ὡς καὶ αὐτὸ δείκνυται ἐκ τοῦ, «Φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεένῃ ἀπολέσαι». Ὡστε τό, «Ζωὴν αἰώνιον δίδωμι», τοῦτο δηλοῖ· «Ἐκπορεύονται γὰρ οἱ μὲν τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως, οἱ δὲ τὰ ἀγαθὰ, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς». Ταύτην τοίνυν τὴν ἀνάστασιν ἐδήλωσεν ἐνιαῦθα τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς.

10 Τί δὲ βούλεται δεῖξαι διὰ τοῦ λέγειν, «Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ Πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει»; Καθάπεται τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, καὶ δείκνυσιν ὅτι ὁ μὴ πιστεύων αὐτῷ, τὸ θέλημα παραβαίνει τοῦ Πατρὸς. Καὶ οὕτω μὲν αὐτὸ γυμνῶς οὐ φησὶν, ὑφειμένως δὲ καὶ πανταχοῦ τοῦτο ποιῶντα ἕφει
15 αὐτόν, θέλοντα δεῖξαι καὶ τῷ Πατρὶ προσκεκρονκτίας τοὺς ἀπιστοῦντας, οὐκ αὐτῷ μόνῳ. Εἰ γὰρ θέλημα αὐτοῦ τοῦτο ἔστι, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα σώσῃ πάντα τὸν κόσμον, οἱ μὴ πιστεύοντες, τὸ θέλημα αὐτοῦ παραβαίνουσιν. Ὅταν οὖν, φησὶν, ὁ Πατήρ ὁδηγῇ τινα, οὐδέν ἐστι τὸ κωλύον αὐ-
20 τὸν ἐλθεῖν πρὸς με. Τοῦτο καὶ προῖὼν λέγει, «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ ἐλκύσῃ αὐτόν». Ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν, ὅτι αὐτὸς παραδίδωσιν αὐτοὺς τῷ Πατρὶ· «Ὅταν γὰρ παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί». Ὡσπερ οὖν καὶ διδοὺς ὁ Πατήρ, οὐκ ἀποστειρῶν ἑαυτὸν
25 πρότερον τοῦτο ποιεῖ, οὕτω καὶ παραδιδὸς ὁ Υἱός, οὐκ ἐκβάλλων ἑαυτὸν τοῦτο ποιεῖ. Λέγεται δὲ παραδιδόναι, ὅτι δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν.

3 Τὸ δέ, «Δι' οὗ», τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς εἴρηται,

4. Ματθ. 22, 13.

5. Λουκᾶ 12, 5.

6. Ἰω. 5, 29.

7. Α' Κορ. 15, 24.

ποτε ἀπὸ αὐτό», τότε ἀνέφερε τὴν ἀνάστασιν. Διότι εἰς τὴν ἀνάστασιν ἄλλοι ἐκδιώκονται, ὅπως ἡμπορεῖ νὰ μάθη κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστής· «Σηκώσατέ τον καὶ ρίψατέ τον ἔξω εἰς τὸ σκότος»⁴, καὶ ἄλλοι χάνονται, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅσα λέγει ἄλλος Εὐαγγελιστής, «Νὰ φοβηθῆτε δὲ μᾶλλον ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ καταστρέψῃ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα εἰς τὴν γέενναν»⁵. Ὡστε «Δίδω ζωὴν αἰώνιον» σημαίνει· «Ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ἔκαμαν τὸ καλὸν θ' ἀναστηθοῦν διὰ ζωὴν, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἔκαμαν τὸ κακὸν θ' ἀναστηθοῦν διὰ καταδίκην»⁶. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀνάστασιν, ἣ ὁποία εἶναι διὰ τοὺς καλοὺς, ἐννοεῖ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν.

Καὶ ποία εἶναι ἡ σημασία τῶν λόγων του, «Κάθε τί ποὺ μοῦ δίδει ὁ Πατὴρ θὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ»; Κατηγορεῖ τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ἀπιστίαν των καὶ δεικνύει ὅτι, ὅποιος δὲν πιστεύει εἰς αὐτόν, παραβαίνει τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Καὶ δὲν τὸ λέγει τόσον ἀνοικτά, ἀλλὰ ἀφήνει νὰ ὑπονοηθῆ. Καὶ παντοῦ θὰ ἰδῆς ὅτι ὁ Χριστὸς ἔτσι ἐνεργεῖ, ὅταν θέλῃ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν, δὲν ἀποκρούουν μόνον αὐτόν ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ δι' αὐτὸ ἦλθε, διὰ νὰ σώσῃ δηλαδὴ τὸν κόσμον, τότε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν, παραβαίνουν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Ὅταν λοιπὸν, λέγει, ὁ Πατὴρ ὁδηγῆ κάποιον, τίποτε δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ. Αὐτὸ τὸ λέγει πάρα κάτω· «Κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ, ἐὰν δὲν τὸν ἐλκύσῃ ὁ Πατὴρ μου». Καὶ ὁ Παῦλος εἶπεν ὅτι ὁ Χριστὸς τοὺς παραδίδει εἰς τὸν Πατέρα· «Ὅταν θὰ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα»⁷. Καθὼς λοιπὸν ὁ Πατὴρ, ὅταν δίδῃ δὲν στερεῖ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ αὐτὸ ποὺ δίδει, ἔτσι καὶ ὁ Υἱός, ὅταν παραδίδῃ, δὲν παίρνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του δι' αὐτὸ ποὺ παραδίδει. Λέγεται δὲ παράδοσις, διότι μὲ αὐτὴν ἐννοοῦμεν τὴν προσέλευσιν.

3. Ἐκεῖνο λοιπὸν τό, «Διὰ τοῦ ὁποίου», ἔχει λεχθῆ καὶ

ὡσπερ ὅταν λέγῃ· «Δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ» τουτέστι, διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Πατρός· καὶ πάλιν, «Μακάριος εἶ, Σίμων Βᾶρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι». Ὁ δὲ αἰνίττειται ἐνταῦθα, μονονουχὶ τοῦτο
5 ἔστιν· Οὐ τὸ τυχὸν πράγμα ἢ πίστις ἢ εἰς ἐμέ, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν δεῖται ροπῆς. Καὶ τοῦτο δι' ὅλου κατασκευάζει τοῦ λόγου, δεικνὺς ὅτι ψυχῆς γενναίας τινὸς ὄντως καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐφελκομένης αὕτη δεῖται ἢ πίστις.

Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Εἰ πᾶν ὃ δίδωσιν ὁ Πατήρ, ἐρ-
10 χεται πρὸς σέ, καὶ οὗς ἂν ἐλκύσῃ, καὶ οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς σέ, ἐὰν μὴ ᾗ δεδομένον αὐτῷ ἄνωθεν, πάσης αἰτίας εἰσὶν καὶ ἐγκλημάτων ἀπηλλαγμένοι οἷς οὐ δίδωσιν ὁ Πατήρ. Λόγοι ταῦτα ψιλοὶ καὶ πρόφασις· Δεόμεθα γάρ καὶ τῆς οἴκοθεν προαιρέσεως· τὸ γὰρ διδάσκεσθαι, προαιρέ-
15 σεώς ἔστι, καὶ τὸ πιστεύειν. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνει διὰ τοῦ, «Ὁ δίδωσί μοι ὁ Πατήρ», ἀλλ' ἢ ὅτι Οὐ τὸ τυχὸν πράγμα ἔστι τὸ πιστεῦσαι εἰς ἐμέ, οὐδὲ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄνωθεν ἀποκαλύψεως δεῖ, καὶ ψυχῆς εὐγνωμόνως δεχομένης τὴν ἀποκάλυψιν.

20 Καὶ τό, «Ὁ ἐρχόμενος δὲ πρὸς με, σωθήσεται», τοῦτο δηλοῖ· Ἐπιμελείας ἀπολαύσεται πολλῆς. Ὑπὲρ γὰρ τούτων καὶ παρεγενόμην, φησί, καὶ σάρκα ἀνέλαβον, καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ὑπέηλθον. Εἶτα ἐπήγαγε, «Καιέβην, οὐχ ἵνα τὸ ἐμὸν θέλημα ποιῶ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με».
25 Τί λέγεις; ἕτερον γὰρ τὸ σὸν καὶ ἕτερον τὸ ἐκείνου; Ἴνα οὖν μὴ τοῦτο τις ὑποπιεύσῃ, τῇ ἐπαγωγῇ θεραπεύει αὐτό, λέγων· «Τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υἱόν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». Τοῦτο οὖν οὐκ ἔστι σὸν θέλημα; Καὶ πῶς οὖν ἀλλα-

7α. Α' Κορ. 1, 9.

8. Ματθ. 16, 17.

διὰ τὸν Πατέρα, καθὼς ὅταν ὁ Ἀπόστολος λέγῃ· «Διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθητε νὰ ἔχετε κοινωνίαν μὲ τὸν Υἱὸν του»^{7α}, δηλαδὴ διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Πατρός. Καὶ πάλιν· «Μακάριος εἶσαι Σίμων, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, διότι σὰρκα καὶ αἷμα δὲν σοῦ ἀπεκάλυψεν»⁸. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ὑπαινίσσεται ἐδῶ εἶναι σχεδὸν τὸ ἐξῆς· Δὲν εἶναι τυχαῖον πρᾶγμα ἢ πίστις εἰς ἐμέ, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν χάριτος. Καὶ μὲ ὄλον τὸν λόγον του δι' αὐτὸ φροντίζει, ν' ἀποδείξῃ δηλαδὴ ὅτι αὐτὴ ἢ πίστις χρειάζεται γενναίαν ψυχὴν, ἢ ὁποία νὰ προσελκύεται ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ἄλλ' ἴσως ἐρωτήσῃ κάποιος· Ἐὰν κάθε τί ποῦ σοῦ δίδει ὁ Πατήρ, ἔρχεται πρὸς ἐσὲ καὶ ὅσους ἠμπορέσῃ νὰ ἐλκύσῃ καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐσέ, ἐὰν δὲν τοῦ ἔχη δοθῇ ἄνωθεν, πρέπει ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ κάθε κατηγορίαν καὶ ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν δίδει ὁ Πατήρ. Αὐτὰ εἶναι ψιλὰ λόγια καὶ προφάσεις. Διότι χρειαζόμεθα βεβαίως καὶ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν. Διότι καὶ ἡ διδασκαλία καὶ ἡ πίστις εἶναι ἀπόδειξις θελήσεως. Ἐδῶ λοιπὸν δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μοῦ δίδει ὁ Πατήρ», παρὰ ὅτι· Δὲν εἶναι τυχαῖον πρᾶγμα ἢ πίστις εἰς ἐμέ, οὔτε ἔργον τῶν ἀνθρωπίνων συλλογισμῶν, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ ἄνωθεν ἀποκάλυψις καὶ ἡ εὐσεβὴς ψυχὴ ποῦ δέχεται τὴν ἀποκάλυψιν.

Καὶ τό, «Ἐκεῖνος ποῦ ἔρχεται εἰς ἐμέ, θὰ σωθῇ», σημαίνει τὸ ἐξῆς· Αὐτὸς θ' ἀπολαύσῃ μεγάλην πρόνοιαν. Διότι χάριν αὐτῶν, λέγει, ἦλθον καὶ ἔλαβον σὰρκα καὶ τὴν μορφήν δούλου. Ἐπειτα προσέθεσε· «Κατέβην ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὄχι διὰ νὰ κάμω τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου ποῦ μὲ ἔστειλε». Τί λέγεις; Ἄλλο εἶναι τὸ ἰδικόν σου θέλημα καὶ ἄλλο τοῦ Πατρός; Διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθῇ κανεὶς τοῦτο, ἀπομακρύνει αὐτὴν τὴν ὑποψίαν λέγων· «Διότι τοῦτο εἶναι τὸ θέλημα ἐκείνου ποῦ μὲ ἔστειλε, ὁ καθένας ποῦ βλέπει τὸν Υἱὸν καὶ πιστεύει εἰς αὐτόν, νὰ ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Αὐτὸ λοιπὸν δὲν εἶναι τὸ ἰδικόν σου θέ-

χοῦ λέγεις· «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί ἤθελον, εἰ ἤδη ἀνήφθη»; Εἰ δὲ καὶ σὺ τοῦτο θέλεις, εὐδηλον ὅτι ἐν θέλημα· καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Ὡπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς
5 θέλει ζωοποιεῖ».

Τί οὖν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς; ἄρ' οὐχ ἵνα μὴ ἀπόληται ἐξ αὐτῶν μηδὲ εἷς; Τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς θέλεις. Οὐ τοίνυν ἕτερον μὲν ἐκεῖνο, ἕτερον δὲ τοῦτο. Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ φαίνεται τὸ πρὸς τὸν Πατέρα ἴσον ἔτι βεβαιότερον παρι-
10 σιῶν τῷ λέγειν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν». Ὁ οὖν λέγει, τοῦτό ἐστιν· Οὐκ ἄλλο τι πράξων ἦλθον, ἢ τοῦτο ὅπερ καὶ ὁ Πατὴρ βούλεται· οὐκ ἰδιόν τι ἐμὸν παρὰ τὸ τοῦ Πατρὸς ἔχων θέλημα· πάντα γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐμὰ ἐσσι, καὶ τὰ ἐμὰ ἐκείνου. Εἰ τοί-
15 γυν κοινὰ τὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, εἰκότως φησὶν· «Οὐχ ἵνα τὸ ἐμὸν θέλημα ποιῶ».

Ἄλλ' οὕτω μὲν ἐνταῦθα οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ πρὸς τῷ τέλει τοῦτο τηρεῖ. Τὰ γὰρ ὑψηλά, ὅπερ ἔφην, τέως ἐγκρούπει, καὶ σασκιάζει, καὶ βούλεται δεῖξαι ὅτι εἰ εἶπεν, ὅτι Τὸ
20 θέλημα τὸ ἐμὸν τοῦτό ἐστι, κατεφρόνησαν ἄν. Λέγει τοίνυν, ὅτι Καὶ ἐγὼ ἐκείνω συμπράττω τῷ θελήματι, βουλόμενος αὐτοὺς μᾶλλον πληῆσαι, ὡσανεὶ ἔλεγε· Τί νομίζετε; ὅτι ἐμὲ παροργίζετε ἀπιστοῦντες; Τὸν Πατέρα μὲν οὖν τὸν ἐμὸν παροξύνετε· «Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με,
25 ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ». Δείκνυσιν ἐνταῦθα οὐκ αὐτὸν δεόμενον τῆς αὐτῶν θεραπείας, οὐδὲ δι' οἰκείαν χρεῖαν παραγενόμενον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνων σωτηρίαν, οὐ διὰ τὴν παρ' αὐτῶν τιμὴν.

Ὅπερ καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ δημηγορίᾳ φησὶν, ὅτι «Δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω»· καὶ πάλιν, «Ταῦτα λέ-

9. Λουκᾶ, 12, 49.

10. Ἰω. 14, 23.

11. Ἰω. 17, 10 .

λημα; Καὶ διατί ἄλλοῦ τονίζεις· «Πῦρ ἦλθα νὰ βάλω εἰς τὴν γῆν καὶ πῶς θὰ ἤθελα νὰ εἶχεν ἤδη ἀνάψει»⁹; Ἄν καὶ ἐσὺ θέλῃς τὸ ἴδιο, εἶναι φανερόν, ὅτι ὑπάρχει ἓνα θέλημα. Διότι καὶ ἄλλοῦ ἀναφέρει· «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει».

Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς; Μήπως δὲν εἶναι νὰ μὴ καθῆ οὔτε ἓνας ἀπὸ αὐτούς; Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλεις καὶ ἐσὺ. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἄλλο τὸ θέλημα τοῦ ἐνὸς καὶ ἄλλο τοῦ ἄλλου. Ἔτσι καὶ ἄλλοῦ φαίνεται νὰ ὁμιλῆ μετὰ μεγάλης βεβαιότητος ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ θὰ ἔλθωμεν καὶ θὰ κατοικήσωμεν μαζί του»¹⁰. Μὲ αὐτὸ ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς· Δὲν ἦλθα νὰ κάμω τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ πὺ θέλει καὶ ὁ Πατὴρ. Διότι ἐγὼ δὲν ἔχω ἰδιαίτερον θέλημα ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διότι ὅλα ὅσα εἶναι τοῦ Πατρὸς, εἶναι καὶ ἰδικά μου¹¹. Ἐὰν λοιπὸν διὰ τὸν Πατέρα καὶ διὰ τὸν Υἱὸν ὅλα εἶναι κοινά, δικαίως λέγει· «Ὅχι διὰ νὰ κάμω τὸ ἰδικόν μου θέλημα».

Ἄλλ' ἐδῶ δὲν ὠμίλησεν ἔτσι, καὶ ἄφησε τοῦτο διὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του. Διότι, ὅπως εἶπα, μέχρι τινὸς ἀποκρύπτει καὶ συσκοτίζει τὰ ὑψηλὰ νοήματα καὶ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι, ἐὰν ἔλεγεν· Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδικόν μου θέλημα, οἱ Ἰουδαῖοι θὰ τὸν περιεφρόνουν. Λέγει λοιπὸν· Καὶ ἐγὼ συμπράττω εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς φοβίσῃ περισσότερο, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Τί νομίζετε; ὅτι ἐξοργίζετε ἐμὲ μὲ τὴν ἀπιστίαν σας; Τὸν Πατέρα μου ἐξοργίζετε. «Διότι τοῦτο εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, ὁ ὁποῖος μὲ ἔστειλε, νὰ μὴ χάσω τίποτε ἀπὸ ὅ,τι μοῦ ἔχει δώσει». Ἀποδεικνύει λοιπὸν ἐδῶ, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς λατρείας των, οὔτε καὶ ἦλθεν ἀπὸ προσωπικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδικὴν των σωτηρίαν καὶ ὄχι διὰ νὰ τιμηθῆ ἀπὸ αὐτούς.

Αὐτὸ τὸ εἶχεν εἰπεῖ καὶ εἰς προηγουμένην ὁμιλίαν του· «Τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν δέχομαι». Καὶ ἐπανέλαβε·

γω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε. Ἄνω γὰρ καὶ κάτω τοῦτο σπου-
 δάζει δεῖξαι, ὅτι διὰ τὴν ἐκείνων σωτηρίαν παρεγένειο.
 Λέγει δὲ καὶ τῷ Πατρὶ δόξαν παρασκευάζειν, ὥστε ἀνύ-
 ποπιος δόξαι. Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε, διὰ τῶν ἐξῆς
 5 τοῦτο σαφέστερον ἀπεκάλυψεν. «Ὁ γὰρ ζητῶν», φησί, «τὸ
 θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν
 τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν ἀληθῆς ἐστὶ καὶ οὐκ ἔ-
 στιν ἀδικία ἐν αὐτῷ. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς,
 ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχη
 10 ζωὴν αἰώνιον καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ».
 Τί δήποτε συνεχῶς ἄνω καὶ κάτω σιτρέφει τὴν ἀνάστασιν;
 Ἴνα μὴ τοῖς παροῦσι πράγμασι κρίνωσι μόνον τὴν τοῦ Θεοῦ
 πρόνοιαν· ἵνα καὶ ἐνταῦθα μὴ ἀπολαύωσι, μὴ διὰ τοῦτο
 ὑπιώτεροι γένωνται, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἐλπίζωσι, καὶ ἵνα
 15 μὴ διὰ τὸ μὴ κολάζεσθαι πρὸς τὸ παρόν, αὐτοῦ καταφρονῶ-
 σιν, ἀλλ' ἐτέραν προσδοκῶσι ζωὴν.

4. Ἄλλ' εἰ καὶ ἐκεῖνοι οὐδὲν ἐκέρδαναν, ἡμῖς κερδᾶναι
 σπουδάσωμεν ἐκ τοῦ συνεχῶς περὶ ἀνασιτάσεως διαλέγεσθαι.
 Καὶ πλεονεκτῆσαι βουληθῶμεν, καὶ ἀρπάσαι, καὶ ἄτοπόν
 20 τι πράξαι, εὐθέως τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς νοῦν λαμβάνωμεν,
 καὶ τὸ δικαστήριον ὑπογράφωμεν· καὶ παντὸς χαλινοῦ σφο-
 δρότερον καθέξει τὴν ὁρμὴν τὴν ἄτοπον ὁ λογισμὸς οὗτος.
 Καὶ λέγωμεν πρὸς ἄλλους τε αἰεὶ πρὸς ἑαυτούς· ἀνάστα-
 σίς ἐστὶ, καὶ δικαστήριον ἡμᾶς μένει φοβερόν.

25 Καὶ ἴδωμέν τινα γανρούμενον, καὶ ἐπὶ τοῖς παροῦσιν
 ἀγαθοῖς φλεγμαίνοντα, τὸ αὐτὸ ἐπιλέγωμεν, ἐμφαίνοντες ὅτι
 πάντα ἐνταῦθα μένει· καὶ ἕτερον ἀλγοῦντα ἴδωμεν καὶ ἀ-
 ποδυσπειοῦντα καὶ πρὸς ἐκεῖνον τὸ αὐτὸ φθεγγώμεθα, δη-
 λοῦντες ὅτι τέλος ἔξει τὰ λυπηρά. Καὶ ραθυμοῦντα καὶ δια-
 30 κεχυμένον, τὸ αὐτὸ πάλιν ἐπάδωμεν, δηλοῦντες ὅτι ἀνάγκη,

«Τὰ λέγω αὐτά, διὰ νὰ σωθῆτε». Διότι παντοῦ καὶ πάντοτε τοῦτο προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἦλθε διὰ τὴν σωτηρίαν των. Λέγει δὲ ὅτι ἦλθε καὶ διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ δόξαν εἰς τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ μὴ προκαλέσῃ τὴν ὑποψίαν των. Καὶ ὅτι δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ὠμίλησεν ἔτσι, τὸ ἀπεκάλυψε καθαρώτερα μὲ τὰ ἐπόμενα· «Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ τὸ ἰδικόν του θέλημα, ζητεῖ τὴν ἰδικήν του δόξαν. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ζητεῖ τὴν δόξαν ἐκείνου ποὺ τὸν ἔστειλεν, αὐτὸς εἶναι ἀληθῆς καὶ δὲν ὑπάρχει ψεῦδος εἰς αὐτόν. «Τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου εἶναι τοῦτο, ὁ καθένας ποὺ βλέπει τὸν Υἱόν του καὶ πιστεύει εἰς αὐτόν, νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀναστήσω κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν»¹². Διατί ἐνθυμίζει τὴν ἀνάστασιν τόσο συχνά; Διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνον διὰ τὰ παρόντα πράγματα καὶ ἂν δὲν ἀπολαύσουν ταῦτα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, νὰ μὴ γίνωνται ἀπροθυμότεροι, ἀλλὰ νὰ ἐλπίζουν εἰς τὰ μέλλοντα καὶ ἂν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν δὲν τιμωροῦνται, νὰ μὴ ἀδιαφοροῦν δι' αὐτό, ἀλλὰ νὰ ἐλπίζουν εἰς ἄλλην ζωὴν.

4. Ἄλλ' ἂν ἐκεῖνοι δὲν ὠφελήθησαν, ἃς προσπαθήσωμεν νὰ ὠφεληθοῦμεν ἡμεῖς ἐκ τῆς συνεχοῦς ὁμιλίας του περὶ ἀναστάσεως. Κα! ἂν θελήσωμεν νὰ γίνωμεν πλεονέκται ἢ ἄρπαγες ἢ νὰ κάμωμεν κάτι ἄπρεπον, ἃς ἔχωμεν συνεχῶς εἰς τὸν νοῦν μας τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ἃς φανταζώμεθα τὸ δικαστήριον καὶ ἡ σκέψις αὐτὴ θὰ συγκρατήσῃ τὴν ἄπρεπον ὁρμὴν μας καλύτερα ἀπὸ κάθε χαλινάρι. Καὶ ἃς λέγωμεν πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας· Θὰ γίνῃ ἀνάστασις καὶ μᾶς περιμένει φοβερόν δικαστήριον.

Καὶ ἂν ἰδοῦμεν κάποιον νὰ καυχησιολογῇ καὶ νὰ χαίρεται διὰ τὰ παρόντα ἀγαθὰ, ἃς τοῦ ἐπαναλαμβάνωμεν τὸ ἴδιο, ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτόν ὅτι ὄλα μένουν ἐδῶ. Καὶ ἂν ἰδοῦμεν ἄλλον νὰ βασανίζεται καὶ νὰ ταλαιπωρῆται, ἃς εἰποῦμεν τὸ ἴδιο καὶ εἰς αὐτόν, βεβαιώνοντες αὐτόν ὅτι αἱ λύπαι θὰ τελειώσουν. Καὶ ἂν ἰδοῦμεν ἄλλον νὰ ἀμελῇ καὶ νὰ χαλαρώνῃ, ἃς ἐπαναλάβωμεν τὸ ἴδιο, ἀποδεικνύοντες εἰς αὐ-

τῆς ραθυμίας εὐθύνας διδόναι. Ἰκανὸν τοῦτο τὸ ρῆμα παν-
 τὸς φαρμάκου μᾶλλον τὴν ἡμετέραν θεραπεῦσαι ψυχὴν. Καὶ
 γὰρ ἔστιν ἀνάσσιας καὶ ἀνάσσιας ἐπὶ θύραις, οὐ μακρὰν
 οὐδὲ πόρρω. «Ἔτι γὰρ μικρόν», φησὶ Παῦλος, «ὁ ἐρχό-
 5 μενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ»· καὶ πάλιν, «Πάντας ἡμᾶς φανε-
 ρωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ»· τουτέστι
 καὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, ἵνα κἀκεῖνοι ἐπὶ πάντων αἰσχύ-
 ρωνται, καὶ οὗτοι πάλιν ἐπὶ πάντων λαμπρότεροι γένωνται.
 Καθάπερ γὰρ οἱ ἐνταῦθα δικάζοντες καὶ πονηροὺς κολάζου-
 10 σι, καὶ ἀγαθοὺς τιμῶσι δημοσίᾳ· οὕτω δὴ καὶ ἐκεῖ γίνεται
 ὥστε τοῖς μὲν τὴν αἰσχύνην μείζω, τοῖς δὲ τὴν λαμπρότητα
 γενέσθαι περιφανεστέραν.

Ταῦτα τοίνυν καθ' ἑκάστην ὑπογράφωμεν ἑαυτοῖς τὴν
 ἡμέραν. Ταῦτα ἂν ἀεὶ στρέφωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς τῶν παρόν-
 15 των καὶ ἐπικήρων κατασχεῖν δυνήσεται πραγμάτων. «Τὰ
 γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια».
 Συνεχῶς τοίνυν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς φθεγγόμεθα, καὶ πρὸς
 ἀλλήλους. Ἀνάσσιας ἔστι καὶ κρείσις καὶ εὐθύναι τῶν πε-
 πραγμένων. Καὶ ὅσοι νομίζουσιν εἴμαρμένην εἶναι, τοῦτο
 20 λεγέτωσαν, καὶ εὐθέως ἀπαλλαγῆσονται τῆς σηπεδόνος τοῦ
 νοσήματος. Εἴ γὰρ ἀνάσσιας ἔστι καὶ κρείσις, οὐκ ἔστιν
 εἴμαρμένη, κἂν μυρία φιλονεικοῦσι καὶ ἀποπνίγωνται.

Ἀλλὰ γὰρ αἰσχύνομαι Χριστιανούς περὶ ἀνασιτάσεως
 διδάσκων. Ὁ γὰρ δεόμενος μαθεῖν ὅτι ἔστιν ἀνάσσιας
 25 καὶ μὴ σφόδρα πεπεικῶς ἑαυτόν, ὅτι οὐκ ἀνάγκη καὶ ἀπλῶς
 καὶ ὡς ἔτυχε, τὰ πράγματα φέρεται, οὐκ ἂν εἴη Χριστια-
 νός. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ καὶ δέομαι, πάντων τῶν πονη-
 ρῶν ἑαυτοὺς ἐκκαθάρωμεν καὶ πάντα πράξωμεν, ὥστε συγ-
 γνώμης τυχεῖν καὶ ἀπολογίας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

80 Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Καὶ πότε συντέλεια; πότε δὲ ἀνά-

13. Ἐβρ. 10, 37.

14. Β' Κορ. 5, 10.

τόν, ὅτι θὰ δώσῃ λόγον διὰ τὴν ἀμέλειάν του. Αὐτὴ ἡ λέξις εἶναι τὸ καλύτερον φάρμακον διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ψυχὴν μας. Διότι ὑπάρχει ἀνάστασις καὶ ἀνάστασις πολὺ πλησίον καὶ δὲν εὐρίσκεται μακράν. «Διότι πολὺ ταχέως θὰ ἔλθῃ ὁ ἐρχόμενος καὶ δὲν θὰ βραδύνη»¹³, λέγει ὁ Παῦλος. Καὶ ὁ ἴδιος πάλιν λέγει· «Ὅλοι ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐμφανισθοῦμεν ἐμπρὸς εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ»¹⁴, δηλαδὴ καὶ κακοὶ καὶ καλοί, οἱ μὲν πρῶτοι διὰ νὰ ἐντρέπωνται δι' ὅλα ὅσα ἔκαμαν, οἱ δὲ ἄλλοι διὰ νὰ λαμπρυνθοῦν περισσότερο δι' ὅλα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ οἱ δικασταὶ καὶ τοὺς κακοὺς τιμωροῦν καὶ τοὺς καλοὺς τιμοῦν δημοσίως, ἔτσι γίνεται καὶ ἐκεῖ, ὥστε οἱ μὲν κακοὶ νὰ ἐντρέπωνται περισσότερο, οἱ δὲ καλοὶ περισσότερο νὰ τιμῶνται.

Αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ ἐνθυμούμεθα κάθε ἡμέραν. Ἄν αὐτὰ σκεπώμεθα, κανὲν ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ ρευστὰ πράγματα δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς ἀπορροφήσῃ. «Διότι ἐκεῖνα ποὺ βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα, ἐκεῖνα ὅμως ποὺ δὲν βλέπονται εἶναι αἰώνια». Αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ λέγωμεν συχνὰ καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ὑπάρχει ἀνάστασις καὶ κρίσις καὶ εὐθῦναι διὰ τὰς πράξεις μας. Καὶ ὅσα νομίζουν ὅτι ὑπάρχει πεπρωμένον, ἄς λέγουν τοῦτο καὶ ἄς περιμένουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὸ φθοροποιὸν νόσημα. Διότι, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀνάστασις καὶ κρίσις, δὲν ὑπάρχει πεπρωμένον, ὅσο καὶ ἂν φιλονεικοῦν καὶ φωνάζουν.

Ἄλλ' ὅμως ἐντρέπομαι νὰ διδάσκω τοὺς Χριστιανοὺς περὶ ἀναστάσεως. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀνάγκην νὰ μάθῃ, ὅτι ὑπάρχει ἀνάστασις καὶ δὲν ἔχει πείσει ἀρκετὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ τυχαίως θεωρεῖ τὰ πράγματα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι χριστιανός. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ ἐκλιπαρῶ, νὰ καθαρῶσιν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ὅλας τὰς κακὰς πράξεις καὶ ἄς κάμωμεν τὰ πάντα, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν συγγνώμην καὶ τὴν καλὴν ἀπολογίαὶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ἴσως ὅμως νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς· Πότε θὰ γίνῃ ἡ συν-

σιασις ἔσται; ἰδὸν πόσος γέγονε χρόνος, καὶ οὐδὲν τοιοῦ-
 τον συνέβη; Ἄλλ' ἔσται, πιστεύσατε. Καὶ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ
 κατακλυσοῦ τοιαῦτα ἔλεγον, καὶ κατεγέλων τοῦ Νῶε· ἀλλ'
 ἦλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ παρέσυρε τούτους μὲν ἅπαντας
 5 ἀπιστοῦντας, ἐκεῖνον δὲ διέσωσε μόνον τὸν πιστεύσαντα.
 Καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Λῶι οὐ προσεδόκων τὴν θεήλατον πλη-
 γὴν ἐκείνην, ἕως οἱ πρησιτῆρες ἐκεῖνοι καὶ κεραυνοί, κατενε-
 χθέντες ἅπαντας ἠφάνισαν. Καὶ οὔτε ἐπὶ τούτων, οὔτε ἐπὶ
 τῶν κατὰ τὸν Νῶε ἐγένετο προοίμιον τῶν μελλόντων συμβή-
 10 σεσθαι· ἀλλὰ τρυφόντων, μεθύοντων, ἐμπαροινούντων ἀπάν-
 των, οὕτως ἐκεῖνα γέγονε τὰ ἀφόρητα. Οὕτω καὶ ἡ ἀνά-
 σιασις ἔσται, οὐ μετὰ προοιμίων τινῶν, ἀλλ' ἐν μέσαις ὄν-
 των ἡμῶν εὐημερίαις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησιν· «Ὅ-
 ταν δὲ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐ-
 15 τοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχού-
 σῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃ». Τοῦτο δὲ οὕτως ὠκονόμησεν ὁ
 Θεός, ἵνα διὰ παντὸς ὦμεν ἐναγώνιοι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀ-
 σφαλείᾳ μὴ θαρρῶμεν.

Τί λέγεις; οὐ προσδοκᾷς τὴν ἀνάστασιν ἔσεσθαι καὶ
 20 κρίσιν; δαίμονες ὁμολογοῦσι ταῦτα, καὶ σὺ οὐχ ὁμολογεῖς;
 «Ἦλθες» γάρ, φησὶν, «ᾧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς».
 Οἱ δὲ βάσανον ἔσεσθαι λέγοντες, καὶ κρίσιν ἴσασι, καὶ εὐ-
 θύνας, καὶ τιμωρίας. Μὴ τοίνυν παροξύνωμεν τὸν Θεὸν
 πρὸς τὸ φαῦλα τολμᾶν καὶ ἀπιστοῦντες τῷ τῆς ἀναστιάσεως
 25 λόγῳ. Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις ἤρξεν ἡμῶν ὁ Χριστός,
 οὕτω καὶ ἐν τούτῳ. Καὶ γὰρ πρωτότοκος διὰ τοῦτο λέγεται
 ἐκ τῶν νεκρῶν.

Εἰ δὲ μὴ ἀνάσιασις ἦν, πῶς ἔμελλε πρωτότοκος ἔσε-

15. Α' Θεσσ. 5, 3.

16. Ματθ. 8, 29.

16α. Κολ. 1, 18.

τέλεια καὶ ἡ ἀνάστασις. Ἴδές, πόσος χρόνος ἐπέρασε καὶ δὲν συνέβη κάτι παρόμοιον; Ἀλλά, πιστεύσατέ με, θὰ γίνῃ. Διότι καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔζησαν πρὸ τοῦ κατακλυσοῦ τὰ ἴδια ἔλεγαν καὶ περιγελοῦσαν τὸν Νῶε. Ἀλλ' ἦλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ παρέσυρεν ὅλους ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπίστευαν καὶ διέσωσε μόνον ἐκεῖνον ποὺ ἐπίστευε. Καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τοῦ Λῶτ δὲν ἐπερίμεναν τὴν πληγὴν ἐκείνην, ποὺ ἐστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν, μέχρις οὗτου τὸ πῦρ καὶ οἱ κεραυνοὶ ποὺ ἔπесαν τοὺς ἐξηφάνισαν ὅλους.

Καὶ οὔτε οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τοῦ Λῶτ, οὔτε τῆς ἐποχῆς τοῦ Νῶε ὑπῆρξε προμήνυμα τῶν μελλόντων νὰ συμβοῦν. Ἀλλ' ἐνῶ ὅλοι εἶχαν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν τρυφήν καὶ εἰς τὴν μέθην καὶ ἐνῶ ὅλοι ἐγλεντοκόπουν, ἐπῆλθαν ὅλα τὰ ἀφόρητα ἐκεῖνα κακά. Ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ ἡ ἀνάστασις, χωρὶς προμήνυμα, ἀλλὰ εἰς τὸ μέσον τῆς εὐημερίας μας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅταν λέγουν εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἔρχεται ἐπάνω των αἰφνιδία καταστροφή, ὅπως ὁ πόνος εἰς τὴν ἔγκυον καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ ξεφύγουν»¹⁵. Ἔτσι τὰ ἐτακτοποίησεν ὁ Θεός, διὰ νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀσφάλειάν μας.

Τί λέγεις; Δὲν περιμένεις ὅτι θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ κρίσις; Αὐτὰ ποὺ παραδέχονται οἱ δαίμονες, αὐτὰ δὲν ὁμολογεῖς καὶ ἐσύ; Διότι οἱ δαίμονες εἶχαν εἰπεῖ εἰς τὸν Χριστόν· «Ἦλθες ἐδῶ προῶρως, διὰ νὰ μᾶς βασανίσῃς;»¹⁶. Αὐτοὶ δὲ ποὺ ὁμιλοῦν διὰ μελλοντικούς βασανισμούς, αὐτοὶ γνωρίζουν ὅτι θὰ ὑπάρχη κρίσις καὶ θὰ ζητηθοῦν εὐθῦναι καὶ θὰ ἐπιβληθοῦν τιμωρίαι. Ἄς μὴ ἐξοργίζωμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν τολμῶντες νὰ κάμνωμεν φαῦλα ἔργα καὶ μὴ πιστεύοντες εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως. Διότι, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα τὸν Χριστὸν ἔχομεν ὡς ἀρχήν, ἔτσι καὶ εἰς τοῦτο. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ὀνομάζεται πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν^{16α}.

Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπῆρχεν ἀνάστασις, πῶς θὰ ἦτο πρωτό-

σθαι, μηδενὸς αὐτῶ τῶν νεκρῶν ἐπομένου; Εἰ μὴ ἀνάσσιας ἦν, ποῦ τοῦ Θεοῦ τὸ δίκαιον σωθήσεται, τοσοῦτων μὲν πονηρῶν εὐημερῶντων, τοσοῦτων δὲ ἀγαθῶν θλιβομένων, καὶ ἐν τῇ θλίψει τὸν βίον καταλυόντων; Ποῦ γὰρ τὰ κατ' ἀξίαν
 5 ἕκαστος ἀπολήφεται τούτων, εἴ γε ἀνάσσιας μὴ ἔστιν; Οὐδεὶς τῶν ὀρθῶς βεβιωκότων τῇ ἀνασιάσει διαπιστεῖ, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην εὐχονται τὴν ἡμέραν, τὴν ρῆσιν ἐκείνην τὴν ἁγίαν λέγοντες· «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου». Τίνες οὖν εἰσιν οἱ τῇ ἀνασιάσει διαπιστοιῦντες; Οἱ βεβήλους ἔχοντες τὰς
 10 ὁδοὺς καὶ ἀκάθαρτον τὸν βίον, καθάπερ ὁ Προφήτης φησὶ· «Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῶ· ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον βίον ἔχειν καθαρὸν, ἀνασιάσει διαπιστοιῦντα· ὡς οἱ γε μηδὲν συνειδότες ἑαυτοῖς, πονηρὸν, καὶ λέ-
 15 γουσι, καὶ βούλονται, καὶ πιστεύουσιν ὥστε τὴν ἀνταπόδοσιν λαβεῖν.

Μὴ τοίνυν αὐτὸν παροξύνωμεν, ἀλλ' ἀκούωμεν αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι «Φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέννη»· ἵνα διὰ τοῦ φόβου γενώμεθα βέλ-
 20 τίους, καὶ τῆς ἀπωλείας ταύτης ἀπαλλαγέντες, καταξιωθώμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῶ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν τῶ προσκυνητῶ καὶ παναγίῳ καὶ ζωοποιῶ αὐτοῦ Πνεύματι,
 25 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

166. Ματθ. 6, 10.

17. Ψαλμ. 9, 26.

18. Ματθ. 10, 28.

τοκος, ἀφοῦ δὲν θὰ τὸν ἠκολούθει κανεὶς ἀπὸ τοὺς νεκρούς; Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἀνάστασις, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ὑπηρετεῖτο ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον εὐημεροῦν τόσοι πονηροὶ καὶ θλίβονται τόσοι ἀγαθοὶ καὶ μάλιστα καταστρέφουν τὴν ζωὴν των μὲ τὴν λύπην; Διότι, πῶς θὰ ἀμειφθῇ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξίαν του, ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀνάστασις; Κανεὶς ἀπὸ ὅσους ζοῦν ὀρθὴν ζωὴν δὲν δυσπιστεῖ διὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ προσεύχονται κάθε ἡμέραν λέγοντες ἐκείνην τὴν ἀγίαν λέξιν· «Ἴσως ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου»¹⁶. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀνάστασιν; Ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦν μολυσμένας ὁδοὺς καὶ ἀκάθαρτον βίον, ὅπως λέγει ὁ Προφήτης· «Μολυσμέναι εἶναι αἱ ὁδοὶ του εἰς κάθε ἐποχὴν. Θὰ ἀνταναιρέσης τὰς κρίσεις σου ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του»¹⁷. Διότι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ ἔχει βίον καθαρὸν καὶ δὲν πιστεύει εἰς τὴν ἀνάστασιν, ὅπως καὶ ὅσοι ἔχουν συνείδησιν, ὅτι δὲν εἶναι πονηροὶ καὶ λέγουν καὶ θέλουν καὶ πιστεύουν ὅτι θὰ λάβουν τὴν ἀμοιβὴν των.

Ἴσως μὴ ἐξοργίσωμεν λοιπὸν αὐτόν, ἀλλ' ἄς τὸν ἀκούωμεν ὅταν λέγῃ «Νὰ φοβηθῆτε ἐκεῖνον ποὺ ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα νὰ καθῆ εἰς τὴν γέενναν»¹⁸, διὰ νὰ γίνωμεν καλύτεροι μὲ τὸν φόβον καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν καταστροφὴν, γίνωμεν ἄξιοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ταύτην εἴθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ προσκυνητῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΣΤ΄

Ἰω. 6, 41 - 52

«Ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν, Ἐγὼ εἶμι ὁ ἄριος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· καὶ ἔλεγον·
5 Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν λέγει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι;».

1. «^εὼν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν», γράφων Φιλιππησίοις ὁ Παῦλος περὶ τινων ἔλε-
10 γεν. «Ὅτι δὲ καὶ Ἰουδαῖοι τοιοῦτοι, δῆλον μὲν καὶ ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν, δῆλον δὲ καὶ ἀφ' ὧν τῷ Χριστῷ προσελθόντες διελέγοντο. Ὅτε μὲν γὰρ ἄριον ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ τὴν γαστέρα ἐνέπλησε καὶ προφήτην ἔλεγον εἶναι καὶ βασιλέα ποιῆσαι ἐζήτουν· ὅτε δὲ αὐτοὺς ἐδίδασκε περὶ τῆς πνευματι-
15 κῆς τροφῆς, περὶ ζωῆς αἰωνίου, ὅτε ἀπήγαγεν αὐτοὺς τῶν αἰσθητῶν, ὅτε περὶ ἀνασιάσεως διελέγειτο, καὶ ὑψηλοτέραν ἐποίει τὴν γνώμην· ὅτε μάλιστα θαυμάζειν αὐτὸν ἐχρῆν, τότε γογγύζουσι καὶ ἀποπηδῶσι.

Καὶ μὴν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης, καθὼς ἔφθησαν
20 εἰπόντες· «Οὗτός ἐστι περὶ οὗ φησιν ὁ Μωϋσῆς, ὅτι Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε»· ἐχρῆν αὐτοὺς τούτου ἀκούειν λέγοντος, ὅτι «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα». Ἀλλὰ οὐκ ἤκουον, ἀλλ' ἐγόγγυζον. Ἐτι γὰρ αὐτὸν ἠδοῦντο διὰ τὸ
25 νεαρὸν εἶναι τὸ τῶν ἄριων σημεῖον. Διὰ τοῦτο φανερωῶς μὲν οὐκ ἀντέλεγον τῷ δὲ γογγύζειν ἐνέφαινον ὡς ἠγαπάκιον, ὅτι μὴ ἔδωκεν αὐτοῖς τράπεζαν ἥνπερ ἐβούλοντο. Καὶ γογγύζοντες ἔλεγον· «Οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;».

1. Ἰω. 6, 41 - 42.

2. Φιλ. 3, 19.

3. Δευτ. 18, 15.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΣΤ΄

΄Ιω. 6, 41 - 52

«Ἐγόγγυζον τότε οἱ Ἰουδαῖοι ἐναντίον του, διότι εἶπεν· Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος πού κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλεγαν· Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ὁ Υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ὁποίου τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα ἡμεῖς γνωρίζομεν; Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι ἔχει κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹.

1. «Ὁ Θεὸς των εἶναι ἡ κοιλία καὶ καυχῶνται διὰ τὴν κατασχύνην των»², ἔλεγεν ὁ Παῦλος διὰ μερικὸς εἰς τὴν πρὸς Φιλιπησίους ἐπιστολήν. Καὶ εἶναι φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα ἔλεγαν εἰς τὸν Χριστόν, ὅταν τὸν ἐπλησίασαν, ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ὅμοιοι μὲ αὐτούς. Διότι, ὅταν μὲν ὁ Χριστὸς τοὺς ἔδωσεν ἄρτον καὶ τοὺς ἐγένισσε τὴν κοιλίαν καὶ προφήτην τὸν ὠνόμαζαν καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν κάμουν βασιλέα. Ὅταν ὅμως τοὺς ἐδίδασκε περὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς, περὶ ζωῆς αἰωνίου, ὅταν τοὺς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ὅταν ὠμίλει περὶ ἀναστάσεως καὶ ἔφερε τὸ πνεῦμα των εἰς τὰ ὑψηλότερα καὶ ὅταν ἔπρεπε νὰ τὸν θαυμάζουν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, τότε γογγύζουσαν καὶ ἀποχωροῦσαν.

Καὶ ὅμως, ἂν αὐτὸς ἦτο ὁ Προφήτης, καθὼς μόλις εἶχαν ὁμολογήσει, «Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὁποῖον λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὅτι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς θὰ ἀναδείξῃ Προφήτην πρὸς χάριν σας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας, ὡσὰν ἐμέ. Εἰς αὐτὸ νὰ ὑπακούσετε»³, ἔπρεπεν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ ὑπακούουν εἰς αὐτόν, ὅταν ἔλεγεν· «Ἔχω κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν». Καὶ ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουαν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἐγόγγυζαν. Διότι ἐσέβοντο αὐτόν ἀκόμη, ἕνεκα τοῦ ὅτι ἦτο νωπὸν τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων. Δι' αὐτὸ δὲν ἐπρόβαλλαν ἀντιρρήσεις φανερά, ἀλλὰ μὲ τὸν γογγυσμὸν των ἐδείκνυαν ὅτι ἠγάνακτον, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἔδωσε τὴν τροφήν πού ἤθελαν. Καὶ ἔλεγαν γογγύζοντες· «Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ;».

Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐδὲ τὴν θαυμασίην αὐτοῦ καὶ παρά-
 δοξον οὐδέπω ἤδεισαν γέννησιν. Διὰ τοῦτο γοῦν υἱὸν Ἰω-
 σήφ ἔτι λέγουσιν αὐτόν. Καὶ οὐκ ἐπιτιμᾷ, οὐδὲ λέγει αὐ-
 τοῖς· Οὐκ εἰμὶ υἱὸς Ἰωσήφ· οὐχ ὅτι υἱὸς Ἰωσήφ ἦν, ἀλλ’
 5 ἐπειδὴ οὐδέπω ἠδύναντο τὸν θαυμασιὸν ἐκεῖνον ἀκοῦσαι τό-
 κον. Εἰ δὲ τὸν κατὰ σάρκα οὐκ ἠδύναντο σαφῶς ἀκοῦσαι,
 πολλῶ μᾶλλον τὸν ἄρρητον τὸν ἄνω. Εἰ τὸ ταπεινὸν οὐκ
 ἀπεκάλυψε, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖνα οὐκ ἂν ἐνεχείρησε. Καίτοι
 τοῦτο αὐτοῦς σφόδρα ἐσκανδάλιζε, τὸ ἐξ εὐτελοῦς εἶναι πα-
 10 τρός, καὶ τοῦ τυχόντος· ἀλλ’ ὅμως οὐκ ἀπεκάλυψεν, ἵνα μή,
 ἕτερον σκάνδαλον ἀναιρῶν, ἕτερον ποιήσῃ.

Τί οὖν αὐτός, γογγυζόντων αὐτῶν, ἀποκρίνεται; «Οὐ-
 δεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ ὁ πέμψας
 με ἐλκύσῃ αὐτόν». Τοῦτο ἐπισηδῶσι Μανιχαῖοι λέγοντες,
 15 ὅτι οὐδὲν ἐφ’ ἡμῖν κεῖται· ὅπερ μάλιστα θεβαιοῖ κυρίους
 ὄντας τῆς γνώμης. Εἰ γάρ τις ἔρχεται πρὸς αὐτόν, φησί,
 τί δεῖ τῆς ἔλξεως; Ὁ καὶ αὐτὸ οὐ τὸ ἐφ’ ἡμῖν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἐμφαίνει ἡμᾶς βοηθείας δεομένοις, ὅτι δείκνυσιν
 ἐνταῦθα, οὐ τὸν τυχόντα ἐρχόμενον, ἀλλὰ τὸν πολλῆς ἀπο-
 20 λαύοντα συμμαχίας.

Εἶτα δείκνυσι καὶ τὸν τρόπον καθ’ ὃν ἔλκει. Ἴνα γὰρ
 μὴ πάλιν αἰσθητὸν τι περὶ τὸν Θεὸν ὑποπιεύσωσιν, ἐπήγα-
 γεν· «Οὐχ ὅτι τὸν Θεὸν τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα». Πῶς οὖν ἔλκει; φη-
 25 σί. Τοῦτο ὁ προφήτης ἄνωθεν ἔδειξε, προαναφωνῶν καὶ
 λέγων· «Ἔσονται πάντες διδασκατοὶ Θεοῦ». Εἶδες τῆς πί-

Ἐξ αὐτοῦ εἶναι φανερόν, ὅτι ἀκόμη δὲν εἶχαν μάθει τίποτε διὰ τὴν θαυμασιὴν καὶ παράδοξον γέννησίν του. Δι' αὐτὸ τὸν θεωροῦν ἀκόμη υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ δὲν τοὺς ἐπιτιμᾶ οὔτε τοὺς λέγει· Δὲν εἶμαι υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ὅχι διότι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ διότι δὲν ἠμπόρεσαν ποτὲ ν' ἀκούσουν κάτι διὰ τὸν ἀξιοθαύμαστον ἐκεῖνον τοκετόν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ξεύρουν σαφῶς διὰ τὴν κατὰ σάρκα γέννησίν του πολὺ ὀλιγώτερον δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ξεύρουν τὴν ἄνωθεν μυστικὴν γέννησίν του. Ἐὰν αὐτὸ πού ἦτο ἀσήμαντον δὲν ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀποκαλύψη, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν θὰ τοὺς ὠμίλει περὶ ἐκείνων. Καὶ ὅμως τοὺς Ἰουδαίους τοῦτο ἐσκανδάλιζε πολὺ, τὸ ὅτι δηλαδὴ οὗτος εἶχε γεννηθῆ ἀπὸ ἄσημον καὶ τυχαῖον πατέρα. Ἀλλὰ δὲν τοὺς τὸ ἀπεκάλυψε, διὰ νὰ μὴ δημιουργήσῃ ἄλλο σκάνδαλον μὲ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ πρώτου.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν εἰς αὐτοὺς πού ἐγόγγυζαν; «Κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ, ἐὰν ὁ Πατὴρ πού μὲ ἔστειλε δὲν τὸν ἐλκύσῃ». Ἐπ' αὐτοῦ στηρίζονται οἱ Μανικαῖοι καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν τίποτε ἀπὸ μόνοι μας, πρᾶγμα πού ἐπιβεβαιώνει μάλιστα, ὅτι ἡ θέλησίς μας εὐρίσκεται εἰς τὴν ἔξουσίαν μας. Διότι, ἐὰν κάποιος πηγαίνῃ εἰς ἐκεῖνον μὲ τὴν θέλησίν του, διατί πρέπει νὰ ἐλκυθῆ; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν ἀναιρεῖ τὴν γνώμην μας, ἀλλὰ μᾶλλον φανερώνει, ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην βοηθείας, διότι ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ ὁποιοῦδήποτε τυχόντος ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ ἐκείνου πού ἀπολαύει μεγάλης βοηθείας.

Ἐπειτα δεικνύει καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐλκύει. Καὶ διὰ νὰ μὴ σκεφθῆ κανεῖς κάτι τὸ αἰσθητὸν διὰ τὸν Θεόν, προσέθεσεν· «Ὅχι ὅτι ἔχει ἰδεῖ κανεῖς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐκεῖνος ἔχει ἰδεῖ τὸν Πατέρα». Μὲ ποῖον τρόπον λοιπὸν λέγει, ὅτι ἐλκύει; Αὐτὸ τὸ ἔδειξε προηγουμένως ὁ Προφήτης, ὁ ὁποῖος προανήγγειλε καὶ εἶπε· «Θὰ διδαχθοῦν ὅλοι ἀπὸ τὸν Θεόν».

σιεως τὸ ἀξίωμα; Καὶ πῶς οὐ παρὰ ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ προεῖπεν ὅτι μέλλουσι
 5 μανθάνειν; Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὸν λόγον ποιῶν ἀξιόπιστον, ἐπὶ τοὺς προφήτας αὐτοὺς παρέπεμψεν. Καὶ εἰ εἴρηται, φη-
 οῖν, ὅτι Ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ, πῶς τινες οὐ πι-
 στεύουσιν; Ὅτι τὸ εἰρημένον περὶ τῶν πλειόνων εἰρημέ-
 νον ἐστίν. Ἄλλως δὲ καὶ χωρὶς τούτου, οὐχ ἀπλῶς πάντας
 τὸ προφητικόν, ἀλλὰ πάντας δηλοῖ τοὺς βουλομένους. Δι-
 δάσκαλος γὰρ προκάθηται πᾶσιν ἕτοιμος ὢν τὰ αὐτοῦ πα-
 10 ρασχεῖν, εἰς πάντας ἐκθέων τὴν διδασκαλίαν τὴν ἑαυτοῦ.

Καὶ ἐγὼ ἀνασιτήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Οὐ
 μικρὸν ἐνταῦθα τοῦ Υἱοῦ τὸ ἀξίωμα, εἴ γε ὁ Πατὴρ προσά-
 γει, καὶ οὗτος ἀνίστησιν· οὐχὶ διαιρούμενος πρὸς τὸν Πα-
 τέρα τὰ ἔργα· πῶς γάρ; ἀλλὰ δεικνὺς τὸ ἰσότημον τῆς δυ-
 15 νάμεως. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖ λέγων· «Καὶ ὁ πέμπας με Πα-
 τὴρ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ»· εἶτα ἵνα τινὲς μὴ φωνὴν περιερ-
 γάζωνται παρέπεμψεν αὐτοὺς ταῖς Γραφαῖς, οὕτω καὶ ἐν-
 ταῦθα, μὴ τὸ αὐτὸ ὑποπιεύσωσι παραπέμπει αὐτοὺς τοῖς προ-
 φήταις, τούτους συνεχῶς ἄνω καὶ κάτω σιρέφων, δεικνὺς
 20 ἑαυτὸν οὐκ ἐναντίον ὄντα τῷ Πατρί.

Τί δὲ οἱ πρὸ τούτου; φησὶν· οὐχὶ διδακτοὶ ἦσαν ἄρα
 Θεοῦ; τί οὖν ἐνταῦθα τὸ ἐξαίρετον; Ὅτι τότε μὲν δι' ἀν-
 θρώπων ἐμάνθανεν τὰ τοῦ Θεοῦ· νῦν δὲ διὰ τοῦ μονογε-
 νοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου.
 25 Εἶτα ἐπάγει· «Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ
 ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ»· οὐ κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον ἐνταῦθα
 τοῦτο λέγων, ἀλλὰ κατὰ τὸν τρόπον τῆς οὐσίας. Ἐπεὶ εἰ
 τοῦτο ἔλεγε, πάντες παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐσμέν· ποῦ οὖν τὸ ἐξαί-

Εἶδες τὴν ἀξίαν τῆς πίστεως; Καὶ πῶς ὁ Προφήτης προεῖπεν ὅτι θὰ διδαχθοῦν ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους, οὔτε ἀπὸ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν; Διὰ νὰ κάμῃ λοιπὸν τὸν λόγον τοῦ ἀξιόπιστον, τοὺς παραπέμπει εἰς τοὺς Προφήτας. Καὶ ἐφ' ὅσον ἔχει λεχθῆ, ὅτι, «Θὰ διδαχθοῦν ὅλοι ἀπὸ τὸν Θεόν, διατί μερικοὶ δὲν θὰ πιστεύσουν; Διότι τὰ λόγια αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τοὺς περισσοτέρους. Καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἄλλωστε, ἡ προφητεία δὲν σημαίνει ὅλους γενικῶς, ἀλλὰ ὅλους ἐκείνους πού θέλουν. Διότι ἔχει δοθῆ διδάσκαλος ὅλων, ἔτοιμος νὰ παραχωρήσῃ ὅλα τὰ ἰδικά του καὶ νὰ μεταδώσῃ εἰς ὅλους τὴν διδασκαλίαν του.

«Καὶ ἐγὼ θὰ ἀναστήσω αὐτὸν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν». Δὲν εἶναι μικρὰ εἰς τὸ παρὸν χωρίον, ἡ ἀξία τοῦ Υἱοῦ, ἐὰν ὁ Πατὴρ ἐλκύῃ καὶ αὐτὸς ἀνασταίνῃ χωρὶς νὰ μοιράζεται τὰ ἔργα μὲ τὸν Πατέρα — διότι πῶς εἶναι δυνατόν; — ἀλλὰ δεικνύων τὴν ἰσοτιμίαν τῆς δυνάμεως. Ὅπως ἀκριβῶς εἶχεν εἰπεῖ προηγουμένως, «Καὶ ὁ Πατὴρ ὁ ὁποῖος μὲ ἔστειλε, δίδει μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ», καὶ ἔπειτα παρέπεμψε μερικοὺς εἰς τὰς Γραφάς, διὰ νὰ μὴ τοὺς προκαλῆ τὴν περιέργειαν ὁ λόγος του, ἔτσι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν τοὺς παραπέμπει εἰς τοὺς Προφήτας διὰ νὰ μὴ σχηματίσουν τὴν ἰδίαν ὑποψίαν, ἀναφέρων αὐτοὺς συνεχῶς καὶ ἀποδεικνύων ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἄλλὰ, θὰ ἐρωτήσης, ἐκεῖνοι πού ὑπῆρξαν πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστόν, δὲν εἶχαν ἄραγε διδαχθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν; Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ ἐξαιρετικὸν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν; Τὸ ἐξαιρετικὸν εἶναι ὅτι τότε μὲν ἐδιδάσκοντο περὶ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἀνθρώπους, τώρα ὅμως διδάσκονται ἀπὸ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ προσθῆται ἐν συνεχείᾳ· «Ὅχι ὅτι ἔχει ἰδεῖ κανεὶς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν», καὶ ὁμιλεῖ ἐδῶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τῆς αἰτίας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν τρόπον τῆς οὐσίας. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, ὅλοι εἴμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν ποῦ εἶναι ἡ ἐξάιρεσις καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ

ρειον τοῦ Υἱοῦ καὶ κεχωρισμένον; Τίνος δὲ ἔνεκεν τρα-
νότερον αὐτὸ οὐ τέθεικε, φησί; Διὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν.

Εἰ γὰρ εἰπόντιος, «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα», οὐ-
τως ἐσκανδαλίσθησαν· τί οὐκ ἂν ἔπαθον, εἰ καὶ τοῦτο προσέθη-
5 κεν; Ἄρτιον δὲ ζωῆς ἑαυτὸν καλεῖ, ὅτι τὴν ζωὴν ἡμῶν
συγκροτεῖ καὶ ταύτην καὶ τὴν μέλλουσαν· διὸ καὶ ἐπήγαγεν·
«Ὅς ἂν φάγη ἐκ τοῦ ἄρτιου τούτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα».
Ἄρτιον δὲ ἦτοι τὰ δόγματα λέγει ἐνταῦθα τὰ σωτήρια, καὶ
τὴν πίστιν τὴν εἰς αὐτόν, ἣ τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ. Ἀμφότερα
10 γὰρ νευροῖ τὴν ψυχὴν. Καίτιοι γε ἀλλαχοῦ εἰπόντιος· «Ἐάν
τίς μου τὸν λόγον ἀκούσῃ, οὐ μὴ γεύσεται θανάτου», καὶ
ἐσκανδαλίσθησαν· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τι τοιοῦτον ἔπαθον, τάχα
διὰ τὸ ἔτι δυσωπεῖσθαι αὐτὸν ἀπὸ τῶν γεγενημένων ἄρτιων.

2. Ὅρα δὲ καὶ πόθεν ποιεῖται τὴν πρὸς τὸ μάννα
15 διαφορὰν. Ἀπὸ τοῦ οἴον τὸ τέλος ἀκοῦσαι ἑκατέρας τῆς τρο-
φῆς. Δεικνὺς γάρ, ὅτι οὐ ξένην τινὰ ἐκείνη παρεῖχε τὴν
χρεῖαν, ἐπήγαγεν· «Οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ
τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον». Εἴτα κατασκευάζει τὸ μάλιστα πεῖ-
θον αὐτούς, ὅτι πολλῶ τῶν πατέρων αὐτῶν μειζόνων αὐτοὶ
20 ἠξίωται, τοὺς περὶ Μωϋσέα αἰνιτιόμενος θαυμασιοὺς ἄν-
δρας ἐκείνους. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἀπέθανον οἱ τὸ
μάννα φαγόντες, ἐπήγαγεν· «Ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἄρτιου τού-
του, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα». Καὶ τό· «Ἐν τῇ ἐρήμῳ» δὲ
οὐχ ἀπλῶς τέθεικεν, ἀλλ' αἰνιτιόμενος ὅτι οὐδὲ ἐξειτάθη
25 ἐπὶ χρόνον πολύν, οὐδὲ συνεισηλθεν εἰς τὴν τῆς ἐπαγγε-
λίας γῆν.

Οὗτος δὲ ὁ ἄρτιος οὐ τοιοῦτος. «Καὶ ὁ ἄρτιος δέ, ὃν
ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ
κόσμου ζωῆς». Εἰκότως ζητήσκειν ἂν τις ἐνταῦθα διαπο-
30 ρῶν, ποῖος τῶν λόγων τούτων καιρὸς ἦν, οἰκοδομούντων

Υίου; Ἄλλά, θὰ ἐρωτήσης, διατί δὲν ἐξεφράσθη σαφέστερα; Λόγω τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν του.

Διότι, ἐὰν τόσον πολὺ εἶχαν σκανδαλισθῆ, ὅταν τοὺς εἶπεν· «Ἔχω κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν», τί θὰ ἐπάθαιναν, ἐὰν προσέθετε καὶ αὐτό; Καὶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του ἄρτον ζωῆς, διότι παρέχει εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Δι’ αὐτὸ καὶ ἐπρόσθεσεν· «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ φάγη ἀπὸ τὸν ἄρτον αὐτόν, θὰ ζήσῃ αἰωνίως». Καὶ ἄρτον ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν σωτήριον διδασκαλίαν καὶ τὴν πίστιν εἰς αὐτόν ἢ εἰς τὸ σῶμα του. Διότι καὶ τὰ δύο ἐνδυναμώνουν τὴν ψυχὴν. Καὶ ὅμως, ὅταν εἰς ἄλλην περίπτωσιν εἶχεν εἰπεῖ· «Ἐὰν δεχθῆ κανεὶς τοὺς λόγους μου, δὲν θὰ γευθῆ ποτὲ τὸν θάνατον»^{3α}, οἱ Ἰουδαῖοι ἐσκανδαλίσθησαν. Ἐδῶ ὅμως δὲν ἔπαθαν κάτι παρόμοιον, ἴσως διότι τὸν ἐσέβοντο ἀπὸ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων.

2. Παρατήρησε καὶ πῶς διαφοροποιεῖ τὸ μάννα ἀπὸ τὸν ἄρτον, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῆς κάθε μιᾶς τροφῆς. Διότι, ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ μάννα δὲν προσέφερε κάτι τὸ νέον, προσέθεσεν· «Οἱ πατέρες σας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον καὶ ὅμως ἀπέθαναν». Ἐπειτα διὰ νὰ τοὺς πείσῃ, τοὺς προβάλλει τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ἀξιωθῆ πολὺ περισσότερα ἀπὸ τοὺς πατέρας των, ὑπαινισσόμενος τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς ἀξιοθαυμάστους ἐκείνους ἄνδρας. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ἀπέθαναν ἐκεῖνοι ποὺ ἔφαγαν τὸ μάννα, προσέθεσεν· «Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει ἀπὸ αὐτόν τὸν ἄρτον, θὰ ζήσῃ αἰωνίως». Καὶ τὰς λέξεις «Εἰς τὴν ἔρημον», δὲν τὰς ἔβαλε τυχαῖα εἰς τὸν λόγον του, ἀλλ’ ὑπαινισσόμενος ὅτι ἐκεῖνο δὲν διήρκεσε πολὺ, οὔτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Αὐτὸς ὅμως ὁ ἄρτος δὲν εἶναι τέτοιος. «Καὶ ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖον ἐγὼ θὰ δώσω, εἶναι ἡ σὰρξ μου, τὴν ὁποίαν θὰ δώσω ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου». Εὐλόγως ἡμπορεῖ κάποιος ποὺ ἀμφιβάλλει, νὰ ἐρωτήσῃ, ποία εὐκαιρία ἐδόθη εἰς τὸν Χριστὸν διὰ νὰ εἰπῆ αὐτὰ τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον δὲν

μὲν οὐδὲν οὐδὲ χρησιμευόντων, μᾶλλον δὲ τοῖς οἰκοδομη-
 θεῖσι καὶ λυμαινομένων. «Ἐκ τούτου», φησί, «πολλοὶ τῶν
 μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, λέγοντες· «Σκληρὸς
 ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος, τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;». Ἐνῆν
 5 γὰρ ταῦτα μόνοις παραδοθῆναι τοῖς μαθηταῖς, καθάπερ ὁ
 Ματθαῖος ἔλεγεν, ὅτι «Ἰδίᾳ διελέγετο αὐτοῖς».

Τί ποτε οὖν πρὸς τοῦτο ἐροῦμεν; «Οὐ καὶ νῦν τῶν
 τοιούτων ρημάτων πολὺ καὶ τὸ χρήσιμον καὶ τὸ ἀναγκαῖον.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἐπέκειντο τροφήν αἰτοῦντες μὲν, ἀλλὰ τὴν
 10 σωματικὴν, καὶ τῆς ἐπὶ τῶν προγόνων παρασχεθείσης ἀνα-
 μιμνήσκοντες αὐτὸν τροφῆς, τὸ μάννα μέγα ἔλεγον, δει-
 κνὺς ὅτι πάντα ἐκεῖνα τύπος ἦν καὶ σκιά, ἡ δὲ πραγμάτων
 ἀλήθεια ἢ παροῦσά ἐστι, μέμνηται τροφῆς πνευματικῆς.
 Ἄλλ' ἔδει, φησὶν, εἰπεῖν, ὅτι οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον ἐν
 15 τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα· ἐγὼ δὲ ἄριστον παρέσχον ὑμῖν. Ἄλλὰ
 πολὺ τὸ μέσον ἦν. Ἐδόκει γὰρ τοῦτο καὶ ἔλατιον ἐκείνου,
 τῷ ἐκεῖνο μὲν ἄνωθεν φέρεσθαι, τοῦτο δὲ κάτω γεγενῆ-
 σθαι τὸ θαῦμα τῶν ἄριων. Ἐπεὶ οὖν ἐζήτουν ἐκ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ φερομένην τροφήν, διὰ τοῦτο συνεχῶς ἔλεγεν, «Ἐκ
 20 τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα».

Εἰ δὲ ἐξειτάζοι τις, τί δήποτε καὶ τὸν περὶ μυστηρίων
 ἐνέβαλε λόγον; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν πρὸς αὐτόν, ὅτι καὶ τού-
 των σφόδρα τῶν λόγων ὁ καιρὸς ἦν. Τὸ γὰρ ἀσαφὲς τῶν
 εἰρημένων ἀεὶ τὸν ἀκροατὴν διανίστησι καὶ προσεκτικώ-
 25 τερον ἐργάζεται. Οὐ τοίνυν σκανδαλίζεσθαι ἔδει, ἀλλ' ἐ-
 ρωτᾶν μᾶλλον καὶ πυνθάνεσθαι. Νῦν δὲ ἀναχωροῦσιν. Εἰ
 γὰρ προφήτην αὐτόν εἶναι ἐνόμιζον, ἐχρῆν πιστεῦσαι τοῖς
 λεγομένοις. Ὡστε τῆς ἐκείνων ἀνοίας τὸ σκάνδαλον ἦν,
 οὐ τῆς ἀπορίας τῶν λεγομένων. Σὺ δὲ ὄρα πῶς κατὰ μι-
 30 κρὸν τοὺς μαθητὰς συνέδησεν ἑαυτῷ· οὗτοι γὰρ εἶσιν οἱ

εἶναι ἐποικοδομητικὰ καὶ δὲν χρησιμεύουν εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ βλάπτουν ὅσα ἦσαν ἐποικοδομητικά; Καὶ λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Δι' αὐτὸν τὸν λόγον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του ἔφυγαν λέγοντες· «Εἶναι σκληρὸς ὁ λόγος αὐτός, ποῖος ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἀκούῃ;». Διότι αὐτὰ ἔπρεπε ν' ἀνακοινωθῶν μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς του, ἀφοῦ, καθὼς λέγει ὁ Ματθαῖος, «Τὰ ἐξήγει ὅλα ἰδιαίτερος εἰς τοὺς μαθητὰς του»⁴.

Τί ἔχομεν ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τοῦτο; Ὅτι καὶ σήμερα πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι καὶ χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέμεναν νὰ ζητοῦν τροφήν καὶ εἶχαν ὑπενθυμίσει εἰς αὐτὸν τὴν τροφήν ποὺ εἶχε δοθῆ τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων των καὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸ μάννα ἦτο μεγάλο θαῦμα, ἐνθυμεῖται ὁ Χριστὸν τὴν πνευματικὴν τροφήν, διὰ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα ἦσαν τύπος καὶ σκιὰ καὶ ὅτι ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια ἦτο ἡ παροῦσα. Καὶ θὰ ἐρωτήσης· Ἐπρεπε νὰ εἰπῆ, ὅτι οἱ πατέρες σας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον, ἐνῶ ἐγὼ σᾶς ἔδωσα ἄρτον; Ἄλλ' ἡ ἀπόστασις ἦτο πολὺ μεγάλη. Διότι τὸ θαῦμα τοῦτο ἐφαίνετο μικρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, διὸ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἐνῶ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων ἐπραγματοποιήθη εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐπειδὴ ἐζήτουν ἐπιμόνως τὴν τροφήν ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, δι' αὐτὸ ἔλεγε συνεχῶς· «Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κατέβηκα».

Ἐὰν κανεὶς ὅμως ἐρωτήσῃ, διατί ὠμίλησε περὶ μυστηρίων; θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν, ὅτι ἡ περίστασις ἦτο κατάλληλος δι' αὐτὰ τὰ λόγια. Διότι ἡ ἀσάφεια τῶν λόγων πάντοτε ἐρεθίζει τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν καθιστᾷ προσεκτικώτερον. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ σκανδαλίζωνται, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐρωτοῦν καὶ νὰ πληροφοροῦνται. Τώρα ὅμως ἐκεῖνοι φεύγουν. Διότι, ἐὰν ἐπίστευον ὅτι εἶναι Προφήτης, ἔπρεπε νὰ πιστεύουν εἰς τὰ λόγια του. Ἐπομένως τὸ σκάνδαλον ἦτο ἀπόδειξις τῆς ἰδικῆς των μωρίας ὄχι τῆς ἀσαφείας τῶν λόγων. Σὺ ὅμως πρόσεχε, μὲ ποῖον τρόπον συνέδεσε ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς μαθητὰς μὲ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι εἶναι οἱ

λέγοντες, «Ρήματα ζωῆς ἔχεις· ποῦ ἀπελευσόμεθα;». Πλὴν ἑαυτὸν ἐνιαῦθα εἰσάγει διδόντα, οὐ τὸν Πατέρα, «Ὁ ἄρτος», λέγων, «ὃν ἐγὼ δώσω, σὰρξ μου ἐστίν». Ἄλλ' οὐχ οἱ ὄχλοι οὕτως, ἀλλ' ἀπεναντίας· «Σκληρός ἐστίν ὁ λόγος οὗ-
5 τος». Διὸ καὶ ἀναχωροῦσι.

Καίτοι οὐδὲ ξένη τις ἦν ἡ διδασκαλία, καὶ παρηλαγμένη. Ὁ γὰρ Ἰωάννης ἄνωθεν τοῦτο ἠνίξαιτο, ἀμὲν αὐτὸν προσειπών. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἤδεσαν, φησὶν. Οἶδα καὶ γὰρ ἀλλ' οὐδὲ οἱ μαθηταὶ ἠπίσταντο. Εἰ γὰρ περὶ ἀνα-
10 σιάσεως οὐδέπω τι ἤδεσαν σαφές, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἠγγνόησαν τί ποιέ ἐστι τό, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»· πολλῶ μᾶλλον περὶ τῶν εἰρημένων ταῦτα γὰρ ἐκείνων ἀσαφέστερα ἦν.

Ὅτι μὲν γὰρ προφητῆται ἀνέστησαν, ἤδεσαν, εἰ καὶ μὴ
15 οὕτω σαφῶς εἰρήκασιν αἱ Γραφαί· ὅτι δὲ σάρκα τις ἔφαγεν, οὐδέποτε οὐδεὶς εἶπεν ἐκείνων. Ἄλλ' ὅμως ἐπείθοντο καὶ ἠκολούθουν, καὶ ὠμολόγουν ρήματα ζωῆς αἰωνίου αὐτὸν ἔχειν. Τοῦτο γὰρ μαθητοῦ, τὸ μὴ περιεργάζεσθαι τὰ τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἀκούειν καὶ πείθεσθαι, καὶ τὸν προσήκον-
20 τα καιρὸν ἀναμένειν τῆς λύσεως. Τί οὖν, φησὶν, ὅτι τοῦναντίον συνέβη, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω; Τοῦτο παρὰ τὴν ἐκείνων ἄνοιαν. Ὅταν γὰρ ἡ ζήτησις τοῦ πῶς εἰσέλθῃ, συνέρχεται καὶ ἀπιστία.

Οὕτω καὶ Νικόδημος ἐθορυβεῖτο λέγων· «Πῶς δύ-
25 ναιται ἄνθρωπος εἰσελθεῖν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ;», οὕτω καὶ οἱ τοιαύτοι λατάνονται λέγοντες, «Πῶς δύναται δοῦναι ἡμῖν φαγεῖν οὗτος τὴν σάρκα αὐτοῦ;». Εἰ γὰρ τὸ

5. Ἰω. 6, 68.

6. Αὐτόθ. 2, 19.

μαθηταί του πού εἶπαν· «Ἐχεις λόγια αἰωνίου ζωῆς. Εἰς ποῖον νὰ ὑπάγωμεν;»⁵. Ἄλλ' ἐδῶ εἰσάγει τὸν ἑαυτὸν του νὰ δίδῃ καὶ ὄχι τὸν Πατέρα, καὶ λέγει· «Ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖον ἐγὼ δίδω, εἶναι ἡ σὰρξ μου». Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι ὄχι χωρὶς ταραχὴν ἀλλ' ἀντιθέτως εἶπαν· «Σκληρὸς εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος». Δι' αὐτὸ ἔφευγαν.

Ἄλλ' ἡ διδασκαλία δὲν ἦτο νέα, οὔτε διαφορετικὴ. Διότι ὁ Ἰωάννης εἶχε κάμει προηγουμένως ὑπαινιγμὸν περὶ τούτου, ὅταν προεῖπε τὸν Χριστόν, ἀμνόν. Ἀλλά, θὰ εἰπῆς, αὐτοὶ δὲν εἶχαν καταλάβει. Αὐτὸ καὶ ἐγὼ τὸ ξεύρω. Καὶ οἱ μαθηταί του δὲν ἐγνώριζαν τοῦτο. Διότι, ἐὰν τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως δὲν τὸ καταλάβαιναν ἀρκετὰ σαφῶς, καὶ δι' αὐτὸ ἠγνόουν, τί τέλος πάντων ἐσήμαινεν, ἐκεῖνο πού εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστός· «Γκρεμίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ ἐγὼ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»⁶; πολὺ ὀλιγώτερον δὲν ἐκαταλάβαιναν τὰ προηγούμενα, διότι αὐτὰ ἦσαν ἀσαφέστερα ἀπὸ ἐκεῖνα.

Καὶ ἐγνώριζαν μὲν, ὅτι εἶχαν ἀναστηθῆ Προφῆται, ἂν καὶ αἱ Γραφαὶ δὲν τὸ ἀνέφεραν τόσον καθαρὰ. Ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους δὲν εἶχεν εἰπεῖ ποτέ, ὅτι κάποιος ἔφαγε σάρκα. Ὑπήκουον ὅμως εἰς τὸν Χριστόν, τὸν ἠκολούθουν καὶ ὠμολόγουν, ὅτι ἔχει λόγια ζωῆς αἰωνίου. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τοῦ καλοῦ μαθητοῦ, νὰ μὴ ἐξετάζῃ μὲ περιέργειαν τὰ λόγια τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀκούῃ καὶ νὰ πειθαρχῇ καὶ νὰ περιμένῃ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ τὴν λύσιν. Διατί λοιπὸν λέγουν, ὅτι συνέβη τὸ ἀντίθετον καὶ ὅτι ἔφυγαν; Αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς μωρίας των. Διότι, ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὴν ψυχὴν τὸ ἐρώτημα, 'Πῶς', τότε μαζὶ μὲ αὐτὸ εἰσέρχεται καὶ ἡ ἀπιστία.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἶχε ταραχθῆ καὶ ὁ Νικόδημος καὶ δι' αὐτὸ ἠρώτησε· «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του;». Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ταρασσονται λέγοντες· «Πῶς ἠμπορεῖ αὐτὸς νὰ μᾶς δώσῃ νὰ φάγωμεν τὴν σάρκα του;». Διότι, ἐὰν ζητῆς τό, 'Πῶς',

πῶς ζητεῖς, διατί τοῦτο ἐπὶ τῶν ἄριων οὐκ εἶπες, πῶς
 τοὺς πέντε εἰς ισοῦτους ἐξέτεινεν; Ὅτι τοῦ κορεσθῆναι
 μόνον ἦσαν τότε, οὐ τοῦ τὸ θαῦμα ἰδεῖν. Ἄλλ' ἡ πεῖρα τότε,
 φησὶν, ἐπαίδευσεν. Οὐκοῦν ἐξ ἐκείνης ἔδει καὶ ταῦτα γενέ-
 5 σθαι εὐπαράδεκτα. Διὰ γὰρ τοῦτο προλαβὼν ἐθαυματούρ-
 γησε τὸ παράδοξον ἐκεῖνο, ἵνα δι' ἐκείνου διδαχθέντες,
 μηκέτι διαπιστῶσι τοῖς μετὰ ταῦτα λεγομένοις. Ἐκεῖνοι
 μὲν οὖν οὐδὲν ἐκαρπώσαντο τότε ἐκ τῶν εἰρημένων, ἡμεῖς
 δὲ τῆς εὐεργεσίας δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἀπολελεύκαμεν.
 10 Διὸ καὶ ἀναγκαῖον μαθεῖν τὸ θαῦμα τῶν μωσιτηρίων, τί
 ποιέ ἐστι, καὶ διατί ἐδόθη, καὶ τίς ἡ ὠφέλεια τοῦ πράγμα-
 τος. «Ἐν σῶμα γενόμεθα καὶ μέλη», φησὶν, «ἐκ τῆς σαρ-
 κὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ». Οἱ δὲ μεμνημένοι
 παρακολουθεῖτωςαν τοῖς λεγομένοις.

15 3. Ἴν' οὖν μὴ μόνον κατὰ τὴν ἀγάπην τοῦτο γενώμε-
 θα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, εἰς ἐκείνην ἀνακερασθῶ-
 σεν τὴν σάρκα. Διὰ τῆς τροφῆς γὰρ τοῦτο γίνεται ἥς ἐχα-
 ρίσαιτο, βουλόμενος ἡμῖν δεῖξαι τὸν πόθον, ὃν ἔχει περὶ ἡμᾶς.
 Διὰ τοῦτο ἀνέμιξεν ἑαυτὸν ἡμῖν, καὶ ἀνέφυρε τὸ σῶμα αὐτοῦ
 20 εἰς ἡμᾶς, ἵνα ἔν τι ὑπάρξωμεν, καθάπερ σῶμα κεφαλῆ συνημ-
 μένον. Τῶν γὰρ σφόδρα ποθούντων ἐστὶ τοῦτο δεῖγμα. Τοῦτο
 γοῦν καὶ ὁ Ἰωὺ αἰνιτιζόμενος, ἔλεγε περὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκειτῶν,
 οἷς ἦν οὕτω μεθ' ὑπερβολῆς ποθεινός, ὡς προσφύναί ταῖς σαρ-
 ξὶν αὐτοῦ ἐπιθυμεῖν. Ἐκεῖνοι γὰρ τὸν πολὺν αὐτῶν ἐνδεικνύ-
 25 μενοι πόθον ὃν εἶχον, «Τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ»,
 ἔλεγον, «ἐμπλησθῆναι;».

Διὸ δὴ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸ πεποίηκεν, εἰς φιλίαν ἡμᾶς
 ἐνάγων μείζονα, καὶ τὸν αὐτοῦ πόθον ἐπιδεικνὺς τὸν περὶ ἡ-
 μᾶς, οὐκ ἰδεῖν αὐτὸν μόνον παρέσχε τοῖς ἐπιθυμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ

7. Ἐφ. 5, 30.

8. Ἰωβ, 31, 31.

διατί δὲν τὸ εἶπες διὰ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, πῶς δηλαδὴ ἐπολλαπλασίασε τοὺς πέντε ἄρτους εἰς τῶσους πολλούς; Διότι τότε ἐφρόντιζον μόνον διὰ νὰ χορτάσουν καὶ ὄχι νὰ ἰδοῦν τὸ θαῦμα. Ἄλλ, θὰ εἰπῆς, ἡ πεῖρα τότε τοὺς ἐδίδαξεν. Ἐπρεπε λοιπὸν ἀπὸ τὴν πεῖραν ποὺ εἶχαν ἀποκτήσει τότε νὰ γίνουν εὐκόλα παραδεκτά. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαμε προηγουμένως τὸ παράδοξον ἐκεῖνο θαῦμα, διὰ νὰ μὴ δυσπιστοῦν εἰς τὰ κατοπινά του λόγια, ἀφοῦ εἶχαν διδαχθῆ ἀπὸ ἐκεῖνο. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν δὲν ἀπεκόμισαν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ ὅσα εἶχαν λεχθῆ τότε, ἡμεῖς ὅμως ἔχομεν ἀπολαύσει τὴν εὐεργεσίαν αὐτῶν τῶν ἔργων. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ λεχθῆ, τί σημαίνει τὸ μυστηριῶδες θαῦμα, διατί ἔγινε καὶ ποία ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Ἐν σῶμα γινόμεθα καὶ εἴμεθα μέλη τοῦ σώματός του καὶ ἀπὸ τὴν σάρκα του καὶ ἀπὸ τὰ ὀστέα του»⁷. Καὶ οἱ μεμυημένοι ἄς παρακολουθήσουν τὰ λεγόμενά μου.

3. Διὰ νὰ μὴ γίνωμεν λοιπὸν ἓν σῶμα μόνον ἀπὸ ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικῶς, ἄς ἀναμιχθῶμεν μὲ ἐκείνην τὴν σάρκα. Διότι αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν τροφήν ποὺ μᾶς ἐχάρισεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην ἀγάπην, ποὺ τρέφει δι' ἡμᾶς. Δι' αὐτὸ ἀνέμιξε τὸν ἑαυτόν του μὲ ἡμᾶς καὶ ἀπετέλεσεν μὲ ἡμᾶς ἓν σῶμα, διὰ νὰ εἴμεθα ἓν, ὅπως τὸ σῶμα εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν κεφαλὴν. Διότι αὕτη εἶναι ἀπόδειξις ἐκείνων ποὺ ἀγαπῶνται πολὺ. Κάμνων καὶ ὁ Ἰὼβ ὑπαινιγμὸν περὶ αὐτοῦ, ἔλεγε διὰ τοὺς ὑπηρέτας του, ὅτι τόσον πολὺ ἠγαπᾶτο ἀπὸ αὐτούς, ὥστε ἐπεθύμουν ν' ἀναμιχθοῦν μὲ τὴν σάρκα του. Διότι ἐκεῖνοι, διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀγάπην ποὺ τοῦ εἶχαν, ἔλεγαν· «Ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς θὰ δώσῃ ἀπὸ τὴν σάρκα του, ὥστε νὰ χορτάσωμεν;»⁸.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός, διὰ νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς μεγαλυτέραν φιλίαν καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀγάπην του δι' ἡμᾶς καὶ δὲν παρέδωκε τὸν ἑαυτόν του μόνον εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους

ἄφασθαι καὶ φαγεῖν καὶ ἐμπῆξαι τοὺς ὀδόντας τῇ σαρκὶ καὶ
 συμπλακῆναι καὶ τὸν πόθον ἐμπληῆσαι πάντα. Ὡς λέοντες τοίνυν
 πῦρ πνέοντες, οὕτως ἀπὸ τῆς τραπέζης ἀναχωρῶμεν ἐκείνης,
 φοβεροὶ τῷ διαβόλῳ γινόμενοι καὶ τὴν κεφαλὴν τὴν ἡμετέραν
 5 ἐννοοῦντες καὶ τὴν ἀγάπην ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο. Οἱ μὲν
 οὖν γεννήσαντες, πολλάκις ἑτέροις τρέφειν διδῶσι τὰ τε-
 χθένια· ἐγὼ δὲ οὐχ οὕτω, φησὶν, ἀλλὰ ταῖς σαρκὶ τρέφω ταῖς
 ἐμαῖς, ἐμαυτὸν ὑμῖν παρατίθημι, πάντας ὑμᾶς εὐγενεῖς εἶναι
 βουλόμενος, καὶ χρησιὰς ὑμῖν περὶ τῶν μελλόντων ὑποτείνων
 10 ἐλπίδας. Ὁ γὰρ ἐνταῦθα ὑμῖν ἐκδοὺς ἑαυτὸν, πολλῷ μᾶλλον ἐν
 τῷ μέλλοντι. Ἀδελφὸς ἠθέλησα ὑμέτερος γενέσθαι· ἐκοινωνή-
 σα σαρκὸς καὶ αἵματος δι' ὑμᾶς, πάλιν αὐτὴν ὑμῖν τὴν σάρκα
 καὶ τὸ αἷμα, δι' ὧν συγγενὴς ἐγενόμην, ἐκδίδωμι.

Τοῦτο τὸ αἷμα τὴν εἰκόνα ἡμῖν ἀνθηρὰν ἐργάζεται τὴν βα-
 15 σιλικὴν, τοῦτο κάλλος ἀμήχανον τίκει, τοῦτο ἀπομαρανθῆναι
 τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν οὐκ ἀφίησιν, ἄρδον αὐτὴν συνεχῶς
 καὶ τρέφον. Τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν σιτίων ἡμῖν αἷμα γινόμενον,
 οὐκ εὐθέως τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἕτερόν τι τοῦτο δὲ οὐχ οὕτως,
 ἀλλ' εὐθέως τὴν ψυχὴν ἀρδεύει, καὶ μεγάλην τινὰ δύναμιν ἐμ-
 20 ποιεῖ. Τοῦτο τὸ αἷμα ἀξίως λαμβανόμενον ἐλαύνει μὲν δαίμο-
 νας καὶ πόρρωθεν ἡμῶν ποιεῖ, καλεῖ δὲ ἀγγέλους πρὸς ἡμᾶς,
 καὶ τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων. Ὅπου γὰρ ἂν ἴδωσι τὸ αἷμα
 τὸ Δεσποτικόν, φεύγουσι μὲν δαίμονες, συντρέχουσι δὲ ἄγγελοι.
 Τοῦτο τὸ αἷμα ἐκχυθὲν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξέπλυνε.

25 Πολλὰ περὶ τοῦ αἵματος τούτου καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐν
 τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐφιλοσόφησε. Τοῦτο τὸ αἷμα τὰ ἄδυστα καὶ τὰ
 ἅγια τῶν ἀγίων ἐκάθηρεν. Εἰ δὲ ὁ τύπος αὐτοῦ τοσαύτην ἔσχεν
 ἰσχύν, ἔν τε τῷ ναῷ τῶν Ἑβραίων, ἔν τε Αἰγύπτῳ μέσῃ, ταῖς

ποῦ ἤθελαν νὰ τὸν ἐγγίσουν, νὰ τὸν φάγουν, νὰ ἐμπήξουν τὰ δόντια των εἰς τὴν σάρκα του, ν' ἀναμιχθοῦν μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ χορτάσουν, αὐτὸς δὲ ἐξεπλήρωσεν ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν των. Φεύγομεν ἀπὸ τὴν τράπεζαν ἐκείνην σὰν λέοντες ποῦ βγάζουν φωτιά, ἀφοῦ γινόμεθα φοβεροὶ ἀκόμη καὶ εἰς τὸν διάβολον, σκεπτόμενοι αὐτὸ ποῦ ἔχομεν εἰς τὸ κεφάλι μας καὶ τὴν ἀγάπην ποῦ ἐκεῖνος μᾶς ἔδειξε. Πολλὰς φοράς οἱ γονεῖς δίδουν τὰ παιδιά τους εἰς ἄλλους διὰ νὰ τὰ θρέψουν. Ἐγὼ ὅμως, λέγει, δὲν κάμνω τὸ ἴδιο, ἀλλὰ σᾶς τρέφω μὲ τὰς σάρκας μου, σᾶς παραθέτω τὸν ἑαυτὸν μου, θέλω ὅλοι σας νὰ εἴσθε εὐγενικοὶ καὶ σᾶς προσφέρω καλὰς ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον. Διότι αὐτὸς ποῦ ἐδῶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς σᾶς, μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν θὰ τὸ κάμη εἰς τὸ μέλλον. Ἡθέλησα νὰ γίνω ἀδελφός σας, διὰ σᾶς παρέσχον κοινὸν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα μου καὶ πάλιν παραδίδω πρὸς χάριν σας αὐτὴν τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔγινα συγγενῆς σας.

Αὐτὸ τὸ αἷμα καθιστᾷ εἰς ἡμᾶς βασιλικὴν καὶ ἀνθηρὰν τὴν εἰκόνα, γεννᾷ αὐτὴν τὴν ἀπίστευτον ὠραιότητα, δὲν ἀφήνει νὰ μαρανθῇ ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ποτίζει καὶ τρέφει αὐτὴν συνεχῶς. Διότι τὸ αἷμα ποῦ παίρνομεν ἀπὸ τὰς τροφάς, δὲν γίνεται ἀμέσως αἷμα ἀλλὰ κάτι ἄλλο. Τὸ αἷμα ὅμως τοῦτο ποτίζει ἀμέσως τὴν ψυχὴν καὶ τῆς δίδει μεγάλην δύναμιν. Ἄν αὐτὸ τὸ αἷμα τὸ λάβωμεν ἀξίως, ἐκδιώκει τοὺς δαίμονας καὶ τοὺς κρατεῖ μακρὰ μας, καὶ φέρει κοντὰ μας τοὺς ἀγγέλους καὶ τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων. Διότι, ὅπου θὰ ἴδοῦν τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, οἱ μὲν δαίμονες τρέπονται εἰς φυγὴν, προσέρχονται ὅμως οἱ ἄγγελοι. Ὅταν ἐχύθη αὐτὸ τὸ αἷμα, ἐξέπλυνεν ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Πολλὰς φιλοσοφικὰς σκέψεις περὶ τοῦ αἵματος τούτου ἔκαμεν ὁ μακάριος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν του. Αὐτὸ τὸ αἷμα ἐκαθάρισε τὰ ἄδυστα καὶ τὰ ἅγια τῶν ἀγίων. Ἐὰν δὲ ἡ μορφή αὐτοῦ τοῦ αἵματος εἶχε τόσην δύναμιν, ὥστε ν' ἀλείφεται μὲ αὐτὸ τὸ ἀνώφλιον τοῦ ναοῦ

φλιαῖς ἐπιχριόμενον, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἀλήθεια. Τοῦτο τὸ αἷμα, τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον ἡγίασε· τούτου χωρὶς οὐκ ἐτόλμα ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἄδυσια εἰσιέναι· τοῦτο τὸ αἷμα ἱερέας ἐχειροτόνει· τοῦτο ἀπέλουεν ἁμαρτίας ἐν τοῖς τύποις. Εἰ δὲ ἐν τοῖς τύποις τοσαύτην ἔσχεν ἰσχύν, εἰ τὴν σκιὰν οὕτως ὁ θάνατος ἔφριξε, τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, εἰπέ μοι, πῶς οὐκ ἂν ἐφοβήθη; Τοῦτο ἡ σωτηρία τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τούτω λούεται ἡ ψυχὴ, τούτω καλλωπίζεται, τούτω πυροῦται, τοῦτο πυρὸς λαμπρότερον ἐργάζεται τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον, τοῦτο χρυσοῦ φαιδροτέραν τὴν ψυχὴν ποιεῖ, τοῦτο ἐξεχύθη τὸ αἷμα, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐποίησε βατόν.

4. Φρικτὰ ὄντως τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, φρικτὸν ὄντως τὸ θυσιαστήριον. Ἀνέβαινεν ἐκ τοῦ παραδείσου πηγὴ, ποταμοὺς αἰσθητοὺς προχέουσα· ἀπὸ τῆς τραπέζης ταύτης ἄνεισι πηγὴ, ποταμοὺς ἀφιεῖσα πνευματικούς. Παρὰ ταύτην τὴν πηγὴν πεφυτευμένα ἐσὶν, οὐκ ἰτέαι ἄκαρποι, ἀλλὰ δένδρα πρὸς αὐτὸν φθάνοντα τὸν οὐρανόν, καρπὸν ἔχοντα ὠριμον ἀεὶ καὶ ἀμάραντον. Εἴ τις καυσοῦται, παρὰ ταύτην ἡκέτω τὴν πηγὴν καὶ καταψυχέτω τὸ καῦσος. Καὶ γὰρ αὐχμοὺς λύει, καὶ τὰ διακαῆ πάντα παραψύχει, οὐ τὰ ἐξ ἡλίου διακαιόμενα, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῶν βελῶν τῶν πεπωρωμένων. Καὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἄνωθεν ἔχει, καὶ τὴν ρίζαν ἐκεῖθεν, ὅθεν καὶ ἄρδεται.

Πολλοὶ ταύτης οἱ ρύακες τῆς πηγῆς, οὓς ἀφήσιν ὁ Παράκλητος· καὶ μεσίτης ὁ Υἱὸς γίνεται, οὐ δίκηλλαν ἔχων καὶ ὁδοποιῶν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν ἀνοίγων τὴν παρ' ἡμῖν. Αὕτη ἡ πηγὴ φωτὸς ἐστὶ πηγὴ, ἀναβλύζουσα ἀληθείας ἀκτῖνας. Ταύτη καὶ αἱ ἄνω παρεσιήκασιν δυνάμεις, πρὸς τὸ κάλλος ἐνορῶσαι τῶν ρείθρων, ἐπειδὴ καὶ σαφέστερον ἐκεῖναι τῶν προκειμένων θεωροῦσι τὴν δύναμιν, καὶ τὰς

τῶν Ἑβραίων καὶ τῆς μέσης Αἰγύπτου, πολὺ μεγαλυτέραν δύναμιν ἔχει ἢ ἀλήθεια. Αὐτὸ τὸ αἷμα ἡγίασε τὸ χρυσὸν θυσιαστήριον καὶ χωρὶς αὐτὸ δὲν ἐτόλμα ὁ ἀρχιερεὺς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἅδυστα τοῦ ναοῦ. Αὐτὸ τὸ αἷμα ἐχειροτόνει ἱερεῖς. Αὐτὸ ἀπήλλασσεν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας εἰς τοὺς τύπους. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τοὺς τύπους εἶχε τόσην δύναμιν, ἐὰν ὁ θάνατος ἐφοβήθη τὴν σκιάν του, εἶπέ μου, πῶς δὲν θὰ ἐφοβεῖτο τὴν ἀλήθειαν; Μὲ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας, μὲ αὐτὸ λούεται ἡ ψυχὴ μας, μὲ αὐτὸ στολίζεται, μὲ αὐτὸ φλέγεται, αὐτὸ κάμνει τὸν νοῦν μας νὰ λάμπῃ περισσότερο ἀπὸ τὸ πῦρ, αὐτὸ καθιστᾷ τὴν ψυχὴν μας περισσότερο φαιδρὰν ἀπὸ τὸν χρυσόν, αὐτὸ τὸ αἷμα ἐχύθη καὶ μᾶς ἤνοιξε τὸν οὐρανόν.

4. Πράγματι προκαλοῦν δέος τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ θυσιαστήριον. Ἀπὸ τὸν παράδεισον ἀναβλύζει πηγὴ, ποὺ χύνει αἰσθητοὺς ποταμούς. Ἀπὸ τὴν τράπεζαν αὐτὴν ἀναβλύζει πηγὴ, ποὺ χύνει πνευματικοὺς ποταμούς. Πλησίον αὐτῆς τῆς πηγῆς ἔχουν φυτευθῆ ὄχι ἄκαρποι ἰτέαι, ἀλλὰ δένδρα ποὺ φθάνουν ὡς τὸν οὐρανόν, ποὺ ἔχουν καρπὸν πάντοτε ὄριμον καὶ ἀμάραντον. Ὅποιος ξεσταίνεται, ἅς ὑπάγῃ εἰς αὐτὴν τὴν πηγὴν καὶ ἅς καταδροσισθῆ ἀπὸ τὴν ζέστην. Διότι καὶ τὴν ζέστην ἐκδιώκει καὶ ὅλα ὅσα καίονται ψυχραίνει, ὄχι ἐκεῖνα ποὺ καίονται ἀπὸ τὸν ἥλιον ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πυρακτωμένα βέλη. Διότι ἄνωθεν ἔχει καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ποτίζεται.

Τὰ ρυάκια αὐτῆς τῆς πηγῆς εἶναι πολλά, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀφήνει ὁ Παράκλητος. Καὶ μεσίτης γίνεται ὁ Υἱός, χωρὶς νὰ κρατῆ δικέλλαν καὶ χωρὶς νὰ ἐτοιμάζῃ τὸν δρόμον, ἀλλ' ἀνοίγων τὴν ἰδικὴν μας διάθεσιν. Αὐτὴ ἡ πηγὴ εἶναι πηγὴ φωτὸς καὶ ἀναβλύζει τὰς ἀκτῖνας τῆς ἀληθείας. Μαζὶ μὲ αὐτὴν παρευρίσκονται καὶ αἱ ἄνω δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι κοιτάζουν τὴν ὠραιότητα τῶν ὑδάτων καὶ τὰς ἀπλησιάζουσας ἀνταυγείας, ἐπειδὴ ἐκεῖνα βλέπουν καλύτερον τὴν δύνα-

μαρμαρυγὰς τὰς ἀπροσίτους. Ὡσπερ γὰρ χρυσοῦ τηκομένου, ἂν τε τὴν χεῖρά τις ἐμβάλλῃ, εἰ οἶόν τε ἦν, ἂν τε τὴν γλῶττιαν, χρυσοῦν εὐθέως αὐτὴν ἐποίησεν ἂν, οὕτω δὴ καὶ πολλῶ πλέον ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν ἐργάζεται τὰ προκείμενα.

5 Ἀναζει μὲν γὰρ πυρὸς σφοδρότερον ὁ ποταμός, ἀλλ' οὐ καίει, ἀλλὰ βαπτίζει μόνον ὅπερ ἂν λάβῃ.

Τοῦτο τὸ αἷμα ἄνωθεν προειπουῖο αἰεὶ, ἐν θυσιασθη-
 ρίοις, ἐν δικαίων σφαγαῖς· τοῦτο ἢ τιμὴ τῆς οἰκουμένης,
 τούτῳ ἠγόρασε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Χριστός, τούτῳ κατεκό-
 10 σμησεν αὐτὴν ἅπασαν. Καθάπερ γὰρ ἄνθρωπος οἰκείας ὠ-
 νούμενος χρυσοῖον δίδωσι, καὶ καλλωπίσαι πάλιν αὐτοὺς βου-
 λόμενος, χρυσοῦ τοῦτο ποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, καὶ ἠγό-
 ρασεν ἡμᾶς αἵματι, καὶ ἐκόσμησεν αἵματι. Οἱ τούτου μετέ-
 χοντες τοῦ αἵματος, μετὰ ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ
 15 τῶν ἄνω δυνάμεων ἐσθήκασιν, αὐτὴν περικείμενοι τοῦ Χρι-
 στοῦ τὴν βασιλικὴν σιολὴν, τὰ ὄπλα ἔχοντες τὰ πνευματικά.
 Ἄλλ' οὐδὲν εἶπον οὐδέπω μέγα· αὐτὸν γὰρ εἶσιν ἐνδεδυ-
 μένοι τὸν βασιλέα.

Ἄλλ' ὥσπερ ἐστὶ μέγα καὶ θαυμασιόν, οὕτως ἂν μὲν
 20 μετὰ καθαρότητος προσέλθῃς, εἰς σωτηρίαν προσῆλθες, ἂν
 δὲ μετὰ πονηροῦ συνειδότις εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν. «Ὁ
 γὰρ ἐσθίων», φησί, «καὶ πίνων ἀναξίως τοῦ Κυρίου, κρῖμα
 ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει». Εἰ τοίνυν οἱ ρυποῦντες τὴν πορ-
 φύραν τὴν βασιλικὴν κολάζονται ὁμοίως, ὥσπερ οἱ διαρρη-
 25 γνύντες, τί ἀπεικὸς καὶ τοὺς ἀκαθάρτῳ διανοίᾳ δεχομένους
 τὸ σῶμα, τὴν αὐτὴν ὑπομεῖναι τιμωρίαν τοῖς αὐτὸ διαρρή-
 ξασιν διὰ τῶν ἡλῶν; Ὅρα γοῦν πῶς φοβερὰν ἔδειξεν ὁ Παῦ-
 λος τὴν κόλασιν, εἰπὼν· «Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως,
 χωρὶς οἰκτιρῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει·

μιν τῶν πραγμάτων πού εὐρίσκονται ἔμπροσθέν των. Διότι, ὅπως ὅταν λειώνῃ ὁ χρυσός, ἂν κάποιος βάλῃ μέσα εἰς αὐτόν τὸ χέρι του ἢ τὴν γλῶσσαν του, ἂν εἶναι δυνατὸν τοῦτο, ἀμέσως γίνεται χρυσῆ, ἔτσι καὶ τὰ μυστήρια πού ἡ ψυχὴ ἀποκαλύπτει ἐδῶ γίνονται πολὺ περισσότερα. Διότι ὁ ποταμὸς κοχλάζει δυνατώτερα ἀπὸ τὸ πῦρ, ἀλλὰ δὲν καίει, καὶ βαπτίζει μόνον ὅ,τι θὰ λάβῃ.

Αὐτὸ τὸ αἷμα προδιεγράφετο πάντοτε εἰς τοὺς βωμοὺς καὶ εἰς τὰς σφαγὰς τῶν δικαίων. Αὐτὸ τὸ αἷμα εἶναι τὸ τίμημα τῆς οἴκουμένης, μὲ αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἐξηγόρασε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μὲ αὐτὸ τὴν κατεστόλισεν ὀλόκληρον. Διότι, ὅπως ὁ ἄνθρωπος πού ἀγοράζει δούλους δίδει χρυσὸν καὶ ἂν θέλῃ νὰ τοὺς στολίσῃ, πάλιν μὲ χρυσὸν τὸ κάμνει, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς καὶ μᾶς ἠγόρασε μὲ τὸ αἷμα του καὶ μᾶς ἐστόλισε μὲ τὸ αἷμα του. "Ὅσοι εἶναι μέτοχοι αὐτοῦ τοῦ αἵματος, στέκονται μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις, φοροῦν τὴν βασιλικὴν στολὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ κρατοῦν τὰ πνευματικὰ ὄπλα. Ἄλλ' ἀκόμη δὲν εἶπα τὸ σπουδαιότερον. Ἔχουν ἐνδυθῆ ὅπως ὁ βασιλεὺς.

Ἄλλ' ὅπως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι σπουδαῖον καὶ ἀξιοθαύμαστον, ἔτσι ἂν προσέλθῃς μὲ καθαρότητα, προσέρχεσαι εἰς σωτηρίαν, ἂν προσέρχεσαι μὲ πονηρὰν συνείδησιν, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Ἐκεῖνος πού τρώγει καὶ πίνει κατὰ τρόπον ἀνάξιον ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, τρώγει καὶ πίνει τὴν καταδίκην του»⁹. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι πού λερώνουν τὴν βασιλικὴν πορφύραν τιμωροῦνται ὅπως καὶ ἐκεῖνοι πού τὴν σχίζουν, τί τὸ παράδοξον καὶ ἐκεῖνοι πού τὴν σχίζουν, τί τὸ παράδοξον καὶ ἐκεῖνοι πού δέχονται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ μὲ ἀκάθαρτον σκέψιν ὅτι ὑφίστανται τὴν αὐτὴν τιμωρίαν, ἀφοῦ σχίζουν τὸ σῶμα αὐτὸ μὲ τὰ καρφιά; Βλέπετε λοιπὸν, μὲ ποῖα λόγια παρουσιάζει ὁ Παῦλος τὴν τιμωρίαν· «Ἐὰν παραβῆ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνίαν ἐπὶ τῇ καταθέσει δύο ἢ τριῶν

πόσω, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος ἐν ᾧ ἡγιάσθη;».

Προσέχωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς, ἀγαπητοί, τοιούτων ἀπο-
 5 λαύοντες ἀγαθῶν· καὶ ὅταν βουληθῶμεν αἰσχρόν τι εἰπεῖν, ἢ συναρπαζομένους ἑαυτοὺς ἴδωμεν ὑπὸ ὀργῆς, ἢ ἐτέρου τινὸς τοιούτου πάθους, λογισώμεθα τίνων κατηξιώθημεν, ὅσου Πνεύματος ἀπηλαύσαμεν· καὶ ἔσται σωφρονισμὸς ἡμῖν τῶν ἀλόγων παθῶν οὗτος ὁ λογισμὸς. Μέχρι γὰρ τίνος
 10 τοῖς παροῦσι προσηλώμεθα; μέχρι τίνος οὐ διεγειρόμεθα; μέχρι τίνος οὐ φροντίζομεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας; Ἐννοήσωμεν τίνων ἡμᾶς κατηξίωσεν ὁ Θεός, εὐχαριστήσωμεν, δοξάσωμεν, μὴ διὰ πίστεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν· ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν,
 15 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μαρτύρων. Πόσης χειροτέρας τιμωρίας νομίζετε ὅτι εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατεπάτησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, μὲ τὸ ὁποῖον ἠγιάσθη;»¹⁰.

Ἄς προσέχωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί μου, τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀφοῦ ἀπολαύωμεν τοιαῦτα ἀγαθὰ. Καὶ ὅταν θελήσωμεν νὰ εἰποῦμεν κάτι κακὸν ἢ ὅταν ἴδωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ ὀργὴν ἢ ἀπὸ κάποιο ἄλλο παρόμοιον πάθος, ἃς σκεφθοῦμεν, τίνων πραγμάτων ἐγίναμεν ἄξιοι καὶ πόσον ἀπηλαύσαμεν τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ αὐτὴ ἡ σκέψις θὰ μᾶς σωφρονίσῃ ἀπὸ τὰ παράλογα πάθη. Μέχρι πότε θὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὰ παρόντα; Μέχρι πότε δὲν θὰ ἐξεγειρώμεθα; Μέχρι πότε δὲν θὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας; Ἄς κατανοήσωμεν ποίων πραγμάτων μᾶς ἐθεώρησεν ἀξίους ὁ Θεός, ἃς τὸν εὐχαριστήσωμεν καὶ ἃς τὸν δοξάσωμεν ὄχι μόνον μὲ τὴν πίστιν μας ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα μας, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ΄.

Ἰω. 6, 53 - 71

«Ἐἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε
5 αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ δὲ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ».

1. Ὅταν περὶ πνευματικῶν διαλεγόμεθα, μηδὲν ἔστω
βιωτικὸν ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, μηδὲν γήινον, ἀλλὰ
10 πάντα ἀναχωρεῖω, πάντα ἐξοριζέσθω τὰ τοιαῦτα καὶ ὅλοι
γινώμεθα τῆς τῶν θείων λογίων ἀκροάσεως μόνης. Εἰ γὰρ
βασιλέως ἐπιβαίνοντις πόλει, ἅπας ἀπελαύνεται θόρυβος·
πολλῷ μᾶλλον τοῦ Πνεύματος ἡμῖν διαλεγομένου, μετὰ πολ-
λῆς μὲν ἡσυχίας, μετὰ πολλῆς δὲ τῆς φρίκης ἀκούειν ἡμᾶς
15 δεῖ. Καὶ γὰρ φρίκης ἄξια τὰ λεγόμενα σήμερον. Καὶ πῶς,
ἄκουε. «Ἀμήν» γάρ, φησί, «λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ τίς μου φάγη
τὴν σάρκα καὶ πίη μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ».
Ἐπειδὴ ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι ἀδύνατον τοῦτό ἐστι, δείκνυ-
σιν αὐτὸς οὐ μόνον οὐκ ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀναγ-
20 καῖον. Διὸ καὶ ἐπάγει· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πί-
νων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐ-
τὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ».

Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἄρτου
τούτου οὐκ ἀποθανεῖται εἰς τὸν αἰῶνα», εἰκὸς δὲ ἦν αὐτοῖς
25 προσσιῆναι τοῦτο, καθὼς καὶ πρότερον ἔλεγον, «Ἀβραὰμ
ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον, καὶ πῶς σὺ λέγεις, οὐ
μὴ γεύσεται θανάτου;», τὴν ἀνάστασιν ἔθηκε, λύων τὸ ζη-
τούμενον καὶ δηλῶν ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται εἰς τέλος. Συνεχῶς
δὲ σιρέφει τὸν περὶ τῶν μωσιτηρίων λόγον, δεικνύς τοῦ πρά-
30 γματος τὸ ἀναγκαῖον, καὶ ὅτι αὐτὸ πάντως γενέσθαι δεῖ.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ΄.

Ἰω. 6, 53 - 71

«Εἶπε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἰς αὐτούς. Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἐὰν δὲν φάγετε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πίετε τὸ αἷμα του, δὲν ἔχετε ζωὴν μέσα σας. Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει τὴν σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου ἔχει ζωὴν αἰώνιον»¹.

1. Ὄταν ὁμιλοῦμεν διὰ πνευματικὰ ζητήματα, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη τίποτε τὸ βιωτικὸν οὔτε γήϊνον εἰς τὰς ψυχὰς μας, ἀλλὰ πρέπει ὅλα ν' ἀπομακρύνωνται, ὅλα τὰ παρόμοια νὰ ἐξορίζωνται καὶ ὅλοι νὰ ἀκροώμεθα μόνον τοὺς θείους λόγους. Διότι, ἐὰν ἀπομακρύνεται κάθε θόρυβος, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐπισκέπτεται μίαν πόλιν, μὲ πολὺ μεγαλυτέραν ἡσυχίαν καὶ φόβον πρέπει ν' ἀκούωμεν, ὅταν μᾶς ὁμιλῇ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι τὰ ὅσα λέγονται σήμερον εἶναι ἄξια φόβου. Καὶ ἄκουσε πῶς: «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἐὰν δὲν φάγη κανεὶς τὴν σάρκα μου καὶ δὲν πῆ τὸ αἷμα μου, δὲν ἔχει ζωὴν μέσα του». Ἐπειδὴ προηγουμένως ἰσχυρίζοντο, ὅτι τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, ἀποδεικνύει ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ ἀναγκαῖον. Δι' αὐτὸ προσθέτει: «Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει τὴν σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου, ἔχει ζωὴν αἰώνιον καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀναστήσω κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν».

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγεν, «Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄρτον δὲν θ' ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα», εὐλογον ἦτο, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι θὰ ἀντέκρουον τοῦτο, ἰσχυριζόμενοι ὅπως καὶ προηγουμένως, «Ὁ Ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον καὶ πῶς σὺ λέγεις, ὅτι δὲν θὰ γευθῇ θάνατον;», ὁ Χριστὸς παρουσίασε τὴν ἀνάστασιν, δίδων λύσιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ βεβαιώνων, ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ φέρει συνεχῶς τὸν λόγον εἰς τὰ μυστήρια, διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ὅτι θὰ συμβῇ ὅπωςδήποτε.

«Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρωσις καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθὴς ἐστὶ πόσις». Τί ἐστὶν ὃ λέγει; Ἡ τοῦτο βούλεται εἰπεῖν, ὅτι ἀληθὴς βρωσις αὕτη ἐστὶν ἢ ψυχὴν σώζουσα· ἢ πισιώσασθαι αὐτοὺς περὶ τῶν εἰρημένων, ὥστε μὴ νο-
5 μίξιν αἰνιγμα εἶναι τὸ εἰρημένον καὶ παραβολήν, ἀλλ' εἰ-
δέναι ὅτι πάντως δεῖ φαγεῖν τὸ σῶμα. Εἰτά φησιν· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, ἐν ἐμοὶ μένει». Τοῦτο δὲ ἔλεγε δι-
λῶν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἀνακιονᾶται.

Τὸ δὲ ἐξῆς δοκεῖ μὲν ἀσυνάρτητον εἶναί τι, ἂν μὴ τὸν
10 νοῦν ἐξειάσωμεν. Ποία γάρ, φησὶν, ἀκολουθία, μετὰ τὸ εἰ-
πεῖν, «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα ἐν ἐμοὶ μένει», ἐπαγαγεῖν,
«Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ, καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν
Πατέρα»; Ἐχει δὲ πολλὴν τὴν ἀρμονίαν τὸ λεγόμενον. Ἐ-
πειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλεγε ζωὴν αἰώνιον κατασκευά-
15 ζων αὐτὸ ἐπήγαγε τό, Ἐν ἐμοὶ μένει. Εἰ γὰρ ἐν ἐμοὶ μένει,
ζῶ δὲ ἐγώ, δῆλον ὅτι κακεῖνος ζήσεται. Εἰτά φησι· «Κα-
θὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ». Τοῦτο δὲ ἐστὶ συγκρι-
τικὸν καὶ ὁμοιωματικόν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Ζῶ ἐγὼ
οὕτως, ὡς ὁ Πατήρ. Καὶ ἵνα μὴ ἀγέννητον νομίσης, προσέ-
20 θηκεν εὐθὺς τό, «Διὰ τὸν Πατέρα», οὐ τοῦτο δεικνύς, ὅτι
ἐνεργείας τινὸς χρεία ἔχει πρὸς τὸ ζῆν. Ἀνωτέρω γὰρ
τοῦτο ἀναιρῶν ἔλεγεν· «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν
ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ἔχειν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ».
Εἰ δὲ δεῖται ἐνεργείας, εὐρεθήσεται ἢ ὁ Πατήρ μὴ δεδωκώς
25 οὕτω, καὶ ψευδὴς ὁ λόγος, ἢ εἰ οὕτως ἔδωκεν, οὐδενὸς αὐτὸς
λοιπὸν δεηθήσεται ἐτέρου τοῦ συγκροιοῦντος.

Τί οὖν ἐστὶ, «Διὰ τὸν Πατέρα»; Τὴν αἰτίαν ἐνταῦθα
αἰνίττειται μόνον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Καθὼς ἐστὶ
ζῶν ὁ Πατήρ, οὕτω καὶ γὰρ ζῶ. «Καὶ ὁ τρώγων με, κακεῖνος
30 ζήσεται δι' ἐμέ». Ζωὴν δὲ ἐνταῦθα λέγει, οὐ τὴν ἀπλῶς,

«Διότι ἡ σὰρξ μου εἶναι ἀληθινὴ τροφή καὶ τὸ αἷμα μου ἀληθινὸν ποτόν». Τί σημαίνει αὐτὸ πού λέγει; Ἡ θέλει νὰ εἰπῇ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἀληθινὴ τροφή εἶναι ἐκείνη πού σώζει τὴν ψυχὴν, ἢ θέλει νὰ τοὺς κάμῃ νὰ πιστεύσουν εἰς τὰ λόγια του, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν ὅτι αὐτὰ εἶναι αἶνιγμα καὶ παραβολή, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ ξεύρουν, ὅτι θὰ φάγουν τὸ σῶμα του ὅπωςδήποτε. Καὶ προσθέτει «Ἐκεῖνος πού τρώγει τὴν σάρκα μου μένει μέσα μου». Καὶ τὸ ἔλεγεν αὐτὸ διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν στενὴν μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνίαν.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού μᾶς φαίνεται ἀνακόλουθον, ἂν δὲν προσέξωμεν, εἶναι τὸ ἐξῆς· Διότι, θὰ ἐρωτήσῃς, ποῖα σχέσις ὑπάρχει μετὰ τὰ λόγια του, «Ἐκεῖνος πού τρώγει τὴν σάρκα μου μένει μέσα μου», μετὰ τὰ λόγια πού ἀκολουθοῦν «Καθὼς με ἔστειλεν ὁ ζωντανὸς Πατήρ καὶ ἐγὼ ζῶ ἕνεκα τοῦ Πατρός»; Ὑπάρχει μεγάλη συνέπεια μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο φράσεων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλει παντοῦ καὶ πάντοτε διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ αὐτό, προσέθεσε, Μένει μέσα μου. Διότι, ἐὰν μὲν μέσα μου καὶ ἐγὼ ζῶ, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ζήσῃ καὶ ἐκεῖνος. Ἐπειτα λέγει «Καθὼς με ἔστειλεν ὁ Πατήρ ὁ ὁποῖος ζῆ». Αὐτὰ φανερόν συνίσταται ἐν συγκρίσει καὶ ὁμοίωσιν, σημαίνουν δὲ τὸ ἐξῆς· Ἐγὼ ζῶ, ὅπως ὁ Πατήρ. Καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν νομίσῃς ἀγέννητον, προσέθεσεν ἀμέσως, «Ἐνεκα τοῦ Πατρός», ὅχι διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κάποιας ἐνέργειας διὰ νὰ ζήσῃ. Διότι προηγουμένως ἀναιρῶν αὐτὸ ἔλεγε· «Διότι, ὅπως ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν μέσα του, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱὸν νὰ ἔχῃ ζωὴν μέσα του». Ἐὰν ὅμως ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ κάποιας ἐνέργειας, ἔπεται ἢ ὅτι δὲν τὴν ἔχει δώσει ὁ Πατήρ καὶ ὁ λόγος εἶναι ψευδής, ἢ ὅτι, ἐὰν τὴν ἔδωκεν, αὐτὸς τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην βοηθείας ἀπὸ κανένα.

Τί σημαίνει λοιπόν, «Ἐνεκα τοῦ Πατρός»; Ἐδῶ ὑπαινίσσεται μόνον τὴν αἰτίαν. Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει Ὅπως ζῆ ὁ Πατήρ, ἔτσι ζῶ καὶ ἐγώ. «Καὶ ἐκεῖνος πού τρώγει ἐμέ, θὰ ζήσῃ ἕνεκα ἐμοῦ». Ὅταν δὲ λέγῃ ἐδῶ ζωὴν,

ἀλλὰ τὴν εὐδόκιμον. Καὶ ὅτι οὐ περὶ τῆς ἀπλῶς ζωῆς εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ ἀπορρήτου ἐκείνης, δῆλον ἐκεῖθεν. Καὶ γὰρ πάντες, καὶ οἱ ἄπιστοι ζῶσι καὶ οἱ ἀμύητοι, μὴ φαγόντες ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐκείνης. Ὅρᾳς ὅτι οὐ περὶ
 5 ταύτης ὁ λόγος ἐστὶ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ περὶ ἐκείνης; Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, οὐκ ἀπολείπεται τελευτήσας, οὐδὲ κολασθήσεται. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τῆς ἀνασιτάσεως τῆς κοινῆς φησι καὶ γὰρ ὁμοίως πάντες ἀνίστανται· ἀλλὰ περὶ τῆς ἐξαιρέτου, τῆς ἐνδόξου καὶ μισθὸν
 10 ἐχούσης.

«Ὁυτός ἐστιν ὁ ἄριος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον. Ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄριον ζήσκει εἰς τὸν αἰῶνα». Συνεχῶς τὸ αὐτὸ περιστρέφει, ὥστε αὐτὸ ἐντυπῶσαι τῇ τῶν ἀκουόντων
 15 διανοίᾳ (ἐσχάτη γὰρ τις ἦν διδασκαλία ἢ περὶ τούτων), καὶ τὸ περὶ ἀνασιτάσεως δόγμα πιστιῶσαι, καὶ τὸ περὶ ζωῆς αἰωνίου. Διὸ καὶ τὴν ἀνάστασιν προσείθησιν, ὁμοῦ μὲν ἐπειδὴ εἶπε, ζωῆς αἰωνίου, ὁμοῦ δὲ δεικνύς ὅτι οὐ νῦν ἐστὶ αὕτη, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

20 Καὶ πόθεν ταῦτα δῆλα, φησὶν; Ἀπὸ τῶν Γραφῶν. Πανταχοῦ γὰρ αὐτοὺς ἐκεῖ παραπέμπει, παρ' αὐτῶν κελεύων ταῦτα μαθεῖν. Εἰπὼν δέ, Ζωὴν δίδους τῷ κόσμῳ, καὶ εἰς ζῆλον αὐτοὺς ἐνάγει, ὥστε καὶ ἀλγήσαντας ἐπὶ τῷ ἄλλοις ἀπολαύειν τῆς δωρεᾶς, μὴ μεῖναι ἔξω. Συνεχῶς δὲ ἀνα-
 25 μιμνήσκει τοῦ μάννα, καὶ τὸ διάφορον παριστάς καὶ αὐτοὺς εἰς πίστιν ἐνάγων. Εἰ γὰρ δυνατὸν ἐγένετο τεσσαράκοντα ἔτεσιν ἀμητοῦ χωρὶς καὶ σίτου καὶ τῆς ἄλλης ἀκολουθίας διακρατῆσαι τὴν ἐκείνων ζωὴν, πολλῶ μᾶλλον νῦν, ἅτε ἐπὶ μείζοσι παραγενόμενος, δυνήσεται τοῦτο. Ἄλλως δέ, καὶ

δὲν ἐννοεῖ ὅποιανδήποτε ζωὴν, ἀλλὰ τὴν περιφανῆ. Καὶ ὅτι δὲν ὠμίλησεν ἀπλῶς περὶ τῆς ζωῆς ἀλλὰ περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ μυστικῆς τοιαύτης, εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· Δηλαδή ὅλοι καὶ οἱ ἄπιστοι καὶ οἱ ἀμύητοι ζοῦν, ἂν καὶ δὲν ἔφαγαν ἀπὸ τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι δὲν γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ περὶ ἄλλης; Καὶ αὐτὸ πού λέγει, σημαίνει· Ἐκεῖνος πού τρώγει τὴν σάρκα μου, δὲν θὰ καθῆ, ὅταν ἀποθάνῃ, οὔτε θὰ τιμωρηθῆ. Ἄλλὰ οὔτε περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως ὁμιλεῖ. Διότι καθ' ὅμοιον τρόπον θ' ἀναστηθοῦν ὅλοι. Ἄλλ' ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς, τῆς ἐνδόξου ἀναστάσεως, ἡ ὁποία ἔχει μεγάλην ὠφέλειαν.

«Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄρτος πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ὄχι ὅπως τὸ μάννα πού ἔφαγαν οἱ πατέρες σας καὶ ὅμως ἀπέθαναν. Ἐκεῖνος πού τρώγει αὐτὸν τὸν ἄρτον θὰ ζῆ αἰωνίως». Συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει τὸ ἴδιον, ὥστε νὰ τὸ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν (διότι ἢ περὶ τούτων διδασκαλία τοῦ ἦτο ἢ τελευταία), καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ πιστεύσουν καὶ εἰς τὸ δόγμα περὶ ἀναστάσεως καὶ εἰς τὸ δόγμα περὶ ζωῆς αἰωνίου. Καὶ προσθέτει τὴν ἀνάστασιν μαζὶ μὲ τὴν αἰώνιον ζωὴν, διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἡ αἰώνιος ζωὴ δὲν εἶναι τώρα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

Καὶ ἀπὸ ποῦ λέγει, ὅτι ἐπιβεβαιώνονται ταῦτα; Ἀπὸ τὰς ἀγίας Γραφάς. Διότι εἰς αὐτὰς τοὺς παραπέμπει παντοῦ καὶ τοὺς προτρέπει ἀπὸ αὐτὰς νὰ μάθουν ταῦτα. Ὅταν δὲ εἶπε· Διὰ νὰ δώσω ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὸν ζῆλον, ὥστε καὶ ἂν ἐστενοχωρήθησαν διότι ἄλλοι ἀπολαύουν τὴν χάριν, νὰ μὴ μείνουν ἔξω. Ὑπενθυμίζει μάλιστα συνεχῶς τὸ μάννα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν διαφορὰν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν. Διότι, ἐφ' ὅσον ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ τοὺς συντηρήσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὴν ζωὴν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη χωρὶς συγκομιδὴν, χωρὶς σῖτον καὶ χωρὶς ἄλλην ἐτοιμασίαν, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κάμῃ τοῦτο τώρα πού ἦλθε διὰ νὰ

εἰ ἐκεῖνα τύποι τινὲς ἦσαν καὶ χωρὶς ἰδρώτων καὶ πόνων συνέλεγον τὸ φερόμενον, πολλῶ μᾶλλον νῦν τοῦτο ἔσται, ἔνθα πολλὴ ἡ διαφορὰ, καὶ τὸ μηδέποτε τελευτᾶν καὶ τὸ ζωῆς ἀπολαύειν τῆς ἀληθοῦς

5 Καλῶς δὲ ζωῆς πολλάκις μέμνηται, ἐπειδὴ τοῦτο ποθεινὸν ἀνθρώποις, καὶ οὐδὲν οὕτως ἡδύ, ὡς τὸ μὴ ἀποθανεῖν. Ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τοῦτο ἦν ἡ ὑπόσχεσις, μῆκος βίου, καὶ πολλαὶ ἡμέραι, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔστι μῆκος ἀπλῶς, ἀλλὰ ζωὴ τέλος οὐκ ἔχουσα. Ἄμα δὲ καὶ δεῖξαι θούλειται, 10 ὅτι τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας γενομένην κόλασιν ἀνακαλεῖται νῦν, τὴν ψῆφον λύων ἐκείνην τὴν θανατοῦσαν καὶ ζωὴν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' αἰώνιον εἰσάγων, ἀπεναντίας τοῖς προτέροις. «Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδάσκων ἐν Καπερναοῦμ», ἔνθα αἱ πλεῖστοι γεγένηται δυνάμεις, ὥστε ἐχρῆν αὐτὸν ἀκου- 15 σθῆναι μάλιστα.

2. Τίνος δὲ ἕνεκεν ἐν συναγωγῇ ἐδίδασκε, καὶ ἐν ἱερῶ; Ὁμοῦ μὲν τὸ πλῆθος αὐτῶν θηρεῦσαι θέλων, ὁμοῦ δὲ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐκ ἐναντίος ἐστὶ τῷ Πατρὶ. «Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν μαθητῶν ἀκούσαντες ἔλεγον· Σκληρός ἐστιν 20 ὁ λόγος αὐτός». Τί ἐστι, «Σκληρός ἐστι»; Τραχύς, ἐπίπονος, μόχθον ἔχων. Καὶ μὴν οὐδὲν τοιοῦτον ἔλεγεν· οὐδὲ γὰρ περὶ πολιτείας διελέγετο, ἀλλὰ περὶ δογμάτων, ἄνω καὶ κάτω στρέφων τὴν πίστιν τὴν εἰς ἑαυτὸν. Τί οὖν ἐστι, Σκληρός ἐστιν ὁ λόγος; Ὅτι ζωὴν ἐπαγγέλλεται καὶ ἀνάσισιν; 25 ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔφη καταβεβηκέναι; ἀλλ' ὅτι σωθῆναι ἀδύνατον τὸν μὴ φαγόντα αὐτοῦ τὴν σάρκα; Ταῦτα οὖν, εἶπέ μοι, σκληρά; Καὶ τίς ἂν ταῦτα εἶποι; Τί οὖν ἐστί, «Σκληρός»;

έτοιμάση σπουδαιότερα. Καὶ μάλιστα ἂν ἐκεῖνα ἦσαν τύποι καὶ συνέλεγαν τὸ φαγητὸν χωρὶς ἰδρωτὰς καὶ κόπους, πολὺ περισσότερον τοῦτο θὰ συμβῆ ἰώρα, πού ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ καὶ ἀπουσία τοῦ θανάτου καὶ ἀπόλαυσις ἀληθινῆς ζωῆς.

Καὶ δικαίως ἐνθυμεῖται πολλὰς φορὰς τὴν ζωὴν, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐπιθυμητὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ πλέον εὐχάριστον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ἀποθάνῃ κανεὶς. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὑπῆρχεν ἡ ὑπόσχεσις διὰ μακρὸν βίον καὶ πολλὰς ἡμέρας, ἀλλὰ τώρα δὲν ὑπάρχει ὑπόσχεσις μόνον διὰ μακρὰν ζωὴν ἀλλὰ διὰ ζωὴν πού δὲν ἔχει τέλος. Συγχρόνως ὅμως θέλει νὰ δείξῃ ὅτι τώρα ἀνακαλεῖ τὴν κόλασιν πού προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἐξαφανίζων ἐκείνην τὴν ἀπόφασιν μὲ τὸν θάνατόν του καὶ εἰσάγων ζωὴν ὅχι μόνον αἰώνιον, ἀλλ' ἀντίθετον ἀπὸ ἐκείνην πού ὑπῆρξε προηγουμένως. «Αὐτὰ εἶπεν εἰς συναγωγὴν, ὅταν ἐδίδασκεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ, ὅπου εἶχαν γίνεαι πάρα πολλὰ ἀξιοθαύμαστα καὶ ἐπομένως θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ πιστευτὸς πάρα πολὺ ὁ λόγος του.

2. Διατί ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ μάλιστα εἰς τὸν ναόν; Ἐφ' ἐνός μὲν ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προσελκύσῃ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα. «Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του, ὅταν τὰ ἤκουσαν, εἶπαν· «Εἶναι σκληρὸς ὁ λόγος αὐτός». Τί σημαίνει, «Εἶναι σκληρὸς»; Εἶναι τραχύς, ἐπίπονος, κοπιαστικός. Καὶ ὅμως ὁ Χριστὸς δὲν ἔλεγε κάτι τέτοιο. Διότι οὔτε περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ζωῆς ὠμίλει ἀλλὰ περὶ δογμάτων, περιστρέφων συνεχῶς τὸν λόγον του εἰς τὴν πίστιν πρὸς αὐτόν. Διατί λοιπόν, Εἶναι σκληρὸς ὁ λόγος; Μήπως διότι ὑπόσχεται ζωὴν καὶ ἀνάστασιν; Μήπως διότι εἶπεν ὅτι ἔχει κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Ἄλλὰ μήπως διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῆ, ὅποιος δὲν φάγῃ τὴν σάρκα του; Εἶπέ μου, αὐτὰ εἶναι σκληρά; Ποῖος ἡμπορεῖ νὰ τὸ παραδεχθῆ τοῦτο; Διατί λοιπόν εἶναι «Σκληρὸς»; Διότι

Δυσπαράδεκτος, ὑπερβαίνων αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, πολὺν ἔχων τὸν φόβον. Ἐνόμιζον γὰρ μείζονα τῆς οἰκείας φθέγγεσθαι καὶ ὑπὲρ αὐτόν. Διὸ καὶ ἔλεγον «Τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;», ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογούμενοι τάχα, ἐπειδὴ ἔ-
5 μελλον ἀποπηδᾶν.

«Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσιν οἱ μαθηταὶ περὶ τούτου» (καὶ γὰρ τοῦτο τῆς αὐτοῦ θεότητος, τὸ τὰ ἀπόρητα φέρειν εἰς μέσον), εἶτα λέγει «Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; Ἄν οὖν ἴδητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀνα-
10 θαίνοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον;». Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ναθαναήλ ἐποίησε, λέγων, Ὅτι «εἶπόν σοι ὅτι, Εἰδὼν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζονα τούτων ὄψεω· καὶ ἐπὶ Νικοδήμου, ὅτι «Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. Τί οὖν; ἀπο-
15 ρίας ἀπορίαις συνάπει; Οὐχί· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῷ μεγέθει τῶν δογμάτων καὶ τῷ πλήθει αὐτοὺς ἐπαγαγέσθαι βούλεται.

Ὁ μὲν γὰρ εἰπὼν ἀπλῶς, ὅτι «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα», καὶ μηδὲν πλέον προσθεῖς, μᾶλλον ἂν ἐσκανδάλισεν, ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι «Τὸ σῶμά μου ζωὴ τοῦ κόσμου», καὶ ὁ
20 εἰπὼν, ὅτι «Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ, καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα»· καὶ ὁ εἰπὼν, ὅτι «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα», τὴν ἀπορίαν λύει. Ὁ μὲν γὰρ ἐν τι μέγα περὶ ἑαυτοῦ φθεγγόμενος, καὶ ὑποπιος γένοιτο, ὡς πλάτιων· ὁ δὲ ἰσαῦτια συνείρων ἐφεξῆς, πᾶσαν ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν.
25 Πάντα δὲ ποιεῖ καὶ λέγει, ὥστε αὐτοὺς ἀπαγαγεῖν τοῦ νομίζεσθαι αὐτοῦ πατέρα τὸν Ἰωσήφ. Οὐ τοίνυν τὸ σκάνδαλον ἐπιτεῖναι θέλων, τοῦτο ἔλεγεν, ἀλλὰ λῦσαι μᾶλλον. Ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ Ἰωσήφ αὐτὸν εἶναι νομίζων, οὐκ ἂν παρεδέξατο τὰ λεγόμενα· ὁ δὲ πεισθεὶς, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέ-

2. Ἰω. 1, 50.

3. Αὐτόθ. 3, 13.

εἶναι δύσκολα παραδεκτός, διότι ὑπερβαίνει τὴν πνευματικὴν των ἀδυναμίαν, διότι προκαλεῖ πολὺν φόβον. Διότι ἐνόμιζον ὅτι ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ περὶ πραγμάτων, τὰ ὅποια ὑπερβαίνουν καὶ τὴν ἀξίαν του καὶ τὴν δυνάμιν του. Δι' αὐτὸ ἔλεγαν· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἀκούη;», ἀπολογούμενοι ἴσως διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ φύγουν.

«Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰησοῦς ἤξευρεν ἀπὸ μέσα του, ὅτι οἱ μαθηταὶ του γογγύζουν δι' αὐτὸ» (διότι ἀπόδειξις τῆς θεότητός του ἦτο νὰ γνωρίζῃ τὰς κρυφὰς σκέψεις), τοὺς λέγει· «Αὐτὸ σὰς κλονίζει; Ἐὰν ἰδῆτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀνεβαίνει ἐκεῖ πού ἦτο προτύτερα;». Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ μὲ τὸν Ναθαναήλ· «Ἐπειδὴ σοῦ εἶπα· Σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν σукῆν, δι' αὐτὸ πιστεύεις; Θὰ ἰδῆς μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά»². Καὶ μὲ τὸν Νικόδημον· «Κανεὶς δὲν ἔχει ἀνεβῆ εἰς τὸν οὐρανὸν παρὰ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»³, πού εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν. Τί συμβαίνει λοιπόν; Εἰς τὴν δυσκολίαν προσθέτει δυσκολίαν; Ὁχι βεβαίως. Ἀλλὰ θέλει νὰ τοὺς συνδέσῃ μὲ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν δογμάτων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχεν εἰπεῖ, «Ἐχω κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν» καὶ δὲν εἶχε προσθέσει τίποτε ἄλλο, μᾶλλον θὰ ἐσκανδάλιζεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπεν «Τὸ σῶμα μου εἶναι ζωὴ τοῦ κόσμου», «Καθὼς μὲ ἔστειλεν ὁ ζωντανὸς Πατήρ καὶ ἐγὼ ζῶ ἕνεκα τοῦ Πατρός μου», καὶ «Ἐχω κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν», λύει τὴν ἀπορίαν. Διότι ἐκεῖνος πού περιαιτολογεῖ διὰ κάτι σπουδαῖον, ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν ὑποψίαν, ὅτι ψεύδεται. Ἀλλ' ἐκεῖνος πού συναρμολογεῖ μὲ τὴν σειρὰν τόσα σπουδαῖα, ἀναιρεῖ κάθε ὑποψίαν. Ὅλα δὲ ὅσα κάμνει καὶ λέγει ἀποβλέπουν εἰς τὸ παύσουν νὰ νομίζουν ὅτι πατήρ του εἶναι ὁ Ἰωσήφ. Ἐπομένως ἔλεγεν αὐτὰ ὄχι διὰ νὰ ἐπιτείνῃ τὸ σκάνδαλον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ. Διότι ἐκεῖνος πού θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, δὲν θὰ παρεδέχετο τὰ λεγόμενά του. Ἐκεῖνος ὅμως πού εἶχε πεισθῆ ὅτι κατήλθεν ἀπὸ τὸν οὐρα-

θηκε, καὶ ἐκεῖ ἀναθήσεται, εὐκολώτερον ἂν προσέσχε τοῖς λεγομένοις.

Μετὰ δὲ τούτων καὶ ἑτέραν λύσιν ἐπάγει, λέγων· «Τὸ Πνεῦμά ἐστι, τὸ ζωοποιῶν, ἢ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν». Ὁ
 5 δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι Πνευματικῶς δεῖ τὰ περὶ ἐμοῦ ἀκούειν· ὁ γὰρ σαρκικῶς ἀκούσας, οὐδὲν ἀπώνατο, οὔτε χρησιόν τι ἀπέλαυσε. Σαρκικὸν δὲ ἦν τὸ ἀμφισβητεῖν πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκε, καὶ τὸ νομίζειν, ὅτι υἱός ἐστιν Ἰωσήφ, καὶ τό, «Πῶς δύναται ἡμῖν τὴν σάρκα δοῦναι φαγεῖν;».
 10 Ταῦτα πάντα σαρκικά· ἅπερ ἔδει μυστικῶς νοεῖν καὶ πνευματικῶς.

Καὶ πόθεν, φησὶν, ἡ δύνατο νοῆσαι τί ποτέ ἐστιν τὸ σάρκα φαγεῖν ἐκεῖνοι; Οὐκοῦν ἔδει τὸν προσήκοντα ἀναμεῖναι καιρόν, καὶ πυνθάνεσθαι, καὶ μὴ ἀπαγορεύειν. «Τὰ
 15 ῥήματα, ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωή»· τουτέστιν, θεῖα καὶ πνευματικά ἐστιν, οὐδὲν ἔχοντα σαρκικόν, οὐδὲ ἀκολουθίαν φυσικὴν· ἃ καὶ ἀπήλλακται πάσης μὲν τοιαύτης ἀνάγκης, καὶ ὑπέρκειται καὶ τῶν νόμων τῶν ἐνταῦθα κειμένων· ἕτερον δὲ ἔχει νοῦν ἐξηλλαγμένον. Ὡσπερ οὖν
 20 ἐνταῦθα τὸ πνεῦμα εἶπεν ἀντὶ τοῦ πνευματικά, οὕτω σάρκα εἰπὼν, οὐ σαρκικά εἶπεν, ἀλλὰ τὸ σαρκικῶς ἀκοῦσαι, ἅμα καὶ αὐτοὺς αἰνιτιόμενος, ὅτι ἀεὶ σαρκικῶν ἐπεθύμουν, δέον πνευματικῶν ἐφίεσθαι. Ἐὰν γὰρ αὐτὸ σαρκικῶς τις ἐκλάβοι, οὐδὲν ἀπώνατο.

25 Τί οὖν; οὐκ ἔστι ἡ σὰρξ αὐτοῦ σὰρξ; Καὶ σφόδρα μὲν οὖν. Καὶ πῶς εἶπεν, «Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν»; Οὐ περὶ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς λέγων· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ περὶ τῶν σαρκικῶς ἐκλαμβανόντων τὰ λεγόμενα. Τί δέ ἐστι τὸ σαρκικῶς νοῆσαι; Τὸ ἀπλῶς εἰς τὰ προκείμενα ὁρᾶν, καὶ μὴ

νὸν καὶ ἐκεῖ θὰ ἀνέλθῃ, θὰ ἐπρόσεχε τὰ λόγια του μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων εἰσάγει καὶ ἄλλην λύσιν, ὅταν λέγῃ· «Τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ δίδει ζωὴν, ἢ σὰρξ δὲν ὠφελεῖ τίποτε». Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει, σημαίνει· Ὅσα λέγονται περὶ ἐμοῦ πρέπει νὰ τὰ λαμβάνετε πνευματικῶς. Διότι ἐκεῖνος ποῦ τὰ ἀκούει σαρκικῶς, οὔτε ὠφελήθη, οὔτε ἀπῆλαυσε κάτι καλόν. Ἦτο δὲ σαρκικὸν τὸ ν' ἀμφιβάλλουν ὅτι κατέβηκεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ νὰ νομίζουν ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὸ «Πῶς ἡμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ νὰ φάγωμεν τὴν σάρκα του;». Ὅλα αὐτὰ εἶναι σαρκικὰ καὶ ἔπρεπε νὰ τὰ κατανοήσουν μυστικῶς καὶ πνευματικῶς.

Καί, θὰ ἐρωτήσης, μὲ ποῖον τρόπον ἡμποροῦσαν νὰ καταλάβουν ἐκεῖνοι τί σημαίνει νὰ φάγουν τὴν σάρκα; Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ περιμένουν τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, νὰ ζητήσουν νὰ μάθουν καὶ νὰ μὴ ἀποχωροῦν. «Τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ἐγὼ σᾶς ὁμιλῶ, εἶναι πνεῦμα καὶ ζωὴ», δηλαδή εἶναι θεῖα καὶ πνευματικὰ καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ σαρκικόν, οὔτε φυσικὴν συνέπειαν. Αὐτὰ ἔχουν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀναγκαιότητα καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τοὺς νόμους οἱ ὁποῖοι διέπουν αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ ἐπὶ πλέον ἔχουν ἄλλην ἔννοιαν. Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ εἶπε πνεῦμα, ἀντὶ νὰ εἰπῇ πνευματικά, ἔτσι εἶπε καὶ σὰρξ, καὶ ὄχι σαρκικά, ὑπαινισσόμενος ὅτι αὐτοὶ ἤκουσαν μὲ τὴν σάρκα, διότι πάντοτε τὰ σαρκικὰ ἐπεθύμουν, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ πνευματικά. Διότι, ἐὰν κανεὶς δεχθῇ τοῦτο μὲ σαρκικὴν σημασίαν, δὲν ὠφελεῖται τίποτε.

Τί συμβαίνει λοιπόν; Μήπως ἡ ἰδικὴ του σὰρξ δὲν ἦτο σὰρξ; Ἦτο καὶ πολὺ μάλιστα. Διατί εἶπεν, «Ἡ σὰρξ δὲν ὠφελεῖ τίποτε»; Αὐτὸ βεβαίως δὲν τὸ εἶπε περὶ τῆς ἰδικῆς του σαρκός, ἀλλὰ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν τοὺς λόγους του σαρκικῶς. Καὶ τί εἶναι ἡ σαρκικὴ νόησις; Νὰ κατανοῇ κανεὶς ἀπλῶς αὐτὰ ποῦ εὐρίσκονται ἐνώπιόν του καὶ νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ συλλάβῃ διὰ τῆς φαντασίας τίποτε πέραν

πλέον τι φανιάζεσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι σαρκικῶς. Χρὴ δὲ μὴ οὔτω κρίνειν τοῖς ὀρωμένοις, ἀλλὰ πάντα τὰ μυστήρια τοῖς ἔνδον ὀφθαλμοῖς κατοπιεύειν. Τοῦτο γάρ ἐστι πνευματικῶς. Ἄρα ὁ μὴ τρώγων αὐτοῦ τὴν σάρκα, καὶ πίνων
5 αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ.

Πῶς οὖν οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ σὰρξ, ἧς ἄνευ ζῆν οὐκ ἔστι; Ὅρας ὅτι τό, Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν, οὐ περὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἴρηται, ἀλλὰ περὶ τῆς σαρκικῆς ἀκροάσεως; Ἄλλ' εἰσὶ τινες ἐξ ὑμῶν, οἳ οὐ πιστεύουσιν. Πάλιν κατὰ
10 τὸ σύνηθες αὐτοῦ τοῖς λόγοις ἀξίωμα περιιθῆσθαι, τὰ τε μέλλοντα προλέγων, καὶ δεικνὺς ὡς οὐ τῆς ἐκείνων δόξης ἐφιέμενος ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλ' αὐτῶν κηδόμενος. Εἰπὼν δέ, «Τινές», τοὺς μαθητὰς ὑπεξήγαγε. Παρὰ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἔλεγε· «Καὶ ἐωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετέ μοι»· ἐνταῦθα δὲ
15 «Εἰσὶ τινες ἐξ ὑμῶν, οἳ οὐ πιστεύουσιν.» Ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς, τίνες εἰσὶν οἳ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν. Καὶ ἔλεγε, Διὰ τοῦτο εἴρηκα, Οὐδεὶς δύναται ἔλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἄνωθεν ἐκ τοῦ Πατρὸς μου».

20 Τὸ ἐκούσιον ἐνταῦθα τῆς οἰκονομίας ὁ εὐαγγελιστῆς ἡμῖν αἰνίττειται, καὶ τὸ ἀνεξίκακον. Καὶ τὸ «Ἐξ ἀρχῆς» δὲ οὐχ ἀπλῶς ἐνταῦθα κεῖται, ἀλλ' ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν ἄνωθεν πρόγνωσιν, καὶ ὅτι πρὸ τῶν ρημάτων τούτων, καὶ οὐ μετὰ τὸ γογγύσαι, οὐδὲ μετὰ τὸ σκανδαλισθῆναι τὸν
25 προδότην ἦδει, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου, ὅπερ ἦν θεότιτος. Εἶτα καὶ ἐπήγαγεν, «Ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἄνωθεν ἐκ τοῦ Πατρὸς μου», πείθων αὐτοὺς Πατέρα αὐτοῦ νομίζειν τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὴ τὸν Ἰωσήφ, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔστι τὸ τυχόν τὸ πιστεῦσαι εἰς αὐτόν. Μονονουχὶ γὰρ τοῦτό φησιν,
30 Οὐ θορυβοῦσιν, οὐδὲ ταράττουσιν, οὐδὲ ξενίζουσί με οἳ μὴ

αὐτῶν. Αὐτὸ εἶναι τὸ σαρκικῶς. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν μ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ὅσα βλέπομεν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζωμεν ὅλα τὰ μυστήρια μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμοὺς. Αὐτὸ εἶναι τὰ πνευματικῶς. Ἐπομένως ἐκεῖνος ποὺ δὲν τρώγει τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν πίνει τὸ αἷμα του, δὲν ἔχει ζωὴν μέσα του.

Διατί ὅμως δὲν ὠφελεῖ ἡ σὰρξ, ἀφοῦ χωρὶς αὐτὴν εἶναι ἀδύνατον νὰ ζῶμεν; Βλέπεις ὅτι, Ἡ σὰρξ δὲν ὠφελεῖ τίποτε, δὲν ἔχει λεχθῆ περιὶ τῆς ἰδικῆς του σαρκός, ἀλλὰ περιὶ τῆς σαρκικῆς ἀκοῆς; «Καὶ ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ σᾶς, ποὺ δὲν πιστεύουν». Πάλιν κατὰ τὴν συνήθειάν του περιβάλλει τὴν ἀξίωσίν του μὲ τὰ λόγια, προλέγων τὰ μέλλοντα καὶ βεβαιῶνων ὅτι δὲν ἔλεγεν αὐτὰ ἐπειδὴ ἐπεθύμει νὰ δοξασθῆ ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφρόντιζε περιὶ ἐκείνων. Ὅταν δὲ εἶπε, «Μερικοί», ὑπελόγιζε τοὺς μαθητάς. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἔλεγεν· «Ἄν καὶ μὲ εἶδατε, ὅμως δὲν μὲ πιστεύετε». Καὶ τώρα ἐδῶ λέγει· «Ἐπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ σᾶς, ποὺ δὲν πιστεύουν. Διότι ἤξευρεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ θὰ τὸν παραδώσῃ. Καὶ ἔλεγε. Διὰ τοῦτο σᾶς εἶπα, ὅτι κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ, ἐὰν δὲν ἔχῃ δοθῆ αὐτὸ ἄνωθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου».

Ὁ Εὐαγγελιστὴς ὑπαινίσσεται τὴν ἐκουσίαν οἰκονομίαν καὶ δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Τό, «Ἄπὸ τὴν ἀρχὴν», δὲν ἐτέθη ἐδῶ χωρὶς αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ καταλάβῃς τὴν ἄνωθεν πρόγνωσιν καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγνώριζε τὸν προδότην πρὶν ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ ὄχι μετὰ τὸν γογγυσμὸν, οὔτε μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν των, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αὐτά, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀπόδειξις τῆς θεότητος. Ἐπειτα ἐπρόσθεσεν· «Ἐὰν δὲν ἔχῃ δοθῆ τοῦτο ἄνωθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», διὰ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ θεωροῦν Πατέρα του τὸν Θεόν, ἀλλ' ὄχι τὸν Ἰωσήφ καὶ διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἦτο τυχαῖον νὰ πιστεύουν εἰς αὐτόν. Εἶναι σὰν νὰ τοὺς λέγῃ· Δὲν μὲ τάρασσουν, οὔτε μὲ παραξενεύουν ὅσοι δὲν μὲ πιστεύουν.

πιστεύοντες· οἶδα τοῦτο ἄνωθεν πρὶν ἢ γενέσθαι· οἶδα τίσιν ἔδωκεν ὁ Πατήρ.

3. Ὅταν δὲ ἀκούσης, ὅτι «Δέδωκε», μὴ ἀποκλήρωσιν ἀπλῶς νόμιζε, ἀλλ' ἐκεῖνο πίστευε, ὅτι ὁ παρασχὼν ἑαυτὸν ἔξιον τοῦ λαβεῖν, αὐτὸς ἔλαβεν. «Ἐκ τούτου πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκ ἔτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτου». Καλῶς καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς οὐκ εἶπεν, ἀνεχώρησαν, ἀλλά, «Ἀπῆλθον εἰς τὸ ὀπίσω», δηλῶν ὅτι τῆς κατὰ ἀρετὴν ἐπιδόσεως ὑπειέμονιο, καὶ ὅτι ἦν εἶχον πάσαις πίσιν ἀπώλεσαν, ἀποσχίσαντες ἑαυτούς. Ἄλλ' οὐχ οἱ δώδεκα τοῦτο ἔπαθον. Διὸ καὶ φησι πρὸς αὐτούς· «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;», δεικνὺς πάλιν ὅτι οὐ δεῖται τῆς διακονίας αὐτῶν καὶ τῆς θεραπείας, οὐδὲ διὰ τοῦτο αὐτοὺς περιῆγεν ἐπιδεικνύμενος. Πῶς γὰρ ὁ καὶ τούτοις ταῦτα λέγων;

Διατί οὖν αὐτοὺς μὴ ἐπήνεσε; διατί μὴ ἐθαύμασεν; Ὅμοῦ μὲν τὸ τοῦ διδασκάλου πρέπον ἀξίωμα τηρῶν, ὁμοῦ δὲ δεικνὺς, ὅτι διὰ τούτου μᾶλλον ἐφέλκεσθαι ἔδει τοῦ τρόπου. Εἰ μὲν γὰρ ἐπήνεσε, νομίζοντες αὐτῷ χάριν διδόναι, καὶ ἂν ἔπαθόν τι ἀνθρώπινον· τῷ δὲ δεικνῦναι μὴ δεόμενον αὐτὸν τῆς ἀκολουθήσεως αὐτῶν, κατεῖχε μᾶλλον. Καὶ ὅρα πῶς αὐτὸ συνειῶς εἶρηκεν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἀπέλθειτε· τοῦτο γὰρ ἀπωθουμένου ἦν ἀλλ' ἐρωτᾷ λέγων, «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;». Ὅπερ πᾶσαν ἦν ἀφαιροῦντος βίαν καὶ ἀνάγκην, καὶ οὐ βουλομένου αἰδοῖ τινι προσηρητῆσθαι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ χάριν εἰδέναί. Τῷ δὲ μήτε ἐκείνων κατηγορεῖσθαι φανερωῶς, ἀλλ' ἠρέμα καθάψασθαι, ἔδειξεν ὅπως δεῖ φιλοσοφεῖν ἐν τοῖς τοιούτοις.

Ἡμεῖς δὲ τὰναντία πάσχομεν· εἰκότως, ἐπειδὴ τῆς

Αὐτὸ τὸ ξεύρω ἄνωθεν, πρὶν συμβῆ. Γνωρίζω εἰς ποίους ἔδωσεν αὐτὸ ὁ Πατήρ.

3. Ὅταν ἀκούης τὴν λέξιν, «Ἔδωσε», νὰ μὴ νομίζης ὅτι πρόκειται διὰ κάποιον κληρον, ἀλλὰ νὰ πιστεύης, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του ἄξιον νὰ λάβῃ, αὐτὸς λαμβάνει. «Δι' αὐτὸν τὸν λόγον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του ἔφυγαν καὶ δὲν ἐπήγαιναν πλέον μαζί του». Ὅρθως δὲν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀνεχώρησαν, ἀλλὰ «Ἐφυγαν», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὴν μάθησιν τῆς ἀρετῆς καὶ ὅτι μὲ τὸ ν' ἀποσχισθοῦν, ἔχασαν τὴν πίστιν ποὺ εἶχαν προηγουμένως. Ἄλλ' οἱ δώδεκα μαθηταὶ δὲν ἔπαθαν τοῦτο. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· «Μήπως θέλετε νὰ φύγετε καὶ σεῖς;», διὰ νὰ δείξῃ πάλιν, ὅτι δὲν χρειάζεται τὴν διακονίαν των καὶ τὴν ὑπηρεσίαν των καὶ ὅτι δὲν τοὺς περιέφερε μαζί του διὰ λόγους ἐπιδείξεως. Διότι, πῶς θὰ συνέβαινεν αὐτὸ τὴν στιγμὴν ποὺ τοὺς ἔλεγεν ὅλα αὐτά;

Διατί λοιπὸν δὲν τοὺς ἐπήνεσε; Διατί δὲν τοὺς ἐγκωμίασεν; Ἄφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τηρήσῃ τὴν ἀξιόπρέπειαν ποὺ ἀρμόζει εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι μᾶλλον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔπρεπε νὰ τοὺς προσελκύσῃ. Διότι, ἂν τὸν ἐπαινοῦσαν, θέλοντες νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, θὰ ἐπάθαιναν ὅ,τι συμβαίνει μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλὰ τὸ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς συνοδείας των, τοὺς συγκρατοῦσε περισσότερο. Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃ σωφροσύνην εἶχεν ὁμιλήσει. Δὲν τοὺς εἶπε δηλαδὴ 'Φύγετε', διότι ἔτσι θὰ τοὺς ἀπωθοῦσεν, ἀλλὰ τοὺς ἐρωτᾷ· «Μήπως θέλετε καὶ σεῖς νὰ φύγετε;». Μὲ αὐτὸ ἀφαιρεῖ κάθε βίαν καὶ ἀνάγκην καὶ δὲν κρατεῖ κανένα ποὺ δὲν θέλει νὰ μείνῃ ἀπὸ ἐντροπὴν, ἀλλὰ τοὺς κάμνει καὶ χάριν. Τὸ ὅτι δὲν κατηγόρησεν ἐκείνους φανερὰ ἀλλὰ μὲ ἡρεμίαν τοὺς ἔθιξε, ἔδειξε μὲ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ σκέπτεται κανεὶς εἰς παρομοίας περιπτώσεις.

Ἡμεῖς ὅμως δικαίως παθαίνομεν τὰ ἀντίθετα, ἐπειδὴ τὰ

οικείας ἐχόμενοι δόξης, ἅπαντα πράττομεν. Διὸ καὶ ἐλαι-
 τοῦσθαι νομίζομεν τὰ ἡμέτερα διὰ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν
 θεραπευόντων. Οὕτως δὲ οὔτε ἐκολάκευσε, οὔτε διεκρού-
 σαιτο, ἀλλ' ἠρώτησεν. Οὐκ ἄρα καταφρονοῦντος ἦν, ἀλλὰ μὴ
 5 βουλομένου θία καὶ ἀνάγκη κατέχεσθαι. Τὸ γὰρ οὔτω μένειν
 ἴσον ἐστὶ τοῦ ἀπελθεῖν. Τί οὖν ὁ Πέτρος; «Πρὸς τίνα ἀπε-
 λευσόμεθα; Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. Καὶ ἡμεῖς πεπι-
 στεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ
 Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Ὅρας διὸ οὐ τὰ ρήματα ἦν τὰ σκανδα-
 10 λίζοντα, ἀλλ' ἡ ἀπροσεξία καὶ ἡ ραθυμία καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη
 τῶν ἀκουόντων; Καὶ γὰρ καὶ εἰ μὴ εἶπεν, ἐσκανδαλίσθησαν
 ἄν, καὶ οὐκ ἄν ἐπαύσαντο, τροφῇ προσέχοντες ἀεὶ σωματικῇ,
 καὶ τῇ γῆ προσηλωμένοι.

Ἄλλως δὲ καὶ οὔτοι μετ' ἐκείνων ἤκουον· ἀλλ' ὅμως
 15 τἄναντία ἐκείνων ἀπεφήναντο λέγοντες· «Πρὸς τίνα ἀπε-
 λευσόμεθα;». Πολλῆς τὸ ρῆμα φιλοσοφίας ἐμφατικόν. Δεί-
 κνυσι γὰρ ὅτι παντὸς αὐτοῖς ἐστὶν ὁ Διδάσκαλος τιμιώτερος,
 καὶ πατέρων, καὶ μητέρων, καὶ τῶν ὄντων ἁπάντων, καὶ
 ἀποσιάντας αὐτοῦ οὐκ ἔτι λοιπὸν ποῦ καταφυγεῖν. Εἶτα, ἵνα
 20 μὴ δοκῇ τό, «Πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα;», διὰ τοῦτο εἰρη-
 κέναι αὐτόν, ὡς οὐκ ὄντων τῶν ὑποδεξαμένων αὐτούς, εὐ-
 θέως ἐπήγαγε· «Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις». Οἱ μὲν γὰρ
 σαρκικῶς καὶ μετὰ λογισμῶν ἀνθρωπίνων ἤκουον, οὔτοι δὲ
 πνευματικῶς, καὶ τῇ πίστει τὸ πᾶν ἐπιτρέποντες. Διὸ καὶ
 25 ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Πνεῦμά ἐστι τὰ ρήματα, ἃ λελάληκα ὑ-
 μῖν»· τουτέστι, μὴ ὑπολάβῃς τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθία,
 καὶ τῇ τῶν γινομένων ἀνάγκῃ τῶν ρημάτων τῶν ἐμῶν τὴν
 διδασκαλίαν ὑποκεῖσθαι. Οὐ τοιαῦτα τὰ πνευματικά· οὐκ ἀνέ-
 χεται δουλεύειν νόμοις τοῖς ἐπὶ γῆς.

50 Τοῦτο καὶ Παῦλος δηλοῖ, λέγων, «Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρ-
 δία σου, Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι, Χριστὸν

πράττομεν ὅλα ἐξ αἰτίας τῆς δόξης μας. Δι' αὐτὸ νομίζομεν, ὅτι μειωνόμεθα, ὅταν φύγουν ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς κολακεύουν. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς οὔτε ἐκολάκευσεν, οὔτε τοὺς ἀπέκρουσεν, ἀλλὰ τοὺς ἠρώτησεν. Ἐπομένως δὲν τοὺς περιεφρόνησεν, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ παραμείνουν μὲ τὴν βίαν καὶ ἀπὸ ἀνάγκην. Διότι τὸ νὰ μένουν ἔτσι, ἦτο τὸ ἴδιο σὰν νὰ ἔφυγαν. Τί ἀπήντησεν ὁ Πέτρος; «Εἰς ποῖον νὰ ἀπέλθωμεν; Ἔχεις λόγια ζωῆς αἰωνίου καὶ ἡμεῖς ἔχομεν πιστεύσει καὶ γνωρίσει ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Βλέπεις, ὅτι δὲν ἦσαν τὰ λόγια ποὺ σκανδαλίζουν, ἀλλ' ἡ ἀπροσεξία, ἡ ραθυμία καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν ἀκροατῶν; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὠμίλει, πάλιν θὰ ἔσκανδαλίζοντο καὶ δὲν θὰ ἔπαυαν νὰ προσέχουν συνεχῶς εἰς τὴν σωματικὴν τροφήν καὶ νὰ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰ γῆϊνα.

Ἄλλὰ καὶ οἱ μαθηταὶ ἤκουαν τὰ λόγια του μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅμως ὠμίλησαν κατὰ τρόπον ἀντίθετον πρὸς ἐκείνους· «Εἰς ποῖον νὰ ἀπέλθωμεν;». Αὐτὴ ἡ λέξις φανερώνει μεγάλην φιλοστοργίαν. Διότι δεικνύει, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Διδάσκαλος τοῦ παντὸς πολυτιμότερος καὶ ἀπὸ τοὺς πατέρας καὶ ἀπὸ τὰς μητέρας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἂν φύγουν ἀπὸ αὐτόν, δὲν ξεύρει κανεὶς ποῦ νὰ ὑπάγῃ. Ἐπειτα, διὰ νὰ φανῇ ὅτι αὐτὸ τό «Εἰς ποῖον ν' ἀπέλθωμεν;», δὲν τὸ εἶπεν ὁ Πέτρος, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον ἄνθρωποι νὰ τοὺς δεχθοῦν, προσέθεσεν ἀμέσως· «Ἔχεις λόγια ζωῆς αἰωνίου». Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἤκουον τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ σαρκικῶς καὶ μὲ ἀνθρωπίνην λογικὴν, οἱ μαθηταὶ του ὅμως πνευματικῶς καὶ ἀφήνοντες τὸ πᾶν εἰς τὴν πίστιν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἀπήντησε· «Τὰ λόγια ποὺ σᾶς εἶπα, εἶναι πνεῦμα», δηλαδὴ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν λόγων μου ὑπόκειται εἰς τὴν συνέπειαν τῶν πραγμάτων καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην. Διότι δὲν εἶναι τέτοια τὰ πνευματικὰ καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς γηῖνους νόμους.

Τοῦτο διακηρύσσει καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Μὴ εἰπῆς εἰς τὴν καρδίαν σου, ποῖος θὰ ἀνεβῆ εἰς τὸν οὐρανόν;

καταγαγεῖν ἢ τίς καταθήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι, Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. *Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις*». Ἦδη τὴν ἀνάστασιν οὗτοι παρεδέξαντο καὶ τὴν ἐκεῖ λῆξιν ἄπασαν. Ὅρα δὲ τὸν φιλάδελφον, τὸν φιλόστοργον, πῶς ὑ-
 5 πὲρ παντὸς ἀπολογεῖται τοῦ χοροῦ· οὐ γὰρ εἶπεν Ἔγνωνκα, ἀλλ' ἐγνώκαμεν· μᾶλλον δὲ σκόπει πῶς ἐπ' αὐτῶν ἔρχεται τῶν ρημάτων τοῦ διδασκάλου, οὐ τὰ αὐτὰ τοῖς Ἰουδαίοις φθεγγόμενος. Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον· Ὁυτίος ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ· οὗτος δέ, ὅτι «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ
 10 ζῶντιος»· καί, ὅτι «Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις»· τάχα πολλάκις ἀκούσας αὐτοῦ λέγοντις, ὅτι «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Ἐδειξε γὰρ ὅτι πάντα κατέχει τὰ εἰρημένα, αὐτῶν ἀναμνήσας τῶν ρημάτων.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἐπήνεσε τὸν Πέτρον, οὐδὲ ἐ-
 15 θαύμασε, καίτοι ἀλλαχοῦ τοῦτο ποιήσας· ἀλλὰ τί φησιν; «Οὐ-
 χι ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην καὶ εἰς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν;». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε «Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκα-
 μεν», ἐξαιρεῖ τοῦ χοροῦ τὸν Ἰούδαν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτὸς εἶπε, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ εἰπόντις·
 20 «Ἑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε;», φησί· «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντιος». Ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ εἶπε, «Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν», εἰκότως οὐκ ἀφήσιν τὸν Ἰούδαν εἰς τὸν ἐκείνων χορόν. Τοῦτο δὲ ἐποίει, πρόρρωθεν καὶ ἄνωθεν τοῦ προδότου τὴν κακίαν ἀνακρουόμενος, εἰδὼς μὲν ὅτι οὐδὲν
 25 ὀνήσει, τὸ δὲ ἑαυτοῦ πράττων.

4. Καὶ θέα τὴν σοφίαν οὔτε αὐτὸν φανερόν ἐποίησεν, οὔτε λαθεῖν εἴασεν ἐκεῖνο μὲν, ἵνα μὴ ἀναισχυνηθῇ καὶ φιλο-

3α. Ρωμ. 10, 6 - 7.

4. Ματθ. 16, 15.

διὰ νὰ κατεβάσῃ δηλαδὴ τὸν Χριστόν, ἢ ποῖος θὰ κατεβῆ εἰς τὴν χώραν τῶν νεκρῶν; διὰ ν' ἀνεβάσῃ δηλαδὴ τὸν Χριστόν ἀπὸ τοὺς νεκρούς. "Ἐχεις λόγια ζωῆς αἰωνίου»^{3α}. "Ἦδη οἱ μαθηταὶ εἶχαν παραδεχθῆ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κατάληξιν τῶν πάντων εἰς αὐτήν. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πόσον φιλάδελφος καὶ φιλόστοργος ὑπῆρξεν ὁ Πέτρος καὶ πῶς λαμβάνει τὸν λόγον ἐκ μέρους ὅλης τῆς ομάδος τῶν μαθητῶν. Διότι δὲν εἶπεν, "Ἐχω γνωρίσει, ἀλλὰ «"Ἐχομεν γνωρίσει» ἢ καλύτερα πρόσεχε, πῶς συμφωνεῖ μὲ τὰ λόγια τοῦ διδασκάλου καὶ δὲν λέγει τὰ ἴδια μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι αὐτοὶ μὲν ἔλεγαν, «Αὐτὸς εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ», ἐνῶ ὁ Πέτρος διεκήρυσσε· «Σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», καὶ «"Ἐχεις λόγια ζωῆς αἰωνίου», ἴσως ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς εἶχεν ἀκούσει τὸν Χριστόν νὰ λέγῃ τοῦτο. «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ ἐνεθυμήθη ὁ Πέτρος, ἀπέδειξεν ὅτι ἐγνώριζεν ὅλα, ὅσα εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστός.

Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; Οὔτε ἐπήνεσεν οὔτε ἐκόλακευσε τὸν Πέτρον, ἂν καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν τὸ εἶχε κάμει. Ἄλλὰ τί λέγει; «Δὲν ἐδιάλεξα ἐγὼ ἐσᾶς τοὺς δώδεκα; Καὶ ὅμως ἓνας ἀπὸ σαῶς εἶναι διάβολος». "Όταν δηλαδὴ ὁ Πέτρος εἶπε, «Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν πιστεύσει», ἐξαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τὸν Ἰούδαν. Διότι ὁ Ματθαῖος δὲν εἶπε τίποτε περὶ τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ὅταν ὁ Χριστὸς ἠρώτησε τὸν Πέτρον, «Σεῖς ποῖος λέγετε ὅτι εἶμαι;», οὗτος ἀπήντησε· «Σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»⁴. Ἐδῶ ὅμως, ὅταν ὁ Πέτρος εἶπε, «Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν πιστεύσει», ὀρθῶς ὁ Χριστὸς δὲν περιλαμβάνει τὸν Ἰούδαν εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν. "Ἐκαμνε δὲ τοῦτο, διὰ ν' ἀποκρούσῃ ἤδη ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀπιστίαν τοῦ προδότου, ἂν καὶ ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς οὐδὲν θὰ ὠφελήσῃ, ἀλλ' ὅτι ἔκαμεν, ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν.

4. Καὶ παρατήρησε τὴν σοφίαν του. Οὔτε τὸν Ἰούδαν ἀπεκάλυψεν, οὔτε ἄφησε νὰ μείνῃ κρυπτόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν

ναικότερος γένηται τοῦτο δέ, ἵνα μὴ νομίζων λανθάνει», ἀδεῶς ἐργάσεται τὸ τόλμημα. Διὸ καὶ προῖὼν φανερωτέρους ἐπάγει τοὺς ἐλέγχους. Πρώτερον μὲν γὰρ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων ἠρίθμησεν, εἰπὼν, ὅτι «Εἰσὶ τινες ἐξ ὑμῶν, οἳ
5 οὐ πιστεύουσι» (ὅτι δὲ καὶ τὸν προδότην ἠρίθμησεν, ἐδήλωσεν εἰπὼν ὁ εὐαγγελιστής. «Ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς τινες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστὶν ὁ παραδώσων αὐτόν»)- ἐπειδὴ δὲ ἐνέμεινε, σφοδρότερον ἐπάγει τὸν ἔλεγχον, «Εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν», καὶ κοινὸν πᾶσι τὸν φόβον καθί-
10 σιῶν, ἐκεῖνον συσκιάσαι βουλόμενος.

Ἄξιον δὲ ἐνταῦθα διαπορῆσαι, τί δήποτε νῦν μὲν οὐδὲν λέγουσιν οἱ μαθηταί, ὕστερον δὲ δεδοίκασι καὶ διαποροῦνται πρὸς ἀλλήλους ὀρῶντες καὶ πυνθανόμενοι, «Μή τι ἐγὼ εἶμι, Κύριε;». Καὶ τῷ Ἰωάννῃ ὁ Πέτρος ἐννεύει μα-
15 θεῖν τὸν προδότην, καὶ πυνθέσθαι τοῦ Διδασκάλου τίς ἐστίν. Τί ποτε οὖν ἐστὶ τὸ αἴτιον; Οὐπω ἦν ὁ Πέτρος ἀκούσας, «Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ». Διὰ τοῦτο οὐδέ τι δέος εἶχεν· ἐπειδὴ δὲ ἐπειμήθη, καὶ ἀπὸ πολλῆς διαθέσεως εἰπὼν, οὐκ εὐδοκίμησεν, ἀλλὰ καὶ σατανᾶς ἤκουσεν· ἀκούων ὅτι «Εἷς
20 ἐξ ὑμῶν παραδώσει με», εἰκότως λοιπὸν ἔδεισε. Ἄλλως δέ, οὐδὲ νῦν φησιν, «Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με», ἀλλ' «Εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν». Διόπερ οὐδὲ ἤδεσαν τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ πονηρίας ὥροντο σκώπυσθαι μόνον.

Τί δήποτε δὲ τὸ «Οὐχὶ ἐγὼ ὑμᾶς», εἶπεν, «τοὺς δώδεκα
25 ἐξελεξάμην καὶ εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν;». Κολακείας ἀπηλλαγμένην αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν δεικνύς. Ἐπειδὴ γὰρ

διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἐκεῖνος ἀναιδέστερος καὶ σκληρότερος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι διαφεύγει τῆς προσοχῆς του καὶ ὡς ἐκ τούτου κάμῃ τὸ ἔγκλημά του μὲ μεγαλυτέραν ἀναίδειαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ ἐπόμενα ὁ Χριστὸς τὸν ἐλέγχει αὐστηρότερον. Διότι προηγουμένως ἀπηρίθμησε τὸν Ἰούδαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ συγκεκριμένως ὅταν εἶπεν «Καὶ ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ σᾶς, πού δὲν πιστεύουν» (ἄλλωστε ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀπηρίθμησε καὶ τὸν προδότην καὶ φαίνεται ἀπὸ αὐτὸ πού λέγει «Διότι ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὁ Ἰησοῦς, ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι πού δὲν πιστεύουν καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού θὰ τὸν παραδώσῃ»), ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνος ἐπέμενεν, ὁ Χριστὸς τὸν ἐλέγχει αὐστηρότερον. «Ἐνας ἀπὸ σᾶς εἶναι ὁ διάβολος» καὶ ἐμβάλλει τὸν φόβον ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅλους, διὰ ν' ἀποκρύψῃ τὸν Ἰούδαν.

Ἐδῶ εἶναι ἄξιον ἀπορίας, διατί τώρα οἱ μαθηταὶ δὲν λέγουν τίποτε, καταλαμβάνονται ὅμως ἀπὸ φόβον καὶ ἀπορίαν ἀργότερα κοιτάζοντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ προσπαθοῦντες νὰ πληροφορηθοῦν, «Μήπως εἶμαι ἐγώ, Κύριε;»⁵. Καὶ ὁ Πέτρος κάμνει νόημα εἰς τὸν Ἰωάννην νὰ ἐρωτήσῃ καὶ νὰ μάθῃ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, ποῖος εἶναι ὁ προδότης. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ αἰτία; Δὲν εἶχεν ἀκούσει ἀκόμη ὁ Πέτρος τὴν φράσιν τοῦ Χριστοῦ, «Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ». Δὲν εἶχεν ὅμως κανέναν φόβον διὰ τοῦτο, ὅταν δὲ ἐπεπλήχθη καὶ μάλιστα ἐπειδὴ εἶχεν ὁμιλήσει εἰς τὸν Χριστὸν μὲ καλὴν διάθεσιν, ὅχι μόνον δὲν ἐπληνέθη, ἀλλὰ ἤκουσε καὶ τὴν λέξιν σατανᾶ. Ὅταν ὅμως ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Χριστόν, «Ἐνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ προδώσῃ», δικαίως ἐφοβήθη. Καὶ μάλιστα εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν ὁ Χριστὸς δὲν εἶπεν, «Ἐνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ προδώσῃ», ἀλλὰ «Ἐνας ἀπὸ σᾶς εἶναι διάβολος». Δι' αὐτὸ οἱ μαθηταὶ δὲν ἐκατάλαβαν τὸν λόγον του, ἀλλ' ἐνόμιζαν ὅτι τοὺς ἐπιπλήττει ὡς πονηρούς.

Διατί λοιπὸν εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του, «Ἐγὼ δὲν ἐδιάλεξα σᾶς τοὺς δώδεκα καὶ ὅμως ἕνας ἀπὸ σᾶς εἶναι διάβολος»; Ἐκαμε τοῦτο, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ διδασκαλία του

πάντων αὐτὸν ἐγκαταλειψάντων αὐτοὶ παρέμειναν μόνοι, καὶ
 διὰ τοῦ Πέτρου ὠμολόγουν εἶναι Χριστόν, ἵνα μὴ νομίσω-
 σιν ὅτι διὰ τοῦτο ἔμελλεν αὐτοὺς κολακεύειν, ἀπάγει ταύτης
 τῆς ὑποψίας. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Οὐδὲν με δυσωπεῖ
 5 πρὸς τὸ τοὺς κακοὺς μὴ ἐλέγχειν· μὴ νομίσητε ὅτι ἐπειδὴ
 ἐπεμείνατε, κολακεῦσαι ὑμᾶς αἰρήσομαι ἢ ἐπειδὴ ἠκολου-
 θήσατε, οὐκ ἐλέγχω τοὺς πονηροὺς. Ὁ γὰρ πολὺ τούτου
 μεῖζόν ἐστιν εἰς τὸ δυσωπῆσαι τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ τοῦτό
 με δυσωπεῖ. Ὁ μὲν γὰρ παραμένων, τῆς αὐτοῦ φιλοστοργίας
 10 παρέχεται τεκμήριον· ὁ δὲ ἐκλεγείς παρὰ τοῦ διδασκάλου,
 περιάπτει δόξαν ἀνοίας, ἐκριπιούμενος παρὰ τοῖς ἀνοήτοις.

Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτό με ἀπάγει τῶν ἐλέγχων. Τοῦτο
 γοῦν καὶ νῦν ἐγκαλοῦσι τῷ Χριστῷ Ἕλληνες ψυχρῶς καὶ
 ἀνοήτως. Οὐ γὰρ ἀνάγκη καὶ θία ποιεῖν ἀγαθοὺς εἴωθεν ὁ
 15 Θεός, οὐδὲ ἡ ἐκλογή αὐτοῦ καὶ ἡ αἵρεσις βιαστικὴ τῶν κα-
 λουμένων ἐστίν, ἀλλὰ προαιρετικὴ. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ
 βιάζεται ἡ κλῆσις, σκόπει πόσους συνέβη τῶν κληθέντων
 ἀπολέσθαι. Ὅθεν φανερόν, ὅτι καὶ ἐν τῇ γνώμῃ κεῖται τῇ
 ἡμετέρᾳ, τὸ σωθῆναι καὶ ἀπολέσθαι.

20 5. Ταῦτα οὖν ἀκούοντες, παιδευόμεθα νήφειν ἀεὶ καὶ
 ἐγρηγορέναι. Εἰ γὰρ ὁ εἰς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον χορὸν τελῶν,
 ὁ ἰοσαύτης ἀπολελανκῶς δωρεᾶς, ὁ σημεῖα πεποιηκῶς (καὶ
 γὰρ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἦν τῶν πεμφθέντων νεκροὺς
 ἐγεῖραι καὶ λεπροὺς καθαρίσαι), ἐπειδὴ ἐάλω νοσήματι
 25 δεινῷ τῷ τῆς φιλαργυρίας κακῷ, καὶ τὸν Δεσπότην τὸν ἐ-
 αυτοῦ προῦδωκεν, οὐδὲν αὐτὸν ὠφέλησαν, οὔτε αἱ εὐεργε-
 σίαι, οὐχ αἱ δωρεαί, οὐ τὸ μετ' αὐτοῦ εἶναι, οὐ θεραπεία,

ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κολακείαν. Διότι, ὅταν ὅλοι τὸν εἶχαν ἐγκαταλείψει καὶ ἔμειναν πλησίον τοῦ μόνου οἱ μαθηταί του, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ στόμα τοῦ Πέτρου ὠμολόγησαν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι θὰ τοὺς ἐκολάκευε δι' αὐτὸν τὸν λόγον, τοὺς ἀφαιρεῖ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν. Τὰ λόγια τοῦ λοιπὸν σημαίνουν· Τίποτε δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ μὴ ἐλέγχω τοὺς κακοὺς. Μὴ φαντασθῆτε, ὅτι θὰ προτιμήσω νὰ σᾶς κολακεύσω, ἐπειδὴ ἐμείνατε μαζί μου, ἢ ἐπειδὴ μὲ ἠκολουθήσατε, δὲν θὰ ἐλέγξω τοὺς πονηροὺς. Διότι ἐκεῖνο πού ἠμπορεῖ πάρα πολὺ νὰ κάμψῃ τὸν διδάσκαλον, τοῦτο δὲν μὲ κάμπει. Διότι ἐκεῖνος πού παραμένει, δίδει ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης του, καὶ ἐκεῖνος πού ἔχει ἐκλεγεῖ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, εἶναι ἀνόητος, ἐὰν ἀντικρούεται ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους.

Ἄλλ' οὔτε τοῦτο μὲ ἀποτρέπει ἀπὸ τὸν ἔλεγχον. Διότι αὐτὴν τὴν κατηγορίαν ἀπευθύνουν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ οἱ εἰδωλόατραι, ἀλλὰ ψυχρῶς καὶ ἀνοήτως. Διότι ὁ Θεὸς δὲν κάμνει συνήθως τοὺς ἀνθρώπους καλοὺς μὲ τὸν ἐξαναγκασμὸν καὶ μὲ τὴν βίαν, οὔτε ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ προτίμησις του διὰ τοὺς κλητοὺς γίνεται μὲ τὴν βίαν, ἀλλὰ μὲ τὴν προτροπὴν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ἡ κλήσις δὲν γίνεται μὲ τὴν βίαν, νὰ ἐξετάσῃς, πόσοι ἀπὸ τοὺς κληθέντας συνέβη νὰ χαθοῦν. Ἐπομένως εἶναι φανερόν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἀπόφασιν ἐξαρτᾶται καὶ νὰ σωθοῦμεν καὶ νὰ χαθοῦμεν.

5. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ἃς ἐκπαιδευώμεθα νὰ εἴμεθα νηφάλιοι πάντοτε καὶ ν' ἀγρυπνοῦμεν. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος πού ἀνῆκεν εἰς τὸν ἅγιον χορὸν τῶν μαθητῶν, ὁ ὅποιος εἶχεν ἀπολαύσει, τόσῃν μεγάλῃν χάριν, ὁ ὅποιος εἶχε κάμει θαύματα (διότι καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀποσταλῆ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους μαθητὰς νὰ ἀναστήσῃ νεκροὺς καὶ νὰ καθάρισῃ λεπρούς), ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸ φοβερόν πάθος τῆς φιλαργυρίας καὶ ἐπρόδωκε τὸν Κύριόν του, εἰς τίποτε δὲν τὸν ὠφέλησαν οὔτε αἱ εὐεργεσίαι, οὔτε αἱ δωρεαί, οὔτε ἡ συναναστροφή του μὲ τὸν Χριστόν, οὔτε ἡ οἰκειότης, οὔτε τὸ

οὐ τὸ τοὺς πόδας νίψαι, οὐ τὸ τῆς τραπέζης κοινωνῆσαι, οὐ τὸ γλωσσόκομον κατέχειν, ἀλλὰ καὶ ἐφόδια αὐτῶ ταῦτα κολάσεως γέγονε· φοβηθῶμεν καὶ ἡμεῖς, μή ποτε τὸν Ἰούδαν μιμησώμεθα διὰ τῆς φιλαργυρίας.

5 Οὐ προδίδως τὸν Χριστόν; Ἄλλ' ὅταν περιίδης πένητα λιμῶ τηκόμενον, ἢ ὑπὸ ψύχους διαφθειρόμενον, τὴν αὐτὴν καὶ αὐτὸς ἐφέλκη καταδίκην. Καὶ ὅταν ἀναξίως μετέχωμεν τῶν μυστηρίων, ὁμοίως ἀπολλύμεθα τοῖς χριστιοκίτοις. Ὅταν ἀρπάζωμεν, ὅταν ἄγχωμεν τοὺς καταδεεσιτέρους, μεγί-
 10 σιην ἐπισπασώμεθα τὴν τιμωρίαν· καὶ μάλα εἰκότως. Μέχρι γάρ τινος ὁ ἔρωσ ἡμᾶς οὕτω κατέχει τῶν παρόντων πραγμάτων τῶν περιπτῶν καὶ ἀνονήτων; Ὁ γὰρ πλοῦτος ἐν τοῖς περιπτοῖς, ἐν οἷς οὐδὲν ὄφελος γίνεται. Μέχρι τίνος προσηλώμεθα τοῖς ματαίοις; μέχρι τίνος οὐ διαποθλέπομεν
 15 ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐ νήφομεν, οὐ λαμβάνομεν κόρον τῶν γηϊνῶν τούτων καὶ παραρρέοντων; οὐ παιδευόμεθα διὰ τῆς πείρας αὐτῶν τὴν εὐτέλειαν; Ἐννοήσωμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν πλουτήσαντας. Οὐχὶ ὄναρ πάντα ἐκεῖνα; οὐχὶ σκιά καὶ ἄνθος, οὐ ρεῦμα παραρρέον; οὐχὶ διήγημα καὶ μῦθος; Ὁ δεῖνα
 20 πεπλούτηκε· καὶ ποῦ νῦν ὁ πλοῦτος; Ἀπώλειο καὶ διέφθαρται· ἀλλὰ τὰ δι' αὐτὸν ἁμαρτήματα διαμένει, καὶ ἡ διὰ τὰ ἁμαρτήματα κόλασις. Μᾶλλον δέ, εἰ μὴ κόλασις ἦν, μηδὲ βασιλεία προύκειτο, τὸ ὁμόφυλον καὶ τὸ ὁμογενὲς αἰδεσθῆναι ἐχρῆν, τὸ ὁμοιοπαθὲς δυσωπηθῆναι.

25 Νῦν δὲ κύνας μὲν τρέφομεν· πολλοὶ δὲ καὶ ὄναρους καὶ ἄρκιους, καὶ διάφορα θηρία· ἄνθρωπον δὲ περιορῶμεν λιμῶ τηκόμενον, καὶ τιμιώτερον ἡμῖν τὸ ἀλλότριον τοῦ συγγενοῦς, καὶ ἀτιμώτερον ἡμῖν τὸ οἰκεῖον τοῦ μὴ ὄντιος οὐδὲ προσήκοντος. Ἄλλ' οἰκοδομεῖσθαι λαμπρὰς οἰκίας καὶ πολ-

νήψιμον τῶν ποδῶν, οὔτε ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν τράπεζαν, οὔτε ἡ τήρησις τῶν λόγων, ἀλλ' ἀντιθέτως αὐτὰ ὅλα ἔγιναν ἐφόδια κολάσεως. Ἄς φυλαχθοῦμεν καὶ ἡμεῖς λοιπόν, μήπως μιμηθοῦμεν κάποτε τὸν Ἰούδαν ἔνεκα τῆς φιλαργυρίας.

Δὲν προδίδεις τὸν Χριστόν; Ἄλλ' ὅταν ἀνέχεσαι νὰ λειώνῃ ὁ πτωχὸς ἀπὸ πείναν ἢ νὰ πεθαίνῃ ἀπὸ κρῦο καὶ σὺ προσελκύεις τὴν ἰδίαν καταδίκην διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Καὶ ὅταν κοινωνοῦμεν τῶν μυστηρίων χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζωμεν, καταστρεφόμεθα ἐξ ἴσου μὲ αὐτοὺς ποὺ φονεύουν τὸν Χριστόν. Ὅταν εἴμεθα ἄρπαγες, ὅταν καταπιέζωμεν τοὺς κατωτέρους μας, θὰ προκαλέσωμεν πολὺ μεγάλην τιμωρίαν. Καὶ πολὺ δικαίως. Μέχρι πότε θὰ μᾶς κυριαρχῇ τόσο πολὺ ἡ ἐπιθυμία τῶν περιπτῶν καὶ ἀνωφελῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς; Διότι ὁ πλοῦτος εἶναι περιπτὸς καὶ δὲν παρέχει καμίαν ὠφέλειαν. Μέχρι πότε θὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὰ μάταια; Μέχρι πότε δὲν θ' ἀποβλέπωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, δὲν θὰ λογικευώμεθα καὶ δὲν θὰ χορταίνωμεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα, ποὺ εἶναι γήϊνα καὶ ρευστά; Δὲν ἀντιλαμβανόμεθα τὴν μηδαμινότητά των ἀπὸ τὴν πείραν μας; Ἄς κοιτάξωμεν αὐτοὺς ποὺ ἐπλούτισαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς. Ὅλα ἐκεῖνα δὲν ἦσαν ὄνειρον; Δὲν ἦσαν σκιά καὶ ἄνθος καὶ ὕδωρ ποὺ ρεεῖ; Δὲν ἦσαν λόγια καὶ μῦθος; Ὁ τάδε εἶναι πλούσιος. Καὶ ποῦ εἶναι τώρα ὁ πλοῦτος; Ἐχάθη καὶ κατεστράφη, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ἔγιναν ἐξ αἰτίας του παραμένουν, ὅπως παραμένει καὶ ἡ κόλασις ἔνεκα τούτου. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ὑπῆρξε κόλασις οὔτε βασιλεία, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ὁμοφύλους, τοὺς συνανθρώπους καὶ τοὺς ὁμοιοπαθεῖς.

Τώρα ὅμως τρέφομεν σκύλους, πολλοὶ ἄνθρωποι μάλιστα τρέφουν ὀνάγρους καὶ ἄρκτους καὶ διάφορα ἄγρια ζῶα. Ἄνεχόμεθα ὅμως νὰ λειώνῃ ἕνας ἄνθρωπος ἀπὸ πείναν καὶ εἶναι δι' ἡμᾶς πολυτιμότερον τὸ ξένον γένος ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας καὶ ἀναξιότερον τὸ ἰδικόν μας ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν μᾶς ἀρμόζει. Ἄλλ' εἶναι ὠραῖον νὰ οἰκοδο-

λους ἔχειν οἰκείας, καὶ εἰς χρυσοῦν ὄροφον κατακειμένους
 ὄρα̃ν καλόν; Περιπτόν μὲν οὖν καὶ ἀνόνητον. Ἔστιν ἄλλα
 οἰκοδομήματα, λαμπρότερα πολλῶ καὶ σεμνότερα τούτων·
 ἐπὶ τοῖς τοιούτοις εὐφραίνειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναγκαῖον
 5 ὁ γὰρ κωλύσων οὐδεὶς. Βούλει κάλλιστον ὄροφον ἰδεῖν; Ἐ-
 σπέρας καταλαβούσης, ἴδε κατησιερισμένον τὸν οὐρανόν. Ἄλλ'
 οὐκ ἔστιν ἐμὸς ὄροφος, φησί. Καὶ μὴν οὗτος μᾶλλον σὸς ἢ
 ἐκεῖνος. Καὶ γὰρ διὰ σὲ γέγονε καὶ κοινός σοι μετὰ τῶν
 ἀδελφῶν ἔστιν· οὗτος δὲ οὐ σός, ἀλλὰ τῶν μετὰ τὴν τελευ-
 10 τὴν κληρονομούντων. Καὶ ὁ μὲν τὰ μέγιστα ὠφελῆσαι δυ-
 νήσεται, διὰ τοῦ κάλλους πρὸς τὸν Δημιουργὸν παραπέμπων·
 οὗτος δὲ τὰ μέγιστά σε καταβλάψει, κατήγορός σου μέγιστος
 ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως γινόμενος, ὅταν αὐτὸς μὲν χρυσοῦ
 περιβεβλημένος ᾗ, ὁ δὲ Χριστὸς μηδὲ ἀναγκαῖον ἔχων ἰ-
 15 μάτιον.

Μὴ δὴ τοσαύτην ἀνοίαν ὑπομένωμεν· μηδὲ διώκωμεν
 τὰ φεύγοντα, καὶ φεύγωμεν τὰ μένοντα· μηδὲ προδῶμεν ἡ-
 μῶν τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἀντεχώμεθα τῆς μελλούσης ἐλπίδος·
 οἱ μὲν γεγηρακότες, ἅτε εἰδότες φανερώς, ὅτι ὀλίγος ἡμῖν
 20 ὑπολείπεται τῆς ζωῆς χρόνος· οἱ δὲ νέοι, ἅτε πεπεισμένοι
 σαφῶς, ὅτι οὐ πολὺ τὸ λειπόμενον. «Ὡς γὰρ κλέπτῃς ἐν νυ-
 κτί, οὕτως ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἔρχεται». Ταῦτ' οὖν εἰδότες, καὶ
 γυναῖκες ἄνδρας παρακαλῶμεν, καὶ ἄνδρες γυναῖκας νουθε-
 τῶμεν, καὶ νεωτέρους καὶ παρθένους διδάσκωμεν, καὶ πάν-
 25 τες ἀλλήλους παιδεύωμεν, τῶν μὲν παρόντων ὑπερορᾶν, τῶν
 δὲ μελλόντων ἐφίεσθαι, ἵνα καὶ τυχεῖν αὐτῶν δυνηθῶμεν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μοῦμεν πολυτελεῖς οἰκίας καὶ νὰ ἔχωμεν πολλοὺς ὑπηρετίας χρυσοστολισμένους; Καὶ αὐτὸ εἶναι περιττὸν καὶ ἀνόητον. Διότι ὑπάρχουν ἄλλα οἰκοδομήματα πολὺ πολυτελέστερα καὶ σεμνότερα ἀπὸ αὐτά. Μὲ αὐτὰ πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας, διότι δὲν ὑπάρχει κανὲν ἐμπόδιον. Θέλεις νὰ ἰδῆς ὠραιότατον οἰκοδόμημα; Ὅταν βραδυάσῃ, ἰδὲς τὸν οὐρανὸν γεμαῖτον ἀπὸ ἀστέρια. Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἰδικόν μου οἰκοδόμημα, θὰ ἰσχυρισθῆς. Καὶ ὅμως αὐτὸ εἶναι περισσότερον ἰδικόν σου, παρὰ τὸ ἄλλο. Διότι ἔχει γίνεαι δι' ἐσὲ καὶ εἶναι κοινὸν δι' ἐσὲ καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς σου. Ἄλλ' αὐτὸ ποὺ ἔχεις δὲν εἶναι ἰδικόν σου, ἀλλὰ τῶν κληρονόμων σου, μετὰ τὸν θάνατόν σου. Καὶ ἐκεῖνος μὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ ὠφελήσῃ πάρα πολὺ, διότι μὲ τὸ κάλλος του θὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὸν νοῦν σου τὸν Δημιουργόν. Τὸ ἰδικόν σου ὅμως θὰ σὲ βλάβῃ πολὺ, διότι θὰ γίνῃ φοβερὸς κατήγορός σου τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὅταν σὺ μὲν θὰ λάμπῃς ἀπὸ τὸν χρυσόν, ἐνῶ ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἔχῃ οὔτε τὸ ἀπαραίτητον ἔνδυμα.

Ἄς μὴ ὑπομένωμεν αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν καὶ ἄς μὴ ἐπιδιώκωμεν ἐκεῖνα ποὺ φεύγουν καὶ ἄς μὴ ἀποφεύγωμεν ἐκεῖνα ποὺ μένουν. Καὶ ἄς μὴ προδώσωμεν τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλ' ἄς κρατῶμεν τὴν μέλλουσαν ἐλπίδα, οἱ μὲν γέροντες ἐπειδὴ ξεύρουν καλὰ ὅτι ὀλίγος χρόνος ζωῆς μᾶς ἀπομένει, οἱ δὲ νέοι ἐπειδὴ ἔχουν πεισθῆ, ὅτι δὲν εἶναι μεγάλο τὸ μέρος τῆς ζωῆς ποὺ ὑπολείπεται. «Διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ ἔλθῃ σὰν κλέπτῃς τὴν νύκτα»⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλα αὐτὰ εἶναι γνωστά, ἄς παρακαλοῦμεν καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, ἄς συμβουλεύωμεν καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, ἄς διδάσκωμεν καὶ τοὺς νέους καὶ τὰς νέας καὶ ἄς παιδαγωγοῦμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, νὰ περιφρονοῦμεν τὰ παρόντα καὶ νὰ ἐπιθυμοῦμεν τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ταῦτα μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΗ΄.

Ἰω. 7,1 - 8

«Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπαιεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν
5 οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι. Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰου-
δαίων, ἡ Σκηνοπηγία».

1. Οὐδὲν φθόνου χεῖρον καὶ βασκανίας· οὕτως ὁ θάνα-
τος εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ διάβολος
τὸν ἄνθρωπον τιμώμενον, οὐκ ἐνεγκὼν τὴν εὐημερίαν, πάντα
10 ἔπρατιεν ὥστε αὐτὸν ἀνελεῖν. Καὶ πανταχοῦ τῆς ρίζης ταύ-
της τοῦτον ἴδοι τις ἂν τὸν καρπὸν γινόμενον. Οὕτω καὶ
Ἀβελ ἐσφάγη, οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ ἔμελλεν, οὕτω καὶ ἄλλοι
πολλοὶ τῶν δικαίων ἐντεῦθεν καὶ Ἰουδαῖοι χριστοκτόνοι γε-
γόνασι. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγε· «Μετὰ ταῦ-
15 τα περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ εἶχεν ἐξου-
σίαν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπαιεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰου-
δαῖοι ἀποκτεῖναι».

Τί λέγεις, ὦ μακάριε Ἰωάννη; Οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν ὁ
δυνηθεὶς πάντα ὅσα ἠθέλησεν; ὁ εἰπὼν, «Τίνα ζητεῖτε»,
20 καὶ ρίψας αὐτοὺς εἰς τὰ ὀπίσω; ὁ παρὼν καὶ μὴ ὀρώμενος,
οὗτος οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν; Πῶς δὲ καὶ ὕστερον εἰς μέσον
αὐτῶν παρελθὼν, ἐν μέσῳ τῶ ἱερῶ, ἐν μέσῃ τῇ ἑορτῇ, συνό-
δου οὔσης, καὶ τῶν φονῶντων παρόντων, διελέγειο ταῦτα,
ἃ μᾶλλον αὐτοὺς παρώξυνε; Τοῦτο γοῦν καὶ ἐθαύμαζον λέ-
25 γοντες, «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; Καὶ ἴδε
παρρησία λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι». Τίνα δὴ ἐσι
ταῦτα τὰ αἰνίγματα; Ἀπαγε· οὐχ ἵνα αἰνίγματα λέγειν νομι-
σθῇ, οὕτως εἶπεν, ἀλλ' ἵνα δηλώσῃ ὅτι καὶ τὰ τῆς θεότητος
ἐπεδείκνυτο καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΗ΄.

Ἰω. 7,1 - 8

«Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ περιήρχετο ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Δὲν ἤθελε νὰ μείνη εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν. Ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ Σκηνοπηγία»¹.

1. Δὲν ὑπάρχει χειρότερον κακὸν ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος. Μὲ αὐτὰ εἰσῆλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον. Διότι, ὅταν ὁ διάβολος εἶδεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐτιμᾶτο, μὴ δυνάμενος ν' ἀνεχθῆ τὴν εὐτυχίαν του, ἔκαμνε τὰ πάντα, διὰ νὰ τὸν κυριεύσῃ. Καὶ ἤμπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς ὅτι εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ἀπὸ τὸ δένδρον αὐτὸ τέτοιος καρπὸς παράγεται. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἐσφάγη ὁ Ἄβελ, ἀπὸ αὐτὴν ἐκινδύνευσεν ὁ Δαυῖδ καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι εὐσεβεῖς ἄνδρες. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔγιναν φονεῖς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ διὰ νὰ βεβαιώσῃ αὐτὰ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔγραψεν· «Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ περιήρχετο ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Δὲν ἤθελε νὰ μείνη εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν».

Τί λέγεις, μακάριε Ἰωάννη; Δὲν εἶχε δύναμιν αὐτὸς ποὺ ἠδυνήθη νὰ κάμῃ ὅσα ἠθέλησεν; Αὐτὸς ποὺ εἶπε «Ποῖον ζητεῖτε» καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ ὀπισθοχωρήσουν; Αὐτὸς ποὺ ἂν καὶ ἦτο παρών, ἐν τούτοις δὲν ἐφαίνετο, αὐτὸς δὲν εἶχε δύναμιν; Πῶς ὅμως ἀργότερα παρουσιάσθη εἰς τὸ μέσον τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ μέσον τῆς ἑορτῆς, ἐνῶ ὑπῆρχε μεγάλη συγκέντρωσις καὶ ἐνώπιον τῶν φονέων ὠμίλει μὲ λόγια, ποὺ τοὺς ἐξώργιζαν περισσότερο; Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐθαύμαζαν μερικοὶ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγαν· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν; Καὶ νὰ ποὺ ὀμιλεῖ δημοσίᾳ καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε». Τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτὰ τὰ αἰνίγματα; Δὲν τὰ εἶπεν αὐτὰ ὁ Εὐαγγελιστὴς διὰ νὰ θεωρηθῆ ὅτι πρόκειται διὰ αἰνίγματα, ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι μὲ αὐτὰ ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

“Όταν μὲν γὰρ λέγῃ, ὅτι «Ἐξουσίαν οὐκ εἶχεν», ὡς περὶ ἀνθρώπου διαλέγεται, πολλὰ καὶ ἀνθρωπίνως ποιῶντος· ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι ἐν μέσοις αὐτοῖς εἰσιτήκει καὶ οὐ κατεῖχον αὐτόν, τῆς θεότητος τὴν δύναμιν ἐνδείκνυται δηλονότι.
 5 Καὶ γὰρ ἔφευγεν ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐφαίνεται ὡς Θεός· ἀμφότερα ἀληθεύων. Τό τε γὰρ ἐν μέσοις ὄντα τοῖς ἐπιβουλεύουσι μὴ κατέχεσθαι, τὸ ἀκαταγώνιστον αὐτοῦ καὶ ἄμαχον ἐδήλου· τό τε ὑποσιέλλεσθαι, τὴν οἰκονομίαν ἐβεβαίου καὶ ἐπισιοῦτο, ἵνα μήτε Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἔχῃ τι λέγειν,
 10 μήτε Μαρκίῳ καὶ οἱ τὰ ἐκείνων νοσοῦντες. «Διὰ τούτου τοίνυν πάντων ἐμφράπτει τὰ σιόματα».

«Μετὰ ταῦτα ἦν ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ Σκηνοπηγία». Τό, «Μετὰ ταῦτα», οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, ἢ ὅτι πολὺν μεταξὺ χρόνον ἐπιτεμῶν ὑπερεπήδησε. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐ-
 15 κεῖθεν· ὅτι γὰρ εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο, φησὶν, ἦν ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα· ἐνταῦθα δὲ τῆς Σκηνοπηγίας μέμνηται, καὶ ἐν τοῖς πέντε μηνὶν οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν διηγῆσαι, οὔτε ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἄλλο τι, ἢ τὸ κατὰ τοὺς ἄρτους σημεῖον, καὶ τὴν πρὸς τοὺς φαγόντας γενομένην δημηγορίαν· καίτοι αὐτὸς
 20 οὐ διελίμπανε σημεῖα ποιῶν καὶ διαλεγόμενος, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ, οὐκ ἐν ἑσπέρᾳ, πολλάκις δὲ καὶ νυκτός. Τοῖς γοῦν μαθηταῖς, οὕτως ἐπέστη, ὡς πάντες φασὶν οἱ εὐαγγελισταί. Τί δήποτε οὖν παρέλιπον ἐκεῖνο; “Ότι οὐκ ἐνῆν ἅπαντα καταλέγειν. Ἄλλως δέ, καὶ ταῦτα λέγειν ἐσπουδάκασιν, ὑ-
 25 πὲρ ὧν ἡ μέμψις ἢ ἀντιλογία τις παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἔμελλε παρακολουθεῖν.

Ἐκείνοις μὲν γὰρ πολλὰ ὅμοια ἦν. Καὶ γὰρ ὅτι νο-

Διότι, όταν ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγῃ, ὅτι «Δὲν εἶχεν ἐξουσίαν», ὁμιλεῖ σὰν νὰ πρόκειται περὶ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος κάμνει πολλὰ καὶ κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον. Ὅταν ὅμως λέγῃ, ὅτι εἶχε σταθῆ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καὶ δὲν τὸν συνέλαβαν, τότε εἶναι φανερόν ὅτι ἀποκαλύπτει τὴν δύναμιν τῆς θεότητος. Διότι ἔφευγεν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ παρουσιάζετο ὡς Θεός, ἐπαληθεύων καὶ τὰ δύο. Διότι ἐφάνέρωνε καὶ τὴν μὴ σύλληψίν του ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του ἂν καὶ εὐρίσκετο ἀνάμεσά τους καὶ τὴν ἀσυναγώνιστον καὶ ἀκαταμάχητον δύναμίν του. Ἀλλὰ καὶ ὅτι ἔφευγεν, ἐπιβεβαίωνε καὶ ἐπεσφράγιζε τὴν κατὰ σάρκα γέννησίν του, διὰ νὰ μὴ ἤμποροῦν οὔτε ὁ Παῦλος ἀπὸ τὰ Σαμόσατα, οὔτε ὁ Μαρτίων, οὔτε ἐκεῖνοι πού πάσχουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν μὲ αὐτοὺς ἀσθένειαν, νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτιδὴποτε.

«Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ἦτο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ Σκηνοπηγία». Ἡ λέξις, «Ὑστερα ἀπὸ αὐτά», σημαίνει ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς περιέκοψεν ἀπὸ τὴν διήγησιν πολλὰ ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸ μεταξύ. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ κάτωθι. Ὅταν ἐκάθητο εἰς τὸ ὄρος, ἦτο ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστής. Ἐδῶ ἐνθυμεῖται τὴν ἑορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας καὶ εἰς τὸ διάστημα τῶν πέντε μηνῶν δὲν μᾶς διηγήθη τίποτε ἄλλο οὔτε μᾶς ἐπληροφόρησε διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων καὶ διὰ τὴν ὁμιλίαν πού ἔκαμεν ὁ Χριστὸς εἰς ἐκείνους πού ἔφαγαν. Καὶ ὅμως ὁ Χριστὸς δὲν ἔπαυε νὰ κάμνῃ θαύματα καὶ νὰ ὁμιλῇ οὔτε ἡμέραν, οὔτε ἑσπέραν καὶ πολλὰς φορὰς ἀκόμη καὶ νύκτα. Εἰς τοὺς μαθητάς του ἔτσι ἐνεφανίσθη, καθὼς ἀναφέρουν ὅλοι οἱ Εὐαγγελισταί. Διατί λοιπὸν παρέλειψαν αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα; Διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὰ καταγράψουν ὅλα λεπτομερῶς. Καὶ μάλιστα ἐφρόντισαν ν' ἀναφέρουν ἐκεῖνα ἀκριβῶς, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Ἰουδαῖοι θὰ προέβαλλον κάποια κατηγορίαν ἢ ἀντιλογίαν.

Εἰς τοὺς Εὐαγγελιστὰς εὐρίσκομεν πολλὰ ὅμοια κω-

σοῦντας ἐθεράπευσε, καὶ νεκροὺς ἤγειρε, καὶ ὅτι ἐθαυμά-
 σθη, πολλάκις ἀνέγραψαν· ἔνθα δὲ ξένον ἔχουσι λέγειν
 τι, ἢ μέμψιν τινὰ δοκοῦσαν κατ' αὐτοῦ φύεσθαι διηγεῖσθαι,
 ταῦτα τιθέασιν· οἷον δὴ καὶ τὸ νῦν ἔστιν, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ αὐ-
 5 τοῦ ἠπίσιτον αὐτῷ· καὶ γὰρ οὐ τὴν τυχοῦσαν ἔχει διαβολὴν
 τὸ πρῶγμα. Καὶ ἄξιον θαυμάσαι τὸ φιλάληθες αὐτῶν ἦθος,
 πῶς οὐκ αἰσχύνονται λέγοντες ταῦτα, ἃ δοκεῖ τῷ διδασκάλῳ
 φέρειν αἰσχύνην, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μάλιστα τῶν ἄλλων ἐσοπου-
 δάκασιν ἀπαγγέλλειν. Καὶ νῦν γοῦν πολλὰ παραδραμῶν
 10 καὶ σημεῖα καὶ θαύματα καὶ δημηγορίας, ἐπὶ τοῦτο εὐθέως
 ἐπεπήδησεν.

«Εἶπον» γάρ, φησί, «πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· Με-
 τάβηθι ἐντεῦθεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου
 θεωρήσωσι τὰ ἔργα ἃ ποιεῖς. Οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι
 15 ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι. Φανέρωσον σεαυ-
 τὸν τῷ κόσμῳ. Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐ-
 τόν». Καὶ ποία, φησὶν, ἀπιστία ἐνταῦθα; Παρακαλοῦσι γὰρ
 αὐτὸν θαυματουργῆσαι. Πολλὴ σφδρα. Ἀπιστίας γὰρ καὶ
 τὰ ρήματα καὶ ἡ θρασύτης, καὶ ἡ ἄκαιρος παρρησία. «Ἔων-
 20 το γὰρ ἀπὸ τῆς συγγενείας ἐξεῖναι αὐτοῖς μετὰ παρρησίας
 διαλέγεσθαι. Καὶ δοκεῖ μὲν ἡ ἀξίωσις δῆθεν φίλων εἶναι·
 πολλῆς δὲ πικρίας ἦν τὰ λεγόμενα· ἐνταῦθα γὰρ αὐτῷ καὶ
 δειλίαν καὶ φιλοδοξίαν ὄνειδίζουσι. Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν,
 «Οὐδεὶς τι ἐν κρυπτῷ ποιεῖ, δειλίαν ἐγκαλούντων ἔστιν, ἅμα
 25 καὶ ὑποπιερόντων τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ· τὸ δὲ ἐπαγαγεῖν,
 ὅτι «Ζητεῖ ἐν παρρησίᾳ εἶναι», φιλοδοξίας.

2. Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν. Ἀπὸ γὰρ
 τούτων τῶν ταῦτα λεγόντων τὰ ρήματα, ὁ πρῶτος τῶν Ἱερο-
 σολύμων ἐπίσκοπος γέγονεν, ὁ μακάριος Ἰάκωβος, περὶ οὗ

ρία. Διότι πολλὰς φορὰς ἀνέγραψαν, ὅτι ἐθεράπευσεν ἀσθενεῖς, ὅτι ἀνέστησε νεκροὺς καὶ ὅτι ἐθαυμάσθη. Ὅπου ὅμως ἔχουν ν' ἀφηγηθοῦν κάτι τὸ ἀσυνήθιστον, ἢ κάποιαν κατηγορίαν πού φαίνεται ὅτι ἐξετοξεύθη κατὰ τοῦ Χριστοῦ, αὐτὰ τὰ παραθέτουν, ὅπως τώρα, διηγοῦνται ὅτι οἱ ἀδελφοί του δὲν τὸν ἐπίστευον. Διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα περιέχει μεγάλο μῖσος. Καὶ ἀξίζει νὰ θαυμάζῃ κανεὶς, πόσον φιλαλήθεις ὑπῆρξαν οἱ Εὐαγγελισταί, ἀφοῦ δὲν διστάζουν ν' ἀναφέρουν αὐτά, τὰ ὁποῖα φαίνονται νὰ ἐντροπιάζουν τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον αὐτὰ ἐφρόντισαν νὰ ἀναφέρουν περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ τώρα λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀφοῦ παρέλειψε πολλὰ σημεῖα, θαύματα καὶ λόγους τοῦ Χριστοῦ, ἤλθεν ἀμέσως εἰς τὴν διήγησιν αὐτοῦ τοῦ γεγονότος.

Λέγει λοιπὸν· «Τοῦ εἶπαν οἱ ἀδελφοί του· Φύγε ἀπὸ ἐδῶ καὶ πήγαινε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διὰ νὰ ἴδουν καὶ οἱ μαθηταί σου τὰ ἔργα πού κάμνεις. Διότι δὲν κάμνει κανεὶς τίποτε εἰς τὰ κρυφά, ὅταν ζητῇ νὰ γίνῃ γνωστός. Φανερῶσου εἰς τὸν κόσμον. Διότι οὔτε καὶ οἱ ἀδελφοί του ἐπίστευαν εἰς αὐτόν». Καί, θὰ ἐρωτήσης, ποία εἶναι ἡ ἀπιστία ἐδῶ; Τὸν παρακαλοῦν νὰ κάμῃ θαύματα. Καὶ ὅμως ὑπάρχει μεγάλη ἀπιστία. Διότι καὶ τὰ λόγια καὶ τὸ θράσος καὶ ἡ ἄκαιρος ἐλευθερία εἶναι ἀπόδειξις ἀπιστίας. Διότι ἐνόμιζαν ὅτι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ὀμιλοῦν ἐλεύθερα ἔνεκα τῆς συγγενείας των μὲ τὸν Χριστόν. Καὶ φαίνεται βέβαια, ὅτι ἡ παρακίνησις προέρχεται ἀπὸ δῆθεν προσφιλεῖς, ὅμως τὰ λόγια τους ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ ὀξύτητα. Διότι μὲ τὴν φράσιν τους «Κανεὶς δὲν κάμνει τίποτε εἰς τὰ κρυφά», κατηγοροῦν τὸν Χριστόν διὰ δειλίαν, ἐνῶ συγχρόνως φανερώνουν ὅτι εἶχον ὑποψίαν διὰ τὰ ἔργα του. Καὶ ἐκεῖνο πού προσέθεσαν, «Ζητεῖ νὰ γίνῃ γνωστόν», φανερώνει τὴν κενοδοξίαν των.

2. Σὺ ὅμως πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, πού εἶχαν εἰπεῖ αὐτὰ τὰ λόγια, ὁ μακάριος Ἰάκωβος, ἔγινεν ἐπίσκοπος

καὶ Παῦλός φησιν· «Ἐτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου». Λέγεται δὲ καὶ ὁ Ἰούδας θαυμασιός τε γεγονέναι. Καίτοι γε οὗτοι, καὶ ἐν Κανᾷ παρήσαν, τοῦ οἴνου γενομένου· ἀλλ' οὐδὲν ἀπώνατο
 5 τέως. Πόθεν οὖν αὐτοῖς ἡ τοσαύτη ἀπιστία; Ἀπὸ πονηρᾶς γνώμης καὶ φθόνου· τὸ γὰρ συγγενὲς ὑπερέχον εἴωθέ πως διαφθονεῖσθαι παρὰ τῶν οὐ τοιούτων. Τίνας δὲ ἐνταῦθα λέγουσι τοὺς μαθητάς; Τὸν ὄχλον τὸν παρεπόμενον, οὐ τοὺς δώδεκα.

10 Τί οὖν ὁ Χριστός; Ὅρα πῶς προσηγῶς ἀπεκρίνατο. Οὐ γὰρ εἶπεν· Ὑμεῖς δὲ τίνες ἐσὶτε ταῦτα συμβουλευόντες καὶ διδάσκοντες; ἀλλὰ τί; «Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πάρεστιν». Ἐνταῦθά μοι δοκεῖ καὶ ἕτερόν τι αἰνίττεσθαι. Ἴσως γὰρ αὐτὸν καὶ προδοῦναι ἐβουλεύοντο, βασκαίνοντες, τοῖς
 15 Ἰουδαίοις. Διὸ καὶ τοῦτο ἐμφαίνων φησὶν, «Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πάρεστιν»· τουτέστιν, ὁ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου. Τί οὖν πρὸ καιροῦ κατεπείγετε ἀνελεῖν; «Ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἐτοιμὸς ἐστιν». Ὡσεὶ ἔλεγεν· Ὑμεῖς κἂν ἀεὶ συνῆτε τοῖς Ἰουδαίοις, οὐκ ἀναιρήσουσιν ὑμᾶς τὰ
 20 αὐτὰ ζηλοῦντας αὐτοῖς· ἐμὲ δὲ εὐθέως βουλήσονται ἀνελεῖν. Ὡστε ὑμῖν μὲν ἀεὶ καὶ καιρὸς συνεῖναι μὴ κινδυνεύσουσιν· ἐμοὶ δὲ τότε καιρὸς, ὅταν ὁ τοῦ σταυροῦ καιρὸς ἐπισηῇ, ὅταν δέη ἀποθανεῖν.

Καὶ γὰρ ὅτι τοῦτο λέγει, δῆλον διὰ τῆς ἐπαγωγῆς·
 25 «Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς». Πῶς γὰρ τοὺς τὰ αὐτὰ βουλομένους, καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τρέχοντας; «Ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐλέγχω αὐτόν, ὅτι πονηρά εἰσιν αὐτοῦ τὰ ἔργα», τουτέστιν, ὅτι Καθάπτομαι καὶ ἐλέγχω, διὰ τοῦτο μισοῦμαι. Ἀπὸ τούτων παιδευόμεθα κρατεῖν ὀργῆς, καὶ μὴ ἀνα-

2. Ὁ Σχολιαστὴς λέγει: «Ἀγνοῶ ἂν τὸ ἔχη εἰπεῖ καὶ ἄλλος, ὅτι ὁ Ἰάκωβος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν του πού δὲν τὸν ἐπίστευον.

Ἱεροσολύμων. Περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ Παῦλος· «Ἄλλον ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους δὲν εἶδα, παρὰ τὸν Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου». Λέγεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Ἰούδας ὑπῆρξεν ἀξιοθαύμαστος. Καὶ ὅμως οἱ ἀδελφοί του αὐτοὶ ἦσαν παρόντες εἰς τὴν Κανᾶ, ὅταν ἔγινε τὸ θαῦμα τοῦ οἴνου, ἀλλὰ μέχρι τότε δὲν εἶχαν ἀποκομίσει καμμίαν ὠφέλειαν. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προήρχετο ἡ τόση ἀπιστία των;² Ἀπὸ τὴν κακὴν των διάθεσιν καὶ ἀπὸ φθόνον. Διότι, ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς ὑπερέχει, ἐκεῖνοι πού μειονεκτοῦν συνήθως φθονοῦν. Καὶ ποίους ἐδῶ οἱ ἀδελφοί του ὀνομάζουν μαθητάς του; Τὸν κόσμον πού τὸν ἀκολουθοῦσεν, ὅχι τοὺς δώδεκα.

Τί ἔκαμεν ὁ Χριστός; Κοίταξε μὲ πόσῃν πραότητι τοὺς ἀπήντησεν. Διότι δὲν εἶπε· Καὶ ποῖοι εἴθε σεῖς πού μὲ συμβουλευέτε καὶ διδάσκετε αὐτά; Ἀλλὰ τί τοὺς εἶπε; «Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ὁ καιρὸς μου». Ἐδῶ νομίζω, ὅτι ὑπαινίσσετε καὶ κάτι ἄλλο. Ἴσως οἱ ἀδελφοί του ἐσκέπτοντο νὰ τὸν προδώσουν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ φθόνον. Διὰ νὰ δηλώσῃ δὲ τοῦτο, λέγει «Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ὁ καιρὸς μου», δηλαδή ὁ καιρὸς τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου. Διατί λοιπὸν βιάζεσθε νὰ μὲ φονεύσετε πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν μου; «Δι' ἐσᾶς ὅμως ὁ καιρὸς εἶναι πάντοτε κατάλληλος», δηλαδή σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Σᾶς δὲν θὰ σᾶς φονεύσουν οἱ Ἰουδαῖοι, μολονότι πάντοτε εὐρίσκεσθε μαζί τους, ἐπειδὴ φρονεῖτε τὰ ἴδια μὲ αὐτούς. Ἐμὲ ὅμως θὰ θελήσουν νὰ μὲ φονεύσουν ἀμέσως. Ὡστε σεῖς ἠμπορεῖτε νὰ τοὺς συνανοστρέψετε πάντοτε χωρὶς κίνδυνον, δι' ἐμὲ ὅμως τότε θὰ εἶναι καιρὸς, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ σταυροῦ, ὅταν θὰ πρέπει ν' ἀποθάνω.

Ὅτι ἐννοεῖ αὐτό, φαίνεται ἀπὸ τὰ ὅσα προσθέτει ἀμέσως· «Ὁ κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ μισῇ ἐσᾶς». Καὶ πῶς ἠμπορεῖ νὰ τοὺς μισῇ, ἀφοῦ θέλουν καὶ ἐπιδιώκουν τὰ ἴδια; «Ἐμὲ ὅμως μὲ μισεῖ, διότι ἐλέγχω αὐτόν, ὅτι τὰ ἔργα του εἶναι πονηρά», δηλαδή, διότι κατηγορῶ καὶ ἐλέγχω, δι' αὐτὸ προκαλῶ τὸ μῖσος. Ἀπὸ αὐτὰ διδασκόμεθα, ὅτι πρέπει νὰ συγ-

ξιοπαθεῖν, κὰν εὐτελεῖς ὧσιν οἱ συμβουλεύοντες. Εἰ γὰρ
 τοὺς οὐ πιστεύοντας ὁ Χριστὸς συμβουλεύοντας ἤνεγκε πρῶ-
 ως, καὶ συμβουλεύοντας τὰ μὴ δέοντα, καὶ συμβουλεύοντας
 τὰ οὐκ ἀπὸ προαιρέσεως ἀγαθῆς, τίνος ἡμεῖς τευξόμεθα
 5 συγγνώμης, γῆ καὶ οποδὸς ὄντες, καὶ πρὸς τοὺς συμβουλεύ-
 οντας, δυσχεραίνοντες, κὰν ὀλίγον εὐτελέστεροι οἱ τοῦτο
 ποιῶντες ὧσιν, ἀνάξιον ἑαυτῶν ἡγούμενοι τοῦτο;

Σκόπει γοῦν πῶς μετὰ προαίτητος πάσης ἀποκρούεται
 τὴν κατηγορίαν. Εἰπόντων γὰρ ἐκείνων, «Φανέρωσον σεαυ-
 10 τὸν τῷ κόσμῳ», αὐτὸς φησὶν· «Οὐ δύναται ὁ κόσμος ὑμᾶς
 μισεῖν, ἐμὲ δὲ ὁ κόσμος μισεῖ»· ἀναιρῶν αὐτῶν τὴν κατη-
 γορίαν. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησί, ζητεῖν τὴν παρὰ ἀν-
 θρώπων δόξαν, ὅτι οὐ διαλιμπάνω ἐλέγχων αὐτούς· καὶ
 ταῦτα εἰδὼς μῖσος ἐκ τούτου τιχιόμενον, καὶ θάνατον κατα-
 15 σκευαζόμενον. Καὶ ποῦ ἤλεγξε, φησί; Πότε γὰρ ἐπαύσατο
 τοῦτο ποιῶν; οὐχὶ ἔλεγε· «Μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω
 ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωϋσῆς»·
 καί, «Ἐγὼ ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔ-
 χετε»· καί, «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων
 20 λαμβάνοντες, καὶ τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;».
 Εἶδες πῶς ἔδειξε διὰ πάντων, ὅτι τὸ πρὸς αὐτὸν μῖσος ἐποίει
 ὁ ἔλεγχος ὁ πεπαρησιασμένος, οὐχ ἡ τοῦ Σαββάτου λύσις;

Τί δήποτε δὲ αὐτοὺς πέμπει εἰς τὴν ἑορτήν, λέγων·
 «Ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτήν, ἐγὼ οὐκ ἀναβαίνω ἄρτι»; Δει-
 25 κνὺς ὅτι ταῦτα εἶπεν, οὐχὶ δεόμενος αὐτῶν, οὐδὲ κολακεύε-
 σθαι θέλων, ἀλλὰ συγχωρῶν τὰ Ἰουδαϊκὰ ποιεῖν. Πῶς οὖν,

κρατοῦμεν τὴν ὀργὴν μας καὶ νὰ μὴ ἀγανακτοῦμεν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μηδαμινοὶ ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς συμβουλεύουν. Διότι, ἂν ὁ Χριστὸς ἠνέχθη ἦσυχά τὰς ἀχρήστους συμβουλὰς ἐκείνων ποὺ μᾶς συμβουλεύουν. Διότι, ἂν ὁ Χριστὸς ἠνέχθη ἦσυχά τὰς ἀχρήστους συμβουλὰς ἐκείνων ποὺ δὲν ἐπίστευαν καὶ μάλιστα συμβουλὰς ποὺ δὲν προήρχοντο ἀπὸ καλὴν διαθέσιν, πῶς θὰ συγχωρηθοῦμεν ἡμεῖς, ποὺ εἴμεθα χῶμα καὶ σκόνη, ποὺ ἀγανακτοῦμεν ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μᾶς συμβουλεύουν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὀλίγον κατώτεροί μας, ἐπειδὴ θεωροῦμεν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀνάξιον διὰ τὸν ἑαυτὸν μας;

Σκέψου λοιπὸν μὲ πόσῃ πραότῃ ἀποκρούει τὴν κατηγορίαν. Διότι, ὅταν τοῦ εἶπαν οἱ ἀδελφοί του «Φανερώσου εἰς τὸν κόσμον», ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν· «Ὁ κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ μισῇ ἐσᾶς, ἐμὲ ὅμως μὲ μισεῖ» καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναιρεῖ τὴν κατηγορίαν των. Διότι, λέγει, τόσον πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ ζητῶ τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε δὲν παύω νὰ τοὺς ἐλέγχω, ἐνῶ μάλιστα γνωρίζω ὅτι ἀπὸ αὐτὸ παράγεται τὸ μῖσος καὶ ἐτοιμάζεται ὁ θάνατός μου. Καὶ ποῦ, θὰ ἐρωτήσης, τοὺς ἤλεγξεν; Καὶ πότε ἔπαυσε νὰ κάμνῃ τοῦτο; Δὲν ἔλεγε, «Μὴ νομίζετε, ὅτι ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω εἰς τὸν Πατέρα, ἐκεῖνος ποὺ σᾶς κατηγορεῖ εἶναι ὁ Μωϋσῆς» καὶ «Ἐγὼ ξεύρω ὅτι σεῖς δὲν ἔχετε ἀγάπην διὰ τὸν Θεὸν» καὶ «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύετε, ὅταν δέχεσθε τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ μόνον τὴν τιμὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν ζητεῖτε;». Εἶδες πῶς μὲ ὅλα αὐτὰ ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ ἐναντίον του μῖσος προήρχετο ἀπὸ τὸν θαρραλέον ἔλεγχον καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν κατάργησιν τοῦ Σαββάτου;

Διατί λοιπὸν ὁ Χριστὸς στέλλει τοὺς ἀδελφούς του εἰς τὴν ἑορτὴν λέγων· «Πηγαίνετε σεῖς εἰς τὴν ἑορτὴν, ἐγὼ δὲν θὰ πάω ἀκόμη»; Διότι ἤθελε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι εἶπεν αὐτὰ ὄχι διότι τοὺς εἶχεν ἀνάγκην, οὔτε διότι ἤθελε νὰ τοὺς κολακεύσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ κάμουν τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα. Διατί ὅμως, θὰ ἐρωτήσης, ἐπῆγεν εἰς τὴν

φησίν, ἀνέβη, εἰπών, «Οὐκ ἀναβαίνω»; Οὐκ εἶπεν καθάπαξ, Οὐκ ἀναβαίνω· ἀλλά, «Νῦν», εἶπεν, τουτέστι, μεθ' ὑμῶν· «Ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πεπλήρωται». Καὶ μὴν τῷ μέλλοντι Πάσχα σταυροῦσθαι ἔμελλε. Πῶς οὖν οὐκ ἀνέβη καὶ
 5 αὐτός; Εἰ γὰρ ἐπειδὴ ὁ καιρὸς οὕτω παρῆν, διὰ τοῦτο οὐκ ἀνέβη, ἐχρῆν μηδὲ ὅλως ἀναβῆναι. Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀνέβαινε, ἵνα πάθῃ, ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς παιδεύσῃ.

Τίνος δὲ ἔνεκεν λάθρα; Καὶ γὰρ ἐδύνατο φανερῶς ἀνελθὼν ἐν τῷ μέσῳ τε εἶναι, καὶ κατέχειν αὐτῶν τὴν ὁρ-
 10 μὴν τὴν ἄτακτον, ὃ πολλάκις ἐποίησεν. Ἄλλ' οὐκ ἐβούλετο συνεχῶς τοῦτο ποιεῖν. Εἰ γὰρ ἀνῆλθε φανερῶς, καὶ πάλιν αὐτοὺς ἐπήρωσε, μειζρόνως ἢ τὴν ἑαυτοῦ θεότητα διαλάμπειν ἐποίει, ὃ τέως οὐκ ἔδει, καὶ μᾶλλον αὐτὴν ἐξεκάλυπτεν. Ἐπειδὴ δὲ ἐνόμιζον ἐκεῖνοι δειλίας εἶναι τὸ μένειν, δείκνυσιν αὐτὸς τοῦναντίον, καὶ θάρσος ὄν καὶ οἰκονομίας καὶ
 15 ὅτι τὸν καιρὸν προειδὼς καθ' ὃν πείσεται, ὅτι λοιπὸν ἐπιστῆ, τότε μάλιστα βουλήσεται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβῆναι. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ τῷ μὲν εἰπεῖν «Ἀνάβητε ὑμεῖς», τοῦτο λέγειν· μὴ νομίσητε, ὅτι ἀναγκάζω ὑμᾶς σὺν ἐμοὶ μένειν
 20 μὴ βουλομένους· τῷ δὲ ἐπαγαγεῖν, «Οὕτω πεπλήρωται ὁ καιρὸς μου», δῆλον ποιεῖν, ὅτι ἔδει καὶ σημεῖα γενέσθαι καὶ δημηγορίας λεχθῆναι, ὥστε καὶ ὄχλους πιστεῦσαι πλείονας καὶ τοὺς μαθητὰς στεροσιέτους γενέσθαι, τὴν παρηγοσίαν ὁρῶντας τοῦ διδασκάλου, καὶ ἅπερ ἔπαυε.

25 3. Μάθωμεν τοίνυν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν εἰρημένων τὴν ἐπίκειαν, τὴν πραότητα· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραὸς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»· καὶ πᾶσαν πικρίαν ἐκβάλλωμεν. Κἂν ἐπαίρηται τις καθ' ἡμῶν, ἡμεῖς ταπεινοὶ γινώμεθα· κἂν θρασύνηται τις, θεραπεύσωμεν· κἂν δόκνη καὶ κατεσθίη σκώ-
 30 πτων καὶ κωμωδῶν, ἡμεῖς μὴ νικώμεθα, μὴ ἀμυνόμενοι ἐ-

έορτήν, ἐνῶ εἶχεν εἶπεῖ, «Δὲν θὰ ὑπάγω»; Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, 'Δὲν θὰ ὑπάγω', ἀλλά, Δὲν θὰ ὑπάγω «Τώρα», δηλαδὴ μαζὶ μὲ σαs. «Διότι ὁ κατάλληλος καιρὸς δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη δι' ἐμέ». Ἐπρόκειτο κατὰ τὸ ἐπόμενον Πάσχα νὰ σταυρωθῆ. Διατί λοιπὸν δὲν ἐπῆγε καὶ ἐκεῖνος; Διότι, ἂν δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ὁ καιρὸς, δὲν ἐπῆγε δι' αὐτὸν τὸν λόγον, δὲν ἔπρεπε νὰ μεταβῆ καθόλου. Δὲν μετέβη λοιπὸν ὄχι διὰ νὰ μὴ πάθῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ.

Διατί ὅμως ἐπῆγε κρυφά; Διότι ἤμποροῦσε νὰ μεταβῆ φανερά καὶ νὰ σταθῆ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καὶ νὰ συγκρατήσῃ τὴν βιαίαν ὀρμητικότητά των, πρᾶγμα ποὺ εἶχε κάμει πολλὰς φορές. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ κάμνῃ τοῦτο συνεχῶς. Διότι, ἂν ἐπήγαινε φανερά, πάλιν θὰ τοὺς ἐτύφλωνε, καὶ θὰ ἔκαμνε περισσότερον λαμπρὰν τὴν θεότητά του πρὸ τοῦ δέοντος χρόνου καὶ θ' ἀπεκάλυπτεν αὐτὴν περισσότερον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι ἐνόμιζαν ὅτι τὸ νὰ μένῃ εἶναι ἀπόδειξις δειλίας, ὁ Χριστὸς ἀπέδειξεν ἀντιθέτως ὅτι εἶναι ἀπόδειξις θάρρους καὶ πίστεως καὶ ὅτι, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸν καιρὸν ποὺ θὰ πάθῃ, ὅταν φθάσῃ ὁ καιρὸς αὐτός, τότε θὰ θελήσῃ νὰ μεταβῆ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐγὼ ὅμως ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὸ μὲν «Πηγαίνετε σεῖς» σημαίνει, μὴ νομίζετε ὅτι σαs ἀναγκάζω νὰ μείνετε μαζὶ μου χωρὶς νὰ θέλετε, ἐκεῖνο δὲ ποὺ προσέθεσε, «Δὲν ἔφθασεν ἀκόμη ὁ καιρὸς μου», σημαίνει, ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνουν θαύματα καὶ νὰ ἀναπυχθοῦν ὁμίλια, ὥστε νὰ πιστεύσουν περισσότεροι ἄνθρωποι καὶ νὰ γίνουν σταθερώτεροι οἱ μαθηταὶ του, βλέποντες τὸ θάρρος τοῦ διδασκάλου των καὶ τὰ ὅσα ἔπαθε.

3. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν ἀπὸ ὅσα εἶπεν ὁ Χριστὸς τὴν εὐμένειάν του καὶ τὴν πραότητα του. «Μάθετε ἀπὸ ἐμέ, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς εἰς τὴν καρδίαν»^{2α} καὶ ἄς βγάλωμεν ἀπὸ μέσα μας κάθε πικρίαν. Καὶ ἂν κάποιος χλευάζῃ εἰς βάρος μας, ἡμεῖς ἄς εἴμεθα ταπεινοί. Καὶ ἂν κάποιος ἀποθρασύνεται, ἄς τὸν καταπραῦνωμεν. Καὶ ἂν μᾶς δαγκώνῃ καὶ μᾶς κατατρώγῃ περιγελῶν καὶ διακωμωδῶν, ἡμεῖς ἄς

αυτοῖς ἀνέλωμεν ἑαυτούς. Καὶ γὰρ θηρίον ἐστὶν ὁ θυμός, θηρίον ὄξυ καὶ θερμόν. Ἐπάδωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς τὰς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐπιδάξαι καὶ λέγωμεν, ὅτι Γῆ εἶ καὶ σποδός· καί, «Τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός», καί, ὅτι
 5 «Ἡ ῥοπή τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, πῶσις αὐτῶ», καί, ὅτι «Ἀνὴρ θυμώδης, οὐκ εὐσχήμων». Οὐδὲν γὰρ αἰσχροτέρον ὕψεως θυμουμένης, οὐδὲν δυσειδέστερον. Εἶ δὲ ὕψεως, πολλῶ μᾶλλον ψυχῆς. Καθάπερ γὰρ ἀνακνυκωμένου βορβόρου δυσωδία εἴωθε γίνεσθαι, οὕτω ψυχῆς ταρραυμένης ὑπὸ θυμοῦ, πολ-
 10 λή ἔσται ἡ ἀσχημοσύνη καὶ ἀηδία.

Ἄλλ' οὐ φέρω, φησί, τὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ὕβριν. Τί-νος ἔνεκεν; εἰπέ. Ἄν μὲν γὰρ ἀληθῆς ἦ καὶ πρὸ ἐκείνου ὀφείλεις κατανύττεσθαι καὶ χάριν ἔχει αὐτῶ τῶν ἐλέγχων· ἂν δὲ ψευδής, καταφρόνησον. Εἶπε πένητα; Καταγέλασον.
 15 Εἶπε δυσγενῆ ἢ ἀνόητον; Στέναξον ὑπὲρ ἐκείνου λοιπόν. «Ὁ γὰρ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός». Ὅταν οὖν ὕβριση, ἐννόησον τὴν κόλασιν ἣν κολάζεται, καὶ οὐ μόνον οὐχ ἕξεις ὀργήν, ἀλλὰ καὶ δάκρυα ἀφήσεις. Οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸν πύρετον τίς
 20 παροξύνεται, οὔτε πρὸς τὸν φλεγμαίνοντα, ἀλλ' ἔλεεῖ πάντας τοὺς τοιούτους καὶ δακρύει. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ ψυχὴ ὀργιζομένη.

Ἄλλά, κἂν ἀμύνασθαι βούλη, σιγήσον, καὶ καιρίαν ἔδω-κας αὐτῷ τὴν πληγὴν. Ἄν δὲ λοιδορίαν λοιδορία συνάψης,
 25 τὸ πῦρ ἀνῆψας. Ἄλλ' ἀσθένειαν καταγινώσκουσιν οἱ παρόν-τες, φησὶν, ἂν σιγήσωμεν. Οὐκ ἀσθένειαν καταγνώσκονται, ἀλλ' ἐπὶ φιλοσοφία θαυμάσσονται. Ἄν δὲ ὕβριοιθις δηχθῆς, ὕβρισας· ληχθῆς δέ, ἀναγκάζεις ἀληθῆ νομίζεσθαι τὰ λε-

3. Γεν. 5, 10.

4. Γεν. 18, 27. Σοφ. Σειρ. 10, 9.

5. Σοφ. Σειρ. 1, 28. 22.

6. Παροιμ. 11, 25.

7. Ματθ. 5, 22.

μὴ καταβαλλώμεθα, διὰ νὰ καταστρέψωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀμυνόμενοι. Διότι ὁ θυμὸς εἶναι θηρίον καὶ μάλιστα θηρίον ἄγριον καὶ θερμόν. Ἄς ἐπαναλαμβάνωμεν λοιπὸν ἀπὸ μέ-
σα μας τὰ λόγια τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἅς λέγωμεν· «Χῶμα καὶ σκόνη εἶσαι»³, ἢ «Τί ὑπερηφανεύεται τὸ χῶμα καὶ ἡ σκόνη»⁴, ἢ «Ἡ ἔφοδος τῆς ὀργῆς εἶναι ἡ καταστροφή του»⁵, ἢ «Θυμωμένος ἄνθρωπος δὲν εἶναι μετριόφρων»⁶. Διότι δὲν ὑπάρχει χειρότερον οὔτε ἀσχημότερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ πρό-
σωπον τοῦ θυμωμένου. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀπὸ τοιοῦτον πρόσωπον, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ὑπάρχη ἀπὸ θυμωμέ-
νην ψυχὴν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἀνακατεύεται ἡ λά-
σπη, ἀναδίδει δυσσομίαν, ἔτσι καὶ ὅταν ταρασσεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸν θυμόν, ἐκβάλλει πολλὴν ἀσχημίαν καὶ ἀηδίαν.

Ἄλλὰ δὲν ὑποφέρω, θὰ ἰσχυρισθῆς, τὴν ὕβριν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου. Ἀπάντησέ μου, διὰ ποῖον λόγον; Διότι, ἂν μὲν ἡ ὕβρις εἶναι ἀληθινή, ὀφείλεις νὰ τὴν ὑποστῆς καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσης, διότι σὲ ἐλέγχει. Ἄν πάλιν εἶναι ψευ-
δῆς, περιφρόνησέ τον. Σὲ εἶπε πτωχόν; Γέλασε. Σὲ εἶπε ἀγενῆ καὶ ἀνόητον; Ἀναστέναξε διὰ λογαριασμόν του. «Διό-
τι ἐκεῖνος πού εἶπε τὸν ἀδελφόν του «Μωρὲ» θὰ παραδοθῆ
εἰς τὴν φλογερὰν γέενναν»⁷. Ὅταν λοιπὸν σὲ ὑβρίσῃ, πρέ-
πει νὰ σκεφθῆς τὴν κόλασιν πού ὑφίσταται καὶ ὄχι μόνον δὲν θὰ ὀργισθῆς, ἀλλὰ καὶ θὰ χύσῃς δάκρυα. Διότι δὲν ὀρ-
γίζεται κανεὶς ἐναντίον ἀνθρώπου πού ἔχει πυρετόν, οὔτε ἐναντίον ἐκείνου πού καίγεται ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ ὄ-
λους αὐτοὺς τοὺς λυπᾶται καὶ δι' ὅλους αὐτοὺς δακρύζει. Διότι κάτι τέτοιο εἶναι ἡ ψυχὴ, ὅταν ὀργίζεται.

Ἄλλ' ἂν θέλῃς νὰ ἀμυνθῆς, σώπασε καὶ καταφέρεις κατ' αὐτοῦ καίριον κτύπημα. Ἄν ὅμως εἰς τὴν ὕβριν ἀντι-
τάξης ὕβριν, ἀνάπτεις τὸ πῦρ. Ἄλλά, θὰ ἰσχυρισθῆς, οἱ παρόντες θὰ μᾶς κατηγορήσουν ὡς ἀδυνάτους, ἂν σιωπήσω-
μεν. Δὲν θὰ μᾶς κατηγορήσουν δι' ἀδυναμίαν, ἀλλὰ θὰ μᾶς θαυμάσουν ὡς στοχαστικούς. Ἄν ὅμως ἀνάψῃς ἔνεκα ὕ-
βρεως καὶ ὑβρίσῃς καὶ σὺ, θὰ δώσῃς ἀφορμὴν νὰ θεωρηθῆ

γόμενα. Διατί, εἶπέ μοι, ὁ πλούσιος γελᾷ ἀκούων πένης; ἄρ' οὐχ ὅτι μὴ σύνοιδεν ἑαυτῷ πενίαν; Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν μᾶλλον γελάσωμεν ἐπὶ ταῖς ὑβρεσι, μεγίστην ἀπόδειξιν παρέξομεν τοῦ μὴ συνειδέναι τοῖς λεγομένοις. Ἄλλως δέ, 5 μέχρι πότε τὰς τῶν ἀνθρώπων δεδοίκαμεν εὐθύνας; μέχρι πότε τοῦ κοινοῦ καταφρονοῦμεν Δεσπότου, καὶ τῇ σαρκὶ προσηλώμεθα; «Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ἔρις καὶ ζῆλος καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε;» .

Γενώμεθα τοίνυν πνευματικοί, καὶ χαλινώσωμεν 10 τὸ δεινὸν τοῦτο θηρίον. Ὁργῆς καὶ μανίας μέσον οὐδέν, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι δαίμων, μᾶλλον δὲ καὶ δαιμονῶντος χαλεπώτερον. Ὁ μὲν γὰρ δαιμονῶν καὶ συγγνώμης ἀπολαύσαιεν ἂν ὁ δὲ ὀργιζόμενος, μυρίων ἔσται κολάσεων ἄξιός, ἐκὼν ἑαυτὸν ἐπὶ θάρβαρα τῆς ἀπωλείας 15 φέρων καὶ πρὸ τῆς μελλούσης γεέννης ἐντεῦθεν ἤδη τὴν δίκην τινύων, θόρουδόν τινα ἄπαστον καὶ ζάλην ἀσίγητον διὰ πάσης μὲν νυκτός, διὰ πάσης δὲ ἡμέρας ἐπεισάγων τοῖς τῆς ψυχῆς λογισμοῖς. Ἴν' οὖν καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι κολάσεως καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τιμωρίας ἑαυτοὺς ἀπαλλάξω- 20 μεν, ἐκβαλόντες τουτὶ τὸ πάθος, πραότητα πᾶσαν ἐπιδειξώμεθα καὶ ἐπιείκειαν, ἵνα καὶ ἐνταῦθα ἀνάπανοιν εὐρωμεν τῇ ψυχῇ ἡμῶν καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, 25 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅτι ἀληθεύουν τὰ ὅσα σὲ κατηγοροῦν. Διατί, σὲ ἐρωτῶ, ὁ πλούσιος γελᾷ, ὅταν ἀκούσῃ νὰ τὸν ἀποκαλοῦν ὅτι εἶναι πτωχός; Ὅχι ἄρα γε διότι ἔχει συνείδησιν ὅτι δὲν εἶναι πτωχός; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἂν μᾶλλον γελάσωμεν διὰ τὰς ὑβρεῖς, θὰ δώσωμεν μεγάλην ἀπόδειξιν, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν συνείδησιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Καὶ ἐπὶ τέλους, μέχρι πότε θὰ φοβούμεθα τὰς κατηγορίας τῶν ἀνθρώπων; Μέχρι πότε θὰ περιφρονοῦμεν τὸν κοινόν μας Κύριον καὶ θὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὴν σάρκα; «Ὅταν ὑπάρχη μεταξύ σας ζηλοτυπία καὶ φιλονεικία καὶ διαίρεσις, δὲν εἴσθε γῆϊνοι;»⁸.

Ἄς γίνωμεν λοιπὸν πνευματικοὶ καὶ ἄς χαλιναγωγῶσωμεν αὐτὸ τὸ φοβερὸν θηρίον. Μεταξὺ ὀργῆς καὶ μανίας δὲν ὑπάρχει διάκρισις, ἀλλ' ὑπάρχει κάποιος πρόσκαιρος δαίμων, μᾶλλον κάτι σοβαρότερον ἀπὸ τὸν δαιμονιζόμενον. Διότι ὁ μὲν δαιμονιζόμενος ἴσως τύχῃ κάποιας συγγνώμης, ἐνῶ ὁ ὀργιζόμενος θὰ εἶναι ἄξιος μυρίων κολάσεων, ἐπειδὴ ὁδηγεῖ τὸν ἑαυτόν του εἰς τοὺς κρημνοὺς τῆς καταστροφῆς καὶ ἐπειδὴ τιμωρεῖται διὰ τοῦτο πρὶν ἀπὸ τὴν μέλλουσαν γέενναν, εἰσάγων εἰς σκέψεις τοῦ ἀκατάπαυστον θόρυβου καὶ ἀκατασίγαστον ζάλην ὅλην τὴν νύκτα καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν. Διὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν λοιπὸν καὶ τῆς παρούσης τιμωρίας καὶ τῆς μελλοντικῆς κολάσεως, ἄς ἐπιδείξωμεν κάθε ἡρεμίαν καὶ πραότητα διὰ νὰ εὕρῃ ἡ ψυχὴ μας τὴν ἀνάπαυσιν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποῖαν εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μετὰ τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ΄.

Ἰω. 7, 9 - 24

«Ταῦτα εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν
5 ἑορτήν, οὐ φανερώς ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ».

1. Τὰ ἀνθρωπίνως ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ οἰκονομούμενα, οὐ διὰ τοῦτο μόνον οἰκονομεῖται, ἵνα τὴν σάρκωσιν βεβαιώ-
σῃται, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμᾶς παιδεύσῃ πρὸς ἀρετήν. Εἰ γὰρ πάν-
τα ὡς Θεὸς ἔπρατε, πόθεν ἐδυνάμεθα ἡμεῖς εἰδέναί, περιπί-
10 πιοντες ἀβουλήτοις, τί χρὴ ποιεῖν; οἷόν τι λέγω· ἐν τούτῳ
τε αὐτῷ ὢν τῷ χωρίῳ φονώντων τῶν Ἰουδαίων εἰς μέσον
εὐθέως παρελθὼν κατέσειλε τὴν ὁρμήν. Εἰ τοίνυν τοῦτο
ἐποίει διηνεκῶς, ἡμεῖς οὐ δυνάμενοι τοῦτο ποιεῖν, περιπί-
πιοντες δέ, πόθεν ἂν ἔγνωμεν πῶς δεῖ τῷ πράγματι χρῆ-
15 σθαι; καὶ πότερον εὐθέως ἀποθανεῖν, ἢ τι καὶ οἰκονομησά-
μεν ἡμεῖς, οἱ μὴ δυνάμενοι, παρελθόντες εἰς μέσον τί δεῖ
ποιεῖν, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα παρ' αὐτοῦ παιδευόμεθα.

«Ταῦτα», γάρ, φησὶν, «εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἔμεινεν ἐν τῇ
20 Γαλιλαίᾳ. Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε ἀνέβη
καὶ αὐτός, οὐ φανερώς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ». Τὸ εἰπεῖν,
ὅτι «Ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ», ἐμφαίνοντός ἐστιν, ὅτι
οὐκ ἐβούλει μετ' ἐκείνων ἀνελθεῖν. Διὸ καὶ μένει ἐν ᾧ περ-
ῆν, οὔτε δῆλον κατέσῃσεν ἑαυτὸν, ἐκείνων πως κατεπειγόν-
25 των τοῦτο ποιῆσαι. Τί δήποτε δὲ ἐν παρρησίᾳ διαλεγόμενος
ἀεί, ὡς ἐν κρυπτῷ νῦν τοῦτο ποιεῖ; Οὐκ εἶπεν, Κρύφα, ἀλλ'
«Ὡς ἐν κρυπτῷ». Οὕτω γὰρ ἐχρῆν, ὅπερ εἶπον, παιδεύων

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ΄.

Ἰω. 7, 9 - 24

«Ἐφοῦ τοὺς εἶπεν αὐτά, ἔμεινεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἄλλ' ὅταν ἐπῆγαν οἱ ἀδελφοί του εἰς τὴν ἑορτήν, τότε ἐπῆγε καὶ αὐτὸς ὄχι φανερά ἀλλὰ σχεδὸν κρυφά»¹.

1. Ὅσα ἔπραξεν ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος δὲν τὰ ἔπραξε μόνον μὲ σκοπὸν νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἐνσάρκωσίν του, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς παιδαγωγῆσῃ εἰς τὴν ἀρετήν. Διότι, ἐὰν τὰ ἔπραττεν ὅλα ὡς Θεός, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἤμπορούσαμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι περιπίπτομεν εἰς πλάνας, νὰ διδαχθῶμεν, τί πρέπει νὰ κάμνωμεν; Καὶ βλέπομεν λόγου χάριν εἰς τὴν παροῦσαν περικοπὴν, ὅτι, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐσκέποντο νὰ τὸν φονεύσουν, ὁ Χριστὸς παρουσιασθεὶς ἀνάμεσα τῶν κατέστειλεν αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν των. Ἐὰν λοιπὸν ἔκαμνε τοῦτο διαρκῶς, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν ἤμποροῦμεν νὰ πράττωμεν τοῦτο ἀλλ' ἀντιθέτως ὑποκύπτομεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἐμαθαίναμεν, τί ἐν προκειμένῳ ἔπρεπε νὰ γίνῃ; ποῖον ἐκ τῶν δύο, ἔπρεπε ν' ἀποθάνῃ ἢ νὰ προβλέψῃ κάτι ἄλλο, ὥστε νὰ προχωρήσῃ ὁ λόγος; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἴμεθα ἐφωδιασμένοι μὲ τοιαύτην δύναμιν, δὲν θὰ ἐμαθαίναμεν, ἔστω καὶ ἂν εὐρισκώμεθα εἰς ἀπορίαν, τί ἔπρεπε νὰ κάμνωμεν, διὰ τοῦτο διδασκόμεθα ἀπὸ αὐτόν.

Λέγει λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστής· «Ἐφοῦ τοὺς εἶπεν αὐτά ὁ Ἰησοῦς, ἔμεινεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἄλλ' ὅταν ἐπῆγαν οἱ ἀδελφοί του, τότε ἐπῆγε καὶ αὐτὸς, ὄχι φανερά ἀλλὰ σχεδὸν κρυφά». Ἡ φράσις, «Ἐπῆγαν οἱ ἀδελφοί του», σημαίνει, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ πάῃ μαζί των. Διὰ τοῦτο μένει ἐκεῖ καὶ δὲν δεικνύει φανερά τὴν πρόθεσίν του, μολονότι οἱ ἀδελφοί του προσεπάθουν κατὰ κάποιον τρόπον νὰ τὸν πείσουν εἰς τοῦτο. Διατί λοιπὸν, ἐνῶ ὠμίλει πάντοτε φανερά, κάμνει τοῦτο σχεδὸν κρυφά; Δὲν εἶπεν «Κρυφά» ἀλλὰ «Σχεδὸν κρυφά». Διότι, ὅπως εἶπα, διὰ νὰ μᾶς παιδαγωγῆ-

ἡμᾶς τὰ πράγματα οἰκονομεῖν. Καὶ χωρὶς τούτου δὲ οὐκ ἦν ἴσον ζεόντων αὐτῶν καὶ σφαδαζόντων ἐμπεσεῖν, καὶ μετὰ ταῦτα τῆς ἐορτῆς διαλυθείσης.

«Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν καὶ ἔλεγον, Ποῦ ἐστιν 5 ἐκεῖνος;». Καλὰ γε αὐτῶν τὰ ἐν ταῖς ἐορταῖς κατορθώματα· ἐπὶ φόνον ὀρμῶσι καὶ ἐν τῇ ἐορτῇ βουλευόμενοι αὐτὸν συλλαβεῖν. Οὕτω γοῦν καὶ ἀλλαχοῦ λέγουσι «Τί δοκεῖτε ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ ἐν τῇ ἐορτῇ;». Καὶ ἐνταῦθα, «Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος;». Ὑπὸ τοῦ πολλοῦ μίσους καὶ τῆς ἀπεχθείας οὐδὲ ὀνομασιῇ 10 αὐτὸν καλεῖν ἐβούλοντο. Πολλὴ ἦ εἰς τὴν ἐορτὴν αἰδώς, μεγάλη ἡ εὐλάβεια· ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐορτῆς αὐτὸν θηροῦσαι ἐβούλοντο.

«Καὶ γογγυσμὸς ἦν περὶ αὐτοῦ πολὺς ἐν τοῖς ὄχλοις». Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου παροξύνεσθαι αὐτούς, 15 ἔνθα τὸ σημεῖον ἐγένετο καὶ ὁμοῦ ἀγριαίνειν καὶ δεδοικέναι, οὐχ οὕτως ὑπὲρ τοῦ παρελθόντος ὀργιζομένους, ὡς φοβουμένους, μὴ πάλιν ἐργάσθαι τι τοιοῦτον. Ἐξέβαινε δὲ πᾶν τὸνναντίον καὶ ἄκοντες φανερόν αὐτὸν ἐποίουν. «Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι Ἄγαθός ἐστιν, οἱ δέ, Οὐκ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄ- 20 χλον». Ἐκείνην μὲν οὖν οἶμαι τὴν δόξαν τῶν πολλῶν εἶναι ταύτην δέ, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἱερέων. Τὸ γὰρ διαβάλλειν τῆς ἐκείνων βασκανίας καὶ πονηρίας ἐστί. «Πλανᾷ», φησί, τὸν ὄχλον. Τί ποιῶν, εἰπέ μοι; ἄρα φαντάζων καὶ οὐκ ἐργαζόμενος τὰ σημεῖα; Καὶ μὴν τὸνναντίον ἡ πείρα 25 μαρτυρεῖ.

«Οὐδεὶς μέντοι παρησιᾷ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων». Ὁρᾷς πανταχοῦ τὸ μὲν ἀρχικὸν διεφθαρμένον, τοὺς δὲ ἀρχομένους ὑγιαίνοντας μὲν τῇ κρίσει, οὐκ ἔχοντας δὲ ἀνδρείαν προσήκουσαν, ἧς μάλιστα τῷ πλήθει 30 δεῖ; «Ἦδη δὲ τῆς ἐορτῆς μεσούσης, ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐδίδασκε». Τῇ ἀναβολῇ προσεκτικωτέρους αὐτοὺς ἐποίησεν.

ση, ἔτσι ἔπρεπε νὰ πράξῃ. Ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ἦτο τὸ ἴδιο νὰ φανερωθῇ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν αὐτοὶ ἦσαν ὠργισμένοι καὶ ὠρύοντο, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐορτάσιμον ἡμέραν.

«Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν τὸν ἀνεζήτουν καὶ ἔλεγαν· «Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος;». Ὠραῖα ἦσαν τὰ ἔργα των εἰς ἐορτάσιμον ἡμέραν! Προετοιμάζονται διὰ φόνον καὶ σκέπτονται νὰ συλλάβουν τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν ἐορτήν. Ἔτσι λέγουν καὶ εἰς ἄλλο μέρος· «Τί φρονεῖτε, δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐορτήν;»². Καὶ ἐδῶ ἐρωτοῦν· «Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος;». Ἐνεκα τοῦ μεγάλου μίσους των καὶ τοῦ φθόνου των δὲν ἤθελαν νὰ τὸν εἰποῦν οὔτε μὲ τὸ ὄνομά του. Μεγάλος ἦτο ὁ σεβασμὸς των καὶ μεγάλη ἡ εὐλάβειά των διὰ τὴν ἐορτήν! Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐορτῆς ἤθελαν νὰ τὸν συλλάβουν.

«Καὶ μεγάλη φιλονεικία ἐγένετο δι’ αὐτὸν μεταξὺ τοῦ λαοῦ». Ἐγὼ ὅμως νομίζω, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ὠργίζοντο περισσότερο ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου εἶχε γίνῃ τὸ θαῦμα καὶ ὅτι εἶχαν ἐξαγριωθῇ, ὅχι τόσον ἀπὸ ἀγανάκτησιν δι’ αὐτὸ πὸν εἶχε γίνῃ εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλ’ ἀπὸ φόβον μήπως κάμῃ πάλιν τὸ ἴδιο. Συνέβαιεν ὅμως τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον καὶ τὸν ἔκαμναν φανερὸν χωρὶς νὰ θέλουν. «Καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγαν· «Εἶναι καλὸς ἄνθρωπος», ἄλλοι ὅμως· «Ἦ οὐκ, πλανᾷ τὸν λαόν». Ἡ πρώτη γνώμη νομίζω ὅτι εἶναι τῶν περισσότερων ἀνθρώπων, ἐνῶ ἡ δευτέρα εἶναι τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἱερέων. Διότι ἡ συκοφαντία ἦτο ἔργον τοῦ φθόνου καὶ τῆς μοχθηρίας των. «Πλανᾷ» τὸν λαόν, ἰσχυρίζοντο. Εἶπέ μου, μὲ ποῖον τρόπον; Μήπως ἔκαμνε τὰ θαύματα διὰ τῆς φαντασίας καὶ ὅχι διὰ τῶν ἔργων; Ἄλλ’ ἡ πείρα μαρτυρεῖ τὸ ἀντίθετον.

«Κανεῖς ὅμως δὲν ὠμίλει δημοσίᾳ περὶ αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους». Βλέπεις ὅτι παντοῦ οἱ μὲν ἄρχοντες εἶναι διεφθαρμένοι ἐνῶ οἱ ἀρχόμενοι ἔχουν ὀρθὴν κρίσιν, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν ἀρμόζουσαν δύναμιν, ἡ ὁποία εἶναι πάρα πολὺ ἀναγκαῖα εἰς τὸ πλῆθος; «Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐορτῆς ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐδίδασκε». Μὲ τὴν ἀναμονὴν

Οἱ γὰρ ταῖς ἡμέραις ζητήσαντες αὐτὸν ταῖς πρώταις καὶ λέγοντες, «Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;», ἄφνω παρόντα ἰδόντες, ὄρα πῶς ἐπέστησαν, καὶ ἔμελλον ἐπικεῖσθαι λέγοντι, οἳ τε ἀγαθὸν λέγοντες, οἳ τε μὴ τοιοῦτον· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὥστε
5 κερδάναι τι καὶ θαυμάσαι· οὗτοι δέ, ὥστε ἐπιλαβέσθαι, καὶ κατασχεῖν.

Τὸ μὲν οὖν, «Πλανᾷ τὸν ὄχλον», ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν δογμάτων ἔλεγον, οὐ νοοῦντες τὰ λεγόμενα, τὸ δέ, «Ἄγαθός», ἀπὸ τῶν σημείων. Χαλάσας τοίνυν αὐτῶν τὸν θυμὸν
10 οὕτως ἐπέστη, ὥστε μετὰ σχολῆς ἀκοῦσαι τῶν λεγομένων, μηκέτι τῆς ὀργῆς ἐμφρατιούσης τὰ ὦτα. Τί μὲν οὖν ἐδίδαξεν, οὐκ εἶπεν· ὅτι δὲ θαυμασιῶς, τοῦτο μόνον λέγει, καὶ ὅτι εἶλεν αὐτοὺς καὶ μετέβαλε· τοσαύτη τῶν λεγομένων ἦν ἡ δύναμις. Οἱ δὲ εἰπόντες, ὅτι Πλανᾷ τὸν ὄχλον, μεταβαλ-
15 λόμενοι ἐθαύμαζον· διὸ καὶ ἔλεγον· «Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς;». Ὅρᾳς πῶς δείκνυσι καὶ ἐνταῦθα πονηρίας γέμον τὸ θαῦμα αὐτῶν; Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι τὴν διδασκαλίαν ἐθαύμαζον· ἢ ὅτι ἐδέχοντο τὰ λεγόμενα· ἀλλ' ἀπλῶς, «Ἐθαύμαζον»· τουτέστιν, εἰς ἐκπληξίαν ἐνέπιπτον
20 καὶ διηπόρουν λέγοντες, Πόθεν τούτω ταῦτα; δέον ἀπὸ τῆς ἀπορίας ταύτης συνιδεῖν, ὅτι οὐδὲν ἀνθρώπινον ἦν ἐν αὐτῷ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο αὐτοὶ οὐκ ἤθελον ὁμολογῆσαι, ἀλλὰ μέχρι τοῦ θαυμάζειν ἴσταντο μόνον, ἄκουσον τί φησιν αὐ-
25 τός· «Ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμή». Πάλιν πρὸς τὴν ἀπονοίαν αὐτῶν ἀποκρίνεται, ἐπὶ τὸν Πατέρα αὐτοὺς ἄγων,

τοὺς ἔκαμε περισσότερον προσεκτικούς. Διότι ἐκεῖνοι πού τὸν ἀνεζήτουν κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας καὶ ἔλεγαν, «Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος;», μόλις τὸν εἶδαν νὰ παρουσιάζεται αἰφνιδίως, πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον προσῆλθαν εἰς αὐτὸν καὶ ἔμελλον νὰ παρακολουθήσουν τὴν ὁμιλίαν του, λέγοντες ἄλλοι μὲν ὅτι εἶναι καλός, ἄλλοι δὲ ὅτι δὲν εἶναι. Ἄλλ' ἐκεῖνοι πού ἔλεγαν ὅτι εἶναι καλός, τὸ ἔκαμναν διὰ ν' ἀποκομίσουν κάποιο κέρδος καὶ διὰ νὰ τὸν θαυμάσουν. Ἐκεῖνοι ὅμως πού ἔλεγαν ὅτι δὲν εἶναι καλός, τὸ ἔκαμναν διὰ νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν κρατήσουν.

Μὲ τὰ λόγια «Πλανᾶ τὸν λαόν» ἐννοοῦσαν τὴν διδασκαλίαν τῶν δογμάτων, ἐπειδὴ δὲν ἐκαταλάβαιναν τὰ λεγόμενα. Μὲ τὸ «Ἄγαθός» πάλιν, ἐννοοῦσαν τὰ θαύματα. Ἄφοῦ λοιπὸν κατέπαυσε τὸν θυμὸν των, ἐπενέβη κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε ν' ἀκούσουν τὰ λόγια του μὲ προσοχήν, ἀφοῦ πλέον ἢ ὀργὴ δὲν ἔφραττε τὰ ὦτα των. Τί ἀκριβῶς ἐδίδασκε, δὲν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής. Λέγει μόνον ὅτι τοὺς κατέπληξε, τοὺς συνήρπασε καὶ τοὺς ἥλλαξε. Τόσον μεγάλην δύναμιν εἶχον τὰ λόγια του. Ἀκόμη καὶ αὐτοὶ πού ἔλεγαν «Πλανᾶ τὸν λαόν», ἥλλαξαν γνώμην καὶ τὸν ἐθαύμαζαν. Δι' αὐτὸ ἔλεγαν· «Πῶς αὐτὸς ξεύρει γράμματα, ἀφοῦ δὲν ἐσπούδασε;». Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον καὶ ἐδῶ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ θαυμασμός των ἦτο γεμᾶτος πονηρίαν; Διότι δὲν λέγει ὁ Εὐαγγελιστής ὅτι ἐθαύμαζαν τὴν διδασκαλίαν, ἢ ὅτι ἐδέχοντο τὰ λόγια του, ἀλλὰ μόνον «Ἐθαύμαζαν», δηλαδὴ κατελαμβάνοντο ἀπὸ ἔκπληξιν καὶ ἀποροῦσαν λέγοντες· Ἄπο ποῦ τὰ ξεύρει αὐτά; Ὡφειλαν ὅμως ἀπὸ τὴν ἀπορίαν των αὐτὴν νὰ ἐννοήσουν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν εἰς αὐτὸν τίποτε τὸ καθαρῶς ἀνθρώπινον.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἤθελαν νὰ παραδεχθοῦν τοῦτο, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐθαύμαζαν, ἄκουσε τί λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Ἡ διδασκαλία μου δὲν εἶναι ἰδική μου». Πάλιν ἀπαντᾷ εἰς τὴν ὑποψίαν των, ἀναφέρει εἰς αὐτοὺς τὸν Πατέρα καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον θέλει νὰ τοὺς ἀποστομώσῃ·

κακείθεν ἐπιστοιμίσαι βουλόμενος. «Ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδασκαλίας, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαντοῦ λαλῶ. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτο ἐστὶ τὴν πονηρίαν ἐξ ἐναντιῶν ἐκβάλετε καὶ τὴν ὀργὴν
5 καὶ τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος τὸ εἰκῆ πρὸς ἐμὲ γεγεννημένον καὶ οὐδὲν τὸ κωλύον ὑμᾶς γνωρίσαι, ὅτι Θεοῦ ὄντως ἐστὶ τὰ ῥήματα τὰ ἐμά. Νῦν μὲν γὰρ ὑμῖν ταῦτα ἐπισκοπεῖ, καὶ τὴν ὀρθὴν διαφθείρει κρίσιν λάμπουσαν· ἂν δὲ ταῦτα ἐξέλητε, οὐκ ἔτι τοῦτο πείσεσθε.

10 Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ εἶπεν· ἐπληξε γὰρ ἂν αὐτοὺς σφοδρῶς· πάντα δὲ ταῦτα ἠνίξαιτο διὰ τοῦ εἰπεῖν. «Ὁ ποιῶν τὸ θέλημα αὐτοῦ, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαντοῦ λαλῶ»· τουτέστιν, Ἡ ἐγὼ ἀλλότριόν τι καὶ ξένον καὶ ἐναντίον φθέγγομαι. Τὸ γάρ, 15 «Ἀπ' ἐμαντοῦ», ἀεὶ ἐπὶ τοῦτο κεῖται, ὅτι οὐδὲν ἔξω τῶν αὐτῶ δοκούντων λέγω, ἀλλὰ πάντα ἃ ὁ Πατὴρ βούλει, ταῦτα καὶ ἐγώ, «Ἐάν τις τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῆ, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς». Τί ἐστίν, «Ἐάν τις τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῆ»; Ἐάν τις ἐραστὴς ἦ τοῦ βίου τοῦ κατ' ἀρετὴν, εἴσεται 20 τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν· ἐάν τις θέλῃ προσέχειν ταῖς προφητείαις, πότερον κατ' αὐτὰς λαλῶ ἢ οὐ.

2. Πῶς δὲ αὐτοῦ καὶ οὐκ αὐτοῦ; Οὐ γὰρ εἶπεν, ἢ διδασκαλία αὕτη οὐκ ἔστιν ἐμή· ἀλλὰ πρότερον εἰπὼν, ὅτι «Ἐμή ἐστι», καὶ οἰκειωσάμενος αὐτήν, τότε ἐπήγαγεν, «Οὐκ 25 ἔστιν ἐμή». Πῶς οὖν τὸ αὐτὸ δύναται εἶναι, καὶ αὐτοῦ καὶ οὐκ αὐτοῦ; Αὐτοῦ μὲν, ὅτι ὡς μὴ διδασκόμενος ἔλεγεν οὐκ αὐτοῦ δέ, ὅτι τοῦ Πατρὸς ἦν ἡ διδασκαλία. Πῶς οὖν λέγει, «Πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἐμά ἐστὶ καὶ τὰ ἐμά αὐτοῦ»;

«Ἐὰν θέλη κανεῖς νὰ κάμνη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ γνωρίσῃ, ἐὰν ἡ διδασκαλία μου προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν ἢ ἐὰν ἐγὼ ὁμιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου». Μὲ αὐτὰ εἶναι σὰν νὰ τοὺς λέγῃ· Βγάλετε ἀπὸ μέσα σας τὴν πονηρίαν, τὴν ὀργήν, τὸν φθόνον καὶ τὸ παράλογον μῖσος ποὺ τρέφετε δι’ ἐμὲ καὶ τίποτε δὲν θὰ σᾶς ἐμποδίξῃ νὰ γνωρίσετε, ὅτι τὰ λόγια μου αὐτὰ προέρχονται πραγματικὰ ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι τώρα μὲν αὐτὰ ἔχουν ἀμαυρωθῆ ἀπὸ τὸ σκότος καὶ ἐμποδίζουν τὴν ὀρθήν σας κρίσιν νὰ διαλάμψῃ. Ἄν ὅμως αὐτὰ ἀποβάλλετε, δὲν θὰ πάθετε τὰ ἴδια.

Καὶ δὲν ὠμίλησε βεβαίως κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, διότι θὰ τοὺς ἐπέπληττε πάρα πολύ, ἀλλὰ τὰ ὑψηλίσθη ὅλα αὐτὰ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ἐκεῖνος ποὺ κάμνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ μάθῃ περὶ τῆς διδασκαλίας, ἂν αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, ἢ ἂν ἐγὼ ὁμιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου», δηλαδή, ἂν ἐγὼ λέγω κάτι παράξενον ἢ νέον ἢ κάτι ἀντίθετον. Διότι ἡ λέξις «Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου» σημαίνει, ὅτι δὲν λέγω τίποτε ποὺ νὰ μὴ εἶναι ἀρεστὸν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ θέλει ὁ Πατήρ, τὰ ἴδια θέλω καὶ ἐγώ. «Ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ κάμνη τὸ θέλημά του, θὰ γνωρίσῃ περὶ τῆς διδασκαλίας». Τί σημαίνει «Ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ κάμνη τὸ θέλημά του»; Σημαίνει ὅτι, ἐὰν ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν εἰς τὴν ζωὴν του, θὰ γνωρίσῃ τὴν δύναμιν τῶν λόγων μου. Ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ προσέχῃ εἰς τὰς προφητείας, θὰ γνωρίσῃ ἐὰν ὁμιλῶ σύμφωνα μὲ αὐτὰς ἢ ὄχι.

2. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἰδικά του καὶ νὰ μὴ εἶναι; Διότι δὲν εἶπεν, ἡ διδασκαλία αὐτὴ δὲν εἶναι ἰδική μου, ἀλλὰ ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, «Εἶναι ἰδική μου» καὶ ἀφοῦ τὴν ἔκαμεν ἰδικήν του, ἔπειτα προσέθεσε, «Δὲν εἶναι ἰδική μου». Πῶς λοιπὸν ἤμπορεῖ τὸ ἴδιο πράγμα νὰ εἶναι ἰδικόν του καὶ νὰ μὴ εἶναι; Ἦτο μὲν ἰδικόν του, διότι ὠμίλει χωρὶς νὰ ἔχῃ διδαχθῆ. Δὲν ἦτο ὅμως ἰδικόν του, διότι ἡ διδασκαλία προήρχετο ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διατί ὅμως λέγει, «Ὅλα τὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι ἰδικά μου καὶ ὅλα τὰ ἰδικά μου

Εἰ γὰρ ἐπειδὴ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ, διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι σή, ψευδὸς ἐκεῖνο· διὰ τοῦτο γὰρ ὄφειλεν εἶναι σή. Ἀλλὰ τό, «Οὐ ἐμή», σφόδρα αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς μίαν εἶναι δηλοῖ τὴν διδαχὴν· ὡσανεὶ ἔλεγεν· οὐδὲν ἔχει παρηλλαγμένον, 5 ὡς ἑτέρου οὔσα. Εἰ γὰρ καὶ ἡ ὑπόστασις ἄλλη, ἀλλ' οὕτω καὶ λέγω καὶ πράττω, ὡς μὴ νομίζεσθαι ἕτερόν τι παρὰ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὅπερ ὁ Πατὴρ εἶπεν ἢ ἔπραξεν.

Εἴτα καὶ ἄλλον ἐπάγει συλλογισμὸν ἀναντίρρητον, ἀνθρώπινόν τι παράγων εἰς μέσον, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν συνηθείᾳ 10 παιδεύων. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; «Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ». Τουτέστιν, ὁ βουλόμενος ἰδίαν τινα σιῆσαι διδασκαλίαν, δι' οὐδὲν ἕτερον βούλεται, ἀλλ' ἢ δόξαν ἐκ τούτου καρποῦσθαι. Εἰ δὲ ἐγὼ οὐ βούλομαι καρπώσασθαι δόξαν, τίνος ἕνεκεν ἰδίαν τινα βούλομαι σιῆσαι διδασκα- 15 λίαν; «Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν»· τουτέστιν, ὁ ἰδιόν τι καὶ παρηλλαγμένον, διὰ τοῦτο λαλεῖ, ἵνα τὴν δόξαν αὐτοῦ σιῆσῃ. Εἰ δὲ ἐγὼ τὴν δόξαν τοῦ πέμπαντός με ζητῶ, τίμος ἕνεκεν ἂν ἐλοίμην ἕτερα διδάσκειν; Ὁρᾷς ὅτι αἰτία τις ἦν, δι' ἣν καὶ ἐκεῖ ἔλεγε μηδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν; Τίς δὲ αὕτη; Ἴνα 20 πιστεύσωσιν, ὅτι οὐ δόξης ἐφίεται τῆς τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο ὅταν μὲν ταπεινὰ λέγῃ, «Ἐγὼ τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς ζητῶ», φησί· πανταχοῦ πείσαι βουλόμενος, ὅτι οὐ δόξης ἐρᾷ.

Τοῦ μὲν οὖν ταπεινὰ φθέγγεσθαι πολλαί εἰσιν αἰτίαι 25 οἷον τὸ μὴ ἀγέννητον νομισθῆναι, τὸ μὴ ἀντίθεον, τὸ σάρκα περιβεβληθῆσθαι, τὸ ἀσθενὲς τῶν ἀκουόντων, τὸ διδάσκειν τοὺς ἀνθρώπους μειριάζειν, καὶ μηδὲν περὶ ἑαυτῶν λέ-

εἶναι ἰδικά του»³; Διότι, ἐὰν ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι ἰδική σου, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸ προηγούμενον εἶναι ψευδές. Διότι ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔπρεπε νὰ εἶναι ἰδική σου. Ἀλλὰ τό, «Δὲν εἶναι ἰδική μου», φανερώνει καθαρά, ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς εἶναι μία. Σὰν νὰ λέγῃ, δὲν ἔχει τίποτε τὸ διαφορετικόν, σὰν νὰ προέρχεται ἀπὸ ἄλλον. Διότι, ἂν καὶ εἶναι ἄλλη ἡ ὑπόστασις, ὅμως ὁμιλῶ καὶ πράττω κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ θεωρῆται ὅτι αὐτὸ εἶναι κάτι ἄλλο, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ εἶπε καὶ ἔπραξεν ὁ Πατήρ.

Ἐπειτα προσάγει καὶ ἄλλον συλλογισμόν, ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀντίρρησην καὶ ποὺ στηρίζεται εἰς συνηθισμένον ἀνθρώπινον παράδειγμα. Καὶ ποῖον εἶναι αὐτό; «Ἐκεῖνος ποὺ ὁμιλεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ζητεῖ τὴν ἰδικήν του δόξαν». Δηλαδή ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἐπιβάλλῃ ἰδικήν του διδασκαλίαν, δὲν τὸ θέλει δι' ἄλλο τίποτε, ἀλλὰ διὰ νὰ καρπωθῇ τὴν δόξαν ἀπὸ αὐτήν. Ἄν λοιπὸν ἐγὼ δὲν θέλω νὰ καρπωθῶ δόξαν, διὰ ποῖον λόγον θέλω νὰ ἐπιβάλλω ἰδικήν μου διδασκαλίαν; «Ὁ ὁμιλῶν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του», δηλαδή ἐκεῖνος ποὺ λέγει κάτι ἰδιαίτερον καὶ διαφορετικόν, τὸ λέγει διὰ ν' ἀποκτήσῃ δόξαν. Ἄν ὅμως ἐγὼ ζητῶ τὴν δόξαν ἐκείνου ποὺ μὲ ἔστειλε, διὰ ποῖον λόγον θὰ προετίμων νὰ διδάξω ἄλλα; Βλέπεις λοιπόν, ὅτι εἶχε κάποιαν αἰτίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἔλεγε προηγουμένως, ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του; Καὶ ποία εἶναι αὕτη ἡ αἰτία; Διὰ νὰ πιστεύσουν, ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁμιλῇ διὰ ταπεινά, λέγει· «Ἐγὼ ζητῶ τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς», ἐπειδὴ θέλει νὰ πείσῃ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν.

Πολλὰ εἶναι αἱ αἰτίαι, ἔνεκα τῶν ὁποίων χρησιμοποιεῖ ταπεινὰ λόγια, ὅπως τὸ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι ἀγέννητος, ὅτι εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν Θεόν, τὸ ὅτι ἔχει περιβληθῇ σάρκα, ἡ πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν, τὸ νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ μετριοφρονοῦν καὶ νὰ μὴ περιαι-

γειν μέγα. Τοῦ δὲ ὑψηλὰ φθέγγεσθαι μίαν εὐροι τις ἂν αἰτίαν, τῆς φύσεως τὸ μέγεθος. Εἰ γάρ, ἐπειδὴ εἶπεν, Πρὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἐγὼ εἰμι, ἐσκανδαλίσθησαν, τί οὐκ ἂν ἔπαθον αἰὲς ρημάτων ὑψηλῶν ἀκούοντες; «Οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑ-
5 μῖν τὸν νόμον καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον; Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;». Καὶ ποίαν ἀκολουθίαν ἔχει τοῦτο, φησὶν, ἢ τί κοινὸν πρὸς τὰ πρότερον εἰρημένα;

Δύο ἐγκλήματα ἐπήγαγον, ἓν, ὅτι τὸ Σάββατον λύει ἄλλο, ὅτι Πατέρα ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ
10 Θεῷ. Ὅτι γὰρ οὐ τῆς ἐκείνων ὑπονοίας ἦν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ γνώμης· καὶ ὅτι οὐχ ὡς οἱ πολλοί, ἀλλ' ἐξαιρέτως καὶ ἰδιαζόντως ἔλεγε, δῆλον ἐκεῖθεν. Πολλοὶ πολλάκις πατέρα εἶπον τὸν Θεὸν ἑαυτῶν· οἷον, ὅτι «Θεὸς εἷς ἔκτισεν ἡμᾶς καὶ Πατὴρ εἷς πάντων ἡμῶν»· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἴσος ἦν ὁ λαὸς τῷ
15 Θεῷ· ὅθεν οὐδὲ ἐσκανδαλίζοντο ἀκούοντες. Ὡσπερ οὖν ὄτε, «Οὐκ ἔστιν ἐκ Θεοῦ», ἔλεγον, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πολλάκις καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ Σαββάτου λύσεως ἀπελογήσατο, οὕτω καὶ τοῦτο, εἰ τῆς ἐκείνων ὑποψίας ἦν καὶ μὴ τῆς αὐτοῦ γνώμης, διώρθωσεν ἂν καὶ εἶπεν· τί με νομίζετε ἴσον
20 τῷ Θεῷ; Οὐκ εἰμὶ ἴσος. Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἴσος ἐστὶ διὰ τῶν ἐξῆς.

Τὸ γάρ, «Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱός»· καί, «Ἴνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα», καί, «Τὰ ἔργα, ἃ ἂν
25 ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ»· ταῦτα πάντα τῆς ἰσότητός ἐστι σωματικά. Καὶ περὶ τοῦ νόμου δὲ λέγει «Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς

τολογοῦν. Ἄλλα διὰ τὴν χρησιμοποίησιν λόγων μὲ ὑψηλὰ νοήματα μίαν αἰτίαν ἤμπορεῖ νὰ εὔρη κανεῖς, δηλαδή τὴν ἔξοχον φύσιν του. Διότι, ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι ἔσκανδαλίσθησαν, ὅταν εἶπεν, Ἐγὼ προὔπηρξα τοῦ Ἀβραάμ, τί θὰ ἐπάθαιναν ὅταν ἤκουον συνεχῶς λόγια μὲ ὑψηλὰ νοήματα; «Δὲν σᾶς ἔδωσεν ὁ Μωϋσῆς τὸν νόμον καὶ κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν ἐκτελεῖ τὸν νόμον; Διατί ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε;». Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτό, θὰ ἐρωτήσης, ἢ τί κοινὸν ὑπάρχει μὲ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως;

Διὰ δύο ἐγκλήματα κατηγοροῦν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστόν, ἐν ὅτι καταργεῖ τὸ Σάββατον καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι ἔλεγε τὸν Θεὸν Πατέρα του, κάμνων τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν. Ὅτι δηλαδή τοῦτο δὲν προήρχετο ἀπὸ τὴν ὑποψίαν τῶν Ἰουδαίων ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδικήν του γνώμην καὶ ὅτι ὠμίλει περὶ αὐτοῦ ὅχι ὅπως οἱ πολλοὶ ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἐξαιρετικὸν καὶ ἰδιάζοντα, φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Πολλὰς φορὰς δηλαδή πολλοὶ ὠνόμασαν τὸν Θεὸν πατέρα των, παραδείγματος χάριν «Ἐνας Θεὸς μᾶς ἔπλασε καὶ ἓνας εἶναι ὁ Πατὴρ ὅλων μας»⁴, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἔσκανδαλίζοντο, ὅταν τὸ ἤκουον. Ὅπως λοιπὸν ἔλεγαν τότε, «Δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν», καὶ ὅμως τοὺς διώρθωσε πολλὰς φορὰς καὶ ὑπερήσπισε τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ Σαββάτου, ἔτσι καὶ τώρα, ἂν τοῦτο προήρχετο ἀπὸ τὴν ἰδικήν των ὑποψίαν καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν ἰδικήν του γνώμην, θὰ τοὺς διώρθωνε καὶ θὰ τοὺς ἔλεγε· Διατί μὲ θεωρεῖτε ἴσον μὲ τὸν Θεόν; Δὲν εἶμαι ἴσος. Καὶ ὅχι μόνον δὲν εἶπε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεὸν μὲ τὰ ἑξῆς·

«Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ δίδει ζωὴν, ἔτσι καὶ ὁ Υἱός», «Διὰ νὰ τιμοῦν τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα», «Τὰ ἔργα ποὺ κάμνει ἐκεῖνος, τὰ ἴδια μὲ ὅμοιον τρόπον κάμνει καὶ ὁ Υἱός». Ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύουν τὴν ἰσότητα. Ἄλλα καὶ περὶ τοῦ νόμου λέγει· «Μὴ

προφήτας». Οὕτως οἶδε καὶ τὰς ἐν διανοίᾳ πονηρὰς ὑπονοίας ἐξελεῖν. Ἐνταῦθα δὲ τὴν τοῦ Ἰσοῦ ὑπόνοιαν οὐ μόνον οὐκ ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ θεβαιοῖ. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ εἰπόντων αὐτῶν, ὅτι «Ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν», οὐκ ἀνεῖλε τὴν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐβεβαίωσεν εἰπὼν· «Ἴνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Ἄρρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει».

Ἐκεῖνο μὲν οὖν τὸ πριερον ἐπέειπε, τὸ ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖν τῷ Θεῷ, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ λέγει καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ διδάσκει· λοιπὸν πρὸς τὴν τοῦ Σαββάτου λύσιν ἴσονται λέγων· «Οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν τηρεῖ τὸν νόμον;». Ὡσαυτεῖ ἔλεγεν· Εἶπεν ὁ νόμος, Οὐ φονεύσεις· ὑμεῖς δὲ φονεύετε, καὶ ἐμοὶ ἐγκαλεῖτε ὡς παραβαίνοντι τὸν νόμον; Διατί δὲ εἶπεν, «Οὐδεὶς»; Ὅτι πάντες ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι. Ἐγὼ μὲν οὖν εἰ καὶ ἔλυσα τὸν νόμον, φησὶν, ἀλλὰ ἀνθρωπον σώσας· ὑμεῖς δὲ παραβαίνετε ἐπὶ κακῷ. Τὸ ἐμὸν εἰ καὶ παράβασις ἦν, ἀλλ' ἐπὶ σωτηρίᾳ, καὶ οὐκ ἐχρῆν ὑφ' ἡμῶν τῶν τὰ μεγάλα παραβαινόντων ἐμὲ κρίνεσθαι. Τὸ γὰρ ὑμέτερον, ἀνατροπὴ τοῦ νόμου παντός.

Εἶτα καὶ ἐπαγωνίζεται, καίτοι πολλὰ καὶ πάλαι διαλεχθεὶς· ἀλλὰ τότε μὲν ὑψηλότερον καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τὴν αὐτοῦ, νῦν δὲ ταπεινότερον. Τί δήποτε; Ὅτι οὐκ ἐβούλετο συνεχῶς παρακνίξειν αὐτούς. Νῦν γὰρ τὰ τῆς ὀργῆς ἐπιτέτατο, καὶ εἰς φόνον προήεσαν. Διὸ μένει, δύο τούτοις κατασιέλλων αὐτούς· τῷ τε ἐλέγξει αὐτῶν τὸ τόλμημα καὶ

5. Ματθ. 5, 17.

6. Αὐτόθι 9, 6.

νομίσετε ὅτι ἦλθα διὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμον ἢ τοὺς Προφήτας»⁵. Ἦτοι ἐγνώριζε νὰ ἀφαιρῇ τὰς πονηρὰς ὑποψίας πὺ εἶχαν εἰς τὸν νοῦν των. Ἐδῶ ὅμως τὴν ὑποψίαν περὶ τῆς ἰσότητος ὄχι μόνον δὲν τὴν ἀφαιρεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιβεβαιώνει. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ εἶπαν «Κάμνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν», δὲν ἀφῆρεσεν ἀπὸ αὐτοὺς τὴν ὑποψίαν, ἀλλὰ τὴν ἐπεβεβαίωσε καὶ εἶπεν· «Ἄλλὰ διὰ νὰ μάθετε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς, τότε λέγει εἰς τὸν παραλυτικόν· Σήκω ἐπάνω, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν οἰκίαν σου»⁶.

Ἐκεῖνο λοιπὸν πὺ ἐλέχθη προηγουμένως, ἐπιβεβαιώνει, ὅτι κάμνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ λέγει τὰ ἴδια, πὺ λέγει ἐκεῖνος καὶ διδάσκει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Τέλος φθάνει καὶ εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς καταργήσεως τοῦ Σαββάτου καὶ λέγει· «Δὲν σᾶς ἔδωσεν ὁ Μωϋσῆς τὸν νόμον καὶ ὅμως κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν τηρεῖ τὸν νόμον;». Σὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Εἶπεν ὁ νόμος· «Δὲν θὰ φονεύσης», σεῖς ὅμως φονεύετε καὶ κατηγορεῖτε ἐμὲ ὡς παραβάτην τοῦ νόμου; Καὶ διατί εἶπε «Κανεῖς»; Διότι ὅλοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν. Ἄν ἐγὼ παρέβην τὸν νόμον, λέγει, τὸ ἔκαμα διὰ νὰ σώσω ἄνθρωπον. Σεῖς ὅμως τὸν παραβαίνετε διὰ νὰ κάμετε τὸ κακόν. Καὶ ἂν ἀκόμη ἔκαμα παράβασιν, τὸ ἔκαμα διὰ σωτηρίαν καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ κρίνωμαι ἀπὸ σᾶς, πὺ κάμνετε τὰς μεγαλυτέρας παραβάσεις. Διότι ἐκεῖνο πὺ κάμνετε σεῖς, εἶναι τελεία ἀνατροπὴ τοῦ νόμου.

Ἐπειτα ἀγωνίζεται ἀκόμη, ἂν καὶ πολλὰ εἶχε πραγματευθῆ παλαιότερον. Ἄλλὰ τότε ὠμίλει εἰς ὕφος ὑψηλότερον καὶ σύμφωνον μὲ τὴν ἀξίαν του, τώρα ὅμως εἰς ὕφος ταπεινότερον. Διατί ἄρά γε; Διότι δὲν ἤθελε νὰ τοὺς ἐρεθίζῃ διαρκῶς. Διότι τώρα ἡ ὀργή των εἶχεν ἐνταθῆ καὶ εἶχαν φθάσει μέχρι τοῦ φόνου. Διὰ τοῦτο ἐπιμένει νὰ κατευνάσῃ αὐτοὺς μὲ τοὺς ἐξῆς δύο τρόπους, δηλαδὴ καὶ μὲ τὸν

εἰπεῖν, «Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;», καὶ τῷ μετ' ἐπιεικείας εἰπεῖν, «Ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκε», καὶ τῷ δεῖξαι ὅτι φονῶντες οὐκ εἰσὶν ἄξιοι κρίνειν ἕτερον.

Σὺ δὲ ὄρα καὶ τῆς ἐρωτήσεως τὸ ταπεινὸν τῆς τοῦ
 5 Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀποκρίσεως ἐκείνων τὸ θρασύ. «Δαιμό-
 νιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;». Ὁργῆς τὸ ρῆμα καὶ
 θυμοῦ, καὶ ψυχῆς ἀναισχυντούσης ἐπὶ τῷ παραδόξως ἐλη-
 λέγγθαι, καὶ προκαταπλητιομένης αὐτῶν, ὡς ὄνονιο. Καθά-
 περ γὰρ λησταί τινες ἄδοντες ἐπὶ ταῖς ἐπιβουλαῖς εἶτα βου-
 10 λόμενοι ἀφύλακτον ἐργάσασθαι τὸν ἐπιβουλευόμενον, διὰ τῆς
 σιωπῆς τοῦτο ποιοῦσιν, οὔτω καὶ οὗτοι. Αὐτὸς δὲ ἀφείς ἐ-
 λέγξει τοῦτο, ὥστε μὴ ἀναισχυντιότερους ποιῆσαι, πάλιν τῆς
 ἀπολογίας ἄπεται τῆς ὑπὲρ τοῦ Σαββάτου, ἀπὸ τοῦ νόμου
 συλλογιζόμενος αὐτούς.

15 3. Καὶ ὄρα πῶς συνειῶς. Οὐδὲν θαυμασιόν, φησὶν,
 εἰ ἐμοῦ παρακούετε, ὅπου γε τοῦ νόμου, οὗ δοκεῖτε ἀκούειν
 καὶ ὃν νομίζετε παρὰ Μωϋσέως δεδόσθαι, παρακούετε. Οὐδὲν
 οὖν κοινόν, εἰ τοῖς ἐμοῖς οὐ προσέχετε λόγοις. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἔλεγον, ὅτι «Μωϋσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐδὲ οἴ-
 20 δαμεν πόθεν ἐστίν», δείκνυσι ὅτι καὶ εἰς ἐκεῖνον ὕβριζον· καὶ
 γὰρ τὸν νόμον ἐκεῖνος ἔδωκε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. «Ἐν ἔργον
 ἐποίησα καὶ πάντες θαυμάζετε». Σκόπει πῶς ἔνθα ἂν ἀπο-
 λογήσασθαι δέη καὶ ὡς ἔγκλημα δέχεσθαι τὸ γεγονός, οὐ
 μέμνηται τοῦ Πατρός, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ πρόσωπον εἰσάγει. «Ἐν
 25 ἔργον ἐποίησα». Θέλει δεῖξαι, ὅτι τὸ μὴ ποιῆσαι, λῦσαι τὸν
 νόμον ἦν· καὶ ὅτι ἐστὶ πολλὰ τοῦ νόμου κυριώτερα· καὶ ὅτι
 ἐντολὴν ἠνέσχετο δέξασθαι Μωϋσῆς κατὰ τοῦ νόμου, καὶ τοῦ

ἔλεγχον τοῦ ἐγκλήματός των λέγων «Διατί ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε;»· καὶ μὲ τὸ ὅτι ὠμίλησε μὲ μετριοπάθειαν «Ἄνθρωπον, ποὺ σᾶς εἶπε τὴν ἀλήθειαν», ἀποδεικνύων ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἐσκέπτοντο νὰ φονεύσουν, δὲν ἦσαν ἄξιοι νὰ κρίνουν ἄλλον.

Σὺ ὅμως παρατήρησε τὴν μετριοπάθειαν τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν θρασύτητα τῆς ἀπαντήσεως ἐκείνων. «Δαιμόνιον ἔχεις. Ποῖος ζητεῖ νὰ σὲ φονεύσῃ;». Τὰ λόγια των φανερῶν οὐργὴν καὶ μανίαν καὶ ψυχὴν ἀναισχυτον, διότι ὁ ἔλεγχός των ὑπῆρξεν ἀπροσδόκητος καὶ ἐνόμισαν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἐπροκάλει. Διότι, ὅπως μερικοὶ λησταί, τραγουδοῦν ὅταν στήνουν ἐνέδραν καὶ ἔπειτα, ὅταν θέλουν νὰ μὴ γίνουν ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τὸ θῦμα των, ἐργάζονται σιωπηλά, ἔτσι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Ὁ Χριστὸς ὅμως ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ τοὺς ἐλέγχῃ, διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμῃ περισσότερο ἀναισχύντους, πάλιν θίγει τὴν κατάργησιν τοῦ Σαββάτου, συζητῶν μὲ αὐτοὺς διὰ τὸν νόμον.

3. Καὶ κοίταξε πόσον συνετά. Δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας, λέγει, ἐὰν δὲν ὑπακούετε εἰς ἐμέ, ἐφ' ὅσον δὲν φαίνεσθε νὰ ὑπακούετε εἰς κάποιον νόμον καὶ μάλιστα δὲν πειθαρχεῖτε οὔτε εἰς αὐτὸν ποὺ θεωρεῖτε ὅτι ἐδόθη ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν. Δὲν εἶναι λοιπὸν κάτι τὸ νέον, ἐὰν δὲν προσέχετε εἰς τὰ λόγια μου. Καὶ ἐπειδὴ ἰσχυρίζοντο ὅτι «Ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὅτι εἰς τὸν Μωϋσῆν ὠμίλησεν ὁ Θεός, ἀλλὰ δι' αὐτὸν δὲν ξεύρομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι»⁷, ἀποδεικνύει ὅτι ὕβριζαν καὶ τὸν Μωϋσῆν. Διότι ἐκεῖνος τοὺς ἔδωσε τὸν νόμον, ἀλλὰ δὲν τὸν ὑπήκουον. «Ἐνα ἔργον ἔκαμα καὶ ἐμείνατε ὅλοι κατὰ πληκτοί». Παρατήρησε μὲ ποῖον τρόπον, ὅπου πρέπει νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ δέχεται τὸ γεγονὸς ὡς κατηγορίαν, δὲν ἐνθυμεῖται τὸν Πατέρα, ἀλλὰ εἰσάγει τὸ ἰδικόν του πρόσωπον. «Ἐνα ἔργον ἔκαμα». Θέλει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔκαμεν, ἦτο ἡ κατάλυσις τοῦ νόμου, ὅτι ὑπῆρχαν πολὺ σπουδαιότερα ἀπὸ τὸν νόμον καὶ ὅτι ὁ Μωϋσῆς εἶχε λάβει ἐντολὴν ἐναντίον τοῦ νόμου καὶ μάλιστα

νόμου κυριωτέραν. Τοῦ γὰρ Σαββάτου ἡ περιτομὴ κυριωτέρα· καίτοι οὐκ ἔστι τοῦ νόμου, ἀλλὰ τῶν πατέρων.

Ἐγὼ δὲ καὶ τῆς περιτομῆς τὸ κυριώτερον ἐποίησα καὶ κρεῖττον. Εἶτα οὐ μέμνηται ἐντολῆς νομικῆς· οἶον, ὅτι οἱ ἱερεῖς τὸ Σάββαιον βεβηλοῦσι, καθάπερ ἤδη εἶπεν, ἀλλ' ἐκ μείζονος περιουσίας. Τὸ δέ, Θαυμάζετε, τοῦτό ἐστι, θορυβεῖσθε, ταράττεσθε. Εἰ γὰρ ἔδει εἶναι θέβαιον τὸν νόμον, οὐκ ἂν ἡ περιτομὴ αὐτοῦ κυριωτέρα ἦν. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι μείζον ἐποίησα τῆς περιτομῆς· ἀλλ' ἐκ περιουσίας ἐλέγχει τῷ εἰπεῖν· «Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος». Ὅρας ὅτι τότε μάλιστα ἴσασται ὁ νόμος, ὅταν αὐτὸν λύῃ; ὅρας ὅτι ἡ τοῦ Σαββάτου λύσις τήρησίς ἐστι τοῦ νόμου; ὡς εἰ μὴ ἐλύθη τὸ Σάββαιον, ἀνάγκη τὸν νόμον ἦν λυθῆναι· ὥστε καὶ ἐγὼ ἔσησα αὐτόν. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἐμοὶ χολᾶτε, ὅτι μείζον περιτομῆς εἰργασάμην· ἀλλὰ τὸ γεγονὸς νόμον εἰπὼν, αὐτοῖς τὴν κρίσιν ἐπέτρεψεν, εἰ μὴ περιτομῆς ἀναγκαιότερον ὀλόκληρος ὑγίεια. Ἴνα σημεῖον λάβῃ ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν πρὸς ὑγίαν συντελοῦν, λύεται νόμος, φησὶν· ἵνα νόσου τοσαύτης ἀπαλλαγῇ, δυσχεραίνετε, καὶ ἀγανακτεῖτε;

«Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν». Τί ἐστι, «Κατ' ὄψιν»; Μὴ ἐπειδὴ Μωϋσῆς μείζονα παρ' ὑμῖν ἔχει τὴν δόξαν, ἀπὸ τοῦ τῶν προσώπων ἀξιόματος φέρετε τὴν ψῆφον· ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ δικαίως κρίναι. Διατί γὰρ οὐδεὶς ἀνεκάλεσε Μωϋσεῖ; διατί οὐδεὶς ἠπειθήσα
 25 κελεύοντι τὸ Σάββαιον λύεσθαι ὑπὸ ἐντολῆς ἕξωθεν ἐπεισενεχθείσης τῷ νόμῳ; Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν τοῦ οἰκείου νόμου ἀνέχεται ἐντολὴν εἶναι κυριωτέραν, ἐντολήν, τὴν οὐκ ὑπὸ τοῦ νόμου εἰσενεχθεῖσαν, ἀλλ' ἕξωθεν ὅπερ ἐστὶ μάλιστα

μεγαλυτέρας ἀξίας ἀπὸ τὸν νόμον. Διότι ἡ περιτομὴ ἦτο σπουδαιότερα ἀπὸ τὸ Σάββατον, μολονότι δὲν προήρχετο ἀπὸ τὸν νόμον ἀλλ' ἀπὸ τοὺς πατέρας.

Ἐγὼ ὅμως ἔκαμα σπουδαιότερον καὶ ἀνώτερον ἔργον ἀπὸ τὴν περιτομὴν. Ἐπειτα δὲν ἐνθυμεῖται νομικὴν ἐντολήν, ὅπως ὅτι οἱ ἱερεῖς παραβιάζουν τὸ Σάββατον, ὅπως ἤδη εἶπεν, ἀλλ' ὀμιλεῖ μὲ μεγαλυτέραν αὐθεντίαν. Ἡ δὲ λέξις, 'Θαυμάζετε', σημαίνει ἀνησυχεῖτε, ταραττεσθε. Διότι, ἐὰν ἔπρεπε νὰ τηρῆται ὁ νόμος αὐστηρῶς, δὲν θὰ ἦτο ἡ περιτομὴ ἰσχυροτέρα ἀπὸ αὐτόν. Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι ἔκαμα ἔργον μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν περιτομὴν, ἀλλὰ τοὺς ἐλέγχει μὲ αὐθεντίαν λέγων· «Ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος περιτέμνεται». Παρατηρεῖς ὅτι τότε μάλιστα τηρεῖται ὁ νόμος, ὅταν τὸν παραβιάζῃ; Παρατηρεῖς ὅτι ἡ παραβίασις τοῦ Σαββάτου εἶναι τήρησις τοῦ νόμου; καὶ ὅτι, ἂν δὲν παρεβιάσθη τὸ Σάββατον, ἦτο ἀνάγκη νὰ παραβιασθῇ ὁ νόμος; ὥστε ἐγὼ τὸν ἐπεκύρωσα. Δὲν εἶπεν, Ὁργίζεσθε ἐναντίον μου, διότι ἔκαμα ἔργον σπουδαιότερον ἀπὸ τὴν περιτομὴν, ἀλλ' ἀφοῦ ἀνέφερε τὸ γεγονός, ἄφησεν αὐτοὺς νὰ κρίνουν, ἂν ὀλόκληρος ἡ θεραπεία ἐνὸς ἀνθρώπου ἦτο ἀναγκαιοτέρα ἀπὸ τὴν περιτομὴν. Παραβιάζεται ὁ νόμος, λέγει, διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπόδειξιν, ἡ ὁποία δὲν συμβάλλει καθόλου εἰς τὴν υἰγιάν του. Ὁργίζεσθε ὅμως καὶ ἀγανακτεῖτε, ὅταν πρόκειται ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τόσοσ βαρεῖαν νόσον;

«Μὴ κρίνετε κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα». Τί σημαίνει «Κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα»; Ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς τιμᾶται περισσότερο ἀπὸ σᾶς, μὴ κρίνετε ἀπὸ τὴν ἀξίαν τοῦ προσώπου, ἀλλ' ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Διότι αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ δικαία κρίσις. Διατί δὲν κατηγόρησε κανεὶς τὸν Μωϋσῆν; Διατί κανεὶς δὲν ἀπειθάρχησεν, ὅταν ἐκεῖνος ἐπέβαλε τὴν παράβασιν τοῦ Σαββάτου ἀπὸ ἐντολὴν ποὺ προσετέθη εἰς τὸν νόμον ἀπὸ ἔξω; Ἄλλ' ὁ Μωϋσῆς ἀνέχεται νὰ εἶναι κυριωτέρα ἐντολὴ τοῦ νόμου, ἐντολὴ ἡ ὁποία δὲν εἰσήχθη ἀπὸ τὸν νόμον ἀλλ' ἀπὸ ἔξω, πρᾶγμα ποὺ εἶναι

θαυμασιόν· ὑμεῖς δὲ οἱ οὐ νομοθέται, πέρα τοῦ μέτρον ἐκδικεῖτε τὸν νόμον καὶ ἀμύνετε αὐτῷ.

Ἄλλὰ ἀξιοπισιότερος ὑμῶν ἐστὶν ὁ Μωϋσῆς, ὁ κελεύων λύεσθαι τὸν νόμον παρὰ ἐντολῆς οὐ νομίμης. Τῷ γοῦν
 5 εἶπεῖν, Ὅλον ἄνθρωπον, δείκνυσι καὶ μερικὴν ὑγείαν οὖσαν τὴν περιτομήν. Καὶ τίς ἡ ὑγεία τῆς περιτομῆς; «Ψυχή», φησί, «πᾶσα, ἥτις ἐὰν μὴ περιιμηθῆ, ἐξολοθρευθήσεται». Ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπὸ μέρους κεκακωμένον, ἀλλ' ὅλον διεφθαρμένον ἀνέστησα. «Μὴ κρίνετε, τοίνυν κατ' ὄψιν».
 10 Τοῦτο πειθώμεθα μὴ τοῖς τότε εἰρηῆσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν, ὥστε μηδενὶ πράγματι διαφθείρειν τὸ δίκαιον, ἀλλὰ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιεῖν· εἴτε πένης, εἴτε πλούσιος ἢ τις, μὴ τοῖς προσώποις προσέχειν, ἀλλὰ τὰ πράγματα ἐξετάζειν. «Οὐκ ἐλεήσεις», φησί, «πένητα ἐν κρίσει». Τί δὴ ἐστὶ τὸ
 15 λεγόμενον; Μὴ κατακλασθῆς, μηδὲ ἐπικαμφθῆς, φησὶν, ἐὰν πένης ὁ ἀδικῶν τύχη. Εἰ δὲ πένητι χαρίζεσθαι οὐ χροή, πολλῷ μᾶλλον πλουτοῦντι.

Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ πρὸς τοὺς δικάζοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὥστε μηδαμοῦ διαφθείρειν
 20 τὸ δίκαιον, ἀλλὰ πανταχοῦ ἀκέραιον φυλάττειν. («Ἀγαπᾶ», φησί, «δικαιοσύνην ὁ Κύριος. Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν»). Μὴ δὴ μισήσωμεν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, μηδὲ ἀγαπήσωμεν ἀδικίαν. Πάντως γὰρ αὐτῆς τὸ κέρδος νῦν μικρὸν καὶ οὐδέν· ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον μέγα
 25 ζημιοῖ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα αὐτῆς ἀπολαυσόμεθα. Ὅταν γὰρ μετὰ συνειδήτιος πονηροῦ τρυφῶμεν, ἄρα οὐχὶ κόλασις καὶ τιμωρία τοῦτο;

Ἀγαπήσωμεν τοίνυν τὸ δίκαιον, καὶ μηδαμοῦ παραβλάψωμεν τοῦτον τὸν νόμον. Τί γὰρ δυνησόμεθα ἐκ τοῦ παρόν-

8. Γεν. 17, 14.

9. Ἐξ. 23, 3.

10. Ψαλμ. 10, 6.

ἄξιον θαυμασμοῦ, σεῖς ὅμως ἂν καὶ δὲν εἴσθε οἱ νομοθέται, διεκδικεῖτε τὸν νόμον ὑπερμέτρως καὶ τὸν προστατεύετε.

Ἄλλ' ὁ Μωϋσῆς εἶναι περισσότερο ἀξιόπιστος ἀπὸ σαῶς, διότι αὐτὸς διέταξε νὰ παραβιάζεται ὁ νόμος ἀπὸ ἐντολὴν ποῦ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Ὅταν λοιπὸν εἶπεν, Ὁλόκληρον ἄνθρωπον, δηλώνει ὅτι ἡ περιτομὴ εἶναι μόνον ἓνα μέρος τῆς ὑγείας. Καὶ ποία εἶναι ἡ ὑγεία ἀπὸ τὴν περιτομήν; «Κάθε ψυχὴ», λέγει ὁ Προφήτης, «ἐὰν δὲν περιτμηθῆ, θὰ ἐξολοθρευθῆ»⁸. Ἐγὼ ὅμως ὄχι μόνον ἐξησθενημένον μέρος ἀλλ' ὀλόκληρον ἄνθρωπον κατεστραμμένον ἐθεράπευσα. «Μὴ κρίνετε, λοιπὸν, κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα». Ἄς πειθοῦμεν, ὅτι τοῦτο δὲν ἐλέχθη μόνον δι' ἐκείνους ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ προσπαθοῦμεν νὰ διαφθείρωμεν τὸ δίκαιον διὰ κανένα λόγον. Καὶ εἴτε εἶναι κανεὶς πλούσιος, εἴτε πτωχός, ἄς μὴ προσέχη μόνον τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἄς ἐξετάζη τὰ πράγματα. «Δὲν θὰ εὐσπλαχνισθῆς», λέγει ὁ Προφήτης, «πτωχὸν ὁ ὁποῖος κρίνεται»⁹. Τί σημαίνει τοῦτο; Νὰ μὴ λυπηθῆς, λέγει, οὔτε νὰ καμφθῆς, ἐὰν ἐκεῖνος ποῦ ἀδικεῖ εἶναι κατὰ τύχην πτωχός. Ἐὰν δὲ δὲν πρέπει νὰ κάμνη κανεὶς χάριν εἰς τὸν πτωχόν, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν πρέπει νὰ κάμνη εἰς τὸν πλούσιον.

Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω μόνον εἰς τοὺς δικαστάς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ μὴ παραβιάζεται ἀπὸ κανέναν τὸ δίκαιον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ τηροῦν ὅλοι ἀκέραιον. Διότι ὁ Προφήτης λέγει· «Ἀγαπᾶ τὴν δικαιοσύνην ὁ Κύριος. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ἀγαπᾶ τὴν ἀδικίαν, τὴν ἰδικὴν του ψυχὴν μισεῖ»¹⁰. Ἄς μὴ μισήσωμεν λοιπὸν τὰς ψυχὰς μας καὶ ἄς μὴ ἀγαπήσωμεν τὴν ἀδικίαν. Διότι ὅπωςδήποτε τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτὴν τώρα εἶναι μικρὸν καὶ μηδαμινόν, ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον θὰ μᾶς βλάβῃ πολὺ καὶ μᾶλλον οὔτε ἐδῶ θὰ τὴν ἀπολαύσωμεν. Διότι, ὅταν παραδιδώμεθα εἰς τὴν τρυφιλότητα, ἄρα αὐτὸ δὲν εἶναι κόλασις καὶ τιμωρία;

Ἄς ἀγαπήσωμεν λοιπὸν τὴν δικαιοσύνην καὶ ἄς μὴ παραβῶμεν ποτὲ αὐτὸν τὸν νόμον. Διότι, τί θὰ ἠμπορέσω-

τος καρπώσασθαι θίου, ἂν μὴ λαβόντες ἀρετὴν ἀπέλθωμεν;
 Τί δὲ ἐκεῖ ἡμῶν προσιήσεται; φιλία καὶ συγγένεια καὶ ἡ
 τοῦ δεῖνος χάρις; Καὶ τί λέγω ἢ τοῦ δεῖνος χάρις; Κἂν
 γὰρ τὸν Νῶε, κἂν τὸν Ἰώβ, κἂν τὸν Δανιήλ ἔχωμεν πα-
 5 τέρα, οὐδὲν ἡμᾶς ὠφελήσει τοῦτο, ὅταν ἀπὸ τῶν οἰκείων
 ἔργων ὦμεν προδεδομένοι. Ἄλλ' ἐνὸς ἡμῖν δεῖ μόνου, ἀρε-
 τῆς τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν. Αὕτη ἡμᾶς διασῶσαι δυνήσεται,
 καὶ ἀπαλλάξαι τοῦ αἰωνίου πυρός. Αὕτη παραπέμπει εἰς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυ-
 10 χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

μεν ν' ἀπολαύσωμεν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἂν δὲν φύγωμεν ἀπὸ αὐτὴν ἀφοῦ πάρωμεν μαζί μας τὴν ἀρετὴν; Τί θὰ μᾶς προστατεύσῃ ἐκεῖ; Ἡ φιλία καὶ ἡ συγγένεια καὶ ἡ χάρις τοῦ τάδε; Καὶ διατί λέγω ἡ χάρις τοῦ τάδε; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν πατέρα τὸν Νῶε ἢ τὸν Ἰὼβ ἢ τὸν Δανιήλ, αὐτὸ δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσῃ εἰς τίποτε, ὅταν ἔχωμεν προδοθῆ ἀπὸ τὰ ἴδια μας τὰ ἔργα. Ἄλλ' ἀπὸ ἓνα μόνον ἔχομεν ἀνάγκην, ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς. Μόνον αὐτὴ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς σώσῃ καὶ νὰ μᾶς προφυλάξῃ ἀπὸ τὸ αἰώνιον πῦρ. Αὐτὴ θὰ μᾶς στείλῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποίαν εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ἐλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; Καὶ ἴδε παρρησία λαλεῖ καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. Μή τι ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός; Ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν».

1. Οὐδὲν ἀπλῶς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κεῖται· Πνεύ-
 ματι γὰρ εἰρημέναι εἰσὶν ἀγίῳ. Διὸ πάντα μετὰ ἀκριθείας
 10 ἐξειάζωμεν. Καὶ γὰρ ἀπὸ μιᾶς λέξεως ἔνεσιν ὀλόκληρον
 εὑρεῖν νοῦν, οἷον δὴ καὶ νῦν ἡμῖν ἐστι προκείμενον. «Πολλοὶ
 γὰρ ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζη-
 τοῦσιν ἀποκτεῖναι; Καὶ ἴδε παρρησία λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐ-
 τῷ λέγουσι». Τί δήποτε πρόσκειται, Τῶν Ἱεροσολυμιτῶν;
 15 Δείκνυσιν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι οἱ μάλιστα τῶν μεγάλων
 ἀπολελανκότες σημείων, οὗτοι πάντων ἦσαν ἐλεεινότεροι,
 οἱ τῆς θεότητος αὐτοῦ σημεῖον ἑωρακότες μέγιστον, τὸ πᾶν
 τῇ κρίσει τῶν ἀρχόντων ἐπέτρεπον τῶν διεφθαρμένων.

Ἡ γὰρ οὐ μέγα σημεῖον, μαινομένους καὶ φονῶντας
 20 καὶ περιόντας καὶ ζητοῦντας ἀνελεῖν καὶ κατέχοντας ἐν
 χερσίν, ἠσυχάζειν ἐξαίφνης; τίς γὰρ ἂν τοῦτο ἐποίησε; τίς
 ὀλόκληρον μανίαν οὕτως ἔσβεσεν; Ἀλλ' ὅμως μετὰ ισοῦντα
 σημεῖα, ὄρα τὴν ἄνοιαν καὶ τὴν μανίαν. «Οὐχ οὗτός ἐστιν
 ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι;». Ὅρα πῶς ἐναντιῶν κατηγοροῦσι.
 25 «Ὁν ζητοῦσιν», φησὶν, «ἀποκτεῖναι καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι».
 Καὶ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ παρρησιαζο-
 μένω· ὁ γὰρ παρρησία λαλῶν καὶ μετ' ἐλευθερίας ἀπάσης,
 μᾶλλον ἂν αὐτοὺς παρώξυνεν· ἀλλ' οὐδὲν ἐποίουν. «Μήποτε

ΟΜΙΛΙΑ Ν΄.

Ἰω. 7,25 - 36

Ἔλεγαν λοιπὸν μερικοὶ ἀπὸ τοῦς Ἱεροσολυμίτας· Δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν; Καὶ ἰδές, ὀμιλεῖ δημοσίᾳ καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε. Μήπως ἐννόησαν πραγματικὰ οἱ ἄρχοντες ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ Χριστός; Ἄλλὰ δι' αὐτὸν ξεύρομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι»¹.

1. Τίποτε δὲν ἔχει τεθῆ εἰς τὰς ἀγίας Γραφὰς τυχαίως. Διότι εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διὰ τοῦτο ἂς ἐξετάζωμεν τὸ κάθε τι μὲ ἐπιμέλειαν. Διότι εἶναι δυνατὸν ἀπὸ μίαν λέξιν νὰ ἀνακαλύψωμεν ὀλόκληρον νόημα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ τώρα μὲ τὴν περικοπὴν ποὺ ἔχομεν ἐνώπιόν μας. «Ἔλεγαν λοιπὸν πολλοὶ ἀπὸ τοῦς Ἱεροσολυμίτας· Δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν; Καὶ ἰδές ὀμιλεῖ δημοσίᾳ καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε». Διατί ἀναφέρονται οἱ Ἱεροσολυμίται; Ὁ Εὐαγγελιστὴς δεικνύει ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἀπολαύσει τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ θαύματα ἦσαν οἱ ἀθλιώτεροι ἀπὸ ὅλους, διότι αὐτοὶ ἂν καὶ εἶχαν ἰδεῖ πολὺ μεγάλην ἀπόδειξιν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, ἄφηναν τὰ πάντα εἰς τὴν κρίσιν τῶν διεφθαρμένων ἀρχόντων των.

Ἡ δὲν ἦτο μεγάλη ἀπόδειξις τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῶ ἐμαίνοντο καὶ ἐσκέπτοντο τὸν φόνον καὶ περιφερόμενοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ ἐνῶ τὸν εἶχαν εἰς τὰ χέρια τους, ἠσύχασαν αἰφνιδίως; Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμη αὐτό; Ποῖος κατέπαυσε τόσην μανίαν; Ἄλλ' ὕστερα ἀπὸ τόσα θαύματα, πρόσεχε τὴν μωρίαν καὶ τὴν μανίαν των· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν;». Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον κατηγοροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των. «Αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε». Καὶ ὅχι μόνον δὲν τοῦ λέγουν τίποτε, ἀλλὰ καὶ ὀμιλεῖ δημοσίᾳ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὀμιλεῖ δημοσίᾳ καὶ μὲ πλήρη ἐλευθερίαν μᾶλλον θὰ τοὺς ἐξώργιζε περισσότερο. Ἄλλὰ δὲν ἔκα-

ἀληθῶς ἔγνωσαν, ὅτι οὐτός ἐστιν ὁ Χριστός;». Ὑμῖν δὲ τί δοκεῖ; ποίαν περὶ αὐτοῦ φέρετε ψῆφον.

Τὴν ἐναντίαν, φησί. Διὰ τοῦτο ἔλεγον. «Ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν». Ὡ τῆς πονηρίας! ὦ τῆς ἐναντιολο-
 5 γίας! οὐδὲ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἔπονται ψήφοις, ἀλλ' ἐτέραν ἐκφέρουσι διεφθαρμένην καὶ τῆς οἰκείας ἀνοίας ἀξίαν. «Οἶδαμεν αὐτόν», φησί, «πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί». Καὶ μὴν οἱ ἀρχοντες ὑμῶν ἐρωτώμενοι ἔλεγον, ὅτι ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται. Καὶ πάλιν ἄλλοι τινές, «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋσῆ λελάληκεν ὁ
 10 Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν». Ὅρα μεθύοντων ῥήματα. Καὶ πάλιν, «Μὴ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ἔρχεται ὁ Χριστός; οὐκ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης;». Εἶδες μαινομένων ψῆφον; Οἶδαμεν, καὶ οὐκ οἶδαμεν ἀπὸ Βηθλεὲμ ἔρχεται
 15 ὁ Χριστός· «Ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί». Τί ταύτης τῆς μάχης σαφέστερον; Πρὸς γὰρ ἐν μόνον ἐώρων, τὸ μὴ πεισθῆναι.

Τί οὖν πρὸς ταῦτα ὁ Χριστός; «Καὶ ἐμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· καὶ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐστίν
 20 ἀληθῆς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Καὶ πάλιν· «Πῶς οὖν φησὶν αὐτοὺς καὶ εἰδέναι αὐτόν, καὶ πόθεν ἐστί· καὶ πάλιν, μήτε αὐτὸν εἰδέναι αὐτούς, μήτε τὸν Πατέρα; Οὐκ ἐναντιολογῶν ἄπαγε, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐναντιῶ ἀκολουθῶν. Ἐτέραν δὲ λέγει γινῶσιν, ὅταν λέγη, «Οὐκ οἴδατε», ὥσπερ
 25 ὅταν λέγη· «Υἱοὶ Ἠλεί, υἱοὶ λοιμοὶ καὶ οὐκ εἰδότες τὸν Κύριον»· καὶ πάλιν, «Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω». Ὡς καὶ Παῦ-

2. Ἰω. 9, 29.

3. Α' Βασ. 2, 12.

4. Ἦσ. 1, 3.

μναν τίποτε. «Μήπως ἐννόησαν πραγματικὰ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστὸς»; Σεῖς τί νομίζετε; Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ αὐτοῦ;

Τὴν ἀντίθετον, ἀπαντοῦν. Διὰ τοῦτο ἔλεγαν· «Ἄλλ’ αὐτὸς γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι». Πόση πονηρία! Καὶ πόση ἐναντίωσις! Ὅχι μόνον δὲν ἀκολουθοῦν τὴν γνώμην τῶν ἀρχόντων των, ἀλλὰ σχηματίζουν ἄλλην διεφθαρμένην καὶ ἀνταξίαν τῆς ἰδικῆς των μωρίας. «Ξεύρομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτός, λέγουν. Ὅταν ὅμως ἔλθῃ ὁ Χριστὸς, κανεὶς δὲν θὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ εἶναι». Καὶ ὅμως οἱ ἄρχοντές σας, ὅταν ἠρωτῶντο, ἀπήντων ὅτι θὰ γεννηθῆ εἰς τὴν Βηθλεέμ. Καὶ μερικοὶ πάλιν ἔλεγαν· «Ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὸν Μωϋσῆν ὠμίλησεν ὁ Θεός, ἀλλὰ δι’ αὐτὸν δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι»². Κοίταξε λόγια μεθυσμένων ἀνθρώπων. Μερικοὶ πάλιν ἔλεγαν· «Μήπως ὁ Χριστὸς ἦλθεν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν κώμην τῆς Βηθλεέμ;». Εἶδες κρίσιν ἀνθρώπων μαινομένων; γνωρίζομεν καὶ δὲν γνωρίζομεν. Ὁ Χριστὸς ἦλθεν ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ. «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστὸς, κανεὶς δὲν θὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ εἶναι». Τί ὑπάρχει σαφέστερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν λογομαχίαν; Διότι οὗτοι εἰς ἓν μόνον ἀπέβλεπον, εἰς τὸ νὰ μὴ πιστεύσουν.

Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστὸς εἰς αὐτά; «Μὲ γνωρίζετε καὶ γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ εἶμαι καὶ ὅμως δὲν ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλ’ ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔστειλεν εἶναι ἀληθινὸς καὶ αὐτὸν σεῖς δὲν τὸν ξεύρετε». Καὶ ξαναλέγει· «Ἐὰν ἐγνωρίζατε ἐμέ, θὰ ἐγνωρίζατε καὶ τὸν Πατέρα μου». Διὰ τὴν ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι καὶ αὐτὸν γνωρίζουν καὶ γνωρίζουν ἀπὸ ποῦ εἶναι καὶ ἄλλοῦ ὅτι οὔτε αὐτὸν γνωρίζουν οὔτε τὸν Πατέρα του; Δὲν ἀντιλέγει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ’ ἀντιθέτως εἶναι πολὺ συνεπὴς μὲ τὸν ἑαυτὸν του. Ἀλλὰ ἐννοεῖ ἄλλην γνώσιν, ὅταν λέγῃ, «Δὲν γνωρίζετε», καθὼς ὅταν λέγῃ ὁ Προφήτης· «Υἱοὶ τοῦ Ἡλεί, υἱοὶ τοῦ ὀλέθρου καὶ ὅμως δὲν γνωρίζετε τὸν Κύριον;»³. Καὶ πάλιν λέγει ὁ Προφήτης· «Τὸ Ἰσραὴλ ὅμως δὲν μὲ ἐγνώρισε»⁴. Καθὼς

λός φησι, «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔργοις ἀροῦνται».

Ἔστιν ἄρα μὴ εἰδέναί εἰδότα. Τοῦτο οὖν φησιν· Εἰ ἐμὲ οἴδατε, οἴδατε ὅτι τοῦ Θεοῦ Υἱὸς εἰμι. Τὸ γάρ, «Πόθεν εἰμί», οὐ τὸν τόπον ἐνιαυθὰ φησι καὶ δῆλον ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς· «Καὶ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔστιν ἀληθῆς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε»· ἄγνοιαν ἐνιαυθὰ λέγων, τὴν διὰ τῶν ἔργων· καθὼς Παῦλος φησι «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔργοις ἀροῦνται». Οὐδὲ γὰρ ἀγνοίας ἦν τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ κακίας καὶ πονηροῦς γνώμης. Καὶ τοῦτο εἰδότες, ἀγνοεῖν βούλονται.

Πλὴν ποία ἀκολουθία ταῦτα; πῶς γὰρ ἐλέγχων αὐτούς, τὰ αὐτῶν φθέγγεται; Εἰπόντων γὰρ ἐκείνων, «Τοῦτον δὲ οἴδαμεν πόθεν ἐστί», ἐπήγαγε, «Καὶ ἐμὲ οἴδατε». Τί γὰρ εἶπον ἐκεῖνοι, ὅτι «Οὐκ οἴδαμεν»; Καὶ αὐτοὶ μὲν οὖν τοῦτο ἔλεγον, ὅτι «Οἴδαμεν». Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν τό, «Οἴδαμεν πόθεν ἐστί», λέγοντες, οὐδὲν ἄλλο ἐνέφαινον, ἀλλ' ἢ ὅτι ἐκ τῆς γῆς ἐστί, καὶ ὅτι τοῦ τέκτιονός ἐστιν υἱός· αὐτὸς δὲ αὐτοὺς ἀνῆγεν εἰς τὸν οὐρανὸν λέγων· «Οἴδατε πόθεν εἰμί»· τουτέστιν, οὐκ ἐντεῦθεν ὅθεν ὑποπιεύετε, ἀλλ' ὅθεν ὁ πέμψας με. Τὸ γὰρ εἰπεῖν ὅτι, «Ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα», τοῦτο αἰνίττειται, ὅτι ἤδесαν ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀπέσταλτο, εἰ καὶ μὴ ἐξεκάλυπτον. Διπλῆ γοῦν αὐτοὺς ἐλέγχει. Καὶ πρῶτον μὲν ἃ κατ' ἰδίαν ἐλάλουν, ταῦτα εἰς μέσον ἤγαγε κρᾶζων, ὥστε αὐτοὺς ἐνιρέψαι ἔπειτα καὶ τὰ κατὰ διάνοιαν ἐξεκάλυπτεν· ὡσανεὶ ἔλεγεν· Οὐκ εἰμί τῶν ἀπερριμμένων, οὐδὲ τῶν ἀπλῶς ἐλθόντων. «Ἄλλ' ἔστιν ἀληθῆς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε». Τί ἐστιν, «Ἀληθῆς ὁ πέμψας με»;

λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ὁμολογοῦν μὲ τὸ στόμα ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀρνοῦνται»⁵.

Εἶναι ἐπομένως δυνατὸν ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει νὰ μὴ γνωρίζῃ. Αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Χριστός, ὅταν λέγῃ· Ἐὰν ἐγνωρίζατε ἐμέ, θὰ ἐγνωρίζατε ὅτι εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ «Ἐὰν ἐγνωρίζατε ἐμέ» δὲν λέγεται ἐδῶ γιὰ τὸν τόπον, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα· «Καὶ ὅμως δὲν ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔστειλεν εἶναι ἀληθινός καὶ αὐτὸν σεῖς δὲν τὸν γνωρίζετε». Ἐδῶ ἄγνοια ἐννοεῖ τὴν διὰ τῶν ἔργων, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· «Ὁμολογοῦν μὲ τὸ στόμα ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀρνοῦνται». Διότι τὸ ἀμάρτημά τους δὲν προήρχετο ἀπὸ ἄγνοιαν ἀλλὰ ἀπὸ κακίαν καὶ πονηρὰν γνώμην. Καὶ ἐνῶ τὸ ξεύρουν αὐτό, θέλουν νὰ τὸ ἀγνοοῦν.

Ποίαν συνέπειαν ἔχουν ὅμως αὐτά; Πῶς δηλαδὴ ἐνῶ τοὺς ἐλέγχει συγχρόνως λέγει τὰ ἴδια μὲ αὐτούς; Διότι, ὅταν ἐκεῖνοι εἶπαν «Αὐτὸς ὅμως δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι», ὁ Χριστὸς προσέθεσε· «Καὶ ἐμὲ γνωρίζετε». Διότι, τί εἶπαν ἐκεῖνοι; «Δὲν γνωρίζομεν». Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν τὸ ἴδιο ἔλεγαν· «Δὲν γνωρίζομεν». Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ποὺ ἔλεγαν «Γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι», δὲν ἐννόουν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἦτο γήϊνος, καὶ ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ τέκτονος. Αὐτοὺς λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἀνύψωσεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν εἶπεν «γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ εἶμαι», δηλαδὴ ὄχι ἀπὸ τὴν γῆν, ὅπως ὑποπέυεσθε, ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ μὲ ἔστειλεν ἐκεῖνος. Διότι, ὅταν εἶπε, «Δὲν ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου», ὑπαινίσσεται ὅτι ἐγνώριζαν ὅτι εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, μολονότι δὲν τὸ ἀπεκάλυπταν. Τοὺς ἐλέγχει λοιπὸν κατὰ δύο τρόπους· Πρῶτον παρουσίασε, καὶ μάλιστα μὲ δυνατὴν φωνήν, ὅσα ἔλεγαν ἰδιαιτέρως, ὥστε νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐντραποῦν. Ἐπειτα ἀπεκάλυψε τὰς σκέψεις των, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Δὲν εἶμαι ἀπόβλητος, οὔτε ἦλθα χωρὶς αἰτίαν. «Ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔστειλεν εἶναι ἀληθινός, τὸν ὁποῖον σεῖς δὲν γνωρίζετε». Τί σημαίνει «Εἶναι ἀληθινός αὐτὸς ποὺ μὲ

Εἰ ἀληθής ἐσιν, ἐπ' ἀληθεία ἔπεμψεν· εἰ ἀληθής ἐστι καὶ τὸν ἀπεσταλμένον εἰκὸς ἀληθῆ εἶναι.

2. Καὶ ἐτέρως δὲ τοῦτο κατασκευάζει, ἀπὸ τῶν οἰκείων αὐτοὺς χειρούμενος λόγων. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, «Ὁ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί», δεικνύουσι καὶ ἐντεῦθεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τό, «Οὐδεὶς γινώσκει», πρὸς ἀντιδιαστολήν τοπικοῦ τινος ἔλεγον διορισμοῦ· καὶ ἐντεῦθεν δεικνύουσιν ἑαυτὸν ὄντα τὸν Χριστόν, ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἦλθε· καὶ πανταχοῦ τὴν γινώσκον
10 ἑαυτῷ μαρτυρεῖ μόνῳ τοῦ Πατρὸς, λέγων· «Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Πατρὸς». Καὶ παρώξυνεν αὐτοὺς τὰ λεγόμενα. Τὸ γὰρ εἶπεῖν, ὅτι «Οὐκ οἶδατε αὐτόν», καὶ τὸ ἐλέγξει ὅτι εἰδότες προσποιοῦνται ἀγνοεῖν, ἵκανὸν δακεῖν καὶ καθάψασθαι.

15 «Ἐζήτιον οὖν αὐτὸν πιάσαι καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐλελύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ». Ὁρᾷς αὐτὸς ἀοράτως κατεχομένους, καὶ τὸν θυμὸν αὐτῶν χαλινούμενον; Διὰ τί δὲ μὴ εἶπεν, ὅτι κατεῖχεν αὐτοὺς ἀοράτως, ἀλλ' «Ὅτι οὐπω ἐλελύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ;» Ἀνθρωπινώτερον ἠβουλῆθη φθέγγασθαι καὶ ταπεινότερον ὁ εὐαγγελιστῆς, ὥστε αὐτὸν καὶ ἄνθρωπον ὑποπιευθῆναι. Ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ ὑψηλὰ λέγει, τοῦτον ἔνεκεν ταῦτα παρασπείρει. Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι «Παρ' αὐτοῦ εἰμι»· οὐχ ὡς προφήτης μανθάνων λέγει, ἀλλ' ὡς ὁρῶν αὐτόν, καὶ μετ' αὐτοῦ ὢν. «Οἶδα γὰρ
25 αὐτόν», φησί, «ὅτι ἐγὼ παρ' αὐτοῦ εἰμι».

Ὁρᾷς πῶς ἄνω καὶ κάτω κατασκευάζει τό, «Ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα», καί, «Ὁ πέμψας με ἀληθής ἐστι», πρὸς ἐκεῖνο μαχόμενος, τὸ μὴ νομισθῆναι ἀλλότριον τοῦ Θεοῦ; Καὶ σκόπει πόνον τῆς ταπεινότητος τῶν ρημάτων τὸ κέρ-

ἔστειλε»; Ἐὰν εἶναι ἀληθινός, μὲ ἔστειλε διὰ τὴν ἀλήθειαν. Ἐὰν εἶναι ἐκεῖνος ἀληθινός, εἶναι καὶ ὁ ἀπεσταλμένος του.

2. Καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐπιβεβαιώνει τοῦτο συλλαμβάνων αὐτοὺς ἀπὸ τὰ ἴδια των τὰ λόγια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγαν, «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, κανεῖς δὲν θὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ εἶναι» ἀποδεικνύει καὶ ἀπὸ αὐτό, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. Διότι ἐκεῖνοι τὰς λέξεις «Κανεῖς δὲν θὰ γνωρίζῃ» τὰς ἔλεγαν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοπικοῦ προσδιορισμοῦ. Καὶ ἀποδεικνύει ἐδῶ, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός καὶ ὅτι ἤλθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ παντοῦ δίδει μαρτυρίαν, ὅτι μόνον αὐτὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα, λέγων· «Ὅχι ὅτι ἔχει ἰδεῖ κανεῖς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπὸ τὸν Πατέρα». Καὶ τὰ λόγια του ἐξώργιζαν τοὺς Ἰουδαίους. Διότι, ὅταν τοὺς εἶπε, «Δὲν τὸν γνωρίζετε», καὶ τοὺς ἤλεγξε, διότι, ἂν καὶ τὸν ἐγνώριζαν προσποιοῦνται ὅτι δὲν τὸν γνωρίζουν, ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς ἐρεθίσῃ καὶ νὰ τοὺς θίξῃ.

«Ἐζήτουν τότε νὰ τὸν πιάσουν, ἀλλὰ κανεῖς δὲν ἔβαζε χέρι ἐπάνω του, διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του». Βλέπεις ὅτι αὐτοὶ συγκρατοῦνται ἀοράτως καὶ ὅτι χαλιναγωγεῖται ὁ θυμὸς των; Διατί ὅμως ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν εἶπεν, ὅτι συνεκράτει αὐτοὺς ἀοράτως, ἀλλ' εἶπε, «Διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του»; Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον καὶ ταπεινόν, διὰ νὰ νομίσουν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο καὶ ἄνθρωπος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ χρησιμοποιεῖ παντοῦ ὑψηλὰ νοήματα, δι' αὐτὸ παρεμβάλλει ταῦτα. Ὅταν ὅμως ὁ Χριστὸς λέγῃ, «Ἀπὸ αὐτὸν εἶμαι»; δὲν ὁμιλεῖ ὡς Προφήτης, πού ἔμαθε τοῦτο, ἀλλὰ διότι βλέπει τὸν Θεὸν καὶ εὐρίσκεται μαζί του. Διότι τονίζει· «Ἐγὼ τὸν γνωρίζω, διότι εἶμαι ἀπὸ αὐτόν».

Βλέπεις πῶς μὲ κάθε τρόπον ἐπιβεβαιώνει αὐτὰ πού εἶπε, «Δὲν ἤλθα ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου», καὶ «Ἐκεῖνος πού μὲ ἔστειλε εἶναι ἀληθινός», διὰ νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι ξένος πρὸς τὸν Θεόν; Καὶ πρόσε-

δος. Μετὰ γὰρ ταῦτα πολλοί, φησίν, ἔλεγον· «Ὁ Χριστὸς
 5 δταν ἔλθῃ, μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσει ὢν οὗτος ἐποίησε;». Πόσα σημεῖα; Καὶ μὴν τρία ἦν σημεῖα, τὸ τοῦ οἴνου, καὶ τὸ τοῦ παραλυτικοῦ, καὶ τὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλικοῦ· καὶ οὐ-
 5 δὲν διηγῆσαι πλεον ὁ εὐαγγελιστής. “Ὅθεν δῆλον, ὃ πολ-
 λάκις εἶπον, ὅτι τὰ πολλὰ παραιρέχουσι καὶ ὑπὲρ τούτων
 ἡμῖν διαλέγονται, ὑπὲρ ὧν οἱ ἄρχοντες ἐκακούρου.

Ἐζήτιον οὖν αὐτὸν πιάσαι καὶ ἀνελεῖν. Τίνες; Οὐ τὸ
 πλῆθος τὸ τῆς ἀρχῆς οὐκ ἐφιέμενον, οὐδὲ βασκανία ἀλῶναι
 10 δυνάμενον· ἀλλ’ οἱ ἱερεῖς. Οἱ γὰρ τοῦ πλήθους ἔλεγον· «Ὁ
 Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσει;». Πλὴν
 ἀλλ’ οὐδὲ αὕτη ἦν ὑγιῆς ἢ πίστις, ἀλλ’ ὡς πλήθους χυδαίου.
 Τὸ γὰρ λέγειν, «Ὅταν ἔλθῃ», οὐ σφόδρα πεπεισμένων ἦν
 τοῦτον εἶναι τὸν Χριστόν. Ἡ τοῦτο οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἢ ὅτι
 15 κατὰ συνδρομὴν εἴρηται παρὰ τῶν ὄχλων· ὡς γὰρ τῶν ἀρ-
 χόντων ἄνω καὶ κάτω σπουδαζόντων δεῖξαι οὐκ ὄντα αὐτὸν
 τὸν Χριστόν, θῶμεν μηδὲ εἶναι αὐτὸν τὸν Χριστόν· μὴ τού-
 του βελτίων ἔσται ἐκεῖνος; “Ὅπερ ἀεὶ λέγω, ὅτι οἱ παχύτε-
 ροι, οὐκ ἀπὸ διδασκαλίας, οὐδὲ ἀπὸ δημηγορίας, ἀλλ’ ἀπὸ
 20 σημείων ἐνάγονται.

«Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντες, καὶ
 ἐπεμψαν ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωιν αὐτόν». Ὅρας ὅτι τοῦ
 Σαββάτου ἡ λύσις πρόσχημα ἦν; Ὁ δὲ μάλιστα αὐτοὺς ἔ-
 25 δακνε, τοῦτο ἦν. Ἐνιαῦθα γὰρ οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, οὐ-
 τε τοῖς εἰρημένοις, οὔτε τοῖς πεπραγμένοις, διὰ τὸν ὄχλον
 ἐβούλοντο πιάσαι αὐτόν. Καὶ αὐτοὶ μὲν οὐκ ἐτόλμων, τὸν
 κίνδυνον ὑφορώμενοι, τοὺς δὲ διακόνους ἀπέστειλλον ἐκδό-

ξε πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια. Διότι, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, μήπως θὰ κάμῃ περισσότερα θαύματα, ἀπὸ ὅσα ἔκαμεν αὐτός;». Πόσα θαύματα; Τρία ἦσαν τὰ θαύματα, τὸ θαῦμα τοῦ οἴνου, τὸ θαῦμα τοῦ παραλυτικοῦ καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἀξιωματοῦχου τοῦ βασιλέως. Κανὲν ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀφηγήθη ὁ Εὐαγγελιστής. Ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται, ὅπως εἶπα πολλές φορές, ὅτι οἱ Εὐαγγελισταὶ παραλείπουν πολλὰ καὶ μᾶς ἀναφέρουν μόνον ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μηχανεύονται οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων.

Ἐζήτουν λοιπὸν νὰ πιάσουν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ τὸν φονεύσουν. Ποῖοι; Ὁχι ὁ λαὸς ποὺ δὲν ἤθελε τοὺς ἄρχοντας, οὔτε ἤμποροῦσε νὰ κυριευθῇ ἀπὸ φθόνον, ἀλλὰ οἱ ἱερεῖς. Διότι ὁ πολὺς κόσμος ἔλεγεν· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, μήπως θὰ κάμῃ περισσότερα θαύματα ἀπὸ αὐτόν;». Ἀλλὰ καὶ ἡ πίστις αὐτὴ δὲν ἦτο ὑγιής, ἀλλ' ὅπως εἶναι συνήθως ἡ πίστις τοῦ ἀμορφώτου λαοῦ. Διότι μὲ τὸ νὰ λέγουν, «Ὅταν ἔλθῃ», δὲν εἶχαν σταθερὰν πεποίθησιν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Χριστός. Ἦ αὐτὸ λοιπὸν ἐλέχθη ἔτσι, ἢ οἱ ἄνθρωποι τὸ εἶπαν κατὰ τύχην. Διότι, ὅπως οἱ ἄρχοντες ἐφρόντιζαν ν' ἀποδείξουν μὲ κάθε τρόπον, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ Χριστός, ἔτσι καὶ ὁ κόσμος ἔλεγεν· ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ Χριστός. Μήπως ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἔλθῃ, θὰ εἶναι καλύτερος ἀπὸ αὐτόν; Ὅπως λέγω συνεχῶς, οἱ ἀμαθέστεροι δὲν προσελκύονται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, οὔτε ἀπὸ τὸν λόγον, ἀλλ' ἀπὸ τὰ θαύματα.

«Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι νὰ ψιθυρίζῃ ὁ κόσμος καὶ ἔστειλαν ὑπηρέτας διὰ νὰ τὸν πιάσουν». Βλέπεις ὅτι ἡ παραβίασις τοῦ Σαββάτου ἦτο πρόσχημα; Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ τοὺς κατέτρωγε περισσότερον ἦτο τὸ ἐξῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶχον καμμίαν αἰτίαν διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν, εἴτε ἀπὸ τὰ λόγια εἴτε ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἤθελαν νὰ τὸν συλλάβουν ἕνεκα τοῦ λαοῦ. Καὶ οἱ ἴδιοι μὲν δὲν ἐτόλμων, ἐπειδὴ ὑπωψιάζοντο τὸν κίνδυνον, ἔστειλαν ὅμως τοὺς ὑπηρέτας των διὰ

τους. Ὡ τῆς τυραννίδος καὶ τῆς μανίας! μᾶλλον δὲ ὦ τῆς ἀνοίας! Αὐτοὶ πολλάκις ἐπιχειρήσαντες, καὶ οὐκ ἰσχύσαντες, τοῖς ὑπηρέταις τὸ πρᾶγμα ἐπέτρεψαν, ἀπλῶς τὸν θυμὸν αὐτῶν διαναπαύοντες· καίτοι πολλὰ διελέχθη καὶ ἐν τῇ
5 κολυμβήθρᾳ, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησαν, ἀλλ' ἐζήτησαν μὲν, οὐκ ἐπεχείρησαν δέ. Ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔτι φέρουσι, τοῦ ὄχλου μέλλοντος αὐτῷ προσιρέχειν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι». Δυνάμενος καὶ ἐπικάμψαι καὶ φοβῆσαι τοὺς ἀκούον-
10 τας, ρήματα φθέγγεται ταπεινοφροσύνης γέμοντα, ὡσανεὶ ἔλεγεν· Τί σπουδάζετε με ἀνελεῖν καὶ διῶξαι; Μικρὸν ἀναμείναιτε χρόνον, καὶ οὐδὲ σπουδαζόντων με κατέχειν ἀνέξομαι. Εἶτα ἵνα μή τις θάνατον κοινὸν νομίῃ, τὸ «Ἐτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι» (καὶ γὰρ τοῦτο ἐνόμισαν)· ἵν'
15 οὖν τοῦτο μή τις νομίῃ, καὶ ὅτι οὐδὲν ἐνήργει μετὰ τελευτήν, ἐπήγαγε· «Καὶ ὅπου εἶμι ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν».

Εἰ δὲ ἔμελλεν ἐναπομένειν τῷ θανάτῳ, ἡδύναντο ἀπελθεῖν· ἐκεῖ γὰρ πάντες ἄπιμεν. Τὸ μὲν οὖν ἀφελέστερον πλῆθος, ἐπέκαμψτε τὰ λεγόμενα· τὸ δὲ θρασύτερον, ἐφόβει· τὸ
20 δὲ φιλομαθέστερον, σπεύδειν ἐποίει πρὸς τὴν ἀκρόασιν, ὡς ὀλίγου λοιπὸν ὑπολειπομένου χρόνου, καὶ οὐκ ἐνὸν αἰεὶ ταύτης ἀπολαῦσαι τῆς διδασκαλίας. Καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, Ἐνταῦθά εἶμι, ἀλλά, «Μεθ' ὑμῶν εἶμι»· τοιέσσι, Κἂν διώκητε κἂν ἐλαύνητε, μικρὸν χρόνον οὐ παύσομαι τὰ ὑπὲρ ὑμῶν
25 οἰκονομῶν καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν λέγων καὶ παραινῶν ὑμῖν.

«Καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμπραντά με». Φοβῆσαι τοῦτο ἱκανὸν ἦν, καὶ εἰς ἀγωνίαν ἐμβαλεῖν. Καὶ γὰρ ὅτι ἐν χρεῖᾳ αὐτοῦ κατασιήσονται δηλοῖ. «Ζητήσετε γάρ με», φησὶν, οὐ μόνον οὐκ ἐπιλήσεσθε, ἀλλὰ καὶ «Ζητήσετέ με καὶ οὐκ εὐρή-
30 σετε». Καὶ ποῦ ἐζήτησαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι; Λέγει ὁ Λουκᾶς,

νὰ δοκιμάσουν. Πόση ἀγριότης καὶ πόση μανία! Ἡ μᾶλλον πόση μωρία! Ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἐπεχείρησαν τόσας φοράς καὶ δὲν ἠμπόρεσαν, ἐνεπιστεύθησαν τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς ὑπηρέτας των, ἀλλὰ διετήρουν συνεχῶς τὴν ὀργὴν των. Καὶ ὅμως πολλὰ εἶχεν εἶπεῖ ὁ Χριστὸς πλησίον τῆς δεξαμενῆς καὶ ὅμως δὲν ἔκαμαν κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ἐμηχανεύοντο μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρησαν. Ἐδῶ ὅμως δὲν ἀνέχονται πλέον, ἐπειδὴ ὁ κόσμος ἐπρόκειτο νὰ προστρέξῃ εἰς αὐτόν.

Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ἀκόμη ὀλίγον χρόνον θὰ εἶμαι μαζί σας». Ἐνῶ ἠμποροῦσε νὰ κάμψῃ καὶ νὰ φοβίσῃ τοὺς ἀκροατάς, λέγει λόγια γεμᾶτα ἀπὸ ταπεινοφροσύνην, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Διατί βιάζεσθε νὰ μὲ φονεύσετε καὶ νὰ μὲ διώξετε; Περιμένετε ὀλίγον καιρὸν καὶ χωρὶς νὰ βιάζεσθε τόσον θὰ ἀνεχθῶ νὰ μὲ συλλάβετε. Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι μὲ τὰ λόγια του, «Ἀκόμη ὀλίγον χρόνον θὰ εἶμαι μαζί σας», ἐννοοῦσε τὸν κοινὸν θάνατον (διότι αὐτὸ εἶχαν νομίσει), καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὅτι δὲν θὰ ἐνήργει τίποτε μετὰ τὸν θάνατόν του, προσέθεσε· «Καὶ ὅπου εἶμαι ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε».

Ἐὰν ὅμως ἐπερίμενε τὸν θάνατον, ἐκεῖνοι ἠμποροῦσαν πράγματι νὰ ἔλθουν, διότι ὅλοι ἐκεῖ θὰ ἀπέλθωμεν. Οἱ ἀφέλεστεροι ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς του ἐκάμπτοντο ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, οἱ θρασύτεροι ἐφοβοῦντο, ἐνῶ οἱ φιλομαθέστεροι ἔσπευδον νὰ τὸν ἀκούσουν, διότι ὀλίγος χρόνος ἀπέμενε καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπολαύουν συνεχῶς αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν. Καὶ δὲν εἶπε μόνον, Ἐδῶ εἶμαι, ἀλλὰ «Εἶμαι μαζί σας», πὺ σημαίνει· Καὶ ἂν μὲ καταδιώκετε καὶ ἂν μὲ ἐκδιώκετε, δὲν θὰ παύσω δι' ὀλίγον χρόνον νὰ φροντίζω διὰ σᾶς καὶ νὰ ὀμιλῶ διὰ τὴν σωτηρίαν σας καὶ νὰ σᾶς συμβουλεύω.

«Καὶ θὰ πάω εἰς ἐκεῖνον πὺ μὲ ἔστειλεν». Αὐτὸ ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς φοβίσῃ καὶ νὰ τοὺς βάλῃ εἰς ἀγωνίαν. Διότι σημαίνει, ὅτι θὰ τὸν χρειαθοῦν. Διότι τοὺς λέγει· «Θὰ μὲ ζητήσετε καὶ δὲν θὰ μὲ εὕρῃτε». Ἀλλὰ πότε τὸν ἐζήτη-

ὅτι ἐκόπιοντο γυναῖκες ἐπ' αὐτῷ. Εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλους πολλούς, καὶ εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀλισκομένης, μεμνησθαι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ, καὶ τὴν παρουσίαν ζητεῖν τὴν αὐτοῦ. Τοῦτο δὴ πάντα ἐπήγαγε, βουλόμενος αὐ-
 5 τοὺς ἐφελκύσασθαι. Καὶ γὰρ τὸ μικρὸν χρόνον εἶναι τὸν λειπόμενον καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ποθεινὸν ἔσεσθαι καὶ τὸ μὴ δύνασθαι λοιπὸν αὐτὸν εὐρεῖν, ἱκανὰ πάντα πεῖσαι προσελθεῖν. Εἰ μὲν γὰρ μὴ ἔμελλε ποθεινὴ εἶναι ἢ παρουσία, οὐδὲν μέγα αὐτοῖς ἐδόκει λέγειν. Πάλιν δὲ εἰ ἔμελλε
 10 ποθεινὴ εἶναι, δυνατὸν δὲ ἦν εὐρεῖν, οὐδ' ἂν οὕτως αὐτοὺς ἐθορύβησε.

3. Πάλιν, εἰ πολὺν ἔμελλε χρόνον παρεῖναι καὶ οὕτως ὑπιοὶ ἂν ἐγένοντο. Νῦν δὲ πάντοθεν αὐτοὺς συναλύνει καὶ φοβεῖ. Τὸ δέ, «Ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με», δεικνύ-
 15 τος ἐστὶν οὐδεμίαν αὐτῷ γενησομένην βλάβην ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τῆς αὐτῶν, καὶ τὸ πάθος ἐκούσιον. Διὸ τοίνυν προεῖπε προορήσεις, ὅτι μετὰ μικρὸν ἀπελεύσεται χρόνον, καὶ ὅτι οὐχ ἤξουσι πρὸς αὐτόν· ὅπερ οὐκ ἦν ἀνθρωπίνης διανοίας, τὴν ἑαυτοῦ τελευτὴν προειπεῖν. Ὅρα γοῦν καὶ τὸν Δαυὶδ
 20 λέγοντα· «Γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρασ μου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου τίς ἐστίν, ἵνα γινῶ τί ὑστερῶ ἐγώ». Καὶ ὅλως οὐδεὶς ἐστὶν ὁ μαθὼν τοῦτο. Ἐκ δὲ τοῦ ἐνὸς καὶ τὸ ἕτερον πισιοῦται. Ἐγὼ δὲ οἶμαι καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τοῦτο αἰνίτισθαι, καὶ πρὸς αὐτοὺς τὸν λόγον ἀποιεί-
 25 νειν, ᾧ μάλιστα αὐτοὺς ἐπεσπάσατο, δείξας ἑαυτὸν εἰδῶτα τῆς ἀφίξεως τὴν αἰτίαν, ὥσανεὶ ἔλεγε· περιμείνατε μικρὸν καὶ ἀπελεύσομαι.

«Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· «Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι;». Καὶ μὴν τοὺς ἐπιθυμοῦντας ἀπαλλα-

5α. Λουκᾶ 23, 49.

6. Ψαλμ. 38, 5.

σαν οἱ Ἰουδαῖοι; Διηγεῖται ὁ Λουκᾶς ὅτι ἐθρήνουν γυναῖκες δι' αὐτόν^{5α}. Ἐπόμενον εἶναι ὅτι τὸ ἴδιο ἔκαμαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ μάλιστα ἀμέσως μόλις ἐκυριεύθη ἡ πόλις τῶν Ἱεροσολύμων, ὅλοι ἐνεθυμήθησαν τὸν Χριστὸν καὶ τὰ θαύματά του καὶ ἐζήτησαν τὴν παρουσία του. Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ τὰ εἶπε, διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ. Διότι καὶ τὸ ὅτι ὑπελείπετο ὀλίγος ἀκόμη χρόνος καὶ τὸ ὅτι θὰ ἐγίνετο ἐπιθυμητὸς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του καὶ τὸ ὅτι δὲν θὰ ἤμποροῦσαν πλέον νὰ τὸν εὔρουν, ἦσαν ἀρκετὰ νὰ τοὺς πείσουν διὰ νὰ ἔλθουν πρὸς αὐτόν. Διότι, ἐὰν ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἐπιθυμητή, δὲν θὰ ἐθεώρουν, ὅτι ἔλεγε τίποτε τὸ σπουδαῖον. Ἐὰν πάλιν ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἐπιθυμητή καὶ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν εὔρουν, δὲν θὰ τοὺς ἀνησύχει τόσον πολὺ.

3. Ἐὰν πάλιν ἐπρόκειτο νὰ μὲνη πλησίον των πολλὸν χρόνων, τότε θὰ ἔμεναν ἡσυχοὶ. Τώρα ὅμως ἀπὸ παντοῦ τοὺς διεγείρει καὶ τοὺς φοβίζει. Τὰ λόγια του, «Θὰ πάω εἰς ἐκεῖνον πού με ἔστειλε», φανερώνουν ὅτι δὲν θὰ συμβῆ εἰς αὐτόν καμμία βλάβη ἀπὸ τὰς μηχανορραφίας των καὶ τὸ ἐκούσιον πάθος του. Ἐκαμε λοιπὸν δύο προαναγγελίας, ὅτι θὰ ἀπέλθῃ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον καὶ ὅτι δὲν θὰ ἔλθουν μαζί του. Δὲν ἦτο βεβαίως ἀπόδειξις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τὸ ὅτι προανήγγειλε τὸν θάνατόν του. Κοίταξε, τί εἶπεν ὁ Δαυῖδ. «Κάμε νὰ γνωρίσω, Κύριε, τὸ τέλος μου καὶ ποῖος εἶναι τῶν ἡμερῶν μου ὁ ἀριθμὸς, διὰ νὰ γνωρίσω, εἰς τί ἐγὼ ὑστερῶ»⁶. Καὶ γενικὰ κανεῖς δὲν ἔμαθε τοῦτο. Ἀπὸ τὸ ἓνα βεβαιώνεται καὶ τὸ ἄλλο. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι μὲ αὐτὸ ὑπαινίσσεται καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῶν Φαρισαίων καὶ ὅτι ἀπηύθυνε τὸν λόγον πρὸς αὐτούς, μὲ τὸν ὁποῖον μάλιστα τοὺς προσεῖλκυσε, ἀφοῦ ἔδειξεν ὅτι ἐγνώριζε τὴν αἰτίαν τῆς ἀφίξεώς των, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Περιμένετε ὀλίγον καὶ θὰ φύγω.

«Ἐλεγαν τότε οἱ Ἰουδαῖοι μεταξύ των· «Ποῦ πρόκειται αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ;». Καὶ ὅμως, ἂν ἐπεθύμουν οὔτοι ν' ἀπαλ-

γῆναι, τοὺς πάντα πράττοντας ὥστε μὴ βλέπειν αὐτόν, οὐκ ἐχρῆν τοῦτο ζητεῖν, ἀλλ' εἰπεῖν, ὅτι Καὶ ἀσμενίζομεν, καὶ πότε γὰρ τοῦτο ἔσται; Ἄλλ' ἔπαθόν τι πρὸς τὰ λεχθέντα, καὶ ζητοῦσι πρὸς ἑαυτοὺς ἀνοήτως ὑποπιεύοντες, ποῦ μέλλει
 5 πορεύεσθαι. «Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων»; Τί ἐστιν, «Εἰς διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων;». Οὕτω τὰ ἔθνη ἐκάλουν οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τὸ πανταχοῦ διεσπάρθαι καὶ ἀδεῶς ἀλλήλοις ἐπιμίγνυσθαι. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτοὶ λοιπὸν τὸ ὄνειδος ὑπέμειναν· διασπορὰ γὰρ ἦσαν καὶ αὐτοί. Τὸ γὰρ πα-
 10 λαιὸν ἅπαν τὸ ἔθνος εἰς ἓν συνείλεκτο καὶ οὐκ ἦν ἀλλαχοῦ Ἰουδαῖον εὐρεῖν, ἀλλ' ἢ ἐν Παλαιστίνῃ μόνῃ. Πρὸς δὲ τοῦτο διασπορὰν τοὺς Ἑλληνας ἐκάλουν, ὀνειδίζοντες καὶ μεγαλαυχῶντες ἐφ' ἑαυτοῖς.

Τί οὖν ἐστιν; «Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε
 15 ἐλθεῖν»; Ἐκείνοις δὲ πάντες ἐπεμίγνυντο τότε, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἦσαν Ἰουδαῖοι. Οὐκ ἂν οὖν, εἰ τοὺς Ἑλληνας δήλου, εἶπεν, «Ὅπου οὐ δύνασθε ἐλθεῖν». Εἰπόντες δέ, «Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι;», οὐκ εἶπον, Καὶ λυμαίνεσθαι αὐτούς, ἀλλὰ
 20 «διδάσκειν». Οὕτως ἤδη καθυφῆκαν τῆς ὀργῆς, καὶ τοῖς λεχθεῖσιν ἐπίστευσαν. Οὐκ ἂν δέ, εἰ μὴ ἐπίστευσαν, ἐζήτησαν πρὸς ἑαυτοὺς τίς ἐστιν ὁ λόγος.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἴρητο πρὸς ἐκείνους· δέος δέ, μὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς καιρὸν ἔχῃ τὰ λεγόμενα, ὅτι Ὅπου ἐστίν, οὐ δύναμεθα ἀπελθεῖν, διὰ τὸν θίον ἡμῶν τὸν ἁμαρτημάτων γέμοντα. Περὶ μὲν γὰρ τῶν μαθητῶν φησι. «Θέλω
 25 ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, κακεῖνοι ᾧσι μετ' ἐμοῦ»· περὶ δὲ ἡμῶν

λαγοῦν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἂν ἔκαμναν τὰ πάντα διὰ νὰ μὴ τὸν βλέπουν, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐρωτοῦν αὐτό, ἀλλὰ νὰ εἰποῦν· Χαίρομεν πού θὰ φύγῃς. Καὶ πότε θὰ γίνῃ αὐτό. Ἀντιθέτως, συνεκλονίσθησαν ἀπὸ τὰ λόγια του καὶ ἐρωτοῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον προσπαθοῦντες νὰ μαντεύσουν ἀνοήτως, ποῦ πρόκειται νὰ ὑπάγῃ. «Μήπως πρόκειται νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς διεσκορπισμένους εἰς τὰ ἔθνη Ἰουδαίους; Τί σημαίνει «εἰς τοὺς διεσκορπισμένους εἰς τὰ ἔθνη»; Ἔτσι ὠνόμαζαν οἱ Ἰουδαῖοι τὰ ἔθνη καὶ διότι εἶχον διασκορπισθῆ παντοῦ καὶ διότι ἤρχοντο εἰς ἐπιμιξίαν μεταξύ των ἐλευθέρως. Αὐτὸ τὸ αἶσχος ὑπέστησαν καὶ αὐτοὶ ἀργότερα. Διότι καὶ αὐτοὶ διεσκορπίσθησαν. Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν ὅλον τὸ ἔθνος ἦτο συγκεντρωμένον εἰς ἕνα τόπον καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ εὔρη κανεὶς Ἰουδαῖον ἄλλοῦ, παρὰ μόνον εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὠνόμαζαν διασκορπισμένους τοὺς ἐθνικοὺς διὰ νὰ τοὺς ταπεινώσουν καὶ διὰ νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των.

Καὶ τί σημαίνει, «Ὅπου θὰ ὑπάγω ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε»; Μὲ ἐκείνους τότε ὅλοι ἤρχοντο εἰς ἐπιμιξίαν καὶ ὑπῆρχαν Ἰουδαῖοι εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ἐὰν λοιπὸν ἤθελε νὰ δηλώσῃ τοὺς ἐθνικοὺς, δὲν θὰ ἔλεγεν, «Ὅπου σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε». Ὅταν λοιπὸν αὐτοὶ εἶπαν, «Μήπως πρόκειται νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς διεσκορπισμένους εἰς τὰ ἔθνη Ἰουδαίους» δὲν ἐπρόσθεσαν, Διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, ἀλλὰ «Διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ. Τόσον εἶχαν ἀποβάλλει τὴν ὀργὴν του καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὰ λόγια του. Ἐὰν δὲν ἐπίστευαν, δὲν θὰ συνεζήτουν μεταξύ των, τί ἐσήμαιναν τὰ λόγια του.

Ἄλλ' αὐτὰ μὲν εἶχαν λεχθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' ὑπάρχει φόβος μήπως τὰ λόγια του ἀφοροῦν καὶ εἰς ἡμᾶς, δηλαδή, Ὅπου εἶναι ἐκεῖνος, ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔλθωμεν, ἔνεκα τῆς ζωῆς μας πού εἶναι γεμάτη ἁμαρτίας. Διότι περὶ τῶν μαθητῶν του ἔλεγεν· «Ὅπου εἶμαι ἐγώ, θέλω νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι μαζί μου»⁷. Φοβοῦμαι ὅμως, μήπως

δέδοικα μὴ τοῦναντίον λεχθῆναι, ὅτι «Ὅπου εἰμι ἐγώ, οὐ δύνασθε ἐλθεῖν». Ὅταν γὰρ ἐναντία τῶν προσταγμάτων πράττωμεν, πῶς δυνασόμεθα ἀπελθεῖν ἐκεῖ; Καὶ γὰρ καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον, εἴ τις τῶν σιραινευμένων ἀνάξια πράττει
 5 τοῦ βασιλέως, οὐ δύνησεται τὸν βασιλέα ἰδεῖν, ἀλλὰ, τῆς ἀρχῆς παραλυθείσης, τὴν ἐσχάτην ὑποστήσεται κόλασιν.

Ὅταν οὖν ἀρπάζωμεν, πλεονεκτῶμεν· ὅταν ἀδικῶμεν, πλήττωμεν· ὅταν μὴ ἐλεημοσύνην ἐργασώμεθα, οὐ δυνασόμεθα ἀπελθεῖν ἐκεῖσε, ἀλλὰ καὶ πεισόμεθα ὃ γέγονε ταῖς
 10 παρθένοις. Ὅπου γὰρ ἦν, οὐκ ἐδυνήθησαν εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἀνεχώρησαν, σβεσθεισῶν αὐτῶν τῶν λαμπάδων· τουτέστι, τοῦ χαρίσματος αὐτὰς καταλιπόντος. Τὴν γὰρ φλόγα ἐκείνην ἦν εὐθέως ἐδεξάμεθα τῆ τοῦ Πνεύματος χάριτι, ἂν μὲν βουλόμεθα, σφοδροτέραν ἐργασώμεθα αὐτήν· ἂν δὲ μὴ βου-
 15 λώμεθα, ταχέως αὐτὴν ἀπολέσομεν. Σβεσθείσης δὲ ἐκείνης, οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ σκότιος ἐν ταῖς ἡμετέραις ἔσται ψυχαῖς. Ὅσοπερ γὰρ καιομένης τῆς λαμπάδος πολὺ τὸ φῶς· οὕτω διαλυθείσης οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ γνόφος ἔσται.

Διό φησι, «Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε». Σβέννυται δέ, ὅταν
 20 ἔλαιον μὴ ἔχη, ὅταν ἀνέμου σφοδροτέρα τις ἐμβολὴ γένηται, ὅταν συνέχηται καὶ σιενοχωρῆται (καὶ γὰρ οὕτω σβέννυται πῦρ)· συνέχεται δὲ ἀπὸ φροντίδων βιωτικῶν, καὶ σβέννυται ὑπὸ ἐπιθυμίας πονηρᾶς. Οὐδὲν δὲ αὐτὴν πρὸς τοὺς εἰρημένους οὕτω σβέννυσιν, ὡς ἀπανθρωπία, καὶ ὠμότης, καὶ ἀρπαγή.
 25 Ὅταν γὰρ τῷ ἔλαιον μὴ ἔχειν, καὶ ὕδωρ ἐπεμβάλλωμεν ψυχρόν· τοῦτο γὰρ ἔστιν ἡ πλεονεξία, ἀποψύχουσα διὰ τῆς ἀθυμίας τῶν ἀδικουμένων τὰς ψυχὰς· πόθεν δύνησεται ἀναφθῆναι λοιπόν; Ἀπελευσόμεθα τοίνυν τέφραν τε καὶ κόνιν φέροντες, καὶ πολὺν ἔχοντες τὸν καπνὸν καιηγοροῦντα ἡ-
 30 μῶν, ὅτι λαμπάδας ἔχοντες ἀπεσβέσαμεν. Ἐνθα γὰρ ἂν ἦ

δι' ἡμᾶς λεχθῆ τὸ ἀντίθετον. «Ὅπου εἶμαι ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε». Διότι, ὅταν ἐνεργοῦμεν ἐναντίον τῶν ἐντολῶν του, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ; Διότι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐὰν κάποιος στρατιώτης κάμη κάτι πού εἶναι ἐναντίον τοῦ βασιλέως, ὅχι μόνον δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἰδῆ τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, θὰ ὑποστῆ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν.

Ὅταν λοιπὸν εἴμεθα ἄρπαγες καὶ πλεονέκται, ὅταν ἀδικῶμεν, ὅταν ἐξαπατῶμεν, ὅταν δὲν κάμνωμεν ἐλεημοσύνην, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ ἀλλὰ καὶ θὰ πάθωμεν αὐτὸ πού συνέβη εἰς τὰς παρθένους· αὐταὶ δηλαδὴ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ εἰσέλθουν, ὅπου ἦτο ἐκεῖνος, ἀλλ' ἔφυγαν ἐπειδὴ εἶχαν σβησθῆ αἱ λαμπάδες των, δηλαδὴ ἐπειδὴ τὰς εἶχεν ἐγκαταλείψει ἡ χάρις. Διότι ἐκείνην τὴν φλόγα, τὴν ὁποίαν ἐδέχθημεν ἀμέσως μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἂν θέλωμεν νὰ τὴν κάμωμεν λαμπροτέραν, πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν δι' αὐτήν, ἂν δὲν θέλωμεν, θὰ τὴν χάσωμεν ταχέως. Ὅταν ἐκείνη σβῆσῃ, δὲν θὰ μείνη τίποτε ἄλλο εἰς τὰς ψυχὰς μας ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκότος. Διότι, ὅπως ὑπάρχει πολὺ φῶς, ὅταν ἡ λαμπὰς εἶναι ἀναμμένη, ἔτσι ὅταν σβῆσῃ δὲν θὰ ὑπάρχη τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκότος.

Δι' αὐτὸ λέγει ὁ Παῦλος· «Τὸ Πνεῦμα μὴ τὸ σβήνετε»⁸. Σβήνει δέ, ὅταν δὲν ἔχη ἔλαιον, ὅταν φυσήξῃ δυνατωτέρα πνοὴ ἀνέμου, ὅταν πιέζεται καὶ ὅταν ἐμποδίζεται (διότι μόνον ἔτσι σβήνει τὸ πῦρ). Καὶ πιέζεται ἀπὸ βιωτικὰς φροντίδας καὶ σβήνει ἀπὸ πονηρὰς ἐπιθυμίας. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν δὲν σβήνουν αὐτὴν τόσων πολὺ, ὅσον ἡ ἀπανθρωπία, ἡ σκληρότης καὶ ἡ πλεονεξία. Διότι, ὅταν δὲν ἔχη ἔλαιον ἄς ρίψωμεν κρῦον ὕδωρ. Αὐτὸ εἶναι ἡ πλεονεξία, ἡ ὁποία ψυχραίνει ἐντελῶς τὰς ψυχὰς τῶν ἀδικουμένων. Μὲ ποῖον λοιπὸν τρόπον θὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀναφθῆ; Θὰ ἀπέλθωμεν λοιπὸν φέροντες μαζί μας στάχτην καὶ σκόνην καὶ ἔχοντες κατήγορόν μας τὸν πολὺν καπνόν, ὅτι ἐνῶ εἴχαμεν τὰς

καπνός, ἀνάγκη πῦρ εἶναι τὸ σβεσθέν.

Ἄλλὰ μὴ γένοιτό τινα ταύτην ἀκοῦσαι τὴν φωνὴν τήν,
 «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Πόθεν δὲ ταύτην ἔστιν ἀκοῦσαι τὴν φωνήν,
 ἢ ὅταν πένητα ἰδόντες, ὡς οὐκ ἰδόντες αὐτὸν διακεώμεθα;
 5 Ὅταν ἡμεῖς ἀγνοῶμεν τὸν πεινῶντα Χριστόν, ἀγνοήσει ἡ-
 μᾶς καὶ αὐτὸς ἐλέου δεομένους· καὶ δικαίως. Ὁ γὰρ περι-
 δὼν τὸν θλιβόμενον καὶ μὴ δοὺς ἐκ τῶν αὐτοῦ, πῶς ζητήσει
 λαβεῖν ἐκ τῶν οὐκ αὐτοῦ; Διό, παρακαλῶ, πάντα ποιῶμεν
 καὶ πραγματευώμεθα, ὥστε μὴ ἐκλιπεῖν ἡμᾶς τὸ ἔλαιον,
 10 ἀλλὰ κοσμηῆσαι τὰς λαμπάδας καὶ συνεισελθεῖν τῷ νυμφίῳ
 εἰς τὸν νυμφῶνα· οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
 καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λαμπάδας τὰς ἐσθήσαμεν. Διότι ὅπου ὑπάρχει καπνός, κατ' ἀνάγκην ἐκεῖνο πού ἐσθῆσεν ἦτο πῦρ.

Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν του νὰ μᾶς λέγῃ, «Δὲν σᾶς ξεύρω». Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι δυνατὸν ν' ἀκούσωμεν αὐτὴν τὴν φωνὴν, παρὰ ὅταν, ἐνῶ εἶδαμεν πτωχόν, κάμνωμεν ὅτι δὲν τὸν εἶδαμεν; Ὅταν ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τὸν Χριστὸν πού πεινᾷ, θὰ μᾶς ἀγνοήσῃ καὶ αὐτός, ὅταν ἔχωμεν ἀνάγκην τῆς εὐσπλαγχνίας του. Καὶ δικαίως. Διότι ἐκεῖνος πού περιφρονεῖ τὸν δυστυχῆ καὶ δὲν τοῦ δίδει ἀπὸ τὰ ἰδικά του, πῶς θὰ ζητήσῃ νὰ λάβῃ ἀπὸ ἐκεῖνα πού δὲν εἶναι ἰδικά του; Δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ, ἅς κάμνωμεν τὰ πάντα καὶ ἅς ἐργαζώμεθα, ὥστε νὰ μὴ μᾶς λείψῃ τὸ ἔλαιον, ἀλλὰ νὰ στολίσωμεν τὰς λαμπάδας καὶ νὰ εἰσέλθωμεν μαζὶ μὲ τὸν νυμφίον εἰς τὸν νυμφῶνα. Εἴθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ἐν δὲ τῇ ἔσχατῇ ἡμέρᾳ, τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς, εἰσιτή-
 5 κει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραζε λέγων· Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω
 πρὸς με καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ
 Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος
 ζῶντος».

1. Τοὺς προσιόντας τῷ θείῳ κηρύτταται καὶ τῇ πίσει
 10 προσέχοντας, τὸν τῶν διψῶντων ἕρωτα ἐπιδείκνυσθαι χρῆ
 καὶ ισοσύτην ἀνάπειν ἐπιθυμίαν ἐν ἑαυτοῖς. Οὕτω γὰρ
 δυνήσονται καὶ τὰ λεγόμενα μετὰ πολλῆς κατασχεῖν τῆς
 φυλακῆς. Καὶ γὰρ οἱ διψῶντες, ἐπειδὴν κύλικα λάβωσι
 μετὰ πολλῆς αὐτὴν ἔλκουσι τῆς προθυμίας, καὶ τότε ἀνα-
 15 παύονται. Οὕτω τοίνυν καὶ οἱ τῶν θείων ἀκούοντες λογίων,
 εἰ διψῶντες προσλάβοιεν, οὐδέποτε καμοῦνται ἕως ἂν ἐκ-
 πίωσιν. Ὅτι γὰρ ἀεὶ χρῆ διψᾶν καὶ πινῆν «Μακάριοι»,
 φησὶν, «οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην». Καὶ
 ἐνταῦθά φησιν ὁ Χριστός· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με
 20 καὶ πινέτω». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Οὐδένα ἀνάγκη
 καὶ θία ἐφέλκομαι· ἀλλ' εἴ τις ἔχει προθυμίαν πολλήν, εἴ
 τις ἐκκαίεται τῷ πόθῳ, τοῦτον ἐγὼ καλῶ.

Τίνος δὲ ἕνεκεν ἐπεσημήνατο ὁ εὐαγγελιστής, διὰ «Ἐν
 τῇ ἔσχατῇ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ»; Καὶ γὰρ ἡ πρώτη καὶ ἡ τε-
 25 λευταία μεγάλη ἦν· τὰς γὰρ μετὰ μᾶλλον εἰς τρυφὴν ἀνή-
 λισκον. Τίνος οὖν ἕνεκεν «Ἐν τῇ ἔσχατῃ» λέγειν; Ὅτι ἐν
 αὐτῇ πάντες ἦσαν συγκεκροτημένοι. Τῇ μὲν γὰρ πρώτη οὐ
 παρεγένετο, καὶ τὴν αἰτίαν εἶπε πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Ἀλλ'
 οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ τι τοιοῦτον λέγει, ὥστε μὴ ἐκ-
 30 λυθῆναι τὰ λεγόμενα, μελλόντων εἰς τρυφὴν ἵεναι.
 Τῇ δὲ ἔσχατῃ, ὅτε ἀνεχώρουν οἵκαδε, ἐφόδια αὐτοῖς δίδωσι

1. Ἰω. 7, 37-39.

2. Ματθ. 5, 6.

3. Ψαλμ. 39, 9.

«Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τὴν μεγάλην τῆς ἑορτῆς εἶχε σταθῆ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐφώναζε δυνατά. Ἐὰν κανεῖς διψᾷ, ἄς ἔλθῃ εἰς ἐμὲ καὶ ἄς πίνῃ. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, Θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ποταμοῦ ὕδατος ζῶντος»¹.

1. Ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι προσέρχονται εἰς τὸ θεῖον κήρυγμα καὶ τηροῦν τὴν πίστιν, πρέπει νὰ ἐπιδεικνύουν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν διψασμένων καὶ νὰ ἀνάπτουν μέσα των τόσον μεγάλην ὄρεξιν. Διότι μ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠμπορέσουν νὰ συγκρατήσουν τὰ λεγόμενα μὲ μεγάλην προφύλαξιν. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ διψοῦν, ὅταν πάρουν τὸ ποτήρι, τὸ ἀδειάζουν μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἔτσι σβήνουν τὴν δίψαν των. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκούουν τὰ θεῖα λόγια, ἐὰν τὰ δεχθοῦν διψασμένοι, ποτὲ δὲν θὰ κουρασθοῦν ἕως ὅτου τὰ ἐξαντλήσουν. Διότι δι' αὐτοὺς ποὺ διψοῦν καὶ πεινοῦν εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστός· «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πεινοῦν καὶ διψοῦν τὴν δικαιοσύνην»². Καὶ ἐδῶ λέγει· «Ἐὰν κανεῖς διψᾷ, ἄς ἔλθῃ εἰς ἐμὲ καὶ ἄς πίνῃ». Αὐτὸ ποὺ λέγει, σημαίνει· Δὲν ἐλκύω κανένα μὲ τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν βίαν, ἀλλὰ προσκαλῶ μόνον ὅποιον ἔχει μεγάλην προθυμίαν καὶ ὅποιον φλέγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν.

Ἄλλὰ διατί ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐξεφράσθη ἔτσι· «Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τὴν μεγάλην τῆς ἑορτῆς»; Διότι καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα καὶ ἡ τελευταία ἦτο μεγάλη, καὶ τὰς μεταξὺ τούτων ἡμέρας μᾶλλον τὰς κατηνάλωναν εἰς διασκέδασιν. Διατί λοιπὸν λέγει «Τὴν τελευταίαν ἡμέραν»; Διότι κατ' αὐτὴν εἶχαν συνέλθει ὅλοι. Διότι τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ Χριστὸς δὲν παρευρέθη καὶ εἶχεν εἰπεῖ εἰς τοὺς ἀδελφούς του τὴν αἰτίαν. Ἄλλ' οὔτε διὰ τὴν δευτέραν οὔτε διὰ τὴν τρίτην λέγει κάτι τέτοιο, διὰ νὰ μὴ πᾶνε χαμένα τὰ λόγια του, ἀφοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπρόκειτο νὰ διασκεδάσουν. Τὴν τε-

πρὸς σωτηρίαν, καὶ κράζει τοῦτο μὲν, τὴν παρορησίαν αὐτοῦ ἐμφαίνων· τοῦτο δέ, διὰ τὸν πολὺν ὄχλον, καὶ δηλῶν ὅτι περὶ τοῦ νοητοῦ διελέγεται πόματος, ἐπάγει· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ
5 ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος». Κοιλίαν ἐνταῦθα τὴν καρδίαν φησί, καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου».

Καὶ ποῦ εἶπεν ἡ Γραφή, ὅτι «Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος»; Οὐδαμοῦ. Τί οὖν ἐστίν,
10 «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή»; Ἐνταῦθα ὑποσιτίξαι δεῖ, ἵνα ἢ τὸ «Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν» τῆς αὐτοῦ ἀποφάσεως. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον πολλοί, «Οὐδὲν ἐστὶν ὁ Χριστός»· καί, «Ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσει;», δείκνυσιν ὅτι διωρθωμένην δεῖ
15 τὴν γνῶσιν ἔχειν, καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων οὕτως, ὡς ἀπὸ τῶν Γραφῶν πιστεύεσθαι. Πολλοὶ γοῦν αὐτὸν καὶ θαυματουργοῦντα ἰδόντες, οὐχ ὡς Χριστὸν ἐδέχοντο· ἔμελλον δὲ λέγειν, ὅτι Οὐχὶ αἱ Γραφαὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος τοῦ Δαυὶδ ἔρχεται; Καὶ ταῦτα ἄνω καὶ κάτω
20 ἔστρεψε, δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐ φεύγει τὴν διὰ τούτων ἀπόδειξιν, πάλιν αὐτοὺς εἰς τὰς Γραφὰς παραπέμπει.

Καὶ γὰρ ἄνω ἔλεγεν, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς»· καὶ πάλιν, «Ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις, Καὶ ἔσονται πάντες διδασκoi Θεοῦ»· καί, «Μωϋσῆς ὑμῶν κατηγορεῖ»·
25 καὶ ἐνταῦθα, «Καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν», τὸ δαφιλὲς καὶ ἄφθονον τῆς χάριτος αἰνιτιόμενος. Ὅπερ ἀλλαχοῦ φησι· «Πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»· τουτέστι, πολλὴν ἔξει χάριν. Ἄλλα-

3α. Ἰω. 5, 39 καὶ 6, 45.

36. Ἰω. 4, 14.

λευταίαν ἡμέραν, ὅταν ἔφευγαν διὰ τὰς οἰκίας των, δίδει εἰς αὐτοὺς ἐφόδια πρὸς σωτηρίαν των καὶ φωνάζει δυνατά, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ θάρρος του, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἕνεκα τοῦ μεγάλου πλήθους, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁμιλεῖ περὶ πνευματικοῦ ποτοῦ καὶ προσθέτει· «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, «Θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν του ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος». Κοιλίαν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν καρδίαν, ὅπως ἄλλοῦ λέγει ὁ Προφήτης· «Καὶ τὸν ἰδικόν σου νόμον εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλίας μου»³.

Καὶ ποῦ ἀναφέρει ἡ ἀγία Γραφή, «Θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν του ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος»; Πουθενά. Τί σημαίνουν λοιπὸν τὰ λόγια του, «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή»; Ἐδῶ πρέπει νὰ τεθῆ σημεῖον στίξεως, διὰ νὰ φανῆ ὅτι ἡ φράσις «Θὰ τρέξουν ποταμοὶ ἀπὸ τὴν κοιλίαν του», εἶναι ἰδική του γνώμη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑπεστήριζαν πολλοί, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός», καὶ «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, μήπως θὰ κάμῃ περισσότερα θαύματα», θέλει νὰ τοὺς δείξῃ ὅτι πρέπει νὰ ἔχουν ὀρθὴν γνῶσιν ὥστε νὰ πιστεύουν ὄχι τόσον ἀπὸ τὰ θαύματα, ὅσον ἀπὸ τὰς ἀγίας Γραφάς. Διότι πολλοί, ἂν καὶ τὸν εἶχαν ἰδεῖ νὰ κάμνῃ θαύματα, δὲν τὸν ἐδέχοντο ὡς Χριστόν, ἀλλὰ ἐπρόκειτο νὰ ἰσχυρισθοῦν· Δὲν ἀναφέρουν αἱ Γραφαί, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαυΐδ; Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς περιεστρέφετο συνεχῶς εἰς αὐτὸ τὸ θέμα, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἀποφεύγει ὁποιανδήποτε ἀπόδειξιν καὶ διὰ τοῦτο παραπέμπει αὐτοὺς πάλιν εἰς τὰς Γραφάς.

Διότι προηγουμένως ἔλεγε· «Νὰ ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», καὶ «εἶναι γραμμένον ἀπὸ τοὺς Προφήτας, Καὶ θὰ εἶναι ὅλοι διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Θεόν»^{3α}, καὶ «Ὁ Μωϋσῆς σᾶς κατηγορεῖ», καὶ ἐδῶ «Καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν του ποταμοί», ὑπαινισσόμενος τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀφθονίαν τῆς χάριτος. Τοῦτο εἰς ἄλλο μέρος ὀνομάζει, «Πηγὴ ὕδατος ποὺ θ' ἀναβλύζῃ εἰς ζωὴν αἰώνιον»^{3β}, ποὺ θὰ ἔχῃ δηλαδὴ πολλὴν χάριν. Εἰς ἄλλο μέρος ὁμοίως λέγει,

χοῦ μὲν οὖν, «Ζωὴν αἰώνιον», λέγει ἐνταῦθα δέ, «Ἐδωκεν ζωὴν». Ζῶν δὲ λέγει τὸ ἐνεργοῦν αἰεὶ. Ἡ γὰρ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἐπειδὴν εἰς διάνοιαν εἰσέλθη καὶ ἰδρυνθῆ, πάσης πηγῆς μᾶλλον ἀναβλύζει, καὶ οὐ διαλιμπάνει, οὐδὲ κερ-
 5 νοῦται, οὐδ' ἴσταιται. Ὁμοῦ τοίνυν καὶ τὸ ἀνελλιπές τῆς χορηγίας δηλῶν καὶ τὸ ἄφατον τῆς ἐνεργείας, πηγὴν καὶ ποταμούς ἐκάλεσεν, οὐχ ἵνα ποταμόν, ἀλλὰ ἀφάτους· καὶ ἐκεῖ δέ, τὴν πλημμύραν διὰ τοῦ ἄλλεσθαι παρέστησε.

Καὶ ἴδοι τις ἂν τὸ λεγόμενον σαφῶς, εἰς τὴν σοφίαν
 10 τοῦ Στεφάνου, εἰς τὴν Πέτρου γλῶτταν, καὶ τὴν Παύλου ῥύμην ἐννοήσῃ, πῶς οὐδὲν αὐτοὺς ἔφερεν, οὐδὲν ὑφίστατο· οὐ δῆμων θυμός, οὐ τυράννων ἐπαναστάσεις, οὐ δαιμόνων ἐπιβουλαί, οὐ θάνατοι καθημερινοί· ἀλλ' ὥσπερ ποταμοὶ πολλῶ τῷ ροίζῳ φερόμενοι, οὕτω πάντα παρασύροντες
 15 ἀπήεσαν. «Ταῦτα δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος», φησί, «οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες. Οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον». Πῶς οὖν οἱ προφητῆται προεφήτευσαν, καὶ τὰ μυρία εἰργάσαντο θαύματα; Οἱ ἀπόστολοι μὲν γὰρ οὐ Πνεύματι ἐξέβαλον, ἀλλὰ τῇ παρ' αὐτοῦ ἐξουσίᾳ, ὡς αὐτὸς φησιν.
 20 «Εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι οὐ πάντες Πνεύματι ἐξέβαλον πρὸ τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ τῇ παρ' αὐτοῦ ἐξουσίᾳ. Ὅτε γοῦν αὐτοὺς ἔμελλε πέμπειν, τότε ἔλεγε, «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»· καὶ πάλιν, «Ἦλθεν ἐπ' αὐ-
 25 τοὺς Πνεῦμα ἅγιον, καὶ τότε τὰ σημεῖα ἐποίουν».

2. Ὅτε δὲ ἐπεμπεν αὐτούς, οὐκ εἶπεν, Ἐδωκεν αὐτοῖς Πνεῦμα ἅγιον· ἀλλ' «Ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν, λέγων· «Λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε, νε-

4. Ματθ. 12, 27.

5. Ἰω. 2, 22.

«Ζωὴν αἰώνιον», ἐνῷ ἐδῶ, «Ὑδωρ ζωῆς». Καὶ ὀνομάζει ζῶν, αὐτὸ πού ἐνεργεῖ διαρκῶς. Διότι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν εἰσέλθῃ καὶ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ψυχὴν, ἀναβλύζει περισσότερο ἀπὸ κάθε πηγὴν καὶ δὲν σταματᾷ, οὔτε ἀδειάζει, οὔτε στερεύει. Διὰ τὴν δηλώσῃ λοιπὸν συγκρότως καὶ τὴν συνέχειαν τῆς χάριτος καὶ τὴν ἀλάθητον ἐνεργειάν της, τὴν ὠνόμασε πηγὴν καὶ ποταμοὺς καὶ ὄχι ἓνα ποταμόν, ἀλλ' ἀναριθμήτους. Καὶ ἐκεῖ τὴν πλημμύραν παρωμοίωσε μὲ τὴν ἀνάβλυσιν.

Καὶ ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ καθαρὰ τὸ λεγόμενον, ἐὰν κατανοήσῃ τὴν σοφίαν τοῦ Στεφάνου, τὴν γλῶσσαν τοῦ Πέτρου καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Παύλου, πῶς τίποτε δὲν τοὺς ἔφερε καὶ τίποτε δὲν τοὺς ἠμπόδισεν, οὔτε ἡ ὀργὴ τῶν λαῶν, οὔτε ἡ βία τῶν τυράννων, οὔτε αἱ μηχανορραφίαι τῶν δαιμόνων, οὔτε οἱ καθημερινοὶ θάνατοι, ἀλλὰ ὅπως οἱ ποταμοὶ κυλοῦν μὲ μέγαν παφλασμόν, ἔτσι ἔφυγαν ἀφοῦ παρέσυραν τὰ πάντα. Καὶ συνεχίζει ὁ Εὐαγγελιστής: «Αὐτὰ τὰ ἔλεγε διὰ τὸ Πνεῦμα, πού θὰ ἐλάμβανον ἐκεῖνοι πού θὰ ἐπίστευαν. Διότι δὲν εἶχε δοθῆ ἀκόμη ἅγιον Πνεῦμα». Πῶς λοιπὸν οἱ Προφῆται προεφήτευσαν καὶ ἔκαμαν χιλιάδες θαύματα; Διότι οἱ Ἀποστολοὶ δὲν ἐξεδίωκαν τὰ δαιμόνια μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐξουσίαν, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός: «Ἐὰν ἐγὼ διὰ τοῦ Βελζεβούλ ἐκδιώκω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ σας διὰ ποίου θὰ τὰ ἐκδιώκουν;»⁴. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγε διὰ τὴν δηλώσῃ ὅτι δὲν ἐξεδίωκον ὅλοι τὰ δαιμόνια διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδικῆς του ἐξουσίας. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο ν' ἀναθέσῃ ἀποστολὴν εἰς τοὺς μαθητάς του, τότε τοὺς εἶπε: «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»⁵. Καὶ πάλιν: «Ἦλθεν ἐπάνω τους τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ τότε ἔκαμαν θαύματα».

2. Ὅταν δὲ ἀνέθεσε τὴν ἀποστολὴν εἰς τοὺς μαθητάς του δὲν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής: Ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ «Ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐξουσίαν» λέγων, «Λε-

κρούς ἐγείρειτε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε». Ἐπὶ δὲ τῶν προφητῶν παρὰ πάντων ὡμολόγηται, ὅτι Πνεύματος ἁγίου δόσις ἦν, ἀλλ' ἦν αὕτη ἢ χάρις συσταλαῖσα καὶ ἀποσιᾶσα, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπολιποῦσα ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, 5 ἀφ' ἧς ἐρρήθη, «Ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος». Καὶ πρὸ ἐκείνης δὲ ἀρχὴν ἐλάμβανεν αὕτη ἢ σπάνις. Οὐκ ἔτι γὰρ προφήτης παρ' αὐτοῖς ἦν, οὐδὲ ἐπώπιενεν αὐτῶν τὰ ἅγια ἢ χάρις.

Ἐπεὶ οὖν ἀνέσιαλιτο μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔμελλε δὲ 10 λοιπὸν ἐκχεῖσθαι δαφιλῶς· ταύτης δὲ τῆς διανομῆς ἀρχὴ μετὰ τὸν σιαυρὸν ἐγίνετο, οὐ μόνον δαφιλείας, ἀλλὰ καὶ μειζόνων χαρισμάτων (καὶ γὰρ θαυμαστοτέρα ἦν ἢ δωρεά, ὡς ὅταν λέγη· «Οὐκ οἴδατε ποίου πνεύματός ἐστε»· καὶ πάλιν, «Οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦ- 15 μα υἰοθεσίας»). Καὶ γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ αὐτοὶ μὲν πνεῦμα εἶχον, ἄλλοις δὲ οὐ παρεῖχον· οἱ δὲ ἀπόστολοι μυριάδας ἐνέπλησαν)· ἐπειδὴ οὖν ταύτην ἔμελλον λαμβάνειν τὴν χάριν, οὐπω δὲ ἦν δοθεῖσα, διὰ τοῦτό φησιν· «Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον». Ἐπεὶ οὖν περὶ ταύτης λέγων τῆς χάριτος ὁ εὐαγ- 20 γελιστῆς ἔλεγεν· «Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον», τουτέστι, δοθέν, «ἐπεὶ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη», δόξαν καλῶν τὸν σιαυρὸν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθροὶ ἦμεν καὶ ἡμαρτηκότιες καὶ υἱερούμενοι τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ θεοσιυγεῖς· ἢ δὲ χάρις 25 καταλλαγῆς ἦν ἀπόδειξις· δῶρον δὲ οὐ τοῖς ἐχθροῖς, οὐδὲ τοῖς μισουμένοις, ἀλλὰ τοῖς φίλοις δίδοται, καὶ τοῖς εὐηρησθηκόσιν· ἔδει πρότερον προσενεχθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν καὶ τὴν ἐχθρὰν ἐν τῇ σαρκὶ καταλυθῆναι καὶ γενέσθαι τοῦ Θεοῦ φίλους καὶ τότε λαβεῖν τὴν δωρεάν. Εἰ γὰρ

6. Ματθ. 10, 1 καὶ 8.

7. Ματθ. 23, 38.

8. Λουκᾶ, 9, 55.

9. Ρωμ. 8, 15.

πρὸς νὰ καθαρίζετε, δαιμόνια νὰ ἐκδιώκετε, νεκροὺς νὰ ἀνασταίνετε. Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν νὰ δώσετε»⁶. Ὡς πρὸς τοὺς Προφήτας κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν εἶχε δοθῆ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ' αὐτὴ ἡ χάρις εἶχεν ἀτονήσει καὶ εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν γῆν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθη· «Νά, ἐγκαταλείπεται ἡ οἰκία σας ἔρημος»⁷. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤρχισεν ἤδη νὰ γίνεται σπάνιον. Διότι δὲν ὑπῆρχε πλέον Προφήτης εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οὔτε ἐπέβλεπεν ἡ χάρις τὰ ἅγια αὐτῶν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχεν ἀνασταλῆ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐπρόκειτο νὰ σκορπισθῆ εἰς τὸ μέλλον ἀφθόνως, καὶ αὐτῆς τῆς διανομῆς ἡ ἀρχὴ ἔγινε μετὰ τὴν σταύρωσιν, δὲν ἔγινεν ἡ ἀρχὴ μόνον αὐτῆς τῆς ἀφθονίας ἀλλὰ μεγαλυτέρων χαρισμάτων (διότι ἦτο περισσότερο ἀξιοθαύμαστος ἡ δωρεά, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ Χριστός· «Δὲν γνωρίζετε, ποίου Πνεύματος εἴσθε»⁸, καὶ ὁ Παῦλος· «Δὲν ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας, ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα πού σᾶς κάμνει υἱούς»⁹. Διότι οἱ παλαιοὶ εἶχαν βεβαίως καὶ αὐτοὶ «Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν ἔδιδαν εἰς τοὺς ἄλλους, ἐνῶ οἱ Ἀπόστολοι ἐγέμισαν μὲ αὐτὸ ἀναριθμήτους ἀνθρώπους). Ἐπειδὴ λοιπὸν θὰ ἐλάμβανον αὐτὴν καὶ δὲν εἶχεν δοθῆ ἀκόμη, δι' αὐτὸ λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Δὲν εἶχον λάβει ἀκόμη τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὅμιλῶν λοιπὸν ὁ εὐαγγελιστής δι' αὐτὴν τὴν χάριν ἔλεγε· «Διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἅγιον Πνεῦμα», δηλαδὴ δὲν εἶχε δοθῆ, «ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχεν ἀκόμη δοξασθῆ», ὀνομάζων δόξαν τὸν σταυρόν.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἴμεθα ἐχθροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ στερημένοι ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χάρις ἦτο ἀπόδειξις συμφιλίσεως, καὶ δίδεται ὡς δῶρον ὄχι εἰς τοὺς ἐχθροὺς οὔτε εἰς τοὺς πολὺ μισητούς, ἀλλὰ εἰς τοὺς φίλους καὶ εἰς τοὺς ἀρεστούς, ἔπρεπε νὰ προσφερθῆ προηγουμένως ἡ θυσία ὑπὲρ ἡμῶν, νὰ καταλυθῆ ἡ ἔχθρα εἰς τὴν σάρκα, νὰ γίνωμεν φίλοι μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἔπειτα νὰ λάβωμεν τὴν δωρεάν. Διότι, ἐὰν τοῦτο εἶχε γίνεαι, ὅταν

ἐπὶ τῆς ἐπαγγελίας τοῦτο γέγονε τῆς πρὸς Ἀβραάμ, πολλῶ
 μᾶλλον ἐπὶ τῆς χάριτος. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλε-
 γεν· «Εἰ γὰρ ἐκ νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίστις· ὁ
 γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐ-
 5 στιν· Ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι
 αὐτοῦ δώσειν τὴν γῆν· ἀλλ' ἀνάξιοι ἦσαν τῆς ἐπαγγελίας
 οἱ ἔκγονοι καὶ ἐξ οἰκείων οὐκ ἠδύναντο εὐαρεσθῆσαι πόρων.
 Διὰ τοῦτο εἰσηλθεν ἡ πίστις, πρᾶγμα εὐκόλον, ἵνα τὴν χάριν
 ἐπισπάσῃται καὶ μὴ διαπέσωσιν αἱ ἐπαγγελίαι. Καὶ λέγει
 10 «Διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι θεβαίαν
 τὴν ἐπαγγελίαν». Διὰ τοῦτο «Κατὰ χάριν», ἐπειδὴ ἐξ ἰδρώ-
 των οὐκ ἴσχυσαν.

Τίνος δὲ ἔνεκεν εἰπών, κατὰ τὰς Γραφάς, οὐκ ἐπάγει
 καὶ τὴν μαρτυρίαν; Ὅτι διεφθαρμένη αὐτῶν ἡ γνώμη ἦν.
 15 «Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης· ἄλλοι δὲ ἔ-
 λέγον, ὅτι Πλανᾶ τὸν ὄχλον· ἄλλοι δὲ ἔλεγον, Οὐκ ἐκ τῆς
 Γαλιλαίας ἔρχεται ὁ Χριστός, ἀλλὰ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώ-
 μης· ἄλλοι δὲ ἔλεγον, Ὁ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γι-
 νώσκει πόθεν ἐστίν· καὶ διάφορος ἦν ἡ γνώμη, ἅτε ἐν πλή-
 20 θει τεταραγμένῳ. Οὐδὲ γὰρ ἀκριβῶς προσεῖχον τοῖς λεγο-
 μένοις, οὐδὲ τοῦ μαθεῖν ἔνεκεν. Διὰ δὲ τοῦτο τούτοις μὲν
 οὐδὲν ἀποκρίνεται, καίτοι λέγουσι· «Μὴ ἐκ τῆς Γαλιλαίας
 ὁ Χριστὸς ἔρχεται»; τὸν δὲ Ναθαναὴλ σφοδρότερον εἰπόντα
 καὶ πληκτικώτερον, «Ἐκ Ναζαρέτι δύναται τι ἀγαθὸν εἶ-
 25 ναι;», ἐπήνεσεν ὡς ἀληθῶς Ἰσραηλίτην.

Οὗτοι μὲν γὰρ καὶ οἱ πρὸς τὸν Νικόδημον εἰπόντες,
 «Ἐρεύνησον καὶ ἴδε, ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ
 ἐγήγερται», οὐ μαθεῖν ζητοῦντες ἔλεγον, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνα-
 τρέψαι τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ δόξαν. Ἐκεῖνος δὲ ἀληθείας

10. Αὐτόθι 4, 14-15.

11. Αὐτόθι 4, 16.

ἔδόθη ἢ ὑπόσχεσις εἰς τὸν Ἀβραάμ, θὰ ἐγίνετο πολὺ περισσότερον, ὅταν ἔδόθη ἢ χάρις. Καὶ αὐτὸ δηλώνει ὁ Παῦλος, ὅταν λέγῃ· «Διότι, ἐὰν ἦσαν κληρονόμοι οἱ ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ νόμου, τότε ἡ πίστις δὲν ἔχει ἀξίαν, διότι ὁ νόμος δημιουργεῖ ὀργήν»¹⁰. Αὐτὸ ποὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ καὶ εἰς τὴν γενεάν του ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν γῆν, ἀλλ' οἱ ἀπόγονοί του ἦσαν ἀνάξιοι ἐκείνης τῆς ὑποσχέσεως καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ μένουν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των κόπους. Διὰ τοῦτο εἰσεχώρησεν ἡ πίστις, πρᾶγμα εὐκόλον, διὰ ν' ἀποσπάσῃ τὴν χάριν καὶ διὰ νὰ μὴ ξεπέσουν αἱ ὑποσχέσεις. Καὶ «Διὰ τοῦτο ἡ ὑπόσχεσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πίστιν, διὰ νὰ εἶναι ὡς δῶρον χάριτος»¹¹. Καὶ ἦτο «Δῶρον χάριτος», ἐπειδὴ δὲν εἶχαν κατορθώσει τίποτε μὲ τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἰδρωτάς.

Διατί ὅμως, ἐνῶ εἶχεν εἰπεῖ σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς, δὲν προσκομίζει καὶ τὴν μαρτυρίαν; Διότι ἡ γνώμη των εἶχε διαφθαρή. «Διότι ἄλλοι ἔλεγαν, Αὐτὸς εἶναι πραγματικᾶ ὁ Προφήτης, ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι Πλανᾶ τὸν λαόν», ἄλλοι ἔλεγαν Δὲν θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν ὁ Χριστός, ἀλλ' ἀπὸ τὴν κώμην τῆς Βηθλεέμ, καὶ ἄλλοι· Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, κανεὶς δὲν θὰ ξεύρῃ ἀπὸ ποῦ εἶναι». Καὶ αἱ γνώμαι μέσα εἰς αὐτὸ τὸ παραγμένον πλῆθος ἦσαν διαφορετικά. Διότι οὔτε ἤκουαν μὲ προσοχὴν τὰ λόγια του, οὔτε εἶχαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μάθουν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἀπαντᾶ τίποτε εἰς αὐτούς, ἂν καὶ ἰσχυρίζονται, «Μήπως ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν;», ἐνῶ τὸν Ναθαναήλ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκφρασθῆ ὀξύτερον καὶ σκληρότερον, «Εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ κάτι καλὸν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν;», ἐπήνεσεν ὡς ἀληθινὸν Ἰσραηλίτην.

Διότι αὐτοὶ ἔδῶ καὶ οἱ Φαρισαῖοι ποὺ εἶπαν εἰς τὸν Νικόδημον, «Νὰ ἐρευνήσῃς καὶ θὰ ἰδῆς, ὅτι δὲν ἔχει ἔλθει Προφήτης ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν», δὲν τὰ ἔλεγαν αὐτὰ ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ μάθουν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελαν ν' ἀνατρέψουν τὴν γνώμην περὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν

ὧν ἐρασιῆς, καὶ τὰ παλαιὰ ἀκριβῶς πάντα ἐπισιτάμενος, τοῦτο ἔλεγεν· αὐτοὶ δὲ πρὸς ἓν μόνον ἑώρων, τὸ ἀνατρέψαι ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶ. Διόπερ αὐτοῖς οὐδὲν ἀπεκάλυπτεν. Οἱ γὰρ καὶ ἑαυτοῖς ἐναντία λέγοντες, καὶ ποτὲ μὲν, «Οὐδεὶς 5 γινώσκει πόθεν ἔρχεται», ποτὲ δέ, «Ἐκ Βηθλεέμ», εὐδηλον ὅτι καὶ μαθόντες ἠναντιώθησαν. Ἔσιω γάρ, τὸν τόπον ἠγνόουν, ὅτι ἀπὸ Βηθλεέμ, διὰ τὴν ἀναστροφὴν τὴν ἐν Ναζαρετ (καίτοι οὐδὲ τοῦτο συγγνώμην εἶχεν· οὐ γὰρ ἐκεῖ ἐτέχθη)· ἄρα καὶ τὸ γένος ἠγνόουν, ὅτι ἐξ οἴκου καὶ πα- 10 τριᾶς Δαυὶδ; Πῶς οὖν ἔλεγον, «Οὐκ ἀπὸ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ ἔρχεται Χριστὸς;». Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐκείνω συσκοιάσαι ἐβούλοντο, κακούργως ἅπαντα φθεγγόμενοι.

Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐχὶ προσελθόντες εἶπον· Ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλλα πάντα θαυμάζομεν, κελεύεις δέ σοι πείθεσθαι κα- 15 τὰ τὰς Γραφάς, εἶπέ, πῶς αἱ μὲν Γραφαὶ λέγουσιν, ὅτι ἀπὸ Βηθλεέμ δεῖ τὸν Χριστὸν ἐλθεῖν, σὺ δὲ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἀφίξαι; Ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἶπον, ἀλλὰ πάντα πονηρῶς φθέγγονται. Ὅτι γὰρ οὐ ζητοῦντες, οὐδὲ μαθεῖν βουλόμενοι, εὐθέως ἐπήγαγεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι «Τινὲς 20 ἤθελον πιάσαι αὐτὸν καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα αὐτοῦ»· εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἕτερον, τοῦτο γοῦν ἰκανὸν ἦν εἰς κατάνυξιν αὐτοῦς ἀγαγεῖν· ἀλλ' οὐ κατενύγησαν, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης· «Διεσχίσθησαν καὶ οὐ κατενύγησαν».

25 3. Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία· οὐδενὶ βούλεται εἶκειν, πρὸς ἓν βλέπει μόνον, ὥστε τὸν ἐπιβουλεύομενον ἀνελεῖν. Ἀλλὰ τί φησὶν ἡ Γραφή; «Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται»· ὅπερ καὶ τότε γέγονεν. Αὐτοὶ μὲν

12. Ψαλμ. 34, 15.

13. Παροιμ. 26, 27.

ἀλήθειαν καὶ ἐγνώριζε λεπτομερῶς ὅλα τὰ παλαιά, ἐξεφράζετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' οἱ Φαρισαῖοι μόνον εἰς ἓν ἀπέβλεπον, εἰς τὸ ν' ἀνατρέψουν τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ἀπεκάλυπτε τίποτε εἰς αὐτούς. Διότι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἀντέφασκον πρὸς τὸν ἑαυτὸν τους ἄλλοτε λέγοντες, «Κανεὶς δὲν ξεύρει ἀπὸ ποῦ θὰ ἔλθῃ», καὶ ἄλλοτε, «'Απὸ τὴν Βηθλεέμ», εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ προέβαλλαν ἀντιρρήσεις, ἐὰν ἐμάθαιναν. Ἄλλ' ἔστω, δὲν ἐγνώριζαν τὸν τόπον, δηλαδή ὅτι ἦτο ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ, διότι ἔζησεν εἰς τὴν Ναζαρέτ (ἂν καὶ οὔτε αὐτὸ συγχωρεῖται, διότι δὲν ἐγεννήθη ἐκεῖ), ἄρα γε δὲν ἐγνώριζον οὔτε τὴν καταγωγὴν του, ὅτι ἦτο ἀπὸ τὸν οἶκον καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δαυΐδ; Διατί τότε ἔλεγαν· «Δὲν ἔρχεται ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαυΐδ»; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ ἤθελαν κατ' ἐκεῖνον τὸν τρόπον νὰ συσκοτίσουν, ὁμιλοῦντες περὶ ὄλων δολίως.

Διατί δὲν ἐπλησίασαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν· Ἐπειδὴ σὲ θαυμάζομεν δι' ὅλα τὰ ἄλλα, μᾶς προτρέπεις μάλιστα νὰ πιστεύσωμεν εἰς ἑσὲ σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς, εἰπέ μας, διατί αἱ μὲν Γραφαὶ λέγουν ὅτι ὁ Χριστὸς πρέπει νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ, ἐνῶ ἐσὺ ἔχεις ἔλθει ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν; Δὲν τοῦ ἔκαμαν καμίαν τέτοιαν ἐρώτησιν, ἀλλὰ ὁμιλοῦν δι' ὅλα μὲ πονηρίαν. Τὸ ὅτι βέβαια δὲν ἐρευνοῦσαν οὔτε ἤθελαν νὰ μάθουν, τὸ ἀπέδειξεν ὁ Εὐαγγελιστής, ὁ ὁποῖος ἀμέσως ἐπρόσθεσε· «Μερικοὶ ἤθελαν νὰ τὸν πιάσουν, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔβαλε χέρι ἐπάνω του». Διότι, ἂν ὅχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον αὐτὸ ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς μεταμέλειαν. Ἄλλὰ δὲν μετεμελήθησαν, καθὼς λέγει καὶ ὁ Προφήτης· «Διεσκορπίσθησαν ἀλλὰ δὲν μετεμελήθησαν»¹².

3. Διότι τέτοια εἶναι ἡ πονηρία. Δὲν θέλει νὰ ὑποχωρῇ εἰς τίποτε, ἀλλ' ἀποβλέπει μόνον εἰς ἓν, πῶς νὰ ἐξοντώσῃ ἐκεῖνον πὺ ἐπιβουλεύεται. Ἄλλὰ τί λέγει ἡ ἀγία Γραφή; «'Εκεῖνος πὺ σκάβει τὸν λάκκον τοῦ ἄλλου, ἐκεῖνος θὰ πέσῃ μέσα»¹³. Αὐτὸ ἔγινε καὶ τότε. Διότι αὐτοὶ μὲν ἤθελαν νὰ

γὰρ ἐβούλοντο αὐτὸν ἀνελεῖν, ὡς δὴ σβεννύντες τὸ κήρυγμα· γέγονε δὲ τοῦναντίον. Τὸ μὲν γὰρ κήρυγμα ἀνθεῖ τῆ τοῦ Χριστοῦ χάριτι· τὰ δὲ ἐκείνων πάντα ἐσβέσθη καὶ ἀπόλωλε καὶ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας καὶ ἀδείας καὶ λαιρείας ἐξέ-
5 πεσον καὶ πάσης ἀπειτερήθησαν εὐημερίας καὶ γεγόνασι δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μηδέποτε ἐπιβουλεύωμεν ἐτέροις, μα-
θόντες ὅτι καθ' ἑαυτῶν ἀκονῶμεν τὸ ξίφος καὶ θαυτιέραν
ἑαυτοῖς διδόαμεν τὴν πληγὴν. Ἄλλ' ἐλύπησέ τις καὶ θούλει
10 αὐτὸν ἀμύνασθαι; Μὴ ἀμύνη· οὕτω γὰρ ἀμύνασθαι δυνήσῃ.
Ἐὰν δὲ ἀμύνη, οὐκ ἡμύνω. Καὶ μὴ νομίσης αἰνιγμα εἶναι
τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἀληθῆ λόγον. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὅτι
οὐ μὴ ἀμυνόμενος, τὸν Θεὸν αὐτῷ καθιστᾷς ἐχθρόν· ἀμυνό-
μενος δέ, οὐκέτι. «Ἐμοὶ γὰρ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω,
15 λέγει Κύριος». Εἰ γὰρ οἰκείας ἔχομεν, καὶ πρὸς ἀλλήλους
διενεχθέντες, μὴ τῆς δίκης καὶ τῆς κολάσεως ἡμῖν παρα-
χωρήσωσιν, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐπιτρέψωσι, καὶ μυριάκις προσέλ-
θωσιν, οὐ μόνον οὐκ ἀμυνόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτοῦμεν.
Δραπέτα, λέγοντες, καί, μαστιγία, τὸ πᾶν ἡμῖν ἐπιτρέψαι
20 ἐχρῆν· ἐπειδὴ δὲ σαντιῶ προλαβὼν ἤμυνες, μηδὲν ἐνόηλει
λοιπόν· πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ παραγγείλας αὐτῷ παρα-
χωρεῖν ἀπάντων, τοῦτο ἐρεῖ.

Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, διὰν παρὰ μὲν παίδων τῶν ἡμε-
τέρων τοσαύτην ἀπαιτῶμεν φιλοσοφίαν καὶ ὑπακοήν, τῷ δὲ
25 Δεσπότῃ μὴ παραχωρῶμεν ὧν βουλόμεθα τοὺς οἰκείας ἡμῖν
παραχωρεῖν; Ταῦτα δὲ λέγω, διὰ τὸ πρόθυμον ὑμῶν περὶ τὴν
ἀλλήλων κόλασιν· ἐπεὶ τὸν γε ἀληθῶς φιλοσοφοῦντα οὐδὲ τοῦτο
χρὴ ποιεῖν, ἀλλὰ συγγινώσκειν καὶ ἀφιέναι τὰ ἁμαρτήματα,

τὸν φονεύσουν, ὥστε νὰ σβήσουν τὸ κήρυγμα· ἀλλ' ὅμως συνέβη τὸ ἀντίθετον. Διότι τὸ μὲν κήρυγμα ἀνθεῖ μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὰ ἰδικὰ των ἔργα ἔσβησαν καὶ κατεστράφησαν καὶ ἔχασαν τὴν πατρίδα των, τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν λατρείαν των, ἔστερήθησαν ἀπὸ κάθε εὐτυχίαν καὶ ἔγιναν δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι.

Ἔχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, ἅς μὴ ἐπιβουλευώμεθα ποτὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἅς γνωρίζωμεν ὅτι ἀκονίζομεν τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ κάμνομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας βαθυτέραν τὴν πληγὴν. Ἄλλὰ σὲ ἐλύπησε κάποιος καὶ θέλεις νὰ τὸν ἐκδικηθῆς; Μὴ τὸν ἐκδικῆσαι· διότι ἔτσι θὰ κατορθώσης νὰ τὸν ἐκδικηθῆς. Ἐὰν ὅμως τὸν ἐκδικηθῆς, δὲν θὰ λάβῃς ἐκδίκησιν. Καὶ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι αὐτὸ πού λέγω εἶναι αἴνιγμα, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐὰν δὲν τὸν ἐκδικηθῆς ἐσύ, τὸν κάμνεις ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐὰν τὸν ἐκδικηθῆς δὲν τὸν κάμνεις. «Εἰς ἐμὲ ἀνήκει ἡ ἐκδίκησις, ἐγὼ θὰ ἀνταποδώσω, λέγει ὁ Κύριος»¹⁴. Διότι, ἐὰν ἔχωμεν ὑπερήτας, οἱ ὁποῖοι διαπληκτίζονται μεταξὺ των, καὶ δὲν παραχωρήσουν εἰς ἡμᾶς τὴν κρίσιν καὶ τὴν τιμωρίαν ἀλλὰ τὴν δώσουν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των, καὶ ἂν πολλὰς φορὰς μᾶς παρακαλέσουν, ὅχι μόνον δὲν τοὺς τιμωροῦμεν ἀλλὰ καὶ ἀγανακτοῦμεν καὶ τοὺς ὀνομάζομεν δραπέτας καὶ μάστιγας. Διότι ἔπρεπε, λέγομεν, ν' ἀναφέρῃς εἰς ἐμὲ τὰ πάντα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔλαβες ἐκίκησιν μόνος σου, μὴ μὲ ἐνοχλῆς πλέον. Αὐτὸ θὰ εἶπῃ πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μᾶς παρήγγειλε νὰ παραχωρῶμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον, ὅταν ἀπὸ τοὺς ὑπερήτας μας ἀπαιτοῦμεν νὰ ἔχουν τόσην φιλοσοφίαν καὶ ὑπακοήν, ἐνῶ εἰς τὸν Κύριον δὲν παραχωροῦμεν αὐτὰ πού θέλομεν νὰ μᾶς παραχωροῦν οἱ ὑπερήται; Λέγω δὲ ταῦτα, διότι εἴσθε τόσον ἔτοιμοι δι' ἀλληλοεκδίκησιν. Διότι ὅποιος φιλοσοφεῖ ἀληθινὰ οὔτε αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ κάμνη, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ συχωρῇ καὶ νὰ χαρίζῃ τὰ ἁμαρτήματα, ἔστω

εἰ καὶ μὴ ἐκεῖνο ἦν τὸ μέγα ἔπαθλον, τὸ ἄφρσιν ἀντὶ τούτων λαμβάνειν. Εἰ γάρ, εἰπέ μοι, καταγινώσκεις τοῦ ἡμαρτηκότος, τίνος ἔνεκεν καὶ αὐτὸς ἁμαρτάνεις, καὶ τοῖς αὐτοῖς περιπίπτεις; Ὑβρίσει; Μὴ ἀνθυβρίσης· ἐπεὶ σαυτὸν ὑβρίσας. Ἐ-
 5 πληξεί; Μὴ ἀντιπλήξης· ἐπεὶ τὸ διάφορον οὐδαμοῦ. Ἐλύπη-
 σε; Μὴ ἀντιλυπήσης· ἐπεὶ τὸ κέρδος οὐδέν, ἀλλὰ γέγονας ἐκείνων πάλιν ἴσος. Οὕτως αὐτὸν ἐνιτρέφαι δυνήσῃ, ἂν μετὰ
 πραότητος ἐνέγκῃς ἐπεικῶς· οὕτως αὐτὸν καταιδέσῃ, οὕτως
 αὐτὸν ἐγκόψῃ τῆς ὀργῆς.

10 Οὐδεὶς κακῷ κακὸν ἰᾶται, ἀλλ' ἀγαθῷ τὸ κακόν. Ταῦτα
 παρ' Ἑλλῆσι τινες φιλοσοφοῦσιν. Αἰσχυρῶμεν τοίνυν, εἰ
 παρ' Ἑλλῆσι τοῖς ἀνοήτοις ἰσαύτης οὔσης τῆς φιλοσοφίας,
 ἡμεῖς ἐλάττους φαινοίμεθα. Πολλοὶ ἠδικήθησαν καὶ ἠνεγκαν·
 πολλοὶ ἐσυκοφαντήθησαν. Καὶ οὐκ ἡμύναντο· ἐπεβουλεύθησαν
 15 καὶ εὐηργέτησαν. Δέος δὲ οὐ μικρόν, μὴ μείζους ἡμῶν τινες
 παρ' αὐτοῖς κατὰ τὸν θίον εὐρεθῶσι καὶ σφοδροτέραν ἡμῖν
 τὴν κόλασιν ἐργάσωνται. Ὅταν γὰρ οἱ Πνεύματος μετεσχῆ-
 κότες, οἱ βασιλείαν προσδοκῶντες, οἱ ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν
 φιλοσοφοῦντες, οἱ μὴ δεδοικότες γέενναν, οἱ κελευόμενοι ἄγ-
 20 γελοι γίνεσθαι, οἱ μνηστῆριον ἀπολαύοντες, μηδὲ εἰς τὴν αὐ-
 τὴν ἐκείνοις φθάσωμεν ἀρετὴν, ποίαν ἔξομεν συγγνώμην;

Εἰ γὰρ Ἰουδαίους ὑπερβαίνειν χρὴ («Ἐὰν γὰρ μὴ
 περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη»), φησί, «πλέον τῶν γραμμα-
 τέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν
 25 τῶν οὐρανῶν»), πολλῷ μᾶλλον Ἑλληνας· εἰ Φαρισαίους

καὶ ἂν δὲν περιμένῃ μεγάλην ὠφέλειαν μὲ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν. Διότι, εἶπέ μου, ἂν τιμωρήσῃς τὸν ἁμαρτήσαντα, διὰ ποῖον λόγον ἁμαρτάνεις καὶ ἐσὺ καὶ περιπίπτεις εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα; Σὲ ὕβρισε; Νὰ μὴ ἀνταποδώσῃς τὴν ὕβριν, ἐπειδὴ θὰ προσβάλλῃς τὸν ἑαυτὸν σου. Σὲ ἐκτύπησε; Νὰ μὴ ἀνταποδώσῃς τὸ κτύπημα, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχῃς καμμίαν ὠφέλειαν. Σοῦ ἐπροξένησε λύπην; Νὰ μὴ τοῦ προξενήσῃς καὶ σύ, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχῃς κανένα κέρδος, ἀλλὰ θὰ γίνῃς ἴσος μὲ αὐτόν. Καὶ θὰ ἠμπορέσῃς κατ' αὐτόν τὸν τρόπον νὰ τὸν κάμῃς νὰ ἐντραπῇ, ἂν συμπεριφερθῇς μὲ πραότητα, ἠπίως. Μόνον ἔτσι θὰ τὸν κάμῃς νὰ ἐντραπῇ καὶ μόνον ἔτσι θὰ ἐμποδίσῃς τὴν ὀργὴν του.

Κανεῖς δὲν θεραπεύει τὸ κακὸν μὲ τὸ κακόν, ἀλλὰ μὲ τὸ καλὸν τὸν κακόν. Αὐτὰ φιλοσοφοῦν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς. Ἄς ἐντραποῦμεν λοιπόν, διότι εἰς τοὺς ἀνοήτους ἔθνικούς ὑπάρχει τόση φιλοσοφία καὶ ἡμεῖς φαινόμεθα κατώτεροί των. Πολλοὶ ἠδικήθησαν, ἀλλ' ὑπέμειναν. Πολλοὶ ἐσυκοφαντήθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐξεδικήθησαν. Πολλοὶ ἔπυσαν εἰς μηχανορραφίας, ἀλλ' εὐηργέτησαν. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸς ὁ φόβος, μήπως μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εὕρεθοῦν εἰς ἀνωτέραν κατάστασιν ζωῆς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μᾶς τιμωρήσουν τότε βαρύτερον. Διότι, ἂν ἡμεῖς ποὺ ἐλάβομεν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ποὺ περιμένομεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ποὺ φιλοσοφοῦμεν περὶ τῆς οὐρανίου χάριτος, ποὺ δὲν φοβούμεθα τὴν γέενναν, ποὺ διατασσόμεθα νὰ εἴμεθα ἄγγελοι, ποὺ ἀπολαύομεν τὰ μυστήρια, δὲν ἠμπορέσωμεν νὰ προσεγγίσωμεν τὴν αὐτὴν ἀρετὴν μὲ ἐκείνους, ποίας συγγνώμης θὰ τύχωμεν;

Διότι, ἂν θέλωμεν νὰ φανῶμεν ἀνώτεροι τῶν Ἰουδαίων (Διότι λέγει ὁ Χριστός: «Ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ὑπερβαίῃ τὴν ἀρετὴν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»¹⁵), πρέπει πολὺ περισσότερο νὰ φανῶμεν ἀνώτεροι τῶν ἔθνικῶν. Καὶ ἂν πρέπει νὰ ὑπερβῶμεν τοὺς Φαρισαίους, πρέπει πολὺ περισ-

πολλῶ μᾶλλον τοὺς ἀπίστους. Εἰ γὰρ μὴ ὑπερβάντων ἡμῶν τὴν ἐκείνων πολιτείαν, ἀποκέκλεισται τὰ τῆς βασιλείας· ὅτιαν καὶ Ἑλλήνων φαινόμεθα χεῖρους, πῶς ἔξομεν ταύτης ἐπιτυχεῖν;

Πᾶσαν τοίνυν πικρίαν καὶ ὀργὴν καὶ θυμὸν ἐκβάλλω-
 5 μεν. «Τὰ αὐτὰ λέγειν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές». Καὶ γὰρ καὶ ἰατροὶ τῷ αὐτῷ πολλάκις χρῶνται φαρμάκω. Καὶ ἡμεῖς οὐ πανσόμεθα τὰ αὐτὰ ἐνηχοῦντες, ἀναμιμνήσκοντες, διδάσκοντες, παρακαλοῦντες. Καὶ γὰρ πολὺς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ὁ ὄχλος, καὶ λήθην ἡμῖν ἐμποιῶν
 10 καὶ διδασκαλίας δεῖ ἡμῖν συνεχοῦς. Ἴν' οὖν μὴ μάτην μηδὲ εἰκῆ ἐνταῦθα συλλεγώμεθα, τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν παρασχώμεθα, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύμα-
 15 τι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σότερον νὰ ὑπερβῶμεν τοὺς ἀπίστους. Διότι, ἐὰν δὲν ὑπερβῶμεν τὴν ζωὴν ἐκείνων ἔχομεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅταν ὅμως φαινώμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ ἐκείνους, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτήν;

Ἄς ἀποβάλωμεν λοιπὸν τὴν πικρίαν, τὴν ὀργὴν καὶ τὸν θυμόν. «Τὸ νὰ σᾶς γράφω τὰ ἴδια πράγματα εἰς ἐμὲ δὲν εἶναι βαρετόν, εἰς ἐσᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλειαν»¹⁶, λέγει ὁ Παῦλος. Διότι καὶ οἱ ἰατροὶ πολλὰς φορὰς χρησιμοποιοῦν τὸ ἴδιο φάρμακον. Καὶ ἡμεῖς δὲν θὰ παύσωμεν νὰ φωνάζωμεν τὰ ἴδια, νὰ διδάσκωμεν καὶ νὰ συμβουλεύωμεν. Διότι καὶ μεγάλη εἶναι ἡ ταραχὴ τῶν βιωτικῶν ὑποθέσεων καὶ μᾶς κάμνει νὰ λησμονῶμεν καὶ δι' αὐτὸ χρειάζεται συνεχῆς διδασκαλία. Διὰ νὰ μὴ συγκεντρωνώμεθα λοιπὸν ἐδῶ ματαίως καὶ ἀνωφελῶς, ἅς ἐπιδείξωμεν καλὰ ἔργα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΒ΄.

Ἰω. 7, 45 - 8, 19

«Ἦλθον οὖν ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι Διατί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν; Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ ὑπηρέται Οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος».

1. Οὐδὲν τῆς ἀληθείας σαφέστερον, οὐδὲν ἀπλούστερον, ἔαν μὴ κακουργῶμεν ἡμεῖς· ὥσπερ οὖν κακουργούντων οὐδὲν δυσκολώτερον. Ἴδου γὰρ οἱ μὲν Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, οἱ δὴ δὲν δοκοῦντες εἶναι σοφώτεροι, συνόντες αἰεὶ τῷ Χριστῷ, ἐπιβουλῆς ἕνεκεν καὶ θαύματα ὁρῶντες καὶ Γραφὰς ἀναγινώσκοντες, οὐδὲν ἀπώναντι, ἀλλὰ καὶ ἐβλάβησαν· οἱ δὲ ὑπηρέται, οὐδὲν τούτων ἔχοντες εἰπεῖν, ἀπὸ μιᾶς μόνης δημηγορίας ἐχειρώθησαν καὶ ἀπελθόντες ὥστε αὐτὸν δῆσαι, ἔπανῆλθον δεθέντες τῷ θαύματι. Οὐ τὴν σύνεσιν δὲ αὐτῶν θαυμάσαι μόνον ἔστιν, ὅτι σημείων οὐκ ἔδεήθησαν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδασκαλίας μόνης ἐάλωσαν (οὐ γὰρ εἶπον, ὅτι Οὐδέποτε ἐθαυματουργῆσεν ἄνθρωπος οὕτως· ἀλλὰ τί; Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος)· οὐ τοίνυν τὴν σύνεσιν αὐτῶν μόνον ἔστι θαυμάσαι, ἀλλὰ καὶ τὴν παρρησίαν, ὅτι πρὸς τοὺς ἀποσιείλαντας ταῦτα ἔλεγον, πρὸς τοὺς Φαρισαίους, πρὸς τοὺς πολεμοῦντας καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου πράττοντας.

«Ἦλθον» γάρ, φησὶν, «οἱ ὑπηρέται καὶ λέγουσιν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι Διατί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;». Τὸ δὲ ἐλθεῖν, πολλῶν μείζον ἦν τοῦ μείναι. Τότε μὲν γὰρ ἀπηλλάγησαν ἂν τῆς τούτων ἐπαχθείας· νυνὶ δὲ κήρυκες γίνονται τῆς τοῦ Χριστοῦ σοφίας, καὶ μειζόνως ἐνδείκνυνται τὴν παρρησίαν· καὶ οὐ λέγουσιν, Οὐκ ἠδυνήθημεν διὰ τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτη προσεῖχον

ΟΜΙΛΙΑ ΝΒ΄.

Ἰω. 7, 45 - 8, 19

«Τότε ἐπέστρεψαν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι τοὺς εἶπαν· Διατί δὲν τὸν ἐφέρατε; Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· Κανεὶς ἄνθρωπος δὲν ὠμίλησε ποτέ, ὅπως ὀμιλεῖ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος»¹.

1. Δὲν ὑπάρχει σαφέστερον οὔτε ἀπλούστερον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ἡμεῖς δὲν φερώμεθα κακῶς. Διότι, ὅταν κακοποιοῦμεν, δὲν ὑπάρχει δυσκολώτερον ἀπὸ αὐτὴν. Ἰδού, οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, οἱ ὅποιοι ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν δῆθεν σοφώτεροι, οἱ ὅποιοι ἦσαν διαρκῶς μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν, διὰ νὰ τὸν ἐπιβουλεύωνται, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ ἔβλεπαν τὰ θαύματα καὶ ἐμελέτων τὰς ἀγίας Γραφάς, ἐν τούτοις ὄχι μόνο δὲν ὠφελήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἔπαθαν μεγάλην βλάβην. Οἱ ὑπηρέται ὅμως πού δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν των, ἠχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τὸν Χριστόν μὲ μίαν μόνον ὀμιλίαν του καὶ ἐνῶ ἐπῆγαν διὰ νὰ τὸν συλλάβουν, ἐπέστρεψαν συλληφθέντες ἀπὸ τὸ θαῦμα. Δὲν πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὴν σύνεσίν των (διότι δὲν εἶπαν· Ποτὲ δὲν ἔκαμεν ἄλλος ἄνθρωπος τέτοια θαύματα, ἀλλά· Ποτὲ δὲν ὠμίλησεν ἕτσι ἄλλος ἄνθρωπος), δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θαυμάσωμεν μόνον τὴν σύνεσίν των, ἀλλὰ καὶ τὸ θάρρος των, διότι ἔλεγαν αὐτὰ εἰς τοὺς Φαρισαίους πού τοὺς εἶχαν στείλει καὶ πού ἐπολέμουν κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ πού μετεχειρίζοντο τὰ πάντα δι' αὐτὸν τὸν σκοπόν.

Λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Τότε ἐπέστρεψαν οἱ ὑπηρέται καὶ λέγουν οἱ Φαρισαῖοι εἰς αὐτούς· Διατί δὲν τὸν ἐφέρατε;». Τὸ ὅτι ἐπέστρεψαν ἦτο πολὺ σπουδαιότερον ἀπὸ τὸν ἐὰν ἔμεναν. Διότι τότε θὰ εἶχαν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἐνόχλησίν των. Τώρα ὅμως γίνονται κήρυκες τῆς σοφίας τοῦ Χριστοῦ καὶ δεικνύουν μεγαλύτερον θάρρος. Καὶ δὲν ἰσχυρίζονται, Δὲν ἤμπορέσαμεν νὰ τὸν συλλάβωμεν ἕνεκα τοῦ

ἀλλὰ τί; «Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος». Καίτοι γε ἠδύνατο ἐκείνην εἰπεῖν τὴν ἀπολογία· ἀλλ' ἐμφαίνουσι ἐ-
 5 αὐτῶν τὴν ὀρθὴν γνώμην. Τοῦτο γὰρ οὐχὶ θαυμαζόντων ἐκεῖ-
 τον μόνον ἦν, ἀλλὰ καὶ τούτων κατηγορούντων, ὅτι ἔπεμψαν
 5 δήσοιαν αὐτὸν αὐτούς, οὗ ἀκούειν ἐχοῖν. Καίτοι γε οὐδὲ
 μακρᾶς ἤκουσαν δημηγορίας, ἀλλὰ βραχείας. Ὅταν γὰρ ἡ
 διάνοια ἀδέκαστος ἦν, οὐδὲ μακρῶν λόγων δεῖ. Τοιοῦτον
 γὰρ ἡ ἀλήθεια.

Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; Δέον καταρυγῆναι, τὸ ἐναντίον
 10 ποιοῦσιν, ἀντεγκαλοῦσιν αὐτοῖς, «Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;»,
 λέγοντες. Ἐτι αὐτοὺς κολακεύουσι καὶ οὐ καταφορικῶς κέ-
 χρηται τῷ λόγῳ, δεδοικότες μὴ τέλειον ἀποσθισθῶσιν· ἀλλὰ
 τὸν θυμὸν ἐμφαίνουσι, καὶ μετὰ φειδοῦς φθέγγονται. Δέον
 γὰρ ἐρωτῆσαι, τί ἐλάλησε, καὶ θαυμάσαι τὰ λεχθέντα, τοῦτο
 15 μὲν οὐ ποιοῦσιν· ἤδεισαν γὰρ ὅτι ἀλῶναι εἶχον· ἀπὸ δὲ τεκμη-
 ρίου σφόδρα ἀνοήτου αὐτοὺς συλλογίζονται. «Διατί γὰρ οὐ-
 δεῖς», φησί, «τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν;». Τοῦτο
 οὖν τῷ Χριστῷ ἐγκαλεῖς, εἰπέ μοι, καὶ οὐχὶ τοῖς ἀπιστή-
 σαισι; «Ἄλλ' ὁ ὄχλος», φησὶν, «ὃ μὴ γινώσκων τὸν νόμον,
 20 ἐπικαιάρατοί εἰσιν». Αὕτη γὰρ ὑμῶν ἡ μείζων κατηγορία,
 ὅτι ὁ μὲν ὄχλος ἐπίστευσεν, ὑμεῖς δὲ ἠπιστήσατε. Καὶ μὴν
 τὰ τῶν γινωσκόντων τὸν νόμον ἐποίουν ἐκεῖνοι· πῶς οὖν
 ἐπάρατοί εἰσιν; Ὑμεῖς γὰρ ἐπάρατοι, οἱ μὴ τηροῦντες τὸν
 νόμον· οὐκ ἐκεῖνοι, οἱ τῷ νόμῳ πειθόμενοι.

25 Ἐχοῖν δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν ἀπιστούντων διαβάλλειν τὸν
 ἀπιστούμενον. Οὐ γὰρ ὀρθὸς τρόπος οὗτος. Ἐπεὶ καὶ ὑμεῖς

κόσμου, πού τὸν ἐπρόσεχε σὰν Προφήτην, ἀλλὰ λέγουν· «Ποτὲ δὲν ὠμίλησεν ἔτσι ἄλλος ἄνθρωπος». Καὶ μολονότι ἤμποροῦσαν νὰ μεταχειρισθοῦν αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν, ὅμως φανερώνουν τὴν ἰδικὴν των ὀρθὴν γνώμην. Διότι τοῦτο δὲν ἦτο μόνον ἀπόδειξις τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν Χριστὸν ἀλλὰ καὶ τῆς κατηγορίας κατὰ τῶν Φαρισαίων, ὅτι ἔστειλαν τοὺς ὑπηρέτας διὰ νὰ τὸν συλλάβουν καὶ αὐτοὶ δὲν ὑπήκουσαν, ὅπως ἔπρεπε νὰ κάμουν. Καὶ ὅμως δὲν ἤκουσαν μακρὰν ἀλλὰ μικρὰν ὁμίλιαν. Διότι, ὅταν ὁ νοῦς εἶναι ἀδέκαστος, δὲν χρειάζονται πολλὰ λόγια. Τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας.

Τί ἔκαμαν οἱ Φαρισαῖοι; Ἄντὶ νὰ κατασυντριβοῦν, κάμνουν τὸ ἀντίθετον καὶ κατηγοροῦν τοὺς ὑπηρέτας λέγοντες· «Μήπως καὶ σεῖς ἔχετε πλανηθῆ;». Τοὺς κολακεύουν ἀκόμη καὶ δὲν χρησιμοποιοῦν βαρείας ἐκφράσεις, ἐπειδὴ φοβοῦνται, μήπως ἀποσχισθοῦν ἐντελῶς. Ἐκδηλώνουν ὅμως τὴν ὀργὴν των καὶ ὁμιλοῦν μὲ ἐπιφύλαξιν. Διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσουν, τί εἶπεν ὁ Χριστὸς καὶ νὰ θαυμάσουν δι' αὐτὰ πού εἶπεν, δὲν ἔκαμαν τοῦτο, διότι ἤξευραν ὅτι ἤμποροῦσαν ἔτσι νὰ αἰχμαλωτισθοῦν, ἀλλὰ προβάλλουν εἰς τοὺς ὑπηρέτας πολὺ ἀνόητον ἐπιχείρημα. «Διατί δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας;», λέγουν. Εἶπέ μου, μὲ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα κατηγορεῖς τὸν Χριστὸν ἢ ἐκείνους πού δὲν ἐπίστευσαν; Καὶ οἱ Φαρισαῖοι συνεχίζουν· «Ὅσον διὰ τὸν ὄχλον, πού δὲν γνωρίζει τὸν νόμον, εἶναι καταραμένος». Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ μεγαλυτέρα σας κατηγορία, ὅτι δηλαδὴ ὁ ὄχλος ἐπίστευσεν, ἐνῶ σεῖς δὲν ἐπιστεύσατε. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἔκαμαν ὅσα καὶ οἱ γνωρίζοντες τὸν νόμον. Διατί τότε εἶναι καταραμένοι; Σεῖς εἴσθε καταραμένοι, πού δὲν τηρεῖτε τὸν νόμον καὶ ὄχι ἐκεῖνοι πού ὑπακούουν εἰς τὸν νόμον.

Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν ἀπὸ τοὺς μὴ πιστεύοντας νὰ κατηγορῆται ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐπίστευαν. Διότι δὲν εἶναι σωστὸς αὐτὸς ὁ τρόπος. Ἐπειδὴ καὶ σεῖς δὲν ἐ-

ἠπιστήσατε τῷ Θεῷ, καθὼς Παῦλος φησι· «Τί γάρ, εἰ
 ἠπίσθησαν τινες; Μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ
 καταργήσῃ; Μὴ γένοιτο». Καὶ γὰρ οἱ προφητῆται αὐτοῖς ἀεὶ
 ἐνεκάλουν λέγοντες· «Ἀκούσατε, ἄρχοντες Σοδόμων»· καί,
 5 «Οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσιν»· καὶ πάλιν, «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ
 γινῶναι τὸ κρίμα;». Καὶ πανταχοῦ σφοδρότερον ἐπιτίθενται
 αὐτοῖς. Τί οὖν; Καὶ τῷ Θεῷ τίς ἐγκαλέσει διὰ τοῦτο; Ἄ-
 παγε. Ἐκείνων γὰρ τοῦτο τὸ ἔγκλημα. Ποῖον δ' ἂν ἄλλο
 τις ποιήσῃε σημεῖον τοῦ μὴ γινώσκειν ὑμᾶς τὸν νόμον, ἢ
 10 τὸ μὴ πείθεσθαι;

Ἐπειδὴ δὲ εἶπον, ὅτι Μὴ τῶν ἀρχόντων τις ἐπίστευ-
 σεν εἰς αὐτόν; καὶ ὅτι Οἱ μὴ γινώσκοντες τὸν νόμον, ἀκο-
 λούθως αὐτῶν καθάπτεται ὁ Νικόδημος, οὕτως λέγων· «Μὴ
 ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐ-
 15 τοῦ πρότερον;». Δείκνυσι γὰρ αὐτοὺς μήτε γινώσκοντας τὸν
 νόμον, μήτε ποιῶντας τὸν νόμον. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος μὲν οὐδένα
 κελεύει ἀποκινῶναι ἄνθρωπον μὴ πρότερον ἀκούσαντας,
 οὗτοι δὲ πρὶν ἀκοῦσαι ἐπὶ τοῦτο ὥρμησαν, παραβά-
 ται εἰσὶ τοῦ νόμου. Καὶ ἐπειδὴ εἶπον, Καὶ οὐδεὶς
 20 τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, διὰ τοῦτο ἐπισημαίνε-
 ται ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι εἷς ἦν ἐξ αὐτῶν, δεικνὺς ὅτι καὶ
 ἄρχοντες ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Παρρησίαν μὲν γὰρ οὐδέπω
 τὴν προσήκουσαν ἐπεδείκνυντο· πλὴν ὤκειοῦντο τῷ Χριστῷ.

Ὅρα δὲ πῶς καὶ μετὰ φειδοῦς τὸν ἔλεγχον ἐπάγει.
 25 Οὐ γὰρ εἶπεν, Ὑμεῖς δὲ βούλεσθε αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ
 ἀπλῶς καταδικάζετε τὸν ἄνθρωπον ὡς πλάνον. Ἄλλ' οὐχ
 οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ προσηνέστερον, τὴν ἄφατον αὐτῶν ὁρμὴν

2. Ρωμ. 3, 33.

3. Ἦσ. 1, 10 καὶ 23.

4. Μιχ. 3, 1.

πιστεύσατε εἰς τὸν Θεόν, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· «Διότι, τί σημασίαν ἔχει, ἂν μερικοὶ ἔγιναν ἄπιστοι; Μήπως ἡ ἀπιστία τοὺς ἠμπορεῖ νὰ καταργήσῃ τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ Θεοῦ; Ὁχι βέβαια!»². Διότι καὶ οἱ Προφῆται αὐτοὺς κατηγοροῦν πάντοτε καὶ ἔλεγαν· «Ἀκούσατε, ἄρχοντες Σοδὼμων· Οἱ ἀρχηγοί σου δὲν πιστεύουν»³, «Μήπως δὲν εἶναι ἰδικόν σας ἔργον νὰ γνωρίσετε τὴν κρίσιν;»⁴. Καὶ παντοῦ μὲ βαρείας ἐκφράσεις κατηγοροῦν αὐτούς. Τί γίνεται λοιπόν; Μήπως κανεὶς θὰ κατηγορήσῃ δι' αὐτὸ ἀκόμη καὶ τὸν Θεόν; Ὁχι βέβαια! Διότι τοῦτο τὸ ἔγκλημα εἶναι ἰδικόν των. Ποῖον ἄλλο σημεῖον ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ κάποιος, ὅτι σεῖς δὲν γνωρίζετε τὸν νόμον, διότι δὲν πιστεύετε;

Ἐπειδὴ λοιπόν οἱ Φαρισαῖοι ἰσχυρίσθησαν ὅτι δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας παρὰ μόνον αὐτοὶ πού δὲν γνωρίζουν τὸν νόμον, ἐν συνεχείᾳ κατηγορεῖ αὐτοὺς ὁ Νικόδημος λέγων· «Μήπως ὁ νόμος μας καταδικάζῃ ἄνθρωπον, ἂν δὲν τὸν ἀκούσῃ προηγουμένως;». Ἀποδεικνύει δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς ὅτι οὔτε τὸν νόμον γνωρίζουν, οὔτε τὸν νόμον ἐφαρμόζουν. Διότι, ἐφ' ὅσον ὁ νόμος διατάσσει νὰ μὴ φονεύσουν ἄνθρωπον, ἂν δὲν τὸν ἀκούσουν προηγουμένως, αὐτοὶ ὅμως ἐπεχειροῦν νὰ κάμουν τοῦτο χωρὶς προηγουμένως νὰ τὸν ἀκούσουν, εἶναι παραβάται τοῦ νόμου. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Φαρισαῖοι ἰσχυρίζοντο, ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, δι' αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐπισημαίνει, ὅτι ὑπῆρχεν ἕνας μεταξύ των διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι καὶ ἄρχοντες εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτόν. Βέβαια δὲν ἐπεδείκνυαν τὴν πρέπουσαν παρρησίαν ἀκόμη, παρὰ ταῦτα ὅμως οἰκειοποιοῦντο τὸν Χριστόν.

Πρόσεχε μὲ πόσῃ ἐπιφυλακτικότητι ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ Νικόδημος. Διότι δὲν εἶπεν, Σεῖς θέλετε νὰ τὸν φονεύσετε καὶ χωρὶς κρίσιν καταδικάζετε τὸν ἄνθρωπον ὡς πλάνον. Δὲν ὠμίλησεν ἔτσι ἀλλὰ πολὺ ἥλια, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀνακόψῃ τὴν παράλογον ὀρμὴν των καὶ τὴν ἀπερίσκεπτον

ἐγκόπιων καὶ τὸ ἄσκεπιον καὶ φοινικόν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸν νόμον τρέπει τὸν λόγον, λέγων· «Ἐὰν μὴ ἀκούσῃ ἀκριβῶς καὶ γνῶ τί ποιεῖ». Ὡστε οὐδὲ ἀκροάσεως δεῖ ψιλῆς, ἀλλὰ καὶ ἀκριβοῦς. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ, «Καὶ γνῶ τί ποιεῖ», τί θού-
 5 λεται καὶ διατί καὶ ἐπὶ τίνι, πότερον ἐπ' ἀναιροπῇ τῆς πολιτείας καὶ ὡς ἐχθρός. Ἀπορηθέντες τοίνυν ἐπειδὴ εἶπον, Οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, οὔτε σφοδρῶς, οὔτε μετὰ φειδοῦς προσηνέχθησαν.

2. Ποίαν γὰρ ἀκολουθίαν ἔχει, εἰπέ μοι, εἰπόντος ἐ-
 10 κείνου, ὅτι Ὁ νόμος ἡμῶν οὐ κρίνει οὐδένα, εἰπεῖν, «Μὴ καὶ σὺ ἐκ Γαλιλαίας εἶ;». Δέον γὰρ δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἀκρίτως ἔπεμψαν αὐτὸν καλέσοντες, ἢ ὅτι οὐ χρὴ μεταδοῦναι λόγον, ἀγροικότερον καὶ θυμικώτερον κέχρηται τῇ ἀντιορήσει· «Ἐρώτησον καὶ ἴδε, ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφή-
 15 τῆς οὐκ ἐγήγερα». Τί γὰρ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος; ὅτι προφήτης ἐστίν; Εἶπεν ὅτι ἀκριον ἀναιρεθῆναι οὐ δεῖ. Οἱ δὲ ὑβριστικῶς, ὡς οὐκ εἰδότι περὶ τῶν Γραφῶν οὐδέν, ταῦτα ἐπήγαγον· ὡσανεὶ εἶποι τις· «Ὑπαγε μάθε»· τοῦτο γὰρ ἐστίν, «Ἐρώτησον καὶ ἴδε».

20 Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ ἄνω καὶ κάτω τὴν Γαλιλαίαν ἔστρεφον καὶ τὸν προφήτην, ἀπαλλάττων πάντας ταύτης τῆς ἀλλοιρίας ὑποψίας, καὶ δεικνύς, ὅτι οὐχ εἷς τῶν προφητῶν ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ κόσμου Δεσπότης, φησὶν· «Ἐγὼ φῶς εἰμι τοῦ κόσμου». Οὐ Γαλιλαίας, οὐ Παλαιστίνης, οὐ-
 25 δὲ τῆς Ἰουδαίας. Τί οὖν οἱ Ἰουδαῖοι; «Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής». Ὡ τῆς ἀνοίας! ταῖς Γραφαῖς παρέπεμψεν ἄνω καὶ κάτω, καὶ λέγουσιν, ὅτι «Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς». Τί δὲ ἐμαρτύ-

καὶ αἱματηρὰν σκέψιν των. Δι' αὐτὸ φέρει τὸν λόγον εἰς τὸν νόμον καὶ λέγει· «Ἐὰν δὲν ἀκούσῃ προσεκτικὰ καὶ μάθη τί ἔκαμε». Ὡστε δὲν χρειάζεται μόνον ν' ἀκούσῃ, ἀλλὰ ν' ἀκούσῃ προσεκτικά. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει, «Καὶ νὰ μάθη, τί ἔκαμε», τί θέλει, διατί καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν καὶ ἀπέβλεπε μήπως εἰς ἀνατροπὴν τῆς πολιτείας ὡς ἐχθρός. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι ἀμφέβαλλον, διότι εἶχαν εἰπεῖ, ὅτι κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, δὲν συμπεριεφέρθησαν εἰς τὸν Νικόδημον οὔτε σκληρῶς οὔτε ἡπίως.

2. Εἶπέ μου, ποίαν συνέπειαν ἔχει ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ Νικόδημος, ὅτι δηλαδὴ ὁ νόμος μας δὲν καταδικάζει κανένα, μὲ τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων· «Μήπως καὶ σὺ εἶσαι ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν;». Διότι, ἐνῶ ἔπρεπε ν' ἀποδείξουν, ἢ ὅτι ὀρθῶς ἔστειλαν αὐτόν διὰ νὰ τὸν καλέσουν ἢ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ὁμιλήσῃ, ἀντιθέτως προβάλλουν ὀξυτέραν καὶ προκλητικωτέραν ἀντίρρῃσιν. «Ἐρεύνησε καὶ θὰ ἰδῆς ὅτι δὲν ἔχει ἔλθει προφήτης ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν». Μήπως ὁ ἄνθρωπος εἶχεν εἰπεῖ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Προφήτης; Εἶπεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φονευθῆ χωρὶς νὰ δικασθῆ. Οἱ Φαρισαῖοι ὅμως ἔδωσαν αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν περιφρονητικῶς εἰς αὐτόν, σὰν νὰ μὴ ἤξευρε τίποτε ἀπὸ αὐτά, σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε κάποιος· «Πήγαινε καὶ μάθε». Διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «Ἐρεύνησε καὶ θὰ ἰδῆς».

Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ διαρκῶς εἶχον εἰς τὸ στόμα τους τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὸν Προφήτην, διὰ νὰ τοὺς βγάλῃ ὄλους ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλάνην καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς Προφήτας, ἀλλὰ ὁ Κύριος τοῦ κόσμου, τοὺς εἶπεν· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Οὔτε τῆς Γαλιλαίας, οὔτε τῆς Παλαιστίνης, οὔτε τῆς Ἰουδαίας. Τί ἀπήντησαν οἱ Φαρισαῖοι; «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθινή». Πόση ἀνοησία! Τοὺς παρέλεμπε συνεχῶς εἰς τὰς Γραφὰς καὶ τοῦ λέγουν· «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἐ-

ρησεν; «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Μέγα τὸ λεχθέν, καὶ ὄντως μέγα· ἀλλ' οὐ σφόδρα αὐτοὺς ἐπληξεν, ἐπειδὴ οὔτε ἐξισοῖ νῦν ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ, οὔτε Υἱὸς ἐκείνου εἶπεν εἶναι, οὔτε Θεός, ἀλλὰ φῶς τέως. Ἐβούλοντο μὲν οὖν
 5 ἀναιρέψαι καὶ τοῦτο· καίτοι πολὺ τοῦτο μεῖζον τοῦ εἰπεῖν, «Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ», φῶς καὶ σκοτίαν νοητῶς λέγων· τουτέστιν, οὐ μένει ἐν τῇ πλάνῃ.

Ἐνταῦθα καὶ τὸν Νικόδημον ἐφέλκεται καὶ ἐνάγει ὡς σφόδρα παρησιασάμενον, καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἐπαινεῖ τοῦτο
 10 πεποιηκότας. Τὸ γὰρ κράξαι, τοῦτό ἐστι βουλομένου κατασκευάσαι, ὥστε κἀκείνους ἀκοῦσαι· ἅμα δὲ καὶ αὐτοὺς αἰνίττειται κρυφῆ τὸς δόλους πλέκοντας καὶ ἐν τῷ σκότιῳ καὶ τῇ πλάνῃ· ἀλλὰ τοῦ φωτὸς οὐ περιέσσονται. Καὶ τὸν Νικόδημον ὑπομιμνήσκει τῶν ρημάτων ἐκείνων, ἅπερ ἔ-
 15 λεγε πρόην· «Πᾶς ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα». Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, διὰ τοῦτό φησιν, «Ὁ τὰ φαῦλα πράσων, οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς», δεικνὺς ὅτι οὐ τῆς τοῦ φωτὸς
 20 ἀσθενείας τὸ μὴ ἐλθεῖν, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων διεισιραμμένης γνώμης.

«Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς;». Τί οὖν αὐτός; «Κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρία μου ἀληθῆς ἐστίν· ὅτι οἶδα πόθεν ἔρχομαι, καὶ
 25 ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι». Ὅπερ φθάσας εἶπε, τοῦτο οὔτοι προβάλλονται ὡς προηγουμένως λεχθέν. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀναιρέπων αὐτὸ καὶ δεικνὺς,

αυτοῦ σου». Ποίαν μαρτυρίαν ἔδωσεν; «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Μεγάλος ὁ λόγος, πράγματι μέγας, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐξέπληξεν, ἐπειδὴ τώρα δὲν παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Πατέρα, οὔτε εἶπεν ὅτι εἶναι Υἱὸς ἐκείνου, οὔτε Θεός, ἀλλὰ μόνον φῶς. Ἦθελαν βεβαίως ν' ἀνατρέψουν καὶ τοῦτο, διότι ἦτο πολὺ σπουδαιότερον ἀπὸ αὐτὸ πού εἶπεν ἐν συνεχείᾳ· «Ἐκεῖνος πού μὲ ἀκολουθεῖ, δὲν θὰ περιπατήσῃ εἰς τὸ σκότος». Τὰς λέξεις φῶς καὶ σκότος τὰς χρησιμοποιοῖ μὲ πνευματικὴν σημασίαν. Δηλαδή ἐκεῖνος πού μὲ ἀκολουθεῖ, δὲν μένει εἰς τὴν πλάνην.

Ἐδῶ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Νικόδημον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπαινεῖ διὰ τὸ μέγαλον θάρρος του καὶ ἐπαινεῖ καὶ τοὺς ὑπηρέτας δι' αὐτὸ πού εἶχαν κάμει. Τὸ ὅτι ἐφώνησε, σημαίνει ὅτι ἤθελε δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ τοὺς προετοιμάσῃ, ὥστε ν' ἀκούσουν τὰ λόγια του. Συγχρόνως ὅμως ὑπαινίσσεται καὶ τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὁποῖοι δολοπλοκοῦν κρυφίως εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὴν πλάνην, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ὑπερισχύσουν τοῦ φωτός. Καὶ ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Νικόδημον τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰπεῖ προηγουμένως· «Ὅποιος κάμνει τὸ κακόν, μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται εἰς τὸ φῶς, διὰ νὰ μὴ γίνουν φανερά τὰ ἔργα του»⁵. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγαν, ὅτι κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, δι' αὐτὸ λέγει· «Ὅποιος κάμνει τὸ κακόν, δὲν ἔρχεται εἰς τὸ φῶς», ἀποκαλύπτων ὅτι ἢ μὴ προσέλευσὶς των δὲν ὠφείλετο εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ φωτός, ἀλλ' εἰς τὴν διεστραμμένην γνώμην των.

«Τότε οἱ Φαρισαῖοι τοῦ εἶπαν· «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου;». Εἰς αὐτὰ ὁ Χριστὸς τοὺς ἀπήντησε· «Καὶ ἐὰν ἀκόμη δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή, διότι γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι καὶ ποῦ πηγαίνω, ἐνῶ σεῖς δὲν γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι». Αὐτὸ πού ὁ Χριστὸς μόλις εἶχεν εἰπεῖ, οἱ Ἰουδαῖοι τὸ παρουσιάζουν ὡς νὰ ἐλέγχθη προηγουμένως. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς καὶ τὸ ἐπιχείρημά των ἀνέτρεψε καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι

δι ἐκεῖνα ὡς πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν διελέ-
 γειο, ἄνθρωπον αὐτὸν ὑποπιευόντων φιλὸν φησι «Καὶ ἐὰν
 ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ, ἀληθῆς ἐστὶν μαρτυρία μου,
 δι οἶδα πόθεν ἔρχομαι». Τί ἐστὶ τοῦτο; Ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶμι
 5 καὶ Θεὸς καὶ Υἱὸς Θεοῦ. Ὁ δὲ Θεὸς αὐτὸς ἑαυτῷ ἀξιόπι-
 στος μάρτυρας· «Ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε». Ἐθελοκακεῖτε, φη-
 σί, καὶ εἰδότες προσποιεῖσθε μὴ εἰδέναι ἀλλ' ἀπὸ ἀνθρω-
 πίνης διανοίας ἅπαντα φθέγγεσθε, οὐδὲν πλέον βουλόμε-
 νοι τοῦ φαινομένου νοεῖν.

10 «Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε». Ὡσπερ τὸ κατὰ
 σάρκα ζῆν, τουτέστι, τὸ φάυλως ζῆν, οὕτω τὸ κατὰ σάρκα
 κρίνειν, ἀδίκως κρίνειν ἐστίν. «Ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα· καὶ
 ἐὰν κρίνω, ἡ ἐμὴ κρίσις δικαία ἐστίν». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦ-
 τὸν ἐστίν· Ἀδίκως κρίνετε. Καὶ εἰ ἀδίκως κρίνομεν, φησί,
 15 διατί μὴ ἐγκαλεῖς; διατί μὴ κολάζεις; διατί μὴ κατακρί-
 νεις; Ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον, φησί. Τοῦτο γάρ ἐστι τό,
 «Ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα· καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγώ, ἡ κρίσις
 μου ἀληθῆς ἐστίν». Ἐπεὶ εἰ ἐβουλήθη κρῖναι, ὑμεῖς ἂν τῶν
 καταδεδικασμένων ἦτε. Καὶ ταῦτα οὐχὶ κρῖνων λέγω, φη-
 20 σίν. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ εἶπον, Οὐχὶ κρῖνων λέγω, ὡς οὐ θαρ-
 ρῶν, δι εἰ ἔκρινον, εἶλον ἂν ὑμᾶς (καὶ γὰρ εἰ ἔκρινον,
 δικαίως ἂν ὑμᾶς κατεδίκασα)· ἀλλὰ νῦν καιρὸς κρίσεως
 οὐκ ἔστι. Καὶ περὶ τῆς μελλούσης μὲν κρίσεως ἠνίξαιτο
 εἰπών, «Ὅτι μόνος οὐκ εἶμι, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με
 25 Πατήρ». Ἐνιαῦθα δὲ ἠνίξαιτο, δι οὐκ αὐτὸς μόνος αὐτοὺς
 καταδικάζει, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ. Εἶτα αὐτὸ συνεσχίασεν, εἰς
 τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν ἐνάγων· «Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑ-
 μειτέρῳ γέγραπται, δι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀλη-
 θῆς ἐστίν».

30 3. Τί οὖν ἂν εἴποιεν ἐνιαῦθα οἱ αἵρετικοί; Τί πλέον

εἶχεν ὁμιλήσει σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην των, διότι αὐτοὶ ἐνόμιζαν, ὅτι ἦτο ἀπλοῦς ἄνθρωπος. Καὶ λέγει· «Καὶ ἐὰν ἀκόμη δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή, διότι ξεύρω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι». Τί σημαίνει τοῦτο; Ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ εἶμαι Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Θεὸς εἶναι διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀξιόπιστος μάρτυς. «Σεῖς ὅμως δὲν ξεύρετε». Μὲ τὴν θέλησίν σας κάμνετε τὸ κακὸν καὶ ἐνῶ τὸ ξεύρετε κάμνετε πῶς δὲν τὸ ξεύρετε, ἀλλ' ὁμιλεῖτε σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σας σκέψιν καὶ δὲν θέλετε νὰ καταλάβετε τίποτε πέραν ἀπὸ τὴν φαινομενικὴν ἄποψιν.

«Σεῖς κρίνετε σύμφωνα μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια». Ὅπως ἡ γηῖνη ζωὴ σημαίνει ὅτι ζῆ κανεὶς κακῶς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ κρίνει μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια, σημαίνει ὅτι κρίνει ἀδίκως. «Ἐγὼ ὅμως δὲν κρίνω κανένα καὶ ἡ ἰδική μου κρίσις εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ἀλήθειαν». Εἶναι σὰν νὰ τοὺς λέγῃ, Ἀδίκως κρίνετε. Καὶ ἂν κρίνωμεν ἀδίκως, ἐρωτοῦν, διατί δὲν μᾶς κατηγορεῖς; Διατί δὲν μᾶς τιμωρεῖς; Διατί δὲν μᾶς καταδικάζεις; Διότι ἐγώ, ἀπαντᾷ, δὲν ἦλθα διὰ νὰ κρίνω κανένα. «Ἐγὼ δὲν κρίνω κανένα. Καὶ ἐὰν ἐγὼ κρίνω, ἡ κρίσις μου εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ἀλήθειαν». Διότι ἐὰν ἤθελα νὰ κρίνω, σεῖς θὰ εἶχάτε καταδικασθῆ. Καὶ λέγω ταῦτα, ὄχι διὰ νὰ κρίνω. Καὶ δὲν εἶπα δι' αὐτό, ὁμιλῶ ὄχι διὰ νὰ κρίνω, διότι πιστεύω ὅτι, ἂν ἔκρινα, θὰ σᾶς εἶχα τιμωρήσει (διότι, ἂν σᾶς ἔκρινα, δικαίως θὰ σᾶς κατεδίκαζα). Τώρα ὅμως δὲν εἶναι καιρὸς διὰ κρίσιν. Καὶ ἔκαμεν ὑπαινιγμὸν περὶ τῆς μελούσης κρίσεως, ὅταν εἶπε· «Διότι δὲν κρίνω ἐγὼ μόνος, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ποὺ μὲ ἔστειλε». Καὶ ἐδῶ κάμνει ὑπαινιγμὸν, ὅτι δὲν τοὺς καταδικάζει μόνος αὐτὸς ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ. Ἔπειτα ὠμίλησεν ἀσαφέστερον περὶ αὐτοῦ καὶ παρουσίασε τὴν μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· «Εἰς τὸν νόμον σας εἶναι γραμμένον, ὅτι ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἔγκυρη».

3. Τί ἡμποροῦν νὰ ἰσχυρισθοῦν ἐπ' αὐτοῦ οἱ αἰρετικοί;

ἔχε τῶν ἀνθρώπων, εἰ ἀπλῶς οὕτως ἐκλάβοιμεν τὸ λεχθέν;
 Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦτο ὄριται τοῦτο, ἐ-
 πειδὴ καθ' ἑαυτὸν οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστός τις· ἐπὶ δὲ Θεοῦ,
 πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Πῶς οὖν εἴρηται τὸ Δύο; ἄρα
 5 ἐπειδὴ δύο, ἢ ἐπειδὴ ἄνθρωποι διὰ τοῦτο δύο; Εἰ γὰρ
 ἐπειδὴ δύο εἰσί, τίνας ἔνεκεν οὐ κατέφυγεν ἐπὶ τὸν Ἰωάννην,
 οὐδὲ εἶπεν, Μαρτυρῶ ἐγὼ περὶ ἑμαντοῦ, καὶ μαρτυρεῖ πε-
 ρὶ ἑμοῦ Ἰωάννης; τίνας ἔνεκεν ἐπὶ τὸν ἄγγελον; τίνας ἔνε-
 κεν ἐπὶ τοὺς προφήτας; καὶ γὰρ μυρίας ἂν εὔρεν ἄλλας
 10 μαρτυρίας. Ἄλλ' οὐ τοῦτο βούλεται δεῖξαι μόνον, ὅτι δύο,
 ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας.

Λέγουσιν αὐτῷ· «Τίς ἐστὶν ὁ Πατήρ σου;». Εἰτά φη-
 σιν· «Οὔτε ἐμὲ οἶδατε, οὔτε τὸν Πατέρα». Ἐπειδὴ γὰρ
 εἰδότες ὡς οὐκ εἰδότες ἔλεγον καὶ ὡς πειράζοντες αὐτόν,
 15 οὐδὲ ἀποκρίσεως αὐτοὺς ἀξιοῖ. Διὰ τοῦτο λέγει λοιπὸν
 τρανότερον ἅπαντα καὶ μετὰ πλείονος παρηγοίας, ἀπὸ τε
 τῶν σημείων καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀκολουθούντων τὴν
 μαρτυρίαν λαβών, τῷ ἐγγὺς εἶναι τὸν σταυρόν. «Οἶδα», γάρ,
 φησί, «πόθεν ἔρχομαι». Τοῦτο οὐ σφόδρα ἂν αὐτῶν καθή-
 20 ψατο· τὸ δὲ ἐπαγαγεῖν, «Καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω», μᾶλλον αὐ-
 τοὺς ἐφόβησεν ἄν, ὡς οὐ μέλλοντος αὐτοῦ μένειν ἐν τῷ θα-
 νάτῳ. Διατί δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι Οἶδα, ὅτι Θεός εἰμι, ἀλλ' ὅ-
 τι «Οἶδα πόθεν ἔρχομαι»; Ἄει τὰ ταπεινὰ ἀναμίγνυσι τοῖς
 ὑψηλοῖς καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα περιστέλλει. Εἰπὼν γάρ, ὅτι
 25 «Ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ», καὶ τοῦτο δείξας, ἦλθεν
 ἐπὶ τὸ ταπεινότερον, ὡσανεὶ ἔλεγεν· Οἶδα παρὰ τίνας ἀπέ-
 σταλμαι, καὶ πρὸς τίνα ἀπέρχομαι. Οὔτω γὰρ οὐδὲν ἂν ἔ-
 σχον ἀντειπεῖν ἀκούσαντες ὅτι παρ' ἐκείνου ἀπέστιαται, καὶ
 πρὸς ἐκεῖνον ἄπεισιν. Οὐ γὰρ ἂν εἶπον, φησί, τί ψεῦδος,

Κατὰ τί πλεονεκτεῖ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἂν δεχθοῦμεν τὰ λόγια του ἀπλῶς; Διότι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἔχει ὀρισθῆ τοῦτο διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ καθένας δὲν εἶναι ἀξιόπιστος διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Πῶς ἤμπορεῖ ὅμως νὰ ἰσχύη τοῦτο διὰ τὸν Θεόν; Πῶς ὅμως καθιερώθη τὸ Δύο; Ἡ ἐπειδὴ εἶναι δύο, ἢ ἐπειδὴ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἀπαιτοῦνται δύο ἄνθρωποι. Ἄν εἶναι δύο, τότε διατί ὁ Χριστὸς δὲν τοὺς παρέπεμψεν εἰς τὸν Ἰωάννην, οὔτε εἶπε, Δίδω ἐγὼ μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ δίδει μαρτυρίαν δι' ἐμὲ ὁ Ἰωάννης; Διατί δὲν τοὺς παρέπεμψεν εἰς τὸν Ἄγγελον ἢ εἰς τοὺς Προφήτας; Διότι ἤμποροῦσε νὰ εὔρη χιλίας ἄλλας μαρτυρίας. Δὲν ἤθελεν ὅμως ν' ἀποδείξη τοῦτο, ἀλλ' ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα.

Ἔλεγαν λοιπὸν εἰς αὐτόν· «Ποῖος εἶναι ὁ Πατὴρ σου;». Καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς ἀπεκρίθη· «Οὔτε ἐμὲ γνωρίζετε, οὔτε τὸν Πατέρα μου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἂν καὶ ἤξευραν ἔκαμναν πῶς δὲν ἤξευραν καὶ ἔλεγαν αὐτὰ δῆθεν διὰ νὰ τὸν δοκιμάσουν, δὲν τοὺς θεωρεῖ ἀξιούς ἀπαντήσεως. Δι' αὐτὸ ὀμιλεῖ δυνατώτερον δι' ὅλα αὐτὰ καὶ μὲ μεγαλύτερον θάρρος καὶ λαμβάνει τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν πού ἠκολούθει ἐκεῖνα, διότι ἤδη ἦτο πλησίον ὁ καιρὸς τῆς σταυρώσεώς του. «Ἐγὼ γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι», τοὺς λέγει. Αὐτὸ δὲν τοὺς ἔθιξε τόσον, ἀλλὰ αὐτὸ πού ἐπρόσθεσε, «καὶ ποῦ ἐγὼ πηγαίνω», μᾶλλον τοὺς ἐφόβισε, διότι δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸν κρατήσῃ ὁ θάνατος πού θὰ ὑφίστατο. Διατί ὅμως δὲν τοὺς εἶπε γνωρίζω ὅτι εἶμαι Θεός, ἀλλὰ γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι;». Πάντοτε ἀναμιγνύει τὰ ταπεινὰ μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὸ ἴδιο ὑποδηλώνει μὲ αὐτά. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου» καὶ ἀφοῦ τὸ ἀπέδειξεν, ἦλθεν εἰς τὰ ταπεινότερα, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Ἐγὼ γνωρίζω ἀπὸ ποῖον ἔχω ἀποσταλῆ καὶ εἰς ποῖον θὰ ἀπέλθω. Διότι ἔτσι δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ προβάλουν καμμίαν ἀντίρρησην, ὅταν θὰ ἤκουαν ὅτι ἔχει ἀποσταλῆ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἐκεῖνον. Διότι

ἐκεῖθεν τε ἤκων, καὶ ἐκεῖ ἀπιών, πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεόν.

Ἐγὼ δὲ οὐκ ἴσπε τὸν Θεόν διὰ τοῦτο κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε. Οἱ γὰρ τοσοῦτων ἀκούσαντες τεκμηρίων τε καὶ ἐλέγχων, ἔτι λέγετε, «Οὐκ ἔστιν ἀληθής»· καὶ Μωϋσῆα
 5 ἀξιόπιστον ἠγεῖσθε καὶ ὑπὲρ ὧν περὶ ἄλλων καὶ ὑπὲρ ὧν περὶ ἑαυτοῦ λέγει τὸν δὲ Χριστὸν οὐκέτι. Τοῦτο κατὰ σάρκα κρίνειν ἐστίν. «Ἐγὼ δὲ οὐ κρίνω οὐδένα». Καὶ μὴν φησιν ὅτι «Ὁ Πατὴρ οὐ κρίνει οὐδένα». Πῶς οὖν ἐνταῦθά φησι, «Καὶ ἐὰν κρίνω δέ, ἢ κρίσις ἢ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι
 10 οὐκ εἰμι μόνος»; Πάλιν πρὸς τὴν ὑπόληψιν τὴν ἐκείνων φθέγγεται· τουτέστιν, Ἐ κρίσις ἢ ἐμὴ τοῦ Πατρὸς ἐστίν· οὐκ ἂν ἄλλως ἔκριεν ὁ Πατὴρ κρίνων, εἰ μὴ ὡς ἐγώ· καὶ οὐκ ἂν ἄλλως ἐγώ, εἰ μὴ ὡς ὁ Πατήρ.

Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ τοῦ Πατρὸς ἐμνημόνευσεν; Οὐ
 15 γὰρ ἐνόμιζον ἀξιόπιστον εἶναι τὸν Υἱόν, εἰ μὴ τοῦ Πατρὸς τὴν μαρτυρίαν προσέλαθεν· ἄλλως δέ, οὐδὲ ἔστηκε τὸ λεχθέν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν δύο ἀλλοτριῶ πράγματι μαρτυρῶσι, τότε ἡ μαρτυρία ἐστὶν ἀληθής· τοῦτο γὰρ ἐστὶ δύο μαρτυρεῖν· εἰ δὲ μέλλοι τις ἑαυτῷ μαρτυρεῖν,
 20 οὐκ ἔτι δύο εἰσὶν. Ὅρας ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον τοῦτο εἴρηκεν, ἢ ἵνα δείξη ὁμοούσιον ἑαυτὸν, καὶ δι' ἑαυτοῦ πάλιν δείξη οὐ δεόμενον αὐτὸν ἄλλης μαρτυρίας· καὶ δείξη οὐδὲν ἔλαττον ἔχοντα τοῦ Πατρὸς;

Ὅρα γοῦν τὴν ἀνθεντίαν. «Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ
 25 ἑμαυτοῦ καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πατήρ». Οὐκ ἂν δὲ εἰ ἐλάττονος οὐσίας ἦν, τοῦτο ἂν ἔθηκεν. Νυνὶ δέ, ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ἀριθμοῦ ἔνεκεν παρείληπται, θέα

δὲν οἶα εἶπα τίποτε τὸ ψευδές, ὅταν ἐβεβαίωσα, ὅτι ἦλθα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ θὰ ἐπιστρέψω ἐκεῖ, δηλαδή, εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν.

Σεῖς ὅμως δὲν γνωρίζετε τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο κρίνετε μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια. Διότι ἂν καὶ ἠκούσατε τόσας ἀποδείξεις καὶ τόσας διαβεβαιώσεις, ἐξακολουθεῖτε νὰ λέγετε, «Δὲν εἶναι ἀληθινός». Ἐν τούτοις θεωρεῖτε ἀξιόπιστον τὸν Μωϋσῆν καὶ δι' ὅσα λέγει περὶ τῶν ἄλλων καὶ δι' ὅσα λέγει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὸν Χριστὸν ὅμως δὲν τὸν θεωρεῖτε ἀξιόπιστον. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κρίνετε μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια. «Ἐγὼ ὅμως δὲν κρίνω κανέναν». Καὶ ὅμως εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι «Ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανένα». Διατί λοιπὸν ἐδῶ λέγει, «Καὶ ἐὰν ἐγὼ κρίνω, ἡ κρίσις μου εἶναι ἀληθινή, διότι δὲν εἶμαι μόνος»; Πάλιν ὁμιλεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψίν των. Λέγει δηλαδή· Ἡ κρίσις ἡ ἰδική μου εἶναι καὶ κρίσις τοῦ Πατρός μου. Διότι, ἐὰν ἔκρινεν ὁ Πατὴρ, δὲν θὰ ἔκρινεν διαφορετικὰ ἀπὸ ἐμέ, οὔτε καὶ ἐγὼ θὰ ἔκρινα διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα.

Διατί ὅμως ἐνεθυμήθη τὸν Πατέρα; Διότι δὲν ἐνόμιζον ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀξιόπιστος, ἐὰν δὲν προσεκόμιζε τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρός. Ἄλλως δὲν θὰ ἔστεκεν ὁ λόγος του. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων, ὅταν δίδουν μαρτυρίαν δύο περὶ ξένου πράγματος, τότε ἡ μαρτυρία εἶναι ἀληθινή. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δύο δίδουν μαρτυρίαν. Ἄν ὅμως πρόκειται κάποιος νὰ δώσῃ μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν εἶναι πλέον δύο οἱ μάρτυρες. Βλέπεις ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε διὰ κανέναν ἄλλον λόγον, παρὰ διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ ἐπὶ πλέον ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἄλλης μαρτυρίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν ὑστερεῖ εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν Πατέρα;

Πρόσεχε λοιπὸν τὴν αὐθεντίαν του. «Ἐγὼ εἶμαι ποὺ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ Πατὴρ ποὺ μὲ ἔστειλεν». Ἄν ὅμως ἦτο κατωτέρας οὐσίας, δὲν θὰ προέβαλλεν αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειτα διὰ νὰ

τὴν ἐξουσίαν οὐδὲν ἔχουσαν παρηλλαγμένον. Μαρτυρεῖ ἄνθρωπος, ὅταν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀξιόπιστος ᾖ, οὐχ ὅταν μαρτυρίας δέηται, καὶ τοῦτο ἐν ἀλλοτριῷ πράγματι ἐν δὲ ἰδίῳ ὅταν μαρτυρίας δέηται τῆς παρ' ἑτέρου, οὐκ ὅτι ἐστὶν ἀξιό-
 5 πιστος. Ἐνταῦθα δὲ πᾶν τοῦναντίον. Καὶ γὰρ ἐν ἰδίῳ πράγματι μαρτυρῶν, καὶ παρ' ἑτέρου λέγων μαρτυρεῖσθαι, ἀξιόπιστον ἑαυτὸν εἶναί φησι, πανταχόθεν δεικνὺς ἑαυτοῦ τὴν ἀνθεντίαν.

Διατί γὰρ εἰπὼν, «Οὐκ εἰμι μόνος, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ
 10 πέμπας με Πατήρ» καὶ τό, «Δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἐστὶν ἀληθῆς», οὐκ ἀπεισιώπησεν, ἀλλ' ἐπήγαγεν, «Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαντοῦ»; Δῆλον ὅτι τὴν ἀνθεντίαν δηλῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἑαυτὸν τέθεικεν «Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαντοῦ». Δείκνυσιν ἐνταῦθα τό τε ὁμότιμον,
 15 καὶ ὅτι οὐδὲν ὠφελοῦνται, τὸν Θεὸν λέγοντες εἰδέναί Πατέρα, αὐτὸν οὐκ εἰδότες. Καὶ τοῦτο αἴτιον εἶναί φησι, τὸ αὐτὸν θῆ θέλειν εἰδέναί. Λέγει οὖν, ὅτι οὐ δυνατὸν εἰδέναί τὸν Πατέρα αὐτοῦ χωρὶς, ἵνα καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐπισπάσῃται εἰς τὴν αὐτοῦ γινῶσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀφιέντες αὐτόν, ἀεὶ
 20 τὸν Πατέρα ἐζήτουν μαθεῖν, λέγει «Οὐ δύνασθε εἰδέναί τὸν Πατέρα χωρὶς ἐμοῦ». Ὅσοι οἱ τὸν Υἱὸν βλασφημοῦντες, οὐκ αὐτὸν βλασφημοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν γεγεννηκότα.

4. Ταῦτα φύγωμεν ἡμεῖς, καὶ δοξάσωμεν τὸν Υἱόν. Καίτοι εἰ μὴ φύσεως ἦν τῆς αὐτῆς, οὐκ ἂν οὕτως εἶπεν.
 25 Εἰ γὰρ ἐδίδασκε μόνον, ἑτεροσούσιος δὲ ἦν, ἐνῆν καὶ αὐτὸν ἀγνοοῦντα εἰδέναί τὸν Πατέρα· καὶ πάλιν οὐκ ἦν αὐτὸν εἰδόντα πάντως, εἰδέναί τὸν Πατέρα. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἄνθρωπον

μὴ νομίζῃς ὅτι τοῦτο ἐτέθη ἕνεκα τοῦ ἀριθμοῦ 'Δύο', κοίταξε ὅτι ἡ ἐξουσία κατ' οὐδὲν διαφέρει. Ὁ ἄνθρωπος δίδει μαρτυρίαν, ὅταν εἶναι ἀξιόπιστος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὄχι ὅταν ἔχη ἀνάγκην μαρτυρίας καὶ μάλιστα περὶ ξένου πράγματος. Προκειμένου ὅμως περὶ ἰδικοῦ του πράγματος, ὅταν ἔχη ἀνάγκην μαρτυρίας ἄλλου, τότε δὲν εἶναι ἀξιόπιστος. Ἐδῶ ὅμως συμβαίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον. Διότι, ὅταν ὁ Χριστὸς δίδῃ μαρτυρίαν περὶ ἰδίου πράγματος καὶ λέγει ὅτι μαρτυρεῖται ἀπὸ ἄλλον, βεβαιώνει ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος καὶ ἀποδεικνύει ἀπὸ παντοῦ τὴν αὐθεντίαν του.

Τότε διατί, ὅταν εἶπε, «Δὲν εἶμαι μόνος, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ποῦ μὲ ἔστειλε», καὶ «Ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἀληθινή», δὲν ἐσιώπησεν, ἀλλὰ προσέθεσεν, «Ἐγὼ εἶμαι ποῦ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου»; Εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ ἔκαμε διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν αὐθεντίαν του. Καὶ πρῶτα ἐτοποθέτησε τὸν ἑαυτὸν του· «Ἐγὼ εἶμαι ποῦ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου». Ἐδῶ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ὁμότιμος μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ὠφέλειαν μὲ τὸ νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεὸν Πατέρα, ὄχι ὅμως καὶ τὸν Υἱόν. Καὶ αὐτὸ λέγει ὅτι εἶναι ἡ αἰτία, ὅτι δὲν θέλουν δηλαδὴ νὰ γνωρίσουν αὐτόν. Λέγει λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζουν τὸν Πατέρα χωρὶς νὰ γνωρίζουν αὐτόν, διὰ νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς ὥστε νὰ τὸν γνωρίσουν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἄφησαν αὐτόν καὶ ἐζήτησαν νὰ μάθουν διὰ τὸν Πατέρα, δι' αὐτὸ τοὺς λέγει «Δὲν ἤμπορεῖτε νὰ γνωρίσετε τὸν Πατέρα χωρὶς ἐμέ». Ὡστε ἐκεῖνοι ποῦ βλασφημοῦν τὸν Υἱόν, δὲν βλασφημοῦν μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα.

4. Αὐτὰ ἃς ἀποφύγωμεν ἡμεῖς καὶ ἃς δοξάσωμεν τὸν Υἱόν. Καὶ ὅμως ἐὰν δὲν ἦτο τῆς αὐτῆς φύσεως, δὲν θὰ ὠμίλει ἔτσι. Διότι, ἐὰν ἐδίδασκε μόνον καὶ ἦτο ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν, ἦτο δυνατὸν νὰ ἐγνώριζε κανεὶς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ νὰ ἠγνόῃ αὐτόν. Καὶ πάλιν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἐκεῖνος ποῦ γνωρίζει πλήρως τὸν Υἱόν, νὰ γνωρίζῃ καὶ τὸν Πατέρα. Διότι

εἰδώς, οἶδεν ἄγγελον. Ναί, φησί· καὶ γὰρ ὁ τὴν κτίσι
 εἰδώς, οἶδε τὸν Θεόν. Οὐδαμῶς. Πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ τῆ
 κτίσιν εἰδότες· μᾶλλον δὲ πάντες ἄνθρωποι (ὁρῶσι γὰρ
 αὐτήν), καὶ τὸν Θεὸν οὐκ ἴσασι. Δοξάζωμεν τοίνυν τὸν Υἱὸν
 5 τοῦ Θεοῦ, μὴ τῇ δόξῃ ταύτῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ τῶ
 ἔργων. Αὕτη γὰρ ἐκείνης ἐκτὸς οὐδέν ἐστιν. «Ἴδε οὖν
 φησὶν, «Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ καὶ ἐπαναπαύσῃ τῷ νόμῳ κα
 καυχᾶσαι ἐν Θεῷ. Ὁ οὖν διδάσκων τὸν ἕτερον, σεαυτὸ
 οὐ διδάσκεις; ὁ ἐν νόμῳ καυχόμενος, διὰ τῆς παραβάσεω
 10 τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις;».

“Ὅρα μὴ ποτε καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ ὀρθότητι τῆς πίστεω
 καυχώμενοι, διὰ τοῦ μὴ συμβαίνοντα τῇ πίστει τὸν βί
 ἐπιδείκνυσθαι, τὸν Θεὸν ἀτιμάζωμεν, ποιῶντες αὐτὸν βλα
 σφημεῖσθαι. Καὶ γὰρ διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης καὶ ζύμη
 15 καὶ φῶς καὶ ἄλας εἶναι βούλεται τὸν Χριστιανόν. Τί δέ ἐ
 σι τὸ φῶς; βίος λάμπων, μηδὲν ἔχων ἐσκοτισμένον. Τ
 φῶς οὐχ ἐναντῷ χρήσιμον, οὐδὲ τὸ ἄλας, οὐδὲ ἡ ζύμη, ἀλλ
 εἰς ἑτέρους ἐπιδείκνυται τὴν ὠφέλειαν. Οὕτως οὐ τὴν ἐ
 αυτῶν ὠφέλειαν ἀπαιτούμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑτέρων
 20 Τὸ γὰρ ἄλας ἐὰν μὴ ἀλίξῃ, οὐκ ἔστιν ἄλας. Καὶ ἕτερον δ
 τι ἐνδείκνυται, ὅτι ἐὰν αὐτοὶ κατορθώσωμεν, ἔσονται πάν
 τως καὶ ἕτεροι· ἕως δ’ ἂν αὐτοὶ μὴ κατορθώσωμεν, οὐδ
 ἑτέρους ὀνήσῃ θνησόμεθα. Μηδὲν μωρόν, μηδὲν χαῦνο
 παρ’ ἡμῖν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ κοσμικὰ πράγματα τοιαῦτα α
 25 βιωτικαὶ φροντίδες. Διὰ τοῦτο αἱ παρθένοι μωραὶ ἐκλήθη
 σαν, ὅτι περὶ τὰ μωρά, τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἠσχόλησι
 ἐνταῦθα μὲν συνάγουσαι, ἐνθα δὲ ἐχρῆν μὴ ἀποτιθέμεναι
 Δέος οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ πάθωμεν· δέος μὴ
 καὶ ἡμεῖς ρυπαρὰ ἀπέλθωμεν ἐνδεδυμένοι ἱμάτια ἕνθα πάν

6. Ρωμ. 2, 17.

7. Αὐτόθι 2, 21.

οὔτε γνωρίζει ἄγγελον ἐκεῖνος πού γνωρίζει ἄνθρωπον. Ναί, θὰ εἰπῆς. Διότι ἐκεῖνος πού γνωρίζει τὴν δημιουργίαν, γνωρίζει καὶ τὸν Θεόν, μᾶλλον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουν τὴν δημιουργίαν (διότι τὴν βλέπουν) ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεόν. Ἐὰς δοξάσωμεν λοιπὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὅχι μόνον μὲ τὴν δόξαν τῶν λόγων ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν δόξαν τῶν ἔργων. Διότι ἡ πρώτη χωρὶς τὴν δευτέραν δὲν εἶναι τίποτε. «Ἄλλὰ σὺ ὀνομάζεσαι Ἰουδαῖος καὶ ἐπαναπαύεσαι εἰς τὸν νόμον καὶ καυχᾶσαι διὰ τὸν Θεόν σου⁶. Σὺ λοιπὸν πού διδάσκεις τὸν ἄλλον, τὸν ἑαυτὸν σου δὲν τὸν διδάσκεις; Σὺ πού καυχᾶσαι διὰ τὸν νόμον, ἀτιμάζεις τὸν Θεὸν παραβαίνων τὸν νόμον;»⁷.

Πρόσεχε μήπως κάποτε καὶ ἡμεῖς πού καυχόμεθα διὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν μας, ἔνεκα τοῦ ὅτι δὲν διάγομεν ζωὴν σύμφωνον μὲ τὴν πίστιν, ἀτιμάζωμεν τὸν Θεὸν μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι τὸν βλασφημοῦμεν. Διότι θέλει τὸν Χριστιανὸν νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ζύμη, φῶς καὶ ἄλας. Καὶ τί εἶναι τὸ φῶς; Εἶναι λαμπρὸς βίος χωρὶς καμμίαν σκιάν. Τὸ φῶς δὲν εἶναι χρήσιμον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὸ ἄλας, οὔτε ἡ ζύμη, ἀλλὰ παρέχει ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀπαιτοῦμεν τὴν ὠφέλειαν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι, ἐὰν τὸ ἄλας δὲν ἀλατίζει, δὲν εἶναι ἄλας. Αὐτὸ φανερώνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδή, ἐὰν ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς, θὰ ὠφελήσωμεν καὶ ἄλλους. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπιτύχωμεν, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ὠφελήσωμεν ἄλλους. Ἐὰς μὴ εἴμεθα λοιπὸν οὔτε ἀνόητοι οὔτε μαλθακοί. Διότι ἔτσι εἶναι τὰ βιωτικὰ πράγματα, τέτοιες εἶναι αἱ φροντίδες τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ παρθένοι ὀνομάσθησαν μωραὶ, διότι ἠσυχολοῦντο μὲ τὰ ἀνόητα καὶ βιωτικὰ πράγματα καὶ συγκέντρωναν ἀγαθὰ διὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἐτοποθέτουν ὅμως αὐτὰ ἐκεῖ πού ἔπρεπε νὰ τοποθετήσουν.

Ἐπάρχει λοιπὸν φόβος μήπως πάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδιον. Ἐπάρχει φόβος μήπως φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ φοροῦντες

τες ἔχουσι λαμπρὰ καὶ περιφανῆ. Οὐδὲν γὰρ ἁμαρτίας ρυ-
 παρώτερον, οὐδὲν ἀκαθαρτότερον. Διὸ τὴν φύσιν αὐτῆς ὁ
 Προφήτης ἐρμηνεύων ἐβόα· «Προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ
 μώλωπές μου». Καὶ εἰ θούλει μαθεῖν τῆς ἁμαρτίας τὸ δυ-
 5 σῶδες, ἐννόησον αὐτὴν μετὰ τὸ γενέσθαι, ὅταν τῆς ἐπιθυμίας
 ἀπαλλαγῆς, ὅταν μὴ ἔτι ἐνοχλῇ τὸ πῦρ, καὶ τότε ὄψει τίς
 ἐστὶν ἡ ἁμαρτία. Ἐννόησον τὸν θυμόν, ὅταν ἐν γαλήνῃ
 ᾗς ἐννόησον τὴν πλεονεξίαν, ὅταν ἔξω γένη τοῦ πάθους.
 Οὐδὲν αἰσχρούτερον, οὐδὲν μιαιώτερον ἀρπαγῆς καὶ πλεο-
 10 νεξίας.

Ταῦτα συνεχῶς λέγομεν, οὐκ ἐνοχλεῖν ὑμῖν βουλόμενοι,
 ἀλλὰ κερδαῖναι τι μέγα καὶ θαυμασιόν. Ὁ γὰρ ἐκ τοῦ ἅπαξ
 μὴ καιορθώσας, ἴσως ἐκ τοῦ δεύτερον ἀκοῦσαι ποιήσει τοῦ-
 15 το καὶ ὁ δεύτερον παραδραμῶν, ἐκ τοῦ τρίτου διορθώσεται.
 Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς πάντων ἀπαλλαγέντας τῶν πονη-
 ρῶν, τὴν εὐωδίαν τοῦ Χριστοῦ ἔχειν ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα, σὺν
 τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

βρωμερὰ ἱμάτια ἐκεῖ ὅπου ὅλοι φοροῦν λαμπρὰ καὶ στολισμένα. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερον βρωμερὸν καὶ ἀκάθαρτον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Προφήτης περιγράφων τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας ἔλεγε μὲ δυνατὴν φωνήν· «Ἐβρώμησαν καὶ ἐσάπησαν αἱ πληγαί μου»⁸. Καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ γνωρίσῃς τὴν δυσοσμίαν τῆς ἁμαρτίας, σκέψου αὐτὴν μετὰ τὴν ἐκτέλεσίν της, ὅταν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅταν δὲν σὲ ἐνοχλῇ τὸ πῦρ, τότε θὰ ἰδῇς, τί εἶναι ἡ ἁμαρτία. Σκέψου τὸν θυμόν, ὅταν εἶσαι γαλήνιος. Σκέψου τὴν πλεονεξίαν, ὅταν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ πάθος. Δὲν ὑπάρχει αἰσχροτέρον καὶ βρωμερότερον ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν.

Αὐτὰ τὰ λέγομεν συνεχῶς ὅχι ἐπειδὴ θέλομεν νὰ σᾶς ἐνοχλοῦμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχετε κάποια ὠφέλεια μεγάλην καὶ ἀξιοθαύμαστον. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει κάτι μίαν φορὰν καὶ δὲν διορθώνεται, ἴσως ὅταν τὸ ἀκούσῃ διὰ δευτέραν φορὰν νὰ τὸ ἐπιτύχῃ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐξέφυγε διὰ δευτέραν φορὰν, ἴσως διορθωθῇ μὲ τὴν τρίτην. Καὶ εἴθε ὅλοι μας ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ὅλα τὰ πονηρά, ν' ἀποκτήσωμεν τὴν εὐωδίαν τοῦ Χριστοῦ, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα σὺν τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΓ΄.

Ἰω. 8, 20 - 30

«Ταῦτα τὰ ρήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν· οὐπω
5 γὰρ ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ».

1. Ὡ τῆς ἀνοίας τῆς Ἰουδαϊκῆς! Πρὸ τοῦ Πάσχα ζη-
τοῦντες αὐτόν, εἶτα ἐν μέσῳ λαβόντες καὶ πολλάκις ἐπι-
χειρήσαντες κατασχεῖν, καὶ δι' ἑαυτῶν καὶ δι' ἑτέρων, καὶ
οὐ δυνηθέντες, οὔτε οὔτως αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐξεπλάγησαν,
10 ἀλλ' ἐπειθήνιο τῇ κακίᾳ, καὶ οὐκ ἀφίσταντο. Ὅτι γὰρ
ἐπεχείρουν αἰεὶ, φησί· «Ταῦτα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ,
διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν». Ἐν τῷ
ἱερῷ ἐλάλει, καὶ ἐν τάξει διδασκάλου, ὃ μᾶλλον ἰκανὸν ἦν
αὐτοὺς διεγεῖραι· καὶ ταῦτα ἐλάλει, ἐφ' οἷς ἐδάκνυτο καὶ
15 ἐνεκάλουν, ὅτι ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ Πατρὶ. Καὶ γὰρ τὸ
«Δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστι», τοῦτο ἐμφαίνει.

Ἄλλ' ὅμως, «Ταῦτα», φησί, «ἐλάλει ἐν τῷ ἱερῷ», καὶ
ἐν τάξει διδασκάλου, «καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐπίασεν, ὅτι οὐπω
ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ»· τουτέστιν, ὅτι οὐδέπω καιρὸς ἦν
20 ἐπιτήδειος καθ' ὃν ἠθέλησε στανρωθῆναι. Ὡστε καὶ τότε
οὐ τῆς ἐκείνων δυνάμεως γέγονεν ἔργον, ἀλλὰ τῆς οἰκονο-
μίας τῆς αὐτοῦ. Αὐτοὶ γὰρ καὶ πάλαι ἐβούλοντο, οὐκ ἴσχυον
δέ· οὐ τοίνυν οὐδὲ τότε ἴσχυσαν ἄν, εἰ μὴ αὐτὸς συνεχώ-
ρησεν.

25 «Εἶπεν οὖν αὐτοῖς πάλιν ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ
ζητήσετέ με». Τί δήποτε λέγει τοῦτο συνεχῶς; Κατασεῖων

ΟΜΙΛΙΑ ΝΓ΄.

Ἰω. 8, 20 - 30

«Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πλησίον τοῦ θησαυροφυλακίου, ὅταν ἐδίδασκεν εἰς τὸν ναὸν καὶ κανεὶς δὲν τὸν ἔπιασε, διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του»¹.

1. Ὡ, πόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀνοησία τῶν Ἰουδαίων. Ἐνῶ τὸν ἐζήτουν πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ ἐνῶ τὸν εἶχαν περικυκλώσει καὶ ἐνῶ εἶχαν ἐπιχειρήσει πολλὰς φορές νὰ τὸν συλλάβουν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καὶ μὲ ἄλλους καὶ δὲν ἤμπορεσαν, ἐν τούτοις δὲν ἐξεπλάγησαν μὲ τὴν τόσην δύναμίν του, ἀλλ' ἐπέμενον εἰς τὴν κακίαν των καὶ δὲν τὴν ἄφηναν. Ὅτι δηλαδὴ προσεπάθουν τοῦτο, ἀποδεικνύεται ἀπὸ αὐτὸ πού λέγει ὁ Εὐαγγελιστής: «Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πλησίον τοῦ θησαυροφυλακίου, ὅταν ἐδίδασκεν εἰς τὸν ναὸν καὶ κανεὶς δὲν τὸν ἔπιασεν». Ὡμίλει εἰς τὸν ναὸν σὰν διδάσκαλος, πράγμα πού ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς ἐξερεθίσῃ περισσότερο. Καὶ μάλιστα ὠμίλει περὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα τοὺς διήγειραν καὶ διὰ τὰ ὁποῖα τὸν κατηγοροῦν, ὅτι ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Πατέρα. Διότι αὐτὸ ἀποδεικνύει ἡ φράσις του, «Ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἀληθινή».

Λέγει ὅμως ὁ Εὐαγγελιστής, «Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπεν εἰς τὸν ναὸν» καὶ σὰν διδάσκαλος, «καὶ κανεὶς δὲν τὸν ἔπιασε, διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του», δηλαδὴ ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ καιρὸς κατάλληλος κατὰ τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ σταυρωθῇ. Ὡστε καὶ τότε αὐτὸ δὲν ἦτο ἔργον τῆς δυνάμεως τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τῆς ἰδικῆς του οἰκονομίας. Αὐτοὶ τὸ ἠθελαν ἀπὸ πολὺν καιρὸν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν. Οὔτε καὶ τότε θὰ ἤμποροῦσαν, ἐὰν δὲν τὸ ἐπέτρεπεν ὁ ἴδιος.

«Εἶπεν λοιπὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς αὐτούς: Ἐγὼ φεύγω καὶ θὰ μὲ ζητήσετε». Διὰ ποῖον λόγον ἐπαναλαμβάνει τοῦτο; Διὰ νὰ ταραξῆ τὰς ψυχὰς των καὶ διὰ νὰ τοὺς φο-

αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ φοβῶν. Ὅρα γὰρ ὅσον τοῦτο ἐνε-
 ποίει τὸν φόβον. Καὶ γὰρ ἀνελεῖν αὐτὸν βουλόμενοι ἵνα ἀ-
 παλλαγῶσι, ζητοῦσιν ὅπου ὑπάγει· οὕτω μεγάλα ἀπὸ τοῦ
 πράγματιος ἐφαναρίζοντο. Καὶ ἕτερον δὲ διδάξαι αὐτοὺς ἐ-
 5 βούλειο, ὅτι οὐ τῆς ἐκείνων βίας τὸ πρᾶγμα ἐστίν, ἀλλὰ
 ἄνωθεν αὐτὸ προδιετύπωσε, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἤδη διὰ
 τούτων προέγραψε τῶν λόγων. Ἔλεγον οὖν «Μήτι ἀπο-
 κτενεῖ ἑαυτὸν;». Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀναιρῶν αὐτῶν τὴν
 ὑποψίαν καὶ δεικνὺς ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀμαρτημὰ ἐστίν, φησί·
 10 «Ἔμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστίν·
 Οὐδὲν θαυμασιὸν ὑμᾶς τοιαῦτα ἐννοεῖν, ἀνθρώπους σαρ-
 κικούς, καὶ οὐδὲν λογιζομένους πνευματικόν· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ
 πράξω τι τοιοῦτον. «Ἄνωθεν γὰρ εἰμι· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κό-
 σμου τούτου ἐστέ». Καὶ πάλιν ἐνταῦθα τὰς κοσμικὰς ἐννοί-
 15 ας καὶ σαρκικὰς φησὶν· ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ τό, «Ἐγὼ οὐκ
 εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», οὐ τὸ σάρκα μὴ ἀνείληφέναι
 ἐστίν, ἀλλὰ τὸ πόρρω εἶναι τῆς ἐκείνων πονηρίας. Καὶ γὰρ
 τοὺς μαθητὰς φησὶ μὴ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅμως σάρ-
 κα εἶχον ἐκεῖνοι. Ὡσπερ οὖν ὁ Παῦλος λέγων, «Οὐκ ἐστέ
 20 ἐν σαρκί», οὐχὶ ἄσωμάτους αὐτοὺς εἶναι φησὶν, οὕτω λέγων
 τοὺς μαθητὰς οὐκ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου οὐδὲν ἕτερον, ἢ φιλο-
 σοφίαν αὐτοῖς μαρτυρεῖ.

«Εἶπον οὖν ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι,
 ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθαι». Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο
 25 ἦλθεν, ἵνα ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ ἐτέρως αὐτὴν
 ἀποδύσασθαι οὐκ ἔστι, εἰ μὴ διὰ λουτροῦ, ἀνάγκη τὸν μὴ
 πιστεύοντα ἔχειν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Ὁ γὰρ μὴ βουλό-
 μενος αὐτὸν θανατῶσαι διὰ τῆς πίστεως καὶ θάψαι, ἐναπο-

βήση. Καὶ πρόσεχε, πόσον φόβον τοὺς προξενεῖ τοῦτο. Ἐνῶ ἤθελαν νὰ τὸν φονεύσουν διὰ ν' ἀπαλλαγοῦν, τὸν ἐρωτοῦν ποῦ θὰ ὑπάγῃ. Τόσον μεγάλην γνώμην εἶχον σχηματίσει περὶ τοῦ πράγματος. Ἄλλὰ καὶ ἄλλο ἤθελε νὰ τοὺς διδάξῃ, ὅτι δηλαδὴ τὸ πρᾶγμα θὰ συμβῆ ἔτσι ὄχι ἔνεκα τῆς ἰδικῆς των βιαιότητος, ἀλλ' ἤδη τοῦτο εἶχε προαναγγελθῆ ἄνωθεν καὶ προεῖπε τὴν ἀνάστασίν του μὲ αὐτὰ τὰ λόγια. Ἔλεγαν τότε οἱ Ἰουδαῖοι «Μήπως θ' αὐτοκτονήσῃ;». Ἄλλ' ὁ Χριστὸς διὰ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν καὶ διὰ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἦτο ἁμάρτημα, τοὺς εἶπε· «Σεῖς εἴσθε ἐκ τῶν κάτω», πού σημαίνει· Δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον, ὅτι σεῖς σκέπτεσθε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διότι εἴσθε ἄνθρωποι γήϊνοι καὶ δὲν συλλογίζεσθε κανὲν πνευματικόν. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν θὰ πράξω κάτι παρόμοιον. «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἐκ τῶν ἄνω. Σεῖς εἴσθε ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον». Καὶ ἐδῶ πάλιν ὁμιλεῖ διὰ τὰς κοσμικὰς καὶ γηΐνας σκέψεις. Ἐπομένως εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ ἔκφρασις, «Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον», σημαίνει ὄχι ὅτι δὲν ἔλαβε σάρκα ἀλλ' ὅτι εὐρίσκεται μακρὰν ἀπὸ τὴν πονηρίαν ἐκείνων. Διότι καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς του εἶχεν εἰπεῖ ὅτι δὲν ἦσαν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνοι εἶχον σάρκα. Ὅπως λοιπὸν ὁ Παῦλος ὅταν ἔλεγε, «Σεῖς ὅμως δὲν εἴσθε σαρκικοί»², δὲν ἐννοοῦσεν ὅτι ἦσαν χωρὶς σῶμα, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλεγε διὰ τοὺς μαθητὰς του ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον δὲν τοὺς ἀπέδιδε τίποτε ἄλλο, παρὰ 'φιλοσοφίαν'.

«Διὰ τοῦτο σᾶς εἶπα, ὅτι θὰ ἀποθάνετε μέσα εἰς τὰς ἁμαρτίας σας, ἐὰν δὲν πιστεύσετε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι». Διότι, ἐὰν ἤλθε, διὰ νὰ σηκώσῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδιώξῃ αὐτὴν μὲ ἄλλον τρόπον παρὰ μὲ τὸ λουτρόν, εἶναι ἀνάγκη ἐκεῖνος πού δὲν πιστεύει νὰ ἔχῃ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Διότι ἐκεῖνος πού δὲν θέλει νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὸν θάνατον καὶ νὰ τὸν θάψῃ ἔνεκα τῆς πίστεως, θὰ ἀποθάνῃ μαζὶ μὲ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ

θανεῖται αὐτῷ καὶ ἀπελεύσεται ἐκεῖ δώσω» εὐθύνας τῶν πρότερον ἡμαρτημένων. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται»· οὐ τῷ μὴ πιστεύειν μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ πρότερα ἁμαρτήματα ἔχων ἀπέρχεται.

5 Ἐλεγον οὖν· «Σὺ τίς εἶ;». Ὁ τῆς ἀνοίας! μετὰ χρόνον τοσοῦτον, καὶ σημεῖα, καὶ διδασκαλίαν, ἐρωτῶσι, «Σὺ τίς εἶ;». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Τοῦ ὅλως ἀκούειν τῶν λόγων τῶν παρ' ἐμοῦ ἀνάξιοί ἐστι, μήτι γε καὶ μαθεῖν, ὅστις ἐγώ
10 εἰμι. Ὑμεῖς γὰρ πάντα πειράζοντες φθέγγεσθε, καὶ οὐδενὶ τῶν παρ' ἐμοῦ προσέχοντες. Καὶ ταῦτα πάντα ἠδυνάμην ἐλέγξαι νῦν τοῦτο γάρ ἐστι. «Πολλὰ ἔχω καὶ λέγειν καὶ κρίνειν»· οὐκ ἐλέγξαι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κολάσαι· ἀλλ' ὁ πέμψας με, τουτέστιν, ὁ Πατήρ, οὐ θούλειαι τοῦτο. «Οὐ
15 γὰρ ἦλθον κρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι τὸν κόσμον». «Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, φησὶν, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον». Εἰ τοίνυν εἰς τοῦτό με ἀπέστειλεν, ἀληθῆς δέ ἐστιν, εἰκότως οὐδένα ἐγὼ κρίνω νῦν. Ἀλλὰ ταῦτα λαλῶ τὰ πρὸς σωτηρίαν, οὐ τὰ πρὸς
20 ἔλεγχον. Λέγει δὲ ταῦτα, ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι τοσαῦτα ἀκούων, παρὰ ἀσθένειαν οὐκ ἐπεξέρχεται, ἢ ὅτι οὐκ οἶδεν αὐτῶν τὰς διανοίας καὶ τὰς χλευασίας.

«Οὐκ ἔγνωσαν δὲ ὅτι τὸν Πατέρα αὐτοῖς λέγει». Ὁ τῆς ἀνοίας! οὐ διέλιπεν αὐτοῖς περὶ αὐτοῦ διαλεγόμενος, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον. Εἶτα ἐπειδὴ πολλὰ σημεῖα ποιήσας καὶ διδάξας, οὐκ ἀπεσπάσατο, περὶ τοῦ σταυροῦ λοιπὸν διαλέγεται, λέγων· «Ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι καὶ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ καὶ

3. Ἰω. 12, 47.

4. Αὐτόθι 3, 17.

θὰ μεταναστεύσῃ εἰς ἐκεῖνον, διὰ νὰ δώσῃ λόγον διὰ τὰς προηγουμένας ἀμαρτίας του. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποῦ δὲν πιστεύει, ἔχει ἤδη κριθῆ», ὄχι μόνον διότι δὲν πιστεύει, ἀλλὰ καὶ διότι φεύγει φέρων μαζί του τὰ προηγούμενα ἀμαρτήματά του.

Ἔλεγαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς αὐτόν· «Σὺ ποῖος εἶσαι;»· Ὡ, πόσον μεγάλη ἀνοησία! Τὸν ἐρωτοῦν μετὰ ἀπὸ τόσον χρόνον καὶ τόσα θαύματα καὶ διδασκαλίαν. «Σὺ ποῖος εἶσαι;». Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ὅτι σᾶς λέγω ἀπὸ τὴν ἀρχὴν». Καὶ ὁ λόγος του σημαίνει· Εἴθε ὅλως διόλου ἀνάξιοι νὰ ἀκούετε τὰ λόγια μου, ἀφοῦ δὲν ἤμπορέσατε νὰ μάθετε, ποῖος εἶμαι. Διότι σεῖς ὁμιλεῖτε πάντοτε διὰ νὰ μὲ δοκιμάσετε καὶ δὲν προσέχετε εἰς τὰ λεγόμενά μου. Καὶ ἤμπορῶ περὶ ὅλων νὰ σᾶς ἐλέγξω τώρα. Διότι αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχουν τὰ λόγια του· «Ἔχω πολλὰ νὰ εἰπῶ διὰ σᾶς καὶ νὰ σᾶς κατακρίνω». Καὶ ὄχι μόνον νὰ σᾶς κατακρίνω, ἀλλὰ καὶ νὰ σᾶς τιμωρήσω. Ἄλλ' ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔστειλε, δηλαδὴ ὁ Πατήρ μου, δὲν θέλει τοῦτο. «Διότι δὲν ἦλθα διὰ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον»³. «Διότι δὲν ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν του εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ καταδικάσῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον»⁴. Ἐὰν λοιπὸν μὲ ἀπέστειλε δι' αὐτό, εἶναι δὲ ἀληθινός, δικαίως ἐγὼ δὲν κρίνω τώρα κανένα. Ἄλλ' αὐτὰ λέγω ποῦ εἶναι διὰ τὴν σωτηρίαν σας καὶ ὄχι διὰ τὸν ἔλεγχόν σας. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγει διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι, ἐνῶ ἀκούει τόσα, δὲν τοὺς ἀντιμετωπίζει ἀπὸ ἀδυναμίαν, ἢ ὅτι δὲν γνωρίζει τὰς σκέψεις των καὶ τὴν εἴρωνείαν των.

«Δὲν ἐκαταλάβαιναν ὅτι τοὺς ὠμίλει διὰ τὸν Πατέρα». Πόσον ἀνόητοι ἦσαν! Δὲν ἔπαυσε νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτοῦ συνεχῶς καὶ αὐτοὶ δὲν ἐκαταλάβαιναν. Ἔπειτα, ἐπειδὴ δὲν τοὺς προσείλκυσεν, ἂν καὶ εἶχε κάμει τόσα θαύματα καὶ διδασκαλίαν, ὁμιλεῖ πλέον περὶ τῆς σταυρώσεώς του καὶ λέγει· «Ὅταν θὰ ὑψώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι καὶ ὅτι δὲν ὁμιλῶ ἀπὸ τὸν

ὅτι μετ' ἐμοῦ ἔστιν ὁ πέμψας με καὶ οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ Πατήρ». Δείκνυσιν ὅτι δικαίως ἔλεγε, «Τὴν ὄρχην ὃ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν».

2. Οὕτως οὐ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις. «Ὅταν ὑψώ-
5 σητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Οὐχ ὑμεῖς τότε μάλιστα προσ-
δοκᾶτε ἀπαλλαγῆσεσθαί μου καὶ ἀναιρήσειν; Ἐγὼ δὲ λέγω,
ὅτι Τότε μάλιστα «εἴσεσθε ὅτι ἐγὼ εἶμι», τῶν τε σημείων
ἔνεκεν καὶ τῆς ἀνασιτάσεως καὶ τῆς ἀλώσεως. Πάντα γὰρ
ταῦτα ἱκανὸς ἦν ἐμφῆναι αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. Καὶ οὐκ εἶπε,
10 Τότε γνώσεσθε τίς εἶμι. Ὅταν γὰρ ἴδητε, φησί, ὅτι οὐδὲν
ἀπὸ τοῦ θανάτου πείσομαι, «Τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἶμι»·
τουτέστιν, ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ πάντα φέρων
καὶ ἄγων καὶ οὐκ ἐναντίος ἐκείνῳ. Διὰ τοῦτο γοῦν ἐπήγα-
γε, «Καὶ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ οὐδέν». Ἀμφότερα γὰρ εἴσε-
15 σθε, καὶ τὴν ἰσχὺν τὴν ἐμήν, καὶ τὴν ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὸν
Πατέρα. Τὸ γάρ, «Ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ οὐδέν», τὸ ἀπαράλ-
λακτον τῆς οὐσίας δηλοῖ, καὶ τὸ οὐδὲν ἐκτὸς τῶν πατρικῶν
ροημάτων φθέγγεσθαι. Ὅταν γὰρ ἐκπέσητε τῆς λατρείας,
διὰ μὴ συγχωρηθῆ ὑμῖν μηδὲ αὐτὸν θεραπεύειν, ὡς πρὸ
20 τούτου, τότε εἴσεσθε ὅτι ἀμύνων ἐμοὶ ταῦτα ποιεῖ, καὶ παρο-
ξυνόμενος ὑπὲρ τῶν μὴ ἀκουσάντων μου· ὡσανεὶ ἔλεγε·
Οὐκ ἂν εἶ γε ἀντίθεός τις ἤμην καὶ ἀλλότριος, τισαύτην ἂν
ὄρχην καθ' ὑμῶν ἐκίνησε. Τοῦτο καὶ Ἡσαΐας φησί· «Δω-
σει τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ»· καὶ ὁ Δαυΐδ,
25 «Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ»· καὶ αὐτός, «Ἰ-
δου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος».

Καὶ αἱ παραβολαὶ τὸ αὐτὸ δηλοῦσιν, ὅταν λέγῃ· «Τί
ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ἔ-

5. Ἦσ. 53, 9.

6. Ψαλμ. 2, 5.

7. Ματθ. 23, 38.

ἐαυτόν μου καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔστειλεν εἶναι μαζί μου καὶ ὁ Πατήρ δὲν μὲ ἄφησε μόνον». Ἀποδεικνύει ὅτι δικαίως ἔλεγεν, «Ὅ,τι σᾶς λέγω ἀπὸ τὴν ἀρχήν».

2. Μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου δὲν ἐπρόσεχαν εἰς ὅσα τοὺς ἔλεγεν. «Ὅταν θὰ ὑψώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Δὲν ἐλπίζετε ὅτι θ' ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ ἐμὲ καὶ ὅτι πέραν τοῦ θανάτου μου τίποτε ἄλλο δὲν θὰ συμβῆ; Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω ὅτι τότε μάλιστα «θὰ γνωρίσετε ὅτι εἶμαι ἐγὼ» καὶ ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀναστάσεώς μου καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως. Διότι ὅλα αὐτὰ ἦσαν ἀρκετὰ νὰ φανερώσουν τὴν δύναμήν του. Καὶ δὲν εἶπε, τότε θὰ γνωρίσετε, ποῖος εἶμαι. Διότι, λέγει, ὅταν ἰδῆτε, ὅτι δὲν θὰ πάθω τίποτε ἀπὸ τὸν θάνατον, «Τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι εἶμαι ἐγὼ», δηλαδή ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος φέρω καὶ ὀδηγῶ τὰ πάντα καὶ δὲν εἶμαι ἀντίθετος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσε· «Καὶ δὲν λέγω τίποτε ἀπὸ τὸν ἐαυτόν μου». Διότι θὰ γνωρίσετε καὶ τὰ δύο, δηλαδή καὶ τὴν ἰδικήν μου δύναμιν καὶ τὴν συμφωνίαν μου μὲ τὸν Πατέρα. Διότι ἡ φράσις του, «Δὲν λέγω τίποτε ἀπὸ τὸν ἐαυτόν μου», φανερώνει τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ ὅτι δὲν ὀμιλεῖ πέραν ἀπὸ τὰς σκέψεις τοῦ Πατρός. Διότι, ὅταν ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὴν λατρείαν, ὅταν δὲν θὰ σᾶς ἐπιτραπῆ οὔτε νὰ τὸν λατρεύετε, κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ὁ Πατήρ μου κάμνει ταῦτα διὰ νὰ μὲ ὑπερασπίσῃ καὶ διότι ὀργίζεται ἐναντίον σας, ποῦ δὲν ἠθέλατε νὰ μὲ ἀκούσετε. Διότι, ἐὰν ἐγὼ ἦμουν κάποιος ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ξένος πρὸς αὐτόν, δὲν θὰ ὀργίζετο τόσο πολὺ ἐναντίον σας. Αὐτὸ τὸ βεβαιώνει καὶ ὁ Ἡσαΐας, ὅταν λέγῃ· «Θὰ δώσῃ ἀσεβεῖς ἀντὶ τῆς ταφῆς του»⁵. Ἄλλὰ καὶ ὁ Δαυῖδ λέγει· «Τότε θὰ ὀμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς μὲ ὄλην τὴν ὀργὴν του»⁶. Καὶ λέγει ὁ ἴδιος ἄλλου· «Ἴδου ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»⁷.

Ἄλλὰ καὶ αἱ παραβολαὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν. Ὅπως π.χ. «Τί θὰ κάμῃ ὁ κύριος τῆς ἀμπέλου εἰς τοὺς

κείνου; Κακούς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς». Ὅρας οὖν παντα-
 χού διὰ τὸ μηδέπω πιστεύεσθαι οὕτω φθέγγεται; Ἐπεὶ εἰ
 αὐτοὺς ἀπολεῖ, ὥσπερ οὖν καὶ ἀπολεῖ («Φέρετε», γάρ, φησὶν,
 «αὐτοὺς ὧδε τοὺς μὴ θέλοντάς με βασιλεῦσαι καὶ κατασφά-
 5 ξατε»), τίνος ἕνεκεν οὐκ αὐτοῦ φησὶν ἔργον, ἀλλὰ τοῦ Πα-
 τρός τὸ γινόμενον; Πρὸς τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν διαλεγό-
 μενος· ὁμοῦ δὲ καὶ τιμῶν τὸν γεγεννηκότα. Διὰ τοῦτο οὐκ
 εἶπεν, Ἐφίω τὸν οἶκον ὑμῶν ἔρημον, ἀλλ' «Ἀφίεται». τοῦ-
 το μὲν γὰρ ἀπροσώπως τέθεικε. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, «Πο-
 10 σάκεις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠ-
 θελήσατε;», εἶτα ἐπαγαγεῖν, ὅτι «Ἀφίεται», δείκνυσιν ὅτι
 αὐτὸς τὴν ἐρήμωσιν εἰργάζετο.

Ἐπειδὴ γὰρ φησὶν, εὐεργετούμενοι καὶ θεραπευόμενοι
 οὐκ ἠθέλησατε γνῶναι, κολαζόμενοι εἴσεσθε ὅστις ἐγώ.
 15 «Καὶ μετ' ἐμοῦ ἐστὶν ὁ Πατήρ». Ἴνα γὰρ μὴ νομίσωσι τό,
 «Ὁ πέμψας με», ἐλατιώσεως εἶναι, λέγει, «Μετ' ἐμοῦ ἐ-
 στι». Τὸ μὲν γὰρ, τῆς οἰκονομίας· τὸ δέ, τῆς θεότητος. «Καὶ
 οὐκ ἀφῆκέ με μόνον, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεσιὰ αὐτῶ ποιῶ πάν-
 ται». Πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον τὸν λόγον κατήγαγε, πρὸς
 20 ἐκεῖνα συνεχῶς ἰστιάμενος ὅπερ ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐξ
 αὐτοῦ, καὶ ὅτι τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ, πρὸς τοῦτό φησι· «Τὰ
 ἀρεσιὰ αὐτῶ ποιῶ πάντῃ». δεικνύς, ὅτι καὶ τὸ λύεσθαι τὸ
 Σάββατον, ἀρεσιὸν αὐτῶ. Οὕτω γοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ σιαυροῦ
 φησι· «Δοκεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα
 25 μου;». Καίτοι γε εἰπὼν μόνον «Τέκνα ζητεῖτε;», ἔρριψεν
 ὑπίους.

8. Αὐτόθι, 21, 40-41.

9. Λουκᾶ. 19, 27.

10. Αὐτόθι 13, 34.

γεωργούς εκείνους; Θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ μὲ τὸν χειρότερον τρόπον»⁸. Βλέπεις, ὅτι παντοῦ ὁμιλεῖ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευον ἀκόμη εἰς αὐτόν; Ἐὰν λοιπὸν τοὺς ἐξολοθρεύσῃ, ὅπως πράγματι θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ (διότι λέγει· «Φέρετε ἐδῶ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἠθελαν νὰ εἶμαι βασιλεὺς καὶ σφάξετέ τους ἐνώπιόν μου»⁹), διατί λέγει ὅτι τὸ ἔργον ποὺ ἐκτελεῖται δὲν εἶναι ἰδικόν του, ἀλλὰ τοῦ Πατρός του; Ἄφ' ἐνὸς μὲν ἐπειδὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν ἐκείνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ τιμήσῃ τὸν Πατέρα. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν, Ἐγκαταλείπω τὸν οἶκόν σας ἔρημον, ἀλλὰ «Ἐγκαταλείπεται», θέσας τὸ ρῆμα ἀπροσώπως. Ἄλλὰ μὲ τὰ λόγια ποὺ εἶπε, «Πόσας φορές ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν ἠθελήσατε»¹⁰ καὶ μὲ τὸ «Ἐγκαταλείπεται», ποὺ ἐπρόσθεσεν, ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πρωτεργάτης τῆς ἐρημώσεως.

Ἐπειδὴ δηλαδή, τοὺς λέγει, ἂν καὶ εὐηργετήθητε καὶ ἂν καὶ ἐθεραπεύθητε ἀπὸ ἐμέ, δὲν ἠθελήσατε νὰ γνωρίσετε, ποῖος εἶμαι ἐγώ, θὰ τὸ γνωρίσετε μὲ τὴν τιμωρίαν ποὺ θὰ ὑποστῆτε. «Καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι μαζί μου». Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι «Ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔστειλε» σημαίνει μείωσίν του λέγει, «Εἶναι μαζί μου». Διότι τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἀπόδειξις τῆς οἰκονομίας, τὸ δὲ δεύτερον τῆς θεότητος. «Καὶ δὲν μὲ ἄφησε μόνον, διότι ἐγὼ κάμνω πάντοτε ὅσα τοῦ εἶναι ἀρεστά». Πάλιν κατεβίβασε τὸν λόγον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, διὰ νὰ ἀντικρούσῃ αὐτὸ ποὺ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν συχνά, ὅτι δηλαδή δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον. Δι' αὐτὸ λέγει, «Ἐγὼ κάμνω ὅσα τοῦ εἶναι ἀρεστά». Ἔτσι ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἡ κατάλυσις τοῦ Σαββάτου εἶναι ἀρεστὴ εἰς αὐτόν. Ἔτσι ὠμίλησε καὶ ὅταν ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν. «Μήπως νομίζετε, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου;». Ἄλλὰ καὶ ὅταν μόνον τοὺς ἠρώτησε, «Ποῖον ζητεῖτε;», τοὺς ἔκαμε νὰ τὰ χάσουν.

Τί οὖν οὐ λέγει, Δοκεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι ὑμᾶς ἀπολέσαι ἔργῳ τοῦτο ἐπιδειξάμενος; Πρὸς τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν καταβαίνει. Πολλὴν γὰρ ἐποιεῖτο σπουδὴν, ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐδὲν ἐναντίον ποιεῖ τῷ Πατρὶ, Οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα ἀν-
 5 θρωπινώτερον φθέγγεται. Ὡσπερ δὲ τό, «Οὐκ ἀφῆκέ με μόνον», εἴρηται οὕτω καὶ τό, ὅτι «Ἐγὼ τὰ ἀρεσιὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε. Ταῦτα αὐτοῦ λαλήσαντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν». Ὅτι εἰς τὸ ταπεινὸν τὸν λόγον κατήγαγε τότε πολλοὶ ἐπίστευσαν. Ἔτι οὖν ἐρωτᾶς, τίνας ἔνεκεν ταπεινῶς
 10 φθέγγεται; Καίτοι γε σαφῶς ὁ εὐαγγελιστὴς ἠνείξαστο τοῦτο, εἰπὼν, ὅτι «Ταῦτα αὐτοῦ λαλήσαντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»· μονονουχὶ βοῶν διὰ τούτων τῶν πραγμάτων.

Μὴ θορυβοῦ, ὧ ἀκροατά, ἐάν τι ταπεινὸν ἀκούσης. Οὐ γὰρ μετὰ τισαύτην διδασκαλίαν μηδέπω πεπεισμένοι ὅτι
 15 παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐστίν, εἰκότως ταπεινότερα ἤκουον ἵνα πεισθῶσι. Καὶ τοῦτο οὖν ἀπολογία ἐστὶν ὑπὲρ τῶν μελλόντων ταπεινῶς εἰρήσεσθαι. Ἐπίστευσαν μὲν οὖν, οὐχ ὡς ἐχρῆν δέ, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἡσθέντες καὶ ἀναπανοάμενοι ἐπὶ τῇ τῶν λόγων ταπεινότητι. Ὅτι γὰρ οὐ τελείαν πίστιν
 20 εἶχον, δείκνυσιν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα λόγων, ἐν οἷς αὐτόν πάλιν ὑβρίζουσι. Καὶ ὅτι οὗτοι αὐτοὶ εἰσιν ἐκεῖνοι, ἐδήλωσεν εἰπὼν «Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ», δεικνὺς ὅτι οὐδέπω παρεδέξαντο τὴν δι-
 25 δασκαλίαν, ἀλλὰ μόνον προσεῖχον τοῖς λεγομένοις. Διὸ καὶ πληκτικώτερον εἶπεν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, «Ζητήσεταιί με»· νῦν δὲ μεῖζον προσέθηκεν, ὅτι «Ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Καὶ τὸ πῶς δείκνυσιν, ὅτι οὐ δύνασθε ἐλθόντες ἐκεῖ, παρακαλέσαι με λοιπόν. «Ταῦτα ἃ λαλῶ
 30 εἰς τὸν κόσμον». Διὰ τούτων ἐδήλωσε λοιπὸν ἐξερχόμενον αὐτόν εἰς τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔγνωσαν λοιπὸν ὅτι τὸν

Διατί λοιπὸν τοὺς λέγει· Νομίζετε ὅτι δὲν ἤμπορῶ νὰ σαῶς ἐξολοθρεύσω, ἀφοῦ ἀπέδειξε τοῦτο μὲ τὰ ἔργα; Κατεβαίνει εἰς τὴν πνευματικὴν των ἀδυναμίαν. Διότι ἐφρόντιζε μὲ κάθε τρόπον, ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἐναντίον τοῦ Πατρός. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὁμιλεῖ μὲ ἀνθρώπινον τρόπον. Καὶ ὅπως εἶχεν εἶπεῖ, «Δὲν μὲ ἄφησε μόνον», ἔτσι εἶπεν ἐπίσης, «Ἐγὼ κάμνω πάντοτε ὅσα τοῦ εἶναι ἀρεστά». Ὅταν κατεβίβασε τὸν λόγον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, τότε ἐπίστευσαν πολλοί. Καὶ ἐρωτᾶς λοιπὸν ἀκόμη, διὰ ποῖον λόγον ὁμιλεῖ εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον; Καὶ ὅμως ὁ Εὐαγγελιστὴς σαφῶς ὑψηλίσθη τοῦτο, ὅταν εἶπεν, ὅτι «Ἐνῶ ἔλεγεν αὐτά, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν», σχεδὸν σὰν νὰ φωνάζη δι' αὐτὰ τὰ πράγματα.

Μὴ ἀνησυχῆς, ἀκροατά, ἐὰν ἀκούσης κάτι ταπεινόν. Διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶχαν ἀκόμη πεισθῆ ἔπειτα ἀπὸ τόσην διδασκαλίαν, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, δικαίως ἤκουαν τὰ περισσότερον ἀπλᾶ διὰ νὰ πεισθοῦν. Καὶ αὐτὸ συνηγορεῖ διὰ τὰ μέλλοντα νὰ λεχθοῦν μὲ ἀπλᾶ λόγια. Διότι ἐπίστευσαν μὲν, ὅχι ὅμως ὅπως ἔπρεπεν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ τυχαίως, ἐπειδὴ ηὐχαριστήθησαν καὶ ἀνεκουφίσθησαν ἀπὸ τὴν ἀπλότητα τῶν λόγων. Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀποδεικνύει μὲ ὅσα λέγει κατόπιν, ὅτι δὲν εἶχον τελείαν πίστιν διότι πάλιν ὕβριζον τὸν Χριστόν· «Ἔλεγε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτόν· Ἐὰν σεῖς μείνετε εἰς τὸν λόγον μου», διὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ, ὅτι ποτὲ δὲν εἶχαν πιστεύσει εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλ' ἐπρόσεχαν μόνον εἰς τὰ λόγια του. Δι' αὐτὸ καὶ ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς αὐστηρότερον. Διότι προηγουμένως εἶχεν εἶπεῖ, «Θὰ μὲ ζητήσετε», ἐνῶ τώρα προσέθεσε τὸ σοβαρώτερον, «Θὰ ἀποθάνετε μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν σας». Καὶ δεικνύει καὶ μὲ ποῖον τρόπον, λέγων ὅτι δὲν θὰ ἤμπορέσετε πλέον νὰ ἔλθετε ἐκεῖ, διὰ νὰ μὲ παρακαλέσετε. «Αὐτὰ εἶναι τὰ ὅποια λέγω εἰς τὸν κόσμον». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια δηλώνει, ὅτι τοῦ λοιποῦ θ' ἀπευθυνθῆ εἰς τοὺς ἐθνικούς. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἔκα-

Πατέρα αὐτοῖς λέγει ἔμπροσθεν, πάλιν φθέγγεται περὶ αὐτοῦ· καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ταπεινότητος τῶν ρημάτων τέθεικεν ὁ εὐαγγελιστής.

3. Ἄν οὕτω τοίνυν θέλωμεν τὰς Γραφὰς ἐρευνᾶν μετὰ ἀκριθείας καὶ μὴ ἀπλῶς, δυνησόμεθα τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας ἐπιτυχεῖν· ἂν διὰ παντὸς αὐταῖς ἐνδιατριβώμεν, καὶ δογμάτων ὀρθότητα, καὶ θίον εἰσόμεθα ἠκριθωμένον. Κἂν σφόδρα σκληρός τις εἴη, καὶ ἀπηγής, καὶ χαῦνος, κἂν μηδὲν κερδαίνει ἐν τοῖς ἄλλοις χρόνοις, τὸν χρόνον γοῦν
 10 καρπώσεται τοῦτον, καὶ λήφεται ἰνα ὠφέλειαν, εἰ καὶ μὴ τοσαύτην ὡς αἰσθησὶν ἔχειν, ἀλλ' ὅμως λήφεται. Εἰ γὰρ μυρεψεῖόν τις παριῶν καὶ προσκαθήμενος ἐργαστηρίοις τοιοῦτοις, καὶ ἄκων ἀναχρώννυνται ἐκ τῆς εὐωδίας, πολλῶ μᾶλλον ἂν ἐκκλησίαν ἀπιῶν. Ὡσπερ γὰρ ἐξ ἀργίας ἀργία
 15 τίκεται, οὕτω καὶ ἐκ τῆς ἐνεργείας προθυμία γεννᾶται. Κἂν μυρίων ἦς γέμων κακῶν, κἂν ἀκάθαρτος, μὴ φύγῃς τὴν ἐνταῦθα διατριβήν.

Τί οὖν, φησὶν, ὅτι ἀκούων οὐ ποιῶ; Οὐ μικρὸν τὸ κέρδος ταλανίζειν ἐαντόν· οὐκ ἄχρηστος οὗτος ὁ φόβος· οὐκ
 20 ἄκαιρον τοῦτο τὸ δέος. Ἐὰν σιενάξῃς μόνον, ὅτι ἀκούων οὐ ποιῶ, πάντως καὶ ἐπὶ τὸ ποιεῖν ἤξῃς ποτέ. Οὐ γὰρ ἔνεστι τῷ Θεῷ διαλεγόμενον καὶ ἀκούοντα Θεοῦ διαλεγομένου, μὴ κερδαίνειν. Εὐθέως γοῦν συστελλόμεθα, καὶ τὰς χεῖρας ριπιόμεθα, ὅταν βιβλίον βουλόμεθα λαβεῖν. Ὅρα καὶ πρὸ
 25 τῆς ἀναγνώσεως πόση εὐλάβεια; Ἄν δὴ καὶ μετὰ ἀκριθείας ἐπέλθωμεν, πολλὴν καρπώσόμεθα τὴν ὠφέλειαν. Οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ ἐν εὐλαβείᾳ καθίστη τὴν ψυχὴν, τὰς χεῖρας ἂν ἀπενιψάμεθα· καὶ γυνή, κἂν ἀκατακάλυπτος ᾖ, περιτίθεται εὐθέως τὸ φάρος, τῆς ἔνδοθεν εὐλαβείας τὸ δεῖγμα ἐν-

τάλαβαν ὅτι προηγουμένως ὠμίλει διὰ τὸν Πατέρα, πάλιν κάμνει λόγον περὶ αὐτοῦ. Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐξήγησε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπλότητος τῶν λόγων του.

3. Ἄν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐρευνῶμεν τὰς Γραφὰς μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ὄχι τυπικῶς, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν μας. Ἄν ἀσχολούμεθα διαρκῶς μὲ αὐτάς, θ' ἀποκτήσωμεν καὶ δογματικὴν ἀλήθειαν καὶ εὐσεβῆ ζωὴν. Καὶ ὅσον καὶ ἂν εἶναι κανεὶς σκληρός, στρυφνός καὶ τρυφηλός καὶ ὅσον καὶ οὐδὲν ὠφελήθη ἀπὸ τὸν προηγούμενον χρόνον, θ' ἀπολαύσῃ ἀπὸ αὐτὸν καὶ θὰ ἔχῃ κάποιαν ὠφέλειαν, μολονότι ὄχι τόσον μεγάλην, ὥστε νὰ τὴν αἰσθάνεται, ὅμως θὰ ὠφελῆθῃ. Διότι, ἔὰν μεταβῆ κανεὶς καὶ καθήσῃ εἰς ἐργαστήριον ἀρωμάτων καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ ἀπορροφᾷ κάποιαν εὐωδίαν, πολὺ περισσότερον συμβαίνει τοῦτο εἰς ἐκεῖνον πού ἐκκλησιάζεται. Διότι, ὅπως ἀπὸ τὴν ἀργίαν γεννᾶται ἡ ἀπροθυμία, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν γεννᾶται ἡ προθυμία. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι γεμᾶτος ἀπὸ κακὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι ἀκάθαρτος εἰς τὴν ψυχὴν, μὴ ἀποφύγῃς νὰ συχνάζῃς ἐδῶ.

Ποῖον τὸ κέρδος, θὰ ἐρωτήσῃς, ἂν δὲν κάμνω αὐτὰ πού ἀκούω; Δὲν εἶναι μικρὸν τὸ κέρδος, ἔὰν ἀναγνωρίσῃς τὴν ἀθλιότητά σου. Δὲν εἶναι ἄχρηστος αὐτὸς ὁ φόβος, οὔτε ἄκαιρον τὸ δέος. Ἐὰν ἀναστενάξῃς μόνον, διότι δὲν ἔκαμες ὅσα ἤκουσες, θὰ φθάσῃς κάποτε εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ τὰ κάμῃς. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος πού ὀμιλεῖ μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἀκούει τὸν Θεὸν νὰ ὀμιλῇ, νὰ μὴ ἔχῃ κέρδος. Διότι, ὅταν θέλωμεν νὰ διαβάσωμεν ἓνα βιβλίον, ἀμέσως συγκεντρωνόμεθα καὶ πλύνομεν τὰ χέρια μας. Βλέπεις, πόσῃν προσοχῇν δεικνύομεν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν; Ἄν λοιπὸν κάμνωμεν τοῦτο συνεχῶς μὲ ἐπιμέλειαν, θὰ ἀποκτήσωμεν μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι δὲν θὰ ἐνίπταμεν τὰ χέρια μας, ἔὰν δὲν εἶχαμεν ἐγκαταστήσει εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸν σεβασμόν. Καὶ μία γυναῖκα καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀκάλυπτος, φορεῖ ἀμέσως τὸ ἔνδυμά της, διὰ νὰ δώσῃ τὴν

δεικνυμένη· καὶ ἀνήρ, ἐὰν κατακεκαλυμμένος ᾖ, γυμνοῖ τὴν κεφαλὴν. Ὅρας πῶς κήρυξ γίνεται τῆς ἔνδον εὐλαθείας τὸ ἔξωθεν σχῆμα; Ἐῖτα καὶ εἰς ἀκρόασιν καθίσας, ἐσιτίναξε πολλάκις καὶ κατέγνω τοῦ βίου τοῦ παρόντος.

5 Προσέχωμεν τοίνυν ταῖς Γραφαῖς, ἀγαπητοί· καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον, τὰ γοῦν εὐαγγέλια περισπούδαστα ἡμῖν γινέσθω, καὶ ταῦτα μεταχειριζώμεθα. Εὐθέως γάρ, ἀναπιύξας τὸ βιβλίον, τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα ὄψει ἐγκείμενον, καὶ ἀκούση εὐθέως λέγοντος· «Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις
10 ἦν οὕτω. Μνησιευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου». Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούων, ἐπιθυμήσει παρθενίας εὐθέως, θαυμάζεται τὸν τόκον, ἀπαλλαγῆσεται τῆς γῆς. Οὐ μικρὰ καὶ ταῦτα, διὰ τὴν ἰδῆς καὶ Πνεύματος καταξιουμένην τὴν παρθέ-
15 νον, καὶ ἄγγελον αὐτῇ διαλεγόμενον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ ἐπιπολῆς· εἰ δὲ ἐπιμείνης μέχρι τέλους ἐπιῶν, πάντα εὐθέως διαπιύσεις τὰ βιωτικά, πάντων καταγέλαση τῶν ἐνταῦθα· κἂν πλούσιος ᾖς, οὐδὲν ἠγήσῃ τὸν πλοῦτον, ἀκούσας ὅτι τέκνονος οὕσα ἐκείνη καὶ ταπεινῆς οἰκίας, μήτηρ τοῦ Δεσπό-
20 του σου γέγονε· κἂν πένης ᾖς, οὐκ ἐπαισχυνθήσῃ τὴν πενίαν, μαθὼν ὅτι τὴν εὐτελεσιάτην οἰκίαν οὐκ ἐπηρεχύνθη ὁ τοῦ κόσμου Δημιουργός.

Ταῦτα ἐννοῶν, οὐχ ἀρπάσεις, οὐ πλεονεκτήσεις, οὐ λήψη τὰ τῶν ἐτέρων σύ· ἀλλ' ἐρασιῆς ἔση μᾶλλον πενίας, καὶ
25 ὑπερόψει τὸν πλοῦτον. Ἄν δὲ τοῦτο γένηται, πάντα ἐξοριεῖς τὰ κακά. Πάλιν διὰ τὴν ἰδῆς αὐτὸν ἐπὶ φάινης κείμενον, οὐ σπουδάσεις τῷ παιδίῳ σου περιθεῖναι κόσμον χρυσοῦν,

ἀπόδειξιν τῆς ἐσωτερικῆς τῆς εὐσεβείας. Καὶ ἕνας ἄνδρας ἐὰν εἶναι τελείως ἐνδεδυμένος, ἔχει ὅμως ἀκάλυπτον τὴν κεφαλὴν. Βλέπεις, πῶς τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐσωτερικῆς εὐσεβείας; Ἐπειτα, ἀφοῦ καθίσῃ οὗτος καὶ ἀκούσῃ, ἀναστενάζει πολλὰς φορὰς καὶ καταδικάζει τὴν προηγουμένην ζωὴν του.

Ἄς προσέχωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί μου εἰς τὰς ἀγίας Γραφὰς καὶ ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον ἄς μελετῶμεν τὰ Εὐαγγέλια καὶ ἄς χρησιμοποιοῦμεν ταῦτα. Διότι ἄμως μόλις ἀνοίξῃς τὸ βιβλίον, θὰ ἰδῆς ν' ἀναφέρεται πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ θ' ἀκούσῃς τὸν Εὐαγγελιστὴν νὰ λέγῃ· «Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις ἔγινε κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἀφοῦ ἡ μήτηρ του Μαρία ἐμνηστεύθη τὸν Ἰωσήφ, εὐρέθη ἔγκυος ἐκ Πνεύματος ἁγίου»¹¹. Καὶ ὅποιος ἀκούει αὐτά, ἀμέσως καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν παρθενίαν, θαυμάζει τὴν γέννησιν, φεύγει ἀπὸ τὴν γῆν. Διότι αὐτὰ δὲν εἶναι ὀλίγα, ὅταν ἰδῆς ὅτι ἡ Παρθένος γίνεται ἀξία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ὅτι συζητεῖ μὲ ἄγγελον. Καὶ αὐτὰ μὲν ἀπὸ ἐπιπολαίαν ἄποψιν. Ἐὰν ὅμως ἐπιμείνῃς νὰ μελετήσῃς μέχρι τέλους, ἀμέσως θ' ἀποκρούσῃς ὅλα τὰ γῆϊνα, θὰ περιγελάσῃς ὅλα τὰ ἐδῶ. Καὶ ἂν εἶσαι πλούσιος, θὰ θεωρήσῃς τὸν πλοῦτον ὡς τίποτε, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ἡ Παρθένος πού ὑπῆρξε σύζυγος καὶ ἀπὸ φτωχὴν οἰκογένειαν, ἔχει γίνῃ μήτηρ τοῦ Κυρίου σου. Ἄν πάλιν εἶσαι φτωχός, δὲν θὰ ἐντραπῆς διὰ τὴν φτώχειαν σου, ὅταν μάθῃς ὅτι τὴν πτωχικὴν ἐκείνην οἰκίαν δὲν ἐντράπηκεν ὁ Δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Ὅταν καταλάβῃς αὐτά, δὲν θὰ ἀρπάσῃς, δὲν θὰ πλεονεκτήσῃς, δὲν θὰ κλέψῃς, τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ θ' ἀγαπήσῃς περισσότερο τὴν φτώχειαν καὶ θὰ περιφρονήσῃς τὸν πλοῦτον. Καὶ ἂν γίνῃ τοῦτο, θ' ἀπομακρύνῃς ὅλα τὰ κακά. Ὅταν πάλιν ἰδῆς αὐτὸν νὰ εἶναι ἐξαπλωμένος εἰς τὴν φάτνην, δὲν θὰ φροντίσῃς νὰ στολίσῃς τὸ παιδί σου μὲ χρυσᾶ στολίδια, οὔτε θὰ κατασκευάσῃς διὰ τὴν γυ-

οὐδὲ τῆ γυναικὶ ἀργυρένδειον ποιῆσαι κλίνην. Ταῦτα δὲ μὴ σπουδάζων, οὐδὲ τὰς ἐκ τούτων ἐργάση πλεονεξίας καὶ ἀρπαγᾶς. Πολλὰ καὶ ἕτερα ἔστι κερδαῖναι, ἅπερ οὐκ ἔνεστι νῦν κατὰ μέρος λέγειν· εἴσονται δὲ οἱ πείραν εἰληφότιες.

5 Διὸ παρακαλῶ καὶ κιᾶσθαι βιβλία, καὶ μετὰ τῶν βιβλίων τὰ νοήματα κατέχειν, καὶ ταῖς διανοίαις ἐγγράφειν. Οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ οὐ προσεῖχον, τῶν χειρῶν ἐκελεύοντο τὰ βιβλία ἐξαριτᾶν· ἡμεῖς δὲ οὔτε ἐν χερσίν, ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ τίθεμεν, δέον ἐντυποῦν τῆ καρδίᾳ. Οὔτω γὰρ τὸν
 10 παρόντα ἐκκαθαίροντες θίον, τευξόμεθα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ναῖκα σου κλίνην ἀργυρόδετον. Ἐὰν δὲν φροντίζης δι' αὐτά, δὲν θὰ χρησιμοποιοῖσης τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀρπαγὴν, πού προέρχεται ἀπὸ αὐτά. Καὶ πολλὰ ἄλλα ἠμπορεῖς νὰ κερδίσης, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαριθμήσω λεπτομερῶς, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα γνωρίζουν, ὅσοι ἔχουν ἀποκτήσει πείραν.

Δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ προμηθεύεσθε βιβλία, νὰ συγκεντρώνετε τὰ νοήματά των καὶ νὰ τὰ ἐγγράφετε εἰς τὸν νοῦν σας. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόσεχαν, εἶχαν διαταχθῆ νὰ κρατοῦν τὰ βιβλία εἰς τὰ χέρια των. Ἡμεῖς ὅμως δὲν τὰ κρατοῦμεν εἰς τὰ χέρια μας, ἀλλὰ τ' ἀφήνομεν εἰς τὰς οἰκίας μας, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὰ ἔχωμεν τυπομένα εἰς τὴν καρδίαν μας. Διότι ἀφοῦ ἐκκαθαρίσωμεν τὴν παροῦσαν ζωὴν μας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὔχομαι δι' ὅλους μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ΄.

Ἰω. 8,31 - 47

«Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀλη-
5 θῶς μαθηταὶ μου ἔστε καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς».

1. Πολλῆς ὑπομονῆς δεῖται τὰ ἡμέτερα, ἀγαπητοί. Ἡ δὲ ὑπομονὴ γίνεται, διὰ κατὰ θάτους ἐρριζωμένα τὰ δό-
γματα ἦ. Καθάπερ γὰρ τὴν δρυὴν τὴν εἰς τοὺς κάτω κόλπους
10 ἀφιεῖσαν τὰς ρίζας καὶ περισφιγγομένην μετὰ ἀκριθείας, οὐ-
δεὶς ἄνεμος προσπεσὼν ἀνασπάσαι δυνήσεται, οὕτω δὲ καὶ
τὴν ψυχὴν τὴν καθηλωμένην τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ, οὐδεὶς πε-
ριτρέψαι δυνήσεται· τοῦ γὰρ ἐρριζῶσθαι, τὸ καθηλωθῆναι
πλέον ἐστί. Τοῦτο γοῦν ὁ Προφήτης εὔχεται λέγων· «Καθή-
15 λωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου». Οὕτω καὶ σὺ καθή-
λωσον καὶ σύναψον, ὡσανεὶ ἦλῳ προσπεπερονημένῳ. Ὡσπερ
γὰρ οὗτοι δυσάλωτοι, οὕτως οἱ ἐναντίοι εὐάλωτοι γίνονται
καὶ καταρριπιτοῦνται ραδίως· ὅπερ καὶ τότε ἔπασχον οἱ Ἰ-
ουδαῖοι. Ἀκούσαντες γὰρ καὶ πιστεύσαντες, πάλιν ἐξειρά-
20 πησαν.

Βουλόμενος οὖν ἐμβαθῦναι τὴν πίστιν αὐτῶν ὁ Χρι-
στός, ὥστε μὴ ἐπιπολαίαν εἶναι, διασκάπτει τὴν ψυχὴν πλη-
κικωτέροις λόγοις. Τῶν γὰρ πιστευόντων ἦν καὶ ἐλέγχων
ἀνέχεσθαι οἱ δὲ εὐθέως ἠγρίαινον. Πῶς δὲ τοῦτο ποιεῖ;
25 Πρῶτον παραγγέλλει· «Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ
ἐμῷ, ὅντως μαθηταὶ μου ἔστε καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει

1. Ἰω. 8, 31-32.

2. Ψαλμ. 118-120.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ΄.

Ἰω. 8,31 - 47

«Εἶπε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτόν. Ἐὰν σεῖς μείνετε εἰς τὸν λόγον μου, θὰ εἴσθε πραγματικὰ μαθηταί μου καὶ θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ»¹.

1. Ἐχομεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην ὑπομονήν, ἀγαπητοί μου. Καὶ ἡ ὑπομονὴ ἀποκτᾶται, ὅταν τὰ δόγματα ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τὴν καρδίαν μας. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὴν δρυῖν ποὺ ἔχει ἀπλώσει τὰς ρίζας της βαθέως εἰς τὸ κῶμα καὶ συγκρατεῖται μὲ αὐτὰς στερεὰ κανεῖς ἄνεμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν ξερριζώσῃ, ὅσον δυνατὰ καὶ ἂν φυσᾷ, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴν ποὺ εἶναι ἀφωσιωμένη εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεῖς νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ αὐτόν. Διότι ἡ προσήλωσις εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὸ ρίζωμα. Τοῦτο εὔχεται καὶ ὁ Προφήτης, ὅταν λέγῃ· «Καθήλωσε μὲ τὸν φόβον σου τὰς σάρκας μου»². Ἐτσι πρέπει νὰ προσηλωθῆς καὶ νὰ συνδεθῆς καὶ σύ, σὰ νὰ εἶσαι καρφωμένος μὲ καρφὶ ποὺ τρυπᾷ βαθειά. Διότι ὅπως αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀφωσιωμένοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύσκολα αἰχμαλωτίζονται, ἔτσι καὶ οἱ ἀντίθετοι τούτων εὔκολα αἰχμαλωτίζονται καὶ ἀπομακρύνονται ταχέως. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶχαν πάθει καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τότε. Διότι, ἐνῶ εἶχαν ἀκούσει τὸν Χριστὸν καὶ εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτόν, πάλιν ἀπεμακρύνθησαν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἤθελε νὰ κάμῃ σταθερωτέραν τὴν πίστιν των, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἐπιφανειακὴ, ἐρευνᾷ τὴν ψυχὴν των μὲ ἐπιτιμητικώτερα λόγια. Διότι ἀπόδειξις ἐκείνων ποὺ πιστεύουν ἦτο νὰ ἀνέχωνται καὶ τὸν ἔλεγχον. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως ὠργίζοντο ἀμέσως. Καὶ πῶς κάμνει τοῦτο ὁ Χριστός; Πρῶτον τοὺς δίδει τὴν παραγγελίαν· «Ἐὰν σεῖς μείνετε εἰς τὸν λόγον μου, θὰ εἴσθε πραγματικὰ μαθηταί μου καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ», σὰν νὰ τοὺς λέγῃ·

ὑμᾶς»· μοιρουχι λέγων, Μέλλω θαθεῖαν διδόναι τομήν, ἀλλὰ μὴ σαλεύεσθε. Μᾶλλον δὲ καὶ διὰ τούτων αὐτῶν τὸν τύφον αὐτῶν τῆς διανοίας κατέστειλε. Τίνος ἐλευθερώσει, εἰπέ μοι; Ἐμαρτημάτων. Τί οὖν οἱ ἀλαζόνες ἐκεῖνοι; «Σπέρμα Ἰσραὴλ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε».

Κατέπεσεν εὐθέως αὐτῶν ἡ διάνοια· τοῦτο δὲ γέγονεν, ἀπὸ τοῦ πρὸς τὰ κοσμικὰ ἐπισησθαι. «Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ», δηλοῦντος ἦν τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, καὶ εἰδότης ὅτι ἐπίστευσαν μὲν, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, καὶ εἰδότης ὅτι ἐπίστευσαν μὲν, οὐκ ἔμειναν δέ. Καὶ μέγα ἐπαγγέλλεται, τὸ μαθητὰς αὐτοῦ ἐκεῖνους γενέσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τινες ἀνεχώρησαν πρῶην, αἰνιτιόμενος αὐτούς φησιν, Ἐὰν μείνητε· ἐπεὶ κἀκεῖνοι ἤκουσαν καὶ ἐπίστευσαν, καὶ ἀνεχώρησαν, ἐπειδὴ οὐκ ἔμειναν. «Πολλοὶ γὰρ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκ ἔτι μετ' αὐτοῦ παραρησία περιεπάτου». «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν»· τουτέστιν, Ἐμέ· «Ἐγὼ γὰρ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Τὰ μὲν Ἰουδαϊκὰ πάντα τύπος ἦν, τὴν δὲ ἀλήθειαν παρ' ἐμοῦ εἴσεσθε, καὶ ἐλευθερώσει ὑμᾶς τῶν ἁμαρτημάτων. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοις ἔλεγεν: «Ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε», οὕτω καὶ τούτοις ἔλεγεν, «Ἐλευθερώσει ὑμᾶς».

Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἀπαλλάξω ὑμᾶς δουλείας· ἀλλὰ τοῦτο αὐτοῖς εἶασε συνιδεῖν. Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Σπέρμα Ἰσραὴλ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε». Καίτοι εἰ ἐχορῆν ἀγανακτῆσαι, ἐπὶ τῷ προτέρῳ εἰκὸς ἦν τῷ εἰρηκέναι, «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν», καὶ εἰπεῖν· Τί οὖν; νῦν τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἴσμεν; ὁ νόμος οὖν ψεῦδος καὶ ἡ γνώσις ἡ ἡμετέρα; Ἄλλ' οὐδενὸς τούτων αὐτοῖς ἔμελλεν, ἀλλ' ἐπὶ κοσμητικῶν πράγμασιν ἀλοῦσι, καὶ ταῦτα δουλείαν ὑποπιτεύσαντες. Εἰσὶ

Πρόκειται νὰ κάμω βαθεΐαν τομήν, ἀλλὰ μὴ κινῆσθε. Ἄλλὰ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια μᾶλλον κατεπίεσε τὴν ἔπαρσιν τῆς ψυχῆς των. Ἄπο τί θὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ, εἶπέ μου; Ἄπο τὰς ἁμαρτίας των βεβαίως. Ἄλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἀλαζόνες τί ἀπήντησαν; «Εἴμεθα ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ δὲν ἐγίναμεν ποτὲ κανενὸς δοῦλοι».

Ἀμέσως κατέπεσε τὸ πνεῦμα των καὶ αὐτὸ ἐγίνε διότι εἶχαν τὸν φόβον τῶν γηϊνῶν πραγμάτων. «Ἐὰν μείνετε εἰς τὸν λόγον μου». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Χριστὸς ἐφανέρωσεν ὅσα ἐκεῖνοι εἶχαν εἰς τὴν καρδίαν των καὶ ἀπεκάλυψεν ὅτι ἐπίστευσαν, ἀλλὰ δὲν ἔμειναν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν. Καὶ τοὺς δίδει μεγάλην ὑπόσχεσιν, ὅτι δηλαδὴ θὰ γίνουν μαθηταὶ του. Καὶ ἐπειδὴ μερικοὶ εἶχον ἀποχωρήσει προηγουμένως, ὑπαινισσόμενος αὐτοὺς εἶπεν, «Ἐὰν μείνετε», ἀφοῦ καὶ ἐκεῖνοι ἤκουσαν, ἐπίστευσαν καὶ ἔφυγαν, ἀφοῦ δὲν ἔμειναν. «Διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του ἔφυγαν καὶ δὲν ἐπήγαιναν δημοσίᾳ πλέον μαζί του»³. «Θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθειαν», δηλαδὴ Ἐμέ. «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια». Τὰ Ἰουδαϊκὰ ἦσαν ὅλα τυπικά, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν θὰ τὴν γνωρίσετε ἀπὸ ἐμέ καὶ αὐτὴ θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας σας. Διότι, ὅπως ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Θὰ ἀποθάνετε μέσα εἰς τὰς ἁμαρτίας σας», ἔτσι λέγει τώρα καὶ εἰς αὐτοὺς «Θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ».

Δὲν τοὺς εἶπε Θὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν δουλείαν, ἀλλ' αὐτὸ τοὺς ἄφησε νὰ καταλάβουν. Καὶ τί ἀπήντησαν ἐκεῖνοι; «Εἴμεθα ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ δὲν ἐγίναμεν ποτὲ δοῦλοι εἰς κανένα». Ἄν ὅμως ἔπρεπε ν' ἀγανακτήσουν, εὐλόγον ἦτο ν' ἀγανακτήσουν δι' ἐκεῖνο ποῦ εἶχεν εἶπεῖ «Θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθειαν» καὶ ν' ἀπαντήσουν. Δὲν γνωρίζομεν τώρα τὴν ἀλήθειαν; Ὁ νόμος εἶναι ψευδὴς καὶ ἡ γνῶσις μας; Ἄλλὰ δὲν τοὺς ἐνδιέφερε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ λυποῦνται διὰ γήϊνα πράγματα καὶ ὑποπτεύουν αὐτὰ ὡς δουλείαν. Ὑπάρχουν, ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοί, οἱ

γάρ, εἰσὶ καὶ νῦν πολλοὶ οἱ ἐπὶ μὲν τοῖς ἀδιαφόροις αἰσχύ-
ρονται, καὶ ἐπὶ τῇ δουλείᾳ ταύτῃ· ἐπὶ δὲ τῆς δουλείας τῆς
ἁμαρτίας οὐκέτι, καὶ ἔλαιντο ἂν μυριάκις ἐκείνην κληθῆναι
δοῦλοι τὴν δουλείαν, ἢ ταύτην ἅπαξ.

5 Τοιοῦτοὶ τινες ἦσαν κάκεινοι καὶ οὐδὲ ἤδεσαν ἄλλην
δουλείαν καὶ φασὶ Δούλους ἐκάλεσας τοὺς ἀπὸ τοῦ γένους
τοῦ Ἀβραάμ, τοὺς εὐγενεῖς; οὓς οὐκ ἐχρῆν διὰ τοῦτο καλέ-
σαι δούλους. «Οὐδέποτε γάρ, φησὶν, «ἐδουλεύσαμεν». Τοιαῦ-
τα γὰρ τῶν Ἰουδαίων τὰ αὐχήματα· «Σπέρμα Ἀβραάμ ἐ-
10 σμεν, Ἰσραηλῖταί ἐσμεν». Οὐδαμοῦ τῶν οἰκείων κατορθω-
μάτων μέμνηται. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ἀνέκραγεν Ἰωάν-
νης, λέγων· «Μὴ δόξητε λέγειν, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀ-
βραάμ». Διατί δὲ μὴ ἤλεγξεν αὐτοὺς ὁ Χριστός; καὶ γὰρ
πολλάκις ἐδούλευσαν, καὶ Αἰγυπτίοις, καὶ Βαβυλωνίοις, καὶ
15 ἐτέροις πολλοῖς. Ὅτι οὐ πρὸς φιλοτιμίαν αὐτῶ τὰ λεγόμε-
να ἦν, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν, καὶ πρὸς εὐεργεσίαν, καὶ πρὸς
τοῦτο ἠπεύγειο. Ἐπεὶ εἶπεν ἂν τὰ τετρακόσια ἔτη· εἶπεν
ἂν τὰ ἑβδομήκοντα· εἶπεν ἂν τὰ ἐπὶ τῶν κριτῶν, τὰ ποτὲ
μὲν εἴκοσι, ποτὲ δὲ δύο, ποτὲ δὲ ἐπὶ· εἶπεν ἂν, πῶς οὐδέπο-
20 τε διέλιπον δουλεύοντες. Ἀλλ' οὐ τοῦτο ἐσπούδαζε δεῖξαι,
δούλους ἀνθρώπων γενομένους, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, ἥπερ
ἐστὶ καὶ χαλεπωτάτη δουλεία, ἧς Θεὸς μόνος ἀπαλλάξαι
δύναται. Τὸ γὰρ ἀφεῖναι ἁμαρτίας, οὐδενὸς ἐτέρου ἐστὶ·
καὶ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ὠμολόγουν.

25 Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ὠμολόγουν Θεοῦ ἔργον εἶναι, εἰς τοῦτο
αὐτοὺς ἐνάγει, καὶ φησὶ «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦ-
λός ἐστι τῆς ἁμαρτίας», δεικνὺς ὅτι περὶ ταύτης λέγει τῆς

ὅποιοι ἐντρέπονται διὰ τὰ ἀσήμαντα καὶ δι' αὐτὴν τὴν δουλείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας καθόλου καὶ οἱ ὅποιοι θὰ προετίμων χιλίας φοράς νὰ ὀνομασθοῦν δοῦλοι δι' αὐτὴν τὴν δουλείαν παρὰ διὰ τὴν ἄλλην ἔστω καὶ μίαν φοράν.

Τέτοιοι ἦσαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν ἤξευραν ἄλλην δουλείαν καὶ τοῦ λέγουν· Ὠνόμασες δούλους τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, αὐτοὺς ποὺ εἶναι εὐγενεῖς; Αὐτοὺς δὲν ἔπρεπε δι' αὐτὸν τὸν λόγον νὰ ὀνομάσης δούλους. Διότι ποτέ, λέγουν, «Δὲν ἐγίναμεν δοῦλοι». Τοιαῦται ἦσαν αἱ καυχησιολογίαι τῶν Ἰουδαίων. «Εἴμεθα ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, εἴμεθα Ἰσραηλῖται». Πουθενὰ ὅμως δὲν ἐνθυμοῦνται τὰ κατορθώματά τους. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰωάννης μὲ δυνατὴν φωνήν· «Μὴ νομίσετε ὅτι ἠμπορεῖτε νὰ λέγετε, ἔχομεν Πατέρα τὸν Ἀβραάμ». Διατί ὅμως δὲν τοὺς ἤλεγξεν ὁ Χριστός; Διότι πολλὰς φοράς ἐγίναν δοῦλοι εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, εἰς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους. Διότι τὰ λόγια του δὲν ἀπέβλεπαν εἰς φιλοδοξίαν, ἀλλ' εἰς σωτηρίαν καὶ εἰς παροχὴν εὐεργετημάτων πρὸς αὐτοὺς καὶ δι' αὐτὸ ἐφρόντιζεν. Διότι θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀναφέρῃ τὰ τετρακόσια ἔτη τῆς δουλείας, θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀναφέρῃ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη ποὺ ἦσαν ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν Κριτῶν, τὰ ἄλλοτε εἴκοσιν, ἄλλοτε δύο καὶ ἄλλοτε ἑπτὰ ἔτη ποὺ ἦσαν δοῦλοι καὶ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ, ὅτι δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νὰ εἶναι δοῦλοι. Ἀλλὰ δὲν ἐνδιεφέρετο ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐγίναν δοῦλοι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, ποὺ εἶναι καὶ ἡ πλέον βαρεῖα δουλεία καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόνον ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ. Διότι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν δὲν εἶναι κανενὸς ἄλλου ἔργον. Τοῦτο παρεδέχοντο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι.

Ἐπειδὴ λοιπὸν παρεδέχοντο ὅτι αὐτὸ εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, τοὺς εἰσάγει εἰς αὐτὸ καὶ τοὺς λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ κάμνει τὴν ἁμαρτίαν, εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας» καὶ ἀπο-

ἐλευθερίας, τῆς ἀπὸ ταύτης τῆς δουλείας. «Ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ· ὁ δὲ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα». «Ἡρέμα καὶ ἐντεῦθεν τὰ τοῦ νόμου καταβάλλει, αἰνιτιζόμενος τοὺς προτέρους χρόνους. Ἴνα γὰρ μὴ ἀνατρέξωσι καὶ λέγωσι·
 5 **Θυοίας ἔχομεν ὡς ἐπέταξε Μωϋσῆς· ἐκείναι ἡμᾶς ἀπαλλάξαι δύνανται· διὰ τοῦτο ταῦτα ἐπήγαγεν.** Ἐπεὶ ποίαν ἀκολουθίαν εἶχε τὰ εἰρημένα; «Πάντες γὰρ ἡμαρτιον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι», καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτοί. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησι
 10 **περὶ τοῦ ἱερέως· ὅτι «Ὁφείλει», φησί, «προσφέρειν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καθὼς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περικείται ἀσθένειαν».** Καὶ τοῦτο δηλοῦται διὰ τοῦ εἰπεῖν, «Ὁ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ». Ἐνιαῦθα δὲ καὶ τὸ ὁμότιμον αὐτοῦ δείκνυσι τὸ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ τὸ διάφορον δούλου καὶ
 15 **ἐλευθέρου· ἢ γὰρ περιβολὴ τοῦτο βούλεται, τουτέστιν, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ δοῦλος· τοῦτο γὰρ ἔστι τό, «Οὐ μένει».**

2. Διαιτί δὲ περὶ ἁμαρτημάτων διαλεγόμενος, οἰκίας ἐμνημόνευσε; Δεικνὺς ὅτι ὥσπερ ἐπὶ οἰκίας ὁ δεσπότης, οὕτω πάντων αὐτὸς ἐξουσιάζει. Τὸ δέ, «Οὐ μένει», τοῦτό
 20 **ἔστιν Οὐκ ἔχει ἐξουσίαν χαρίζεσθαι, ἅτε μὴ ὢν οἰκοδεσπότης· ὁ δὲ υἱὸς οἰκοδεσπότης ἔστί.** Τοῦτο γὰρ ἔστι, «Μένει εἰς τὸν αἰῶνα», ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἀνθρωπίνων, ἵνα μὴ λέγωσι, **Σὺ τίς εἶ; Ἐμὰ ἔστι πάντα· Υἱὸς γὰρ εἰμι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ μένω τοῦ Πατρὸς· οἰκίαν καὶ ἐξουσίαν καλῶν.** Καὶ
 25 **γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ οἰκίαν καλεῖ τοῦ Πατρὸς τὴν ἀρχήν· «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν».** Ἐπειδὴ γὰρ περὶ ἐλευθερίας καὶ δουλείας ὁ λόγος, εἰκότως ταύτη κέ-

4. Ρωμ. 3, 23-24.

5. Ἐδρ. 5, 3 καὶ 2.

6. Ἰω. 14, 2.

δεικνύει ὅτι ὁμιλεῖ περὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν. «Ὁ δὲ δοῦλος δὲν μένει εἰς τὴν οἰκίαν παντοτεινά, ἀλλ' ὁ Υἱὸς μένει». Σιωπηρῶς καταρρίπτει τὸν νόμον καὶ ὑπονοεῖ τοὺς προηγουμένους χρόνους. Διὰ νὰ μὴ ἀνατρέχουν εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους καὶ ἰσχυρίζονται, ἔχομεν θυσίας τὰς ὁποίας μᾶς ἐπέβαλεν ὁ Μωϋσῆς καὶ ἐκεῖναι ἤμποροῦν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν αὐτά. Ἐπειδὴ ἄλλως, ποίαν συνέπειαν θὰ εἶχαν αὐτὰ πού ἐλέχθησαν; «Διότι ὅλοι ἠμάρτησαν καὶ στεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ παίρνουν τὴν δικαίωσιν δωρεὰν μὲ τὴν χάριν αὐτοῦ»⁴ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἱερεῖς. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος λέγει περὶ τοῦ ἱερέως· «Ἐπιβαρύνονται νὰ προσφέρῃ θυσίας διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὸν λαόν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς περιβάλλεται ἀπὸ ἀδυναμίαν»⁵. Καὶ αὐτὸ σημαίνουν τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, «Ὁ δοῦλος δὲν μένει εἰς τὴν οἰκίαν παντοτεινά». Ἐδῶ μάλιστα δεικνύει τὴν ἰσοτιμίαν του μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὴν διαφορὰν μεταξὺ δούλου καὶ ἐλευθέρου. Διότι ἡ παραβολὴ αὐτὸ θέλει ν' ἀποδείξῃ, δηλαδὴ ὅτι ὁ δοῦλος δὲν ἔχει δύναμιν. Αὐτὸ σημαίνει ἡ φράσις του, «Δὲν μένει παντοτεινά».

2. Διατί ὁμως ἐνῶ ὁμιλεῖ περὶ ἁμαρτημάτων, ἐνεθυμήθη τὴν οἰκίαν; Διὰ νὰ δείξῃ ὅπως εἰς τὴν οἰκίαν ὁ κύριος, ἔτσι καὶ αὐτὸς τὰ ἐξουσιάζει ὅλα. Καὶ τὸ «Δὲν μένει παντοτεινά», σημαίνει Δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ χαρίσῃ, διότι δὲν εἶναι ὁ κύριος τῆς οἰκίας· ὁ υἱὸς ὁμως εἶναι οἰκοδεσπότης. Διότι αὐτὸ τὸ «Μένει αἰωνίως» ἔγινε διὰ μεταφορᾶς τῶν ἀνθρωπίνων, διὰ νὰ μὴ τοῦ λέγουν· Σὺ ποῖος εἶσαι; Ὅλα εἶναι ἰδικά μου, διότι εἶμαι ὁ Υἱὸς καὶ μένω εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου. Τὴν οἰκίαν ὀνομάζει καὶ ἐξουσίαν. Διότι καὶ εἰς ἄλλον μέρος τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατρὸς ὀνομάζει οἰκίαν· «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου ὑπάρχουν πολλαὶ διαμοναί»⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κάμνει λόγον περὶ ἐλευθερίας

χρηται τῇ μεταφορᾷ, λέγων ὅτι οὐκ εἶχον ἐξουσίαν ἐκεῖνοι ἀφιέναι.

«Ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ». Εἶδες τὸ ὁμοούσιον τὸ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ πῶς δείκνυσι τὴν αὐτὴν 5 ἔχοντα αὐτὸν ἐξουσίαν ἐκείνω; «Ἐὰν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ», οὐδεὶς ἀντιλέγει λοιπόν, ἀλλὰ βεβαίαν ἔχετε τὴν ἐλευθερίαν. «Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων· τίς ὁ κατακρίνων;». Ἐνταῦτα δείκνυσι καὶ ἁμαρτίας ἑαυτὸν καθαρὸν, καὶ τὴν μέχρι 10 προσηγορίας ἐλευθερίαν αἰνίττειται· ταύτην γὰρ καὶ ἄνθρωποι διδόασιν, ἐκείνην δὲ μόνος ὁ Θεός. Καὶ διὰ τούτου πείθει αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι ἐπὶ τῇ δουλείᾳ ταύτῃ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι εἰ καὶ δοῦλοι οὐκ ἦσαν, διὰ τοῦ ἐκείνην ἀποκρούσασθαι μᾶλλον γεγόνασι δοῦλοι, ἐπήγαγεν εὐθέως, «Ὅντως ἐλεύθεροι ἔσε- 15 σθε». Διὰ δὲ τῆς ἐπαγωγῆς καὶ ἐμφαίνει, ὅτι αὕτη ἡ ἐλευθερία οὐκ ἀληθής.

Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν (εἰκὸς γὰρ τοῦτο ἦν εἰπεῖν), ὅρα πῶς αὐτοὺς εἰς τὴν κατηγορίαν ἐνέβαλε ταύτην. Ἄφεις γὰρ πάντα αὐτῶν ἐλέγξει τὸν θίον, 20 τοῦτο τὸ μετὰ χειρᾶς, ὃ ἔτι πράττειν ἐβούλοντο, ἄγει εἰς μέσον, καὶ φησιν· «Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι». Ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐκβάλλει τῆς συγγενείας αὐτοὺς ἐκείνης, παιδεύων μὴ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τούτῳ. Ὡσπερ γὰρ ἐλευθερία καὶ δουλεία ἀπὸ 25 τῶν ἔργων, οὕτω καὶ συγγένεια. Καὶ οὐκ εἶπεν εὐθέως, Οὐκ ἐστέ τοῦ Ἀβραάμ, οἱ ἀνδροφόνοι τοῦ δικαίου· ἀλλὰ καὶ συντρέχει τέως, καὶ φησιν· «Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε», ἀλλὰ οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, καὶ λοιπὸν καταφορικωτέρῳ κέχρηται τῇ δημηγορίᾳ ταύτῃ.

καὶ δουλείας, ὀρθῶς χρησιμοποιοεῖ αὐτὴν τὴν μεταφορὰν καὶ λέγει ὅτι ἑκεῖνοι δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀποβάλουν αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν.

«Ἐὰν σᾶς ἐλευθερώσῃ ὁ Υἱός». Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ἀποδεικνύει, ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν μὲ ἐκεῖνον; «Ἐὰν σᾶς ἐλευθερώσῃ ὁ Υἱός», θὰ ἔχετε χωρὶς ἀντίρρησην ἐξησφαλισμένην τὴν ἐλευθερίαν. «Διότι, ὅταν ἐκεῖνος πού κρίνει εἶναι ὁ Θεός, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού θὰ σᾶς καταδικάσῃ;». Ἐδῶ ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτὸν του καθαρὸν ἀπὸ ἁμαρτίαν καὶ ὑπαινίσσεται τὴν κατ' ὄνομα μόνον ἐλευθερίαν, τὴν ὁποῖαν δίδουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὴν ἄλλην τὴν δίδει μόνον ὁ Θεός. Καὶ δι' αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μὴ ἐντρέπωνται δι' αὐτὴν τὴν δουλείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς ἀποδείξῃ, ὅτι ἂν καὶ δὲν ἦσαν δοῦλοι, ὅμως μὲ τὸ ν' ἀποκρούσουν ἐκείνην, ἔγιναν περισσότερον δοῦλοι, ἐπρόσθεσεν ἀμέσως· «Θὰ εἴσθε πραγματικὰ ἐλεύθεροι». Ἐπειτα δηλώνει, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἀληθινή.

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζωνται ὅτι, δὲν ἔχομεν ἁμαρτίαν (διότι φυσικὸν ἦτο νὰ τὸ ἰσχυρισθοῦν), πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπο τοὺς κατηγορεῖ. Διότι ἀφοῦ ἄφησε τὸν ἔλεγχον ὅλης τῆς ζωῆς των, αὐτὸ τὸ ἔγκλημα πού ἐσκέπτοντο ἀκόμη νὰ διαπράξουν ἀποκαλύπτει καὶ λέγει· «Γνωρίζω ὅτι εἴσθε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε». Μὲ ἠρεμίαν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ ἐκείνην τὴν συγγένειαν, διδάσκων αὐτοὺς νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν διὰ τοῦτο. Διότι ὅπως ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δουλεία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἔργα, ἔτσι καὶ ἡ συγγένεια. Καὶ δὲν εἶπεν ἀμέσως Δὲν εἴσθε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ δικαίου, σεῖς οἱ φονεῖς, ἀλλὰ συμφωνεῖ μὲ αὐτοὺς ὡς ἓνα σημεῖον καὶ λέγει· «Γνωρίζω ὅτι εἴσθε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ». Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ πού ἐξετάζεται. Δι' αὐτὸ χρησιμοποιοεῖ εἰς τὴν συνέχειαν αὐστηροτέραν γλῶσσαν πρὸς αὐτούς.

Καὶ γὰρ ἔστιν ὡς τὰ πολλὰ παραιτηῆσαι, ὅτι μέλλων
 μέγα ἐργάζεσθαι τι, μετὰ τὸ ἐργάσασθαι, πλείονι κέχρηται
 τῇ παροησίᾳ, ὡς τῆς μαρτυρίας τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων ἐπι-
 σιομιζούσης αὐτοῦ. «Ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι». Τί οὖν,
 5 εἰ δικαίως, φησὶν; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο· διὸ καὶ τὴν αἰτίαν
 τίθησιν, ὅτι «Ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν». Πῶς οὖν
 φησιν, ὅτι ἐπίστευον εἰς αὐτόν; Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, μετετίθεν-
 το πάλιν. Διὸ καὶ σφόδρα αὐτῶν καθήψαιτο. Εἰ γὰρ τὴν συγ-
 γένειαν αὐχεῖτε ἐκείνου, καὶ τὸν βίον ἐπιδείξασθαι χρή.
 10 Καὶ οὐκ εἶπεν, Οὐ χωρεῖτε τὸν λόγον, ἀλλ', «Οὐ χωρεῖ ὁ
 ἐμὸς λόγος ἐν ὑμῖν», τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ τῶν δογμάτων ἐπι-
 δεικνύμενος.

Καίτοι οὐδὲ ὑπὲρ τούτου ἀναιρεῖν ἐχορῆν, ἀλλὰ μάλλον
 τιμᾶν καὶ θεραπεύειν, ὥσπερ μαθεῖν. Τί οὖν, φησὶν, ἂν ἀπὸ
 15 σαυτοῦ ταῦτα λαλῆς; Διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· «Ἄ ἐγὼ ἐώρα-
 κα παρὰ τῷ Πατρὶ μου, ταῦτα λαλῶ καὶ ὑμεῖς ἂ ἠκούσατε
 παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, ποιεῖτε». Ὡσπερ, φησὶν, ἐγὼ καὶ
 ἀπὸ τῶν ρημάτων καὶ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐμφαίνω τὸν Πα-
 τέρα, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Οὐ γὰρ τὴν αὐ-
 20 τὴν οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν ἔχω τῷ
 Πατρὶ. «Λέγουσιν αὐτῷ· Ἡμεῖς πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβρα-
 ἄμ. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ πατέρα ἔχετε τὸν Ἀβραάμ,
 τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐποιεῖτε. Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι».
 Συνεχῶς ἐνταῦθα τὴν φονικὴν αὐτῶν σιρέφει προαίρεσιν,
 25 καὶ τοῦ Ἀβραάμ μέμνηται. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, καὶ ταύτης αὐ-
 τοῦς ἀπαγαγεῖν βουλόμενος τῆς συγγενείας καὶ τὸ περιττὸν
 καύχημα ἐξελεῖν καὶ πεῖσαι μηκέτι ἐν ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας

Διότι, ὅπως ἔχει παρατηρηθῆ πολλὰς φορές, ὅταν ὁ Χριστὸς πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσῃ κάτι τὸ σπουδαῖον, μετὰ τὴν πραγματοποίησίν του, ὁμιλεῖ μὲ μεγαλυτέραν πεποίθησιν, διότι τοὺς ἀποστομώνει ἢ μαρτυρία τῶν ἔργων του. «Ἄλλὰ σεῖς ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε». Τί λοιπόν, θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος, ἐὰν αὐτὸ δικαίως γίνεται; Ἄλλὰ δὲν ζητοῦν τοῦτο δικαίως. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς λέγει τὴν αἰτίαν· «Διότι ὁ λόγος μου δὲν χωρεῖ μέσα σας», καὶ ἀποδεικνύει ἔτσι τὸ ὑψηλὸν νόημα τῶν δογμάτων του. Πῶς λέγει λοιπόν, ὅτι ἐπίστευον εἰς αὐτόν; Ὅπως εἶπα προηγουμένως, εἶχαν ἀλλάξει πάλιν γνώμην. Διὰ τοῦτο τοὺς κατηγόρησεν αὐστηρῶς. Διότι, ἐὰν καυχᾶσθε διὰ τὴν συγγένειαν μὲ τὸν Ἀβραάμ, πρέπει νὰ δείξετε καὶ ζωὴν σύμφωνον μ' ἐκεῖνον. Καὶ δὲν εἶπεν Δὲν κατανοεῖτε τὸν λόγον μου, ἀλλὰ «Ὁ λόγος μου δὲν χωρεῖ μέσα σας», ἀποδεικνύων ἔτσι τὰ ὑψηλὰ νοήματα τῶν δογμάτων του.

Ἄλλ' οὔτε καὶ δι' αὐτόν τὸν λόγον δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν φονεύσουν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὸν τιμοῦν καὶ νὰ τὸν λατρεύουν, διὰ νὰ διδαχθοῦν. Ἄλλὰ τί θὰ γίνῃ, ἂν σὺ λέγῃς αὐτὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σου; Δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσεν· «Ἐγὼ ἐκεῖνα ποὺ εἶδα πλησίον τοῦ Πατρός μου διακηρύσσω καὶ σεῖς ὅ,τι ἔχετε μάθει ἀπὸ τὸν Πατέρα σας αὐτὰ κάμνετε». Ὅπως ἐγὼ, λέγει, καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν ἀποκαλύπτω τὸν Πατέρα μου, τὸ ἴδιο κάμνετε καὶ σεῖς μὲ τὰς πράξεις σας. Διότι δὲν ἔχω μόνον τὴν αὐτὴν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδίαν ἀλήθειαν. «Ἀπεκρίθησαν εἰς αὐτόν. Ὁ πατήρ μας εἶναι ὁ Ἀβραάμ. Λέγει εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· Ἐὰν εἶχατε πατέρα τὸν Ἀβραάμ, θὰ ἐκάμνατε τὰ ἔργα του. Τώρα ὅμως ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε». Συνεχῶς ἀνακινεῖ ἐδῶ τὴν φονικὴν των διάθεσιν καὶ ἐνθυμεῖται τὸν Ἀβραάμ. Αὐτὸ τὸ κάμνει, ἐπειδὴ θέλει νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγγένειαν, νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν περιττὴν καυχησιολογίαν καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μὴ ἐλπίζουν ὅτι

τῆς σωτηρίας ἔχειν, μηδὲ ἐν τῇ κατὰ φύσιν συγγενείᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ κατὰ προαίρεσιν.

Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ κωλύον αὐτοὺς προσελθεῖν τῷ Χριστῷ, τὸ νομίζειν ἀρκεῖν αὐτοῖς τὴν συγγένειαν ἐκείνην εἰς σω-
 5 τηρίαν. Ποίαν δὲ ἀλήθειαν λέγει; "Οτι ἴσος ἐστὶ τῷ Πα-
 τρι. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, καί
 φησι: «Ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελά-
 ληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου». Δεικνύς, ὅτι οὐκ
 ἐναντία τῷ Πατρὶ ταῦτά ἐστι, πάλιν ἐπ' αὐτὸν καταφεύγει.
 10 «Λέγουσιν αὐτῷ· Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἓνα
 Πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν». Τί λέγεις; ὑμεῖς Πατέρα τὸν
 Θεὸν ἔχετε, καὶ τῷ Χριστῷ ἐγκαλεῖτε τοῦτο λέγοντι; "Ορᾶς
 ὅτι ἐξαιρέτως ἔλεγεν αὐτοῦ Πατέρα εἶναι τὸν Θεόν;

3. Ἐπειδὴ τοίνυν τῆς συγγενείας αὐτοὺς ἐξέβαλε τοῦ
 15 Ἀβραάμ, οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, ἕτερόν τι μεῖζον τολμῶσιν
 εἰς τὸν Θεὸν ἀναιρέχοντες. Ἀλλὰ καὶ ταύτης αὐτοὺς ἐκ-
 βάλλει τῆς τιμῆς, λέγων· «Εἰ ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγα-
 πᾶτε ἂν ἐμέ, ὅτι ἐγὼ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἤκω· καὶ ἀπ'
 ἔμαντοῦ οὐκ ἔβλήθη, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε. Διὰ τί οὐκ
 20 οἴδατε τὴν λαλιὰν τὴν ἐμήν; "Οτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν
 λόγον τὸν ἐμόν. Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου
 ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Ἐ-
 κείνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ
 οὐχ ἔσσηκεν. "Οτιαν λαλῆ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ».
 25 Ἐξέβαλεν αὐτοὺς τῆς συγγενείας τοῦ Ἀβραάμ· καὶ ἐπειδὴ
 μεῖζονα ἐτόλμησαν, τότε λοιπὸν ἐπάγει τὴν πληγὴν, λέγων,
 ὅτι οὐ μόνον τοῦ Ἀβραάμ οὐκ εἰσίν, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῦ δια-

θά τοὺς σώσῃ ἐκεῖνος, οὔτε νὰ ἐλπίζουν εἰς τὴν φυσικὴν συγγένειαν, ἀλλὰ εἰς τὴν συγγένειαν τῶν προθέσεων.

Διότι τοὺς ἠμπόδιζε τοῦτο νὰ προσέλθουν εἰς τὸν Χριστόν, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐφαντάζοντο, ὅτι ἦτο ἀρκετὴ ἡ συγγενεία τους ἐκείνη διὰ τὴν σωτηρίαν τους. Καὶ ποίαν ἀλήθειαν διδάσκει ὁ Χριστός; "Ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα. Διότι, δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τὸν φονεύσουν. Καὶ προσθέτει· «Ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε, διότι σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθειαν, πὺ ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου». Ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὸν Πατέρα καὶ καταφεύγει πάλιν εἰς αὐτόν· «Ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν· Ἡμεῖς δὲν ἐγεννήθημεν ἀπὸ πορνείαν, ἓνα Πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν». Τί ἰσχυρίζεσθε; ὅτι σεῖς ἔχετε Πατέρα τὸν Θεὸν καὶ κατηγορεῖτε τὸν Χριστόν, διότι λέγει καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο; Βλέπεις μὲ ποῖον ἐξαιρετὸν τρόπον εἶπεν εἰπεῖ ὁ Χριστός, ὅτι ὁ Θεὸς ἦτο Πατὴρ του;

3. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοὺς ἔβγαλεν ἔξω ἀπὸ τὴν συγγένειαν τοῦ Ἀβραάμ καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον νὰ προβάλλουν ἄλλον λόγον σπουδαιότερον, καταφεύγουν εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τοὺς ἀφαιρεῖ καὶ αὐτὴν τὴν τιμὴν καὶ τοὺς λέγει· «Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦτο Πατὴρ σας, θὰ μὲ ἀγαπούσατε, διότι καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐβγῆκα καὶ ἦλθα ἐδῶ. Καὶ δὲν ἦλθα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲ ἔστειλε. Διατί δὲν καταλαβαίνετε τὴν γλῶσσαν μου; Διότι εἴσθε ἀνίκανοι νὰ ἀκούετε τὸν λόγον μου. Σεῖς κατάγεσθε ἀπὸ τὸν πατέρα σας τὸν διάβολον καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρός σας θέλετε νὰ κάμνετε. Ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἦτο ἀνθρωποκτόνος καὶ δὲν στέκεται εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὅταν λέγῃ ψεύδη, ὀμιλεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του».

Ἀπέκλεισε λοιπὸν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν συγγένειαν τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐτόλμησαν μεγαλύτερα, τότε τοὺς καταφέρει τὸ κτύπημα λέγων ὅτι ὅχι μόνον δὲν κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἀλλ' ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν

βόλου εἰσὶν, ἀντίρροπον τῆς ἀναισχυντίας διδοὺς τὴν τομήν·
καὶ οὐδὲ ἀμάστιρον αὐτὴν ἀφήσιν, ἀλλ' ἐλέγχους αὐτὴν κα-
τασκευάζει. Τὸ γὰρ φονεύειν, φησί, τῆς ἐκείνου κακίας ἐ-
σιί. Καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, τὰ ἔργα, ἀλλὰ, «Τὰς ἐπιθυμίας
5 αὐτοῦ ποιεῖτε», δεικνὺς ὅτι σφοδρῶς κακεῖνος καὶ οὗτοι φό-
ρων ἔχονται, καὶ ὅτι φθόνος ἦν ἡ αἰτία. Οὐδὲ γὰρ ἔχων τι
τῷ Ἀδὰμ ἐγκαλεῖν, ἀλλ' ἢ βασκαίνων μόνον, ἀνεῖλε.

Τοῦτο οὖν καὶ ἐνιαῦθα αἰνίττεται. «Καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ
οὐχ ἔσσηκε»· τουτέστιν, ἐν τῷ ὁρθῷ βίῳ. Ἐπειδὴ γὰρ συνε-
10 χῶς αὐτοῦ καιηγόρου, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι, λέγει ὅτι
καὶ τοῦτο ἐκεῖθ' ἐστιν. Ἐκεῖνος γὰρ ἔτεκε τὸ ψεῦδος πρῶ-
τος, λέγων· «Ἡ ἄν ἡμέρα φάγητε, διανοιχθήσονται ὑμῶν
οἱ ὀφθαλμοί». Καὶ αὐτὸς αὐτῷ πρῶτος ἐχρήσατο. Ἄνθρω-
ποι μὲν γὰρ οὐχ ὡς ἰδίῳ αὐτῷ χρῶνται, ἀλλ' ὡς ἀλλοτριῳ·
15 οὗτος δὲ ὡς ἰδίῳ. «Ἐγὼ δὲ ὅτι ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύε-
τέ μοι». Ποία αὕτη ἀκολουθία; Οὐδὲν ἐγκαλοῦντες, ἀνελεῖν
με θέλειτε. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθροί ἐστε τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτό
με διώκετε. Ἐπεὶ εἰ μὴ διὰ τοῦτο, εἴπατε τὸ ἔγκλημα.

Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπήγαγε· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγξει με περὶ
20 ἁμαρτίας;». Εἶτα ἐκεῖνοι· «Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννή-
μεθα». Καὶ μὴν ἐκ πορνείας ἐγεννήθησαν πολλοὶ καὶ γὰρ
οὐ προσηκούσας ἐπιμιξίας ἐποιοῦντο· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἐλέγ-
χει, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνο ἴσονται. Ἐπειδὴ γὰρ ἔδειξεν οὐκ ὄν-
τας ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ διαβόλου, ἐκ τούτων ἀπάντων
25 (καὶ γὰρ τὸ φονεύειν διαβολικόν, καὶ τὸ ψεύδεσθαι διαβο-
λικόν· ἅπερ ἀμφοτέρω ὑμεῖς ποιεῖτε) δείκνυσιν ὅτι τὸ ἀγα-
πᾶν, τοῦτο σημεῖον τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι. «Διατί οὐκ οἴδατε

διάβολον, ἀφοῦ τοὺς ἔδωσε τραῦμα ἀντίστοιχον μὲ τὴν ἀναισχυντίαν των. Καὶ δὲν ἀφήνει αὐτὴν χωρὶς μαρτυρίαν, ἀλλὰ τὴν ἀποδεικνύει μὲ ἐπιχειρήματα. Διότι, λέγει, ὁ φόνος εἶναι ἀπόδειξις τῆς κακίας τοῦ διαβόλου. Καὶ δὲν εἶπε μόνον τὰ ἔργα, ἀλλὰ «Τὰς ἐπιθυμίας ἐκείνου κάμνετε», ἀποδεικνύων ὅτι καὶ ὁ διάβολος καὶ αὐτοὶ ἔχουν μεγάλην ἐπιθυμίαν διὰ φόνους καὶ ὅτι αἰτία ἦτο τὸ μῖσος. Διότι, ἐνῶ δὲν εἶχε καμμίαν κατηγορίαν ἐναντίον τοῦ Ἀδάμ, τὸν ἐφόνευσεν ἀπὸ μῖσος.

Αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινίσσεται καὶ ἐδῶ· «Καὶ δὲν στέκεται εἰς τὴν ἀλήθειαν», δηλαδὴ εἰς τὸν ὀρθὸν βίον. Καὶ ἐπειδὴ τὸν κατηγοροῦν διαρκῶς, ὅτι δὲν κατάγεται ἀπὸ τὸν Θεόν, λέγει ὅτι τὸ ψεῦδος προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον. Διότι ἐκεῖνος πρῶτος ἐγέννησε τὸ ψεῦδος, ὅταν εἶπεν· «Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε, θὰ ἀνοίξουν οἱ ὀφθαλμοί σας»⁷. Καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐχρησιμοποίησε τὸ ψεῦδος. Διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν τὸ χρησιμοποιοῦν σὰν ἰδικόν τους, ἀλλὰ σὰν ξένον. Αὐτὸς ὅμως τὸ ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἰδικόν του. «Ἄλλ’ ἐπειδὴ ἐγὼ λέγω τὴν ἀλήθειαν, δὲν μὲ πιστεύετε». Ποία εἶναι ἡ συνέπεια ἐξ αὐτοῦ; Χωρὶς νὰ ἔχετε νὰ μὲ κατηγορήσετε διὰ τίποτε, θέλετε νὰ μὲ φονεύσετε. Ἐπειδὴ εἴσθε ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο μὲ καταδιώκετε. Ἐπειδὴ, ἂν δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, ἀναφέρετε τὸ ἔγκλημα.

Δι’ αὐτὸ ἐπρόσθεσε· «Ποῖος ἀπὸ σᾶς ἠμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξῃ δι’ ἁμαρτίαν;». Ἐπειτα ἐκεῖνοι ἀπήντησαν· «Ἡμεῖς δὲν ἐγεννήθημεν ἀπὸ πορνείαν». Καὶ ὅμως ἀπὸ τὴν πορνείαν ἐγεννήθησαν πολλοί, διότι ἤρχοντο εἰς ἐπιμιξίας ἀνηθίκους. Ἄλλ’ ὁ Χριστὸς δὲν ἐλέγχει τοῦτο, ἀλλ’ ἐπιμένει εἰς ἄλλο σημεῖον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπέδειξεν ὅτι δὲν κατήγοντο ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλ’ ἀπὸ τὸν διάβολον, ἀπὸ ὅλα αὐτὰ (διότι καὶ ὁ φόμος εἶναι ἔργον τοῦ διαβόλου καὶ τὸ ψεῦδος, σεῖς δὲ κάμνετε καὶ τὰ δύο), ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι ἀπόδειξις τῆς καταγωγῆς του ἀπὸ τὸν Θεόν. «Διατί

τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν;». Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ ἠπόρουσαν λέγοντες· «Τί ἐστὶν ὅτι λέγει, Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;», διὰ τοῦτο φησὶν· «Οὐκ οἴδατε τὴν ἐμὴν λαλιάν, ὅτι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε». Τοῦτο δὲ ὑμῖν γίνεται
 5 διὰ τὸ χαμαίζηλον τῆς διανοίας, καὶ διὰ τὸ πολὺν μείζονα εἶναι τὰ ἐμά.

Τί οὖν, εἰ μὴ δύνασθαι συνιδεῖν; Ἐπιταῦθα τὸ μὴ δύνασθαι, τὸ μὴ θούλεσθαί ἐστιν, ὅτι ταπεινοὺς ἑαυτοὺς εἶναι ἐπαιδεύσατε, ὅτι οὐδένα μέγα φανιάζεσθε. Ἐπειδὴ γὰρ ἔ-
 10 λεγον διώκειν αὐτὸν ὡς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ζηλοῦντες, διὰ τοῦτο πανταχοῦ πειροῦνται δεῖξαι, ὅτι τὸ διώκειν αὐτόν, τοῦτο μισούντων ἐστὶ τὸν Θεόν· τὸναντίον δὲ τὸ ἀγαπᾶν εἰδότες τὸν Θεόν, φησὶν, «Ἐνα Πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν». Ἀπὸ τούτων σεμνύονται, ἀπὸ τιμῆς, οὐκ ἀπὸ κατορθωμάτων. Οὐκ ἄρα
 15 τοῦ ἀλλότριόν με εἶναι, τοῦ μὴ πιστεύειν ὑμᾶς τεκμήριον· ἀλλὰ τοῦ ὑμᾶς μὴ εἰδέναι τὸν Θεόν, ἢ ἀπιστία σημεῖον. Τὸ δὲ αἷτιον, ἐκ τοῦ θέλειν ψεύδεσθαι καὶ τὰ τοῦ διαδόλου ποιεῖν. Τοῦτο δὲ ποιεῖ ψυχῆς εὐτέλεια, καθάπερ ὁ Ἀπόστολος φησὶν· «Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ἔρις καὶ ζῆλος, οὐχὶ σαρκι-
 20 κοί ἐστε;». Διατί δὲ οὐ δύνασθε; «Ὅτι τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν», σπουδάσετε, φιλονεικεῖτε.

Ὅρας ὅτι τό, «Οὐ δύνασθε», τὸ μὴ θέλειν λέγει; Ὅτι «Ἀβραάμ τοῦτο οὐκ ἐποίησεν». Ἀλλὰ τίνα ἐστὶν αὐτοῦ τὰ ἔργα; Τὸ ἡμερον, τὸ ἐπιεικές, τὸ πειθήνιον. Ὑμεῖς δὲ ἐξ
 25 ἐναντίας ἴστασθε, ἀπηνεῖς ὄντες καὶ ὤμοι. Πόθεν δὲ αὐτοῖς ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφυγεῖν; Ἀναξίους αὐτοὺς ἔδειξε τοῦ Ἀβραάμ. Βουλόμενοι οὖν τοῦτο διαφυγεῖν, ἐπὶ τὸ μεί-

δὲν καταλαβαίνετε τὴν γλῶσσαν μου;». Ἐπειδὴ δηλαδὴ πάντοτε ἀποροῦσαν καὶ ἔλεγαν, «Τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ λέγει· Ὅπου πηγαίνω ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε;», διὰ τοῦτο λέγει· «Δὲν καταλαβαίνετε τὴν γλῶσσαν μου, διότι δὲν ἔχετε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ». Αὐτὸ συμβαίνει εἰς ἐσᾶς, διότι φθονεῖτε καὶ διότι τὰ ἰδικά μου λόγια εἶναι πολὺ ὑψηλότερα.

Διατί ὅμως λέγει ταῦτα, ἐὰν δὲν ἠμποροῦσαν νὰ καταλάβουν; Ἐδῶ τὸ ὅτι δὲν ἠμπορεῖτε σημαίνει ὅτι δὲν θέλετε, διότι ἐμάθατε τοὺς ἑαυτοὺς σας νὰ εἶναι ἀνάξιοι, διότι δὲν σκέπτεσθε τίποτε τὸ γενναῖον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸν καταδιώκουν ἀπὸ ζῆλον πρὸς τὸν Θεόν, δι' αὐτοῦ προσπαθεῖ παντοῦ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ καταδίωξις του φανερῶνει τὸ μῖσος των πρὸς τὸν Θεόν, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἀγάπη φανερῶνει τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Λέγουν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι· «Ἡμεῖς ἔχομεν ἓνα Πατέρα, τὸν Θεόν». Ὑπερηφανεύονται δι' αὐτὴν τὴν τιμὴν, ὅχι διὰ τὰς πράξεις των. Ἐπομένως τὸ ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι ξένος διὰ τὸν Θεόν δὲν εἶναι ἀπόδειξις ὅτι δὲν πιστεύετε, ἀλλὰ τὰ ὅτι σεῖς δὲν γνωρίζετε τὸν Θεόν εἶναι σημεῖον ἀπιστίας. Καὶ ἡ αἰτία προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι θέλετε νὰ ψεύδεσθε καὶ νὰ κάμνετε τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Αὐτὸ τὸ κάμνει ἡ μηδαμινότης τῆς ψυχῆς, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος· «Ὅταν ὑπάρχη μεταξύ σας ζηλοτυπία καὶ φιλονεικία, δὲν εἴσθε γῆϊνοι;». Καὶ διατί δὲν ἠμπορεῖτε; «Διότι θέλετε νὰ κάμνετε τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρός σας» καὶ δι' αὐτὸ φροντίζετε καὶ φιλονεικεῖτε.

Βλέπετε ὅτι μὲ τό, «Δὲν ἠμπορεῖτε», ἐννοεῖ ὅτι δὲν θέλουν; «Διότι ὁ Ἀβραὰμ δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτό». Ἀλλὰ ποῖα εἶναι τὰ ἔργα του; Ἡ πραότης, ἡ μετριοφροσύνη καὶ ἡ ὑπακοή. Σεῖς ὅμως κάμνετε τὰ ἀντίθετα, διότι εἴσθε ἀπάνθρωποι καὶ σκληροί. Ἀπὸ ποῦ ὅμως παρεκινήθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Θεόν; Ἀπέδειξεν ὁ Χριστός, ὅτι ἦσαν ἀνάξιοι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤθελαν ν' ἀ-

ζον ἀνέβησαν. Ἐπειδὴ γὰρ ὠνείδισε φόνον, ὡσπερ ἀπολογία
 νινὰ ποιούμενοι ὅτι τὸν Θεὸν ἐκδικοῦσι, τοῦτο λέγουσι.
 Δείκνυσιν οὖν ὅτι τοῦτο αὐτὸ ἐναντιουμένων ἐστὶ τῷ Θεῷ.
 Τὸ δέ, «Ἐξῆλθον», δείκνυσιν αὐτὸν ἐκεῖθεν ὄντα. «Ἐξῆλθον»
 5 δὲ λέγει, τὴν πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν αἰνιτιόμενος. Ἐπειδὴ δὲ
 εἰκὸς ἦν αὐτοὺς εἰπεῖν, ὅτι Ξένα νινὰ λέγεις καὶ κοινά,
 παρὰ τοῦ Θεοῦ φησὶν ἤκειν. Εἰκότως οὖν οὐκ ἀκούετε αὐ-
 τῶν, φησὶν, ἐκ τοῦ διαβόλου ὄντες.

Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἀναιρεῖτε; τί ἔχοντες ἐγκαλέσαι;
 10 Εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, διατί οὐ πιστεύετε μοι; Οὕτως οὖν αὐτοὺς
 ὄντας ἐκ τοῦ διαβόλου ἀπὸ τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ φόνου δεί-
 ξας, ἔδειξε καὶ ἀλλοτριούς ὄντας τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ
 Θεοῦ, ἀπὸ τε τοῦ μισεῖν τὸν οὐδὲν ἠδικηθέντα, ἀπὸ τε τοῦ
 μὴ ἀκούειν τὸν λόγον αὐτοῦ. Καὶ δείκνυσιν ἄνω καὶ κάτω,
 15 ὅτι οὔτε ἀντίθεος ἦν, οὔτε διὰ τοῦτο οὐκ ἐπίστευον, ἀλλ' ὅτι
 ἀλλότριοί εἰσιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ ἁμαρτίαν μὴ πεποιηκώς, ὁ
 λέγων ἑαυτὸν ἤκειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖθεν ἀπεσιτάλθαι,
 ὁ τὴν ἀλήθειαν λαλῶν, καὶ οὕτω τὴν ἀλήθειαν λαλῶν, ὡς
 πάντας πρὸς ἔλεγχον προσκαλεῖσθαι, εἶτα μὴ πιστευόμενος,
 20 εὐδήλον ὅτι διὰ τὸ σαρκικούς ἐκείνους εἶναι οὐ πιστεύεται.
 Οἶδε γὰρ, οἶδε ταπεινὴν ψυχὴν ποιεῖν ἁμαρτήματα. Διὰ τοῦ-
 τό φησιν, «Ἐπεὶ νωθροὶ γεγονάτε ταῖς ἀκοαῖς ὑμῶν». Ὅ-
 ταν γὰρ τῶν ἐν τῇ γῆ καταφρονεῖν μὴ δύνηταί τις, πῶς ὑπὲρ
 τῶν ἐν οὐρανοῖς φιλοσοφήσει ποιέ;

25 4. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε τὸν
 βίον ἡμῶν κατορθωθῆναι, ὥστε καθαρθῆναι τὴν διάνοιαν,
 ὥστε μηδὲν ἡμῖν ρυπαρὸν γενέσθαι κώλυμα. Φωτίσατε γὰρ

ποφύγουν τοῦτο, ἐπροχώρησαν εἰς κάτι μεγαλύτερον. Καὶ ἐπειδὴ τοὺς κατηγορήσεν ὡς φονεῖς, λέγουν τοῦτο σὰν ἀπολογία, ὅτι ἔτσι λαμβάνουν ἐκδίκησιν χάριν τοῦ Θεοῦ. Τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸ φανερώνει, ὅτι εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸν Θεόν. Τὸ «Ἐξῆλθα» ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Χριστὸς προῆλθεν ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ μὲ τὸ «Ἐξῆλθα», ὑπαινίσσεται τὴν ἄφιξίν του πρὸς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ ἦτο ἐπόμενο νὰ εἰποῦν αὐτοί, μᾶς λέγεις παράξενα λόγια καὶ νέα, λέγει ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν. Δικαίως λοιπὸν δὲν τὰ ἀκούετε, ἐπειδὴ προέρχεσθε ἀπὸ τὸν διάβολον.

Διατί θέλετε νὰ μὲ φονεύσετε; Ποῖον ἔγκλημά μου ἠμπορεῖτε νὰ παρουσιάσετε; Ἐὰν δὲν ἔχετε τίποτε, διατί δὲν μὲ πιστεύετε; Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἀπέδειξεν, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τὸν διάβολον ἕνεκα τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ φόνου καὶ ὅτι ἦσαν ξένοι διὰ τὸν Ἀβραὰμ καὶ διὰ τὸν Θεόν, διότι ἐμίσουν αὐτὸν πού δὲν τοὺς ἠδίκησε καὶ διότι δὲν ἤκουον τὸν λόγον του. Καὶ τοὺς ἀποδεικνύει μὲ ὅσα λέγει, ὅτι οὔτε ἀντίθεος ἦτο, οὔτε δὲν ἐπίστευαν διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ξένοι πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει κάμει καμμίαν ἁμαρτίαν, ἐκεῖνος πού εἶπεν ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἐστάλη ἀπὸ ἐκεῖ, ὁ ὁποῖος λέγει τὴν ἀλήθειαν καὶ μάλιστα λέγει τὴν ἀλήθειαν σὰν νὰ προσκαλῆ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἔλεγχον καὶ δὲν γίνεται πιστευτός, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν γίνεται πιστευτός, διότι ἐκεῖνοι ἦσαν γήϊνοι. Διότι γνωρίζει, ὅτι ἡ ἀδύνατος ψυχὴ κάμνει ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο λέγει «Ἐπειδὴ ἐγίνατε βραδεῖς εἰς τὸ νὰ ἐννοῆτε»⁸. Διότι, ὅταν δὲν ἠμπορῆ κανεὶς νὰ περιφρονῆ τὰ γήϊνα, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ σκεφθῆ τὰ οὐράνια;

4. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ νὰ κάμνωμεν ὅλα ἐκεῖνα πού θὰ κατευθύνουν ὀρθῶς τὴν ζωὴν μας, πού θὰ καθαρίσουν τὴν ψυχὴν μας, καὶ πού θὰ ἐμποδίσουν νὰ γίνῃ ἡ ζωὴ μας ρυπαρά. Νὰ φωτίσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας μὲ τὸ φῶς τῆς γνώ-

ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως καὶ μὴ σπείρητε ἐπ' ἀκάνθαις. Ὁ γὰρ μὴ εἰδὼς ὅτι τὸ πλεονεκτεῖν κακόν, πότε εἴσεται τὸ μεῖζον; ὁ μὴ ἀπεχόμενος τούτων, πότε ἐκείνων ἀνθέξεται; Καλὸν τὸ ἀρπάζειν, ἀλλ' οὐχὶ τὰ ἀπολλύμενα, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. «Βιασται» γάρ, φησί, «ἀρπάζουσιν αὐτήν». Οὐκ ἄρα μετὰ ραθυμίας ἔστιν ἐπιτυχεῖν αὐτῆς, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς. Τί δέ ἐστι, «Βιασταί»; Βίαις χρεία πολλῆς (στενὴ γὰρ ἡ ὁδὸς) καὶ νεανικῆς δεῖ ψυχῆς καὶ γενναίας. Οἱ ἀρπάζοντες πάντες βούλονται προλαβεῖν πρὸς οὐδὲν ὁρῶσιν οὐ πρὸς καιάγνωσιν, οὐ πρὸς καιηγορίαν, οὐ πρὸς τιμωρίαν· ἀλλ' ἐνὸς γίνονται μόνου, τοῦ λαβεῖν ἅπερ βούλονται ἀρπάσαι καὶ πάντας τοὺς ἔμπροσθεν παραιρέχουσιν.

Ἀρπάσωμεν τοίνυν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐνταῦθα ἔγκλημα τὸ ἀρπάσαι, ἀλλ' ἔπαινος· ἔγκλημα δέ, τὸ μὴ ἀρπάσαι. Ἐνταῦθα οὐ τῆς ἐτέρου ζημίας ὁ ἡμέτερος γίνεται πλοῦτος. Σπουδάσωμεν οὖν αὐτὴν ἀρπάσαι· κὰν ἐνοχλῇ θυμὸς κὰν ἐνοχλῇ ἐπιθυμία, βιασώμεθα τὴν φύσιν· ἡμερώτεροι γενώμεθα· κάμωμεν ὀλίγον, ἵνα ἀναπαυσώμεθα διηνεκῶς. Μὴ ἀρπάσης χρυσόν, ἀλλὰ ἄρπασον πλοῦτον, τὸν βόρβορον δεικνύντα τὸν χρυσόν. Εἶπε γὰρ μοι εἰ προύκειτο μόλυβδος καὶ χρυσός, τί ἂν ἤρπασας; οὐκ εὐδὴλον ὅτι τὸν χρυσόν; Εἶτα ἔνθα μὲν ὁ ἀρπάζων κολάζεται, τὸ μεῖζον τιμᾶς· ἔνθα δὲ ὁ ἀρπάζων τιμᾶται, προδίδως τὸ μεῖζον; Εἰ γὰρ ἀμφοτέρωθεν κόλασις ἦν, οὐκ ἂν ἐπὶ τοῦτο μᾶλλον ἤλθες; Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ μακαρισμός.

Καὶ πῶς ἔστιν ἀρπάσαι, φησί; Ρίψον τὰ ὄντα ἐν χειρ-

σεως καὶ νὰ μὴ σπείρετε εἰς ἀκάνθας. Διότι ἑκεῖνος ποῦ δὲν ξεύρει, ὅτι ἡ πλεονεξία εἶναι κακόν, μὲ ποῖον τρόπον θὰ γνωρίσῃ ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερον κακόν; Ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀποφεύγει αὐτά, μὲ ποῖον τρόπον θ' ἀντέξῃ εἰς ἐκεῖνα; Εἶναι ὠραῖον ν' ἀρπάξῃ κανεὶς, ὅχι ὅμως ἐκεῖνα ποῦ θὰ καθοῦν, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, «Βιασταὶ ἀρπάζουν αὐτήν»⁹. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὴν μὲ ραθυμίαν, ἀλλὰ μὲ ἐπιμέλειαν. Ἄλλὰ τί σημαίνει «Βιασταί»; Χρειάζεται πολλὴ βία (διότι ἡ ὁδὸς εἶναι στενὴ), νεανικὴ καὶ γενναία ψυχὴ. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἀρπάζουν, θέλουν νὰ προλάβουν τοὺς πάντας. Δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τίποτε, οὔτε καταδίκην, οὔτε κατηγορίαν, οὔτε τιμωρίαν, ἀλλὰ δι' ἓν ἐνδιαφέρονται μόνον, νὰ πάρουν ὅσα θέλουν ν' ἀρπάσουν καὶ παραγκωνίζουσι τοὺς ἄλλους.

Ἄς ἀρπάσωμεν λοιπὸν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἡ ἀρπαγὴ δὲν εἶναι ἔγκλημα, ἀλλ' ἔπαινος. Ἐγκλημα εἶναι ἡ μὴ ἀρπαγὴ. Ἐδῶ ὁ ἴδικός μας πλοῦτος δὲν ἐπιτυγχάνεται εἰς βάρος ἄλλου. Ἄς ἐπιχειρήσωμεν λοιπὸν νὰ τὴν ἀρπάσωμεν. Καὶ ἐὰν ἀντιδρᾷ ἡ ὀργὴ ἢ ἡ ἐπιθυμία, ἄς δαμάσωμεν τὴν φύσιν. Ἄς γίνωμεν ἡμερώτεροι καὶ ἄς κοπιᾶσωμεν ὀλίγον, διὰ ν' ἀναπαυθῶμεν διαρκῶς. Μὴ ἀρπάσῃς χρυσὸν ἀλλ' ἄρπασε ἐκεῖνον τὸν πλοῦτον, ποῦ θὰ σὲ κάμῃ νὰ θεωρῆς τὸν χρυσὸν σὰν βόρβορον. Διότι, εἶπέ μου, ἐὰν εἶχες ἐνώπιόν σου μόλυβδον καὶ χρυσόν, τί θὰ ἐπροτίμας ν' ἀρπάσῃς; Δὲν εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ἤρπαζες τὸν χρυσόν; Ἐπειτα, ἐκεῖ ποῦ τιμωρεῖται, ὅποιος ἀρπάζει, προτιμᾷς τὸ μεγαλύτερον, καὶ ἐκεῖ ποῦ τιμᾶται, ὅποιος ἀρπάζει, προδίδεις τὸ μεγαλύτερον; Διότι, ἐὰν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη προεβλέπετο τιμωρία, μᾶλλον δὲν θ' ἀπέφευγες ταῦτα; Ἐδῶ ὅμως δὲν ὑπάρχει κάτι τέτοιο, ἀλλὰ μόνον μακαριότης.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῆς, ν' ἀρπάσῃ κανεὶς;

οίν. Ἔως γὰρ ἂν αὐτὰ κατέχης, ἐκεῖνα ἀρπάσαι οὐ δυνήσῃ. Ἐννόησον γάρ μοι ἄνδρα ἀργυρίου τὰς χεῖρας πεπληρωμένας ἔχοντα· μὴ δυνήσεται, ἕως ἂν κατέχη τοῦτο, ἀρπάσαι χρυσίον, εἰ μὴ ρίψῃ αὐτὸ καὶ εὐλυτός γένηται; Τὸν γὰρ ἀρπάζοντα εὖζωνον εἶναι δεῖ, ὥστε μὴ κατασχεθῆναι. Καὶ γὰρ καὶ νῦν εἰσὶν ἐναντίαι δυνάμεις κατατρέχουσαι ἡμῶν, ἵνα ἀφέλωνται. Ἀλλὰ φεύγωμεν αὐτάς, φεύγωμεν, μηδεμίαν ἐπισυρόμενοι λαβὴν ἔξωθεν. Διατέμωμεν τὰ σχοινία, γυμνοὶ γενώμεθα τῶν βιωτικῶν. Τίς χρεῖα τῶν σηρικῶν ἱματίων; μέχρι πότε τὸν γέλωτα τοῦτον ἀνελίτιομεν; μέχρι πότε τὸ χρυσίον κατορύτιομεν; Ἐβουλόμην παύσασθαι ταῦτα λέγων αἰεὶ· ἀλλ' ὑμεῖς οὐκ ἔατε, αἰεὶ μοι παρέχοντες ἀφορμὰς καὶ ὑποθέσεις. Ἀλλὰ νῦν γοῦν ἀποσιῶμεν, ἵνα καὶ ἑτέρους διὰ τοῦ βίου παιδεύσαντες, τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πέταξε αὐτὰ πού κρατεῖς εἰς τὰ χέρια σου. Διότι, ὅσον κρατῆς αὐτά, δὲν θὰ ἠμποροῦσες ν' ἀρπάξης ἐκεῖνα. Σκέψου κάποιον πού ἔχει τὰ χέρια του γεμάτα ἀπὸ ἄργυρον. "Ὅσον κρατᾶ αὐτὸ εἰς τὰ χέρια του, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀρπάσῃ χρυσόν, ἐὰν δὲν πετάξῃ τὸν ἄργυρον καὶ ἐλευθερώσῃ τὰ χέρια του; Διότι ἐκεῖνος πού ἀρπάζει, πρέπει νὰ εἶναι χωρὶς βάρος, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζεται. Διότι καὶ τώρα ὑπάρχουν ἀντίθετοι δυνάμεις πού μᾶς κατατρέχουν, διὰ ν' ἀφαιρέσουν ἐκεῖνο. Ἄλλ' ἄς τὰς ἀποφύγωμεν, ἄς ἀποφεύγωμεν, διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν ἔξω καμμίαν ἀφορμὴν. Ἄς κόψωμεν τὰ σχολια καὶ ἄς ἀποβάλωμεν ἀπὸ ἐπάνω μας ὅλα τὰ γήϊνα. Ποία ἀνάγκη νὰ φορῶμεν μεταξωτὰ ἐνδύματα; Μέχρι πότε θ' ἀσχολούμεθα μὲ αὐτὰς τὰς γελοιότητας; Μέχρι πότε θὰ κρύπτωμεν τὸν χρυσόν; Ἦθελα νὰ παύσω νὰ ὀμιλῶ συνεχῶς περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ σεῖς δὲν μὲ ἀφήνετε καὶ μοῦ δίδετε πάντοτε ἀφορμὰς καὶ προϋποθέσεις. Ἄλλὰ τώρα ἄς τὰ ἐγκαταλείψωμεν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, ἀφοῦ ἐγίναμεν παράδειγμα εἰς ἄλλους, τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου, ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

36	4	66	37	4-6	486
37	4-6	486		Σοφία Σειράχ	
	6	712			
38	5	666	7	36	410
39	9	676			
48	8	42		Ὡσηέ	
61	13	166			
80	6	462	12	12	46
95	10	432			
101	28	498		Μιχαίας	
102	5	140			
	20	354	3	1	696
109	7	240			
118	120	732		Ζαχαρίας	
	Ἰώ6		9	9	508
9	8	522		Μαλαχίας	
31	31	578			
40	3	380	2	10	642
	Παροιμίας			Ἡσαίας	
1	7	486	1	3	656
11	25	628		10	696
21	8	486		23	696
26	27	686	7	9	236
			40	6	508
	Ἐκκλησιαστικῆς		42	3	96
			53	9	720
5	6	166	60	1	140
16	15	166			
	Σοφία Σολομώντος			Δανιήλ	
			13	42	496
1	22	628			
	28	628		Ματθαῖος	
10	9	628			
33	29	534	1	18	728

3	5	190		12	752
	9			29	626
	11	258	12	3	386
4	19	98		13	98
5	3	294		19	96
	6	674		20	96
	17	644		27	678
	20	688		39	82
	21-22	98	13	24-25	32
	22	628	14	28	518
	45	388	15	11	248
6	9-10	524		24	54. 234
	10	564		26	54. 234
	11	524		28	98
	12	438.524		57	504
	14-15	316	16	4	78
	26	388		6	394
	30	388		9	504
	34	530		11	240. 394
7	21	228		15	506
	28-29	492		17	554
8	4	362		22	232
	8	332	19	1	292
	20	240		16	442
	22	508		21	442
	29	562	21	40	722
9	2	362.380		41	722
	2-3	522	22	13	552
	5	98	23	38	680. 720
	6	644	24	57	318
	14	202	25	31-36	170
	28	364	26	22	608
10	1	680		Μ ᾱ ρ ο ς	
	5	238			
	8	680	1	7	198
	16	438		41	98
	28	564	3	33	98
	38	300	2	11	98
11	6	214	4	34	574

	39	98		4	38
5	4	98		7	54
	8	98		7-11	58
9	23	332		11	68
10	35-37	292		12	72
11	3	98		17	78
				19	89. 576
	Λουκᾶς			20	80
				22	80.678
2	14	30		23	90
	46	36	3	5	110
	51	36		6	130
3	17	188		7	136
8	55	364		11	212
9	55	680		12	210
10	15	74. 328		12-14	148
	37	238		13	596
	41-42	530		17	166. 718
11	3	524		19	172
	27	42		20	174. 700
12	5	552		21-23	280
	40	300		22	186
	49	556		23-24	188
	50	122		25	192
13	34	722		26-27	192
16	24	126		31	208
19	27	722		33	536
23	43	98		35-36	226
	49	666	4	1-4	232
24	39	232		13-15	258
28		42		14	676
				26	448
	Ιωάννης			28-30	300
				40-44	322
1	11	216		54	24. 342
	47	330	5	6	130
	50	22. 596		7-8	358
	51	28. 30. 182		14	376
2	1-2	32		17	354
	2	96		29	558

	30		212		56		46
	31		448	9	6		386
	39	212. 464.	676		20	18. 464. 646.	656
	39-40		472		33		448
	44	180.	182	10	18		396
6	1-4		490		24		290
	16-18		514		36		448
	23		410		37		262
	26-27		528		38		460
	28-30		540	11	25		402
	31		530		56		634
	35		266	12	32		82
	39		402		47	96.	718
	41-42		566		48		94
	45		676	14	2		738
	53-54		588		8		494
	67		734		10		336
	68		576		23		556
7	1		616	15	14		90
	4		38		24		174
	5		50		25		174
	10		632	17	1		50
	18		558		3		228
	20		268		10	556.	640
	25-27		654		24		668
	37-39		674	18	20		186
	38-39		258		36		506
	46		692	19	26		292
	48-49		254		39		94
	50		50	20	29	90.	326
	51		94	21	15		294
	52	84.	330				
8	14		450			Π ρ ά ξ ε ι ς	
	20	50.	714				
	26		212	5	39		194
	28		82	10	47		120
	31-32		732	13.	46		234
	43		238	18	2		532
	52	420.	572	20	23		530

2	3	210	3	16-17	466
	12	122			
	14	440		Τίτον	
	15	156			
3	13	440	1	16	172. 658
Θεσσαλονικεῖς Α'			Ἑβραίους		
4	10-11	532	4	4	354
	16	422	5	2	738
5	2	614		3	738
	3	318. 562		11	750
	19	670	6	18	396
			9	28	410
Θεσσαλονικεῖς Β'			10	28-29	168. 586
				37	560
2	4	476			
	10-11	478		Πέτρον Β'	
			2	21-22	316
2	12	396			

2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄβελ 118. 372.

Ἄβραάμ 46. 164. 238. 252. 270.
288. 420. 496. 588. 642. 682.
734. 736. 740. 742. 744. 748.
750.

ἀγαθότης 160.

ἀγάπη 152. 160. 292. 294. 372.
474. 480. 482. 578. 580.

ἄγγελος, -οι 30. 118. 124. 364.
276. 346. 406. 426. 580. 704.
710. 728.

ἄγια ἁγίων 580.

ἁγιασμός 168.

ἁγιωσύνη 82.

ἁγνωμοσύνη 328. 476. 478. 604.

ἁγρουπνία 440.

Ἄδὰμ 118. 170. 746.

ἄδης 328.

ἀδικία 478. 558. 650.

ἀθλιότης 406.

ἀθυμία 370. 536. 670.

Αἴγυπτος 580.

Αἰγύπτιος, -οι 736.

Αἰθίοψ, -πες 236.

αἷμα 140. 168. 554. 580. 582.
584. 586. 588.

Αἰνῶν 188.

αἵρεσις 610.

αἰρετικός, -οὶ 96. 102. 222. 702.

αἰσχύνη 314. 508. 566.

Ἄκυλας 532.

ἀλαζονεία 350. 364. 390.

ἄλας 710.

ἀλήθεια 46. 84. 154. 176. 180.
186. 284. 286. 288. 310. 324.
344. 448. 454. 478. 482. 574.

582. 646. 660. 682. 694. 732.
734. 742. 744. 746. 750.

ἀμάρτημα 124. 126. 146. 154.
158. 166. 168. 174. 258. 296.
316. 324. 346. 370. 378. 404.
410. 440. 466. 486. 582. 612.
644. 658. 668. 686. 712. 716.
718. 734. 738. 750.

ἄμαρτία 124. 156. 176. 236. 274.
316. 360. 376. 380. 410. 716.
724. 734. 736. 740. 746. 750.

ἀναισθησία 80. 216. 408.

ἀναισχυντία 98. 478. 746.

ἀνάληψις 30. 32.

ἀνάστασις 30. 32. 82. 120. 402.
422. 426. 428. 430. 516. 550.
558. 560. 562. 564. 566. 576.
ἀνάστασις ζωῆς 428. 552. ἄ-
νάστασις κρίσεως 428. 552.
716. 720.

Ἄνδρέας 10. 14. 50. 292. 302.
498.

ἀνδρεία 366.

ἄνθρωπος ψιλὸς 28. 434.

ἀνθρωπότης 152.

ἀνοία 718.

ἀντίδοσις 128.

ἀντίθεος 418. 482. 720.

ἀντίχριστος 476. 478. 480.

ἀπανθρωπία 670.

ἀπείθεια 522

ἀπέχθεια 16. 480. 634.

ἀπιστία 94. 172. 180. 332. 478.
552. 576. 620. 622. 696. 748.

ἀπόνοια 98. 538.

ἀπόστολος, -οι 292. 404. 416.
748.

ἀπώλεια 158. 510. 564. 630.

ἀρετὴ 44. 78. 178. 350. 352. 356.
 396. 470. 638. 652.
 ἀσέβεια 236. 412. 416.
 Ἀσσύριος, -οι 236 .
 ἀσχημοσύνη 628.
 αὐθεντία 400. 460. 502. 708.
 ἄφεις 404. 440. 490.
 ἀφθαρσία 162.

B

Βαβυλῶν 236.
 Βαβυλώνιος, -οι 736.
 βάπτισμα 70. 122. 148. 150. 152.
 154. 190. 192. 210. 316. 344
 βασιλεία 100. 104. 110. 172. 178.
 352. 408. 470. 506. 508. 524.
 552. 564. 630. 652. 688. 690.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 112.
 752.
 βασκανία 18. 36. 370. 372. 476.
 478. 538. 662. 746.
 Βεελζεβούλ 370. 678.
 Βηθεσδά 342.
 Βηθλεέμ 14. 16. 18. 656. 682.
 684.
 Βηθσαιῖδα 10.
 βία 178. 610. 674. 716.
 βλασφημία 228.
 βοήθεια 134. 164. 218.

Γ

Γαλιλαία 10. 12. 16. 32. 34. 60.
 68. 70. 94. 232. 328. 330.
 332. 334. 342. 490. 492. 632.
 656. 682. 684. 698.
 Γαμαλιήλ 194.

γάμος 32. 56.
 γαστριμαργία 378. 540.
 γέννα 124. 160. 166. 178. 228.
 340. 376. 470. 552. 564. 630.
 680.
 γέννησις 36. 110. 112. 118. 134.
 138. 140. 148. 150. 568. 728.
 γῆ· ἐπαγγελίας γῆ 572.
 γνόφος 670.
 γνῶσις 130. 708. 734. 750.
 Γραφή, -αὶ 16. 28. 70. 80. 82.
 104. 110. 136. 212. 220. 238.
 258. 272. 274. 290. 342. 358.
 394. 464. 466. 472. 474. 476.
 480. 482. 484. 550. 570. 576.
 592. 628. 654. 674. 676. 682.
 684. 692. 698. Γραφή θεία
 358. 448. 726. 728.

Δ

δαιμόνιον 268. 646. 678.
 δαίμων 144. 274. 276. 370. 406.
 412. 562. 580.
 Δανιήλ 652.
 Δαυὶδ 14. 42. 240. 310. 386. 432.
 462. 616. 666. 676. 684. 720.
 Δεῖνα 234.
 Δεσπότης 38. 40. 76. 124. 132.
 146. 156. 162. 244. 276. 282.
 296. 340. 344. 346. 348. 372.
 436. 438. 522. 580. 610. 630.
 686. 698. 728.
 Δεσπόσυνοι 44.
 Δημιουργὸς 728.
 διάβολος 124. 274. 276. 372. 580.
 608. 744. 746. 748. 750.
 Διαθήκη 168. Διαθήκη Καινὴ 310.
 Διαθήκη Παλαιὰ 284. 310.

344. 494. 496.

δικαιοσύνη 168. 466. 688. δι-
καιοσύνης ἥλιος 458.δόγμα 56. 100. 104. 106. 134.
176. 178. 226. 264. 272. 280.
284. 438. 594. 636. 726. 742.

δόλος 700.

δόξα 26. 30. 46. 50. 62. 88. 102.
108. 128. 146. 164. 168. 170.
178. 180. 182. 184. 190. 206.
224. 256. 278. 298. 320. 340.
356. 374. 408. 416. 438. 446.
472. 474. 478. 488. 508. 524.
526. 538. 546. 556. 558. 564.
566. 586. 604. 614. 630. 634.
640. 652. 672. 680. 682. 690.
712. 730. 738. 754.

δουλεία 734. 736. 738. 740.

δύναμις 32. 58. 82. 96. 122. 156.
192. 220. 226. 276. 300. 344.
364. 396. 402. 416. 452. 500.
502. 514. 518. 570. 580. 582.
620. 636. 638. 714. 754.

δωρεά 610.

E

Ἑβραῖος, -οι (10) 106. 580.

εἰδωλολατρία 226.

εἰμαρμένη 560.

εἰρήνη 30.

εἰρωνεία 542.

ἐκδίκησις 686.

Ἑκκλησία 30. 56. 200. 202. 232.
286. 372. 582. 584.

ἐλεημοσύνη 70. 108. 470.

δύναμις 32. 58. 82. 96. 122. 156.

ἐλευθερία 654. 686. 738. 740.

Ἑλισσαῖος 140. 498.

Ἑλλήν, -ες 44. 160. 176. 178.
180. 222. 404. 610. 668. 688.

690.

ἐλληνισμὸς 176.

ἐλπίς 42. 222. 358. 512. 548. 580.
614. 742.

ἐνέργεια 218. 678.

ἐξουσία 96. 156. 394. 396. 398.
402. 414. 416. 424. 426. 492.
616. 618. 678. 738. 740.

ἐπαγγελία 178.

ἐπιβουλή 186.

ἐπιθυμία 288. 744. 746. 748. 752.

ἐπιφοίτησις 192.

ἔργον, -α· ἔργα ἀγαθὰ 470.

Ἐρυθρὰ Θάλασσα 140.

ἔρως 612.

εὐαγγέλιον 94. 230. 286. 306. 728
εὐαγγελιστῆς 490. 494. 496. 498.
654. 660. 662. 684. 696. 724.

εὐγένεια 580.

εὐγνωμοσύνη 160. 336. 384'

εὐεργεσία 152. 162. 420. 578. 610
736.

εὐημερία 378.

εὐλάβεια 634. 726. 728.

εὐσέβεια 178. 240.

εὐτέλεια 64. 138. 206. 498. 612.
748.

εὐφημία 488

Ἑφέσιοι 580.

Ἑφραΐμ 236.

εὐφροσύνη 62.

εὐχαριστία 502.

εὐχή 524. 544.

Z

Ζεβεδαῖος 292.

ζῆλος 78. 106. 190. 630. 748.

ζωή 118. 120. 130. 154. 158. 160.
182. 226. 228. 230. 254. 258.
396. 406. 410. 412. 424. 426.

428. 442. 444. 446. 452. 470.
474. 478. 508. 534. 546. 548.
572. 576. 590. 592. 594. 596.
598. 600. 614. ζωή αἰώνιος
228. 308. 472. 474. 480. 510.
528. 540. 552. 554. 558. 576.
588. 590. 592. 604. 606. 678.
ζωή μέλλουσα 488. ζωῆς ἄρ-
τος 546. 548.

H

ἡδονή 308. 350. 352. 356. 536.
ἦθος 620.
Ἡλᾶς 236.
Ἡλεῖ 656.
Ἡσαΐας 236. 462. 720.
Ἡσαῦ 372.

Θ

θάνατος 154. 158. 334. 338. 396.
420. 422. 444. 452. 572. 664.
678. 720.
θαῦμα 14. 28. 34. 40. 42. 54.
72. 98. 176. 186. 326. 330.
338. 362. 426. 500. 522. 578.
692.
Θεγλάθ 236.
θέλημα 308. 402. 430. 434. 436.
524. 552. 554. 556. 558. 638.
Θεός 12. 18. 22. 24. 28. 30. 38.
42. 78. 82. 92. 94. 96. 100
102. 104. 110. 112. 116. 120.
130. 134. 152. 154. 156. 158.
160. 164. 166. 168. 170. 172.
176. 182. 184. 194. 196. 200.
214. 216. 218. 222. 226. 228.
232. 234. 236. 238. 254. 268.
282. 284. 286. 288. 298. 312.
314. 318. 326. 338. 340. 344.

350. 354. 362. 372. 374. 376.
380. 382. 396. 400. 404. 406.
416. 418 (418). 420. 422.
426. 430. 432. 434. 440. 450.
456. 462. 464. 468. 474. 476.
478. 480. 482. 484. 486. 488.
492. 496. 498. 500. 502. 506.
510. 522. 524. 530. 536. 540.
542. 544. 554. 558. 562. 564.
566. 568. 570. 586. 600. 610.
618. 624. 632. 638. 642. 644.
646. 658. 660. 680. 686. 700.
702. 704. 706. 708. 710. 718.
720. 726. 732. 736. 738. 740.
744. 746. 748. 750.

Θεός Λόγος 218. 548.
θεότης 152. 384. 548. 596. 600.
616. 626. 722.
Θευδᾶς 194.
θλίψις 316. 318. 564.
θυμίαμα 288.
θυμός 166. 636. 664. 678. 690.
694. 712. 752.
θυσία 288. 738.
θυσιαστήριον 582. 584.
Θωμᾶς 294.

I

Ἰακώβ 234. 238. 250. 252. 260.
262. 264. 266. 280. 372.
Ἰάκωβος 620. 622 (622).
ἱασις 486.
Ἰεζεκιήλ 462.
Ἰερεμίας 462.
Ἰεριχὼ 238. 386.
Ἰεροσόλυμα 74. 90. 270. 280.
328. 330. 342. 492. 620. 626.
Ἰερουσαλήμ 140. 238.
Ἰησοῦς 10. 12. 14. 18. 20. 28.

32. 34. 54. 58. 50. 62. 68.
 70. 80. 82. 90. 96. 110. 148.
 154. 174. 188. 190. 202. 230.
 232. 240. 246. 258. 264. 280.
 292. 294. 300. 330. 332. 336.
 338. 342. 346. 358. 368. 376.
 380. 384. 386. 458. 490. 506.
 514. 516. 518. 520. 522. 530.
 540. 596. 616. 632. 634. 674.
 680. 714. 724. 532. 742.
 Ἰησοῦς Χριστὸς 26. 46. 82. 88.
 108. 128. 146. 164. 184. 206.
 224. 256. 278. 298. 320. 340.
 356. 374. 408. 446. 470. 488.
 512. 526. 538. 564. 586. 614.
 630. 652. 672. 690. 728. 730.
 774.
 Ἰορδάνης 132. 140. 186. 192.
 194. 462. 464.
 Ἰουδαία 34. 186. 190. 232. 334.
 342. 616. 620.
 Ἰουδαῖος, -οι 14. 16. 44. 46. 54.
 74. 92. 94. 104. 140. 154.
 180. 182. 222. 226. 234. 236.
 238. 244. 246. 248. 250. 252.
 254. 260. 266. 268. 280. 282.
 284. 286. 288. 290. 322. 324.
 326. 330. 342. 344. 362. 366.
 370. 380. 386. 390. 392. 404.
 418. 428. 432. 448. 450. 472.
 490. 492. 520. 536. 540. 544.
 566. 606. 616. 618. 622. 632.
 634. 664. 666. 668. 688. 710.
 724. 730. 732. 736. 744.
 Ἰούδας (προδότης) 506. 612.
 Ἰούδας (υἱὸς Ἰακώβου) 14. 18.
 280. 294.
 Ἰσαὰκ 140. 280. 496.
 Ἰσραήλ 14. 22. 28. 30. 34. 46.

54. 138. 142. 234. 656.
 Ἰσραηλίτης, -αι 14. 16. 18. 20.
 34. 236. 682. 736.
 Ἰωάννης 10. 12. 34. 50. 60. 212.
 240. 292. 428. 432. 516. 518.
 546. 608. 616.
 Ἰωάννης (πρόδρομος) 36. 188.
 190. 192. 194. 208. 210. 214.
 220. 226. 230. 232. 258. 416.
 454. 456. 458. 460. 462. 474.
 484. 490. 576. 704. 736.
 Ἰὼβ 380. 578. 652.
 Ἰωνᾶς 78.82.
 Ἰωνᾶς (πατὴρ Πέτρου) 554.
 Ἰωσήφ 234.
 Ἰωσήφ (μνηστὴρ Μαρίας) 12.
 30. 372. 566. 568. 596. 598.
 600. 606. 728.

Κ

Καῖν 372
 καιρὸς (θάνατος Κυρίου) 622.
 626.
 κακία 350. 352. 356. 486. 714.
 746.
 Κανᾶ 32. 74. 60. 68. 70. 328.
 490.
 Καπερναοῦμ 72. 328. 330. 332.
 492. 514. 516. 520. 522.
 καρδιά 36. 92. 146. 358. 384.
 496. 626. 730. 734.
 κενοδοξία 204. 208.
 κόλασις 124. 130. 160. 168. 172.
 228. 356. 378. 470. 488. 536.
 584. 650. 670. 686. 752.
 Κορίνθιοι 106. 152. 372. 376.
 532.
 κρίσις 44. 170. 172. 412. 422.

426. 428. 434. 436. 476. 560.
 562. 634. 654. 702. 706. ἡ-
 μέρα κρίσεως 614.
 Κύριος 26. 46. 62. 88. 94. 98.
 108. 128. 132. 140. 146. 164.
 184. 206. 224. 228. 248. 250.
 256. 266. 278. 280. 298. 316.
 318. 320. 332. 340. 346. 356.
 358. 360. 374. 378. 408. 446.
 470. 486. 488. 512. 518. 526.
 530. 538. 546. 564. 566. 584.
 608. 614. 622. (622). 630.
 650. 652. 656. 666. 672. 686
 690. 730. 754.

Λ

Λάζαρος 126. 164. 314. 428. 430.
 468. 526.

λατρεία 286. 720.

Λευϊ 234.

Λουκᾶς 36, 38. 332. 666.

λύπη 442.

Λὼτ 318. 562.

Μ

μακαριότης 442

μαγία 78. 444. 654. 664.

Μανιχαῖοι 566. 668.

μάννα (τὸ) 546. 574. 592.

Μάρθα 530. 532.

Μαρία 42. 530. 728.

Μαριάμ 30.

Μαρκίων 500.

ματαιότης 136.

Ματθαῖος 332. 360. 364. 380.
 490. 492. 518. 574.

μεγαλωσύνη 148. 152. 158.

μέθη 378.

Μεσσίας 288.

μετάνοια 316. 384.

μεταμόρφωσις 516.

Μῆδοι 236.

μίμησις 442.

μῖσος 634. 638.

μοιχεία 372.

Μονογενῆς 100. 130. 150. 156.
 158. 160. 570.

μυσταγωγία 132. 168.

μυστήριον 120. 122. 130. 168.
 548. 574. 578. 588. 612.

Μωϋσῆς 10. 12. 152. 168. 238.

288. 294. 432. 462. 464. 480.

482. 484. 494. 542. 544. 546.

566. 572. 584. 624. 642. 644.

646. 648. 650. 656. 676. 738.

Ν

Ναζαρετ 12. 14. 16. 18. 20. 330.
 682. 684.

Ναθαναήλ 10. 12. 18. 20. 28. 30
 32. 180. 190. 268. 280. 290.
 596.

Νεεμάν 140.

νέκρωσις 120.

Νικόδημος 94. 96. 98. 102. 110.
 112. 114. 132. 138. 140. 158.
 168. 250. 262. 280. 290. 428.
 596. 682. 696. 700.

νόμος 10. 12. 50. 76. 134. 170.
 176. 308. 350. 440. 464. 480.
 484. 642. 644. 646. 648. 650.
 694. 696. 698. 702. 710. 734.

νουθεσία 222.

Νῶε 318. 408. 562. 652.

Ο

ὀδύνη 358. 442. 470.
οἰκονομία 36. 42. 122. 232. 416.
714. 722.
ὄλεθρος 318.
ὀλιγωρία 172.
ὀλοκαύτωμα 288.
ὀμόνοια 420. 720.
ὀμοούσιος 706.
ὄργη 144. 146. 166. 190. 226.
230. 384. 428. 510. 628. 630.
636. 644. 668. 682. 688. 690.
720.
ὄργη Θεοῦ 228. ὄργη Ἰησοῦ
228.
οὐσία 134. 218. 412. 426. 570.
704. 706. 720. 742.
ὀφείλημα 524.

Π

πάθος 144. 204. 360.
Παλαιστίνη 54. 668.
παλιγγενεσία 100. 166.
παράδεισος 130. 350. 354. 582.
Παράκλητος 138. 582.
παράλυτος 368. 430.
παραμυθία 338.
παρανομία 238.
παρθενία 728.
παρουσία Χριστοῦ 288.
παρησία 384. 620. 634. 654. 696.
742.
Πάσχα 74. 90. 490. 492. 618.
626. 714.
Πατήρ 26. 28. 42. 46. 74. 76.
78. 98. 108. 120. 122. 142.
146. 150. 156. 164. 168. 184.

198. 206. 212. 214. 216. 218.
224. 226. 228. 256. 262. 278.
280. 282. 284. 286. 298. 304.
306. 336. 354. 356. 374. 386.
388. 390. 396. 398. 400. 402.
410. 412. 414. 416. 418. 420.
422. 424. 432. 434. 436. 438.
446. 452. 454. 460. 462. 466.
470. 476. 480. 488. 494. 498.
506. 512. 526. 530. 536. 538.
544. 546. 550. 552. 556. 558.
564. 568. 570. 576. 586. 590.
594. 600. 602. 614. 630. 636.
638. 640. 642. 646. 652. 656.
658. 660. 672. 690. 700. 702.
704. 706. 708. 712. 714. 718.
720. 722. 724. 726. 730. 738.
740. 742. 744. 748. 754.
Παῦλος 48. 82. 104. 106. 122.
130. 132. 146. 152. 156. 166.
168. 172. 200. 222. 280. 284.
286. 314. 316. 318. 358. 372.
374. 376. 378. 394. 396. 410.
434. 436. 440. 476. 478. 488.
500. 510. 530. 532. 552. 560.
562. 566. 580. 584. 604. 622.
656. 658. 678. 682. 696. 716.
738.
Παῦλος Σαμοσατεὺς 426. 618.
Πεντηκοστή 342.
περιτομή 648. 650.
Πρῆσις, -αι 282.
Πέτρος 10. 12. 28. 30. 84. 232.
292. 294. 498. 518. 604. 606.
608. 610. 678.
Πλάτος 186. 506.
πίστις 104. 114. 160. 174. 228.
280. 364. 458. 474. 518. 544.
554. 568. 592. 662. 682. 710.

716. 732.
 πλάνη 478. 700.
 πλεονεξία 730.
 πλημμέλημα 312. 384.
 Πνεῦμα 82. 84. 86. 100. 104
 108. 110. 112. 114. 116. 118.
 120. 130. 132. 134. 136. 138.
 142. 154. 168. 172. 188. 190.
 192. 216. 218. 228. 258. 274.
 306. 346. 400. 434. 458. 506.
 512. 548. 586. 588. 598. 604.
 654. 670. 678. 680. 688. 728.
 Πνεῦμα ἅγιον 26. 46. 108. 120.
 122. 128. 146. 164. 184. 188.
 206. 224. 228. 256. 258. 278.
 298. 356. 374. 394. 446. 470.
 488. 526. 538. 570. 586. 614.
 630. 652. 672. 678. 680. 690.
 712. 728. 730. 754. Πνεῦμα
 θεῖον 138. πανάγιον καὶ ζω-
 ποιῶν Πνεῦμα 564. Πνεῦ-
 μα τοῦ Θεοῦ 434.
 πονηρία 484. 486. 656. 716.
 Πονηρὸν 258.
 πορνεία 176. 372. 744. 746.
 πραότης 630.
 Πρίσκιλλα 532.
 προαίρεσις 62. 80. 90. 182. 296.
 352. 554. 624. 744.
 πρόγνωσις 600.
 προθυμία 502. 726.
 πρόνοια 558.
 προσκύνησις 284. 286.
 προφητεία 72. 78. 90. 638.
 προφήτης, -αι 10. 12. 14. 18. 46.
 152. 166. 182. 266. 268. 270.
 286. 308. 312. 322. 420. 430.
 462. 464. 486. 504. 506. 520.
 548. 564. 568. 570. 676. 680.

686. 692. 712. 732.
 πρόσωπον 410. 482. 650.

P

ραθυμία 222 224. 238. 348. 352.
 378. 560. 604. 752.

Σ

Σάββατον 76. 360. 362. 366. 370.
 386. 388. 390. 460. 480. 482.
 498 506. 624. 642. 644. 646.
 648. 662. 722.

Σαβέλιος 418 (418).

Σαδδουκαῖοι 394.

Σαλμανασάρ 236.

Σαμάρεια 236. 240. 246.

Σαμαρείτης, -αι 246. 282. 322.
 328. 330. 332. 342.

Σαμαρείτις (ἡ) 544.

σὰρξ 42. 80. 104. 114. 130. 132.
 134. 142. 152. 232. 266. 284.
 486. 548. 554. 572. 576. 578.
 580. 588. 590. 592. 594. 598.
 600. 640. 680. 702. 716. 732.

σάρκωσις 632.

Σάρρα 102.

σατανᾶς 608.

Σίμων 190.

Σίμων Βὰρ 554.

Σίμων Πέτρος 498.

Σιναῖον ὄρος 466.

Σκηνοπηγία 616. 618.

σκότος ἐξώτερον 552.

Σόδομα 408. 696.

Σομὸρ 236.

σοφία 130. 210. 258. 302. 308.
 362. 486. 500. 606. 678. 692.

σταυρός 30. 32. 122. 154. 160.
 678. 680. 704. 718. 722.
 Στέφανος 678.
 συγγνώμη 146. 160. 320. 370.
 372. 480. 684. 688.
 συγκατάβασις 148. 226. 416.
 συγχώρησις 154.
 σύλληψις 36.
 Συμεών (υἱὸς Ἰακώβου) 234.
 σύνεσις 300.
 συνήθεια 328.
 συντέλεια 318. 560. συντέλεια τοῦ
 αἰῶνος 318.
 Συρία 12. 34.
 Σωτὴρ 322. 324. 326.
 σωτηρία 42. 68. 154. 174. 224.
 228. 232. 280. 284. 304. 364.
 370. 406. 410. 472. 528. 558.
 584. 586. 644. 718. 726. 736.
 744.
 σωφροσύνη 352.

T

ταλαιπωρία 440.
 ταπεινότης 104. 110. 438. 660.
 724. 726.
 ταπεινοφροσύνη 294.
 τελώνης 204.
 Τιβεριὰς (λίμνη) 518. 520.
 τιμωρία 170. 172. 314. 356. 376.
 378. 470. 584. 630. 650. 752
 τρυφή 64. 124. 130. 536. 538.
 τυφός 420. 476.

Υ

ὕβρις 508. 628. 630.
 υἱοθεσία 680.

Υἱὸς 22. 28. 30. 50. 82. 122. 130.
 134. 156. 158. 160. 168. 172.
 218. 226. 228. 230. 286. 288.
 386. 394. 398. 400. 402. 410.
 412. 414. 418. 422. 424. 426.
 428. 432. 452. 462. 554. 556.
 570. 572. 582. 586. 590. 642.
 658. 700. 706. 708. 710. 718.
 720. 738. 740.
 Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 30. 82. 148.
 152. 240. 422. 426. 432. 530.
 536. 588. 598. 644. 718. 720.
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 22. 28. 30. 82.
 130. 168. 422. 426. 448. 528.
 604. 702. 720.
 ὑπομονή 358. 732.
 ὑπόνοια 218. 392. 398. 434. 436.
 474. 500. 642. 644.
 ὑπόστασις 640.

Φ

Φακεές 236.
 Φαλασάορ 236.
 φαντασία 56. 184.
 Φαρισαῖος, -οἱ 94. 104. 232. 240.
 296. 394. 456. 458. 490. 662.
 688. 692. 694.
 φειδῶ 694.
 φιλανθρωπία 46. 88. 128. 146.
 164. 166. 168. 170. 172. 184.
 206. 224. 256. 278. 298. 320.
 340. 356. 374. 408. 470.
 488. 512. 526. 538. 564. 586.
 614. 630. 652. 672. 690. 730.
 φιλανθρωπία Θεοῦ 166.
 φιλαργυρία 466. 610. 612.
 φιλαυτία 230. 436.
 φιλία 578.

Φιλιππηῖοι 566.
 Φίλιππος 10. 12. 14. 16. 18. 20.
 32. 50. 190. 294. 302. 336.
 494. 498.
 φιλοδοξία 474. 620.
 φιλονεικία 238. 420. 352.
 φιλοσοφία 144. 178. 266. 488.
 628. 688.
 φιλοστοργία 304. 604.
 φιλοτιμία 194. 272. 510. 736.
 φιλοφροσύνη 316.
 φιλοχρηματία 406.
 φόβος 372. 406. 490. 616. 622.
 746.
 φόβος 146. 172. 182. 218. 338.
 382. 384. 412. 420. 484. 486.
 506. 564. 596. 634. 716. 726.
 732. φόβος Θεοῦ 146. 732.
 φόβος 644. 746. 750.
 φρόνησις 486.
 φύσις 64. 104. 120. 130. 132.
 138. 140. 178. 262. 274. 344.
 350. 352. 364. 378. 414. 474.
 642. 708. 712. 744. 752.
 φῶς 118. 172. 178. 182. 346.
 458. 474. 582. 670. 700. 710.
 750.

X

Χαλδαῖα 238.
 χαμενία 440.
 Χανανναία 52
 χαρὰ 356.
 χάρις 16. 42. 46. 50. 84. 86.
 88. 108. 116. 118. 128. 134.
 146. 148. 162. 164. 168. 184.
 190. 206. 224. 256. 258. 270.
 278. 298. 306. 320. 340. 356.

374. 382. 400. 458. 460. 470.
 488. 512. 526. 538. 564. 586.
 602. 630. 652. 670. 672. 676.
 678. 680. 682. 690. 730. 738.
 754.
 χάρισμα 670.
 χλευασία 718.
 Χριστιανισμὸς 176. 530.
 Χριστιανός, -οὶ 46. 178. 560. 710.
 χριστοκτόνος 616.
 Χριστὸς 10. 12. 14. 16. 18. 20.
 22. 24. 28. 30. 32. 42. 44.
 46. 48. 50. 60. 80. 84. 86.
 90. 92. 94. 96. 100. 102.
 104. 108. 110. 112. 116. 118.
 120. 124. 130. 134. 138. 142.
 146. 156. 158. 160. 168. 186.
 188. 190. 192. 194. 196. 210.
 214. 216. 218. 226. 230. 234.
 238. 240. 246. 252. 254. 256.
 258. 260. 264. 268. 270. 272.
 280. 284. 288. 290. 292. 294.
 300. 302. 304. 314. 318. 322.
 424. 326. 328. 332. 334. 338.
 340. 352. 354. 358. 360. 364.
 368. 370. 376. 380. 386. 390.
 392. 394. 396. 398. 432. 436.
 440. 442. 448. 454. 462. 466.
 468. 472. 482. 490. 494. 506.
 508. 514. 524. 534. 536. 540.
 542. 546. 548. 560. 562. 566.
 578. 584. 604. 606. 610. 612.
 614. 620. 622. 624. 632. 646.
 654. 656. 660. 662. 664.
 666. 572. 674. 676. 682. 684.
 686. 692. 694. 696. 698. 700.
 706. 712. 716. 718. 720. 728.
 736. 744.

Ψ

ψεῦδος 640. 704. 734. 744. 746
 750.
 ψυχὴ 42. 64. 68. 70. 72. 106.
 108. 116. 132. 136. 144. 146.
 160. 162. 164. 166. 208. 210.
 258. 264. 274. 282. 286. 288.
 290. 302. 312. 334. 340. 344.
 346. 352. 362. 370. 374. 376.
 382. 394. 406. 408. 420. 438.

466. 486. 510. 518. 524. 534.
 538. 540. 542. 554. 560. 564.
 572. 580. 582. 584. 588. 590.
 628. 630. 650. 652. 670. 716.
 726. 732. 748. 750. 752.

Ω

ὥρα 660. 714.

ᾠσῆς 236.

ὀφέλεια 40. 578. 710. 726.

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωσης:

**ΤΥΠΟ
EXPRESS**

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 205-965